:: LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.386

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 1 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1932
1 Octobre 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1997 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄՏԱՀՈԳ ԵՒՐՈՊԱՆ

Ջախջախիչ մռայլ մթնոլորտի մը մէջ բացուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան 13րդ ընդհ. ժողովը:

Եթէ ուրիշ փաստեր չունենայինք, բաւական էր միայն աչքէ անցընել բացումէն ի վեր խօսուած ճառերը, որոնք խոր մտահոգութիւն կ'արտայայտեն:

Բացման նիստին մէջ, առաջին անգամ Տէ Վալէրան էր, Իռլանտայի յեղափոխական վարչապետը, որ թարգման հանդիսացաւ տիրող յոռետեսութեան:

— «Ազգերու Դաշնակցութեան բարեկամները ինչպէս թշնամիները կը զգան թէ հասած է ժամը ուր փորձի պիտի ենթարկուի, եւ անձկութեամբ կը սպասեն թէ այդ փորձը տկարութի՞ւն պիտի ապացուցանէ, թէ ոյժ ու եռանդ: Այսօր աւելի քան երբեք ամբողջ աշխարհի աչքերը յառած են դէպ ի Ժընեւ: Ամէն կողմէ տրտունջներ, քննադատութիւններ, կասկածներ կը լսուին... Մէկ միջոց ունինք խափանելու զինարշաւը, — պահպանել ազգային իրաւունքները, անվերապահօրէն յարգելով Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտի սկզբունքները»:

Նոյնքան յոռետես, թէեւ աւելի դիւանագիտօրէն արտայայտուեցաւ ժողովին բուն նախագահը, Պ. Փոլիթիս:

— «13րդ ընդհ. ժողովը կը բացուի անդոհագին մտահոգութեանց մթնոլորտի մը մէջ: Պատերազմին ահռելի պատուհասը նորէն կ'երեւայ հորիզոնին վրայ: Զարհուրելի տագնապ մը կը ճնշէ աշխարհի վրայ: Յուսահատութիւնը կը վարակէ ժողովուրդները: Տիրող անելութեանց առջեւ, մարդ կը սկսի կասկածիլ Ազգերու Դաշնակցութեան օգտակարութեան, նոյն իսկ տեւողութեան մասին: Կասկածողները եւ վարկաբեկողները արդէն կը հաչակեն անոր մօտալուտ ոչնչութիւնը: Արդ, աշխարհի միակ յոյսը Ազգերու Դաշնակցութիւնն է»:

Յաջորդ նիստի մը մէջ, Պ. Մոթա, Զուիցերիոյ նախագահը, իր կարգին յայտարարեց.

— «Շատեր կը գուժեն Ազգերու Դաշնակցութեան հոգեվարքը... Աշխարհի վրայ չկայ կառավարութիւն մը որ կարենայ հանգիստ սրտով դիտել Ազգերու Դաշնակցութեան անկումը: Նոյն իսկ իր անբաւական եւ տխեղծ վիճակին մէջ, Ազգերու Դաշնակցութիւնը պատնէշ մըն է խաղաղութեան համար»:

Իսկ հինգշաբթի օր, երեք նոր ճառեր խօսուեցան, մէկը միւսէն բնորոշ:

Առաջին խօսողն էր Պ. Էռիօ, որ յատկապէս ծանրացաւ Ֆրանսայի քաղաքականութեան վրայ, բայց պարտք սեպեց երեւան հանել Ազգերու Դաշնակցութեան սպառնացող երկու վտանգներ, — յետպատերազմեան ոգին եւ ամբոխավարութիւնը:

«Հազարաւոր դարերու չարիք մը արմատախիլ ընելու հոգն ունինք», աղաղակեց Ֆրանսայի վարչապետը:

Ու խոստովանեցաւ թէ, ամէն կողմէ դժուարութիւններ կը պաշարեն Ազգերու Դաշնակցութիւնը, եւ աւելի պիտի շատնան:

Լաւատես չէր նաեւ Լորտ Րոպըրթ Սէսիլ, Մեծն Բրիտանիոյ պատուիրակը, որուն կարծիքով, Գերմանիոյ եւ Ֆրանսայի տեւական վէճն է որ 75 առ հարիւր կը սպառնայ աշխարհի խաղաղութեան:

Իտալական պատուիրակն ալ, տարբեր տեսակէտէ մը շօշափելով օրակարգի խնդիրները, անհրաժեշտ գտաւ զինաթափութեան խորհրդաժողովին յաջողութիւնը, «որպէս զի վերահաստատուի ու զօրանայ ժողովուրդներու վստահութիւնը. այլապէս, անօգուտ է ո՛ր եւ է ջանք՝ վերակազմելու միջազգային ընկերութիւնը»:

Իբրեւ լրացուցիչ տեղեկութիւն, աւելցնենք որ խորհրդային վարիչները անդադար կը շեփորեն պատերազմի վտանգը, կարմիր գիծէն ներս եւ դուրս:

Երբ այսպէս կ'արտայայտուին պաշտօնական բերաններ, դիւրին է ըմբռնել թէ ո՛րքան աւելի ծանր է կացութիւնը:

Որովհետեւ, աշխարհի բոլոր դիւանագէտները, բոլոր նախարարներն ու վարիչները վարժուած են ոչ թէ ճշմարտութիւնը խոստովանելու, այլ զայն ծածկելու, զարմանազան չափազանցութիւններով ու հաւաստիքներով:

Եւ իսկապէս, օրուան կեանքն իսկ, իր զանազան երեւոյթներով, կ'ապացուցանէ թէ կը գտնուինք վտանգաւոր դարձակէտի մը առջեւ:

Անհամար ժողովներու եւ տեղատարափ ճառերու հետ, պետութիւնները, յաղթական թէ պարտեալ, տենդագին մրցակցութեամբ յառաջ կը տանին իրենց զինուորական պատրաստութիւնները:

Պէտք չէ խաբուիլ այս կամ այն պետութեան զինուորական ելմտացոյցին, բանակի կամ նաւատորմի թիւին մէջ եղած կրճատումներէն:

Այսօր այնքան յառաջ գացած է մեքենական, գիտական ռազմարուեստը որ, գեղջուկ զօրքին կամ մարտանաւին տեղ, տասնապատիկ աւելի ազդու միջոցներ կը հաստատուին:

Մնաց որ, հզօրները, յաղթականները արդէն ազատ են իրենց ուզածին պէս շարժելու, հակառակ հանդիսաւոր յանձնառութեանց. իսկ պարտեալները, նոյնքան կասկածոտ, ամէն տեսակ հնարքներու կը դիմեն: Ինչպէս Գերմանիան, որ թէեւ զինաթափ, միշտ ալ ճար կը գտնէ ուժ ամբարելու վաղուան համար: Հարիւր հազարներով կը համրուին նախկին ռազմիկները: Եւ ահա երիտասարդութիւնն ալ զէն ու զրահի վարժեցնելու հրամանագիր մը հրատարակուեցաւ, դեռ վերջերս: Իսկ արհեստագիտական հնարքներու, գիտական ռազմարուեստի մասին, Գերմանիան չէ որ դաս պիտի առնէ ուրիշներէն:

Մէկ խօսքով, Եւրոպան — ամբողջ աշխարհը — բազմաթիւ լուրջ պատճառներ ունի վախնալու նոր պատերազմի մը պատուհասէն:

Այս կացութեան առջեւ, Ազգերու Դաշնակցութիւնը, որ ոչ Սարը կրցաւ փրկել, ոչ Քորֆուն, ոչ ալ Մանչուրիան, նոյնքան պատճառներ ունի վախնալու իր վերջնական սնանկութենէն: Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Ի ԲԵՐԱՆՈՅ ՔՈՒՍՄԷ

«Ճիւմհուրիյէթ» սկսած է հրատարակել թերթօն մը՝ «Գլխատուած վէզիրներ» խորագրով:

Իր յայտարարութեան մէջ, թերթը կ'ըսէ.

— «Օսմանի զաւակներուն պատմութիւնը արիւնով եւ գլուխներով խմորուած է: Ոչ մէկ պետութեան եւ ազգի պատմութիւնը այս աստիճան եղեռնական դէպքեր չի պարունակեր: Չորս օրուան իշխանութեան մը համար իրենց հայրերը, եղբայրները, զաւակները մորթող քարսիրտ զազաններ ինչե՞ր ըրին: Սարայի դրան շուրջ [illegible] քարերուն վրայ երեւցող եւ իրենց ճերմակ մօրուքներէն արեան թանձրութիւններ հոսեցնող կտրուած գլուխները որո՞նցն են: Օսմանեան պատմութեան մէջ Սօքուլլուներու, Քէօփրիւլի Զադէներու, Տամատ Իպրահիմ փաշաներու չափ անուանի դահիճ Գարա Ալիներ, դահիճ Սինաններ, դահիճ Համալ Ալիներ ի՞նչ տեսակ մարդիկ էին:

«Գլխատուած Վէզիրներ» անուն մեր թերթօնը ձեզի պիտի բացատրէ...»:

Թուրք պատմութեան մասին այս խոստովանութիւնէն յետոյ, կասկած կը մնա՞յ թէ «չորս օրուան իշխանութեան մը համար իրենց հայրերը, եղբայրները, զաւակները մորթող քարսիրտ զազանները» չորս դարու իշխանութեան մը համար ի՜նչ մեծ հաճոյքով մորթեցին ամբողջ ցեղ մը:

Բայց ինչո՞ւ այդ դահիճներուն շարքը երկարելով, չյիշել Ապտիւլ Համիտը, Նազըմը, Էնվէրը, Թալէաթը, [illegible], Քէմալը եւ երեք Ալիները...:

Այս վէպը այլապէս օգտակար կ'ըլլար մեր դատին, եթէ զայն թարգմանէինք, իբրեւ թուրք հեղինակի մը գործ, օտար լեզուներու եւ իբրեւ թերթօն հրատարակէինք, ցոյց տալու համար թէ ո՛վ է եւ ի՛նչ է «բոլոր ազգերու մայրը», թուրք ժողովուրդը: Արեւելեան խորհրդաւոր պատմութիւններ, ահաւասիկ: Ո՞ր լրագիրը պիտի չուզէր տեղ տալ՝ նոյն իսկ վճարում ընել նման թարգմանութեան մը:

Ո՞ւր էք, հա՛յ մտաւորականներ:

ՎԱՀՐԻՃ

ԹՈՒՐՔ ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

Երկուշաբթի օր, 26 սեպտ., Պոլսոյ մէջ բացուեցաւ թուրք լեզուաբանական համաժողովը, որուն կը մասնակցի նաեւ Մ. Քէմալ: 750 մասնագէտներ պիտի առնեն այս համագումարին մէջ, որուն նպատակն է բարեփոխել, թրքացնել թուրքերէն լեզուն:

Հայ մասնագէտներէն Պ. Պ. Ստեփան Կիւրիկեան եւ Պետրոս Ջէրի (Կարապետեան) մէկ-մէկ ուսումնասիրութիւն պատրաստած են այս առթիւ: Առաջինը՝ թուրքերէնի նախապատմական շրջաններուն վերաբերեալ, հնդեւրոպական լեզուներու հետ ունեցած առնչութեան, թուրքերէն տառերու քննութեան եւ լեզուին ամենադարգ ձեւերու վերածման մասին: Իսկ երկրորդը՝ տարբեր ճիւղի մը մասին:

Անթիւ ձայնարձակներ (haut-parleur) հաստատուած ըլլալով ամէն կողմ, դուրսէն պիտի լսուին վիճաբանութիւնները:

ՀԱՅ ԿԱՐՄՐՈՒԿ ՄԸ ՈՍՏԻԿԱՆ ԿԸ ՏԵՆԷ

Բոմբէյէն ([illegible]) կը գրեն թէ անցեալ շաբթու ոստիկանութիւնը երեք յայն համայնավարներու հետ ամիսի կզգի մը ակնարկած է Նիկողոս Եղիշէեան անուն հայ համայնավար մը, որ ոստիկան մը ծեծած էր: Կը փնտռուի ուրիշ հայ համայնավար մըն ալ, իբրեւ մեղսակից: Ամբաստանեալները խիստ հսկողութեան տակ եւ ձեռնակապերով կայարան տարուած են, որպէս զի համայնավարները ցոյց եւ յարձակում չընեն:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՆՈՐ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ, ԱՅՍ ԱՆԳԱՄ ՍԵԼԱՆԻԿԻ ՄԷՋ

Աղէտը շատ աւելի ծանր է քան կ'ենթադրուէր

Հինգշաբթի օր, երկրաշարժի նոր ցնցումներ զգացուեցան, այս անգամ բուն Սելանիկ քաղաքին մէջ, խուճապի մատնելով ժողովուրդը: Ցնցումները շարունակուեցան գիշերը, նոր եւ կարեւոր վնասներ պատճառելով ամբողջ աղէտեալ շրջանին մէջ (Քաղկիտեան թերակղզի): Սելանիկ — Սթրավոս երկաթուղագիծը քանդուեցաւ եւ հաղորդակցութիւնները ընդհատուեցան: Վաթսուն շէնքեր փլան Քօքալաս արուարձանին, իսկ եօթանասուն տուներ՝ Նէա Մատիթոնի մէջ: Վնասները շատ ծանր են ուրիշ տասը գիւղերու մէջ: Անգլիական մարտանաւեր Եէրիսոս հասնելով, մասնակցեցան օգնութեան գործին:

Վերջին լուրերու համաձայն, Սելանիկի քաղաքապետարանը մասամբ քանդուած է, իսկ քանի մեծ շէնքեր ճեղքուած են: Սելանիկի դրամատան գմբէթը եւ ուրիշ մասեր քանդուած են: Ժողովուրդին կարեւոր մէկ մասը փողոցները գիշերեց: Բազմաթիւ ընտանիքներ դաշտերը ապաստանեցան: Բազմաթիւ շէնքեր փլան Արնէայի մէջ եւ գրեթէ ամէն ինչ հողին հաւասարեցաւ:

Նոր ցնցումներուն վրայ, առաջին անգամ վնասուած շէնքերը փլան գրեթէ ամէն տեղի մէջ:

Անգլիական մարտանաւերը ուտեստ կը բաժնեն հազարաւոր անօթի թշուառներու եւ պատսպարաններ կը շինեն: Հրամանատարներէն մէկը կը տեղեկացնէ թէ 76 հոգի մեռած եւ 115 հոգի վիրաւորուած են Եէրիսոսի մէջ, իսկ 42 հոգի մեռած եւ 40 հոգի վիրաւորուած՝ Սթրաթոնիքիի մէջ:

Մեռելներու ընդհ. թիւը կը հաշուեն 328, վիրաւորներուն թիւը՝ հազար, իսկ փլած տուները՝ երեք հազար: Շատ մը վայրերու մէջ հողը կքած է եւ ծովուն ջուրը մինչեւ բնակարանները կը հասնի:

⁂ Հազարամեայ աշտարակ մը փլաւ Սթրաթոնիքի գիւղին շրջակաները: Փայտահատ մը որ անտառէն կը դառնար, յանկարծ խենդեցաւ, տեսնելով որ տունը փլած է, եւ կինն ու զաւակները փլատակներուն տակ մնացած են: Նէոհորի գիւղին մէջ երեք կիներ փորձեցին ներս մտնել երերուն տունէ մը, իրենց գոյքերը առնելու համար, բայց տունը փլաւ եւ երեքն ալ ծանրապէս վիրաւորուեցան:

Ամբողջ աղէտեալ շրջանը մռայլ պատկեր մը կը ներկայացնէ: Կառքերը չեն կրնար յառաջանալ, որովհետեւ բազմաթիւ վայրերու մէջ լայն ճեղքեր բացուած են: Շարժէն քանի մը ժամ առաջ, Ափոլոնիայի ջերմուկները յորդեցան, իսկ Աթմայայի ջուրերը ցամքեցան:

⁂ Վարչապետ Պ. Էռիօ հեռագիր մը ուղղելով Պ. Վենիզելոսի, ցաւակցութիւն յայտնեց եւ անձնապէս 50,000 ֆրանք տրամադրեց զոհերուն համար: Մ. Քէմալ, Պուլկարիոյ եւ Պելժիոյ թագաւորները եւ ուրիշներ ալ ցաւակցական հեռագիրներ ուղղեցին Յունաստանի հանրապետութեան նախագահին:

Նոր ծրագիրներ եւ ճառեր Ժընեւի մէջ

Պ. Հէնտէրսըն, զինաթափութեան խորհրդաժողովին նախագահը, որ Լոնտոն գնաց առջի օր, մեկնելէ առաջ պետութեանց պատուիրակներուն յանձնեց յայտարարութեան մը նախագիծը: Այս ծրագիրը պիտի կարդացուի հոկտ. 10ին, եւ Պ. Հէնտէրսըն կը յուսայ անոր շնորհիւ զինաթափութեան ժողովին վերադարձնել Գերմանիան, որ կը մերժէ մասնակցիլ:

Ահա թէ ինչ կը թելադրէ այդ յայտարարութիւնը, — 1. Մերժել Գերմանիոյ վերազինումը. — 2. Կրճատել մեծ պետութեանց սպառազինութիւնները, որպէս զի նուազի Գերմանիոյ հետ եղած համեմատութիւնը. — 3. Ընդունիլ հաւասարութեան սկզբունքը:

Առաջին երկու կէտերը եթէ ընդունուին, պիտի կցուին զինաթափութեան դաշնագրին: Կ'ըսուի թէ անգլ. կառավարութիւնն ալ համաձայն է այս յայտարարութեան:

⁂ Պ. Էռիօ հինգշաբթի օր մեծ ճառ մը խօսեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովին մէջ: (Գերմանիոյ արտաքին նախարարը մէկ օր առաջ հեռացած էր, որպէս զի չլսէ այս ճառը):

Ֆրանսայի վարչապետը փառաբանելով Ազգերու Դաշնակցութեան դերը, խուսափեցաւ զինաթափութեան մասին ո՛ր եւ է ակնարկ ընելէ, որպէս զի «չպղտորէ այս ժողովին անհրաժեշտ պայծառութիւնը»: Յետոյ շարունակեց.

— «Պէտք չէ այլ եւս գոհանանք ընդհանուր գաղափարներով, պէտք է իջնենք իրական գետնի վրայ: Նոր կարգ ու սարք մը հաստատելու համար, պէտք է հաշուեյարդարի ենթարկել անցեալ անցեալ մը, ձեւափոխել դարաւոր հաստատութիւններ: Փիլիսոփան, որ երբեմն վերացական հայեացքներ կ'ունենայ, կրնայ զարմանալ մեր դանդաղութեան վրայ: Բայց, չպիտի զարմանայ՝ ան որ քիչ-շատ կ'ըմբռնէ պատմութեան իմաստը, որ կը յիշէ թէ ահռելի պատերազմը նոյնքան հին է որքան մարդկային ցեղը եւ թէ հազարաւոր դարերու չարիք մը արմատախիլ ընելու հոգն ունինք: Ի՞նչ է Ֆրանսայի վարդապետութիւնը, այս արդիւնքին հասնելու համար, — Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտը, միայն այդ ուխտը, ամբողջ ուխտը: Մեզի համար օրէնք է այդ ուխտը: Մարդիկ շատ շուտ կը մոռնան: Բայց կը յիշէ՞ք թէ ի՛նչ պայմաններու մէջ, սպառնալիքներու եւ ընդդիմութեանց ի՜նչ մթնոլորտի մը մէջ բացուեցաւ Լոզանի ժողովը, քանի մը ամիս առաջ: Եւ սակայն, այդ ժողովը վերջացաւ համաձայնութեամբ մը:

«Եւ կը յայտարարեմ բացէ ի բաց. — Ազգերու Դաշնակցութիւնը երկու մեծ թշնամիներ ունի, — յետպատերազմեան ոգին եւ ամբոխավարութիւնը: Ան չի կրնար գոհացնել ոչ մէկը, ոչ ալ միւսը: Ան պէտք է գոհանայ ուղղամտու-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՀԱՒՈՐ ԹԱԹԱՌ ՄԸ Կ'ԱՒԵՐԷ ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ԱՌԱՓԱՆՈՑՆԵՐԸ

— :-: —

ՆԻՍ, ՔԱՆ, ՍԷՆ ՌԱՖԱԷԼ ՋՈՒՐԵՐՈՒ ՄԷՋ

Հինգշաբթի օր, ահռելի թաթառ մը աւերեց Միջերկրականի ագնուապետական առափնեայները, — Նիս, Քան, Սէն — Ռաֆայէլ, Անթիպ: Փոթորիկին յետոյ, ծովու ահագին յորձանք մը խուժեց այդ քաղաքներուն վրայ, անհաշուելի վնասներ պատճառելով: Կոյտ փուշերուն եւ փոշի — լէ — Փէնի բոլոր պարտէզները եւ նաւերը սպառուեցան: Վալորիսի մէջ փլուզում մը տեղի ունենալով, Նիս — Մարսէյլ շոգեկառքերը կանգ առին: Ինքնաշարժ մը յորձանքէն քշուեցաւ եւ նետուեցաւ 300 մեթր անդին: Կամուրջ մը փլաւ մեծ պողոտային վրայ: Կոյտ փուշերուն փարոսը փլելու վտանգ կը սպառնայ: Քանի երկաթուղին ջուրերու մէջ է երեք քիլոմեթրի վրայ: Կամուրջի յենարան մը փլաւ ջուրերու ճնշումին տակ, խափանելով ճամբան: Հայիւ կարելի եղաւ կեցնել շոգեկառքը եւ կանխել աւելի ծանր աղէտ մը: Բազմաթիւ արմատախիլ ծառեր կը ծփան ջուրերուն մէջ: Հարկ եղաւ ջրհանկիրներ կանչել, վիլլաներուն ջուրերը պարպելու համար: Անթիպի ճամբուն վրայ, տխմի հեղեղներ կազմուած են եւ հանրակառքերն ու ինքնաշարժները չեն կրնար երթեւեկել: Վնասուած է նաեւ Լա Գօքքան: Սէն Ռաֆայէլի մէջ կայծակ ինկաւ քանի մը կէտերու վրայ, մեծ վնասներ պատճառելով: Քաղաքին հիւսիսային թաղը ջուրերու մէջ թաղուեցաւ: Օդանաւային կայանը 200 բանուոր եւ նաւաստիներ ղրկեց, օգնութեան համար:

Մանաւորապէս վնասուեցաւ Ֆալէժիւսի շրջանը: Շատ մը տուներու սանդուղները միայն կ'երեւային: Յորձանքը քշած էր արջառ, ոչխար, կահ կարասի եւ հազարաւոր տակառներ: Նիւէն Թուլոն երկաթուղին չէր բաներ, իսկ Մարսէյլէն հասած ճամբորդները Թուլոն իջնելով, ինքնաշարժ կը նստէին ճամբան շարունակելու համար: Սէնթ Մաքսիմի մէջ նոյնքան ծանր վնասներ պատճառեցին փոթորիկը եւ հեղեղը: Փրէֆէրիլի մեծ կամուրջը քշուեցաւ ջուրերու եւ ծառի կոճղերու ճնշումին տակ:

Անթիպի փողոցներուն մէջ ջուրին բարձրութիւնը կը հասնի 1.50 մեթրի:

Երկու հոգի խեղդուած են: Աղէտահեալներուն թիւը հազարը կ'անցնի, իսկ նիւթական վնասները միլիոններով կը հաշուեն:

Մարսէյլի մէջ, էքսի ճամբուն վրայ աշխատող բանուորներ փոթորիկի պահուն ապաստան փնտռեցին ծառերու տակ: Երկու հոգի կայծակնահար մեռան, իսկ չորս հոգի ծանրապէս վիրաւորուեցան:

ՕՍՄ. ՀԱՆՐԱՅԻՆ ՊԱՐՏՔԸ

— :-: —

Էնկիւրիէն կը գրեն թէ Հանրային Պարտքի բաժնետէրերուն հետ միակ ճշդուելիք կէտը այն է թէ՝ վճարումը քանի տարիէն պիտի սկսի:

Նոր համաձայնութեամբ, Հանրային Պարտքը որ 165 միլիոն ճշդուած էր 1928ի պայմանագրութեամբ, այժմ 35 միլիոնի կը զեղչուի: Այս գումարը պիտի վճարուի 50 տարուան ընթացքին, տարեկան 700,000 ոսկիի հաշուով:

ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԻ «ՀԱՃԸ»Ը

—)(o)(—

Գրած էինք թէ Պոլսոյ Պատրիարքարանի սեմուկին վրայ արգելք (հաճը) դրուած է, տուրքը վճարուած չըլլալով: Սեպտ. 24ին պաշտօնեաներ չգացին Պատրիարքարան, բայց հաւանական է որ շուտով գործադրութեան ձեռնարկեն:

Քաղ. Ժողովը բացառիկ նիստ մը գումարելով, որոշեց դատարան դիմել, յետաձգումի (թէխիրի իճրա) որոշում մը ձեռք բերելու համար:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ
ԵՒ ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԸ

Տարիներ տեւող տնտեսական տագնապը օրէ օր կը սաստկացնէ գործազուրկներու, ուրեմն եւ դժգոհներու բանակը։

Դեռ տարի մը առաջ՝ Միացեալ Նահանգներու գործազուրկներուն թիւը կը հաշուէին առ առաւելն վեց միլիոն։ Պաշտօնական շրջանակները առկէ շատ աւելի նուազ կը ցուցնէին իրենց եւ իրենց ընտանիքներուն ապրուստը հայթայթելու հնարաւորութիւնը կորսնցուցածներուն թիւը, բայց նման յայտարարութիւնները ոչինչ կը փոխէին դառն իրականութենէն։

Այս տարի այդ թիւը կը մօտենայ 12 միլիոնի։ Այսպէս յայտարարեցին Աշխատանքի Օրուան (սեպտ. 5) առթիւ գումարուած հրապարակային հաւաքոյթներուն խօսողները գրեթէ առանց բացառութեան եւ մանաւանդ Աշխատանքի Ամերիկեան Դաշնակցութեան ներկայացուցիչները, որոնք մասնաւորապէս իրազեկ են կացութեան եւ ոչինչ կը ծածկեն հանրութենէն։

Գաղափար մը կազմելու համար թէ ինչ անհեքի համեմատութիւն է այս՝ նկատի առնելով Միացեալ Նահանգներու բնակչութեան թիւը, աչքի առաջ պէտք է բերել որ ամէն մէկ գործազուրկէ միջին հաշուով կախուած կ՚ըլլան հինգ անձեր, հետեւաբար ապրուստի միջոցներէ զրկուածներու թիւը կը հասնի մօտաւորապէս 60 միլիոնի, որ այս մեծ հանրապետութեան կէսին կը մօտենայ։

Այս աղէտը մեղմելու միջոցներ ձեռք առնուած են անշուշտ, բայց անոնք հիմնական դարման ըլլալէ շատ հեռու են։ Ցիշենք գլխաւորները։

Ապրուստի դժուարութիւն ունեցողներուն օգնող կազմակերպութիւններ. — Կան այս նպատակով կեանքի կոչուած մասնաւոր ընկերութիւններ, ինչպէս նաեւ քաղաքապետութեանց կազմէ մասնակցութեամբ մարմիններ, որոնք այս միջոցին օգնութեան կը հասնին գործազուրկներուն։

Սկզբնական շրջանին՝ երբ նման կազմակերպութիւններուն դիմողներու թիւը համեմատաբար քիչ էր, արուած նպաստն ալ կրնար ապահովել տանելի ապրուստ մը։ Հետզհետէ սաստկացող տագնապը կարճ առենէն սպառեց շատերու փոքրիկ խնայողութիւնները եւ նորանոր ձեռքեր դատապարտեց անգործութեան, որով օգնութեան պէտք զգացողներու թիւը մեծցաւ օրէ օր։

Միւս կողմէ, նոյն տագնապին իբր հետեւանք նուազեցան բարեսիրական մասնաւոր ընկերութիւններու եւ քաղաքապետութեանց հասոյթները։

Այս պայմանները հարկադրեցին խստացնել օժանդակութիւն ստանալու համար անհրաժեշտ նկատուած պայմանները եւ նուազեցնել տրուած նպաստին քանակը։

Տագնապը մեղմելու ձիգեր. — Ամիսներէ ի վեր ոչ միայն նահանգներու, այլ եւ կեդրոնի իշխանութիւնները կը խորհին տագնապը մեղմելու միջոցներու մասին։ Ներկայացուցչական հիմնարկները կը քուէարկեն միլիոններու հասնող գումարներ՝ հանրային շինութիւններուն զարկ տալու առաջադրութեամբ. գործատէրեր կը կանչուին խորհրդակցութեան, որուն եզրակացութիւնը կ՚ըլլայ ընդլայնել նուազագոյնի հասցուած արդիւնաբերութիւնը. կը կազմուին գործի մարդոց փոխատուութեան դիւրութիւններ ստեղծող յանձնախումբեր եւն.։ Բայց այս բոլորը ոչինչ կը փոխեն դառն իրականութենէն, որ հետզհետէ կը վատթարանայ։

Պատճա՞ռը։

Որովհետեւ ձեռք առնուած միջոցները կաթիլ մը ջուր են կարիքի անսահման ովկիանին մէջ։

Հանրային շինութիւններու համար քուէարկուած գումարներուն մեծ մասը կ՚երթայ նիւթերու գնման, որմէ օգտուողը դարձեալ ունեւոր դասակարգն է։ Սակաւաթիւ գործաւորները՝ որ կ՚աշխատին այդ ձեռնարկներուն վրայ, անգործներու շատ չնչին մէկ տոկոսը կը կազմեն եւ կը ստանան կրճատուած օրավարձ։

Նեղութեան մատնուած գործի մարդոց օգնելու համար կազմուած յանձնախումբերն ու տրամադրուած գումարները կը ծառայեն ստկատէրներու միայն, այն ալ եթէ արժանաւորները գտնուին եւ խնամքական կայք դեր չխաղան։

Իսկ արդիւնաբերութեան նոր զարկ մը տալու յանձնառութիւնները պարզապէս կը մնան խոստումներ եւ կամ լաւագոյն պարագային մասնակի ու առժամեայ գործադրութիւններ։

Շրջանի մը գործարանները կը սկըսին աւելի թափով մեքենաներ շարժման մէջ դնել եւ կ՚առնեն նոր գործաւորներ։ Այս պարագան կը հաղորդուի թերթերու լրաբերներուն, որոնք կը սկսին չափազանց գործերուն վերելք մը ու կը յիշեն թիւեր ալ։

Կ՚անցնի քանի մը շաբաթ։ Նոյն գործարանները կը պակսեցնեն իրենց արտադրութեան քանակը, փակեց կը նետեն ոչ միայն նոր առնուած գործաւորները՝ այլ եւ հիներէն շատեր։ Ուրիշ խօսքով, քանի մը շաբթուան ընթացքին սովորականէն աւելի արտադրուած ապրանքին դէմ՝ քանի մը շաբաթ ալ նախկինէն պակաս կ՚արտադրեն։ Բայց այս մասին ոչինչ կը հաղորդուի լրաբերներուն եւ թերթերը կը լռեն։

Եւ մինչ գանգուածներու թշուառութիւնը հետզհետէ կը հասնի մեծ համեմատութիւններու, անոնք կը մօտենան ընտրութիւններու, որոնց արդիւնքին վրայ աղդելու տեսակէտէն մեծ դեր է վերապահուած նոյն այդ թշուառութեան։

Սովորական մարդու տրամաբանութիւնը խորհիլ կուտայ որ տնտեսական ներկայ աննախընթացելի վիճակը արդիւնք է տիրող կուսակցութեան վարիչներու անկարողութեան, հետեւաբար պէտք է նոր մարդիկ բերել գործի գլուխ։

Այս մտայնութեան դէմ պատուաստուելու փորձ կ՚ընէ տիրող կուսակցութեան պաշտպաններուն այն տարածայնութիւնը թէ՝ բարգաւաճումը հանրապետականներու օրով եկաւ եւ տագնապը շատ աւելի սուր պիտի ըլլար, եթէ իշխանութեան գլուխ գտնուէին ռամկավարները։

Համոզելու համար՝ փաստեր ալ կը յիշատակեն այդպիսիները։ Այսպէս, գործատէրերն ու դրամատէրերը մեծագոյն մասով հանրապետական են եւ իրենց գործերը կ՚ընդարձակեն, եթէ կառավարութիւնը վայելէ իրենց լիակատար վստահութիւնը։ Բայց անոնք պատասխան չունին այն հարցումին թէ՝ ինչո՞ւ հանրապետական գործատէրերը հանրապետական հաւվըրի օրով նուազագոյնի իջեցուցին իրենց արտադրութիւնները։

Հանրապետականները շարունակ կը յիշեն անցեալ բարգաւաճ շրջանները՝ իբր նպաստաւոր փաստեր իրենց առաւելութիւններուն։ Բայց երբ ռամկավարները կը քննադատեն ներկայ վարչութիւնը, մասնաւորապէս անոր բռնած դերը տնտեսական այս տագնապի ընթացքին, հանրապետականները կը յանձնարարեն չօգտուիլ գանգուածներու թշուառութենէն։

Տնտեսական կեանքի հետ կը կապուին մաքսային, զինեհասութեան, երկրագործներու պայմաններուն բարելաւման, պատերազմական պարտքերու կրճատման, մէկ խօսքով ներքին ու արտաքին բազմաթիւ խնդիրներ, որոնց առանցքը կը կազմէ գանգուածներու դժգոհութիւնը ներկայ վիճակէն։

Դառն իրականութենէն բխող դժգոհի հոգեբանութիւնը բախտորոշ դեր ունի յառաջիկայ ընտրութիւններու առթեն։

Ասիկա կ՚ըմբռնեն պայքարի մտած բոլոր կողմերը, գլխաւորաբար հանրապետականները, ռամկավարները, ընկերվարականները եւ համայնավարները։

Որքան ալ ներուժ ըլլան թափուած ջանքերը, դժուար է ենթադրել որ ընկերվարական կամ մեծամասնական թեկնածուները կրնան յաղթական ելլել այս անգամ։

Կասկած չկայ որ այդ երկու կուսակցութիւնները շատ աւելի մեծ թիւով քուէներ պիտի շահին՝ քան շահած են երբ եւ իցէ, բայց դժուար թէ մտնեն մինչեւ հիմա փոխն ի փոխ իշխանութեան գլուխ անցած կուսակցութիւններու քուէներուն, որովհետեւ դրամատիրական կարգերու պաշտպան թեկնածուներէն ձեռք քաշողները պիտի բաժնուին ընկերվարականներու եւ համայնավարներու միջեւ։

Ինչ որ աւելի հաւանական կ՚երեւի այս անգամուան համար, ներկայ իշխանութեան միակ վստահուոր մրցակիցները պիտի հանդիսանան ռամկավարները։

Մէկէն նահանգի ընդհանուր ընտրութիւնները միշտ ալ տեղի կ՚ունենան սեպտեմբերի առաջին կէսին, այսինքն միւսներէն երկու ամիս առաջ։ Նախորդ օր (սեպտ. 12) Մէյնի ընտրութիւնները կատարեալ յաղթանակ մըն էին ռամկավարներուն։ Մէյնը ինկած է հանրապետականներու միջնաբերդը եւ վերջին քսան տարիներուն միշտ ալ ունեցած է հանրապետական նահանգապետ ու ներկայացուցիչներ Ուաշինկթընի Խորհրդարանին մէջ։

Այս փաստը կը նկատուի ազդանշան մը ռամկավարներու յաղթանակին՝ յառաջիկայ նոյեմբերի ընտրութիւններուն։

Այս դէպքին վրայ, հանրապետականները կ՚ընդունին որ հարուածը ծանր է եւ կը խօսին քուէատուները լուսաբանելու անհրաժեշտութեան մասին։ Իսկ ռամկավարները ցնծութեան մէջ են եւ նոր եռանդով կը շարունակեն պայքարը՝ վերջնական յաղթանակին համար։

ԴՈԿՏ. Ա. ԲԱՐՍԵՂԵԱՆ

«ԽՐՁԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ» ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

—)(o)(—

ՄԻԼԱՆ, 27 Սեպտ. — Հոկտեմբեր 28ին ամբողջ Իտալիան պիտի տօնէ, մեր օրերուն յատուկ տեղ խրըձական կառավարութեան (ֆաշիստ) տասնամեակը։

Տասը տարին ազգերու պատմութեան մէջ մեծ արժէք չի ներկայացներ, բայց այս պարագային, այս կարճ ժամանակը, կարեւորութիւն ունի Իտալիոյ պատմութեան համար։ Եթէ առանց նախապաշարումի բաղդատենք նախկին Իտալիան այս օրուան Իտալիոյ հետ, պիտի ընդունինք որ սեւ շապիկաւոր երիտասարդութեան յեղափոխութիւնը, տասը տարուան ընթացքին, անճանաչելի դարձուցած է երկիրը եւ ժողովուրդը։

Տասը տարի առաջ, երբ Մուսոլինին յաղթական մուտք գործեց Հռոմ, Savoia պանդոկի պատշգամէն, փողոցը հաւաքուած ժողովուրդին բրաւ հետեւեալ շատ կարճ յայտարարութիւնը.

— «Իտալացինե՛ր, քիչ ատենէն պիտի ունենաք կառավարութիւն մը»։

Այս էր արդէն ժողովուրդին պահանջը, որ պատերազմէն ելած էր յաղթական, բայց հոգիպէս եւ ֆիզիքապէս յոգնած, իսկ նիւթապէս աղքատացած։

Կարելի չէ օրաթերթի մը սուղ էջերուն մէջ ներկայացնել քաանորդ դարու այս նոր շարժումին արդիւնքը։ Պիտի գոհանանք ընդունելով թէ Մուսոլինին իր խոստումը պահեց, չհաշւելով որեւէ դժուարութեան ու արգելքի առջեւ, վերջ տալու դասակարգային կռիւներուն որ երկիրը կը տանէին դէպի անդունդ։ Կազմակերպեց երկրին բոլոր արտադրող ուժերը, բարձրացուց տնտեսական վիճակը, զօրացուց բանակը, նաւատորմը, հիմէն սանդղեց օդային տորմիղը, եւ ընկերային գետնի վրայ, հաստատեց օրէնքներ որ կը պաշտպանեն թէ դրամագլուխը եւ թէ աշխատանքը։

Շնորհիւ խրձականութեան, այսօր Իտալացի գրասատէրները գիտեն որ դրամը միայն միջոց մըն է, գործելու, արտադրելու, միշտ նկատի ունենալով ազգային ընդհանուր շահերը։ Գիտեն նաեւ որ հայրենասիրութիւնը լոկ բառ մը չէ, այլ կը նշանակէ զոհողութիւն, իսկ աշխատաւոր, պարզ ժողովուրդը կը սորվի մտածելու թէ հայրենիքը երազ մը չէ այլ իրականութիւն մը, որուն կը պարտի իր ամենօրեայ հացը, իր զաւակներուն դաստիարակութիւնը, եւ վերջապէս իր ընտանիքին պաշտպանութիւնը։

Հայրենիք եւ ժողովուրդ — Այս է խրձականութեան խորհրդանիշը, որ հեղեկան անունը դարձած է առաջ, խանդավառ նոր սերունդին, որուն համար կեանքը նուէր մըն է, բայց նոյնպէս վարձատրութիւն մըն է մահը՝ հայրենիքին համար։

Ա. Մ.

ԽՄԲ. — Ինչպէս կ՚երեւայ, Միլանի մեր տղաքն ալ մեծապէս ազդուած են ֆաշական իրամքէն։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀՈԳԵՐԸ

— :-: —

ԹՈՒԶԻ ԵՒ ՉԱՄԻՉԻ ՏԱԳՆԱՊԸ

Թուզի արտադրումը սկսաւ։ Արդէն իսկ գործառնութիւնները ծայր առած են Իզմիրի մէջ։ Եգէականի շրջանի թուզի արտադրութիւնն է 25 — 26.000 թոնօ՝ տարեկան։ Այս քանակութեան մէկ մասը երկրին մէջ կը սպառի։ Միւսը՝ կ՚արտածուի։ Զանազան տեսակներ ունի ու, հետեւաբար, զանազան գիներ։ Արտադրուած թուզերուն շուրջ 7 միլիոն քիլոն չաշխատուած, իսկ մնացեալը բնական վիճակի մէջ կ՚արտածուի։ 1931ին, մօտաւորապէս 7.144.000 քիլօ աշխատուած, իսկ 13.062.000 քիլօ բնական վիճակի թուզ արտածուած է։ Առաջինը արժած է 2.415.000 թրքական ոսկի, իսկ երկրորդը՝ 2.620.000 ոսկի։ Առանձնապէս չխուլուած տեսակէն արտածուած է 3.938.000 քիլօ՝ 220.146 ոսկի արժէքով։ Գումար՝ 24.044.000 քիլօ՝ 5.255.000 ոսկի արժէքով։

1930ի թուզի արտածումը եղած էր 5.496.000 ոսկիի արժէքով՝ 22.802.712 քիլօ։

Թրքական թուզին գլխաւոր գնորդներն են — Գերմանիա 3—3ուկէս միլիոն քիլօ, Ամերիկա եւ Գանատա 7 միլիոն քիլօ, Իտալիոյ ճամբով նոյն. Եւրոպա՝ 2 միլիոն քիլօ, Անգլիա՝ 4—5 միլիոն քիլօ, Ռուսիա 1 միլիոն քիլօ, Եգիպտոս կէս միլիոն եւայլն։ 1930ին, գնորդ պետութիւններէն Ամերիկա տարուէ տարի իր թուզի ներածումը կը նուազեցնէ։ 1930ին 4.069.060 քիլօ ներածած էր, որուն փոխարժէքն էր 1.389.338 թրք. ոսկի։ 1931ին իջաւ 3.265.000 քիլոյի՝ 854.244 ոսկի արժէքով։ Այդ տարին, թուզը անգլ. ոսկիով ծախուած ըլլալուն, վաճառականները մեծ վնասներու ենթարկուեցան։ Ամերիկա մաքսերը բարձրացուց, կարգ մը արգելքներ դրաւ եւ արտածումը նուազեցաւ։

Այս տարի, Թաքասի կերպը պիտի կիրարկուի։

Եւ սակայն, ներածող պետութիւններուն քամպիոյի մասին ձեռք առած միջոցները մեծ արգելք պիտի ըլլան թէ թուզին եւ թէ չամիչին, որոնք Թուրքիոյ ամենալաւ եկամուտները կը նկատուին։

Ահա օրինակ մը. — Իզմիրի նաւահանգիստէն ամէն տարի շուրջ 4 միլիոն քիլօ չամիչ կ՚արտածուէր Չեխոսլովաքիա։ Այդ երկրին կառավարութիւնը անցեալ տարի չամիչին ներածումը բաժնեցուցակի ենթարկեց, եւ չամիչի արտածման քանակը իջաւ։ Այս տարի, Իզմիրի եւ Չեխոսլովաքիոյ վաճառականներուն միջեւ ալիվրէզի ձեւով համաձայնութիւններ կնքուեցան, հոկտեմբեր եւ նոյեմբեր ամիսներուն հազարաւոր անուաց ապրանք ուղարկելու համար։ Բայց, Չեխոսլովաքիոյ կառավարութիւնը անցեալները որոշում մը հրատարակեց, որով ներածուելիք չամիչը շաքարի հետ Թաքասի գործողութեան ենթակայ կը նկատէ եւ բաժնեցուցակը կը ջնջէ։ Այս որոշումը եկած ջնջելու, նաեւ, երկու երկիրներու վաճառականներուն միջեւ եղած համաձայնութիւնները։ Փրակայէն Իզմիր եկած նամակները այդպէս կ՚ըսեն ու միջոցներ ձեռք առնել կը խնդրեն։

Իզմիրի վաճառականները մեծ մտահոգութեան մէջ են։ Անմիջական դիմումներ եղան պատկան իշխանութեանց մօտ։

Միւս կողմէ, Ցոյները, լսելով որ չամիչի փոխարէն շաքարը Թաքասով ենթարկած պիտի ըլլայ, անմիջապէս 5 հազար թոնօ Չեխոսլովաքիա շաքարի փոխարէն 70 վակոն չամիչ վաճառելու յաջողած են։ Թրքական չամիչը մինչեւ այժմ Փրակայի եւ Չեխոսլովաքիոյ այլ քաղաքներուն մէջ համբաւ շահած էր։ Բայց մեր արգելքներ կը հանեն։ Անշուշտ, ասիկա պիտի վնասէ Թուրքիոյ տնտեսութեան։

Արտածման այն նախաշրջանին, Իզմիրի վաճառականները կը խորհին որ անհրաժեշտ է՝

1.— Անմիջապէս գործողութեան սկսիլ այն երկիրներուն հետ որոնք Թաքասի վրայ կ՚ուզեն դործել եւ ռազմիտագիր հրատարակած են։

2.— Արտածման ապրանքներուն փոխարժէքը վճարել չուզող եւ դժուարութիւններ ցոյց տուողներուն դէմ փոխադարձ միջոցներ ձեռք առնել։

3.— Բաժնեցուցակի ցանկէն դուրս ըլլալով հանդերձ, Թուրքիա ներածումը արտօնուած շաքարներուն մէջ Չեխոսլովաքեան ապրանք կայ։ Զանոնք Թաքասով հաշուակցել պիտի վաճառուած չամիչներուն հետ։

Այս որոշումները թուզին վրայ են, սակայն, մինչ անդին մրցակիցը արդէն քշեր է իր վակոնները ու ձեռնածել նստած չունի։ Անշուշտ որ, Թուրքիա մտահոգուելու լուրջ պատճառներ ունի։ Ներկայ տնտեսական տագնապին մանաւանդ, երբ մարդիկ որեւէ բանի լաւագոյնին ստիպուած են հրաժարիլ՝ վնասելով իրենց քսակին յարմար գինը։ Ասոր համար է որ թրքական ծխախոտին նման լաւ թուզն ու չամիչը եւս աւելի քիչ յաճախորդներ ունին, քան երկրորդական տեսակի յունական ապրանքները։

Նկատելով որ չոր թուզն ու չամիչը առաջուան նման չեն ցրուիր Իզմիրի վաճառականներէն ոմանք ձեռնարկեցին թարմ վիճակի մէջ արտածել թուզը։ Ասոր համար ալ պաղ օդով ամբար ունեցող շոգենաւերու պէտք կայ, որոնք քիչ են։

Այսպէս կամ այնպէս, ամէն հարստութիւն մը եւս որուն պատահած եկամուտը հետզհետէ կը նուազի, ինչ որ զգալի հարուած մըն է Թուրքիոյ տնտեսութեան եւ պետական պիւտճէին։

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Կատակը ծիծաղ

— :-: —

Խորհրդային քաղաքացի մը յանցանքով մը ձերբակալուած էր։ Իր բախտէն Չեկայի լիազօրը տրամադրուած էր այդ օրը զուարթ, հրացանով չէր սպաննած, հարցուց միայն հեգնական ձայնով մը.

— Դուն աղօթեր ես այսօր։ Ի՞նչ աղօթեցիր Աստուծոյ։

— Աղօթեցի որ քիչ մը գումար դրկէ ինծի... գոնէ 20 ռուբլի... ։ Տանիքիս անդամները երեք օրէ ի վեր բան մը չեն կերած...

Լիազօրը ժպտեցաւ։

— Ցիմա՛ր, Գտեր ես աղօթելու եւ խնդրելիք մարդը... Աստուած չկա՛յ. անոնք բոլորը կղերականներու սուտերն են։ Ցաղօթքով ժամանակ կորսնցնելու տեղ, աւելի լաւ է մեզի դառնաս։ Բոլշեւիկները Աստուծմէ զօրաւոր են։ Ու միայն անոնք կրնան քեզի օգնել։ Ո՞րքան ռուբլիի պէտք ունիս. քսա՞ն ռուբլիի։ Առ, այնքան ալ կրնաս դոհանալ։

Ու դարակէն կը հանէ 10 ռուբլի ու կը նետէ ձերբակալեալին։

Ուրախ ու գոհ, տուն կը դառնայ խորհրդային քաղաքացին։ Անկիւնի դուռը կը կղպէ, ծունկի կու գայ Աստուածամօր նկարին առջեւ, կը հանէ ու կ՚ըսէ։

— Շնորհակալութի՛ւն քեզ, ամենակարող, որ լսեցիր աղօթքս։

Ցետոյ, կը նայի շուրջը, կ՚ուզէ ստուգել որ ոչ ոք մտիկ կ՚ընէ իրեն. եւ, ապահով, կ՚աւելցնէ.

— ...Բայց եթէ ուրիշ անգամ ինծի օգնես, խնդրեմ, դրամը բոլշեւիկներուն միջոցաւ մի՛ դրկեր, որովհետեւ անոնք կը գողնան դրամին ծիր կէսը...։

Կարդացէ՛ք եւ Տարածեցէ՛ք
«ՅԱՌԱՋ»ը

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ԺԸ. ԵՐԿԱՄԵԱՅ ՆԿԱՐԱՀԱՆԴԷՍԸ

Flandrin, Lebasque, Lamotte ու Barbey պատուորապաշտներ են Մոնէի անմիջական ազդեցութեան տակ։ Իւրաքանչիւրը կրցած է իր անհատականութիւնը զգացնել իր գործերէն։

Marchand եւ Waroquier, Derainի հետ խորանարդապաշտներ էին. շուտով լքեցին զայն անոր համար որ չունէր, ինչպէս ապաղայապաշտութիւնը, որոշ եւ հաստատ տեսութիւններ. իւրաքանչիւրը կը ձգտէր դասականութեան եւ իւրաքանչիւրը խորանարդապաշտ էր ըստ իր անհատական ըմբռնողութեան։ Մինչ այժմ մէկ մէկ համակրելի վայրանկարիչներ են որոնք կը զգացնեն (մասնաւորապէս Waroquier) Cézanneի կառուցանող գոյնի կերպընկալին իրենց ունեցած ազանչացումը։

Pougheon դասական մըն է. անցեալ արուեստի մեծութիւնը նոր գարու շունչով կը ձգտի իւրացնել գծիկներու յատկանշական աշխատելու կերպով մը։

×

Բնութեան կապուած եւ Բնութեան մէջ իր արմատները ընող շահեկան նկարչութիւն մըն է այս տարուան անգլիականը։ Եւ արդէն Բնութիւն եւ արուեստ՝ ամբողջութիւն մը կազմած են Անգլիոյ մէջ հին օրերէն ի վեր, որուն շնորհիւ դիմանկարի սեռը (յետոյ նաեւ վայրանկարը) Անգլիոյ մէջ հասաւ բարձր աստիճանի։

Ու դեռ մինչեւ այսօր Եւրոպայի մէջ ծափահարուած դիմանկարի վարպետները անգլիացի նկարիչներն են, ինչպէս՝ Connard, Ambrose Me Evoy եւայլն։ Առաջինը իրականի ուսումնասիրութեան մէջ միշտ խորացող մըն է, երկրորդը՝ աւելի նուրբն ու փափուկը փնտռող, հոգ չէ թէ քիչ մը հեռացած ըլլայ իրականէն։

Բայց ամենամեծ արժէքը այս տաղաւարին, կը կազմեն Boneի, Austinի, Eric Gillի եւ երկու Nashերու գլուխ-գործոց գծագրութիւններու հաւաքածոն, մանր՝ բայց ճարտարապետական ու գծագրական հոյակապ արուեստով եղած։

×

Անգլիական արուեստը դեռ մինչեւ այսօր ալ ունի գեղագիտական նահանգ մը որ Միացեալ-Նահանգնէ։ Ամերիկայի նկարիչները, հակառակ եղած ճիգերուն, չկրցան տակաւին անգլիականութիւնը իրենց նկարչութենէն բոլորովին հեռացնել։ Միայն Bellones բաւական յաջողած է իր գործերուն մէջ ամերիկեան նկարագիր մը դնել, բայց իր «Տեմսէյ եւ Ֆիրբոյը» ամբողջովին անգլիական նկարչութիւն է, ինչպէս նաեւ Robert Henriի «Ամազոնը»։ Davies փոքր կտաւներու վրայ, նախառաֆայէլական պարզութեամբ մերկերու խմբաւորումներով ամերիկացի Գէօքլինը կը ջանայ ըլլալ, բայց կը պակսի իրեն զգացումի բարձրութիւնը։ Փուշման բաց tonalitéի վրայ կը ներկայացնէ դարձեալ Պուտտա մը, մանրանկարային նկարագրով ու բաւական համակրելի նկարչութեամբ, բայց նիւթի կրկնութիւնը երբեմն տաղտուկ կը պատճառէ։

×

Խորհրդային երկիրներու մէջ արուեստը բոլորովին տարբեր ուղղութիւն ու մասնաւոր նպատակ մը ունի։

Խորհրդային արուեստի կեանքը նոր սկզբունքներու իր հաւատարիմ արտայայտութեամբը կապուած է ընկերային, հաւաքական հոգեբանութեան, որ նիւթի ու հոգիի վերաշինութիւնն է։

Փիւժենալի շաղախի գործատան մը եռուզեռը, Վիալովի հսկայ մեքենաներու կառուցումը, Կուզնեցովի «Շինարարութիւնը Հայաստանի մէջ»ը եւ Սարեանի հինգ փոքր (եւ այս անգամ զուրկ գունական ճարտարապետականութենէ), նկարները, կեանքի ուժականութեան եւ խորհրդային հոգեբանութեան ամբողջութիւնը կը ներկայացնեն։

Սովետներու համար նկարչութիւնը միջոց մըն է յեղափոխութեան մը նոր կեանքը փոխադրելու, եւ անոնք այնքան վարժ ու ընտանի են իրենց նկարչական նիւթերուն, որ երբ ճարտարարուեստն ու շինարարութիւնը դադրին, նկարչութիւնն ալ ինքնաբերաբար կը դադրի։ Արդէն հոս է խորհրդային արուեստին պատմական բարձր նշանակութիւնը։

(4) ԶԱՐԵՀ ՄՈՒԹԱՖԵԱՆ

Վենետիկ

ՎԵՐՋ

ՀԱՅ ՕՐԻՈՐԴԻ ՄԸ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Պուրկասի մէջ. Օր. Ս. Աճէմեան 14 լուղորդներու մէջէն առաջին մրցանակը առաւ (մէկ չիր շամփանեա եւ մէկ չիր «» ոը քօլոնեը)։ Իսկ անցած շաբաթ հեծելանիւի մրցումին մէջ երկրորդ հանդիսացաւ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Կեանքը ինչպէս որ է

—)(o)(—

Կարդացէք եւ եզրակացուցէք: Հետեւեալ տեղեկութիւնները կը քաղենք Հայաստանի պաշտօնաթերթէն, առանց մեկնութեան.—

Օգոստոս 27ին, գիշերը, «հակայեղափոխական տարրերը Բերքաշատ գիւղին մօտ կը կտրեն Սարդարաբադի ջրանցքին փակերներուն կզպանքները, կը վերցնեն փակերները: Ջուրը կը խուժէ դաշտը եւ կը փճացնէ քանի մը հեկտար բամպակ: Ջրանցքը 200 մեթր երկայնքի վրայ կը լեցուի տիղմով: «Դաստկարգային թշնամին» նպատակ ունէր պայթեցնել ջրանցքին պատնէշը, ջուրէ զրկելու համար բամպակին արտերը:

Ձերբակալուած են յանցագործները: Սարդարաբադ, Ջաֆարաբադ, Քեաբագեարխ, Մոլլաբայազիտ, Գէշլաղ եւ Փոքր Շահրիար գիւղերու աշխատաւորները երկու օրէն նորոգեցին ջրանցքին քանդուած մասերը, ինչ որ 12 օրուան գործ էր:

Ցեառոյ տեղի ունեցաւ ցոյց մը, եւ պահանջուեցաւ յանցաւորներուն գնդակահարութիւնը: (Խորհրդային Հայաստան, 3 սեպտեմբեր):

Օգոստոս 29ին գիշերուան ժամը 12ին, Ծաղալի կայարանին մէջ, «դասակարգային թշնամիներու» կողմէ սպաննուեցաւ «հայուն կոմունիստ, հարուածային բանուոր ու թղթակից» Արամ Անանեան:

Անմիջապէս կազմակերպուեցան ցոյցեր, եւ պահանջուեցաւ գնդակահարել ոճրագործները: (Խորհ. Հայաստան, 6 սեպտ.):

Օգոստոս 23ին, «հակայեղափոխական տարրեր» այրեցին Քաչաղանդ, Ջիվա, Խաչիկ գիւղերուն հաւաքական տնտեսութեանց ցորենի եւ խոտի դէզերը: Վնասը մեծ է: Կը պահանջուի գնդակահարութիւն: Գերագոյն դատարանի նախագահ Գ. Ղարիբջանեան իր ընկերներով մեկնեցաւ նոյն շրջանը, քննելու այս խնդիրը, ինչպէս նաեւ խոշոր գեղծումներու երկու գործ: (Խորհ. Հայաստան, 6 սեպտ.):

Վաղարշապատի մէջ «դաշնակցական» տարրերը կ'այրեն Գրամփայի 70 սայլ Քիւլաշը: Մեղադրուած են Ա. Փալասեան, Թոմմաս եւ Սարգիս Դրիգորեանները: Քարաշամբ գիւղին մէջ կ'այրեն հաւաքական տնտեսութեան 3000 խուրձ խոտ: Մեղադրուած է Լեւոն Աստուրեան: Գերագոյն դատարանէն մասնաւոր յանձնախումբ մը մեկնած է շրջանը, քննելու այս խնդիրները: (Խորհ. Հայաստան, 10 սեպտ.):

Հայ գիւղացիները ...«կոմունիստական»

Երեւանի թերթերը սովորութիւն ունին «դաշնակցական» անուանել այն գիւղացիները, որոնք համայնացման կարգադրութիւններէն դժգոհ, ընդդիմութիւն ցոյց կուտան ու կ'այրեն հաւաքական տնտեսութեանց արդիւնաբերութիւնը: Բայց մի՞թէ «կոմունիստական» չեն սա հերոսներուն գործերը—

Աշտարակի շրջանէն Ղշլթամուր գիւղէն Ա. Սարգսեան պետական պահեստէն ցորեն է յափշտակեր: Ձերբակալուած է: (Խորհ. Հայաստան, 12 սեպտ.):

Լէնինականէն Ե. Գրիգորեան հաւաքական տնտեսութեան ցորենէն յափշտակեր է 50 փութ ցորեն: Ձերբակալուած է: (Խորհ. Հայաստան, 12 սեպտ.):

Ղարաքիլիսայի շրջանէն Դիլօրան գիւղէն Քոչոյեան կը գողնայ հաւաքական տնտեսութեան երկու եզները, կը մորթէ ու կ'ուտէ: Ձերբակալուած է: (Խորհ. Հայաստան, 12 սեպտ.):

Ղարաքիլիսայի շրջանէն Աթան գիւղէն Հ. Ղազարեան կը գողնայ Կոթ գիւղին հաւաքական տնտեսութեան երկու եզները եւ երինջը: Ձերբակալուած է: (Խորհ. Հայաստան, 12 սեպտեմբեր):

Արագածայանի ոչխարաբուծական խորհրդային տնտեսութեան պահեստապետը Մ. Յովհաննիսեան իւրացուցած է 1000 ռուբլի: Ձերբակալուած է: (Խորհ. Հայաստան, 12 սեպտ.):

Գործավարներու խորհուրդի պահեստապետ Ա. Ցակոբեան կ'իւրացնէ 7543 ռուբլի, Ղեկրու վարչութեան գործակատար Ա. Մանուկեան կ'իւրացնէ 3133 ռուբլի, գիւղատնտեսական վարչութեան պարետ Լ. Սողոմոնեան կ'իւրացնէ 1628 ռուբլի: Ձերբակալուած են: (Խորհ. Հայաստան, 12 սեպտ.):

Երեւանի տպարանի ակումբէն Ա. Ցարութիւնեան եւ ընկերները կը ներկայանան իբրեւ քննիչ ու կատարեալ կողոպուտ մը կը սարքեն: Ձերբակալուած են: (Խորհ. Հայաստան, 12 սեպտ.):

Կոտայքի շրջանէն Թեջրաբակ գիւղէն Արտաշ Վասիլեանի տղան, հօրը թելադրանքով, կը գողնայ հաւաքական տնտեսութեան ցանած գետնախնձորը, ու կը փճացնէ նաեւ մնացեալ ցանքերը: Ձերբակալուած է: (Խորհ. Հայաստան, 12 սեպտ.):

Դիւզբենդի գիւղէն Ս. Զալուչեան, Գ. Հովիկեան, Ա. Մաթէվոսեան, Գ. Յովհաննիսեան, Ս. Եղոյեան, Ա. Սաֆարեան, Ա. Դարբինեան, Մ. Թորոսեան կը մտնեն Լէնինականի խորհրդային տնտեսութեան մէջ ու կը թացնեն պետական ցորենը: Ձերբակալուած են: (Խորհ. Հայաստան, 12 սեպտ.):

Այլ առակ լուարուք..

Խորհ. Հայաստան կը գրէ —

Շահար գիւղի հաւաքական տնտեսութեան նախագահ Ե. Խաչատրեան դատի տակ առնուած է ծանր յանցանքներով: Դատավարութեան ընթացքին, երեւան եկած է որ Խաչատրեան դաշնակցական եղած է ժամանակին, Փրկութեան Կոմիտէի անդամ: Բայց դասակարգ մորթ հագնելով, կը մտնէ գիւղական խորհուրդին մէջ, իր ազդեցութեան տակ կ'առնէ խումբ մը կոմունիստներ ու կը պայքարի հեղինակաւոր կոմունիստներու դէմ: Այսպէս կը խախտէ կարգ մը հրահանգներ: Օրերը կ'անցընէ գինովութեամբ, կը ծեծէ ու կը բանտարկէ խեղճ գիւղացիները: Կը խուզարկէ անոնց տուները: Դատարանը կը գտնէ ծեծի դէպքը, անպայման կ'արձակէ Խաչատրեանը եւ տարապարհակ աշխատանքի կը դատապարտէ ծեծ ուտող գիւղացիները: Այնուհետեւ Խաչատրեան աւելի համարձակութիւն կը ստանայ, կը պատժէ գիւղացիները, կը գրաւէ անոնց գոյքերը եւ աճուրդի կը հանէ: Սայլ մը կը ծախէ առջեւը, տուեալ տուփ կը պարպէ, օգտանալիքի տակ գուցէ կը հանէ գիւղացիներուն մնացած ափ մը ցորենը, այս գործին համար կը վարձատրուի... նոր զգեստով: Կ'իւրացնէ 15 բարտի ծառ, կապալով հող կուտայ (հաւաքական գիւղատնտեսութեան հողերէն), իրեն համար հինծել կուտայ հաւաքական գիւղատնտեսութեան աւուրը: Աղատ համարձակ կը վարէ հաւաքական գիւղատնտեսութեան գործերը: Կոլխոզի որ եւ է անդամ, երբ կոլխոզին պարտէզը մանէ եւ վարունգ մը փրցնէ, առէք ձեւերէն վարունգը, կ'ըսէ պահապաններուն, գլխուն զարնելով ջարդեցէք: Բայց ինք 1000 վարունգ կ'ուտէ: Այժմ նորէն ձերբակալուած ու դատի է յանձնուած: Կը պահանջուի գնդակահարութիւն:

Գերման գիտնականներ Երեւանի մէջ

Սեպտեմբերի սկիզբը Երեւան հասան փրոֆ. Մէօնէր, Համպուրի առեւտրական համալսարանի դասախօսներէն, փրոֆ. Ցուրկ, Կիսենցէնի համալսարանի տեսուչը, եւ ուրիշ երկու փրոֆէսօրներ Մոսկուայի Գիւղատնտեսական Ակադեմիայէն:

Այս փրոֆէսօրներուն այցելութեան նպատակն է գիտական խորհուրդներ տալ անասնապահական շրջաններուն մէջ երեւցած տարափոխիկ հիւանդութիւններու մասին: Հրաւիրուած են Ռուսիոյ հողագործական գործավարութեան կողմէ: Այցելած են Ուկրայնա, եւ ներկայիս քննութենէ պիտի անցընեն Անդրկովկասի գանազան անասնապահական շրջանները: Հայաստան կը մնան քանի մը օր միայն: Պիտի այցելեն Սեմէոնովկա, Լոռի, Նոր Բայազետ, Լէնինական, ուր աչքէ պիտի անցընեն ոչխարանոցը: Երեւանի մէջ՝ անասնաբուժական բարձրագոյն վարժարանը: Գերմանացիներուն կ'ուղեկցի Երեւանի անասնաբուժական համալսարանի տեսուչը, Մաոինօ:

Ազգագրական արշաւ դէպի Զանգեզուր

Լուսաւորութեան գործավարութեան եւ Զանգեզուրի Վերաշինութեան կոմիտէին նիւթական օժանդակութեամբ, Գիտական Մշակոյթի եւ Պատմութեան Թանգարանին կողմէ, վարիչ Ստ. Լիսիցեանի ղեկավարութեանը տակ, ազգագրական քննութեան մը համար երկրորդ արշաւ մը եւս կատարուեցաւ դէպի Զանգեզուր, այս ամառ:

Անցեալ տարի արշաւախումբը կրցած էր քննել միայն Սիսիանի ու Գորիսի շրջանները, հաւաքելով ազգագրական նիւթեր, որոնք կը հետաքրքրէին մասնաւորապէս տնտեսական հարցերը: Արշաւախումբը պատրաստած էր նաեւ անցեալի կենցաղին վերաբերեալ իրերու հարուստ հաւաքածոյ մը: Այդ ամէնը այս տարի մասամբ ցուցադրուեցան պետական Թանգարանի ազգագրական բաժնին մէջ:

Այս տարուան արշաւախումբին գործը պիտի ըլլայ շարունակել նախ քննութիւնները Ղափանի եւ Մեղրիի շրջաններուն մէջ:

Արշաւախումբը Ջուլֆայի եւ Օրդուբադի վրայով անցաւ Մեղրի, յետոյ Դիրալուի կիրճէն՝ Օխչիի ձորը, Ղափանի հանքերն ու շրջակայ գիւղերը, ապա Բեքարնակ Գեղուայ ձորը եւ Շնթաղի կիրճէն Սիսիան, Նախիջեւան:

Ճամբորդութիւնը տեւեց 55 օր: Արշաւախումբը կրցաւ թէ հայկական եւ թէ թրքական գիւղերուն մէջէն հաւաքել ազգագրական արժէքաւոր նիւթեր, նոյն ատեն ուսումնասիրելով բանուորներու հին ու նոր կեանքը: Արշաւախումբը հաւաքեց նաեւ շատ մը ատարկաներ, իբրեւ նմոյշ, որոնք, անցեալ տարուան նիւթերուն հետ, կուտան Զանգեզուրի եւ Մեղրիի շրջաններուն լրիւ պատկերը: Մասնաւոր ուշադրութեան առարկայ դարձած է Թուրք բնակչութեան նիստ ու կացը: Զուգընթացաբար կատարուած են հնագիտական աշխատանքներ:

Արշաւախումբը ճշդած ու նկարագրած է Կապան քաղաքի, Վահանայ վանքին եւ Թագարերդին տեղերը:

Թանգարանի ազգագրական բաժինը մինչեւ տարեվերջ պիտի տայ ցուցահանդէս մը Մեղրի եւ Զանգեզուր շրջաններուն ազգագրութեան մասին:

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

"ԽԱՆԱՍՈՐԸ,, ՋԱՀԼԷԻ ՄԷՋ

ՋԱՀԼԷ.— Լիբանանի ամառանոցներէն Զահլէի մէջ շնորհքէն տօնուեցաւ Խանասորի արշաւանքը, կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Կոմիտէին կողմէ: Բանախօսութիւններ բրին ընկերներ Գ. Գուտուլեան եւ Տոքթ. Ա. Մահտեսեան, այս վերջինը Եաֆայէն յատկապէս եկած էր բանախօսելու համար:

Կարգապահութեան կը հսկէին Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզիկները: Իրիկուն ուշ ատեն մեկնեցան ներկաները, յեղափոխական հուրը իրենց սրտերուն մէջ:

Լեւոնաս

ՍՕՖԻԱՅԻ ՀԱՅԿ. ԴՐԱՄԱՏՈՒՆԸ

Սոֆիայի Հայ Համագործակցական «Թրակիա» դրամատունը սկսած է հրատարակել «Տեղեկատու» անունով չորս մեծադիր էջով պարբերաթերթ մը, ամիսը անգամ մը:

«Տեղեկատու»ի առաջին թիւը արդէն լոյս տեսած է: Ընդարձակ գլուխի մը մէջ կը ներկայացուի «Թրակիա» դրամատան պատմական սկզբնական ծրագիրը: Հրատարակուած բաղդատական հաշուեկշիռէն կը տեսնուի թէ որ նուաստ «Թրակիա» դրամատան նիւթական զարգացումը մէկ տարուան մէջ մեծ յառաջդիմութիւն ըրած է: Այսպէս, մինչ 1931 օգոստոս 31ին դրամատան բնդհանուր շրջանառութեան գումարը 96 հազար 551 լէվա էր, 1932 օգոստոս 31ին այդ գումարը արդէն հասած է 7 միլիոն 866,102 լէվայի:

«Տեղեկատու»ն կը յայտնէ նաեւ թէ «Թրակիա» Համագործակցական դրամատունը նորկայ սեպտ. 1էն սկսեալ իր տոկոսի սակը 12 առ հարիւրէն իջեցուցած է 11 առ հարիւրի, փոխատուութեանց եւ զեղչերու համար:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով:

ԳՐԵԼ ԿԱՐԵԼԻ ԵՂԱԾԻՆ ՉԱՓ ՄԱՔՈՒՐ, քանի որ մեծ մասամբ տառաշարով կը շարուի ՅԱՌԱՋը:

ՄԱՄՈՒԼ

Ի ՊԱՏԻՒ ՄԻՍ ԱԼԻՍԻ

— :-: —

«Հայրենիք» ուրախութեամբ արձանագրելով որ խումբ մը Հայեր Մեծապատիւ ցոյց մը կատարած են ի պատիւ Միս Ալիս Սթօն Պլէքուէլի, կը գրէ խմբագրականի մը մէջ (15 սեպտ.).

— «Պէտք է ըսել, սակայն, որ ամերիկացի մեր բարեկամուհին հայ ժողովուրդին ծառայեց քիչ մը տարբեր կերպով, քան ըրին եւ մասամբ այժմ ալ կ'ընեն մեր եւրոպացի բարեկամները: Օր. Պլաքուէլ մեր քաղաքական դատէն աւելի պաշտպանեց հայուն քաղաքակրթական դատը, ջանաց իր գեղեցիկ անգլիերէնթարգմանութիւններով գրական նմոյշներ տալ ամերիկեան ժողովուրդին հայուն ստեղծագործական ոգիէ, կարողութեանց, հոգեւոր ապրումներու, մղումներու եւ արժէքներու մասին: Գաղթական, կոտորուող կամ նպաստի կարօտ սովահար հայուն փոխարէն Օր. Պլաքուէլ ներկայացուց հայուն բարձր ապրումները, անոր գաղափարապաշտ թռիչքները, անոր գեղեցկութեան, արդարութեան որոնումները, անոր անձնազոհ նուիրումը համամարդկային եւ ազգային մեծ իտէալներու, անոր բարոյական զարեւոր առաքինութիւնները, անոր զմայլելի աշխատասիրութիւնը...

Օր. Պլաքուէլ շատ լաւ կը հասկնար, թէ ժողովուրդ մը ուրիշ ժողովուրդէ մը կը գնահատուի գերազանցապէս իր քաղաքակրթական արժէքներով: Ուստի քաղաքական քարոզչութենէն աւելի ան փորձեց հայուն քաղաքակրթական պատկերը տալ: Եւ այդ տեսակէտէն մեզի համար ան բրաւ աւելի մնայուն գործ մը, քան մեր այն օտար բարեկամները, որոնք շարունակ հայկական կոտորածներու մասին խօսեցան եւ հայը իբրեւ մուրացիկ, նպաստընկալ ժողովուրդ մը միայն ներկայացուցին: Եթէ այս երկրի մէջ Օր. Ա. Պլաքուէլի նման զարգացած մտաւոր մը բարեկամուհիներ ունենայինք, ապահովաբար ամերիկեան ժողովուրդը այժմ անհամեմատ աւելի ջերմ եւ խորունկ հետաքրքրութիւն պիտի ունենար հայութեան եւ հայկական դատին հանդէպ: Զենք ժխտեր քաղաքական պրոպագանդին անհրաժեշտութիւնը, բայց չենք կրնար մինչեւ նոյն ատեն չընդունիլ, որ քաղաքական պրոպագանդին թողուցած տպաւորութիւնը շատ թեթեւ է եւ վաղանցուկ կառուցուած չէ, Օր. Պլաքուէլի ընտրած քաղաքակրթական պրոպագանդը աւելի խորունկ եւ մնայուն հետքեր կը ձգէ»:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Սրտառուչ կոչ մը

ԽՄԲ.— Սէնթ Մարկրիթի (Մարսէյլ) Թաղ. Խորհուրդէն ստացած ենք սրտառուչ կոչ մը, որուն գլխաւոր մասերը հրատարակելով, կը յանձնենք բոլոր սրտցաւ հայրենակիցներու լուրջ ուշադրութեան.—

ՍԷՆԹ ՄԱՐԿՐԻԹ, 26 Սեպտ.— Հայրենակիցներ, Սէնթ Մարկրիթը Մարսէյլի փոքրաթիւ արուարձաններէն մէկն է, որ կը բաղկանայ 120 ընտանիքէ (50 սեփականատէր եւ 70 վարձակալներ), որոնց 50ը հայ կաթոլիկներ են:

Ազգապահպանման եւ նոր սերունդի դաստիարակութեան գերագանց նկատումներով, թաղիս փոքրիկ բնակչութիւնը 1928ին հիմը դրաւ իր սեփական մատուռ-մանկապարտէզին, որուն շինութեան ամբողջ արժեքը 20 հազար ֆր.: Ինչպէս գրեցին թերթերը, Սէն-Լուի, Սէնթ-Անթուանի եւ մեր թաղի «Թիֆոլէ»ի ենթակայ մատուռներուն 76 հազար ֆրանք պարտքը վճարուած չըլլալով, անցեալ յունիս 16ին աճուրդի հանուեցան եւ դանանք գնեց պարտատէր Պ. Տէրքարքին: Մեր թաղին մատուռը գնած էր 15 հազար ֆրանքի, որ դատական եւ յարակից ծախսերով բարձրացաւ 20 հազարի:

Փրկելու համար ազգային արժանապատուութիւնը եւ հարիւր մանուկներու դաստիարակութեան նուիրական գործը, 70 ընտանիքէ բաղկացեալ գործադիրը եւ չքաւոր թաղեցիներէն 5 հազար ֆրանք հաւաքելով պարտատիրոջ յանձնեցինք: Մնացեալը վեց ամիսէն վճարելու յանձնառութեամբ:

Թաղ. Մարմինս շատ ջանքեր թափեց, դիմումներ կատարեց, բայց ցարդ չյաջողեցաւ մնացեալ գումարը հայթայթել:

Արդ. նկատելով 1— որ, մնացեալ գումարը վճարելու օրերը կը մօտենան, 2— որմեր միջոցները անզօր են, 3— որ, եթէ մնացեալ պարտքը չվճարուի՝ մեր աղքատիկ թաղեցիներուն չոր հացէն կտրուած 25 հազար ֆրանքի շօշափելի գումարը պիտի այրի, 4— ինչ որ ամէնէն կսկծալին է՝ մեր ազգային սերունդի դաստիարակութեան սրբազան գործը ժամանակաւորապէս փակուած մը պիտի ստանայ,— յանուն հայ պատուի եւ մատղաշ զաւակներուն սիրոյն՝ ներկայ կոչով, կուգանք բախել ձեր խղճմտանքի դռները եւ թախանձագին խնդրել, որ բարի ըլլաք ձեր նուիրատուութիւններով փրկել մեզ՝ տիրող ծանր կացութենէն:

Թաղ. Խորհուրդ Սէնթ-Մարկրիթի

ԾԱՆՕԹ.— Նուէրներ կարելի է ղրկել «Յառաջ»ի խմբագրութեան միջոցաւ կամ հետեւեալ հասցէին.— Toros Der Merguerian, 28 rue Thubaneau, Marseille.

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ (խմբագրական)

ԻՐԱՋԵԿ, Վենետիկ.— 1.— Ձեր գրածին մէջ փաստեր կը պակսին: 2.— Անհրաժեշտ է ստուգել:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (12)

ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ...

Դ.

Կը հանէ զգուշութեամբ աւելը իր անկողնէն, ու տակաւին զգուշութեամբ կը դնէ Գաբրիէլին անկողնին մէջ:

— Հիմա մուցքը գիս տեսած ըլլալը, պատուական բարեկամ. վաղը քեզի չինած դրշակոթերս կը ցուցնեմ:

— Մուցոյ:

— Merci.

Երկու տարբեր դռներէն դուրս կ'ելլենք:

Ականջներս կ'այրին: Կէս օրուան ախորժակը չունիմ:

— Ըսէ՛, իրաւունք չունի՞մ, կ'ըսէ աջ կողմի սեղանակիցս, ծերութեան մօտեցող նորմանտացին, ո՞ւր տեսնուած է գետնախնձորը այսպէս եփել: Մեր երկիրը՝ նախ կը մաքրեն, ժամէ մը չափ պաղ ջուրը կը ձգեն, ապա երբ եւղը կրակին կը դնեն տապակով՝ չեն մոռնար...

— Կը բաւէ՛, կը բաւէ՛, ծերուկ, կը միջամտէ Քէնսա, ամէն նորեկի մի՛ կարդար գետնախնձորի դասագիրք, չյոգնեցա՞ր:

Իսկ ես կը մտածեմ թէ, թէեւ իրաւունք ունի ծերուկը, նոյնքան իրաւունք մըն ալ երիտասարդ Քէնսային, սակայն գլխու ցաւ է ճաշարանին աղմուկը: Միայն կը դնեմ անմիջապէս ճաշէն յետոյ պառկիլ: Ննջարանով մը կը վերջանայ ճաշը:

Ննջարանի ճամբուն վրայ, լուացարանին մէջ, Քէնսայ, մեր ննջարանի միւս վեց հոգին գլխուն հաւաքած բան մը կը փսփսայ. «Յարձակում. զուռը փրանին գոցել. աղուոր տեղ մը...» բառերը ականջիս կը զարնեն: Մարիուս քիչ մը մէկ կողմ քաշուած, միամիտ տատանութեան մը պարապ բան ըլլալը դիտցողի պէս կը ժպտի: Զայն չի հաներ: Ու երբ Գաբրիէլ հասցուցած կատարելիք «գործողութեան» բացատրութիւնը՝ կ'առաջարկէ պարտէզ երթալ փառքի մը պուլ խաղալ, Մարիուս կը ձայնակցի բոլոր ուժով:

Կը կասեմ ամէն կերպ Քէնսայէն՝ միւսներուն իրենց անկողնին քով երթալը, կամ անոնց ուշադրութիւնը հեռացնելու ջանքը: Գաղտօրէն ակնարկ մը ինծի՝ յիշեցնելու խօսուած.- մինչ Մարիուս դրանը մէջ, ասանց իմ կողմս դառնալու, կռնակին կողմէն մատներով՝ «բերանդ չբանաս» կ'ըսէ:

Ես կը պառկիմ:

... Գլուխս բարձին, կը լսեմ սենեակներ լեցնող ոտքերուն աղմուկները, որ տակաւ կը նուաղին, կ'անհետանան դէպ ի պարտէզ տանող մուտքերը: Կը լսեմ պատուհաններէն ոչ շատ հեռու արահետով անկուշտ կովերուն զանգակիկներուն ձայնը, ու դրացի, փոքր սենեակին մէջէն չարագուշակ հազը գերմանին որուն համար ըսին, — «ջոյրերէն մին գիշերը կը հալէ»:

Ոտքերս կրակ կտրեր են, կը վառին. անկողնին մէջ դով անկիւն չմնաց. խոյնպէս թեւերս: Թէեւ օդը պաղ է, բայց չունիս որքան լայնցած՝ նոյնքան անթափանց կապոյտ լայնօրէն բացուող կուրծքիս: Կ'ենթադրեմ թէ լեցուն աստղերով պատկիս է պատճառը. բայց առաջին անգամը չէ ատիկա: Ջերմութիւնս նայի՞մ... Կը հրաժարիմ, ո՞վ գիտէ գուցէ... լռութեան ու տրամադրութենս, մանաւանդ յաւելյայ:

Եւ յաղթութենս կը հեռացնեմ կուրծքիս դէպ ի կովերուն հեշտալի զանգակիկները: Կամ կը սպասեմ — հանճարեղ, անտարբերութեա՞մբ թէ վարժութեամբ, չգիտեմ՝ բժշկին է խելքս, — չորրորդ կամ վեցերորդ հազի նոպային, որ պիտի թեթեւօրէն դողացնէ քովի սենեակը, դղրդէ քովի սենեակին գոյութիւնը, փառք եմ...

Կ'ուշանայ սակայն:

Աչքերս կխախուփ, յառած էլեկտրական լոյսին, որուն ճերմակ ճառագայթները մայրամուտին հակառակ, չիւղ առ չիւղ կ'երկարին պատէ պատ, պատկիլ ապակի, ու սպիտակ մետաքսէ ցանց մը կը հիւսեն սենեակին պզտիկ «անհունին» մէջ: Առաստաղը կը բարձրանայ, կը հեռանայ, կը չքանայ... Մինչ կ'արթննայ հոգիիս մէջ թռիչքի մը աշխատանքը, դաշնաւոր ընթացքը... Թրէ, բրէրր, բրէ... Թրէ, բրէրր բրէ...

Նորէն ապակիէ աշտարակներ կը կառուցանեն այս լոյսի տարափին տակ: Ճառագայթներ գոյնզգոյն, անհամար:

... Կանաչ է ճմակը որուն վրայ կը լողայ երազի նաւակը, չինուած մանիշակագոյն ստուարէ, քաշուելով հազար կարապներու ճերմակութեան ամէնէն: Ոսկեզօծ են նաւակին եզերքները: Սիրուն մըն է կարապները միացնող երասանակներուն խուրձը: Եւ մարգարիտ են առագաստները ափերուն վրայ, պտուղ աչքերով արեւին տակ...

Սեւ առագաստը ունեցաւ հեռուն... Թրէ, բրէրր, բրէ... Կ'անցնի. ու ճամբաներ կը բացուին, կը լայնանան: Կայծկլտացող պատուհաններէ խաղողի ճիւղեր կը կախուին ու գինի կը կաթէ սենեակէն երկաթուղին, ու անկէ հողին, աշխարհին... Թրէ, բրէրր, բրէ...

Կը խայտամ: Հոգիս կը պարէ ջիղերուս վրայ...

Լաւ է ապրիլ, գլալ բանաստեղծութիւնը, սիրել գեղեցիկը, երգե՛լ...

Դո՛ւն իմ սիրելի. դէմքդ գեռ անծանօթ է ինծի, գի լոյսը չա՞ռ է շլացուցիչ, բայց մերկութիւնդ պարզապոր երկնքէդ կապոյտով բոլոր մտածումներս այնուսգոյն զառանններէն անցած, ծաղիկներու նման փունջ կը կազմեն:

Թող ներեն եղբայրներս, եթէ կիթառս քու քայլերուդ նուիրեցի, քու վարդիդ, պարերուդ, ու երգերս միայն քու փառքդ եղան:

— Ծաղիկներուն ու խոտերուն, ծառերուն ու եղնիկներուն, արեւներուն ու աչքերուդ ու համբոյրիդ երիտասարդութիւնը, —

Կեանքին երիտասարդութիւնը:

Ու՞ր է մնացածը...

Ու թող վարդերը քու վարսերուդ վրայ տերեւաթափ ըլլան, երբ տաք կը բուրեն, վարսերուդ՝ որ դեռ ոչ մէկ գոյնի ատմկութեան կասկածը ունին:

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

բեամբ կատարելով իր դերը: Ազգերու Դաշնակցութիւնը չի կրնար խուսափիլ ամէն կողմէ ծագած դժուարութիւններէն: Նոյն իսկ պէտք է քաջութիւնն ունենալ յայտարարելու թէ այդ դժուարութիւնները աւելի պիտի շատնան: Բայց, մենք ունինք նոր միջոցներ, — 1. կրնանք, եթէ ոչ ջնջել գաղտնի դիւանագիտութիւնները, որ այնքան պատերազմներու պատճառ եղան: 2. Վերջնալ վարիչ պետութեանց խմբակցութիւններ կազմելու դասական դրութեան, հաւասարակշռութեանց աւանդութեան, միեւնոյն մակարդակին վրայ դնելով բոլոր պետութիւնները, մեծ թէ փոքր, կազմելով նոր հանրային կարծիք մը: Եթէ յաջողինք ազատ, բաց վիճաբանութիւններով, արդիւնքը պիտի ըլլայ համաձայնութիւն. եթէ չյաջողինք, կը դիմենք իրաւարարութեան, Լա Հէյի ատեանին: Ազգերու Դաշնակցութիւնը դեռ չէ ջնջած բռնութիւնը, բայց կրճատած է անոր ասպարէզը»:

Ցետոյ խօսք առաւ Լորտ Րոպըրթ Սէսիլ (Անգլիա), որ շեշտեց թէ աշխարհի խաղաղութեան ապահովող վահանն է Ֆրանքօ-Անգլիական վէճը, գոնէ 75 առ հարիւր համեմատութեամբ: «Եթէ այս երկու երկիրներուն քաղաքականութիւնը իրապէս համապատասխանէ Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին սկզբունքներուն, ամէն վէճ կը հարթուի»:

Խօսեցաւ նաեւ Իտալիոյ առաջին պատուիրակը, որ բացատրեց թէ զինաթափութեան խորհրդաժողովին յաջողութիւնը էական պայման է ժողովուրդներու վստահութիւնը վերահաստատելու. այլապէս ամէն ճիգ ապարդիւն պիտի անցնի:

Ժնեւէն յետոյ, խօսակցութիւններ

Պ. Էռիօ իր ճառէն յետոյ փոխանակ հանգստանալու, շարք մը տեսակցութիւններ ունեցաւ զանազան պատուիրակութեանց պետերուն հետ, միջոցները պատրաստելու կամ տրամադրութիւնները չօշափելու համար: Մասնաւորապէս տեսակցեցաւ ռումանական պատուիրակին հետ, ռուսեւռումէն դաշինքի մասին: Խօսեցաւ Թուրք պատուիրակին, Թէվֆիք Րիւշտիի հետ, Պաղտատի երկաթուղիի մասին: Այս տեսակցութեան ներկայ էր Պ. Փոնսօ, Սուրիոյ մարզպանը: Իսկ ամէնէն վերջը երկար խօսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Լիտվինովի հետ, ռուսեւռումէն դաշնագրի մասին: Այս դաշնագրին դէմ ըլլալով, հրաժարած է Լոնտոնի ռումանական դեսպանը, Պ. Թիթուլէսքօ, եւ կառավարութիւնը ի զուր կ'աշխատի սարհամոզել:

Արդարեւ, մեծ դժուարութեանց կը բախի դաշնագրին կնքումը: Ռումանիա կը պահանջէ դաշնագրին մէջ դնել յօդուած մը, որ բացորոշապէս պիտի յայտարարէ թէ ո՛ր եւ է վէճ գոյութիւն չունի երկու երկիրներուն միջեւ: Ուրիշ խօսքով, Խ. Միութիւնը պիտի ընդունի թէ կը ճանչնայ Պեսարաբիոյ կցումը՝ Ռումանիոյ: Իսկ Ռուսերը կ'առաջարկեն բանաձեւ մը որ լռելեայն կը հասկցնէ թէ վէճ մը կայ: Լեհաստան կը թելադրէ ո՛ր եւ է ակնարկ չընել այդ մասին, բաւական համարելով Պրիան – Քէլլոկ դաշինքը զոր Մոսկուան ալ ստորագրած է:

Ֆրանսայի նպատակն է հարթել այս վէճը, մասնաւոր խօսակցութիւններով:

Նոր յեղափոխութիւն Մանչուրիոյ մէջ

Չինացի եւ մանչու զինուորներ ապստամբելով, չինական դրօշ պարզեցին Մանչուրիոյ շատ մը քաղաքներուն մէջ: Հաղորդակցութիւնները կտրուած են: Ապստամբներու ձեռքն անցաւ Ճափոնի զինուորական պատուիրակութեան պետը: Ճափոնական եւ մանչու զինուորներ ղրկուեցան, ապստամբները զսպելու համար: Չինացիները քաղաք մը պաշարելով, կռակի տուին:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԹԻՖՈՒՍԻ տռոկալի համաճարակ մը ծագեցաւ Սօֆիայի մէջ: Բժիշկները 368 ծանր դէպքեր երեւան հանեցին վերջին քանի մը օրերու ընթացքին:

ՖԱՇԱԿԱՆ կուսակցութիւն մը պիտի կազմուի Անգլիոյ մէջ, առաջնորդութեամբ Սըր Օ. Մոզլիի որ արդէն գիրք մը հրատարակած է: Նոր կուսակցութեան անունը պիտի ըլլայ «Մեծն Բրիտանիոյ Ֆաշականներու Միութիւն»:

ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒ թիւը 7,160,000ի բարձրացած է Գերմանիոյ մէջ, համաձայն վերջին տեղեկութեանց: Կառավարութիւնը կը հաշուէ 5,261,000, բայց անտեսելով այն գործազուրկները որ ո՛ր եւ է նպաստ չեն ստանար ոչ պետութենէն, ոչ համայնքներէն:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒՆ դէմ բուռն հետապնդումներու ձեռնարկեց պուլկարական կառավարութիւնը: Հինգշաբթի օր, Սօֆիայի մէջ ձերբակալուեցան երեք համայնավար երեսփոխաններ եւ քշուեցան կեդրոնական բանտը, իբրեւ խռովարար եւ դաւադիր: Կը կարծուի թէ հետապնդումներու ընդարձակ ծրագիր մը պատրաստուած է:

ԲՈՇԱՆԵՐՈՒ ԹԱԳԱՒՈՐԸ, Միխայիլ Ա., մօտերս պտոյտ մը պիտի կատարէ Եւրոպայի մայրաքաղաքներուն մէջ: Իրեն պիտի ընկերանան գաղտնի ոստիկաններ, քարտուղարներ եւն.: Միխայիլ Ա. կը յայտարարէ թէ օր մը իր ժողովուրդը պիտի ձգէ թափառական կեանքը եւ քաղաքներու մէջ պիտի հաստատուի:

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՇԱՎԻԼԻ Արզումեան խումբերու ժողովը 3 հոկտ. Երկուշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, 20 Ave. d'Avray. *Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:*

Գաւառ

ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆԻ (Մարսէյլ) Ընկեր Կարօ խումբի ժողովը վաղը Կիրակի ժամը 3ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ զեկոյց ներկայացուցչական ժողովի: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Բացակաները նկատի պիտի առնուին:

ՏԷՍԻՆԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի ժամը 2ին Հ. Յ. Դ. Տան Ակումբը: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՎԻԷՆԻ Քրիստափոր խումբի ժողովը այս Երկուշաբթի իրիկուն ժամը 7.30ին Հ. Յ. Դ. Խաժակ Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Ալֆորվիլի մէջ

Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հայ Ակումբի սրահը

Նախագահութեամբ ընկ. ՎԱՂԱՐՇԱԿ ՈՒՐՔԱԹԵԱՆԻ

Գլխաւոր բանախօս՝ ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին: Նուագ՝ ղեկավարութեամբ Պ. Գարեգին Սանկիկեանի:

Մուտքը ազատ է

Փարիզի մէջ

ՀՈԿՏ. 15ԻՆ ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ՔԱՇԱՆ - ՊԱՆԵՈՅԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. ԱՐԾԻՒ ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

16 Հոկտ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՊԱՆԵՕ - ՔԱՇԱՆԻ ՄԷՋ

ՊԱՆԵՕ - ՔԱՇԱՆԻ «ՅԱՌԱՋ»ԻՄԱՍԻՐԱՑ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, տեղւոյն մանկապարտէզին մէջ

24. Rue Roger, Bagneux (Sein)

Կը խօսի՝ Բժիշկ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Նիւթ ունենալով՝ Պ Ն Դ Ո Ւ Թ Ի Ւ Ն Ը

Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները — *Մուտքը ազատ*

ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻ ՀԱՆԴԷՍ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Սինէմա Նովէլթիի մէջ

Մանկական եւ ազգային երգեր. արտասանութիւններ. եւայլն, 75 երկսեռ մանուկներու կողմէ:

Կը ներկայացուի «ԳԱՌՆՈՒԿԸ» ինչպէս նաեւ «ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱԶԱՏԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ», ԿԵՆԴԱՆԻ ՊԱՏԿԵՐ

Մ ու տ ք՝ 3 ֆ ր ա ն ք

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻՕԿԱՆ Միութեանս ընդհ. ժողովը այսօր Շաբ. իրիկուն ժամը 8.30ին Ֆլօրիայի մէջ: Օրակարգ՝ նոր վարչութեան ընտրութիւն եւ զեկոյց:

Կը խնդրուի բոլոր հայրենակիցներէ ներկայ գտնուիլ: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կարմիր Խաչի Փարիզի մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, պատուիրակութեան շէնքին մէջ, 11 Ավընիւ Քլէպէր: Կարեւոր օրակարգ: Կը խնդրուի անդամ—անդամուհիներէն անպայման ներկայ գտնուիլ: Ժամը 4.30ին մեծամասնութիւն չգոյանալու պարագային երկրորդ ժողով կը գումարուի եւ օրինաւոր կը նկատուի անկախ ներկաներու թիւէն:

ԻՍԻ ԼԷ ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Բոլոր ընկեր եւ ընկերուհիներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Կարեւոր օրակարգ:

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ «Այգը» Երիտ. միութեան Փարիզի մասնաճիւղին ընդհ. անդամահամակրական ժողովը վաղը Կիրակի ժամը 3ին, Ֆլօրիա ճաշարանը, 61 r. Monsieur le Prince, մէթրօ Օտէօն: Կը հրաւիրուին Սեբաստիոյ եւ շրջանի անդամ եւ ոչ անդամ բոլոր երիտասարդ հայրենակիցները:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Փիէրֆիթ ձան.— 35.
Տրակինեան, Ցառ. Մ.— 50.
Մարսէյլ, Վան.— 70.
Սէն Կրաթիէն, Ա. Վ.— 120.
Գրիւսա, Գ. Խ.— 45.
Տէսին, Գարծ.— 465.

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

Եկեղեցիի օծում

Գօմանի (Մարսէյլ) եկեղեցիին օծման արարողութիւնը (որ յետաձգուած էր) տեղի պիտի ունենայ վաղը Կիրակի առաւօտեանժամը 9էն սկսեալ:

ԶԿՆՈՐՍՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈՒԼՈՆԵԻ ՄԷՋ

Գալօնեը սիւռ Մէր 1 հոկտ. 932

Ամառուան կամ ձմեռուան մէջ ծովէն որսացուած ձուկը համեղ է: Կերէք Գալօնեը սիւր Մէրի թարմ ձուկը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (103)

Բ Ո Ռ

(ՎԷՊ 1830Ի ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐԷՆ)

Հեղինակ՝ Է. ՎՈՅՆԻՉ — Թարգմ. Լ. ՇԱՆԹ

— Բ—բարի լոյս, պարոննե՛ր: Օ՛, տէր — Հայրն էլ է այստեղ կանուխ վեր կացել: Ի՞նչպէս էք, կապիտան: Ահա՛ մի հանդիպում, որ շատ աւելի ախորժելի է ձեզ համար, քան այն առաջինը, այնպէս չէ՞: Տեսնում եմ, որ ձեր աջ ձեռքը դեռ միշտ կապի տակ է. նրանից է, որ ես իմ գործս վատ տեսայ: Ցոյս ունիմ, որ այս քաջերը աւելի ճարպիկ կը լինեն: Այնպէս չէ՞, տղերք:

Ու նայեց զինւորների մռայլ դէմքին:

— Այս անգամ կապի պէտք չկինի յամենայն դէպս: Լաւ, ինչո՞ւ էք տխրել, տղերք: Գինդ կացէք, ոտներդ ամուր ու ցոյց տւէք, թէ ինչպէս նշան առնել գիտէք: Պէտք է նախօրօք վարժուել:

— Որդի՛ս, — ընդհատեց քահանան մօտ գալով, մինչդեռ միւսները ետ էին քաշւում նրանց առանձին թողնելու համար: — Մի քանի րոպէից ներկայանալու էք Արարչի աթոռին: Միթէ չէ՞ք կարող մի ուրիշ կերպ օգտուել ձեր վերջին վայրկեաններից, որոնք զղջումի համար են յատկացուած: Մտածեցէք, աղաչում եմ ձեզ, ի՛նչ սոսկալի բան է՝ մարդ մեռնի առանց թողութեան, իր բոլոր մեղքերը բարձած իր հոգուն: Երբ դուք կանգնելու լինէք վերին դատաւորի առաջ, խիստ ուշ կը լինի արդէն զղջալու համար: Նորա ահեղ աթոռին միթէ մօտենալու էք կատակը շրթունքին:

— Կատա՞կ, տէր — Հայր: Ինձ թըւում է, որ դուք աւելի պէտք ունիք մի այդ տեսակ փոքրիկ քարոզի: Երբ կարգը մեզ հասնի, փոխանակ այդ մի վեցեակ մաշուած հրացանների, մենք թնդանօթներով ենք խօսելու. այն ժամանակ կը տեսնէք, թէ մենք ինչպէս ենք կատակում:

— Դո՞ւք թնդանօթներո՞վ: Ո՛վ, անբախտ, միթէ չէք հասկանում՝ ինչ անդունդի առաջ էք կանգնած:

Բոռը նրա ուսի վրայով նայեց փորուած գերեզմանին:

— Դուք կարծում էք, որ ինձ այդտեղ պառկեցնելուց յետոյ ազատուեցաք ինձնից: Դուք զուցէ վրայից էլ մի քար դնէք գեռ որ բոլորովին ապահով լինէք: Մի վախենաք, տէր — Հայր, երբ այդտեղ պառկեմ կը մնամ հանգիստ մ—մուկի նման, բայց եւ այնպէս մենք թնդանօթներով ենք խօսելու:

— Ո՛վ, ողորմած Աստուած, — բացագանչեց քահանան, — ներիր այս դժբախտին:

— Ամէն. — քրթմնջեց սպան մի խոր պառով, մինչդեռ գնդապետն ու եղբօրորդին երկիւղած խաչ էին հանում:

Եւ որովհետեւ յոյս չկար այլ եւս, որ նոր խրատները Բոռին ազդէին, քահանան ձեռք վեր առաւ անպտուղ ջանքերից ու ետ քաշւեց շարժելով գլուխը եւ մի աղօթք մրմնջելով: Կարճ ու պարզ պատրաստութիւնները կատարւեցին առանց որ եւ է արգելքի, եւ Բոռ ինքը կանգնեց պահանջուած դիրքում, միայն մի անգամ շուռ տալու գլուխը, նայելու համար արեւածագի կարմիր ու դեղին շերտերին...

×

Մի քանի ժամ յետոյ Մարկոնին մօտեցաւ սարերում մի տնակի, յայտնելու Մարտինիին, որ պէտք չկայ այլ եւս իր կեանքը վտանգելու:

Երկրորդ փախուստի համար հարկ եղած բոլոր պատրաստութիւնները տեսնուած էին արդէն, մանաւանդ որ փախուստի յատակագիծը շատ աւելի պարզ էր այս անգամ: Պայմանել էին, որ յաջորդ առաւօտեան, երբ թափօրը անցնելիս լինէր բերդի մօտովը, Մարտինին դուրս էր գալու ամբոխից, հանելու էր ատրճանակը ու կրակելու նահանգապետի դէմքին: Անհրաժեշտօրէն դրան յաջորդող խառնշաղան ժամանակ քսան զինւած մարդիկ յանկարծ յարձակւելու էին դռների վրայ, խուժելու էին բերդը ու բանտ տիրանալով բանալիներին մտնելու էին բանտարկեալի խուցը ու նրան դուրս բերելու, զարկելով կամ սպաննելով ամէն դիմադրողի: Բերդի դռներից սկսած որոշել էին ետ նահանջել չարունակ կռուելով, քօղարկելու համար մի ուրէշ զինւած խումբի փախուստը, որոնց յանձնարարուած էր հասցնել Բոռին սարերի մէջ մի ապահով տեղ:

Միայն Ջեմման էր անտեղեակ այդ ծրագրին: Նրան չէին յայտնած Մարտինիի մասնաւոր խնդրանքովը:

— Առանց դրան էլ սիրտը կոտրի պիտի շատ շուտով, — ասել էր:

Երբ մաքսանենգը մտաւ պարտէզի ցանկապատից, Մարտինին բաց արաւ ապակեայ դուռը ու դուրս եկաւ պատշգամ նրա դէմ:

— Ի՞նչ նորութիւն, Մարկոնի:

Մաքսանենգը հանեց լայնեզր յարդէ գլխարկը:

Երկուսով նստեցին պատշգամում: Ոչ մի բառ այն վայրկեանից, երբ Մարտինին տեսաւ Մարկոնիի դէմքը: Հասկացել էր ամէն ինչ:

— Ե՞րբ: — Հարցրեց վերջապէս երկար լռութիւնից յետոյ, եւ իր սեփական ձայնը այնպէս տխուր էր իր ականջին, ինչպէս շուրջը ամէն ինչ:

— Այսօր արշալոյսին: Ինձ յայտնեց յիսնապետը: Այնտեղ էր ու ականատես է:

Մարտինին խոնարհեց աչքերը ու վերցրեց իր թեւի վրայից մի ինչ որ թել:

— Ունայնութիւն ունայնութեանց, ամէն ինչ մի ունայնութիւն է:

Ինքն էր մեռնելու յաջորդ առաւօտեան, բայց այժմ «աւետեաց երկիր» կորել էր, ինչպէս որ կոչւում է ամուսնական կախարդական աշխարհի երբ խաւարն է վրայ հասնում: Նրանից պէտք է դառնար առօրեայ կեանքին ու աշխարհին, ուր ապրում են Գրասինին ու Գալլին. նորից խոյն էր ...ագիր նամակներն ու պամֆլէտներ, նորից առօր խնտրիկները ... կան լրտեսների, նոյն առօրեայ ... փոխական իրարանցումը, զոր ... տրտմում է իր հոգին:

Եւ խորը, խորը, իր խղճի ... կում մի մե՛ծ դատարկ: Եւ այդ ... դակը այլ եւս երբեք ու ոչնչով ... չէր կարող, որովհետեւ մեռել էր Բոռը:

Մէկը ինչ որ հարց տւաւ, ու ... բարձրացրեց գլուխը, զարմանալով թէ էլ ինչի մասին կարելի էր ... տալ:

— Ի՞նչ ասացիք:

— Ասում եմ, որ ի հարկէ պէտք ... յայտնէք տիկնոջ:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԿԻՐԱԿԻ 2 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1932
2 Octobre 1932

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1998 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԿՈՐՔԻ

Համիտեան շրջանին, մեր սերունդը մասնաւոր գուրգուրանքով կը հետեւէր ռուսական գրականութեան:

Արդէն ծանօթ էին Տուրգենեւը, Պուշկինը, Տոլստոյ ու Կորոլենկօն: Իսկ մենք անհամբեր կը սպասէինք նոր թարգմանութեանց, — ֆրանսերէն կամ անգլերէն — Կորքիէն, Չեխովէն, Անդրէյեւէն: Նոյն իսկ ռուսերէն սորվիլ կ'ուզէինք, անոնց բնագիրները վայելելու համար:

Այս տողերը գրողը, Թրքահայերէն առաջին թարգմանութիւնները կատարելով Մաքսիմ Կորքիէն, ճար կը փնտռէր զանոնք հրատարակելու Իզմիրի «Արեւելեան Մամուլ»ին մէջ, որ բաղդատաբար ազատ էր գրաքննութեան կապանքներէն:

Հարկ է թղթատել այդ շրջանի օրաթերթերն ու հանդէսները, հասկնալու համար սերունդի մը խանդավառանքը՝ ռուսական արտադրութեանց մասին:

Եւ այս նախասիրութիւնը կը ծնէր ոչ այնքան աւելի բարձր արուեստի մը ծանօթանալու տենչէն, որքան մեր խառնուածքէն: Խմորումներէն:

Կ'ուզէինք հաղորդուիլ այն առոյգ, ծորուն, ծաւալուն շունչով որ կը հոսէր մերօրեայ ռուսական գրականութենէն: Որ կը ներշնչէր, կը թաթաւէր, կը թարմացնէր: Որ մեզի կը պատմէր վիթխարի երկունքը կոյս, տարերային, հրահոսան ժողովուրդի մը, անկոխ գետիններու վրայ:

Մեզի համար չէր՝ «արուեստ արուեստին համար»ը: Եւ շատ կը մաչէին բոլոր «դպրոց»ները, սկսելով խորհրդապաշտէն, որ վարակած էր մթնոլորտը:

«Ալպաթրոս»ը — փոթորկայեր թռչունը — գիւղը, մուժիկը, խոնարհները, թշուառները, ըմբոստները, գլուխը քարին զարնող դժգոհները, «նախկին մարդիկ»ը, ստորերկրեայ խմորումները, յեղափոխական ոլացքները, — այս բոլորը եղբայրակցութիւն մը, խանդավառանք մը կը ստեղծէին մեր միջեւ:

Ու բոլորս ալ կ'ընդունէինք թէ, — ապագան ռուս ժողովուրդինն է: Թէ՝ ան դեռ չէ ըսած իր խօսքը: Թէ՝ յոգնա՞ծ, սպառած են Ֆրանսացին, Անգլիացին, միւսը:

Այն ատեն, 3·50 ֆրանք էր ֆրանսական այն հատորը որ հիմա կ'արժէ 12—15 ֆրանք: Եւ ամէն շաբթու, փոխն ի փոխ, ճար մը կը գտնէինք 17·50 դրշ. խնայելու եւ նոր գիրք մը գնելու: Հատոր մը՝ Կորքիէն, Չեխովէն, Անդրէյեւէն:

Աշխարհ մը փլաւ այնուհետեւ: Եւ հիմա նոր մը կազմելու ահեղ փորձը կը կատարեն Ռուսաստանի մէջ: Այն անծայրածիր տարածութեան վրայ որ Տոլստոյներ, Չեխովներ եւ Կորքիներ ծնաւ:

Դաժան եւ արիւնոտ, աննախընթաց այդ փորձին մէջ, անմասն չէ ռուսական գրականութիւնը: Այն որ Կորքիներն երգեցին «Փոթորիկն ազդարարող» թռչուններով եւ «Թափառականներ»ով եւ Չեխովները՝ իրենց «Մուժիկներ»ով:

Ռուսական յեղափոխութեան մէջ, շատ բան որ անհասկնալի կը համարուի, հարկ է բացատրել այդ գրականութեամբ:

Տարերային էր այդ գրականութիւնը, ինչպէս տարերային է եւ ահագնագոռ այն շարժումը որ պայթեցաւ 1917ին եւ որ իր վերջին խօսքը չէ ըսած տակաւին:

Միջազգային հեղինակութիւն մը, վերլուծելով Ռուսերու խառնուածքը, գիտել կու տար թէ այդ ժողովուրդը սահման չի ճանչնար ոչ համբերութեան պարագային, ոչ ալ ըմբոստացման պահուն: Կ'ըսէր՝ եզան պէս կը համբերէ անսասան. իսկ երբ ուզէ պոռթկալ, անհնար է նախատեսել բուն ելքը:

Եւ ահա կը տեսնենք, 1917էն ի վեր···

×

Կարմիր ակնոցին առջեւ, հակայեղափոխական մըն է Տոլստոյ, «չարին չարով չդիմադրելու» վարդապետութեամբ: Եւ Մաքսիմ Կորքին ալ՝ լման չի համապատասխաներ իրենց հանգանակին:

Բայց, երկուքն ալ յեղափոխականներ են, ըլլալով հանդերձ հակոտնեայ: Եւ անոնց շօշափած հարցերուն խորհուրդն է որ կը փաստաբանուի այսօր:

Մինչդեռ դաժան գրաքննութիւն մը կը փետրատէ գրագէտներու թեւերն ու արտադրութիւնը, Մոսկուայի մէջ Տոլստոյի բազմահատոր գործերը կը տպուին անփոփոխ: Իսկ Մաքսիմ Կորքին իր քառասնամեայ գրական գործունէութեան պսակումը կը վայելէ անօրինակ ցոյցերով:

Անշուշտ կարդացիք առաջին լուրերը, եւ մնացեալն ալ կը կարդաք այսօր:

Ոչ միայն պաշտօնական եւ շքեղ հանդիսութիւններ, մասնակցութեամբ խորհրդային կառավարութեան եւ կուսակցութեան բոլոր օրկաններուն, այլ եւ թանգարաններ, հաստատութիւններ, դպրոցներ, թոշակներ, փողոցներ, մանաւանդ հիմնադրամ՝ Կորքիի անունով: Անոր գործերուն թարգմանութիւնները՝ Ռուսաստանի բոլոր ազգերուն եւ ցեղերուն լեզուներով:

Մէկդի դնելով բոլոր ուռուցիկ տարփողանքները, հարկ է խոստովանիլ որ, Կորքին իսկապէս արժանի էր փառաբանութեան:

Եթէ ոչ ուրիշ բանի, գէթ այն ստեղծագործութեան համար որուն շնորհիւ լոյս աշխարհ եկան խոնարհներն ու մոռցուածները, իրաւազուրկներն ու ըմբոստները, իրենց անզուգական ակնկոծութիւններով, իրենց յամր այլ փոթորկաշունչ տառապանքով ու սարսուռներով:

Աշխատակից մը, այսօր, կը բացատրէ անոր գրական վաստակին յատկանշական գիծերը: Անշուշտ այն սահմանին մէջ որ տանելի է օրաթերթի մը համար:

Բայց այդ գործը կարելի չէ խտացնել մէկ յօդուածի կամ երկու նմոյշի մէջ:

Ըմբոստ մըն է Կորքին, եւ միեւնոյն ատեն բարբարոս մը: Իսկ այդպէս եղաւ ոչ թէ ուզելով, իբրեւ քմայք, այլ կենակցելով, տառապելով, եղբայրակցելով բոլոր հալածականներուն, վտարանդիներուն եւ զրկեալներուն հետ: Հարազատօրէն թարգմանելով անոնց սէրն ու ճակատագիրը: Փնտռելով «մարդը»՝ մարդկութենէ վտարուած բազմութիւններուն մէջ:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

... ԿԸ ՄՆԱՅ ՏԱՃԿՆԱԼ

Այս միջոցին, Պոլսոյ մէջ, ձեռքէ ձեռք կը պտտցնեն չնաշխարհիկ արարած մը, Յակոբ Մարթաեան:

Այս մարդը ունենալով մէկ – երկու սենեակ լեցուն մատենադարան, եւ ծանօթ ըլլալով անգլերէնի, ֆրանսերէնի, գերմաներէնի եւն. կը սիրէ ուսումնասիրութիւններ հրատարակել քիչ մը ամէն բանի մասին:

Այսպէս, վերջերս թուրք ցեղի ծագման մասին ալ շարք մը յօդուածներ տպեց, որոնք թուրքերէնի թարգմանուելով, ուշադրութիւն հրաւիրեցին:

Եւ ահա հեռագիր մը Ընկիւրիէն Սոֆիա, թուրք լեզուաբանական համաժողովին հրաւիրելու համար Յակոբ Մարթաեանը:

Պոլսոյ չտեսները կայարան կը փութան, կ'ողջունեն, մարդը մինչեւ Մ. Քէմալի կը ներկայացնեն, ուր կը պատմէ թէ··· պահեստի սպայ եղած է օսմ. բանակին մէջ եւ կը ճանչնայ «Կազի»ն:

Բայց այսօ՞ր:

Մարդը կամ Մարթաեան՝ ըսած կ'ըլլայ թէ՝ Հայերը··· Թուրքերէն սերած են:

Վկայ՝ «Ճիւմհուրիյէթ»ը.

— «Փրոֆ. Մարթաեան, որ տարիներէ ի վեր կը գրէ թէ Հայերն ալ ծագումով թուրք են եւ անոնց մայրենի լեզուն թուրքերէնն է, իր ուսումնասիրութեամբ գիտականօրէն կը յայտնէ թէ Թուրքերն են եւրոպական քաղաքակրթութեան հիմը դնողները»:

Հայ խմբագիր մը կ'ուզէ ստուգել այս յայտարարութեան ստուգութիւնը:

Բայց, «Պ. Մարթաեան այդ մասին կարծիք յայտնելը ուրիշ առիթի թողած է»:

Սպասելով որ այդ առիթը ներկայանայ, կամ Մարթաեան լեզուաբանական համաժողովին մէջ ալ կրկնէ իր պատմական եւ գիտակա՛ն տեսութիւնը. — պզտիկ պատմութիւն մը:

Այս բշուառականը, որ գիտնականի համբաւ ունի, 1932 օգոստ. 27ին հետեւեալ գարշանքը ստորագրած էր «Պալքանեան Մամուլ» կոչուած քուրջի մը մէջ.

— «Ու եթէ օր մը բացարձակ հարկադրանքին տակ գտնուիմ ընտրութիւն մը ընելու կոյուղիի ճճիին եւ Դաշնակցութեան միջեւ, համակրանքս անվերապահօրէն կոյուղիի ճճիին պիտի երթայ, որ իր բնական աղտեղութեան մէջ գէթ հրէշային ոչինչ ունի»:

Ահա թէ ինչո՛ւ Թուրքերը կը խնդեն իր վրայ:

Հիմա որ ճանչցաք մարդը, չէ՞ք ուզեր աղօթել որ ժամ առաջ տաճկնայ:

Թէ իր եւ թէ մեր բարիքին համար:

ՎԱՐԱԶ

ԻՆՉ ԳՏԱՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔԱՐԱՆԻ ՍՆՏՈՒԿԻՆ ՄԷՋ

Գրած էինք թէ Պոլսոյ կալուածական վարչութիւնը արգելքի տակ առած է Պատրիարքարանի սնտուկը:

Պոլսոյ վերջին թղթաբերէն (27 սեպտ.) կը քաղենք հետեւեալ նոր տեղեկութիւնները.—

Պատրիարքին կողմէ կիրակի օր նոր դիմում կատարուած էր Տէֆթէրտարութեան, յայտնելով որ Պատրիարքարանի վրայ գրուած կալուածական տուրքին առթիւ դիմած են վճռաբեկ ատեանին եւ հետեւաբար կը խնդրէր վերջ տալ հաճզի գործողութեան: Տէֆթէրտարն ալ բացատրութիւն պահանջած էր ենթակայ պաշտօնատունէն, որ իր կարգին գրած էր Գում-Գափուի մասնաճիւղին: Հաճզի պաշտօնեաները սեպտ. 26ին եկան Պատրիարքարան, յայտնեցին որ իրենց հրահանգ մը չէ եկած տակաւին, հետեւաբար իրենց պարտականութիւնն ի գործ պիտի դնեն:

Պաշտօնեաները՝ հաճզ գրուած դրամարկղը բացին եւ պարունակութիւնը, 13 ոսկի 80 ղրուշ պահարանի մը մէջ դնելով եւ կնքելով տարին:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱԶԱՐԱՒՈՐՆԵՐ ԿԸ ՓԱԽՉԻՆ ՍԵԼԱՆԻԿԷՆ

Շուները ու կատուները ամէնէն առաջ զգացած էին շարժի վտանգը

Սելանիկէն կը հեռագրեն սեպտ. 30 թուականով.—Երէկ գիշերուան ժամը 10էն մինչեւ այսօր կէս օր 11 նոր ցնցումներ զգացուեցան: Ամէնէն զօրաւոր ցնցումը տեղի ունեցաւ Անկէյլահորի թաղին մէջ, ուր չորս տուներ փլան: Ուրիշ բազմամարդ թաղերու մէջ ալ շատ մը տուներ ճեղքուեցան: Զոհ չկայ, ամբողջ ժողովուրդը բացօթեայ գիշերեց:

Ցամաքամասի բոլոր վաճառականները հանգանակութիւն բացին ի նպաստ աղէտեալներուն: Երկու մեծ յանձնաժողովներ կազմուեցան Աթէնքի արքեպիսկոպոսին եւ Սելանիկի մետրապոլիտին նախագահութեամբ:

Պելոպոնէսի մէջ ալ թեթեւ ցնցումներ զգացուեցան այս առտու:

Ամբողջ Սելանիկի կեանքը կանգ առած է, տիրող խուճապին հետեւանքով, եւ հակառակ իշխանութեանց յորդորներուն:

Հազարաւոր բնակիչներ սարսափահար կը փախչին դէպ ի Լարիսա եւ Աթէնք, օգտուելով փոխադրութեան բոլոր միջոցներէն, — նաւ, շոգեկառք, ինքնաշարժ, օդանաւ: Երկրաբանական դիտարանի վարչութիւնը կը բացատրէ թէ վտանգ չսպառնար Սելանիկի, նկատի առնելով անոր ստորերկրեայ խաւերուն կազմութիւնը. բայց մարդ մտիկ չըներ:

∴ Հեռագիր մը կը տեղեկացնէ թէ օգնութեան գործը կը դժուարանայ, նոր ցնցումներու հետեւանքով, որոնք թէեւ թեթեւ են, բայց կը բաւեն քանդելու խախտած եւ կիսափուլ շէնքերն ու աւերակները:

Բազմաթիւ աղէտեալներ կը պատմեն թէ՝ շատ մը դժբախտներ կրնային ազատիլ շարժէն, եթէ ուշադրութիւն ընէին առտնին կենդանիներու սարսափահար վիճակին՝ աղէտէն քանի մը ժամ առաջ: Իսկապէս, շարժը չսկսած, շուները ու կատուները փախան տուներէն:

∴ Միջերկրականի բրիտանական նաւատորմին նաւերը կը շարունակեն ուտեստ բաժնել հազարաւոր դժբախտներու:

Վերջին հաշիւներու համաձայն, Իէրիսոս քաղաքին մէջ մեռած են 120, վիրաւորուած՝ 160 հոգի:

∴ Սոֆիայէն կը հեռագրեն թէ երկրաշարժին հետեւանքով, Ֆիլիպէի մօտ, Բնձէգայի աղբիւրները յորդած են տարօրինակ համեմատութեամբ: Իսկ Մամինա Պանեայի ջերմուկներուն տաքութիւնը աւելցած է: Քննութիւններ կը կատարուին, այս փոփոխութիւններուն պատճառները ստուգելու համար:

Ամերիկեան ծրագիր մը՝ բանակները կրճատելու համար

Ուրբաթ օր Ժընեւի մէջ գումարուեցաւ զինաթափութեան խորհրդաժողովի բանակներու յանձնախումբը, որ կազմուած էր անցեալ շաբթու: Ամերիկեան պատուիրակը անմիջապէս ծրագիր մը ներկայացուց, որ կը պարունակէ հետեւեալ թելադրութիւնները. — 1. Երկու դասակարգի բաժնել պետութեանց զօրքը, առաջինը՝ այն որ անհրաժեշտ է ներքին բարեկարգութեան եւ սահմաններու ապահովութեան համար. երկրորդը այն որ սահմանուած է պաշտպանութեան՝ արտաքին յարձակման մը դէմ: Այս առաջադրութեամբ, իւրաքանչիւր երկրի ժողովուրդը հիմ բռնել ներքին բարեկարգութեան սահմանուած ուժերը հաշուելու համար եւն.:

Ամերիկեան ծրագիրը դուռները լայնօրէն բաց կը թողու, վիճաբանութեանց համար: Կը թելադրէ կրճատել ցամաքային զինուորներու թիւը, բայց անորոշ կը ձգէ նաւատորմի խնդիրը: Որոշ բան չըսեր նաեւ կարգ մը մեծ պետութեանց մասնաւոր պահանջներու մասին:

Պ. Փօլ Պօնքուր, Ֆրանսայի պատուիրակը, առաջին խօսքը առնելով, յայտնեց թէ իր երկիրը պատրաստ է անմիջապէս քննելու ամերիկեան ծրագիրը: Բայց, անհրաժեշտ գտաւ նախ երեւան հանել իւրաքանչիւր երկրի զօրքին իրական թիւը. այլապէս, կարելի չպիտի ըլլայ կրճատման գործնական ձեւ մը գտնել: Ասոր համար ալ, պէտք է բաղդատութեան չափանիշ մը հաստատել, որպէսզի կարելի ըլլայ հաւասարակշիռ տնօրինութիւն մը ընել մէկ տարուան, երեք տարուան եւ 12 տարուան զինուորներու, անկանոն զօրքի եւ կամաւորներու միջեւ:

Այս յայտարարութեան վրայ, նախագահը դադրեցուց նիստը, որպէսզի կարելի ըլլայ հիմնովին ուսումնասիրել այս փափուկ խնդիրը:

Գերմանիան չուզեր տեղի տալ

Գերմանիոյ արտաքին նախարարը, որ Ժընեւ կը գտնուէր եւ յանկարծ հեռացաւ, Պ. Էռիոյի ճառը չլսելու համար, հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ մամուլին.

— Պատուիրակութեանց պետերուն հետ խօսած ատենս, անշուշտ գլխաւոր խնդիրն էր զինաթափութեան հարցը: Գերմանիա շատոնց յայտնած է իր տեսակէտը, — ընդհ. համաձայնութեան մը կրնայ մասնակցիլ միայն այն ատեն, եթէ այդ համաձայնութիւնը արժէք ունենայ ինչպէս Գերմանիոյ, նոյնպէս միւս պետութեանց համար: Արդ, զինաթափութեան խորհրդաժողովին բանաձեւէն երեւան եկաւ որ միւս պետութիւնները չեն ուզեր սահմանել այնքան լայն յանձնառութիւններ որքան պարտադրուած են Գերմանիոյ: Ահա թէ ինչո՛ւ պահանջեցինք որ ճանչցուի իրաւունքներու հաւասարութեան սկզբունքը, որպէսզի Գերմանիան կարենայ մասնակցիլ ժողովին: Մենք առաջարկեցինք Ֆրանսայի՝ վիճաբանիլ բոլոր հարցերու համար: Ֆրանսա մերժեց եւ պատասխան չտուաւ մեր դրած հարցերուն. ընդհակառակն, ամբաստանեց մեզ թէ կ'ուզենք վերազինուիլ:

Ցաւով խօսելով Անգլիոյ արտաքին նախարարին, Իտալիոյ պատուիրակին եւ Պ. Հէնտըրսընի հետ ունեցած տեսակցութեանց մասին, յայտարարեց թէ իր մտածումները բացէ ի բաց ըսաւ եւ հասկցուց որ Գերմանիան չի կրնար մասնակցիլ ժողովին, որքան ատեն որ յստակ որոշում մը չտրուի իրաւունքներու հաւասարութեան մասին: «Այս ամուլ խօսակցութիւններէն յետոյ, հիմա կարգը ուրիշներուն է առաջարկներ ներկայացնելու մեզի: Մենք ա՛լ բան մը չունինք: Օգոստոս 29ի յուշագիրը յստակօրէն կը պարզէ ինչ որ կ'ուզենք: Մեր տեսակէտը կը մնայ անփոփոխ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԿԱՆՏԻ ՊԻՏԻ ՄՆԱՅ ԲԱՆՏԸ

Հնդկաստանի կառավարութիւնը վերջերս որոշ ազատութիւններ տուած էր Կանտիի, ծոմապահութեան առթիւ: Հիմա որ համաձայնութիւն գոյացաւ եւ ծոմը վերջացաւ, Կանտի այլ եւս պարզ բանտարկեալ կը համարուի, ենթակայ՝ բանտի օրէնքներուն: Այլ եւս արգիլուած է տեսակցութիւն՝ միւս բանտարկեալներուն եւ ինդիկ գործիչներուն հետ:

× Տիկին Կանտի իր պատիժը լրացուցած ըլլալով, արձակուեցաւ պայմանաժամէն չորս օր առաջ:

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԾԱԽՔԵՐԸ

Գրած էինք թէ շատ մը պետութիւններ չեն վճարած Ազգերու Դաշնակցութեան անդամավճարները, որոնք խոշոր գումար մը կը կազմեն:

Ա. Դ. ընդհ. ժողովի չորրորդ յանձնախումբին մէջ, առաջարկուեցաւ կրճատել ծախքերը, մանաւանդ պաշտօնեաներու թոշակները: Այս առթիւ կազմուած քննիչ մարմինը չափազանց չէր գտներ վճարուած թոշակները: Բրիտանական պատուիրակը պահանջեց որ պաշտօնեաները ինքնաբերաբար կրճատումներ կատարեն իրենց առած թոշակներուն վրայ: Անգլիոյ մէջ, բառ, պաշտօնեաներու եւ նոյն իսկ նախարարներու թոշակները զեղչուեցան: Եւ մինչդեռ Անգլիոյ մէջ պետական պաշտօնեաները ծանր տուրքեր կը վճարեն, Ազգերու Դաշնակցութեան պաշտօնեաները պարարտ ռոճիկներ կը ստանան առանց ո՛ր եւ է տուրքի:

ՀԱՑԸ ԿԸ ԼԱՒԱՆԱՅ

Ֆրանսայի երկրագործական նախարարութիւնը հրահանգեց 68 առ 100ի զեղչել ցորենէն հանուած ալիւրին քանակը՝ հացի շինութեան մէջ: Ասկէ պարզ խօսելով, այսուհետեւ ջաղացպանները, որ 68 քիլօ ալիւր կը հանէին մէկ կենդինար ցորենէն, այլ եւս չպիտի կրնան 68էն աւելի հանել: Ասոր շնորհիւ, հանուած ալիւրը աւելի ընտիր պիտի ըլլայ, քանի որ, հարիւր քիլօ ցորենի վրայ որքան շատ ալիւր հանուի, այնքան թեփ խառնուած կ'ըլլայ:

Ուրեմն, հացը պիտի լաւանայ, բայց գինը անփոփոխ պիտի մնայ, քանի որ հունձքը առատ է այս տարի:

ԱՒԵՐԻՉ ՓՈԹՈՐԻԿ ՄԱՐԱՇԻ ՄԷՋ

Մարաշէն կը հաղորդեն թէ սեպտ. 16էն մինչեւ 18, երկու օրուան միջոցին սաստիկ փոթորիկ մը աւերած է պարտէզներ, այգիներ ու բանջարանոցներ: Այգիներու խաղողները ու պտղատու ծառերուն 100ին 60ը ոչնչացած են: Նոյն իսկ ահագին ծառեր արմատախիլ եղած են:

Երկրագործական տեսչութեան տեղեկագրին համաձայն, փոթորիկին պատճառած վնասը մէկ միլիոն ոսկի կը գնահատուի:

ՌՈՒՄԲ ՄԸ՝ ՊԵԼԿՐԱՏԻ ՄԷՋ

Ուրբաթ առտու կանուխ ռումբ մը պայթեցաւ Պելկրատի մէջ, պահակազօրքի սպաներու ակումբին մօտ: Ժամը 6ին, անծանօթ մը մօտենալով բեռնակիրի մը, պայուսակ մը կու տայ եւ կը յանձնարարէ տանիլ զինուորական ակումբը: Բեռնակիրը կը սպասէ ակումբի բակին մէջ անծանօթին կը սպասէ մինչեւ ժամը 7·20, երբ ահռելի պայթիւն մը կը լսուի: Ռումբը պայուսակին մէջ էր: Բեռնակիրը վիրաւորուելով մեռաւ, սպասուհի մը թեթեւ վէրքեր ստացաւ: Ոստիկանութիւնը 20,000տինար պարգեւ խոստացած է դաւադիրը գտնելու համար:

ԺԱՄԱՑՈՅՑԴ ՇՏԿԵՑԻ՞Ր

Շաբաթ կէս գիշերէն յետոյ սկսաւ ձմեռնային ժամը: Ուրեմն մէկ ժամ ետ՝ ժամացոյցները:

—)(o)(—

ԻՐԱՔԻ ԵՒ ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ միջեւ հեռախօս պիտի հաստատուի մօտերս: Շինութիւնները պիտի սկսին նոյեմբերին: Գիծը պիտի զետեղուի անապատին մէջ, զուգընթաց՝ Մուսուլի քարիւղի ճամբուն, Բութպայէն Ամման:

ՄԱՔՍԻՄ ԿՈՐՔԻ

(ԻՐ ԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ)

... Որքան շատ սալրեցայ, կեանքը աւելի ու աւելի մթին երեւցաւ ինծի, մանաւանդ այս մարդէակներուն հետ, որոնք պարզ կ'երեւէին, եւ սակայն, իրականին մէջ սարսափելի կերպով բարդ էին: իրականութիւնը կը վերածուէր ճնշող մղձաւանջի մը, եւ ա՛յն, որուն մասին գիրքերը կը խօսէին, կը ճանաչէի աւելի զօրութեամբ. յարաճուն գեղեցկութեամբ եւ կը դառնար միշտ աւելի ճեռաւոր. ինչպէս ծմեռնային գիշերուան աստղերը:

Մաքսիմ Կորքի

«Յառաջ» քանի մը օր առաջ նկարագրեց այն ցայցերը, որ եղան Խորհրդ. Միութեան մէջ, ի պատիւ Մաքսիմ Կորքիի գրական կեանքին քառասնամեակին։

Յառաջապահ մտաւորականութիւնը, ամէն երկրի մէջ, իր հիացումը կը յայտնէ այս առթիւ մարդուն՝ որուն հոգին վերելք մը եղաւ ճշմարտութիւնն ի վեր, եւ գրողին՝ որու գործը պայքար մըն էր յանուն Ազատութեան։

Մաքսիմ Կորքի անծանօթ մը չէ հայ գրականութեան մէջ. հայ երիտասարդ միտքը, որ նախ քան պատերազմ, հետամուտ էր Թարմ ճամբաներ փնտռելու, գտած էր արդարեւ նոր հորիզոն մը — ռուս գրականութիւնը, Թոլսթօ, Կորքի, Անտրէեւ եւ ուրիշներ։

Ափսո՛ս, արեան զոլորշիներու ետին մար մտաւ մեզի համար այդ արշալոյսը։ Կորսնցուցինք յայտնութիւնը։

Վերյիշելով Մաքսիմ Կորքին, վերադառնանք մեր ընդհատուած քայլերուն. ռուս գրականութիւնը, ինչպէս երէկ, նոյնպէս այսօր, թէեւ պղտոր, այլ ջերմ, եռուն, խորաբուխ ակունք մըն է, որ, աւելի քան Եւրոպայի քաղցենի գրականութիւնը, կրնայ յագեցնել մեր ծարաւը, խմորել մեր ստեղծագործ բնազդը։

×

Կորքիի կեանքը եւ գործը անհնար է բաժնել իրարմէ. իր երիտասարդութեան կեանքն է մանաւանդ որ կը բացատրէ իր գործը։

Մաքսիմ Կորքի, — բուն անունով Ալեքսի Փէշկով — ծնած է 1868ին (ճիշդ Թուականը անյայտ է) Նիժնի Նովկորոտ, Ներկայարի կրպակին անկիւնը։

Մանկութիւնը անցուցած է զրկանքներով։ Սեթըստարեկանին, ծնողազուրկ որբ, մատնուած է բիրտ մեծ հօր մը անողայ խնամքին։ Ինքնին աշկերտ դրուած է կօշկակարի մը մօտ, որու տմարդի վարմունքէն ընդվզած, իրիկուն մը գլուխը առեր քալեր է։

Անա այդ մատղաշ բայց դառն օրերէն կը սկսի Կորքիի կեանքին Թափառական շրջանը։ Լքելով տուն, մեծ հայր ու ամէն պաշտպանութիւն, ան այլ եւս կը սկսի Թաւալիլ յորձանապտոյտ քարի մը նմանւ Ձախորդաբար աշկերտ նկարիչի մը, փորագրիչի մը, պարտիզպանի մը մօտ, կ'իյնայ Վոլկայի նաւերէն մէկուն վրայ իբրեւ խոհարարի լուծակ, կ'անցնի Քազան. Ժամանակ մը կ'աշխատի փուռի մը մէջ իբրեւ հացթուխ, իրեն նման չակներու հետ։ Այդ միջավայրէն քաղած է անջնջելի տպաւորութիւններ։

Ցիցքաքէս, հոգեպէս ճնշուած, 1889ին, հազիւ 21 տարեկան, ան կը փորձէ վերջ տալ կեանքին։ Փորձը կը վրիպի. ապաքինելէ ետք, Թափառական կեանքի մոլուցքը կը վարէ զինքը քաղաքէ քաղաք. յարաժեւորէն՝ անհանգիստ, երբեք՝ ինքնագոհ։ Աստանդական այդ ուղիներուն վրայ, անարակելի անկիւններու մէջ ան շփում կ'ունենայ այն ամէն տեսակ մարդոց հետ, որոնք կը կազմեն ռուս ժողովուրդի ներքնախաւը, դիրտը — դատարկապորտներ, կեանքէն վրիպածներ, ընկերութենէն հալածականներ, գժգոհ աւազակներ, պոռնիկներ, թշուառներ, թշուառականներ, յեղափոխականներ եւ նաեւ մաժիկներ, պարզ, տարրական մարդիկ՝ անոնց պէս, ինչպէս փախած են Աստուծոյ մատներէն։

Փարիաներու այդ տիպարները ինք կոչած է երբեմն «Les ex-hommes» (նախկին մարդիկ). այսինքն էակներ, որոնք դուրս շպրտուած են մարդկային շրջանակէն, այլ եւս դադրած են ապրելէ իբրեւ մարդ։

Այնուհետեւ զինք կը գտնենք նորէն Նիժնի Նովկորոտ, զինեալ ու յետոյ գրագիր փաստաբանի մը մօտ։ Բայց միշտ խթանուած ներքին պահանջէն, ան չի կրնար հոմակերպիլ կայուն կեանքի. կը Թափառի մինչեւ Տոն, Ուկրանիա, Պեսարապիա, Ղրիմ, Քուպա եւ Կովկաս։

Պէտք է ըսել Թէ տարաշրջիկ կեանքի քմայքին չափ, մատաղ տարիքէն, ինք գիրին եղած է նաեւ խորհելու, կեանքը իմանալու, մարդիկ հասկնալու բուռն փափաքին։ Ու արդէն շատ վաղուց գիրքերու մէջ ան փորձած է փնտռել յագեցում եւ սփոփանք զինքը կրծող հարցերու։ Թէեւ անկանոն, բայց մտաւորական ինքնազարգացումը նոյնքան հաստատուած էր այդ տարիքին իր հոգին, որքան իր Թափառումները ու մարդոց հետ իր շփումները։ Ինք խոստովանած է Թէ որոշ անհատներ, այդ անկայուն օրերուն, վճռական դեր մը խաղացած են իր պատրաստութեան մէջ. ինքնակրթութեան չափ, թշուառ, պարզունակ մարդերու հաղորդակցութեան կը պարտի այսպէս Կորքի ինքնատիպ զգայնութիւնը, տաղանդը, աշխարհահայեացքը։

1892ին — ուրեմն 40 տարի առաջ — մինչ Թիֆլիզ էր ինք իբրեւ երկաթուղիի բանւոր, տեղական Թերթի մը կ'ուտայ իր առաջին պատմուածքը, «Մակար Չուտրա» (Գնչուներու կեանքէն)։ Այդ առաջին փորձը, որ կը մատնէ արդէն ապագայ վարպետը, ինքնայայտնութիւն էր։ Ներշնչումը կը բարձրանար ուժի մը նման իր խորը։ Վերադառնալով Վոլկայի ափերը, ան կը շարունակէ գրել ուրիշ պատմուածքներ, որոնք 1894ին իրենց վրայ կը հրաւիրեն ուշադրութիւնը յայտնի գրողի մը՝ Կորոլէնկոյի։

Անա այս վերջինն է որ անյայտութենէն դուրս կը քաշէ այլեւս զինքը եւ գրական աշխարհի դռները կը բանայ իր առջեւ։ Իր պատմուածքները լոյս կը տեսնեն մայրաքաղաքի մեծ հանդէսներու մէջ։

Ճամբան գտնուած էր։ Մաքսիմ Կորքիի հռչակը կը ծաթի այնուհետեւ ու կը յորդի սահմաններէն դուրս։

Իր գրական բովանդակ գործը, բայց մանաւանդ առաջին տարիներու արտադրութիւնները ներշնչուած են պարզապէս այդ բազմիկ, մշտահալած Թափառաշրջիկներու կեանքէն։ Ինք մնացեր է միշտ անգերազանցելի երգիչը եւ պատմողը այդ խոնարհ, ընկերութենէն զրկուած, կեանքէն դուրս ապրող անկայուն տիպարներու, որոնք յատուկ են տափաստանային Ռուսիոյ։

Ռուս Թափառաշրջիկը ինքնուրոյն տիպար մըն է արդարեւ։ Կայուն կեանքը չի պատշաճիր անոր։ Հանգիստը կը վրդովէ, ապահովութիւնը կը տանջէ զայն։ Բան մը փոխելու, բան մը յաւերժօրէն փնտռելու երեւոյթը ունի։ Թերեւս ներքին անձկութիւններէն խուսափելու փափաքն է որ տափաստաններու ճամբան կը բանայ անոր առջեւ։ Թերեւս ան չի կրնար համակերպիլ որ եւ է ձեւի, կաղապարուած կեանքի։ Անա Թէ ինչու կ'ուզէ ապրիլ, ազատ՝ ապագայի մտահոգութիւններէ։

Ստոյգ է սակայն որ ռուս Թափառականութիւնը իր գծերը ունեցած է։ Ըստ Ս. Մակսիմովի, «Ռուսիան, պետութիւն մը ըլլալէ վերջն ալ, Թափառականներու շնորհիւ կըցած է ընդլայնել իր սահմանները, դէպի Սիպերիա, դէպի հարաւ»։

Ռուս գրողներ յաճախ տուած են դրուագներ ու տիպարներ Թափառականներու այդ միջավայրէն։ Անոնք տուած են բացասական գիծեր միային, շեշտելով անոնց անկումը, բարոյական քայքայումը։

Կորքին առաջինն է Թերեւս որ գիտցած է խուժցնել, գեղեցկացնել այդ արտաընկերային տիպարը. — Թափառականը. Ներքնախաւէն դուրս լոյսին հանած է այն էակը, որ ինկած, անպէտ, Նսեմակար համարուած է միշտ։ Կորքի մերկացուցած է անոնց հոգին. ցոյց տուած է անոնց մունչ բայց հարուստ մարդկայնութիւնը, անոնց անյայտ խորութիւնը։

ՓԱՅԼԱԿ ՍԱՆԱՍԱՐ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԷՋ ՄԸ ՄԱՔՍԻՄ ԿՈՐՔԻԷՆ

Հետեւեալը առնուած է Մաքսիմ Կորքիի մէկ վիպակէն,— «Վարպետը» (Կեանքէս մէկ էջ մը) — ուր նկարագրուած է փուռի մը մէջ, իր ու խումբ մը բանւորներու չարքաշ կեանքը: Աշխատանքի ու ճակատագրի զրկանքներէն, իրենց հոգին պահ մը կը խուսափի, կը փարէ թափի, բայց կրկին իյնալու մխրճուելու համար դիրտին ու տիղմին մէջ: Փ. Ս.

«ՀԱՑԹՈՒԽՆԵՐՈՒ ՄՕՏ»

... Ինքզինքս տխուր կը զգամ: Միայնութեան, տառապանքի զգացում մը կը Թանձրանայ եւ բեռան մը նման կը ճնշէ սրտիս: Փոթորիկը կուզայ ցնցել աշխատանոցի ապակի պատուհանները, դուրսը ցուրտ է: Ես արդէն այս տեսակ մարդիկ տեսած եմ եւ կը հասկնամ քիչ մը զիրենք: Գիտեմ Թէ գրեթէ անոնցմէ իւրաքանչիւրը կ'ապրի ներքին անխուսափելի եւ դառն տագնապ մը, անոնց հոգին ծնած է դաշտերու մէջ եւ խաղաղօրէն մեծցած է այնտեղ, բայց հիմա, քաղաքը, հազար պզտիկ հարուածներով, իր ուզածին պէս կը կրէ այդ փափուկ հոգին:

Քաղաքին այդ անողոք, անագորոյն ազդեցութիւնը մանաւանդ կը զգալի կ'ըլլար երբ այս լռակեաց մարդիկը կը սկսէին երգել իրենց գեղջկական երգերը, բառերուն ու եղանակին մէջէն անցընելով իրենց սփոփական անձկութիւնը, իրենց անսփոփելի վիշտը:

«Իմ դաշտ... ա՜խ ազգի... ի՜նչ ...»

Կը հնչէր յանկարծ Ուլանով սուր, գրեթէ կանացի ձայնով մը: Անմիջապէս, մէկը կը շարունակէր Թոլորէն, սիրտ բռնէր, ակամայ,

«...Գիշերով գնացեր է դաշտերը...»

«Դաշտ» բառը, այնքան Թոլորէն բռնուած, կ'արթնցնէր երկու երեք ուրիշ բանւորներ, անոնք աւելի կը կախէին իրենց գլուխները եւ կծկէին ծոծկելով, կը հեծեծէին մտովի.

«Դաշտերու մէջ կը փայլի պայծառ լուսինը,
Դաշտերու մէջ կը փչէ խաղաղ զեփիւռը:»

Վերջին տողը հազիւ լրացած, Ուլանով կը շարունակէ հեծկլտուն ձայնով մը.

«Ա՜խ, դժբախ՜տ ազգի…իկը»:

Երգը աւելի կը բարձրանայ. ամէնքն միասին ի՜նչ քաղցր է երգելը:

«Անիկա կ'ըսէր հովին,
—Խաղաղ հով, հաւատարիմ իմ բարեկամ,
խղէ իմ սիրտս, խղէ իմ հոգիս»:

Քանի անոնք կ'երգէին, կարծէք լայն դաշտերու Թարմ հովը կը խուժէ մեր հնոցին ներս. մեր միտքը կը Թեւածէ այնպիսի տաժանամանքներու որոնք մարդիկ լուսաւոր կը դարձնեն եւ կը գեղեցկացնեն հոգին: Ցետոյ, իբրեւ Թէ աղօթանք ըլլային այն մելամաղձոտութիւնէն զոր այդ փաղաքուշ բառերը կը ներշնչէին մեզի, մեղմ մէկը ընչեց.

«Հա՜յ, հա՜յ... կույա՜յ, օրիօրդը...»

Երեսը կասկարմիր, այնքան կը ջանայ ան լաւ երգել, Ուլանով վերսկսաւ երգը ալ աւելի բարձր, աւելի տխուր.

Դժբախ՜տ ազգի…ի՜կը…

Սրտայոյզ ձայներ կ'երգեն եղբայրական անձկութեամբ.

Ան ողբագին ձայնով կը պաղատի հովին,
Ցար իմ սիրտս խորունկ ու մռայլ անտառներուն...

— Մի՛ վախնար, տղաք աղջիկը չի ձանձրանար, կը կարկանջէ մէկէն բանւոր մը:

Ու երգը այն ատեն կ'ընդմիջուի կռիւ ու կռուիւ խօսքերով, անմաքուր հեղինակութիւններով: Դաշտերու բոյրին կը խառնուի այլեւս քաղաքին, մեր մռայլ զեռնահարկին գարշելի հոտը:

«Ախ, Աստուած իմ, Աստուած», կը հառաչէ մէկը:

Ուլանով եւ լաւագոյն երգողները իրենց ամբողջ ճիգը կը Թափեն ապականութեան այդ կապոյտ ալիքները խեղդելու համար: Միւսները ալ աւելի կը նեղուին ձեւիմադձիկ սիրոյ այս պատմութիւններէն. անոնց համար, բան մըն է որ քաղաքին մէջ կը ծախուի, կարելի է գնել զայն տասը կոպէկէն. իրենք կը գնեն զայն. ու անոր երեսէն հիւանդ կ'իյնան, կը փլին: Անոնք սիրոյ մասին այդ վերջնական գաղափարը միայն կազմած են:

Ես շատ Թշուառ եմ, կ'ըսէ աղջիկը,
Ու ոչ ոք կայ զիս սիրող...

— Հող մի ըներ, տասնեակ մը տղաք քեզ պիտի սիրեն, Թէ ուզես, կը պոռայ ձայն մը հեգնօրէն:

Թաղէ՛ ուրեմն իմ սիրտս,
Արմատներուն, աշնան տերեւներուն տակ,

կը հեծծէ երգը:

Բայց լկտի բացագանչութիւնները աւելի ու աւելի կը խախտեն երգը, ինչպէս փողոցի ցեխը որ կը ցայտէ նոր շրջազգեստի մը վրայ: Ուլանով ինքզինքը պարտուած կը զգայ: Կը բանայ իր պղտոր աչքերը որոնք կը նշուլեն փտած տախտակի նման: Գունաւոր ծիծաղ մը կը կծկէ իր ամօյն այտերը եւ չար բան մը կը դողդղայ իր շրթունքներուն վրայ:

Ցնցելով, իր քանի մը չէկ մազերը ունեցող անկիւնաւոր գլուխը, ան ատեն ան կ'երգէ գարշելի երգ մը

Փողոցին մէջ
Ուսանող մը ահա, փռուած՝ գետինը...

Ան կ'երգէ սուլումներով, ոտնակոխներով, տարփավառ շնականութեամբ, իբրեւ Թէ չարախինդ հրճուանք մը կը զգար, մանրամասնելով գարշելի բաներ: Ծաղրող աշխատանոցը կը Թնդայ միաձայն.

Ան պառկած է գետինը եւ կը խնդայ...

Իբրեւ Թէ խոզերու երամակ մը մտած է հրաշալի պարտէզ մը եւ ոտնակոխ կ'ընէ ծաղիկները: Ուլանով նողկանք եւ երկիւղ կ'արտայայտէ: Կատաղի, զէրպրդուած, ան կը բոցավառի ամբողջութեամբ իր գորշ երեսին կարմիր բիծեր կը յայտնուին: Աչքերը չռած, մարմինը կը գալարուի եւ լրբենի գիրգեր կ'առնէ: Իր ձայնը, անհամատարիօրէն գիլ, կը պոռթկայ ուժգին, թիրտերը անձկութեամբ պատռելու աստիճան.

Աղջիկներ կ'անցնին, կիններ կ'անցնին...

Կը շարունակէ երերակայօրէն: Միւսներն ալ կ'առնեն նոյնքան լեզունութեամբ.

Շիտակ, Թէյ. շիփ շիտակ...

Ցեխը կ'եռայ յորձանապտոյտ, Թանձր ու լպրծուն, մարդկային զգիներ հոն կը պլշին, հոն կ'իյնան, կը հեծեծեն, կը հեծկլտան: Աներեւոյթ ցաւագին է տեսնել այս արհամարհը, որ մարդ պիտի ուզէր ուժ տալ ու երթալ գլուխը զարնել քարեղէն պատի մը վրայ: Բայց փոխանակ այդ ընելու, մարդ աչքերը կը գոցէ ու կը սկսի իր հերթին երգել լկտի երգ մը, աւելի բարձր քան միւսները: Ողբալի է: Ի՛նչ արարած, միշտ հաճելի չէ իրեն զինքը աւելի լաւագոյն զգալ քան ընկերները:

... Անգամ մը հարցուցի.

Ընկերներ, ինչո՞ւ կը խաթարէք գեղեցիկ երգերը: Ուլանով ինծի նայեցաւ զարմանքով.

— Ի՞նչ, արդեօք գէ՞շ կ'երգենք:

Բայց Օսիփը յարեց իր գաւառական տարբեր ձայնով.

— Երգերը, անոնց կարելի չէ չարիք հասցնել. ինչպէ՛ս կարելի է զանոնք աղարտել: Անոնք հոգիներու պէս են. մենք պիտի մեռնինք բոլորս, բայց երգերը պիտի մնան... Հոգիներու պէս են, երգերը... Անոնք կը տեւեն յաւիտեան...

ՄԱՔՍԻՄ ԿՈՐՔԻ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէն եւ թղթակիցներէն իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ միայն:

ՊՏՈՅՏ ՄԸ ԴԷՊԻ ՀԻՒՍԻՍ

ԵՐԿՈՒ ՕՐ ԼԵՆԻՆԿՐԱՏԻ ՄԷՋ

Բ.

Կարելի՞ է սակայն հանգիստ ընել, երբ աշխատանքէն առաջ կամ յետոյ պէտք է ուտելիք ճարել եւ ատոր համար «պոչ» բռնել համագործակցական (քօօփերաթիվ) ուտեստեղէնի խանութներուն կամ ճաշարաններուն առջեւ:

Պետութիւնն է տէրը ամէն բանի: Ան է որ համագործակցականներուն միջոցով ուտեստեղէն կը բաշխէ, աժան գնով կը ծախէ անոնց որոնք «ուտեստեղէնի տոմս» ունին: Իսկ այդ տոմսը կրնան ունենալ միայն աշխատաւորները: Անոնք որ չեն աշխատիր, ստիպուած են դուրսէն գնել: Իսկ դուրսը դժուար է գտնել եւ պէտք է տասնապատիկ գին վճարել: Ինչ որ օտարները միայն կրնան ընել, իրենց դրամով (տոլար, ֆրանք, եւն.): Տեղացին, եթէ չաշխատի, անօթի կը մնայ: Իսկ աշխատաւորը, եթէ դուրսէն գնել ուզէ, իր ամսավճարով (միջին հաշուով 100—300 րուբլի) հազիւ քանի մը օր կրնայ ապրիլ:

Անա Թէ ինչու ժողովուրդը ստիպուած է դիմել համագործակցականներուն, որոնք բաղդատաբար շատ աժան կը ծախեն (չաքարին քիլօն՝ 70 կոպէկ, մինչ դուրսը 5—10 րուբլի կ'արժէ): Բայց ստիպուած է նաեւ «պոչ» բռնել, ստանալու համար իրենց ամենօրեայ կամ ամսական ուտելիքի բաժինը (իւրաքանչիւր անձ ամիսը երկու քիլօ չաքարի իրաւունք ունի): Որովհետեւ համագործակցական խանութները (անհատականները հալածուած են) յաճախ լեցուն չեն եւ քիչ անգամ կրնան գոհացում տալ ժողովուրդին պէտքերուն: Պատճա՞ռ: Արտադրութեան անբաւականութեան կամ արտածումի հետեւանքով (օտար դրամ — վալութա — հայթայթելու համար) ուտեստեղէնի, հագուստեղէնի եւ այլ անհրաժեշտ պիտոյքներու պակաս, փոխադրական միջոցներու անբաւականութիւն, բաշխումի մէջ կազմակերպչական Թերութիւններ եւ այլ կարգի անկանոնութիւններ, եւն.:

Երկու օրուան ընթացքին, ամէն ժամ եւ գրեթէ ամէն փողոցի մէջ կը հանդիպինք այդ անվերջ «պոչերուն», որոնք յաճախ առտուն կանուխ կը կազմուին եւ երկար կը սպասեն, շատ անգամ ի զուր: Շատեր կը վերադառնան ձեռնունայն, յաջորդ օր կրկին «պոչ» բռնելու համար:

— Կարելի՞ է լուսանկարել, կը հարցնեն ուղեկիցներ առաջնորդ օրիորդին, որ կ'արտօնէ:

Լուսանկարչական եւ շարժանկարի գործիքները անմիջապէս կը սեւեռեն «պոչերու» պատկերը: Քիչ անդին ինքնաշարժը կը կենայ, մարդ մը — գաղտնի ոստիկան մը անշուշտ — ներս կուգայ եւ առաջնորդին հետ քանի մը վայրկեան վիճաբանելէ վերջ, կը մեկնի: Ցետոյ տեղեկացանք որ գիտողութիւն ըրեր է «պոչերը» լուսանկարելու համար տրուած արտօնութեան համար: Բայց կ'երեւի արգիլուած չէր կամ արգելքը վերցուած էր, քանի որ լուսանկարները չգրաւեցին: Ինչպէս պատահած էր քանի մը ամիս առաջ «Վաչ»ի մէկ լրաբերին, որ մուրացիկ մը լուսանկարած էր:

— Ո՞ր աստիճան խստութիւն, նկատեց Ֆրանսացի շրջիկ մը: Ֆրանսացի ժողովուրդը երբեք չպիտի հանդուրժէր այսպիսի բռնատիրութեան:

— Դիտել կուտամ որ, ըսաւ ուրիշ Ֆրանսացի մը, պատերազմի ատեն մենք ալ պոչ բռնեցինք հացագործներուն, ածխավաճառներուն եւ նպարավաճառներուն խանութներուն առջեւ: Այդ շրջանին ոչ մէկը անբնական կը գտնէր այդ երեւոյթը, ոչ մէկուն մտքէն կ'անցնէր լուսանկարել, ոչ ալ կառավարութիւնը Թոյլ կուտար: Արդ. խորհրդային երկիրներու մէջ, որոշ նպատակներով, տեսակ մը պատերազմական վիճակ կը տիրէ, եւ այդ վիճակին համապատասխան խստութիւնն է որ կը կիրարկուի:

— Դուք ալ պոչ կը բռնէ՞ք, կը հարցնեմ առաջնորդին եւ կ'ուզեմ կարգ մը տեղեկութիւններ:

— Ո՛չ, կը պատասխանէ: Սպասուհիս կ'երթայ պոչ բռնել օրուան այն ժամերուն երբ բազմութիւնը քիչ է: Բազմանդամ ընտանիքի մը մէջ, մէկ կամ միւսը կ'երթայ պոչ բռնել իր ազատ ժամերուն կամ օրին: Իսկ այն որ առանձին է, ստիպուած է կամ անձամբ պոչ բռնել, կամ համագործակցական ճաշարանները երթալ, կամ սպասուհի ունենալ: Գիւղացի աղջիկներ են, որոնք որոշ պայմանագրութեամբ կ'աշխատին, ամսական 30 րուբլի(*) եւ անուն կը ստանան, եւ տարին 15 օրուան վճարուած արձակուրդի իրաւունք ունին: Որոշ վճարում մըն ալ կ'ընենք՝ անոնց Ընկ. Ապահովագրութեան համար. իսկ մենք ամսական 250—300 րուբլի կը ստանանք, ինչ որ կը բաւէ բաւական լաւ ապրելու համար, ամէն ինչ համագործակցականներէն գնելու պայմանով:

Քաղաքին կեդրոնն ենք արդէն: Փողոցներու տեսքը միշտ նոյնն է: Աւելի բարձր ու մեծ շէնքեր: Քիչ մը աւելի ոգեւորութիւն: Հոս ու հոն քանի մը գործաւորներ պատի Թերթերը կը կարդան: Մերթ ընդ մերթ հանրակառքերը կ'անցնին զանգող ու լեփլեցուն, ինչպէս Փարիզի արուարձաններու շոգեկառքերը առտու եւ իրիկուն: Ոչ մէկ ինքնաշարժ: Հազուադէպ ծխաքարշ կառքեր, հնութեանց Թանգարանէն փախած: Հազուադէպ են նաեւ լաւ հագուած այրեր կամ կիներ: Մօտ երեք միլիոն բնակչութիւն ունեցող Լէնինկրատը կը նմանի Փանթէնի կամ Սէն - Տընիի:

— Ինչ որ կը տարբերէ Լէնինկրատը Փեթերպուրկէն, նկատել տուաւ աշխարհագրութեան ուսուցիչը, ռուս ազնուական դասակարգին անհետացումն է: Չկան այլ եւս այն ճոխ արդուզարդերը, շքեղ կառքերը, զարդարուն խանութները, փառաւոր պաղտանները որոնք մասնաւոր փայլ մը կուտային ցարերու գեղեցիկ մայրաքաղաքին:

Հետզհետէ կ'անցնինք գեղեցիկ պողոտաներէն: Ամէնէն անուանին Նեվսկի Փրոսփէքթն է (այժմ՝ 25 Հոկտեմբերեան պողոտայ), որ Թէեւ կորսնցուցած է իր արուեստական փայլը, բայց կը պահէ իր բնական գեղեցկութիւնը, Նեվայի ափը: Անցողակի կը տեսնենք կամ կանգ կ'առնենք ու կը դիտենք բազմաթիւ հրապարակներ, պողոտաներ, պարտէզներ եւ ապարանքներ որոնց մասին առաջնորդը պատմական տեղեկութիւններ կուտայ:

Անա Խալթուրին Փողոցը (նախկին Միլիոննայա) որ Փեթերպուրկի ամէնէն գեղեցիկն էր, եւ ուր կը բնակէին միլիոնատէրները, մեծ դուքսերը, ազնուականները: Անոնց շքեղ ապարանքները, որոնց մէջ հաստատուած են «Գիտուններու Տունը», զանազան կաճառներ եւ Թանգարաններ, այժմ աւելի օգտակար նպատակի մը կը ծառայեն:

Քիչ անդին առաջնորդը ցոյց կուտայ նախկին Սենատի եւ Ծերակոյտի շէնքերը, եւ անոնց առջեւ Դեկտեմբերեաններու Հրապարակը (նախապէս՝ Ծերակոյտի հրապարակ), ուր 1825 դեկտեմբերին ջարդուեցան ապստամբ ցարական անձնապահ զինուորները: Այս հրապարակին վրայ, Նեվային մօտ, կը գտնուի Պետրոս Մեծի փառաւոր արձանը, որ իր ձիու ամբակներուն տակ կը ճզմէ օձ մը — իր ժողովուրդին ադիտութիւնն ու նախապաշարումները: Այդ ցարն է որ կառոյց այժմու Լէնինկրատը, Ֆինլանտական ծովախին խորը, Նեվայի գետաբերանը, եւ փորձեց Ռուսիոյ դուռները լայն բանալ գիտութեան, արուեստի եւ եւրոպական քաղաքակրթութեան առջեւ: Հակառակ երկու կողմերուն, նոյն ճիգն է որ կը շարունակուի այժմ, տարբեր միջոցներով եւ ալ աւելի բուռն: Ու կը Թուի Թէ Հոկտեմբերեան Յեղափոխութեան մերձաւոր արդիւնքը, կամ առաջին հանգրուանը պիտի ըլլայ Ռուսիոյ հետ ամբողջ Ասիոյ բարձրացումը եւրոպական — ամերիկեան քաղաքակրթութեան աստիճանին: Իսկ յետոյ՝ Գաղտնիք՝ զոր ժամանակը պիտի պարզէ:

Մինչ այս խորհրդածութիւններ կը տարուիմ, մեր մօտէն կ'անցնի ռեալական Թափօր մը: Տեսակ մը սայլ որուն լծուած է յոգնած ձի մը, դանդաղօրէն կը քաշէ գործաւոր Սայլին վրայ պարզ դագաղ մը, ետեւէն երեք կին: Պետական Թաղում: Երբ ոտքերուն նուագարանը կը լռէ ու, ապագայ լաւագոյն օրերու յոյսին հետ, մեռելներուն համար ալ իսկ շատ կը Թուի:

ՏՈՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

(*) Րուբլին պաշտօնապէս մօտ 12 ֆր. 50 սնթ. կ'արժէ: Իրական արժէքը շատ վար է:

ՓՇՐԱՆՔՆԵՐ ՔՐՏԱԿԱՆ

ԲԱՆԱՀԻՒՍՈՒԹԵՆԷՆ

Աշուն

—)(o)(—

Աշուն է։ Աւարի ու աւերածութեան կրած աշուն։ Հովերը հաւար կը կանչեն եւ խուճապ է ինկած ամպերու միջեւ։ Բարձր կատարները մէգի ու մշուշներու մէջ են. մինչ ցած դաշտերը երակ մ'անձեւ կ'երազեն...

Այս կապին մէջ վիրաւոր եմ ես, բայց ո՛չ սուրի, սուինի ու հրացանի վէրքով։ Ես՝ ուսերու ծածանող կարմիր ջուրի եւ թուխ վարսերու վիրաւորն եմ։

Աշուն է։ Անսպասելի ու խուճապահար աշուն։ Քամիներուն շռայլով հաւաքեցին ծաղիկներն ու վրանները։ Թռչունները իրենց բոյներուն ու երամներով, տող են դարձեր ճանապարհներու վրայ։

Այս չուողներուն մէջ՝ չուող մըն եմ ես։ Բայց ո՛չ անոնց նման՝ որոնք կ'երթան դէպ ի տաք ու պայծառ հանգրուաններ։ Իմ կայանս կորսուած է մշուշներու ետեւ եւ ուղիս չեմ կարող գտնել։

Աշուն է։ Կուլ ու կործանում սպառնացող Աշուն։ Բոլորը պատրաստ են իրենց պաշարովն ու բոյներովը։ Ամէնքը հանդարտօրէն կը սպասեն առաւ յենած իրենց ժայռերուն եւ դէպի կիրի ու երիտասարդ սիրականներուն։

Ես սպասողներէն մէկն եմ ես։ Բայց ես կը սպասեմ ծառերու նման, որոնք իրենց ամրան մէջ կորսնցուցին ամէն հարստութիւն եւ յոյզ, ու հիմակ մահացու կացիններու եւ սղոցի կը սպասեն...

Թարգմ. ԱՐԻՍ   Հայացուց՝ ՕՀԱՆ

ԿՈՐՔԻ ԵՒ ԹՈԼՍՏՈՅ

— :•: —

...Տաք օրով մը, Թոլստոյ յանկարծ քովէս անցաւ հեծած՝ Թաթարական հանդարտ ու պզտիկ ձիոյ մը։ Կ'երթար Լիվատիայի ուղղութեամբ Ալեքսանդ. գիտախուծ ըլլալ ... Թոլստոյ գլխարկը վրան. ան զաճանի մը երեւոյթն ունէր։

Սանձելով ձին, սկսաւ խօսակցութեան. կ'երթայի իր քովէն ասպանդակին բարձրութեամբ, ու ի միջի այլոց, կը պատմէի իրեն թէ Կորոլէնկոյէն նամակ մըն էր առեր։

Թոլստոյ սրտնեղութեամբ ցցեց մօրուքը։

— Աստուծոյ կը հաւատա՞յ, հարցուց։

— Չեմ գիտեր։

— Բայց դուք կ'անտեսէք կարեւորագոյնը։ Այո՛, կը հաւատայ, բայց տեսառուածներուն առջեւ կ'ամչնայ խոստովանիլ։

Ան կը խօսէր տատամ դժկամ շեշտով մը, ու կ'արձակէր բոլորին ակնարկներ։

Կը զգայի թէ զինքը խանգարէի բայց երբ ուզեցի հեռանալ, գիտեցուց

— Ո՞ւր կ'երթաք, կեցէք, առջեւ քալեմ ձեզ հետ։

Եւ կրկին սկսաւ մրմռալ։

— Ձեր Անդրէեւն ալ կ'ամչնայ տեսառուածներէն։ Ան ալ կը հաւատայ Աստուծոյ եւ կը վախնայ։

Հասանք Ռոմանովեան մեծ դուքսին կալուածներուն։ Ճամբուն վրայ կը խօսակցէին կալուածատէրը, Կէօրկի մեծ դուքսը եւ կարծեմ Պետր Նիկոլաեւիչը, բոլորն ալ առողջ կտրիճներ։

Կառքը եւ Թոմբաւոր ձի մը կը կտրէին ճամբան։ Թոլստոյի համար անցնիլն անկարելի էր։ Ան խիստ ակնարկ մը նետեց Ռոմանովներու վրայ, որոնք անդին դարձան։

Թոմբաւոր ձին թեթեւ շարժումով մը քաշուեցաւ մէկդի։ Ճամբայ ձգելով Թոլստոյի առջեւ։

Քանի մը վայրկեան լռութեամբ քալելէ վերջ Թոլստոյ ըսաւ.

— Զիս ճանչցան, յիմարները...

Եւ վայրկեան մը վերջ յարեց.

— Ձին հասկցաւ սակայն որ ճամբայ բանալու է ինծի...

Թարգ. Թ.   Մաքսիմ Կորքի

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ

"Հայ Քարուզօ"ն Վիեննայի մէջ

—)(o)(—

ՎԻԵՆՆԱ, 27 սեպտ. (սեփ. թղթ.). — Հայ հանրածանօթ երգիչ Արմէն Թոքաթեան, որ տարիէ մը ի վեր Վիեննա կը գտնուի եւ իր յաջող երգահանդէսներուն շնորհիւ ճանչցուած ու սիրուած անձնաւորութիւն մըն է, անցեալ շաբաթ (24 սեպտ.) երեկոյեան ժամը 19.35—20.05 քաղաքիս Ռատիոյին մէջ — առաջին անգամ ըլլալով — տուաւ երգահանդէս մը՝ դաշնամուրի ընկերակցութեամբ։ Յայտագիրը, զոր ամբողջապէս յառաջ կը բերենք, ճոխացուած էր հինգ լեզուներու երգերով։ Ցաւալի էր, որ հայերէնը կը պակսէր անոնց մէջ։

Ա) Մոցարթէն երգեց «Un aura amorosa» երգակը (arie), **Cosi fan tutte** երգախաղէն առնուած (գերմաներէն)։

Բ) Richard Straussէն Heimkehr եւ Allerseelen (գերմաներէն)։

Գ) Josef Szulcէն «Clair de lune» (ֆրանսերէն)։

Դ) Serge Rachmaninoffէն երգեց «Silence of the night» ցայգերգը (sérénade) (անգլիերէն)։

Ե) Umberto Giordanoէն **André Chenier** երգախաղէն առնուած երգակ մը (իտալերէն)։

Զ) Eduard Laloի **Le roi d'Ys** երգախաղէն երգակ մը։

Է) Gonzalo Roigէն «Qui ereme Muchos» (սպաներէն)։

Ը) Lacalleէն Amapola եւ

Թ) U. Giordanoի **Fedora** երգախաղէն երգակ մը (իտալերէն)։

Ահա մեր տպաւորութիւնը եւ դատաստանը Հայ Carusoի մասին — ինչպէս կ'անուանեն զինք Վիեննայի թերթերը։

Ձայնի տիրապետութիւն, ազնիւ ճնշութիւն եւ բրբռացումի յատկութիւն՝ իր գլխաւոր յատկանիշերը կը կազմեն։ Ասոնց վրայ պէտք է աւելցնել այն երկու մեծ յատկութիւնները՝ որ զինք իր արուեստին մէջ եզական կը դարձնեն, ա) Բազմապիսի լեզուներով երգելու ձիրքը եւ բ) Զգացումը, որով իր ունկնդիրները կը տրամադրէ ա՛յնպէս՝ ինչպէս ինք կը տրամադրուի եւ զգալ կուտայ այն՝ ինչ որ կ'ուզէ թէ զգանք։ Այս կէտը Արմէն Թոքաթեանի արուեստին մէջ ոլորովին ինքնուրոյն է եւ գլխաւորաբար ասով կը տարբերի ան եւրոպացի մեծագոյն երգիչներէն։ Անոր ձայնին մէջ՝ իւրաքանչիւր թրթռացում նոր երանգ մը կուտայ երգեցողութեան, որուն համար այնքան հաճելի կը դառնայ ունկնդրութիւնը։ Իսկ այն խանդն ու ոգեւորումը, որ իւրաքանչիւր երգի վրայ հետզհետէ աւելի կը յայտնաբերէ, կը ստիպէ ունկնդիրները դադրիլ իր շնչառութիւնը՝ չզրկուելու համար անոր ձայնի մէկ մի ելեւէջներու բազմերանգ նրբութիւններէն։

Ո՛րքան շնորհաւորելի է մեր հայրենակիցը, իր յաջողութեան եւ յղացած այս գեղեցիկ գաղափարին համար, որ ինքզինք եւրոպական աշխարհին ծանօթացնելու առեն, թիթղ մը կ'ըլլայ միջազգային օտարներու աչքին հայ ձիրքը արժեցնելու։ Այս ըլլալու է նաեւ իւրաքանչիւր հայ գեղարուեստագէտի առաջին նպատակը — յարգել տալ հայ համբաւը։

Կը բաղձանք, որ Թոքաթեան ուրիշ անգամներ ալ ունենայ նոյն առիթը Վիեննայի Ռատիոյի գլխաւոր կայանին մէջ երգահանդէս տալու եւ իր յայտագրին մէջ անցընելու անպատճառ հայկական երգերու առանձին բաժին մը, ինչ որ էական պակասը կը կազմէր ներկայ երգահանդէսին։ Անոր հակառակ սակայն, պարտք կը զգանք յիշելու, որ Թոքաթեան չի նմանիր այն հայ գեղարուեստագէտներուն՝ որ կը ջանան ամէն առթիւ ծածկել իրենց ազգութիւնը։ Անցեալ տարի Վիեննայի մէջ իր տուած առաջին երգահանդէսին առթիւ, ան յայտագրի գլուխն դրած էր իր հայութիւնը եւ նոյն յայտագրին մէջ՝ մասնաւոր բաժին մը տուած էր հայկական երգերուն, որոնցմէ Կոմիտաս վարդապետի «Կռունկ»ն ու Ց. Սպենդիարեանի «Հայաստանը» բուռն ծափեր խլեցին եւ առաջինը կրկնուեցաւ։

Ո՛րչափ բաղձալի է որ ուրիշ հայ գեղարուեստագէտներ ալ, հետեւելով Թոքաթեանի օրինակին՝ հայ համբաւին քարոզիչն ըլլան օտարներուն առջեւ։ Ինչո՞ւ պիտի չըսէ այսօր Եւրոպացին, երբ լսէ օրինակի համար, Գէորգ Սինանեանի ջութակը կամ վեցամեայ Ռաֆֆի Պետրոսեանի դաշնակը եւ կամ Կոմիտաս վարդապետի, Ց. Սպենդիարեանի, Սպենդիարեանի, Ռ. Մելիքեանի, Ն. Տիգրանեանի եւ ուրիշ բազմաթիւ հայ երաժիշտներու ազգային երգերը։

Թոմիւն

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՄԱՔՍԻՄ ԿՈՐՔԻԻ ՅՈԲԵԼԵԱՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

Անցեալ Կիրակի, Մոսկուայի մէջ մեծ շուքով տօնուեցաւ Մաքսիմ Կորքիի յոբելեանը։ Հանդէսը տեղի ունեցաւ Մեծ Թատրոնին մէջ, ուր ներկայ էին կառավարութեան անդամները, դիւանագիտական ներկայացուցիչները, Կոմունիստ Կուսակցութեան վարիչները, արուեստի, գրականութեան եւ թատրոնի ծանօթ դէմքերը, Մոսկուայի գործարաններուն բանուորական պատուիրակութիւնները, օտար մամուլը։

Բեմին վրայ տեղ կը գրաւէին Ստալին, Կալինին, Մոլոտով, Կագանովիչ, ինչպէս նաեւ արուեստագէտներ ու գրագէտներ։

Կալինին, յանուն խորհրդային միութեան գործադիր կոմիտէին, եւ Բուբնով, իբրեւ կրթական գործավար, ողջունեցին յոբելեարը։

Հանդէսին ընթացքին, կառավարութեան ներկայացուցիչը հաղորդեց թէ որոշուած է Լէնինի շքանշանը տալ Կորքիի եւ իր անունով կոչել, այսուհետեւ, Նիժնի-Նովկորոտը, ուր ծնած է յոբելեարը։ Դարձեալ Կորքիի անունով պիտի յաւերժանայ Մոսկուայի պետական առաջին թատրոնը։ Մաքսիմ Կորքի ջերմօրէն շնորհակալութիւն յայտնեց բոլորին, երիտասարդները հրաւիրեց ուսումնասիրել կեանքը, ծանօթութիւն ամբարել, վերանորոգելու համար հին աշխարհը։

Յետոյ համերգ մը տրուեցաւ, եւ մէջընդմէջ ծանօթ արուեստագէտներ հատուածներ տուին Կորքիի գործերէն։

Իրիկունը, Օփերային մէջ ներկայացուեցաւ Կորքիի վերջին մէկ թատերախաղը.— Եգոր Բուլիչեւ։ Ներկայ էին Ստալին եւ կառավարութեան անդամները։

Կորքիի յոբելեանին առթիւ հանդէսներ եղան Ռուսիոյ բոլոր անկիւնները։ Դոնէցի աւազանին հանքագործները Կորքիի տուին piqueur d'honneur տիտղոսը։ Լէնինկրատի մէջ բոլոր թատրոնները եւ սինէմաները Կորքի կը ներկայացնէին։ Ներկայացումէն առաջ, դասախօս մը կուտար Կորքիի գրական ու ընկերային կեանքը։ Կովկասի թերթերը բացառիկ թիւեր նուիրեցին հայերէն, թուրքերէն, վրացերէն եւ այլ լեզուներով։ Ուզբեկիստանի եւ Ուրալի մէջ ընթերցումի երեկոներ եւ ներկայացումներ սարքուեցան ի պատիւ Կորքիի։ Տաշքէնդի մէջ կոլխոզ մը ուզեց Կորքիի անունն առնել։ Բանուորներ, ի պատիւ Կորքիի, «ընդդէմի կարմիր արշաւ» մը կազմակերպեցին։ Այս առթիւ որոշուեցաւ նաեւ օդանաւ մը շինել Կորքիի անունով։ Ռուս բանուորներու կողմէ նամակ մը ղրկուեցաւ Կորքիի, իբրեւ նուէր՝ ... «մարտնչող գաղափարի իրագործման համար»։

Փարիզի թատրոններու տագնապը

Գ. Լուի Մասոն, Օփէռա Քոմիքի տնօրէնը, հրաժարեցաւ իր պաշտօնէն, առարկելով թէ տրամադրելի գումարները չեն բաւեր ձմրան եղանակի ծախքերուն։

Թատրոնին կանոնագրով ծախքերու նուազագոյն գումարն է վեց միլիոն ֆրանք։ Կանոնագիրը կը տրամադրէ թէ տնօրէնը կրնայ հրաժարիլ, եթէ թատրոնը երեք միլիոն ֆրանք կամ աւելի վնաս ըրէ մէկ եղանակի ընթացքին։

Կը յիշուի թէ քանի մը ամիս առաջ ալ Օփէռայի տնօրէնը հրաժարեցաւ, ծախքերուն չդիմանալով։ (Իր գրպանէն կը գոցէր բացը)։ Այն ատեն կառավարութիւնը օգնութեան հասաւ, պետական նպաստ մը սահմանելով։ Ասոր վրայ, ուրիշ թատրոններ ալ օգնութիւն խնդրեցին։ Բոլոր թատրոնները եւ սինէմաները սպառնացին փակել իրենց դուռները եւ կառավարութիւնը ստիպուեցաւ որոշ զիջումներ ընել։

Օփէռա Քոմիքը, որ Ֆրանսայի ազգային թատրոններուն երկրորդն է Օփէռայէն յետոյ, ունի 355 պաշտօնեայ, որոնց ամսական կը վճարուի 477.500 ֆրանք։ Ասոր մէջ չեն յատկապէս վարձուած 80 երգիչները։ 1931 նոյեմբերին թատրոնին ամբողջ հասոյթն եղաւ 8000 անգլ. ոսկի, իսկ ծախքը՝ 9700 ոսկի, ուրեմն ամսական 1700 ոսկի բաց։ Թատրոնը սովորաբար բաց է ամբողջ տարին, բայց այս ամառ փակուեցաւ, նորոգութեանց համար։ Այս պատճառով ալ 7000 անգլիական ոսկի կորսնցուց։

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Յ. Դ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 27 Սեպտ. (Սեփ. թղթ.).— Մարսէյլի եւ շրջաններու ենթակոմիտէներու եւ խումբերու ներկայացուցչական ժողովը գումարուեցաւ Սեպտեմբեր 24ին եւ իր օրակարգերը քննեց ու սպառեց Սեպտեմբեր 25ին։

Ներկայացուցչական ժողովը ուշադրութեան առարկայ դարձուց ներքին դաստիարակութեան եւ կարգապահութեան խնդիրները։ Այս առթիւ ժողովը միաձայնութեամբ հրահանգներ տուաւ իրեն ենթակայ մարմիններուն եւ Նոր Շրջանային կոմիտէին։

Ժողովը ընկերական համերաշխ մթնոլորտի մը մէջ ընտրեց Շրջան. կոմիտէն, վարելու համար Մարսէյլի եւ շրջաններու 14 ենթակոմիտէներու եւ խումբերու կազմակերպական գործերը։

Ընտրուեցան պատգամաւորներ յառաջիկայ Շրջանային Ժողովին համար։

×

ԼԻՈՆ, 28 Սեպտ. (Սեփ. Թղթ.).— Հ. Յ. Դ. Լիոնի խումբերու ժողովներէն եւ խորհրդակցութիւններէն յետոյ՝ կազմուեցաւ նոր շրջանային կոմիտէ մը, որ արդէն անցած է կազմակերպական աշխատանքի։ Կուսակցական կարգապահութիւնը եւ յեղափոխական աւանդութիւնները առաջնորդ ունենալով, ընկերները եռանդուն աշխատանքի լծուած են։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԹՈՒՐՔ-ՅՈՅՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Թուրք եւ յոյն բարեկամութիւնը միայն քաղաքական հանգամանք չունի։ Յունաստանի թերթերը սկսած են տեղ տալ նաեւ թուրք գրականութեան մասին ընդարձակ ծանօթութիւններու եւ թուրքերէ թարգմանութիւններու։ Աթէնքի «Էլ Փալքան» պարբերականը իր Յուլիսի թիւով խօսած էր Եունուս Էմրէի, Ֆիւզուլիի, Նէտիմի, Նամըք Քեմալի, Աբտիւլհաք Համիտի, Զիա Կէօք Ալփի, Ահմէտ Հաշիմի եւյլն.ի մասին։

Վ. Գոստոպաքիս որոշ առենէ մը ի վեր թարգմանութիւններու ձեռնարկած է։ «Փրօփա» եւ «Վրատինի» թերթերուն մէջ յաճախ յօդուածներ ունի թուրք գրականութեան մասին։ Ինք Պոլսեցի մըն է ու տարիներ շարունակ հետեւած է թուրք գրականութեան։

Այս շաբթու Աթէնքի մէջ լոյս պիտի տեսնէ Ահմէտ Հաշիմի մասին իր ուսումնասիրութիւնը։ Ան թարգմանած է, նաեւ, Ֆարուք Նաֆըզի «Օզըն» թատերգութիւնը, որ մասնաւորաբար պիտի ներկայացուի Յունաստանի մէջ։ «Մե՛ղք որ, կ'ըսէ Եուսուֆ Զիա, խօսելով այս մասին, մինչ Յունաստանի մէջ Եունուս Էմրէէն մինչեւ այսօրուան թուրք գրականութիւնը կը ճանչնան, մենք՝ թուրք գրականութիւնը Յունաստանի ճանչցնող արժէքաւոր հայրենակից Գոստոպաքիսն իսկ չենք ճանչնար»...

ՌՈՒՍ ՄԱՍՆԱԳԷՏՆԵՐԸ ԿԸ ԳՈՐԾԵՆ

Էրէյլիէն (Գոնիա) կը գրեն.— Թուրք եւ ռուս մասնագէտներէն կազմուած յանձնախումբ մը ջրային ուժերու մասին քննութիւն կատարելու համար երկու օր առաջ մեր գաւառակը եկաւ։ Մասնագէտները մեր քաղաքէն 16 քիլոմեթր հեռու, ջուրի ակը շուրջ 10 ժամուան քննութիւն մը կատարելէ վերջ, 2000 ձիու ուժով ջրային ուժ մը գտան։ Նկատի առնելով տեղին բնական դիրքը, շատ պարզ գործողութեամբ մը ջրվիժումը կարելի պիտի ըլլայ հաստատել։

Քաղաքին շուրջը 70 հազար հէքթար հող ջրող եւ նոյնիսկ ջուրին առատութենէն քաղաքին հեռակայ տեղերը 150 հազար արտավարէ աւելի տեղ ճախճախուտի վերածող ջուր կայ։

Քաղաքապետարանին մէջ կազմակերպուած է ցուցահանդէս մը, ուր կ'երեւին հոս գործուող [illegible], ինչպէս նաեւ՝ երկրագործական բազմաթիւ բերքեր։ Քննիչ մարմինը այս բոլորը նկատի առաւ։ Հօրուպային սահմաններու բոլոր պտուղները Էրէյլին կը հայթայթէ։ Աշխարհագրական տեսակէտով ալ ան կարեւոր կեդրոն մըն է։ Շաբաթը անգամ մը մեծ տօնավաճառ մը կ'ըլլայ։ Նիյտէ կուսակալութեան Պօռ գաւառակին վաճառորդներն ալ հոս կուգան։ Աւելի մեծ քանակութեամբ իսկ կ'արտածուի Պոլիս։ Էրէյլին տարեկան 150,000 օխա թիֆթիկ եւ բուրդ կ'արտադրէ։

Հանրութիւնը այժմէն ուրախ է որ հոս եւս գործարան պիտի հաստատուի։ Եթէ հարկ ըլլայ, ամէնքը ձրի պիտի աշխատին եւ քաղաքապետութիւնն ալ հիմնադրամին գծելով պիտի նուիրէ կառավարութեան։

Կարմիր ծիծաղ

Երկար տարիներ Ամերիկա ապրած ռուս մը կը վերադառնայ երկիր։ Իր ընկերներէն մէկը կ'ուզէ իրեն պարզել խորհրդային սկզբունքները։

— Դուք ունիք, օրինակ, երկու ձի. անոնցմէ մէկը ձեզի, միւսը հաւաքական տնտեսութեան։

— Yes!

— Նոյնը ձեր հագուստին համար։ Մէկը ձեզի, միւսները...

— Ա՛, ո՛չ. ատիկա չըլլար։

— Ինչո՞ւ։ Ձիուն համար համաձայնեցանք, իսկ հագուստին համար ոչ. հակասութեան մէջ էք։

— Որովհետեւ, ձի չունիմ, իսկ հագուստ՝ մէկէ աւելի...

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (13)

ԱՐԵ՛Ի, ԱՐԵ՛Ի..

Դ.

Թող ճիւղերէն չինկած նուռերը քամուին փերուղ մէջ, ափերո՛ւդ՝ ի դեռ ոչ մէկ խոր ակօսով ենդարանուեր։

Թող սիրտս իր էն նուիրական ուժով ոտքերս պատրէ, եղունգներէս ներկէ, ոտքերդ որոնք յոյնժիւնը չեն ճանչցած դեռ, եւ եղունգներդ որ անփոյթ լափներ կը ծնին...

Դո՛ւն իմ սիրելի։

Դէմքդ միշտ անծանօթ է ինծի, զի լոյսը չատ է։ Կ'ապուշեցնէ, բայց մերկութիւնդ հագուեցնող երկնագոյն լոյսով բոլոր մտածումներս աղնուագոյն դաւաճան․ ի՛ն անցած փուշիդ կը կորժեն։

Կեանքի՛ս երիտասարդութիւնը։

Սո՛ւտ է մնացածը...

. . . .

Տանկ, տանկ, տանկ։

Պառկելու զանգն է։ Աճապարանք ու փութուռք։

Ննջարանին եօթը մնացածները, ամէնն ալ խումբով աջ կողմի դանէն կը մտնեն, գրեթէ խուժելով, բայց անշուշտ, ու իրենց լայնքի խոտէ բարձերը յափշտակելէ յետոյ, ձախ կողմի դանէն կը յարձակին քովի 8 թիւ մեծ սենեակին վրայ։

Քէնօսքը մեր գրան քով կը սպասէ, պահապանի նման պատրաստ բռնած իր բարձը։ Մինչ կը լսուի զարնող ու ծեծող սպրտակներու խուլ դմբդմբոցը։ Քովինները ալ պատրաստուած ըլլալու են, կը դիմադրեն։ Հեւք ու զսպուած ծիծաղ․ ցնցող ու քաշքշուկ խառնիխուռն։ Զանազանութիւնը անկարելի է։

Փոքրն մինչեւ ինծի կուգայ։ Արչած եմ։ Հի՞ւանդ են ասոնք միթէ։ Մէկ – երկուքը կը հազան, ուրիշ մը հրաւ էր կը փափսայ․ սակայն բարձերու հարուածները չեն վերջանար։

Դարձեալ հեւք, զսպուած ծիծաղ, կատաղի հայհոյանք, բողոք ու հրաւէր գրան ճանչող։ Ու ամէնուն վրայ, ամէնէն որոշ խոտէ բարձերուն հարուածները, գլխո՞ւ թէ ճակտի, կռնակի՞ թէ կուրծքի, ո՞վ կը տեսնէ...

— Քո՛ւյրը, քո՛ւյրը...

Գտաւէլ Քէնօսքն է պատասխանը։ Կը մարէ լոյսը։ Ամէնքն ալ կը վերադառնան վազելով ու առանց հանուելու անկողին կը մտնեն։ Բայց ուշ է, «Քոյրը» չկայ։

— M... alors ...

— M... alors ...

— Ինչ կովի գործ...

— Դո՞ւն ալ...

— Սա՛ նայէ...

— Ո՞վ է դաւաճանը. ճզմեցէք զայն...

Լոյսը կը վառի։ Ամէնքն ալ ծիծաղելի դիրքեր ունին։ Ծովէնը (պզտիկ Փարիզցին) թղթապանակի ձեւ տրուած սաւաններուն մէջ ծռած, ոտքերը կծկած, ծունկին ենած մուկի պէս, կը հայհոյէ, չփոխանալով կատաղութիւնը որու ուղղել։ Ռաթան ու Սուրբը աչքալով կ'աշխատին դուրս քաշել նստարանները մահճակալներուն տակէն։ Դիւբին չէ․ հոս քակելը չորս անգամ աւելի ճիգ կը պահանջէ։ Փէրիէն ու Գրիւնէլը աւելի հանդարտ են, փառք կուտան որ գուլպաները հանած չեն։ Կը հաւաքեն փուշերը՝ լայն բացած ակնոցները։ Բայց ամէնէն զարմացած միմոսութիւնը, աման մը ժանռունի ճերմակով աղշած դէմքը, Քէնօսքի դէմքն է։ Իր փարած հարին մէջն է ինկած։ Աւելը իր ծոցն է, տոփ — փաչոք։ Կ'ուզէ առանց ցուցնելու հանել։ «Les salades», կ'ըսէ անծանօթներու հասցէին, ու չի նայիր Մարիուսին կողմը։ Սակայն Մարիուսը յաղթական, կը մտնենայ իրեն ու ակնոցն ի վար.

— Շո՛ւտ ուշ է պզտիկ կապիկ, տա՞ր, տա՞ր բամինդ։

Տառապանքութիւնը այնքան զաւեշտական, երիտասարդ ու չէնչող է որ ես ալ արտասուելու աստիճան կը խնդամ։ Կը խնդամ, սակայն ներսէս մտատանջութեան մը հետ խառն է ծիծաղս․ անսովոր է ասիկա ինծի․ կարծես անկախ կարծիս․ Ֆիզիքական ճնշող պէտքէ մը մղուած։

Գահ մը կը կարծուի թէ ես եմ պատասխանատուն։ Գէշ ակնարկներ։ Այս բանը աւելի կը գրգռէ խնդալու թուլութիւնս։

Ապա կը սկսին գրեթէ ամէնը միասին հազալ․ փոշի կլլեր են։ Ի՛նչ ծիծաղելի է․ ի՛նչ ծիծաղելի է, հա՛, հա՛, հա՛, հա՛...

Ցնկարծ ծիծաղիս հետ կը լսեմ խռպոտ մը․ կուրծքէս բան մը կը փլի․ կոկորդս կը լաէ ու բերանս կը լեցուի ծանօթ հեղուկով մը...

Հագիւ թշտամանին կը հասնիմ ժամանակին։ Արտասուքին։

— Ա՛հ...

— Ի՛նչ կայ․ ի՛նչ կայ...

Չեմ պատասխաներ․ կը կրկնուի ժայթքումը։

— Օ՛, ոչինչ, կ'ըսէ մէկը, կարմիր խաղող, գինի է... ոչինչ...

— Քիչ մը գինիէն աւելի է, կը ջանայ կատակել Մարիուս, ու զգեստա ազդուած.

— Նշանակութիւն չունի, կ'ըսէ, տեղին դիրքը բարձր է, օդն է․ կը փարժուիս․ մենք ալ անցուցած ենք։

— Տղա՛ք, լռութիւն, կը բաէ խաղը, կը հրամայէ Քէնօսք, աչքերը կլորցուցած, իր տարիքին չհամապատասխանող խեղկատակ լրջութեամբ մը, ու մօտենալով անկողնիս.

— Արմաւենները գլխուդ տակ մի դներ մա՛նչս։

— Երթամ «Քոյրը» կանչեմ, ներարկում մը ընէ, կ'ըսէ Ռաթա։

— Կեցի՛ր, շուկալնք յետոյ։

Ցարձակում կրած սենեակին հիւանդները բարձերով կ'ուզեն խուժել ներս։

— Հէ՛, վայրենիներ, հիւանդ կայ, չէ՞ք հասկնար, կ'ուզէ՞ք որ հօրս գրեմ զայ, երանիկն չակլեն, ձուռ բան կը փնտռէ արդէն... (Քէնօսքն է)։

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

⁂ Պերլինէն մէջ հրատարակուած կէս-պաշտօնական գեկոյց մը կը յայտնէ թէ առ այժմ յոյս չկայ որ համաձայնութիւն մը գոյանայ Իրաւունքներու հաւասարութեան հարցի մասին եւ թէ Գերմանիա որոշումներ տուած է արդէն նախատեսելով ձախողման պարագան: Հէնտըրսընի նոր առաջարկները թերահաւատութեամբ կ'ընդունուին Գերմանիոյ մէջ: Գ. Հէրիոյի վերջին ճառն ալ կը նուազեցնէ համաձայնութեան մը հաւանականութիւնները:

Յ.

Հ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՇԱՎԻԼԻ Արցախեան խումբերու ժողովը վաղը Երկուշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, 20 Ave. d'Avray. Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Գաւառ

ՎԻԷՆԻ Քրիստափոր խումբի ժողովը վաղը Երկուշաբթի իրիկուն ժամը 7.30ին Հ. Յ. Դ. Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՏԵՍԻՆԻ կամիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Կիրակի ժամը 3ին, Ակումբի ներքնայարկը: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայանալ անդամատոմսերով:

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՏԵՍԻՆԻ ՆՈՐԱԿԱՌՈՅՑ ՏԱՆ

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԲԱՑՈՒՄԸ ՏԵՂԻ ՊԻՏԻ ՈՒՆԵՆԱՅ

Նոյեմ. 13ին Կիրակի օր: Կը խնդրուի նկատի առնել սոյն թուականը

Մանրամասնութիւնները յետոյ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ

Թ ՆՈՅԵՄԲԵՐ, ԿԻՐԱԿԻ ՅԵՐԵԿ, ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 2.45ԻՆ

Salle de la Mutualité **24, rue St. Victor**

(Métro Maubert - Mutualité)

Կազմակերպուած Փարիզի եւ շրջակայքի հայ մշակութային միութիւններու եւ հաստատութիւններու կողմէ եւ նախաձեռնութեամբ Գրական Ակումբի

Կը նախագահէ Փարիզի Գրական Ակումբի նախագահ

Ռ Ո Ւ Բ Է Ն Չ Ի Ր Ա Ք Ե Ա Ն

Գրական բաժին

Կը խօսին՝ Պ. Պ. ԱՐՍԷՆ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ եւ ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆ

Երաժշտական բաժին

«Կոմիտաս երգչախումբ» ղեկավարութեամբ Ն. Սերգոյեանի, Օր. Հայկանուշ Թորոսեան (երգ), Օր. Զառափեան (դաշնակ), Պ. Տիր. Ալէքսանեան (թաւջութակ), դերասան Մարս Մաքսուտեան (արտասանութիւն), Պ. Յ. Աղազարեան (ջութակ):

Թատերական բաժին

Կը ներկայացուի Ց. Գարոնեանի «Պաղտասար աղբար» կատակ. եւ «Դատաստանական խորհուրդ» տեսարանը՝ ղեկավարութեամբ Պ. Գմբէթեանի, կը մասնակցին՝ Տիկ. Տէրուան, Տիկ. Ժէնիա, Տիկ. Գայեանէ, Օր. Անգինէ, Պ. Պ. Սարիմ Մաքսուտեան, Սարաֆեան, Լաթիֆեան, Կոթիկեան և Գուլաճեան:

Տոմսերու գիները՝ 10 եւ 5 ֆրանք: Կը ծախուին հայ ճաշարանները եւ Հրանտ-Սամուէլի գրատունը, 51 rue Mr. le Prince. Ներկայացման օրը Mutualitéի կիշէն, ցերեկուան ժամը 1.30էն սկսած:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Հրապարակաւ շնորհակալութիւն կը յայտնեմ Տօքթ. Արշակ Պօղոսեանի (36 rue Bellefond, Paris) որ ձարտարութեամբ արմատապէս բուժեց աչքերուս հիւանդութիւնը: Չորս տարիէ ի վեր, հակառակ շատ մը մասնագէտ բժիշկներու խնամքին, օր ըստ օրէ տեսողութիւնս կը վատթարանար եւ կը կարծուէր թէ հիւանդութիւնս անբուժելի է:

ՕՐ. ԷԼՄՈՆԷ ՃԻՎԷԼԷԿԵԱՆ

Clichy, 1 Նոյեմ. 1932

ՑՈՒՑԱՏԵՍԻ

ՍԻՓԱՆԻ վարչութիւնը կը խնդրէ մեզմէ տեղեկացնել թէ՝ ղեկավար Սաքօ Յակոբեանի Փարիզէն ժամանակաւոր բացակայութեան պատճառով երգչախումբը չպիտի կրնայ մասնակցիլ «Մշակոյթի Օրուան» հանդէսին: Երգչախումբի փորձերու վերսկսման մասին կը ծանուցուի առանձին ազդով:

ՏԵՍԻՆԻ Կ. Խաչի վարչութիւնն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամուհիները այսօր, Կիրակի ժամը 1ին Պ. Կարօի սրճարանի ներքնայարկը: Խիստ կարեւոր օրակարգ եւ գեկոյց պարահանդէսի հաշուետուութեան:

ՎԷՆՍԷՆ եւ շրջանի մանկապարտէզի բացման հանդէսը այսօր, Կիրակի ժամը 2.30ին, մանկապարտէզի սրահը, Ա. յարկ, 1 rue du Midi, (Place de la Mairie), Vincennes.

Դասերը կը սկսին 6 Նոյեմ.ին եւ շարունակաբար ամէն Հինգշ. և Կիր. օրեր ժամը 9—12: Կը հրաւիրուին Դպրոցասէրի կողմ. վարչութիւնը, ժամուլի, մշակութային եւ քոյր կազմակերպութիւնները:

Գուշակուհի

ՏԻԿ. ՄԱՐԻԱ ՁԷՆԻ

Կը բացատրէ անցեալը, կ'առաջնորդէ ներկային մէջ, կը գուշակէ ապագան, ըստ ձեռքի գիծերուն, աստղերու եւ քարտերու: Ամէն օր (կիր.ն ալ մէջը) ժ. 3-7, բացի երկ.է: 62 Rue de la Rochefoucauld, բակին խորը, Բ. յարկ, աջ կողմ, Métro Pigalle.

Istituto Nazionale Delle Assicurazoni

Գործակալութիւն «Opéra»

18 Chaussée d'Antin, Փարիզ (9)

Հեռ. Provence 82—48

Կեանքի ապահովագրութիւն, կենսաթոշակ՝ չափաւոր սակով: Կ'ուզուին գործունեայ աշխատակիցներ:

ՎԱՐՁՈՒ Է 3 սենեակ, խոհանոց, տէպարա, պարտէզ, ժառան: Վարձք՝ 3000 ֆր.: Դիմել՝ Տիկին Փափազեանի, մինչեւ ժամը 5, 12 rue Legrane, Malakoff (Seine), Autobus AF.

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R. Rivoli, Մէթ. Շաթլէ: Արմատ. եւ նոր մեթոտ, դարմ. սրտից եւ կանանց մարմի, արեան՝ մեներ. հիւանդութիւն եւ վարիսի: Ամէն օր 9—12, 2—8, կիրակի 9—12:

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

ՀԱՈՒԸՐՏ ԳԱՐԱԿԷՕԶԵԱՆ ՀՕՄ

Պատասխանելով եղած դիմումներու, Տնօրէնութիւնը կը ծանուցանէ թէ առ այժմ նոր սաներ չպիտի առնուին:

Տնօրէնութիւնը կ'օգտուի այս առիթէն իմացնելու համար որ երբ նոր մուտքեր որոշուին, բոլոր դիմումները նկատի կ'առնուին, քննութեան համար, իրենց ժամանակի կարգով:

Տրուած ըլլալով հին դիմումներու թիւը որ աւելի մեծ է քան սովորական տարուան մը ընդունելիներու թիւը, ամէն պարագայի ճայս տարուան դիմումներուն կարելի պիտի չըլլայ գոհացում տալ:

Ստացուած նամակներու ստուար թիւը անկարելի դարձնելով իւրաքանչիւրին առանձին պատասխանել, Տնօրէնութիւնը ստիպուած է այս ծանուցումով բաւականանալ:

ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 10ԻՆ

Յ. Գ. ՊԱՊԷՍԵԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ունի խիստ մաքուր թուղթով ու տպագրութեամբ **104** լայնածաւալ էջեր (**17 × 28** մեծութիւն): Կը խօսի Տաճկ. Հայաստանի, Կիլիկիոյ եւ արդի Հայաստանի վրայ, տալով անոնց կենդանական, բուսական եւ հանքային հարստութիւնները եւ բնական ու քաղաքական աշխարհագրութիւնը: Կը պարունակէ Կեսարիա, Մարզուան, Ամասիա, Եւդոկիա, Շ. Գ. Հիսար, Զէյթուն, Ուրֆա, Կարին, Երզնկա, Սեբաստիա, Մալաթիա, Խարբերդ Ակն, Վան, Մուշ եւն. եւն., Կիլիկիոյ, Պարսկահայաստանի եւ Ռուսահայաստան – Արդի Հայաստանի բազմաթիւ քաղաքները, պատմական վայրերը, կարեւոր գիւղերը, հայերէնի սրբութիւնները եւ **155** հետաքրքրական տեսարաններ, կիլիկեան թագաւորներէն մնացած դրամները եւ ստորագրութիւնները, Ներսէս Լամբրոնացիի ձեռագիրը եւ **41** մանրանկար ու միջակ մեծութեամբ քարտէսներ, որոնք ցոյց կուտան ժամանակագրական կարգով եւ թուականներով Ս. Գրքի Ծննդոց Ժ. Գլխի նշանակած Հայաստանէն մինչեւ այսօրուան Հայաստանը՝ անոր առած սահմանային ձեւերը զանազան հին ազգերու տիրապետութեան տակ կամ օրով, Հայաստանի բաժանումէն մինչեւ **1918** ազատագրեալ Հայաստանը, Ուիլսընի գծած Հայաստանը եւ Կարսի անկումէն առաջ ու վերջ անոր արդի սահմանը:

Տրուած է պատմ. կարեւոր անցքերու եւ դէպքերու կարեւոր թուականներ, ինչպէս Քրիստոսի **341** թուականէն մինչեւ **1931** Հայաստանի մէջ պատահած **70** բուռն երկրաշարժները (**17**ը միայն Երզնկա), Տաճկ. Հայաստանի հին գաւառներու անունները եւ անոնց համապատասխան նոր անունները եւ վերջապէս Արարատ լեռան ու անոր վրայ կատարուած բազմաթիւ վերելքներու մասին աշխարհագր. եւ գիտական լայն տեղեկութիւններ:

Ամէն Հայու եզմարիտ եւ հայրենիքի կարօտը զահացնող քնքեր եւ սրտին խօսող միակ գիրքը, որ կ'արժէ Ֆրանսա եւ գաղթավայրեր՝ **10** ֆր., Ամերիկա՝ **70** սէնթ եւ այլուր՝ **12** ֆրանս. ֆրանք: Կ'ընդունուին նաեւ *մի միայն* Ֆրանս., Բելժ., Իտալ., Եգիպտ. եւ Ամերիկեան դրոշմաթուղթ՝ իբրեւ դրամ *հաւասար արժէքով*:

Դիմել հեղինակին՝ **BABESSIAN** (առանց անուան սկզբնատառի՝ մի միայն մականունը գրել *որոշ եւ անսխալ*) **1bis, Rue Rouget-de-l'Isle, CHOISY - LE - -ROI (Seine) — France**. Փոխանակութիւն չի կատարուիր եւ *ապառիկ* յանձնարարութեանց քնաւ պատասխան չտրուիր:

6 օրինակ գնողին **1** օրինակ նուէր կը տրուի: Սահմանափակ թիւով հրատարակուած ըլլալով այժմէն ապսպրել չսպառած:

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 4 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1932

4 Octobre 1932

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 1999

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԵՏԶՀԵՏԷ ԱՒԵԼԻ ՊԱՀԱՆՋԿՈՏ

Շարունակենք պարզել Եւրոպայի մտահոգութեան պատճառները։

Նախորդ օր, բացատրեցինք թէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը ինք ամէնէն աւելի մտահոգ է, տիրող կացութեան առջեւ։

Այն ատենէն որ, իր անդամները նախ կ՚ուզեն իրենք զիրենք համոզել, անոր օգտակարութեան եւ տեւականութեան մասին։ Ու ճամբ, ճամբ՞ր։

Այնքան անզօր է Ազգաժողովը, կամ այնքան թոյլ են անոր զանազան անդամներուն կապերը որ, կը բաւէ թեթեւ գժգոհութիւն մը, քէն մը, անմիջապէս քաշուելու համար։

Վերջին տասը տարիներու ընթացքին, քանի մը պետութիւններ ձգեցին հեռացան։ Այսօր ալ, տիրական է նոյն տրամադրութիւնը։

Լեհաստան կը սպառնայ քաշուիլ, եթէ չվերահաստատուի իր աթոռին վրայ՝ իբրեւ անդամ Ազգերու Դաշնակցութեան Խորհուրդին։ Ճափոն որոշած է հեռանալ, եթէ Մանչուրիոյ խնդիրը իր ուզած եղանակով չկարգադրուի։ Սեւ շապիկաւոր Իտալիան արդէն չի հաւատար Ազգերու Դաշնակցութեան, եւ շնորհակալ պիտի ըլլայ, եթէ կազմալուծուի։ Գերմանիան ալ, իր կարգին, կը խորհի քաշուիլ, թէեւ բախտ մը կը համարուէր իր անդամակցութիւնը։ Ռ. Միութիւնը եւ Մ. Նահանգները անդամ չեն արդէն, եւ ձեռնհասօրէն կը մասնակցին զանազան խորհրդակցութեանց։

Միւս կողմէ, Ազգերու Դաշնակցութեան հիմնադիրներէն Ֆրանսան վերջերս շատ կ՚արծարծէ անոր հովանաւորութեամբ միջազգային բանակ մը կազմելու խնդիրը։ Բացատրելով թէ, առանց այդ ուժին, Ազգերու Դաշնակցութիւնը դժուար թէ կարենայ արժեցնել իր յատկութիւնները։

Այս գաղափարը արմատ կը բռնէ հետզհետէ։ Եւ վերջերս միութիւն մը կազմուեցաւ Լոնտոնի մէջ, մասնակցութեամբ միջազգային դէմքերու, խօսքէն գործի վերածելու համար այս ծրագիրը։

Եւ ահա կրակին վրայ իւղ կը լեցնէ իրաւունքներու հաւասարութեան պահանջը։

Նախապէս կը կարծուէր թէ Գերմանիան անմէջ սպառնալիքներ կը փորձէ, իր օգոստոս 29ի յուշագրով։

Բայց, հետզհետէ հաստատուեցաւ որ լրջօրէն վճռած է գոհացում ստանալ, այս կամ այն ձեւով։ Եւ եթէ գոհացում չառնէ, իր գլխուն ճարը նայիլ բոլոր կարելի միջոցներով։

Արդարեւ, յուշագրի հրատարակութենէն ի վեր, Պերլին ոչ միայն ամուր կը մնայ իր տեսակէտներուն վրայ, հակառակ ֆրանսական եւ անգլիական պատասխաններուն, այլ եւ գործնական քայլերու կը դիմէ։

Այսպէս, ծրագիրներ կ՚որոճան գերմանական բանակին վերակազմութեան համար։

Յետոյ, Գերմանիան կը մերժէ մասնակցիլ զինաթափութեան խորհրդաժողովին։ Իր արտաքին գործերու նախարարը Ժընեւ գնաց, զանազան խօսակցութիւններ ունեցաւ օտար պատուիրակութեանց պետերուն հետ, եւ յանկարծ, Պերլինէն տրուած հեռաձայնի մը վրայ, վերադարձաւ Գերմանիա։

Իսկ պատասխանատու թէ անպատասխանատու մարդիկ եւ ամբողջ գերմանական մամուլը կը շարունակեն ուժգնօրէն արծարծել սպառազինութեանց հաւասարութեան խնդիրը, հետզհետէ աւելի բաց եւ աւելի ամուր խօսելով։

Համաձայն Պերլինէն հասած արժանահաւատ լուրերու, գերմանական տեսակէտը հետեւեալն է.—

1. Եթէ ֆրանսական տեսակէտը յաղթէ, Գերմանիոյ ուրիշ բան չի մնար բայց եթէ պարզապէս վերստանալ իր ազատութիւնը, զինուորական ասպարէզին մէջ։ Գերմանիան չի կրնար մասնակցիլ զինաթափութեան խորհրդաժողովին, եթէ միւս պետութիւնները չընդունին սպառազինութեանց հաւասարութեան սկզբունքը, առանց երկդիմութեան եւ ամբողջովին։

2. Գերմանիան չպիտի գոհանայ միայն իրաւունքի տեսական ճանաչումով։ Այլ կը պահանջէ որ ճանչնան իր «քանակական» հաւասարութիւնը՝ միւս պետութեանց հետ, զինուորական կազմակերպութեան եւ սպառազինութեանց բոլոր կէտերու մասին։ Ինչ որ արգիլուած կամ սահմանափակուած չէ միւս պետութիւններուն համար, պէտք չէ արգիլուի կամ սահմանափակուի Գերմանիոյ համար։ Եթէ միւս պետութիւնները ազատ են պարտաւորիչ կամ կամաւոր զինուորութիւն ընդունելու, Գերմանիան ալ պէտք է այդ իրաւունքն ունենայ։ Եթէ անոնք իրաւունք ունին սպայակոյտներ պահելու եւ զօրաշարժի պատրաստութիւններ տեսնելու, Գերմանիան ալ պէտք է ունենայ այդ իրաւունքը։ Եթէ միւս պետութիւնները արտօնուած են ամրացնելու իրենց սահմանագլուխները, պէտք է Գերմանիոյ ալ տալ այդ արտօնութիւնը։ Եթէ անոնք կրնան ծանր հրետանի, ռազմական օդանաւ, սուզանաւ ունենալ, Գերմանիան ալ պէտք է ունենայ։

Թերեւս չափազանցութիւններ կան այս տեղեկութիւններուն մէջ։ Բայց կարեւորը մանրամասնութիւնը չէ, այլ միտքը։ Գերմանիան կ՚ուզէ վերակազմել իր բանակը, համաձայն իր պէտքերուն եւ կարողութեան։ Ուրիշ խօսքով, թօթափել Վերսայլի դաշնագրով հաստատուած կապանքները։

Եւ այս տեսակէտով, հետզհետէ կը դառնայ աւելի պահանջկոտ։

Իսկ այս կը նշանակէ ծանր փորձի մը ենթարկել յաղթականները, մանաւանդ Ֆրանսան, որ վերազինման խօսքն իսկ լսել չուզեր։

Ուրեմն, նոր սպառնալիք մը՝ խաղաղութեան համար, որ տասը տարիէ ի վեր կ՚երերայ, հակառակ բոլոր շանթարգելներուն։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

...ԳՈՆԷ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի անդամուհիներէն մէկը կ՚այցելէ հիւանդանոց մը, ուր հայ թոքախտաւորներ կային։

Աչքէ հեռու տեղ մը՝ քաղաքէն դուրս։

Մէկը դատապարտուա՛ծ է արդէն։ Ուրիշ երկու երիտասարդներ իրենց սեւ օրը կուլան։

Այցելուն հազիւ կրնայ մխիթարանքի քանի մը խօսքեր ուղղել, եւ պզտիկ օգնութիւն մը ընծայել։

Բայց, իր սիրտը կը փղձկի, երբ հիւանդները կը մրմնջեն.

— Եթէ նիւթական օգնութիւն այնքան դժուար է, այցելութի՞ւն մըն ալ չեն կրնար տալ։ Գո՛նէ այցելութիւն մը... Առաջին անգամ է որ Հայու երես կը տեսնենք...

Գո՛նէ այցելութիւն մը...

Իսկապէս. շա՜տ ենք անճրկեր կամ քարացեր։

Եւ այս՝ տակաւին Փարիզի մէջ։

Հապա գաւա՞ռը։ Հապա այն աչքէ եւ սրտէ հեռու վայրերուն մէջ ուր աւելի շատ երիտասարդներ նետուած են հիւանդանոցի մը անկիւնը, նոյն անողոք հիւանդութեամբ։

Մօտ մէկ տարի առաջ ալ, նոյնքան սրտաճմլիկ տեսարան մը պարզուեցաւ Կլընոպլի շրջանին մէջ, ուր հինգվեց երիտասարդներու վրայ լոյս իջաւ, երբ այցելութիւնն ընդունեցին Կ. Խաչի անդամուհիներուն։

Դունէ՜ հիւանդոտ մը, ա՜յ մարդիկ։ Մանաւանդ մայրեր եւ քոյրեր։

«Արե՛ւ, արե՛ւ», կ՚աղաղակեն այս դժբախտ երիտասարդները։ (Հետեւեցէք Յառաջի թերթօնին)։

Մէկ այցելութիւնն իսկ՝ արեւի նառագայթ մըն է իրենց համար։

Ա՞յդ ալ շատ կը տեսնէ՞ք, դուք որ ազատ էք եւ առողջ...

Վ.Ա.Հ.

ՄԻՋԵՐԿՐԱԿԱՆԻ ԱՂԷՏԸ

Միջերկրականի ափերուն վրայ, Նիսի, Քանի, Սէն Ռաֆայէլի եւ Անթիպի բարարը եօթիր միլիոն ֆրանքի վնաս պատճառած է, համաձայն մօտաւոր հաշիւներու։ Եւ դեռ իրականէն շատ պակաս կը համարուի այս հաշիւը։ Ամէնէն աւելի վնասուած է Վառի նահանգը։ Երբ ծովուն յորձանքը խուժեց Սէն Ռաֆայէլի վրայ, բնակիչները նոր կ՚արթննային եւ հազիւ ժամանակ ունեցան տանիքները բարձրանալու։ Շատեր ստիպուեցան մետաղեայ ցանկապատներու, ծառերու եւն. կառչիլ, չխեղդուելու համար։ Քանի չափ նաւակներ ջրամոյն թաղերուն մէջ մտնելով, յաջողեցան ազատել աւելի քան 500 հոգի։ Կայարանին մէջ, վակոնները ջուրին վրայ կը ծփային նաւակներու պէս։ Ջուրը հինգ – վեց մեդր խորութեամբ կը ծածկէր ցած թաղերը։ Շատ մը վաճառականներ 500,000էն 1,000,000 ֆր. վնաս կրած են. իսկ բազմաթիւ վաճառականներ՝ 20—25,000 ֆրանք։ Ելեկտրական գործարանը չի բանիր։ Սէնթ – Մաքսիմը պատերազմի դաշտին վրայ թշնամիէն լքուած քաղաքի մը երեւոյթն ունի։ Ծխավաճառի մը 25,000 ֆր.-արժողութեամբ ծխախոտն ու գլանիկները կը ծփային ջուրին մէջ։ Սէն Թրոփէզի մէջ մեծ վնասներ կրեց մետաղագործարան մը որ թորփիլներ կը շինէր ֆրանսական նաւատորմին համար։ Ֆաէժիւսի մէջ, խաղողի հունձքին մեծագոյն մասը փճացաւ, ինչպէս ուրիշ ծովեզերեայ քաղաքներու մէջ։ Կոլֆ Ժուանի մէջ, միայն անուշահոտութեանց վաճառատուն մը 300,000 ֆր.-ի կորուստ ունեցաւ։ Ջուրերու ճնշումին տակ բազմաթիւ պատեր փլան եւ ջուրերը ողողեցին պարտէզները։

Մարսէյլ — Նիս երկաթուղիի հաղորդակցութիւնները վերահաստատուեցան, իսկ նորոգութիւնները կը շարունակուին։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՆ

«ԴՐՕՇԱԿ»ի Սեպտեմբեր – Հոկտեմբեր միացեալ թիւը, նոխ բովանդակութեամբ։

Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՄԱԿԵԴՈՆԻՈՅ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻՆ ԱՒԵՐՆԵՐԸ

ՇՆԱԳԱՅԼԵՐ ԿԸ ՑՕՂՈՏԵՆ ԶՈՀԵՐՈՒՆ ԴԻԱԿՆԵՐԸ

Վերջին լուրերու համաձայն, երկրաշարժէն զարնուած շրջանները աւերակներու կոյտ մը կը ներկայացնեն։ Ամայի գիւղերուն մէջ կ՚երեւան Հելլենական Կարմիր Խաչի խմբակները եւ բրիտանական նաւատորմիղի նաւաստիները, որոնք բոլորն ալ հակահամաճարակային դիմակներով պաշտպանուած են։ Կարծես պատերազմի դաշտի մը մէջ կը գտնուին։ Գաղտ պահ խումբ որոտումներ կը լսուին, որովհետեւ անգլիացի նաւաստիները ուժանակով կը պայթեցնեն խախուտ պատերն ու աւերակները։ Բազմաթիւ հողմվարքներ կը գտնուին աւերակներուն մէջ։ Եէրիսոսի մէջ, որ ամբողջովին կործանած է, գտնուեցաւ քահանայ մը, քարացած՝ աղօթելու գիրքին մէջ։ Բոլորովին կործանած են նաեւ Սթրաթոնիքի, Նէա Ռոտա եւ Սթակիրա գիւղերը։

Սելա. 30ի գիշերը չհողայլեր երեւցան աւերակ փողոցներուն մէջ եւ բացին նախորդ օր հապճեպով փոսի մը մէջ թաղուած դիակները, յօշոտելու համար։

Հոկտ. 1ին նոր ցնցումներ զգացուեցան։ Ժողովուրդը կ՚ուզէ գաղթել, մինչեւ մայրաքաղաք երթալ, վախնալով որ ամբողջ թերակղզին պիտի կործանի կամ ծովուն տակ պիտի երթայ։

⁂ Միջազգային Կարմիր Խաչերու Դաշնակցութիւնը կը ծանուցանէ թէ աղէտը անապատելի համեմատութիւններ առած է եւ անոր հետեւանքները դարմանել՝ վեր է Հելլենական Կարմիր Խաչի կարողութենէն։ Դաշնակցութիւնը կոչ մը ուղղեց բոլոր երկիրներու Կարմիր Խաչերուն, օգնութեան հասնելու համար։

⁂ Միջերկրականի բրիտանական նաւատորմը հիւանդանոցի կազմածներ, վիրաբուժական պիտոյք եւ դեղ, ինչպէս եւ մեծ քանակութեամբ ուտեստ ցամաք հանեց, աղէտեալներուն համար։ Մինչեւ անգամ կ՚օգնեն վիրաւորները դարմանելու եւ մեռեալները թաղելու համար։ Օգնութեան գործը կը դանդաղի, դժուար ըլլալով հաղորդակցիլ ներքին գիւղերուն հետ։

⁂ Վերջին լուրերու համաձայն, Այնօրոսի վանքերուն մէջ ալ կարեւոր վնասներ պատահած են։ Բայց եկեղեցիներն ու մատենադարանները անվթար կը մնան։ Միայն Վրատոտոնի հոյակապ եկեղեցին կարգ մը վնասներ կրած է։ Արդէն հաստատուն չէր, շատ հին ըլլալով։ Անապիտոնի Քրիստոսը եւ ուրիշ պատմական արձանիկներ անվթար կը մնան։

⁂ Եգիպտոսի թագաւորը հազար ոսկի ղրկեց, ի նպաստ զոհերուն։

Կռիւ Ազգերու Դաշնակցութեան շէնքին դէմ

Շաբաթ իրիկուն, երբ ժողովի մէջ էր Ազգերու Դաշնակցութեան 4րդ յանձնախումբը, հունգարացի ատրագիր մը պարտէզը մտնելով, ատրճանակ պարպեց շէնքին ուղղութեամբ։ Գնդակը փայտի մը հանդիպեցաւ, առանց ներս մտնելու արահէն, ուր կը գտնուէին հարիւրի չափ պատուիրակներ, քարտուղարներ եւ լրագրողներ։ Հունգարացին անմիջապէս ձերբակալուեցաւ։ Անունն է՝ Քալման Փուտայի, ծնած՝ 1890ին, Փէշթայի մէջ։ 1931ին տրուած հրամանագրով մը այս մարդուն արգիլուած է բնակիլ Զուիցերիա, որովհետեւ տրամադիր կ՚երեւար մահափորձ մը կատարելու հունգարական պատուիրակութեան դէմ։ Հարցաքննութեան առեն, Քալման յայտարարեց թէ կ՚ուզէր ցոյց մը կատարել հունգարական պատուիրակութեան դէմ, քանի որ իր մայրը կը նեղեն Փէշթայի մէջ, եւ յետոյ բողոքել Զուիցերիոյ կառավարութեան դէմ, որ փոխանակ Ֆրանսա ղրկելու, Գերմանիա ղրկեց զինքը անցեալ օգոստոսին։

Իրաքը մտաւ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ

Ազգերու Դաշնակցութեան 6րդ յանձնաժողովը իր տեղեկագիրը ներկայացուց ընդհ. ժողովին, առաջարկելով Իրաքը անդամագրել Ազգաժողովին։ Որոշումը տրուած է միաձայնութեամբ։ Ընդհ. ժողովը վաւերացուց անդամակցութիւնը։ Ուրեմն, վերջ կը գտնէ բրիտանական հոգատարութիւնը եւ Իրաքն ալ կը դառնայ անկախ պետութիւն։

Հինտէնպուրկի 85 ամեակը

Կիրակի օր, Գերմանիոյ ամէն կողմը մեծ հանդիսաւորութեամբ տօնուեցաւ նախագահ Հինտէնպուրկի ծննդեան 85ամեակը։ Այս առթիւ, նախագահը մեծագումար պարգեւներ բաժնել տուաւ պատերազմի վիրաւորներուն եւ անոնց ընտանիքներուն։ Իւր 3000 հոգի ստացան 150 մարկ (900 ֆր.)։

Ամբողջ Պերլինը դրօշազարդուած էր կիրակի օր։ Հանրային շէնքերը զարդարուած էին հանրապետական դրօշներով, իսկ մասնաւոր շէնքերէն շատերը՝ նախկին՝ կայսերական գոյներով։ Հանդիսութիւնները զինուորական հանգամանք ունէին։ Արտասովոր կանուխ տեղի ունեցաւ «մեծ զարթօնքը», ինչպէս կը կատարուէր պատերազմէն առաջ, կայսեր ծննդեան տարեդարձին եւ տարեգլուխի առթիւ։ Քաղաքական շրջանակները կը շեշտեն թէ առաջին «մեծ զարթօնքն էր այս, 18 տարիէ, այսինքն 1914 յունուար 1էն ի վեր։ Ժամը 10ին նախագահը մարաջախտի համազգեստով ներկայ եղաւ հանդիսաւոր արարողութեան մը, ընկերակցութեամբ պատերազմական նախարարին։ Ժամը 11.30ին աչքէ անցուց զումարտակ մը զօրք։ Նախկին պատերազմիկներն ալ մեծ ցոյցեր սարքած էին։

Հնդիկները կը սպառնան

Կալկաթայէն կը հեռագրեն թէ՝ հաւատարիմ Հնդիկներու կիները սպառնագիրներ ստացած են, որով կ՚ազդարարուի թէ իրենց ամուսինները պիտի սպաննուին իբրեւ դաւաճաններ, եթէ շարունակեն ծառայել կառավարութեան։ Գէնկալի օրէնսդիր ժողովին եւրոպացի եւ տեղացի անդամները ժողով գումարելով, որոշեցին.— 1. Դիմել ծայրայեղ մամուլին եւ խնդրել որ չքաջալերէ ահաբեկչական գործունէութիւնը.— 2. Մարմին մը կազմել, քննութիւններ կատարելու համար նահանգին ուսուցչական գաւառին մէջ, ի հարկին հսկողութեան հաստատելով.— 3. Անմիջապէս կազմել հակապրոպագանդի մարմին մը.— 4. Միսիոնարներ ղրկել ամէնէն վտանգուած շրջաններու մէջ։

100,000 Հիթլէրականներու ցոյցը Վիէննայի մէջ

Կիրակի օր, Աւստրիոյ Հիթլէրեանները հսկայական միթինկ

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

Վաղը կը լրանայ „Յառաջ„ի 2000 թուականը

Այս առթիւ, թերթին վաղուան թիւը պիտի ունենայ բացառիկ բովանդակութիւն։

Ականատեսի մը տպաւորութիւնները վերջին երկրաշարժի աղէտի մասին

«Փարի Սուառ»ի Աթէնքի թղթակիցը, որ պտոյտ մը կատարած էր շարժէն աղէտեալ վայրերուն մէջ, անձնականագրելի կը գտնէ աղէտեալ շրջանին պատկերը։

Այսպէս, Եէրիսոս գիւղը, ուր անգլիացի նաւաստիները աւերակներէն դուրս կը հանեն դիակները, չկայ տուն մը որ կանգուն մնացած ըլլայ։ Կարծես վայրենի ձեռք մը ոչնչացուցած է ամբողջ գիւղը, առանց ո՛ր եւ է բան խնայելու։ Փողոց անգամ չէ մնացած։ Կեդրոնական հրապարակին վրայ խումբ մը կիներ եւ տղաք տէրտէրի մը առջեւ ծունկի եկած՝ կուլան։ Իրենց ետեւը կեցած են մարդիկ՝ սարսափահար, անշարժ։

— Սուրբ Սոֆիա, պաշտպանէ մեզ, փրկէ՛ մեզ, կ՚աղաղակէ տէրտէրը միօրինակ եւ ծանր ձայնով մը։

— Փրկեցէ՛ք մեզ, կը կրկնէ բազմութիւնը, երեք անգամ երկրպագելով եւ խաչակնքելով։

Ծերունի մը կը պատմէ.

— Նաւաբեկութիւն տեսա՞ծ էք։ Ես շատ եմ տեսած, որովհետեւ ծանօթ եմ Եգէականի ծովուն եւ անոր կատաղութեան։ Բայց այս անգամ կարծես հարիւր նաւաբեկութիւններ միացած, կատաղօրէն մեր գլխուն իջած էին։ Երբեք այսքան բուռն հով չէի տեսած, ոչ ալ այսքան ահռելի որոտում լսած քան այն որ կարծես երկրի կեդրոնէն կը ժայթքէր։ Այնօրոսի գագաթը բոցերու մէջ էր. այո, բոցերու մէջ, թէեւ կ՚ըսեն թէ սխալ տեսեր եմ։ Ես աչքովս տեսայ բոցերը, լերան վրայ եւ յետոյ լսեցի չոր, խլացուցիչ հարուածներ. կարծես հազար թնդանօթներ կրակ կը տեղային միասին. յետոյ տուները սկսան իյնալ իրարու ետեւէ, մեր աղօթքները թուղթէ տուներուն պէս։ Մինակ էի խանութին մէջ եւ հրաշքով ազատեցայ։ Գիւղին բնակիչներուն կէսը մեռած ըլլալու է։

Պատկերը նոյնն է միւս գիւղերուն մէջ ալ, — Ամիօ, Իլիաս, Լանկատիա, Նէրակորիոն, Կալամաթօ։ Շարժը բան չէ խնայած։ Դժուար է ճշդել թէ ո՛րքան այր, կին եւ երախայ կորսուած է։

Գիւղացիները կը պատմեն թէ Աստուած վրէժ լուծեց Այնօրոսի քանի վանքերէն եւ շրջակայ գիւղերէն, որովհետեւ կին մը ուզեց անցնիլ սրբազան լեռը։ (Յառաջ.— Կիներուն արգիլուած է մտնել այդ վանքերը։ Անցեալ ամառ, Օր. Ալիքի Տիփլարաքու, 1930ի Տիեզերքի Գեղուհին, նաւաստի հագուստ հագնելով, յաջողեցաւ ներս մտնել Ֆրանսացի գրագէտ Փօլ Մօռանի հետ։ «Սրբապղծութիւնը» անմիջապէս երեւան հանուեցաւ եւ Օր. Ալիքի բանադրուեցաւ)։

— Աստուած մեր ներքին կռիւներուն պատիժն է որ կուտայ, կ՚ըսէր ուրիշ գիւղացի մը։

Աղէտէն սարսափահար, բնակիչները կը փախչին հազար ուղղութեամբ, կուլան եւ կ՚աղաղակեն անյոյս... Անոնք մեծ մասով երբեք հեռացած չեն իրենց դաշտերէն եւ մահուան չափ դառն կը գտնեն, հիմա, ձգել հեռանալ։ Մարդուն մէկը մարգարէացեր է թէ ամբողջ Քալքիտեան թերակղզին, ամբողջ Սելանիկը պիտի անհետանան, Մակեդոնիոյ կէսը պիտի կործանի եւ այս թշուառները հաւատալով, կը փախչին ո՛ւր որ կրնան։

ՄՕՏԱԽՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔԻ վրայ թռիչք մը սկսաւ լեհ օդանաւորդ Քարփինսքի, կիրակի օր։ Պիտի կտրէ 14,000 քիլոմեդր ճամբայ, անցնելով Պաղտատէն, Մուսուլէն, Երուսաղէմէն, Գահիրէէն, Վարշաւիայէն։

ԸՆԿԵՐԱՑԻՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ
ԵՒ
ԹԱՓԱՌԱՇՐՋԻԿ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐԸ

Համաշխարհային տնտեսական տագնապը, ահաւոր համեմատութիւններ առած, նիւթապէս եւ բարոյապէս, կը քայքայէ աշխատաւորական բազմութիւնները:

Երկրէ երկիր դիւրութեամբ տարածուող այս համաճարակը, իր սուր ու տաղնապալի հանգամանքով, հանրային վիթխարի չարիք մըն է դարձած:

Ամերիկայէն Եւրոպա, Եւրոպայէն Ասիա, ամէնքն ալ կը գալարուին տագնապի ճիրաններուն մէջ:

Եւ աշխատաւորներու թանակը այսօր արդէն հասած է քանի մը տասնեակ միլիոններու:

Գոյքարի եւ օժանդակութեան բազմազան ձեւերը բոլորովին անզօր են մեղմացնելու թշուառութեան չափն ու ողբերգութիւնը:

Զորս տարուան ընթացքին, մի միայն Ամերիկայի մէջ, վիճակագրական տեղեկութիւն մը ճարտարարուեստի երեք ճիւղերու — երկաթի, ածուխի եւ կօշիկի — գործաւորութեան մասին, ահա թէ ինչպիսի ցնցող թիւեր կուտայ մեզի.—

	1929	1932
	կը բանէին	
	բանուոր	
Երկաթի Ճարտար.	292,000	45,000
Կօշիկի Ճարտար.	200,000	81,000
Ածուխի Ճարտար.	750,000	420,000
	1,242,000	546,000

Այն, ինչ որ 1929ին 1,242,000 բանուորութիւնը կ'արտադրէր, այսօր 1932ին 546,000 բանուորը կ'արտադրէ նոյն կատարելութեամբ եւ նոյն քանակութեամբ:

Ճարտարարուեստի զարգացումն ու յառաջդիմութիւնը, միմիայն այս երեք ճիւղերու մէջ արդէն մօտ 700,000 բանուոր անգործութեան մատնած: Նոյն համեմատութիւնը ճարտարարուեստի միւս ճիւղերուն մէջ, ստորնձնուորութեան եւ հասցուց 10—12 միլիոնից հսկայ բազմութեան մը եւ նեանց թշուառութեան դիմաց:

[illegible]

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Կարմիր ծիծաղ

— :-: —

Վորոշիլով, խորհրդային Միութեան պատերազմական գործավարը, այն կարծիքը ունի թէ ամբողջ բանակը կը պաշտէ զինքը: Այդպէս կ'ըսէ իր մէկ ընկերոջ: Փորձի համար, ճամբան կը կեցնէ կարմիր զինուոր մը:

— Ես Վորոշիլովն եմ, կ'ըսէ գործավարը, եթէ զիս մահուան դատապարտեն, զէնք կը պարպե՞ս վրաս:

— Ո՛չ, կը պատասխանէ զինուորը:

Վորոշիլով կը դառնայ իր ընկերոջ, «տեսա՞ր», կ'ըսէ գոհունակ:

Ընկերը, սակայն, զինուորին կը հարցնէ.

— Ինչո՞ւ չես պարպեր:

— Որովհետեւ ես ... թմրկահար եմ:

× Ռուսիոյ մէջ, մարդիկ գրեթէ մերկ կը պտտին: Բայց, ցուրտին, շատ զգալի կը դառնայ հագուստին պակասը: Այդ պատճառաւ, ճառախօսները միշտ կ'աշխատին մեղմել դժգոհութիւնները:

Այս ճառախօսներէն մէկը, օր մը դուրս կուգայ բանուորներուն առջեւ եւ կ'ըսէ.

— Դուք կը գանգատիք թէ քուրջեր կը հագնիք եւ պատռուած կօշիկներ: Կան, սակայն, երկիրներ, ուր այդ ալ չունին մարդիկ: Անոնք մօրէ մերկեր են: Օրինակ, բուն բանուորները...

Այն առեն, ունկնդիրներէն մին կը ձայնէ.

— Զըսէ՞ք որ հոն խորհրդային իրաւակարգը աւելի կանուխ հաստատուեր է քան Ռուսիոյ մէջ...

ՄԱՔՍԻՄ ԿՈՐՔԻ

(ԻՐ ԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ)

(Բ. եւ վերջին մաս)

Մ. Կորքիի հերոսները — որոնց հետ կը նոյնանայ ինք շատ հեղ — իրենք իրենց գիտակցութիւնն ունին: Արտաքնապէս որքան գուրկ, ներքնապէս նոյնքան լեցուն են: Կը ժխտեն ընկերութիւնը՝ որ կը տրորէ, կը ջախջախէ մարդկային հոգին. հեռու դժգոհելէ իրենց թշուառութենէն, իրենց անկումին հպարտութիւնը ունին. ազատութիւնը միայն կը չքմեղէ կեանքը, անոր գեղեցկութիւն ու իմաստ կուտայ:

[illegible]

Կորքիի պատմուածքները գեղեցիկ են, մանուածապատ, ճարտարապետեալ գրուածքներէ: «Հինթիկը» թող է, անզգայ իր անձնաւորութիւններն ալ հարեւանցիօրէն ուրուագծուած են: Անոնց միակ ու գերագոյն արժանիքը — ինչպէս շեշտեցինք — տիպարներու հոգեկան կերտուածքին, կեցուածքին մէջ է միայն:

[illegible]

[illegible]

Մեզի կը մնայ վերլուծել իր կարկառուն քանի մը երկերը, հետեւելու համար իր հոգեբանական թաւալումին:

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ը
ԾԱՆՐ ՏԱԳՆԱՊ ՄԸ Կ'ԱՆՑԸՆԷ

— :-: —

1931ին սկիզբները Փարիզի մէջ գումարուեցաւ պատգամ. ժողով մը՝ 1932ի ցրուումէն ի վեր ստեղծուած կացութեան վերջ մը դնելու, նոր պահանջներուն յարմարող Ծրագիր-Կանոնագիր մը խմբագրելու եւ Կեդր. Վարչութիւն մը ընտրելու առաջադրութեամբ: Ամիսներ տեւող երկար վիճաբանութիւններէ վերջ այս բոլորը կարելի եղաւ գլուխ հանել եւ Կեդր. Վարչութիւն մը ընտրել:

Այսօր աւելի քան մէկուկէս տարի անցած է սոյն Վարչութեան ընտրութենէն ի վեր, բայց Հ. Մ. Ը. Մ.ը կազմակերպութեան, [illegible]

[illegible]

ՀԱՅԱՍՏԱՆ
Բագուի Հայ Պետական Թատրոնը

Բագուի «Կոմունիստ» թերթը գրէ (Սեպտ. 16), ափսոսալով, թէ աննախանձելի վիճակի մը մէջ կը գտնուի Բագուի հայ թատերական կեանքը:

Անունով գոյութիւն ունի Բագուի հայ պետական թատրոնը, բայց շէնք չկայ: Ներկայացումներ մինչեւ հիմա տեղի կ'ունենային թրքական պետական թատրոնին մէջ, այդ պատճառով հայկական ներկայացում կարելի է տալ շաբաթը միայն երկու օր: Դերասանները գրեթէ անգործ կը մնան:

Ինչ կ'ընէ թատրոնի վարչութիւնը: Անշուշտ կ'աշխատի [illegible]

[illegible]

ան, կը յայտարարէ թէ պայմանաւորուած են կարգ մը թատերագիրներու հետ, նոյնիսկ կանխավճար տրուած, բայց գրողները բան մը չեն յանձնած տակաւին։ Եւ այս «գործերը» այնքան խառնաշփոթ կերպով կենկատարուած, որ թատրոնին վարիչը չի գիտեր թէ ի՛նչ գիրքի մասին ո՛ր հեղինակին հետ պայմանաւորուած է։

Գերատեսչները հաւաքուած են ազնիւ համար փորձերը, բայց դեր չկայ, մատենադ չկայ, եւ անգործ կը պտտին։

Նոր հրաւիրուած բեմադրիչ, Թաթիկ Սարեան, գործի չէ սկսած տակաւին։ Լուծուած չէ նաեւ թատրոնի անօրէնութեան խնդիրը։ Նոր անօրէնը, Արապեան, կ'երթայ կուգայ։

Վերակառուցումի

Գրած էինք թէ խումբ մը գիւղացիներ, Վաղարշապատի մէջ, ալբած ըլլալով Գրամփա գիւղին հաւաքական տնտեսութեան 70 ամլ ցորեն, գաւառ մը տակ էին առնուած։ «Խորհ. Հայաստան» (11 Սեպտ.) կը գրէ թէ գերագոյն դատարանը գնդակահարութեան դատապարտեց Անդրանիկ Գալստեանը, Սարգիս եւ Թովմաս Գրիգորեանները։

Գերագոյն Դատարանի նախագահն էր Կ. Ստեփանեան։ Դատախազներն էին «Ճնշուած» կոլխոզին անդամ գիւղացիները։

Մեղադրեալներէն Անդրանիկ Գալստեան նախկին ուսուցիչ մըն էր [illegible] գիւղի [illegible] Դաշնակցական, Փրկութեան Կոմիտէի անդամ։ Մեղադրեալներու ուրացան, բայց ատեանադիրները պնդեցին թէ Գալստեան, 1927ին վտարուելէ ետք կուսակցութենէ եւ կոմունիստ երիտասարդներու միութենէն, պայքարած է բոլշեւիկներուն դէմ, 1929ին ինկած է Ցեղային ձեռքը, յետոյ ազատուելով կապ պահած է լեռն ապաստանածներուն հետ։

Բանտ եւ աքսոր

Երեւանի մէջ տեղի ունեցաւ ուղղափառ խումբ մը աշխատաւորներու դատը։ Ամբաստանուած էին Ա. Բարայեան, Ա. Յարութիւնեան, Ա. Շիրեան, Ա. Հախվէրդեան, որոնք 1931էն ի վեր ամէն օր կը պարպէին ապարանքներու [illegible]։

Ս. Բարայեան եւ Ա. Յարութիւնեան դատապարտուեցան աքսորի, Հայաստանէն դուրս, «Հեռաւոր Ճամբաներում» (Սովետական կղզիները ապահովաբար)։ Միւսները դատապարտուեցան հինգ տարի բանտարկութեան։

× Ղարաքիլիսայի մէջ Ժողովրդային Դատարանը գնդակահարութեան դատապարտեց [illegible] Մելիքեան օղլուն, 10 տարի բանտարկութեան՝ Վալի Թեադիմ օղլուն, 8 տարի բանտարկութեան՝ Սարդ Մանսուր օղլուն, որոնք կը գողնային Վարդանլուի կոլխոզին անասունները։

× Նոյն դատարանը 8 տարի բանտարկութեան դատապարտեց Հ. Ղազարեանը, 6 տարի բանտարկութեան՝ Ա. Ղազարեանը, որոնք կը գողնային կոլխոզներուն անասունները։

× Երեւանի մէջ դատարանը 10 տարի բանտարկութեան դատապարտեց Գառնիկ Աստուրեանը, որ

1931էն ի վեր կ'իւրացնէր մեծ գումարներ, — ժողհնական գործարանէն 2800 րուբլի, Ղամարլուի դրամատունէն՝ 1300 րուբլի, Երեւանի ապահովագրութենէն՝ 700 րուբլի, Նոր Մալաթիա կոլխոզէն՝ 3180 րուբլի։ Աւելի դատ իւրացուցած է Իջեւանի կոլխոզին գանձը եւ ուրիշ դրամներ։

Մանր լուրեր

Սարգիս Ալմազեանը նշանակուեցաւ Հայաստանի ելմտական փոխ-գործավար։

Դիլիջանի եւ Կոտայքի շրջաններուն մէջ, առանց վերին մարմիններուն լուր տալու, հացահատիկութեան որոշուած չափը պակսեցուցած ըլլալով, յանդիմանութիւն ստացան պատասխանատուները։

ԹՈՒՐՔԻԱ

Նոր դպրոցներ

—)(օ)(—

Վերջին օրերս, դպրոցական տարեշրջանի առթիւ, մասնաւորապէս Պոլսոյ մէջ, շատ զգալի դարձաւ դպրոցներու պակասը։ Հակառակ եղած պահանջին, պիտոյքի պակասէն, Թուրքիա չի կրնար արագօրէն երկրին ամէն կողմերը դպրոցներ շինել։ Արտուհանդերձ, տեղ — տեղ, այդ ուղղութեամբ սրտոտ աշխատանք կը տարուի։ Այսպէս Թուոսթոյին կը գրեն թէ այդ շրջանի կրթական գործը կը յառաջանայ։ [illegible] շատ կարեւորութիւն կ'ընծայէ այդ գործին։ Ամէն տարի, նոր դպրոց մը կը բացուի։ Թոսոսթօ, քանի մը գաւառակներու կեդրոնը ըլլալուն, լիսէի մը եւ ուսուցչանոցի մը պէտք ունի։ Միջնակարգ վարժարանէ ելլողները Նիւթական միջոցներու պակասէն, իրենց ուսումը կէս կը թողուն։ Կուսակալութեան մէջ, մէկ միջնակարգ եւ վեց նախակրթարան կայ։ Միջնակարգին մէջ 116 մանչ, 47 աղջիկ, 14 ուսուցիչ։ Նախակրթարաններու մէջ, 16 ուսուցչուհի եւ 18 ուսուցիչ կայ։ Կայ նաեւ մասնաւոր մայր վարժարան մը, 76 աշակերտներով եւ երկու ուսուցիչներով։ Կուսակալութեան ենթակայ գիւղերուն միայն 23ը դպրոց ունին։ Կուսակալութիւնը երեք տարի առաջ 7015 աշակերտ, 180 ուսուցիչ եւ 103 դպրոց ունէր։ Այժմ, աշակերտութեան թիւը 9500 է, [illegible]ցիչներունը՝ 224, իսկ դպրոցներունը 125։

Ժողովրդական դպրոցներ եւս մեծ աշխատանք տարած են։ Մինչեւ այժմ 12.977 երկսեռ քաղաքացիներ գրել — կարդալ սորված են։ Դասընթացք բացուած վայրերու բնակչութեան թիւը 32.070 ըլլալով, ուրեմն 40 առ 100ը կը ճանչնայ գիրերը եւ կրնայ կարդալ։

✤ «Ճիւմհուրիյէթ» կը գրէ — Դպրոցական տարեշրջանին սկսած այս օրերուն, մեծ թիւով աշակերտներու յանդուած մը, դպրոցներու մէջ՝ տեղ չգտնելով, բացը մնացած է։ Դպրոցի պակասը մասնաւորապէս Սկիւտարի մէջ շատ զգալի է։ Հանրութիւնը կառավարիչէն վճռելով խնդրած է միջոց մը խորհիլ։ Օրինակ, անցեալ տարի խառն միջնակարգ վարժարանը ունէր 210 աշակերտ, այս տարի 530։ Դեռ դիմողներ կան 250ի մօտ։ Նախկին կրթական նախարարը՝ խօսք պէտք ունի այս խնդրով զբաղելու։ Սկիւտարի մէջ, միջնակարգ կրթութեան համար, այս տարի շուրջ 1000 աշակերտ կայ։ Այս շրջանը լիսէի մըն ալ պէտք ունի։ Նախակրթարանները եւս դիմողներէն մեծ թիւ մը մերժած են ընդունիլ։ Այս կացութեան դարման կը նկատուի դպրոցական օրը վերածել երկուքի։ Միւս կողմէ, Պէշիկթաշի եւ այլ արուարձաններու մէջ ծնողները Սկիւտար կը ղրկեն իրենց տղաքը.

ՆՈՒՊԱՐԱՇԷՆԻ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆԸ

ԽՄԲ. — Բարեգործականի գրասենեակէն ստացած ենք հետեւեալ զեկոյցը (27 սեպտ.) —

Նուպարաշէնի Շին Յանձնաժողովին հաղորդած նորագոյն տեղեկութեանց համաձայն, շնորհիւ կառավարութեան ցոյց տուած մասնաւոր հոգածութեան եւ վճռական հրահանգներուն, Նուպարաշէնի շինութիւնը նոր փուլի մէջ մտած է եւ աշխատութիւնները կը յառաջանան առենդագին թափով։ Բաց ի ժամանակաւոր շէնքերէն (*), հաշուեցոյցներէն կ'երեւայ թէ արդէն կառուցուած են 22 միայարկանի շէնքեր, իւրաքանչիւրը երկու — երեք յարկարաժինով (ծախք 546.456 րուբլի). կիսաւարտ են 8 շէնքեր։ Կը կառուցուի երկյարկանի վարժարան մը, իր գետնայարկով (ծախք 125.283)։ Պատրաստուած է մեծաքանակ շինանիւթ (աւազ, կիր, քար, տախտակ)։ Կը ձեռնարկուի նաեւ գորգի գործարանի մը շինութեան, որուն համար 50.000 րուբլի յատկացուած է, ինչպէս նաեւ մօտ ատենէն ջուլհականոց մը պիտի հիմնուի, որպէս զի գաղթականները մասնաւոր [illegible] պատրաստութիւններ կը կատարուին հողային աշխատանքներու, ջրմուղի եւ Նուպարաշէնը Երեւանի կապող նոր ճամբայի մասին, Թովմաճեան յճի կողմէն, որ հեռաւորութիւնը պիտի վերածէ 6—7 քիլոմեթրի միայն, փոխանակ 25ի։ Ջուրի պղպջակոյ խողովակները (10.000 մեթր) սեպտ. 19էն Գերմանիայէն ճամբայ հանուած են արդէն։ Ղուրս ջրանցքին բացումին հետեւանքով, որ պաշտօնապէս տեղի ունեցած է յուլիս 25ին, Նուպարաշէնի 1000 հեկտար հողերը կ'ոռոգուին, մնացեալը 1933ին պիտի ոռոգուի։ Մէկ խօսքով, բոլոր դժուարութիւնները հարթուած են, եւ այժմ սրտանց աշխատանք կը կատարուի, առատ շինանիւթ կայ եւ գործող ձեռքերը պակաս չեն, այնպէս որ Յանձնաժողովը յոյս կը յայտնէ հայս տարի գերակատարելու իր պլանը։

Արձակուրդէ վերադարձին, Ժողկոմխորհի նախագահ Սահակ Տէր Գաբրիէլեան եւ կառավարութեան գեկավար անդամները այցելած են Նուպարաշէն, եւ, աշխատութեանց ընթացքին ու գաղթականներու վիճակին տեղեկանալ ու իրազեկ ըլլալէ վերջ, պղտոր միջոցներ առաջարկած են, շինութիւնները [illegible] արագ աւարտելու եւ մասնակարարման գործը անթերի վարելու համար։ Յանձնաժողովը եւս պարբերաբար Նուպարաշէն կ'այցելէ, հսկելու համար կատարուած աշխատութեանց, եւ իր նախագահին քով։ Արամայիս Երզնկեանցի տուած հաւաստիքները եւս իրաւունք կուտան մեզի յոյժ լաւատես ըլլալու Նուպարաշէնի մասին, որ այսօր իրականութիւն է արդէն ու վաղը կը խոստանայ ըլլալ փոքրիկ քաղաք մը, ինչպէս կը հաստատէ կառավարութիւնը։ Այժմ ամէն անկիւն տարբեր աշխատանք մը կը կատարուի, քիչ մը անկարգօրէն, հոս հոն հիմեր կը պեղուին, ճամբաներ կը բացուին, մթերքներ կը դիզուին, բայց երբ թաղերը վերջնականապէս կազմուին ու արտաքին զարդարանքները տրուին, նորակառոյց աւանին պատկերը պիտի գառնայ շատ աւելի հրապուրիչ. Երկու — երեք ամիսէն կերպարանք պիտի առնեն նաեւ Հայրենակցական թաղամասերը որ մաս առ մաս կը կառուցուին (Նոր Զէյթուն, Նոր Թլկատին, Նոր Հաճըն, Նոր Ակն եւ Նոր Հաճըն)։ Մինչեւ ցարդ արդէն 400 նորեկ գաղթականներ տեղաւորուած են Նուպարաշէնի մէջ, մեծ մասամբ հողագործ, որ շինութեանց մէջ կ'աշխատին առ այժմ։ Յուսալի է որ մինչեւ ձմեռ այդ թիւը կը յանգի 1000ի եւ յառաջիկայ տարի ալ 3—4000ի։

Մոսկուայի մէջ բարեհաճօրէն տրամադրուած է կրկին անգամ 200 վակոն շինութեան փայտ, քանի մը տասնեակ վակոն «սիմանթ», մեծաքանակ երկաթ եւ տանիքի թիթեղ, եւն.։ Բաց ի վերոգրեալ շինուածանիւթերէն [illegible] մոթէօրներ, 7 թրաքթէօր եւ 8 բեռնատար ինքնաշարժ կառքեր, ինչպէս նաեւ գաղթականներու համար՝ 25 վակոն ալիւր, 40 թոն շաքար, մէկ թոն թէյ, 2 վակոն կտաւեղէն ու բա[illegible]։

Վերջերս երկու անդամէն Հայաստանի կառավարութեան փոխադրեցինք, Նուպարաշէնի հաշւոյն, տոլար 8138 եւ անգլ. ոսկի 5000, եւ, [illegible] յառաջացումին հետ զուգընթաց պիտի փոխադրենք նոր գումարներ եւս։ Նկատի առնելով Նուպարաշէնի ներկայ պայմանները, հանգանակութիւնը բաց պիտի մնայ մինչեւ որ առաջադրուած [illegible] յոյս ունինք որ ոչ միայն Նուբիոսեաններ անյապաղ պիտի հատուցանեն իրենց ստորագրած գումարները, այլ եւ անոնք որ, մասնաւորապէս Ամերիկայէն դուրս, տակաւին չեն մասնակցած այս հայրենաշէն ձեռնարկին, այլ եւս պիտի շյամենան բերելու իրենց օժանդակութեան բաժինը, որով ոչ միայն [illegible] պիտի ըլլան իրենց հայրենիքի տէրը, այլ եւ գրաւէս յարգած պիտի ըլլան յիշատակը Մեծ Հայուն որուն անունով կը կառուցուի Նուպարաշէն։

(*) Ժամանակաւոր շէնքերն են՝ ննջարաններ. ճաշարան, բժշկարան, լուացարան, կոոպերատիվ տուն, արհեստանոցներ եւ ախոռներ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կեանքը Տէսինի մէջ

— :•:

Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ ԲԱՑՈՒՄԸ ՆՈՐ ԽՈՍՏՈՒՄՆԵՐ

ՏԷՍԻՆ, 28 Սեպտ. (Սեփ. թղթ.). — Հ. Յ. Դ. Ժողովրդային Տան շինութիւնները գրեթէ վերջացած ըլլալով, բացման համար պատրաստութիւններ կը տեսնուին։ Փարիզի «Սիփան» երկսեռ երգչախումբի վաստակաւոր ու անխոնջ ղեկավարը Սաքօ Յակոբեան, որ քանի օրէ ի վեր տեղս կը գտնուի, կազմած է կարգադիր յանձնախումբ մը հետեւեալ ընկերներէ — Կ. Կակոյեան, փիլոս, Կ. Օհաննեան, Պ. Տէր Պօղոսեան, Վ. Յակոբեան, Ն. Շիրինեան, Մ. Գրիգորեան եւ Վ. Հիւսեան։ Անոնք տենդագին աշխատանքի լծուած են արդէն. Տան բացումը կատարելու համար հանդիսաւորապէս Արգէն իսկ ապահոված են ընկերներ Ա. [illegible] եւ Ա. Խատիսեանի բանախօսութիւնը։ Գեղարուեստական բաժինը մեծ խնամքով պատրաստելու համար ջանքերը կը թափուին, որոնց կ'առաջնորդէ Տիկին Սաքօ։ Բացումը պիտի կատարուի հոկտ. 16ին։ Մօտ օրէն կը դրկեմ շէնքին նկարը, «Յառաջ»ի համար։

Գաղութիս մէջ վերջերս յառաջացած [illegible] կանութիւնը գիտած է Տ. Լ. Տ. Ա.ի գործարանի անօրէնութեան եւ գանգատած է թէ աշխատաւորներու կայաններու մէջ յաճախ գինովութիւններ կը պատահին, եւ հետեւանքը ըլլալ կռիւ եւ անկարգութիւններ։ Տնօրէնութիւնը բոլոր լեզուներով ազդ մը փակցուցած է գործարանին մէջ. հետեւեալ իմաստով.

«Եթէ պատահեւ նման դէպքեր կրկնուին, ու բնութիւնը պիտի վարանի յանցաւորները անմիջապէս [illegible]»

Նկատի ունենալով որ Հայերու մէջ չատցած են անհատական եւ քիչ մըն ալ ընդհանրական կռիւները, կը թելադրենք մեր հայրենակիցներուն, որ այսուհետեւ չափազանց զգոյշ ըլլան եւ տեղի չտան այդպիսի երեւոյթներու, որոնք թէ իրենց անհատական գժտախառնութեան եւ թէ ազգային պատւին եւ անունը վարկաբեկելու պատճառ պիտի ըլլան։ Առանց ատոր ալ, օտարկանութիւնը սկսած է օտարականներու հանդէպ ծայր առնիլ։ Խստութիւնը բանեցնել եւ դէպքերու առթին ինքնութեան թուղթերը գրաւել։

ՄԱՄՈՒԼ

ԱԶԳԱՊԱՀՊԱՆՈՒՄ ԵՒ ԱԶԳԱՀԱՒԱՔՈՒՄ

▪▪▪

Ազգապահպանման եւ ազգահաւաքման նուիրուած խմբագրականներու շարքի մը մէջ, Սոֆիայի «Ազատ Խօսք»ը կը շեշտէ (22 սեպտ.)։

— [illegible] կ'ըմբռնէ թէ, միայն ազգահաւաքման շնորհիւ մեր բնիկ ու արդար ժողովուրդը, փոխանակ հայերէ հազարներով աշխարհի չորս ծագերուն վրայ անհանդիստ ու անհանգրուան թափառ[illegible] պիտի ունենայ իր յոգնած ոտքերը իր հայրենիքին մէջ հանգստացնելու.

Դաշնակցութիւնը խորապէս կը գիտակցի թէ միայն [illegible] շնորհիւ է որ, իր ազգի դարաւոր մշակոյթը ծաղկուն պահող հայ մտաւորականութիւնը, փոխանակ իր [illegible] պանդխտի բարիքները յումպէտս վատնելու կամ օտարին վաճառելու, ազատօրէն պիտի տրամադրէ իր հայրենի մշակոյթին։

Դաշնակցութիւնը որոշապէս գիտէ թէ ազգահաւաքման գաղափարի իրագործման պահուն, մեր առաքինի ժողովուրդը պիտի դադրի որբ ու պանդխտական յորջորջուելէ, կարիք արհամարհանքի կամ նուաստացուցիչ կարեկցանքի ենթարկուելէ եւ, փոխանակ օտար դուռներու առջեւ հաց կամ աշխատանք աղերսելու, իր սեփական հայրենիքին մէջ, իր հարազատ պետութեան հովանաւորութեամբ, իր արտը պիտի հերկէ, իր մուրճն ու սայլը պիտի ունենայ, իր ճակտի քրտինքովը պիտի ապրի եւ պիտի շէնցնէ իր պապերուն հայրենիքը.

Դաշնակցութիւնը գիտէ նաեւ, որ [illegible] գիւրանայ ազգապահպանումը։ Այսինքն, մեծապէս պիտի [illegible] հայ դատի արդար լուծումը։ Շուրջ երեք միլիոնի հասնող հայութիւնը, կեդրոնացած մէկ հողամասի վրայ, պիտի սախէ իր յարեկամներն ու թշնամիները [illegible] առնելու պէնք, գործակցելու իրեն։ Միացած, ամբողջացած, համախումբ հայութիւնը ընդունակ պիտի ըլլայ իր հայրենիքի բոլոր վտանգուած սահմանները ոչ միայն բռնելու եւ պաշտպանելու, այլ եւ ընդարձակելու եւ զօրացնելու։ Ու նաեւ հայրենի օրհնեալ հողին վրայ, հարազատ պետութեան մը հովանի պաշտպանին եւ [illegible] չուռչին տակ, միջամտելու, հիմնովին հողեփոխուելու, ազգային հանճարի իր նպաստը բերելու մարդկային քաղաքակրթութեան եւ խաղաղ ու ապահով ապրելու ցնցատարուած աշխարհին.

Աէն-Շամօնի «Տարօն» տպարանը փոխադրուած է հոս։ Տէսինի Տպարանի տէրն է ընկ. Տարօնցի Վ. Կարապետեան, որ ունի բաւական փորձառութիւն։

[illegible]

Հայ բանուոր մը փլատակներու տակ

Լիոնէն կը հեռագրեն հոկտ. 2 թուականով — Այս առտու խումբ մը բանուորներ տուն մը կը քանդէին Տէսինի մէջ, ծուն — ծունկ փուլ եկաւ վրայ, [illegible] տակ մնացին, փլատակներուն տակ թաղելով արմենագիր մը, Մարթին Զաքարեան, 46 տարեկան. [illegible] բանուորը հանուեցաւ փլատակներուն տակէն եւ փոխադրուեցաւ հիւանդանոց, բայց կէս օրին մեռաւ, ստացած եղած վարմերուն։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (14)

ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ...

▪▪▪▪▪▪▪▪

Դ.

▪▪▪▪▪▪▪▪

— Ինչո՞ւ նուա քիթդ չցտկեց, կը շնչայ կոկորդէն բռնուած մը

— Քու ձայնդ կոկելու վրայ էր անոր համար։

— Ո՞վ է հիւանդը, կը հարցնէ ուրիշ մը։

Ճապիկով են ու անմխարմ։ Պատուհաններէն դուռ վազող օդի հոսանքին մէջ սրունքները կը սրսփան։ Դէմքերուն գեղնութենէն յայտնի է։ Կը զողան ու կը հազան

Հետաքրքրութեան եւ թէ մանաւանդ հանգարտելու ատիթը լրացնող պատճառ մըն եմ իրենց համար։ Ձեմ խօսիր ու ինչքան ալ անոնք միախուժեն, ծնչուած չեմ, տակայն բոլոր հասցած, բորբոքուն զգայութիւններու, երեւակայութիւններու անգամ մը եւս կը վերադառնան, յանկարծահաս փոթորիկէ բռնուած թռչուններու պէս, իրենց բոյնը։ Փոթորկայոյզ ջուրերը իրենց խռնաւ ու ապահով հունները։

Թէեւ չնչառութիւնս աւելի գիւրացած ու կանոնաւորած է։

— Է՛հ, կ'ըսէ Ռաթան, քառասունը անց մարդու կախ պեխերը ցուցամատովը շտկելէն, կը վարժուիս. այսպէս է, բնաւ Թոյլատրելի չէ վատնել. մոռցա՞ր գինք, կը յիշեցնէ։ Դեռ այս ոչինչ. հասարակ է, աւելի ծանր փորձառութիւններ ունիմ. կը նայի՞ս այս ճերմակներուն, (ձեռքը իր ճերմակ մազերուն է), մեր ընտանիքին մէջ հազուադէպ պարագայ մըն է. կը պատմեմ քեզի վաղը...

Դժգոհութեամբ իրեն կը նայիմ. իր մխիթարելու եղանակը, սորվեցնող լեզուը, կը տգեցնէ զինք։

— Հոգ չէ՛, քանի մը օր անկողնին մէջ կը մնաս, պաղ կ'ուտես, պաղ կը խմես, քիչ կը խօսիս, չես խօսիր, ուրախ կը մտածես ու կ'անցնի... Միայն թէ, այո՛, կը հասկնամ բարոյալքիչ է...

Կը դառնամ Մարիուսին.

— Կուզա՞յ հրոյրս խնդրեմ. առողջ ալ ըլլալ տուէք, եթէ կրնաք։

— Ե՞րբ պիտի յրացնեա հաղորդութիւն տուող տէրտէրի քարոզը, Ռաթա՛... Պիտի երթա՞ս, թէ ես երթամ, կ'ըսէ Մարիուս արտնեցած։

— Կ'երթամ, կ'երթամ... առ ալ կարեւոր է։

— Քեզի համար կարեւոր է ատիկա, վրիպած հայրիկ, ոչ թէ անոր

Ռաթան երթալէ առաջ միջոցը կը գտնէ միւսներէն ծածուկ ականջիս ծռելու եւ փսխալու։

— Գուցէ վաղն ալ սխալմամբ շարունակեն վարը սեղանին վրայ քու գինիդ դնել. Քանի որ չպիտի խմես, ես, ինծի...

— Կ'ըլլայ։

«Քոյրեր կուգայ։ Բաց ի Ռաթայէն, միւսները անկողին մտած, շատ հանդարտ հիւանդներու պէս երկարած են։

«Քոյրեր կը ժպտի. գիւղական եկեղեցիի պարզուկ «Աստուածամօր» մը նման ու ներարկում մը ընելէ, քանի մը պատուէրներ տալէ յետոյ կը մեկնի.

Կովերուն զանգակիկները կը հնչեն միշտ։ Դերձակին տղը գաղբեղա Մարիուս զբաղմունքի աշխատանքէն արկածի մը արծաթլի մանրամասնութիւնները պատմեց, ցած ձայնով, քովի Պրինէլին միայն ու անգաւ Սեւ Ծովի պատմական (գոնէ իրեն համար) ակնարկութեան։ Այս վերջինը ամէնուն կողմէ լսելի ձայնով։

Գաբրիէլ, «Փարիզցիէն սիկարէթ մը կ'ուզէ... կէ՛ս սիկարէթ — ո՛ւմ մը, չո՛ւնչ մը...

— Ո՛չ, ո՛չ. սաւաններուս բրածը մի մոռնար, կով քեզի, ես որ միւս անգամ խնայած էի։

Ռաթան կը քիթնայ։

Ձայները հասան. արթուն մէկը կա՞յ։

Ես կամ. սիրտս կայ. ու վիրաւոր սրտիս հետ խեղճացած միտքս կայ։ Ու նամակներ կը գրէ, նամակներ կը պատռէ շարունակ։

Ե.

Սիրելի Եղյրս,

Շա՛տ հեռու եմ հիմա։ Թարմ ու զով եւ մանաւանդ ուժեղ օդ կայ։ Խիստ է։ Երանի թէ կարենայի օգտուիլ քիչ մը։ Ամէնը տատ են չորցիւ, թէեւ ակնուաբար կը խօսին։ Հոգիս կարօտն ունի մտերմութիւններու։ Ու ըսել որ քանի՛ օր եղաւ։ Մէ՛ ըսեր թէ տկար եմ, քաջութենէ զուրկ։ Դուն կրնաս հասկնալ հոգեկան վիճակս որ այս մարմինը կը պատրաստէ շատ անգամ ինծի։ Ձեռքս չէ։ Ու եթէ քեզ ալ տրտունջներովս, անձնասէր գանգատներովս կը տաղտկացնեմ, ներէ՛։ Ձէ՞ [illegible] ցար հարազատ քոյր մը ըլլալ ինծի։ Բայց եւ այնպէս, բաւ, եթէ չափը անցընեմ։

Ցոգնած ըլլալուս պառկած եմ։ Անկողինս պատուհանի մը քովն է։ Ու՜թ հոգիի համար մեծ սենեակ — ննջարան մըն է այս։ Պատուհանին միւս քովը փակցուած մահճակալը տէր չունի դեռ. Բախտակից մը պիտի գայ անշուշտ, որ ամէնէն մօտիկ դրացիս պիտի ըլլայ։ Զարմանալի. փափաք մը ունիմ գիտնալու թէ ո՞վ է ան, այդ անծանօթը որ պիտի գայ. Ի՞նչ կը խորհի այս պահուն։ Ցեմար փափաք։

Պատուհանէն դուրս, սանիքին լերին տակ, ծծեռնակի բոյն մը կայ։ Կ'իմանամ երբեմն թռչող թեւերու թափահարումներ ու ճչոց։ Երջանիկ բնանիք։ Ձեն իսկ կասկածիր իրենց մօտ, կորուած թեւերով հոգիներու տառապանքէն։

Տե՛ս, մոռցած էի ուրախ բաներ գրել։ Բայց չեմ կրնար։ Ըսեմ սաչափը գոնէ. — ժխտապատ ու գեղեցիկ լեռներ կան պատուհանիս դիմացը։ Արեւին ծաղած կողմը։ Կանաչ բլուրներ ու [illegible]։ Ծովու մակերեւոյթէն 400 քայլ հեռու է մեզմէ։ Նաեւ հանգիստ եմ. թեթեւցած, առաջ մարդերէ հեռու, անոնց առողջութեան հանդէպ ունեցած նախանձէս։

ՓԱՑԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

մը սարքեցին Վիէննայի մէջ, Նախկին կայսերական պալատին առջեւ: Ցոյցը սկսաւ առաւօտեան ժամը 9ին եւ տեւեց մինչեւ ժամը 11: Հարիւր հազարի կը հասնէր մասնակցողներուն թիւը: Այս առթիւ հրաչունչ ատենախօսութիւններ ըրաւ Գերմանիոյ խորհրդարանին նախագահը, որ Հիթլէրեան է, եւ ուրիշ վարիչ մը: Միթինկէն յետոյ, թափօր մը կազմուեցաւ, որուն գլուխը կը գտնուէին Բայխսդագին նախագահը եւ Հիթլէրեանները պետերը: Թափօրը ամբողջ մէկ ժամ շրջեցաւ գլխաւոր պողոտաներուն վրայ, մինչ կիներ, մանուկներ եւ ծերունիներ կը պոռային իրենց բոլոր ուժով.

— «Արթնցի՛ր, Գերմանիա: Մահ Հրեաներուն: Ընկերվարականները դաւաճանեցին մեզի»:

Հազարաւոր կարմիր դրօշներ կը ծածանէին Հիթլէրեան խորհրդանշաններով: Ցոյցը տեղի ունեցաւ բարեկարգօրէն: Ընկերվարականները աւելորդ համարած էին հակացոյց մը սարքել: Իրիկուան դէմ, կարգ մը խռովութիւններ ծագեցան եւ ձերբակալութիւններ տեղի ունեցան:

Փարիզ եւ շրջակաները

ՀՐԱՉԴԱՆ խումբի ժողովը այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, 31, Avenue Goblinsի սրճարանը:

Այրի Տիկին Սիրուհի Եղիշէեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Իսկուհի Նիկողոսեան եւ զաւակները (Յունաստան), Տէր եւ Տիկին Վարդան Եղիշէեան եւ զաւակները (Թունուզ), Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Թուրսունեան եւ զաւակը (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Պետրոս Վարդանեան եւ զաւակները (Փարիզ), Այրի Տիկին Անուշ Եղիշէեան և զաւակները (Լիոն), Այրի Տիկին Թագուհի Եղիշէեան եւ զաւակները (Մարսէյլ), սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, տագրոջ եւ հօրեղբօր՝

ԳԱՌՆԻԿ ԵՂԻՇԷԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը, որ տեղի ունեցաւ Մարսէյլ 1932 Օգոստ. 25ին իր բնակարանին մէջ, յետ կարճատեւ հիւանդութեան, խոր սուգի մատնելով իր զաւակներն ու ազգականները:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Լանսէյ, Գործ.— 504.60 ֆրանք:

Մարսէյլ, Գործ.— 882:

Նիս, Մ. Տ.— 35,

Լիոն, Գործ.— 473.80: Շնորհակալութիւնք:

ՏՊԱՐԱՆԻ մէջ աշխատելու համար կ'ուզուի պատանի մը: Դիմել խմբագրատուն:

Imp. A. DER (Agopian)

17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ

9 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ, ԿԻՐԱԿԻ ՑԵՐԵԿ, ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 2.45ԻՆ

Salle de la Mutualité (Métro Maubert - Mutualité) 24, rue St. Victor

կազմակերպուած Փարիզի եւ շրջակայքի հայ մշակութային միութիւններու

եւ հաստատութիւններու [illegible]

Բացման խօսք նախագահին Պ. ՌՈՒԲԷՆ ԲԵՐԲԵՐԵԱՆի կողմէ

Գրական բաժին

Կը խօսին՝ Պ. Պ. ԱՐԵՏԻՍ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ եւ ԱՐՇԱԿ ՋՈՊԱՆԵԱՆ

Երաժշտական բաժին

«Կոմիտաս երգչախումբ» ղեկավարութեամբ Ն. Սերգոյեանի, Օր. Շաքէանուշ Թորոսեան (երգ), Օր. Ջաւարեան (դաշնակ), Պ. Տիր Ալէքսանեան (թաւջութակ), Պ. Ֆ. Աղազարեան (ջութակ):

Մենէժմայի տաղանդաւոր արուեստագէտը Պ. Մ. ՄԱՔՍՈՒՏԵԱՆ (արտասանութիւն)

Թատերական բաժին

Կը ներկայացուի Յ. Պարոնեանի «Պաղտասար աղբար» կատակերգութենէն տեսարան մը, ղեկավարութեամբ Պ. Դմբէթեանի, կը մասնակցին՝ Տիկ. Տէրուան, Տիկ. Գայեանէ, Տիկ. Լաթիֆեան, Օր. Մելինէ: Պ. Պ. Կոթիկեան, Սարիմ Մաքսուտեան, Ասլանեան, Լաթիֆեան եւ Գ. Վահան:

Տոմսերու գիները՝ 10 եւ 5 ֆրանք: Կը ծախուին հայ ճաշարանները եւ Հրանտ-Սամուէլի գրատունը, 51 rue Mr. le Prince. Ներկայացման օրը Mutualitéի կիշէն, ցերեկուան ժամը 1.30էն սկսած: Ճնշումէ տեղի չտալու համար տոմսերը գնել կանուխէն:

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ. — Օրուան առնին առթիւ լոյս տեսած է նոր հատոր մը՝ «Հայ Մշակոյթի Օրը»: Գինը 10 Ֆրանք: Հանդէսին օրը բացառաբար պիտի ծախուի 5 ֆրանքի:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (104)

ԲՈՌ

(ՎԷՊ 1830Ի ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐԷՆ)

Հեղինակ՝ Է. ՎՈՅՆԻՉ Թարգմ. Լ. ՇԱՆԹ

— Ի՞նչպէս կարող եմ, — բացագանչեց նա: — Չէ՞ որ դա նշանակում է գնալ ու սպանել նրան: Ի՞նչ ասեմ, ինչպէս ասեմ:

Ու ծածկեց դէմքը ձեռքերով: Բայց յանկարծ առանց աչքերը բանալու ըդգաց, թէ ինչպէ՛ս ցնցուեց նրա կողքին [illegible]

Բարձրացրեց աչքերը Ջեմման կանգնել էր դրան մէջ.

— Լսեցի՞ք, Ջեզարէ, — ասաց կինը, — ամէն ինչ վերջացաւ: Հրացանի են բռնել նրան:

VIII

Մոնտանէլլին կանգնած էր բարձր սեղանի առաջ ոսպնաւորող սարկաւագների մէջ ու ամուր ձայնով կարդում էր աղօթքը: Ամբողջ տաճարը ցոլում էր լոյսից ու պայծառ գոյներից: Ոչ մի մութ կէտ չկար քահանաների տօնական զգեստներից սկսած մինչեւ ծիրանեգոյն կտորներով ու ծաղիկներով պատած սիւները: Բաց դռների վրայ կախուած էին երկար ծիրանի վարագոյրներ, որոնց ծալքերի միջով փայլում էր յուլիսի վառ արեւը: Կարծես գարու արտի մէջ բուսած կարմիր կակաչի թերթիկների միջով: Վանական միաբանները մոմերն ու ջահերը ձեռքերին, եկեղեցիների առանձին ներկայացուցիչները իրենց խաչերով ու դրօշներով փայլին էին տալիս կողմնակի մութ խորաններում, մինչ մուտքերի մէջ կախ էին ընկել թափօրի համար պատրաստուած նշանակների մետաքսէ ծալքերը: Ոսկեզօծ ձողերն ու փունջերը փայլփլում էին կամարների տակ: Երգիչների շապիկները ծիածանի գոյներ էին առել պատուհանների գոյնզգոյն ապակիների տակ: Արեւի լոյսը ընկել էր յատակին կարմիր, նարնջի ու կանաչ փերթերով: Սեղանի թիկունքում կախուած էր արծաթաթել ցոլցլուն վարագոյրը, եւ այդ վարագոյրի ֆոնի վրայ, ամէն տեսակ զարդերի ու մոմերի միջից դուրս էր ցայտում կարդինալի կերպարանքը իր երկար սպիտակ զգեստով, մի կենդանացած մարմարէ արձանի նման.

Ինչպէս եւ ամէն թափօր ունեցող տօների ժամանակ նա պէտք է ներկայ լինէր պատարագին, բայց ոչ թէ ինքը մատուցանէր. այնպէս որ, երբ կարդացին Indulgentiamը նա հեռացաւ սեղանից ու դանդաղ մօտեցաւ եպիսկոպոսական աթոռին: Պաշտօնեաները խոր գլուխ էին տալիս, երբ անց էր կենում.

— Վախենամ Նորին Սրբազնութիւնը տկար լինի. — շշնջաց քահանաներից մէկը իր հարեւանին. — շատ տարօրինակ է երեւում:

Մոնտանէլլին խոնարհեց գլուխը, որ դնեն թանկագին քարերով զարդարուած թագը: Թագը դնող քահանան մի վայրկեան նայեց նրան, յետոյ կռացաւ ու շշնջեց կամաց:

— Ձերդ Սրբազնութի՛ւն, հիւա՞նդ էք:

Մոնտանէլլին թեթեւ շուռ տուաւ գլուխը. Նրա աչքերում ոչ մի պատասխան չկար:

— Ներեցէք, Ձերդ Սրբազնութիւն. — շշնջաց պաշտօնեան ու խոնարհելով ծունկի, դարձաւ իր տեղը մեղադրելով ինքն իրեն, որ խանգարել էր կարդինալի աղօթքը:

Շարունակւում էր սովորական արարողութիւնը: Մոնտանէլլին նստել էր ձիգ ու լուռ. Նրա փայլփլուն թագը, ոսկենկար հագուստները անդրադարձնում էին արեւի ճառագայթները, իսկ սպիտակ տօնական վերարկուի ծանր ծալքերը իջնում էին կարմիր գորգի վրայ: Հազարաւոր ճրագները կայծկլտում էին նրա կրծքի սափիրների վրայ ու անդրադառնում էին նրա հանգիստ ու խորունկ աչքերի մէջ, առանց հանդիպելու մի պատասխանող ճառագայթի. եւ երբ նա կռացաւ օրհնելու համար խնկով լի բուրվառը եւ արեւի ճառագայթները խաղացին նրա վրայի թանկագին քարերի հետ, կարծես լեռների սառոյցի ոգին լինէր փայլկտուն ու սարսափելի. ծիածանը պսակ իր գլխին ու ձիւները հագուած, առաջ մեկնած ձեռքերովը օրհնութիւն կամ անէծք ցանցնելու:

Երբ սկիհը վեր բարձրացրին, նա ելաւ աթոռից ու ծունկի եկաւ սեղանի դիմաց: Բոլոր նրա շարժումները զարմանալի կերպով հանդարտ էին: Եւ երբ ոտքի ելաւ ու նորից դառնում էր իր տեղը, հեծելազօրի հազարապետը որ իր տօնական համազգեստների մէջ կանգնած էր նահանգապետի ետեւը, շշնջաց վիրաւոր կապիտանին.

— Կարդինալը կարծես ծերանում է: Բոլորովին մեքենաբար է կատարում իր գործը:

— Աւելի լաւ, — փսփսաց կապիտանը իբրեւ պատասխան: — Այդ անիծածը ընդհանուր ներումից ի վեր քարի պէս ծանրացել է մեր վզին:

— Բայց չէ՞ որ համաձայնութիւն տուաւ զինուորական դատին:

— Այո՛, վերջ ի վերջոյ: Շատ էր վարանում: Ի՞նչ տաք է այստեղ: Թափօրի ժամանակ բոլորս էլ արեւը զարնելու է: Ափսո՛ս, կարդինալ չենք, որ մեր գլխին էլ ամպհովանի բռնեն ամբողջ թափօրի միջոցին: Բայց կամաց, հօրեղբայրս մեզ է նայում:

Գնդապետ Ֆէրրարին մի խիստ հայեացք էր սեւեռել երկու երիտասարդ սպաներին: Նախորդ օրուայ հանդիսաւոր դէպքից յետոյ նա խիստ լուրջ էր տրամադրուած ու ջերմեռանդ. զուր չէր զայիս, որ այդ իշխանաւորները հարկ եղած յարգանքովը չէին վերաբերում այն բանին, որ ինքը անուանում պետական պարտաւորութիւն էր համարում:

Արարողապետը հաւաքում էր ու կարգի կանգնեցնում բոլորին որ մասնակցելու էր թափօրին: Գնդապետ Ֆէրրարին վեր կացաւ իր տեղից ու մօտեցաւ սեղանի վանդակին, նշանելով միւս սպաներին որ հետեւեն իրեն: Երբ պատարագը աւարտեց, քահանաները դնելով սկիհը բիւրեղեայ փառանակի նեւեր օրուայ անօթի, հեռացան զգեստների խորանը զգեստները փոխելու, ամբողջ եկեղեցում բռնկեց մի մեղմաձայն խօսակցութիւն: Մոնտանէլլին նստած էր մինչ իր գահին, աչքերը անշարժ յառած դէմին: Մարդկային կեանքի շարժման ծովը բարձրանում էր ու իջնում նրա շուրջը ու գալիս մեռնում նրա ոտքերի տակ: Բուրվառը բերին նրա առաջ: Մի մեքենական շարժումով բարձրացրեց ձեռքը ու լցրեց խունկը առանց նայելու ոչ աջ, ոչ ձախ:

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.28

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ,—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Օտար Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 5 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1932

5 Octobre 1932

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2000

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՇԽԱՏԱՆՔ ԵՒ ՀԱՒԱՏՔ

... Հազա՞ր թէ երկու հազար թիւ, — կարեւորը այդ չէ, այլ կատարուած աշխատանքը: Եւ աշխատանքին հետ կապուած հաւատքը:

ՅԱՌԱՋը ունեցաւ թ՛է մէկը թ՛է միւսը:

Եւ այսօր, լրացնելով իր 2000 թուականը, ամէնէն առաջ այդ գոհունակութիւնն է որ կը զգայ:

Աշխատանք՝ յաւագոյնը տալու համար, եւ հաւատք՝ իր առաքելութեանց մասին:

Ծնունդ առնելով բոլորովին զարտուղի աշխարհամասի մը վրայ, ուր հայկական բազմութիւններ թափեր էին ցիրուցան, այս թերթը՝ սկիզբէն իսկ նախընտրեց իր դերը կատարել առանց առուցիկ յաւակնութիւններու կամ չոնգալից «ռէքլամ»ներու.

Ան ճամբայ ինկաւ ինքնավստահ եւ հաստատակամ, իր ճակատագիրը կապելով տարագիր ժողովուրդին հետ:

Ձայն տուաւ, ձայն առաւ: Օրը օրին արձանագրեց անոր չարն ու բարին, սեւն ու ճերմակը: Ներշնչեց ու ներշնչուեցաւ:

Եւ ամէն անգամ, իւրաքանչիւր տողը գրի առած ատեն, ունեցաւ մէկ հիմնական մտմտուք, — չըսել այնպիսի բաներ, որ եռանդ կամ թմրութիւն կը պատճառեն, սիրտ կը պաղեցնեն, բայց եւ առուն կը քանդեն:

Որովհետեւ, կը գտնուէինք — եւ կը գտնուինք տակաւին — մեր պատմութեան ամէնէն ճակատագրական եւ յուրծուն շրջակէտին վրայ:

Կը զայլարուինք, կը տրորուինք ոչ միայն արմատախիլ օտարութեան, այլ եւ փոխանցման աննախընթաց տագնապի մը թաւալումներուն մէջ:

Վա՜յ մեզ, եթէ մէկ աչքով նայինք անողոք իրականութեան վրայ, փոխանակ չորս աչքով «ի՛նչն ու ինչ»ը գննելու, վերլուծելու, համապատասխան հետեւութիւններն հանելու:

Կրցա՞ւ ամուր կենալ այդ գետնին վրայ:

Մէջտեղն է իր եօթնւկէս տարուան պատմութիւնը:

Դաւանանքով՝ Դաշնակցական, ՅԱՌԱՋն ալ, ամէն բանէ առաջ, սահմանուած էր մանրելու, արծարծելու, ժողովրդականացնելու այն գաղափարները որ ձեւ ու մարմին առեր էին քառասուն տարուան երկունքէ մը: Գաղափարապաշտ, խանդավառ, մարտնչող եւ անձնուրաց բազմութեան մը քրտինքէն եւ արիւնէն:

Բայց, այստեղ ալ, ան ուզեց բանալ գիծ մը — չշփոթել երէկն ու այսօրը:

Ոչ սուտանմեհեւ ճոխբանք՝ հակայեղափոխական գիրպղնահատումներով, ոչ ալ՝ հրաշապաշտում չուայլանք:

Յեղափոխութիւնն ալ գիտութիւն մըն է: Իսկ մեր ժողովուրդի այս օրուան վիճակը՝ ամբողջ գիտութիւն:

Ապա ուրեմն, բառերը պիտի ունենան իմաստ եւ բովանդակութիւն, այլապէս կը դառնան ձուլածոյ ուլունքներ:

Յեղափոխութիւնը միշտ ալ խուսափած է բառերու հեղեղէն: Եւ Դաշնակցութիւնը չէր որ բացառութիւն պիտի կազմէր:

ՅԱՌԱՋը ունեցաւ սէրը գրականութեան եւ պաշտամունքը հայերէնի:

Ինքնէ օրաթերթ, անշուշտ կարելին — եւ տանելին — միայն կրնար տալ, գրականութեան եւ արուեստի տեսակէտով:

Բայց, կրցաւ երիտասարդական շարժում ստեղծել եւ դառնալ բոյն մը, ուր թառեցան բազմաթիւ արժէքներ, յետոյ իրենց ճամբան գտնելու համար:

Եւ մինչեւ այսօր ալ միշտ նորեր կը խլրտին, կը ծաղկին, մանաւորապէս թեւ ու աւիշ տալով մեր արձակին, որ այնքան կարօտ է գուրգուրանքի եւ աշխատանքի:

Սկիզբէն ի վեր, հոլովոյթ մըն է որ տեղի կ՚ունենայ ՅԱՌԱՋի մէջն ու շուրջը, յանուն գրականութեան եւ շարժումի:

Դժբախտաբար ճեռնտու չեն միջոցները, որպէս զի կարենանք լայն պատեհութիւններ ընծայել զարգանալու եւ արտադրելու:

Բարոյական կապը, մթնոլորտը, տենդը բաւական չեն, շարժման մէջ դնելու համար ամբողջ երիտասարդութիւն մը, որ հաւաք նետեց այս պողոտաներուն վրայ կամ այլուր, եւ որ կը հեւայ արտադրութեան երկունքէն:

Համրանք չունին ՅԱՌԱՋի անանուն աշխատակիցները, սկսելով բազմաչարչար գրաշարներէն, որոնց վերջին խումբը տեղի տուաւ համայնակուլ մեքենային առջեւ, ձգելով միայն երկուքը որ առաջին տողերը շարեցին:

Ամէն քաղաքէ եւ ամէն գիւղէ «ձայն» մը կը հասնի մօտաւորապէս ութը տարիէ ի վեր: Մեղանով, մատիտով, խառն ի խուռն բայց միշտ բովանդակալից: Հում նիւթեր՝ ժամանակակից «Հայոց պատմութեան համար: Մեծ մասը՝ անծանօթ խմբագրութեան: Բայց միշտ հաւատարիմ եւ եռանդուն:

Եթէ միայն ուսումնականներուն մնար պատկերացնել կեանքը այն համրանքներուն որ ինկած են այս ընդարձակ երկրի մէկ ծայրէն միւսը, հիւսիսէն մինչեւ իտալական կամ սպանիական սահմանագլուխը, — ՅԱՌԱՋը դժուար թէ կարենար հասնիլ օրուան պահանջներուն:

×

Լրացնելով երկու հազար թիւը, չունինք, նորէն շողշողուն ծրագիրներ եւ առաջադրութիւններ:

Պիտի շարունակենք տքնիլ այն ճամբուն վրայ որ մերն է:

Պիտի քամենք ինչ որ ունինք մեր մէջ եւ մեր շուրջը: Ինչ որ անհրաժեշտ է հալածական բազմութիւններու հոգեկան կորովը բարձր պահելու, անոր հորիզոնը ընդարձակելու, անոր ոլորտը ձեւաւորելու համար:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

COMPRENDS PAS !

Դպրոցները բացուեցան երկուշաբթի օր:

«Յառաջ»ի խմբագրատան մօտ, կը բարձրանայ եսկայ շէնք մը, երկու փողոցի վրայ:

Դպրոց մըն է, որուն մէկ դուռնէն կ՚երթան աղջիկները, միւսէն՝ մանչերը:

Կարելի չէ համրել աշակերտներուն բազմութիւնը: Բայց, միշտ ալ աչքի կը զարնեն օտարները, եւ մանաւանդ հայ մանուկները:

Ու, վերաբացման հետ, վերսկսաւ տեսարան մըն ալ, որ սիրտ կը ճմլէ:

Ամէն իրիկուն, ժամը 4ին, երբ դպրոցը կը փակուի, հայ աղջիկներ եւ մանչեր, առանձին կամ քանի մը հոգի միասին, կուգան խմբագրատուն, թերթ գնելու:

— Այս լրագիրը կը կարդա՞ս, պզտիկ.

— Comprends - pas. C'est pour papa:

— Ի՞նչ ըսիր

— C'est pour papa:

— Հայերէն չե՞ս գիտեր:

— Գիտեմ չեմ: Մամային հետ, քիչ մը...

Ահա սիրուն աղջիկ մը, 8—10 տարեկան:

Վերամուտէն առաջ ալ կուգար: Տասը ամիս է որ կը փորձեմ հայերէն բառ մը փրցնել բերնէն: Թերթը առնելուն պէս կը փախչի...

Շատերն կը պատմեն թէ՝ հայերէն գիտէ, բայց կը խուսափի:

Չի՞ սիրեր, կ՚ամչնա՞յ:

Մենք ալ ինչպէս որ կ՚ուզէք Հայոց գը այն է որ չի խօսիր:

Ու շարքը ոչ տասնով կը վերջանայ, ոչ ալ հարիւրով:

Հազարնե՞ր են այսպէս... Comprends pas !

Կը ճանչնամ ընկերներու զաւակներ, որոնք երբ իրենց հայրիկին կամ մայրիկին հետ դուրս ելլեն, կը պատուիրեն որ «օտար լեզու» — հայերէ՛ն — չխօսին իրենց հետ, փողոցը, հանրակառքին կամ շոգեկառքին մէջ:

Ծրանի՜ ձեզի, արեւելեան գաղութներ...

ՎԱՀԷ

ՆՈՐ ԳՈՐԾԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ

Խորհրդային իշխանութիւնը նոր գործավարութիւն մը հաստատեց, որ պիտի գրաւէ արմատին խորհրդային տնտեսութիւններով եւ անասնաբուծութեամբ: Այս ճիւղերը մինչեւ հիմա մաս կը կազմէին հողագործական գործավարութեան: Հարկ է զանազանել խորհրդային տնտեսութիւնները (սովխոզ) եւ հաւաքական տնտեսութիւնները (կոլխոզ): «Սովխոզ»ներու մէջ, ամէն ինչ կը պատկանի պետութեան, — հող, մեքենայ, արջառ: Հողագործները այնտեղ կ՚աշխատին եւ աշխատավարձ կը ստանան ինչպէս արդիւնաբերական բանուորները: Մինչդեռ «կոլխոզ»ներուն մէջ արտադրութեան միջոցները հասարակաց են եւ տնտեսականօրէն սեփականութիւնը՝ հողագործական համայնքին:

Նոր գործավարն է Եուրքին, 34 տարեկան, որ մետաղագործական բանւոր եղած է եւ 1931էն ի վեր օգնականն է հողագործական գործավարին:

Ուրիշ հրամանագիր մը կը հրահանգէ վերակազմել հողագործ. բարձրագոյն դպրոցները, վարիչներ հասցնելու համար հաւաքական տնտեսութեանց, անասնաբուծութեան, պետական ագարակներու բարւոքման եւն. համար:

ՀԱՅԸ ԿԸ ԺԱՆՆԱՅ

Ցորենի եւ ալիւրի գիները իջած ըլլալով, հացը 1.85ի պիտի ծախուի այսօրուընէ սկսեալ, փոխանակ 1.90ի:

— :-: —

30.000 ՄՈՒՐԱՑԻԿՆԵՐ կը գտնուին Վիէննայի մէջ, համաձայն ոստիկանութեան վերջին տեղեկագրին: Ասոնց մէջ են շրջուն երգիչները եւ նուագածուները:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Իրաքի ճանաչումը ընդունելութիւնը իբրեւ անդամ Ազգերու Դաշնակցութեան

Երկուշաբթի օր, 3 հոկտեմբեր, Իրաքի պետութիւնը միաձայնութեամբ ընդունուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ, 13րդ ընդհ. ժողովին կողմէ: Ասով 56ի կը բարձրանայ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամներուն թիւը: Իրաքի պատուիրակութիւնը, որուն կը նախագահէր վարչապետ Նուրի փաշա, ներս հրաւիրուեցաւ եւ նստաւ իրեն յատկացուած տեղը: Ընդհ. ժողովի նախագահը ջերմապէս շնորհաւորեց պատուիրակութիւնը, շեշտելով թէ այս միաձայն ընտրութիւնը մեծ թուական մը կը կազմէ Իրաքի պատմութեան մէջ: «Այս ընդունելութիւնը արժանի վարձատրութիւնն է այն ջանքերուն զորս թափեց Իրաքի թագաւորութիւնը, իր քաղաքական կազմը հաստատելու եւ ահաւոր հարցերու դիմագրաւելու համար»: Նախագահը գոհունակութիւն յայտնեց արտը ցեղին աջակցութեան համար, իսկ երախտագիտութիւն՝ Մեծն Բրիտանիոյ, որ յաջողապէս լրացուց հոգատարութիւնը:

Նուրի փաշա շնորհակալութիւն յայտնեց ընդհ. ժողովին, եղած մեծ պատիւին համար: «Իրաքի ժողովուրդը անդադար տենչաց կատարեալ եւ վերջնական անկախութեան, բայց կ՚ուզէ նաեւ իր երախտագիտութիւնը յայտնել Մեծն Բրիտանիոյ այն հրաշալի եղանակին համար որով կատարեց հոգատար պետութեան առաքելութիւնը, համաձայն Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին: Իրաքի միակ փառասիրութիւնն է ամենասերտ յարաբերութիւններ մշակել իր դրացիներուն հետ եւ գործակցիլ Ազգերու Դաշնակցութեան աշխատանքին, խաղաղութեան եւ ընդհանուր բարօրութեան համար»:

Անգլ. կառավարութեան կողմէ գոհունակութիւն յայտնեց արտաքին նախարարը, որ շեշտեց թէ արաբական առաջին պետութիւնն է որ կ՚ընդունուի Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ: Ֆրանսական պատուիրակութեան կողմէ եւս ջերմ գոհունակութիւն յայտնուեցաւ:

∴ Ընդունելութենէն առաջ, մասնաւոր ժողովի մը մէջ քննուեցաւ Իրաքի եւ Սուրիոյ սահմաններու խնդիրը:

Երկու երկիրներուն սահմանները գծելու առաջին փորձ մը կատարուեցաւ 1920ին, բայց հանդիպեցաւ մեծ դժուարութեանց, որովհետեւ կարգ մը խնդիրներ առկախ կը մնային: Մասնաւորապէս չէր գործադրուած Սան Ռէմոյի համաձայնութիւնը, Անգլիացիներու եւ Թուրքերու վէճի մասին (Մուսուլի շրջանին մէջ): Չէր կարգադրուած նաեւ Թուրքեւֆրանսական սահմանավէճը՝ Տիգրիսի շրջանին մէջ («բադի կտուց»): Այս բոլոր դժուարութիւնները հարթուած են այժմ, որովհետեւ Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ սահմանագլուխը ճշդուեցաւ 1929ին, իսկ Սուրիոյ եւ Յորդանանի սահմանագլուխը՝ անցեալ տարի:

Կարգը Սուրի՞ոյ պիտի գայ

Ֆրանսական թերթերը դիտել կուտան թէ՝ Իրաքի անդամակցութեան առթիւ եղած հանդիսաւոր արտայայտութիւնները խոր տպաւորութիւն պիտի գործեն ոչ միայն Դամասկոսի մէջ, որ ազգայնականներուն բոյնն է, այլ եւ ամբողջ Սուրիոյ մէջ: «Հաւանական է որ, կը գրէ «Փըթի Փարիզիէն», մեր հոգատարութեան յանձնուած երկիրը, որ Միջերկրականի ափերուն վրայ գրաւած դիրքով, իր հարստութիւններով, արեւմուտքի հետ ունեցած տեւական յարաբերութիւններով, մտաւորապէս եւ քաղաքականապէս աւելի զարգացած է քան Իրաքը, պիտի օգտուի այս փաստէն, պահանջելու համար որ մենք ալ Անգլիոյ օրինակին հետեւինք: Սուրիոյ ազգայնականները, որոնք արդէն երկար ատենէ ի վեր կը խլրտին եւ հոգատարութեան վերացումը կը պահանջեն, պիտի քաջալերուին այս խրոխտութեամբ, իրենց պայքարին համար: Եւ շատ չանցած, որոշ յանձնառութիւններ պիտի պահանջուին մեզմէ: Անշուշտ յանկարծակիի չպիտի գայ Պ. Փոնսօ, այն հանդարտաբարոյ եւ բանիմաց մարդը որ կը վարէ Սուրիոյ մարզպանի փափուկ պաշտօնը: Բայց հարկ է որ հանրութիւնն ալ չզարմանայ եւ միտքերը պատրաստուին:

Իռլանտայի կառավարիչը հրաժարեցաւ

Պ. Ճէյմս Մքնէյլ, Իռլանտայի կառավարիչը, ընդունելով Անգլիոյ թագաւորին կողմէ, իր հրաժարականը ներկայացուց: Թագաւորը ստիպուեցաւ ընդունիլ այս հրաժարականը, տեղի տալով Իռլանտացի վարչապետին թելադրութեանց: Ասով, Տէ Վալէրա նոր յաղթանակ մը կը շահի: Իսկ բրիտանական գաղթապետութիւնները՝ նոր ստացուած իրաւունք մը կը գործադրեն: 1930ի կայսերական ժողովին մէջ, գաղթապետութեանց ներկայացուցիչները պնդեցին եւ իրաւունք ստացան Անգլիոյ թագաւորին հետ խորհրդակցաբար նշանակելու կամ հրաժարեցնելու գահուն ներկայացուցիչները — կառավարիչ կամ նահանգապետ: Տէ Վալէրա այժմ ազատ է ինք ընտրելու նոր կառավարիչը, եւ ենթարկելու թագաւորին վաւերացման:

Համաշխարհային տնտեսական համաժողովը

Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովը որոշեց Լոնտոնի մէջ գումարել համաշխարհային տնտեսական համաժողովը: Թուականը ճշդուած չէ, բայց կը կարծուի թէ 1933 փետրուարին պիտի ըլլայ: Այժմէն պատրաստութիւններ կը տեսնուին եւ լեռնակուտակ տեղեկագիրներ կը կազմուին, տագնապին լուծումը դիւրացնելու համար:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՃԷԳԷԼԸ ՄՈՒՍԱՅԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Անտիոքէն մեզի կը գրեն թէ սեպտ. 18ին տեղի ունեցաւ Ճէպէլը Մուսայի վրայ շինուած յուշարձանին բացումը: Ներկաներուն թիւը 5—6000ի կը հասնէր: Հոգատար իշխանութիւնը թոյլ չէր տուած արտակարգ հանդիսութիւններ կատարել: Այս առթիւ, զանց առնուեցաւ շատ մը ուղերձներու ընթերցումը: Ֆրանսացի ծովակալն ալ, որ միեւնոյն առթին բանաստեղծ է, գեղեցիկ ճառ մը խօսեցաւ:

Շուտով կը հրատարակենք յուշարձանին լուսանկարը.

⁂ Անտիոքը առանձին առաջնորդութեան պիտի վերածուի, ինչպէս եղած է հին ատեն: Եկեղեցի մըն ալ պիտի կառուցուի, հինը քանդուած ըլլալով: Այժմ վարձու մատուռ մը միայն ունին:

ԱՐԻՒՆԱԼԻ ԿՌԻՒ՝ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

Երկու շաբաթ առաջ Հալէպէն կողմը (Քըրք խանէն 7 ժամ հեռու, թուրքեւսուրիական սահմանին վրայ) հինգ օր կռիւներ տեղի ունեցան: Թուրքերը յարձակած էին զինուորներով եւ հրասայլումներով, որոնք արգիլման հրացաններ եւ գնդացիրներ ունէին: Թուրքերէն չորս զինուորներ, հրամանատար Թօսուն օղլու եւ ուրիշ երաժիշտ մը սպաննուեցան, իսկ Սուրիացիները ունեցան մէկ զինուոր եւ մէկ քաղաքացի սպաննուած, երկու զինուոր եւ մէկ քաղաքացի վիրաւորուած:

Պ. ԴԱՒԹԵԱՆ՝ ԱԹԷՆՔԻ ԴԵՍՊԱՆ

Յունահայ թերթերը կը գրեն թէ խորհրդային իշխանութիւնը Աթէնքի դեսպան նշանակած է Պ. Ա. Դաւթեանը, որ նախապէս կը վարէր Թէհրանի դեսպանութիւնը: Աթէնքի դեսպան Պ. Փոթեմքին փոխադրուած է Հռոմ:

Պ. Դաւթեան հայ է միայն անունով: Ոչ հայերէն գիտէ, ոչ ալ որ եւ է կապ ունեցած է հայկական իրականութեան հետ:

Թէհրանէն առաջ, կը պաշտօնավարէր Փարիզի խորհրդային դեսպանատան մէջ:

Այս «դիւանագէտ»ն է որ երկու տարի առաջ փորձեց կառավարութեան միջոցով խեղդել Ատրպատականի առաջնորդը, բայց իր արժանի պատասխանը ստացաւ Իրանի Աւլքին նախարարին կողմէ:

50 ՈՒԽՏԱՒՈՐՆԵՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն.— Ոստիկանութիւնը ձերբակալեց յիսունի չափ կիներ եւ այրեր, որոնք ուխտի գացեր էին Ճէպպար Տէտէի գերեզմանը: Ճէպպար Տէտէ բարեպաշտ շէյխ մը եղած է եւ իր յիշատակը երկիւղածութեամբ կը յարգուի այս շրջանին մէջ: Ուխտաւորները արարողութիւններ կը կատարէին գերեզմանին վրայ եւ աղօթքներ կը մրմնջէին: Քէմալականութիւնը արգիլած է այս կարգի արարողութիւնները, քանի որ փակուած են «թէքքէ»ները եւ միայն մզկիթներու մէջ կարելի է աղօթել:

Օրէնքը երկարատեւ բանտարկութիւն կը տրամադրէ այս կարգի յանցանքներու համար:

ԿԱՆՏԻ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ

Կանտի կը սպառնայ վերսկսիլ ծոմապահութիւնը, եթէ մինչեւ վեց ամիս իր իմաստը չկարենացնէ «անհպելի»ներու յորջորջումը, որ կը գործածուի փարիաներուն համար:

⁂ Այժմ ամէն հաղորդակցութենէ զրկուած ըլլալով, Կանտի սկսած է գիրնալ, հակառակ իր ծոմապահութեան: Օրն ի բուն կը պտտի խցիկին մէջ, եւ կը զբօսնու իր սիրական այծին հետ:

ԼԵՀԱՍՏԱՆ ՇԱՀԵՑԱՒ

Հակառակ տիրող կասկածներուն. Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին անդամ վերընտրուեցաւ Լեհաստան, 52ի վրայ 48 ձայնով: Թուրքիան ալ երեք քուէ շահեցաւ, իսկ Իրաքը՝ մէկ: Միեւնոյն ատեն անդամ ընտրուեցան Չեխոսլովաքիան եւ Մեքսիկան (երեք տարուան համար):

«ՅԱՌԱՋ»

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(ցնծութիւն իր երկհազարեակին առթիւ)

Թուփի պէս անցաւ ու կ'ապրի ՅԱՌԱՋը:

Ընձիւղ մըն էր նախ, աղւոր բայց կանանչ. Աճեցաւ աստիճանաբար, բայց ոչ ուղղակի ծառերու պէս՝ ինչպէս բարտին, այլ Թուփի պէս, որ ջով կը նետէ, կը փռուի, կը տարածուի: Այդպէս է, որ ՅԱՌԱՋ օրաթերթը դարձաւ ամբողջ հայ ժողովուրդին, որ զայն կը կարդայ Ֆրանսայի, Յունաստանի, Պուլկարիոյ, Պարսկաստանի, Եգիպտոսի ու Ամերիկայի եւ մինչեւ հեռաւոր Չինաստանի մէջ: Ահա թէ ինչո՛ւ կ'ուզէի սրբագրել ՅԱՌԱՋի ճակատը ու գրել Le grand quotidien de tous les Arméniens.

×

Առաջին հազարեակին առթիւ, ես ներկայացուցեր էի լեզուն որ ՅԱՌԱՋինն է, — յստակ ինչպէս ջուրը հայրենի լեռնաղբիւրներուն, ծփուն ինչպէս հովը մեր անտառներուն: Կամ նկարի մը պէս աղուոր, զօրքի մը պէս առք, բաբախուն ինչպէս սիրտ մը եւ կենդանի ինչպէս մեր ժողովուրդը:

Եթէ, պէտք ըլլար աչքի զարնող յատկութիւնը, — որուն կը յարի ՅԱՌԱՋ, առանց վարանելու՝ պիտի ըսէի թէ իրապաշտութիւնն է այդ: Իր խմբագիրը մեզի կուգայ սերունդէ մը, որ տարուած էր խորհրդապաշտութեամբ. Պարզ բառերն իսկ, այն շրջանին, կը գրուէին գլխագիրով: Բայց մեր խորհրդապաշտութիւնը պայմանաւորուած էր ցաւագալուստային շրջանով, (կը յիշէ՞ք յառաջաբանը Թ. Զարդարեանի գրքին): Այնպէս որ, երբ մթութիւնը փարատեցաւ, լեզուն երաժշտութիւնն ունէր իբրեւ տանդութիւն կշռոյթին: Այդ ակն է, որ լեզուն կը սոկէ, կը դաշնաւորէ ու կը քաղցրացնէ: Կշռոյթին այդ ակն է, որ լեզուն կը տանի կարդացութեան կամ «ցեղային» բերքերուն: Կշռոյթին այդ ակն էր, դարձեալ, որ մեր լեզուն փրկեց Թուրք լեզուին հպատակութենէն: Լեզուն ունի երկու հիմ, — կշռոյթ եւ նախադասութեան վիճակը: Սակայն ես հաւատացած եմ, որ նախադասութիւնը կը հպատակի կշռոյթին: Հետեւաբար, կշռոյթն է, որ կը կազմէ լեզուին միակ ակունքը: Շատո՞նց թրքացած էր մեր նախադասութիւնը, Պոլսոյ մէջ: Հայկական կշռոյթին արմուկը, սակայն, փրկեց մեզ վտանգէն: Այդ ազատագրութեան մէջ մեծ դեր խաղցաւ գաւառը: ԱԶԱՏԱՄԱՐՏէն առաջ ԱԶԴԱԿ շաբաթաթերթը (Շաւարշ Միսաքեան եւ Գեղամ Բարսեղեան) այն ի՛նչ գործով էր կամ նուիրում, որ կ'արտայայտէր հանդէպ գաւառին: Թղթատեցէք այդ շաբաթաթերթը, եւ կը զգաք նոր աւիշի մը ջերմութիւնն ու համը. Անշուշտ գաւառը կուգար, «Վաղուան գրականութեան» վիճաբանութիւններէն ու ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿէն ալ առաջ, բաբախել մեր գանտատ լեզուին մէջ: Բայց ԱԶԴԱԿի արդիւնքն է առաւելապէս, որ հայ գաւառը բացաւ իր առուն: ԱԶԱՏԱՄԱՐՏը գետակի մը փոխեց ճամբան: Իսկ Վարուժան ու Կոմիտաս քանդեցին վերջին թումբերը:

Անհատը աղէտէ մը վերջ, գաւառին մնացորդներուն արմունն է, որ կը կատարէ ՅԱՌԱՋ: Չկայ հին ու հզօր գաւառը, բայց այդ գաւառին փլատակները կը թելադրեն, այս անգամ, մէկ բան, — իրապաշտութիւն: «Ձայներ Գաւառէն»ը դպրոց մըն է, ուր ամէն օր մեզի կը յիշեցնեն իրականութիւնը: Եթէ հին մտաւորական ու քաղքենի սերունդը խորտակուեցաւ ու մարուեցաւ դեղնորայն երազներով, ահա գաւառական համեստ ձայնը, այս թերթին էջերէն, կը թելադրէ չըբաղիլ անկարելի երազներով ու մեծ գործերով: Ու մանաւանդ կը թելադրէ, առանց հրաժարելու մեր պատմութեան տուած իրաւունքներէն, չզանցառել զանոնք հիւանդ երեւակայութեամբ եւ բանաստեղծի գինովութեամբ:

×

Իրապաշտութիւնը, գրականութեան թէ քաղաքականութեան մէջ, կը նշանակէ, բժշկական բառբառով, մտքի առողջութիւն:

Արդ, հիւանդ է հայ միտքը յետպատերազմեան այս շրջանին: Ջղային փլուզում մը կը նշմարուի ամէն աշխատանքի մէջ կամ մտաւորական նահանջ մը, որ հետեւանք է հոգեթափութեան (dépression): Ամէն կողմ խուլ դժգոհութիւն, անբացատրելի սրտնեղութիւն, խորունկ մելամաղձութիւն, քաղցրութեան պակաս, կատորժակ — յուսիմի մը ամէն բանի մասին, յանդգնութեան եւ վճռականութեան բացակայութիւն, վարանում, վախ մը որոշում տալու առէն, սեկտարիկ խորհրդածութիւններու նուիրում, պատասխանատուութենէ խուսափում կամ չափազանց վախ, ահաւոր կամազրկութիւն, aboulie եթէ ծանր չէ այս բառը: Ահա նշանները մեր այս շրջանին, իբրեւ հետեւանք, անշուշտ, յուսախաբութեանց, պատրանքներու, ազգային ու քաղաքական մեր կեանքի փլուզման.

Եւ ահա այսպիսի շրջանի մը մէջ է, հրապարակ կ'ելլէ ՅԱՌԱՋ օրաթերթը.

Այս կացութեան մէջ կը տեսնուին երկու խմբաւորումներ, — նահանջականներ (défaitiste) եւ պատեհապաշտներ (opportuniste): Այս վերջինները հասարակ արկածախնդիրներ են, — օգտուիլ ժողովուրդին հոգեթափութենէն, յուսախաբութենէն եւ դժգոհութիւններէն, առու մարդակէ ձեւանալ, բաց ճամբաներ ցոյց տալ, «ծօ, ի՜նչ կայներ էք, եկէք յարձակինք, ձեզի երկնցնեմ՝ քուկդ կ'ըլլայ»: Այս արկածախնդիրներուն մէջ դուք կը հանդիպիք նաեւ երիտասարդներու, որոնք «վայելել» կ'ուզեն, (բայց ոչ հասարակ վայելքներ, այլ իրենց ուժին ծաղկումը), ու «երեւա՛լ» երբ դեռ չեն կապած իրենց բերը ու չունին ծանրութիւն: Զարգացումի պակասը պատճառ մը չէ, որ չտեսուին արկածախնդրութեան մէջ:

Հիւանդ այս խմբաւորումներուն դիմաց՝ հանդէ՞ս մըն է տեսնել, որ ՅԱՌԱՋ կը մնայ առողջ, կը պահէ իր ջիղերուն եւ հոգիին հաւասարակշռութիւնը, կը կապուի իրականութեան ճանաչման աշխատանքին:

Ո՛չ, ՅԱՌԱՋ չուզեց երբեք մարգարէ դառնալ կամ նոր յուսախաբութիւններ պատճառել յիմար պատրանքներով: Մենք, «օրուան տղաքը», կը մեղադրենք հին սերունդը, որ ռոմանթիք գինովութեամբ մը այս ժողովուրդին հակառակիր կալեց տարօրինակ խոստումներու, բայց նոյնքան ծանր կը մեղադրենք անոնք, որ կը պարծին թէ մէկ օրէն միւսը պիտի կրնան փոխել մեր ճակատագիրը: [illegible] մը, — թէ փոքրիկ ժողովուրդ մըն ենք, — աւելի եւս ճիշդ է հիմա, թէեւ ունի եղերական խորութիւն: Իմաստութիւնը, — մտքի առողջութիւնը — կը թելադրէ, որ սիրենք եւ ընդունինք ճշմարտութիւնը, ճանչնանք իրականութիւնը: Պէտք է իրապաշտութեան պաշտամունքը տարածել բոլոր մեր ազգային ու քաղաքական ճակատներուն վրայ, իրապաշտ արուեստ, իրապաշտ քաղաքականութիւն, իրապաշտ հրապարակագրութիւն: Այդ է որ, կը կարծեմ, կը կատարէ ՅԱՌԱՋի խմբագրութիւնը, եթէ իր տուած յօդուածներուն մէջ դուք չէք գտներ գիրուկ ու մեծամէջ փառաբանութիւններ, ուռուցիկ նկարագրութիւններ, սուտ գովեստներ, դիւրին խանդավառութիւններ: ՅԱՌԱՋի արժանիքն եղաւ իր պարկեշտութիւնը: Պարկեշտ մնաց այս թերթը, որովհետեւ չխոստացաւ մեծ բաներ, բայց ինչ որ տուաւ մեծ բան էր:

Եթէ ուզէի տալ ՅԱՌԱՋի նկարագիրը, ես պիտի ըսէի թէ արթնութեան օրաթերթն է ան, — առաքելութիւնն ունի արթնցնելու մեր իրականութեան զգայարանքը:

Իրականութեան հրաւէրը պատճառ մը չէ հրաժարելու այն իրաւունքներէն, զորս պատմութիւնը տուած է մեզի, բայց ՅԱՌԱՋ կը թելադրէ արթննալ եւ արթուն ու գիտակից վիճակի մէջ պահանջել, ինչ որ հին սերունդը պահանջեց կէս — քուն, կէս — գինով, բոլորովին պատրանքներու անձնատուր:

Ահա թէ ինչո՛ւ կը գոչեմ, — կեցցէ՛ երիտասարդ եւ առողջ թերթը, իրապաշտ այս օրաթերթը, ՅԱՌԱՋ:

Եւ միշտ յառաջ:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԵՐԷՑ ԱԵՐՈՒՆԴԻՆ ԿԱՐԾԻՔԸ

ՅԱՌԱՋ որ ասում ես, — կայ ե՛ւ նկարագիր, ե՛ւ դէմք: Սկզբից մինչեւ հիմա. Նա հաւատարիմ մնաց իր անունին: Չի եղել մի օր, որ ընթերցողը կարդայ ՅԱՌԱՋը ու յետ նայի. ՅԱՌԱՋը յառաջ է միշտ: Յառա՞ջ դէպ ի պայծառ ապագան, դէպ ի հորիզոնները լուսաւոր, դէպ ի ազատ կեանք եւ ստեղծագործութիւն: Ընդհակառակն, երբեմն կարելի է գանգատուել, որ խիստ շատ է շտապում ՅԱՌԱՋը: Ուզում ես ասել. «Կա՛ց, ո՞ւր ես վազում»: Շատ շարժում ու եռուզեռ կայ շուրջը:

(1929) Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ԱՆՅՈՂԴՈՂԴ ՔԱՅԼԵՐՈՎ

Ութ տարի է անցեր այն օրէն, երբ «Յառաջ» տարագրի դառնութիւններով ծանրաբեռնուած, խարխափումներով ու տարակուսանքով հրապարակ իջաւ:

Զոհողութիւն եւ հաւատք էր հարկաւոր, տակաւին անկայուն գաղութի մը մէջ, ինչպէս Փրանսահայութիւնն էր, լրագրութեան փարիլ, օրաթերթ դարձնել, ծաւալ մեծցնել եւ տեղ տալ ամէնուն որ իրենց վէշտերն ու ցաւերն արտայայտեն:

Պէտք է յիշել «Կը փնտռուին»ներու երկար շարքը «Յառաջ»ի մէջ, որոնցմով հեռաւոր վայրերէն, անապատ աւազներէն, Թուրք եաթաղանէն եւ արաբական վրաններէն մազապուրծ վերապրողները հարազատներ իրար կը փնտռէին, կը գտնէին, կը հաւաքուէին:

Պէտք է յիշել Ֆրանսայի հեռաւոր եւ անյայտ ագարակներու մէջ ցրուած մեր որբերը, որ «Յառաջ»ի թիւերը իրարու կը զրկէին, ագահութեամբ կը կարդային եւ հայ կեանքի անցուդարձերուն կը ծանօթանային ու կը կապուէին հայկական իրականութեան:

Պէտք է յիշել հայ գաղթականը, որ բանուոր դարձած, Փարիզէն Մարսէյլ, Մարսէյլէն Լիոն, Լիոնէն Վալանս, Տէսինէն Վիէն, Վիէնէն Սէն-Շամոն, Սէնթ-Էթիէն, Ռուան, Փօնթ'Օդմէր եւ այլուր, գործարաններու ծխնելոյզներուն եւ բնական յարկերուն տակ, ձեռքէ ձեռք կ'անցընէին «Յառաջ»ը, հայկական լուր մը, [illegible] մը, յօդուած մը կարդալու եւ իրենց հայ հոգին, հայ զգացումները եւ հայ տարագիր մարդու ամենօրեայ ներքնաշխարհին ծանօթանալու եւ սփոփանք մը, դարման մը գտնելու յոյսով:

Հայը հայ պահելու համար «Յառաջ»ը դարձաւ ուղեցոյց մը, լապտեր մը եւ տեղ տուաւ լայնօրէն «Գաւառէն Ձայներ»ուն [illegible], որ կը հասնի ամէն օր խմբագրատուն, յաճախ անընթեռնելի, կենդանի ձեւեր են անոնց կուրծքերէն արձակուած, պարզ, յուզիչ եւ զգայուն, ցոյց տալու անգամ մը եւս, հայ ժողովրդի մշտանորոգ վերածնունդի բնազդը:

Ու «Յառաջ»ի բուն դերը հո՛ս էր արդէն — մնալ կապուած ժողովրդական զանգուածներուն, գլուխը հակել անոր վէրքերուն եւ տարածել հայ գիրն ու գրականութիւնը:

«Յառաջ»ը՝ տարագրութեան մէջ եւ տարագրութիւնը՝ «Յառաջ»ի մէջ, իրար ամբողջացուցին, իրար կապուեցան եւ մէկը դարձաւ իր գոյութեան իրաւունքը, իսկ միւսն իր արտայայտութիւնն ու պատկերը.

Սահմանափակ կամ միակողմանի պիտի ըլլար, եթէ միայն այս կոչումով ճամբայ ելած ըլլար «Յառաջ»ը:

«Յառաջ»ը ամէնէն առաջ կուսակցական օրկան մըն է, հոսանքի մը արտայայտութիւնն է եւ այդ տեսակէտով է որ ան ա՛լ աւելի արժէք մը կը ներկայացնէ: Ինչ որ թերութիւն կը նկատուի հակառակորդներու, չէզոքութեան վարագոյրի տակ ծածկուած «անկողմնակալ» Հայերու, առաւելութիւն մըն է մեզ մօտ, որ «Յառաջ»ը կռթնած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան գաղափարաբանութեան:

Առանց Դաշնակցութեան «Յառաջ»ի պատերը պիտի ըլլային սառնապատ, մտքերը գոց, եւ կոչումն ու դերը հարցական:

«Յառաջ»ը հաւատարիմ թարգմանն է Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ, շինուած անոր միսէն ու ոսկորէն.

Մեր բազմաթիւ խումբերը, կուսակցական ժողովները, տօնակատարութիւններն ու հաւաքոյթները իրենց յատուկ սիւնակն ունին եւ հոն անխտիր ամէնը տեղ ունին, որպէս իրենց սեփական բեմն ու ամպիոնը:

Կուսակցական գետնի վրայ «Յառաջ»ի տուրքը Հ. Յ. Դաշնակցութեան վեր է ամէն գնահատանքէ:

Առանց դրական կողմերն են «Յառաջ»ի եւ իր ութ տարուան գոյութեան ընթացքին ցանած սերմերուն հասունցած պտուղները:

Ինչ թերութիւններ ունի «Յառաջ»ը

Իր կատարած գործը այնքան ակնբեւ է, որ կը նսեմանան չկատարածները: Իր թերութիւնները, — մեր ուզածի անկերպարան վիճակէն ծնունդ առած — այնքան քիչ են, որ կը չքանան իր առաւելութիւններուն առջեւ: Բայց այնուամենայնիւ այդ թերութիւնները կան եւ կրնան դիւրութեամբ սրբագրուիլ Փարիզի նման վայրի մը մէջ, ուր ամէն հնարաւորութիւն կայ:

Առաջինը՝ Խորհրդային Ռուսաստանի կեանքի ցոլացումն է: Գաղթահայութիւնը շատ քիչ բան գիտէ անոր էութեան, ներքին ցնցումներուն ու զարգացումներուն, անոր տնտեսական կրած փոփոխութիւններուն, արտաքին եւ ներքին քաղաքականութեան, տնտեսական եւ շինարարական ձեռնարկներուն մասին: Պէտք է մասնաւոր սիւնակներ յատկացուին անոր, որովհետեւ մեր անխուսափելի դրացին է անիկա եւ նստած է մեր երկրին մէջ:

Խորհ. Ռուսաստանը դիտել բազմաթիւ անկիւններէ, կը նշանակէ նպաստել հայ մտքի քաղաքական առողջութեան, իրական ծանօթութեան եւ վերաքննահատութեան: Ուզենք թէ չուզենք, խորհրդային Հայաստանը կը գտնուի անոր տիրապետութեան տակ եւ անոր ծոցէն անոնց առնող արձագանգներն է որ կը կրկնէ ու կը կապէ:

Երկրորդ՝ Հակախորհրդային ճակատի՝ գաղութներու ռուսական կեանքի խմորումները քիչ տեղ կը գտնեն «Յառաջ»ի մէջ:

Հոս եւ այլուր, տարագիր Ռուսերը իրենց ներքին ապրումներն ու շարժումներն ունին, կազմակերպութիւններն ու միութիւնները, մամուլն ու գրականութիւնը, որոնց ծանօթութիւնը նմանապէս հայ ընթերցողի գիտակցութեան սեփականութիւնը պէտք է ըլլայ

Երրորդ՝ մերթ ընդ մերթ մեր կովկասեան տարագիր գրագէտներուն քաղաքական շարժումներուն հետեւիլ եւ «Յառաջ»ի ընթերցողներուն սեփականութիւն դարձնել:

Չորրորդ՝ Յառաջը հետզհետէ դնել այնպիսի գետնի մը վրայ, որ դառնայ հայ համագաղութային թերթ:

Անշուշտ՝ դիւրին է քննադատել, բայց դժուար է իրագործել:

Որպէս գիտեմ թէ որքա՛ն արտամաշ է օրագրութիւնը, որքան դժուար է ընթացիկ կեանքի հազար ու մէկ հոգերուն հետ քալել, մանաւանդ այսպիսի ծանր տնտեսական պայմաններուն առեւ: Բայց պէտք է [illegible] նպատակներ, կամք ու զոհողութիւն, յաղթահարելու համար բոլոր խոչընդոտները:

Այո՛, ապերախտ է մամուլի աշխատանքը, մանաւանդ հայ մամուլի որ հրապարակագիր մը կոչած է «ճերմակ պատանք»: Բայց, միեւնոյն ատեն, սփոփարար եւ ոգեւորիչ: Հզօր ազդակ մը մշակոյթի:

«Յառաջ»ը բոլորեց իր 2000 թիւը, առանց ընկրկելու եւ վհատելու.

Պէտք է անյողդողդ շարունակել տօնելու համար «Յառաջ»ի 3000ամեակը, աւելի կատարելագործուած, աւելի ճոխացած եւ աւելի տաք հանդիսավայր մը դարձած մեր գրչի եւ մտքի հաւատարիմ սպասաւորներուն եւ ընկերներուն:

ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»

(ԵՐԿՀԱԶԱՐԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Քանի շաբաթ է չեմ գրած:

Թառած էի լեռներու բարձունքին, ուրկէ անցնող քամիները չեն թողուր որ միտքիդ մէջ բոյն շինելու ժամանակ գտնէ մտածման թռչունը:

Իսկ իմ մտքիս մէջ քաղաքէն չհեռացած Թախիծ նստած էր բարկութիւնը:

Բարկացած էի «Յառաջ»ի խմբագրին դէմ: Պատճառը էական չէ, այլ հետեւանքը:

Շաբաթներով ի զուր մտածեր եմ գտնել լաւագոյն ձեւը իրմէ վրէժ հանելու: Անօգուտ փնտռտուք հազար մեթր բարձունքներու նօսրացած մթնոլորտին մէջ: Ու նորէն անդաւար քաղաքն էր որ պիտի ներշնչէր, առիթը պիտի ստեղծէր յագեցնելու վրէժի մեղքը:

Երկհազարեակը «Յառաջ»ի՜ն..

Ի՜նչ անզին պատեհութիւն յարձակելու անոր խմբագրին վրայ...

×

Նախ հակառակ թերթին ճակատը գրուածին, իրը չէ թերթը: Մի հաւատաք, երբեք իր սեփականութիւնը չէ «Յառաջ»ը: Այս թերթը իմս է, քուկդ է եւ ամէն անոնց, հաւատացեալ կամ հեթանոս, որ իր ընկերներուն կամ գաղութի հայութեան եւ հայ մշակոյթին հետ կ'ուզեն կապուած եւ հաղորդակից մնալ:

Համոզուելու համար մտէք խմբագրատուն:

Աշխատակիցը, յօդուածագիրը, գաւառէն հատած այցելուն, յաճախ բոլորովին անծանօթ դէմքեր, ներս կը մտնեն, կը տեղաւորուին — եթէ աթոռ ճարեն — կը քաշեն թուղթը եւ կ'սկսին խազխզել: Ոչ ոք կը զարմանայ, ոչ ոք կը հարցնէ: Եւ ոչ ոք կը հետաքրքրուի տանտէրով, որ իրականին մէջ գոյութիւն չունի: Տանտէրը, ինչպէս ըսի, ամէն մէկ աշխատակից է, իւրաքանչիւր ընթերցող, «Յառաջ»ի կատարած դերին հաւատացող իւրաքանչիւր Հայ եւ... այսպէս խմբագի՞ր, ի՛նչ խմբագիր:

Աւելի լաւ համոզուելու համար թէ ընդհանուրին սեփականութիւնն է այս թերթը, մտէք գործի ժամերուն: Շատ անգամ տեսեր եմ այցելուներու մասնակցութիւնը կապոցներու բաշխումին, ծրարներու տառքուածին: Առանց հրաւէրի, առանց խնդրանքի:

Բայց ամէնէն աւելի պէտք էր ներկայ ըլլալ գանէ մէկ օր այն հեռաւոր ամիսներուն, երբ թերթին խմբագիրը հեռանալու գացած էր Յունաստան:

Թերթին բուն տէրերը՝ գրող կամ ընթերցող, ինքնաբերաբար հաւաքուեցան «Յառաջ»ի շուրջը եւ քաշեցին զայն, մինչեւ յառա՛ջ..., յուսախաբ ընելով շատեր եւ թերեւս ամէնէն աւելի՝ «Շատերէն Մէկը», որ կ'ուզէր անպատճառ զգալի ընել տալ իր բացակայութիւնը:

×

Եւ հասած ենք «Յառաջ»ի երկհազարեակին:

Երկու հազար թիւ: Երկու հազար հոգ եւ մտմտուք: Բայց նաեւ երկու հազար աստիճան [illegible] վերելք մը օտար եւ լքրծուն գետնի մը վրայ:

Գրող եւ ընթերցող կրնան փոխադարձ կերպով շնորհաւորել կատարուած ճամբուն նայելով եւ մաղթել որ երրորդ հազարեակին «Յառաջ»ի խմբագրատունը գտնենք հայրենի հողին վրայ, իր պատմական դարձած կարգ ու սարքով, իր բարեկամներու եւ գործակիցներու անկեղծ շրջանակով, իր գրաշարներով — անպայտ համբերութեան հերոսներ — եւ խմբագիրով:

Պայմանով որ հոն ալ, ինչպէս հոս, «Յառաջ»ը մնայ իր համակիրներուն սեփականութիւնը, — մէկը մեր կուսակցութեան կենդանի օջախներէն, ընտանի եւ տաք:

ԼԵՒՈՆ ՄԵՍՐՈԲ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԾՆԱՒ «ՅԱՌԱՋ»Ը

— :-: —

Ի՜նչ շուտ կ'անցնի ժամանակը:

Դեռ երէկ էր որ «Յառաջ» կը տօնէր իր հազարամեակը: Այսօր արդէն 2000րդ թիւին հասած է:

Ո՞վ կը գուշակէր թէ այսքան պիտի երկարէր մեր ակամայ տարագրութեան կեանքը եւ «Յառաջ»ները անհրաժեշտ ազդակներ պիտի ըլլան՝ քիչ մը տանելի դարձնելու համար այս սեւ օրերը: Հայրենաբաղձ սրտերուն քիչ մը եռանդ կաթեցնելու, յուսահատ հոգիներուն քիչ մը յոյս ներարկելու համար:

Ութը տարի առաջ, «Յառաջ»ը ծնաւ շատ համեստ պայմաններու մէջ: Բեթղեհէմի անշուք մսուրը իբրեւ տպարանի մը մէջ: Առանց պատուհանի եւ լուսամուտի քառանկիւն սենեակ մը, խոնաւ ու վատառողջ, ուր երկու գրաշարներ (Հրանդ եւ Արամ) լուսաբացէն մինչեւ ուշ գիշեր հետ ի հետ կը չարչարուէին: Տպարանատէրը՝ Կ. Յ. Ներսէս, տաք ու պաղ օրեր անցուցած տիպար մը, արհեստին պաշտամունքն ունէր: Պոլիսէն Աթէնք, անկէ Ժընեւ ու Փարիզ փոթորկալից կեանք մը անցուցած էր, միշտ նուիրուած տպագրական արհեստին, մանաւանդ սատարած յեղափոխական մամուլին, առողջութիւնն ալ խանգարած էր այդ ճամբուն վրայ: Ու ինքն ինկաւ պատնէշին վրայ, ամբողջ օրը գիր շարելէ վերջ, տուն վերադարձին յանկարծամահ եղաւ սանդուխներուն վրայ: Ահա՛ այդ անխոնջ Ներսէսը հոգի կը մաշեցնէր թերթը անբիծ ու անսխալ տպելու համար: Ու [illegible], որ ամիսներ առաջ ծրագիր կազմած, հաշուեցոյց պատրաստած էր՝ «Յառաջ»ի խմբագիրը մղելու համար որ չուշացնէ թերթին հրատարակութիւնը: Եւ Արամն ու Հրանդը, որ գիր կը շարէին, էջ կը կապէին, ժամ առաջ լոյս աշխարհ հանելու համար թերթը:

Իբրեւ «խմբագրատուն», խցիկ մը ունէինք երկու մեթր լայնքով եւ մէկ մեթր խորութեամբ: Յատակ փայտէ երկու փոքր ու նեղ սեղաններ, երկու մաշած աթոռներ ... հետ գրուած էին ամբողջ «խմբագրատունը», ուր շարժելիք ... չկար: Երբ երրորդ անձ մը գար, խմբագիրներէն մէկը կը ստիպուէր ոտքի վրայ գիր գրել, գրաշարներուն նիւթ հասցնելու համար:

Աւելի բախտաւոր էր վարչութիւնը, որ գրուած էր խմբագրատան եւ գրաշարատան մէջտեղը, բաղդատաբար աւելի ընդարձակ, հոն կար խոշոր սեղան մը, միայն մէկ աթոռ Կարօին համար, որ գրեթէ ամէն ինչ էր: Թերթը ծալլել, հասցէները գրել, կապոցներ պատրաստել, նամակատուն տանիլ, կրպակներուն բաժնել, բաժանորդներ արձանագրել, դրամ գանձել եւայլն իր պաշտօնն էր: ... խանդավառութիւնը մեծ էր սակայն. Ընկերներ ու բարեկամներ շաբաթական կ'այցելէին «Յառաջ»ին, եւ առանց բացատրութեան ամէն օր ալ պակաս չէին սիրայօժար թերթ ծալլողներ: Խմբագիրները եւ գրաշարները անգամ, իրենց գործը վերջացնելէ ետք, թերթ կը ծալլէին:

Ահա՛ այս պայմաններուն մէջ ծնաւ «Յառաջ»ը ու աստիճանաբար զարգացաւ, շնորհիւ թերթի խմբագրական եւ վարչական գործերուն լծուած ընկերներու զոհողութեան ոգիին, ու շնորհիւ նաեւ դաշնակցական եւ անկուսակցական ողջախոհ ընթերցողներու քաջալերութեան:

Ամէն կողմէ, մանաւանդ գաւառէն մեծ պահանջ կար «Յառաջ»ի: Շուտով նշանակուեցան գործակալներ մեծ քաղաքներու մէջ եւ թերթը տարածուեցաւ մինչեւ արտասահմանի հեռաւոր գաղութները, ամէն տեղ ուր հայութեան բեկոր կար, Ֆրանսայի ագարակներէն մինչեւ Միջագետքի գաղթակայանները, ու մինչեւ [illegible]:

Սրտաշարժ էին մանաւանդ գաւառէն եկած ձայները, որոնք նոր բաներ կը պատմէին մեզի: Նոր կեանք մը սկսած էր տարագիր հայութեան համար, ու «Յառաջ» արտայայտիչն ու արձագանգը եղաւ այդ կեանքին: Մինչեւ այսօր ալ, «Ձայներ Գաւառէն»ը ամէնէն կենդանի բաժինն է թերթին:

«Յառաջ»ի առաջին թիւը լոյս տեսաւ 1925 Օգոստոս 2ին, համեստ ծաւալով: Տպարանական անպատեհութիւններ թոյլ չէին տար աւելի ընել: Յաջորդ քանի մը թիւերը անկանոն լոյս տեսան: Մեքենային աղմուկը կը խանգարէր դրացիներուն հանգիստը, որով իրիկուան ժամը 8էն վերջ արգիլուած էր տպել թերթը: Յաճախ թերթին երկու երեսը կը տպուէր միայն, միւս երկու երեսը կը մնար յաջորդ օրուան: Ոստիկանութեան ... տարուած դիմումները ... չտուին:

Այսպէս, շուրջ երեք ամիս «Յառաջ»ը մնաց Ներսէսի տպարանի մէջ, մինչեւ որ, ոտքի կանգնելու վիճակի դարձած, փոխադրուեցաւ «Մասիս» տպարանը, ուր մնաց երկար ատեն:

Երկօրեայ էր, օրաթերթ դարձաւ 1927ի Կաղանդին. ծաւալը ... հետզհետէ աճեցաւ, հասնելով այսօրուան ծաւալին:

Շնորհաւորենք «Յառաջ»ը իր երկհազարեակին առթիւ:

Իսկ եթէ մաղթանք մը պէտք այս առթիւ, անիկա չպիտի ըլլայ ... նոր հազար թուականներու համար. «Յառաջ»ը ծնունդ առաւ Թիֆլիսի մէջ, յետոյ Կարնոյ մէջ, անկէ ալ ... Երեւան, իսկ այժմ տարագիր Փարիզի մէջ: Մաղթենք որ «Յառաջ»ը շուտով երթայ հոն, ուր ... այստեղ ... լաւ մաղթանք չեմ կրնար երեւակայել:

ՀՐԱՆԴ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՈՂՋՈ՜ՅՆ

ՅԱՌԱՋը ղեկավարող ուժէ ... տարագիր բազմութիւններում ... որոնց կը տանի քաղաքական ... յին, գրական ու գիտական իր ... Անիկա մեր նորահաս երիտասարդութեան ժամադրավայրն է. Տեսակ մը դպրոց, ուր կը մարզուին նոր ... եւ արժէքներ: Անկէ ծաւալող ... մեզի կուգայ Կարնոյ բարձրավանդակէն ու Եփրատի եզերքներէն ... ձորի ու խաչափայտի հովիտներէն ... ջուրերէն, որոնց սրբութիւնը կը ... բանք այսօր:

Ողջո՜յն ՅԱՌԱՋի համեստ մշակներուն, որոնց շնորհիւ հայ գիրը ... խօսքը մեր մշակոյթի արժէքները կենդանի կը պահեն մեր հոգիներուն մէջ:

(1929) ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

Աֆղանիստանի յառաջդիմութիւնը

—)(о)(—

...րանելի է, որ Թուրքերը, քաղաքական ճեռանկարներէ առաջնորդուած, կը ջանան Աֆղանիստանը զօրացնել։ Ստորեւ Թղթակցութիւն մը՝ ղրկուած Աֆղանիստանի ... Թուրք Թեր-...

[illegible]

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ԵՐԲ ԼԵԶՈՒՆԻՍ ԿԸ ԾՏԿՈՒԻ»

Այս խորագրին տակ, Մ. Թուրիեան պէյ ի մէջ այլոց կը գրէ.—

Լեզուի վէճին մէջ, ... երկու տեսակ մտածում կայ.—

1) [illegible]

[illegible]

Ո՞Վ ԳՈՂՑԱՒ 700 ՅԱՐՈՒԱՆ ԳՈՐԳԸ

[illegible]

Գորգին արժէքը 70,000 անգլ. ոսկի կը հաշուեն. ...

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԶԳԱՍՏՈՒԹԵԱՆ ՁԱՅՆ ՄԸ ՀԱՐԱՒ. ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

Գուէնոս Այրէսի «Արմենիա»ն իր վերջին Թիւով կը (10 սեպտ.) կը Թրատարակէ ենեղեցւոյ Թղթաբար-...

[illegible]

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կեանքը Սէն Շամօնի մէջ

ՍԷՆ ՇԱՄՕՆ, 2 Հոկտ. (Սեփ. Թղթ.)— [illegible]

[illegible]

Գրիժապահ

Կարդացէք եւ Տարածեցէք

«ՅԱՌԱՋ»ը

ՄԱՄՈՒԼ

Թուրք լեզուական համագումարը

Այս Ճիւթին նուիրուած խմբագրականի մը մէջ, Պուքրէշի «Արարատ»ը կը շեշտէ (29 սեպտ.).

— «Մուսթաֆա Քէմալ կ'ուզէ առով գլուխ հանել մէկն ալ իր ծրագրած յեղաշրջումներէն, ու անգամ մըն ալ զարմացնել աշխարհը։

Զգիտենք դեռ տպաւորութիւնը զոր այս դէպքը պիտի Թողու Թուրքերու վրայ, բայց վստահ ենք որ ան դարագլուխ մըն է Թուրքերու համար։

Սուլթանութեան ջնջումը, խալիֆային արտաքսումը մզկիթներուն փակումը, Փէսին վերացումը, այո՛, մեծ ժէստեր էին. բայց անոնք տաճկական արտաքին երեւոյթներն էին Քէմալին ու իր անմիջական շրջապատը ...

Իսկ արաբական տառերուն փոխ...

[illegible]

— Որքան ալ փակենք մեր աչքերը, բան մը կը փոխուի Թրքական ճակտին վրայ»։

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՍԷՆԹ - ԷԹԻԷՆ, 27 Սեպտեմբեր.

[illegible]

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Վերակազմութիւն

[illegible]

Ժիրայր

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՀՐԱՒԷՐ

ՎԷՆՍԷՆ.— Դպրոցասէր Տիկնանց Ընկերութեան մասնաճիւղին Վէնսէնի եւ շրջանի մանկապարտէզը բացուած է։ Դասախօսութիւնները կը սկսին Հոկտեմբեր 6էն, ամէն Հինգշաբթի եւ Կիրակի առաւօտները, ժամը 9—12։ Սրահ՝ Ա. յարկ. 1, Րիւ տիւ Միտի (Փլաս տը լա Մէրի) Վէնսէն։ Շրջանիս յարգելի ծնողներէն ջերմապէս կը խնդրուի իրենց զաւակները անպայման եւ կանոնաւորաբար ղրկել նոյն դասընթացքներուն։ Մասնաւոր արձանագրութեան եւ անդամակցութեան մասին դիմել՝ ամէն Կիրակի ժամը 9—12 եւ յաջորդ երեկոները ժամը 7—10 անձամբ կամ գրաւոր։ Որոշ հասցէներով փոքրիկներու անուն եւ տարիքը անցնել Hademian, 19, rue de Strasbourg, Vincennes.

Վարչութիւն մասնաճիւղի

Տանօթ.— կը խնդրուի փարիզի հայ Թերթերէն արտատպել ներկայ կոչը։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«Դրօշակ»ի Թիւ 9—10ը (1932 սեպտ. հոկտ.), հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

«Դաշնակցութեան Օրը» (Խմբագրական), Հայ եւ Հայաստանցի (Աստուր), Տնտեսական նւաճումներ Պարսկաստանում. Արտաքին անհետ (Յ. Հախնազարեան, խորհրդային փոխառութիւնը (Գ. Սաղճեան), Այրուբէնի բարենորոգումը Թիւրքիայում, Թուրքիոյ շուրջ, Կարմիր գծից ներս, Մեր զոհերը, Լուրեր Երկրից, Կեանքը Արեւելեան Նահանգներուն մէջ (Ամրաս), Ազգային-արութիւն (Հ. Յ Դ. Բիւրօ), Ս. Ս Մինոր.

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ Թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել Թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ԳՐԵԼ ԿԱՐԵԼԻ ԵՂԱԾԻՆ ՉԱՓ ՄԱՔՈՒՐ, քանի որ մեծ մասամբ տառաշարով կը շարուի ՅԱՌԱՋը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (15)

ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ...

Դ.

[illegible]

Ե.

[illegible]

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

Մակեդոնիոյ երկրաշարժը

Աթէնքի երկրաբանական դիտարանին տնօրէնը յայտարարեց թէ այլեւս հաւանական չեն նոր ցնցումներ:

Սելանիկի մէջ, դպրոցական շէնքերը գրեթէ բոլորն ալ վնասուած են: Այս պատճառով, նորոգութիւններ կը կատարուին եւ վերամուտը յետաձգուած է մէկ շաբաթ: Բիւզանդական պարիսպին մէկ մասը փլաւ առջի օր, իրեն հետ քշելով տուն մը:

Նախարարական խորհուրդը 12 միլիոն տրախմի վարկ մը քուէարկեց, իբրեւ առաջին օգնութիւն: Աթէնքի արքեպիսկոպոսը որդեգրեց տասը որբեր որոնց ծնողները մեռած էին փլատակներուն տակ:

Քննիչ Յանձնախումբին տեղեկագիրը

Կիրակի օր հրատարակուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան քննիչ յանձնախումբին տեղեկագիրը՝ Մանչուրիոյ մասին: Տեղեկագիրը կը բաղկանայ 160 տպագիր էջերէ եւ Ա. Դ. խորհուրդին կողմէ պիտի քննուի նոյեմբեր 14ին:

Յանձնախումբը դատապարտելով հանդերձ Ճափոնի զինուորական գործողութիւնները, անհնար կը գտնէ վերադառնալ նախկին վիճակին եւ կ՚առաջարկէ Մանչուրիան ճանչնալ իբրեւ անկախ պետութիւն՝ Չինաստանի հովանաւորութեան տակ: Անշուշտ ապահովելով Չինաստանի, Ճափոնի եւ Ռուսիոյ շահերը: Յետոյ, կը թելադրէ հաստատել միջազգային գործակցութիւն մը, Չինաստանի վերակազմութեան համար: Իբրեւ լուծման ձեւ, կը յանձնարարուի Ազգերու Դաշնակցութեան առջեւ կանչել Չինաստանն ու Ճափոնը եւ փոխադարձ համաձայնութեամբ լուծել վէճերը:

Խայտառակ վարդապետի մը երեսէն

Ընթերցողները կը յիշեն թէ Գուսան «վարդապետ» — Լոնտոնի նախկին հովիւը — նոյն մեղքին մէջ բռնուած ըլլալով Պոլիս, քէն պահած եւ դառն քաշած էր Գալաթի չորս գիրքերը եւ «Ժամանակ»ի տէրերն ու խմբագիրները:

Պոլսոյ պատժական Բ. դատարանը կրկին քննելով այս դատը, հետեւեալ վճիռները տուաւ. — «Ժամանակ»ի արտօնատիրոջ Տիկին Արաքսի Գոչունեան եւ ընդհանուր հրատարակութեանց տնօրէն Գ. Մարտիրոս Գոչունեան 6ական ամիս բանտարկութեան եւ 250ական ոսկի տուգանքի կը դատապարտուին: Իսկ գիրքերէն Ն. Թաթարեան եւ Զ. Պուճագճեան 3ական ամիս բանտարկութեան եւ 100ական ոսկի տուգանքի, Գ. Անտոնեան 3 ամիս բանտարկութեան եւ 50 ոսկի տուգանքի կը դատապարտուին: Ասկէ զատ, հաւաքաբար 1200 ոսկի վնասուց հատուցման դատապարտուեցան

Ց. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՀՐԱՉԴԱՆ խումբի ժողովը վաղը հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, 31, Avenue Gobelinsի սրճարանը:

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Վռամեան խումբը դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբի մէջ:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան ընդհ. ժողովը վաղը հինգշաբթի իրիկուն, ժամը 9ին Գրադարանի սրահը: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Աղբիւր Սերոբ» ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս կիրակի, 9 նոյեմբեր, առաւօտեան ժամը 9ին: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է.

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Փարիզի մէջ

ՀՈԿՏ. 15ԻՆ ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ՔԱՇԱՆ - ՊԱՆԵՌՅԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. ԱՐՇԻՐ ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

16 Հոկտ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3 ին

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՏԷՍԻՆԻ ՆՈՐԱԿԱՌՈՅՑ ՏԱՆ

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԲԱՑՈՒՄԸ ՏԵՂԻ ՊԻՏԻ ՈՒՆԵՆԱՅ

Հոկտ. 16ին Կիրակի օր: Կը խնդրուի նկատի առնել այս թուականը

Մանրամասնութիւնները յետոյ

ՄԵՆՔ ԱԼ ՈՒՆԻՆՔ ՄԵՐ ՄԷՋ

ԼԱՒ ԱՐՀԵՍՏԱՒՈՐՆԵՐ

Կիրակի օր Argenteuilի Արհեստակցական Միութեան կողմէ կատարուած մրցումին, յայտնի ելեքտրագէտ Գ. Սարգիս Արզումանեան, իր 80 մրցակիցներուն մէջ առաջին մրցանակը շահած է՝ հանդէսէն վերջ, Սէնտիքային տնօրէնը իր ճառին մէջ վեր բարձրացնելով մեր ազգակիցին կարողութիւնը, գովեստով խօսած է անոր մաքուր եւ ճաշակաւոր աշխատութեան մասին: Գ. Սարգիս Արզումանեան արդէն իր համբաւը շահած էր Պոլսոյ Ելեկտրական Ընկերութեան մէջ եւ ծանօթ է Բանկալթիի ամբողջ հայութեան գաղութին: Կը յուսանք թէ միեւնոյնը ըլլայ Փարիզի եւ արուարձաններու մէջ ալ:

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԱԶԱՏ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ կազմակերպած է թէյասեղան մը, որ տեղի պիտի ունենայ Ֆլորիա ճաշարանին մէջ, 61, rue Mr. le Prince, այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին: Այս առթիւ տեղի պիտի ունենայ Միութեան սարքած պատկերահանդէսը. Փափաքողները կրնան ներկայ ըլլալ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Գ. Գուրգէն Թովմասեան, որ մէկ ամիս առաջ Թէհրանէն մեկնած է Փարիզ գալու համար: Իր հասցէն գիտցողները կը խնդրուի իմացնել Պարոն Ա. Ալլահվէրդեանի, 39 Bld. Jourdan, Paris 14. Maison Arménienne.

Կարի յատուկ մօթօրներ

1/15 ձիու ուժ մոթեր եւ բէտալով 300 ֆրանք

1/2 350 ֆրանք

Աժան եւ թաստատուն, երկու տարուան երաշխաւորութեան վկայական, պահանջեցէք մեր ներկայացուցիչը՝ վճարման դիւրութիւններ:

կարի մեքենայի յատուկ լամբ 30 Ֆր.

HOVHANESSIAN Ingénieur

15 rue de Vienne, Paris (8)

Կ՚ընդունինք Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 3-5:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Լա Սէյն Սիւր Մէր, C. A. — 35:

Գոնտի, Մեզ. — 35,

Շավիլ, Մ. Ս. — 35,

Ռուանվիլ, Սար. — 50,

Թյամառ, Ժ. Ա. — 35,

Ժուայնէօզ, Ս. Մ. — 14,

ՋԿՆՈՐՍՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈՒԼՈՆԵԻ ՄԷՋ

Պուլօնեը սիւր Մէր 4 հոկտ. 932

Վաղը առաւօտ ձեր ձկնավաճառին ծախած ձուկը որսացուած է այսօր: Կերէք Պուլօնեը սիւր Մէրի թարմ ձուկը:

Imp. A. DER (Agopian)

17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant *H. STEPHAN*

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (105)

ԲՈԹ

(ՎԷՊ 1830Ի ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐԷՆ)

Հեղինակ՝ Է. ՎՈՅՆԻՉ Թարգմ. Լ. ՇԱՆԹ

Քահանաները ետ եկան խորանից ու աղօթում էին նրան սեղանի առաջ կանգնած, բայց նա անշարժ նստած էր դեռ: Լուսարարապետը թագը հանելու համար վրան ծռելիս նորից չընչեց վարանոտ ձայնով.

— Ձե՛րդ Սրբազնութիւն:

Կարդինալը նայեց:

— Ի՞նչ էք ասում:

— Վստա՞հ էք, որ թափօրը մինչեւ վերջը տանէք: Խիստ տօթ է ու արեւը սաստիկ է կիզում:

— Ի՞նչ գործ ունիմ ես արեւի հետ:

Մօնտանէլլին խօսում էր մի սառն ու հանդարտ ձայնով: Քահանան նորից այնպէս կարծեց, որ կարդինալը նեղացաւ.

— Ներեցէք, Ձերդ Սրբազնութիւն: Կարծեցի թէ առողջ չէք:

Մօնտանէլլի ոտքի ելաւ, առանց ոչինչ ասելու: Կանգ առաւ դահոյքի վերին աստիճանի վրայ ու հարցրեց նոյն հանգիստ թօնով.

— Ի՞նչ բան է սա:

Նրա վերնոցի երկար քղանցքը աստիճաններից սահել իջել էր գետին սեղանի առաջ: Եւ կարդինալը ցոյց էր տալիս սպիտակ ատլասի վրայ ընկած կարմիր արատը:

— Արեւի լոյսը, Ձերդ Սրբազնութիւն, գունաւոր ապակիների միջով:

— Արեւի լո՞յսը: Այդպէս կարմի՞ր:

Իջաւ աստիճաններից ու ծունկի եկաւ սեղանի առաջ, դանդաղ շարժելով բուրվառը: Երբ ետ էր տալիս բուրվառը, արեւի երփներանգ լոյսը ընկաւ նրա բաց գլխին ու ծիրանեգոյն փայլ տուաւ նրա սպիտակ վերնոցին, որի ծալքերը դիզուել էին շուրջը: Վեր առաւ սրբազան ոսկի անօթը ու բարձրացաւ ոտքի, մինչ երգիչների խումբն ու երգեհոնը սկսեցին յաղթական երգը:

Սպասաւորողները դանդաղ առաջ եկան ու մետաքսէ ամպհովանին բարձրացրին նրա գլխի վրայ, մինչդեռ միաբանութիւնները աջ ու ձախ բռնում էին իրենց տեղերը ետ անելով փիլոնների երկար ծալքերը: Երբ սարկաւագները ծռացան որ բարձրացնեն գետնից կարդինալի քղանցքը, վանական կարգերը բաց արին թափօրը երկու ուղիղ շարքով, աջից ու ձախից, վառած մոմերը ձեռներին:

Եւ ահա սեղանի մօտ, այդ բոլորից էլ բա՛րձր կանգնած էր Մօնտանէլլին անշարժ, սպիտակ ամպհովանու տակ, բարձր բռնած հաղորդութեան բաժակը ու նայում էր, թէ ինչպէս անց էին կենում նրա կողքից վանականները: Երկու – երկու, մոմերը, ջահերը ու խաչվառները ձեռներին, խաչերով, պատկերներով ու նշանակներով իջնում էին նրանք դանդաղ սեղանի աստիճաններից եկեղեցու միջին լայն նաւը եւ ծաղկազարդ սիւների միջով ու ծիրանի վարագոյրների տակով դուրս էին գալիս փողոց արեւի կուրացուցիչ լոյսի տակ: Նրանց երգի ձայները նուազում էին գլորւող ալիքի մէջ ու խեղդւում միշտ նոր ու նոր սաղմոսների հնչիւնի տակ, երբ հետզհետէ ցած էր հոսում մարդկային այդ անվերջ հոսանքը եւ միշտ նոր ու նոր քայլեր իջնում էին աստիճաններից դէպ ի միջին նաւը:

Անց կացան ծխական համայնքները իրենց սպիտակ սաւանների մէջ փաթթուած, յետոյ գթութեան եղբայրները սեւ ոտքից մինչեւ գլուխ, դիմակի ծակերից փայլող աչքեր աչքերով: Անց կացան վանականները համեստական շարքերով, նախ մուրացիկ կարգերը սեւ գլխանոցներով ու մերկ այրած ոտներով, յետոյ ծանրագլուխ դոմինիկեանները իրենց սպիտակ հագուստներով: Յետոյ գալիս էին աշխարհական իշխանութեան ներկայացուցիչները, հեծելազօրները, դրագուները եւ տեղական ոստիկանութեան ներկայացուցիչները, նահանգապետը տօնական համազգեստով ու շրջապատուած իր պաշտօնեաներից: Նրանց հետեւում էր մեծ խաչը կրող քահանան, ու երկու կողմից մոմակիրները՝ վառ մոմերը ձեռքներին: Երբ դրան վարագոյրները բարձրացրին նրանց ճամբայ տալու համար, Մօնտանէլլին տեսաւ մի վայրկեան իր բարձունքից ու իր ամպհովանու տակից՝ դրսի բով ծածկած արեւոտ հրապարակը, տօնական դրօշակներով զարդարուած պատերը եւ սպիտակազգեստ երեխաները, որոնք վարդեր էին ցանցնում: Ա՛, այդ վարդերը, ինչպէս կարմի՛ր էին:

Հանդէսը հանգիստ շարժւում էր առաջ, ձեւերն ու գոյները յաջորդում իրար: Երկա՛ր, սպիտա՛կ, հանդիսաւո՛ր ու թաւիշա՛յն զգեստները տեղի էին տալիս փարթամ հագուստներին ու բանուած վերարկուներին: Անց կացին բարձր, բարակ ոսկի խաչը մոմերի միջից բարձր պահած, նրան հետեւում էին մայր – տաճարի կանոնիկոսները վսեմ դէմքերով իրենց մաքուր սպիտակ վերնոցների մէջ: Կապելանը իջաւ սեղանից բռնած խաչը երկու պլպլուն ջահերի մէջ: Նրա ետեւից դանդաղ գնում էին սարկաւագները երաժշտութեան չափովը բուրվառները շարժելով. ամպհովանին տանողները քայլ առին, ոտքերը հաշւելով՝ մէկ, երկու, մէկ, երկու. եւ Մօնտանէլլին սկսեց իջնել թափօրը:

Իջաւ սեղանի աստիճաններից, անցաւ միջին նաւը, ու վերնայարկի տակով, որտեղից հնչում էին երգեհոնի որոտալից հնչիւնները, մտաւ դրան վարագոյրի տակը, ա՛, այն սարսափելի կարմիր վարագոյրի. եւ այնտեղից ոտքը դրաւ լոյսի մէջ ողողուած հրապարակը, ուր ցանուած էին արեան պէս կարմիր վարդերը, որոնք այնչափ ոտքերի տակ կոխոտուելով թառամում ու մի կարմիր գորգ էին դառնում: Մի ակնթարթ կանգ առաւ նա դրան մօտ. եկան աշխարհական ծառաներ ամպհովանին կրողները փոխանակելու: Յետոյ թափօրը նորից շարժուեց, ինքն էլ նրա հետ՝ երկու ձեռքով ամուր բռնած հաղորդութեան բաժակը: Երգիչների ձայները բարձրանում էին ու նուաղում նրա շուրջը՝ ոտքերի տոփիւնի ու բուրվառների համաչափ շարժման հետ:

Ու բիւրեղէ վահանակի միջով նայում էր նա Սրբութեանը...

Գրած է. «Ձկայ աւելի մեծ սէր քան այն, երբ տալիս է մարդ կեանքը իր մերձաւորի համար»:

— Ա՛, Արթուր, Արթուր, կայ աւելի մեծ սէր: Միթէ աւելի մեծ չէ՞, երբ տալիս ես այն մարդու կեանքը, որ քեզ համար ամէնից աւելի թանկ է

. . . .

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 6 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1932
6 Octobre 1932

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2001

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 30 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԻՆՉ Ի ՓԱՌՍ ՕՒՐԻՇԻՆ

Չորս հինգ հայ մասնագէտներ մրցումի ելած են իրարու հետ, Պոլսոյ լեզուաբանական համաժողովին մէջ, որ պիտի փորձէ մաքրել, զտել, բիւրեղացնել Թուրքերէնը:

Կարդացէք Պոլսոյ թերթերը, եւ ափ ի բերան կը մնաք անոնց շուրջը հանուած աղմուկէն:

Անշուշտ, ոչ մէկ Թուրք լրջօրէն կը հետաքրքրուի հայ գիտնականներով:

Անոնք Հայերու մասնագիտութիւնը չէ որ կը շնորհաւորեն, այլ հայկական բերաններով արտասանուած փաղաքշական խօսքերը՝ ի փառս Թուրքերէն լեզուի.

Եւ ինչ գիւտեր, պանծացնելու համար չքաւոր Թուրքերէնը:

Մենք, հասարակ մահկանացուներս, նոր կ'իմանանք թէ Թուրք լեզուն կապ ունի Մոնկոլեան եւ Թունկուզ լեզուախմբին հետ: Մինչդեռ, ահա հայ մասնագէտ մըն է որ, ի ներկայութեան Մ. Քէմալի, կ'ապացուցանէ թէ այդ լեզուն կը սերի սումերական եւ հնդեւրոպական լեզուներէն:

Թուրքը ամբողջ հին քաղաքակրթութեան հիմնադիր հռչակելէ, ալպեան ցեղին խնամի յայտարարուելէ յետոյ, ինչո՞ւ զարմանալ նաեւ այս գիւտին վրայ:

Բայց, թողո՛նք լեզուաբանութիւնն ու ցեղագրութիւնը: Անոնք սահման չունին գիտութիւնը, եւ մատենադարաններու եւ թանգարաններու մուկերը կրնան ամէն օր անակնկալի մը առջեւ դնել մեզ.

Բնորոշին ուրի՛շ հարց մըն է որ տուն կուտայ մեր այս գրութեան:

Հին վէրք մը: Իսկապէս հայկական ունակութիւն մը:

Դարերէ ի վեր, մենք սիրած ենք մեր ամբողջ կարողութեամբ ծառայել ուրիշին: Աւելի զօրաւորներուն եւ բախտաւորներուն:

Առնուազն տասնըհինգ հայ զօրավարներ եւ կայսրեր փայլած են Բիւզանդիոնի գահուն վրայ: Մեր հին պատմութեան ամենէն նախատագրական շրջաններուն

Դարեր յետոյ, բանի պանդխտութիւն մը Լեհաստանի, Թրանսիլվանիոյ, Պուքովինայի եւ Հունգարիոյ մէջ՝ հալեցուցած է բազմաթիւ եւ բազմատեսակ հայկական տաղանդներ:

Օսմանցիներու շրջանին, հայկական մտքի խոնարհ ջահակիրները միայն իրենց ճակատագիրը կապած են այս ժողովուրդին հետ: Իսկ փառասէրներն ու աւելի ճարպիկները տրնած, փայլած են Օսմ. կայսրութեան, Թուրք ժողովուրդի փառքին համար:

Հայ դիւանագէտներ էին որ կանգուն պահեցին, ճոխացուցին հանգուցեալ Պապը Ալին: Հայ ամիրաները, սեղանաւորները, երկրագէտներն ու օրէնսգէտներն էին որ աւելի ներարկեցին խարխուլ պետութեան մը երակներուն:

Նոյնը ցարերու պատմութեան մէջ: Տաղանդաւոր զօրականներու ամբողջ սերունդ մը, ազնուականներու եւ պաշտօնատարներու պատկառելի բազմութիւն մը արհամարհեց հայկական ածուն եւ սրարշաւ սլացաւ ռուսական կայսրութեան անծայրածիր պողոտաներուն վրայ:

Այսօր ալ, նոյն պատկերը ե՛ւ Թուրքիոյ ե՛ւ Ռուսաստանի մէջ, թէեւ շատ են փոխուած պայմանները:

Եւ նոյն վրդովիչ տեսարանը՝ արտասահմանի մէջ, Ֆրանսայէն մինչեւ Ամերիկա:

Համրանք չունին մեր գիտնականները, փրոֆէսէօրները, երկրագէտները, ճարտարագէտները, ճարտարապետները, բժիշկները, իրաւագէտները, հանքագէտները, քիմիագէտները: Մասնաւորապէս Ամերիկան անսպառ մթերանոց մըն է հայկական տաղանդի եւ մասնագիտութեանց:

Եւ սակայն. — բոլորը ի փառս ուրիշին:

Շատ քիչեր կապուած են հայկական իրականութեան հետ. Այն ալ մեծապէս թեթեւ: Հազիւ բարեհաճ նայուածքներ նետելով

Ի հարկէ. սահման չկայ տաղանդին եւ գիտութեան առջեւ: Ոչ ալ խտրութիւն Հրէի եւ Հեթանոսի:

Մանաւանդ մեր այս մաշը եւ երերուն կացութեան մէջ, կարելի չէ պատուարներ կանգնել եւ շղթայ կապել ոտքերուն:

Ունի՞նք ազատ եւ ամբողջական հայրենիք, որպէս զի կարենանք այնտեղ ամփոփել բոլոր արժէքները:

Այստեղ, արտասահմանի մէջ, ունի՞նք ասպարէզներ, պատեհութիւններ տեղաւորելու, արժեցնելու համար տրամադրելի ուժերը:

Միամտութիւն պիտի ըլլար աչքերը փակել անողոք իրականութեան առջեւ:

Բայց, հարցում մը, եթէ կը ներէք:

Բոլոր այն մասնագիտական ուժերը որ կը ծառայեն կը փայլին օտար շրջանակներու մէջ եւ ի փառս օտարին, իրենց տաղանդէն ի՞նչ բաժին հանած, ի՞նչ արժէք վերապահած են սա թշուառ ժողովուրդին:

Ոչինչ կ'ապացուցանէ «եան»ը, երբ գիտենք որ շատ-շատերը ոչ իսկ հայերէն կը կարդան, որպէս զի լսեն մեր չարն ու բարին...

Եթէ ճիշդ է որ սովորութիւնը երկրորդ բնութիւն կը դառնայ, հայկական իրականութենէն, հայկականութենէն կտրուելով — կտրուելով, օտարին ջաղացքը բանեցնող հայ մասնագէտներն ալ հետզհետէ կ'օտարանան:

Ուրիշ խօսքով, անոնց արժէքն ալ, գործն ու փառքն ալ կը վայելէ միայն եւ միայն օտարը:

Իսկ հայ ժողովուրդին բաժի՞նը:

Ի սփիւռս աշխարհի ասպարէզ նետելով իր տաղանդաւոր զաւակները, այս ժողովուրդը ո՛չ եւ է իրաւունք չունի՞ անոնց ժառանգութենէն:

Կամ արդեօք շնո՞րհ պէտք է մուրայ, — ինչպէս օտարէն...

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՄԱՐԹԱԵԱ»ԲԱՆԱԿԱՆ

Տարիներ առաջ, Միսիոնարներ խաղաղական ովկիանոսի կղզիներ կ'երթան եւ այդտեղի վայրենիները քաղաքակրթելու համար իրենց առաջին գործը, բնականաբար, կ'ըլլայ Աստուածաշունչի թարգմանութիւնը:

Թարգմանութեան մէջ, մեծագոյն արգելքը կ'ըլլայ «գառն» բառը: Անշուշտ, կը յիշէք Աստուածաշունչի այն հատուածը, ուր կը խօսի գառներու անմեղի մասին. Այդ կղզիին մէջ գառն չէր գտնուեր: Հետեւաբար, վայրենիները չունէին, իրենց լեզուին մէջ, «գառն» բառը: Միսիոնարները, քառասուն պատի կը զարնեն իրենց գլուխները: Եւ որովհետեւ կը գտնուէին ճիշդ այն կացութեան մէջ, ուր կը գտնուին Թուրքիայէն փախած, բայց, օրուան տագնապին պատճառաւ վերադառնալ ուզող մեր կարգ մը բանաստեղծները, կ'որոշեն «գառն» բառը թարգմանել լատիներէն Rana բառով:

Կղզին ֆրանսական գաղութ մըն էր: Քանի մը տարի վերջ, Ֆրանսացիները հոն դպրոցներ կը բանան եւ կը դասաւանդեն ֆրանսերէն լեզուն: Նախկին վայրենիները renard բառին մէջ կը տեսնեն Աստուածաշունչի... գորտը (rana). որով, գորտերու անմեղի իրենց մտածումին մէջ կը դառնայ աղուէսներու անմեղ:

Երեւակայեցէք, որ հարիւրաւոր տարիներ վերջ, վայրենիներու նոյն կղզիին մէջ, վայրենիներու այն օրերու «հոգին» գումարէ լեզուական համաժողով մը՝ եւրոպական տարազ հագցնելու համար իր ժողովուրդի կիսավայրենի լեզուին.

«Մարթաեա» բանօրէն, գիտէ՞ք ի՛նչ պիտի ըլլար արդիւնքը. — Որովհետեւ Linguistique Historique արկար պիտի գտնուէր՝ արդիականացնելու անտրդիականանալի լեզու մը, պիտի դիմուէր linguistique ontologiqueի կամ paléontologiqueի, եւ, որովհետեւ վայրենի Քանաքներու լեզուին մէջ rana բառը պիտի գտնուէր, եզրակացութիւնը այն պիտի ըլլար թէ՝ լատիներէնը սերած է ... քանաքերէնէ եւ թէ Քանաքները (Canaques) նախահայրերն են լատին ցեղին. այսինքն՝ Ֆրանսացիներու, Իտալացիներու, Սպանիացիներու, մէկ խօսքով՝ արդի ամբողջ քաղաքակիրթ աշխարհին... Ամերիկայի գիւտէն իսկ առաջ:

ԱՐԾՈ

ՊՈՒԼԿԱՐԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹ ՄԸ ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԵԱՆ ՄԱՏՆՈՒԱԾ

Սլիվէնէն (Պուլկարիա) կը գրեն «Ազատ Խօսք»ի (25 սեպտ.) —

Շաբաթէ մը աւելի է որ օրճարաններ լեցուած են գործազուրկ հայ բանուորներով, որոնք գործէ հանուած են պուլկարահպատակ չըլլալով: Շատերը, իրենց այս վիճակը նախատեսելով, ամիսներ առաջ, 500ական լէվա յանձնած էին Թեմականին, այն վստահութեամբ թէ մօտ ատենէն իրենց հպատակութիւնը ձեռք կը բերուի, ինչպէս բերուեցաւ Ռուսերունը:

Դժբախտաբար, մեր հայրենակիցներու յոյսերը անցան բոլորովին ապարդիւն: Այսօր անոնք յուսախաբ, լքուած, հեռացուած են իրենց գործէն. Շուարած լեցուած են սրճարաններն ու փողոցները եւ տրտմօրէն կը նային մօտալուտ ձմրան: Չեն գիտեր թէ ո՞ւր դիմեն, ո՞ր քարին զարնեն իրենց գլուխը: Գործ չկայ, հաց չկայ, փայտ չկայ: Չկայ եւ միջոց դպրոց ղրկելու իրենց զաւակները, որոնք արդէն սկսած են փողոցները թափառիլ:

—)(•)(—

ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ ԵՂԱՒ Թուրքէշի քաղաքապետական թատրոնի դերասանուհիներէն Ցլօրիքա Վարկա, չափազանց եղերական պարագաներու մէջ:

Հեռախօսին գլուխը կանչելով իր նշանածը, բուռն վիճաբանութիւն մը ունեցաւ անոր հետ, եւ առանց փոխելու գործիքը, գնդակ մը պարպեց ճիշդ սրտին:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Անգլիա կ'առաջարկէ նոր ժողով մը զինուորական հաւասարութեան խնդիրը քննելու համար

Նոր անակնկալ մը՝ Լոնտոնէն:

Անգլիոյ արտաքին նախարարը առջի օր օդանաւով Փարիզ եկաւ Ժընեւէն, եւ երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Պ. Էռիոյի հետ, ժամը 12.40էն մինչեւ 14.15: Առ այժմ, գաղտնի կը պահուի խօսակցութեան բովանդակութիւնը: Բայց, ինչ որ տեղի ունեցաւ այնուհետեւ, բաւական կը պարզէ գաղտնիքը

Արդարեւ, տեսակցութենէն անմիջապէս յետոյ, բրիտանական կառավարութիւնը հաղորդեց թէ Լոնտոն պիտի հրաւիրէ հինգ պետութիւններ, քննելու համար սպառազինութեանց հաւասարութեան խնդիրը:

Երեքշաբթի օր, Պերլինի անգլ. գործակատարը արտաքին գործերու պաշտօնատունը երթալով, ծրագրուած ժողովին հրաւիրեց Գերմանիան: Համաձայն քաղուած տեղեկութեանց, Գերմանիան պիտի մասնակցի, պայմանաւ որ իրեն գէմ կազմուած միացեալ ճակատի մը առջեւ չգտնուի: Ատոր համար ալ, կ'ուզէ նախնական բանակցութիւններ կատարել: Միեւնոյն ատեն, Գերմանիոյ արտաքին նախարարը խնդրած է որ, երաշխաւորուի թէ ծրագրուած խորհրդաժողովը չպիտի հիմնուի Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ծանուցագիրներուն մէջ յայտնուած գաղափարներուն վրայ, որովհետեւ ատոնք շատ գէշ տպաւորութիւն գործած են Գերմանիոյ մէջ:

Իրազեկներ կը հաւաստեն թէ Անգլիա իր սարքած ժողովին առջեւ պիտի դնէ հետեւեալ տեսակէտները.—

1) Ընդունիլ զինուորական հաւասարութեան սկզբունքը, պայմանաւ որ սպառազինութեանց որ եւ է յաւելում տեղի չունենայ:

2) Այդ հաւասարութիւնը պէտք է իրագործուի աստիճանաբար զինաթափ ընելով ամէնէն աւելի սպառազինուած պետութիւնները:

3) Իրաւունքի հաւասարութիւնը երբեք չի նշանակեր նաեւ քանակի հաւասարութիւն.

4) Միայն կարելի է նկատի ունենալ սպառազինութեանց զանազան տեսակներու հաւասարութիւնը. այսինքն, Գերմանիան պիտի կրնայ սպառազինութիւններ ունենալ իւրաքանչիւր տեսակէ. բայց ոչ նախկին զինակիցներու հետ հաւասար չափով:

5) Վերսայլի դաշնագրին մէջ նշանակուած արգելքները պիտի արձանագրուին զինաթափութեան նոր համաձայնութեան մէջ, բաց ի խառնակած [illegible]

∴ Ծրագրուած խորհրդաժողովին պիտի մասնակցին Անգլիա, Ֆրանսա, Իտալիա, Գերմանիա. Ամերիկայէն ալ պիտի խնդրուի որ «դիտող» մը ղրկէ:

∴ Փարիզի մէջ ալ, ինչպէս Պերլինի մէջ, ջերմ ընդունելութիւն չգտան Անգլիոյ այս նախաձեռնութիւնը: Ու սա հասարակ յաւեսեն են արդիւնքի մասին: Նոյն տպաւորութիւնը կը տիրէ Հռոմի մէջ:

Նոր ցնցումներ Մակեդոնիոյ մէջ

ԿՂԶԻ ՄԸ ԱՆՀԵՏԱՑԱՒ՝ 250 ԸՆՏԱՆԻՔՈՎ

Պելկրատէն կը հեռագրեն հոկտ. 4 թուականով.— Սելանիկէն կը տեղեկացնեն թէ նոր ցնցումներ զգացուեցան ամբողջ յունական Մակեդոնիոյ մէջ: Սթրաթոնիքեան ամբողջովին աւերակներու կոյտ մը դարձած է: Երեք հարիւր հանքագործներ որոնք հանքին մէջ կ'աշխատէին, թաղուեցան փլատակներուն տակ: Մինչեւ հիմա 40 դիակներ հանուած են: Ամատիանի փոքր կղզին թաղուեցաւ ջուրերուն տակ, անհետացնելով 250 ընտանիքներ:

∴ Աթէնքէն կը հեռագրեն նոյն թուականով.— Վերջին օրերու չարժը բազմաթիւ տուներ կործանեց այն քաղաքներուն եւ գիւղերուն մէջ որոնք չէին վնասուած առաջին ցնցումներէն: Տրաման եւ Գավալան ալ վնասուեցան. Սթրաթոնիքայի մէջ երկաթի հանքերը մեծ վնասներ կրեցին եւ բազմաթիւ հանքագործներ փլատակներուն տակ մնացին:

Կառավարութիւնը քսան միլիոնի առաջին օգնութիւն մը քուէարկեց: Բանակը հրաման ստացաւ պատսպարել անտուն բնակիչները: Բրիտանական նաւաքաժինը, որ մեծ աշխատանքներ թափած էր աղէտեալները փրկելու համար, մեկնեցաւ յունական ջուրերէն:

Աղէտեալ շրջանին մէջ, ամէն տեղ խորունկ ճեղքեր բացուած են եւ գետնէն ջուր կը բխի:

∴ Անգլիացի նաւաստիները հիւղակներ շինեցին աղէտեալներուն համար. Անգլ. փոխադրանաւ մը խոցած կաթ, հաց եւ ուրիշ ուտելիքներ փոխադրեց Ներիսոս

„Ռանք„երու միացման յաջողութիւնը

Պաշտօնական զեկոյց մը կը տեղեկացնէ թէ՝ Ֆրանսական վեց ռանթերու միացման գործողութիւնը վերջացաւ մեծ յաջողութեամբ:

Կառավարութիւնը առաջարկութիւն ըրած էր ձեւափոխելու եւ միացնելու 85ուկէս միլիառ ֆր.ի հասոյթաբեր թուղթեր, տոկոսը իջեցնելով հարիւրին 4ուկէսի: Վերադարձուած թուղթերու փոխարէն վճարուեցաւ 4520 միլիոն ֆրանք, բայց նորէն ծախուեցան 2935 միլիոնի: Ուրեմն, վերադարձուեցաւ միայն 1585 միլիոն ֆրանք, ինչ որ կը նշանակէ հարիւրին 1.85, ամբողջ գործողութեան վրայ:

∴ Կառավարութիւնը որոշեց հարիւրին 5—8 կրճատել պետական պաշտօնեաներու թոշակները: Միեւնոյն ատեն պիտի կրճատուին պաշտօնեաներու թիւը եւ պիտի սեղմուին վարչական ծախքերը, ելմտացոյցը հաւասարակշռելու համար:

Բացը հինգ միլիառ ֆրանք է:

Ցուլտատանը հանրապետական կը մնայ

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ Պ. Ցալտարիս, ժողովրդական (արքայական) կուսակցութեան վարիչը, նամակ մը գրելով հանրապետութեան նախագահին, կը յայտարարէ թէ առանց վերապահութեան կ'ընդունի հանրապետական վարչաձեւը: Նախագահը հրապարակային յայտարարութեամբ մը հաստատեց այս պարագան: Այսպէս կը վերջանայ վարչաձեւի շուրջ մղուած պայքարը, որ կը սպառնար երկրին խաղաղութեան: Պ. Վէնիզելոս ալ իր ջերմ գոհունակութիւնը յայտնեց:

ԱԶԳԱՅՆԱՑՈՒՑԷ՛Ք ԴՐԱՄԱՏՈՒՆԵՐԸ

)(o)(—

Անգլիոյ աշխատաւորական կուսակցութիւնը, իր տարեկան ընդհ. ժողովը կը գումարէ այս միջոցին: Առջի օրուան նիստին մէջ քննեց բանաձեւ մը, որ կը պահանջէ ազգայնացնել Անգլիոյ դրամատունը եւ հակակշռի ենթարկել բոլոր սեղանաւորական գործողութիւնները: Բանաձեւին եռանդուն էր արտաքին գործերու նախարարութեան նախկին խորհրդականը, որ յայտարարեց.

— Մեր քաղաքականութիւնը պէտք է ըլլայ ընկերվարական՝ սկզբունքով, եւ իրատես՝ մանրամասնութեանց մէջ: Պէտք է ըլլայ համարձակ եւ գործնական:

Ցետոյ խօսելով Անգլիոյ Դրամատան կանոնագրին վրայ, դիտել տուաւ թէ այդ հաստատութեան տնօրէնը երկրին ծառան չէ, այլ ընդհակառակն կերպով մը անոր տէրը դարձած է:

Ուրիշ պատգամաւոր մը առաջարկեց ազգայնացնել նաեւ միւս դրամատուները: Ժողովը 984.000ի դէմ 1 միլիոն 141.000 ձայնով ընդունեց այս առաջարկը:

ՍԼԱԹԻՆ ՓԱՇԱ

Հոկտ. 4ին Վիեննայի մէկ հիւանդանոցին մէջ մեռաւ Սլաթին փաշա, որուն անունը կապուած է Եգիպտոսի հետ: Ծնած էր 1857ին եւ ակիզբէն իսկ արկածախնդիր կեանք մը վարած: Տասնըվեց տարեկան էր, երբ Եգիպտոս գնաց եւ ծանօթացաւ Կորտոն փաշայի հետ: Ցետոյ մասնակցեցաւ Թանիայի կռիւներուն: Քսանըերկու տարեկան էր, երբ Կորտոն փաշայի կարգադրութեամբ, նահանգապետ նշանակուեցաւ Տարֆուրի: Նշանաւոր հանդիսացաւ Մէհտիներու պատերազմին ատեն: 1883ին իր զօրքը անձնատուր եղաւ եւ ինքն ալ գերի բռնուեցաւ: Ամբողջ 11 տարի, Մէհտին, յետոյ իր յաջորդը մէկ կռիւէն միւսը փոխադրեցին զինքը, ձեռքերն ու ոտքերը շղթայակապ. 1895ին յաջողեցաւ փախչիլ: Նոյն տարին, իբրեւ զնդապետ մտաւ եգիպտական բանակին մէջ, փաշայի տիտղոսով, եւ Քիչների հրամանատարութեամբ կռուեցաւ Մէհտիներուն դէմ: 1900ին գնաց Սուտան, իբրեւ ընդհ. քննիչ, իսկ 1914ին վերադարձաւ իր հայրենիքը, ուր ազնուականութեան տիտղոս ստացաւ: Իր արկածներէն կազմած է գիրք մը, — «Հուր եւ Սուր Սուտանի մէջ»:

ՀԻՆՏԷՆՊՈՒՐԿԻ ՑՈՐԴՈՐՆԵՐԸ

Հինտէնպուրկ անբելով շնորհակալութիւն յայտնեց ամբողջ գերման ժողովուրդին, իր ծննդեան 85րդ ամեակին առթիւ ուղղուած շնորհաւորութեանց համար: Այս առթիւ, հետեւեալ յայտարարութիւնն ուղղեց բոլորին.

— Մեծ պարտականութեանց առջեւ կը գտնուինք: Արտաքին ճակատին վրայ, կը պայքարինք մեր ապատութեան եւ իրաւունքին համար: Ներքին ճակատին վրայ՝ աշխատանքի եւ հացի համար: Իբրեւ վարիչը գերման ժողովուրդին եւ վեր մնալով բոլոր կուսակցութիւններէն, պիտի շարունակեմ բոլոր Գերմանացիները միացնելու ջանքերս, ինչպէս անցեալին մէջ: Ես վստահ եմ գերման ժողովուրդին ողջմտութեան վրայ: Իր պատմութիւնը կը ցուցնէ թէ ուրիշ անգամներ ալ, ան գիտցած է մարտնչիլ. իր ճակատագրին բարելաւումը ապահովելու համար:

— :-: —

ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ԻՐԱՔԻ սահմանագծման աշխատանքները լրացնելու համար, յանձնաժողով մը կազմուեցաւ, որուն պիտի նախագահէ չէզոք պետութեան մը ներկայացուցիչը:

ՔԻՄԻԱԿԱՆ ԿԱԶ պատրաստուած ատեն, երկու ռուս գիտնականներ բռնկանեցան Մոսկուայի մէջ: Անոնք հեզձուցիչ նոր կազ մը կը փորձէին, որ կրնայ թափանցել բոլոր պաշտպանողական դիմակներէն ներս:

ԹՈՒՐՔԻԱ ՆԵՐՍԷՆ ԵՒ ԴՈՒՐՍԷՆ

ԼԵԶՈՒՆ ԲԻՒՐԵՂԱՑՆԵԼՈՒ ՃԻԳԵՐ

Մուսթաֆա Քէմալ անխոնջ մարդ է, հաստատամիտ ու հետեւողական:

Տարիներէ ի վեր ձեռնարկուած հիմնական յեղաշրջումներուն շարքը վերջացած չի նկատեր դեռ:

Օսմանեան կայսրութիւնը հիմնայատակ տապալելէ, խալիֆայութիւնը ջնջելէ, կրօնքը պետութենէն անջատելէ, ֆէսն ու փաթթոցը աղբանոց նետելէ, կիներուն երեսը ծածկող քօղը պատռելէ, արաբական տառերը հնութեանց թանգարանը ղրկելէ, վերջերս ալ Թուրքիոյ համար նոր պատմութիւն կերտելէ, ուրանալով Սելճուքներն ու Օսմանները եւ հանդիսաւորապէս յայտարարելէ որ Թուրքերը մայր եւ բուռնեցիչ են բոլոր քաղաքակրթութեանց…: Ո՛չ աւելի, ոչ պակաս:

Հիմա կարգը եկած է մաքրագործելու Թուրքերէն լեզուն: Սեպտեմբեր 26էն ի վեր Պոլիս՝ Տօլմա Պաղչէի պալատին մէջ կը գումարուի Լեզուական Համաժողով մը (Տիլ Գուրուլթայը), որուն կը մասնակցին ամէն ազգէ լեզուագէտներ, նաեւ Թրքագէտ Հայեր, հովանաւորութեամբ նոյն ինքն Մուսթաֆա Քէմալի:

Ինչպէս որ քանի մը ամիս առաջ «Պատմութեան Համաժողովը» հռչակեց թէ աշխարհի բոլոր ցեղերը Թուրքերէն կը սերին, այնպէս ալ տարակոյս չկայ թէ լեզուական համաժողովը տանդիսապէս պիտի յայտարարէ թէ տիեզերքի բոլոր լեզուները սերած են Թուրքերէնէն:

Այս մասին Թուրք թերթերը այժմէն միտքերը կը պատրաստեն:

Հարցը շատ պարզ է: Վարդապետն ասաց: Ա՛լ ոեւէ վերջ հաստատուած ժողովուրդին կը մնայ հաւատալ: Հաւատքը ամէն բան է քէմալական Թուրքիոյ մէջ: Հարկ չկայ գիտական եւ լեզուաբանական հնարաւոր ապացոյցներու: Քանի որ Մուսթաֆա Քէմալ կը վճռէ թէ Թուրքերէնը մայրն է բոլոր լեզուներուն, ժամուլին եւ ժողովուրդին պարտականութիւնն է … ան ըսել

Փա՜ստ կ'ուզէք: Ահա՛ Եունուս Նատիի «Ճիւմհուրիյէթ»ը, որուն սեպտեմբեր 22ի խմբագրականի սիւնակին մէջ Պոլսոյ Երեսփոխան Աղաօղլու Ահմէտ կը գրէ.

— «Մեծ Ղազիին Թրքական պատմութեան եւ լեզուի մասին հրապարակ դրած ճշմարտութիւնները եւ Լեզուական Համաժողովին մասին «Ճիւմհուրիյէթ»ի մէջ կատարուած հրապարակութիւնները նորանոր ուրախութիւններ պատճառեցին բոլոր ցեղակից ընթերցողներու սրտին մէջ: Վերջին դարերուն շատ գէշ տեղ տրուած էր Թրքութեան, որ աշխարհի վրայ կ'ապրի գրիթէ սանդղապատութիւնէն ի վեր, շատ գէշութիւններ ընել ուզեցին անոր եւ զրպարտութիւններով ճզմեցին անոր սիրտը. Հիմա որ նոր աշխարհ եկած ենք, ի՛նչպէս կարելի է ուրախութիւն չզգալ:

«Հօսկայ (qoğu) Թուրքը, որ յաղթած է ամբողջ եւրոպական միութեան եւ ոտքի է կանգնած, պէտք է յաղթէ նաեւ ճշմարտութեան այս մարզին մէջ: Սակայն յաղթելու առաջին պայմանը հաւատքն է: Ատոր համար է որ նախ պէտք է հաւատանք թէ Թուրք քաղաքակրթութիւնը եւ Թուրք լեզուն մայրն են բոլորին»:

Ուրեմն համաժողովէն առաջ, որոշուած է արդէն ըլլալիքը: Թուրքերէնը՝ մայր բոլոր լեզուներու:

Այս ուղղութեամբ ծիծաղելի փաստարկութիւնց ալ սկսած են: Թուրք մամուլին մէջ կը վխտան ստուգաբանական փորձեր, որոնք քար հաննել կուտան մեր հանգուցեալ Հիւնքեարպէյէնտեան քասանային:

Օրինակ, առնենք իլ Թուրք արմատական բառը, որմէ զոյգեր են եղեր Ցեղները իրենց իլիսս բառը. իլ Թուրքանի առաջին արեւի չասաուածն էր. արեւին տակի Թրքական հողերը կոչուած են իլ, էլ, իւլէ: Եըլ (տարի) ցոյց կուտայ երկրիս արեւին շուրջ դառնալու ժամանակամիջոցը. ըլըտըզ (աստղ), իըլտըրըմ շանթ արեւի կտորներ են: Արաբները իլահ կ'ըսեն չաստուածին: Եզրակացութիւն. Թուրքերէնը նախապատմական դարերուն իսկ գոյութիւն ունէր. յունարէնն ու արաբերէնը եւ դեռ քանի՜ քանի՜ լեզուներ Թուրքերէնի ազդեցութիւնը կրած են: Նոյն իսկ Ֆրանսերէնը: Ձ՞ի շ…ատտատար աՀա փաստը.

Լատիներէն Erti բառը առնուած է հին Թուրքերէնի arta կամ erte բառէն. Արաբներն ալ զողցած են այս բառը եւ դարձուցած ırs = erth. (տարակոյս չկայ որ Հայերն ալ արտ բառը Թուրքերէնէն առած են), Անգլիացիները earth). Ֆրանսացիները héritageը առած են Թրքական այս erte բառէն («Ճիւմհուրիյէթ», 22 սեպտ.):

Այս կարգի ստուգաբանական հրաշալիքներու շարքը երկար է, եւ դեռ գալիք շաբաթներու ընթացքին ո՛վ գիտէ ի՛նչ նոր գիւտերու ականատես պիտի ըլլանք.

Մինչ այդ, կարգ մը Թուրք նոր գրողներ սկսած են գրել նոր Թուրքերէնով մը, որ բոլորովին անհասկնալի է, մանաւանդ Պոլսոյ Նրբաճաշակ պէյերուն եւ քիւչիւք հանըմներուն:

Սակայն անոնք ալ չեն գիտեր թէ լեզուական համաժողովէն ի՛նչ դուրս պիտի գայ: Անոնցմէ մէկը՝ Փէյամի Սաֆա՝ «Ճիւմհուրիյէթ»ի նոյն թիւին մէջ կը գրէ, «Համաժողովի սեմին վրայ» խորագրին տակ.

— «Բացէ ի բաց ըսենք որ մեզմէ շատերուն մտքին մէջ այս գործը կնճռոտ ու թնճկոտ խնդիր մը, անձեւ ու մութ զանգուածի մը երեւոյթն ունի: Շատ քիչ են մեզմէ անոնք որ գիտնան թէ ի՛նչ պիտի ըլլայ հետեւանքը: Մեզմէ ոմանք կը սպասեն որ հնդեւրոպական լեզուները Թուրքերէնէ սերած հռչակուին, ոմանք կը յուսան թէ Թուրք լեզուէն դուրս պիտի չպրտուին բոլոր կարկտան, մաքարոյծ եւ օտարոտի բառերը, ոմանք ալ կը մտածեն թէ այսօրուան Թուրքերէնի պակասաւոր բառերը պիտի վերցուին եւ անոնց տեղ լեզուն պիտի խճողեն բազմաթիւ բառերով, որոնք պիտի առնուին խոլամութենէ առաջուան չինական Թուրքստանի լեզուէն, կամ Ժ.Ա. դարու Քուտաթքու – Պիլիք կոչուած Թուրքերէն, եւ կամ աւելի վերջի դարերու Պապէր բառուած Թուրքերէնէն, Այգըլըանի, Քըփչաքի, Եըքմէ, Քաղանի եւայլն լեզուներէն կամ բարբառներէն: Օրինակ, հարազատ Թուրքերէն լեզու մը ստեղծելու աշխատող քրիստոնեայ Թուրքերուն պէս՝ էսկէտի (յաւիտենական) ըսելու տեղ պիտի ըսենք մէնկիւ, փիքիր (միտք) ըսելու փոխարէն սաէքիմ, բաէտիմ էրմէքի (մտասուզիլ) տեղ էօքիւմէքէ ելի.»:

Եթէ այս վերջին ենթադրութիւնը իրականանայ, ճշմարիտ խառնիճաղանճ մը առաջ պիտի գայ:

Այժմու լեզուն, որքան ալ բաղադրութիւն մը ըլլայ հին Թուրքերէնի, արաբերէնի, պարսկերէնի, մասամբ ալ իտալերէնի եւ Ֆրանսերէնի, տրամադրուած է երկրին մէջ եւ չաղուած ժողովուրդին հոգիին հետ: Բազմաթիւ օտար բառեր Թրքացուած են թէ հնչումով եւ իմաստով: Դժուար է այդ բոլոր բառերը լեզուէն դուրս հանել եւ տեղը դնել չաղաթայերէն, քըպչաքերէն եւ այլ բարբառական բառեր, որոնք չպիտի կրնան արտայայտել այսօրուան քաղաքակրթութեան պահանջները:

Թուրքերը երբ Կեդրոնական Ասիոյ մէջ էին, կրած են չինական ազդեցութիւնը. Ցետոյ երբ սկսան դէպ ի արեւմուտք առաջանալ, ենթարկուեցան Իրանի ազդեցութեան, աւելի վերջն ալ կրեցին անոնց կրօնքը (իսլամութիւն) ենթարկուելով անոնց լեզուին ու քաղաքակրթութեան, որ անհամեմատ աւելի բարձր էր քան իրենցը: Պոլսոյ գրաւումէն վերջ, Թուրքերէնը կրեց յունարէնի (բիւզանդական) եւ իտալերէնի (ճենովայի = ճինիվիզ) ազդեցութիւն. իսկ ԺԹ. դարուն ենթարկուեցաւ Ֆրանսերէնի ազդեցութեան:

Ներկայ Թուրքերէնը, —աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել օսմանլերէնը, — պատկերացնելու համար, վերջերս «Պարակէօդ» հրատարակած էր ծաղրանկար մը. Թրքուհի մը դուրս երկնցուցած է լեզուն, որ վերջաւորութեամբ երեք մասերու կը բաժնուի, մէկուն վրայ գրուած է արաբերէն, միւսին՝ պարսկերէն, իսկ երրորդին վրայ՝ ֆրէնկճէ: Լեզուական համաժողովը իր հաստ դանակով պիտի կտրէ այդ երեք մասերն ալ, ձգելով միայն բուն արմատը, որ Թուրքերէնն է:

Մերկանալով այդ երեք լեզուներէն, մանաւանդ արաբերէնէն եւ պարսկերէնէն, Թուրքերէնը պիտի ներկայացնէ աւելի խեղճ եւ աղքատ լեզու մը քան այն որ կը խօսէր Էճպէյտիճի Հօր Հօր աղան:

Ահա՛ պզտիկ նմոյշ մը նոր Թուրքերէնէն՝ այնպէս ինչպէս սկսած են փորձել կարգ մը գրողներ. Գրողն է ուսուցիչ (օքուքուճու) Ֆախրի.

— «Տէմէէ իսքէրիմ քի սօյումուզուն պու տիբիմլի իշինտէքի ուղուշումուզ պօշ տէյիլ կէրչէք պիր քուրուլթու վէ իւզիւնթիւ տիւր»: («Միլլիյէթ», 19 սեպտ. 1932):

Այս միակ Նախադասութեան մէջ վեց բառ կայ զուտ Թուրքերէն, որ ցարդ գրեթէ չէր գործածուեր գրականութեան մէջ:

Մուսթաֆա Քէմալի մէկ հրամանագիրը բաւական պիտի ըլլայ վաղը այս նոր լեզուն պարտադրելու համար Թուրքիոյ բնակիչներուն: Եւ ամէնէն առաջ մամուլը պիտի ծափահարէ այս բարենորոգումն ալ, առաջին օրինակը ինք տալով:

Թուրքը ուրեմն օտար տարրուն մէջ բոլորովին դիմափոխ կ'ըլլայ: Անցեալի պատմութիւնն ու աւանդութիւնները ուրանալէ վերջ, դարաւոր լեզուն ալ թանգարան պիտի դնէ, զուտ Թուրքերէն, ազգային լեզու մը կերտելու համար: Քէմալականութիւնը սկիզբը դրաւ Թուրքիոյ նոր պատմութեան: Այսքան կարճ ժամանակի մէջ այսքան անհագին յեղաշրջում Թուրքին մշակութային տարողութենէն վեր է: Ապագան ցոյց պիտի տայ թէ Թուրքը կրցա՞ծ է մարսել այդ բոլորը:

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՈՒԼԿԱՐԻԱՅԷՆ

«ՍՕՖԻԱՆ ՄՈՍԿՈՒԱ ՉԻ ԿՐՆԱՐ ԸԼԼԱԼ»

ՍՕՖԻԱ, 28 սեպտ. — Սեպտ. 25ին տեղի ունեցան Սօֆիայի թաղապետական ընտրութիւնները: Այս առթիւ, բուռն պայքարի լծուած էին բոլոր կուսակցութիւնները մանաւանդ՝ կառավարական պլօքը, համայնավարները եւ Ալ. Ցանքովի կուսակցութիւնը: Այս վերջինը, որ Սթամպուլիյսքիի տապալումէն վերջ վարչապետ էր եղած, մայիսին անջատուեցաւ Լիափչեւէն ու հետզհետէ իր շուրջ կը կեդրոնացնէ ալ – ազգայնական – ցինուորական տարրերը: Ընտրութեան ցանկերուն թիւը 18 էր: Վերջին երկու օրուան ընթացքին ընդհարումներ եւ արիւնոտ դէպքեր պատահեցան: Փողոցը բախումներ ունեցան գլխաւորաբար Ցանքովի և պլօքի կուսակիցներ, իրարու նշանատախտակներ պատռել – կոտրելով ու հրացանի դիմելով, մինչ համայնավարները քարոզութիւն կ'ընէին ու լուռ ու մունջ կ'աշխատէին: Շատերու համար արդէն որոշ էր համայնավարներու յաղթանակը, թէեւ վարչապետն ու Ներքին Նախարարը յաւակոտ յայտարարութիւններ կ'ընէին.

Կէս գիշերուան մօտ ընտրութեան արդիւնքը պարզուեցաւ: Համայնավարները, որ 21 յունիս 1931ի երեսփ. ընտրութիւններուն Սօֆիայի մէջ շահած էին 9697 ձայն, այս անգամ ստացան 16.004 ձայն, պլօքը առած էր 22.382 ձայն, իսկ հիմա ստացաւ կէսէն պակաս՝ 10.634. Պէտք է ըսել որ Ցանքովի համար յաղթանակ մը կը նկատուի առանձին ձեռք ձգած 6732 ձայներ, քանի որ կառավարական պլօքը (չորս կուսակցութիւն) հազիւ 10 հազար ձայն ունեցած է: Միւս ցանկերը ստացած են համեմատաբար քիչ ձայներ: Այսպէսով ուրեմն, քաղաքապետական ժողովի 35 անդամներէն 22ը կուտան համայնավարները, 10ը՝ պլօքը, իսկ երեքը՝ Ցանքով: Համայնավարները, ունենալով բացարձակ մեծամասնութիւն մը, պիտի կարենան դիւանը առանձինն կազմել ու վարել մայրաքաղաքը. Ցար Պորիս, որ Վառնայի իր ամառանոցէն երկու օր առաջ եկած էր Քրիչիմի գիւղակը (Ֆիլիպէի մօտ), ընտրութեան օրը քանի մը անգամ Սօֆիայէն տեղեկութիւն ուզած է ընտրութեանց ընթացքի եւ պատահած դէպքերու մասին:

Համայնավարներու այս յաջողութիւնը, որ… կարմրցուց Սօֆիան, մեծ ազդեցութիւն գործած է քաղաքական շրջանակներու վրայ: Անիկա չի նշանակեր, անշուշտ, որ ընտրութիւն մը՝ ամբողջ երկրին մէջ՝ նոյն արդիւնքը պիտի տայ: Մայրաքաղաքին ու կեդր. մէկ քանի քաղաքներու մէջ բանուորները միշտ ուժեղ են եղած. Մանաւանդ որ «պլօք»ին հողագործական կուսակցութիւնը հակայ դժգոհում մը ունի գիւղերու մէջ եւ երկրին ամէնէն ուժեղ կուսակցութիւնն է:

×

Ամբողջ մամուլը կը դրաղի Համայնավարներու յաղթանակով: Նախարարաց խորհուրդը ընտրութենէն անմիջապէս վերջ նիստ մը գումարեց: Նաեւ՝ կառավարական պլօքը կազմող կուսակցութեանց գործադիր մարմինները: Թամկավարներուն մէջ տարր մը կայ, որ կ'առաջարկէ օրէնքէ դուրս հռչակել բանուոր. կուսակցութիւնը և անոր ստացած աթոռները բաշխել միւս կուսակցութիւններուն: Արմատականները եւս, որոնք միայն մէկ նախարարով (երկաթուղիներու) կը մասնակցին դահլիճին, նոյն տեսակէտն են, ինչպէս եւ ազատականները (երկու նախարար): Հողագործականները սակայն ունին ուրիշ դրոշակ մը, — չսեղմել բանուորական կազմակերպութիւնը Ընտրութիւնը չարինուոր նախազգուշացում մըն էր՝ համրութեան կողմէ՝ կառավարութեան: Հալածելը տարածել է: Համարակութիւնը դժգոհ է, պէտք է կարուկ բարեփոխութիւններ մտցնել: Այս վերջինը բանաձեւ մը դարձեր է սակայն, ամէնքին բերնին մէջ: Արմատականները նոյնը կ'ըսեն, հակառակ պարագային դահլիճէն հեռանալու խօսքեր ընելով, մինչ հողագործականները զանոնք կը նկատեն աւելորդ եւ, աւելի արդիւնաւոր գործունէութեան մը համար, կը պահանջեն որ երկաթուղիներու նախարարութիւնը եւս իրենց տրուի: Թամկավարները հազիւ թէ համաձայնին ատոր, քանի որ իրենց երեքին դէմ հողագործականները չորս կ'ունենան: Մնաց որ, խնդրոյ առարկայ նախարարութիւնը հողագործականներուն տալու դէմ են նաեւ՝ ծայրայեղ ալ ու զինուորական տարրերը, այս կուսակցութեան մասին դեռ չարունակուող վերապահութեամբ մը:

Միւս կողմէ, ձախ հողագործական խմբակը, որ կապ ունի փախստական նախարարներու հետ, կը պահանջէ յանձնել թաղապետութիւնը համայնավարներուն. «Օրէնքը կուտայ, վարչապետ չի տար. ո՞ւր է ձեր ժողովրդապետութիւնը, որմէ կը խօսիք առաւօտէ մինչեւ իրիկուն»: Եւ սակայն, ալ կամ ազգայնական հոսանքները համաձայն են վարչապետին հետ, որ «Սօֆիան Եւրոպայի մէջ երկրորդ Մոսկուա մը չի կրնար ըլլալ». Եւ իրենց հիմք կը ծառայեցնեն այն փաստը թէ՝ աւելի քան 50,000 քուէարկողներէն միայն 16,000 հոգի քուէարկած են համայնավարներուն: Արդիւնքն՝ մէկ երրորդը. բայց, ընտրական գէշ սիստեմով մը կրցած շահիլ աթոռներու մեծամասնութիւնը: Իսկ այդ գէշ սիստեմը ի զօրու բրաւ այժմու ներքին նախարարը՝ Տոքթ. Կիրկինով, երբ Պուրր իշխանութեան եկաւ: Լուծեց նախկին կառավարութեան կողմնակից թաղապետութիւնը եւ նշանակեց հօթնադամ մը: Երեսփոխանական ժողովն ալ վաւերացուց անոր պատրաստած եւ Սօֆիայի յատուկ թաղապետական ընտրութիւններու օրէնքը: Եւ արդիւնքը եղաւ… Սօֆիայի կոմունիզմը.

Հիմա, սակայն, յարձակման ենթակայ է ներքին նախարարը, իբրեւ պատասխանատու պարտութեան տանող այդ օրէնքին: Վարչապետը յայտարարեց մամուլի ներկայացուցիչներուն թէ՝ «կարգ մը աղօրինութիւններ կան ընտրութեանց մէջ: Արդէն բողոքագրեր տրուած են կուսակցութիւններու կողմէ: Վճիռը պիտի տայ դատարանը: Մինչեւ այդ՝ պիտի գործէ նոր հօթնանդամ մը, եւ պիտի կատարուի նոր ընտրութիւն՝ աւելի ուշ, քանի որ Երեսփ. Ժողովը ընտրական նոր օրէնք մը պէտք է քուէարկէ…»:

Հաւանական է, որ համայնավարները պիտի չկարենան ոտք դնել թաղապետութենէն ներս: Թէեւ, ընտրուած անդամները ժողով մը ըրեր ու որոշեր են քաղաքապետն ու իրենց ապագայ գործունէութեան գլխաւոր գիծերը: Անցեալ օր դրոյց շրջեցաւ թէ բազմաթիւ բանուորներ թաղապետական շէնքին առջեւ հսկայ ցոյց մը պիտի ընեն: Ամբողջ ոստիկանութիւնը ոտքի վրայ էր:

Նախկին վարչապետ Լիափչեւի կուսակցութիւնը, որմէ մայիսին բաժնուեցաւ Ցանքով, որոշած է կոչ մը ուղղել բոլոր ազգայնական կուսակցութիւններուն, հրաւիրելով մոռնալ ներքին վէճերը եւ հաւաքական ճիգով մը դէմ կենալ համայնավար վտանգին:

Անիկա գրեթէ անկարելի է, սակայն, Պուլկարիոյ մէջ, ուր հոսանքէ հոսանք ընդդիմութիւններ արիւնոտ դէպքերով կը լծուին:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԴՌՆԱԿՈՉԻՆ (թղթախաղերը հայերէն) տարի մը նեղութիւն պիտի քաշես… տարի մը եւս պիտի նեղուիս… յետոյ տարի մը եւս պիտի նեղուիս…

ԱՃԽԱՐՀԸ (մարգա կերպարանքով) յետո՞յ…

ԴՌՆԱԿՈՉԻՆ.— Ցետոյ, նեղութեան պիտի վարժուիս…

ՓՐՈՖ. ՓԻՔԱՐ ԿԸ ԽՕՍԻ ԻՐ ՎԵՐԵԼՔԻ ՄԱՍԻՆ

— :•: —

ՊՐԻՒՍԷԼ. – Փրոֆ. Փիքար, Պելժ Գիտական Հետազօտութեանց Ազգային Հիմնարկութեան հովանաւորութեան տակ, դասախօսութիւն մը ըրաւ Սեպտեմբեր 23ին, Պրիւսէլի Ակադեմական Պալատին մէջ, իր վերջին վերելքի մասին:

Փրոֆէսօրը նիհարակազմ, բարձրահասակ, գիտունի դէմքով համակրելի մարդ մըն է: Իր խօսակցութիւնը պարզ է, անը զիւրհասկանալի եւ երբեմն համեմուած լուրջ կատակաբանութեամբ:

Ներկայ էին Պելժիոյ Ալպէր Թագաւորը, Լէոփոլտ իշխանը, Նախարարներ եւ քաղաքական ու գիտական աշխարհին պատկանող ծանօթ դէմքեր եւ անձեր:

Պալատին ընդարձակ սրահը լեցն էր հետաքրքիրներով: Շատեր ստիպուած էին ոտքի վրայ մնալ, լսելու համար փրոֆէսօրին անդրանիկ բանախօսութիւնը իր երկրորդ վերելքի մասին:

Բանախօսը նախ շնորհակալութիւն յայտնեց ներկաներուն: Ցետոյ անմիջապէս նիւթին անցնելով, պատմականը ըրաւ իր վերելքին: Ըսաւ թէ այս անգամ առիթը ունեցաւ կարգ մը սխալներ սրբագրելու:

Մթնոլորտի բարձրագոյն խաւերուն մէջ իր հետազօտութիւնները դիւրաւ կարենալ կատարելու համար, կարեւոր է գոց խցիկ գործածել: Ի հարկէն, կարելի է բաց խցիկով ալ բարձրանալ, սակայն այդ պարագային անհրաժեշտ է դիմակի գործածութիւնը, որովհետեւ օդի ճնշման փոփոխութիւնը կրնայ խիստ վտանգաւոր հետեւանքներ ունենալ: 1400 մեթր բարձրութեան մէջ, մթնոլորտին բարեխառնութիւնը 50-60 աստիճան զերոյէն վար է: Մտադիր է իր յառաջիկայ վերելքին խցիկին ստորին մասը սեւ ներկել, իսկ վերի մասը՝ ճերմակ, խուսափելու համար ներքին շատ ցած կամ շատ բարձր բարեխառնութենէն:

Օդապարիկին մեկնումը տեղի ունեցած է հանդարտ օդով, Ցիւրիխի շրջակայ դաշտէ մը, զոր ընտրած էր իբր յարմար վայր, նկատի առնելով օդերեւութաբանական պատճառներ:

Մեկնումի պահուն իր տրամադրութեան տակ ունէր 160 կաճաւորներ, օգնելու համար վերելքի գործողութիւններուն, առանց հաշուելու հարիւրաւոր ոստիկաններ՝ կարգապահութեան հսկելու եւ զսպելու համար ամբոխին ծայրայեղ եռանդն ու հետաքրքրութիւնը:

Այս երկրորդ վերելքին, օդապարիկին վերելքի ուժը մէկ երկվայրկեանի մէջ մէկուկէս մեթր եղած է, մինչդեռ վերջին անգամ 9 մեթր էր:

Օդանաւորդական տեսակէտով կարելի է ըսել թէ այս անգամ վերելքը տեղի ունեցած է բնականոն պայմաններու մէջ, առանց որ եւ է անակնկալի:

Օդապարիկը ուղղուած է դէպի հարաւ-արեւմուտք, անցնելով Զուիցերիոյ Ալպեան լեռները, եւ շարունակելով իր ընթացքը գեղեցիկ ու սքանչելի օդով մը:

Այս անգամ կարելի եղած է մինչեւ 16201 մեթր բարձրանալ: Կէսօրին աւազները պրպտած ըլլալով վար իջնել, դանակը երկու անգամ քաշած եւ օդապարիկը գետին իջած է Տէզէնզանոյի վրայ: Այդ պահուն գնդաձեւ խցիկը սկսած է հոս ու հոն թաւալիլ, որուն հետեւանքով անդիկի խողովակ մը կոտրած եւ մէջի հեղուկը խառնուած է խցիկին մէջ գտնուած սառցկաններուն հետ: Բարեբախտաբար նախապէս կարեւոր գործիքները պարկի մէջ դնելով գետին նետած էր:

Գիտական տեսակէտով իր ձեռք բերած արդիւնքը կարելի է հետեւեալ կերպով ամփոփել.—

Տիեզերական ճառագայթումը այս անգամ կարելի եղած է չափել, օդին յաջորդական խաւերուն մէջ. 14 հազար մեթրէն անդին, ճառագայթումին յաւելումը նուազ արագութեամբ տեղի ունեցած է: Փորձած է չափել տիեզերական ճառագայթներուն ուղղութիւնը, առանց սակայն այդ մասին շօշափելի արդիւնք մը ձեռք բերելու: Նաեւ հաստատուած է թէ անդրմթնոլորտէն ելեկտրա-մագնիսական կեկուղ ճառագայթներ չեն գար: Անկէ վերջ երկիր եկած ճառագայթները կարծր են:

Փրոֆ. Փիքար կը կարծէ թէ տիեզերական ճառագայթները ծնունդ կ'առնեն նոյն ինքն անդրմթնոլորտէն, որ ինքնին ճառագայթային յատկութիւն մը ունի: Տիեզերական ճառագայթներուն ուսումնասիրութիւնը կը թելադրէ ատոմի ծնումը անծանօթ ուժի աղբիւրն ըլլալու:

Գիտուն բանախօսը վերջացուց իր խօսքը ժողովուրդին խանդավառ ծափերուն մէջ:

ՀՐԱՉԵԱՅ ՑԷՐՈՒՆ

ՓԻՐԱՆՏԷԼԼՈՅԻ ՄԱՍԻՆ

—)(•)(—

Իտալացի նշանաւոր թատերագիր Լուիճի Փիրանտէլլօյի մասին կենսագրութիւն մը հրատարակեց իր հայրենակիցը, գրագէտ Վ. Նարտէլլի: Առաջին անգամն է, որ թատերական արուեստը յեղաշրջող այս վարպետը կ'ունենայ իր կենսագիրը: Նարտէլլի ջանացած է շատ առարկայօրէն ներկայացնել Փիրանտէլլօյի կեանքը, սկսելով մանկութենէն, որ բաւական դառն եղած է եւ ջանալով անոր կեանքի դրուագներուն մէջ գտնել ապագայ երկերուն սաղմը:

Այս առթիւ կը պատմէ հետեւեալ խնդնատիպ մանրադէպը. –

Օր մը, երբ մանուկ Լուիճի հայրը գործով Փալէրմօ գացած էր, անոր նուէր բերաւ նաւաստի հագուստ մը, կապոյտ լաւ կերպասէ, իր փոքր պէռէյով մը եւ վարը լոյն տաբատով մը: Այս նոր հագուստն այնքան կ'ուրախացնէ պզտիկը, որ չէր գիտէր թէ ո՞րը առաջ հագնի, տաբա՞տը թէ բաճկոնը:

Վերջապէս մայրիկը օգնեց ու ինքը հագցնել զայն, եւ այսպէս հագած էր նաւաստի համազգեստ մը, փողոց ելաւ թափառելու:

Կիրակի էր, իրեն լեր մը ուղեւած էր, զոր ուզածին պէս կրնար ծախսել: Մէկ լեր ամէն շաբթու թափառելով հանդերձ, Լուիճի, ակամայ տարուեցաւ մտածելու թէ ինչ մը կարելի էր նկատել այսպիսի ռազմական ձեւով հագուելիք եւ նոյնիսկ խորհեցաւ քաւութեան մը վրայ: Բարի զործերու կարգին իրեն սորվեցուցած էին նաեւ հագուեցնել անոնք որ մերկ են: Այս գաղափարը ճնշեց վրան: Ան պէտք կը զգար իրագործելու խանդը դառերը: Շատ տարիներ յետոյ ալ, մինչ հաճոյք կ'առնէր այս առակին գեղեցկութենէն եւ իր մանկութեան ցաւագին փորձառութիւնէն կրթուած, եթէ չէր խորհեր այլեւս պատուիրանը գործադրել, գոնէ չկր գնէր բեմական իր ստեղծագործութեանց մէջ: Եթէ կայ պզտիկ մը որուն գործը կապուած է մարդուն կեանքին, Փիրանտէլլօ մինակ մէկն է: Եւ ատոր համար, որպէսզի բարոյական իր արհեստը, պէտք է ունենալ անոր բանալին՝ իր խորհրդաւոր կեանքը:

Դառնանք մանուկին: Մերկերը հագցնելու պատուիրանը, Լուիճի հոգիին մէջ գործի փոխուեցաւ այնպէս որ, երբ հանդիպեցաւ տոլայատակներու վրայ քաշկռտուող ցնցոտիներու մէջ մերկ՝ տղու մը ստացաւ եւ անոր նուիրեց իր նոր հագուստները: Դալըն կատարելով մը մէջ, եւ հոն, հարուստը իր բարոյը հանելով տուաւ աղքատին տեսանք նոյնիսկ դրպանի իր մէկ լերը առնելու: Եւ ապա, այդպէս վարտիքով, գլուխը նաւաստի գլխարկով, նուիրատուն դարձաւ իր տուն:

Հոն է որ կեանքը իր առաջին դասը տուաւ անոր: Բիչ եռանդ քառ տղուն մայրը, խռովեալ, կոչեց վերադարձնել բաճկոնը, գդակը տաբատը եւ դրամը. Դանդը, զոր արդէն փոխանցած էին առանց պիտի կի, մօրը կողմէ վերադարձուած էր միւս մօրը երկար շաղակրատութիւններով:

Բայց Լուիճի այսպէս չէր տեսնէր եւ տեսնելով հագուստներուն դարձը, սկսաւ լալ, քանի որ յանուն անծանօթ իմաստութեան մը՝ իրեն կ'արգիլէին ապրիլ Աւետարանի պատուէրներուն համաձայն…

ԹԱՏՐՈՆ

"ՇԷՐԼՈԿ ՀՈԼՄՍ,,

Գերասան Մարութեան Ռուստալի թատրոնին մէջ ներկայացուցած Շէրլոք Հոլմսը մեծ յաջողութեամբ Ռամկավարական այս թատերախաղը իր արժէքը կը ստանայ այն խաղը իր արժէքը կը ստանայ այն յատկութիւններէն, որով լարուած կը պահէ հանդիսատեսին ուշադրութիւնը։ Ու ժամանակ իսկ իբրեւ մարդու մտքի արթնութեան, տեսակ մը սատրիկանական սկատուեիզմը։

Մարութեան կը խաղար գլխաւոր դերը. — Շէրլոք Հոլմս։

Աթէրի խաղարկութիւն մը եղաւ. իր բոլոր երեսներով, որոնց տակ կը ներկայանար խաղին հերոսը։ Արդարեւ բազմատիպ դէմք մըն էր Շէրլոք Հոլմս, որ, անակնկալ պահերու տակ, յանկարծ կ'այլափոխուի, կը բազմապատկուի, փոխն ի փոխ կը յայտնուի իբրեւ ծեր, գող, մուրացիկ։ Դերասանը պէտք է օժտուած ըլլայ բազմատիպ արուեստագէտի մը ձիրքով, որովհետեւ չի բաւեր ծպտուիլ, անհրաժեշտ է նաեւ տալ պատրանքը փոխուած անձին։

Ու Մարութեան օժտուած է բազմատիպ արուեստագէտի մը ձիրքով։ Ինչ՞ր արուեստ՝ Դեռ պատանի, ան կը սիրէինք խաղ մը, որուն ժամանակցողները իրարու կը փոխանցէն խնդուքն ու լացը յափշտակող արագ, — պիտի տար լալու պատրանքը ու յանկարծ պիտի փոխէր խնդալու, նայելով մէկու մը, որ պարտաւոր է վարակուիլ ցաւէն ու խնդուքով։ Կուլար ու կուռ խնդալ ու յանկարծ լալ՝ լացով վարակելու համար իր դիմացինը։ Բայց չէր բաւեր դարձնել, այլապէս երախայական ընդունակութիւններ ունենալ. պէտք է նաեւ արտայայտել նոյն անձը, զոր կը ներկայացնէր։ Ու Մարութեան լիովին յաջողեցաւ, անիկա տարօրինակ ու պաղ դերասանն է, երկունքացը, շաղիկ փոխողը, որ խառնելու կը փնտռէ բնականանալ բոլոր միջավայրերուն ու պարագաներուն։ Հրաշալի՛ էր ծերուկ պիտանակն իր դերին մէջ, երբ ցոյց տալու ձայնի, շարժուձեւի կատարելագոյն այլափոխում մը եւ այդ տիպարին իրապաշտ պատկերը։

Իր կողքին, Նաւասարդեան, Գաբէթեան, Թորոսեան, Կոմիկեան, Մաքսուտեան, Գր. Վահան եւ Տիկիններ Բաղալ եւ Գեորգեան յաջող էին պահելու համար ensemble։ Մասնաւորապէս պէտք է յիշատակել փոքրիկ Գէորգեանի խաղը, որ լի է խոստումներով։ (Եղբայրն է փոքրիկ եւ տաղանդաւոր ջութակահարին՝ Ռաֆիկ Գեորգեանի)։

×

Մարութեան կը մեկնի դարձեալ գալու Բանի մը ներկայացումներէ յետոյ Լիոն, Վալանս եւ Մարսիլիա մէջ, կ'անցնի Սուրիա, շրջելու համար Գաղութային հայ գաղութին մէջ, յետոյ մինչեւ Ջիպութի, հոն ուր ալ մը հայեր թառ են հաստատուած։

— Երեք տարի վերջ կը դառնամ Եւրոպա, կ'ըսէ, երազանքով։

Ծեր ու աշխոյժ, Մարութեան մէկն է մեր համակրելի երիտասարդ դերասաններէն, որ օժտուած է նաեւ կազմակերպչական յատկութիւններով։ Անոր յիշատակ են. Փարիզի մէջ, երիտասարդ գերասաններ, ընդունակ ու շնորհալի, որոնց, սակայն, իրենց շուրջ կը հաւաքէին, փոխանակ կազմակերպուելու եւ կազմակերպելու։

Քիչ մը զգուշութիւն, քիչ մը եռանդ, եւ անա հրաշք կը գործէր մեր այս գաղութին մէջ։ Մեծ դեր ունին կատարելիք, բայց կը մնան անգամայան։ Կ'ուզեմ մասնաւոր յօդուածով մը անդրադառնալ թատերական շարժման մը անհրաժեշտութեան մասին։ Առայժմ ուրախութեամբ կ'արձանագրեմ, որ, ինչպէս լայնօրէնք դերասան Կոթիկեան, խումբ մը երիտասարդ արուեստագէտներ ամէն շաբաթ ժողովրդական ներկայացումներ պիտի տան Ռուստալի թատրոնին մէջ (rue de la Campagne Première)։

Գեղեցիկ է ձեռնարկը, յաջողութիւն կը մաղթենք։ Բայց պէտք է ընդարձակել ու տարածել այս ձեռնարկը։ Անհրաժեշտ է ցոյց տալ քաջութիւն, ինչպէս կ'ընէ քաջալանջ Մարութեանը, որ անա կ'երթայ հեռաւոր երկիրներ։ Յաջողութի՜ւն իր համբուն վրայ, որքան ալ երկար ըլլայ ան եւ տաժանելի։

Լուր ունիմ, որ գերասան Ա. Շահխաթունի, իբրեւ պատուոյ անդամ Զ. Ո. Միութեան, հրաւիրուած է Սուրիոյ մասնաճիւղերուն կողմէ այցելել Սուրիա՝ տալու համար քանի մը ներկայացումներ։

Գեղեցիկ նախաձեռնաներ չե՞ն արդեօք ասոնք, թէ արդէն կը սկսի հայ դերասաններու զարթօնքը մը։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԹՈՒՐՔԻԱ

Պրուսամ շարժանկարով

Պրուսայէն կը գրեն թէ հայց կուսակցութեան մասնաճիւղը նկատելով որ մինչեւ այժմ Պրուսան շարժանկարի առնուած չէ, այս տարուան ազատագրութեան տօնի հանդիսութիւններուն շարժանկարի առնուիլը որոշած է։ Այս առթիւ, Պրուսա հրաւիրուած է Թուրք գերուասայներէն Վէհատ Իւրֆի պէյ։ Ցանկատարութիւնը, որ շատ հանդիսաւոր եղած է, ամբողջովին քաշուած է ժապաւէնի։ Այժմ, Վէհատ պէյ, քաղաքին զանազան մասերը կը քաշէ։

Համալսարանը ինչպէ՞ս պիտի հիմնուի

Այս խորագրին տակ, Եմմուս Նատի կը գրէ («Ճիւմհուրիյէթ», 25 սեպտեմբեր) — ... Մենք Թուրքիոյ մէջ համալսարան կրնանք հիմնել միայն Թուրք հմայքը մասնագէտներու բարձր արժանիքներուն վստահելով։ Իսկ իրական Թուրք գիտուն — մասնագիտական կրնանք հանել Եւրոպայի մէջ լուրջ ուսում առնելիք ուսանողներէն։ Որպէս զի Թուրքիոյ մէջ կարենանք հիմնել ազգային զառատիտութիւն մը՝ առաջին ատրիճանէն մինչեւ բարձրագոյն աստիճանները, Եւրոպայի ուսումէն շատ, բայց շատ ու շատ օգտուելու ենք։

Անոր համար հարկ եղած ժամանակը մեզ խորտակելու չէ։ Այս ճշմարտութիւնը ըմբռնել եւ գործադրութեան անցնիլը, խնդիրը կէսէն աւելի չափով մը լուծելու սկսիլ կը նշանակէ։ Ձենք գիտեր թէ յառաջիկայ տարուան ընթացքին համալսարանին որունելիք ձեւը ի՞նչ պիտի ըլլայ։ Փրոֆ. Մալշի տեղեկագրին եւս մանրամասն տեղեակ չենք։ Թերեւս պիտի ընդունինք որ քիչ — շատ ժամանակ անցնի, որպէս զի կարգ մը ճիւղեր իրապէս հաստատուած ու կազմուած ըլլան։ Բայց, ներկային բարելաւման եւ բարեկարգման ի հաշիւ ինչ որ ալ ընենք, չմոռնանք որ իրական նպատակին տանող ճամբան Եւրոպայի մէջ իրական մտքեր պատրաստելէն առաջ բեր ուղղութիւն մը պիտի չըլլայ։ Իրական մտքերը անոնք են որ իրենց ճիւղին մէջ իբրեւ հեղինակութիւն կը ճանչցուին ամբողջ աշխարհի առջեւ։ Թէեւ այդ պայմանները լրացնող քանի մը հայրենակիցներ ունինք, բայց, անոնց թիւը այնքան քիչ է, որ ինչպէս մէկ երկու վարդով գարուն չի գար, այնպէս ալ մէկ ուսուցիչով համալսարան հաստատել անկարելի ըլլալը բոլորը, անխտիր, կը խոստովանինք։ Հոս բուն դժուարութիւնը պիտի կայանայ մասնաւոր երիտասարդներուն միջեւ իրապէս ընդունակ բուռական մարդ գտնելուն մէջ։ Որովհետեւ, մեր բանին նման եւրոպական ուսում մը վերջին տարիներս դժբախտաբար աւելի անզգուշացուցիչ ձեւ մը առած է։ Մենք պէտք ունինք ամեն սեռունդներու, որոնք գեռ երկրին մէջ կազմակերպուած եղած են։ Կը կարծենք թէ վերջին տարիներու ուսում, զանազան պատճառներով, մեր այս ուղղութեամբ պարտականութիւնները թեթեւցնելու բնոյթը չունի։ Ներկայ պայմաններուն մէջ մէկ ուսանողին 2000 ոսկի պէտք է։ Հարիւր ուսանողի ծախքը 200.000 ոսկի պիտի ըլլայ։ Թուրքիոյ կրթական գործին հիմնական բարեկարգումին սահմանուած այս միջոցին այսքան մը ծախքը ներկայ պիւտճէով իսկ դիւրութեամբ եւ մեր ուժերը զոհելով կրնանք տալ։

ԹՈՒՐՔԵՒՅՈՅՆ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԻՒՆԸ

Աթէնքի «Փրոիա» թերթը կը հրատարակէ իր թղթակցին՝ Տիկին Սփանուտի տեսակցութիւնը Մ. Քէմալի հետ։ Տիկ. Սփանուտի գիմագիծը կուտայ Թուրքիոյ նախագահին եւ կը խօսի անոր անկեղծ զգացումներէն՝ դէպ ի Յունաստան։ Ըստ տիկնոջ, որ եւ է Յոյն, ինչ կուսակցութեան ալ պատկանի, թուրքեւյոյն բարեկամութեան ջատագովը պէտք է ըլլայ։ Իր այս կարծիքը յայտնած է Մ. Քէմալի, որ պատասխանած է.

— Այս բարեկամութիւնը շատ գեղեցիկ գործ մըն է։ Ուժ մըն է, ապահովութի՛ւն մըն է։

ՆՈՐ ՇՈՒԿԱՆԵՐ

Տնտեսական գործավարը մասնաւոր կարեւորութեամբ կը զբաղի արտածումը աւելցնելու խնդրով։ Անոր համար խոր քննութեան մը ձեռնարկած է, նպատակ ունենալով մէկ կողմէ հասկնալ թէ ներքին ի՞նչ ազդակներ կը դժուարացնեն արտածումը, իսկ միւս կողմէն հշդել թէ ո՞ր երկիրները ի՞նչ արդիւնքներ կը յարուցանեն։

Էնկիւրիի մէջ ալ զուգահեռաբար կը կատարուի նոյն քննութիւնը։ Երբ աւարտին քննութիւնները, տնտեսական գործավարութիւնը միջոցներ ձեռք պիտի առնէ, արտածման նոր շուկաներ գտնելու համար։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Ցագնապը Կրընոպլի մէջ

— :-: —

ԿՐԸՆՈՊԼԸ, 3 Հոկտ. (Սեփ. Թղթ). — Գործազրկութեան տագնապը ծանրապէս ազդած է Կրընոպլի ու շրջանի բոլոր գիւղերուն եւ քաղաքներուն մէջ։ Ժողովուրդը մատնուած է անտանելի թշուառութեան։ Գործարանները սկսած են նորէն գոցել թափել գործաւորները։ 1931էն մինչեւ 1932 Ապրիլ 12 անխնայ կը ճամբուէին աշխատաւորները։ Մայիս 22ին մաս մը գործաւորներ սկսան մասնաւոր կոչերով իրենց գործաւորները կանչել։ Գրեթէ բոլոր գործաւորները սկսան գործել, անգործներու թիւը շատ նուազ էր։ Օգոստոս եւ Սեպտեմբեր ամիսներու ընթացքին բազմաթիւ գործաւորներ ճամբուեցան գործարաններէն։ Սեպտ. 13ին վակնատժի արհեստանոցէն գուրս հանեցին 32 Իտալացի, 18 Ռուս, 10 Սպանիացի եւ 8 Հայեր։ Փոն տը Քլէի ածխահանքի խաշար աշխատանոցէն 14 անձեր ճամբուած են։ Գրիանտնի տախտակի հակայ գործարանը բոլորովին փակած է իր դուռը, ճամբու դնելով բազմաթիւ օտարականներ։ Իսկ Ֆրանսացի գործաւորներու համար մասնաւոր տեղեր կը պատրաստեն ուրիշ աշխատանոցներու մէջ։

Գաւոկունի մէջ ունինք 23 տուն Հայեր, մեծ մասը անգործ։ Ընկերոլ մը տուած տեղեկութեանց համաձայն, Գաւոկունի 25 տուն հայութիւնը կրցած է նեղ պայմաններու մէջ ապահովել իր անգործներու կեանքը։ Անգործ ու աշխատաւոր գասակարգը քով քովի եկած, 1931 Դեկտ. 25ին կազմած են Եղբայրական Օգնութեան Կոմիտէ մը, որ մինչեւ հիմա կրցած է ապրեցնել անգործ հայ աշխատաւորները։

Լա Թուռ տը Փէն գիւղաքաղաքի մէջ կը գտնուին 4 հակայ աշխատանոցներ։ Առաջինը՝ կօշիկի արհեստանոց, երկրորդը՝ արուեստական մետաքսի մանածագործ մը, երրորդը՝ չաքարի գործարան մը, չորրորդը՝ կղմինտրի մեծ հաստատութիւն մը։ Կօշիկի գործարանը սկսած է նոր ծրագիրներ պատրաստել, օտարականները ճամբել, անոնց տեղը ընդունիլ Ֆրանսացիներ։ Այս գիւղին մէջ ունինք 4 տուն Հայեր, որոնք հաստատուած են 1927ին, կօշիկի արհեստանոցին մէջ։ Անգործութեան հետեւանքով գուրս հանած ենմիայն մէկ ընտանիք, որ կը բաղկանայ բազմաթիւ երախաներէ։ Շաքարի գործարանը սկսած է կրճատել օրավարձերը եւ աշխատանքի ժամերը (8ի տեղ 7 ժամ), մաս մը օտարականներ գուրս թափելով։ Կղմինտրի խաշար արհեստանոցին մէջ կը բանին 2740 բանուորներ։

Կ'ըսուի թէ այս գործարանն ալ շատ մը բանուորներ պիտի արձակէ։ Բանուորները վտանգութեան մատնուած են։ Ո՞ւր երթան կամ ո՞րու դիմեն, իրենց ապրուստը ապահովելու համար։ Մետաքսի մանածագործին մէջ կ'աշխատին մեր թշուառ հայրենակիցները։ Գործը չափազանց պզտոր է եւ հիւանդութիւնը յաճախադէպ։

Փոն տիւ Շէրիւի մէջ ունինք մօտ 1000 հայութիւն։ Գոյութիւն ունի Հ. Յ. Դաշնակցութեան կոմիտէ մը։ Անցեալ կիրակի իբրեւ հիւր գտնուեցայ նոյն քաղաքը, հանդիպեցայ քանի մը հայրենակիցներու որոնց հացի պայուսակները շալկած գործարան կ'երթային։ Հարցուցի իրենց վիճակը։

— Եղբայր, ի՞նչ կը հարցնես, դեռ ծանօթ չէք այս տեղի գործաւորներու կեանքին։ 50-70 Հայեր կան անգործ, որոնք ամէն օր կը թափառին գործարաններու դուռները, գործ ճարելու. սակայն կը վերադառնին գործաւորներու կողմէ իրենց յանցուած։ Կազմեցինք անգործներու յատուկ մնամասնիկ մը, գէթ երախաներ ունեցող ընտանիքներու օգնելու համար, բայց անօգուտ. նամակով դիմում կատարեցինք Փարիզի Եղբայրական Օգնութեան կոմիտէին, «Ցաւաշխի միջոցաւ 1000 ֆրանք գրկուեցաւ։

Կառավարութենէն նպաստ չեն ստանար։ Ոչ օգնող կայ, ոչ յոյս տուող։ Անցեալ Տէսին, Լիոն եւ անգլիկայոյ թէ բաւական թիւով Հայեր դիմում ըրած են նպաստակութեան համար։ Բողոքագիրը սրբով ընդունած է։ Բոլոր թուղթերը կարգագրած եւ դրկած է Փարիզ, Տէսինէն 25, Լիոնէն 65 հոգի, Փոն Շէրիւէն 7 հոգի։

Յովսէփ Մարգարեան

ՄԱՄՈՒԼ

ԿՈՎԿԱՍՑԻՆԵՐԸ ԵՒ ՄԵՆՔ

«Հայրենիք» խմբագրականի մը մէջ քննելով կովկասեան դաշինքի խնդիրը, զոր պիտի կազմեն «Պրոմեթէյի շուրջը հաւաքուած կովկասցիները», դիտել կուտայ. (18 սեպտ.)

—«Եթէ կը յիշեն ընթերցողները, 1921ին, երբ Իզմիրը ռուսկուին Յոյներու ձեռքն էր եւ Լօզանի դաշնագիրը չէր ստորագրուած, Վրացիները, ատրպէյճանցի թաթարները եւ կովկասեան Լեռնականները համաձայնեցան Հ. Յ. Դաշնակցութեան հետ միասին կնքելու դաշինք մը, որով կը յօժարէին այժ տալ Թրքահայ դատին եւ Թուրքիոյ դէմ մեզի հետ ճակատ բռնել ալ։ Ինչպէս մենք խոստացած էինք Խորհրդային Ռուսիոյ դէմ ճակատ բռնել՝ Կովկասի անկախութիւնը արտաքին թշնամիներէ պաշտպանելու համար։ Յակոյն, երբ Թուրքիա յաղթական դուրս եկաւ Իզմիրի եւ Լօզանի մէջ, «Պրոմեթէյ»ի շուրջը հաւաքուած կովկասեան մեր հարեւաններն ալ փոխեցին իրենց դիրքը, չեղեալ նկատեցին 1921ին իրենց ստորագրած դաշինքը մեզի հետ եւ մերժեցին որեւէ չոշափելի զիջում ընել, որ պէտք է հետաքրքրող դարձնէր Հայերու գործակցութիւնը համակովկասեան ընդհանուր դատին համար։ Այժմ անոնք ոչ միայն լսել չեն ուզեր Թրքահայ դատի մասին, այլեւ Կովկասի 1914 թ. սահմաններն ալ չեն ուզեր պաշտպանել։ Այսինքն՝ Կովկաս ըսելով կը հասկնան զայն առանց Կարսի նահանգին եւ Ցուրմալուի գաւառին։

Բնական է, որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, ոչ ալ որեւէ հայ կազմակերպութիւն կրնայ գործակցիլ նման խմբակի մը, որ պարզապէս գործիք է դարձած Թուրքիոյ ձեռքը եւ իրականին մէջ կը ձգտի Թուրքիոյ գերիշխանութիւն հաստատել ամբողջ Կովկասի վրայ, փոխանակ բոլշեւիկեան գերիշխանութեան։ Այսպիսի փոփոխութեան մը հարկաւ չի կրնար համաձայնիլ ոեւէ Հայ։

Բոլշեւիկեան կամ Խորհրդային իշխանութեան սիրահար չենք եղած երբեք։ Բայց եթէ մեր կովկասեան հարեւանները կ'ուզեն զայն փոխարինել քօղարկուած թրքական լուծով մը, մենք ոչ միայն իրենց հետ պիտի չըլլանք, այլ եւ իրենց դէմ պիտի պայքարինք։

Համակովկասեան Դաշնակցութիւն կեղծ անունին տակ Թուրքիա աւելի փոքր վտանգ մը պիտի չդառնայ անկախական հայ ժողովուրդի գոյութեան»։

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԽՄԲ. — Հ. Յ. Դ. Բիւրօն հետեւեալ յայտարարութիւնը հրատարակած է «Դրօշակ»ի Սեպտեմբեր – Հոկտեմբերի թիւին մէջ, որ լոյս տեսաւ Հոկտ. 1ին. —

ԱԶԴԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Հ. Յ. Դ. Բիւրօն, քննելով Հ. Յ. Դ. Ար. Եւրոպայի նախկին Կեդր. Կոմիտէի գործունէութիւնը՝ որոշեց, ծանր հակակարգապահական յանցանքներու համար, կուսակցութեան շարքերէն արտաքսել Եւրոպայի կողմի անդամներէն Արօ Արոյեանը, Միսաք Դույումճեանը, Մկրտիչ Սրփեանը, Լեւոն Մօզեանը եւ Վազգէն Շուշանեանը։ Այս որոշումը իր ժամանակին հրատարակութեան տրուեցաւ կուսակցական թերթերուն մէջ։

Հակառակ ատոր, յիշեալ հինգ անձերը, կը շարունակեն իրենք զիրենք ներկայացնել որպէս Հ. Յ. Դ. Ար. Եւր. Կեդր. Կոմիտէ, այդ անունով կազմակերպական նամակներ ու շրջաբերականներ կը ղրկեն մարմիններուն, «Մարտկոց» անունով թերթ մը կը հրատարակեն, իբր Եւրոպայի շրջանի կուսակցութեան արտայայտութիւն. այդ թերթին մէջ, Հ. Յ. Դ. Ար. Եւր. Կեդր. Կոմիտէի անունով յայտարարութիւններ կ'ընեն եւ վերջապէս ամէն կերպ, կը ջանան ցոյց տալ, որպէս թէ իրենց համար արտաքսման վճիռը գոյութիւն ունեցած չըլլայ։

Մի անգամ ընդ միշտ, ամէն թիւրիմացութիւն փարատելու համար եւ առ ի գգուշութիւն, այսու անհրաժեշտ կը նկատենք յայտարարել, թէ՝ վերոյիշեալ հինգ անձերը արտաքսուած ըլլալով Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերէն՝ անոնց կողմէ կատարուած կամ ծրագրուած կազմակերպական որ եւ է քայլ կամ որ եւ է յայտարարութիւն կեղծիք է եւ հակակուսակցական, եւ անոնց հրատարակած «Մարտկոց» թերթը որ եւ է առնչութիւն չունի Հ. Յ. Դաշնակցութեան հետ.

Հ. Յ. Դ. ԲԻՒՐՈ

կայարանի ճամբան

Ամուսինը. — Վազ առաւօտ, առաջին շոգեկառքով պիտի վերադառնանք։

Կինը. — Շոգեկառքերու ժամանակացո՞յցը նայեցա՞ր։

Ամուսինը. — Ո՛չ... դրամապանա՛կս։

Ճամբան, երկու բարեկամներ իրարու հանդիպեցան։

— Ձեռքիդ գիրքը ի՞նչ է։

«Աշխարհի վիճակը»։ Բուկի՛նդ։ «Մշուշ»։

ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ...

Դ.

Սենեակս լոյսո՜վ է ողողուն...

Մարգարտածաղիկի ու մանիշակի այս մեծ փունջը ո՞վ դրեր է սեղանիս վրայ։ Աչուկ կ'ընեն ինծի, իրենց բուրմունքէ նրբանուրբ մասնիկը հոտաւէտութեանս կ'երկարեն, կը կատակեն, կը քաղալերեն...

— Ո՞վ չինեց այս փունջը, Բէնսաք, տեսա՞ր։

— Ձէ՞ս ուզեր։

— Դո՞ւն դրիր։

— Այո . ինծի փունջ մը հաւաքեցի, խորհեցայ թէ քեզի ալ հաճոյք կը պատճառէ։

— Բայց շա՜տ շնորհակալ եմ, սիրելի բարեկամս, շա՜տ շնորհակալ... Սեղմէ՛ ձեռքս...

Գարբիէլ Բէնսաք ուրիշ տղայ մըն է այսօր։ Ցեխոտ կօշիկներ չըներ։ Եւ ինծի կը թուի որ երազուն ամպ մը կայ աչքերուն մէջ։ Ձէ՛. նորէն գիս ժպտեցնող խօսք մը կ'ըսէ, սակայն նոյնը չէ։ Արդեօք չի՞մ սխալիր։ Ես որ մախաւանդ այնքան քիչ կը ճանչնամ զինքը։

Կը նստի քովիս աթոռին։ Ըսելի՞ք ունի արդեօք։ Ինչ տարօրինակ է։

— Գահ մը կարծեցի թէ պէտք պիտի վերջանայ, բարեկան մասս... Բաւական ջերմ ու արփիւնահոսութիւն ունեցայ։

— Այո՛, կը պատասխանեմ, երախտագէտ իրեն սեւեռելով, ու կը մտածեմ — ես որ միայն անտարբերութիւն կը տեսնէի չորս կողմս...

— Ցանախ կը զատանէիր, կը շարունակէ, կարծես պատասխանելով հարցումի մը, քիչ անգամ հասկնալի։ Այդ քիչը սակայն վրդովիչ էր։

— Հըմմ... Ու փախելու համար խօսակցութենէ, կը հարցնեմ — Ի՞նչ գիրք է ձեռքինդ։

— Թակորէն թարգմանութիւն մը։ Սքանչելի։

Ու մոռնալով նախընթաց խօսակցութիւնը երիտասարդի վայել արագութեամբ, վառ աչքերով կ'ըսէ.

— Ընթերցանութիւնը, երբեք այսքան չէի սիրած։ Այս գիրքը կարդալով՝ գաղափարներն ու իմաստները բուրացնելէ աւելի զգայութիւններու հաղորդակից ըլլալու հաճոյքը ունիմ։ Հոգեկան վիճակներու իմաստուն ու նրբին պատկերներ, կեանքի պայծառ ու մաքուր զոյներ որ կը յուզեն զիս՝ բղխելի ու մեծութեամբ աղբերու խորհուրդով մը լեցնելով .. Ձէ՛, չպիտի կրնամ բացատրել բառերով... աս պարզ է որ սիրտս ամէն մէկ տողին հետ կը լեցուի աստուածային ներդաշնակութեամբ ու բարութեամբ։ Երէկ առի ձեռքս. եւ անսպասելի յղիութեամբ մը — ինծի անհասկնալի — բռնուած եմ, ծանրութիւն ըսենք, եթէ կ'ուզես։ Ու զոհ եմ։

Ձնող նայուածքս, հաւանաբար քիչ մը հեգնական է։ Կը շարունակէ.

— Ես այսպէս եղած եմ քիչ մը, իրաւունք ունիս։ Կ'աղդուիմ գրքէ մը, անձէ մը, խօսքէ մը, ժպիտէ, օդէ ու հասարակ երեւոյթներէ։ Կը փոխուիմ գրեթէ։ Գուցէ իմ պատանիի տարիքիս «ձեւաւորուելու» պատրաստ խմորի վիճակն էր պատճառը։ Ինչո՞վ բացատրել այն տարբերութիւնը սակայն, որ այդ «վիճակներէն» անցնող զգայութիւնս «զգալի» է...։

— Այդ ալ յատուկ չէ, կ'ըսեմ մեղմութեամբ, անդրադառնալով միաժամանակ վաղող երիտասարդութեան մը կենսագործող յատկութեան ներկայութիւնը։ Շաբաթ մը դարձէ կարդալէ, խառնէ ամէնուն, եւ նորէն քովի սենեակին վրայ «յարձակում» մը պիտի կազմակերպես, պիտի աղմկես, իր ամէն կողմնակի թեթեւութիւններով, եւ առանց այդ «վիճակին» զգայութիւն «զգալու» կամ «վերլուծելու» մտահոգութիւնով։ Ցեռոյ դիւրին բանաստեղծ մը կարդա՛ ու պիտի փորձուիս ոտանաւորներ գրել, խաղալով ու աչքերուդ մէջն ալ արցունքով ի հարկէ... Ըսել կ'ուզեմ զգայուն ես, տպաւորուող ու թօթափուող՝ աւելին ըլլալով... կը հասկնա՞ս, եւ հեղինակները, շուրջդ ու շրջանակդ ալ, ուժեղ են տարբերդ, կոյս զգայարաններուդ վրայ։

Մտիկ կ'ընէ զիս։ Իր ուշադրութիւնը ցրուած է կարծես, պաղ է արտայայտութիւնը։ Աչքս դուրս կը նայի, ծառին տակ աթոռի մը նստած Միշէլին կամ գուցէ թէ՝ անոր կը նայի եւ թէ կը խորհի գրքին մասին, ուր զգայութիւն ու իմաստութիւն, կեանք ու խորհուրդ այնքան ներդաշնակ կարկաչով մը կը համբուրուին։ Յանկարծ։

— Տեսա՞ծ ես, կ'ըսէ, Միշէլին նկարները։

— Կը նկարէ՞ հոս։

— Այո՛։ Զարմանալի բաներ։ Տրամեցնող յոգնութիւնով մը կը համակուիմ, երբ երկար կը նայիմ։ Եւ թերեւս յոգնեցուցիչ ըլլալուն կը սրտմիմ։

— Ձե՞ս սիրեր։

— Զգիտեմ։ Չեմ հասկնար։

Իմինէս աւելի խելացի պատասխան։ Ուշադրութիւնս կ'աւելնայ։ Կը գննեմ իր արտաքինն ալ. հագուստակապուստն ալ։ Բոլոր միւսներուն անհոգութեան հակառակ կոկիկ են զգեստները. փողկապ ալ դրած է։ Առանց սակայն անոնցմով զբաղած ըլլալու պակասութիւնը ունենալու։

Վերի շրթունքին եզերքը ծալք մը կայ, արկածի մը հետքը։ Բիբերն վարի մասը անթերի բռնելու չափ ուղիղ ու չափաւոր բարձրութեամբ է։ Մազերը շնորհալիօրէն կտրուած են։

Երկու անգամ համակրելի։

Սակայն քննութենէս կը նեղուի։ Կը դառնամ իր անկողնին կողմը՝ ազատելու համար զինքը։ Մինչ իրապէս մաքիս աշխատելու ուղղութիւնն է որ կը շարունակուի, քանի որ իր սեղանին վրայի երկու միւս գրքերը կը նշմարեմ։

— Ի՞նչ են, կ'ըսեմ։

— «Երկու Մարդիկ», «Նեղ դուռը»։

— Երէ՞կ կարդացիր «Երկու մարդիկ»։

— Երէկ առտու։

— Ու կէս օրուան մօտ այս ծաղիկներու փունջը բերիր ինծի, կ'աւելցնեմ մտովի, լրացնելով հետաքրքրութեան մը իմաստը.

Բայց ինքն է լրացուցիչը երբ կ'ըսէ, քիչ մը քաշուելով.

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

Փարիզ եւ շրջակաները

Յ. Հ. Դ.

ՀՐԱՁԴԱՆ խումբի ժողովը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, 31, Avenue Gobelins-ի սրճարանը։

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Վռամեան խումբը զասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբի մէջ։

ՓԱՐԻԶԻ կոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին Café de la Mairie, 2 Place d'Italie, Մեթրօ Փլաս տ'Իթալի։ Օրակարգ՝ զեկոյց ընկ. Ա. Գիւլխանդանեանէ եւ պատգամաւորներու ընտրութիւն։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն միայն ընկերներու յատուկ դասախօսական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Կը դասախօսէ ընկ. Ա. Ջամալեան։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Գաս. Միութեան ընդհ. ժողովը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն, ժամը 9ին Գրադարանի սրահը։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Աղբիւր Սերոբ» ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Կիրակի, 9 Հոկտեմբեր, առաւօտ ժամը 9ին։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ԿՐԸՆՈԲԼԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Ակումբին մէջ, Croix-Rouge, rue St. Martin d'Hérès Chemin de la Plaine. Օրակարգ՝ նախորդ ընդհ. ժողովի շարունակութիւն։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Ներկայանալ անդամատոմսով։ Բացակաները նկատի պիտի առնուին։

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Փարիզի մէջ

ՀՈԿՏ. 15ԻՆ ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ՔԱՇԱՆ - ՊԱՆԵՈՅԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. ԱՐԾՐԻ ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

16 Հոկտ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2 ... ին

ԱՌՆՈՒՎԻԼ ԼԷ ԿՈՆԷՍ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ, Salle Calmann, կայարանին դիմացը։

Կը նախագահէ ընկ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ — Կը խօսի՝ ընկ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Մինչեւ կէս գիշեր գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Կէս գիշերէն մինչեւ առաւօտ եւրոպական պարեր, ընտիր ճաշ։

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՏԷՍԻՆԻ ՆՈՐԱԿԱՌՈՅՑ ՏԱՆ

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԲԱՑՈՒՄԸ ՏԵՂԻ ՊԻՏԻ ՈՒՆԵՆԱՅ

Հոկտ. 16ին Կիրակի օր։ Կը խնդրուի նկատի առնել սոյն թուականը

Մանրամասնութիւնները յետոյ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ի նպաստ Վիէնի մանկապարտէզին։ Կազմակերպուած Ֆրանսահայ Կ. Խաչի տեղւոյն մասնաճիւղին կողմէ, այս շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին Խաժակ ակումբին մէջ։ Կը ներկայացուի ծիծաղաշարժ տեսարան մը Արեւելեան ատամնաբոյժէն, պար, երգ եւ արտասանութիւն դպրոցի փոքրիկներու կողմէ։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Սէն Թրոփէզ, Զօր.— 35։
Սրժանթէօյ, Փոլ.— 35։
Մարսէյլ, Գարծ.— 88 Ֆր.։

ՋԿՆՈՐՍՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈՒԼՈՆԷԻ ՄԷՋ

Պուլօնը սիւր Մէր 5 Հոկտ. 932

Այսօր Պուլօնի մէջ որսացուած է առատ հարան եւ մաքրօ։ Ցանտիկիններ, օգտուեցէք առիթէն եւ կերէք հարան եւ մաքրօ։

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱԶԱՏ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ կազմակերպած է թէյասեղան մը, որ տեղի պիտի ունենայ Ֆլօրիա ճաշարանին մէջ, 61, rue Mr. le Prince, այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին։ Այս առթիւ տեղի պիտի ունենայ Միութեան սարքած պարգեւաբաշխութիւնը։ Փափաքողները կրնան ներկայ ըլլալ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Գ. Գուրգէն Թովմասեան, որ մէկ ամիս առաջ Թէհրանէն մեկնած է Փարիզ գալու համար։ Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Պարոն Յ. Ալլահվէրդեանի, 39 Bld. Jourdan, Paris 14. Maison Arménienne.

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ

9 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ, ԿԻՐԱԿԻ ՑԵՐԵԿ, ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 2.45ԻՆ

Salle de la Mutualité (Métro Maubert - Mutualité) 24, rue St. Victor

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (106)

ԲՕԲ

(ՎԷՊ 1830Ի ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐԷՆ)

Հեղինակ՝ Է. ՎՈՅՆԻՉ — Թարգմ. Լ. ՇԱՆԹ

Երբ երգեցողութիւնը վերջացաւ, ներս մտաւ նա տաճարի դռնից ու անցկացաւ վանականների ու քահանաների երկու հանդարտ շարքի միջով, որոնք ծունր էին իջած իրենց տեղերում վառ մոմերը վեր բարձրացրած. եւ նա տեսնում էր, թէ ինչպէս բոլորի աչքերը անյագաբար բեւեռած էին Փրկչի Մարմնին, որ ինքը տանում էր…

Այդպէս հասաւ նա սեղանի վանդակին։ Այդտեղ ամպհովանին կրողները կանգ առին ու ինքը դուրս եկաւ տակից ու բարձրացաւ սեղանի աստիճաններից։

Աջից ու ձախից սարկաւագները իրենց սպիտակ զգեստներով ծունկի էին եկել բուրվառները ձեռներին, նոյնպէս եւ կամեյլաները ջահեր բռնած. եւ այդ պայծառ լոյսի մէջ փայլում էին նրանց աչքերը, երբ նայում էին քաւութեան զոհի Մարմնին…

Երբ լուսարարապետը սրբազան անօթը սեղանին դրաւ, Մոնտանէլլին ինքն էլ ծունկի եկաւ այն տեղ, որտեղ կանգնած էր, սանդուղի վրայ։ Երգիչների ձայները թնդում էին գմբեթաւոր առաստաղի կամարների տակ։

Տրտում ու խոնարհ, բոլորովին մենակ, հեռանալով հինաւուրց վարժութեան, կատարեց նա բոլոր ծէսերը ու աւարտեց պաշտօնը։ Եւ իր օրհնութիւնը տալուց յետոյ, ինքը նորից իջաւ ծունկի սեղանի առաջ ու ծածկեց դէմքը երկու ձեռքով։

«Թողութիւնը» կարդացող քահանայի բարձր ձայնը բարձրանում էր ու իջնում նրա կողքին, իբրեւ հեռաւոր հնչիւնները այն աշխարհի, որին ինքը այլ եւս չէր պատկանում։

—)(o)(—

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

— Ջեմմա, ձեզ մի մարդ հարցնում է։

Մարտինին խօսում էր կամաց ձայնով, ինչպէս խօսում էին նրանք այդ վերջին տասը օրը անգիտակցաբար։

Դա՛, մէկ էլ մի մանաւոր հանդարտութիւն խօսելիս ու շարժուելիս կազմում էր նրանց վշտի միակ արտայայտութիւնը։

Ջեմման գոգնոցը կապած ու թեւերը վեր հաւաքած կանգնել էր սեղանի մօտ ու բաժանում էր պատրոնների փոքրիկ ծրարները։ Նա այդ աշխատանքի վրայ էր առաւօտից ի վեր, եւ հիմա կէս օրուայ այդ տօթին նրա դէմքին յոգնածութիւն էր երեւում արդէն։

— Ի՞նչ մարդ, Չեզարէ։ Ի՞նչ է ուզում։

— Չգիտեմ, սիրելիս։ Ինձ չասաց։ Ձեզ հետ առանձին խօսել է կամենում։

— Լաւ.

Հանեց գոգնոցը ու իջեցրեց թեւերը։

— Պէտք է դուրս գալ, թէեւ անշուշտ լրտես է։

— Ցամենայն դէպս կից սենեակում կը լինեմ։ Հէնց որ նրանից գլուխներդ պրծացնէք, գնացէք քնելու։ Այսօր ամբողջ օրը ոտի էիք։

— Ա՛, ոչ. աւելի լաւ է աշխատեմ։

Մանր քայլերով իջաւ սանդուղներից, Մարտինին էլ լուռ նրա ետեւից։ Այդ մի քանի օրուայ մէջ տասը տարով ծերացել էր Ջեմման ու մազերի միջի սպիտակ շերտը բոլորովին լայնացել։ Նա աչքերը մեծ մասամբ քաշ էր պահում, բայց երբ պատահմամբ բարձրացնում էր, Մարտինին ցնցւում էր նրանց միջի սարսափի արտայայտութիւնից։

Ցածր փոքրիկ ընդունարանում կանգնած էր մի խոշոր մարդ սենեակի մէջտեղում ու մի ոտից միւսն էր անց կենում։ Նրա տեսքից ու այն կծաւալ արտայայտութիւնից, որով նայում էր, Ջեմման գլխի ընկաւ, որ զուիցերական պահակներից մէկն էլ լինելու։ Հագել էր գիւղական շապիկ, անտարակոյս ուրիշինը, ու վախով չուրջն էր նայում, որ մի գուցէ ճանաչեն։

— Գերմաներէն խօսո՞ւմ էք. — հարցրեց նա որոշ ցիւրող ծիւրիխի բարբառով։

— Մի քիչ։ Ինձ էիք ուզեցել։

— Դուք սինեօր Բոլլա՞ն էք։ Ձեզ մի նամակ եմ բերել։

— Նամա՞կ։

Դողաց ու ձեռքերը յենեց սեղանին, որ ոտի մնալ կարողանայ։

— Ես այնտեղի պահապաններից մէկն եմ։

Ու մատնանիշ արաւ պատուհանից երեւցող բերդը բլուրի գլխին.

— Այն մարդու նամակն է սա, որ անցած շաբաթ հրացանի բռնեցին։ Գրեց պատժի նախորդ երեկոյեան. խոստացայ նրան որ ձեր ձեռքը յանձնեմ։

Ջեմման գլուխը կախեց։

«Բայց եւ այնպէս նա գրել էր ուրեմն…»։

— Ահա դրա համար էլ այսպէս երկար ուշացայ — շարունակեց զինուորը։ — Ինձ ասաց, որ ձեզնից զատ ոչ ոքի չտամ, իսկ ես աւելի շուտ դուրս գալ չէի կարող, ինձ հետեւում էին։ Ստիպուած եմ եղել այս հագուստները փոխ առնել, որ մի կերպ պարտքս կատարեմ։

Ու կոխեց ձեռքը շապիկի ծծիքից ներս։ Տօթ օր էր. թղթի ծալլած կտորը, որ նա հանեց, ոչ միայն կեղտոտ էր ու ճմռտած, այլ եւ թաց։ Կանգ առաւ մի վայրկեան էլ, յետոյ բարձրացրեց ձեռքը ու քորեց ծոծրակը։

— Դուք ինձ չէ՞ք մատնի, չէ՞ — խօսեց նա կրկին մի երկչոտ ձայնով ու անվստահ նայելով կնոջը. — Ես վտանգի եմ ենթարկել կեանքս այստեղ գալով։

— Ի հարկէ, ոչինչ չեմ ասի։ Բայց սպասեցէք մի րոպէ։

Ջեմման կանգնեցրեց նրան, երբ վերջինս դէպի դուռն էր շուռ գալիս եւ հանեց քսակը. բայց մարդը մի ձեռք վիրաւորուած։

— Ինձ պէտք չէ ձեր փողը. — ասաց նա կոպիտ։ — Ես այս անում եմ նրա համար. նա խնդրեց ինձ։ Այնպէս բարի էր նա դէպի ինձ։

Սենեակում լռութիւն տիրեց. Մարդը ուղղուեց, մի անշնորհք զինուորական բարեւ տուաւ ու ելաւ դուրս։ Ջեմման թուղթը ձեռքին կանգնած էր մի քանի րոպէ. յետոյ նստեց պատուհանի տակ, որ կարդայ. Նամակը գրած էր մատիտով ու տեղ — տեղ անընթեռնլի։ Բայց առաջին երկու բառը գրուած էր որոշ ու անգլիերէն.

«Անգին Ջեմմա»։

(Շար.)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Redaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՈՒՐԲԱԹ 7 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1932

7 Octobre 1932

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2002

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՌԱՆՑ ՓՈՂԻ ԵՒ ԹՄԲՈՒԿԻ

Քէմալականութիւնը, բոլորովին ազատ գտնելով իր ձեռքերը, յամառօրէն եւ անօրինակ վայրագութեամբ յառաջ կը տանի Քիւրտերու տեղահանութիւնը.

Ճիշդ այնպէս ինչպէս 1915ին, երբ ամբողջ աշխարհ բռնկած էր, եւ հայ ժողովուրդը իր բախտին յանձնուած:

Այն ատեն ալ, ինչպէս այսօր, աշխարհը ոչ միայն անտարբեր է եւ անզօր, այլ եւ անտեղեակ՝ կատարուած ահաւոր ողբերգութեան:

Դրացի երկիրներն անգամ, կծկուած՝ իրենց պատեանին մէջ, եւ կապուած՝ բարեկամութեան դաշինքներով, ոչ իսկ դիւրութիւն կ'ընծայեն գոնէ ահ ու սարսափի լուրերը տարածելու:

Բացառիկ միջոցներով, միայն, կարելի կ'ըլլայ կիսկատար տեղեկութիւններ ստանալ: Ինչպէս, դարձեալ, Թուրքիոյ հայ ժողովուրդի ջնջման օրերուն:

Այդ կարգէն է «Դրօշակ»ի մէկ թղթակցութիւնը, զոր արտատպած ենք այսօր, ամբողջութեամբ:

Համաձայն «Դրօշակ»ի տեղեկութեանց, անցեալ յուլիսէն ի վեր զինուորական գործողութիւններ կը կատարուին արեւելեան նահանգներուն, մասնաւորապէս Քրտաբնակ վայրերուն մէջ, ժողովուրդը կաշկանդելու, անշարժութեան դատապարտելու եւ տեղահանութիւնը դիւրին հանելու համար.

Անկէ ի վեր, Էնկիւրիի բռնակալը յաջողած է իր ծրագրին մէջ, եւ տեղահանութիւնը յառաջ կը տարուի անարգել: Գոնէ այն վայրերուն մէջ ուր չկան հրատախումբեր կամ զինեալ դիմադրութեան միջոցներ.

Անցեալ գարնան, քէմալականութիւնը մշակեց «ձուլման» հրահանգ մը, որուն պատճէնը թերթերը հրատարակեցին, եւ յետոյ լռութեան դատապարտուեցան:

Այդ հրահանգով, պիտի ցրուէին այն համախմբումները որոնց մայրենի լեզուն թրքերէնը չէ:

— «Գիւղական, քաղաքի, արհեստակցական եւ քաղաքական խմբաւորումները պիտի արգիլուին, եթէ անոնց անդամներու մայրենի լեզուն թրքերէնը չէ: Թոյլ չպիտի տրուի որ այդ կարգի անձերու կազմէ գիւղ մը, թաղ մը, արհեստակցական միութիւն մը կամ գործի մը նիւթը իրենց ազգակիցներուն սեփականութիւնը դառնայ: Գործավարներու խորհուրդին որոշումով, Ներքին գործավարը իրաւասու է ցրուելու այդպիսի համախմբումները, մէջն ըլլալով անոնք որ գոյութիւն ունին արդէն»:

Ահա գլխաւոր միտքը այդ հրահանգին, որուն պատճէնը տպուեցաւ մեր թերթին մէջ ալ, հրատարակութենէն անմիջապէս յետոյ:

Հայկական տեղահանութիւնն ալ այսպէս կազմակերպուեցաւ:

1915 Մայիսին, բացառիկ օրէնք մը իրաւասութիւն կու տար զինուորական իշխանութեան՝ «այլուր փոխադրելու» ժողովուրդի մէկ մասը, «ռազմական» պահանջներու բերումով:

Եւ անմիջապէս տեղի ունեցաւ այն ինչ որ կը կոչենք Հայաջինջ Սարսափները:

Նախապէս կ'ըսէին թէ միայն Զէյթունի եւ ռուսական սահմանագլուխի բնակչութեանց կը վերաբերի այս կարգադրութիւնը: Բայց, իրարու ետեւէ տեղահան եղան բոլոր հայաբնակ վայրերը, գիւղ թէ քաղաք: Արեւելեան թէ արեւմտեան: Սահմանին վրայ թէ... Գասթէմունիի կամ Զօրլուի մէջ:

Հիմա կարգը եկած է Քիւրտերուն, — անոնց որ, ոչ իսկ չէզոք մնալու իմաստութիւնն ունեցան, եւ ընդհակառակն, գործնապէս մասնակցելով հրէշային բարբարոսութեան մը, օգնեցին մեր [illegible]:

Թուրքը հետեւողական է ինչպէս ամէն բանի մէջ, նոյնպէս այս ճակատին վրայ:

Ան չի հանդուրժեր ո՛ր եւ է ժողովուրդի հանգիստին եւ ինքնավարութեան: Մինչեւ անգամ գոյութեան:

Վկայ՝ միայն վերջին քսան տարիներու պատմութիւնը:

Երէկ՝ Հայը, այսօր՝ Քիւրտը: Եւ Լազը, Չէրքէզը, Չէչէնը, կամ բոշան:

Կա՛մ ծունկի, կամ դէպ ի մահ, — կախաղանով, «եաթաղանով», բռնագաղթով, տեղահանութեամբ:

Ինչպէս կ'երեւայ իրենց հրատարակած կոչէն, «Հօյպուն»ի վարիչները կը զգան սպրդուած դաւին ամբողջ ահաւորութիւնը, եւ կը յանձնարարեն մոռնալ ներքին վէճերը, զինուիլ եւ դիմադրել:

— «Մտածեցէք անգամ մը թէ ինչե՛ր տեսան առաջին աքսորեալները. մեր ամէնէն մեծ գերդաստանները. ինչե՛ր քաշեցին Անատոլուի Թուրքին նախատինքներուն տակ՝ անօթի ու թշուառ: Աւելի պատուաբեր, աւելի կրօնաւորական չէ՞ արիւնով ու արցունքով պաշտպանել մեր հայրերուն ու մայրերուն շիրիմները ու ոսկորները կրող մեր օջախները. քան թէ իբրեւ Քիւրտ ստորնանալ պզտիկ ժամանակի մը անարգանքներուն համակերպութեան մէջ: Չենք կարծեր որ այլ եւս մեր մէջ «Ինծի չեն դպիր» ըսողներ գտնուին. որովհետեւ օրէնքը պարզ է. Քիւրտիստանի մէջ անհատ մը պիտի չթողուի: Հետեւաբար ոչ ոք դուրս կը մնայ այս օրէնքին սահմանէն: Նոյն իսկ հասարակ մշակ մը պիտի չկրնայ Քիւրտիստանի մէջ մնալ»:

Կոչը կը վերջանայ գերագոյն ահազանգով մը, որ իր բառերովն իսկ մղուած պայքարին ահագնութիւնը կ'ապացուցանէ.

— «Սիրելի եղբայր, եթէ հետեւիք մեր խորհուրդներուն եւ յանձնարարութեանց, վստահ եղէք որ երկիրը պիտի ազատի բռնութենէ. հակառակ պարագային, վստահ ըլլանք որ պիտի մեռնինք անպատիւ եւ անարգ մահով մը»:

Մէկ խօսքով, լայն բացուած է խրամատը՝ Թուրքին եւ Քիւրտին միջեւ:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՍՏՈՒԳԱԲԱՆԱԿԱՆ...

«Թուրք» բառը — մոռցայ թէ ո՛ր լեզուով էր, բայց, ամէն պարագայի, Քրիստոսէ քանի մը հազար տարիներ առաջ — միջին ասիական մէկ հին լեզուով կը նշանակէ եղեր հաւաքական ուժ:

Այսօրուան «Թուրք» բառն ալ սերած նո՛յն արմատէն, համիմաստ է եղեր հաւաքական մեծութեան եւ ուժի:

Եթէ ինծի չէք հաւատար, կարդացէք հայ բանասէրին ներբողը հիւսող եւ գործերը տպագրող Գոլայ թերթերը, բայց՝ ո՛չ «Հանդէս Ամսօրեայ»ի նախորդ տարուան թիւերէն մէկը, ուր, բանասիրութենէ... *պէտք է* խմբագրութիւնը Գ. Յ. Մարքուարդի նոյն աշխատութենէն մասին իբրեւ գրախօսական նուիրած էր... բառ մը յոկ, — «անճշդանալ»:

Ինքզինքս մտովին կը փոխադրեմ լեզուաբանական համաժողովին մէջ. եւ, Կազիին գարշապարը լզող պէյերէ վերջ, խօսք կ'առնեմ եւ կը փաստարկեմ. —

Ֆրանսայի մէջ՝ կայ *Թուռ* քաղաքը եւ *Թուռէն* գաւառը: Ուրեմն, Թուրքերը հիմնած են այդ քաղաքն ու գաւառը եւ հոն առաջին անգամ հաստատած մայրենի քաղաքակրթութիւնը...

Թիւրկօ, ֆրանսայի մեծ տնտեսագէտ, *Թիւռէն* ֆրանսայի մեծ զօրավար — որ իրենց անունով եւ... հանգամանքով ուժը կը յատկանշեն — թրքական ծագում ունին, իբրեւ արմատ ունենալով *Թուր* բառը:

Նոյնպէս, Տիւրքէմ, ֆրանսացի արդի մեծ ընկերաբանը, թրքական ծագում ունի եւ *Թ*-ին *ու*-ի փոխուիլը... թիւր—ք—իմացութիւն չէ:

Իտալիոյ *Թիւրէն* (Թորինօ) քաղաքը, Գերմանիոյ *Թիւրինկիա* գաւառը եւ Ալզաս – Լոռէնի *Թիւրքհէյմ* գաւառը եւս իրենց ծագումը եւ քաղաքակրթութիւնը կը պարտին Թուրքերուն, բոլորն ալ մէկ ըլլալով «հաւաքական ուժ»ի արտայայտութիւն...

Այս փաստարկութենէս վերջ, անշուշտ արտորընդոստ ծափահարութիւններով կը թնդացնեն սրահը ու ցեղին դահիճները պիտի շնորհաւորեն զիս, իրենց *[illegible]* ինկած ըլլալուս համար.

ԱՐՇԱ

ՄԻԱՅՆ ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆԻ ՀԱՒԱՔԱԾՈ՞Ն

Թուրք լեզուաբանական համաժողովի հոկտ. 1ի նիստին մէջ, Ֆուատ Բէշատ պէյ մէկուկէս ժամու չափ խօսեցաւ, թուրք լեզուին հարուստ բառամթերքին եւ անոր քերականական կազմութեան վրայ: Ըսաւ որ գիւղերու մէջ ամէն տեսակ բոյսերու եւ ծաղիկներու թուրքերէն անունները կը գտնուին:

— «Ասկէ 32 տարի առաջ, օր մը Սանասարեան վարժարանը այցելեցի. հոն տեսայ որ նոյն հաւաքածոյ մը կազմուած էր. Էրզրումի շրջականներու բոյսերէն եւ ծաղիկներէն. որոնց ամէնուն ալ զուտ թուրքերէն անունները գրուած էին. իրենց հայերէն եւ լատիներէն համանիշներով. ասիկա օրինակելի ուսումնասիրութիւն մըն է մեզի համար»:

ՅԱՌԱՋ.— Այո՛, դեռ ի՜նչքան «օրինակելի» ուսումնասիրութիւններ, արժէքներ, հարստութիւններ, ամբողջ ժողովուրդ մը գոյութիւն ունէին մինչեւ 1915 Ի՞նչ եղան այս բոլորը.

Լուրջ նիւթերու հետ, ծիծաղաշարժ տեսարաններ ալ պակաս չեն այս «համաշխարհի՜կ» համաժողովին մէջ.

Այսպէս. խօսք առաւ Գ. Գեորգոս Կարապետեան, որ կը սիրէ Գեորգոս Չէքի ստորագրել: Իր բանախօսութիւնը թէզ մը չէր. այլ Մ. Քէմալի եւ թուրք լեզուին փառաբանութիւնը: Ըսաւ թէ թուրքերէնը շատ դիւրին լեզու մըն է. ինքը որ շատ լեզուներ սորված է, ամէն լեզու սորվելու ատեն դժուարութիւններէն շատ ծեծ կերած է, բայց միայն թուրքերէնի համար ծեծ կերած չէ: Այս խօսքերը ընդհանուրին ծիծաղը շարժեցին. խօսքը աւարտեց Մ. Քէմալի ուղղուած ստանաւոր մը կարդալով:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Իրաւունքներու հաւասարութեան խնդիրը

ՖՐԱՆՍԱ ՆՈՐ ԾՐԱԳԻՐ ՄԸ Կ'ԱՌԱՋԱՐԿԷ

Երէկ գրած էինք թէ Անգլիա Լոնտոնի մէջ խորհրդաժողով մը հրաւիրած է չորս պետութիւններ, սպառազինութեանց հաւասարութեան խնդիրը քննելու համար: Այս առթիւ դիտել կուտայինք թէ՝ արդիւնքի մասին յոռետես են թէ Պերլինի, թէ Փարիզի եւ թէ Հռոմի մէջ.

Վերջին տեղեկութիւնները կը հաստատեն այս յոռետեսութիւնը: Նոյն իսկ վախ կայ որ ծրագրուած խորհրդաժողովը երբեք չգումարուի, կամ յետաձգուի.

Գերմանիոյ պաշտօնական շրջանակներուն մէջ հետեւեալ վերապահումները կը յայտնուին այս խորհրդաժողովին առթիւ.—

Գերմանիա կ'ուզէ ապահովութիւն ստանալ թէ իրաւունքներու հաւասարութեան խնդիրը պիտի քննուի իր ամբողջութեանը մէջ, այնպէս ինչպէս պարզուած է օգոստ. 29ի դաշնագրով: Գերմանիան չի պահանջեր որ կանխաւ ճանչնան իր հաւասարութիւնը, ինչպէս պայման դրած է, զինաթափութեան խորհրդաժողովին մասնակցելու համար. այլ կը սպասէ որ Անգլիա եւ Ֆրանսա վերջնապէս իրեն դէմ չհանեն իրենց պատասխան-ծանուցագիրներով եղած առարկութիւնները եւ յանձն առնեն լիովին ուսումնասիրել ամբողջ խնդիրը

Միւս կողմէ, պրուսիայի նախարարութիւնը մամուլին հաղորդեց ծանուցում մը, որ կ'ըսէ — Գերմանիոյ կառավարութիւնը իմացած է թէ Ֆրանսա պիտի առաջարկէ որ ուրիշ պետութիւններ ալ, Պելժիա, Լեհաստան, Չեխոսլովաքիա, մասնակցին Լոնտոնի խորհրդաժողովին: Գերմանիա բացարձակապէս չի մերժեր այս նոր առաջարկը, բայց կը նկատէ թէ, այդ պարագային, պէտք է ընդլայնել վիճաբանութեանց գետինը: Եթէ միայն չորս մեծ պետութիւններ հաւաքուէին Լոնտոն, գործակցութեամբ ամերիկեան պատուիրակին, կարելի էր վիճիլ միայն Գերմանիոյ տրուելիք իրաւունքներու հաւասարութեան մասին: Իսկ եթէ, ընդհակառակն, ուրիշ պետութիւններ ալ հրաւիրուին Գ. Մաքտոնըլտի կողմէ, այն ատեն իրաւունքներու հաւասարութեան խնդիրը չէ որ պիտի դրուի, այլ ամբողջ զինաթափութեան հարցը: Այդ պարագային, մեծապէս պիտի փոխուի Լոնտոնի խորհրդաժողովին հանգամանքը: Հետեւաբար Գերմանիան ստիպուած է յստակութիւն պահանջելու այս մասին, խորհրդաժողովին մասնակցելու որոշում տալէ առաջ:

Այս վերապահումները եւ Ֆրանսայի վարանումները այն տպաւորութիւնը կը ձգեն թէ՝ Լոնտոնի խորհրդաժողովը այժմէն իսկ ձախողած է, եւ ամէն բան պէտք է կարգադրուի Ժընեւի մէջ.

Արդէն իսկ, Ֆրանսա մասնաւոր ծրագիր մը պատրաստած է զինաթափութեան եւ ապահովութեան մասին, եւ պիտի ներկայացնէ Ժընեւի ժողովին

Այդ ծրագրով, Ֆրանսա կ'առաջարկէ խորհրդակցական դաշինք մը կնքել զինաթափութեան մասին, հսկողութիւն եւ պատիժներ հաստատել, միջազգայնացնել քաղաքային օդանաւորդութիւնը, կրճատել եւ սահմանափակել կարգ մը յարձակողական զէնքեր, պահպանել Վերսայլի դաշնագրին զինուորական տրամադրութիւնները, կարգ մը թեթեւացումներով:

Ուրեմն, կացութիւնը աւելի կը բարդանայ: Լոնտոնի թերթերն իսկ դիտել կու տան թէ անգլիական առաջարկը ուրիշ բանի չպիտի ծառայէ, եթէ ոչ խորացնել անհամաձայնութիւնը եւ աւելի մթագնել հարցերը: Մանաւանդ որ, փոքր պետութիւնները դէպի ձգուած են: Աշխատաւորական կուսակցութեան օրկանը անգլ. ծրագիրը կը նմանցնէ գիշատիչներ որսալու յատուկ գետնի մը վրայ արձակուած նապաստակի մը. «Տէյլի Թէլէկրաֆ» մեռելածին մանուկի մը կը նմանցնէ ծրագրուած խորհրդաժողովը:

Եթէ վերջնապէս ձախողի Լոնտոնի ժողովը եւ ամէն ինչ փոխադրուի Ժընեւ, Գերմանիա պիտի հեռանայ վիճաբանութեանց, առանց գործակցելու:

Ո՞ւր գացած է Լիտվինով

Անցեալ օր, Ժընեւէն յանկարծ անհետացաւ Լիտվինով, խորհրդային իշխանութեան արտաքին գործավարը: Շատեր կը կարծեն թէ Վիէննա գացած է եւ գաղտնի բանակցութիւններ կը վարէ Ռումանիոյ ներկայացուցիչներուն հետ, ոչ-յարձակման դաշինքի մասին: Իսկ ուրիշներ կը պնդեն թէ կա՛մ Օսթանտ (Պելժիա) եւ կամ... Պուքրէշ կը գտնուի:

Անոնք որ վառ երեւակայութիւն ունին, Կուտէպովի պատմութեան կը նմանցնեն այս խորհրդաւոր անհետացումը:

Զմոռնանք որ պոլշեւիկները շատ անգամ աւելի վարպետ են դիւանագիտութեան մէջ, իսկ Լիտվինով՝ հին աղուէսի մը համբաւն ունի.

Մեծ գայթակղութիւն մը եւս ձանուեցաւ

Ամիսներէ ի վեր, Փարիզի թերթերը ակնարկներ կ'ընէին, Ֆրանսայի օդանաւային վարչութեան մէջ կատարուած խոշոր գեղծումի մը մասին:

Վարագոյրը պատռեցաւ եւ ահաւասիկ խոշոր գայթակղութիւն մը հրապարակին վրայ:

Անցեալ օր, ոստիկանութիւնը ձերբակալեց Լիւսիէն Պօյէն, ուրիշ անունով՝ Սերժ Լիւքա կոչուած մարդ մը, որ կեղծ փաստաթուղթեր հայթայթած էր: Քիչ յետոյ ձերբակալուեցաւ կոմս մը, Ժան Լիւպէրսաք, 54 տարեկան, որ փայլուն ասպարէզ ունեցած է օդանաւորդութեան մէջ եւ մասնաւոր պաշտօնով Ռուսաստան ղրկուած:

Թատերական տեսարան մը պարզուեցաւ կոմսին ձերբակալութենէն առաջ Գ. Գուեյու Լաֆոն, «Աէրօփոսթալ»ի տնօրէնը, յայտնած էր թէ կոմսը գաղտնի տեղեկութիւններ եւ փաստաթուղթեր հայթայթած է իրեն: Հարցաքննիչ դատաւորը դէմ դիմաց հանեց երկուքը: Կոմսը ուրացաւ. Գ. Լաֆոն պնդեց, յայտնելով թէ երդում ըրած էր գաղտնիքը մէջտեղ չհանելու, բայց հիմա կը խզէ երդումը: Եւ սկսաւ լալ: Կոմսը նորէն ուրացաւ, եւ սպառնաց դատի քաշել Գ. Լաֆոնը: Այն ատեն այս վերջինը ծունկի եկաւ կոմսին առջեւ եւ պաղատեցաւ որ խոստովանի: «Ես ամուսնացած եմ, ընտանիքի տէր եմ, մեղքցի՛ր»:

Ասոր վրայ, կոմսը յուզուած՝ առանձնացաւ դատաւորին հետ եւ խոստովանեցաւ ամէն բան: Նոյն խոստովանութիւնը կրկնեց Գ. Լաֆոնի առջեւ եւ քիչ յետոյ ձերբակալուելով, Սանթէի բանտը առաջնորդուեցաւ:

Եղած խոստովանութիւններէն կ'երեւայ որ, կոմսը կը կաշառէր դրամատուներու գիշերապահները, տեղեկութիւններ քաղելու համար հրապարակի մարդոց կացութեան մասին: Աւելի մեծ յայտնութիւններու կը սպասուի.

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՊԻՏԻ ԱՐՏԱՔՍՈՒԷ՞Ր, ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ ԵՂԱՒ

Հոկտ. 3ին, Պէյրութի մէջ ինքզինքը կախելով անձնասպան եղաւ Պ. Օթթօ Ֆօկէլ, Պարսկաստանի Ազգային դրամատան առժամեայ տնօրէնը: Օթթօ Ֆօկէլ ձերբակալուած էր պարսկական կառավարութեան պահանջով: Անցեալ սեպտեմբեր 1ին գաղտնապէս հեռացած էր Թեհրանէն, իտալական անցագրով մը: Կ'ըսուի թէ խորհրդային դեսպանատան աջակցութիւնը վայելած էր այս գործին հա[illegible].

Օթթօ Ֆօկէլ դրամատունը կը վարէր յունիս 14էն ի վեր, երբ արձակուրդով մեկնեցաւ բուն տնօրէնը, Տօքթ. Լինտէնպլաթ: Քիչ յետոյ այս վերջինը հրաժարեցաւ, իսկ Օթթօ Ֆօկէլ ստանձնեց ամբողջ պատասխանատուութիւնը եւ անձնասպանութեան պատճառ չի տեսնուիր: Շահը, պալատական նախարար Թիմուրթաշի եւ ելմտական նախարար Թաղի զատէի հետ յուլիս 7ին դրամատուն այցելեց եւ Պ. Ֆօկէլ պարզեց դրամատան վիճակը: Շահը մեկնեցաւ իր գոհունակութիւնը յայտնելով.

Սեպտ. 30ին քննիչ մարմին մը հաստատեց թէ անտուկի եւ թղթադրամի բոլոր հաշիւները անվթար կը մնան եւ թէ դրամատան գործերը լաւ են: Ո՛ր եւ է մեղադրանք չկար Ֆօկէլի դէմ: Եւ որովհետեւ յանցաւորներու փոխադարձաբար յանձնելու պայմանագիր չունին Իրան եւ Սուրիա, չէր կրնար յանձնուիլ. այլ սահմանէն դուրս պիտի հանուէր. կեղծ անցագիր գործածած ըլլալուն համար:

Պարսկաստանի Ազգ. Դրամատունը հաստատուած է 1927ին, 2 միլիոն թումանի (200.000 անգլ. ոսկի) դրամագլուխով. որուն 800.000 վճարուած

ՊԵՏԼՎԻՆՆԵՐՈՒ ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ ՄԸ

Պէյրութէն կը հեռագրեն թէ խումբ մը Պետլվիններ յանկարծ յարձակեցան Ապու Քէմալի պահակախմբին վրայ: Սպայ մը սպաննուեցաւ եւ քանի մը զինուորներ վիրաւորուեցան: Այս Պետլվինները կը պատկանին վիճելի սահմանագծին վրայ հաստատուած ցեղախումբի մը: Սահմանագիծը ենթակայ է փրանսական իշխանութեան.

ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԻՐԱՔԻ ՄԷՋ

Իրաքը Ազգերու Դաշնակցութեան անդամ ընդունուած ըլլալով, մեծ հանդիսութիւններ կատարուեցան երէկ, հինգշաբթի: Թագաւորը ունկնդրութեան ընդունեց նախարարները, ծերակուտականները, երեսփոխանները, երեւելիները, առեւտրականները, օտար ներկայացուցիչները եւն.: Բրիտանական ներկայացուցչութիւնը վերածուեցաւ դեսպանութեան: Գերման գործակատարն ալ պիտի վերածուի իբրեւ դեսպան: Նոյնպէս ամերիկեան հիւպատոսը դեսպանութեան պիտի բարձրանայ:

ԹԻՖԻՍԸ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

Գրած էինք թէ թէ բծաւոր ժանտատենդի (թիֆիւս) համաճարակ մը կը տիրէ Սոֆիայի մէջ:

«Ազատ խօսք»ի մէջ կը կարդանք.

— Այս տարի, բծաւոր ժանտատենդը, համեմատած նախորդ տարիներու հետ. զգալապէս տարածուած է, մասնաւորապէս Շումէնի, Թրնովոյի, Փլէվէնի, Փաշմաքլըի եւ Մաստանլըի շրջաններուն մէջ: Հաստատուած է, որ հիւանդութիւնը փոխադրուած է վաչկատուն բնակիչներու կողմէ: Որոշուած է առողջապահական խիստ հսկողութիւն կատարել վաչկատուններու եւ գիւղերը շրջող մանրավաճառներու վրայ: Դպրոցական աշակերտները յաճախ քննութեան պիտի ենթարկուին եւ եթէ ոջիլ գտնուի, տուն պիտի ղրկուին մաքրութեան համար, նախազգուշացնելով ծնողները, որ կրկնուած պարագային, ամբողջ ընտանիքը բռնի մաքրութեան պիտի ենթարկուի, խուզելով տղամարդոց եւ կիներու մազերը: Թուրք կրօնականներու միջոցաւ պէտք է ցրուել թուրք բնակչութեան մէջ տարածուած այն նախապաշարումը, թէ ոջիլ ոչնչացնելը մեղք է:

ԱԽՏԱՒՈՐ "ԱԽՏԱՃԱՆԱՉՈՒՄ"Ը

«Յառաջ»ի սեպտ. 23ի եւ 24ի խմբագրականները ուշագրաւ էին ուրիշ տեսակէտով մը:

Երիտասարդ ընկեր մը յօդուած մը գրեր էր: Խմբագիրը «խտացած գոյն» գտաւ եւ ուզեց փարատել «Թիւրիմացութիւններ»ը: Տպաւորութիւնս այն է որ՝ անուշադրութիւնը աւելի դեր ունեցած է ընկերոջ այդ բացատրութեան մէջ, քան՝ հրապարակագրութեան նախապայմանը, — յստակ տեսողութիւն ու յատկորոշ որակումի ըմախնդրութիւնը:

Թողլով, ուրեմն, անհատէ մը եկող այդ բնորոշումը իր մասնակի հանգամանքին մէջ, կ'ուզեմ ուշադրութեան յանձնել ուրիշ պարագայ մը:

Ախտաճանաչումը զոր ընել փորձեր է «Յառաջ»ի աշխատակիցը, կը կարօտի ուրիշ ախտաճանաչման մը, — մեր գրասէր, գրող – բրող, կիսամտաւորական եւ մտաւորական տարրերուն ճնշիչ առկոար հայ ժողովուրդի հոգեկան վիճակի մասին իր ախտաճանաչման մէջ ամէն բան սեւ տեսնելու ախտը ունի: Իսկ այս աւելի մեծ վտանգ մըն է, քան թո՛ղ իսկ ժողովուրդի հոգեկան բեկման մը վտանգը: Վասն զի այն տարրը, որ կոչուած է առաջնորդելու զանգուածը, իր ուժին, տրամադրութեան, հաւատքին եւ մտածումին հետ կը կարօտի խոր խամրգման մը՝ դէպ ի իր զանգուածին առողջ, կենսարար եւ պատրաստակամ տրամադրութիւնը: Ձկա՞յ այդ համոզումը իր մէջ, — անզօր է իր ուժը, չքացած է իր տրամադրութիւնը, կորսուած է իր հաւատքը ու անարժէք՝ իր մտածումը: Ամէնէն հանճարեղ ճարտարապետը չի կրնար շէնք մը կառուցանել, եթէ գետինը կը գտնէ խախուտ, աւազը փտած, շաղախը կեղծ: Նոյնը՝ ժողովուրդի մը առաջնորդ մտաւորականութիւնը: «Յառաջ»ի աշխատակիցը, կարծելով մեր ժողովուրդի ախտաճանաչումը ըրած ըլլալ, անզիտակցօրէն երեւան կը բերէ իր ու իր նման մտածող կամ տրամադրուած շատերու հոգեկան բեկումը — հո՛ս գործածենք բառը՝ «քնախտ»ը — մեր ժողովուրդի արժէքներու, տրամադրութեան, հաւատքի ու ճիգի մասին:

Եթէ ա՛յս էր մտահոգութիւնը նաեւ «Յառաջ»ին, ապա ուրեմն գոյութեան իրաւունք ունէին իր երկու խմբագրականները՝ իբրեւ ճշգում «Թիւրիմացութիւններ»ու:

Ճշգում «Թիւրիմացութիւններ»ո՞ւ

Թէ՛ ախտի մը բնորոշումը, իր կարգին, որ արդէն վարակիչ գարձեր է: Ու եթէ հարկ է դարմանումի սկսիլ, պէտք է սկսիլ գլխէն: Հրամանատարի մը յաջողութեան գաղտնիքը իր ռազմագիտական կարողութեան մէջ չէ միայն, այլ եւ՝ հաւատքին՝ դէպ ի իր բանակի հոգեկան բարձրութիւնը: Ատոր համար ալ, կը ճգնի վեր բռնել զայն. հրահրել: Բանակը, իր կարգին, իր Թիւին չի նայիր՝ երբ թշնամի խրամները կը գրոհէ: Կը նայի ներս. կը նայի իր մէջ. հոն, ուր անանուն բան մը կայ — համոզո՞ւմ, պատրա՞նք, տրամադրութի՞ւն, — դէպ ի իր հրամանատարը: Եւ այն ատեն, փոխադարձ վստահութենէն կը ծնի հաւատքը, որ անչօշափելի ուժ մըն է ու աղդակը՝ բոլոր յաղթանակներուն:

Պարտուած թէեւ, բայց պայքարի մէջ ենք: Կամայ ակամայ՝ ռազմաճակատին վրայ: Ու կը կռուինք, արդէն: «Ինքնապաշտպանութիւն»ը, զոր դրաւ «Յառաջ», նոր առաջարկ չէր. ոչ ալ՝ ծրագիր: Այլ՝ արդէն իսկ տարուող կռիւի մը ձեւաւորումը՝ կուշտ կուշտի ու ճակատ ճակատի պայքարելու ի խնդիր

Իսկ այդ «կուշտ»երն ու այդ «ճակատ»ները կը յաղթանակեն այն ատեն, երբ հոգեփոխուին, նախ, ոչ թէ զանգուածը, այլ թո՛ղ իսկ անոր ախտաճանաչման մասին կարծիք յայտնել ուզողները: Արովհետեւ, կը կրկնեմ, մեր միտքը աւելի ախտավարակ է, քան՝ մարմինը:

Ապացո՞յց, — նախորդ յօդուածներով Թուեր էի, արդէն: Վերյիշեմ, — քաղաքական քանի մը հռանքներու «եղածովը գոհանալու» տեսակէտը:

Եւ եթէ պայքարիլ պէտք է այդ «քաղաքականութեան» դէմ, պէտք է պատնէշուիլ, ուրեմն, իրատես գնահատումով մը թուն ժողովուրդի արժէքի ու տրամադրութեանը մասին, որպէս զի այդ «քաղաքականութեան» տեւական թերագնահատումը չթափանցէ մեր գանկերէն ու հոգիէն ներս: Եւ ժողովուրդի «անտրամադրութեան» մասին՝ անտրամադիր, «հաւատալիքութեան» մասին հաւատալիքի, «անզօրութեան» մասին անզօր, եւ «ցուրտ»ի մասին քնոտոր չդարձնէ այսօր՝ այս, վաղը՝ այն, ու մեր գլխուն չանեցնէ չարաղոյն ախտի մը մթագնող մղձաւանջը...: «Արտօրուան Հայեր՝ երէկուանն է. փոխուանը ալ՝ այսօրուան հայ մտաւորականին է, մենք գրող – բրողներս...

Վ. ԽՇՄԱՆԵԱՆ

Դաւանութեանց նախարարութեան, պահանջելով քննել պարագան եւ առաջնորդին յարգել տալ օրէնքը՝ որուն վրայ դեռ նոր երդուընցաւ: Արդէն շաբաթէ մը ի վեր նախարարութիւնը սկսած է քննութեան, եւ լսած է արդէն երկու կողմերը, իր կուսէն ալ գրաւոր բացատրագիր ուզելով:

Ուտեկրով ու սխալներով լեցուն բացատրագիր մը տուած է առաջնորդը, եւ միւս կողմէ գրմած է գաղտուցի միջոցներու, քննութեան վրայ ազդելու համար:

Ա՛յս է կացութիւնը հիմա մեր գաղութին մէջ. որուն Թերեւս կը նախանձէք:

Չենք գիտեր դեռ Թէ ինչպէ՛ս կը վերջանան այս բոլորը: Բայց կրնամ ըսել որ ազգային շահերու նախանձախնդիր սուտար չէգոք տարր մը կայ՝ որ անտարբեր չպիտի մնայ այս անգամ, որովհետեւ կը զգայ թէ դէպի քայքայում կ'երթայ գաղութը, եթէ Թոյլ մը չկանգնուի խառնակիչներու դաւերուն առջեւ

ԻՍԿ ՀԱՅԱՍՏԱ՞ՆԸ...

– :-:

ԽՄԲ. — Ազգերու դաշնակցութեան ընդհ. ժողովին առթիւ, որուն Թուրքիան ալ կը մասնակցի առաջին անգամ, ընկ. Ա. Ահարոնեան ծնեւեւեալ յօդուածը ուղղած է «կազէթ տը Լօզան»ի, որ հրատարակած է զայն ամբողջութեամբ (50 սեպտ.):

Ձեզի ծանօթ է դժբախտութիւնը, որուն մատնուեցաւ Թրքահայաստանի հայ ժողովուրդը ընդհ. պատերազմի ընթացքին: Թուրք պետական վարիչները ժամանակը յարմար նկատեցին իրենց ծածքն աքդատելու համար հայկական հարցէն, — բնաջնջել հայ ժողովուրդը, որ, 30 տարիներէ ի վեր, կը կռուէր յանուն իր ազատագրութեան, ընդդէմ Թրքական գարշելի լուծին:

Երբ Թուրքիա պատերազմի մըտաւ, Թալէաթի եւ Էնվէրի կառավարութիւնը հրամայեց զինաթափ ընել հայ ժողովուրդը, զինուորագրել հայ երիտասարդութիւնը, այնուհետեւ տարագրելու եւ բնաջնջելու համար, աննկարագրելի եղանակով մը, հայ ժողովուրդին մնացորդացը: Մօտաւորապէս մէկ միլիոն զոհ: Երբ վերջացաւ պատերազմը, խաղաղութեան համաժողովը, Սեւրի դաշնագրով (1920), հայկական անկախ պետութիւն մը ստեղծեց ու նախագահ Ուիլսըն գծեց սահմաններն այդ նոր պետութեան: Սակայն, յաղթական Քէմալը շուտով պատռեց այդ դաշնագիրը, այդ առթիւ վայելելով Մոսկուայի թանկագին օժանդակութիւնը: Քէմալական բանակը, որուն կ'օգնէին սովետները, վերադրաւեց, խորտակելով հայ կամաւորներու դիմադրութիւնը, ոչ միայն Թրքահայաստանը, այլ եւ խուժեց մինչեւ Անդրկովկաս, յարձակեցաւ փոքրիկ հայկական հանրապետութեան մը վրայ, որ կազմուեր էր այնտեղ, շնորհիւ հայ ժողովուրդին ճիգերուն:

Այդ հայ հանրապետութեւնը, զոր ճանչցեր էին դաշնակից պետութիւնները, երկու տարի անկախութիւն վայելեց, ստեղծեց իր խորհրդարանը եւ ժողովրդավար կառավարութիւնը, բայց իվերջոյ, երկար դիմադրութենէ մը յետոյ, ընկճուեցաւ ու ինկաւ շնորհիւ Թուրքերուն եւ բոլշեւիկ Ռուսերուն միացեալ յարձակման: Ու երկու դաշնակիցները իրենց մէջ բաժնեցին հայկական հողամասերը:

Մուսթաֆա Քէմալ գլուխ հանեց իր նախորդներուն գործը, աշխատելով իրականացնել համաթուրանական վարիչներու ծրագիրը, — Թուրքիա առանց Հայու: Այսպէս է, որ փճացուցին կամ արտաքսեցին մեր հայրենակիցները, անոնք որ կրցած էին ազատիլ 1912ի մեծ ջարդերէն (Կիլիկիա, Իզմիր մէջ եւ այլուր): Գրաւեցին այն անպատ հարստութիւնը, զոր Հայերն էին հաւաքած՝ ի գին երկար եւ տաժանելի աշխատանքներու:

Այժմ, ամբողջ Թուրք կայսրութեան մէջ, կ'ապրին հազիւ 70-80 հազար Հայեր, մեծ մասը Պոլիս խռնուած, որոնք իրական փարիաներու կեանք մը կը վարեն Թրքական կարծեցեալ հանրապետութեան մէջ:

Բոլորովին Հայերէ պարպուած է բուն Թրքահայաստանը (Էրզրում, Վան, Պիթլիս նահանգները): Նշանակալից է նաեւ այն, որ քիւրտ կամ Թուրք բնակչութիւն ալ չկայ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՈՒՔՐԷՇԷՆ

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ ԱՌԱՋՆՈՐԴՆ ԱԼ ՊԱՌԱԿՏԻՉԻ ԴԵՐԻՆ ՄԷՋ

Վերջապէս պառակտեցաւ մեր գաղութն ալ:

Պառակտումը կար վեց-եօթը ամիսէ ի վեր, երբ Պուքրէշի մէջ կազմուած խառնուրիկ խմբակը. — որ «Ազգ. - Պլոք» մակդիրը կը կրէ եւ ուր հաւաքուած են ուրիշ գաղութներու մէջ եղածին պէս հօգն ...

ժողովի մը՝ հաւանելով ենթարկուիլ անոր վճռին Թեմ. Խորհուրդը կրնար օրէնքով իր կամքը պարտադրել, բայց չուզեց դիմել բռնի ուժի: Հրաւիրեց արտակարգ պատգ. ժողով:

Ու հոս է որ ասպարէզ եկաւ մեր Թեմին առաջնորդը, — զոր կ'երեւայ ...

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ՔԻՒՐՏԵՐՈՒ ՏԵՂԱՀԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

ԽՄԲ. — «Դրօշակ»ի վերջին Թիւէն (Սեպտ. Հոկտ.) կ'արտատպենք հետեւեալ Թղթակցութիւնը.—

Յուլիսի սկիզբէն ի վեր Արեւելեան Նահանգներուն մէջ ընդհանրապէս, ու մասնաւորապէս քրտաբնակ վայրերու մէջ, տեղի կ'ունենան զինուորական մեծ շարժումներ ու գործողութիւններ, որոնց նպատակն է, նախ օգտակել քրտութիւնը եւ ապա գործադրել քիւրտ ժողովուրդի տեղահանութիւնը, մի անգամ ընդմիշտ վերջ տալու եւ պատմութեան յանձնելու համար քրտական հարցը: Ծրագրի նպատա...

նի էմին Ֆէքիրեանը, որ ... պատուի էր Թուրքերուն իր ... յէն) յանձնուելէն վերջ:

Հօյպունի մասնաւոր ... ներու միջոցով հետեւեալ ... կանը գրկած է երկրի ցեղապետներ ... եւ ժողովուրդին ուղղուած.—

Սիրելի՛ հայրենակից,

Հասած է այն մեծ վտանգը, ... բողջ քիւրտ աշխարհը ... մանէ: Թուրքիան, ...

ցի մէջ պիտի խեղդէ մեզ անօթութեան պիտի մեռնինք։ Այս բոլորը աչքի առաջ ունենալով՝ առանց ժամանակ կորսնցնելու համաձայնութեան եկուր կրունքին (?) գիւղացի պետերուն եւ գերդաստաններուն հետ եւ ինքզինքդ ձեռք մի՛ տար։ Երբ երկրին մէջ զէնք պայթի, վստահ եղէք որ շարժումը ուժեղացնելու համար բոլորս, մէջը ըլլալով բազմաթիւ ապաներ եւ մտաւորականներ, պիտի նետուինք հայրենիքի եւ կրօնքի այս կռուին մէջ։ Մինչեւ որ միայն զէնքի փարելով կրնանք հայրենիքը փրկել, մեր կրօնքը պաշտպանել եւ քրտութիւնը ատրնացումէ (?) զերծ պահել. եւ առանց վարանումի որոշումդ տալով՝ մի՛ քաշուիր յառաջապահ ըլլալէ, որովհետեւ եթէ նոյն իսկ զոհուելի մը չափ հեզ ըլլաս, Քիւրտ ըլլալուդ համար ընտանիքիդ բոլոր անդամներուն հետ մահուան դատապարտուած ես Թուրքին աչքին. Բարձրեալն Աստուած ալ կ'ըսէ «Դուք աշխատեցէք յանուն իրաւունքի՝ ես ձեզի հետ եմ»։ Վստահ ըլլանք որ կրօնքի, հայրենիքի, իրաւունքի եւ ատրնացումէ (?) զերծ մնալու մեր պայքարին մէջ Աստուած մեզի հետ է եւ չխնայենք մեր արիւնը. եթէ մեր մէկ մասը նահատակուի իսկ, ազգին մնացեալ մասը մեր յաջորդ սերունդները հնարաւորութիւն կը գտնեն հանգիստ եւ երջանիկ ապրելու, ...՝ իրենց կրօնքին, տունին ու տեղին, գիւղին ու հողին։

Կռուի հետեւանքով, Աստուած մի արասցէ, եթէ դրացի կառավարութեան մը հողը ապաստանիլ անհրաժեշտ դառնայ, որ եւ է կառավարութիւն պարտաւոր է ընդունիլ քաղաքական գաղթականը։ Մանաւանդ, ֆրանսական եւ անգլիական կառավարութիւններուն պէս քաղաքակիրթ եւ իրենց արդարութեամբը ծանօթ եղողները հայրենիքի համար կռուողներուն անտարբերոյս (?) յարգանք ալ կ'ընծայեն։

Սիրելի եղբայր, եթէ հետեւիք մեր խորհուրդներուն եւ յանձնարարութիւններուն, որոնք ազգին բարիքը եւ հայրենիքին ապահովութիւնը անհրաժեշտ (?) ... մը կը թելադրուին, վստահ եղէք որ երկիրը պիտի ազատի բռնութենէ, հակառակ պարագային՝ վստահ ըլլանք որ անպատիւ ու անարգ մահով մը պիտի մեռնինք։ Աստուծմէ օգնութիւն եւ յաջողութիւն կը մաղթենք, սիրելի հայրենակից»։

Միտիաթէն վերջին պահուն առնուած տեղեկութեանց համաձայն, նախաքէ (?) շրջանը զինուորական պաշարման տակ է առնուած։ Ստացուած տեղեկութիւններ կան թէ ... ցեղապետներուն մէջ տիրող պժտութիւնը (?) վերջ է գտած եւ այժմ իրենց ուժերը միացուցած են Ալի Եանուա, Կէնոլի Մահմուտ (Շէկօ աշիրէթ), Ապտուլ Ազիզ Կէնճ (Մուսակի աշիրէթ) եւ Իպլէթ աղա (Մրյան աշիրէթ)

Նըկա. Թեթեւսոլիկներ

— Զմժո՛ւռ, Յակոբ…

— Զմժուռ, մօն շէր…

— Օհօ օ, ի՛նչ սիրուն պուլպաներ հագեր ես.

— Ի՞նչ, նո՞ր կը տեսնես

— Այո՛։

— Շատ անուշագիր ես, բարեկամ, ճիշդ վեց ամիս է որ տաքէս հանած չունիմ…

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

«Հ.Յ.Դ. ՕՐ»Ը ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԷՋ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ, 1 Հոկտ — Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դաշնակցութեան Սարգիս Մինասեան ենթակոմիտէի նախաձեռնութեամբ տօնուեցաւ «Դաշնակցութեան Օրը» խանդավառելու համար, հայ կարմրուկները (?) թէյասեղան մը սարքած էին իրենց նոր բոյնին մէջ, նախագահութեամբ Տիկ. Զապէլ Եաղլեանի. Բայց նորէն հայ արթուն ժողովուրդը, իր ազգային առողջ բնազդով լեցուեր էր Հայ Ակումբի ընդարձակ սրահը, Դաշնակցութեան խօսքը լսելու համար։

Բեմին ճակատը զարդարուած էր Քրիստափորի մեծադիր նկարով եւ Դաշնակցութեան դրօշին տակ եւ ազատագրութեան ճամբու վրայ ինկած վեթերաններու նկարներով։ Դաշնակցութեան զինանշանին աջ ու ձախ կողմերը կը ծածանէին հայկական եւ ֆրանսական եռագոյնները։ Նախագահ ընկեր Վաղարշակ Ուրբաթեան հանդէսը բացուած յայտարարելէ յետոյ, հրաւիրեց ներկաները մէկ վայրկեան յոտնկայս յարգել Հ. Յ. Դաշնակցութեան դրօշին տակ զոհուած վեթերաններու յիշատակը։ Երգչախումբը երգեց «Մշակ Բանուորը»։ Ընկեր Նախագահը մէջ բերելով Քրիստափորի հետեւեալ խօսքերը. «Մեզ վարանումներ չեն հարկաւոր, այլ գործեր, մեզ թերահաւատութիւն չէ հարկաւոր, այլ վճռողականութիւն եւ յանդգնութիւն» բացատրեց թէ ինչո՛ւ կը տօնուի այս տօնը ամէն տարի Հոկտեմբերին։ Օ. Արամայիս Վարդանեան արտասանեց Ա. Ահարոնեանի «Յարգա՛նք քեզ»։ Երգեցին նաեւ Տիկ. Հերմինէ Փափազեան եւ Օր. Այտանուհի Բիրէճեան։

Յետոյ խօսք հրաւիրուեցաւ օրուան բանախօսը՝ ընկ. Արշակ Ջամալեան, որ պատկերացուց հայ կեանքը յեղափոխական կազմակերպութիւններէն առաջ, երբ ան զուրկ էր ազգային գիտակցութենէն, համայնական հայրենիքի գաղափարէն եւ ռազմական յատկութիւններէն։ Հայ յեղափոխութիւնը ընդհանրապէս եւ Հ. Յ. Դ. գլխաւորաբար իրենց տոկուն աշխատանքով, գրականութեամբ, պայքարներով, երգերով փոխեցին հայ ժողովուրդի նկարագիրը, զայն դարձուցին ռազմունակ, քաջ եւ զոհաբերող։ Դաշնակցութիւնը ծնած է ժողովուրդի ծոցէն, ժողովուրդի երազը, իտէալի շահը կը տանի իր ձեռքերուն մէջ։ Այդ է պատճառը, որ հակառակ բազմաթիւ աղէտներու եւ փորձանքներու որ տեղացեր են հայ ժողովուրդի գլխուն, հայ ժողովուրդը կը քալէ Դաշնակցութեան հետ, եւ անոր ուղիով։ Դաշնակցութիւնը պիտի պայքարի մինչեւ որ հայ ժողովուրդը տիրանայ իր երազին։ Դաշնակցութեան գործը լրացած կ'ըլլայ այն ատեն, երբ Հայը կ'ունենայ իր ազատ եւ անկախ հայրենիքը։

Օր. Շամիրամ Ցաքըրեան արտասանեց Դ. Վարուժանի «Վարդոտ նամակը», իսկ ընկ. Փանոս Ուռուպլեան՝ Քամառ Քաթիպայի «Աստուած վկայ որ մենք կը յաղթենք»։ Հինգ տարեկան Յարութիւն Սերոբեան արտասանեց «Հայ եմ եսը», յետոյ «Մեր հայրենիքը» երգեց բուռն ծափերու մէջ, մէջ ընդ մէջ նուագեցին Գ. Գ. Գարեգին Մանուկեան, Օհան Բակոսեան եւ Հայկ։ Ընկ. Նախագահը շնորհակալութիւն յայտնելով բոլոր ներկաներուն եւ իրենց մասնակցութիւնը բերողներուն, «Յառաջ Նահատակներ»ով փակեց հանդէսը։

Յետոյ ընկ. Ջամալեանի ներկայութեամբ ընկերական ժողով գումարուեցաւ։ Այսօր, Ուրբաթ գիշեր դասախօսական ժողով մը պիտի ունենանք միայն ընկերներու համար.

Բարթող Փափազեան

ԹՈՒՐՔԻԱ

"ԳԻՒՂԱՑԻՆ ԱՆՕԹԻ ՉԷ ԲԱՅՑ ԿԸ ՏԱՌԱՊԻ,,

Սղերդի երեսփոխան Մահմուտ պէյ, այս եւ ուրիշ վերնագիրներու տակ խմբագրական մը հրատարակելով «Միլլիյէթ»ի մէջ, գրել կուտայ (30 սեպտ.).

— Ո եւ է խնդիր, ո եւ է ծրագրութիւն չի կրնար մոռցնել տալ Թուրք գիւղացին եւ արտադրող դասը, որովհետեւ ան է ազգ. ուժին աղբիւրը, ան է որ առեւտուրին տեղ կը գտնէ, ան է որ դրամին արժէքը կայուն կը պահէ, ան է որ պիւտճէն կը հաւասարակշռէ.

Պէտք չէ վախնալ համարձակօրէն տեսնելէ գիւղացի եւ արտադրող դասին ներկայ դառն կացութիւնը։ Գիւղացին անօթի չէ, բայց կը տառապի։ Տառապելուն պատճառն ալ այն է որ իր բերքը դրամ չըներ, աշխատանքին չափ չի չափուիր, եւ հակառակ այս բոլորին ստիպուած է ժամանակին վճարել տուրքերը։ Օրէնքը բացորոշ է եւ չի կրնար զիջիլ։ Ելմտից պաշտօնեաները չեն կրնար խորհիլ թէ Ելմտից ձեռով եղած գանձումները որքան կ'ազդեն գիւղացիին վրայ։ Պետութիւնն է որ պիտի խորհի այս պարագան.

Պէտք չէ մոռնալ թէ միայն մեր երկրին մէջ չէ որ հողագործական բերքին արժէքը քիչ է։ Կացութիւնը նոյնն է աշխարհի ամէն կողմը։ Արտադրող դասը ամէն երկրի մէջ կը տառապի, եւ գիւղացին ամէն կողմ կը փախչի ապերախտ հողէն, քաղաքներու մէջ հաստատուելու համար։ Գիւղէն դէպի քաղաք այս հոսանքը ոչ միայն գիւղացիին կը վնասէ, այլ եւ քաղաքացիին։ Ասոր համար կառավարութիւնները արդիւնաւէտ միջոցներ ձեռք կ'առնեն եւ կ'աշխատին աւելցնել բերքին արժէքը։

Հանրապետական կառավարութիւնը սկիզբէն ի վեր մեծ կարեւորութիւն տուած է գիւղացի դասին եւ ամէն կարգադրութեան մէջ նկատի առած է անոր շահերը։ Արդարեւ, ցորենի խնդրին միջամտեց, ինչ որ լաւ եղաւ. ճիշդ է, այս լաւութիւնը սահմանափակ է, որովհետեւ գիւղացին չի կրնար ուզած տեղը եւ ուզածին չափ ցորեն ծախել։ Բայց եղածը քիչ մըն ալ փորձ է եւ եթէ աղէկ արդիւնք տայ, կառավարութիւնը կրնայ զայն տարածել (?) ... ընդարձակել զայն

Մոռնալու չէ նաեւ որ թէեւ մենք ունինք արտադրողներ, սպառողներ, երկրագործներ եւ ճարտարագործներ, բայց դասակարգի մը շահը չի կրնար ուրիշի շահին զոհուիլ։ Դասակարգային տիրապետութիւնն ու մենաշնորհութիւնը տեղ չունին մեր վարիչներէն որ եւ է մէկուն մօտ։

ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՕՏԱՐՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

Գործավարներու խորհուրդը իրաւասութիւն տուած է Տնտեսական գործավարին բանակցութիւն կատարել օտար պետութեանց հետ եւ յարաբերութիւնները կանոնաւորել։ Ճէլալ պէյ որոշած է առանձին առանձին տեսակցիլ իւրաքանչիւր երկրի ներկայացուցչին հետ եւ իւրաքանչիւրին յատուկ կացութեան համեմատ համաձայնութիւն կնքել։

«Միլլիյէթ»ի տեղեկութեանց համաձայն, կարգ մը երկիրներու ներկայացուցիչները, օգտուելով Ճէլալ պէյի Պոլիս ներկայութենէն, արդէն իսկ սկսած են շփում ունենալ անոր հետ։ Այս շփումները լաւ արդիւնք պիտի տան, որովհետեւ նկատի ունին երկու կողմերուն ալ շահերուն պաշտպանումը։ Մինչեւ հիմա այս ձեւով շարժած են Իտալիա, Գերմանիա, Չեխիա, Շուէտ, Հունգարիա եւ Աւստրիա։

Միւս կողմէ, Ճէլալ պէյ կը շարունակէ տեղական քննութիւնները. Այս նպատակով տեղեկութիւններ ուզած է զանազան հաստատութիւններէ։ Միեւնոյն ատեն հրամայած է սակրկողմաբար (?) քննութիւն կատարել թէյի եւ սուրճի մասին

Տնտեսական գործավարը կը հետաքրքրուի նաեւ օտար դրամի (տըվիզ) խնդրով։ Այսպէս, տեսնելով որ Սպանիա օտար դրամ չի տար հոն արտածուած կարպետի (?) թուրք վաճառականներուն, քննութիւն բացած է։

Ի՛նչու թարգմանեցիր "Հայրենիք,, յօդուածը…

Պոլսոյ «Հայկօր» թերթը հակաթուրք յօդուած մը արտատպած էր Ամերիկայի «Հայրենիք»էն։ Այս առթիւ դատ բացուած է Թուրք թերթին դէմ։

Սեպտ. 30ին իբրեւ վկայ լսուեցաւ երեսփոխան Համտի (?) Թարիք պէյ, որ յայտարարեց.

— Յօդուածին թարգմանութիւնը հայերէն գիտցող երեսփոխան ընկերներէս մէկէն առի։ Միւս երեսփոխան ընկերներուս ալ կարդացի։ Կասկած չկայ որ այս հրատարակութիւնը եղած է աշխարհի եւ Թուրքիոյ հանրային կարծիքն ու Թուրքիոյ մէջ ապրող Հայերուն աչքը բանալու նպատակով։ Ես ալ այդ կարծիքէն եմ արդէն։ Թէ իբր երեսփոխան եւ թէ իբր լրագրող, պարտականութիւն կը նկատեմ հետեւիլ Թուրքիոյ թշնամիներու շարժումներուն եւ զանոնք իմաց տալ հայրենակիցներուն. անոնք ալ գիտնալու իրաւունք ունին։ Այս պատճառով, գրութիւնը «Հայկօր»ի դրկեցի «հրատարակեցէք եւ պատասխանը տուէք» ըսելով։ Նոյն իսկ պէտք չունեցայ գրելու թէ ինչ պատասխան պէտք է տան, մտքէն գիտէի թէ անոնք ինչպէս կը խորհին ու պիտի գրեն։ Ըսածս ըրին, տպեցին, պատասխանն ալ տուին

«Ես նոյն իսկ չեմ երեւակայեր որ Թուրք անուանարկողներուն եւ սահմաններէն դուրս Թուրքիոյ դէմ աշխատողներուն գրութիւնները այստեղ իւրացնելով հրատարակող ոչ միայն Թուրքերէն այլ նոյն իսկ հայերէն թերթ մը գտնուի։ Ու բնաւ չեմ կարծեր որ այս բանը դատական վճիռով մը հաստատուի»։

Ընդհ. դատախազութիւնը թուղթերը քննելու պէտք տեսած ըլլալով, դատավարութեան շարունակութիւնը ուրիշ օրուան յետաձգուեցաւ։

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՄՈՍԿՈՒԱ

— :–: —

Սօֆիայի «Ազատ խօսք»ը վերլուծելով Մոսկուայի եւ Հայաստանի յարաբերութիւնները, կը ըսէ (27 սեպտ.).

— «Առաջին սահմանները մէկ կողմ դրած, Հայաստան, համաձայն խորհրդային սահմանադրութեան, իրաւունք չունի նոյն իսկ իր ներքին սահմանները ճշդելու, փոփոխման ենթարկելու կամ ընդարձակելու։ Թող Ախալքալաքի հայութիւնը բողոքած նայ վրացական բռնութեան դէմ եւ ուզէ միանալ Հայաստանին։ Ու թող Հայաստանի իշխանութեան լաւագոյն ներկայացուցիչներէն Սաքօ Համբարձումեանները կատարելապէս արդար գտնեն Ախալքալաքի Հայերու բողոքը ու նոյնքան արդար ու անհրաժեշտ՝ Ախալքալաքի միացումը Հայաստանին։ Միեւնոյն է, Մոսկուան է միակ տէրն ու տնօրէնը Հայաստանի եւ հայ ժողովուրդի բախտին. Ան, անձնատուր իր քաղաքական խարդախ հաշիւներուն, կը հրամայէ որ ազգագրօրէն, աշխարհագրականօրէն, պատմականօրէն եւ տնտեսականօրէն հայկական Ախալքալաքը կցուած մնայ Վրաստանին, իսկ հայ լաւագոյն համայնավար մտաւորական գործիչ Սաքօ Համբարձումեանները պատժուին ու մեկուսացուին… Ու նոյնը հայկական Ղարաբաղի, Բորչալուի եւ Նախիջեւանի, ինչպէս նաեւ Լոռիբամբակներու (?), Ախալ Ցօվհաննեսեաններու եւ Ղարաբաղի՝ հայ համայնավար գործիչներու վերաբերմամբ…

Աշխատանքի փեթակ մըն է մեր հայրենիքը, այո՛, բայց այդ աշխատանքի հիմնական օրէնքները որոշողը ոչ դաւը դատող եւ դատարկ նստող հայ աշխատաւոր ժողովուրդն է, ոչ ալ «հայ աշխատաւորութեան» շահերու պաշտպան Հայաստանի խորհրդային իշխանութիւնը։ Հոս ալ ամէն իրաւունք եւ իշխանութիւն Մոսկուայինն է, որ միակ որոշողն է հայ գիւղին ու քաղաքին մէջ քրտինք թափող աշխատաւորի աշխատանքի որակին ու չափին, ժամանակին ու պայմաններուն (?), ծաւալին ու արդիւնքին, շահին ու վնասին…

Հայաստանը ունի իր ազգային տնտեսութիւնը, որու ղեկավարը սակայն Մոսկուան է դարձեալ։ Մեր հայրենիքի ... հանքերը, անտառները, ջուրերը, հողերը կարելի է օգտագործել միայն Մոսկուայի հրամանով, ինչպէս որ միայն Մոսկուայի հրամանով կարելի է այդ հարստութիւններու արդիւնքի բաշխումը կատարել։ Պէտք է Սարդարաբադի անապատը ոռոգել՝ կամ անհրաժեշտութիւն կայ Սեւանի լճին ջուրերը օգտագործելու — Մոսկուան եւ միայն Մոսկուան է այդպիսի խնդիրներու որոշողն ու գործադրողը։ Որո՞ւ հոգ, թէ այդ որոշումն ու գործադրումը կը ձգձգուի տարիներով կամ տեղի կ'ունենայ բացարձակապէս ի վնաս հայ հայրենիքին եւ ժողովուրդին։ Հայաստանի ժողովուրդին եւ «իշխանութեան» կը մնայ միայն հպատակիլ եւ տակաւին փառք ի բարձունս երգել…»։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՎԻԼՈՐՊԱՆԻ ՄԷՋ

ՎԻԼՈՐՊԱՆ, 4 Հոկտ (Սեփ. Թղթ.)

— Այս քաղաքը կը գտնուի Լիոնէն երկու քիլօմեթր հեռու, ընդարձակ տարածութեան մը վրայ։ Ունի զանազան գործարաններ ու արհեստանոցներ։ Քաղաքի բնակչութեան թիւը կը հաշուէն 79 հազար։ Այս տեղ ալ կը գտնուին բաւական թիւով Հայեր, անջատուած (?) իրարմէ։ Ոչ դպրոց ունին, ոչ մանկապարտէզ, եւ ոչ ալ որ եւ է կազմակերպութիւն։ Միայն կան Հ. Յ. Դաշնակցութեան համակիրներ, քանի մը հատ ալ թափթփուկներ։

Գործաւորական կեանքը բաւական դժուարացած է։ Գրեթէ բոլորն ալ կ'աշխատին։ Այն անգործները, որ զրկուած են գործարաններէն, բերեւ անգործ կը ստանան իբրեւ օրապահիկ՝ 7.50 ֆրանք։ Կան շաբաթը երեք օր աշխատողներ։ Արդէն իսկ կարգ մը գործարաններ սկսած են իրենց նախկին աշխատաւորները կանչել ժամանաւոր նամակներով։ Բարեբախտաբար չունինք թշուառութեան մատնուած հայրենակիցներ։

Վիլորպանէն քիչ անդին կը գտնուի մետաքսի մեծ գործարանը, Ժիլէ, որ քանի մը օրուան ընթացքին սկսած է կին գործաւոր ընդունիլ։ Գործարանի դուռին վրայ գրուած է թէ «Օտարականներու համար գործ չունինք, միայն ֆրանսացի աշխատաւորները կրնանք ընդունիլ»։ Սակայն կիներու համար խտրութիւն չկայ։ Այս գործարանը հիմնուած է 1923 Մայիս 17ին։ Ունէր 3750 գործաւոր-գործաւորուհիներ, սակայն 1931 Սեպտ 13ին, բազմաթիւ գործաւորներ արձակեց, ժամերը կրճատուած են եւ օրականները հարիւրին տասը զեղչուած։

Ներկայիս հազիւ կը հաշուէ 2100 գործաւոր գործաւորուհիներ։ Գործարանին մէջ աշխատող բանուորներու կեանքը ծանր է։ Իրիկ մարդիկը մանարանի ճիւղին (?) մէջ չորս չար (?) աշխատելով կը ստանան իբրեւ օրապահիկ ժամը 3.25, իսկ կիները խիստ հսկողութեան տակ աշխատելով կը ստանան ժամը 1.75։ Ուշինչ (?) դասմար մը։

Վօ ան Վալէի մէջ քանի մը գնտակիչներ (?) որ դուրս ձգուած էին 1931 Դեկտեմբերին, այսօր գործ առած են միայն կիները։ Իսկ տղամարդիկը դեռ պարապ կը գտնուին ազքին (?) անդին գործ ճարելու յոյսով։

Այն կիները որ ծանօթ են մետաքսի գործին, (մուլինաժ, ֆիլաժ, տըվիտաժ) կրնան դիմում կատարել այս գործարանին տեսչութեան։ Շատ հաւանական է որ գործ գտնեն։ Արդէն յայտարարուած է թերթերով։

Լիոնէն 17 քիլոմեթր հեռու կը գտնուի Սէն Մորիս դ'Էղզը (?), ուր ունինք բաւական թիւով հայ աշխատաւորներ։ Հակառակ տիրող տագնապին, գրեթէ բոլորն ալ կ'աշխատին S. L. S. A.ի գործարանին մէջ։ Հազիւ հարիւրին երկու անգործ կայ, այն ալ տղամարդ։ Այս գիւղաքաղաքին մէջ գոյութիւն ունի Հ. Յ. Դաշնակցութեան կոմիտէ մը, որ յաճախ սարքած է հանդէսներ-ներկայացումներ ու դասախօսական երեկոյթներ։ Ժողովուրդի մեծամասնութիւնը համակիր է Դաշնակցութեան։

Հակառակորդները քանիցս փորձած են «Հօկի» ճիւղ մը կազմել, սակայն արդիւնքը եղած է ոչինչ։

Յ. Մարգարեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (17)

ԱՐԵ՛Ի, ԱՐԵ՛Ի…

Ե

— Ինծի այնպէս թուեցաւ թէ տխուր բաներ կ'ըսէիր քունի մէջ, դառնացելով, սիրոյ մասին դուցէ… կամ սիրոյ մը մասին… Սակայն ներողութիւն… գէշ սովորութիւն՝ հետաքրքրութիւնս…

Աւելի նեղուած լռութենէս կ'աւելցնէ, կորսուող գաւաթ մը չակելու (?) անճարութեամբ.

— Գիտե՞ս, ես սիրած չեմ։

— Կըլլայ ըլլալ։ Ո՛չ իսկ պատանեկան խանդավառութիւններ…

— Անշուշտ. միայն թեթեւ, վաղանցուկ, մակերեսային։ Ուրիշ խօսքով, ոչինչ որ խոր ըլլայ, անհասանելի, տանջող, վերացնող, ինչպէս կ'ըսեն…

— Նեղ դուռը վերջապէս։

— Այո՛։

Խորհրդածութիւնս բարձրաձայն պէտք չէ որ ըլլայ։ Պէտք չէ որ իրեն ըսեմ թէ, — պզտիկ, անփորձ ու պարզ տղայ, դուցէ դուն է որ սիրած ես, աւելի ժպտութեամբ, անխառն։ Անմեղ՝ անխուսափելի մթութիւններուն եւ կեղտերուն արտաքին (?) թոյնէն, անհաւատութենէն…

Խորհրդածութիւնս բարձրաձայն պէտք չէ որ ըլլայ։

Մանաւանդ առա՜ աղջատ (?) ու վիրաւոր անցորդ մը, բայց, այլ երազուն աչքերուս աղջիկէն անցնելով կը մրմնջէ, հեգնագին. — «Աշխարհիս կ'ըսեմ, չեմ ճանչնար քեզ, այս ձեւերն ու խրատները քո՞ւկդ են միթէ. ո՛չ, ոչ մահը անգամ մը եւս մօտէն հասուցանելը, ոչ աժառին (?) մօտեցող տարիքդ չեն արդարացներ. լաւ է հանգիստ ձգես այդ բարունակին ծիլը. պահէ յարմար առիթ ամէն բան գէշ տեսնող գրքերուն յառեւտութիւնը… Ըսէ՛, անկեղծութեամբ ըսէ՛, կը սիրե՞ս խմելէ առաջ իր ջուրը պղտորող չար թոյնը…

Անզգալապէս բարձին ինկեր, հեռացեր եմ։

Քէնսաք կը կարծէ թէ քնել կ'ուզեմ (?)։ Ոտքի կ'ելլէ։ Կ'անձկարեմ ձեռքը սեղմելու ու ըսել.

— Բարեկամներ ենք. չէ՞։

— Օ՜հ, այո՛։

Եղբայր, մեծ եղբայր մը ըլլալ իրեն. ի՜նչ ուրախութիւն։ Տասնեակ մը տարիի մեծութիւն, եւ քանի տարի կշռող տառապանք ու փորձառութիւն բաւական չէ՞ն արդար։

Սակայն ան իր եղբայրը ունի, որ իրեն մեծ քաղաքէ մը լաւ գիրքեր կը ղրկէ։ Եւ այդ լաւ գիրքերը, այս առաւօտը զարդարող երգերէն տարբեր երգեր ալ կրնան պարունակել։

Գաբրիէլը՝ 18 տարու զգայուն տղան։

Գնաց։ Մարիուս կ'երգէ ու կը սուլէ փոխն ի փոխ «Արեւին երգը»։ Դուցէ կ'երգէր արդէն, բայց ես հիմակ կը լսեմ։ Կ'երգէ անհոգ, անուշաշիք (?), տարուած իր գեղջուկ զբաղումներուն աշխատանքով։

Ի՜նչ հոգ թէ ամպեր կը հաւաքուին հորիզոնին վըրայ, քիչ վերջ անձրեւ թափելու համար։ Ի՜նչ հոգ, արցունք չէ գարնանային անձրեւը…

Թեթեւ, կ'երկարի, կը հասնի միւս սենեակներուն, միւս արտերուն։ Ահա Շովէնը մանտոլինով անոր կ'ընկերանայ.

«Լա՛ւ եմ, լաւ եմ» կը մրմնջեմ, մարմնիս մէջ կազդուրող ուրախութիւնով մը։

Բոլոր մութ գիրքերուն, բոլոր տխուր խօսքերուն, նոյն իսկ ցաւերուն հակառակ կ'արժէ ապրիլ։

Ապաքինումի հաստատ զարթումով այս առտուան կեանքս։

Զ.

Ջուրի կաթիլ մը երազին պատրոյգին հով՝
Կը սպառնայ
Խեղդել լոյսը խուցին աղօտ ու բեկբեկ,
Չարչարանքով դիմադրելով կրակին
Կը ճայթէ՝
Դարանակալ ըստուերները անկիւններու…
Մինչ թիթեռնիկ մը դողահար,
(Միակ զարդը, հարստութիւնն այդ խուցին),
Ցոլցուած թեւերը թափ տալէն, այրելէն
Կը պաղատի. —
«Ճի՜գ մը հոգիս, բարձրացի՛ր, բաղձէ՜ շուտ,
Ու պայթումով մը ուժգին
Վանէ մէգը, ցրուէ դուրս,
Ծորէ՛
Քաղցրիկ բոյրը կեանքին…
Դեռ պէտք ունիմ ես լոյսին,
Կուրծքս տաքնալ կ'ուզէ դեռ,
Ճի՜գ մը հոգիս…»։

Օրերուն միօրինակութիւնը նորէն ամէն բան հաւասարակշռեց յուզէս։

Ջերմաչափս կանոնաւոր ընթացք մը առաւ։ Օդն ու կուրծքս վիճեցան, ծեծկուեցան, ապա խելօքցան կէս բարեկամական դաշինք կնքեցին։

Իմ երբեմն (?) տարի իրենց հետաքրքրականութիւնը թափեցին՝ գերը լրացուցած գերազանցի չպարի պէս, ու թէեւ չեմ ճանչնար բոլորովին, բայց… ծանօթ եմ, տեսած եմ։ Աւելի այնքան շատ է որ մեզի յաճախ մոռցնել կուտայ ամբողջը։

Մանաւանդ հիմա ինծի։

Հոգիս զուլ, տափարակ ուղղութիւններէ կը դիտէ արեւին ծնունդն ու մահը։ Այսօրուանը կը տեսնեմ եւ չեմ յիշեր երէկուանը։ Միեւնոյնն էր չէ։

Աչքերս ծոյլ — ծոյլ կը սեւեռին շարունակ.

Ծուլութի՛ւն, ծուլութիւն…

Պէտք է այսպէս օրերով, ու օրն ի բուն երկարած ըլլալ, հանգիստ ընել, հանգիստ փնտռել ու հանգիստին գերին ըլլալ՝ որպէս զի կարելի ըլլայ զգալ այն տարօրինակ գոյութիւնը, թաղիքեայ ներբաններով հրէշին մօտենալը, քուէիկը ու սարդի մը ճարպիկութեամբ իր կակուղ ցանցին մէջ քեզ բռնելը։

Ծուլութիւնը ինքը։

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

Գերմանիոյ նոր Սահմանադրութիւնը

Ֆոն Փափէնի կառավարութիւնը տենդագին յառաջ կը տանի սահմանադրութեան «բարենորոգումը», որ իրականին մէջ անոր խախտումն է։ Նոր ծրագիրը շատ մը կարեւոր տարբերութիւններ կը ներկայացնէ Վայմարի Սահմանադրութեան վրայ. Բոլորովին կը ջնջէ Փրուսիոյ ինքնավարութիւնը, ստեղծելով բարձրագոյն ժողով մը՝ Բայխսրատի կողքին, որուն իրաւասութիւնները պիտի կրճատուին։ Միեւնոյն ատեն նոր իրաւունքներ կը տրուին հանրապետութեան նախագահին։ Փրուսիոյ եւ բուն պետութեան կապերը աւելի սերտ պիտի ըլլան քան պատերազմէն առաջ։ Փրուսիոյ երկրամասն ալ պիտի ընդարձակուի, յարակից հողերու միացումով։ Բայց այս «մեծագոյն Փրուսիան» տնտեսականապէս միայն գոյութիւն պիտի ունենայ։ Կարգ մը ծրագիրներու համաձայն, հանրապետութեան նախագահին նշանակած դահլիճը կարելի չպիտի ըլլայ տապալել խորհրդարանին կողմէ։ Ուրիշ ծրագրի մը համաձայն, Բայխստագը իր վստահութիւնը պիտի յայտնէ խորհրդարանի բացման առաջին օրէն, եւ այլ եւս չպիտի կրնայ ետ առնել զայն, իր քառամեայ շրջանին։ Այս կամ այն ծրագիրը ընդունուած ատեն, նախագահը այնքան լայն իշխանութիւն պիտի ունենայ որքան ունէր կայսրը՝ պատերազմէն առաջ. քանի որ դահլիճները միայն իր առջեւ պատասխանատու պիտի ըլլան։ Նախագահը պիտի ըլլայ առանց ծագի վիճարկելու մը։ Ընտրական օրէնքն ալ պիտի փոխուի։ Ընտրողներու տարիքը պիտի բարձրանայ 25ի, իսկ ընտրելիներու համար՝ 30ի։

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Փարիզի մէջ

ՀՈԿՏ. 15ԻՆ ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ

ՔԱՇԱՆ - ՊԱՆԵՈՅԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. ԱՐԾԻՒ ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

16 Հոկտ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

ԱՌՆՈՒՎԻԼ ԼԷ ԿՈՆԷՍ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ, Salle Calmann. կայարանին դիմացը։

Կը նախագահէ ընկ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ Կը խօսի՝ ընկ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Մինչեւ կէս գիշեր գեղարուեստական ճոխ բաժին, կէս գիշերէն մինչեւ առաւօտ եւրոպական պարեր, ընտիր ճազ։

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՏԷՍԻՆԻ ՆՈՐԱԿԱՌՈՅՑ ՏԱՆ

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԲԱՑՈՒՄԸ ՏԵՂԻ ՊԻՏԻ ՈՒՆԵՆԱՅ

Հոկտ. 16ին Կիրակի օր։ Կը խնդրուի նկատի առնել այս թուականը

Մանրամասնութիւնները յետոյ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ի նպաստ Վիէնի ժանկապարոտէզին Կազմակերպուած Ֆրանսահայ Կ. Խաչի տեղւոյն մասնաճիւղին կողմէ.վաղը շաբաթ իրիկուն ժամը 9էն Խաժակ ակումբին մէջ։ Կը ներկայացուի ծիծաղաշարժ տեսարան մը Արեւելեան ատամնաբոյժէն, պար, երգ եւ արտասանութիւն դպրոցի փոքրիկներու կողմէ։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«Դրօշակ»ի թիւ 9—10ը (1932 սեպտ. հոկտ.), հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

«Դաշնակցութեան Օրը» (Խմբագրական), Հայ եւ Հայաստանցի (Աստուր), Տնտեսական նամակներ Պարսկաստանէն. Արտաքին աշխարհ (Յ. Հախնազարեան, խորհրդային փախստականը (Գ. Սողճեան), Այրուբէնի բարենորոգումը Թիւրքիայում, Թուրքիոյ շուրջ, Կարմիր գծից ներս, Մեր գոհերը, Լուրեր Երկրից, Կեանքը Արեւելեան Նահանգներում մէջ (Սմբատ), Ազդարարութիւն (Հ. Յ. Դ. Բիւրօ), Օ. Ս. Միննար։

ՕՐ. ՍՕՖԻ ՄԻՆԱՍԵԱՆ

եւ

ԸՆԿ. ԳԷՈՐԳ ՔԻՒՄՊԻԼԵԱՆ

Նշանուած

Տրակիզեան 2 Հոկտ. 1932 Գան

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՉԱՏ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ կազմակերպած է թէյասեղան մը, որ տեղի պիտի ունենայ Ֆլօրիա ճաշարանին մէջ, 61, rue Mr. le Prince.վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին։ Այս առթիւ տեղի պիտի ունենայ Միութեան սարքած պարգեւաբաշխութիւնը Փափաքողները կրնան ներկայ ըլլալ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Գ. Գուրգէն Թովմասեան, որ մէկ ամիս առաջ Թէհրանէն մեկնած է Փարիզ գալու համար։ Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Գառնիկ Յ. Ալյանվէրդեանի, 39 Bld. Jourdan, Paris 14։ Maison Arménienne.

— Կը փնտռուի Իսկէնտէր Ակեան (Պիթլիզի Կարմուճ գիւղացի) 1915ին տեղահանութեան միջոցին անհետացած է։ Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Սուրիա։ Իմացնել Կարմուճ գիւղացի Յակոբ Սանդրանեանի, 6 Ave. porte d'Italie, Փարիզ (13)։ Սուրիահայ թերթերէն կը խնդրուի արտատպել։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ֆրանսահայ Կ. Խաչի մասնաճիւղը ստացած է 50 Ֆր. Նշանեան ընտանիքէն փոխան ծաղկեպսակի կարապետ Ցովէջեանի մահուան առթիւ։

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ

9 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ, ԿԻՐԱԿԻ ՅԵՐԵԿ, ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 2.45ԻՆ

Salle de la Mutualité (Métro Maubert - Mutualité) 24, rue St. Victor

կազմակերպուած Փարիզի եւ շրջակայքի հայ մշակութային միութիւններու եւ հաստատութիւններու կողմէ եւ նախաձեռնութեամբ Գրական Ակումբի

Բացման խօսք նախագահին Գ. ՌՈՒԲԷՆ ԲԵՐԲԵՐԵԱՆի կողմէ

Գրական բաժին

Կը խօսին՝ Գ. Գ. ԱՐԵՏԻՍ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ եւ ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆ

Երաժշտական բաժին

«Կոմիտաս երգչախումբ» ղեկավարութեամբ Ն. Սերգոյեանի, Օր. Հայկանուշ Թորոսեան (երգ), Օր. Ջառափեան (դաշնակ), Գ. Տիր. Ալէքսանեան (թաւջութակ), Գ. Ժ. Ազգարեան (ջութակ)։

Մինէժայի տաղանդաւոր արուեստագէտը Պ. Մ. ՄԱՔՍՈՒՏԵԱՆ (արտասանութիւն)

Թատերական բաժին

Կը ներկայացուի Ե. Պարոնեանի «Պաղտասար աղբար» կատակերգութենէն տեսարան մը, ղեկավարութեամբ Գ. Գալէթեանի, կը մասնակցին՝ Տիկ. Տէրուսեան, Տիկ. Գայեանէ, Տիկ. Լաթիֆեան, Օր. Մելինէ։ Գ. Գ. Կոթիկեան, Սարիմ Մաքսուտեան, Սարաֆեան, Լաթիֆեան և Գ. Վահան.

Տոմսերու գիները՝ 10 եւ 5 Ֆրանք։ Կը ծախուին հայ ճաշարանները եւ Հրանտ-Սամուէլի գրատունը, 51 rue Mr. le Prince. ներկայացման օրը Mutualitéի կիշէն, ցերեկուան ժամը 1.30էն սկսած։ Խճողումի տեղի չտալու համար տոմսերը գնել կանուխէն։

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ.— Օրուան տօնին առթիւ լոյս տեսած է ճոխ հատոր մը՝ «Հայ Մշակոյթի Օրը»։ Գինը 10 ֆրանք։ Հանդէսին օրը բացառաբար պիտի ծախուի 5 Ֆրանքի։

Փարիզ եւ շրջակաները

Յ. Դ.

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ Վռամեան խումբը գաղափարական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Ակումբի մէջ։

ՓԱՐԻԶԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին Café de la Mairie, 2 Place d'Italie, Մէթրօ Փլաս տ'Իթալի։ Օրակարգ՝ զեկոյց ընկ. Ա. Գիւլխանտանեանէ եւ պատգամաւորներու ընտրութիւն։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէն միայն ընկերներու յատուկ գաղափարական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները, այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Կը դասախօսէ ընկ. Ա. Ջամալեան.

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Աղբիւր Սերոբ» ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Կիրակի, առաւօտեան ժամը 9ին։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է.

ԿՐԸՆՈԲԼԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հ. Յ. Դ. Ակումբին մէջ, Croix-Rouge, rue St. Martin d'Hères Chemin de la Plaine. Օրակարգ՝ նախորդ ընդհ. ժողովի շարունակութիւն։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Ներկայանալ անդամատետրով։ Բացակաները նկատի պիտի առնուին

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր խումբի ժողովը այս Կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայանալ անդամատետրով.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Գուրգէն Օտտոյի Վռամեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր չորս խումբերը՝ Հրայր, Մուրատ, Կայծակ եւ Գայլ Վահան այս Կիրակի իրիկուն ժամը 6ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Բացակաները նկատի պիտի առնուին։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Գաղ. Միութեան վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ կարգանի նորակազմ Գաղ. Միութեան անդամները այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին տեղւոյն Դաշնակցութեան Տան մէջ։ Ներկայ պիտի ըլլան վարչութեան ներկայացուցիչները։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (107)

Բ Ո Ւ

(ՎԷՊ 1830Ի ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԵԱՆ ՕՐԵՐԷՆ)

Հեղինակ՝ Է. ՎՈՅՆԻՉ Թարգմ. Լ. ՇԱՆԹ

Մնացածը մի բոպէ կորաւ մշուշի մէջ նրա աչքերի առաջ։ Եւ էլ կարդալ չէր կարողանում։ Այսպէս ուրեմն, նորից կորցնում էր նրան, նորից։ Այդ իրենց մանկութեան ծանօթ արտայայտութիւնը որ այժմ կրկնում էր նա այնքան տարիներից յետոյ, կարծես նորից զգալ տուեց կնոջը իր կորստի անդառնալիութիւնը, եւ նա լուռ յուսահատութեամբ առաջ պարզեց ձեռքերը, կարծես Արթուրին։

Ցեռոյ կրկին վերցրեց թուղթը ու կարդաց

«Վաղը արշալոյսին ինձ հրացանի են բռնելու։ Որպէս զի խօսքս պահած լինեմ ու քեզ ամէն ինչ ասեմ, պէտք է ասեմ անմիջապէս։ Բայց ինչպէս երկար բացատրութիւնների կարիք չկայ մեր մէջ, մենք միշտ հասկացել ենք իրար, նոյն իսկ երբ դեռ երեխայ էինք։

«Ինչպէս տեսնում ես, սիրելիս, բոնաւ կարիք չկար տանջելու, թէ ինչ է, մի անգամ զարկել ես ինձ։ Այն ժամանակ ծանր էր թւում տանելը, բայց վերջը ես շատ ծանր բաներ կրեցի եւ բոլորն էլ տարայ։ Նոյն իսկ մի քանիսի վրէժն էլ հանեցի։ Եւ ես այժմ նորից ձեր մանկական երգի ձկնորսի նման (ա՜յ, վերնագիրը չեմ յիշում) «կենդանի եմ, ուրախ ու զւարթ»։ Ուրախ ու զւարթ, առնեք վերջին անգամ։ Կը հասնի վաղուան առաւօտը եւ . . . finita la comedia. Իսկ ես ու դու պէտք է ասենք. «վերջացաւ կրկէսի ներկայացումը» եւ պէտք է շնորհակալ լինենք աստուածներին նրանց պարգեւած լաւ բաների համար. Շատ չէին այդ լաւ բաները, բայց կան. դրանց համար էլ պէտք է շնորհակալ լինենք։

«Ինչ վերաբերում է վաղ առաւօտեան, կը ցանկայի որ դուն ու Մարտինին հասկանայիք, որ ես բոլորովին գոհ եմ ու երջանիկ ու աւելի լաւ ոչինչ չեմ ցանկանում։ Այս մէկը ասա իմ կողմից Մարտինիին. նա մի բարի հոգի է ու լաւ ընկեր, կը հասկանայ ասածս։

«Սակայն մի բան ունիմ ես դեռ Մահեան գնացող մարդը մի վերջին քմահաճոյք ունենալու իրաւունք ունի. իմ քմահաճոյքս այն է, որ բացատրեմ քեզ, թէ ինչու ես միշտ այնպէս կոպիտ եմ եղած դէպ ի քեզ, ինչու այնպէս գժւար էիր հաշտւում հին վիրաւորանքների հետ։ Անշուշտ ինքդ հասկանում էիր պատճառը, բայց ես սակայն եմ, որպէս զի այս բառերը գրելու ուրախութիւնը ունենամ։ Ես քեզ սիրում էի, Ջեմմա, երբ դեռ աննշան մի աղջիկ էիր կարմ նազուտով ու ցած թողած հիւսքով, եւ քեզ սիրում եմ մինչեւ այժմ։ Յիշո՞ւմ ես, մի անգամ համբուրեցի ձեռքդ եւ դու այնպէս աղաչագին խնդրում էիր ինձ «էլ այդ տեսակ բան չանել»։ Մի յանդուգն վարմունք էր դա, գիտեմ, բայց ներիր։ Իսկ այժմ համբուրում եմ այն թուղթը, որի վրայ քո անունն է գրուած։ Այսպէսով երկու անգամ համբուրել եմ քեզ, երկու անգամն էլ առանց քո համաձայնութեան

Այս է բոլորը։ Մնաս բարով, սիրելիս։

Ստորագրութիւն չկար, փոխարէնը ցածում գրած էր հետեւեալ տունը մի ոտանաւորի, որ նրանք միասին սովորել էին երեխայ ժամանակ.

Քանի որ,
Ողջ լինեմ
Թէ մեռած,
Մի ճանճ եմ
Բախտաւոր.

Մի կէս ժամ վերջը Մարտինին մտաւ սենեակ։ Ամբողջ իր կեանքի կէսը անց էր կացրել Ջեմմայի հետ առանց ոչինչ յայտնելու, բայց այժմ կորցրեց նա իր վրայ ունեցած իշխանութիւնը։ Ձեռքից բաց թողեց թուղթը, որ նրա էր բերում ու գրկեց երիտասարդ կնոջը։

— Ջեմմա, ի՞նչ է պատահել։ Մի հեկեկար։ Ջէ՞ որ դուք երբեք չէք արտասուած։ Ջեմմա՛, Ջեմմա՛, անգի՛նս, սիրելի՛ս

— Ոչինչ, Չեզարէ։ Ես ձեզ վերջը բոլորը կը պատմեմ։ Այժմ դեռ խօսել չեմ կարող։

Նա արագ գրպանը կոխեց արցունքոտ նամակը, ոտքի ելաւ ու մօտեցաւ պատուհանին, որպէս զի դէմքը ցոյց չտայ։ Մինչ Մարտինին կծեց շրթունքը։ Երկար տարիների ընթացքում յետոյ, երեխայի պէս մատնել էր իր ըղձացումը, իսկ նա նոյն իսկ չէր էլ նկատել։

— Մայր եկեղեցու մեծ զանգն են տալիս. — ասաց Ջեմմա մի քիչ յետոյ ինքն իրեն գալով։ — Երեւի մէկը մեռել է։

— Ա՛յ, հէնց այդ էր, որ եկայ յայտնել, — պատասխանեց Մարտինին իր սովորական ձայնով։ Եւ դեռնից վերցնելով ձեռքից ձգած թուղթը՝ մեկնեց Ջեմմային։ Դա խոշոր տառերով մի յայտարարութիւն էր սեւով շրջանակուած. «Մեր խորապէս յարգելի եպիսկոպոսը, Նորին Սրբազնութիւն Մօնսէնեօր Կարդինալ Լօրէնցօ Մօնտանէլլին յանկարծ վախճանեց սրտի պայթումից».

Ջեմման արագ աչքերը թղթից բարձրացրեց Մարտինիին, որ ցնցեց ուսերը ու պատասխանեց այդ լուռ հարցումին.

— Ի՞նչ կայ որ, տիկին։ «Սրտի պայթումը» վատ չէ ոչ մի ուրիշ անունից։

(ՎԵՐՋ)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 8 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1932

8 Octobre 1932

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2003

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՅՍ ՄԷԿԸ՝ ԱՌԱՋԻՆ ԱՌԹԻՒ

Եգիպտական «Ալ Սիասա» թերթին անորակելի լուտանքը՝ հայ ժողովուրդի հասցէին, պատճառ եղաւ որ խոր յուզումի մատնուի ամբողջ գաղութը

Հրապարակաւ պատասխաններ տրուեցան «Յուսաբեր»ի խմբագիրը, Գահիրէի առաջն. առաջնորդը եւ ուրիշներ այցելեցին արաբ թերթին խմբագրատունը եւ բացատրութիւն պահանջեցին:

Բայց [illegible] այս առաջին դէպքը չէ, միջոցներ կը խորհուին [illegible] համերաշխութեան մը համար:

Այսպէս, «Յուսաբեր»ը կ'առաջարկէ [illegible] «ոսկի բերք մը», «արար [illegible], բայց հոյ գրչով»

Բայց, ինչ որ խոստովանելով որ [illegible] աշխատանք չէ» այս, կը թելադրէ անմիջապէս գործի անցնիլ, հայ եւ արաբ ակումբներ հաստատելու համար. (Տեսի Գ. էջ. Մամուլի բաժինը):

Նոր չէ որ կ'արծարծուի այս հարցը

«Յառաջ»ի մէջ զանազան ձեւերով յիշեցուցած ենք թէ՝ ուրիշ բան անհրաժեշտ է մերձեցման միջոցներ գտնել տեղական ժողովուրդներու հետ: Մանաւանդ արեւելեան գաղութներու մէջ:

Վերջին անգամ, նկատի առնելով Եգիպտոսի պարագան եւ Սուրիոյ մէջ ծագած դէպքերը, նորէն պարտք սեպեցինք սթափեցնել եւ գործի մղել այդ գաղութները:

— «Հերի՛ք որքան խեղճացանք ամէն ճակատի վրայ. մինչդեռ, ուրիշ ազգերով, ասպարէզ կը կարդանք ամբողջ աշխարհի:

Պայման չէ որ, Թուրքերուն պէս, գաղտնի վարկեր ունենանք մեր տրամադրութեան տակ:

Ամէն գաղութի մէջ ալ, կրնանք առանց մեծ դժուարութեան, սերտ կապեր հաստատել տեղական մամուլին եւ մտաւորականութեան հետ, քանի մը հայկր փրանք ծախսել եւ մերձեցում հաստատել:

Ամէն երկրի մէջ ալ, կրնանք — եւ պարտաւոր ենք — տեղեկատու դիւան մը հաստատել, հանրային կարծիքը լուսաբանելու համար:

Ու վերջապէս, կրնանք մեր տրամադրութեան տակ ունենալ պարկեշտ եւ բարեացակամ թերթեր. մեր տեսակէտները ու ձգտումները պարզելու համար: (Այս ձեւը աւելի գործնական է եւ ազդու. քան հայկական օտարալեզու հրատարակութիւն մը):

Մեր ուժերէն վեր չեն այս բոլորը.

Բայց, թմրութիւն մը վարակեր է մեզ բոլորս, առանց դաւանանքի խտրութեան: Անճրկեր, թքացեր, ընդարմացեր ենք: Նախախնամական հրաշքներու կը սպասենք, փոխանակ իրական գործ տեսնելու»: («Յառաջ» 28 օգոստ.):

Կրնա՞ք երեւակայել հայկական ո՛ր եւ է թերթ կամ հոսանք, որ աւելորդ գտնէ այսպիսի աշխատանք մը:

Մենք այդքան յոռետես չենք:

Բայց, ինչպէս ըսինք, «թմրութիւն մը վարակեր է մեզ բոլորս, առանց դաւանանքի խտրութեան»:

Բոլորս ալ համաձայն ենք մտքով: Լռելեայն: Մաղթանքներով:

Իսկ երբ կարգը կուգայ խօսքէն գործի անցնելու, — կա՛մ անփոյթ մը կը քաշուինք, եւ կամ ճառ կը խօսինք:

Ծիշդ կը նկատէ «Յուսաբեր»ը — «Ահա գետին մը չէզոք, համագաղութային ու համազգային լայն ու բեղմնաւոր գործունէութեան համար»:

Ինչո՞ւ կը խուսափինք: Ինչո՞ւ կը խուսափին:

Ո՛չ Եգիպտոսի մէջ կը պակսին ընդունակ եւ ձեռներէց հայրենակիցներ, ոչ ալ Սուրիոյ, Միջագետքի կամ Պարսկաստանի մէջ:

Մանաւանդ որ, քաղաքական տեսակէտի խնդիր ալ չկայ: Իսկ արդար փառասիրութեանց համար լայն է ասպարէզը:

Հրաշալի առիթ մը՝ «իւրովսանն ծառայելու ազգին», ինչպէս կը սիրեն ըսել:

Ուրիշ առթիւ ալ բացատրած ենք, թէ քաղաքական կուսակցութիւններն ամէն բան չեն:

«Անոնք, իբրեւ կազմակերպուած ուժ, ունին իրենց յատուկ ծրագիրներն ու գործունէութեան ձեւերը»: (Յառաջ, 10 սեպտ.):

Անշուշտ, ո՛ր եւ է կուսակցութեան անդամ իր մասնակցութիւնը պիտի բերէ այս աշխատանքին: Եւ իր պատկանած հոսանքին աջակցութիւնը:

Սակայն, ինչո՞ւ այսքան դիւրին եւ առիթողական գործերն ու հոգն ալ բեռցնել կուսակցութեանց շալակը: Կամ ձգել բախտին:

Ե՞րբ, վերջապէս ե՞րբ պիտի վարժուինք ինքնագործունէութեան:

Եւ յետոյ, մինչեւ ե՞րբ միայն վտանգի ժամանակ, նեղը մնացած ատեն պիտի փնտռենք մեր օտար բարեկամները, զանոնք տաղտկացնելու համար:

Նոյն իսկ բարեկամներու համբերութն ալ չափազանց նօսրացած է:

Ամէնէն յետամնաց, փոքր երկիրներուն մէջ անգամ, ուր գոնէ անունով կը ճանչնան մեզ, նոր սերունդ է հասեր որ բան չի գիտեր մեր մասին:

Ոչ այսօրուան Պուլկարիան երէկուանն է, ոչ ալ Ցունաստանը:

Իսկ արաբական երկիրներուն մէջ, աւելի շատ մեր կռիւներով կը ճանչնան մեզ, քան մեր պատմութեամբ եւ մեր մշակոյթով:

Մերձեցում՝ ակումբներ հաստատելով: Սերտ յարաբերութիւններ՝ տեղացի մտաւորականութեան եւ մամուլին հետ:

Այս տարրական աշխատանքը ինչո՞ւ կը խրտչեցնէ մեզ, երբ այնքան պէտք ունինք փոխադարձ ճանաչման:

Երբ, տարին տասներկու ամիս, հակահայ դաւեր կը լարուին եւ կը վարկաբեկուինք հիւրընկալ ժողովուրդներու առջեւ, զանազան վտանգներու ենթարկուելով:

Մինչեւ ե՞րբ այս անփառունակ մեկուսացումն ու ձեռնպահութիւնը, երբ ինքնապաշտպանութեան հոգ ունինք ամէն ճակատի վրայ:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆԵՐՈՂՈՒԹԻ՛ՒՆ, ԱՂԻՍ

Գրեր էի թէ ամէն օր դպրոցական մանուկներ կուգան «Յառաջ»ի խմբագրատունը, թերթ գնելու հայրիկին կամ մայրիկին համար:

Ու կ'ըսէի թէ հայերէն չեն գիտեր, չեն խօսիր:

«Ահա սիրուն աղջիկ մը, — 8—10 տարեկան.

Վերամուտէն առաջ ալ կուգար: Տարի ամիս է որ կը փորձեմ հայերէն բառ մը փրցնել բերնէն: Թերթը առնելուն պէս կը փախչի

Ծանօթներ կը պատմեն թէ հայերէն գիտէ, բայց կը խուսափի:

Ջի՞ սիրեր: Կ'ամչնա՞յ:

Մեկնեցէք ինչպէս որ կ'ուզէք հարցը այն է որ չի խօսիր»: («Յառաջ», 5 հոկտ.):

Ի՛նչ համարձակութիւն:

Ութ – տասը տարեկան սիրուն աղջիկը առջի օր շունչը կ'առնէ խմբագրատուն: Կը մտնէ վարչութեան սենեակը. եւ. խարապէս յուզուած, կը գանգատի

— Ո՞վ բսաւ թէ ես հայերէն չեմ գիտեր:

Կառավարիչին խմբագրութեան սենեակը, ուր Նարդունին գլուխը կախ կը գրէր.

— Ո՞վ բսաւ թէ ես հայերէն չեմ գիտեր:

— Ուրե՞ն կը գանգատիս, ո՞վ է ըսեր:

— Ձեր լրագիրը գրեր է:

— Լաւ, բայց դուն հայերէն կարդալ գիտե՞ս:

— Մայրիկս բսաւ: Կը կարդամ, կը խօսիմ, ինչո՞ւ չէ:

— Բայց չէ՞ որ ֆրանսական դպրոց կ'երթաս:

— Այո՛, կ'երթամ. բայց մայրիկս հայերէնի դաս կուտայ ինծի:

Ու Նարդունին կը պատմէր թէ երբէք այսքան յուզում չէր տեսեր, այսքան փոքր տարիքի մէջ:

Ներողութի՛ւն, պզտիկ եւ սիրուն աղջիկ:

Համբուրէ՛ մայրիկիդ ձեռքը, որ բան – գործ բրած է հայերէն սորվեցնել քեզի:

Եւ, բաէ միւս ընկերներուդ ալ, մանչ թէ աղջիկ, որ նոյնը պահանջեն իրենց մայրիկէն կամ հայրիկէն:

Որ ստիպեն զանոնք՝ հայերէն սորվեցնել իրենց:

ՎԱՀԷ

ՖՐԱՆՔԵՒՍՈՒՐԻԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԳԻ՞Ր

Արաբական «Էլ Նիտա» թերթը կը գրէ թէ Պ. Փոնսօ, Սուրիոյ մարզպանը, հոկտ. 18ին պիտի վերադառնայ եւ իր հետ պիտի բերէ արտաքին նախարարութեան կողմէ վաւերացուած սուրիական եւ ֆրանսական համաձայնութեան պատճէնը, ներկայացնելու համար Երեսփ. Ժողովին: Երեսփ. ժողովը կամ նոյնութեամբ եւ առանց վիճաբանութեան կ'ընդունի զայն, եւ կամ կը մերժէ: Պ. Փոնսօ շուտով պիտի վերադառնայ Փարիզ:

ՀԱԼԷՊԻ ՄԷ՞Ջ ԱԼ ՏՈՄԱՊԱՀՈՒԹԻՒՆ

Սուրիական թերթերը կը գրեն —

Սեպտեմբեր 3ի ցոյցին առթիւ ձերբակալուածներու առողջութիւնը շատ գէշ վիճակի մը մէջ կը գտնուի: Կ'երեւի բանտի վարչութիւնը շատ գէշ վերաբերմունք մը ցոյց կուտայ եւ խստութիւններ ի գործ կը դնէ անոնց հանդէպ: Մինչդեռ անոնք քաղաքական պատճառներով բանտարկուած են եւ պէտք չէ արժանանան հասարակ ոճրագործներու հանդէպ ցոյց տրուած վերաբերմունքին: Բանիցս անոնք հրաշխաւորութեամբ արձակուիլ ուզեցին, սակայն հարցաքննիչ դատաւորը չընդունեց:

Քննութիւնները այնքան դանդաղ կ'ընթանան որ անհոգութիւն կը տիրէ: Վերջերս նորէն դիմում կատարեցին անոնք եւ պահանջեցին քննութեան արագ աւարտումը, այլապէս ծոմ պիտի պահեն, հետեւելով Կանտիի օրինակին:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Լոնտոնի ժողովը չծնած մեռաւ

Ինչպէս կը նախատեսուէր, ձախողած է Անգլ. կառավարութեան ծրագրած ժողովը, որ պիտի քննէր ազատագինութեանց հաւասարութեան խնդիրը:

Փարիզի Անգլ. դեսպանը հինգշաբթի օր արտաքին գործերու պաշտօնատունը հանդիպելով, հաղորդեց թէ «Հինգերու» խորհրդաժողովը յետաձգուած է անորոշ ժամանակով. Այս առթիւ, Ֆրանսական կառավարութիւնը ցեկոյց մը հրատարակեց, որ կ'ըսէ թէ խօսակցութիւնները կը շարունակուին Լոնտոնի եւ Փարիզի միջեւ.

Յայտնի չեն այս յետաձգման պատճառները: Բայց տարակոյս չկայ որ Լոնտոնի վրայ մեծապէս ազդած է գերմանական կառավարութեան բռնած դիրքը.

Գերմանիա չհամուլեամբ ընդունեց բրիտանական առաջարկը, շարք մը առարկութիւններ ընելով: Լոնտոնի մէջ հասկցան թէ, այս պայմաններուն տակ, խորհրդաժողովի ձախողման դատապարտուած է, հետեւաբար լաւագոյն համարեցին աւելի յարմար ժամանակի մը յետաձգել: Ֆրանսական կառավարութիւնն ալ վերապահ էր: Միայն Իտալիան հաւանութիւն յայտնեց մասնակցելու: Ֆրանսա միշտ կը պնդէ որ Ժընեւի մէջ լուծուին բոլոր խնդիրները, զինաթափութենէն մինչեւ իրաւունքներու հաւասարութիւնը

Խորհրդաժողովին յետաձգման լուրը մեծ գոհունակութիւն պատճառեց Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակներուն մէջ, ուր այն տեսակէտն ունին թէ վիճելի խնդիրները Ժընեւի մէջ միայն կրնան լուծուիլ, բոլոր պետութեանց մասնակցութեամբ: Անգլիական ծրագիրը պիտի վշտացնէր շատ մը պետութիւններ, իսկ եթէ անոնք ալ հրաւիրուէին, Գերմանիան պիտի մերժէր մասնակցիլ.

Մինչ այս մինչ այն, Գերմանիա կ'աշխատի արբաշահիլ Իտալիան, իրաւունքներու հաւասարութեան պահանջը արժեցնելու համար. Արտաքին նախարարը կը խորհի Հռոմ երթալ մօտերս, մտքերը պատրաստելու համար

Փ. «Թայմզ» իր երէկուան խմբագրականին մէջ կը գնահատէ խորհրդաժողովին յետաձգումը, իբրեւ իմաստուն քայլ մը: Եւ կը թելադրէ որ հաշտարար ծրագիր մը պատրաստուի, Գերմանիան համոզելու եւ զինաթափութեան խորհրդաժողովին բերելու համար:

Անգլիա՞ն է որ կը խաչաձեւէ

«Մանչէսթըր Կարտիըն» թղթակիցը, որ սերտ կապեր ունի Անգլիոյ վարչապետին շրջապատին հետ, հետեւեալ ուշագրաւ տեղեկութիւնները կը հաղորդէ —

Զօրաւոր պատճառներ կան հաւատալու թէ բրիտանական կառավարութիւնը համամիտ է գերմանական բանակին վերկազմութեան եւ թէ այդ իմաստով հաւաստիքներ տրուած են Պերլին, զանազան առիթներով: Նոյնիսկ յատուկ տեղեակ աղբիւրէ կ'իմանամ թէ Գերմանիոյ արտաքին նախարար Լոնտոնէն մեկնելէ առաջ, լուր տուած էր Պ. Մաքտօնըլտի թէ իր կառավարութիւնը ազատագինութեանց հաւասարութեան խնդիր պիտի յարուցանէ: Անգլիոյ վարչապետը հաւանութիւն յայտնած է, յանձնարարելով որ չափաւորութեամբ շարժին, իրենց պահանջները բանաձեւած ատեն:

Այսօր կը տեսնուի որ Գերմանիա միայն երեւութապէս չափաւորութիւն կը ցուցնէ: Անխուսափելի չէ Գերմանիոյ վերազինումը, եթէ միւս պետութիւնները վճռապէս յայտարարեն թէ չպիտի թոյլատրեն: Պ. Հսիօ քաջութիւնը պիտի ունենա՞յ այս իմաստով յայտարարութիւն մը ընելու եւ բոլոր պետութեանց ազատագինութեանց կրճատումը առաջարկելու:

Փոքրամասնութեանց խնդիրը Ժընեւի մէջ

Նոր վէճ մը ծագեցաւ Ժընեւի մէջ, նորէն դէմ դիմաց հանելով Գերմանիան եւ միւս պետութիւնները:

Ազգերու Դաշնակցութեան համապատասխան յանձնաժողովին մէջ, խօսք առնելով գերմանական պատուիրակին, որ յայտարարեց թէ փոքրամասնութեանց պաշտպանութեան համար ձեռք առնուած միջոցները անբաւական են: Պահանջեց որ փոքրամասնութիւնները իբրեւ կողմ համարուին, վէճի պարագային, եւ լսուին միեւնոյն իրաւունքներով ինչպէս շահակից կառավարութիւնները: Յետոյ, առաջարկեց կազմել մարմին մը, իրենց կառավարութիւններէն անկախ անձերէ, եւ դնել Ազգերու Դաշնակցութեան տրամադրութեան տակ, առանձնապէս փոքրամասնութեանց խնդիրներով զբաղելու համար:

Այս առաջարկին վճռապէս ընդդիմացաւ Եուկոսլավիոյ պատուիրակը, դիտել տալով թէ կնքուած դաշնագիրները միայն Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին կը վերապահեն փոքրամասնութեանց խնդրին կարգադրութիւնը: Նոյն մտքով արտայայտուեցաւ նաեւ Լեհաստանի արտաքին նախարարը: Յետոյ խօսք առաւ Ֆրանսական պատուիրակը, ուժգնօրէն ընդդիմանալով գերմանական առաջարկին: Բաւական համարեց կնքուած դաշնագիրները, որոնց համաձայն փոքրամասնութեանց խնդիրը յանձնուած է Ա. Դ. խորհուրդին: Հաւաստեց թէ այդ խորհուրդը Ազգերու Դաշնակցութեան ողնայարն է եւ մինչեւ հիմա արթնութեամբ եւ բարեխղճութեամբ ուսումնասիրած է փոքրամասնութեանց գանգատները, անկողմնակալութեան երաշխիքներ տալով: (Մի՞թէ, «Յառաջ»): «Փոքրամասնութեանց պաշտպանութիւնը պէտք չէ պատրուակ ծառայէ քաղաքական հաշիւներու, որոնց գլխաւորը կրնայ ըլլալ հողային քարտէսներու փոփոխութիւնը»:

Անգլ. պատուիրակն ալ ուժ տուաւ գերմանական տեսակէտին, բայց անօգուտ: Ամէն ինչ կը մնայ նախկին վիճակին մէջ:

Կարմիր հանրապետութիւն.. Ֆիլիպէի մէջ

Խումբ մը համայնավարներ, որոնցմէ շատեր զինուորական համազգեստ հագեր էին, փորձեցին խորհրդային հանրապետութիւն հռչակել Եէնիքէօյի մէջ (Ֆիլիպէի մօտ): Ցուցարարները գիւղին փողոցները թափեցան գոչելով.

— Անկցի՜ն քաղքենիները, զօրավարները, թագաւորը: Մենք եկած ենք յեղափոխութեան ազդանշանը տալու Պուլկարիոյ մէջ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ

Երէկ վերջացաւ մեր Դ. էջի թերթօնը, «ԲՈՌ», որուն այնքան յուզումով կը հետեւէին ընթերցողները:

Մինչեւ նոր թերթօնի հրատարակութիւնը, միջանկեալ պիտի տպենք քանի մը կարճ պատմուածքներ, բոլորն ալ Հայաստանի Սարսափներու շրջանէն:

Առաջինը, «ՆԷՃՏԷՏ եւ ՐԱՃԻԷ» կամ «Արուսեակ եւ Իւղիկ», կը սկըսինք հրատարակել այսօր իսկ: Քամենելի դրուագ մը Տրապիզոնի արհաւիրքէն, զոր բուն իսկ զոհին բերնէն գրի առած է աշխատակից մը:

ՀԱՅ ԲԱՆՈՒՈՐԻ ՄԸ ԵՂԵՐԱԿԱՆ ՄԱՀԸ

Առջի օր գրած էինք թէ Տէսինի մէջ պատ մը փլելով, փլատակներուն տակ մնացած է հայ բանուոր մը, Արթին Զաքարեան:

Երէկ Տէսինի մեր թղթակիցէն ստացանք հետեւեալ մանրամասնութիւնները. —

Հոկտ. 2ին, կիրակի առտու ժամը 7.30ին, Պ. Միհրան Սանկոսեանի անձնական բնակարանին վրայ աշխատող բանուորները, երբ փորձեցին պատ մը փլցնել, յանկարծ պատը վար կուգայ եւ իր տակ կը թողու որմնադիր Արթին Զաքարեանը: Ձեռքին մէկ ոտքը, ոտքերէն վար բոլորովին կը ջախջախուի դուրս թափելով միսերն ու ջիղերը. Օգնութեան հասնողները հազիւ կը յաջողին դուրս հանել զայն եւ անմիջապէս բժիշկ կանչել, որ նախնական դարմանումէ յետոյ, կը ղրկէ Լիոնի Օթէլ Տիէօ հիւանդանոցը: Բժիշկները ոտքը կը կտրեն, ժամը 11ին բայց վիրաւորը տեղն ու տեղը կը մեռնի: Մեռնելէն առաջ եղած հարցումներուն կանոնաւոր կերպով պատասխան տուած է:

Թաղումը կատարուեցաւ չորեքշաբթի, կէս օրէ յետոյ ժամը 1ին Լիոնի մէջ: Հանգուցեալը բնիկ Մարզուանցի էր եւ 46 տարեկան: Կը թողու երկու չափահաս տղաքներ, որոնց մեծին ամուսնութեան կը պատրաստուէր:

Կը կարծուի թէ կառավարութիւնը պիտի հետապնդէ խնդիրը, եթէ տղաքը ուզեն դատ բանալ Պ. Սանկոսեանի դէմ:

ՀԵՂԻՆԱԿԱՒՈՐ ՇԷՅԽ ՄԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

Առեւտ. մը ի վեր քննութիւններ կը կատարուին Լիբանանի Հանրօգուտ շինութեանց վարչութեան մէջ, խոշոր գեղծումներ երեւան հանուած ըլլալով:

Վերջին պահուն ձերբակալուեցաւ Հանր. Շինութեանց նախկին տնօրէն Շէյխ Ճէմիլ Խազին, որ մէկ ամիս առաջ ստանձնած էր Ելմտական նիւդի տնօրէնութիւնը:

Խազին ընտանիքը, միջին Լիբանանի ամենահին եւ ազդեցիկ ցեղն է, ուստի մեծ յուզում պատճառած է այս ձերբակալութիւնը.

Ձերբակալուած են նաեւ չորս յանձնակատարներ որոնց մէկը, Տավուտ Թալի, ծոմ կը պահէ եւ ջուր իսկ չի խմեր: Արդէն իսկ անկողին ինկած է եւ ներարկումներով կը սնուցանեն:

ՄԱԿԵԴՈՆԱԿԱՆ ԵՂԲԱՅՐԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Հինգշաբթի գիշեր երկու նոր մահափորձեր կատարուեցան Սօֆիայի մէջ: Իվան Միխայլովի կուսակիցները դարանի կեցած էին իրենց հակառակորդներէն մէկուն տան առջեւ: Մարդը հիւանդ է: Երբ ինքնաշարժ մը եկաւ տան առջեւ, դաւադիրները րակ բրին. Բժիշկ մը եւ ուրիշ մարդ մը որ կառքին մէջ էին, կրցան տուն մտնել անվնաս, իսկ վարիչը ծանրապէս վիրաւորուեցաւ:

Իսկ ուրիշ փողոցի մը մէջ, ռումբ մը նետուեցաւ հակառակորդի մը բնակարանին վրայ: Մէկ հոգի սպաննուեցաւ.

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ցնցումներ զգացուեցան Սըմըրղանտի եւ Թաշքէնտի մէջ: Շարժին կեդրոնը կը գտնուէր Տաճկաստանի (ոչ Թուրքիա) լեռներուն մէջ:

ԵԹԷ ՊԱՀԸ ԳԱՅ…

— Երբեմն, պիտի առարկեն, դուցէ ոմանք, դուք կը կարծէք թէ հայ դանգուածը երէկուան խանդավառանքը ունի դէպ ի իր երազը, երէկուան յոյսը, երէկուան ճիգը, երէկուան հաւատքն ու տրամադրութիւնը, վերջապէս։

Ոչ՝ այդ բոլորէն բան մը նուազած է, — ո՛չ մէկ առարկութիւն։

Ինչո՞ւ պակասները հիմ ծածկեցնել, սակայն, եւ չփորձել խարխուր նետել մնացածին վրայ։ Այն տարօրէն ու յամառ ինքնապաշտպանումին, ներհայեցողութեան, ինքնապաշտամունքին, եթէ կ'ուզէք, որ մեր ժողովուրդի ցեղայնօրէն հարազատ տարրին հոգեկան վիճակը կը բնորոշէ։

Գիտե՛մ, մեզի ցոյց պիտի տրուի նորահաս սերունդը։ Գաղափարի տաճարին կռնակ դարձնողները եւ յեղաշրջուած կամ չարախինդ ապաշակողները։ Սայթաքումներ, ուրացում, օր օրի ոտնակոխուած սրբութիւններ, ուծացուած սերունդը եւ կարմրերանգ դիմագծեր, հակահայաստանեան «Հայաստանցիներ», [illegible] ճամբուն վրայ փռուած «դէմքեր», կամ անկիւնադարձէդ ծպտեալ նստած ու ձիւթ ծամող «գործիչներ»։ Ցեղայ՝ անկայուն, աննպատակ, տարանջատ ցրուումը։ Մութ հորիզոններու ի տես՝ մթագնող հեռանկարներ։ Դուռ՝ ներսէն, դուռ՝ դուրսէն։ Բեկբեկող կամ ճարճատող ճիւղեր։ Տերեւաթա՜փ։ Եւ, ի՛նչ գիտնամ, հիւղակ մը հոս, տաղաւար մը հոն, եւ՝ մանկապարտէզի մը բացման մէջ «հրաշք» տեսնելու հրճուանքը, որ ահաւոր քայքայումը կը մատնէ։

Ու պիտի ըսեն…։

Ի՞նչ։

Որ՝ կը կորսուինք հետզհետէ, կ'այլասերի սերունդը, սերունդը կը մեռնի՛, ու ինչ որ «հայութիւն» կը կոչենք, ներքնապէս, հոգեպէս, գաղափարապէս անչափահաս, անզօր, անհաղորդ եւ նոյն իսկ Ֆիզիքապէս տարանջատ բազմութիւն մը կը դառնայ օրէ օր։

Կարելի չէ ժխտել մեր իրականութեան այս մութ պատկերը։

Բայց, եթէ հարկ է բնորոշել այդ վիճակը, հարկ է ն'ւ ընդգծել որ հայկական երեւոյթ չէ ան։

Կրնա՞ք ապահովցնել որ թուրք դանգուածը այսօր նոյնքան սաստիկ տրամադրութեամբ մը՝ կռուի դաշտ կը նետուի, ինչպէս նետուեցաւ 1922-ին։ Որ՝ գերման կորովի, [illegible], բազմամիլիոն ժողովուրդը, որ իր Սեւ Անտառներուն խորհրդաւոր հմայքը կ'ապրի ու իր հողին հրայրքը ունի իր ոտքին տակ՝ չունի՛ համեմատաբար՝ նոյն այդ հոգեկան վիճակը։ Որ՝ Պուլկարիան զուրկ է չարիքի այդ բոլոր տարրերէն։ Եւ որ՝ Ցեղասպան այսօր չապրիր այդ տագնապը (մինչ պահելով համեմատութիւնները)։

Աշխարհը տնտեսականէն աւելի գործ բարոյական — հոգեկան տագնապ մը կ'ապրի։ Այդ տագնապին ենթակայ են դրեթէ բոլորը։ Եւ բոլորին կարգին՝ ե՛ւ մենք։ Աւելի ուժեղ կերպով ցնցուած ենք։ Անշո՛ւշտ. քանի որ աւելի աննպաստ պայմաններու մէջ ենք։

Արտաքին ազդակներէն եկող այս աննպաստ մասնաւորումներուն քով, ինչո՞ւ չտեսնել, սակայն, ներքին ազդակներէ եկող նպաստաւոր երեւոյթները, որոնք կը յատկորոշեն ուրիշ արժանիք մը, — իր անօրինակ վիճակին մէջ՝ դիմադրելու եւ տոկալու անօրինակ ընդունակութիւնը այս ժողովուրդին։

Ու յետոյ, տրամադրութեան պարագան։ Համոզում, հաւատք, գիրք կամ տեսակէտ՝ տրամադրութիւն է, յաճախ, ոչ միայն ամբոխին՝ այլ եւ՝ մտաւորականներու մեծ մասին քով։

Քաջազնունին կասկածելի չէր իր ցանկութիւններով ու ձգտումներով։ Բայց իր դատողութիւնը գոհուեցաւ իր տրամադրութեան։ Դէպքերը վարչապետ ըրին զինքը։ Վարչապետ մը որ կը հաւատար Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանի մը կարելիութեան։ Ու դէպքերը ստեղծեցին իր մէջ տրամադրութիւն մը, որ «անելիք» չդառնալ այլ եւս…։ Մեծ ու փոքր Քաջազնունիներ շատ կան մեր իրականութեան մէջ։ Կան եւ ուրիշ ժողովուրդներու մէջ։

Սխալ է կարծել թէ գաղափարները իրարու դէմ կը պայքարին։ Կը պայքարին դէպքերը եւ իրողութիւնները։ Կեանքն է, կեանքն է որ, իր յարաշարժ ու փոփոխական երեւոյթներով մարդուն մէջ կը ստեղծէ «նոր» գաղափարին հանդէպ նպաստաւոր եւ «հին»ին մասին աննպաստ տրամադրութիւն։ Ու մենք, միամտաբար, կը կարծենք թէ գաղափարը… մե՛ռն է։ Կամ՝ մենք իրր, երբ դէպքերու անակնկալ ձեւափոխումով մը լքած կ'ըլլանք զայն, նոյն իսկ ստահարելու չափ «ընդդիմադիր» դառնալով։

Զանգուածը, որ «չի մտածեր», բայց «կը համակրի» կամ «կը հակակրի», իր «ուզածութիւնը» կ'առնէ նոյն դէպքերէն։

Կրցի՞ր ձեւափոխել զանոնք, — ա՛յն են ամբոխին։

Ո՛չ, — ընդդիմադիր է քեզի։

Զանգուածին հոգեկան վիճակէն աւելի, նայինք դէպքերուն, երբեմն։

Ու մեր հաւատքը կամ թերահաւատութիւնը կապենք անոնց։

Ես առարկող չեմ թէ չենք կազմալուծուիր կամ չենք այլասերիր։ Ընդհակառակն։

Բայց մեր ճակատագրին չափանիշ չեմ նկատեր այդ պարագան։

Որովհետեւ, համոզուած եմ, որ դէպքերու նպաստաւոր վերիվայրում մը բոլոր ճակատներն ու նայուածքները կը դարձնէ դէպ ի Արարատ։ Ու կը դարձնէ՝ հի՛ն օրերու աղուոր ջերմութեան ու խանդավառանքը դնելով Հայու սեւ աչքերուն մէջ։ Կը դարձնէ՝ մոլեռանդ դաշնակցականի մը չափ հայրենատենչ ու հայրենապաշտ հաւատքը արծարծելով այսօրուան ամէնէն անտարբեր Հայու կուրծքին տակ։

1918ին աւելի ընկճուած էինք, քան այսօր։ Աւելի կոտրակուած։ Բայց, «Արշալոյսը» որ դանկերու բարձրակուսակ գագաթին ետեւէն յանկարծ ճաճանչաւորուեցաւ, ոչ միայն նուաղեցուց անօրինակ եղեռնի մը կսկիծը, այլ եւ՝ հակառակ մեր յողնաբեկ վիճակին՝ մեզ դարձուց սաղմոսնակ, հաւատաւոր, երգասաց, խելայեղօրէն եռչանիկ, մինչեւ Էջմիածնի ցնցելով դարերուն մշուշին մէջ կորսուած «զգացումի» մը Հայու հոգին։

Ասիկա չի նշանակեր, անշուշտ, որ «անելիք չունինք», քանի որ դէպքերուն քանդուածը դէպքերը կը շինեն։ Ընդհակառակն։ Հոգեկան բեկման հետ չանտեսելով եւ հոգեկան խորախորհուրդ գաղտնիքները, մենք պէտք է կրթենք վերջինին, պայքարելով, միանգամայն, առաջինին դէմ։

Վասն զի, ա՛հ, անգամ մը վերանշուէ հորիզոնը՝ ղուրինները կը բարձրանան կրկին, նայուածքները կը բոցավառին, բարախումբ կը զօրանայ, մէկ օրէն միւսը տեսողութիւններու աջեւ ովկէանեան հեռաւորութիւններն ու ալիքներն անգամ [illegible], որովհետեւ կը սկսին, կ'ուռին, կը մոնչեն, կը մակընթանան միւս ալիքները՝ կուրծքերուն տակ ու հոգիներէն ներս, [illegible] [illegible], [illegible] ալիքներուն կամ ձեւերուն ու [illegible] ջուրերուն։

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Նամակատան մէջ

— Պարոն (պաշտօնեային կ'ուղղէ խօսքը) այս դրամաթուղթը չի փակիր… լզեցի, լզեցի, չկրցի փակցընել։

— Այո՛, սիրելիս… առաւելնէ ի վեր թերեւս քսան հոգի լզեց զայն, բայց ոչ մէկը կրցաւ փակցընել…

ՀԱՆՐ. ՊԱՐՏՔԵՐՈՒ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ո՞րն են հիմնական կէտերը

Սարաճ օղլու Շիւքրի պէյ Փարիզ եկաւ։ Ընկիւրիէն լիազօրուած է ստորագրելու համաձայնութիւն մը պահանջատէրերուն հետ։ Սոսկ է որ հասկացողութեան եզրեր գտնուած են։ Թուրքիա, այս կերպով, կը յաջողի նկատելի գումար մը գեղջել տալ իր պարտքերէն։

Այս յաջողութիւնը պէտք է վերագրել երեք պատճառներու. — Թուրքիոյ քայքայուն տնտեսութիւնը, Ընկիւրիի՝ իր տեսակէտին վրայ հաստատակամ մնալը, Սարաճ օղլու Շիւքրիի պէյի լաւ բանակցողի արժանիքը։ Համաձայնութեան առաջին յաջողութիւնը այն է, որ «Թուրքիոյ վճարելիք գրամը այսօրուան, վաղուան, նոյն իսկ շատ գէշ հաւանականութիւններով դալիք ապագային անգամ Թուրքիոյ վճարելու կարողութենէն վեր պիտի չըլլայ»։

Երբեմն, պարտքերուն թէ՛ ամբողջութիւնը եւ թէ՛ տարեկան մասնավճարը կարեւոր համեմատութեամբ մը պակսած են։

1925ին կատարուած բաժանման համաձայն, «որիր հինգ միլիոն ոսկեդրամի հասնող դանձատոմսերը» կէսէն աւելի գեղջուած էին 1928ին կնքուած համաձայնութեամբ, երկու միլիոն ոսկեդրամէ սկսելով, Չորդ տարուան վերջաւորութեան երեք միլիոն չորս հարիւր հազար ոսկեդրամի հասնելէ վերջ մինչեւ պարտքին ամբողջական վճարումը անհրաժեշտ համարուած տարեկան մասնավճարները, ըստ 2րդ համաձայնագրին, աւելի կարճ ժամանակի մը ընթացքին հատուցանելու պայմանաւ, մէկ միլիոն ոսկեդրամէն աւելի վար աստիճանի մը իջեցուած էին։

1928ի համաձայնութիւնը գործադրութեան դրած չէր Թուրքիա։ Իր միակ առարկութիւնը այն էր, որ նշուած գումարը վեր է իր վճարելու կարողութենէն։ Իր այդ ընթացքը կասկածներ ստեղծեց ու կարծուեցաւ թէ վճարելու ցանկութիւն չունի։ Այն առեն, Ընկիւրի ջանաց ժխտել այդ կարծիքը, առաջարկելով պարտքերու նոր գեղջ մը, որպէս զի կարելի ըլլայ վճարել։

Այսօրուան համաձայնութիւնը, որ քանի մը օրէն պիտի ստորագրուի, կը լնէ այդ կասկածը, եթէ, սակայն, Թուրքիա նոր դժուարութիւններէ չխոսի այս կամ յաջորդ տարիներուն…։ Երէկ, Ընկիւրի կ'ըսէր թէ՝ «իր ներկայ վարիչները չեն կրնար ազգին կենսական շահերէն վեր դասել համաձայնագիր մը (1928), որ ազգային դաստութիւնը անօրինակ չափով կը քամէ եւ ազգային զարգացման արգելք կ'ըլլայ»։

Թուրքիան, սակայն, 1928ին այնքան մեծ տագնապի մէջ չէր, որքան հիմա։ Եթէ պարտքերը իջան, իր միջոցներն ալ նոյնքան, գուցէ եւ աւելի համեմատութեամբ նուազեցան։ 1928ի համաձայնագրի ստորագրումէն առաջ եւս Թուրք վարիչներն ու մամուլը մինենոյն գանուածութիւնը ունէին «նոր թեթեւացումէն» ու միեւնոյն դժգոհութիւնը հինին (1927ի անցրդ բանակցեն…)։

Բայց, տարին չբոլորած, լեզուները դարձան…։

Թուրքիա հիմա ալ սկսած է պատին ետեւէն բաներ հասկցնել «Ճումհուրիէթ» գրեց. «Ըստ մեզի, պարտքերու խնդրին մէջ Ֆրանսայի կողմէ նկատի առնուելիք պարագան եթէ պարտքերու համաձայնութեան հիմնական նպատակը կազմէ, տեղին է։ Այդ պայմանը համաձայնագրային ըլլալէ աւելի, ստիպողական պայման է։ Որպէս զի Թուրքիա պահանջատէրերուն հանդէպ իր յանձնառութիւնները կատարէ, միշտ ամուր ու անխախտ վճարումի կարողութիւն մը պահպանելու պէտք ունի։ Իսկ ասիկա՝ Թուրք արտաքին վաճառականութեան հաւասարակշռուած, նոյն իսկ աւելի արտածումի տէր ըլլալովը կարելի է»։

Լա՛ւ. յետո՞յ։

Յետոյ, — պարզ է. — «Ֆրանսա պէտք է ձեռք առնէ մասնաւոր միջոցներ, որպէս զի սովորական տարիներուն իսկ Թուրքիոյ համար աննպաստ Թուրքօ-Ֆրանսական վաճառականական փոխանակումը գոնէ իր հին աստիճանը գտնէ. ան իր դուռնըրն ու շուկաները Թուրք ապրանքներուն առջեւ լայն բանալով է որ իրեն համար պարտքերու այնքան ցանկալի վճարումը տեւականօրէն ապահովութեան տակ առնուած պիտի ըլլայ»։

Հակառակ պարագային, ուրեմն, այդ վճարումը պիտի մնայ չապահովուած։ Այսինքն՝ Թուրքիա պիտի չունենայ «ամուր եւ անխախտ վճարումի կարողութիւն մը»…։

Բաւական թափանցիկ է, չէ՞։ Ու արդէն, որ Թուրքիա, իր կարգին, կ'ուզէ «ապահովութեան տակ» առնել մեծագումար արտածումներ դէպի Ֆրանսա։ Ուրիշ խօսքով, տալիք առնել նախապէս։

Զեզա՛ւ, — առարկութիւնը պիտի ըլլայ այն, ինչ որ էր անկէ առաջ. «վճարումի ամուր ու անխախտ կարողութիւն մը»… չունինք։

Փարիզ բազմած պահանջատէրերը լաւ գիտեն, անշուշտ, թէ ինչ կը ծածկեն Թուրքերը։ Գիտե՞ն, սակայն, որ իրենց յաջորդական զիջումները, ընկերացած Թուրքերու քաղաքական նպաստաւոր պայմաններուն, պիտի բերեն մէկ օրուան մը, որ Թուրքիա պիտի չտայ ոչ տոկոսները, որոնք Սուլթանները պատեցին եւ որոնք կը պատկանին Օսմ. Կայսրութեան եւ ոչ քեմալական Թուրքիոյ։

Բայց, փոխանակ հարցը այս ձեւով, համաձայնութիւնը խաղաղ եւ վճարելու անկարողութեան համար խորապէս գալ պէտք յայտնեն…

Թրքական նո՛յն ենթադրեալ քաղաքականութիւնն է, ինչ Պուլկարիոյ հետ՝ Թրակիայէն տարագրուած Պուլկարներու մասին, եւ հայերու վերադարձի խնդրին մէջ կանխապէս կ'ըլլանք տարիներէ ի վեր։

Ու Թուրքիա, խաղաղանիւ բաւական ճկուն ու փորձառու է այս քաղաքականութեան մէջ։ Ու իր գլխաւոր նպատակն է ազգային շահերէն չզիջագաշել համաձայնագիր մը…

ՎԱՀԻՆ

«ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ»Ը

— :-: —

Վաղը, Կիրակի Միւթիւալիթէի մէջ կը տօնուի «Մշակոյթի Օր» Փարիզի հայութեան սարքած բարեսիրական հանդէսներուն մէջ գրեթէ միակը որ կազմակերպուեցաւ ազնիւ ու խորական եւ միահամուռ խանդով։ Ինքնին կատարեալ յաջողութիւն մը արդէն, նոյն իսկ կիրակի առաջ, քանի որ անոր շուրջը համախմբուեցան հաւասար եռանդով Փարիզի եւ արուարձաններու մեր մշակութային կազմակերպութիւնները, գրեթէ ամբողջ գաղութը։

Քաջալերուած այդ սրտապնդիչ երեւոյթէն, Դործադիր Յանձնախումբը ամփոփեր է վեր կ'աշխատի «Օր»ուան արժանի հանդէս մը տալու Փարիզի հայութեան։ Քանի օրէ ի վեր երեւցող յայտարարութիւնները ցոյց կուտան որ Յանձնախումբին աշխատանքը պսակուած է յաջողութեամբ։

Այդ օրը Միւթիւալիթէի բեմին վրայ առիթը պիտի ունենանք լսելու հայկական արուեստի ամէնէն կարկառուն եւ սիրուած դէմքերը։ Մեր անմահ սոխակը, Հայկանուշ Թարոսեան, տաղանդաւոր դաշնա[illegible]

ՊՏՈՅՏ ՄԸ ԴԷՊԻ ՀԻՒՍԻՍ

ԵՐԿՈՒ ՕՐ ԼԵՆԻՆԿՐԱՏԻ ՄԷՋ

Գ.

Էրմիթաժի առջեւ ենք։ Այսուհետեւ... Իր պալատին կից աշխարհահռչակ թանգարան մըն է, ուր խորհրդային պետութիւնը հարստացուցած է մասնաւորներէ գրաւուած նկարներու հաւաքածոներով եւ այլ գեղարուեստական թանկարժէք առարկաներով։

Կառքերէն վար կ'իջնենք այցելելու համար։ Տակաւին բաց չէ։ Ժամը 11ին պիտի բացուի։ Քանի մը վայրկեան պիտի սպասենք։ Մեզմէ առաջ ուրիշներ եկած են եւ կը սպասեն. հարիւրի մօտ տեղացի գործաւորներ են, այր եւ կին, դրեթէ բոլորն ալ երիտասարդ։ Առողջ ու կայտառ երեւոյթ ունին։ Բայց ընդհանրապէս զուարթ չեն։ Արդեօք տառապա՞նքն է դրոշմած թախիծը այդ դէմքերուն վրայ եւ անհետացուցած է ժպիտը, ինչպէս կ'ենթադրեն ու կը գրեն խորհրդային Ռուսիա այցելող շատ մը օտարներ։ Նախապէս ռուս ժողովուրդը ճանչցած ըլլալով՝ հիմնաւոր կարծիք մը չեմ կրնար յայտնել։ Բայց մեր ճամբորդութեան ընթացքին, այդ նոյն անժպիտ ու երեւոյթով թախծոտ դէմքերը տեսանք Սկանտինաւեան երկիրներուն եւ Ֆինլանտայի մէջ. Պէրկընի (Նորվեկիա) ամբողջ ժողովուրդը թողումէ վերադարձողի երեւոյթ ունէր։ Զգացումները, ըղձական աշխարհը դրսեւորելու, արտայայտելու բացակայութիւնը, հետեւաբար անտարբեր ու թախծոտ երեւոյթը եւ ներքին ապրումներով ու երազներով տարուելու հակամիտութիւնը՝ կը յատկանշեն որոշ խառնուածք մը, նըկարագիր մը (schizoïdie), որ մասնաւորաբար յեշտուած է հիւսիսային երկիրներու բնակչութեանց մէջ։ Ահա թէ ինչու վերապահութեամբ պէտք է ընդունիլ այն կարծիքները, որոնք անպատճառ խորհրդային ըէժիմի ազդեցութեամբ կ'ուզեն բացատրել ռուս ժողովուրդին ներկայ հոգեկան վիճակը։

— Այս որքա՞ն ժողովուրդ՝ թանգարանին դռները չբացուած։ Կ'երեւի անխօս դերասաններ (figurant) են, դիտումով հոս հաւաքուած, օտարներու աչքին փոշի փչելու համար։

Բայց մեր երկու օրուան պտոյտի ընթացքին նոյն երիտասարդ բազմութեան հանդիպեցանք բոլոր թանգարաններուն, պալատներուն մէջ եւ ուր որ կարելի էր բան մը տեսնել եւ սորվիլ։

Շրջիկներէն շատեր սեւ ակնոցով կը դիտեն…

Վերջապէս բացուեցաւ թանգարանին դուռը։ Տեղացիներէն առաջ մեզ ներս մտցուցին։ Ոչ մէկ բողոք։ Դռնապանը պարէց մըն է, նաեւ պահապանները, այր եւ կին։ Առաջին անգամ ըլլալով այստեղ է որ ծերերու կը հանդիպինք։ Խորհրդային Ռուսիա այցելողներուն բոլորին ուշադրութիւնը գրաւած է այս երեւոյթը։ Փողոցներուն մէջ դրեթէ չէք հանդիպիր 40—50ը անց մարդոց։ Ո՞ւր են գացեր ծերերը։ Մեռած են, կամ ծերանոցներու մէջ փակուած են, կամ այս ու այն հաստատութեան մէջ թեթեւ գործ մը տրուած է անոնց, իրենց վերջին տարիները անցընելու համար։ Ամսական 60—70 ռուբլի կը ստանան։ Կտոր մը հացով եւ քիչ մը ճարպով օր կ'անցընեն։ Հին կարգերուն, հին հաստատութիւններուն հետ՝ ծերերն ալ փլած են կամ կը փլին։ Ամէն բան նոր կարգերուն, նոր սերունդին համար է։

Լուսանկարումը արգիլուած ըլլալով, մեր գործիքները կը յանձնենք հանդերձապահին եւ կէս ժամուան մէջ արագ շրջան մը կ'ընենք թանգարանին ֆրանսական, իտալական եւ հոլանտական արուեստին յատկացուած բաժիններուն մէջ, հազճեայ ակնարկ մը նետելով այդ թանկագին հաւաքածոները կրող հրաշալի նկարներուն վրայ։ Բոլոր երկիրներուն մէջ շրջիկներու պարտադրուած րէժիմը այս է. աչքերը շարժանկարի գործիքի մը պէս կը գործեն, բայց հոգեկան վայելքի ժամանակ չկայ։

Մինչ մենք արագ կ'անցնինք, տեղացիները խումբ խումբ կը շրջին գանդաղ սրահներուն մէջ եւ ուշի ուշով մտիկ կ'ընեն իրենց ընկերացող առաջնորդներուն — մեծ մասամբ երիտասարդ աղջիկներ — տուած բացատրութիւնները։ Ոչ մէկը կը հետաքրքրուի մեր ներկայութեամբ։ Երբեմն ակնարկ մը միայն մեր կողմ։ Նոյն այդ անտարբերութիւնը դուրսը՝ փողոցներուն մէջ։

Թանգարանէն մեկնելէ առաջ կ'իջնենք ստորնայարկը եւ կ'այցելենք գանձարանը, ամրացեալ սրահ մը, ուր պահուած են ցարերու գանձերը — գոհարեղէններ, թանկարժէք առարկաներ, եւայլն։ Սուինաւոր զինուոր մը եւ զինեալ պահակ մը ստորագրութիւն առնելէ յետոյ համրանքով ներս կը թողուն այցելուները։ Մեզմէ ոմանք շափազանց կը գտնեն այս խստութիւնը։ Թերեւս գոհ պիտի ըլլային եթէ գանձերը պարունակող ցուցադրանները բաց ըլլային եւ ամէն մարդ կարենար իր ուզածը առնել…

Արագ շրջան մը գանձարանին մէջ, եւ դուրս կ'ելլենք։ Ժամանակ չունինք այցելելու Արուեստներու Պալատը, որուն մէկ մասը նորանշքով մը կրկին բացին հետ կը հաղորդակցի եւ կը պարունակէ 16, 17 եւ 18րդ դարերու ֆրանսական դպրոցներու նկարներու կարեւոր հաւաքածոներ, ուրիշ մաս մը վերածուած է «Յեղափոխութեան Թանգարանի», ուր ամփոփուած են ամէն ինչ որ կը վերաբերի ռուսական եւ եւրոպական յեղափոխական շարժումին. իսկ մաս մըն ալ կը պարունակէ Աղեքսանդր Բ.ի, Նիքոլա Ա.ի եւ Նիքոլա Բ.ի, վերջին ցարին բնակարանները իրենց անչափելին նախասիրած կահ կարասիներով, որոնց մասին գաղափար պիտի կազմենք Ցարսքոյէ Սէլոյի եւ Փեթերհօֆի մէջ։

Կառքերը կ'ուղղուին դէպ ի Ծովակալութեան շէնքը, որուն գմբէթին վրայ 70 մեթրի բարձրութեամբ սլաք մը դէպ ի երկինք կը սլանայ։ Այստեղ ապաստանեցան ժամանակ մը ցարական նախարարները Փետրուարեան յեղափոխութեան (1917) առեն, երբ կազմուեցաւ առաջին Սովետը, որուն յաջորդեց ցարին հրաժարումը եւ Կերենսկիի կառավարութեան կազմութիւնը։ Հրապարակին վրայ հարիւրի մօտ գործաւորներ, մէկ մասը զինուած, զինուորական մարզանք կը կատարեն։ Մեր ճամբուն վրայ, յաճախ պիտի հանդիպինք զինուորական մարզանք կատարող բանուորական, նոյն իսկ պատանեկան խումբերու։ Կարմիր բանակն է որ հետզհետէ կը զօրանայ։ Այս ընթացքով, տասնեակ մը տարի յետոյ, խորհրդային Ռուսիան զէնքով, մարզանքով եւ համրանքով լաւագոյն բանակը պիտի ունենայ։ Ի՞նչ դեր պիտի կատարէ այդ բանակը գալիք վերիվայրումներուն մէջ։

Կ'անցնինք Հաւասարութեան կամուրջէն (Նախապէս՝ Ս. Երրորդութեան կամուրջ, Թրոյիցկի) որ Ծովակալութեան թաղը կը միացնէ Փեթերպուրկի հին թաղին, Նեվայի միւս ափը, ուրկէ սկսած է քաղաքին շինութիւնը։ Կղզեակի մը վրայ կը բարձրանայ Ս. Պօղոս — Պետրոսի բերդը, ցարերու հռչակաւոր Պաստիլը, շինուած 1705ին։ Բերդին մէջտեղը կը գտնուի մայր եկեղեցին, որուն մէջ չարուած են Պետրոս Մեծի եւ յաջորդ ցարերուն մարմարեայ դամբարանները, պարզ եւ նոյնօրինակ։ Միւս կողմը Փողերանոցն է, որ այժմ ալ նոյն նպատակին կը ծառայէ։ Նեղ ճամբէ մը անցնելով կը հասնինք Թրուպէցքոյ միջնաբերդին հռչակաւոր բանտը, բերդին մէջ, ուր եօթանասուն թուականներէն սկսեալ բանտարկուեցան նախ «Զէմլիայի Վոլիայի», յետոյ «Նարոտնայա Վոլիայի» խմբակներուն անդամները եւ էս — էռ եւ Քատէթ նշանաւոր յեղափոխականները։ Հոկտեմբերեան յեղափոխութենէն յետոյ Կերենսկիի նախարարները ժամանակ մը այդտեղ բանտարկուեցան։ 1922էն ի վեր Յեղափոխութեան թանգարանին մէկ մասը հաստատուած է բանտին մէջ. խցիկներուն մէջ մեղրամոմէ մարդուկներ զանազան դիրքերու մէջ կը պատկերացնեն ծանօթ բանտարկեալներ եւ իրենց բանտապահները։ Ի՞նչ տարբերութիւն ունին արդեօք խորհրդային բանտերէն

Դուրս կ'ելլենք։ Երկու սեւէ գործաւորներ խումբ խումբ ներս կը մտնեն իրենց առաջնորդներուն հետ, այցելելու համար բերդին զանազան մասերը։ Անվերջ բացատրութիւններ եւ բանախօսութիւններ, ռուսերէն։

Կ'անցնինք նեղ, խորտուբորտ, կիսաքանդ փողոցներէ. կիսափուլ տուներ, նեղ պատուհաններ, յաճախ առանց պատուհանի. սենեակներուն մէջ խշտիկներ, փայտէ մէկ — երկու կահկարասիներ։ Բանուորներ կը բնակին. Հնդամեայ ծրագրին հետքերը տակաւին չտեսանք Լէնինկրատի մէջ։

Առաջնորդին կը հարցնեմ թէ ինչո՛ւ փողոցները եւ տուները այսպէս անխնամ թողած են եւ դիտել կուտամ բնակարաններուն խեղճութիւնը։

— Լէնինկրատի ամբողջական վերաշինութիւնը երկրորդ հնգամեայ ծրագրին մէջ նախատեսուած է։ Պետութիւնը առ այժմ անմիջական ու ամէնէն ստիպողականը կը հոգայ. Արդիւնաբերական հանդերձ բանուորական բազմաթիւ հանգստաւէտ տուներ, ճաշարաններ եւ ակումբներ շինուած են քաղաքին այս կամ այն մասին մէջ, որոնց մէկ մասը տեսաք ձեր պտոյտի ընթացքին։

— Աւելին կ'ուզենք տեսնել. Մինչ հիմա դուք ցոյց տուիք Փեթերպուրկը, որ շատ գեղեցիկ է. բայց մենք մասնաւորաբար Լէնինկրատը տեսնելու եկած ենք։

— Դուք պիտի տեսնէք այն ինչ որ նշանակուած է նախապէս ձեր ճամբորդութեան յանձնախումբին կողմէ ընդունուած յայտագրին վրայ։ Մենք ցոյց կուտանք այն ինչ որ կը փափաքին տեսնել այցելուները։ Ոմանք միայն գործարանները եւ ընկերային նոր հաստատութիւնները կ'ուզեն տեսնել, ուրիշներ միայն թանգարանները ու պալատները կը փափաքին այցելել։ Կան եւ ուրիշներ, օրինակ Ամերիկացիներ որոնք ցարուհիներու եւ ընդհանրապէս արքայական արքունիքներով կը հետաքրքրուին։

Ժամը մէկն է արդէն։ Ճաշի ժամանակ է։ Քանի մը վայրկեան կ'առնենք Հաւասարութեան կամուրջին վրայ, դիտելու համար Նեվայի պարզած գեղեցիկ տեսարանը եւ — խառնուրդներու այն բազմութիւնը — այր, կին, տղայ — որ ջուրի կամ առաւելու լողանք կ'առնէ Պօղոս — Պետրոսի տխրահռչակ բերդին պատերուն տակ, որոնց մարդ չէր կրնար եւ չէր ուզեր մօտենալ ժամանակին։

Կառքերէն վար կ'իջնենք Սովետներու Տան, նախկին Օթէլ Աւթորիա-ի առջեւ, ուր կէս օրուան ճաշը պիտի ընենք։

ՏՈՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՁԵՐ

ԲԱԺՆԵԳԻՆՆԵՐՈՒ ՎՃԱՐՈՒՄԸ

կահարանին եւ Ջութակահարը՝ Զաքահարեան և Ազազարեան։ Միջազգային անուանի գեղեցիկ համբաւի տիրացած հայ Թաւջութակահարը՝ Տիգրան Ալիքսանեան, ինչպէս նաեւ սիրուած աշխարհին հմայիչ վարպետը՝ Մաքսուտեան, եւայլն։

Փարիզի հայութիւնն, որ անշուշտ խուռներամ պիտի փութայ իր ազգային մշակոյթի հանդէսին, պատուոյ կատարելու վայելք — ջերմապէս կը խնդրուի ըլլալ ճշդապահ։ Հանդէսը սկսելէն ետք պիտի փակուին բոլոր դուռները։ Յանձնախումբին և ներկաներուն համար մեծագոյն դիւրութիւնը պիտի ըլլայ, եթէ նախապէս կամ հանդէսին օրը կանուխէն տեղին վրայ գնեն տոմսերը։ Կիշէները բաց են կէս օրին։

Նախաձեռնող մարմնոյն՝ Փարիզի Դրական Ակումբի կողմէ, օրուան առթիւ հրատարակուած է հատոր մը «Հայ Մշակոյթի Օր», որուն մասնակցած են.—

Ձոն, Վ. Թէքէեան։ Հայոց համար, Ա. Ահարոնեան։ Մեր մեծագոյն տօնը, Ա. Չօպանեան։ Իր բնաշխարհին մէջ, Աստուրը։ Մշակոյթի հետ, Օննիկ Կարօ։ Դպրոցասէրն էջ մը, Անանիա։ Թ. Ֆասուլեաճեան, Հր. Ալխանեան։ Հայ մշակոյթի սկզբնաւորութիւնը, Պրոֆ. Ն. Ադոնց։ Հայ ստեղծագործ միտքը, Հ. Ն. Ակինեան։ Հայ Թատրոնի զարգացումը, Ս. Բէրբէրեան։ Հայերէն լեզու, Ա. Ղազիկեան։ Վիշապներ, Յ. Քաւըեան։ Առաջ Սեբաստացիի բժշկարանը, Կ. Յ. Բասմաճեան։ Հայ մշակոյթը եւ Սաֆաւի արուեստը, Լ. Մեսրոպ։ Մայրենի երաժշտութիւն, Վ. Սարգսեան։ Հայ աշուղական եւ ժողովրդական երգեր, Վ. Համբարձումեան։ Մշակոյթը խորհրդային Հայաստանում, Ա. Խոնդկարեան։ Փարիզի հայ բժշկական միութիւն, Հ. Խաչմանեան։ Հայ Մշակոյթը Թաւրիզի մէջ, Հ. Աճէմեան։

Խնամուած, ճոխ տպագրութիւն մը, պատկերազարդ, որուն գին նշանակուած է 10 ֆրանք։ Իսկ հանդէսին օրը, տեղին վրայ բացառաբար պիտի ծախուի 5 ֆրք.ի։ Հրատարակող մարմինը յանձն առած է աշխատանքի եւ զոհողութեան կարեւոր բաժին մը լոյս ընծայելու համար այս գեղեցիկ հատորը, եւ զայն տրամադրելով համեմատաբար աննշան արժէքով։ Հանդիսականները ոչ միայն իրենց, այլ եւ հեռաւոր բարեկամներու համար պէտք է ապահովեն մէկ մէկ հատոր իբրեւ այդ «Օրուան» յիշատակ։

Գ. Յ.

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԸՆԿԵՐ ՄԱՐՏԻԿ ԳԷՈՐԳԵԱՆ

Սեպտեմբեր 19ին Գուրկաչի մէջ փակեց իր մահկանացուն ընկ. Մարտիկ Գէորգեան, յետ երկարատեւ հիւանդութեան։

Ողբացեալ ընկերը իր ետեւ կը թողու այրի մը եւ չորս անչափահաս զաւակներ։

Ընկ. Մարտիկ Գէորգեան ծնած էր Մշոյ Կոմս գիւղի մէջ։ Հ. Յ. Դ. Գուրկաչի մէջ կազմակերպուելէն ի վեր, կ'անդամակցէր կազմին։ Այն հին ընկերներէն էր, որոնք թէեւ անուն եւ համբաւ, բայց հաւատքով եւ անխորտակելի կամքով փարած էին Հ. Յ. Դաշնակցութեան։

ԹՈՒՐՔԻԱ

Թուրք-յունական յարաբերութիւնները

Յունաստանի ամենամեծ տնտեսական թերթը, «Իքօնօմօլօգօ Աթինօն» երբեմն քննադատութիւններ կ'ընէ Թուրքիոյ հասցէին։ Անոր խմբագիրներէն մէկը վերջերս ներկայացած է Աթէնքի Թուրք առեւտրական ներկայացուցիչին եւ երկու երկիրները շահագրգռող հարցերու մասին բացատրութիւններ ուզած։ Այս առթիւ յոյն թերթը կը գրէ.

— «Յունաստանի հետ իր առեւտրական յարաբերութեամբը շահագրգռուող Թուրք կառավարութիւնը անցեալ Մայիսէն ի վեր նշանակած է իբրեւ առեւտրական կցորդ հրաշալի յունարէն գիտցող Խալիլ Միթհատ պէյը։ Հին ու շատ փորձառու պետական պաշտօնեայ մը եւ Էնկիւրիի տնտեսական գործավարութեան մէջ բաժնի մը պետ։ Խալիլ Միթհատ պէյ ոչ միայն Թուրքիոյ դէպի Յունաստան ըրած արտածման յաւելումով, այլ եւ Յունաստանի Թուրքիոյ հետ ունեցած գործերուն ծաւալումովը շահագրգռուելու եւ անոնց զարգացման համար իրապէս ամէնէն յարմար անձն է։ Հետեւաբար, Թուրքիոյ հետ մեր ունեցած առեւտրական հաշուեկշռին արդիւնքին մը բարելաւումը անհրաժեշտ կը նկատուի։ Բայց, արդեօք այս բարելաւումը կարելի՞ է եւ մօտաւոր ապագային եթէ պիտի իրականանայ, անոր ապահովման համար ի՞նչ պէտք է ընել։ Ահա, այս է եղած կցորդին հետ մեր խմբագրին տեսակցութեան նիւթը, եւ պէտք է խոստովանինք որ Թուրքիոյ ներկայացուցիչը բաւական անկեղծ է եղած։ Ան ըսած է թէ — Թուրքիա կը փափաքի Յունաստանի ընծայել այն բոլոր միջոցները, որոնք կրնան զարգացնել իրեն հետ անոր ունեցած առեւտրական գործերը։ Ասիկա կրկնակի անգամներ փաստուած է։ Վերջին անգամ, Գալթանեան շաբաթի առթիւ, հարցին քննութեանը համար Պոլսոյ Առեւտր. Սենեակը մասնաւոր յանձնախումբ մը կազմած է։

Կցորդը դեռ որեւէ լուր չունի այդ յանձնախումբի աշխատանքի մասին, քանի որ իրեն որեւէ զեկոյց եղած չէ։ Ուշադրութեան արժանի է որ թէ Ռուշթու փաշա, թէ Մուսթաֆա Շէրէֆ պէյ (հրաժարեալ տնտեսական գործավարը. «Յ.») առեւտրական գետնի վրայ Յունաստանի մասին անկեղծ ըլլալէ մէկ րոպէ իսկ հրաժարած չեն։ Դժբախտաբար անգլիական տագնապէն յետոյ, Թուրքիա ստիպուեցաւ բաժնեցուցակի դրութիւնը որդեգրել, ինչ որ արգելք եղաւ մեր դրացիութեան հետ առեւտրական յարաբերութեանց արագ զարգացումին։ Սա պէտք չէ մոռնանք որ այդ միջոցը Յունաստանի դէմ եղած շարժում մը չէ, այլ օտար դրամի արտածումը արգիլող ձեռնարկ մը, պարզապէս։ Բայց, պէտք է ընդունիլ որ ասիկա արգելք մըն է մեր ընելիք արտածման՝ դէպի Թուրքիա։ Ասոր հետ մէկտեղ, Խալիլ Միթհատ պէյ այն կարծիքէն էր, որ բաժնեցուցակի դրութիւնը Յունաստանի եւ Թուրքիոյ առեւտրական յարաբերութիւնը խանգարելու բնոյթը չունի։ Անով ներածումը արտօնուած ապրանքներուն մէջ յունական ապրանքներ ալ կան։ Օրինակ՝ ձուկ, ապակեղէն, եւայլն։ Խալիլ Միթհատ պէյ անցեալները Աթէնքի Առեւտր. Սենեակին մէջ դասախօսութիւն մը ըրաւ եւ բացատրեց այս բոլորը։ Բայց, մինչեւ հիմա գործնական ձեռնարկ մը չըլլաւ։ Ըստ իր տուած տեղեկութեան, վերջերս իրեն կարեւոր առաջարկ մը եղած է։ Համաձայն այս առաջարկին, Թուրքիոյ արտածելի ապրանքները ոչ թէ Թրիէսթէ համբաւոր գծով, այլ՝ յունական շոգենաւերով՝ Սելանիկ, ու անկէ Հիւսիսային եւ կեդր. Եւրոպա ուղարկել ուզուած է։ Ասով, թէ յունական շոգենաւերը պիտի օգտուին, թէ Սելանիկը։ Ճամբան ալ կարճ ըլլալով, Թուրք արտածողներուն համար շահաւոր պիտի ըլլայ։

Թուրքիոյ առեւտրական կցորդը այս առաջարկէն տեղեակ պահած է Յունաստանի ազգային տնտեսութեան նախարարը եւ խոստացեր է գիտողներուն տալ անհրաժեշտ ծանօթութիւնները։ Բարեկամ Թուրքիոյ հետ մեր առեւտրական յարաբերութեան զարգացմանը մասին, Միթհատ պէյի հետ ունեցած մեր տեսակցութենէն երեք եզրակացութիւն հանեցինք.—

1.— Մեր առեւտրական փոխանակութիւններուն անմիջական ծաւալումը անկարելի է։

2.— Առեւտրական փոխանակութեանց եւ գործողութեանց աւելի արագ ձեւով ծաւալմանը եւ կանոնաւորման համար նախ գետին պատրաստելու է։

3.— Բայց ծովային առեւտուրին Թուրքիոյ մէջ մօտ ապագային յաւելում մը անկարելի չէ. կը բաւէ որ պետութիւնը գործնապէս միտնայ սկսած բանակցութեանց, եւ կիսապաշտօն ու ապարդիւն տեսակցութիւններով ժամանակ չվատնուի։

ՀԱՅ ԿՌՓԱՄԱՐՏԻԿԻ ՄԸ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

— :-: —

ԼՈՆՏՈՆ, 4 Հոկտ. (Սեփ. Թղթ.).— Պարսկահայ երիտասարդ կռփամարտիկ Գ. Ղուկաս Միքայէլեան (Mick Lukas), Կալկաթայի Հայոց Մարդամարզական ճեմարանի աշակերտներէն, որ մեծ յաջողութիւններ ունեցած է, վեց ամիսէ ի վեր Լոնտոն կը գտնուի։ Ցարդ իր ունեցած տասը մրցումներէն բոլորն ալ շահած է, պարտասելով իր հակառակորդները ու լրագրող քննադատները։ Իր ամենավերջին յաղթող մրցումը տեղի ունեցաւ անցեալ կիրակի Հոկտեմբեր 2, Kins Croasի Chalton Ringի մէջ, ուր յաղթեց անգլիացի յայտնի կռփամարտիկ Bob Laytonի, արժանանալով ներկայ խուռն բազմութեան ծափերուն եւ գովեստին։ Ներկայ լրագիրները հետեւեալ օրուան իրենց թերթերուն մէջ մեծ գովեստով գրած էին իր մասին, փայլուն ապագայ մը նախատեսելով։

Ներկայ քանի մը հայ երիտասարդներ ուրախութեամբ ողջունեցին հայ կռփամարտիկը։

Ստեփան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Գնդախաղ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 3 Հոկտ.— Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը իր տարեկան ախոյեանական մրցումները սկսաւ Կիրակի 2 Հոկտեմբերին։ Իր առաջին խաղը տեղի ունեցաւ զօրաւոր խումբի մը, C. S. Municipalին հետ։ Մեր խումբին կազմն էր.— Փափազեան, Փէքմէզեան, Գազըճեան, Սարաֆեան, Բէշչեճեան, Թէքեան, Գէորգեան, Կոլքիւփիւրեան, Շէրիկեան, Գէյլէրեան եւ Շամլեան։

Խաղցուեցաւ ժամը 3ին հակառակորդին դաշտին վրայ գեղավարութեամբ պաշտօնական դատաւորի մը (M. Yaco)։

Մեր յառաջապահները անմիջապէս յարձակողական անցնելով անակնկալի բերին հակառակորդ խումբը։ Առաջին 15 վայրկեանի մէջ երկու նշանակէտ շահեցան։ Ի վերջոյ խաղը իր հաւասարակշռութիւնը գտնելով հակառակորդը սկսաւ նեղել բերդը։ Առաջին կիսախաղը վերջացաւ 2-1, Հայերու առաւելութեամբ։

Երկրորդ կիսախաղը սկսաւ հակառակորդին յարձակողականով։ Խաղին վերջաւորութեան հակառակորդը յաջողեցաւ մէկ կէտ եւս նշանակել։ Ասոր վրայ մեր յառաջապահները յառաջ նետուելով, երկու կէտ նշանակեցին, որուն մէկը դատաւորին կողմէ մերժուեցաւ, իբրեւ «օֆ-սայտ»։ Խաղը վերջացաւ 3-2 հայ խումբին յաղթութեամբ։

Ամբողջ խումբը շնորհաւորութեան արժանի է։

Ներկայ

Յ. Գ.— Կիրակի, Հոկտ. 9, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը հրաւիրուած է պատուոյ B. դասակարգին պատկանող S. S. Istres խումբէն, Մարսէյլէն 80 քիլոմեթր հեռու։

ՎԻԷՆ, 4 Հոկտ.— Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբի եւ Բ. խումբերու մրցում մը տեղի ունեցաւ կիրակի հոկտ. 2ին, իր դաշտին վրայ, պայծառ օրով մը։ Նախ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Բ. խումբը հակառակեցաւ Rochի ֆրանսական Ա. խումբին դէմ։ Գեղեցիկ խաղարկութենէ մը վերջ, 1—1 հաւասար մնացին։ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Բ. խումբին այս արդիւնքը իսկապէս գովելի է, որովհետեւ ֆրանսական խումբը Ա. էր։ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Բ. խումբը կազմուած է գրեթէ 15 տարեկան պատանիներէ։

Ժամը 4ին սկսաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբին եւ ֆրանսական Rhodia-Tain միացեալ զօրաւոր խումբին մրցումը։ Մրցումը սկսաւ Ֆրանսացիներու վարպետ յառաջապահներու վտանգաւոր յարձակումով, բայց Հ. Մ. Ը. Մ.ի պաշտպանողական գիծը կատարեալ պատնէշ մըն էր հակառակորդին դէմ։ Առաջին խաղամասը լրանալուն հինգ վայրկեան մնացած Rhodia-Tain ֆրանսական խումբը շահեցաւ մէկ նշանակէտ։ Երկրորդ խաղամասը սկսաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի յառաջապահներու յարձակումով։ Ֆրանսական վերջապահին մէկ սխալէն օգտուելով Հ. Մ. Ը. Մ.ը շահեցաւ գեղեցիկ նշանակէտ մը։ Խաղը լրանալուն մօտ ֆրանսական վերջապահը գնդակը ձեռքով կը կեցնէ, դատաւորը «փէնալթի»ի պատիժ կուտայ։ Սակայն Հ. Մ. Ը. Մ.ի մարզիկները ցոյց տուին մարզական ոգի, գնդակը դուրս քշելով ի պատիւ իրենց։ Ֆրանսական խումբին խմբապետը ծափահարեց, որով խաղը վերջացաւ 1—1։ Այս յաղթութեան շնորհիւ, ամէն կողմէ հրաւէրներ կը ստանայ Հ. Մ. Ը. Մ.ը։ Այս խումբին յառաջապահներն էին որ յաղթեցին Փարիզի Տորգին։

Մարտիկ Փափազեան

ՄԱՄՈՒԼ

Արաբ ցեղը եւ մենք

- :-: -

Այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, «Յուսաբեր» քննելով հայ եւ արաբ յարաբերութեանց խնդիրը՝ Եգիպտոսի, Պաղեստինի, Սուրիոյ եւ Իրաքի մէջ, կը շեշտէ (28 սեպտ.).

— «Դարձ դէպ ի Արեւելք», — եթէ օր մը այս նշանաբանը պիտի կիրառուի, ան պէտք է կիրառուի նախ արաբական աշխարհի մէջ եւ արաբական աշխարհի նկատմամբ։ Ազգային միտքը պիտի չյապաղի հոգեկան յստակ աչքերով այսօր իսկ տեսնելու բնական գործակցութեան այն ընդարձակ գետինը, որ օր մը պիտի բացուի հայ եւ արաբ ժողովուրդներու միջեւ։ Եւ որպէս զի այս գետինը բերրի հող դառնայ, զայն անհրաժեշտ է հերկել ու ակօսել այսօրուընէ սկսած։

Լուրջ ու պատկառելի թերթի մը հիմնադրումը, որ հրատարակուէր արաբ լեզուով, բայց խմբագրուէր հայ գրչով, — քաղաքական առաջնահերթ գործերէն մէկը պէտք է դառնայ հայ ժողովուրդի համար։ Այս թերթը ինքնին պիտի ծնի, երբ հայութեան համար յստակօրէն տեսանելի դառնայ այն մեծ ու ճակատագրական դերը, որ վերապահուած է արաբական ժողովուրդներուն մեր կեանքին մէջ։ Ու թերթը թերեւս հիմնադրուի հոս իսկ, Եգիպտոսի մէջ, երկիր մը, որուն առաջնորդի դեր վիճակուած է արաբական աշխարհին մէջ։

Այս — յետագայի գործ է սակայն, եւ դիւրին աշխատանք չէ։ Իսկ մինչ այդ կան գործեր՝ որ կարելի է կատարել այսօր եւ կատարել դիւրութեամբ։

Մեր խօսքը — Հայ-Արաբ Ակումբներու մասին է։ Փոքրիկ ճիգ մը եւ համեստ պատրաստակամութիւն մը եգիպտահայ գաղութի մտաւորականութեան կողմէ, ու կարելի պիտի դառնար հիմնադրումը երկու Ակումբներու, մէկը հոս, Գահիրէի մէջ, իսկ միւսը Աղեքսանդրիոյ մէջ։ Դժուարին առաջին փորձն է։ Նման ձեռնարկի մը յաջողութիւնը վարակիչ օրինակ պիտի դառնար մեր բոլոր միւս գաղութներուն համար, իբրեւ նոր էջ մը բանալով հայ-արաբ ժողովուրդներու դարաւոր յարաբերութեանց մէջ։

Ու այն համոզումը ունինք՝ որ Արաբը մեզմէ նուազ ջերմութեամբ պիտի չմօտենար այս ձեռնարկին, ու մեզմէ նուազ պատրաստակամութեամբ պիտի չզոհաբերէր այս ձեռնարկին համար։ Ու Ակումբները պիտի դառնային անշահախնդիր բարեկամութեան ջերմ օջախներ՝ հայ եւ արաբ ժողովուրդներու յարաբերութեանց մերձեցումի կենսական գործին մէջ։

Ահա գետին մը չզոհ, համակրանքի ու համազգային լայն ու բեղմնաւոր գործունէութեան համար։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

«ՀԱՅ ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ»

ԼԻՈՆ.— «Հայ Մայրերու Օրուան» կազմակերպիչ յանձնախումբին ըստ իր առաջին խորհրդակցական ընդհանուր ժողովի որոշման (26 յունիս), նախաձեռնութեամբ եւ նախագահութեամբ Վարդան Քէնդ. Ժամկոչեանի եւ մասնակցութեամբ 12 հայ մայրերու եւ օրիորդներու, հիմնեց «Հայ Մայրերու Միութիւնը», որուն նպատակն է աշխատիլ ազգապահպանման սուրբ գործին եւ ամէն տարի տօնել անխափան «Հայ Մայրերու Օրը»։

«Հայ Մայրերու Միութիւնը» մօտերս իր ծրագիր-կանոնագիրով պիտի ներկայանայ հայ հասարակութեան ու պիտի պարզէ իր բոլոր ազգանուէր, մօտաւոր թէ հեռաւոր նպատակները։

«Հայ Մայրերու Միութեան» վարչական կազմն է.— 1. Տիկին Անիկ Էլմասեան (Ատենապետուհի), 2. Տիկին Ռեբեկա Կիւլպէնկեան (փոխ ատենապետուհի), 3. Տիկին Նուարդ Կոզկոզեան (ատենադպրուհի), 4. Օր. Մարիամ Ջոքկարեան (գանձապահուհի), 5. Տիկին Մարգրիտ Պէտէլեան, 6. Օր. Հայկուհի Գայթանճեան, 7. Տիկին Սիրվարդ Գալաճեան (խորհրդականներ)։

Հաճոյքով կը տեղեկացնենք թէ «Հայ Մայրերու Տարեցոյցը» մամուլին յանձնուած է եւ լոյս պիտի տեսնէ 25 դեկտեմբեր 1932ին, կաղանդէն առաջ։ Ուստի անգամ մը եւս կը խնդրենք բոլոր այն հայրենակիցներէն, որ կ'ուզեն տեղեկութիւններ տալ եւ կամ յղել, փութացնել մինչեւ 15 նոյեմբերին եկեղեցւոյ հասցէով.— 75 Avenue Berthelot, Lyon (Rhône), France։ Այս առթիւ կանխաւ կը յայտնենք մեր խորին շնորհակալութիւնները։ Ի դիմաց Կազմ. յանձնախումբի ատենապետուհի Ռեբեկա Կիւլպէնկեան, ատենադպրուհի Հայկուհի Գայթանճեան։

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

Նոր ճրագ մը եւս

Փորթ տ'Իթալին ալ ունեցաւ իր մանկապարտէզը, նախաձեռնութեամբ Փորթ տ'Իթալիի Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղի եւ օժանդակութեամբ Դպրոցասէր Տիկնանց Ընկերութեան։ Դասախօսութիւնները կը սկսին վաղը, Կիրակի, 9 Հոկտ. առաւօտեան ժամը 9ին, 20, րիւ տիւ Տօմէն, Պիւէթօը, եւ յաջորդաբար ամէն հինգշաբթի եւ կիրակի օրերը։ Իսկ միւս օրերը ամէն օր կէսօրէն վերջ ժամը 5էն 6.30։

Այս առթիւ Փորթ տ'Իթալիի եւ շրջանի ծնողներէն կը խնդրուի իրենց զաւակները կանոնաւորաբար ղրկել բացուած դասընթացքներուն։ Մասնաւոր արձանագրութեան եւ անդամակցութեան համար դիմել ամէն իրիկուն ժամը 5էն վերջ վերի հասցէին։

Ժող. Առժամեայ Յանձնախումբ
Փորթ տ'Իթալիի եւ շրջանի

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (18)

ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ...

Ը.

Եթէ պահ մը կը չակուիմ ու թմրած մարմնիս մէջէն մաս մը, դեռ բոլորովին չսառած մաս մը, կ'ուզէ թօթուել, թափել փտտուքի դէզը վրայէն։ Երկար չէ, իր դիմադրութիւնը խղճահարութեան մը... ո՛չ, ուրիշ մը խղճահարութեան ճիչը լսելու չափ տեւողութիւն չունի, ու դեռ «մարմին» չառած, զոհէ տրամաբանութեան ձեւով կամք չդարձած՝ կը փոշիանայ։ Մշուշ իսկ չի կազմեր այդ փոշին, — հատուցի մը պէս զոհէ — այնքա՛ն թոյլ է։

Ու երազանք չէ այս ինքնամոռացումը։ Կեանք չունին պատկերները որ կ'անցնին միօրինակ դողով, թաղման դանդաղութեամբ, եւ որ կ'անորոշանան, կը ջնջուին, համայնապատկերէն անծայր վարագոյր մը ծըծելով իրենց ետին։ Բայքայում չէ եղածը, քանի որ մահ ու ծնունդ ատրիճանական ընթացք մը չունին։ Ի՞նչ է ուրեմն․ Ո՛հ, ծուլութիւն․

Զոյները բոլոր իրարու կը նմանին, ու բանի մը յեն [illegible]
Ակամբէները համբ[illegible]
հուլներուն հանդէպ։

Ուժգին ու բանի հարուա՞ծը զանգին․ ճա՞նչը դժ-գոհ ազատ ուղին։

․ Կապերս ճամբայ մը կուտան, կը բարձրանայ նորէն «վարագոյրը» յիշատակներու անխօս շարժանկարին, ու չեն գիտեր ինչ անօրինակ շարքով, իրարու կապուած, մինչ պէտք էր իրար հարուածէին — պար կը դառնան պատկերները։ Ոչ զարմացում, ոչ տրտմութիւն արաւ։ Այս ծուլութիւնով ի՞նչպէս կասկածիլ նոյն իսկ թէ խմիններս են ատոնք։ Կ'անհետանան։ Պաղ, անծանօթն եմ ամէնուն հանդէպ։

Կարեւորութենէ զուրկ է մեռելաթաղը։ Ո՞վ պիտի կարենայ ելլել այս թմրած քաղաքէն, կեցնելու համար, վերադարձնելու համար ապրելու բնդունակ ուրուականներ։

Ա՛խ, այս պարապը...

— Դաժան չէ մահը՝ իր ամէն ձեւերով։ Իր մաշումին հետ մաշող կեանքն է սարսափելի։

Պէտք էր առթիւ մահերու պաշարով մը սկիզբ մը սկսէր, անաղարտ պահելու եւ կորանցնելու համար բոլոր զարթումները, աէրերը, առելութիւնները, խանդավառութիւններն ու տենչանքները։ Ուժգին, կեանքի ու մահուան, կայ ու չկայի բացարձակութեամբ։ Պէտք էր բազմաթիւ մահերով ծնէինք, անվերադարձ ու վերջին չումի այլասերումով չմաշեցնելու համար թարմութիւնները Երիտասարդութիւնները․

Հնացի՞ր պարմանի, անզօր ես արթնցնելու։ Անզօր մնացնելու։

Թմրութիւնը փոշի առ փոշի կը թանձրանայ զուրլ անցորդներուն վրայ...

Եթէ դժուար չըլլար, պիտի ժպտէի։ Արձագանգ մը սարկա։ Ի՞նչ կը նշանակէ «գորովալի, փափկանկատ ձանձրոյթ, շնորհակալութիւն բացակայութեանց համար...»։ Ո՛չ, պատասխան չուզեր արձագանգ մը։ Ճիչը ու սիրել ամբողջ են հոս։ Լռագոյնը. Գերերջանիկ դէպոն... Ծուլութի՛ւնը...

Կարծես բնաւ խնդացած, լացած, բարկացած կամ տքնած չըլլամ։ Ոչինչ ունեցած։ Ոչինչ կորանցուցած։ Սիրտս հազիւ կը շարժի։ Քարացեր է թօշուծը ու իր կապոյտ թեւերը — հորիզոնն ամբողջ — սեւ են, գորշ են, ոտքոյն են...։

Թ.

Մայիսի արեւ։

Բարձրացեր մինչեւ ծունկերուս է հասեր ու իր տաք մուշտակով պարուրեր սրունքներս։

Վերնատունը (կալըրի), ուր մեր ութ մահճաթոռները կը փռուին փաթթուած բուրդէ ծածկոցներու, կիսով արդէն չէրտուեր է լոյսէն, ինչպէս դասաթ մը ջուրը երկու գոյներու միջեւ։ Երեք կողմերէ բաց, օդին մէջ գրեթէ առկախ բարակ տանիքը, իր շուքը կը ծծէ աւելի ու աւելի, սակայն միշտ մեր կուրծքին տէրն է։

Գիրքեր կան աթոռին քով. ձեռքերս չմօտեցան։ Արդեօք քանի՞ խորախորդ կամք պէտք է զիրենք շարժելու համար․․ Հեղինակներուն անծանօթութի՞ւնը ինչ միամիտ հարցում։ Աթոռ մը կը տրտմի փտած սիւնի մը համար որուն կռթնած է, որովհետեւ ան կանանչ ծառ մըն էր օր մը...

Թիւ 6ը, եւ թիւ 9ը անդին, մետաքսէ սեղանի ծածկոցներ կը հիւսեն, դանդաղ վարժութեամբ մը։ Դժուար չէ․ կրնայի ընել... կը յօրանջէ՞ ծուլութիւնս...

Ու արեւը Մայիսի, հանդարտ կատու, սահող թաթերով, կը պարուրէ ոտքերս, կը դրկէ սրունքներս, կը ծծկուի ծունկերուս վրայ, կը բարձրանայ, կը շոյէ, կ'ընդարմացնէ զիս, կը խփէ աչքերս փափկութեամբ, կը թափանցէ մորթիս տակ, կը դառնայ պտոյտ ու դանդաղ քայլերով խոնարհած էութեանս մակերեսին վրայ ու կը մոլորայ.

— «Լա՛ւ է, լա՛ւ է։ Կ'ուզե՞ս քեզ թաթիս մուշտակը սկանջիդ, ահա, ահա գոհ ես, անշուշտ կը լսես

«Գա՛ղջ է։ Տաք հաճոյքներէն աւելի հաճելի է։ Զսպաող, տեւող, ոչ մէկ յոգնութեամբ կշռուող այս թանձրացումը դիմացկուն է։ Իր դանդաղութիւնը կ'երկարի, ու երկար չէ... հարկ չկայ ըմբռնել. գոհ ես, այդ բաւական է։ Հիմա կը ճանչնամ քեզ։

«Մի՛ շարժիր. Գոցէ բոլոր դռները... չէ՞, սքանչելի է մոլորուքս, ու մուշտակս անբաղդատելի․ ․ բայց չէ՛, մի՛ ըսեր թէ գիտէիր. բան մը չպէտք է գիտնաս, յանձնուէ. Գոցէ դռները։

«Շրթներդ ալ մի՛ շարժեր։ Հին սովորութիւն է ատիկա «ուժ»ս, կը վարժուիս Անշարժացիր, քարացիր Հա՛ այսպէս...

«Ալ կարելի է քեզի խելօք բաներ պատմել։ Ալ չես միջամտեր. Սքանչելի՛։ Արդէն ճարպը կ'ընկերանայ արիւնիդ։ Սպասէ՛, կ'ընկերացնեմ արիւնդ ճարպին...

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

Գիւղապետը եւ տասնեակ մը ոստիկաններ եւ գիւղացիներ դիմադրած ըլլալով, վիրաւորուեցան: Ֆիլիպէէն օգնական զօրք հասաւ եւ վերջ տուաւ յոյզերուն:

Ռուս մասնագէտները վերադարձան

Այն ռուս մասնագէտները որ Թուրքիա գացեր էին երկիրը ուսումնասիրելու եւ նոր գործարաններ բանալու համար, իրենց գործը վերջացուցած ըլլալով, Մոսկուա վերադարձան: Խորհրդային իշխանութեան տրամադրած վարկով երկու նոր գործարաններ պիտի շինուին. երկուքն ալ՝ բամպակեղէնի համար. մէկը՝ Քայսէրի, միւսը՝ Նազիլլիի մէջ:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՊԱՂԵՍՏԻՆԻ ՄԷՋ փոթորիկ մը պայթելով, ծանր վնասներ պատճառեց: Թէլ Ավիվ քաղաքը ելեկտրականութենէ զրկուեցաւ: Խուճապ մը ծագեցաւ ծոմանդիւրդին մէջ, երբ լոյսը յանկարծ մարեցաւ: Քանի մը հոգի վիրաւորուեցան:

ԹՈՒՆԱՒՈՐՈՒԵԼՈՎ ՄԵՌԱՆ 11 սպաներ եւ զինուորներ, Պուքրէշի զօրանոցին մէջ: Ուրիշ քառասուն հոգի ծանրապէս հիւանդ են: Բոլորն ալ թունաւորուած են պահածոյ ուտելիքէ մը:

ՑՈՐԵՆԻ ԳԻՆԸ 98 փր.ի իջած ըլլալով, մեծ յուզում կը տիրէ Լօռ—է—Լուառի նահանգին մէջ (Ֆրանսա): 97 քաղաքապետներ հրաժարեցան: Կը վախցուի որ շարժումը տարածուի ուրիշ վայրերու մէջ ալ:

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Փարիզի մէջ

15 ՀՈԿՏ. ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ 21 Rue Cadet

Բանախօսութիւն, գեղարուեստական ճոխ բաժին, ճաշ, Հայկական եւ եւրոպական պարեր, պիւֆէ, եւայլն:

Մուտք՝ 5 ֆրանք

ԱՌՆՈՒՎԻԼ ԼԷ ԿՌՆԷՍ

Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ, Salle Calmann, կայարանին դիմացը:

Կը նախագահէ ընկ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ Կը խօսի՝ ընկ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Մինչեւ կէս գիշեր գեղարուեստական ճոխ բաժին: Կէս գիշերէն մինչեւ առաւօտ եւրոպական պարեր, ընտիր ճաշ:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ի նպաստ Վիէնի մանկապարտէզին: Կազմակերպուած Ֆրանսահայ Կ. Խաչի տեղւոյն մասնաճիւղին կողմէ, այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին Խաժակ ակումբին մէջ: Կը ներկայացուի ծիծաղաշարժ տեսարան մը Արեւելեան ատամնաբոյժէն, պար, երգ եւ արտասանութիւն զաւրոյի փոքրիկներու կողմէ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Իսկէնտէր Ակեան (Պիթլիզի Կարմուճ գիւղացի) 1915ին տեղահանութեան միջոցին անհետացած է: Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Սուրիա: Իմացնել Կարմուճ գիւղացի Յակոբ Ստեփանեանի, 6 Ave. porte d'Italie, Փարիզ (13): Սուրիահայ թերթերէն կը խնդրուի արտատպել:

Կարի յատուկ մոթէօրներ

1/4 ձիու ուժ մոթէօր եւ բէօնթաժ 300 ֆրանք
1/3 » » » » 350 ֆրանք

Աժան եւ հաստատուն, երկու տարուան երաշխաւորութեան վկայական, պահանջեցէք մեր ներկայացուցիչէն՝ վճարման դիւրութիւններ՝ կարի մեքենայի յատուկ լամբ 30 ֆր.

HOVHANESSIAN ingénieur
15 rue de Vienne, Paris (8)
Կ'ընդունինք Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 3-5:

ՋԿՆՈՐՍՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈՒԼՈՆԷԻ ՄԷՋ

Պուլոնը սիւռ Մէր 7 հոկտ. 932

Այսօր Պուլոնէի մէջ որսացուած է առատ հարան եւ մաքրրօ: Տանտիկիններ, օգտուեցէք առիթէն եւ կերէք հարան եւ մաքրրօ:

Կ'ուզուին յուրիա ստկող գործաւորուհիներ: Դիմել Aurran, 138 Bld. Plombière, Coin à droite, Marseille

ՎԱՐՁՈՒ ԷՆ Square de Neuilly-St. James Նէօյիի կամուրջին եւ Պուա տը Պուլոնի մօտ, գեղ. յարկաբ. ամէն յարմ., 3 եւ 4 փ 10 15,000 ֆր., 5 փ. 13 20,000 հաւ. ... Այցելել՝ 7, 9 եւ 9bis rue Casimir-Pinel եւ 11 Bld. de la Seine. Մանր. տեղեկ. Verdonnet 68 rue Boussault Փարիզ (17), հեռ. Marc. 77—16, փափաք. կը ղրկուի պատկեր. գրքոյկ.

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R. Rivoli, մէթ. Շաթլէ: Արմատ. եւ նոր մեթոտ, դարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան ... հիւանդութիւն եւ վարքոր: Ամէն օր 9—12, 2—8, կիրակի 9—12:

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ

ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ՑԵՐԵԿ, ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 2.45ԻՆ

Salle de la Mutualité (Métro Maubert - Mutualité) 24, rue St. Victor

կազմակերպուած Փարիզի եւ շրջակայքի հայ մշակութային միութիւններու եւ հաստատութիւններու կողմէ եւ նախաձեռնութեամբ Գրական Ակումբի

Բացման խօսք նախագահին Գ. ԹՈՒՐԵԷՆ ԲՆՐԲԵՐՆԱՆԻ կողմէ

Գրական բաժին

Կը խօսին՝ Գ. Գ. ԱՒԵՏԻՍ ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ եւ ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆ

Երաժշտական բաժին

«Կոմիտաս երգչախումբ» ղեկավարութեամբ Ն. Սերգոյեանի. Օր. Հայկանուշ Թորոսեան (երգ), Օր. Ջառափեան (դաշնակ), Գ. Տիգ. Ալէքսանեան (թաւջութակ), Գ. Ֆ. Աղազարեան (ջութակ):

Միջնմայի տաղանդաւոր արուեստագէտը Պ. Մ. ՄԱՔՍՈՒՏԵԱՆ (արտասանութիւն)

Թատերական բաժին

Կը ներկայացուի Ց. Պարոնեանի «Պաղտասար աղբար» կատակերգութենէն տեսարան մը, ղեկավարութեամբ Գ. Գմբէթեանի, կը մասնակցին՝ Տիկ. Տէրուան, Տիկ. Գայեանէ, Տիկ. Լաթիֆեան, Օր. Մելինէ: Գ. Գ. Կոթիկեան, Սարիմ Մաքսուտեան, Սարաֆեան, Լաթիֆեան եւ Գ. Վահան:

Տոմսերու գիները՝ 10 եւ 5 ֆրանք: Կը ծախուին հայ ճաշարաններու եւ Հրանտ-Սամուէլի գրատունը, 51 rue Mr. le Prince. Ներկայացման օրը Mutualitéի կիշէն, ցերեկուան ժամը 1.30էն սկսած: Խճողումէ առջի չառնելու համար տոմսերը գնել կանուխէն:

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ.— Օրուան առթին առթիւ լոյս տեսած է ճոխ հատոր մը՝ «Հայ Մշակոյթի Օրը»: Գինը 10 ֆրանք: Հանդէսին օրը բացառաբար պիտի ծախուի 5 ֆրանքի:

Փարիզ եւ գաւառներ

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ կամիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ իրիկուն, ժամը 8.30ին Café de la Mairie, 2 Place d'Italie, Մէթրօ Փլաս տ'Իթալի: Օրակարգ՝ զեկոյց ընկ. Ա. Գիւլխանտանեանէ եւ պատգամաւորներու ընտրութիւն:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ «Աղբիւր Սերոբ» ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը կիրակի, առաւօտ ժամը 9ին: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԿՐԸՆՈՊԼԻ կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Հ.Յ.Դ. Ակումբին մէջ, Croix-Rouge, rue St. Martin d'Hérès Chemin de la Plaine. Օրակարգ՝ նախորդ ընդհ. ժողովի շարունակութիւն: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Ներկայանալ անդամատետրով: Բացակաները նկատի պիտի առնուին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր խումբի ժողովը վաղը Կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Ներկայանալ անդամատետրով.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Գույվար Օտտօի Վռամեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր չորս խումբերը՝ Հրայր, Մուրատ, Կայծակ եւ Գայլ Վահան վաղը Կիրակի իրիկուն ժամը 6ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Բացակաները նկատի պիտի առնուին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատ. Միութեան վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Կարտանի նորակազմ Պատ. Միութեան անդամները վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին տեղւոյն Դաշնակցութեան Տան մէջ: Ներկայ պիտի ըլլան վարչութեան ներկայացուցիչները

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Իշխան ենթակոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՊԵՐԷԹ

ՀԱՅ «ՏՐԱՄ-ՕՊԵՐԷԹ» ԽՈՒՄԲԸ
ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ԴԵՐԱՍԱՆ
Ս. Սուրաբեանի
կը ներկայացնէ ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ
օպերէթ 4 արար,
11 Հոկտեմբեր 1932, Կիրակի գիշեր ժամը 8.30ին
Salle des Sociétés Savantesի մէջ
8 rue Danton, Paris (6e) Métro: St. Michel et Odéon

Արեւելեան երաժշտութիւն՝ ղեկավարութեամբ ԹԱՌԻՍ ԺՕՐԺԻ:

Երրորդ արարին Տիկին Մ. ՍՈՒՐԱԲԵԱՆ կը պարէ Կովկասեան պարը եւ կ'երգէ «ԱՅՆ Ո՞Վ ԷՐ ԵԱՐԱՔ...» եւ «ԱՉԵՐ ՍԵՒՈՐԱԿ»:

Տոմսերու գիները՝ 25, 15 եւ 10 ֆրանք. կը ծախուին բոլոր ծանօթ վայրերու մէջ: Իսկ ներկայացման գիշերը թատրոնի կիշէն՝ ժամը 7էն սկսեալ: Ազգ: Փոքրի տակ է «Սայաթ-Նովա»:

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ Կ. ԽԱՉԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՔ - ՄԱՀՈՆԻ ՇՔԵՂ ՍՐԱՀՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Նոյեմբեր 19ին Շաբաթ գիշեր: Կը խնդրուի նկատի առնել այս թուականը:

Պարահանդէս

Նախկին պատերազմիկ Հայ Սպաներու Միութեան կողմէ Նոյեմբեր 25ին ֆրանսական Զինուորական Ակումբի սրահներուն մէջ, Cercle Militaire, Place St. Augustin. Կը խնդրուի նկատի առնել այս թուականը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (1)

ՆԷՃՏԷՏ ԵՒ ՐԱՃԻԼ
ԿԱՄ
ԱՐՈՒՍԵԱԿ ԵՒ ԻՒՂԻԿ

ԴՐՈՒԱԳ ՄԸ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ)

Այս իրական եւ զարհուրելի պատմուածքը՝ հայկական Մեծ Եղեռնի օրերից՝ լսած եւ գրի եմ առած Արուսեակի պատմածով:

Ապրիլեան եղեռնի օրերին, երբ Թուրքիոյ հայաշատ նահանգների ու գաւառների հայ ժողովուրդը տեղահանութեան պատրուակի տակ կոտորածի ենթարկուեց, իսկ հարիւր հազարները անլուր տանջանքներ կրելուց յետոյ աքսորի ճամբին, Տրապիզոնի Հայերից շատերը տակաւին ողջ ու առողջ էին: Դրանց մէջ էին Գլըճեան, Ճզնաւորեան եւ այլ ընտանիքները, սակայն դրանք էլ նման էին թոկից կախուածների եւ առաւօտ – իրիկուն զողում էին սարսափահար, աչնան տերեւի պէս…

1915 յուլիս 20ին, տիկին Գլըճեանը հետն առաւ երեք աղջիկներին ու մէկ տղային, եւ տարաւ Տրապիզոնի Յունաց մետրոպոլիտին յանձնեց, որպէս զի պաշտպանէ իր սիրասուն զաւակներին, քանի որ նրանց իր մօտ պահելն արդէն վտանգաւոր էր դարձել: Այդ օրերին մի մասնաւոր կարգադրութիւն էր եղել Թուրքիոյ կառավարութեան կողմից, թէ երեք հարիւր որբեր կարող են պատսպարուել Յունաց, Ամերիկացոց եւ Ֆրանսական կրօնական միսիոնարութեանց քով: Տիկին Գլըճեանի զաւակները մէկ օր մնում են մետրոպոլիտի քով, յաւ կեթակրւում են ուրիշ բազմաթիւ հայ երեխաների հետ միասին, սակայն երկրորդ օրը թրքական մի զօրագունդ է մանում Տրապիզոն եւ բոլոր որբերին ժողովում են, զնում որբանոց. Իւրաքանչիւր թաղում մի տուն են վարձում եւ անուանում որբանոց: Արուսեակը 12 տարեկան էր, իսկ քոյրերը 9 եւ 7 տարեկան, եղբայրը 5 տարեկան: Դրանք միասին զետեղւում են մէկ որբանոցում…

Ամէն օր սակայն թուրք սպաները գալիս էին ու մտնում որբանոցի մէջ եւ ամէն անգամ նրանք ընտրում էին մեծ ու գեղանի Հայուհիներին, տանում էին իրենց հետ, իսկ փոքրերին տակաւին ձեռք չէին տալիս: Որբանոցից հանում էին նմանապէս տղաներին: Արուսեակը իր փոքրիկ եղբօրը երկու օր գաղտնի պահում է, սակայն երրորդ օրը ձեռք է ընկնում եւ նրան այնպէս են տանում, ինչպէս բազէն կը յափշտակէ հաւի ձագին…

Ընտրութեան հերթը հասաւ մանկահասակ աղջիկներին: Նրանց ուզում էին ուղարկել Րիզէ, Օֆ, Սիւրմէնէ եւ այլ տեղեր՝ մահմետականացնելու նպատակով: Մի օր էր փոքրիկ քոյրերին էլ են ուզում տանել, սակայն Արուսեակը լալով ու ճչալով ընկնում է քոյրերի վրայ, աղաչում – պաղատում է որբանոցի բժիշկին և մի կերպ կարողանում է փրկել քոյրերին: Որբանոցից միայն փոքր երեխաներին յանձնել ուզում են փոքր երեխաներին յանձնել աւելի տարիքոտ օրիորդներին, որ խնամեն. Երկու շաբաթ այդպէս խնամում են, բայց մէկ օր դաւադրաբար կաթի մէջ թոյն են խառնում եւ մօտ 50 որբերը, ծծելով այդ կաթը, մեռնում են տանջանքների մէջ հէնց խնամող օրիորդների գրկում: Թշուառ որբերը նախապէս կապտում էին եւ մէկ-կէկ – մէկիկ անշնչանում.

Սայլը բերին կանգնեցրին որբանոցի քով, մեռած երեխաներին լցրին մէջը, զաղիր ռճիրը թաղցնելու համար թշուառ որբուկների դիակները ծածկեցին գունաւոր սաւաններով, ապա տարան ու ծովը նետեցին բոլորին: Պոնտական ծովը կլանեց ամէնքին մի վայրկեանի մէջ…

Թող արար աշխարհն իմանայ, որ կաթին մէջ թոյն էր խառնել որբանոցի թուրք բժիշկը…

Արուսեակենց որբանոցը զետեղուած էր Տրապիզոնի Չէյթինլիկ փողոցի դպրոցական շէնքում: Այդտեղ կային մօտ 300 հոգի: 16, 17 եւ 18 տարեկան հասունացած օրիորդներ քիչ չէին: Կառավարիչը խորհուրդ էր տալիս ընտրութեան ժամանակ փոք ... եւ մի կերպ ձգձգել որբանոցում մնալը:

Կառավարիչն էլ այդպիսի բարի խորհուրդներով էր ուզում հանգստացնել իր արթուն խիղճը…

Թուրք կառավարութիւնը հրաման հանեց, թէ մուսուլման ողամարդիկ կարող են գնալ որբանոց եւ ընտրել կեավուր աղջիկներից իրեն համար ադախին, ողջեգիր կամ կին: Եւ որսական շների նման թափւում էին որբանոց Մոսկոյի ճետերը, անտղում էին, ընտրում եւ բռնութեամբ քարշում – տանում…

Հերթը հասաւ մանկահասակ Արուսեակին: Ոստիկանական մի մեծաւոր, միակնանի, մօտ 40 տարեկան, մի օր եկաւ որբանոց յատկապէս հայ աղջիկ տանելու. երբ մեծաւորը բարձրանում էր սանդուղներից, Արուսեակը գլխին քող քաշեց, որ զանգուր մազերը թաղցնէ եւ տգեղ երեւայ, որպէս զի չհրապուրէ ոչ ոքի: Մեծաւորը նստեց, թէյ խմեց կառավարչի հետ միասին, բայց շարունակ աչք էր ածում դէս ու դէն եւ Արուսեակին էր փնտռում, որ աչքի չերեւաց, մինչեւ որ մեծաւորը հեռացաւ. Միւս օրը կառավարիչը ասաց, որ հաւատքեանը քեզ է ուզում, Արուսեակ, եւ դժբախտաբար ուժ չպիտի ունենամ դիմադրելու. աւելի լաւ կ'անես, եթէ գնաս գիւղը: Նոյն խորհուրդը տուաւ եւ իր մասսաուհին, 11 տարեկան մի աղջիկ: Կառավարիչը Արուսեակին եւ իմաստուհուն տարաւ ամէնէն վարի յարկը, տուաւ մի սրուակ ջուր եւ ասաց, որ մինչեւ իր վերադարձը մնան այդտեղ, սակայն որբերը աղաչանք-պաղատանք արին, որ վարիչը տանի իրենց տունը: Վերջինս յօժարում, պատճառաբանելով որ ադախին եւ կին ունի: Նկուղում մնացին մինչեւ միւս օրը. գիշերները գալիս յափշտակում էին գեղեցիկ աղջիկներին: Աղջկերքը լալիս էին…

Միւս օրը վարիչը իջնում է ցած, ձայնում է եւ ներս մանում: Ասում է, թէ քանի ինքն ողջ է, թոյլ չի տայ յափշտակել երկուսին, միշտ դրանց հիւանդ կը ձեւացնէ, մինչեւ որ մի տեղից լոյսը ծագէ…

Վարիչը օրիորդների ծնողներին ծանօթ էր, մի քիչ էլ բարի մարդ էր

ՑՈՎԱԿ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա և գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ
9
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
1932

9 Octobre

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2004

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՓԱ՛ՌՔ ՀԱՅ ՄՏՔԻՆ ՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻՆ.— ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՅԹԻՆ, ՈՐ ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ ԱՅՍՕՐ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԵՐ ԿԵԱՆՔՆ ՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

Առաջին անգամ չէ որ Մշակոյթի Օրը կը տօնուի Փարիզի մէջ։ Բայց, առաջին անգամ է որ, տօնը կը սարքուի այսքան շքեղ ու լայն ծրագրով մը։

«Յառաջ»ն էր որ, առաջին անգամ արծարծեց տարին մէկ օր Հայկական Մշակոյթին յատկացնելու խնդիրը (1927)։

Գաղափարը ընդունելութիւն գտաւ ամէն տեղ, եւ Փարիզի մէջ «Յարդգող»ը ստանձնեց անոր առաջին կազմակերպումը։

Սկզբնաւորութիւնը, թէեւ համեստ, կազդուրիչ էր անոր համար որ կը մասնակցէին բոլորն ալ։

Դժբախտաբար, շուտով ճեղք մը բացուեցաւ այս ճակատին վրայ եւս։ Եւ հոսանք մը նախընտրեց «Թարգմանչաց տօն», կատարել ժամուն բակը, հետեւելով հին աւանդութեան մը։

Մինչդեռ, բոլորովին ուրի՛շ բան էր մեր առաջարկած Օրը — Հայկական Մշակոյթ։

Մխիթարար այնքան պղտորեցաւ որ, անցեալ տարի շունեցանք Մշակոյթի օր. մինչդեռ աւելի համեստ գաղութներ տօնեցին զայն։ Նոյն իսկ Ֆրանսայի մէջ, — Մարսէյլ, Լիոն։ Ու Պերլինէն մինչեւ Պուքրէշ եւ Պարսկաստան։

Պէտք է շնորհաւորել Գրական Ակումբը, որ այս տարի յաջողեցաւ նորէն համախմբել բոլորը, եւ սարքել այսօրուան տօնը, — համազգային եւ համատարած։

Կը մնայ որ ժողովուրդը, իր կենդանի հետաքրքրութեամբ եւ ներկայութեամբ, ապացուցանէ թէ իսկապէս տէրն է իր արժէքներուն։ Իր մտքի ու արուեստի վաստակին։

Արդարեւ, ի՞նչ կը նշանակէ տօն սարքել, ճառել, երգել, փառաբանել սալ, — եւ ունկնդիր չունենալ։ Կամ չունենալ այնպէս ինչպէս կ'ունենան մեր բախտակից Յոյները, — հոծ եւ տաք բազմութեամբ։

Իր սեփական արժէքներուն պաշտամունքն ալ, նոյն իսկ եթէ պղատոնական ըլլայ, պարտք է եւ կազդոյր։

Իսկ մենք կը... ո՛չ ունինք մէկուն մէ միւսին։

Մանաւանդ այսօրուան ազգութեան մէջ, երբ հարթիչ գլանը, անծանօթ, այլասերման լոլիքները կը բանին անողորմաբար, կը ջնջեն ու կը ճզմեն ինչ որ կ'իյնայ իրենց ճամբուն վրայ։

Այս տարի, կազմակերպիչ յանձնախումբը մէջտեղ հանած է յիշատակելի գործ մըն ալ,—հատոր մը՝ նուիրուած Հայկական Մշակոյթին։ Անթուական, բայց գնահատելի։

Մեր ձեռքն է, տարին մէկ օր յատկացնելով հայկական արուեստի եւ մտքի երկունքին ու վաստակին, հետզհետէ գործի վերածել խօսքերը, եւ աւելի դրական գործեր կատարել։

Այսօր, ամէն բանէ առաջ, Մշակոյթի Օրուան գաղափարը բազմութիւններուն ներարկելու, զայն համաժողովրդական, ծաւալուն, վարակիչ տօնի մը վերածելու հոգն ունինք։

Հարկ է նախ զայն ապահովել, որպէս զի չմոռցուի, բախտին չձգուի ո՛ր եւ է ատեն, եւ ո՛ր եւ է վայրի մէջ։ Ու մանաւանդ, ձեռնպահութեան պատրուակ չտայ ո՛ր եւ է հոսանքի։

Ուրիշ պարագաներու տակ, չափէն աւելի նախանձախնդիր ենք ազգային ինքնաւորութեան, հպարտութեան տեսակէտով։

Ինչո՞ւ նոյն առաջնութիւնը չպիտի ունենանք մեր իրական եւ տեւական փառքերուն համար, որ կը խտանան մէկ բառի մէջ, — Հայկական Մշակոյթ։

Եթէ չի բաւեր մեր գիտակցութիւնը, ներշնչուինք մեր այսօրուան կեանքէն, որ հետզհետէ կը մղէ դէպ ի «օրբազան եսասիրութիւն»։ Դէպ ի ամուր ինքնավստահութիւն եւ արդար հպարտութիւն։

Քու սեփական ստեղծագործութեանդ Օրն է այսօր, աբի՛ ժողովուրդ։

Միայն վիշտն ու սուգը չեն որ բաժին ինկած են քեզի։ Ոչ ալ նկուն թշուառութեան յիշատակարան մըն է քու պատմութիւնդ։

Այն օրէն որ քու տեղդ գրաւեցիր արեւուն տակ, քու միտքդ ալ իր Թռիչքն ունեցաւ, իր երկունքն ու վաստակը՝ դարէ դար։ Եւ այս՝ հակառակ այնքան դժոխային պայմաններու։

Ուրիշներ, աւելի զօրաւորներ, աշխարհակալ եւ աշխարհադղորդ ուժեր ինկան իրենց փառքերու փլատակներուն տակ. իսկ դուն լոյսի ակօսներ բացիր արեան ճապաղիքներու մէջ, աշխարհաւեր բարբարոսութեանց ճամբաներուն վրայ։

Ամբողջ սերունդներ անճիտուեցան քու հազարամեայ պատմութեանդ ընթացքին, օտար մականը ուզեց փոշիացնել քեզ եւ նետել Թանգարան։

Բայց ահա դուն կաս, կը մնաս, ու կը շողաս նոյն իսկ ակնախտիղ պողոտաներուն վրայ, այստեղ ինչպէս Ամերիկա, եւ ամէն ուր որ մասնիկ մը կայ քու ծոցէդ։

Տօնէ փառքերդ օրը արդար հպարտութեամբ, հաւատքով ու խանդավառութեամբ. որովհետեւ, դո՛ւն ալ, թէեւ «ամծու փոքր», ունիս այն թանկագին ժառանգութիւնը որ կը կոչուի յաւիտենական արժէք, — միտք եւ արուեստ։ Մշակոյթ։

Դուն պարտուեցար քաղաքական գետնի վրայ, բայց կաս ու կը մնաս իբրեւ ստեղծագործող ուժ։ Իբրեւ ազգակ մը որ իր բաժինն ունի միջազգային քաղաքակրթութեան մէջ։ Իր ճրագը՝ լուսացնցուղ ջահերու կարգին։

Տէ՛ր եղիր փառքիդ ու վաստակիդ, ինչպէս տէրն ես իրաւունքիդ եւ արիւնիդ։

Շ.

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ականատեսի պատմութիւնները Մակեդոնիոյ երկրաշարժի մասին

ԱՀԱՒՈՐ ԴՐՈՒԱԳՆԵՐ

Ցնցումները դադրած են Մակեդոնիոյ մէջ (Խալքիտեան թերակղզի կամ Խալքիտիքի). եւ հիմա թղթակիցներու նկարագրութիւններն են որ իրարու կը յաջորդեն, պարզելու համար աղէտքը։

Սելանիկի յունական թերթերէն կ'արտատպենք հետեւեալ դրուագները.—

Երիսոյի հեռագրական պաշտօնեայ Պ. Քուրթէֆիս, որ գտնուեցաւ կրցած է ազատել իր կնոջ կեանքը եւ պառկիլ գայն հիւղակի մը մէջ, աղէտէն անմիջապէս յետոյ սկսած է վիրաւորները եւ մեռեալները հաւաքել։ Այս պաշտօնեան քանի մը բաներ կը պատմէ։ Գտած է երեխաներ, որոնց ոտքերը դուրս թափած էին քարակոյտերու տակ։ Կիներ՝ որոնք կտոր կտոր էին եղած։ Այր ու կին զիրար գրկած մեռած էին։ Մեծ հայր մը իր աղջիկով ու թոռներով մնացած էին փլատակներուն տակ եւ չնչահեղձ եղած էին բոլորն ալ։

Ողբերգական է եկեղեցիի լուսարարին պատմութիւնը։ Տղան այդ իրիկուն եկեղեցի կը գտնուէր նորոգութեան մը համար։ Ցանկարծ, եկեղեցին փուլ եկած է եւ տղան մնացած է քարակոյտերու տակ։ Յաջորդ օրը հանած են անոր դիակը՝ կտոր կտոր եղած։ Հայրը — դժբախտ լուսարարը — հիմա կէս խենթցած է...

Վախէն յիմարացած, ոմանք մերկ, բոլորը շուարած, խենթերու պէս, վիրաւոր ու գարնուած դէպ ի բացատները կը փախչէին։ Թաղերը կը պարպուէին, իսկ տուները կը շարունակէին փուլ գալ։ Մայրեր՝ իրենց զաւակները գրկած կը ջանային ազատել։ Բայց մահը զարանակալ կը սպասէր. պատերը, քարերը, գերանները կը սպաննէին, հողը կը ճեղքուէր, կոխած տեղիդ վրայ վստահ չէիր։

Սթրաթոնի գիւղին մէջ։ Ծովեզերքը վիրաւորներ լեցուն են։

Չարութիւնք

Ասոնց դէմքերը, անդամները այնպէս մը ձեւէ դուրս ելած են, որ մարդ կը տարակուսի ընդունիլ, թէ անոնք մարդկային էակներ են։ Գեղեցիկ գեղջկուհիներ հրէշներու կերպարանք առած են։ Ծերունիներու եւ համակրելի գիւղացիներու մարմինները վերէն վար վէրքերու մէջ են։ Զարս վիրաւորներ արդէն մեռած են։ Ուրիշներ ալ բռնած են այդ ճամբան։ Փոտախտ, պարկախտ (թէթանոս)

Պատկեր մը՝ աւերակներու մէջ։ Դպրոցը քանդուած է։ Կիսափուլ մէկ պատին վրայ կախուած կը մնայ դեռ Միտաւլիսի պատկերը։ Կարասները ջարդ ու փշուր եղած են։

Հազիւ թէ կրնամ ցաւէն ու յոգնութենէն ոտքի կենալ։ Գաւաթ մը ջուր կ'ուզեմ։ Կաթի՛լ մը անգամ չկայ.

Մադրայի տնօրէնը Պ. Փոլիթիս, արտի մորմոքով մը կը պատմէ ինծի այսպէս

— Պետական պաշտօնեաներու ակումբն էի։ Տղաքը ցնացուցած էին եւ սպասուհին կը հսկէր անոնց վրայ։ Կինս՝ Սելանիկ կը գտնուէր։ Ցանկարծ շարժ մը եղաւ։ Երեք — չորս երկվայրկեանի մէջ ակումբը քարուքանդ դարձաւ։ Ես ալ չեմ գիտեր թէ ինչպէս դուրս նետուեցայ։ Բնականաբար, ամէնէն առաջ վազեցի մազաստուն, որուն երկրորդ յարկին վրայ կը քնանային տղաքս. անոնելու համար թէ ինչ են եղած։ Խենդի պէս էի։ Շէնքերը կը փլէին։ Ծովը կը մռնչէր։ Ամէն կողմ փոշիի ամպ մը ծածկած էր, կարծես ուրական մը պարբած ըլլար

Իրաքի անկախութեան տօնը

Իրաքի Թագաւորը հանդիսաւոր ճառ մը խօսեցաւ հոկտ. 6ին, Իրաքի վերջնական անկախութեան եւ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամակցութեան առթիւ։ «Մեր յաղթանակը, ըսաւ, մէկ անձի չենք պարտիր, այլ ազգին հաւաքական ճիգին եւ այն համերաշխութեան եւ յարատեւութեան զոր ցոյց տուինք մեր պայքարի ընթացքին։

«Այժմ կը գտնուինք նոր շրջանի մը սեմին վրայ, ուր մեր երկիրը կը ստանձնէ ամբողջական պատասխանատուութիւնը իր ինքնավարութեան։ Ուրեմն, անոնք որ կը մերժէին աջակցիլ, այլ եւս չեն կրնար չմեղադրել յառաջ քշելով բաժանել պատասխանատուութեան պատրուակը։ Մեր ամբողջ ապագան կախում ունի յառաջիկայ քանի մը տարիներէն. Միացեալ աշխատանքի պէտք ունինք, մասնաւորապէս ազգային պաշտպանութեան համար, ինչպէս եւ հաղորդակցութեանց, հանրային կրթութեան եւ առողջապահութեան գործերուն մէջ. Անկախութիւնը անկարելի է առանց ուժի, առողջապահութեան, հարստութեան եւ կրթութեան։ Երախտապարտ եմ Մեծն Բրիտանիոյ աջակցութեան համար։ Վստահ եմ թէ այդ աջակցութիւնը պիտի շարունակուի մեր փոխադարձ բարիքին համար։ Իրաքը ուրիշ նպատակ չունի եթէ ոչ խաղաղութիւն եւ ծառայութիւն մարդկութեան»։

Ուտեստի տագնապը Խ. Միութեան մէջ

Մոսկուայէն հասած վերջին լուրերու համաձայն, ուտեստ ճարելու դժուարութիւնը մեծապէս աւելցած է վերջին քանի մը շաբաթներու ընթացքին, այսինքն ճիշդ այն պահուն երբ առատ պաշար կայ։ Տագնապին գլխաւոր պատճառն է բաշխման կարգ ու սարքին կազմալուծումը։ Թերթերը լեցուն են ծանր մեղադրանքներով, ուղղուած՝ մասնաւորապէս գործարաններուն դէմ որոնք իրենց գլխուն ճարը չեն նայած։ Գիւղացիները միշտ կը դժկամակին շուկայ տանիլ իրենց բերքը, գլխաւորաբար այն պատճառով որ չեն կրնար հագուստ, գործիքներ եւ ուրիշ անհրաժեշտ իրեր գնել։ Նաեւ այն պատճառով որ սարսափի մատնուած են, շահագէտներու դէմ մղուած պայքարէն։ «Պրաւտա» կագէթան կը գրէ թէ՝ Լէնինկրատի կաթի բաշխումը նորէն խանգարուած է, եւ յաճախ չի բաւեր նոյն իսկ երախաներուն։

Տագնապի մատնուած է նաեւ Մոսկուան։ Գործնաւորման մարմինները ե-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԻՒԳԷԼԸ ՄՈՒՍԱՅԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԸ

որուն բացումը կատարուեցաւ Սեպտ. 18ին, ի ներկայութեան Զէյթունցի ծովակալին

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆՈՐԷՆ ԽՈՆԱՐՀՆԵՐԸ

Փոքր տ'Իթալին ալ ունեցաւ իր մանկապարտէզը, որ կը բացուի այսօր իսկ, առաւօտեան ժամը 9ին։

Նորէն խոնարհ աշխատաւորներ, դրացի՝ ՅԱՌԱՋի թաղամասին.

Քանի մը տարի է որ կը հետապնդէին այս ծրագիրը։ Ու վերջապէս յաջողեցան բանալ ծաղկոց մը, նախաձեռնութեամբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի մասնաճիւղին եւ աջակցութեամբ Դալլոցաէրի վարչութեան։

Ուրեմն, Պանեէօ — Քաշանէն եւ Իսի—լէ—Մուլինոյէն յետոյ, Փարիզի երրորդ խոնարհ թաղամասն է որ գործի կը փարի, նոր սերունդին փրկութեան համար։

Անշուշտ այնքան սրբան կը նեղեն տեղական պայմանները եւ իրենց նիւթական միջոցները։

Ապրի՛ք, քանուար հայրենակիցներ։

Ձեր այս մէկ ձեռնարկը աւելի արժէք ունի քան տասը շողշողուն ծրագիր։

Միեւնոյն ատեն, Մարսէյլէն թղթակից մը կ'աւետէ համեստ արուարձանի մը, Քոմոնի շէնքին աւարտումն ու բացումը.

Դարձեալ խոնարհ դասն է որ կը փայլի այս ձեռնարկին մէջ։

Եւ նոր կ'իմանանք թէ շինուած շէնքը սովորական մատուռ — մանկապարտէզ մը չէ, այլ հաստատութիւն մը որ կրնայ մինչեւ 250 աշակերտ առնել, միեւնոյն ատեն ծառայելով իբրեւ առաջնորդարան։

Իսկապէս որ, հրաշքներ կրնան գործել մեր խոնարհ խաւերը, երբ կը մընան իրենք իրենց գլխուն, փոխանակ հեռաւոր սուրբերու շուքին կառչելու։

Օրինակ, այնքան ազմուկէ յետոյ, Մարսէյլ քաղաքը ոչ իսկ մանկապարտէզ մը ունի. իսկ խեղճուկ մատուռն ալ տեւ փակեր են վերջնապէս...

ՎԱՀԷ

ԲՈՒԹՆ ԿՌԻՒ ՄԸ ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

Սուրիայէն «Թայմզ»ի կը հեռագրեն թէ բուռն կռիւ մը տեղի ունեցաւ Խառանի դաշտին վրայ, աւազակներու և Թուրք սահմանային զինուորներու միջեւ, որոնք եկած էին Ուրֆայէն։ Տասնըմէկ աւազակներ սպաննուեցան եւ 20 հոգի գերի բռնուեցան։

ՊԱՊԸ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ ՇԻՆԵԼ ԿՈՒՏԱՅ

—)(o)(—

«Արտնէյ Կրաֆիք» կը գրէ թէ Պապը որոշեր է շարժանկար գործածել, իբր միջոց կրօնական փրոփականտի եւ երբեք կրօնականներ կը գրկուին Հոլիվուտ, շարժանկարի մասին ուսումնասիրութիւններ կատարելու եւ անոր արհեստագիտութիւնը սորվելու համար։ Երբ այս եկեղեցականները դառնան Հռոմ, Պապը «սթուտիօ» մը պիտի հաստատէ Վատիկանի մէջ, ուր ֆիլմեր պիտի պատրաստուին սուրբերու եւ քրիստոնէական առաջին դարերէն սկսեալ, բոլոր նշանաւոր եկեղեցական հայրերու կեանքը ներկայացնելու համար։ Վատիկան մեծ հետաքրքրութիւն ցոյց կուտայ կրօնական ֆիլմերու մասին, ինչպէս տեսնուեցաւ Ս. Անտոնի վեցհարիւրամեակին հանդիսութեանց առթիւ։ Այդ հանդէսներուն ատեն շարժանկարով ներկայացուեցան Ս. Անտոնի կեանքը եւ անոր հրաշքները, մասնաւորապէս այն նշանաւոր դրուագը, ուր, բստ աւանդութեան ձուկեր ջուրէն դուրս ելեր են սուրբին խօսքերը լսելու համար. Վատիկան կրօնական փրոփականտի մեծ միջոց մը կը նկատէ խօսուն շարժանկարը։

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ ԵՒ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՎԱՐՁԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՑՈՅՑԸ

Դամասկոսի վարժականները մեծ միթինկ մը գումարելով, որոշեցին հոկտ. 8էն սկսեալ 3 օր փակ պահել ամբողջ շուկան եւ դադրեցնել ամէն գործառնութիւն։ Եթէ երբեք օրէն վերջ ալ, կառավարութիւնը գոհացում չտայ վարժականներու պահանջներուն, բոլոր խանութներու բանալիները պիտի յանձնուին կառավարութեան

Ասկէ զատ, մասնաւոր պատուիրակութիւն մը դիմում պիտի կատարէ մարզպանութեան և կառավարութեան պետին, արագ լուծում մը տալու համար իրենց պահանջներուն։

Պէյրութի կոմիտէն եւս որոշած է այդ միեւնոյն թուականին փակել շուկաները, ի նշան բողոքի վարձքերու ադութեան դէմ։

—)(o)(—

ԸՍՄԷԹ ՓԱՇԱ չորեքշաբթի օր նոր կամուրջ մը բացաւ Եփրատի վրայ, Քէօմիւրհանի մէջ (Մալաթիա)։ Կամուրջը 540 ոտք երկայնութիւն ունի եւ Թուրքիոյ ամենամեծ կամուրջն է։ Կոչուեցաւ Ըսմէթ փաշայի անունով։

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՈԳԻՆ

Պաշտամունքի զգացումը, որ ունի հայ ժողովուրդը դէպի իր մշակոյթի արժէքները, պաշտամունքն է իր ազգային փոթորկոտ ոգիին, որ դարերու ընդմիջէն ալիք կուտայ, կը փրփրի, կը բեկբեկի, շատ յաճախ կը խեղդուի, եւ սակայն, որ եւ է անկիւնէ նորէն ալիք կուտայ, առանց իր լման թափն ու կատարելութիւնն առնելու:

Ու հայ ժողովուրդը, ինչպէս դարերու ընթացքին, այնպէս ալ այսօր, հակառակ իր ցիր ու ցան վիճակին, պաշտամունքով ու գուրգուրանքով կը բոլորուի հայ մշակոյթին շուրջ: Հոգեկան մխիթարանք մըն է այդ, անեւելու, ապրելու եւ գծագծելի գիծ մը, — յետ մահու, — թեղելու եւ անմահանալու տենչ մըն է, որ ոչ միայն յատուկ է անհատներու, այլ նաեւ հաւաքականութեան, ինչ որ ամէնէն ամուր կռուանով կը ձեւաւորուի ազգ հաւաքականութեան մէջ:

Հայ ազգի անհատական ստեղծագործութիւնները, արդիւնք հաւաքական միջավայրի, հետզհետէ սեփականութիւնը կը դառնան հաւաքականութեան, ու կ'ըլլան ազգի հոգիի արձանագրումը, մնայուն արժէքը, յաւիտենականն ու անմեռը: Ազգային մշակութային ոգին ալիք կուտայ բոլորի հոգիին մէջ: Տեղ մը կ'արտայայտուի երգով, տեղ մը գրականութեամբ, տեղ մը ճարտարապետութեամբ, ուրիշ տեղ մը քաղաքական թափքով: Մշտական գալարումներով կ'անցնի ցեղին հոգիի բաւիղներէն, կը դառնայ կիրք ու երազ, տենչանք ու ուժ, մինչեւ որ այս կամ այն անհատին միջոցաւ կը կաղապարուի, մարմին կը առնայ, ինքնուրոյն արժէք կը դառնայ եւ բիւրեղացած զմայլելի կաթիլներու պէս կուգայ կը փլուի հաւաքական հարստութեան վրայ, որ կը կոչուի ազգային մշակոյթ:

Փոթորկալի կեանք ունեցող ազգի մը համար, ինչպիսին է հայ ազգը, կեանքի եւ քաղաքականութեան բոլոր դառնութիւններուն, բոլոր ձախողանքներուն, բոլոր բռնութիւններուն, եւ սարսափներուն փոխարէն, մշակոյթի հոգեկան թռիչքներն եկած եւ ձեւաւորած են անոր դէմքը, արտայայտած են անոր հոգիի անկախութիւնը, հազար տարիներու ճամբան կտրած են՝ թեւը թեւին կապած՝ չմեռնելու իր վճռական կամքը յայտարարելով

Ու ինչ որ մնացած է մինչեւ այսօր, ինչ որ ազատած է մեզի վիճակուած անօրինակ փոթորիկներէն, բեկորներն են մեծ հարստութեան մը, որ հրաշքութիւնը պիտի կազմէր որ եւ է մեծ ազգի: Հողն ու փոթորիկը շատ բան տարեր են, դարերու խաւարը իր փոշիներուն տակ ծածկած է կամ խաթարած մեր ժողովուրդի հոգիի արձանագրումները: Սակայն ինչ որ մնացած է, եւ ինչ որ այս վերջին դարաշրջաններուն եկած ու աւելցած է բաքանչելի աւերակներուն վրայ, արժէք մըն է, ՄԱՍՈՒՆՔ ՄԸ, որ սրբազան տաճարի մը տեղը կը բռնէ մեզ համար, մեր ժողովուրդն իր շուրջը կը համախմբէ, պաշտամունքի կը կոչէ բոլորիս, ու մեր հոգիի անմահութիւնը կը հռչակէ մեր շրջապատին մէջ:

Հայ ժողովուրդը իր մշակոյթին կապուելով, անոր արժէքներն ըմբռնելով, անոր մեծութիւնը պաշտելով, ինքզինքը կը պաշտէ, իր հոգիի երգը կ'երգէ, իր անմահութիւնը տեսական կը դարձնէ, իր անձնավստահութիւնը կը գտնէ, եւ օղակ առ օղակ կը կապուի դարերուն, ուժ ու թափ կ'առնէ իր անցեալ եւ ներկայ հոգեկան փոթորկումներէն՝ աւելի ծաւալուն ու աւելի կատարեալ դրսեւորելու իր հոգեկան ապրումները:

Ու այս բոլորէն աւելի, երբ մեր խորհրդածութիւնը կը յամենայ հայ մշակոյթի իմաստին ու արժէքին վրայ, մեր մտածումը կ'երթայ այն մեծ կարելիութեան, որ կը յատկանշուի հայ մշակոյթի ոգիի փոթորկումներէն: Այո, մեծ կարելիութիւնը, որ միշտ կիսատ մնացած է, որ խորշակներէն ամքած է, որ բարբարոս ոտքերէն տրորուած է, որ թափառական կեանքի բերումով թափթփուած է, ու չէ գտած իր վերջին կաղապարը, իր կատարեալ գագաթնակէտը: Եւ սակայն այս ժողովուրդի փոթորկոտ հոգին սաւառնած է դէպի ոգեկան բարձունքները, աստուածեղէն կոչում մը ունեցողի առաքելութեամբ: Այդ կոչումը ունեցած է եւ ունի հայ ժողովուրդը, իր հազարամեայ ճանապարհներուն վրայ: Եթէ մեծագոյն բարձունքները չէ հասած, կը մնայ անկուռ մրցորդ մը մշակոյթով հպարտ ազգերու կողքին, առանց անոնց պայմաններն ու միջոցներն ունենալու:

Այս մեծ կարելիութեան գիտակցութիւնը, կամ եթէ կ'ուզէք, զգացումն ունեցած է հայ ժողովուրդը, ու իր պաշտամունքը շղթայելով իր մշակութային արժէքներուն ու դէմքերուն, ան, գալիք օրերու լիակատար յաղթանակի երազն է որ կը գուրգուրայ իր հոգիին խորքը, հաւաքաբար եւ անհատաբար:

Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ

ՏՕՆԱԿԱՆ

— :-: —

Տօ՞ն կայ հոգւոյս մէջ այս գիշեր:
Սիրտս դալար է հարսնեւո՞ւն·
Գիւղի կուտան յայսերս ժպտուն·
Տօ՞ն կայ հոգւոյս մէջ այս գիշեր:

Իղձերս ունին արբշռութի՞ւն·
Ու կը խմեն գինին փարչ փարչ,
Կ'ըլլան գինո՞վ, կ'երգեն զուա՛րթ·
Իղձերս ունին արբշռութի՞ւն:

Սիրտս մրրիկ չէ՛ այս գիշեր·
Ես ալ տրտում չե՛մ ինչպէս միշտ.
Ինչո՞ւ, ի՞նչ կայ չեմ գիտեր ճիշդ:
Սիրտս մրրիկ չէ՛ այս գիշեր·

Սեւ անցեալէ՞ս, բան չեմ յիշեր
Գէ՛թ այս գիշեր...

Օ. ԶԱՐՄՈՒՆԻ
(Գորշ Երկնքի տակ)

ՏՕՆ ՅԱՐՈՒԹԵԱՆ

— :-: —

Ջատի՛կ է...

Տօն վեհափառ Յարութեան: Տօն անկողոպտելի Յաղթանակին:

×

Հրաշավէպը զոր ինծի սորվեցուցին այն օրերուն, լուսաշող հարսի մը պէս հանդիսաւոր կը քալէ նորէն այս առտու յիշատակներուս առջեւէն:

Ջատի՛կ...

Բառը չար ազօթքի մը նման կը կրկնեմ ես ինծի, խնկահոտ մեղրի քաղցրութիւնը կը դնէ շրթներուս վրայ:

×

Ինչպէ՞ս կարելի է չհաւատալ Յարութեան խոստմին:

Ինչպէ՞ս մարդը կրնայ զիտնաքարշ եւ անհոգի դառնալ ուրանալու առջեւ Յարութեան գաղափարը՝ ազնուագոյնը եւ ամէնէն երկնայինը մարդկային հոգիէն ծնած բոլոր խորհուրդներուն:

Կամ կեանքին մէջ գէթ մէկ անգամ լսած չըլլալ իր էութեան հեռաւոր խորքէն թրթռացող աստուածային մեղեդին, յաւիտենական ներդաշնակութիւնը, երբը Յարութեան Յաղթանակին:

×

Ջատի՛կ, Ջատի՛կ, Տօն Յարութեան...

Ի՞նչ անուշ ես դուն, Գալստեան ի՞նչ սփոփարար հանդարտութիւն է որ կը ծորի քու անունէդ, բոլոր տառապողներու, բոլոր յուսախաբներու, բոլոր պարտուածներու սիրտին մէջ:

Ո՞վ կը զգայ քաղցրութիւնը քու անունիդ հնչումին, այնքա՛ն հեշտանքով որքան ես՝ որ հայ ծնած եմ:

Ո՞վ իր հաւատքի բազուկներով կրնայ գրկել քեզ, այնքա՛ն ուժգին որքան ես՝ որ հայ ապրիլ կ'ուզեմ:

×

Կարդանք նորէն այս առտու.

— «Նախանձ, դաւ, ու մարդկային սեւ ատելութիւն զԱյն մատնեցին իր ոխերիմ թշնամիներուն ձեռքը:

«Ծաղրեցին, ծեծեցին, փուշէ պսակ դրին Անոր գլխին: Թքին Անոր երեսին: Բայց լոյսի ճաճանչը չհեռացաւ Անոր գլխէն:

«Չարչարեցին Անոր մարմինը, խոցեցին Անոր հոգին, գամեցին անարգանքի փայտին, մեռցուցին զԱյն եւ իրենց մէջ բաժնեցին Անոր հայրենի ժառանգութիւնը:

«Բայց չկրցան վերցնել լուսապսակը Անոր մահացած գլխին վերեւէն:

«Թաղեցին վիմափոր անդունդի մը խորը, Անոր տառապակոծ մարմինը: Ահռելի վէմ մը գլորեցին անոր փոսին վրայ եւ զինուած պահեցին, որովհետեւ հաւատացած էր թէ «կարելի է մարդը սպաննել բայց ոչ անոր հոգիէն բխած լոյսը որ անմահ է»:

«Ու յանկարծ սարսեցաւ երկիրը հսկայ վէմը գլորեցաւ իր ծանրութենէն զրկուած: Ոսոխներն թշնամիները նետուեցան չորս կողմ, մրրկավար յարդի նման:

«Եւ լոյսը զոր մեռցնել կարծած էին, եւ հոգին լուսաճաճանչը զոր թաղել ուզած էին, բարձրացաւ խաւար անդունդին վերեւ, յաղթակա՛ն, յաղթակա՛ն...»

×

Ո՛վ հրաշք ցեղ, ո՛վ իմ ցեղս, որ աչքերուս առջեւ ապրեցար այդ ամէնը, ի՜նչ գեղեցիկ է այս առտու քու գերաւոր Մշակոյթիդ լուսաճաճանչը տառապակոծ դէմքիդ շուրջը:

Ի՜նչ ազուոր ես դուն այս առտու, Յաղթանակիդ այս Տօնին, արիւնոտած ճակատովդ, խոցուած կողերովդ, եւ ձեռքերուդ ծակուած ափերովդ:

Բայց գլխիդ վերեւն է քու հոգիէդ ծորող լոյսը, զոր դեռ երէկ սպաննել ուզեցին, էութենէդ ծնած Մշակոյթը զոր թաղել փորձեցին:

×

Եւ նորէն, քու Տօնդ է այսօր, որովհետեւ լոյսը չի թաղուիր:

Ջատի՛կ է.

Տօնդ՝ հրաշափառ Յարութեանդ. Տօնդ՝ քու անկողոպտելի Մշակոյթիդ Յաղթանակին:

ԼԵՒՈՆ ՄԵՍՐՈՊ

ԱՌ «ԱԶԳ»

ԿԱՄ

«ԺՈՂՈՎՈՒՐԴ ՀԱՅՈՑ»

— :-: —

Ադոնիսի պէս՝ ես ալ քու որդին եմ, ու միաժամանակ քու սիրական ամուսինը, ո՛վ Իշտար, որ այս օրերու մեր բարբառովը կը կոչուիս «Ազգ» կամ «Ժողովուրդ Հայոց»...

Ուա՛ղ, ամէն ժամանակներու մէջ ապրող քու սէրը, ամէն ժամանակներու սէրերուն պէս, քիչով չի՛ գոհանար, եւ շատ սիրականներով կ'ուզէ շրջապատուիլ.

Ուա՛ղ, ամէն ժամանակներու մէջ ապրող սիրուհիներու նման, մեր ժամանակներու մէջ ապրող սիրահարներն ալ քիչով չեն գոհանար, եւ շատ սիրականներու ետեւէ կը վազեն..

Օրինակի համար ես... շարունակ չե՛մ կարող քեզ առնել ու նստիլ կամ ալ ուր երթամ, անպատճառ քեզ ընկերացնել ինծի... Շա՛տ յաջողեցուցիչ ու տխուր աշխատանքներ կան վիճակուած ինծի համար, եւ ինչ հարկ կայ որ դու մասնակցիս այդ բոլորին...

Այսպէս ես յաճախ քեզ անտեսած կը պահեմ ինծմէ. եւ շատ յաճախ դու չես իմ տխրութիւններու կամ ուրախութեան պատճառը...

Ինչո՞ւ չէ. երբեմն երբ ուրախ եմ, ո՛չ թէ այն պատճառով է որ նայուածքդ վրաս կը հանգչի կամ կը շոյես զիս, այլ բոլորովին ուրիշ պատճառներ կան...

„Կը տեսնե՛ս, իմ ամբողջը արտաժայրուած չէ՛ միայն քեզի, ճիշդ անպէս, ինչպէս որ դու քու ամբողջութեամբ չես պատկանիր միայն ինծի..

Ահա իմ տարբերութիւնը քու միւս սիրականներէդ կամ զաւակներէդ...

Մէկն անոնցմէ, զոր դուն լա՛ւ կը ճանչնաս, ո՛չ միայն քու ներկայութեանդ՝ այլ եւ ուրիշներու մօտ շարունակ քու մասին կը խօսի եւ շարունակ կուլայ քու մասին խօսած ատեն... Ան քեզ կը ներկայացնէ իբրեւ իր միակ սէրը, միակ Աստուածը որ ունի այս երկրի վրայ... Կը յիշե՞ս, քանի՛ քանի՛ անգամներ երբ դուն հիւանդ էիր, երբ վտանգ կար քու շուրջը, ան շարունակ դարմանելի պատճառաբանութիւններով, քու սնարկիդ մէջ, քու մահճիդ մօտ չեկաւ... քու առթած ցաւին չդիմանալուն համար...

Այս բոլորը մեղադրելու կամ եղբայրս վատաբանելու համար չէ որ կը խօսիմ, այլ այն պատճառով, որ իմ տարբերութիւնը պարզաբանեմ...

Կան ուրիշներ, որոնք շարունակ կը պատմեն քու ազգասիրութեան ու թշնամութեան մասին, եւ կը հրապարակեն թէ քեզ կը սիրեն քու այդ ազգասիրութեան ու թշնամութեան համար, որպէս թէ իրենք առասպելական հարստութեամբ հէքեաթներու մէջ յիշատակուած թագուհին ըլլայիր, իսկ դու նախապապերուն խորթ աղջիկը..

Եթէ ես համոզուիմ որ դուն թշուառական ծագումով մէկն ես, եթէ ես գիտնամ թէ անբուժելի ախտեր ունիս դուն, եւ բնա՛ւ յոյս չկայ որ հաւասարիս բոլորին, կը դադրիմ քեզ սիրելէ, որովհետեւ դժուարութեամբ ձեռք բերուած այս սէրս, չեմ ուզեր ունայնութեան մէջ ցանել...

Կը սիրեմ քեզ, որովհետեւ կը սերիս ազնուական եւ ունեւոր ծնողներէ... կը հաւատամ թէ փարթամ ու ճոխ օժիտ մը ունիս, որմէ նոյնիսկ դուն ինքդ տեղեակ չես, եւ որու շնորհիւ, ո՛չ թէ ես, (որովհետեւ զուարճանալով երջանիկ ըլլալու իմ ժամանակս անցաւ...) այլ քու յետագայ զաւակներն ու սիրականները աղքատի պէս պիտի չապրին երկրի վրայ:

Կը սիրեմ քեզ ո՛չ թէ անոր համար որ դուն բոլոր իմ ճանչցածներուն մէջ ամէնէն գեղեցիկն ես... — Արկածներէ եւ անցած վտանգներէ մնացած հետքեր կան քու դէմքիդ վրայ: Այդ բոլորին վարժուած եմ, ինչպէս կայծակներով վիրաւոր այն ծառին, որու տակ դու ծնա՛ր զիս, եւ որ աշխարհի ամէնէն քաղցր ծառն է ինծի համար...

Անոր պտուղներն անարատ էին, եւ անարատ էին այն ծառերը, որ կը ծլէին անոնցմէ... Ահա թէ ինչո՞ւ քեզ կը սիրեմ...

Ինծի վիճակուած անտաշ քար ես դու եւ հում նիւթ... եւ եթէ կը սիրեմ քեզ, այն պատճառով է որ կ'ուզեմ քեզմէ ընտիր արձան մը կերտել, դարձնել քեզ ընտիր կերպար մը, աշխարհի հրապարակներուն եւ սեղաններուն համար...

ՄՈՒՍԱՍԻՐ

ՔԱՂԱՔԻՍ "ՕՐ"ը

— :-: —

«Օր» բառը, այնպէս երկու թեւ... բու մէջ տեսնելուս, ամէն անգամ ինքնաբերաբար կը տարուիմ դէպ... ու հմայիչ, դեղեցկօրէն կախարդ... ժէ մը

Ամէն անգամ զայն տեսնելուս, ... զգամ թովիչ ուժ մը երակներէս ..., Հով մը, որ մեղմ սօսափիւնով ... կ'օրօրէ քաղցրօրէն հասուն ... հասկերը, հո՛ն, մինչեւ դաշտի ... ծայրը:

Յաճախ, խռովք մը ծայր ... ներսս, նման այն երկինքին, ... ու լեռնակուտակ ամպեր կը ... իրար, որոնց ահագնագոռգոռ բաղ... նէն, ծայր կուտայ փոթորիկ ... դաժան ու ուժգին տեղատարափ... հետ, քիչ ետք ընծայելու երկին... դեղեցիկ:

Ու ես ամէն անգամ, սիրայօժար կամովին, անձնատուր կ'ըլլամ ... իր ուժին, յանձնուիլ իր թեւեր... բարձրանալու, ձախրելու համար ... աւելի վեր

Փաղաքշիս նորեն է ան ... մօտքին:

Շուրջ քսան տարիներ անցան ..., օրէն, երբ ծննդավայրս, Աստաի... իր հոծ հայութեամբ կը տօնէր Մ... կոյթի օր մը: Օր մը, որ անդամ... կ'ապրի ու պիտի ապրի վերապրող... բաքանչիւր Հայու ներս, ինչպէս ... կրանիթը, որ կ'իյնայ ջուրին յատա... կը, մնալու համար հոն յիրն ու ... քուր:

Քսան տարիներ անցան, ինչպէս ... ամպերը լեռնակուտակ, մութ ու ... տագին: Եւ սակայն այսօր, ... դուխտ անկիւնէ մը կը լսեմ ձայ... հեշտալին, տաք ու սփոփարար

Անցեալին, ամէնասեւ օրեր... ու երգերէ ու հարազատներէ ..., ձայնը շատ անգամներ եկաւ ... արեւ տալու. երբեմն յուսա... յոգնաբեկ աքսորականին Արա... բերուն, շատ անգամներ ինքզինք... տայ մահուան դէմ յանդիման, ... ների անբացատրելի ուժ մը կը ... տանէր երեւակայութիւնս կայծ... անցեալին. ու սարսափէն սանձա... գոյութիւնս կը զգայի կարող տոկ... լու: Ամէնէն ճակատագրական վայր... կեանքի ու, զգացի հրթիռ մը երա... ներս ներս, «աւե՛շ մը կենսատու ... ապրեցնող, երբ ... թուր ըլլալ մահ ... ու զիակ երբ յա... ճախ կը ... թէ մահը օրերու խնդիր ... այլ եւս....

Սփոփարար, կարգուրիչ ու կախարդական յուշերու ազդեցութեան տակ քանի անգամներ միտքն ու ուժը ... նեցայ ու ոստիկանատուններու յարկերէն ինքզինքս նետեցի վար, ... տանն, երբ հեռաւոր օրը, ուրի... տեր զայն ... ա՛ղ ու չքնաղագեղ

Այսօր, տարբեր երկնքի ու տարբեր արեւի տակ, նոյն յուշերը կուգան ... քեզ զօրանցքի մը նման, անցնելու ... կէն իմ յիշողութենէս: Տարփա... ծանրութեան տակ ու անորակելի ... րիքներէ ետք, այսօր, կրկին կը ... տայ էութիւնս անցեալի փառքի ... երգին ի խնդիր: Կը մանկանամ ... մը ես այդ երգի բարձր շունչով

«Օր»ը քաղաքիս, որ հայ փառքի երգի ու կեանքի:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՄԱՍԻՆ

Ժամա՞նց մարած էր ռոմանթիզմի հրաբուխը, որ բացաւ պատմութեան աւերակները եւ դուրս նետեց թաղուած հին ազգերը: Ռոմանթիզմը, 19րդ դարու այդ վարդապետութիւնը, զարթուցիչ հրեշտակն եղաւ հին ու մեծ ազգերուն:

Ու ահա կը գործէ նոր վարդապետութիւն մը, 20րդ դարու վարդապետութիւնը՝ եթէ կ'ուզէք, իր անունով՝ ռէալիզմը, որ զարթուցիչ հրեշտակն է փոքր ազգերու:

Ժողովուրդներ, որոնց անունը չէ իսկ բարեհաճած արձանագրել պատմութիւնը, ոտքի են կանգներ ահա եւ յանձնապաստան, յաճախ սեփական ոչ միայն պահանջներ կը ներկայացնեն, այլ եւ յաւակնութիւններ կ'ընեն՝ ուրանալու պատմութեան փաստերը: Ահա Թուրքերը, որ, ազգային իրենց զարթօնքին մէջ, զառանցագին վիճակի մըն են մատնուած, իրենց շուրջ հաւաքելով բանաստեղծներ ու լեզուագէտներ, որոնք, բազմալեզուեան բառարաններու օգնութեամբ, բառերու մէջէն կը նային պատմութեան արշալոյսին Հասնելի է. անշուշտ, մտահոգութիւնը Թուրքերուն, որոնք կ'ուզեն անոր սերունդին աչքերուն առջեւ պարզել հէքեաթական ցեղի մը յիշատակներական անցեալը, փախնալով որ, Թուրք երիտասարդութիւնը այլեւս ու հետզհետէ մտաւորական ու արդիական երկիրներու թրթռացումներուն հետ հաղորդուելով, չուզէ խանդավառուիլ միայն ու միայն ռազմական ցեղի մը ընդունակութիւններով:

Տարբեր է, սակայն, ինչ որ կը մղէ մեզ ազգային խանդավառութեան, ազգային մշակոյթի մը պանծացման եւ մերինի (nôtre) ստեղծագործութիւններու ցուցադրութեան: Որքան գիտեմ, նոր երեւոյթ է «մշակոյթի օր» տօնելը, նախ տարագիր Ռուսերն էին, որ սահմանեցին նման տօն մը, յետոյ մենք՝ Հայերս: Ուրիշ տարբեր ազգեր չկան, որ տօնեն «մշակոյթի օր»: Եւ ինչ որ փաստաթուղթ է, — հայրենիքէ զրկուած ժողովուրդներ են, տարագիր Ռուսերը եւ գաղթական Հայերը, որ, օտար երկիրներու մէջ, կը պանծացնեն իրենց մշակոյթին փառքերը, կարծես ուզելով նախանձը գրգռել իրենց հակառակորդին կամ վրէժ լուծել:

Այսուհանդերձ, դեռ Հայերս ծանօթ չենք այս տօնին իմաստին: Ոմանք կառչած են հին աւանդութիւններու, ու կը սիրեն տօնել Սուրբերը Որդւոց Որոտման, Փօղոս Փետրոս, Յովհաննէս Մկրտիչ, ու դժուա՞ր կուգայ իրենց տօնել օր մը, որ ըմբռնելի չէ իրենց բութ ուղեղին: Իսկ ուրիշներ «մշակոյթի օր»ը կը շփոթեն «Թարգմանչաց» տօնի մը կամ Սահակ - Մեսրոպի անունին հետ (Ա. Ջօպանեան), կարծես մշակոյթ ունեցած ըլլալնիս աւելի առաջ: Ու վերջապէս կան, որ համաձայն չեն նոյն իսկ բառին մասին: Ահա թէ ի՛նչ կը գրէ ողբացեալ Ց. Շահրիկեան. — «Ճիշդ է, որ հայ լեզուն իր առանձնայատուկ ճկունութիւնն ունի բարդ բառեր կազմելու համար. բայց դրանից նախապաշարուած չպիտի հասնի այն ծայրայեղութեան, որ կուլտուրան դառնայ մշակոյթ» (1):

Շահրիկեանի կը պատասխանէ ԱԶԱՏԱՄԱՐՏԻ խմբագրութիւնը. — «Մշակոյթը երբեւ հայացումը Cultureին, գոնէ որպէս գոյական, լաւագոյն բառն է, նոյն իսկ բուն բառը, կուռ, հոծ եւ ուղղափառ» (2):

Մի մեղադրէք, սակայն, Շահրիկեանը: Իրապէս, ինչ որ մշակոյթ կը կոչենք, դժուար է սահմանել, այնքան խոր է իմաստը: Լառուս կը գրէ Culture բառին դիմաց. — «Մշակոյթ կը կոչուին արուեստները, գիտութիւնները եւ իմացական գործերը»:

Այս սահմանը գոհացուցիչ չէ բառ Գերմանացիներուն, որոնք Kultur բառին կուտան աւելի լայն եւ աւելի խորունկ իմաստ: Արդէն եւրոպացի մտաւորականները կ'ընդունին, որ նոյն իմաստը չունին Culture եւ Kultur: Զգուշանալով շեղիլ մեր նիւթէն, կ'ուզէի ըսել պարզապէս թէ մշակոյթը քաղաքակրթութիւնն է ժողովուրդի մը, որ օժտուած է ստեղծագործելու, յառաջդիմելու, տնտեսապէս բարգաւաճելու կարողութեամբ: Հետեւաբար, ազգային մշակոյթ բացատրութեամբ՝ պէտք է հասկնալ ժողովուրդի մը ինքնատպութիւնը քաղաքակրթութեան պատմութեան բերած իր բաժնին մէջ, վերջապէս ժողովուրդը ինքն իսկ՝ իր արուեստին եւ գիտութեան, իմացական եւ տնտեսական կեանքին ընտիր apportով:

Արդ, որ եւ է apport ունի՞ն Հայերը քաղաքակրթութեան պատմութեան մէջ, ունի՞ն իրենց յատկորոշ մշակոյթը:

Այս է հարցը:

×

Վերի մեր բացատրութիւններէն կը հետեւի, որ մշակոյթի մեծագոյն երակն է արուեստը: Արդարեւ, արուեստին արդի սահմանումն իսկ այդպէս կը թելադրէ մեզի: Հետեւելով հին հելլենական բացատրութենէն, որ գեղեցկական ուժերէն ներշնչուած մարդոց միայն կուտար ստեղծագործելու կարողութիւնը, այժմ կ'ընդունինք որ արուեստ է ինչ որ բխէ ոչ միայն անհատը իր ենթակայական աշխարհէն, այլ եւ ժողովուրդը իր հաւաքական կեանքէն:

Արդ, երկար ատեն անծանօթ մնաց հայ արուեստը: Ուրիշներ բիւզանդական արուեստին մէկ ճիւղը համարեցին զայն: Կը յիշեմ հեղինակներ, որ «գաւառական» (provincial) մէկ արտայայտութիւնը կոչեցին բիւզանդական արուեստին: Իսկ Փէրրօ եւ Շիփիէզ, աւելի խիստ, ուրացա՞ն գոյութիւնը հայ արուեստին ու չուզեցին մէկ էջ իսկ տալ արուեստի պատմութեան իրենց հսկայ հատորներուն մէջ: — «Հայերը երբեք չունեցան արուեստ մը, որ իրենցը ըլլար, ինքնայատուկ, այնպէս որ արուեստի մեր պատմութեան մէջ չպիտի գտնէք էջ մը, ուր արձանագրուած ըլլայ իրենց անունը» (3):

Տեսակէտի այս ծայրայեղութեան դէմ, եղան նոյնքան ծայրայեղ տեսակէտներ, որոնք հայ արուեստը մայրը նկատեցին բոլոր արուեստներուն:

Ժան Պիւհօ կը հիանայ հայ ճարտարապետութեան վրայ ու, բաղդատելով Թիպէթեան արուեստին հետ, նմանութիւններ կը գտնէ (4):

Ու վերջերս Հայերէն թերթերը եւ արուեստի պարբերականները արձագանգ տուին այն գնահատութեան, որ ներշնչուած էր Ստրժիկովսկիի աշխատութիւններէն՝ հայ արուեստին ծագումը ... հասցնելով մինչեւ ... սիւսային երկիրները:

Անոնք է կատարելու ճիշդ գնահատութիւնը:

×

Հայ մշակոյթին ուսումնասիրութիւնը պէտք է կատարել բաժնելով երկու շրջաններու. 1— Նախաքրիստոնէական շրջան, 2— Քրիստոնէական շրջան:

Բայց նախաքրիստոնէական կամ թէ քրիստոնէական, հայ մշակոյթը շատ քիչ տարբեր ունի ցեղային ... լացի ժողովուրդ, Հայերը կրցան ... քաղել մեղուի նման, որ ծաղիկէ ծաղիկ թռչելով՝ կը շինէ իր խորիսխը: Հայերը իւրացուցած են, բնականաբար դարձուցած (chez nous) ինչ որ գեղեցիկ են գտած: Ու եթէ ինքնատիպ է հիմա մեր արուեստը, պատճառը այն է որ հայ արուեստագէտը յաջողած է ընտանութիւն մը տալ իր աշխատանքին:

Առէք արուեստը, որ ծաղկեցաւ Բագրատունեաց հարստութեան շրջանին: Արուեստի քննադատները, ինչպէս (յիշելու համար մէկն անոնցմէ) Ռոժէ Փէյր, բիւզանդական արուեստին մէկ շողը կը համարին զայն (5):

(1) ԱԶԱՏԱՄԱՐՏ շաբաթաթերթ, Ա. տարի 1911, թիւ 42, էջ 659:

(2) Տեսնել նոյն տեղը:

(3) Perrot et Chipiez, — Histoire de l'Art dans l'Antiquité, հատոր Ե., էջ 3:

(4) Revue des Arts asiatiques, № 3, sept. 1925:

(5) Roger Peyre, — Histoire générale des Beaux-Arts, էջ 236:

Տարիներու անջրպետէն յետոյ, հոգիս անասելի կը բարձրանայ թեւածելով, խրախոյս ու հպարտ արծիւ մը նըման, ու երազով կ'ապրիմ ես այսօր մը անփոխարինելի, անկրկնելի...

Արեւմուտքի խլացուցիչ աղմուկը այնքան տկար է այսօր քու կազդուրիչ ու հրաշունչ երգի ուժէն. Այսօր խանդավառ, ծարաւը անյագ չշիջուած կը զգամ ես ներսս, ու շուրջս մոռցած ամէն ինչ, կ'ապրիմ «օրը» քաղաքիս: Զգայարանքներս կախարդուած, կարծես տրամադիր չեն ուրիշ ու մէկ բանի. Բարձրացի՛ր սակայն, երգն իմ հայկազնեան, այսօ՛ր, ես այնքան երկրպագուն եմ ու հաւատացող ինչպէս քանոն (?) մը իր մեհեանին ու երգին: Գիտեմ թէ շուրջս արեւմուտքի աղմուկն է խառնաշփոթ, եւ սակայն հոս, պանդուխտ անկիւնէն կը տեսնեմ ահա նուիրական յաղթութիւնը քաղաքիս, որ տարինե՛ր առաջ ապրեցաւ «Օրը» մը արի.

Աչքերս հազիւ բաց, այս առաւօտ՝ հին օրերու խենդ պատանին եմ ես այսօր: Երգի այնքան սիրահար, եւ սակայն անոր տենչը այս առաւօտ նուիրականօրէն ինքնաբուխ է իմ ներսս: Դեռ այս գիշեր, հրաշագեղ երազով մը իսկ նուիրականացուցի օրը որ ծնաւ: Ու այս առտու մանուկի մը չափ յուսաբեկ, դուրս թռայ ես անկողնէս առաւօտեան երգը, որուն վերջին տողերը շրթներուս՝ երէկ գիշեր կ'արտասանէի անուշ քունով մը կենսատու:

Ահա այս առաւօտ այնքան գեղեցիկ է երկինքը հորիզոնին, ու արշալոյսը որ կը յամենայ, կը սկսի տակաւ ցրուիլ մութն ու մշուշը:

—«Առաւօտուն բարի լոյս»:

Պատուհանիս առջեւ, լիաթոք կը շնչեմ զով օդը առաւօտեան, մինչ քաղաքը կը քնանայ դեռ ծուլօրէն:

Այնքան ապաւորիչ է ղօղանջը զանգակին, որուն ձայնին հետ ահա երեւակայութիւնս թափ կ'առնէ կը չի, երթալու հեռո՜ւն. քշելու յիշատակներս հին:

Քանի տարիներ անցան այն օրէն, երբ առտու մը, քաղաքիս չորս եկեղեցիներու կոչնակները միաձայնին՝ ահաւոր (?) կուտային մեծ «օրը»ուան: Կրօնք ու միտք համերաշխ, գինովցած էին օրուան մեծութեան: Կուսակցական տեսակէտ — հակամարտութիւններ, տեղի տուած էին բոլորը, օրուան խոր գիտակցութեամբ

Ահա՛, հեկայ թափօրը որ կը շարժի: Տարեց ու յաճախ դուրս թափեր են ամէնքը: Հազարաւոր տուներէ ներս, թերեւս, մէկ հոգի իսկ չկայ: Ծերունիներ, դեռ երէկ իրենք զիրենք տանելու անկարող, ահա կը հետեւին բազմութեան: Մայրեր, որոնք երկու երախաներ իրենց երկու բազուկներուն, փողոցին անկիւնը կը սպասեն թափօրին որ կ'ուշանայ...: Կը թնդայ օդը, օրուան երգովը հիասքանչ:

«Ո՜վ մեծասքանչ դու լեզու...»:

Գիշերնե՛ր ամբողջ թօթեր էին մարզուած, հայ գրին, երգին ու փառքին համար: Երգելու կարօտը ունէին այսօր բոլորը: Ամէնուն շրթներուն վըրայ բառեր կը դողան: Շատեր արտասուքը աչքերուն, կ'ապրին օրը յոյսի ու հաւատքի:

Հայ փանփառ է, հպարտութիւնը քաղաքին: Քանի՜ չափ հայորդիներ, իրենց համազգեստով՝ կարգապահ ու կոկիկ.

Հեռո՛ւն, Թուրք կառապաններ, ամուլիս իրենց կառքերը կեցուցած, կոթնէր են եղներուն ու կը դիտեն ակնապիշ: Գիտեն սակայն թէ «կեավուրներն» են ամէնքը.

Թափօրը կանգ առաւ ահա. Դիմացի պատուհաններու շարքը զարդարուած է ծաղիկներով: Ցուցատախտակ մը կը կրէ սա վերտառութիւնը. — Հ. Յ. Դաշնակցութիւն

Ահա ինքն է, ուսուցիչն՝ Պողարեկեանը, որ իր ոգեւորիչ ու կուռ ոճով կը դրուատէ հայ միտքը: Ծովածաւալ բազմութեան ի տես, իր բառերը առոյգ ու ինքնաբուխ կը յորդին, կը բարձրանան մարմարակերտ շատրուանէ մը ժայթքող վճիտ ջուրի մը նման: Ժողովուրդը որ քիչ առաջ կ'եռար ինքն իր մէջ, գեղեցիկ յուզումէ մը զգլխուած, կ'ունկնդրէ զայն լռութեամբ: Կը լսեմ դեռ իր բառերը արտագին.

— «Կ'ապրի այս ժողովուրդը, քանի դեռ գիտէ ապրիլ այս «օրը», արժէքը իր գրին ու երգին: Փա՛ռք հայ մտքի բոլոր մշակներուն, փա՛ռք Հայ Մշակոյթին»

Անօրինակ փոթորիկ մը ծայր կուտայ, հազարաւոր բերաններէ տաք բառեր է որ կը թռին: Լոյս մը բոցավառ այլափոխած է դէմքերը: Շատերու մէջ տեղի տուած են սին փառքեր, քէն ու ոխ: Ամէնքը՝ եղբայրներ, մէկմէկու դէմքի կը նային, կը կարդան յոյսն ու հաւատքը միայն.

Հեռո՛ւն, ոստիկան մը, հրացանակիր քանի մը զինուորներու հետ միասին կը ճեղքէ ամբոխը: Կ'ուզէ ցրուել փանփառը, ամէնքը

Բացայայտ է. չէին կրցած գուշակել թէ «Օր» մը այնքան մեծ կրնայ ըլլալ: Չէին կրցած մարսել «կեավուրին» այս օրը: Յօժքէն (?) գործի անցնելով կ'ուզէին ուժով սպառնալ: Սակայն այդ վայրկեանին ոչ թէ ոստիկան կամ զինուոր, եթէ ըլլար նոյն իսկ իրենց Սուլթանը, միայն մահով կրնար պառակտել:

Զինուորներէն մին կ'իյնայ դիտապաստ հայ բռունցքի մը մահացու ուժին տակ. միւսները կը խուսափին.

Քանի մը վայրկեան ետք, այս չար յուրէն (?) սանձուած, բազմութիւնը կը սկսի քալել սիրով լեցուն, ամէն կողմ. չարերու ձայնը կոկորդներու մէջ խեղդուած.

— «Ոստիկան զինուոր մըն է սպաննուած, զգո՛յշ, ամէն մարդ իր տունը»

Այսպէս վերջացաւ «Օրը» քաղաքիս.

Քանի տարիներ են անցեր այն օրէն, ու այսօր ահա թէ ինչպէս կ'ապրիմ ես «օրը» անցեալին. Որովհետեւ այդ օրը սորվեցայ թէ՝ ինչ բան է ազգ, գիր ու մշակոյթ: Թէ ինչ է ժողովուրդն ու իր կամքը: Այդ օրը սորվեցայ թէ ինչ բան է հաւաքականութիւն. թէ ինչ են հաւատք, սէր ու հայրենիք:

Վերջապէս այդ օրը զգացի ու համոզուեցայ թէ ազգ մը ինչպէս կրնայ տոկալ ու ապրիլ:

Փա՛ռք հայ մտքին, գրին ու երգին: Փա՛ռք Հայ Մշակոյթին:

Ն. Ա. ՀԱՅՈՐԴԻ

“ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ„Ը

— :-: —

Բառ մը, հօրն մը, որ դեռ իր բովանդակ արժէքը եւ կարեւորութիւնը չէ ստացած մեր մէջ:

Բանակռուութեան Զատիկը. Մոռցին «14 Juillet»ն:

Եւ սակայն Զատիկին պէս չենք սպասեր այդ օրուան, երախտապարտութեամբ՝ դէպի անոր նահատակները, խոշտանքները, եւ հաւատքով, ակնկալութեամբ՝ անոր ընծայած փրկարար կարելիութիւններէ:

Արկնուող պատուհաններուն եւ համատարած գրկանքներուն դիմաց՝ իբրեւ թումբ եւ ապաւէն, Հայ Մշակոյթը իբրեւ անշէջ Փարոս՝ փոթորիկներուն յորձանքին տակ երբեմն աղօտ՝ բայց միշտ առաջնորդող ճառագայթներով կոչուած է մինչեւ այսօր հայ ցեղին նաւը հասցնել նաւահանգիստէ նաւահանգիստ:

«Ըլ տատամսի, բայց չընկղմիր», պիտի կրնայինք փոխ առնել Փարիզէն:

Հայ Մտքին Զատիկը պիտի տօնենք այսօր, Կիրակի:

Եւ պիտի տօնենք անխախտութեան շուքով, համագործակից ու ներդաշնակ աշխատանքով, համազգային ու ժողովրդական նկարագրով.

Հոկտեմբեր 9ը Փարիզահայ գաղութին տարեգրութեան մէջ անմոռանալի թուական մը պիտի ըլլայ ատուգիւ:

Երեսունի մօտ զանազան Միութիւններու եւ Կազմակերպութիւններու ընդհ. ժողովէն բխած կազմակերպիչ յանձնախումբը կը ձգտի, երեք ամիսէ ի վեր՝ եւ ամէնօրեայ աշխատանքով, այդ անմոռանալի նկարագիրը տալ այդ օրուան հանդէսին:

Հայ Մտքին եւ Հայ Արուեստին փառաբանութեան Օրն է այսօր:

Յարգուած եւ սիրուած դէմքերու բոյլ մը պիտի անցնի այսօր «Միւթիւալիթէ»ի բեմին վրայ, բերելով խօսքին կորովն ու հաւատքը, երգին երազանքը, վերացումն ու թրթիռ նուագին, առողջ ծիծաղը կատակերգութեան:

Քառորդ դարու փարիզեան կեանքիս մէջ չեմ յիշեր՝ միեւնոյն ժամուն քով քովի՝ տեսած եւ վայելած ըլլալ Մաքսուտեանը եւ Ալիքսանեանը, Օր. Թորոսեանը եւ Օր. Զառափեանը. Ազգալեանը եւ Կոմիտասեանը, Անդրանիկեանը, Չօպանեանը եւ ... Պարոնեանը, որուն անմահ երգիծանքին թարգմանները պիտի ըլլան մեր սիրուած երիտասարդ դերասանները խումբ մը:

«Միւթիւալիթէ»ի «ակայ սրահը» փո՞քր պիտի գայ: Հաւանական է:

Այդ առթիւ պիտի ուզէի հասարակութեան ուշադրութեան յանձնել այն կարգադրութիւնները՝ զորս Կազմակերպող Յանձնախումբը հարկ տեսած է ձեռք առնել, հանդէսին վայել լըռութիւնը եւ շնորհը անաղարտ պահպանելու համար:

Հանդիսասրահը բաժնուած ըլլալով երկու մասի, — ժողովրդական գիներով 10 եւ 5 ֆրանքնոց թիկնաթոռներ — առանց թիւի — առաջին հանդիսականները անշուշտ պիտի գրաւեն առաջին շարքերը:

Եւ սակայն կ'ըսէին առաջ խռնումը եւ ապականիչ հրմշտուքը կարելի պիտի ըլլայ անհետացնել, շնորհիւ ձեռք առնուած կարգապահութեան եւ պէտք բանալու ասպարութեան, բան մը որ սիրով յանձն կ'առնենք ֆրանսական թատրոնի մը կամ սինէմայի մը առջեւ, բայց կ'անտեսենք մեր հանդիսասրահներուն դուռը որմանկիւններու ուժով անցնելու պահուն:

Այդ անախորժ երեւոյթը պիտի խնայուի այսօր, թէ հասարակութեան, եւ թէ դիտող օտարներուն:

Կը բաւէ ժամանակին հասնիլ, եւ հանդարտօրէն տեղաւորուիլ, քանի որ կէսէն որոշուած է բանալ ժամը մէկ եւ կէսէն սկսած.

Կազմակերպողները որոշած են կաթնկեր մանուկներու մուտքը արգիլել, չխանգարելու համար գեղարուեստական մթնոլորտը եւ հանոյքը:

Մշակոյթի Օրը յաւերժացնող գրական ժողովածու մը՝ որուն խմբագրութեան մասնակցած են շատ մը ծանօթ գրիչներ, այդ օրը մատուցարար եւ բացառաբար պիտի ծախուի հասարակութեան կէս գնով, 3 ֆրանքի, պարունակելով նաեւ օրուան յայտագիրը՝ ձրի:

Այդ կարեւոր հատորը՝ ինքնին, պատկերազարդ, եւ անտիպ գրութիւններով, հայ մշակոյթի փառքի կոթողին անկիւնաքարերէն մէկն է ատուգիւ:

Հ. ԱՀԵԱՆԱՔ

ՈՒՍՈՒՑԻՉԻՍ

(Յառաջի 2000 Թուականին առթիւ)

Սիրելի ուսուցիչս ՅԱՌԱՋ, ուրախութեամբ, եւ սրտի անհո՛ւն գոհունակութեամբ ողջունելով քու 2000 թուականդ, կ'ուզէի, — աւելի ճի՛շդ — կը ցանկայի մտերմիկ զրոյց մը ընել քեզի հետ, մեր անցեալէն:

Վերյիշում մը այն օրերէն, երբ մենք իրարու ծանօթացանք, որ դուն իմ ուսուցիչս եղար, եւ ես քու համեստ աշակերտդ: Էջ մը այն կեանքէն՝ որ այսօր անցանք ու պատմութիւն է դարձած...

Պատմութիւն...

Եօթը տարին շատ չէ պատմութեան համար: Եօթը տարին շա՞տ բան է ապրելու, մեծնալու համար, մանաւանդ, այսպիսի տաժանելի պայմաններու մէջ եւ օտար հորիզոնի տակ:

Եօթը տարի առաջ, դեռ նոր էի թօթուած որբանոցի փոշիները: Դեռ նոր էի մտեր լոյս, պայծառ աշխարհ: Դեռ նոր կ'իմանայի որ աշխարհի մէջ տարբեր կեանք մը կայ, պատմութիւն կայ, եռուզեռ կայ:

Կը յիշե՞ս, օր մը, դեռ բոլորովին անծանօթ քու անունիդ ու ինքնութեանդ, մենք իրարու ծանօթացած Հալէպի եկեղեցիին հանդիպակաց զբաւանին (?) խանութը. Երբ դուն քու բոցավառ աչքերովդ եւ մեղրածոր բերնովդ լոյս եւ ջերմութիւն կը բաժնէիր մեզի պէս երիտասարդներու:

Առաջին հանդիպումդ իսկ այնքա՜ն մտերմիկ էր եւ այնքա՛ն քաղցր էր որ, մենք ստորոտի տըպաւորութիւն չունեցանք քու վրայ, այլ՝ կարծես թէ վաղեմի ծանօթներ, մտերիմ բարեկամներ էինք իրարու:

Եւ այն օրէն ասդին, դուն զօրավիգ, բարի ուսուցիչ մը եղար մի՛շտ ինծի եւ անոնց, ու խրատիդ ու խօսքիդ կարօտը կը զգայինք:

1926ի վերջերը, բախտը զիս ձըգեց Ֆրանսա: Աւելի մօտեցայ քեզի, եւ փափաքեցայ որ մեր մտերմութիւնը աւելի սերտանայ, ուսուցիչի եւ աշակերտի միջեւ որ եւ է գաղտնիք չմնայ: Եւ սիրտս հայելիի մը նման բացի քու առջեւդ: Կը յիշեմ դեռ 1927, երբ առաջին անգամ ուզեցի գործնական օրէն աշխատիլ քեզ հետ, իմ աշակերտի համեստ բաժինս բերելու քու մեծ եւ յոգնաբեկ աշխատանքիդ, ձեռքերս սկսան դողալ, մտքիս մէջ ինչ որ պահ գըրած էի ջնջեցաւ: Մոռցայ: Կարծես թէ դուն, յարգելի ուսուցիչս, գըլխուս վրայ կանգնած ըլլայիր եւ ուղղութիւն տայիր աշխատանքիս:

Գրեցի, մաքուրի քաշեցի, պատռեցի, նորէն գրեցի: Աւաղ ընկերոջս ցուցուցի գրածս, բայց որ «զրկէ», «Յառաջը բարի ուսուցիչ է: Ոտնարն ձայները աւելի յարգի են անոր մօտ, քան ուսեցիկ յօդուածներու Դրկէ՛», «Յառաջը լաւ ուսուցիչ է»:

Ու գրկեցի իմ առաջին գրութիւնս, կարճ նկարագրականը մեր ցաւոտ վէրքերուն:

Եւ այն օրէն ասդին մի՛շտ ջանացած եմ իմ համեստ ճիգս բերել, օգտակար ըլլալու համար քեզի, իմ մտերիմ, բծախնդիր ուսուցիչս:

Աչքերուդ մէջ այդ որքա՜ն ներողամտութեան շող, կեցուածքիդ որքա՜ն համեստ եւ աժուր, ակունքդ որքա՛ն խոր ու զգայուն...

Իբրեւ երախտագիտութեան խօսք — քու 2000 թուականիդ առթիւ — իբրեւ բարեմաղթութեան գիր, սիրելի իմ ուսուցիչս, ընդունէ այս համեստ գրութիւնս:

— Կը մաղթեմ ո՛ր ինչպէս որ դուն միշտ բացայայտ յառաջ կը քալես, որ մըն ալ մեզի բանա.

— Ո՛ն անդր, Յառա՛ջ...

ՄԻՍԱՔ-ՄԻՐՋԷ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՊՈՄՈՆՆ ԱԼ ՈՒՆԵՑԱՒ ԻՐ ՄԱՏՈՒՌՆ ՈՒ ԴՊՐՈՑԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 5 Հոկտ.— Բանաւոր պատճառով մը, Պոմոնի մատուռին օծման հանդէսը մէկ շաբաթ յետաձգուելէ վերջ, տեղի ունեցաւ Հոկտ. 2ին, կիրակի առաւօտ, նպաստաւոր օդով մը, նախագահութեամբ Առաջնորդ Պալաքեան եպսկ.ի, մասնակցութեամբ բոլոր շրջաններու քահանաներուն: (Այդ օրը, Առաջնորդին կարգադրութեամբ, շրջաններու մատուռները գոցուած էին):

Հանդէսը շատ փայլուն անցաւ եւ հասոյթն ալ մօտաւորապէս (7000) եօթը հազար ֆրանք. ինչ որ անգամ մը եւս կ'ապացուցանէ թէ հայ ժողովուրդի կամքին առջեւ ոչ մէկ խոչընդոտ կրնայ դիմանալ: Կ'արժէր տեսնել թէ ինչ խանդավառութեամբ մանկապարտէզի շինութեան օրերուն կամաւոր եկող աշխատաւորներուն կիները եւ մայրերը օծման օրը մասնակցեցան բացուած հանգանակութեան: Տասը վայրկեանը բաւեց քարոզէն յետոյ, որ 5ով, 10ով, 20ով, 50ով մօտաւորապէս 2000 ֆր ի գումար մը հանգանակուի հարիւր յիսուն անձերէ. Իսկ խաչ քարերու կնքահայրութիւնը ձեռքէ ձեռք կը խլուէր: Պէտք է մատնանշել որ այս անգամ եւս մեր հայ հարուստները առանց բացառութեան կը բացակայէին ու այս մեծ շէնքը բացարձակապէս արդիւնքն է հայ աշխատաւորին կամաւոր աշխատանքին եւ գործաւոր ու արհեստաւոր հասարակութեան փոքրիկ նուէրներուն:

Պոմոնի հանգանակիչ յանձնախումբը իր պարտականութիւնը տակաւին լրացած չի նկատեր: Խոշոր գումար մը կայ իբրեւ պարտք: Ժողովային ամէն ճիգ պիտի թափէ, պատուաւորապէս գլուխ հանելու համար իր սկսած ազգօգուտ գործը: Նպատակին մեծագոյն մասը իրագործուած է: Արդէն դպրոցը բաց է մօտաւորապէս 120 աշակերտներու արձանագրութեամբ, որ մօտերս 250ի պէտք է բարձրանայ: Շէնքը մեծ է եւ օդաւէտ ու լուսաւոր: Խոշոր պատուհաններով եւ դուռներով, դիւրութեամբ կարելի է տեղաւորել 250 աշակերտներ, շէնքին տարածութիւնն է 200 քառակուսի մեթր:

Արուարձաններու մատուռ մանկապարտէզներու ամէնէն մեծն է շէնքով, պարտէզով, առատ ջուրով, զործարաններով ամբողջ հողը 771 քառակուսի մեթր է:

Կեդրոնի մատուռը արդէն փակուած է սկսած 23էն ի վեր եւ բանալին յանձնուած կալուածատիրոջ, իսկ գոյքերն ալ առժամապէս փոխադրուած են Պոմոնի եկեղեցին:

Քաղաքի կեդրոնը վարձուած է երեք սենեակ առաջնորդարանի համար, ուր առ այժմ ազգ. գործերը կը վարէ առաջնորդը, քարտուղարով մը:

Մօտերս առաջնորդարանի եւ Պոմոնի Հոգաբարձութեան միջեւ համաձայնութիւն մը պիտի գոյանայ, մինչեւ կեդրոնի նոր եկեղեցիի բացումը, պսակ. մկրտութիւն, թաղում եւ հոգեհանգիստ կատարել Պոմոնի նորաշէն եկեղեցիին մէջ: Արդէն շատ հեռու չէ:

Կեդրոնէն Պոմոնը հանրակառքով նոյնն է ինչ որ Փրատոյի մինչեւ Նոյակայ եկեղեցին, որ դժբախտաբար անհասկնալի պատճառներով փակուեցաւ նուիրատուին կողմէ:

Գ. Շ.

ՍՏԱՑԱՆՔ

«ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ», (պատկերազարդ): Կողքի նկարը՝ Մ. Քէպապճեանէ: Հրատարակուած՝ Մշակոյթի Օրուան առթիւ, 9 Հոկտ. 1932: Մօտ 160 էջ, շքեղ տպագրութեամբ: Գին՝ 10 ֆրանք: (Մշակոյթի Օրը՝ բացառաբար 5 ֆրանք): Հասցէ.— Mr. Zavrian, 6 Ave. Sully, Prudhomme, Փարիզ:

Եւ ո՞վ կրնայ ուրանալ բիւզանդական քաղաքակրթութեան ազդեցութիւնը մեր մշակոյթին վրայ: Ամբողջ Հայաստան, նոյն իսկ այն մասերը, որոնք չէին գտնուիր բիւզանդական թեւարկութեան տակ, հոգիով կապուած էր Բիւզանդիոնի: Հայ թագաւորները իրենք զիրենք «հոգեւոր զաւակը» կը համարէին Բիւզանդիոնի կայսրերուն: Հայ զինուորական եւ մտաւորական դասակարգը աչքը յառած էր Բիւզանդիոնի, — բոլորը ուզէին բիւզանդական տիտղոսներ, շըքանշաններ. Մասնաւոր գիւղ մը կար Բիւզանդիոնի մէջ, որ կը զբաղէր ...ական (զուառառական) գործերով 6): Այստեղ հատուած մը կը թարգմանենք Շարլ Տիլի մէկ գիրքէն (7) — «Հինէն ի վեր, Հայաստանի եւ Բիւզանդիոնի միջեւ անընդհատ երթեւեկ մը կար գիտնականներու, արուեստագէտներու, առեւտրականներու: Հայ թագաւորները շարունակ այցելութեան կ'երթային Պոլիս, նպաստ ու օգնութիւն խնդրելու: Հազարներով հայ արհեստաւորներ բիւզանդական մայրաքաղաքը կ'երթային դրամ վաստակելու համար: Շատերը մեծ դիրքերու հասան այնտեղ, եւ քանիցս բազմեցան Բիւզանդիոնի գահուն վրայ: Հայ եկեղեցականութիւնը Պոլիս կ'ուղեւորէր շարունակելու համար ուսումը: Բազմաթիւ եկեղեցական պետեր, որոնք, հինգերորդ դարէն մինչեւ եօթներորդ դար, վարեցին հայ եկեղեցին, ուսած էին բիւզանդական երկրի մէջ: Հայերը, նոյն իսկ անոնք որ թշնամի էին Բիւզանդիոնի, խորապէս կը զգային բիւզանդական կայսրութեան մեծութիւնը, վեհութիւնը եւ սրբազնութիւնը: Աւելին կամ ոչ, խորապէս կը կրէին բիւզանդական ազդեցութիւն:

Հայերը շատ բան սորվեցան Յոյներուն հետ: Եւ եթէ իրենց քաղաքակրթութիւնը, իրենց արուեստը ճիշդ է որ պահեցին ինքնատիպ ձեւ մը, եթէ ընդունինք որ Հայերը, ցրուելով արեւելեան ամբողջ աշխարհին մէջ, մեծ ազդեցութիւն թողուցին նաեւ Հայաստանէն դուրս, վերջապէս եթէ յոյն կայսրութեան գեղարուեստական ու իմացական փայլին անհաղորդ չէին, այսուհանդերձ Բիւզանդիոնէն առացան այնքան աւելի, որքան չէին տուած Բիւզանդիոնի:

Շարունակաբար Հայերէնի կը թարգմանէին բիւզանդական գրականութեան գործերը: Հինգերորդ դարուն, հայ գրականութեան ոսկեդարը կը յատկանշուի առաջին թարգմանիչներու խմբակով, որ հայերէնի կը վերածէր սուրբ գիրքերը, եւ երկրին կը պարգեւէր, Բիւզանդիոնի օժանդակութեամբ, իր գրական լեզուն: Աւելի ետքը, հայ պատմիչներու երկար շարանը յաճախ ներշնչուեցաւ բիւզանդացի քրոնիկագիրներէն, եւ հայ արուեստը, նոյնպէս, հակառակ իր արեւելեան դրոշմին, զոր կը պահէ, ... կրեց Բիւզանդիոնի. Յուստինիանոսի ճարտարապետները Հայաստանի մէջ շինեցին բազմաթիւ եկեղեցիներ որոնք բիւզանդական դրոշմ ունին: Հայ եկեղեցական պետերը յոյն արուեստագէտներու կը դիմէին եօթներորդ դարուն: Տասներորդ եւ տասնըմէկերորդ դարերու շէնքերուն վրայ կը տեսնուին, արեւելեան աւանդութեանց հետ, բիւզանդական գիծեր: Կարելի չէ ուրանալ որ Հայաստանի քաղաքակրթութիւնը եւ արուեստը ինքնատիպ նկարագիր ունին, բայց ճիշդ է թէ Բիւզանդիոնն էր, որ, հինգերորդ դարուն, Հայաստանը մօտեցուց քաղաքակիրթ ժողովուրդներու շարքը: Եւ իր քաղաքական գերիշխանութեամբ, զոր ի գործ կը դնէր Հայաստանի մէջ, Բիւզանդիոն, զանազան տեսակէտներով, Հայաստանը կազմաւորեց բառ իր պատկերին».

Բայց հայ մշակոյթը չէր աշակերտեր միայն ու միայն Բիւզանդիոնի: Մեծ ազդեցութիւն գործած է նաեւ արաբական քաղաքակրթութիւնը: Այդ ազդեցութիւնէն զատ, Հայաստան ենթարկուած էր նկարագիրներ, զորս արեւելքը պարգեւեր էր իրեն, քրիստոնէական շրջանէն ալ առաջ: Ուրիշ կարեւոր պարագայ մը եւս, — հայ պետական կեանքը յաճախ պարգեւն է եղած առեւտրական ճամբաներու վըրայ ինկած մեր հայրենիքին աշխարհագրական դիրքին. Կարելի է ըսել թէ արեւելեան եւ արեւմտեան կայսրութեանց թրաֆիքը առեւտուրն էր, որ բարգաւաճում կը շնորհէր մեր երկրին, ինչպէս նաեւ արուեստի միտքի, գաղափարներու ցուցադրութեան մը: Բագրատունեաց հարստութիւնը, իր արուեստով, իր փայլով, իր համայքով շատ բան կը պարտի առեւտրական միջազգային ճամբաներուն: Այդ մասին պզտոր գիրք մը գրած է փրոֆ Մանանդեան: Շատ կանուխ, ատոր արձագանգը տուած եմ ՅԱՌԱՋի մէջ, վերջերս ՀԱՅՐԵՆԻՔի մէջ ալ Ա. Աբեղեանն էր որ կը ներկայացնէր այդ գիրքը

×

Ազդեցութեանց այս ցանցին մէջ բռնելով Հայաստանը, չեմ ուզեր մերժել անհատականութիւնը հայ արուեստին կամ քաղաքակրթութեան: Ուրիշ է նպատակը այս համառօտ տեսութեան: Որովհետեւ հայ մշակոյթը դնելով հանդերձ նախ բիւզանդականին ազդեցութեան տակ, այժմ ալ պատրաստ եմ ջանքել աւանդութիւնը բիւզանդական արուեստին անկախութեան (spontanéité): Սակայն չուզելով հոս պարզել բոլոր այդ վիճաբանութիւնները, եւ առանց թուելու մանաւորապէս այն ազդեցութիւնը, զոր ձգած է հայ արուեստը բիւզանդական ճարտարապետութեան վրայ, պէտք է ընդունիլ որ, ինչպէս կ'ըսէ Սորջիկովսկի, «բիւզանդական արուեստ բացառութիւնը յաւէտ պիտակ մըն է, որ գրուած է գեղեցկագիտական, ցեղագրական եւ բարոյական երեւոյթներու ամբողջութեան մը վրայ, զոր կը կազմեն քանի զանազան ցեղեր, լայն առուներով եւ խիտ ճիւղաւորումներով հաղորդակից դարձած միջին դարու բոլոր ազգութեանց հետ, մէջն ըլլալով Չինաստանն ու Հնդկաստանը» (8):

Գեղեցիկ է բացատրութիւնը: Եւ այս տարազով պէտք է բացատրել բոլոր արուեստները եւ մշակոյթները, — պարսկականը, ասորականը, բիւզանդականը, հնդկականը, արաբականը, յունականը եւ հայկականը. Չկայ զուտ մշակոյթ, ինչպէս չկայ ինքնեկ (spontané) արուեստ: Պատմական խանդավառութիւն է ընդունիլ, որ գոյութիւն ունին անկախ արուեստներ: Ես ալ գործած եմ այդ մեղքը, երբ, տասը տարի առաջ, դպրոցական դասաւանդութիւններու ազդեցութեանը տակ, պարծենցեր եմ հայկական անկախ արուեստով մը: Գերմանական բժրանում մը, որ յատուկ է միայն Գերմանիոյ, շուտով տեղի տուաւ իմ ուսումնասիրութիւններուս իրապաշտ հանգոյցին առջեւ: Ֆրանսական տեսակէտն է, որ հիմա կը տիրապետէ, եւ այժմ, սրբագրելով իմ հին սըխալ տեսակէտներս, կ'ընդունիմ որ չկայ մաքրարիւն ցեղ, չկայ ինքնեկ արուեստ, չկայ զուտ մշակոյթ: Եթէ ինքնատիպ է հայ արուեստը եւ գեղեցիկ, պատճառն այն է, որ ան կրցեր է հաւաքել եւ իւրացնել ինչ որ գտեր է գեղեցիկ, ինչ որ տեսեր է արդիւն, իրեն ընտանի, իրեն հաղորդակից:

Եւ այդ չէ՞ միթէ ապագայ արուեստին նկարագիրը: Յաանուրգը բոլոր դիմացող գեղեցկութիւններուն: Վասն զի ճշմարիտ է թէ աւելի քան երբեք կ'ապրինք իրերաթափանցումի (interpénétration) դար մը, որ պիտի տայ ընդհանրական արուեստ, տիեզերական մշակոյթ

Հայերը, իրենց արուեստով, կատարեր են առաջ նախապատկերը:

Ահա թէ ինչո՛ւ ուրախ եմ եւ հըպարտ իբրեւ Հայ, իբրեւ մէկ անդամը տիեզերական կամ ընդհանրական քաղաքակրթութեան շնորհալի մշակ հին ժողովուրդի մը:

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(6) J. Laurent. — L'Arménie entre Byzance et l'Islam, էջ 186:

(7) Charles Diehl. — Byzance, էջ 308:

(8) Georges Duthuit, Byzance, էջ 48:

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՉՁԳՁԳԵԼ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆՆԵՐՈՒ ՎՃԱՐՈՒՄԸ

րեց ամէն տեղւոյն վրայ, կարգին, հաւկիթին եւ միսին հագիւ մէկ չորրորդը կրնան հայթայթել: Իսկ շաքարը ոչ իսկ պակասին կէսը կրնան ճարել, եւ գիները 7—8 անգամ բարձրացած են, անցեալ գարնան վրայ:

Առաքական Ակադեմիա

Եգիպտոսի կրթական նախարարը ծրագիր մը ներկայացուց կառավարութեան, առաջարկելով Ակադեմիա մը հաստատել Գահիրէի մէջ: Այս հաստատութիւնը ճիշդ այն դերը պիտի կատարէ արաբական լեզուներուն համար ինչ որ Ֆրանսական Ակադեմիան՝ Ֆրանսերէնի համար: Ծրագիրը կը տրամադրէ. — 1. Ապահովել արաբերէնի մաքրութիւնը, եւ զայն յարմարցնել արդի կեանքի պահանջներուն, պարբերաբար նոր բառեր նշանակելով, համաձայն գիտութեան եւ ընկերային կեանքի յառաջդիմութեան եւ գործածութենէ դադրեցնելով հին վրիպումներ — 2. Պատմական բառարան մը կազմել, սկսելով լեզուի ծագումէն մինչեւ այսօր — 3. Գիտական ուսումնասիրութիւն մը կազմակերպել Եգիպտոսի եւ արտաքսոս երկիրներու արաբական գաւառաբարբառներու մասին:

Աւելորդ է շեշտել այս ձեռնարկին կարեւորութիւնը, քանի որ, ներկայիս, գրեթէ անկարելի է արաբերէնի թարգմանել գիտական որ եւ է գործ, բառերու չգոյութեան պատճառով Գիրքերու արաբերէնը հետզհետէ մնացեալ լեզու մը կը դառնայ նոյն այս պատճառով, քանի որ մեծապէս կը տարբերի բուն խօսուած լեզուէն, իսկ այս վերջինն ալ բազմաթիւ առանձին բարբառներու բաժնուած է:

Մաքdonալդ եւ ընկերները քանադրուեցան

Անգլիոյ աշխատաւորական կուսակցութեան ընդհ. ժողովը իր հակ. Դիմումին մէջ քուէարկեց բանաձեւ մը, որուն համաձայն վարչապետ Գ. Մաքտոնըլտ, նախկին նախարար Լորտ Սնօտըն եւ գաղթային նախարար Թոմաս Երրեք չեն ներկայացներ բրիտանական աշխատաւորութեան կարծիքը, հետեւաբար չեն կրնար վերադառնալ պաշտօնական կուսակցութեան ծոցը:

⁂ Ժողովը քննելով պատերազմական պարտքերու եւ հատուցումներու խնդիրը, որոշեց որ անմիջապէս բանակցութիւններ սկսին, բոլորովին ջնջելու համար թէ պարտքերը եւ թէ հատուցումները:

Ռումանիան չուզեր ներարկում

Ազգերու Դաշնակցութիւնը վերջերս քննիչ յանձնախումբ մը ղրկած էր Ռումանիա, նիւթական վիճակը ուսումնասիրելու համար: Տրուած որոշումէն կ'երեւայ որ չորս մասնագէտներ պիտի ղրկուէին Ռումանիա, երեքը՝ ելմտական նախարարութեան մէջ, մէկն ալ Ազգ.-Դրամատան մէջ ծառայելու համար: Կառավարութիւնը չկրնար կրնայ ո՛ր եւ է վճարում ընել, ոչ ալ դրամատան զանազան ձեռնարկներ կատարել, առանց այս մասնագէտներուն հաւանութեան: Կառավարութիւնը մերժեց այս առաջարկը, քանի որ տեսակ մը տնտեսական դերութիւն կը նշանակէ: Միւս կողմէ, տագնապը կը սաստկանայ, որովհետեւ գանձը ամսական 600 միլիոն լէյ բաց ունի:

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր խումբի ժողովը այսօր Կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին սովորական հաւաքատեղին: Պարտաւորիչ. Ներկայութիւն Ներկայանալ անդամատետրով:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պուլվար Օտտոյի Վռամեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր չորս խումբերը՝ Հրայր, Մուրատ, Կայծակ եւ Գայլ Վահան այսօր Կիրակի իրիկուն ժամը 6ին, ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Բացակաները նկատի պիտի առնուին:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Գառ. Միութեան վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Կարտանի նորակազմ Գառ. Միութեան անդամները այսօր Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին տեղւոյն Դաշնակցութեան Տան մէջ: Ներկայ պիտի ըլլան վարչութեան ներկայացուցիչները:

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Փարիզի մէջ

15 ՀՈԿՏ. ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30էն ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ
ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ 21 Rue Cadet

Կը նախագահէ՝ ԸՆԿ. Ռ Ո Ւ Բ Է Ն
Կը խօսին՝ Ընկերներ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ եւ Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ
Կ'երգեն՝ Պ. Ա. ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆ եւ ՕՐ. ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆ
Կ'արտասանէ՝ ՕՐ. Ա. ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

Բանախօսութիւն, գեղարուեստական ճոխ բաժին, ճաշ, Հայկական եւ եւրոպական պարեր, պիւֆէ, եւայլն:

Մուտք՝ 5 ֆրանք

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕՊԵՐԵԹ

ՀԱՅ "ՏՐԱՄ_ՕՊԵՐԷԹ" ԽՈՒՄԲԸ
ՂԵԿԱՎԱՐՈՒԹԵԱՄԲ ԴԵՐԱՍԱՆ
Ս. Սուրաքեանի
կը ներկայացնէ ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ
օպերէթ 4 արար,
16 Հոկտեմբեր 1932, Կիրակի գիշեր ժամը 8.30ին
Salle des Sociétés Savantesի մէջ
8 rue Danton, Paris (6e) **Métro: St. Michel et Odéon**

Արեւելեան երաժշտութիւն՝ ղեկավարութեամբ ԹԱՌԻՍՏ ԺՕՐԺԻ:

Երրորդ արարին Տիկին Մ. ՍՈՒՐԱՔԵԱՆ կը պարէ Կովկասեան պարը եւ երգէ «ԱՅՆ Ո՞Վ ԷՐ ԵԱՐԱՊ...» եւ «ԱՋԵՐ ՍԵՒՈՐՍԿ»

Տոմսերու գիները՝ 25, 15 եւ 10 ֆրանք. կը ծախուին բոլոր ծանօթ վայրերու մէջ: Իսկ ներկայացման գիշերը թատրոնի կիչէն՝ ժամը 7էն սկսեալ: Ազգ: Փարձի տակ է «Այաթ-Նօվա»:

Imp. A. DER (Agopian) 17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant *H. STEPHAN*

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐ

ԱՅՍՕՐ ԿԻՐԱԿԻ ՑԵՐԵԿ, ԺԱՄԸ ՃԻՇԴ 2.45ին

Salle de la Mutualité **(Métro Maubert - Mutualité)** **24, rue St. Victor**

կազմակերպուած Փարիզի եւ շրջակայքի հայ մշակութային միութիւններու եւ հաստատութիւններու կողմէ եւ նախաձեռնութեամբ Գրական Ակումբի

Բացման խօսք նախագահին Պ. Ռ Ո Ւ Բ Է Ն Բ Է Ր Բ Է Ր Ե Ա Ն ի կողմէ

Գրական բաժին

Կը խօսին՝ Պ. Պ. Ա Ւ Ե Տ Ի Ս Ա Հ Ա Ր Ո Ն Ե Ա Ն եւ Ա Ր Շ Ա Կ Չ Օ Պ Ա Ն Ե Ա Ն

Երաժշտական բաժին

«Կոմիտաս երգչախումբ» ղեկավարութեամբ Ն. Սեզգոյեանի. Օր. Հայկանուշ Թորոսեան (երգ), Օր. Ջառափեան (դաշնակ), Պ. Ցիր. Ալէքսանեան (թաւջութակ), Պ. Ժ. Ադազարեան (ջութակ):

Մինէժայի աղանդուար արուեստագէտը Ռ. Մ. Մ Ա Ք Ս Ո Ւ Տ Ե Ա Ն (արտասանութիւն)

Թատերական բաժին

Կը ներկայացուի Ց. Պարոնեանի «Պաղտասար աղբար» կատակերգութենէն տեսարան մը, ղեկավարութեամբ Պ. Գվըճեանի, կը մասնակցին՝ Տիկ. Ցէրուան, Տիկ. Գայեանէ, Տիկ. Լաթիֆեան, Օր. Մելինէ: Պ. Պ. Կոթիկեան, Սարիմ Մաքսուտեան, Սարաֆեան, Լաթիֆեան և Գ. Վահան:

Տոմսերու գիները՝ 10 եւ 5 ֆրանք: Ներկայացման օրը Mutualitéի կիչէն, ցերեկուան ժամը 1.30էն սկսած:

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ.— Օրուան տօնին առթիւ լոյս տեսած է ճոխ հատոր մը՝ «Հայ Մշակոյթի Օրը»: Գինը 10 ֆրանք: Հանդէսին օրը բացառաբար պիտի ծախուի 5 ֆրանքի:

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH
(Fondé en 1925) - R. C. Seine 276.280

Directeur et Propriétaire: Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone: Glacière 15-70
Métro: TOLBIAC

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
11
ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ
1932
11 Octobre
1932

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա և գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Ասորիք, Եգիպտոս, Յունաստան, Իտալիա	250 »	139 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2003 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՂԱՂԱԿ ՄԸ

Այսօր, երկրորդ էջ, երեք սիւնակ երկայնութեան վրայ կը տպուի «Երիտասարդի մը կոչը՝ երիտասարդութեան»: Ենթախորագրով՝ «Արիւնոտ սրտի մը սիրոյ եւ եղբայրութեան աղաղակը»:

Կարելի չէ առանց յուզումի կարդալ այս կոչը, որուն տակ համեստօրէն կը ծածկուի երիտասարդ բանաստեղծ մը:

Ի՞նչ կ՚ըսէ մեր աշխատակիցը:

Ցասմնելով զաղութներուն ազատնացող վտանգները, ուծացումն ու այլասերումը, «Մայիսյարդի»ն կը նկատէ որ կը զգացուի ուժեղ պայքարի մը ասպէն: Ցեղամարտ: Ու կը շեշտէ.

1. Տարագիր բայց հայրենատենչ, հալածական բայց ազատատենչ, տառապող բայց յուսալից, արի ու չարքաշ երիտասարդութիւն Հայոց, ամենամեծ պարտականութիւնը, ու նաեւ պատասխանատուութիւնը կ՚իյնայ ժողովուրդի մը երիտասարդութեան վրայ:

2. Ամեն ժողովուրդի մէջ, երիտասարդութիւնն առաջաւոր գիծերու վրայ գտնուի ու ցերեկը գիշերին, կ՚աշխատի պատմական իր դերը կատարելու եւ փրկարար մշակոյթ մը կատարելու համար:

3. Մենք այ այս ո՞ւր հազիւ ունինք, ի՞նչ կ՚ընենք, հայ երիտասարդներ, ի՞նչ կ՚ընենք. Ինչո՞ւ մեր շուրջը չենք նայիր, ուրիշ ժողովուրդներու (Ճոյն իսկ Ճապոն, Ասիր ու չինացիներ) երիտասարդութենէն դաս առնելու համար:

4. Վերջ ի վերջոյ, հա՛յ երիտասարդներ, երէ կուսակցականներ ենք, ինչ համար է այդ: Չէ՞ որ մեր կուսակցութիւններու միջոցաւ օգտակար պիտի ըլլանք մեր ժողովուրդին ու հայրենիքին: Իսկ մեր այսօրուան պայքարները, ճեղքող անջատականութիւնը կ՚արդարացնե՞ն մեր նպատակը:

5. Վաղը՝ եւ անյետնենք մենք երիտասարդներս, երէ պահանջն դի նոր ձեւ պաշէն բռնելով, մի՛ ոսկեի օգտակար ըլլալու այս բազմաչարչար ժողովուրդին, վճռական պիտի ըլլանք ու չարիք պիտի հասցնենք անոր ցեղային գոյութեան:

6. Որը, ակամայ, չէզոք, կուսակցական, բոլո՛ր հայ երիտասարդները, 25 կամ 30 տարեկան, մէկ դրօշի շուրջ պէտք է հաւաքուին, մէկ նպատակով, — այդ ալ հայրենիք, ամէն բանէ վեր եւ ամէն բանէ առաջ:

7. Անկուսակցական անհամար երիտասարդներ, հայ կեանքէն ետ ու վարանի ու չեն մտներ:

8. Անհրաժեշտ է տեսնել մը երիտասարդական համախմբուած կազմակերպութիւն, երիտասարդական համաձայնութիւն, որ կանգնած պիտի ըլլայ զուտ ազգային հողի վրայ, ծառայել զաղութներու ինքնապաշտպանութեան գործին լծուիլ, ու կազմակերպել գիտական բոլոր ուժերը, վերջ տալով անմշակութեան եւ ապազգայնացումի վտանգին:

*

Տուած եղանք մեր ընկերոջ հիմնական հնհնուքներն ու առաջարկութիւնները:

Անցեալ օգոստոսին, շարք մը խմբագրականներով որոնց բուն միտքն էր «ինքնապաշտպանութիւն», մենք շօշափեցինք նաեւ այս հարցը, — երիտասարդական կազմակերպութիւն:

— «Բոլոր գաղութներուն մէջ ալ կը վխտան «Երիտասարդաց»ները ու «Ցանաց» ամբողջ խումբերը, զանազան շեփորներով: Կան որ ծնած են մեռնելու համար: Ուրիշներ կը տեւեն ու կը գործեն զաղափարական չարքաշութեամբ: Ապայն եղածը պահելով:

Զուգին, տակաւին երիտասարդական միութիւն մը, որ ընդգրկէր երիտասարդութեան լաւագոյն, ընդունակ զանգուածը:

Ու բնդհակառակն, չափազանց յաճախադէպ են խաչաձեւումներն ու անտառումներ, — 25-30 մէկ դրօշի տակ. 50-60 ուրիշ»: («Յառաջ», 30 օգոստոս):

Եւ նոյն բանաձեւը՝ այս առթիւ ալ, — յառաջ բերել կարելի եղածին չափ համատարած, խիտ, ծաւալուն կազմակերպութիւն, ինչպէս ուրիշ ճակատներու վրայ:

«Մայիսյարդի»ին կոչը ուղղուած է բոլորին, — «լուսաւորչական, կաթոլիկ թէ բողոքական, դաշնակցական թէ հնչակեան, ռամկավար թէ չէզոք, ու նոյն իսկ համայնավար»:

Անոր համար որ, ինչպէս ծանր է պայքարը, եւ չափազանց ընդարձակ՝ ասպարէզը:

Ինչ որ ունինք, չի բաւեր այսօր: Նոյն իսկ չէր բաւեր երէկ:

Բայց, այս աղաղակը, կամ այսպիսի կոչեր կը բաւե՞ն ցնցելու քնացողները եւ յառաջ բերելու երիտասարդական համատարած կազմակերպութիւն մը: Այնպէս ինչպէս ունին մեզմէ աւելի զօրաւորները կամ բախտակիցները: Ինչպէս ունին Թուրքերն իսկ, իրենց «Թիւրք օճաղը»ներով, որ վերածուեցան «Հալք էվլ»ներու (Ժողովուրդի տուն):

Ա՛յս է բուն հարցը, եւ ա՛յստեղ է որ ամէն բանէ առաջ, երիտասարդութիւնը պիտի ապացուցանէ իր ընդունակութիւնը: Այլ եւ պատասխանատուութեան գիտակցումը:

Ըսենք անգամ մըն ալ, — բազմազան են երիտասարդական կազմակերպութիւնները, բայց չափազանց խեղճ՝ իրենց անդամներու համբանքով:

Ամէնէն լաւատես հաշիւն ալ՝ գժուա՞ր թէ տասը հազարէն աւելի հաշուէ այդ համբանքը, զուտ ձգելով բողոքական կուսակցութիւնները:

Արդ, երիտասարդութիւնը ինք՝ ի՞նչ միջոցներ գիտէ, ունի՞ կախարդական ուժ մը, լուսաւորելու համար այս մռայլ պատկերը:

Ունի՞ հաւատք՝ իր գերին վրայ:

Այո՛, մանաւանդ հաւատք:

Անհամար երիտասարդութեան մէջ որ կը խլրտի ամէն տեղ, այս պողոտաներէն մինչեւ գաղթակայանները, հազարաւորներ կը փախչին հանրային շարժումէն՝ չունենալով հաւատք եւ խանդավառութիւն:

Երկու տարրական պահանջներ, որոնք հրաշքներ կը գործեն ուրիշ ժողովուրդներու, նոյն իսկ Թուրքերուն մէջ, — յիշեցնենք միշտ:

Դեռ ուրիշ հարցեր: Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԿԻՐԱԿԻԻ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Կիրակի օր, Փարիզի գաղութը կըցաւ արժանավայել խանդավառութեամբ տօնել Մշակոյթի Օրը:

Հոծ բազմութիւն մը կը խլրտէր Միութիւալիթէի ընդարձակ սրահին մէջ:

Մասնաւորապէս խռնուած էր վերնատունը, ուր բուն ժողովուրդը եւ մանաւանդ երիտասարդութիւնը իրար կը հրմշտկէ միշտ, այսպիսի առիթներու մէջ:

Պէտք է խոստովանիլ որ, նշանակուած գիները քիչ մը ծանր կուգային, այս տագնապի օրերուն:

Յայտագիրը, ճոխ եւ բազմակողմանի, գործադրուեցաւ լի ու լի. — Երգչախումբ, բանախօսութիւն, մեներգ, դաշնակ, ջութակ, արտասանութիւն, թատրոն.

Բոլորն ալ՝ հայկական արտադրութիւն, բաց ի Գ. Ծաֆուտեանի փրքանսերէն արտասանութենէն. — Զօն Հայաստանի, որուն հեղինակն է բանաստեղծ Գ. Մօսխ Օւսրան:

Գնահատելի էր, նաեւ, կարգապահութիւնը:

Խումբ մը օրիորդներ մրցումի ելած էին իրարու հետ, կարելի եղածին չափ շատ ծախելու համար օրուան գիրքը, «Մշակոյթի Օր»:

Գ... որ փրանք է գրքին գինը, բայց կիրակի օր բացառաբար կը ծախուէր 3 փրանքի: Եւ շատեր մէկի տեղ քանի... կը գնէին.

... ատեն թէ աւելի քան հինգ հարիւր օրինակ սպառած է «Մշակոյթի Օր»:

... ..եղով բուն հանդէսին նկարագիր... պարտք սեպեցի առաջին ... կիրակի օրուան յաջողութիւնը:

Կազմակերպիչները — Գրական Ակումբ, Միութիւններ եւ Մամուլ — մոռցան իրենց յոգնութիւնները, տեսնելով արդիւնքը:

Աւելի փայլուն եւ աւելի հոծ՝ յառաջիկայ տարի.

Այլ եւս միտքերու եւ սիրտերու մէջ տեղաւորուած է «Մշակոյթի Օր», իբրեւ առիթ մը արդար հպարտութեան եւ ինքնագործունէութեան:

ՎԱՀԷ

ԲՈՒԹՆ ՓՈԹՈՐԻԿ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Կիրակի օր, բուռն փոթորիկ մը մեծ վնասներ պատճառեց Նիսի մէջ: Միեւնոյն ատեն տեղատարափ անձրեւ մը կը տեղար անօրինակ սաստկութեամբ: Կատարեալ ջրհեղեղ: Քանի մը վայրկեանէն, քաղաքին զանազան բաղերը ծածկուեցան ջուրերուն տակ, անկարելի դարձնելով երթեւեկը եւ ողողելով տուներու գետնայարկերը: Տեղ տեղ ջուրին բարձրութիւնը 60 սանթիմեդրի կը հասնէր, մասնաւորապէս Ցարեւիչ, Կամպէթթա, Քալիֆորնիա, Քարապասէլ թաղերուն մէջ: Միշլէ փողոցին մէջ երեք յարկաբաժիններ ողողուեցան եւ հարկ եղաւ ջրհանկիրներ կանչել, բնակիչներն ու կարասիները փրկելու համար: Սիմիէզի վանքի պարտէզին պատը փլաւ ջուրերու ճնշումին տակ. 40 մեդր երկայնութեան վրայ եւ հողակոյտը քշուեցաւ բլուրն ի վար, սպառնալով կարգ մը տնակներու: Բարեբախտաբար կալուելի եղաւ փրկել բնակիչները: Ժամը 10էն յետոյ օդը բացուեցաւ:

Գ. ԷՌԻՕ ԼՈՆՏՈՆ Կ՚ԵՐԹԱՅ

Ֆրանսայի վարչապետը Լոնտոն պիտի երթայ այս շաբթու, տեսակցելու համար Գ. Մաքտօնըլտի հետ: Այս լուրը մեծ ուրախութիւն պատճառեց Անգլիոյ մէջ: Մասնաւորապէս պիտի քննուի չորս կամ հինգ պետութեանց մասնակցութեամբ գումարելի խորհրդաժողովի մը խնդիրը, զոր մէջտեղ դրած էր Անգլիա եւ որ յետաձգուեցաւ անորոշ ժամանակով: Ինչպէս գրած էինք, միայն Գերմանիան եւ Իտալիան հաւանութիւն յայտնած էին մասնակցելու, առաջինը՝ որոշ վերապահումներով, իսկ Ֆրանսան կը վարանի տակաւին:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՊՈՒԼԿԱՐԱՀԱՅ ԹԵՄԱԿԱՆԸ ԼՈՒԾՈՒԱԾ

Ֆիլիպէէն կը գրեն մեզի. — Թեմական խորհուրդը դիմում կատարած էր սպասկան նախարարութեան՝ համագումարի արտօնութիւն խնդրելով, բայց մերժուած էր:

Սոֆիայի լաւատեղեակ Զօրա թերթը կը գրէ իր 6 հոկտ. թիւով թէ «Հայոց Թեմական խորհուրդը լուծուած է ու պիտի կատարուի նոր ընտրութիւններ».

Կը տեղեկանանք թէ նախարարութեան կողմէ նշանակուած է եռանդամ Թեմական խորհուրդ մը հետեւեալներէ. — բժկ. բժկ. Գ. Նժդեհ, Օ. Յովհաննէսով եւ Մ. Յովհաննէսեան:

Թուրք լեզուական համաժողովը փակուեցաւ

Հինգշաբթի օր փակուեցաւ Թուրք լեզուական համաժողովը, ուր յեղափոխական ծրագիրներ ներկայացուեցան, ճառերու տեղատարափի մը հետ: Վերջին խօսողներէն երիտասարդ մեխագիր Բէշառ Նուրի պէյ ըսաւ թէ Թուրքերէնը երէկի բաղդատմամբ շատ զարգացած է, բայց այսօրուան քաղաքակրթութեան պահանջները չի գոհացներ: Որպէսզի Թուրքերէնը կատարեալ ըլլայ, պէտք է միւս քաղաքակրթական լեզուներէն մէկուն չափ հարուստ ըլլայ: Այսպէս, Լառուսին մէջ 92.000 բառ կայ, մինչդեռ մեր ամէնէն հարուստ բառարանը մինչեւ 35 կամ 40 հազար բառ կը պարունակէ: Կը նշմարէ որ Թուրքերէնի եւ Ֆրանսերէնի միջեւ 50.000 բառի տարբերութիւն մը կայ: Ուրեմն Ֆրանսացիները 50 հազար գաղափարներ ունին զորս Թուրքերէնի մէջ արտայայտող նշաններ, փախագրածներ չկան. Ասիկա մեծ պակաս մըն է ազգի մը համար որ կը պնդէ թէ մօտի կապեր ունի արեւմուտքի հետ: Լեզուն կենդանի գոյութիւն մըն է եւ բոլոր կենդանի էակներու պէս իր պահանջները ինքն իրմով պէտք է լրացնէ.

Բէշառ Նուրի պէյ, յետոյ, այս գործը կազմելու համար ձեռք առնուելիք միջոցներու մասին խօսեցաւ եւ հոգմնակից գտնուեցաւ որ գիտական բացատրութիւնները փոխ առնուին, հին Թուրքերէնի արմատները յայտնաբերել յաճախ գործածել եւ Թուրքերէնի քերականին մէջ կազմուին նոր բառեր եւ ասութիւններ. «Միջնադարու աշխատանք մը կրնայ կարճ ատենի մէջ վճռական լուծումի հասցնել մեր լեզուին զոհոր, ու ասիկա Մեծ Կայսրին կողմէ Թուրք ազգին տրուած մեծ պարգեւը կ՚ըլլայ».

ԹՐՔԱԿԱՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱ ՄԸ ԿԸ ՀԻՄՆՈՒԻ

Էնկիւրիէն կը հաղորդեն թէ որոշուած է Թրքական Ակադեմիա մը հիմնել, Թուրք լեզուի եւ գրականութեան զննման ու զարգացման համար: Այս մասին օրինագիծ մը կը պատրաստուի Կրթական գործավարութեան կողմէ:

Թուրքիոյ տնտեսական տագնապը

Տնտեսական գործավար Ճէլալ պէյ հետեւեալ նոր յայտարարութիւնները ըրաւ, «Ի թուՏաքիւմ գայրթագեալ մաայ».

— Մեր նպատակն է մէկ կողմէ ընդարձակել գործի ասպարէզը եւ միւս կողմէ կայուն զարձնել երկրին տնտեսական վիճակը. Խմէլեթ վաչայի զահերին գլխաւոր նպատակներէն մէկն է այնպէս մը ընել որ մեր դրամը պահէ իր որոշ արժէքը եւ ելեւէջներու չենթարկուի: Այսինքն մեր դրամը ո՛չ բարձրանայ, ո՛չ ալ իջնայ, այլ մնայ իր ներկայ արժէքին վրայ.

Դժբախտաբար կը տեսնեմ թէ երբեմն երբեմն լուր կը տարածուի թէ արտաքին առեւտուրը մէկ ձեռքի պիտի յանձնուի. Ասիկա մարչամէլի փոփոխութեան չափ մեծ եւ կարեւոր փոփոխութիւն մըն է, եւ ո՛չ կուսակցութեան ծրագրին մէջ այդ տեսակ բան մը կայ, ո՛չ ալ յարգելի Վարչապետին յայտարարութեան մէջ.

Առեւտրական գործին զարգացման մէջ երեք հանգրուան նկատի ունինք: Ա. Հաստատուն մոտայնութիւն մը ստեղծել վաճառականներուն մէջ: Բ. Մեր ապրանքները լաւ մը զատաւորել: Գ. օրանտաշուիստրոս ընել: Այս վերջին քայլը առնելէ առաջ, պայման է օտար հրապարակը համոզել թէ հաստատուն է մեր մոտայնութիւնը եւ թէ ամէն բանէ առաջ գնորդը կրնայ վստահիլ մեզի:

Նկատի առնուելիք կարեւոր կէտ մըն ալ՝ Քօնտրոսիոն է: Օրինակ, ծխախոտի համար քայլեր առնուած են այս տեսակէտով:

Գիտեմ որ մեր վաճառականները մեծապէս պիտի օգտուին, եթէ կարենան արտաքին վարկ ստանալ: Բայց այս գետնին վրայ կատարուելիք պարզապէս փոխադարձութիւն է: Հայրենակիցներ ունինք որ չեն կրնար դիւրութեամբ կատարել իրենց գործերը կարգ մը երկիրներու մէջ, որոնց դէմ փոխադարձութեան դիմած ենք: Շահագրգռուող պետութիւնները դիմած են մեզի եւ կ՚ուզեն փոխադարձ շահերու հիման վրայ կարգադրել խնդիրը: Ցոյց ունիմ որ մօտ ատենէն լուծում մը պիտի գտնուի:

Նոր Երկրաշարժ Սելանիկի մէջ

Աթէնքէն կը հեռագրեն հոկտ. 9 թուականով — *Երկրաշարժի չորս նոր ցնցումներ պատահեցան Խալքիտիքէի մէջ: Մէկը, բաւական զօրաւոր, զգացուեցաւ Սելանիկի մէջ, խուճապի մատնելով ժողովուրդը: Երկրաբաններ կը կարծեն թէ այս ցնցումները պիտի շարունակուին, մինչեւ որ ստորերկրեայ հողը գտնէ իր հաւասարակշռութիւնը.*

⁂ *Գ. Վենիզելոս 150.000 դրախմի յանձնեց Աթէնքի մետրոպոլիտին, Մակեդոնիոյ աղէտեալներուն համար: Աթէնքի անգլ. գեսպանուհին ալ հանգանակիչ յանձնախումբ մը կազմած է, որուն կը մասնակցին Ցուծաստանի նախարարներու կիները եւ բարձր դասու անդամուհիները: Ուրիշ տիկիններ կարուձեւի արհեստանոց մը բացին, ճերմակեղէն եւ տաք զգեստներ ճարելու համար: Առեւտրականները եւ գործարանատէրները ձրի կերպաս եւ կտաւ կը հայթայթեն. Խալքիտիքէի արկածեալ կիները վրաններուն ասեղն առնելով Աթէնք ղրկած են կտաւէ եւ բուրդէ ձեռագործներ, ծախուելու համար:*

⁂ *Սելանիկի աստղադիտարանն ալ հանգստանալու ձեռնարկած է, իսկ շատ մը հայրենակիցներ «Հարիզոն»ի միջոցաւ կ՚օգնեն:*

Ընկերվարականները յաղթեցին Պելժիոյ մէջ

Կիրակի օր տեղի ունեցան Պելժիոյ Թաղապետական ընտրութիւնները, որոնց մասնակցեցաւ նաեւ արքայական ընտանիքը, բաց ի Թագուհիէն: Ընկերվարականները ուշագրաւ յաջողութիւններ շահեցան այս ընտրութեանց մէջ: Քուէարկութեան կը մասնակցէին 21 տարին լրացուցած բոլոր այրերն ու կիները, որոնց թիւը կը հասնէր 5,168,400ի:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ ՄԷՍԱԺԸՐԻԻ ՄԷՋ

Մէսաժըրի Մարիթիմի «Անկքօր» շոգենաւը չկրցաւ Մարսէյլէն նամբայ ելլել շաբաթ օր, նաւազները գործադուլ հռչակած ըլլալով: Ասոնք ցամաք ելան եւ շոգենաւը մնաց նաւահանգիստին մէջ: Ուրիշ նաւու մը նաւաստիներն ալ դադրեցուցին աշխատանքը: Վէճին պատճառն է կարգ մը պարգեւներու վճարման դադարումը: Մարսէյլի նաւաստիներու միութիւնը կը սպառնայ դադրեցնել բոլոր փրանսական նաւերու մեկնումը դէպ ի Ծայր. Արեւելք, եթէ գոհացում չտրուի:

⁂ Վերջին լուրերու համաձայն, վէճը կը սաստկանայ: Կիրակի օր նաւաստիները ընդհ. ժողով գումարեցին, առեւտրական նաւատորմի վարչութեան հետ բանակցելու համար: Միեւնոյն ատեն որոշեցին գործադուլը տարածել նաեւ ընկերութեան միւս նաւերուն վրայ: «Լամարթին» եւ «Շամփոլիոն» շոգենաւերը, որոնք Մօտաւոր Արեւելքի ջուրերը կ՚երթեւեկեն, չկրցան նամբայ ելլել երկուշաբթի օր, գործադուլին պատճառով: Իսկ «Անկքօր» կիրակի օր նամբայ ելաւ նոր վարձուած նաւաստիներու շնորհիւ:

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԵՒ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԱԼԶԱՍԻ ՄԷՋ

Կիրակի օր Ալզաս գացին Հանրապետութեան նախագահն ու վարչապետը, Հոհնէքի վրայ կառուցուած յուշարձանը բացումը կատարելու համար: Այս առթիւ, երկուքն ալ նաեւ խօսեցան օրուան հարցերու մասին: Գ. Լըպրէն փառաբանեց կռուողներու զաւակներուն վերադարձումը: Գ. Էռիօ ըսաւ թէ մօտերս ժընեւի խորհրդաժողովին պիտի ներկայացնէ ծրագիր մը, խաղաղութեան կազմակերպութեան եւ ապահովական զինաթափութեան մասին:

ՆՈՐ ՄԻՋԱԴԷՊ ՍՕՖԻԱՅԻ ԵՒ ՊԷԼԿՐԱՏԻ ՄԻՋԵՒ

Սոֆիայի սերպիական զործակատարը ծանուցագիր մը յանձնեց պուլկարական կառավարութեան, վերջին դէպքերու առթիւ, ներկայացնելով տասը դատապարտութիւններ՝ սահմանին վրայ: Այս առթիւ գործակատարը պահանջեց խառն յանձնախումբ մը կազմել, քննութիւն կատարելու համար: Պուլկարիոյ արտաքին նախարարութիւնը խոստացաւ քննել խնդիրը եւ միջոցներ ձեռք առնել:

ՑՈՐԵՆԻ ԳԻՆԵՐՈՒՆ ԱՆԿՄԱՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՈՎ

Գրած էինք թէ 97 քաղաքապետներ եւ գիւղապետներ հրաժարած են Լօռէ-Լուառի նահանգին մէջ, ցորենի գիներուն անկման հետեւանքով:

Սոմի հողագործներու ընկերութիւնը, որ 8000 անդամ ունի, ժողով գումարելով, որոշեց կրճատել վճարումները, եթէ միջոցներ ձեռք չառնուին: Այսինքն, եթէ չբարձրանայ ցորենին գինը... Որոշուեցաւ նաեւ չկատարել ո՛չ եւ է գնում որ անհրաժեշտ չէ եւ չվճարել տուրքերը:

Ցորենի այսօրուան գինն է 98 փր. մէկ կենդինարը: Հողագործները կը պահանջեն որ ծախուի 138 փր.ի:

ՊԱՐԳԵՒԱՒՈՐ ՎԻՃԱԿԱԽԱՂ

Իրլանտայի հիւանդանոցներուն ի պաշտ... արտնուած մեծ վիճակախաղութիւնը, որուն երկու ամիսը անգամ մը անհամբեր կը սպասեն նաեւ շատ մը Հայեր, Փարիզի մէջ ալ սրած է ախորժակները: Կը հաստատուի թէ բանակցութիւններ կը կատարուին, նոյն դրութեամբ վիճակախաղ մը կազմակերպելու համար Մոնթէ Քարլոյի մէջ: Լոնտոնէն առեւտրական մը 50.000 տոլարին տրամադրած է, այս գործին համար:

ԿՈՐՔԻ, ՏԱՍՆԻՆԳ ՎԵՐՋ ՆԺ ՇՍ

Մաքսիմ Կորքիի գրական գործունէութեան 40ամեակին առթիւ, իր ծնըն դավայրը, Նիժնի Նովկորոտ, այսուհետեւ պիտի կոչուի Կորքի: Գործադիր Կոմիտէն հաստատեց այս որոշումը:

50 ՆՈՐ ՕԴԱՆԱՒ

Խորհրդային թերթերը կը գրեն թէ երկրորդ հնգամեակի ծրագրին մէջ նկատի առնուած է յիսուն նոր օդանաւերու շինութիւնը:

ԱՐԻՒՆՈՂ ՍՐՏԻ ՄԸ
ՍԻՐՈՅ ԵՒ ԵՂԲԱՅՐՈՒԹԵԱՆ ԱՂԱՂԱԿԸ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԻ ՄԸ ԿՈՉԸ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ

Անշուշտ, երիտասարդութեան հետ խօսելու համար, անհրաժեշտ չէ տխրադրաւոր ըլլալ կամ մազ ու մօրուք ճերմկցնել։ Ընդհակառակն։ Երիտասարդ մը աւելի լաւ կրնայ խօսիլ ու հասկցուիլ երիտասարդի մը կամ երիտասարդութեան հետ։ Առիկա հոգեբանական ճշմարտութիւն մըն է։ Կարեւորը այն չէ, թէ ո՛վ է ըսողը. հարցը այն է թէ՝ ի՛նչ կ'ըսուի։ Այսու հանդերձ, կ'ընդունիմ որ անձէ անձ նո՛յն խօսքերն ու նո՛յն տեսակէտները, նո՛յն գաղափարներն ու նո՛յն առաջարկները երբեք հաւասար հետաքրքրութեամբ, խորացումով ու խանդավառութեամբ չեն ընդունուիր։ Այս ալ հոգեբանական օրէնք մը։

Թերեւս, իմ համեստութիւնս երբեք թոյլ չտար ինծի, այսպիսի կոչ մը, ուղղուած հայ երիտասարդութեան անխտիր։ Բայց, «ցաւս խորն է»։ Ժողովուրդի ներկայ վիճակը, պարպուած անմխիթար երեւոյթները, կամ՝ այս վտանգաւոր գնացքը, ա՛լ չեն ձգեր որ լռէ կամ պատուհանի որ եւ է լեզու, որ կրնայ քանի մը խօսք թոթովել։

Սիրելի եւ տարաբախտ հայ երիտասարդներ, որ ցրուած էք արեւելքէն արեւմուտք, հիւսիսէն հարաւ, ողջո՜յն ձեզ, ողջո՜յն ու համբո՜յր։

«Ազգիս տղաք, դուք ո՛վ որ էք, լուսաւորչական, կաթոլիկ թէ բողոքական, դաշնակցական թէ հնչակեան, ռամկավար թէ չէզոք, ու նոյն իսկ, համայնավար, որոնք սակայն, ազգ ու հայրենիք կը ճանչնան ու ամէն բանէ վեր կը նկատեն զանոնք, ըլլալով չափաւոր ու գիտակից կուսակցականներ, մտերիմ քանի մը խօսք ունիմ ըսելիք, սիրոյ ու եղբայրութեան կանչ մը, դառնացած ու արիւնող սրտի մը պոռթկում մը։

Ինծի պէս, թերեւս, ձեր ալ միտքը կը բզքտուի տեսնելով [illegible] ներկայ իրականութիւնը, ձեր ալ սիրտը կ'արիւնի, երբ կը նայիք ձեր շուրջը։ Անապատին մէջ ովասիսներ տեսնալ չեն փոխեր կամ մութին մէջ փառաւորապէս մը պլպլայ ու աղօտ լոյս մը, գիշերը չի լուսաւորեր։ «Մեռանք կորանք» ըսել չեմ ուզեր։ Դուք ալ, անշուշտ, պատուական տղաք, հարց կուտաք ձեզի թէ, ե՞րբ պիտի վերջանայ սա աղետալի ժողովուրդին Գողգոթան, ո՞ւր կանգ պիտի առնէ այս ընթացքը եւ ե՞րբ, վերջապէս, պիտի պայծառանայ սա անորոշ, մռայլ կացութիւնը։ Բայց, չէք խօսիր, չէք արտայայտուիր, մունը ձեր մէջ, ափսոսները սեղմած կը սպասէք։

Իմ խօսքս ձեզի է, աշխատաւոր ու համեստ երիտասարդներ։ Ամէն մէկը, իր կարգին խորհելով կամ «ձեռք գնելով» չէ որ կրնայ փրկուիլ հայ ժողովուրդը։ Արդէն, շատ գրուած ու խօսուած է գաղթահայութեան մասին։ Այսօրուան [illegible] ձուլման եւ ուծացման վտանգին ենթակայ է։ Ամէնէն ուժեղէն ամէնէն տկարը, կ'ուզեն կուլ տալ մեզ։ Անցնելի պատմութիւնը վկայ կանչելու պէտք չկայ, երբ բանիք թէ՝ գաղութներն ալ, շարաշուք օր մը, պիտի կորսուին անհետ, եթէ չարունակենք տակաւին բարեւ բռնած կենալ կամ աչք փակել։

Մանրամասնօրէն թուելու հարկ չկայ գաղթահայութեան երկարուած ու կցուցիչ խայծերն ու վտանգները։ Այս բոլորին դէմ փոխանակ ըլլալու զգաստ ու ճարպիկ, տեսէք մեր ներքին անփառունակ անիշխանութիւնը ու ըսի – ըսաւները։ Եկէք ու հասկնանք տեղ մը, ուր՝ չունիք տէրը չի ճանչնար։ Կազմալուծուած ու քայքայուած, նոյն իսկ անթիւ ու զանազան միութիւններու եւ հայրենակցականներու օրէ օր աճող ծնունդով։ Կրթական գործը, գլխաւորապէս ազգակր հայրապահպանման գործին, կրխայի վրայ հեծած կ'ընթանայ։ Իսկ տեղ – տեղ, Տէր Թադէկեան յարկեր ալ չունինք, ուր փողոցը թափառող կամ օտար վարժարան յաճախող պզտիկ, ծնողազուրկ կամ գետնի վրայ պառկած, ամէնէն առաջ իրենց մայրենի լեզուին Ա. Բ. Գ. հեգէին։

Հայ ժողովուրդի ինքնայատկութեան գլխաւոր ազդակները, մեր աւանդութիւններն ու բարքերը օրէ օր կը տժգունին եւ կը դեղնին։ Լեզուն, մեր «հնէտ բարբառը» նորահաս սերունդի բերնին մէջ կ'աղճատուի ու կ'այլանդակուի։ Այս ալ, միջավայրին ու տիրող ժողովուրդին ազդեցութիւնը։

Միւս կողմէ, կուսակցական պայքարը մեր փոսը կը փորէ կամ մեր կանգնած նիհար ճիւղը կը կտրէ։ Այս «վէճերն» ու «շարժումները», մանաւանդ ա՛յս անվայել ձեւով, աւելի՛ շարիք ու փորձանք են, քան «շինարար»։

Կուսակցական պայքար չէ որ տեղի կ'ունենայ, այլ ցեղամարտ, ինչպէս որակեր եմ այս պարագան ուրիշ թերթի մը մէջ։

Ցեղամարտ, այո՛, ժողովուրդը կիսուեր է, ու կը պայքարի, եւ ի՞նչ պայքար, եւ ի՞նչ զէնքերով եւ որո՞ւ դէմ։ Մարդ ուղղակի կը յուսահատի ու կը զզուի տեսնելով մեր այսքան մոլեռանդութիւնն ու տգիտութիւնը։

Տարագիր՝ բայց հայրենատենչ, հալածական՝ բայց ազատասէր, տառապող՝ բայց յուսալից, արի ու չարքաշ երիտասարդութիւն Հայոց, ամենածանր պարտականութիւնը, ու նաեւ պատասխանատուութիւնը կ'իյնայ ժողովուրդի մը երիտասարդութեան վրայ։ Թուրքերէն սկսեալ մինչեւ ճափոն եւ պուլկար ժողովուրդներու երիտասարդութիւնը, իրենց աչքերը չորս բացած են, իրենց ժողովուրդին օգտակար ըլլալու, իրենց հայրենիքը զօրացնելու, «շքեղութեան» բարձրանալու, [illegible], ընկերական կեանքը բարեփոխելու, պետական վարչաձեւերը աւելի ազգայնական դարձնելու, ընտանեկան բարոյականը հաստատելու եւ հոգեպէս զօրանալու համար։ Ամէն ժողովուրդի մէջ, որոնք արդէն սեփական հայրենիք եւ անկախութիւն ունին եւ հետեւաբար չունին մեզի պէս, բարոյական եւ սրտմաշուք հոգեր, երիտասարդութիւնը առաջնորդ դիրքերու վրայ կը գտնուի ու ցերեկը գիշերին խառնած կ'աշխատի պատմական իր գերը կատարելու եւ փառաւոր փոխանցում մը կատարելու համար։

Մենք որ այսքա՜ն հոգեր ու պահանջներ ունինք, ի՞նչ կ'ընենք հա՛յ երիտասարդներ, ի՞նչ կ'ընենք։ Ընթերցարանէ մը գիրք մը առնել կարդալով կամ հանդէսի մը արտասանութիւն ընելով, ներկայացումի մը դեր ստանձնելով, միութեան մը մէջ վարչական [illegible], կը կարծենք որ կատարա՛ծ կ'ըլլանք մեր «ազգային» պարտականութիւնները։ Ինչո՞ւ մեր շուրջը չենք նայիր, ուրիշ ժողովուրդներու (նոյն իսկ մեզմէ տկար ու յետամնաց) երիտասարդութենէն դաս առնելու համար։

Չմոռնա՛նք, մեր ուսերուն վրայ կ'իյնայ ծանրագոյն բեռը այս ժողովուրդին. բեռ մը զոր հարկադրուած ենք տանելու ու սիրո՛վ պէտք է տանինք։ Երիտասարդութիւն բառը [illegible] պատասխանատուութիւն, շարժում, աշխատանք, ոգեւորութիւն, հայրենասիրութիւն, ազատասիրութիւն, զոհողութիւն։ Մինչեւ ե՞րբ պիտի անտարբեր մնանք հայ կեանքին հանդէպ. մինչեւ ե՞րբ պիտի թարթափինք։ Նախորդ սերունդը յեղափոխական մարտնչումներով, հուրի ու սուրի ճամբով, մեզի յանձնեց ազգութեան գաղափարը յաղթանակող, մեր եռագոյն ու արիւնաներկ դրօշը, մեզի յանձնեց հազարաւոր նահատակներու ու հերոսներու ոսկերոտիքին վրայ հիմնուած, ազատութեան եւ հայրենիքի գաղափարը։

Կրկին չփճինք դրօշին կամ ազատ ու անկախ հայրենիքի խորհրդանշաններին, Մայիս 28ի համար.

Հայ երիտասարդնե՛ր, լուսաւորչական, կաթոլիկ թէ բողոքական, դաշնակցական թէ հնչակեան, ռամկավար թէ չէզոք, ո՛չ միայն պարտաւոր ենք անթիւ զոհերու եւ անհաշուելի զոհողութիւններու գնով գնուած այս զոյգ սրբութիւնները պահել, պահպանել ու տարածել, այլ եւ պարտաւոր ենք տարագիր դրօշը դարձնել ազատ եւ անկախ հայրենիքին։

Այս զոյգ սրբութիւնները արդէն կը կազմեն առանցքը մեր կուսակցական պայքարներուն։ Արդ, խորհելով իրարու ազգային զգացումներով տոգորուած երիտասարդ, ազգային ոգիով շաղախուած էութիւն, ոչ միայն խնդիր պիտի չյարուցանենք, երբ արդէն կան անոնք, այլ եթէ նոյն իսկ գոյութիւն չունենային, պիտի ստեղծէինք ու տայինք ժողովուրդին, որպէս զի իր դրօշին նայի ու հայ պանդուխտը հա՛յ զգայ ինքզինքը, որպէս զի Մայիս 28ով հայրենիքին ու իր անկախութեան կապուի թափառական Հայը։ Թուրքերը իրենց չանեցածն անգամ, չզլանելով ծիծաղելի ըլլալէ, սկսած են իրենց վերագրել, մենք կը վիճինք արիւնով ու զոհերով գնուած պատմական արժէքներու մասին։

Հայ դրօշն ու Մայիս 28ը, նոյն իսկ եթէ պահ մը ընդունինք որ պատմութեան կը պատկանին, չենք կրնար առարկել թէ աւելորդ են այսօր. ընդհակառակն, ամէն ինչ որ ազգապահպանման կամ ինքնապաշտպանութեան կը նպաստէ, պիտի օգտագործենք։ Պիտի բարձրացնենք եռագոյնը, անոր հովանիին տակ համախմբելու համար հայութիւնը, պիտի տարածենք Մայիս 28ը, Հայաստանին եւ իր անկախութեան անհաղորդ չպահելու համար ժողովուրդը, որ կրնայ իր վիճակին ձգուելով, ուծանալ, ձուլուիլ ու կորսուիլ։

Թօթափե՛նք, գէթ երիտասարդներս, մեր կուսակցական մոլեռանդութիւններն ու նախապաշարումները, [illegible] կազմակերպուած ու կուռ շարքերով՝ բանելու համար, [illegible] համար, մեր հայրերուն կամ մեծ եղբայրներուն։

— Կը բաւէ վէճն ու կռիւը, հայութեան, ժողովուրդը պէտք է կազմակերպել նախ ինքնապաշտպանութեան, ապա մեր վաղուան անակնկալներուն ու պայքարներուն համար։

Վերջ ի վերջոյ, հա՛յ երիտասարդներ, եթէ կուսակցականներ ենք, ինչո՞ւ համար է այդ։ Չէ՞ որ մեր կուսակցութիւններու միջոցաւ [illegible] պիտի ըլլանք մեր ժողովուրդին եւ հայրենիքին։ Իսկ մեր այսօրուան պայքարներն կամ մեղաւոր անտարբերութիւնը, կ'արդարացնե՛ն մեր նպատակը։ [illegible] պիտի գրել տանք որ այսօրուան մեր երիտասարդ սերունդը չկրցաւ իր ցեղային փոխանցումը կատարել, շնորհիւ իր անտարբերութեան կամ կուսակցական [illegible] ժողովուրդի մը գոյութեան։

[illegible] կուսակցական մը ըլլալ ու մնալ, բայց [illegible] մը չէ որ ջլատենք իրարու ուժ ու խանդը։ Մեր ճգնժամ ունեցող կեդրոնացման մե՛ծ անհրաժեշտութիւն կայ, թող երիտասարդութիւնը իր համերաշխ գործակցութեամբ, օրինակ հանդիսանայ մեծերուն։

Գիտե՞նք անցնինք, մենք երիտասարդներս, եթէ զանազան դասակարգերու պաշտօն բանելով, փոխանակ օգտակար ըլլալու այս [illegible] ժողովուրդին [illegible] յանք ու չարիք պիտի հասցնենք անոր [illegible] գլխուն։

Արդ, սկսաւ, չէզոք, կուսակցական, բոլո՛ր հայ երիտասարդներս 20էն 25 կամ 30 տարեկան, մէկ դրօշի շուրջ պէտք է հաւաքուինք, մէկ նպատակով։ — Ազգ եւ Հայրենիք, ամէն բանէ վեր եւ ամէն բանէ առաջ. Եթէ յաջողինք [illegible], յանուն հա՛յ երիտասարդութեան փառքին եւ յանուն այս ժողովուրդի գերագոյն շահերուն։

Կը բաւէ ալ, ինչքան պարբեկոլթէ վարեցինք, «որսեներու» [illegible] կամ աշխատանքէ յողնած ու տկար, մեր գլուխները ձեռքերուն մէջ առած արտօրէն խորհեցանք։

Անկուսակցական անհամար երիտասարդներ, հայ կեանքէն հեռու կ'ապրին ու չեն մօտենար։ Անոնց միակ պատճառաբանութիւնն այն է որ, կուսակցութիւնները իրար զգելով կը զբաղին, աւելի շատ, քան գործ ու աշխատանք կատարելով։

Քիչ մը իրաւունք ունին այս տղաքը։ Բայց եթէ մեր առաջարկը հող գտնէ եւ հա՛յ դաշնակցականը, հա՛յ հնչակեանը, հա՛յ ռամկավարը, իրար հասկնան, կարելի պիտի ըլլայ այս բոլո՛ր երիտասարդները համախմբել մեր ցեղամարտին շուրջ։

Տեսակ մը երիտասարդական համախմբում, երիտասարդական համաձայնութիւն, որ կանգնած պիտի ըլլայ զուտ ազգային հողի վրայ, ձգտելով գաղութներու ինքնապաշտպանութեան գործին լծուիլ, ու կազմակերպել [illegible] բազմութիւնները, վերջ տալով անիշխանութեան եւ պառապառ ըլլալով վաղուան։

Ահա՛ իմ անշուշտ անկեղծ, իմ շատ խանդոտ, սիրոյ ու եղբայրական խօսքերս, արդիւնք՝ հայ ժողովուրդի ներկայ անմխիթար կացութեան բարեկարգելու հնչեւնքներու, կանաչ ու ծաղկեալ հայ երիտասարդներ։ Կը մնայ շարժիլ ու գործի անցնիլ. Տարժամը վերէն թէ վարէն սկսի, միեւնոյնն է, միայն թէ սկսի քանի դեռ ուշ չէ։

Ա՞յս ալ [illegible] է։

ՄԱԼԿԱՐԱՑԻ

Կարդացէ՛ք եւ Տարածեցէ՛ք
«ՅԱՌԱՋ»ը

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՍԵԼԱՆԻԿԷՆ

ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՒ ՇԱՐԺԻՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔՆԵՐԸ

ՐԵՍՓ. ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ. – ԱՆՍՏՈՅԳ ԿԱՑՈՒԹԻՒՆ.— ՄԻԱԿ ԵԼՔԸ.— ԱՂԵՏԱՒՈՐ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ԽԱԼՔԻՏԻՔԻԻ ՇՐՋԱՆԻՆ ՄԷՋ.— ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՄԵՌԵԱԼՆԵՐ ԵՒ ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ.— 3000 ԲՆԱԿԱՐԱՆՆԵՐ ՔԱՆԴՈՒԱԾ.— 3000Է ԱՒԵԼԻ ԱՆԲՆԱԿԵԼԻ ԴԱՐՁԱԾ, 10,000 ԱՆՁԵՐ ԱՆՊԱՏՍՊԱՐ։

Տենդագին եւ սուր ընտրական պայքարները, որոնք ամիսէ մը ի վեր կը շարունակուէին վերջացան սեպտ. 25ի առտուն, պատանելով Յունաստանի ժողովուրդին վճիռը։

Ընտրութիւնները անցան գրեթէ անաղմուկ եւ հանդարտ։ Մեծ արիւնահեղութիւններու սպասողները յուսախաբ եղան։

Յուսախաբ եղան նաեւ պայքարող բոլոր կողմերը։ Իւրաքանչիւր խմբակցութիւն մեծ վստահութեամբ ասպարէզ իջած էր. Իւրաքանչիւրն ալ հաւատքներ կուտային թէ ժողովուրդը իրենց հետ է. Երեւան եկաւ որ, այս երկրին մէջ իրարու հետ մրցող երկու զօրաւոր կուսակցութիւններ կան, Վենիզէլոսի կուսակցութիւնը, — Ազատական — որ գործի գլուխ կը գտնուի, եւ Ցալտարիսի կուսակցութիւնը — Արքայական որ ամէնէն զօրաւոր ընդդիմադիր խմբակցութիւնն էր Խորհրդարանին մէջ։ Ընտրութիւններու ընթացքին այս երկու հատուածները ճակատ ճակատի եկան. Մնացեալ փոքր խմբակցութիւնները այնքան ալ կարեւոր տեղ մը չէին գրաւեր ընդհանուր ազդակին մէջ։

Ազատականները, որոնք նախորդ Խորհրդարանին մէջ, 258ի վրայ 220 աթոռ ունէին, չորս տարի ամենատիրօրէն վարեցին երկիրը, ու վարկաբեկուեցան ժողովուրդի առջեւ, որ իրաւացի կամ անիրաւ, այսօրուան ձախող կացութեան պատճառ կը նկատէ զանոնք։ Արքայականները, որոնք միայն 38 ձայն ունէին նախորդ Խորհրդարանին մէջ սիստեմատիկ պայքար տարին, ամէն առիթ շահագործելով երկրին կացութեան վատթարացումը, եւ անոր միակ պատասխանատուութիւնը բեռցնելով Ազատականներուն վրայ, ապիկար հռչակելով նաեւ անոնց վարած քաղաքականութիւնը։

[illegible] երեք ի վեր շրջան բնող հազար տեսակ հակասական զրոյցները վերջ գտան. Հնորհիւ ներքին նախարարութեան պաշտօնական մէկ գեկոյցին, որուն համաձայն խորհրդարանի այս անգամուան 250 աթոռներէն 108ը կը շահէին Ազատականները, 96 Արքայականները եւ մնացեալ 46 աթոռները կը բաժնուէին 5 ոչ Արքայական փոքր խմբակցութիւններու վրայ։

Այս հաշուով, Վենիզէլոսի կուսակցութիւնը կը կորսնցնէ 112 աթոռ որոնց 58ը կը շահին Արքայականները, եռապատկելով իրենց թիւը, իսկ մնացեալները կը ցրուին փոքր կուսակցութիւններու վրայ։

Հանրապետական վարչաձեւը դարձեալ վիճելի չի կրնար ըլլալ, քանի որ, ժողովուրդին հարիւրին 70ը իր քուէն տուաւ Հանրապետականներուն, եւ Արքայականները (Ժողովրդական) վարչաձեւի փոփոխութեան համար ոչ մէկ հարց կրնան յարուցանել, եւ առոր անհրաժեշտ ուժն ալ չեն ներկայացներ։

Այժմ, այս պայմաններուն տակ, երկրին քաղաքական ներքին վիճակը կայուն չէ։ Երկու զօրաւոր խմբակցութիւններէն ոչ որ ալ անցնի գործի գլուխ, շատ կարճ կեանք կրնայ ունենալ։ Ընտրութիւնները, մէկ կամ միւս կողմին ուժեղ կառավարութիւն մը կազմելու հնարաւորութիւնները չտուին։ Եւ որովհետեւ, գոնէ առ այժմ, անկարելի կը թուի Ազատականներու եւ Արքայականներու համագործակցութեամբ դաշինքի մը կազմութիւնը, երկիրը միշտ պիտի մատնուի դաշինքի տագնապներու։

Հանրապետութեան նախագահ Պ. Զայիմիս, նախատեսելով այս կացութեան անախորժ հետեւանքները, իր մօտ հրաւիրեց բոլոր կուսակցապետները, դարմանի մասին անոնց կարծիքը առնելու համար։ Երկու գլխաւոր տեսակէտներ պարզուած են։ Առաջին, քանի որ ջախջախիչ մեծամասնութիւն ունեցող կուսակցութիւն մը չկայ Խորհրդարանին մէջ, որպէսզի մինակը կազմէ կառավարութիւնը, եւ խառն դաշինքի մը յուսալը քիչ են, ցրուել Խորհրդարանը, եւ ձեռնարկել նոր ընտրութեանց, այս անգամ մեծամասնական դրութեամբ։ Երկրորդ, այս անգամ Արքայականներու յանձնել դաշինքի կազմութիւնը, օժանդակութեամբ Ցառալդիսմաքերներու եւ հազագործականներու — 23 աթոռով։ Ազատականները կը համաձայնին վերջին ձեւին, խոստում տալով նաեւ, վեց ամիս բարեացակամ ընդդիմադիրի՝ դիրքին մէջ մնալու, պայմանաւ որ, Արքայականները հանդիսաւորապէս յանձնառութիւն ստանձնեն հանրապետական վարչաձեւը անվերապահօրէն ճանչնալու եւ անոր նուիրուելու համար։

Հաւանական է որ այս վերջին տեսակէտը հող գտնէ եւ փորձ մը ըլլայ այդ ուղղութեամբ, քանի որ Արքայական շրջանակները կը յայտարարեն թէ, այլեւս վարչաձեւի խնդիր չունին։ Եթէ եզրակացութեան մը չյանգին, Զինուորական լիգաները կը սպառնան բռնի ուժով ցրուել Խորհրդարանը եւ դիկտատորական հռչակել, ի խնդիր հանրապետական վարչաձեւի պաշտպանութեան։

Ինչ տեսակի փորձեր ալ ըլլան, ներկայ անստոյգ պայմաններու տակ, դժուար թէ վերջ գտնէ այն քայքայիչ կացութիւնը որուն մատնուած է երկիրը, օրէ օր աւելի խրելով անելին մէջ։

Փրկութեան միակ ելքը, Ազատականներու եւ Արքայականներու համագործակցութիւնն է, որուն շնորհիւ, Յունաստանը կ'ունենայ ամուր կառավարութիւն մը, որ պիտի կարենայ երկրին վարկը վերահաստատել ու առաջնորդել զայն ապահով ճամբաներով։

Այս երկրի պետական գործիչները, պահ մը մէկդի դնելով իրենց [illegible], պէտք է այդ ցանկալի մերձեցումը կատարեն, յանուն այս գեղեցիկ երկրին գերագոյն շահերուն։

ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ.— Ինչպէս հաղորդեցինք, Պ. Ցալտարիս ամէն ապահովութիւն տուած ըլլալով վարչաձեւի մասին, զինուորական լիգաները լուծուած են, եւ [illegible] գործակցութեան համար։

×

Երկիրը կը սարսայ...

Ընտրութիւններու յաջորդող երեկոյեան, մինչ ժողովուրդը անհամբերութեամբ կը սպասէր արդիւնքին, յանկարծ Սելանիկը թնդաց ու սկսաւ սաստիկօրէն շարժիլ։ Շարժը հետզհետէ ուժգնանալով անընդհատ պար մը սկսաւ դառնալ, 23 երկվայրկեան քար լռութիւն մը պարտադրելով ահաբեկած բնակչութեան։ Սեպտ. 21ի երեկոյէն սկսեալ մինչեւ այսօր տեղի կ'ունենան ուժեղ եւ տկար բազմաթիւ ցնցումներ։ Բնակչութիւնը խուճապահար՝ մեծ մասամբ կը գիշերէ բացօթեայ, փողոցներուն եւ հրապարակներուն վրայ բազմաթիւ վրաններ անկելով։ Քաղաքին մէջ փլատուած են աւելի քան 300 շէնքեր, պարպուած են պանդոկները, պաշտօնատեղիները եւ մեծ շէնքերը։

Հեռագիրները սակայն, աւելի դժբախտ լուրեր բերեցին յաջորդ առաւօտ։ Սելանիկի մէջ զգացուած առաջին ցնցումին հետ, հիմնայատակ կործանուած են Խալքիտիքիի շրջանի — Սելանիկէն 150 քիլոմեթր հեռու Արեւելք-Երիսսոս, Սթօա, Թօնիքի, Միղալի Փանայիա եւ Սթէչէրա գիւղաքաղաքները, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ գիւղեր անճանաչելի վիճակի մը վերածուած են։ Շարժին կեդրոնին, Խալքիտիքիի շրջանին մէջ մինչեւ այսօր հանուած են 180 դիակներ, կան 80 ծանր եւ 500 թեթեւ վիրաւորուածներ։ Հիմնայատակ կործանուած են 3 հազարէ աւելի բնակարաններ, նոյնքան ալ փլատուած են կամ անբնակելի դարձած։ 10 հազարէ աւելի խուճապահար ժողովուրդ մը կը մնայ անպատսպար։ Յունաստանի մէջ, այսքան մարդկային զոհերով երկրաշարժ չէ պատահած։

Օգնութեան գործին կազմակերպութիւնը յառաջ կը տարուի մեծ թափով։ Անգլիական նաւատորմին մը, որ աղէտեալ գիւղերու ծովախորշին մէջ կը գտնուէր, թանկագին օժանդակութիւն բերած է թշուառացած եւ յուսահատ բազմութիւններուն, բաժնելով անոնց, մեծ քանակութեամբ ուտելիք եւ դեղ[...]

Կառավարութիւնը [illegible] նպաստ մը յատկացուց իբր անմիջական օգնութիւն։ Բարեսիրական միութիւնները, Պ. Խալի առաջնորդութեամբ կը հաւաքեն այն բոլոր առարկաները որոնք անհրաժեշտ կը նկատուին աղէտեալներուն։ Թերթերը հանգանակութեան ցուցակներ բացած են, ժողովուրդին մասնակցութիւնը ապահովելու համար։

Երկրաբաններու կարծիքով, [illegible] մը իր ուժգնութիւնը կորսնցուցած [illegible] վրայ է. ու շուտով պիտի [illegible] ու բնական կեանքը [illegible] ցոց չկայ, սակայն Շարժի [illegible] ցնցումները Սելանիկի մէջ [illegible] տահած աղէտին [illegible] բամասնութիւնները որոնք կը [illegible] նին Խալքիտիքիի կեդրոնին [illegible] բռնած են ժողովուրդը, որ [illegible] կը զգայ կատարելի [illegible] շարժումներու, ու շարժանքը [illegible] մը բանուած է Անվերջ երկրաշ[...] [illegible] մը մատնուելով։

ՎԱՀԷ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Անոնց համար, որ կը կաշառուին

Երեւանի մէջ, Սպանդարեանի փողոց, հոգեբուժական հիւանդանոցին կողքին Սեպտեմբեր 2-ին բացուած է մասնաւոր բաժին մը, որ կը զբաղի մեծ ու փոքր բոլոր կաշառողներու բժշկութեամբ։

Կը շարունակեն [illegible]

Հայ գիւղատնտեսները կ'ուզեն [illegible] նախկին լուծել իրենց վիճակը [illegible] նազման դէմ։

Ասոր՝ «Խորհրդ. Հայաստան» թղթակիցը կը գրէ (Սեպտ. 4) [illegible] թէ «դասակարգային թշնամին» սկսեր է այրել շրջանի կարգ մը գիւղերուն մէջ հասարակական անտեսութեան կալերը, ցորենն ու յարդը, խոտի դէզերը։ Չեն [illegible] նաեւ անասունները [illegible]։

Օգոստոս 8ին Սարալ գիւղին մէջ կ'այրին կոլխոզին 4 սայլ գարին։

Նոյն օրը, Բղավղալ գիւղին մէջ կ'այրին կոլխոզին դիզած ցորենը։

Օգոստոս 26ին Շահալի գիւղին մէջ կ'այրին կոլխոզին 25 սայլ ցորենը։

Շահալի գիւղէն կոլխոզէն կը գողնան 26 սայլ խոտ, 7 խոզ 5 [illegible], 2 կով։

Այս ամէնը կատարուած է [illegible] «հակադասակարգային» [illegible]։

Ստեփանաւանի շրջանին մէջ, Կուրթան, Վարդաբլուր եւ Հայ[...] գիւղերու կոլխոզներուն [illegible] եւս գողցուած են։

Չեկիստ մըն ալ [illegible]

Երեւանի Բ. հիւանդանոցին մէջ մեռաւ «չեկիստ» Աղասի [illegible]։

Ան եղած էր Ախալցխայ քաղաքի [illegible] կրթարանն աւարտելէ յետոյ [illegible] օգնութեամբ շարունակեց իր [illegible] մը եւ մտաւ Թիֆլիզի [illegible] վարժարանը։ Յետոյ կը [illegible] կոմունիստ կուսակցութեան [illegible] քերը եւ կը լծուի գաղտնի [illegible] տանքներու Ախալցխայի, Բորժոմի եւ Թիֆլիզի մէջ։ Շատով կը [illegible] նակուի «արտակարգ յանձնաժողով» անդամ եւ այնուհետեւ, 12 տարի կը գործէ իբրեւ չեկիստ [illegible] էր, որ վերջ տուաւ այդ [illegible] գործին։

31 տարեկան էր։

Ի պատիւ Կորքիի

Որոշուած է հրատարակել [illegible] քիի լաւագոյն գործերը [illegible] լեզուով եւ գեղեցիկ [illegible] թեամբ. հեղինակին 40ամեա[...] [illegible] առթիւ։

Հինգ երիտասարդներ, [illegible] Կորքիի անունը, պիտի [illegible] առանձնալու բարձրագոյն [illegible]։

Նոյնպէս 10,000 րուբլի [illegible] ուած է իբրեւ մրցանակ [illegible] համար լաւագոյն թատերական [illegible] պային եւ բանաստեղծական [illegible] բակութեան։

Քանդակագործ Արա Սարգսեան յանձնարարուած է պատրաստել Կորքիի մարմարեայ կիսանդրին։

Սեպտեմբեր 24էն մինչեւ [illegible] վերջը Կորքիի օր յայտարարուեցա[...] Հայաստանի բոլոր դպրոցներուն մէջ [illegible] Երեւանի պետական [illegible] եւ երկ[...]

բոլոր քաղաքներուն մէջ սկսան ներկայացնել Կորքիի 30ամ. Լաւ քաշեաճախաղը։

Պետական Հրատարակչականը բացառիկ օրինակներով տպեց Կորքիի ժողովածոյ երկերը եւ հրաշարհութեան տակ։

«Եւ Մաքսիմանը գլխում է սկայներ վրայ»

Այս խորագրին տակ, երեք սիւնակի չափ, կը գրէ «Յորի․ Հայաստան» (23 սեպտ․)։ Միասին կարդանք.—

Մաքսիմոնը երիտասարդ չէ։ 68 տարեկան է եւ իր կեանքին 18 տարիները անցուցած է մանկավարժական աշխատանքի մէջ։ Ուսում առած է Գերմանիոյ մէջ։ Պաշտօնավարած է Ալբ․․․ ․․․ կեդրոնը, Եօթնամեայ վարժարանին մէջ։ Ի վարձատրութիւն, Մաքսիմեան ․․․ ․․․ գրատախտակներուն վրայ, առանց ․․․ յարմարութեան եւ լոյսի․ ․․․ կը մեկնին, Մաքսիմ․․․ ․․․ մէջ ․․․ կը ճարէ ու կը ․․․ վրան, մինչեւ որ ․․․, ․․․ երախաները գան ու ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ թանկը։

․․․ ․․․ ամէնէն ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ բնաւ ․․․, չեն կրնար գիշերը գրատախտակներու վրայ, բայց սեղաններ ․․․ Մէկ ուսուցիչն ալ կը մերժէ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ չկայ։

Կը գիտեն հանրիւրաւ տեղերնին, որ կայ։

— ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․

․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ կը պակսի ․․․ ․․․ 25,000 ռուբլի ․․․ է, բայց ․․․ կը ․․․ այդ դրամը, ոչ ալ գիրք։

Ուսուցիչները կը մնան

Այս եւ ուրիշ պայմաններու տակ, դժուար թէ ուսուցիչները ուզէին շարունակել իրենց ասպարէզը։ Բոլորն ալ կ'աշխատին տեղաւորուիլ որ եւ է գործի մէջ։ Շատեր կը դիմեն պետական հաստատութիւններու, որ եւ է պաշտօն գտնելու համար այնտեղ։

Նկատի ունենալով այս պարագաները, ու տեսնելով որ դպրոցները կը պարպուին, կառավարութիւնը յատուկ որոշում մը տուած է Թիֆլիսի մէջ, հրաժարելով երկու օրուան մէջ հեռացնել բոլոր ուսուցիչները պետական եւ ընկերային հաստատութիւններէն, ուր մտած են անոնք որ եւ է պաշտօնով։ Բոլոր այս ուսուցիչներէն, որ կրթական գործավարութեան գիտակցութեան մէջ չեն տեղաւորուած, պարտաւոր են ձգել իրենց գործը եւ ներկայանալ կրթական գործավարութեան։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ԶԶԳԶԳԻԼ ԲԱԺՆԵԳԻՆՆԵՐՈՒ ՎՃԱՐՈՒՄԸ

ԵՐԱԶ ՄԸՆ ԱԼ ՑՆԴԵՑԱՒ

— :-: —

ԱՄԻՐԽԱՆԵԱՆ ԺԱՌԱՆԳՈՒԹԻՒՆԸ ԱՌԱՍՊԵԼ ՄԸՆ Է

ԽՄԲ․— Ամերիկահայ փաստաբան մը Գ․ Տիգրան Սմսարեան, վերջերս նամակ մը գրած էր Կալկաթայի ամերիկեան հիւպատոսին, առուգելու համար Ամիրխանեանի 36 միլիոն րուպիներու ժառանգութեան գոյութիւնը։

Հիւպատոս Գ․ Ֆրոսթ, հետեւեալ պատասխանը գրկած է, որ կը փարատէ ամէն պատրանք.—

Ընդհ․ հիւպատոսարանը ստացած է ձեր Յուլիս 20, 1932 թուականով գրութիւնը Եղիա Ամիրխանեանի առացուածքին նկատմամբ, որ կ'ըսուի թէ Կալկաթայի մէջ մեռած է 1856ի եւ 1882ի միջեւ 36 միլիոն անգլիական ոսկեայ հարստութիւն մը ձգելով։

Հիւպատոսարանս կը տեղեկացնէ ձեզ որ Պէնկալի ներկայիս պաշտօնավարող ընդհ․ կառավարիչն եւ Կալկաթայի Հայոց եկեղեցիին երէցը արձանագրութիւն չունին ոչ Եղիա Ամիրխանեանին եւ ոչ ալ իր թողած հարստութեան նկատմամբ, զոր խաբէական առասպել կը սեպեն։

Հնդկաստանի ուրիշ հիւպատոսութիւնները, Ընդհանուր Հիւպատոսարանիս խնդրանքով քննեցին այս խնդիրը եւ նման եզրակացութեան յանգեցան թէ այդ խաչոր հարստութիւնը պէտք է առասպել մը ըլլայ։

Պոմպէյի Ընդհանուր Կառավարիչը կը հաստատէ թէ Ամիրխանեան անուն հարուստ Հայու մը մեռած ըլլալուն վրայ ․․․ պատերազմէն յառաջ ․․․ եւ այս մասին դիմումներ ․․․ Ընդհանուր Կառավարչութեան Պաշտօնատան, որ սակայն չկրցաւ այդ Հայուն անուան մասին ոեւէ հետք գտնել իր արձանագրութեանց մէջ։

Պուրմայի Ընդհ․ Կառավարիչի փոխանորդն ալ Ռանկունի Հիւպատոսարանին իմացուցած է թէ Ամիրխանեանի առացուածքին նկատմամբ ոեւէ արձանագրութիւն չկայ Պուրմայի մէջ։ Մատրասի հիւպատոսը կը հաղորդէ որ «Մատրաս Մէյլ» թերթին մէջ երեւցած որինակառ ծանուցման մը համաձայն, Եղիա Ամիրխանեանի առացուածքը մօտաւորապէս 3000 ռուբլի (1080 տոլար) կը հասնի եւ թէ Ր․ Բոզըթիյն անուն մէկը ձեռնարկած է Մատրասի մէջ, այս խնդրոյն հետ կապակցութեամբ։

Կը ներփակենք Հնդկաստանի մասին ընդհանուր տեղեկութիւն պարունակող գրութիւն մը, որ թերեւս շահագրգռէ ձեզ։

Կ'ապահովցնեմ ձեզ թէ ձեր տրամադրութեան տակ պիտի գտնուին միշտ Ընդհանուր Հիւպատոսարանիս ծառայութիւնները։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ԳՐԵԼ ԿԱՐԵԼԻ ԵՂԱԾԻՆ ՉԱՓ ՄԱՔՈՒՐ, քանի որ մեծ մասամբ տողաշարով կը շարուի ՅԱՌԱՋը։

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԷՆ

— :-: —

1— Հ․ Բ․ Ը․ Միութեան Ընդհ․ Ժողովը իր 23րդ տարեկան նիստը գումարեց Լօզանի մէջ, սեպտ․ 16ի ուրբաթ օրը, նախագահութեամբ Տիգրան Խան Քէլէկեանի, եւ գլխաւորաբար լսեց Կեդր․ Վարչ․ Ժողովի Միամեայ համարատուութիւնը, 1931 տարեշրջանի։

2— Ընդհ․ Ժողովը միաձայնութեամբ վաւերացուց նախ Կեդր․ Ժողովի նորընտիր անդամները որպէս վարիչ․ որոնցմէ Գ․ Գէորգ Էսայեան, նախապէս ընտրուած հրաժարեալ Գ․ Նուպար Կիւլպէնկեանի տեղ, արդէն կը պաշտօնավարէր քանի մը ամիսէ ի վեր, իսկ յայտնի առեւտրական Գ․ Դաւիթ Մարեան, Կեդր․ Ժողովի վերջին նիստին մէջ, Գ․ Գալուստ Կիւլպէնկեանի հրաժարմամբը թափուր մնացած վարիչ – անդամի պաշտօնին կոչուած էր։

3— Կեդր․ Վարչ․ Ժողովը յետ արձակուրդի իր լիակատար նիստը գումարեց 28 սեպտ․ին, նախագահութեամբ Գ․ Քէլէկեան Խանի, եւ մասնակցութեամբ նաեւ Եարբի Երջ ․․․ ․․․ Ժողովի ատենապետ Գ․ Արշակ Գարակէօզեանի եւ նորընտիր անդամ Գ․ Դաւիթ Մարեանի։

4— Կեդր․ Ժողովը շնորհակալութեամբ արձանագրեց Գ․ Մկրտիչ Գալէնի 500 անգլ․ ոսկիի նոր կտակը, Ճանիկեան կտակագրամի առաջին գանձումը ֆր․ 183649, ինչպէս նաեւ Չըլաբին (Ամերիկա) տղր․ Գասպար Ա․ ․․․ կեանքի ․․․ ․․․ գումարը 1000 տոլար։

5— Կեդր․ Վարչ․ Ժողովը, բարձրօրէն գնահատելով իր Պատուակալ Նախագահին Գ․ Գաբրիէլ Նորատունկեանի 60 տարիէ ի վեր Ազգին եւ Միութեան մատուցած անգնահատելի ծառայութիւնները, համապատասխան յարգանքի եւ երախտագիտութեան հանելի պատեհութիւն մը նկատեց իր ծննդեան տարեդարձը (6 Նոյեմբերին) յոբելենական հանդիսակատարութեամբ մը Փարիզի մէջ իր Ուսանողական Տան համար, որուն մասին Կարգադիր Յանձնախումբ մը պիտի կատարէ պէտք եղած հրապարակային դիմումը, որպէս զի ազգովին մեծարանք մատուցուի պատկառելի Ծերունիին։

Դիւան

ՍԱՆՐ ՄԻՋԱԴԷՊ ՄԸ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

Հալէպէն կը գրեն արաբական թերթերուն.—

Այսօր, 29 սեպտ․, առաւօտեան, երեք ոստիկաններ դէպ ի Ագ Եօլ ուղղուեցան, ձերբակալելու համար բրէքնիպատակ Մուհամէտ էլսին։ Կ'ըսուի թէ այս մարդը կապ ունի ձերբակալեալներու խնդրին հետ։ Ոստիկաններու մերձեցումը տեսնող Մուհամէտ փախուստի դիմեց։ Ոստիկանները զէնքի դիմեցին եւ սկսան կրակել։ Փախստականը սակայն, քարեր կը տեղացնէր անոնց վրայ։ Վերջապէս Մուհամէտ յաջողեցաւ փախչիլ։

Ոստիկաններ անյաջող մնալով իրենց փորձին մէջ, պահակացոյ լուր տուին եւ հարիւր ոստիկաններով վերադարձան։ Ամբողջ թաղը շղթայի մէջ առին և սկսան խուզարկութեանց։ Որքան մարդ գտան թաղին մէջ ձերբակալեցին։ Մինչեւ առաւ 70 հոգի ձերբակալուեցան։ Ոստիկաններ տանիքներէն վար կիջնէին․ գաց տուներ խուզարկելու համար։ Կարգ մը կիներ եւ աղջիկներ ծեծի ենթարկուեցան։

Եօթանասուն ձերբակալեալներ տարուեցան Պապ Իոլ Ֆարաջի պահականոցը եւ հոն մութ սենեակի մը մէջ դրուելով, ծեծի ենթարկուեցան բիրերով ու փայտերով։

Այս դէպքը ժողովուրդին վրայ շատ գէշ տպաւորութիւն թողուց, որու պատճառաւ խանրապետութեան նախագահին եւ վարչապետին դրկուեցաւ հետեւեալ հեռագիրը․

«Հարիւրաւոր ոստիկաններ Ագ Եօլ թաղին մէջ յարձակում գործեցին զէնքերով, տուները բռնութեամբ խուզարկեցին, կողոպտեցին, ճամբաներու վրայ եւ խանութներու մէջ իրենց գտած մարդիկը ձերբակալեցին, կիներու եւ աղջիկներու հանդէպ գէշ վերաբերմունք ցոյց տուին։ Ներկայիս Հալէպի պառքիլին մէջ 70 քաղաքացիներ ոստիկաններու բիրերուն տակ կը չարչարուին։ Ոստիկաններ վրէժ լուծելու համար գրգռութիւններ եւ բռնութիւններ կ'ընեն։ Բանտերը լեցուած են անմեղներով։ Կացութիւնը շատ գէշ է։ Եթէ այսպէս շարունակուի, ի՞նչ պիտի ըլլայ վախճանը»։

ԿԱՆՏԻՒ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐԸ՝ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

Գրած էինք որ Հալէպի բանտարկեալները, իրբեւ բողոք իրենց հանդէպ ցոյց տրուած վերաբերմունքին, որոշած են ծոմ պահել։ Հացի սկսած ծոմապահութեան, կառավարութիւնը ննկատի առած է իրենց բողոքը, եւ բալորը միատեղ փոխադրած մասնաւոր սենեակ մը։

Միւս կողմէ, «Ելէտո էլ Սաեիդ» թերթը կը գրէ թէ մահմետականներու սկաուտապետը, որոշած է ծոմ պահել մինչեւ մահ։ Այս որոշման պատճառն է, մահմետական վարիչի մը կողմէ սկաուտներու հանդէպ տրուած խոստումին չյարգուիլը։ Կ'ըսուի նաեւ թէ, խումբ մը ուրիշ սկաուտներ ալ պիտի հետեւին իրենց պետին օրինակին եւ մինչեւ որ մեռնին ծոմ պիտի պահեն։

Կարմիր ծիծաղ

Վերջերս, երկաթուղիները գէպի Լէնինկրատ եւ Մոսկուա կը տանին բազմաթիւ օտարականներ, որոնք Ռուսիա կ'երթան խորհրդային կեանքը մօտէն ճանչնալու համար։ Անշուշտ, տեղական իշխանութիւնները ամէն ջանք կը թափեն փայլուն ու զրաւիչ ցոյց տալու համար երկիրը։

Եւ սակայն, Ռուսիան ունի բան մը, զոր կարելի չէ ծածկել։ Անոնք պաշ կազմող հսկայ ամբոխն է, ուտեստեղէն բաժնող կեդրոններուն առջեւ։

Այդ պատճառաւ Ստալին շատ կը մտահոգուի։ Ինչպէ՞ս կարելի է փագցներէն անհետացնել այս շարուած անօթիները։

— Անհանգի՛ստ մի ըլլաք, կ'ըսէ իրեն Չեկայի պետը, ես գտայ միջոց մը։ Երջիկները վաղը թէ՛ պիտի զարմանան, թէ՛ պիտի հռանան...

Յաջորդ օրը, Ստալին կ'անցնէր քաղաքէն՝ իր հսյակապ ինքնաշարժովը։ Կը տեսնէ նոյն պատկերը.— Մարդկային ամբոխը սննդառաւ կեդրոններուն առջեւ։

Ստալին կատաղութենէն կը դողդղայ։

— Ի՞նչ կը նշանակէ այս, կ'ըսէ Չեկայի պետին, դուն ինծի խոստացար զարմացնել եւ հռացնել շրջիկները։

— Այդպէս ալ պիտի ըլլայ, կը պատասխանէ միւսը, ինքնավստահութեամբ։ Եւ ցոյց տալով կեդրոնատեղիին վրայ գրուած տող մը, կ'ըսէ, — Կարդացէ՛ք։

Ստալին կ'ելլէ ինքնաշարժէն եւ կը մօտենայ դրան։ Ամբոխը ճամբայ կու տայ իրեն։ Ու կը կարդայ...։ Ու անոր շրթներուն վրայ, որոնք ժպիտը շատ քիչ կը ճանչնան, անմիջական ժպիտ մը կը նշմարուի։ Թուղթին վրայ ֆրանսերէն, գերմաներէն եւ անգլիերէն գրուած էր.

— Հոս կ'արձանագրուին հնգամեակի համար փոխառութիւնն ընդունողները։

Արձանագրութիւնը, սակայն, միայն ռուսերէն չէր։

ՄԱՄՈՒԼ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

■■■

Պէյրութի Ազգակը դիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ, «Սպառնացող Վտանգը» խորագրին տակ (30 սեպտ․).

— «Ամէն օր վրդովիչ լուր մը կը հասնի Հիւսիսային Սուրիոյ սահմանակից շրջաններէն։ Ալէքսանտրէթէն ու Պէյլան Խանէն սկսած մինչեւ Ջամիշլը — Նուսայպին ամբողջ սահմանի երկայնքին, Թուրք զինուած աւազակներ եւ սահմանապահ կանոնաւոր զինուորներ աւարի ու կողոպուտի սկսած են եւ ամէն օր նոր դէպք մը, նոր յարձակում մը կը գործեն սուրիական սահմանի վրայ, խաղաղ ու անզէն գիւղացիութեան հանդէպ։

Հետեւեցէք ուշադրութեամբ տեղական մամուլին եւ պրպտեցէք մեր թերթի վերջին մէկ ամսուան թիւերը պիտի գտնէք տասնէ աւելի յարձակման եւ կողոպուտի դէպքեր՝ գործուած Թուրք զինուած ուժերու կողմէ։

Մասնաւոր ուշադրութեան արժանի են սակայն Թուրք թերթերու վերջին հրատարակութիւնները, սահմանի դէպքերուն առթիւ, որոնք ոչ միայն ճշմարտութեան համաձայն չեն, այլ բոլորովին խեղաթիւրուած եւ գիտումնաւոր կերպով չարափոխուած են։

Առանց բացառութեան, բոլոր Թուրք թերթերն ալ խօսելու առտեն, սուրիական խռովութեանց, ինչպէս նաեւ սահմանի վրայ տեղի ունեցած դէպքերու մասին, ամէն ճիգ ու հընարք կը գործածեն Սուրիան մաքի ու գէշ վարչութեամբ մը ներքեւ ցոյց տալու եւ այդ բոլորէն աւելի կը ջանան ամբաստանելու՝ Հայերուն վրաս․․․ ․․․

Թուրք կանոնաւոր զինուորներու եւ զինուած խուժանի կողմէ կատարուած յարձակումներն ու աւազակութիւնները կը վերագրուին Սուրիացիներու եւ յաճախ Հայերու, ճիշդ այնպէս, ինչպէս սովոր էին ընել Թուրք իթթիհատական պարագլուխները ընդհ․ պատերազմի օրերուն։

Թրքական հեռագիրները, ամէն օր նոր յաղթանակի մը եւ դաշնակիցներէն հազարաւոր զերի բռնուած ըլլալու լուրը կը հաղորդէին, երբ իրենք կը մատնուէին այդ կարաւաններու ռազմաճակատին վըրայ։

Այսպէս է Թուրքին հոգեբանութիւնը։ Այսքա՛ն անսահման դաւաճանութիւններու ընդունակ է Թուրքին բնազդը։

Մասնաւոր նկատառութեան արժանի երեւոյթ չէ՞ Թուրքերու այս ընթացքը վերջին օրերուն, երբ հողային ու սահմանային խնդիրներ կը յարուցուին եւ Ալէքսանտրէթի ու Անտիոքի շրջանին վրայ, պահանջ կը դրուի Թուրք կառավարութեան կողմէ։

Հայերու հեռացումը ամբողջ սահմանի երկայնքէն, ահա թէ ի՞նչ կ'ուզեն Թուրքերը։ Եւ իրենց այդ նպատակին իրագործման համար ոչ մէկ միջոց կը խնայեն։ Ցեղադրին աշխատանք կը տանին տեղացիները գրգռելու համար մեր դէմ, իրենց դիմակաւոր եւ անդիմակ գործակալներու միջոցաւ, որոնք կը վխտան Սուրիոյ եւ Լիբանանի բոլոր մասերուն մէջ։

Կարճ գաղափ մը վերջ, տեղական թերթերու մէջ վերսկսող հակահայ պայքարը, «Հայերը կը զինուին, մեր անդորրութիւնը կը վրդովեն, գողութիւն կ'ընեն, կողոպուտներ կը կատարեն», հետապնդութիւնները արդիւնքն են թրքական գործակալներու կատարած տխուր գերին։

Ծրարախտարար վտանգը կայ ու կը մնայ։ Ստիպուած ենք հաշուի առնել այդ վտանգը եւ ըստ այնմ աշխատանքի լծուիլ։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ ՄԸ

Մտադիր՝ Եօզղատի եւ իր շրջակայ գիւղերու հազարաւոր հայրենակիցներու նահատակութեան, եւ ինքնապաշտպանութեան հերոսութիւններուն դրուագները ամփոփելու, կը դիմեմ սն օրերէն վերապրող—մասնաւորական, ուսուցիչ, կրօնական, գրասէր — հայրենակիցներուս բարոյական աջակցութեան, առանց կուսակցական խտրութեան։

Նօթագրութիւններու՝ (Ներքին, ազգային, մտաւորական կրօնական, առեւտրական եւն․) կեանքին նիւթեր, նկարներ, պատմական տեղեկութիւններ, ու մանաւանդ արիւնի օրերու յուշեր, նօթեր, արձանագրութիւններ ունեցողներէն կը խնդրէի ինծի հետ գրաւոր (դիւրընթեռնլի գիրով) յարաբերութեան մտնել, որպէս զի հասարակականութեամբ մեր կանդնելիք «Յուշարձան»ը գոհերուն արժանաւոր գործ մը դառնայ։

Շահեկան ծանօթութիւններ, թելադրութիւններ, ուղղութիւններ սիրով կ'ընդունուին ու կը յիշատակուին երկին մէջ։

Ա․ Կապենց (Քէստէքեան)

Հասցէ․ — A. Gabintz, 98 Quai de la Loire, Paris (19e)։

ԹԻՒՐԻՄԱՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 3 Հոկտ.— Ներկայիւս կը յայտարարեմ որ յանուն Գոլսեցիներու Միութեան «Յառաջ»ի մէջ լոյս տեսած պաշտօնական զեկոյցը թիւրիմացութեան մը արդիւնք է, օրինական նկատելով 1932 սեպտ․ 3ի գումարուած ընդհ․ ժողովը։

Ի դիմաց Մայր Դիւանի, Ատենապետ Հ․ Ուսենեան

ՅԱՌԱՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ (19)

ԱՐԵ՛Ի, ԱՐԵ՛Ի...

■■■■■■■■

Ը․

■■■■■■■■

«Ինչո՞ւ կը տարտամիս, մարթդ տեղ տեղ։ Ո՞ր հովէն։ Եղեւ՛մ թարթիչներդ․․․ ինչ լա՞ւ է, չէ՞․․․ օ՜հ, հիմա իմա եւ։ Դուն չէ որ բացառութիւն պիտի կազմէիր յարմարող յա ․․․ մէջ ․․․ գոհունակութիւնովս ․․․ եւ։ Այո՛, իմս ես։ Բայց մոլտոցէս տարբեր հետք կը մնա՞յ․ ականջներդ արթո՞ւն են միայն ինծի համար։ Այս Ուրեմն պէտք է որ զրահեմ քեզ շունչովս, ինչպէս Եւկոպալան հոսանքը երկաթի կտորի մը մէջ, զրահելով ու զրաւելով միանգամ այն

Հաէ՛

«Պէտք է վարժուիս խորշիլ բուռն շարժումէ։ Ամէն շարժումէ։ Կեանքի ողնուշարը չէ ան։ Կը հաւատաս․ յա․ Պէտք է նայիս միայն անշարժութեան, հանդարտութեան առաջնորդող միջոցներուն։ Զփնտռելով ոչինչ՝ հասնելէ օգտուելու ամէնէն։ Ցնելով ամէնուն։ Պիտի հրաժարիս յիմար, յաճախ եսամոլ անկեղծութենէդ՝ թողլով զայն ունայնամիտներուն, փոխարէն տանելով — իրենց պիտի տան վստահ եղէք — դիւրինը, հանգիստը, պարտադրող անհրաժեշտութիւնը։ Պէտք է սորվիս, դիւրին է ասիկա իւրացնելը — չսորվելէն աւելի — պէտք է սորվիս այն իմաստութեան ճամբաները որոնք քաու, ննջդ, անպատեւ տեւեններ ունին, ու կը կարծուի որ խոնաւ միջանցքներէ կ'անցնին, վտանգաւոր։ Սխա՛լ։ Եթէ ամէն ոք գիտնար որքա՜ն դիւրին է․ անաչխատ ու հեշտալի, զոյգ ճակատով ճշմարտութեամբ արդարանալի, ու գաղափարներու հաստատ անկլիւնաչարերու վրայ՝ այդ ճամբան։ Այդ ճամբաները։ Պատրաստ ու պարապ կաւաքեր կան հոն — ի՜նչ հոգ մխոտ մթնոլորտը։ — Ու ձեռք որ պիտի հնազանդին։ Եւ ցուրտ չէ, քանի որ մենակութիւնդ ալ յարաբերական է ու դուն պիտի գիտնաս առնել, այսինքն քեզի պէտք եղածը բռնել․ քու մուշտակդ ապահովողը։ Արդարեւ ի՛նչ անիմաստ բան քան գեղեցիկն ու ազնիւը, մեծն ու պզտիկը, տեւողութեան չափերը, վերադարձները, մանաւանդ կարծիքներն ու գնահատումները․․․

«Լսէ

«Առանց ծիծաղելու, որպէս զի չարթնցնես եղունգներդ ու գրաչիներդ, թափէ՛ ուժեղ ուսերուս, վերջին կասկածն ալ պարտականութիւն, արժանավայել ընթացք, կամ հաւատարութիւն կոչուած թերութիւններդ․․․ խափէ ուսերուս․․․»

Ա՜հ, մղձաւանջ է այս, մղձաւանջ է այս․ Մի՞թէ կարելի բան է։

Աչքերս օգնութիւն կը հայցեն շուրջիս մեռելութենէն։ Սիրտս կը տրոփէ։ Կարելի՞ բան է։ Գոնէ ժամացոյցը հնչէր։ Կը սեղմեմ բռունքերս։

Երկու հոգի կը քնանան։ Աջ կողմիս մահճաթոռը պարապ է։ Թիւ 7ը եւ 9ը ծածկոց կը չինեն, կամ կը կենան ու անթարթ կը նային։

Սիրտս կը սեղմուի, կը տրոփէ։ Կը վախնամ աչքերս գոցել։ Կը վախնամ յանձնուելէ արեւ – կատուին։

Լռութիւնը կը խզէ Լիմոժցի Լէօնը, դառնալով Փէրիէին․

— Ի՞նչ կը խորհիս, mon vieux, Լուի XVIին մահուա՞ն մասին։

— Ճիշդ գտար։ Ջեմ գիտեր ինչու երկու օրէ ի վեր ան մեր գիրուկին անձնապաշտութիւնը միտքս կը պղտորէ

— Խմի՞լ՞ն։ Ան որ միջոցը գտած էր ապաքինարանին կեդրոն-տիւնը ըլլալ 7 տարիէ ի վեր, ու դուրս հանուելուն անձնասպան եղաւ։

— Այո՛։ Կը մտածեմ թէ կեղծ չէր նպատակը։ Երկու գնդակ պարպեր է գլխուն։

— Սարբին պարտաւորեց․ ծոյլը Առողջութեան այդ սարքմանին հասնիլ, Լամպէրի նման բժիշկէ մը աշխատելու հրաման առնել, 85 քիլօ կշռել ու կրկին կանակին պատկիլ ուզել, կիսեփ գետնախնձորով ու խաշած կովի միսով գոհանալ, ու մատը մատին անցուցած պտուտները համբել․․․ Բուա՞հ․․․

— Վստա՞հ ես վերջ ի վերջոյ իրեն պէս չըլլալուդ, իրեն պէս չընելուդ․․․

Ասիկա կ'ըսուի բացական ձայնով մը։ Միւսը զարմացած կը շտկուի․ ու դուռը ու զայրացած․

— Դուն որո՞ւն տեղ կը դնես զիս, կ'ըսէ, թերեւս դուն ըլլաս, դուն ընես, այո՛, բայց ինծի, mon vieux, անոնցից սարքմանը շահել տուր, ինծի, կը հասկնա՞ս, ինծի Լիմոժցի Լէօն կ'ըսեն․․․

— Էհ ինչ, հանդարտութեամբ կը դարձնէ Փէրիէն, դուն սպուրը չո՞ր կ'ուտես․․․

— Ես սպուրը չոր կը խմցնեմ, — ջղայնացած է․ — Ալպէրը իմ թաղէս էր․ կը յիշե՞ս․ չպատեց բժիշկին դուռը ցուցնող մատը, սապէս․․․ եւ յետոյ ինծի նայէ, քանի՞ օրուան մօրուքս խմիլին կը բաղդատես, պարզ է որ դուն, ինքդ հիմակուընէ․․․

— Խօսք մը եմ, կը կարէ միւսը միշտ պաղարիւն, կը յիշեմ որ Ալպէրէն առաջ ձայնդ այսքան երկար չէր, կարծես դուն ինքդ ես արդէն մեկնողը։

— Այդ ալ կ'ըլլայ․ իսկ ձայնին երկարութիւնը լաւ կ'ըլլայ չփորձես․ նոր լուրեր կուտայ քեզի․․․

— Ալ ի՞նչ կ'ուզես հացին դանակը փոխ տամ․․․

— Բաւական է։

Թշնամի եւ սպառնական։

Փէրիէն իւրն չըռուածի անտարբերութեամբ կը հանէ ժամացոյցը կը նայի։

— Հինգ վայրկեան կայ։

Կը ցատկէ ոտքի, մարզանքի շարժում մը կ'ընէ, դնդերները կը պրկէ։ Շարժելու, դիմադրելու ճիգ մը կայ իր շարժումներուն մէջ։

Ես ալ ոտքի կ'ելլեմ։ Ո՛չ, մղձաւանջ էր միւսը, չի կրնար ըլլալ որ այս երակները զաւաճանեն, այսքան շուտով։ Պէտք է ուժեղնալ ու օր առաջ շարունակել մարդկային արժանիքով ապրիլ․ կամ, կամ ի՞նչ․․․ լաւ է լռեցնենք միացածը որովհետեւ քիչ առաջուան հոգեվիճակէն թելադրուած է։

Կարեւորը չձգել տիրէ միւսը, այդ օձը որ նոյն իսկ արեւի չափին կրնայ հագնիլ։

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

Ռումանիոյ տնտեսական տագնապը

Գուքրէշէն կը հեռագրեն թէ օրէ օր կը ծանրանայ տնտեսական կացութիւնը, մանաւանդ որ յետաձգուած են Անգլիոյ Դաշնակցութեան հետ կատարուած բանակցութիւնները: Ռումանիա չուզեր գերութեան ենթարկուիլ, բայց միեւնոյն ատեն չի կրնար հաւասարակշռել ելմտացոյցը: Ամսական բացը անհակելի համեմատութիւններ առած է: Անկանոն կը վճարուին բոլոր թոշակները, իսկ ընդդիմադիր մամուլը բուռն պայքար կը մղէ օրուան իշխանութեան դէմ:

⁂ Գ. Թիթուլէսքօ, որ հրաժարած էր Լոնտոնի դեսպանութենէն, արտաքին նախարար նշանակուեցաւ:

Կին ոստիկանապետ Պոլսոյ մէջ

Թուրքիոյ մէջ առաջին անգամ ըլլալով, իբրեւ ոստիկանապետ պաշտօնի կոչուեցաւ կին մը, Նիւզհէթ խանըմ:

Տիկինը աւարտած է իրաւաբանական վարժարանը, եւ իբրեւ առաջին կարգի «քոմիսէր» պիտի վարէ Պոլսոյ ամենէն կարեւոր մէկ թաղին ոստիկանապետութիւնը:

Նոր խլրտումներ Խրուաթիոյ մէջ

Ոստիկանութիւնը երեւան հանեց յեղափոխական կոմիտէ մը՝ Խրուաթիոյ մէջ, որ այժմ մաս կը կազմէ Եուկոսլավիոյ: Այս առթիւ ձերբակալուեցաւ Ճալնիկին երեսփոխան մը, որ ծանրապէս վիրաւորուած էր խրուաթ վարիչ Ռատիչի սպանութեան ատեն: Ուրիշ ձերբակալութիւններ ալ կատարուեցան:

Ց.

Գաղութ

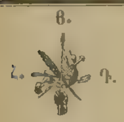

ԼԻՈՆԻ կոմիտէն ատենագրական ժողովի կը հրաւիրէ Կայծակ խումբը այս հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին. Ներկայ կ'ըլլայ կոմիտէի ներկայացուցիչը: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՋՊԵՏ խումբը, նոյնպէս:
ԿՈՒԿՈՒՆԵԱՆ խումբը այս Ուրբաթ իրիկուն նոյնպէս:

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Փարիզի մէջ

15 ՀՈԿՏ. ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30էն ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ
ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ 21 Rue Cadet

Կը նախագահէ՝ ԸՆԿ. Ռ Ո Ւ Բ Է Ն
Կը խօսին՝ Ընկերներ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ եւ Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ
Կ'երգեն՝ Գ. Ա. ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆ եւ ՕՐ. ԳԻՒԼԳԻՒԼԵԱՆ
Կ'արտասանէ՝ ՕՐ. Ա. ԹՕՎՄԱՍԵԱՆ

Կը մասնակցի Նոմիսոսի նուագախումբը ղեկավարութեամբ Պ. Ն.-Սնլ...
Պանախօսութիւն, գեղարուեստական ճոխ բաժին, ճաշ. Հայկական եւ եւրոպական պարեր, պիւֆէ, եւայլն:

Մ ո ւ տ ք՝ 5 ֆ ր ա ն ք

Տոմսերը կը ծախուին «Յառաջ»ի խմբագրատունը եւ ընկ. Գասպէճեանի մօտ, 26 rue Blanqui, Փարիզ (13):

ՔԱՇԱՆ - ՊԱՆԵՈՅԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. ԱՐԾԻՒ ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

16 Հոկտ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին
Կը խօսի՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Վիէնի մէջ

22 Հոկտեմբեր Կիրակի օր: Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն եւ միութիւններէն նկատի ունենալ այս թուականը:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Գրիւքսէլ, Ս. Փ.— 200 ֆր.
Փրէ Սէն Ժէրվէ, Յ. Խ.— 35.
Լիոն, Ա. Տ.— 35.
Ռուէյ Վալմ, Գ. Լ.— 70.
Փարիզ, Մ. Գ.— 70.
Իւժին, Տէր.— ...
Պերլին, Տոքթ. Գ.— 100.

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (2)

ՆԻՋՏԷԹ ԵՒ ՐԱՃԻԷ

ԿԱՄ

ԱՐՈՒՍԵԱԿ ԵՒ ԻՒՂԻԿ

(ԴՐՈՒԱԳ ՄԸ ՀԱՅԱԶԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ)

Ամէն օր պատուհանից նայում էր, երբ անցնում էր ոստիկանին, կարգադրում էր աղջիկներին անմիջապէս մտնել ցորենի շտեմարանի մէջ: Միականին մի օր էլ եկաւ ճաշի ժամանակ եւ մինչեւ քնելը մնաց: Նա շատ ուշ հեռացաւ վերջապէս, բայց միւս օրը թէյի ժամանակ կրկին եկաւ: Վարիչը երկու օրիորդներին մտցրեց փոքրիկ սենեակը եւ կողպեց: Մութ էր այդտեղ, բայց ի՞նչ արած. ոստիկանը մնաց սպասելիս առաւօտեան ժամը 8ից մինչեւ երեկոյեան ժամը 8ը եւ հասկացաւ, որ վարիչը չի ուզում Արուսեակին իրեն տալ: Ոստիկանը զինուորներին թակեցնում է սենեակի դուռը, դուրս է գալիս Արուսեակը եւ նկատելով ոստիկան հրէշին, 25 ատրճանակներից բաղկացած սանդուղներից գլորուելով վար է ընկնում, եւ մի կերպ փախչում է պարտէզի միջով դէպ ի գերմանական հիւպատոսարանը: Դերմանացի հիւպատոսը գիտակից էր, իսկ նրա մօտ ծառայող թուրք գանապանը (գաւազ), քաշում պատռում է Արուսեակի քղանցքը եւ բացականչում՝ «Հէնց սա՛ է իմ ուզածը...»:

Արուսեակը բնազդօրէն սատանի խփում է գանապանի թեւին, բաց է ընկնում եւ յետ փախչում, գնում է կրկին որբանոցի բակը եւ նստում մի մեծ թթենու տակ. մութ գիշեր էր, լուսին չկար: Երբ լուր է առնում, որ ոստիկանը գնացել է, վարիչին խնդրում է, որ այդ միականի տարբեր ոստիկանին չի ուզում գնալ, բայց մի ուրիշի մօտ աղախին կը մտնէ: Եւ մէկէն Արուսեակը մտաբերում է մէկ ծանօթ թուրքի անուն, որ իր հօր մտերիմներիցն էր, հիւրանոց ունէր: Կանչում են նրան, համոզում, որ իր մօտ աղախին տանի. Թէվֆիք պէյը հաճոյ է համաձայնում եւ տանում է իր տունը որ զարդ-որբանոցից շատ չէր: Թէվֆիք պէյի տանը Արուսեակին բաղնիս են տանում, մաքրում, գլխին վրայ նշան են անում, ջուր արտկում եւ պատուիրում «չարշաֆ» դընել, գլխաբաց դուրս չգալ: Թէվֆիք պէյը կին ունէր, ապա երկու աղայ եւ մի ծառայ: Ռամազանի օրերն էին. ցերեկները ծոմ էին պահում, իսկ գիշերները ճաշում եւ ընթրում: Արուսեակին առանձին սենեակ են յատկացնում: Սենեակի դուռը բաց էր: Կէս գիշերին դուռը բացւում է եւ երկու օրդիները բղաւում են՝ «Շատրման, Շատրման, եկ ճաշենք»: Արուսեակի անունն այդտեղ փոխել էին: Արուսեակը գիտամբ չի ելնում տեղից. տղաների մայրը կարծելով թէ Արուսեակը խոր քունի մէջ է, ասասում է որդիներին, թէ թողէք քնի, քանի որ յոգնած է. Առաւօտեան զարթնում է թէ չէ, Արուսեակն բառ պատուէրի սկսում է օգնել ծառային, բայց թուրք կամուկները հանգիստ չեն տալիս Արուսեակին եւ լկտի առաջարկներ են անում երկուսը միասին, լպիրշ բովանդակութեամբ պատկերներ են ցոյց տալիս... Միւս օրը առաւօտեան կամուկներից մին վազում է իր մաւձակալի մօտ, երբ դեռ Արուսեակը պառկած էր, ապա վրայ է հասնում միւս կամուկը եւ 12—14 տարեկան մանուկ երկուորներին մէջ նախանձի կռուի է սկսում...

Արուսեակը հարկադրուած ինչ որ ունէր ձգում է այդտեղ եւ փախչում դարձեալ դպրոց, յայտնում վարիչին, թէ այնտեղ չի մնալ, քանի որ իբր աղախին չեն պահում իրեն...

Արուսեակի մօրաքոյրը եւ մեծ քոյրը գտնւում էին գերմանական հիւպատոսի մօտ: Վարիչի օժանդակութեամբ լուր է ուղարկում մօրաքրոջը, որ իրեն եւս տեղափոխեն որբանոց կոչուած հիմնարկութիւնից եւ տեղաւորեն իրենց մօտ: Շուտով Քէրիմ էֆէնտի, բժիշկի կինը, իր եղբօր հետ գալիս են որբանոց եւ տանում Արուսեակին մօրաքրոջ մօտ, որ նոյն Քէրիմ էֆէնտու մօտ էր պատսպարուած:

Օգոստոս 6ն էր. այդտեղ երկու շաբաթ պատսպարւում է. կրկին ծոմի օրեր էին: Քէրիմ էֆէնտու բնտանիքը բաղկացած էր ամուսնուց եւ կնոջից, մի աղջիկանից, դուքանչից եւ ազամարդ ծառայից: Դրանք լաւ ճանաչում էին Արուսեակի ծնողներին, ուստի համեմատաբար լաւ պահեցին ու խնամեցին Արուսեակին: Քէրիմ էֆէնտու որքանչը շարունակ պնդում էր, որ Արուսեակին ուղեկցէ իր քրոջ որդու համար, որ գալու է գիւղից: Եթէ Արուսեակը մերժի, այն ժամանակ նրան Պոլիս կ'ուղարկեն, թրքական հարէմ: Արուսեակը մտածում է, թէ ինչպէս անի, որ թէ մերժի եւ թէ այդ տղան չթշնամանայ իր հարազատ մօրաքրոջ հետ: Մի գիշեր էլ քնից զարթնեց Արուսեակը եւ սկսեց լաց լինել: Նա վճռեց գնալ Տրապիզոնի կուսակալի մօտ, որ ազատուի այդ տղայի հետապնդումներից: Քէրիմ էֆէնտու տանն այնպէս կարծեցին, թէ Արուսեակին այնքան են չարչարել, որ գանանցում է:

Արուսեակը իր քոյրերին առել էր զանազան տեղեր: Նա խաբում է, թէ գնում է դպրոց քրոջը տեսութեան. ծառային դնում են հետը, բայց նա մերժում է: Արուսեակն ուղիղ գնում է մօրաքրոջ մօտ, հիւպատոսարան, ուզում է խօսել Օսմ. դրամատան տնօրէնին հետ, որ ծանօթ էր հիւպատոսին: Խնդրում է որ իրեն տանի կուսակալի մօտ...

Մօրաքոյրը մի մանէթ փող է տալիս Արուսեակին եւ պատուիրում շափով գնալ դրամատուն եւ խօսել անձամբ: Այդպէս էլ անում է Արուսեակը: Տնօրէնն ասում է՝ «Վաղը շաբաթ, ժամը 8ին առաւօտեան քեզ կը տանեմ գիւղ, կուսակալի տունն, նա ապրում է մի գիւղում, որ ... ռանոց է»:

Մօրաքրոջ տան մօտ գտնուող ... ուզած բոլէին նեթս ու դուրս ... կարելի պայմանաւորւում են եւ ... նում: Դրամատան տնօրէնը ... էր, գերմանական հիւպատոսի ... կամը: Հէնց դա էր կարողացել ... մօրաքրոջը եւ մեծ քրոջը ... թեամբ Արուսեակը անցնում է երկու փողոցից, ապա յետ է նայում եւ ... նում է կառավարիչը ձիով գալիս է: Անխօս հասնում են գիւղի ճանապարհին:

ՑՈՎԱԿ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

(Շարունակելի)

:: LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE ::

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian — 17, Rue Damesme PARIS (13e)

Redaction & Administration — Téléphone : Glacière 15-70

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

(ՄԵՏՐՕՅԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro: TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 12 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1932

12 Octobre 1932

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2006 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՃԱՄԲԱՅ ԳՏՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ըսինք երէկ, — երիտասարդական ծաւալուն կազմակերպութիւն մը ստեղծելու համար, ամէն բանէ առաջ անհրաժեշտ է հասատ. եւ խանդավառութիւն։

Երկուքն ալ կը պակսին, այսօր, եթէ նկատի առնենք երիտասարդութեան մեծամասնութիւնը։

Պատճառները բազմազան են եւ շատ խոր։

Առաջինը այն՝ որ հեռու ենք սեփական հողէ։ Չունինք հայրենիք մը ազատ ու անկախ, իբրեւ կեդրոնաձիգ մագնիս։ Ու ընդհականը, եղածը կը ձգտի ոչ թէ խանդավառութիւն յարուցանելու, այլ ցամքեցնելու։

Հայաստանը չողչողուն անեղծ կամ չայլայլանութիւն՝ չեն բաւեր ժխտելու այս զուրկը, ստուերաւորն իրականութիւնը։

Շատ միջոցներ առաջարկուեցան հայեցնելու համար սառերը, Երեւանի եւ գաղութներուն միջեւ։ Բայց, իբրեւ արդիւնք, նոր սառնակոյտեր գոյացան։

Մարդիկ տակաւին չեն ուզեր խոստովանիլ թէ՝ ներգաղթն անգամ, իր կազմակերպութեան ձեւերով եւ անմիջական հետեւանքներով, սառեցուց, ոչ թէ տաքցուց։

Երբ իրենց մազոտ, զատ որբերն անգամ կը փախչին. երբ, հազիւ Պաթում հասած, Զեկան գաղթականներուն մէջ կը տեղաւորէ գաղթականի ցնցոտիներ հագած գործակալներ, որպէս զի հետեւին, լրտեսեն, հետապնդեն. երբ յուսահատածներ նոյն իսկ Թուրքիա կ'ապաստանին, գնդակահարուելու գնով, — սիրտերը ոչ թէ կը տաքնան, այլ կը սառին։

Իսկ այս զաժան իրականութիւնը կ'ազդէ ոչ միայն ժողովուրդին, այլ եւ երիտասարդութեան վրայ։

Բաց ի, անշուշտ, ամկավարներէն եւ Հօկի եղամակներէն, որոնք ներգաղթ կը հոգվեն միայն «արտեստը ստեղծելու համար»։ Առանց իրենց տեղէն շարժելու, եւ միայն չարական երգելով։

Ինչո՞վ կարելի է լեցնել այս պարապը, — խանդավառութեան պակաս՝ հանդէպ այսօրուան հայրենիքին։

Մեր ուժէն վեր է այդ հրաշքը։ Եթէ ուրիշներ գիտեն զայտնիքը, թող բարի ըլլան հրապարակաւ յայտարարելու։

Ու թող չարտնեան թէ դաշնակցական մամուլն է որ սեւ կը ցուցնէ ամէն բան։

Չէ՞ որ ունինք նաեւ ոչ—դաշնակցական, հակադաշնակցական, փառաբանական մամուլ։ Ինչո՞ւ համար ջուրի ձայն կուգայ անոնց խօսքը։

Բայց թողո՛ւնք դաշնակցականն ու ոչ—դաշնակցականը։

Ահա յանախ հրապարակաւ թիւններ՝ Երեւանէն։ Օրաթերթ, պարբերական, գիրք։ Ազատ մուտք՝ ամէն տեղ։ Ու արտասպունները՝ հայկական բոլոր թերթերուն մէջ։

Ի՞նչ է տպաւորութիւնը։ Տա՞ք թէ պաղ։ Ներգործակա՞ն թէ ժխտական։

Կարճ խօսքով, խանդավառութեան հիմնական աղբիւրը, հայրենիքը, անընդունակ է կատարելու իր դերը։

Անընդունակ՝ ոչ այնքան իր կարգ ու սարքով, որ կրնայ համակրանք արթնցնել այս կամ այն ուղղութեամբ, այլ իբրեւ հետեւանք նոյն ինքն Երեւանցիներու բթամտութեան։

Անոնք լայն, շատ լայն փռած ու ամուր կապած են ռուսական կարմիր գօտին, եւ խեղդելու աստիճան կը սեղմեն զայն, խաչիր չգնելով միջոցներու մէջ։

Եթէ երէկ «նախապաշարում» կամ «չարախօսութիւն» էր այս, — ահա սասը տարուան պատմութիւն, զանազանելու համար սուտն ու իրաւը։

Ուրեմն, արտասահմանի երիտասարդութիւնը ճիգ մը պիտի փորձէ ինքն իր վրայ, հակազդելու համար այս զառն յուսախաբութեան։

Ճիգ մը՝ ոչ թէ նոր հայրենիք փնտռելու, այլ այսօրուան իրականութիւնը համարելու իբրեւ ժամանակաւոր չարիք, հաւատալով լաւագոյն օրերու։

Իսկ ատոր համար, տարրական պայման է գուրգուրալ այն ժողովուրդին վրայ որ կը գտնուի կարմիր գիծէն դուրս, Ֆրանսայէն մինչեւ Պարսկաստան ու մինչեւ Հարաւ. Ամերիկա։

Առանց այդ գուրգուրանքին, առանց այդ տարագիր բազմութեանց անուշն ու լեղին բաժնելու, գժուա՞ր թէ բախտակից երիտասարդութիւնը կարենայ պահել իր հաւատարակչութիւնը կամ խառնուածքը։

Ո՛ր եւ է երկրի երիտասարդութիւն չի կրնար իր պորտը կտրել ժողովուրդէն։

Եթէ կտրեց, կը նշանակէ թէ չի հաւատար իր կոչումին ու դերին։

Առկէ անդին ճամբան շատ կարճ է, կյնալու համար փոսին մէջ։

Եւ ի՜նչ փոս, մեր ներկայ պայմաններուն մէջ…

Այսօրուան երիտասարդութիւնը — խօսելով մեծամասնութեան մասին—ունի՞ այդ առաքինութիւնը։ Ունի՞ սէր եւ գուրգուրանք՝ այն ժողովուրդին հանդէպ որ աչքերն ուղղած է իրեն։

Եթէ ունի — եւ կը հաւատանք թէ ունի — այն ատեն ինքն իրեն թոյլ քպիտի՞տայ գոհանալ տժգոյն, կիսկատար, սովորական ձեռնարկներով։

Պիտի համախմբուի, պիտի որոճայ, պիտի ոգնի յանուն այդ ժողովուրդին ինքնապաշտպանութեան։ Առանց դաւանանքի կամ սեռի խտրութեան։

Այդպէս է որ կը բացուի ճամբան՝ ծաւալուն կազմակերպութեան մը։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԸՍԻՆ. ԵՒ ԵՂԱՒ

Անցեալ չորեքշաբթի օր վերջացաւ թուրք լեզուական համագումարը։

Մանրամասնութիւնները կը կարդաք այսօր իսկ։

Ինչպէս կ'երեւայ, Թուրքերը լրջօրէն հաւատացած են որ իրենց լեզուն «մայրն է բոլոր լեզուներուն»։

Մի խնդաք։ Մէջտեղն է ժողովին ատենագրութիւնը։

Ահա եւ լեզուի քննական ընկերակցութեան կանոնագիր – ծրագիրը.

— «Այլ եւս ոչ ոք կը կասկածի թէ՝ առաջին քաղաքակրթութեան հիմնադիրները Թուրքերն են եւ քաղաքակրթութեան առաջին լեզուն ալ Թուրքերէնը եղած է»։

Ցետոյ, «շատ մը գիտուններ ցոյց տուած են որ թուրք լեզուն հնդեւրոպական եւ սեմական լեզուներուն մայրն է»։

Ի՜նչ համարձակութեամբ կը կասկածիք, երբ այդ շատ մը գիտուններուն մէջ կը կայծկլտան նա՛եւ հայկական անուններ։

Ոչ միայն փրոֆէսէ՛օր Մալըխասեան. այլ եւ ··· Պետրոս Ճէֆին (Կարապետեան), որ ծնած կերած է ու՛ր եւ է լեզու սորված ատեն, բայց ոչ թուրքերէնի համար,— այնքան «հարուստ, գեղեցիկ եւ դիւրին»։

Խե՛ղճ Պետրոս էֆէնտի, խոնարհաբար աղաչեց, պաղատեցաւ, — «ամա՜ն, էֆէնտիմ», — բայց չյաջողեցաւ կանոնագրին մէջ մտցնել թէ թուրքերէնը միեւնոյն ատեն «դիւրին» լեզու է։

Ուինչ, կ'ոնցնի։ Կը բաւէ որ պաշտօնապէս արձանագրեցին թէ «թուրքերէնը բոլոր լեզուներուն մայրն է»։

Գործ․․․ ․․․ ․․․ Ճէֆի էֆէնտին ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ծամը արտասանէ «Խոցիկ»ին առջեւ։

ՎԱՐԱԶ

ՀԻԹԼԷՐ ԱԹԷ՞ՆՔ ԿԵՐԹԱՅ

Պերլինէն կը գրեն թէ Հիթլէր Աթէնք կը մեկնի շաբաթ օր։ «Նացիներու պետը այս առթիւ քաղաքական ճառ մը պիտի խօսի, հովանաւորութեամբ Աթէնքի գերմանական գաղութին։

ՉԻՉԵՐԻՆ ՊԻՏԻ ՆՈՒԱԶԻ…

Ռուսական թերթերը կը գրեն թէ Պ. Չիչերինի վերջնապէս քաշուած է քաղաքական կեանքէն։ Ամսական 350 րուբլի հանգստեան թոշակ պիտի ընտանայ, ինչպէս եւ ձրի բնակարան մը։ Նախկին գործավարը, որ աշխարհ կը դղրդեցնէր, կը յայտարարէ թէ այսուհետեւ միայն երաժշտութեամբ պիտի զբաղի.

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵԼՄՏԱՑՈՅՑԻՆ ԲԱՑԸ

Կառավարութիւնը կը շարունակէ խորհրդակցութիւններ կատարել, գոցելու համար ելմտացոյցին բացը որ կը հասնի ութ միլիառի. Կարելի եղած է երեք միլիառի գումար մը խընայել կարգ մը նախարարութեանց նախահաշիւներէն. ուրեմն, տակաւին բաց կը մնայ հինգ միլիառ փրանք։

Ինչպէս գրած էինք, որոշուած է կրճատել շատ մը պաշտօնեաներ, իսկ մնացողներուն թոշակները զեղչել։ Անոնք որ տարեկան 8—9000 փրանքէն աւելի կը ստանան, 5—10 առ 100 զեղչ մը պիտի ենթարկուին. Միւս կողմէ, կառավարութիւնը հանգստեան թոշակներու համար սահմանուած 7ուկէս միլիառ փրանքէն չորս միլիառը միայն պիտի վճարէ։ Մնացեալը պիտի ճարուի փոխառութիւններով։ Նոր ելմտացոյցը նորէն 1933 յունուարէն պիտի բանի, փոխանակ ապրիլ 1ի, ինչպէս որոշուած էր։

ՆՈՐ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

Լանքաշիրի գործարանատէրերը ազդ մը փակցուցին, որով կը ծանուցանեն թէ 15 առ 100 պիտի զեղչուին աշխատավարձերը, յառաջիկայ շաբթու։ Սէնտիքաները հաւանած են միայն 7·50 առ 100ի։ Վախ կայ որ նորէն գործադուլ յայտարարուի, փողոց նետելով 200,000 բանուորներ։ Աշխատանքի նախարարը որոշեց միջամտել։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Բոլորը անձամբ կը սպասեն Էռիօ-Մաքտօնըլտ տեսակցութեան

Օրուան դէպքն է՝ Էռիօ – Մաքտօնըլտ տեսակցութիւնը, որ տեղի կունենայ Լոնտոնի մէջ, «հինգերու խորհրդաժողովին յետաձգումէն կամ ձախողումէն յետոյ։

Ֆրանսայի վարչապետը Լոնտոն պիտի երթայ վաղը, հինգշաբթի, եւ պիտի վերադառնայ շաբաթ օր։ Կ'ըսուի թէ այս տեսակցութենէն յետոյ Լոնտոն պիտի հրաւիրուի նաեւ Գերմանիոյ արտաքին նախարարը։ Ցետոյ, պիտի խորհրդակցին նաեւ Լոնտոնի իտալական դեսպանին հետ։ Ճիշդ այս միջոցին Լոնտոն կը գտնուի նաեւ Պ. Նորման Տէյվիս, զինաթափութեան խորհրդաժողովին ամերիկեան մասնագէտը.

❖ Լոնտոնի մէջ շատ գոհ եղան որ Պ. Էռիօ անմիջապէս ընդունեց Պ. Մաքտօնըլտի հրաւէրը։ Ժընեւի մէջ անհամբերութեամբ կը սպասեն տեսակցութեան արդիւնքին։ Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովը գրեթէ ցրուած է, եւ մարդիկ նրբանցքներու մէջ է որ կը գործեն։ Ընդհ. ժողովի երկուշաբթի օրուան նիստին մէջ, գրեթէ բոլոր նստարանները պարապ էին։ Անորոշութեան մատնուած է նաեւ զինաթափութեան խորհրդաժողովը, որուն նախագահը, Հէնտըրսըն, գոհ չերեւար Լոնտոնի մէջ առանձին ժողով մը գումարելու նախաձեռնութենէն. Հէնտըրսըն, ինչպէս ուրիշներ, կ'ուզէ որ Գերմանիոյ հաւասարութեան խնդիրը քննուի բուն խորհրդաժողովին մէջ, եւ ոչ թէ չորս կամ հինգ պետութեանց խորհրդաժողովի մը մէջ։

Էռիօ – Մաքտօնըլտ տեսակցութենէն յետոյ է որ պիտի պարզուի մթնոլորտը։

❖ Պերլինի մէջ գոհ չեն այս տեսակցութենէն։ Կառավարական թերթերը, հաղորդագրութիւնով տրուած հրահանգին, կարծիք չեն յայտներ եւ միայն լուրերը կ'արտատպեն։ Իսկ ազգայնական թերթերը կը կարծեն թէ տեսակցութեան հետեւանքը լաւ չպիտի ըլլայ Գերմանիոյ համար։ Կը վախնան որ Լոնտոնի մէջ միացեալ ճակատ մը կազմուի Գերմանիոյ դէմ.

❖ Անգլիոյ պաշտօնական շրջանակներուն մէջ կը հերքեն այն լուրը թէ կառավարութիւնը յանձնառութիւններ ստանձնած է Գերմանիոյ հանդէպ, իբրաւունքներու հաւասարութեան մասին. Ֆրանսական թերթերը, հրատարակելով այս հերքումը, մեծ արժէք չեն տար անոր։ Կը կասկածին թէ՝ Պ. Մաքտօնըլտ կրնայ գրաւոր յանձնառութիւն տուած չըլլալ, բայց երեւի բերանացի խոստումներ բրած է։ Ուստի, կը պահանջեն որ Պ. Էռիօ յստակութիւններ ստանայ Լոնտոնի մէջ.

❖ Գերմանիոյ երիտասարդութեան ֆիզիքական կազմակերպութեան համար կազմուած խորհուրդը գործի սկսած է արդէն։ Շուտով նշանակուած ․․․ ․․․ ․․․ պիտի յանձնուին դասընթացքները։ Կառավարութիւնը ինք պիտի ․․․ ․․․ ․․․

Հազարաւոր գիւղացիներ անօթի

Ուկրայնա, որ ցորենաշատ երկիր մըն է, գրեթէ սովահար վիճակ մը կը ներկայացնէ այս միջոցին. Վերջին լուրերու համաձայն, հազարաւոր գիւղացիներ գիւղերէն քաղաքները կը խուժեն, պատառ մը հաց գտնելու համար։ Մայրաքաղաքին, Խարքովի փողոցներուն մէջ բազմաթիւ սովահար գիւղացիներ աշխատանք եւ հաց կը պահանջեն։ Այս կացութիւնը աւելի ծանրացուցած է գործադրկութեան տագնապը։ Ամէն օր 10—15 գիւղացիներ անօթութենէ կը մեռնին Խարքովի փողոցներուն մէջ.

Անձնասպանաց դաշտ մը

Երկուշաբթի օր, Լայփցիկի գերագոյն ատեանին առջեւ դատի քաշուեցաւ գերմանական կառավարութիւնը, Փրուսիոյ, Պավարիոյ եւ Պատէնի պետութեանց կողմէ։ Այս դատը աննախընթաց է Գերմանիոյ պատմութեան մէջ։ Գերագոյն ատեանը պիտի վճռէ թէ՝ հանրապետութեան նախագահը եւ կառավարութիւնը չե՞ն խախտած սահմանադրութիւնը, անցեալ յուլիս 20ին արտակարգ լիազօր նշանակելով վարչապետը եւ պաշտօնանկ ընելով Փրուսիոյ նախարարները։ Կառավարութիւնը իր պաշտպանողականին մէջ պիտի յայտարարէ թէ ստիպուած էր այդ բացառիկ միջոցներուն դիմելու, նկատի առնելով Փրուսիոյ ներքին վիճակը եւ իշխանութեան անկարողութիւնը։

Դատավարութեան առաջին օրէն իսկ, խնդիրը քաղաքական հանգամանք ստացաւ. բայց նախագահը միջամտեց, գիտել տալով թէ իրենց պաշտօնը քաղաքական տեսակէտ պարզել չէ, այլ ճշդել թէ Սահմանադրութիւնը բռնաբարուա՞ծ է թէ ոչ։

Մանկաւոր աղէտալի ճամար

Ծալքիտեքի շարժը մեծ շարժում առաջ բերած է արտասահմանի Ցոյներուն մէջ։ Պոլսոյ Ցոյները կուսակցութենէն արտօնութիւն ուզած են, նուիրահաւաքութիւն կատարելու եւ գոյացած գումարով թրքական տախտակ գնելու եւ Ցուծասատան ղրկելու համար։

Եգիպտոսի Ցոյներն ալ նուիրահաւաքութեան ձեռնարկած են. Ամերիկայի Աթէնքան 1500 տոլար ղրկած է։ Ամերիկաբնակ Ցոյները կարեւոր գումար մը հանգանակելով, պիտի ղրկեն կառավարութեան։ Փարիզի եւ Լոնտոնի Ցոյներուն մէջ ալ շարժումներ սկսած են ի նպաստ աղէտեալներուն.

Գերմանական նոր մարտանաւը

Պերլինէն կը գրեն թէ արդէն իսկ սկսած է շինութիւնը երրորդ յածանաւին, որ պիտի ունենայ 181 մեդր երկայնութիւն եւ 20 մեդր լայնութիւն։ Պիտի սպառազինուի 6 մեծ, 8 միջակ թնդանօթներով։ Պիտի ունենայ նաեւ բազմաթիւ թնդանօթներ, օդանաւերու ռմբակոծութեան համար, ինչպէս նաեւ թորփիլարձակներ։ Արագութիւնը պիտի ըլլայ 26 մղոն։ Գերմանական թերթ մը կ'ըսէ թէ այս յածանաւը «աւելի զօրեղապէս սպառազինուած է քան ամէնէն արդիական մարտանաւը եւ աւելի արագ է քան ամէնէն լաւ սպառազինուած մարտանաւերը»։

ԴՆԻԷՊՐՈՍՏՐՈՅԻ ԲԱՑՈՒՄԸ

Հոկտ. 10ին բացուեցաւ «Դնիէպրոստրոյ»ը, աշխարհի ամենամեծ ելեկտրակայանը, որուն շինութեան ձեռնարկած էր խորհրդային իշխանութիւնը։ Այս առթիւ, դղրդագին ցոյցեր կատարուեցան։ Ամէն կողմէ պատուիրակութիւններ գացած են Ուկրայնա։ Շինութեան օգնած են ամերիկացի ճարտարագէտներ։

ՆՈՐԷՆ ՆԵՐԳԱՂԹԻ ԽՕՍՔԵՐ

Ցիլիպպէէն կը գրեն մեզի.—

Բուլղարական բան գրուեցաւ. տարիներ շարունակ, Պուլկարիայէն ըլլալիք ներգաղթի մասին։ «Լիպագօր» մը, Լեւոն Արապեան, դրամ հաւաքեց, ճառ խօսեցաւ, թղթակցեցաւ, ու ցանկ պատրաստեց։ Նոյն իսկ, Այթոսցի շուրջ 100 ընտանիքներ իրենց ունեցածն ու չունեցածը ծախեցին, այսօրվաղը Պուրկազ գալիք շոգենաւին յառած իրենց նայուածքը.

Օր մըն ալ, յանկարծ, իրենց թերթերը գրեցին թէ «որոշ ժամանակուան համար յետաձգուած է ներգաղթը»։

Չանցած երկու ամիս, սակայն, ահա կրկին կը ժպտի «տեսիլք»ը։«Կ'երթա՞նք կոր»։ Կ'ըսեն թէ՝ Պ. Շահվէրդեան գրեր է պատրաստ ըլլալ։ Համաձայն զրոյցին, միայն Այթոսցիները պիտի մեկնին։ Ու հաւանական ալ է, որովհետեւ խեղճերը «շղթի վրայ» են՝ տարիներէ ի վեր···։ Անգամ մը փակուեցաւ վրայ էր տեղւոյն վարժարանը (մեծ մասով ներգաղթողներու տղաք)։ Այս տարի վերաբացին. Նոյն իսկ, ուսուցիչ մըն ալ վարձեցին։ Հիմա, վարժարանը պիտի մնայ գոց, իսկ ուսուցիչը···բացը։ Ո՞ր լայ իր մեղքը.

ՊՈՒԼԿԱՐԱՀԱՅ ԹԵՄԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

Երէկ հաղորդած էինք թէ Պուլկարիոյ Սոֆիա նախարարը լուծելով թեմական խորհուրդը, նոր ժամանակաւոր խորհուրդ մը կազմած է։ Անդամներն են՝ Ստեփաննոս արքեպիսկոպոս Յովակիմեան (նախագահ), Ստեփաննոս Ըմըլ Կարապետեան, Պ. Օ. Յովհաննէսեան, Պ. Մ. Յովհաննէսեան։

․․․ ․․․ ․․․ ․․․ ․․․ Նշգեան անուն)։

«ՔԱՅՉԵՐԵԱՆ» ԵՐԱԶՆԵՐ

Երկուշաբթի օր Պերլինի մէջ լոյս տեսաւ առաջին թիւը միապետական շաբաթաթերթի մը, որ կը հրատարակէ «Քայզերեան» (կայսերական) կուսակցութեան ծրագիրը։

Նոր կուսակցութիւնը կը պահանջէ որ Գերմանիան չմտնէ Ազգերու Դաշնակցութեան, ցորչափ ան կը մնայ յաղթական պետութեանց ընկերակցութիւն մը։

Անհրաժեշտ է ընդունել որ միաւորուանքներու հաւասարութիւն վայելեն։ Ցետոյ, կը պահանջէ վերաքննել դաշնագիրները, այլապէս կարելի չէ խաղաղեցնել աշխարհը։ Ու վերջապէս, կը բողոքէ այն «ստուի»ն դէմ թէ Գերմանիան է պատասխանատուն վերջին պատերազմին։ Ուրեմն, հարկ է չեղեալ համարել այդ հիման վրայ կնքուած բոլոր դաշնագիրները։ Գերմանիան պիտի պայքարի, մինչեւ որ բոլոր իր գաղթավայրերը վերադարձուին։

Նոր կուսակցութիւնը կը պահանջէ նաեւ միացում՝ Աւստրիոյ հետ եւ կատարեալ ինքնավարութիւն Գերմանիայէն դուրս հաստատուած գերմանական համախմբումներու համար։

ՀԱՆՔԻՆ ՄԷՋ ԽԵՂԴՈՒԵՑԱՆ

Լանքաշիրի մէջ (Անգլիա) ածխահանքի վերելակ մը, որուն մէջ քան բանուորներ կը գտնուէին, խզուելով ինկաւ հանքին խորը։ Բոլորն ալ խեղդուեցան ջուրերուն մէջ, բաց ի մէկէն որ յաջողած էր դուրս բռնել եւ դուրս ցատկել։ Անմիջապէս օգնութեան հասան բժիշկներ եւ դեղագործներ եւ դուրս հանելով 19 արկածեալները, ամբողջ երկու ժամ փորձեցին ողջցնել արհեստական շնչառութեամբ. բայց ուշ էր։ Բոլորն ալ մեռած էին։

ԱՄԵՐԻԿԱՆ ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ ԱՄԲՈՂՋ ԵՒՐՈՊԱՆ

Մ. Նահանգներու առեւտրական նախարարութիւնը տեղեկագիր մը հրատարակեց, որուն համաձայն Եւրոպան իր 310 միլիոն բնակչութեամբ ունի 11,378,000 փոխադրակներ, մինչդեռ Մ. Նահանգներու փոխադրակներուն թիւն է 11,400,000,բնակիչներուն թիւը ըլլալով 123,000,000։ Ուրեմն, փոխադրակներու համեմատութիւնն է 9·5 առ 100 Մ. Նահանգներուն մէջ, բաղդատելով բնակչութեան հետ, եւ միայն 3·60 առ 100 Եւրոպայի մէջ։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՈՒԼԿԱՐԻԱՅԷՆ

ԳԹՈՒԹԵԱՆ ԽԱՉԻ Գ. ՊԱՏԳ. ԺՈՂՈՎԸ

ՖԻԼԻՊԷ, 4 Հոկտ.—Կիրակի, 2 Հոկտեմբեր, բացումը կատարուեցաւ Հայ Կ. (Գթութեան) Խաչի Պուլկարիոյ շրջանի Գ. Պատգ. ժողովին։

Բացումը հանդիսաւոր ձեւով մը տեղի ունեցաւ Ֆիլիպէի «Հաքքէնտի սըրահին մէջ, Ֆիլիպէի մասնաճիւղին երգչախումբը, ղեկավարութեամբ ընկ. Կ. Փափազեանի, երգեց ազգային քայլերգն ու «Մեր Հայրենիքը», որոնք ունկնդրուեցան յոտնկայս։

Շրջ. Վարչութեան ատենադպիրը՝ ընկ. Գ. Փիլիպոսեան, պարզեց վերջ Գթութեան Խաչի գլխաւոր խնդրակները, յայտնեց թէ հակառակ երեք տարուան գոյութեան, արդէն իսկ ունի 14 մասնաճիւղեր եւ ութ հարիւր անդամներ։ Անդամներու թիւը համաձայն Շրջ. Վարչութեան տեղեկագրին, տարուէ տարի կ'աւելնայ։ Երջանը, մէկ տարուան ընթացքին, ունեցած է քառորդ միլիոն լէվայի նիւթական գործառնութիւն, որուն չափազանց համեստութիւնը պարտաւոր է անմիջական ձախքերու, ու ճնշիչ տնտեսագէտ՝ ղրկուածներու, անօթ աղքատներու, հիւանդներու եւ միւս թեան անօթեւան պատրող ընկերներու մէջ ընկեր եղող սան—սանուհիներու։

Այսպէս, Ամերիկայի Կեդր. Վարչութեան նիւթական օժանդակութեան շնորհիւ՝ Սոֆիայի Միացեալ մանկական մարանին յատկացուած է 300 տոլար, որուն փոխարէն 12 ցերեկօթիկ եւ 4 գիշերօթիկ սան—սանուհիներ կը պահուին հոն։ Սոֆիայի մասնաճիւղը, իր միջոցներով, վեց ամիս ճաշ տուած է 30—35 կարօտ աշակերտներու։ Պաւլովայի ազգային վարժարանին յատկացուած է, Ամերիկայի օժանդակութենէն, նախորդ տարի 50, իսկ վերջին տարին 100 տոլար։ Ֆիլիպէի մասնաճիւղը իր ախոռով սանիր պահած է ազգային վարժարանին, իսկ այս տարի՝ թէ ազգային եւ թէ Մխիթարեան վարժարանին մէջ։ Նման ձեռնարկներ բրած են Թաւալոլ, Շումէն, Պուրկաս եւ այլ մասնաճիւղեր։ Աւելի զատ, Շրջ. Վարչութիւնը երկու անգամով 6000 լէվայի օժանդակութիւն մը բրած է Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պուլկ. Շրջ. Վարչութեան՝ հայ արիներու բնակ. բանակումներուն համար։

Գ. Հ. Փիլիպոսեան, իր այս բացատրութիւններէն վերջ, աւելցուց, որ Գթութեան Խաչը հետզհետէ պէտք է մղուի բլլալ ազգ. դաստիարակութեան զարկ տուող կազմակերպութիւն մը, իր օժանդակութիւններուն մէկ մասն ալ որ տալ [illegible]

[illegible] Շրջ. Վարչութեան հրաւէրով Պատգ. ժողովին կը մասնակցէր, [illegible] Ամերիկայի Ընդ. Պատգ. ժողովի Պուլկարիոյ շրջանի պատգամաւորներէն ընկ. Թափառական, Գ. Հ. Փիլիպոսեան հրաւիրեց զայն բեմ, խօսելու համար բնդհանրապէս Կ. Խաչի մասին։ Ընկ. Թափառական, բեմ ելաւ ծափերու մէջ եւ խօսեցաւ գեղեցիկ ճառ մը, տալով խրախուսիչ ծանօթութիւններ, յիշեց թէ ինչպէս հայ կինը հայրային կեանքի մէջ կ'ընէ մեծ նուաճումներ, ու իր այս մեծ կազմակերպութեամբ ոչ միայն կը դաստիարակէ ու կը դաստիարակուի, այլ եւ՝ նշանակելի գործ կը տեսնէ։ Իր ճառը սրահին մէջ ստեղծեց մեծ ոգեւորութիւն։ Իրմէ յետոյ ուղերձներ բրին՝ Սոֆիայի մասնաճիւղէն Տիկ. Հ. Տէվէճեան, Ֆիլիպէի մասնաճիւղէն՝ Օր. Հ. Սարըըլեան, Պաւլովայէն՝ ընկ. Ա. Հատուեան։ Օր. Գ. Կարապետեան արտասանեց Կ. Խաչի ձօնուած բանաստեղծութիւն մը։

Շրջ. Վարչութեան ատենադպիրը յետոյ հրաւիրեց պատգամաւոր—պատգամաւորուհիները ընտրելու Պատգ. ժողովի դիւանը։

Միաձայնութեամբ ընտրուեցան՝ նախագահ՝ ընկ. Կարօ Ղազարոսեան, իսկ փոխ—նախագահ՝ ընկերուհի Հ. Տէվէճեան. քարտուղարներ՝ Օր. Հայկանոյշ Մանուկեան եւ ընկ. Ա. Հատուեան։ Ցանձնախումբեր՝ — լիազօրագրերու՝ Տիկ. Վ. Պուլտաճեան, Տիկ. Ե. Նշգեհ եւ ընկ. Գ. Փիլիպոսեան, քննիչ՝ Օր. Մանուկեան, ընկ. Թաթուլ Արզումանեան եւ ընկ. Թ. Թութունճեան. խմբագրական՝ ընկ. Թափառական, Տիկ. Ա. Շիրինեան եւ ընկ. Ա. Մխիթարեան։

Նախագահ ընկ. Կարօ Ղազարոսեան բացումի առթիւ իր կրած տպաւորութիւններէն խօսեցաւ ու գտաւ վեց խրախուսիչ երեւոյթներ, եւ փակեց առաջին նիստը՝ ապիտակաղդեստ փոքրիկներու մէկ գեղեցիկ կենդանի պատկերէն վերջ։

Պատգ. ժողովը իր յաջորդ նիստերը շարունակեց ուրիշ սրահի մը մէջ, ու իր աշխատանքները աւարտեց երկու օրուան ընթացքին։ Ժողովի կազմը, լիազօրագրերու ստուգումէն վերջ, հետեւեալն էր.— Շրջ. Վարչութիւն՝ Գ. Փիլիպոսեան եւ Օ. Մխիթարեան [illegible], Սոֆիա Տիկիններ՝ Հ. Տէվէճեան եւ Նշգեհ եւ Օր. Հ. Մանուկեան, Ֆիլիպէ Տիկ. Զ. Ակրտիչեան, Կարօ Ղազարոսեան և Գէորգ Քասիմեան. Թ. Փազարճըք՝ Գօղոս Փափազեան, Թուսմուք՝ Թ. Արզումանեան, Պաւլովօ՝ Ա. Հատուեան, Քրճալը՝ Տիկ. Ա. Շիրինեան, Պուրկաս՝ Օր. Հ. Մեսրոպեան եւ Թիւթիւնճեան, Եամպոլ՝ Տիկ. Վ. Պուլտաճեան, Այթոս՝ Տիկ. Արաքսի Օգանեան, Նաւէ՝ ընկ. Թափառական, Տիկ. Սիրանոյշ Պարտիզպանեան եւ Օր. Հ. Սաըըլեան՝ խորհրդակցական ձայնով։

Պատգ. ժողովը չափազանց ջերմ եւ համերաշխ մթնոլորտի մէջ տարաւ իր աշխատանքները, ու որոշեց, ի միջի այլոց.—

1— Ունենալ այցելու գործիչ մը՝ աւելի զարկ տալու համար մասնաճիւղերու գործունէութեան։

2— Նոյնանպատակ միութիւններու հետ սերտ կապ պահել եւ այս կամ այն քաղաքին մէջ անոնց պակաս թողած ձեռնարկները կատարել։

3— Օգնութեան հասնիլ այն կրթական հաստատութիւններուն, որոնք առանց Գթութեան Խաչի օժանդակութեան կրնան փակուելու վտանգին առջեւ գտնուիլ։

(Այսպէս, Պաւլովայի՝ 150 տոլար, Ճեմարանին՝ 300 տոլար, Եամպոլի եւ Այթոսի ազգ. վարժարաններուն 6000–ական լէվա)։

4— Շարունակել սաներ պահել ազգային եւ այլ վարժարաններու մէջ։

5— Պուլկարիոյ մէջ կրթական գործին մեր օժանդակութեան աւելի նպաստաւոր ձեւ մը տալու համար անհրաժեշտ [illegible] կատարել եւ պատրաստել որոշ ծրագիր մը՝ մինչեւ յառաջիկայ Պատգ. Ժողով (Մայիս, 1933)։

6— Այն ազգ. վարժարաններուն մէջ ուր կանոնաւոր բժշկական խնամք չկայ, այցելու բժիշկ մը ունենալ աղոց առողջ. վիճակը տեսակաւորելէն քննելու համար։

7— Ֆիլիպէի եւ այլ վայրերու մէջ, ուր պահանջ ու կարելիութիւն կայ, ձեռնարկել աղջատ գաղթեանցներու՝ հայերէն լեզուի եւ ազգ. պատմութեան համար՝ նախադրուած սլեւ—ճէով։

8— Նկատի ունենալով որ արհեստանոց—աշխատանոցի համար անձեռնմխելի ֆոնտ մը կայ, ուսումնասիրել ներկայ պայմանները եւ, եթէ ձեռական կամ այլ աշխատանքներու բապատման կարելիութիւն տեսնուի, [illegible] մը բանալու։

9— Թելադրել մասնաճիւղերուն՝ գործակցութեամբ ուրիշ կազմակերպութիւններու՝ օգնութեան հասնիլ տեղական կարիքներուն (անօթի, գեղօրայք, պատապարան, ձեռնակեղէնի հատուցում, եւայլն)։

10— Նկատելով որ շատ մը մայրեր ղպրոցական տարիքէն վար իրենց զաւակներուն պատճառաւ չեն կրնար աշխատանքի երթալ, որոշ պիւտճէ մը յատկացնել եւ հաւաքել նման տղաքը, ամէն օր, դանոնք պահելով վճարովի ախկնոց մը կամ օրիորդի մը խնամքին տակ։

11— Ծովային եւ լեռնային ղպրոցականներ ունենալ ամառը՝ տկարակազմ տղոց համար։

12— Շրջանի կանոնագիրը ենթարկել վերամշակման.

Այս ու այլ որոշումներէ յետոյ, Պատգ. Ժողովը ընտրեց Շրջ. Վարչութիւնը որ կը մնայ Սոֆիա.—Տիկ-ներ՝ Գ. Պարսամեան, Մ. Սահինեան, Տ. Թուտեան, Ս. Բոզհաննէսեան, եւ Գ. Գ. Թափառական, Ա. Ցակոբեան, Գ. Փիլիպոսեան, իսկ փոխ—անդամներ՝ Տիկիններ՝ Գնոյեան եւ Թ. Կարապետեան։

Պատգ. ժողովի բազման առթիւ շնորհաւորական հեռագիրներ կային զանազան մասնաճիւղերէ եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պուլկարիոյ Շրջանային Վարչութենէն։

Պատգ. Ժողովը միաձայնութեամբ որոշեց շնորհակալութեան նամակ մը ուղղել Ամերիկայի Կեդր. Վարչութեան՝ իր ցոյց տուած անվերապահ աջակցութեանը համար, որ գլխաւոր ազդակը եղած է այս շրջանին գործունէութիւնը աւելի եռանդուն եւ արդիւնաւոր դարձնելու համար։

Ժողովը վերջացաւ Թափառականի փակման խօսքով

ԹՂԹԱԿԻՑ

Ի՞ՆՉ Է ԽՐՁԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

(ՖԱՇԻԶՄՕ)

— ՎԱՐԴԱՊԵՏԱԿԱՆ ՄԱՍ —

:-: —

ԽՄԲ.— Քանի մը շաբաթ առաջ հրատարակած էինք Մուսոլինիի մէկ ուսումնասիրութիւնը՝ խրձականութեան (ֆաշիզմ) էութեան մասին։ Այսօր կուտանք այդ ուսումնասիրութեան վարդապետական մասը, որ նոյնպէս թարգմանուած է բուն բնագիրէն (Իտալական Համայնագիտարան)։

Ինչպէս ամէն քաղաքական հասատատուն յղացում, այնպէս եւ խրձականութիւնը կիրարկում է եւ մտածում, գործունէութիւն՝ որու ներքին տեսական ուժը վարդապետութիւն մըն է, եւ վարդապետութիւն՝ որ պատմական ուժերու տրուած դրութենէ մը ծագում առնելով, հոն կը մնայ շրջահակուած ու հոն կը շարժի ու կը գործէ ներսէն։ Ուստի տեղի ու ժամանակի պարագաներու համար տիրապետող ձեւ մը ունի, բայց նոյն ատեն գաղափարական բովանդակութիւն մը որ զայն մտածումի բարձրագոյն պատմութեան մէջ՝ ճշմարտութեան տարրալ մը դերակայ պատուանդանի վրայ կը դնէ.

Աշխարհի մէջ կարելի չէ հոգեպէս գործել իբրեւ մարդկային կամք կամքերու վրայ տիրապետող՝ առանց յղացում մը կազմելու այն մասնական ու հասանելի իրականութեան մասին որու վրայ պէտք է գործել, եւ միւս տիեզերական ու մշտական իրականութեան մասին՝ ուր առաջինը իր գոյութիւնն ու կեանքը ունի։ Մարդիկը ճանչնալ եւ մարդը ճանչնալու համար պէտք է ճանչնալ իրականութիւնը եւ իր օրէնքները։ Չկայ պետութեան յղացում որ հիմնաւորապէս կեանքի յղացում մը չըլլայ. իմաստասիրութիւն թէ յայտնատեսութիւն, կամ գաղափարներու դրութիւն՝ արտամարամական կառուցումի մը մէջ զարգացող կամ տեսիլքի մը ու հաւատքի մը մէջ ամփոփուող, սա՝ գէթ [illegible] կազմական (organique) յղացողութիւն մըն է միշտ։

[illegible] իբրեւ դաստիարակչական դրութիւն, իբրեւ խիստ կարգապահութիւն [illegible] նոյն ձեւի լոյսին տակ չլինէինք։ [illegible] համար աշխարհը այս մակերեսին վրայ երեւցող աշխարհը չէ, ուր մարդը բոլոր միւսներէն բաժնուած ու ինքն իր գլխուն անհատ մըն է՝ բնական օրէնքով մը դեկավարուող՝ որ զինքը բնազդաբար եսասիրական ու վայրկենական հաճոյքի կեանք մը ապրելու կը մղէ. Խրձականութեան մարդը անհատ է որ ազգ ու հայրենիք է, բարոյական օրէնք է՝ որ աւանդութեան մը եւ առաքելութեան մը շղթայով բոլորը կը շաղկապէ անհատներ ու սերունդներ, որ կը ջնջէ հաճոյքի կարճատեւ շրջանի մը մէջ յղացած կեանքի բնազդը՝ պարտականութեան մէջ միջոցի եւ ժամանակի սահմաններէ անկախանդ բարձրագոյն կեանք մը հիմնելու համար. կեանք մը՝ ուր անհատը իր անձնուիրութեամբ, իր մասնաւոր [illegible] զոհողութեամբ, իր մահո՛վն իսկ՝ իրականացնէ այն ամբողջովին հոգեկան գոյութիւնը ուր կայ ու կը մնայ իր մարդու արժէքը։

Ուստի հոգեպաշտական յղացում, որ նոյնպէս ծագում առած է ՈւԹՀարիւրի մէկ ու [illegible] դրապաշտութեան դէմ դարուն հակազդեցութենէն։ Հակադրապաշտական, բայց բայց ղրական. այսինքն ոչ սկեպտիկ, ոչ անգիտական, ոչ յոռետես եւ ոչ ալ [illegible] ինչպէս են ընդհանրապէս ա՛յն վարդապետութիւնները (բոլորն ալ ժխտական) որոնք կեանքի կեդրոնը կը զետեղեն մարդէն դուրս՝ որ իր ազատ կամքով կրնայ եւ պէ՛տք է ստեղծէ իր ինքնայատուկ կեանքը։ Խրձականութիւնը գործի մէջ նկատած մարդը կ'ուզէ։ Կ'ուզէ որ ան առնականօրէն գիտակից ըլլայ դժուարութիւններուն որ կան, եւ կազմ ու պատրաստ զանոնք դիմագրաւելու։ Կեանքը կ'ըմբռնէ իբրեւ պայքար եւ կը մտածէ որ մարդուն պարտքն է նուաճել ա՛յն կեանքը որ ճշմարտապէս արժանի է իրեն՝ ամէնէն առաջ իր մէջ ստեղծելով զայն կառուցանելու համար անհրաժեշտ ատաղձը կամ գործիքը (ֆիզիքական, բարոյական, մտաւորական)։ Այսպէս է սեռական անհատին համար, այսպէս ազգին համար, այսպէս մարդկութեան համար։ Ասկէց՝ մշակոյթի առաջ արժէքը իր ամէն արտայայտութիւններով (գեղարուեստ, կրօնք, գիտութիւն) եւ դաստիարակութեան հսկայ կարեւորութիւնը։ Ասկէց նաեւ աշխատանքի էական արժէքը՝ որով մարդը բնութեան կը յաղթէ եւ կը ստեղծէ մարդկային աշխարհը (տնտեսական, քաղաքական, բարոյական, մտաւորական)։

Կեանքի այս դրական յղացումը կասկած չկայ թէ բարոյապաշտ յղացողութիւն մըն է։ Եւ կ'ընդգրկէ ամբողջ իրականութիւնը ինչպէս նաեւ մարդկային գործունէութիւնը որ անոր վրայ կը թագաւորէ։ Ո՛չ մէկ գործ բարոյական դատաստանէ կը խուսափի. աշխարհի վրայ ոչ մէկ բան կարելի է մերկացնել այն արժէքէն որ իւրաքանչիւրին կը պատկանի բարոյական նպատակներու առնչութեամբ։ Ուստի կեանքը այնպէս ինչպէս կ'ըմբռնէ խրձականը՝ լուրջ է, խստապահանջ է ու կրօնական. ամբողջովին հաւասարակշռուած հոգիին պատասխանատու եւ բարոյական ուժերու վրայ յեցած աշխարհի մը մէջ։ [illegible] կեանքը։

Խրձականութիւնը կրօնական յղացում մըն է որ անհատը պէտք է նկատել բարձրագոյն օրէնքի մը հետ, առարկայական կամքի մը հետ իր ունեցած տեւական յարաբերութեամբը. առարկայական կամք մը որ կը գերազանցէ մասնական անհատը եւ զայն հոգեկան ընկերութեան մը գիտակից մէկ անդամին կը վերածէ։ Խրձական վարչաձեւի կրօնական քաղաքականութեան մէջ պարզ պատեհապաշտական նկատողութիւններու վրայ յամեցողը, չէ հասկցած որ խրձականութիւնը կառավարութեան դրութիւն մը ըլլալով հանդերձ, նաեւ եւ մանաւա՛նդ մտածումի դրութիւն մըն է։

[illegible] յղացում մըն է, ուր մարդը է այն ինչ որ է՝ հոգեկան յառաջխաղացութեան իր բերած մասնակցութեամբը. ըլլայ այդ՝ ընտանեկան ու ընկերական խմբաւորումին մէջ, ըլլայ պատմութեան եւ ազգին մէջ՝ որոնց բոլոր ազգերը կ'աշխատակցին Պատմութենէն զուրս մարդը ոչինչ մըն է։ Ասոր համար խրձականութիւնը դէմ է նիւթապաշտ սերներու վրայ կանգնած բոլոր անհատապաշտ վերացականութիւններուն, [illegible] օրինակի համար ժէ. դարը. եւ դէմ է բոլոր ցնորաբանութիւններու եւ ժողովրդեան նորութիւններու։ Ան աշխարհի վրայ «եր ջանկութիւնը» անկարելի կը նկատէ, լեղրանում մը որու հակառակը ակնեց ու փոխարկեցաւ 1700ի տնտեսարան.-կան գրականութիւնը, եւ ուստի կը մերժէ այն բոլոր յղացումները՝ որոնք իրերու նախատեսուած նպատակի մը հասնելու տեսակէտէն մեկնելով՝ կը խորհին թէ պատմութեան մէկ որոշ վայրկեանին մարդկային սեռի վերջնական մէկ դասաւորումը տեղի պիտի ունենայ։ Ասիկա կը նշանակէ ինքզինքը դուրս դնել պատմութենէն ու կեանքէն՝ որ մշտատեւ հոսում մը եւ ըլլալ մըն է։ Խրձականութիւնը քաղաքականապէս կ'ուզէ իրապաշտ վարդապետութիւն մը ըլլալ. գործնականապէս կը բաղձայ լուծել միայն այն հարցերը որ պատմականօրէն ինքնաբերաբար կը ներկայանան եւ որ ինքնաբերաբար կը գտնեն կամ կը թելադրեն իրենց լուծումը։ Մարդերու ինչպէս նաեւ բնութեան մէջ գործելու համար՝ պէտք է իրականութեան զարգացման խաղերուն մէջ թափանցել ու տիրանալ գործող ուժերու։

Թարգմ. ՏՈՔԹ. Կ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

(Վերջը յաջորդով)

Մէկ տոլարը 175 տախմի

:-: —

Յունաստանի կառավարութեան որոշումով, Հոկտ. 7էն Յունաստանի Դրամատունը ալիր կամ արտաքին ներածողներուն տոլար պիտի տայ օրուան արժէքով, այսինքն մէկ տոլարը 175 տրախմիի հաշուով։ Մինչեւ հիմա դրամատունը 130էն կուտար տոլարը և տարբերութիւնը կը վճարէր կառավարութիւնը, որպէսզի հացը չողէ։ Սակայն պիւտճէին բացը եւ ելմտական դժուարութիւնները այլեւս անկարելի դարձուցած ըլլալով նախկին ձեւին շարունակութիւնը, կառավարութիւնը այդ որոշումը տուած է։

Կ'ըսուի թէ հացին օխան մէկ տրախմի վրայ պիտի ղնէ այս պատճառաւ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Օդանաւային հաղորդակցութեան նախակարները

— :-: —

«Խորհրդ. Հայաստան» կը հրատարակէ հետեւեալ շահեկան յօդուածը.—

Երկրի զարգացող ժողովրդային տնտեսութիւնը կը թելադրէ օդանաւը գործածել գիւղատնտեսութեան և ճարտարագործութեան բոլոր ճիւղերուն մէջ, ինչպէս նաեւ ի սպաս դնել մշակութային, առողջապահական եւ պետական հաստատութիւններուն: Խորհրդային եւ հաւաքական տնտեսութեանց դաշտերը, այգիները եւ բանջարանոցները պաշտպանելու համար [illegible] հակելու համար անտառներուն վըրայ, պայքարելու համար անտառներու հրդեհին դէմ, օդէն կատարելու համար ցանքերը, անհրաժեշտ է օգտագործել օդանաւը: [illegible] երկրին տնտեսութեան ելեկտրաշինութիւնը կը պահանջէ արագ հաղորդակցութեան համար գործածել օդանաւը, որպէսզի կարելի ըլլայ [illegible] փոխադրել ու բազօրէն երկրին ճարտարագործական կեդրոնները:

Դարձեալ ճահճատենդի դէմ պայքարելու համար, ժանտաբուծերը բնաջնջելու համար օդանաւը գեղեցիկ միջոց մըն է [illegible]

Ասոր համար պէտք է շրջաններու բաժնել երկիրը, եւ օդային գիծեր հաստատել գիւղատնտեսական կամ ճարտարագործական կեդրոններու միջեւ:

Ներկայիս, Հայաստան չունի օդային հաղորդակցութեան գիծեր [illegible] կը մտնէ երկրորդ հնգամեակի ծրագրին մէջ: Հայաստան պիտի ունենայ, բատ այդ ծրագրին կամ Անդրկովկասեան օդային հաղորդակցութեան վարչութեան նախագծին, հաւզար փ ամենը երկար օդային գիծեր։

Այս գիծերը ճշդելու ատեն հաշուի առնուած են հաղորդակցութեան միւս եղանակները, եւ երկրին արտադրութեան զարգացման ծրագիրները։

Այսպէս օդային գիծերը բխած պիտի կապեն ժողովրդային տնտեսութեան հանգոյցները, որ անհրաժեշտ է։

1. Ալաւերդի-Ղարաքիլիսա քիմիա-մետաղագործական հանգոյց.

Այս հանգոյցին հիմք կը կազմեն Ձորագէտի աւան ելեկտրական ուժը եւ պղինձի հանքավայրերը: Այս շրջանին մէջ կ'իյնայ Սանահնա անի եւ Դիլիջանի պանրագործական, կաթնատնտեսական, եւ բանջարաբուծական արդիւնաբերութիւնը:

2.— Երեւան - Զանգու Ելեկտրաքիմիական հանգոյցը, որուն հիմը կը կազմէ Սեւան Զանգու Ջրաաւանքին ելեկտրական ուժը։ Այստեղ կը [illegible] արդնիքի, քացախի, արհեստական մետաքսի գործարանները։ Այս հանգոյցին մէջ կ'իյնան նաեւ թեթեւ արդիւնաբերութիւնը եւ սնունդի մատակարարութիւնը։ Այս հանգոյցին կը կապուին դարձեալ Սարդարապատի շրջանը իրրոգացիայով կութեամբ եւ պահածոյի գործարանով, Սեւանայ լիճը (Նըենովկայի մօտ) ձկնորսութեամբ, օսլայի արտադրութեամբ եւ կաթնային տնտեսութեամբ։ Վերջապէս այս հանգոյցին մէջ կ'իյնայ Դաւալուի շաքարի գործարանը, որուն արդիւնաբերութենէն պիտի օգտուին նաեւ արեւելեան երկիրները։

3.— Լէնինականի արդիւնաբերական հանգոյցը, որ կեդրոնն է Հայաստանի [illegible] արդիւնաբերութեան։ Այս շրջանին մէջ կեդրոնացած են նաեւ թեթեւ արդիւնաբերութիւնը եւ սնունդի մատակարարումը։ Այստեղ կը գտնուին միսի մատակարարութիւնը, շաքարի գործարանը, կիրի գործարանը, օճառի գործարանը, կաթնատնտեսական արդիւնաբերութիւնը։ Լէնինականի շրջանը ուշադրութեան կը գրաւէ դարձեալ իբրեւ շինութեանց նիւթերու հայթայթման կեդրոն։ Հսկայական պաշար անի փնքարի։

4.— Զանգեզուրի արդիւնաբերական հանգոյցը, որ նշանաւոր է իր գունաւոր մետաղի հսկայական հանքերով (պղինձ, արճիճ, զինկ)։

Ահա այս հանգոյցներն են, որ պիտի կապուին իրար ինչպէս Երեւանի ու Անդրկովկասի [illegible] պատակով, պիտի հաստատուին [illegible] տեւեալ օդային գիծերը.

1. Թիֆլիզ-Երեւան, որ [illegible] ունենայ իբրեւ հանգրուան [illegible] Լենինականը [illegible]

2. Լէնինական-Դիլիջան, որ պիտի ունենայ իբրեւ հանգրուան Լէնինական-Ղարաքիլիսա-[illegible] Նոր Բայազիտ Մարտունի [illegible] Զանգեզուր Ղարաքիլիսա Գորիս [illegible]

Այս գիծը պիտի ունենայ [illegible] ճիւղեր.

ա) Ղարաքիլիսայէն Ալլա[illegible] պղինձի հանքերը

բ Գորիսէն Ղափանի [illegible] հանքերը

3.— Երեւան Բաքու, որ [illegible] անցնի լեռնային Ղարաբաղէն [illegible] յափ Ինչպէս բանաք օդային [illegible] դակցութեան. բոլոր այս գիծերու երկարութիւնը պիտի հասնի [illegible] քիլոմեթրի։

Իր [illegible] օդային հաղորդակցութեան այս գիծերը [illegible] բին ճարտարարուեստն ու [illegible] տնտեսութիւնը [illegible] տի առաւել [illegible] օդային հաղորդակցութեան գիծ է [illegible] ուած, թէթեւատարական [illegible] ալ պիտի կատարուի օդէն։

Անշուշտ այս ասելով կը [illegible] ջեն հսկայ դրամագլուխ [illegible] որ շրջաններու պէտք [illegible] թեթեւցնէ բեռը, [illegible] դական գիծերու [illegible] քերը։ Տեղական [illegible] պարտաւոր են [illegible] նաւային կայաններու [illegible] ները։

Միխանայի նաւթը

«Խորհր. Հայաստան» կը [illegible] Միխանայի երկրաբանական [illegible] շուռախուսալ ի շրջանին մէջ [illegible] հանած է մեծ քանակութեամբ [illegible] քային արճին, զոր կարելի է [illegible] բաժնել լաւ տեսակի պաղպաղ[illegible] հանքը մեծ նշանակութիւն [illegible] գինեգ երաժշտական համար

Նոյն շրջանին մէջ հանգայ[illegible] արճիճէն զատ Երեւան հանուած նաեւ պղինձ։

Երեւանի նոր ջրաելեկտրակայանը

Դրեթէ աւարտած է Երեւանի երկրորդ ջրաելեկտրակայանին [illegible] նութիւնը։ Ա. բաժինը է [illegible] [illegible] ձի կը գործէն։ Շուտով կը սկսի [illegible] նել ելեկտրակայանը։

Երեւանի երկրորդ ելեկտրակայանը [illegible] Սովետական Միութեան [illegible] առաջինն է, որ կը բանի [illegible] բարար եւ կը կառավարուի [illegible] Երեւանի առաջին Ջրաելեկտրակայանէն, որ կը գտնուի երկու [illegible] մեթր հեռաւորութեան վրայ [illegible] բարդ Ջրաելեկտրակայանը [illegible] տանի նորակառոյց հաստատութիւններուն,— Դաւալուի շաքարի [illegible] ծարանը, Երեւանի հանրակացը [illegible] սպասարկելէ զատ, ուժ պիտի [illegible] թայթէ նաեւ Ղնկրու 3000 հեկտար հողերը ջրելու։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ ՓԱԿՈՒՄԸ

— :-: —

Լուրջն ու զաւեշտականը դէմ դիմաց

Ինչպէս գրած էինք, շաբթուան [illegible] օր փակուեցաւ Թուրք լեզուական [illegible] մագումարը, 9 օր ճառելէ յետոյ [illegible] առթիւ կարդացուեցաւ նորակազմ [illegible] նական ընկերակցութեան ծրագիրը [illegible] կանոնագիրը։ Այս անգամ ալ [illegible] գեղի երեւոյթներ պարզուեցան [illegible]

Բ. յօդուածին վիճաբանութեան [illegible] տեն, անգամ մը բսաւ որ պէտք [illegible] չեղուել նաեւ Թուրք լեզուին [illegible] նը։ Ճէլալ Սահիր պէյ [illegible] տասխանեց եւ բսաւ որ [illegible] հիմնական բան մը չկայ [illegible] շանակել Թուրք լեզուին համար [illegible] մայրն է բոլոր լեզուներուն։

Ֆուատ Րէֆէթ պէյ — փոխանակ [illegible] աշխարհի լեզուներ բսելու, բսել [illegible] դաքսկրթական լեզու.

Սամիհ Րիֆաթ պէյ — [illegible] դառնել քաղաքակիրթ եւ ոչ — [illegible] քակիրթ լեզուները։

Պետրոս Զէքի պէյ — Ես բսած [illegible] որ Թուրք լեզուն դիւրին ալ [illegible] է։ Հետեւաբար կ'առաջարկեմ որ [illegible] բուստ եւ գեղեցիկ բառերուն քով [illegible] րինն ալ աւելցուի։ Թուրք լեզուն [illegible]

դիւրինութիւնը իր մասնայատկու- թիւնն է, ինչպէս որ Ֆրանսերէնը ա- ւելի դիւրին է քան գերմաներէնը.

Ճէլալ Սահիր պէյ — Յանձնաժո- ղովը համամիտ չէ ձեզի։

Առաջարկը քուէի դրուելով մերժ- ուեցաւ.

Կանոնագրին 9րդ յօդուածը կար- դացուած ատեն երբ կ'ըսուէր թէ՝ օ- րինական համագումար ունեցող ամէն ոք կրնայ ընդունուիլ իբր անդամ, ոչ անդամներէն մէկը առաջ նետուելով ը- սաւ.

— կիները օրինական համագումարէ զուրկ կը մնան, այդ կերպով։ Պէտք է փոխել յօդուածը

Ազդակ

— Միթէ չէ՞ն գիտեր որ Քաղաքա- յին ժողովներու մէջ կիները անդամ են

Ճէլալ Սահիր պէյ — Այո, այո, ա- մէն անձ օրինական համագումար ունի.

9րդ յօդուածը կը վերաբերէր կեդ- րոնական ընդհ. ժողովին աշխատան- քի ձեւերուն։ Անգամ մը, հարցուց թէ ինչ պիտի հասկցուէր տէրլէմէ յաղագութեամբ

Ճէլալ Սահիր պէյ բառ որ կը նշա- նակէ 1) Թուրք գիրքերը զտել, 2) Բառերը բառ ժողվել, եւ 3) Արեւ- մտեան Թուրք լեզուներէ բառ առ- նել

Օ. Ալ պէյ — Լեզուական ընդարձ- ման մէջ փէրսանի՞ ենք թէ տէվլէրթի, համեմատակա՞ն ենք թէ համբարա- կան։

Ցեաւ պէտք չկայ որ Թուրքերն ալ իրարմէ առնուած ազգերուն խօսքը եղանակեն։ Օրինակ առէ՛ք վերջ սալէս պէտք է բսել. — «Վէրոնի Քէֆիզի (?) Հէպէլի»

Արաբին մէջ ընդհ. ազդակ մը փը- թաւ. Եւ բառափոր չկրնալով խօսք- լեզի բռնել, վար իջաւ։

Ցեաւ Ապտուլլահ Թաւֆիք պէյ հարցուց թէ տէրլէմէի գործին մէջ կա՞յ ֆօլք-լօրն ալ։

— Անշուշտ, ըսաւ Ճէլալ Սահիր պէյ.

Վիճաբանութեան տեղի ... 9րդ յօդուածը որ կ'ըսէր թէ Քու- րուլթայը երկու տարին անգամ մը պիտի գումարուի։

Պետրոս Ջէքի պէյ — Երկու տարին հեռու է։ Ամէն տարի պէտք է գու- մարուի։ Այս գործը չի կրնար ձգձգ- ուիլ։ Ինչ որ պէտք է ընել, պէտք է փութով ընել, քանի որ առաջիները պատրաստ են։

Ճէլալ Սահիր պէյ — Դժուար է ա- մէն տարի գումարուիլ։ Ցեաւ՝ շատ աշխատանք կայ։

Ֆուատ պէյ — Ընդհանրապէս ա- մէն տարի պէտք է գումարուի։ Պէտք է փութալ։ Շատ սպասեցինք եւ ալ չենք կրնար սպասել։

Ռաշիտ Ալի պէյ — Ընդհանրապէս երեք տարին անգամ մը պէտք է գու- մարուի

Պետրոս Ջէքի եւ Ֆուատ պէյերու առաջարկը քուէի դրուելով մերժուե- ցաւ։

Եաշար Նաֆի պէյ — Կ'առաջարկեմ սեպտ. 26ը Ազգ. Տօնի օր հռչա- կել

Ընդունուեցաւ, այն պայմանով որ միայն ընկերակցութեան անդամնե- րուն համար տօնի օր ըլլայ։

⁂ Կանոնագրին Ա. յօդուածը կ'ըսէ թէ՝ Հանրապետութեան Նախագա- հ Մուստաֆա Քէմալի բարձր հո- վանաւորութեան տակ կազմուած է 1932 յուլիս 12ին Թուրք լեզուի քննա- կան ընկերակցութիւնը։ Բ. յօդուածը կ'ըսէ — Նպատակն է Թուրք լեզուին հարազատ գեղեցկութիւնը եւ հարս- տութիւնը երեւան հանել եւ զայն բարձրացնել աշխարհի լեզուներու մէջ իր արժանի դիրքին։ Գ. յօդուածը՝ կ'ըսէ թէ կեդրոնը Էնկիւրի է։

⁂ Կանոնագրին աշխատանքի ծրա- գրով կ'ըսուի թէ՝ ոչ որ այլ եւս կը կասկածի թէ՝ առաջին քաղաքակր- թութիւնը հիմնողները Թուրքերն են եւ քաղաքակրթութեան Ա. լեզուն ալ թուրքերէնը եղած է։ Շատ մը գի- տուններ ցոյց տուած են որ Թուրք լե- զուն հնդեւրոպական եւ սեմական լե- զուներուն մայրն է։

Ընկերակցութիւնը պիտի ունե- նայ պարբերաթերթ մը եւ երկրին թերթերուն մէջ մասնաւոր տեղ պիտի տրուի լեզուական գործին։

Կեդր. մարմինին հիմնելիք գոր- ծը եւ աշխատութիւնը պիտի բաժնուի հետեւեալ ճիւղերուն, ըստ 10րդ յօդ- ուածի —

1) Բառաբանութիւն եւ լեզուաբա- նութիւն,
2) Ստուգաբանութիւն,
3) Քերականութիւն եւ համաձայ- նութեան կանոններ,
4) Բառեր եւ առացուածքներ,
5) Հին մատենագրութիւններէ հա- ւաքում։
6) Հրատարակութիւններ։

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

ԶԻՆՈՒՈՐՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴԻՐԸ

Հորիզոնի մէջ կը կարդանք —

1932ի Բ. զասի զօրակոչին առ- թիւ զանազան կողմերէ հարցում ե- ղած է մեզի, թէ Թուրքիա ծնած եւ մինչեւ 22 տարեկան անչափահաս Հայերը ենթակա՞յ են զինուորագ- րութեան այս հրամանին։ Լուսաբա- նութեան համար դիմեցինք Աթէ- նքի զինուորական ճիւղի պետ Գ. Տեփլլասին, որ յայտարարեց.

— Ճիշդ է որ 12 օգոստ. 1927 թուակիր օրէնք հրամանագրով հպա- տակ կը ճանչցուին 1920էն մինչեւ 1923 Յունաստան եկած օտարազգի գաղթականներու (Հայ. Չերքէզ. եւն.) զաւակները, եթէ իրենց 22րդ տարիքը լրացնելէն վերջ հեռացած չեն ըլլար Յունաստանէն. բայց այս տարուան ընթացքին, առաջանք ներքին նախարարութեան մէկ հրա- մանագիրը, որով կը հաղորդուի թէ առժամապէս յետաձգուած է յիշեալ օրէնքին օտարազգի գաղթականնե- րուն վերաբերեալ մասին գործա- դրութիւնը։ Այս մասին պիտի մշակ- ուի նոր օրէնք, որ վաւերացուելէ վերջ նորընտիր Երեսփ. ժողովին կողմէ, գործադրութեան պիտի դրուի։

«Անոր այս պատճառով, ոչ-հելլէ- նահպատակ հայ երիտասարդներէն եւ ոչ մէկը պէտք չէ ներկայանայ մեր զինուորագրական սպասարկու- թեանց. զինուորագրուելու համար իբրեւ հելլէն քաղաքացիներ»։

× Աթէնքի առաջնորդ Մազլըմ- եան եպիսկ. որ կը պատրաստուէր Էջմիածին երթալու, նախկին յոյս ունենալով կաթողիկոսանալու, կը թուի թէ չպիտի կրնայ մեկնիլ, քանի որ թրքահպատակ է եւ հե- տեւաբար ենթակայ Էնկիւրիի ար- գելքին։

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԸՆԿ. ԱՍԱՏՈՒՐ ՋՆՏԵԱՆ

Պրովիտէնսի (Ամերիկա) մէջ մե- ռաւ կոմիտէի ընկերներէն Ասատուր Ջնտեան, որ վերջին 7-8 ամիսնե- րը կը տառապէր անդամալուծու- թենէ։

Ջնտեան ծնած էր Էյլուղ (Կ. Պո- լիս)։ Երիտասարդ տարիքին գացած էր Պուլկարիա. յետոյ կրկին Պոլիս վերադառնալէ վերջ՝ կ'անցնի Եգիպ- տոս՝ իր հօրեղբօր քով եւ կը զբա- ղի վաճառականի մը քով գրագրու- թեամբ։ Հոն, 20 տարեկան հասա- կին մէջ՝ կը նետուի հանրային գոր- ծի ասպարէզը՝ կազմելով մարզա- կան միութիւն մը, որուն գործօն ան- դամներէն մին կ'ըլլայ։

Սահմանադրութենէն վերջ, կր- կին Պոլիս վերադառնալով, հազիւ տարի մը մնալէ վերջ, կ'անցնի դէ- պի Պուէնոս Այրէս (Հարաւային Ամե- րիկա) եւ 1917 Օգոստոս 15ին հիմը կը դնէ հոն Դաշնակցական կոմի- տէի մը։

Մէկ քանի տարի հոն մնալէ յե- տոյ, կ'երթայ Միացեալ Նահանգ- ները եւ կը հաստատուի Բրիճփորթի մէջ, ուր վեց տարի կը մնայ իբրեւ տեղական կոմիտէի գործունեայ ան- դամներէն մէկը։

Հոն ալ երկար չի մնար եւ կը տեղափոխուի Նիւ Եորք եւ մօտ տասնեակ մը տարիներու իր կոմի- տէի անդամակցութեամբ եւ անդուլ զոհողութիւնով լի աշխատութեան շրջան մը կը բոլորէ։

Վերջին 3–4 տարին կը գըտ- նուէր Պրովիտէնս։

1932ի սկիզբները, սակայն, ձեռ- քի եւ ոտքի թեթեւ թուլացումներ ունեցաւ։ Բժիշկները յայտարարե- ցին, որ ատոնք ասորինական ան- դամալուծութեան նշաններ են եւ բուժումը անկարելի է։

Այդպէս ալ եղաւ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ԱՊՐԻՔ, ԵՐԵԽԷՔ ԲԱՑՑ ՄԵԶ ՊԷՍ ՉԱՊՐԻՔ»

ՓՈՐՑՕ, 7 հոկտ.— Ինչպէս որ «Արարատ» Միութեան սարքած հանդէսը իր տեսակին մէջ եզակի էր այս գաղութին համար։ Կ'արժէր լսել այն փոքրիկները որ ամէն 8- 9 ամիս առաջ այր ու բենը նոր սկ- սած հեգել եւ իրենց մայրենի լե- զուն կակազելով կը թոթովէին, շատ անգամ Ֆրանսերէն բառեր խառնե- լով։

«Արարատ» Միութիւնը հոկտեմ- բեր 1ին կազմակերպած էր հանդէս մը ի նպաստ դպրոցին — զոր իր միջոցներով կը պահէ — Մուլէն- Պլէյի ընդարձակ սրահին մէջ։ Բե- մը զարդարուած էր հայկական եւ ֆրանսական եռագոյններով։ Գրեթէ ամբողջ գաղութը ներկայ էր, բացի քանի մը խրտուիլակներէ, որոնց տարին 12 ամիս կարծես թէ ուխտ են բրած հայկական հաւաքոյթներէ բացակայիլ։ Միութեան ատենա- պետ Կ. Ցոնէքեան բացատրեց հան- դէսին նշանակութիւնը, ու հրաւի- րեց ծնողները աւելի օգտուիլ, քանի որ խումբ մը երիտասարդ- ներ ամէն զոհողութիւն ի գործ կը դնեն որպէսզի փոքրերը այլասեր- ուելէ փրկուին։

Խումբ մը փոքրիկներ հանդէսը բացին «Մեր Հայրենիք»ով, զոր ներ- կաները ունկնդրեցին յոտնկայս։ Ա- շակերտները բոլորն յաջող արտա- սանութիւններ ըրին, ծափեր խլե- լով ներկաներէն։ Միութեան կողմէ խօսեցաւ Գ. Ենոք Սուքիասեան, ներկայացնելով կատարուած աշ- խատանքները։ Ցայտնեց թէ իւրա- քանչիւր ծնողք կամ երիտասարդ պարտականութիւն ունի օժանդակե- լու միութեան նիւթապէս թէ բարո- յապէս, որպէսզի սկսուած գործը չկա- ղայ։

Միութիւնը ի նպաստ դպրոցի շրջաբերութեան հանած էր վիճա- կախաղի տոմսեր։ Շահողներէն Ա. Քէնտէրեան մէկ շիշ շամփանեան Միութեան նուիրեց եւ աճուրդի դրուելով կոկիկ գումար մը տալ- նուեցաւ։ Շահեցաւ Գ. Մ. Ճերմակեան։ Փոքր դադարէ մը վերջ, բեմի վրայ երեք չափահասներ երեւցան, կար- միր, կապոյտ եւ նարնջագոյն տա- րազով, եւ յաջողութեամբ կատա- րեցին իրենց բաժինները։

Եղան մենախօսութիւններ, արտա- սանութիւններ ու պարեր։ Ուշ ատեն ժողովուրդը ցրուեցաւ, թե- լադրելով որ Միութիւնը յաճախ կազմակերպէ նման ձեռնարկներ։ Հասոյթ մնաց 205 ֆր. 50 ս.։

Թղթակից

Կարմիր ծիծաղ

Ամուսնական եւ ամուսնալուծման ձեւերը շատ տարօրինակ են Խորհ. Ռուսիոյ մէջ։ Ամէն ինչ կը սահմա- նափակուի բերանացի խօսքի մէջ։ Բաւական է որ այր կամ կինը երթայ ամուսնութեանց վարչու- թեան եւ ըսէ.— «Կ'ուզեմ ամուսնա- լուծուիլ»։ Եւ կրկին կ'ամուսնանայ՝ կրկին լուծուելու համար։

Տարայէ մը աւելի դժուար կր- նաս գտնել, քան թէ սիրական կնոջ մէկը։ Կառավարութիւնը ծառա- ներու շահը կը պաշտպանէ աւելի շատ, քան ամուսիններունը։

Քաղաքացի մը, երկրաչափ, ազ- նիւ եւ կոշտ խոհարարուհի մը ու- նէր, որ իր կնոջը հոգին կը հանէր։ Ինչպէ՞ս զայն հանել տունէն։ Երկ- րաչափը ձեւ մը կը գտնէ։ Օր մը, կ'երթայ Քաղաքապետարան եւ կ'ը- սէ թէ կ'ուզէ ազատիլ կնոջմէն։ Կր- նիք մը կը զարնեն ու մարդը տուն կուգայ ամուսնալուծուած։

— Իմ եւ կնոջս մէջ ամէն ինչ վերջացած է, կ'ըսէ իր խոհարարու- հիին։ Ամուսնալուծուեցայ, որովհե- տեւ քեզ կը սիրեմ եւ կ'ուզեմ քեզի հետ ապրիլ։

Աղախինը կը խանդավառուի։ Երիտասարդ, գեղեցիկ, լաւ ամուս- նական սպասող ամուսին մը... Պէտ մօտ վերջ, երկրաչափին ու իր նախ- կին խոհարարուհին կ'երթան Քա- ղաքապետարան եւ կը յայտնեն թէ կ'ուզեն ամուսնանալ։ Կնիք մը եւս։ Երբ դուրս կ'ելլեն Քաղաքապետա- րանէն

— Մինակ գնա տուն, կ'ըսէ երկ- րաչափը. ես քիչ մը վերջ պիտի գամ. երթամ գինի գնեմ։

Եւ կը սպասէ փողոցին անկիւնը, մինչեւ որ խոհարարուհին կ'անհե- տանայ։ Երկրաչափը կրկին կը մըտ- նէ Քաղաքապետարան, եւ պաշտօն- եային կ'ըսէ.

— Կ'ուզեմ թողուլ կինս, որուն հետ քիչ առաջ ամուսնացայ։

Պաշտօնեան կը կատարէ ան- հրաժեշտ արձանագրութիւնը, կը զարնէ նոր կնիք մը։

Երկրաչափը կը վերադառնայ տուն։ Նոր սիրելին զինքը կը դի- մաւորէ, բայց, մարդը խստօրէն կը պոռայ

— Դո՛ւրս, անգամ մըն ալ չտես- նեմ երեսդ...

Այժմ իրաւունք ունէր վռնտե- լու, քանի որ ալ ոչ թէ խոհարարուհին էր, այլ՝ կինը...։ Օրէնքները այդ- պէս են։

Յաջորդ օրը, երկրաչափը կրկին «կ'ամուսնանայ» իր նախկին կնոջը հետ

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԵՐ ՄԱՄՈՒԼԻ ԹԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

·)(o)(·

Հայրենիք հետեւեալ խորհրդա- ծութիւնները կ'ընէ խմբագրականի մը մէջ (25 Սեպտ.)

— «Սեպտեմբեր 2ին իր թիւով «Հայաստանի Կոչնակ» խմբագրա- կանի մը մէջ արդարօրէն կը քննա- դատէ հայ մամուլի ամէնէն ցաւոտ կողմերէն մէկը, որ աւելի կամ պա- կաս չափով յատուկ է դժբախտա- բար մեր բոլոր թերթերուն, Ռամ- կավար թէ Դաշնակցական, Հնչակ- եան թէ բոլշեւիկ, չէզոք թէ ան- կուսակցական։

Խօսքը արտայայտութեան եւ արտ- կամ ուն գրգռիչ, վիրաւորական եւ երբեմն նոյն իսկ փողոցային ձե- ւերու մասին է, որոնք յաճախ զօ- րաւոր փաստարկութեան տեղ կը գործածուին մեր հրապարակագիր- ներուն կողմէն։

Հարկաւ քաղաքակիրթ ազգերու մէջ ալ, երբ պատերազմ կամ ընտ- րական պայքար տեղի կ'ունենայ, մարդիկ շատ ալ փափկանկատ չեն ըլլար բառերու ընտրութեան մէջ եւ թշնամիին կամ հակառակորդին դէմ կոպիտ խօսքեր գործածելէ չեն խուսափիր։

Սակայն, մենք՝ իբրեւ ծայրա- յեղութիւններ սիրող ժողովուրդ մը այս մարզին մէջ եւս քաղաքակիրթ ազգերու այդ յոռի սովորութիւնը ծայրայեղութեան տարած ենք եւ յամառօրէն կը կիրարկենք ոչ միայն պատերազմի եւ ընտրական պայ- քարի ատեն, այլ եւ ամէնէն խաղաղ ժամանակներու եւ պայմաններու մէջ։

Չենք խօսիր բոլշեւիկներու մա- սին, որոնց համար ոչ-բոլշեւիկներու հասցէին հայհոյական բառեր գոր- ծածելը քաղաքական առաքինու- թիւն մըն է։ Կը վերցնենք Ռամկա- վար եւ Դաշնակցական թերթերը, որոնք որքան ալ հոս ու հոն, կամ ժամանակ առ ժամանակ կ'աշխա- տին զուսպ ըլլալ, չեն կրնար սա- կայն իրարու հանդէպ յարգալից վերաբերում ցոյց տալ եւ չվիրաւո- րել զիրար յարունակ։

Արդար պիտի չըլլար հարկաւ մեր բոլոր թերթերը մէկ սանդի մէջ լռել։ Կան այնպիսիներ, որոնք համեմատաբար զուսպ են եւ ամէն հոգ կը թափեն մօտենալու եւրոպա- կան կամ ամերիկեան լաւագոյն թերթերու բարոյական մակարդա- կին։ Սակայն կան նաեւ այնպիսի- ներ եւ ատոնց թիւը չափազանց շատ է, որոնք երբեք չեն ալ ուզեր սանձ դնել իրենց լեզուին վրայ եւ չեն քաշուիր յաճախ իջնելու մին- չեւ փողոցային բարքերու մակար- դակը»։

ԿԱԹՈՂ. ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

Փարիզի պատգամաւոր Գ. Գ. Խո- մէրեան հրաժարած ըլլալով, փոխա- նորդաբար Էջմիածին պիտի երթայ Գ. Լ. Կիւմիւշկէրտան։ Նոյնպէս Լոնտո- նէն պիտի երթայ Գ. Ա. Սաֆրաստ- եան, քանի որ վերջնապէս հրաժա- րած է առաջին պատգամաւորը, Գ. Ն. Կիւլպէնկեան։ Իսկ Լիոնի պատգա- մաւոր Գ. Ա. Ջօպանեան կը սպասէ որ ճամբու ծախք ճարեն։ Լիոնի ազգ. վարչութիւնը դիմած է Փարիզ, նիւ- թական օժանդակութիւն խնդրելով։

ՇՈՒՆԸՆ ՈՒ ԿԱՏՈՒՆ ՏԷՐ ՈՒՆԻՆ, ԻՍԿ ՄԱ՞ՐԴԸ...

Պերլինի մէջ օգնութեան սնտուկ մը հաստատուեցաւ, շուներու, կատու- ներու եւ թռչուններու հիւանդութեան համար։ Ամիսը 80 փէնինկ վճարելով, այդ անասուններէն մէկն ու մէկուն տէրը պիտի կրնայ իր ուզած անասնա- բուժին տանիլ հիւանդը, դարմանելու համար։ Արդէն շուներու, կատուներ- րու եւ թռչուններու յատուկ ձրի հի- ւանդանոց մը կայ Պերլինի մէջ, ուր կը դարմանուին կարօտ մարդոց անա- սունները։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ԼԻՈՆ, 7 սեպտ.— Կ'իմանանք թէ զանազան կազմակերպութիւններ եւ հայրենակցական միութիւններ, բար- եգործական ժողովներ կ'ընեն ինք- նութեան թուղթ չունեցող հայրենա- կիցներու համար դիմումներ կատա- րելու

Նկատելով որ, այս խիստ կարեւոր խնդիրը Ազգ. Կեդր. Վարչութեան ի- րաւասութեան սահմանին մէջ կը գտ- նուի եւ արդէն լրջօրէն նկատի առնը- ւած եւ բարձրագոյն մարմիններու հետ համախորհուրդ կարեւոր ձեռ- նարկներ եղած են, կը խնդրենք այդ միութիւններէն որ իրենց մասնակի գործունէութեամբ Ազգ. Կեդր. Վար- չութեան ձեռնարկները չխափանեն.

Ազգ. Կեդր. Վարչութիւն
Լիոնի եւ շրջակայից

ԹԻՒՐԻՄԱՑՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Վէնէտիկ.— Վէնետիկի մանկապար- տէզին բացման առթիւ գրուած տուած էի թէ կարգ մը սեւ ձեռքեր կը փոր- ձեն հակազդել։

Պարտք կը սեպեմ յայտարարել թէ՝ այդ վերագրուած ծագում առած էր թիւրիմացութենէ մը, եւ հիմա արդէն հետաքրքրութիւն կը տիրէ մանկապարտէզին շուրջը։

Գրիգոր Հատմեան

«ՄՆԱՑՈՐԴԱՑ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Անոնք որոնք չեն ստացած մինչեւ 512րդ էջին վերջը (պրակ 16րդ), տեղեկացնեն անյապաղ Յառաջին։

Կը խնդրուի բոլոր բաժանորդնե- րէն որ անյապաղ փոխադրեն իրենց անվճար պարտքերը։

Նոր բաժանորդագրուիլ ուզողնե- րուն կը ղրկուի առաջին էջէն, փոխ- արժէքը կանխիկ։ էջ 1-512, այսինքն 16 պրակ, կ'արժէ 16 ֆրանք։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (20)

ԱՐԵ՜Ւ, ԱՐԵ՜Ւ...

Ժ.

Մանիշակները կը շնչեն։ Քրտներ են։ Իրենց սեւ- կոտ թեւերը թիթեռնիկի, ծանրացած ու կքած այդ մար- գարիտներուն տակ, խոտերուն մէջ, խոտերուն կաթնած կը փափսեն. — «Գուրգուրեցէք, գուրգուրեցէք մեր վրայ, մենք ա՛յնքան փափուկ ենք, դիւրաբեկ ենք...»։

Ահա ինչու չեմ քաղեր։ Կը նայիմ միայն։ Երջան- կութեամբ.

Այլ առանց զոհի ի՞նչ կայ, առանց զոհաբերութեան ի՞նչ կրնայ ըլլալ։ Թրթռուն սրտի այս պահուն գէթ յի- շատակի համար, մէկ հատիկ մը, ո՜հ, ճակատագրէն զատուած մէկ հատիկ մանիշակ մը կը փրցնեմ, միացնե- լու նամակի մը ծալքերուն։

Բայց հոն բանալէ առաջ, կը պառկեցնեմ շրթներուս վրայ, կը կարդացնեմ իրեն։ Մահանալէ առաջ թող ինքն ալ, մանիշակը գծրախտ, երանութեամբ լեցուի։

Միասին կարդանք, կ'ուզե՞ս, ծաղիկ վիրաւոր։

«Ինչ, բնաւ չմտատանջուիս. չորս հոգիի ուժ կը զգամ մէջս։ Միայն նայէ որ լուրերդ միշտ քաջալերա- կան ըլլան։ Գիտցիր սակայն, նամակդ բանալէ առաջ կը ջանամ զգածդ գուշակել։ Եւ միշտ լաւը կը խորհիմ։ Նայէ որ գոնէ հաւասար ըլլայ սպասածիս։ Ձեռ ուզեր տրտմիլս, չէ՞. ուրեմն մի՛ ըներ թէ չես կրնար։ Գիտեմ որ կրնաս»

Նորէն, —

«Մտադրածներս կ'իրականանան. Միայն կը ստիպ- ուիմ ժամանակի մը համար ջութակի դասս ընդհատել. Հոգ մի ըներ, վերջնական չէ։ Տունն ալ հեռու մնաց. քաղաքէն սենեակ մը վարձելու եմ։ Ի՞նչ կ'ըսեն արդեօք ծանօթ բարեկամներ - «առ աղջիկը ժա՞նդ է...»։ Ըա՛հ, հոգս։ Ազատ եմ ու ես գիտեմ ինքզինքս։ Բաւական է որ հայրս չըդդիմանայ։ Բայց դուն արգիլեալ բան մը չըլ- լաս. դիս շատ կը սիրէ ու վստահ է ինծի։ Թէեւ դուն կը կրկնէ «աղջիկ աղջիկ ես, պէտք չկայ, ի՞նչ կը պակսի քեզի. ինչո՞ւ համար...»։ Ինչո՞ւ համար։ Անկարող է բացատրել, չպիտի հասկնայ։ Ասոր համար կը նախընտ- րեմ վիրաւորող ու նեղը դնող խօսքեր լսել, բայց ու անց- նիլ։ Սակայն ամէն բան ուզածիս պէս կ'ըլլայ։ Անշուշտ։ Հա՛, մի մոռնար նամակիդ առաջին մասը քեզի պէտք ե- ղածներուն ցանկը ընել։ Կը հասկնա՞ս։ Շատ կը խնդ- րեմ սակայն»։

Աւելի վարը, —

«Գիտի ցաւի՞ս արդեօք, եղբայր իմ, եթէ ըսեմ թէ, մոռցիր, քեզ մասնէ քեզ զգայնացնող բաներու, երե- ւոյթներու մասին։ Այս բառն ճիշդ չէզաւ կարծեմ, նե- րող եղիր, ես արդէն բնաւ չկրցայ լաւ արտայայտուիլ։ Ըսել կ'ուզեմ թէ անցուցած պահերդ, արթնութիւններ ամէն կերպ առողջապահութեանդ հրամանով թող ըլ- լան։ Կրցա՞յ հասկցուիլ։ Որովհետեւ, ի՞նչպէս ըսեմ, սիրելիս, քիչ մը շատ բանաստեղծութիւն կայ նամակ- ներուդ մէջ, շա՛տ զգայնութիւն, իմացած եմ որ լաւ չէ սակայն քու վիճակիդ։ Հիմակուհիմա անհրաժեշտը ամէն բան գեղեցիկ, լաւ տեսնելուն ու միայն ու միայն յոյսով նայելուն մէջն է։ Ինչո՞ւ ամէն մէկ քայլի վերադարձ մը ունիս, եւ դարձող նայուածք մը։ Ի՞նչ է անցեալը վերջ ի վերջոյ գալիքին հանդէպ. Երանի՛ մէկը ըլլար մօտդ այսպէս քեզի խօսող... Հաւատք ունեցիր, սիրելի եղ- բայրս, քաջութիւն։ Եթէ սակաւ ամբողջութեամբ չա- փազանց շատ կը զոհես, կէսը ըրէ ինծի համար. իսկ միւս կէսը... քեզի համար։ Եղա՞ւ։ Հիմա նորէն պիտի ըսես որ ամէն բանի մէջ լաւ տեսնողն մըն եմ։ Merci. բայց մի՛ կրկներ, երես կ'առնեմ»։

Անգին, հոգի՛ս քոյր, ուրկէ՞ այսքան արիութիւն կը գտնես. անձնազոհութիւնդ ինչո՞ւ... Դուն որ վախ- կոտ մանուկ մըն էիր՝ միշտ կարօտ առաջնորդի մը։

Իսկ ես հիմա, կ'երկմտիմ, թէ պիտի հասնի՞մ քե- զի, պիտի կրնա՞մ քեզի գալ...

Աչքերս լուսավառ արեւին, յաւակ երկինքին, սեւ հողերուն ու չորնալու մօտ մարգերուն փոխն ի փոխ ես կը տեղաւորեմ մայիսի դիւրաբեկ մանիշակն այս ծալ- քին մէջ, այս տողերուն քով։ Ինչքա հանգիստ է։ Մ՛ի պիտի չուզէր իր համեստութեամբն իսկ նման դամբա- նի մը մէջ մեռնիլ...։

ԺԱ.

Ամառ է։

Տաք միջօրէն դեռ չէ հեռացեր։ Արեւը չէշտակէ, խստութեամբ կը նայի իր հետքերուն. այլուրոց խոտե- րուն, արտերուն առաւօտանքին։ Բայց հնձուած մարգե- րը, հեռուէն, կը պահեն իրենց աղուոր կանաչի միօրի- նակութիւնը

Երբեմ մը առուակ, արթնցած օձի մը պէս կը հեւայ անդին միշտ աւելի սեղմելով կողերը, նիհարնալով օրն ի բուն։

Հոս, փարթին հսկայ բարտիները անշարժ ու լուռ, կուրծքերնին հորիզոններուն դիմաց՝ հովի կը սպասեն։ Ուշ — ուշ միայն զեփիւռի նմանող հեւք մը, — զոյգ մազ մը, սաւ մը անծանօթ աշխարհի մը փոքրիկէն — կուգայ զանոնք արթնցնել, ու անոնց արտայայտել տալ, փսփսուքով մը, իրենց անհուն երանութիւնը։

Թռչունները զով տերեւներ կը փնտռեն։ Դաշտային իր դադարի պահը կ'անցընէ։

Ու յաղթահասակ ծառերը՝ խիտ, մերկ ու ուղիղ, զով մեղմութեամբ խաղաղութիւնը իրենց շուքին հետ կը տարածեն պարտէզին մէջ։

Տարտամութիւնը բնաթաթախ ձայներուն

Այստ պահ է։ Քանի մը հոգի սկսան croquet խաղալ, մանկօրէն աղմկել։ Իսկ մենք, ես ու «լուսինեցը», նա- տարանին, — ե՞րբ մենք ալ խաղերուն պիտի մասնակ- ցինք, — կ'երազկոտինք։

Տակաւ ուրիշ զոյգեր, ուրիշներ երեքական, չորսա- կան, կամ ոմանք առանձին — նորեկներ այս վերջինն- րը ընդհանրապէս — կը քալեն, կ'անցնին ծառուղին զուգահեռ ճամբաներով, լրջան չխնող ճամբայէն։

ՓԱՑԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

Հ. Յ. Դ.

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ կոմիտէն տեղեկագրաբար ժողովի կը հրաւիրէ Կայծակ խումբը այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին: Ներկայ կ'ըլլայ կոմիտէի ներկայացուցիչը: Խիստ կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐԶՊԵՏ խումբը, նոյնպէս:

ԿՈՒԿՈՒՆԵԱՆ խումբը այս Ուրբաթ իրիկուն նոյնպէս:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովը՝ այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 64 բիւ. տը լա Րէփիւպլիքի սրահին մէջ: Ներկայանալ անդամատետրով:

Փարիզ եւ շրջակաները

Հ.Յ.Դ.ԲԻՒՐՈՅԻ կարգադրութեամբ, ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրուին Անիէռ-Գուա Քոլոմպի Նաւագոյն, Թոթորիկ, Մասիս եւ Ազատամարտ խումբերը, այս կիրակի, ժամը 2ին, Անիէռ. Place Comèteի ծխավաճառի սրահին մէջ: ընկերները պէտք է ներկայանան իրենց անդամատետրերով:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ եւ ընտրութիւն պատգամաւորի: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԳՐԵՆԱՆՔՈՒՐ-Իսի լէ Մուլինոյի Զաւարեան կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30 Ակումբին մէջ: Զեկոյց ընկ. Կ. Սասունիէ: Ընտրութիւն պատգամաւորներու Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Փարիզի մէջ

15 ՀՈԿՏ. ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ

ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ 21 Rue Cadet

Կը նախագահէ՝ ԸՆԿ. Ռ Ո Ւ Բ Է Ն

Կը խօսին՝ Ընկերներ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ եւ Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Կ'երգեն՝ Գ. Ա. ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆ եւ ՕՐ. ԳԻՒԼԳԻՒԼԵԱՆ

Կ'արտասանէ՝ Օր. Ա. ՏԷՐ - ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

Կը մասնակցի Կոմիտաս երգչախումբը ղեկավարութեամբ Գ. Ն. Սերգոյեանի

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, ճաշ, Հայկական եւ եւրոպական պարեր, պիւֆէ, եւայլն:

Մ ու տ ք՝ 5 ֆ ր ա ն ք

Տոմսերը կը ծախուին «Յառաջ»ի խմբագրատունը եւ ընկ. Դանիէլեանի մօտ, 26 rue Blanqui, Փարիզ (13):

ՔԱՇԱՆ - ՊԱՆԵՈՅԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. ԱՐԾՒԻ ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

16 Հոկտ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

Կը խօսի՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Վիէնի մէջ

22 Հոկտեմբեր Կիրակի օրը Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն եւ միութիւններէն նկատի ունենալ այս թուականը:

ՑՈՒՑԱՏԵՍ

ՊՕԼՍՈՅ Տէվրէկ եւ շրջակայից բոլոր հայրենակիցները կը հրաւիրուին ընդհ. ժողովի այս Կիրակի ժամը 2ին 8 բիւ Րամպալի սրճարանը, մէթրօ Պէլվիլ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Գ. Համբարձում Վէլէտեան եւ իր պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ, գրաւոր եւ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին ՏԻԿԻՆ ՀԻՐՄԻՆԷ ՎԵԼԷՏԵԱՆի դառնաղէտ մահուան առթիւ:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Սէթ, Օկտոնք դրկել Հոկտ. 9էն թուր, Մ. Թ.— 75:

Փարիզ, Հ. Ք.— 70:

«ԽՌՈՎՔ»

ՓԻԼԻՍՈՓԱՅԱԿԱՆ - ԳԻՏԱԿԱՆ

ԱՄՍԱԳԻՐ

ԽՌՈՎՔ ամսագիրը լոյս պիտի տեսնէ յառաջիկայ Նոյեմբեր 1ին:

Աշխատակիցներն իրենց գիտական ուսումնասիրութեանց կամ մտորումներու ընթացքին հաշուի պիտի առնեն մ'ըն պարագան, որ ԽՌՈՎՔը իր բոլոր գծերով ծայրայեղօրէն է դէպ ի մէկ ընդհանուր նպատակ — հայութիւնը վերածել իր գոյութեան պայքարի համեղէպ լաւատես, մարտաշունչ եւ ստեղծագործ մի ուժի, որով նրան կարող են աշխատակցիլ ոչ միայն դաշնակցական, այլ եւ ոչ - դաշնակցական բոլոր ձեռնհաս հայ մտաւորականները, որոնք խորապէս ապրում են ցեղի տառապանքը եւ նրա եզրանքի եւ խաղաղարկութեան բաղձանքը:

ԽՌՈՎՔի թիւ Ա.ի նիւթերը հասցնել մինչեւ Հոկտեմբեր 15ը:

Աշխատակիցների տողավարձի եւ բաժանորդագրութեան պայմանների մասին՝ առանձին: Ամսագրի ծաւալը՝ 64 մեծադիր էջ:

Խմբագիր՝ Հ. Աստուրեան, Հրատարակիչ՝ Օ. Յ. Օհանէսեան:

Հասցէ — **Onnik H. Ohannessian, Rue Kn. Klémentina, N° 5, Sofia (Bulgarie).**

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ

Ստորագրեալս պարտիմ, անկեղծ շնորհակալութեամբ արտայայտուիլ բացայայտ երախտիքս մը առջեւ, տասը տարուան տանջանքէ ազատուած լինելուս, շնորհիւ ֆրանսական բարձր գիտութեան, ճարտար բժիշկի մը ձեռամբ: Տասը տարիներ առաջ կոկորդիս ներսի կողմը փոլիփ մը ունեցայ: Գերմանիոյ եւ Ռումանիոյ մէջ մասնագէտ բժիշկներու դիմեցի, դարմանուելու համար, եւ սակայն այդ մասնագէտները խոռչափողը կտրել եւ մաքրելէն ուրիշ միջոց անկարելի գտան: Այս անգամ Փարիզ, Hôpital Lariboisière հիւանդանոցը, կոկորդի, քիթի, ականջի, մասնագէտ փրոֆեսէօր տոքթ. Մէլիքի դիմեցի, յանձնարարութեամբ Հայ Տիկնանց Միութեան Կարմիր Խաչի: Կոկորդս առանց կտրելու հիւանդութիւնս բուժեց: Մարած ձայնս բացուեցաւ: Ասոր համար անհուն շնորհակալութիւնս եւ երախտապարտութիւնս կը յայտնեմ մասնագէտ եւ ազնիւ Տոքթ. Մելիքին:

Գ. ՄԻՆԱՍԵԱՆ

ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 10ԻՆ

Յ. Գ. ՊԱՊԷՍԵԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ունի խիստ մաքուր թուղթով ու տպագրութեամբ 104 [illegible] (17 × 28 մեծութիւն): Կը խօսի Պատմ. Հայաստանի, Կիլիկիոյ եւ [illegible] յաստանի վրայ, տալով անոնց կենդանական, բուսական եւ հանքային [illegible] տութիւնները եւ բնական ու քաղաքական աշխարհագրութիւնը. [illegible] նակէ Կեսարիա, Մարզուան, Ամասիա, Նիգտէիա, Շ. Գ. Հիսար, [illegible] Ուրֆա, Կարին, Երզնկա, Սեբաստիա, Մալաթիա, Խարբերդ Ակն, Վան [illegible] եւն. եւն., Կիլիկիոյ, Պարսկահայաստանի եւ Ռուսահայաստանի – [illegible] յաստանի բազմաթիւ քաղաքները, պատմական վայրերը. կարեւոր [illegible] հայրենի սրբութիւնները եւ 155 եռաքրքրական տեսարաններ, Կիլիկիոյ [illegible] գաւորներէն մնաց դրամները եւ ստորագրութիւնները, Ներսէս Լամբրոնացի [illegible] ձեռագիրը եւ 41 մանրանկար ու միջակ մեծութեամբ քարտէսներ, [illegible] կուտան ժամանակագրական կարգով եւ թուականներով Ս. Գրքի Նոյ [illegible] Գլխի նշանակած Հայաստանէն մինչեւ այսօրուան Հայաստանը՝ [illegible] սահմանային ձեւերը զանազան հին ազգերու տիրապետութեան տակ [illegible] Հայաստանի բաժանումէն մինչեւ 1918 ազատագրեալ Հայաստանը. [illegible] գծած Հայաստանը եւ Կարսի անկումէն առաջ ու վերջ անոր այդ [illegible]

Տրուած է պատմ. կարեւոր անցքերու եւ դէպքերու կարեւոր թուականներ, ինչպէս Քրիստոսի 341 թուականէն մինչեւ 1931 Հայաստանի [illegible] տեղած 70 բուռն երկրաշարժները (17ը միայն Երզնկա), Պատմ. Հայաստանի գաւառներու անունները եւ անոնց համապատասխան նոր անունները, վերջապէս Արարատ լերան ու անոր վրայ կատարուած բազմաթիւ [illegible] ու մասին աշխարհագր. եւ գիտական լայն տեղեկութիւններ.

Ամէն Հայու ծխարին եւ հայրենիքի կարօտը գոհացնող ընկեր եւ [illegible] խօսող միակ գիրքը, որ կ'արժէ Ֆրանսա եւ գաղթավայրեր՝ 10 ֆր. [illegible] կա՝ 70 սէնթ եւ այլուր՝ 12 ֆրանս. ֆրանք: Կ'ընդունուին նաեւ [illegible] Ֆրանս., Զուի., Իտալ., Եգիպտ. եւ Ամերիկեան դրոշմաթուղթ՝ իբրեւ [illegible] համազօր արժէքով:

Դիմել հեղինակին՝ **BABESSIAN** (առանց անուան սկզբնատառի՝ [illegible] մականունս գրել որոշ եւ անսխալ) **1bis, Rue Rouget-de-l'Isle, CHOISY - LE - ROI (Seine) — France.** փոխանակութիւն չի կատարուիր եւ ապառիկ յանձնարարութեանց բնաւ պատասխան չտրուիր:

6 օրինակ գնողին 1 օրինակ նուէր կը տրուի: Սահմանափակ թիւով [illegible] տարածուած ըլլալով այժմէն ապահովել չսպառած

ՁԿՆՈՐՍՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈՒԼՈՆԻ ՄԷՋ

Փալօնիր սիւր Մէր 11 հոկտ. 932

Այսօր Պալօնիի մէջ որսացուած է առատ հարան եւ մաքրոր: Տանտիկիններ, օգտուեցէք առիթէն եւ կերէք հարան եւ մաքրոր:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (3)

ՆԷՃՏԷԹ ԵՒ ՐԱՃԻԷ
ԿԱՄ
ԱՐՈՒՍԵԱԿ ԵՒ ԻՒՂԻԿ

(ԴՐՈՒԱԳ ՄԸ ՀԱՅԱՁԻՆՁ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ)

Արուսեակը մի քիչ ազատ զգալով իրեն՝ ծածկոյթը բարձրացնում է: Իր հօր քեռու աղջիկը, Սիրանոյշ, որ մի Թուրքի տան էր պատսպարուած, պատուհանից նկատում է նրան, ճանաչում, եւ անմիջապէս ձայն է տալիս՝ «Արուսեա՛կ, ո՞ւր կ'երթաս»: Արուսեակը նշաններով հասկացնում է Սիրանոյշին որ լռէ, իսկ Վիշէն կիւլերմին, դրամատան տնօրէնը, պատուիրում է նրան ծածկել երեսը, քանի որ ճանաչել են, կարող է վտանգուել. Հասնում են վերջապէս գերմանական հիւպատոսի բնակած գիւղը՝ Սուգ-Սու (Պաղ – ջուր): Այդքան ճանապարհը ոտով գնալուց յետոյ, քնքոյշ Արուսեակը, որ լաւ պայմաններում ապրած օրիորդ էր, ուժասպառ վար է ընկնում տեղ հասնելուն պէս: Հիւպատոսի կինը հանում է նրա ծածկոցը, կարգի է բերում Արուսեակին: Օրիորդը պատշաճ տեղ է ստանում բարի տիկնոջ խնամքի տակ: Ճաշի ժամանակ Արուսեակին տանում են հիւպատոսի տունը: Նրա հետ նախապէս խօսել էին: Այդտեղ կային երեք հայ աղջիկներ: Երբ դրանք տեսան Արուսեակին, մէկէն հարցրին՝ «Ինչո՞ւ եկար»: Արուսեակը պատասխանեց՝ «Դուք որ այստեղ էք, դրա համար եկայ. ձեզ մօտ ուրախ կը լինեմ»: Հայ աղջիկները Արուսեակին տարան հանգիստ տալ. Արուսեակը համբուրեց հիւպատոսի եւ հանըմին ձեռները:

— «Թօշ կէլտին, գըզըմ, օթուր» (բարի եկար, աղջիկս, նստէ): Շատ հարցեր տուեց: Արուսեակը պատմեց իր գլխուն եկածը եւ աւելացրեց, որ «Թուրք դառնալուց յետոյ կ'ուզէի ղարգացած Թուրքի մօտ լինել եւ պէտք պատշաճ ծառայել»:

Հիւպատոսը խնդաց, թէ այս ֆրանկա մուսիւման կ'ուզես լինել, ուրեմն որտեղից չես թրքանում...

Օրիորդները նստում են դահլիճում. մէկի անունը Արմենուհի էր, միւսինը Իւղիկ Ճգնաւորեան, երրորդինը՝ Սիրանոյշ Էմմէքճեան:

Հիւպատոսը իր սենեակում նստած լրագիր էր կարդում, յանկարծ կանչեց իր կնոջը, Մուզէյին, եւ ասաց.

— Գիտե՞ս, խօր եկած այս ֆրանկա Թրքուհու անունը գտայ լրագրի մէջ. Նէճտէթ դնենք, որ նշանակում է կորած ու գտնուած:

Գիշերները չորս Հայուհիները քնում էին մի սենեակում: Առաւօտեան ելնելուն պէս սկսում էին գործել - նախապէս կատարուած էր աշխատանքի բաժանումը: Նէճտէթը (Արուսեակ) մաքրում էր հիւպատոսի եւ նրա կնոջ սենեակները, Րաճիէ (Իւղիկը) սրահների սենեակը, Արմենուհին կար էր անում, իսկ Սիրանոյշը պարապ էր մնում, քանի որ տառապում էր թոքախտից: Միւս օրը, երբ հիւպատոսը վերադարձաւ քաղաքից, յայտնեց որ Արուսեակին փնտռում են, եթէ գտնեն, պէտք է վզից քար կապեն եւ ջարդեն...

Հիւպատոսը խորհուրդ տուեց Արուսեակին վերադարձնել նախկին տեղը, բայց հիւպատոսի կինը հակառակեց, թէ Նէճտէթը աշխոյժ է, թող մնայ, մանաւանդ որ գեղահասակ է, չի ուզում ամուսնանալ, իսկ նախկին տեղում նրան բռնութեամբ ուզում են մարդու տալ:

Ուրբաթ օրը քաղաքից հիւրեր էին գալիս, դրանց թւում եւ նախկին տիրոջ, Քէմալ էֆէնտու, կնոջ ընկերուհիները, որոնք Արուսեակին տեսած էին այնտեղ: Դրանք նախատում են Արուսեակին

— Կ'ուրանա՛ս, ա՛յ աղջիկ, ինչո՞ւ ես փախել. քո հանըմն ամբողջ քաղաքը տակն ու վրայ է անում. որ քեզ գտնեն, սպաննելու են...

Իբրեւ գերի հայ աղջիկները աշխատում էին օրն ի բուն եւ գիշերուայ ժամը 2ին անկողին մտնում: Այդ ժամանակ էին նրանք խօսում մայրենի լեզուով: Առաւօտեան ժամը 7ից արդէն ոտի վրայ էին լինում:

Այդ տան մէջ Թլուա Հայուհիները գործնական շատ բան սովորեցին՝ տնտեսութիւն, լուացք անել, արդուկել, կարել – կարկատել, ձմրան պաշար պատրաստել եւայլն: Մի օր առաւօտեան, հիւպատոսի սեղանի փոշին մաքրելիս, Արուսեակը նկատում է Ֆրանսերէն մի նամակ, գրուած բժիշկ Մախոխեանի կողմից, Զուիցերիայից: Նամակի մէջ բժիշկը գրում էր, թէ ո՞ւր է իր եղբայրը, ընտանիքով ո՞ւր է աքսորուած: Արուսեակը, որ նախապէս աւարտել էր Հայոց եօթնամեայ դպրոցը, ապա սովորել էր Ֆրանսական դպրոցում, վարժ եւ արագ կարդում է այդ նամակը եւ ըմբռնում էութիւնը: Սարսափը պատում է խեղճ աղջկանը: Մախոխեանի եղբօր աղջիկը գտնւում էր քաղաքում եւ երբեմն էլ գալիս էր դաշնամուրի դասեր առնելու հիւպատոսի կնոջը: Արուսեակը թագցնում է իր մօտ այդ նամակը, որ գաղտնի կերպով յանձնէ Մախոխեանի եղբօր աղջկանը, բայց հիւպատոսը նկատում է նամակի չքանալը. պատահելք է կարդում, որ միւս օրը կ'ուզարկէ, եթէ յանցաւորը չխոստովանի իր մեղքը: Արուսեակը դիմում է մեծ մայրենիի պաշտպանութեանը: Դա մի սպիտակ արաբ կին էր, տիկնոջ մայրը, որ չի թողնում պատժել հայ աղջիկներին: Հիւպատոսը ներում է իր բոլոր օրիորդները գալիս են կրկին համբուրում նրա ձեռքը:

Ցաջորդ օրը հիւպատոսի տունն բերում երեք տարեկան մի հայ աղջկայ, որ Արուսեակենց դրացի բուսա Բալասանեանցի թոռնիկն էր. Դրա մայրը Վանոնցի էր, հայր Կարնեցի. այդ սիրուն երեխայ յանձնում են Արուսեակի խնամքին: Շուտով հիւպատոսի զաւակները [illegible] սան սանել այդ սիրուն հայ մանուկներ, երբ նկատեցին որ իրենց [illegible] Նրան սիրում է եւ փայփայում [illegible] խանձը գալարւում էր նրանց մէջ [illegible] օձի նման: Չար տղաները այդ [illegible] խային ձգում էին կողովի մէջ, գ[illegible] խում ծառից, թոկը արձակում էին [illegible] երեխան գլորւում էր ցած. նրա [illegible] բանն էին խծկում թելի կտոր, քարե [illegible] փայտի կտորներ, ապա կրկին կ[illegible] խում էին սիւնից, ձեռները եւ ոտները կապկապում, որ չկարողանայ բերնից հանել աւելորդ նիւթերը: Սեւ ճանաձից դրդուած այդ մանկալի ձեռներ դժոխք դարձրին ոչ միայն անմեղ երեխայի, այլ եւ նրա դայեակ Արուսեակի կեանքը:

ՑՈՎԱԿ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

(Շարունակելի)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Այլեւ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 13 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1932

13 Octobre 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2007

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԻՆՉՊԷՍ ԻՐԱԿԱՆԱՑՆԵԼ

Երիտասարդական ծաւալուն կազմակերպութեան մը համար, առաջական պահանջ է, նախ, ունենալ դաւանանք: Տեսակէտ:

Ձեզ ուզեր բսել՝ քաղաքական ծրագիր:

Աստ համար ունինք արդէն կուսակցութիւնները, որոնց կը-նան անդամակցիլ երիտասարդները, համաձայն իրենց խառնուածքին եւ աշխարհայեացքին:

Խօսքը այն երիտասարդութեան մասին է որ չի մօտենար մ'ը եւ է քաղաքական կուսակցութեան, կամ ծայրայեղութեան կը տանի կուսակցականութիւնը:

Արդ, հետ մնալով հանդերձ քաղաքական կուսակցութիւններէն, ո եւ է երիտասարդ չի կրնար չնչել օդին մէջ առկախ: Չի կրնար չունենալ մ'ը եւ է տեսակէտ՝ այս ժողովուրդի բարօրութեան մասին:

Այդ պարագային, «երիտասարդ» բառն իսկ հեգնութիւն մը պիտի ըլլար: Կեղծ պիտակ մը:

Ուրեմն, այն հազարաւոր երիտասարդները որ մաս կը կազմեն կամ պիտի կազմեն երիտասարդական Միութեան մը, պիտի ունենան իրենց հաւատալիքը, առանց քաղաքական յատկութեան:

Պիտի ունենան խաչալ մը, նշանախօսք մը, որպէս զի կարենան իրենց բաժինը բերել հանրային գործունէութեան:

Ի՞նչ կրնայ ըլլալ այդ նշանախօսքը, եթէ ոչ — հայրենիք եւ ազատութիւն:

Նոյն իսկ իբրեւ տեսական ձգտում, այնքանը կը բաւէ թեւաւորելու եւ առաջնորդելու զիրենք:

Անհրաժեշտ չէ որ ատոր համար կուսակցական մարզանքներ կատարեն իրենց ակումբին կամ յարկերին մէջ:

Այդ նշանախօսքը պարզապէս հոգեկան շաղկապ մը պիտի ըլլայ իրենց միջեւ: Միացեալին, բուն գործունէութեան համար արդէն պիտի ունենան իրենց կանոնագիր — ծրագիրը: Ինչպէս ունին այսօր, ամէն տեղ:

Աւելի պարզ եւ կենդանի օրինակ մը տուած ըլլալու համար, յիշենք, նորէն, Թրքական Օջախները, որ այժմ կը կոչուին «Խալք էվի»:

Երիտասարդական շարժում, որոնցմէ մշակոյթի փառաբանութիւն էին անոնք, առանց քաղաքական ծրագրի, բայց ունենալով որոշ դաւանանք եւ տեսակէտ:

Անդամներուն մէջ կային ամէն կուսակցութենէ մարդիկ, ոմանք չունէր եւ թէ կուսակցին օջախներուն, բայց չէին կրնար խանգարել կանոնագիր — ծրագիրը:

Մ. Քէմալ Ժնեւաթինց զանոնք, վերածելով «խալք էվի»ները, յատկապէս իր կուսակցութեան ենթարկելու համար: Բայց այս պարագան բացառութիւն մըն է: «Կայիս»ն կ'ուզէր նոր սերունդ հասցնել, իր հաստատած կարգ ու սարքը ամրապնդելու համար, եւ օգտուեցաւ պատրաստ բաղմութենէ մը:

Մեր պարագան տարբեր է: Մենք հետ ենք հայրենիքէն, եւ յատկութիւն չունինք զինուորութիւն հաշուելու: Պէտք չունինք ամբողջ զանգուած մը մէկ հրամանագրով կապելու այս կամ այն քաղաքական կուսակցութեան:

Մեզի պէտք եղածը այն է որ՝ գաղութներու երիտասարդութիւնը շարժի, համախմբուի, գործէ:

Շարժում եւ գործունէութիւն՝ ամէն ճակատի վրայ:

Որովհետեւ, ծանր է մեր կացութիւնը — այսպէս արմատախիլ եւ ցիրուցան: Չի բաւեր եղածը: Իսկ այս ընթացքով՝ եղածն ալ կը նօսրանայ, կը կազմալուծուի, կը նուաղի:

Ամէնէն զօրաւոր պետութիւններն ալ — Մոսկուայէն մինչեւ Պերլին եւ Հռոմ — ոչ դրամ, ոչ ալ եռանդ կը խնայեն, աւելի տուաւորացնելու եւ զուեալուրելու համար երիտասարդական կազմակերպութիւնները: Բոլորն ալ՝ քաղաքական առաջնորդութիւններով:

Մենք չունինք անոնց ոչ միջոցները, ոչ ալ յատկութիւններ: Պարզապէս՝ ինքնապաշտպանութեան միջոցներ է որ կ'արոնենք:

Ինքնապաշտպանութիւն՝ տարագիր բազմութեանց: Ինքնապաշտպանութիւն՝ նոյն ինքն երիտասարդութեան, որ դատապարտուած է ուծանալու, լուծուելու, եթէ չհասնի փրկութեան լաստերու:

Այդ լաստերէն մէկն է երիտասարդներու համատարած կազմակերպութիւն մը, ինչպէս կը չեշտէր մեր երիտասարդ աշխատակիցն ալ:

— «Մենք որ այնքան հոգեր ունինք, ի՞նչ կ'ընենք, հայ երիտասարդներ, ի՞նչ կ'ընենք: Ինչո՞ւ մեր չուրջը չենք նայիր, ուրիշ ժողովուրդներու (նոյն իսկ մեզմէ տկար ու յետամնաց) երիտասարդութենէն դաս առնելու համար:

«... Որը, սկսուա, չէզոք, կուսակցական, բոլո՛ր հայ երիտասարդները, 20էն 25 կամ 30 տարեկան, մէկ դրօշի շուրջ պէտք է հաւաքուին, մէկ նպատակով, — ազգ եւ հայրենիք, ամէն բանէ վեր եւ ամէն բանէ առաջ»:

Հակառակ շատերու յոռետեսութեան, կազմակերպութեան կորիզներ ունինք արդէն: Եւ ամէն տեղի մէջ ալ, մէկ տեսակէն քանի մը հատ: Ինչ որ դժբախտութիւն մըն է:

Կը մնայ ձեւ մը, նշանախօսք մը գտնել, այդ մանր — մունր կորիզները ամփոփելու, խտացնելու, միացնելու համար:

Եթէ նոյն իսկ անկարելի դառնայ միացումը, ներդաշնակութիւն, սերտ գործակցութիւն հաստատելու համար:

Երբ, իւրաքանչիւր տեղի մէջ, գլուխ հանուի այս գործը, աւելի կը դիւրանայ քաղաքէ քաղաք, միեւնոյն գաղութին մէջ գործակցութիւն հաստատելու ծրագիրը:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՐՈ՞Ւ ԴԻՄԵՆ

Երէկ՝ Փորթ տ'Իթալիի Նորաբաց մանկապարտէզին խնամակալներէն մէկը ելաւ դիմացս, ձեռքերուն տակ տախտակ մը ձեռքը:

— Ի՞նչ է այդ, ծաղկատախտա՞կ:

— Այո՛, դպրոցին համար առի:

— Բայց շատ փոքր է: Քանի՞ աշակերտ ունիք:

— Ութսուն — հարիւր մը արձանագրուած են արդէն: Կրնայ մինչեւ 200ի բարձրանալ, եթէ կարենանք ամէն օր բաց պահել: Ութ հարիւր փրանք պարտք ունինք, ամէն բանին աժանը կը փնտռենք: Տախտակին փրանք [illegible]: Աւելի մեծերը [illegible]

— Պէտք եղածին չափ նստարան, գրասեղան ունի՞ք:

— [illegible] Հատերը ոտքի վրայ պիտի մնան: Որո՞ւ դիմենք, երբ 800 փրանք պարտք ունինք:

— Ի՞նչ գումար է որ 800 փրանքը:

— Ազգային գումար է, այո՛, բայց անտանելի՝ մեզի համար [illegible] չունինք եկամուտի աղբիւր [illegible] Մ. Ը. կրցածը բրաւ. վարժուհին ալ Դպրոցասէրը պիտի հոգայ: Բայց չենք յուսահատիր: Մինչեւ հոս բերինք, պիտի շարունակենք:

Անշո՛ւշտ պիտի շարունակեն, քանի որ աշխատասէրներ, համեստ մարդիկ են եւ գիտեն թէ ի՛նչ կ'ընեն:

Բայց, ինչո՞ւ չգտնել միջոց մը, որ մարդիկ չընկճուին մանր — մունր հոգերու առջեւ, — նստարան, գրասեղան, ծաղկատախտակ:

Մինչեւ այսօր ալ, տիրացուներուն համար շատնի շինողներ ունինք, ինչպէս եւ հազարաւոր փրանքի պատկեր նուիրողներ, — ժամուն համար:

Իսկ դպրո՞ցը: Իսկ դպրոցականնե՞րը

Ոտարացումը ժամ գացողներուն չէ, որ կը սպառնայ, այլ մանուկներուն:

Որո՞ւ դիմեն անճարները...

ՎԱՀԷ

ՀԱՅԵՐՈՒՆ ՊԷՏՔ ՈՒՆԻՆ ... ԱԹԵՒՏՈՒՐԻ ՀԱՄԱՐ

Հալէպի «Տօղրու Եօլը», որ կը հրատարակուի Թուրք ընդդիմադիրներու կողմէ, Ժնեւեան ժողովէն կը հրատարակէ հետեւեալը —

Թուրքիոյ տնտեսական տագնապը մեղմելու համար ձեռք առնուելիք միջոցներէն մէկն ալ արտասահման գտնուող Հայերու Թուրքիոյ մուտքը արտօնելու խնդիրն է. Այս կերպով Թուրքիոյ միջազգային վարկին բարձրացման համակարծիք երեսփոխաններ կը գտնուին. Անոնք այս մասին առանձին տեղեկագիր մը պիտի ներկայացնեն Ազգ. Մեծ Ժողովին:

— :-: —

ԱՆՁՆԱՍՊԱՆ ԵՂԱՒ 17 տարեկան ռուս պարուհի մը, Սաշա Լիօ, որ սիրահարուած էր օտար արուեստագէտի մը, առանց իր սպասած ջերմութիւնը գտնելու:

Երկու փարիզեան պարուհիներ ալ, մէկը 35, միւսը 20 տարեկան, փորձեցին անձնասպան ըլլալ ճնշուած դեղեր կուլ տալով: Անմիջապէս հիւանդանոց փոխադրուեցան եւ յոյս կայ որ փրկուին:

ՊԱՊԸ Միլան պիտի այցելէ մօտ օրէն: Արդէն իսկ պատրաստութիւններ կը տեսնուին ընդունելութեան համար: 1870էն ի վեր, Պապին առաջին ճամբորդութիւնը պիտի ըլլայ այս:

ՄԱՀՈՒԱՆ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԵՑԱՆ Տոմսկի (Ռուսիա) գործակցական ընկերութեան հինգ պաշտօնեաներ, իբրեւ խափանարար եւ հակայեղափոխական: Վճիռը գործադրուեցաւ անմիջապէս:

ԽԵՆԴԵՐՈՒ թիւը կ'աւելնայ Իտալիոյ մէջ, համաձայն պաշտօնական տեղեկագրի մը: Այս դժբախտները մասնաւորապէս բազմաթիւ են մեծ քաղաքներու մէջ: Միւս կողմէ, նըւազած է ալքոլամոլութեան հետեւանքով խենդեցողներու թիւը:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Պուլկարիա ինչո՞ւ չի մասնակցիր խորհրդաժողովին

Ֆիլիպէէն կը գրեն մեզի — Քանի մը օրէն, Պուքրէշի մէջ տեղի պիտի ունենայ Պալքանեան Գ. խորհրդաժողովը: Պուլկարիա մերժած է մասնակցիլ եւ առաջարկած է յետաձգել:

Պուլկարիա իր մերժումը կը պատճառաբանէ հետեւեալ ձեւով: Բ. խորհրդաժողովը տեղի ունեցաւ Պոլսոյ մէջ: Հոն առաջարկ եղաւ որ, տարուան ընթացքին երկու առ երկու պետութիւնները բանակցին իրենց միջեւ եւ լուծեն տարաձայնութիւնները՝ գետին պատրաստելու համար Պալքանեան Միութեան. Եւ սակայն Պուլկարիա միայն Ալպանիոյ եւ Թուրքիոյ հետ կրցաւ բանակցիլ եւ գրաւել փոխադարձութեան սարքով Աթէնք, Պուքրէշ եւ Պելկրատ կամ մերժեցին, կամ ձգձգեցին. Սերպերը որոշած էին հանդիպում մը՝ պուլկար պատուիրակներուն հետ՝ 12 յունուար 1932ին, բայց յետաձգեցին: Պուլկարիա քանի մը անգամ յիշեցուց ասպարէզին: Խուսանաւեցին մինչեւ հիմա. Հակառակ անոր որ Ազգերու Դաշնակցութեան մէկ ժողովին մէջ որոշուած էր այս երկու պետութեանց պատուիրակութիւններու հանդիպումը: Իսկ Փափանաստասիոս, Յունաստանի ներկայացուցիչը, բացէ ի բաց դէմ խօսած էր, Պոլսոյ մէջ, նման մասնակի բանակցութեանց.

Այժմ, երբ Գ. խորհրդաժողովը պիտի գումարուի, Աթէնք ու Պուքրէշ կրկնակի զիմումներ կ'ընեն Սոֆիա՝ ապահովելու համար անոր մասնակցութիւնը, բոլոր թէ՝ փոքրամասնութեանց եւ Պալքանեան Միութեան խնդիրները օրակարգի վրայ պիտի չդրուին: Ուրեմն, կը պատասխանէ Սոֆիա, անկարող կամ, առնուազն, կանխահաս է այդ խորհրդաժողովը, եթէ ան պիտի չզբաղի ամենակարեւոր խնդիրներով. Այդպիսով եւս, որ իր թելադրութիւնները կը տանի Հռոմէն, այդպիսի կարծիք մը յայտնած է ու մերժած մասնակցիլ խորհրդաժողովի մը, որուն առանց տնօրէն Փարիզն է անշուշտ:

Զինովիեւ եւ ուրիշ 19 հոգի արտաքսուած

Մոսկուայէն կը հեռագրեն — Վերստուգիչ Կեդր. Յանձնաժողովը քննելով [illegible] — Իվանով — Կայլին խմբակին կեղծումները, որուն արտաքսել այդ խմբակին անդամները եւ [illegible] Կայլին Իվանովը, Զինովիեւը, Կամենեւը եւ ուրիշ 16 հոգի, իբրեւ կազմալուծիչ տարրեր որոնք թշնամի գործեր էին համայնավարութեան եւ խորհրդային իշխանութեան: Անոնք, դաւաճաններ կուսակցութեան եւ բանուոր դասակարգին, փորձած են ապօրէն միջոցներով եւ «մարքսեան — լենինեան» կեղծ դրօշին տակ ստեղծել կուլակներու քաղցենի դաս մը, որ առաջադրած էր վերահաստատել դրամատիրութիւնը եւ կուլակներու կարգ ու սարքը: Արտաքսուած են նաեւ Սլէն Պետրովսկի, Ուկլանով եւ Զերկալկի, բայց անոնց իրաւունք տրուած է մէկ տարի յետոյ դիմել, նորէն կուսակցութեան մէջ ընդունուելու համար:

⁂ Ընթերցողները պիտի յիշեն թէ Զինովիեւ եւ Կամենեւ անգամ մը ալ արտաքսուած, յետոյ ներում առացած էին. Կայլին երկու անգամ վտարուած է իբրեւ աջակողմեան պառակտող:

«Պրավտա», կուսակցութեան պաշտօնաթերթը, այս առթիւ գրուած խմբագրականի մը մէջ գիտել կու տայ թէ հակայեղափոխական խմբակը կը պահանջէր վերահաստատել դրամատիրական դրութիւնը, յետ հնգամեայ ծրագիրը եւ լուծել հաւաքական տնտեսութիւնները եւն. Տասնըհինգ տարի առաջ հոկտեմբերեան յեղափոխութեան նախօրեակին, Լէնին յանդիմանած էր Զինովիեւը եւ Կամենեւը իբրեւ գործադուլ խանգարող եւ պահանջած էր արտաքսել շարքերէն: Կուսակցութիւնը, սակայն, վստահեցաւ երկուքին ալ: Տասը տարի յետոյ, անոնք նորէն խռովեցան բայց ի բաց: Ետքը յաղթահարուելով իրենց պայքարին մէջ, 15րդ համագումարին առջեւ յայտարարեցին թէ կը հպատակին անոր կամքին: Կուսակցութիւնը նորէն վստահեցաւ եւ ներեց, եւ հիմա նորէն կը դաւադրեն:

Դէպի միապետութիւն?

«Ֆորվարց», Գերմանիոյ ընկերվարական պաշտօնաթերթը, շանդային յօղուած մը հրատարակեց հոկտ. 11ի թիւին մէջ [illegible] այդ հրատարակութեան, նախկին գահաժառանգը արտասովոր գործունէութիւն կը ցուցնէ, պետութեան խնամակալ նշանակուելու եւ յետոյ միապետութիւնը վերահաստատելու համար:

«Ֆորվարց» կը պատմէ — Ֆոն Փափէն, ֆոն Շլայխէր, ֆոն Հինտէնպուրկ եւ գահաժառանգը գիտեն թէ ի՛նչ կ'ուզեն: Անոնք համաձայն են իրարու մէջ. Պատեհ ժամուն, Հինտէնպուրկ խնամակալ պիտի նշանակէ գահաժառանգը եւ պիտի հրաժարի: Այն ատեն, գահաժառանգը պիտի կոթնի բանակին եւ 400 հազար Պողպատեայ սաղաւարտակիրներու վրայ: Այս ծրագրին կուսակիցները վճռած են գլուխ հանել զայն եւ ի հարկին մեռնիլ:

Կառավարութիւնը անմիջապէս հերքեց այս լուրը, բայց ուրիշ թերթ մը, «Պերլինէր Թակէպլաթ» ալ կը պնդէ որ մեծ դէպքեր կը պատրաստուին յառաջիկայ գարնան: Որովհետեւ Հինտէնպուրկ միշտ հակառակ է պետական հարուածի, պիտի համոզեն որ հրաժարի եւ իր տեղը տայ գահաժառանգ իշխանին: Այս վերջինը երկիրը պիտի վարէ իբրեւ խնամակալ, յանուն իր անդրանիկ զաւկին, որ պիտի ըլլայ Գերմանիոյ նոր կայսրը: Գերմանական թերթը այս լուրը տալով հանդերձ, չի հաւատար թէ կառավարութեան անդամները համաձայն են այս ծրագրին:

20,000 ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՑՈՅՑԸ

Վիեննայի մէջ քսան հազար առեւտրականներ եւ արհեստաւորներ ցոյց մը կազմակերպեցին կառավարութեան տնտեսական, երկրագործական եւ հարկային քաղաքականութեան դէմ: Ամէնէն պահպանողական տարրերն ալ փողոց իջած էին, աղացուցանելու համար թէ իրենց բողոքները պղատոնական ցոյցեր չեն:

ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆ ՀԱԲԷՇԻՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Ատտիս Ապապայէն կը հեռագրեն թէ Ռաս Հայլուի որդին, որ վերջերս մահուան դատապարտուած եւ յետոյ ներում ստացած էր, նորէն ապստամբած է կայսեր դէմ, գրաւելով իր հօրը կալուածը: Ապստամբները պաշարուած են կառավարական զօրքին կողմէ: Միջոցներ ձեռք առնուած են պաշտպանելու համար իտալական հիւպատոսը, որ միակ օտար բնակիչն է ապստամբութեան շրջանին մէջ: Կառավարութիւնը յանձն առած է հիւպատոսին տրամադրութեան տակ դնել իր օդանաւերէն մէկը կամ աւելի ապահով տեղ մը փոխադրել զինքը:

ՆՈՐԷՆ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆ ՈՐԲԵՐ

Թաւրիզէն կը գրեն մեզի սեպտ. 28 թուականով — Հինգ օր առաջ Հայաստանէն վեց որբեր փախած են Արաքսի ճամբով. Վեցերորդ կալուածն է այս: Ջուրին անունները չկրցայ առնել. իսկ երկուքը առաջնորդարան եկած ըլլալով, տեղեկացայ թէ կը կոչուին Յովհաննէս Միքայէլեան եւ Մուրատ Ցալուրթիւնեան: Երկուքն ալ վանեցի են, 20 տարեկան, «Արարատ» որբանոցէն զատուած եւ Հայաստան դրկուած: Այս երկուքը եւ միւս չորսը պահակներով քշուած են Սալդուզի շրջանը, ուր անտանելի վիճակ ունին փախած որբերը. Ո՛ր եւ է տեղէ օգնութիւն չենք ստացած: Վերջերս ուրիշ գաղթականներ ալ Պարսկաստան կ'ապաստանին եւ դէպ ի հարաւ կը քշուին:

ՕՍՄԱՆԵՐԷՆԸ ԹՈՒՐՔԵՐԷՆԻ ՊԻՏԻ ՎԵՐԱԾՈՒԻ

Թուրքիոյ կրթական գործավարը, Րէշիտ Կալիպ պէյ, հետեւեալ յայտարարութիւնները ըրաւ թուրքերէնի բարեփոխման առթիւ.

— Մէջտեղը ամանելին մը կայ զոր պէտք է շուտով թրքացնել: Ասոր համար մեր առաջին գործը պիտի ըլլայ ժողովրդին լեզուին մէջ ապրող բոլոր բառերը ամենակարճ ժամանակի, զուրցէ վեց ամսուան մէջ հաւաքել, լայն կազմակերպութեամբ մը եւ աշխատանքով:

Մէկ կողմէ զտումի գործը կատարուած ատեն, միւս կողմէ գիտական մասնախումբը լեզուին մասին քննութիւններ պիտի կատարեն: Օսմաներէնէ թուրքերէնի բառարան մը պիտի շինուի: Թերթերուն մէջ սիւնակներով թուրքերէն բառերը պիտի հրատարակուին. Այս գետնին վրայ էն դժուար գործը գիտական բառերուն թուրքերէնները գտնելը պիտի ըլլայ: Բայց երբ մեր լեզուին գանձը մէջտեղ ելլէ, պիտի հասկցուի որ այդ ալ կարծուածին չափ դժուար չպիտի ըլլայ: Պետական ամէն կազմակերպութիւն պիտի օժանդակէ զտման գործին: Մէկ խօսքով թուրքերէնը ալ աւելի պիտի զինեցկանայ, պիտի հարստանայ եւ պիտի գտնէ իր կատարեալ հարազատութիւնը:

ՄԱՀԱՑՈՒ ԱՐԿԱԾ ՄԸ

Երկու կառախումբեր իրարու բախեցան Պազալպէքի մէջ (Սուրիա): Վեց հոգի մեռան: Կը կարծուի թէ կայմիչի դաւադրութեան մը արդիւնք է այս արկածը:

⁂ Փարիզ — Պազէլ ճեպընթացը, որ կը սուրար 110 քիլոմեթր արագութեամբ, գիծէն դուրս ելաւ առջի օր, Փարիզէն 43 քիլոմեթր հեռու: Նիւթական վնասները շատ ծանր են, բայց մարդկային կորուստ չկայ: Միայն 16 ճամբորդներ վիրաւորուեցան թեթեւապէս:

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ ԱՆԳԼԻՈՅ ՄԷՋ

Անգլիոյ աշխատանքի նախարարութիւնը իր վերջին տեղեկագրով կը ծանուցանէ թէ 1932 սեպտ. 26ին գործի վրայ էին 9,232,000 ապահովագրեալ բանուորներ, 16—64 տարեկան: Այս թիւը պակսեցաւ բազմաթիւ մանարաններու գործադուլին հետեւանքով: Միեւնոյն թուականին, գործազուրկներու թիւն էր 2,119,218 բոլորովին անգործ, 639,160 առժամապէս, իսկ 99,633 պատահական. համագումար՝ 2,858,011 հոգի: Ասոնց 2,303,182ը այր են, 79,644ը տղայ, 420,034ը կին, 55,151ը աղջիկ:

ՏԱՐԱԳԻՐ ԼՐՏԵՍՆԵՐ

Սօֆիայի մէջ ձերբակալուեցան իշխան Լօպանով եւ ուրիշ քանի մը ռուս տարագիրներ, ամբաստանուած ըլլալով թէ լրտեսութիւն կ'ընէին խորհրդային իշխանութեան հաշւոյն:

ՄԵԾ ՑՈՒՑՈՒՄ ԱԼՊԱՆԻՈՅ ՄԷՋ

Թիրանայէն կը հեռագրեն թէ մեծ յուզում կը տիրէ Ալպանիոյ մէջ, ազգայնական վարիչները մահուան դատապարտուած ըլլալով: Պատերուն վրայ փակցուած ազդեր կը ծանուցանեն թէ յեղափոխութիւն պիտի ծագի, եթէ մահապատիժը գործադրուի:

ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ՆԱՀԱՆՋԸ... ԵՐԳՈՎ

Թուրքիոյ տնտեսական նոր գործավարը՝ Մահմուտ Ճէլալ պէյ, համախորհուրդ անշուշտ՝ դահլիճի իր ընկերներուն հետ, նոր կարգադրութիւններ ըրաւ։

Ինք իշխանութեան գլուխ անցաւ այնպիսի պահու մը, երբ ամբողջ երկիրը, բայց մանաւանդ արտադրող դասակարգը չափազանց դժգոհ էր ու պատուիրակութիւններ անընդհատ Էնկիւրի կը մեկնէին։

Իր նախորդը, Մ. Շէքէֆ պէյ, դժգոհութեան ալիք մը ստեղծած էր։ Այսինքն, Շէքէֆ պէյի օրով դահլիճը անհրաժեշտ ու տրամաբանական նկատած էր ներածումը դնել անհնանեց սահմանի մը մէջ, կարենալ հաւասարակշռելու համար, նախ, երկրին առեւտրական հակակշիռը, երկրորդ՝ կարելի եղածին չափ քիչ քանակութեամբ դրամ հանելու համար երկրէն, երրորդ՝ թրքական դրամին արժէքը պահելու, եւ, նաեւ, պետութեան պիւտճէն հաստատուն ամուր հիմերու վրայ դնելու համար։

Եւ բաժնեցուցակի այդ խիստ դրութիւնը որակեր էին գրաւիչ բացատրութեամբ մը, — «ազգային արտադրութիւնը հովանաւորող միջոց»։ Միջոց մը, սակայն, որ, որքան անհրաժեշտ, նո՛յնքան վնասակար եղաւ։ Ու ազդուեր բարձրացաւ շատ շուտով, որովհետեւ գործարաններու տէրերը, նախանիւթի ներածումի պակասէն, մնացին շուարած եւ ստիպուեցան փակել իրենց աշխատանոցները։ Ցնտոյ ապրանքը սղեց ու հանրութիւնը, իր կարգին դժգոհեցաւ։

Ուրեմն, հարկ էր նահանջել։ Իսկ այդ նահանջին զո՛հ գնաց նախկին գործավարը՝ Շէքէֆ պէյ, երբ ինք պարզ գործադիրն էր — եւ ոչ թէ հեղինակը — դահլիճին ու հայցքին բաժնեցուցակի քաղաքականութեան։

Ու եկաւ նորը։ Մինչ այդ ընդհանուր համոզումն այն էր որ «բաժնեցուցակի ընդհանրացումը անտեղի կերպով կը նեղէ արտադրողը, եւ ապրանքի արժողութեան գինը կը բարձրացնէ. աւելի՛ դատ, ներածուելիք ապրանքին բաժանումի ոչ-հիմնական ձեւը ներածող վաճառականներն ու երկիրները դժգոհ կը թողու»։

Ուրեմն, Ճէլալ պէյի առաջին գործը եղաւ, բնականաբար, նոյնութեանց փրկել արտադրողը եւ վերցնել ներածող վաճառականներուն ու երկիրներուն դժգոհութեան պատճառները։

Պէտք է անմիջապէս յիշեցնել որ բաժնեցուցակի դրութիւնը (Contingentement) որ եւ է երկրի մէջ առեւտրական հաշուեկշռի հաւասարակշռութեան չի ծառայեր։ Թուրքիան էր որ, շուարած իր ներածումի եւ արտածումի մեծ տարբերութենէն, կարծեց փրկութեան լաստը գտած ըլլալ։ Ու սեղմեց մէջքը։ Սեղմեց բայց ճարտարարուեստական աղիքները, որ նոր սկսած էր գործել —ու երկար անսուաղութենէ մը ոչինչ ունէր իբրեւ «իւղ» — ցաւ տուաւ իրեն...

Ճիշդ է որ բաժնեցուցակը ազգային հունձքն ու արտադրութիւնը կը հովանաւորէ ընդդէմ դուրսի մրցակցութեան, անգործութեան ժամամբ դարման մըն է, եւ ներածման որոշ չափի նուազման պատճառ մը, բայց միւս երկիրներու փոխադարձ ընթացքը իր արտածման ալ կրնայ արգելք ըլլալ։

Թուրքիա նեղուեցաւ առաւելապէս հում նիւթի պակասէն։ Ինչպէս բուրդ, ստեղծուած դժգոհութեան մէջ մեծ բաժին ունէր, նաեւ, մաքսատան մէջ բաշխումի սխալ ու անփոյթ ձեւը։

Նոր գործավարը եկաւ ու վերցուց այդ արգելքը։ Հրամանագիրը որ 26 Սեպտ. Թուակիր «Րէսմի Կազէթա»ի մէջ (պաշտօնաթերթ) լոյս տեսաւ, եկաւ արդարացնել Ճէլալ պէյի նշանակման կապուած յոյսերը։

Եւ իրապէս, այդ որոշմնագիրը, համեմատած հինին, մեծ դիւրութիւններ կ'ընծայէ ներածման համար։ Նախ որ վերցած է «ժէօփքայով առեւտուրի դրութիւնը», որ ծիծաղելի եւ վնասակար համեմատութիւններ առած էր։ Երկրորդ՝ գործարաններուն պէտք ունեցած նախանիւթերը, մեքենաներու յատուկ մասեր ու կազմածներ, երկրագործութեան յատուկ նիւթեր, հունտ, ծառատունկ եւ պատուաստ, արտածման նիւթեր դնելիք ամաններ (կողով, սնտուկ եւայլն.), Թաղապետութեանց, մենաշնորհներու, եւ շինութեանց յատուկ ընկերութեանց պէտք ունեցած նիւթեր, քարիւղ եւ պէնզին՝ բաժնեցուցակէ դուրս կը մնան։ Այսինքն՝ անհրաժեշտ եղած չափով կարելի է ներածել։

Իսկ բուն բաժնեցուցակը պատրաստուած է այն չափով որ հանրութեան պէտքին պակաս չըլլայ։ Կամ «հանրութիւնը նեղող չափով չըլլայ»։

Ճիշդ է որ կարգ մը ապրանքներ բաժնեցուցակին մէջ չեն յիշուած, բայց զանոնք «Թաքստ»ի ձեւով կարելի է ներածել, փոխարէն արտածելով գորգ, թիֆթիկ, վարդի իւղ, ատաղձ, ծխախոտ եւայլն։

Համաձայն նոր պատրաստուած բաժնեցուցակին հրահանգին, երեք ամսուան ընթացքին թէ ազատօրէն ներածուելիք եւ թէ բաժնեցուցակով ներածուելիք ապրանքներուն գումարն է 23 միլիոն ոսկի։ Ճէլալ պէյ կը կարծէ թէ այսքան մը ներածումով հանրութիւնը կը բաւարարուի։

Երբ նկատի ունենանք որ ներկայ տարուան առաջին 8 ամսուան ընթացքին Թուրքիա 57 միլիոն ոսկի ներածած եւ 52 ոսկի արտածում է ըրած, երեք ամսուան համար որոշուած 23 միլիոնը շատ է ուրեմն։ Մանաւանդ որ հում նիւթ երկար ատեն չեկաւ եւ կրնայ այդ գումարէն աւելի ներածում ըլլալ։ Էնկիւրի յանձն առած է այդ պարագան, «որովհետեւ յառաջիկայ ամիսները արտածումի ամիսներ են»։

Օրինակ, սեպտեմբերի առաջին կիսուն 4,5 միլիոնի արտածում է եղած Թուրքիան, ինչ որ մասամբ կ'արդարացնէ Ճէլալ պէյի լաւատեսութիւնը։ Իսկ եթէ այդ լաւատեսութիւնը չարդարանայ, ներածումը .... չատ պիտի ըլլայ, անշուշտ։ Այդ պարագային, «կարելի չէ ենթադրել որ թրքական դրամը կ'արգելի, որովհետեւ տրվիլի որոշ սխօք մը կայ երկրին մէջ»։

Արդէն, համաձայն Մահմուտ Ճէլալ պէյի, «ոչ թէ թրքական դրամը բաժնեցուցակը պիտի հետապնդէ, այլ բաժնեցուցակը՝ թրք. դրամը, —կամ՝ պիտի հետեւի անոր— եւ ապագային դրամին՝ միւս դրամներուն նկատմամբ ունեցած արժէքը երբեք պիտի չնուազի»։

Նոր գործավարին մտահոգութիւններէն մէկն է ընդհանրապէս Թուրքիոյ արտաքին առեւտուրին հետզհետէ նեղ սահմաններու մէջ չշնելու պարագան։ Ըստ իրեն, Թուրքիա պէտք է մտահոգուի, իր որոշումներու ատեն, իրեն ապրանք ուղարկող եւ իրմէ ապրանք ներածող երկիրներու բռնած դիրքերուն ու շահերուն։

Ան, Թաքասէն զատ, որով կ'ուզուի երկրին չսպառող ապրանքները ձեւով մը արտածել, կը մտածէ ձեռք առնել այլ միջոցներ՝ գիւղատնտեսական արտադրութիւններու արտասահմանի մէջ սպառումին համար։

Այսպէս կամ այնպէս, երեք ամսուան համար բաժնեցուցակի նոր հրամանագիրը բաւական մեղմացուց դժգոհութիւնը։ Հում նիւթերու ազատ ներածումը պիտի վերաբանայ գործատեղիները եւ տեղական ապրանքներու արժողութեան գինը պիտի գտնէ իր բնական վաճառականները, որ այնքան դժգոհեր էին առարկելով թէ «կառավարութիւնը իր 15 տարուան համար մեզի խոստացած դիւրութիւնները չի գործադրեր ու կաշիին քիլօն մինչ 95 դրշ. ապրանք կ'ըլլար, այժմ 210 դրշ. ապրանք կ'ըլլայ», անշուշտ բաւարարուած են այժմ։

Անդիր է, սակայն, թէ Թուրքիա «հիմա» առաւ նպատաւոր որոշում մը, թէ առաջ։ Տարիներ շարունակ մասնաւոր ու պաշտօնական անձեր աղմուկ բարձրացուցին թէ «ներածումը շատ կ'ըլլայ, մեր դրամը դուրս կ'երթայ, ոսկին արժէքը կ'իյնայ, պիտանին ....»։ Երբ սեղմումը .... պատճառ կարգի եկաւ գործարանատէրերուն եւ հանրութեան։ Եւ Էնկիւրի ստիպուեցաւ նահանջել։

Նահանջ մը, սակայն, որ ինչքան ալ ուզուի քօղարկել, պիտի ազդէ պետութեան պիւտճէին ու ազգային դրամին արժէքին վրայ, դուցէ տարին չբոլորած...

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ՄՈՒՍԱ ԼԵՌԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Այս տարի խօսուած ճառերը

ԽՄԲ. —Պէյրութի «Ազդակ»ը կ'ամփոփէ հետեւեալ մանրամասնութիւնները Մուսա լերան յուշարձանին բացման մասին, որուն լուրը հաղորդած էինք ժամանակին: (Լուսանկարն ալ հրատարակուեցաւ կիրակի օր):

Ծովակալը իր հետեւորդներով, պահ մը ներկայ ըլլալէ ետք եկեղեցական արարողութեանց, իջաւ գերեզմանատունը նահատակներուն, ուր ամէն տարի հանդիսաւոր հոգեհանգիստ կը կատարուի։ Մէկիկ մէկիկ 18 շիրմաքարերն ալ օրհնուեցան կարգով, իսկ ներկայ Ֆրանսացիները զինուորական բարեւով յարգեցին յիշատակը մեր նահատակներուն։

Հոգեհանգիստէն վերջ հիւրերը պատուասիրուեցան թէյասեղանով եւ մէկ ժամ հանգիստէն վերջ, սկսաւ յուշարձանի բացման հանդիսութիւնը։

Ծովակալը իր հետեւորդներով տեղ գրաւեց յուշարձանին դէմ զետեղուած աթոռներուն վրայ, հիւրերուն եւ, ընդարձակ տարածութեան մը վրայ՝ ժողովուրդը: Մօտ երեք հազար հոգի, եկած Սուրիոյ բոլոր քաղաքներէն։

Քահանան օրհնեց հայկական եւ ֆրանսական եռագոյն դրօշակները եւ յանձնեց յուշարձանի ճարտարապետին, Գ. Գալէնտէրի, որ ամբողջ ամիս մը մնացած է լեռներուն մէջ գործը հանելու համար այս գեղեցիկ ձեռնարկը։ Աններեւ յուզումով մըն էր որ Գալէնտէր կայմէն վեր բարձրացուց զոյգ դրօշները, մինչ ծովակալն ու սպաները բարեւի կը կենային։

Նախ՝ խօսք առաւ Պ. Մ. Տէր Գալուստեան, որ կարդաց հետեւեալ ճառը, ֆրանսերէն։

— «Այս բարձունքներու վրայ, ուր տեղի ունեցան իրենց ինքնապաշտպանութիւնը, Ճէպէլ—Մուսայի Հայերը կը միանան այսօր տօնելու համար ֆրանսական նաւատորմիղին կողմէ իրենց ազատագրման 17րդ տարեդարձը։

Պատմութեան անցած այս դէպքերուն տարեկան ոգեկոչումը, առիթ մըն է այսօր ընծայող .... մեր զգացումներուն՝ արտայայտելու համար մեր երախտագիտութիւնը՝ .... մեր ազատարարներուն։ Այս հաստատումութիւնը կը յաւակնի մեր սիրտ. զարմանալի չէ, որ ամբողջ դարերով .... է այսօր պատուելու մեր հիւրերը եւ, ի ներկայութեան Ֆրանսայի, ... այս տօնակատարութեան պահուն։

Իր ողբերգական պատմութեան ընթացքին եղած են յաղթանակներ, երբ հայ ժողովուրդին գոյութիւնը ենթարկուած է սպառնալիքի։ Այն ատեն, կարծես բնազդով, իր նայուածքը ուղղած է դէպ ի Ֆրանսան որ միշտ հասած է իրեն օգնութեան։

Նոյնը պատահեցաւ նաեւ 17 տարի առաջ, երբ այս ժողովուրդը հալածուած հոս, ստիպուեցաւ տեղին վրայ մղել իր գոյամարտը՝ իր կարողութենէն շատ աւելի բարձր ու կանոնաւոր ուժերու դէմ։ Անհաւասար մարտնչում։ Թող հոս ինծի, պարոններ, մանրամասն պատմութիւնը հակառակորդ կողմի անող կատաղութեան .... մը քաջերու դէմ եւ մերիններուն ցոյց տուած հրաշալի ընդդիմութեան. Բայց կռիւն ելքը ոչ մէկ կասկած չէր վերցներ։ Ու եթէ չպատահէր հրաշք մը, մենք անկասկած պիտի ընկճուէինք։

Ամէն բան կորսուած կը թուէր, ամէն յոյս՝ մարած։ Այն ատեն, զօրացած իր ճակատագրին մեծ հաւատքով՝ հայ ժողովուրդը դարձուց իր աչքերը դէպ ի ծով, պարզեց ֆրանսական դրօշակ մը եւ սպասեց։ Կատարուեցաւ հրաշքը ու Ֆրանսայի յաղթական եռագոյնը երեւցաւ ծովուն վրայ, հեռո՜ւն, հորիզոնէն։ Փրկուած էինք։

Եւ մենք, մեր դրացիներուն հետ վկաներ եղանք այն հրաշալի երեւոյթին որ ֆրանսական նաւատորմը չէր եկած քանդելու համար, այլ ընդհակառակն, եկած էր արգիլելու համար կործանումն ու սպանութիւնը։ Մահացու գործիք մը ըլլալէ, Ֆրանսայի զէնքը միջոց մըն է գերազանցօրէն պաշտպանութեան ու խաղաղութեան։

Պատերազմէն իրենց փրկութիւնը Ֆրանսայի պարտական Ճէպէլ — Մուսայի Հայերը կրցան, շնորհիւ իրեն վերաշինել կռիւէն վերջ քանդուած օջախները, վայելել երջանկութիւն եւ դրացիներուն հետ հաստատել եղբայրական յարաբերութիւններ խաղաղութեան մէջ որ Ֆրանսան բերաւ իր դրօշին ծալքերուն տակ։

Ի՞նչպէս կարելի չզգալ նման ազդի մը. ի՞նչպէս չսիրել զայն եւ ի՞նչպէս մոռնալ նման բարեգործութիւն մը։ Մարմին տալու համար իր անսահման երախտագիտութեան եւ յաւերժացնելու համար անոր յիշատակը, Ճէպէլ — Մուսայի ժողովուրդը կանգնել տուաւ այս համեստ յուշարձանը, որուն բացումը կուգանք կատարել այս նոյն վայրերուն վրայ, որոնք թատր հանդիսացան իր ինքնապաշտպանութեան, իր տանջանքներուն եւ իր յոյսերուն։

Դէպ ի հին օջախները վերադարձէն ի վեր ան նոյն իսկ մէկ անգամ չթեւացաւ կատարելու իր ջերմեռանդ ուխտագնացութիւնը, իրարու քով գալու եւ ապրելու համար անցեալի յիշատակներուն հետ եւ հոն քաղելով նաեւ սիրոյ, յարգանքի ու մեծարանքի դասեր՝ հանդէպ այս մեծ ու ազնուական Ֆրանսայի։

Յուշարձանը պիտի պատմէ այս բոլորը այն սերունդներուն, որ պիտի գան մեզմէ յետոյ եւ պիտի գոչեն մեզի պէս. — «Կեցցէ՛ Ֆրանսան։»

Յուշարձանի յանձնախումբին կողմէ ֆրանսերէն գրութիւն մը կարդաց Գ. Թօսունեան։ Իսկ ֆրանսական մարդպետութեան կողմէ խօսեցաւ հարիւրապետ Հիւկել։

— «Հեղինակաւոր հայ ձայներ, որ կը յուզին այսօր ինծի կ'ընծային բարձր պարտաւորութիւն մը իմ կարգիս խօսելու քանի մը խօսք՝ որ պիտի ըլլայ միայն շնորհակալութիւն յայտնել բանախօսներուն՝ իրենց սիրոյ եւ երախտագիտական բառերուն համար, որ ուղղեցին անոնք Ֆրանսայի։

Թող Թօլյատուրի ուրիշն ինծի — անհեթով մեր բարեկամ Մովսէս Տէր Գալուստեանի ձայնը — վերյիշել հինաւուրց կապը, որ միջնադարէն ի վեր փոքր Հայաստանի հայութիւնը, — հետեւաբար եւ Ճէպէլ — Մուսայի, Կեսիաբ եւ ինչպէս նաեւ Սուէտ — Օլուքի եւ Աթէքի Հայերը — կը կապէ ֆրանսական ազգին։

Մեր պատմագիտները, կապելով մեզ ձեր պատմութեան՝ որ լի է քաջութեան ճիգի եւ տառապանքի դրուագներով, դրուատելով ձեր պապերուն գործերը, ... հայ ցեղին, ձեր սրտի ազնուութիւնն ու ազատութեան հանդէպ ձեր ունեցած անսասանելի սէրը, մեզի սորվեցուցած են առաւ իսկ ձեզ սիրել եւ նկատել ձեզ, պատմութեան մէջ, իբրեւ մասնաւորապէս ճնշուած ու դժբախտ ազգ մը։

Շատ բնական էր ուրեմն որ ընդհ. պատերազմի ընթացքին Ֆրանս. ծովակալութիւնը՝ ժառանգորդ՝ մեր երկրի ամէնէն նուիրական եւ սուրբ աւանդութեանց, պատրաստ ըլլայ ձեր կեանքերը եռագոյնին ծալքերուն տակ եւ ձեզ ազատած՝ Ջարդի արհաւիրքէն։

Ներկայիս, ընդհանրական խաղաղութիւնը կ'իշխէ ձեր ձորերուն մէջ եւ ձեր սրտերուն մէջ. վկայ՝ սեպտ. 18ի այս փառաշուք առաւօտը, ուր, ձեր չքնաղագեղ անտառներուն մէջ, բնութիւնը կատարեալ ներդաշնակութեան մը մէջ է ձեր զգացումներուն հետ եւ ուր, ձեր կիներուն եւ զաւակներուն խանդավառ ու զուարթ սրտերը, կրնան անվախօրէն կրկնել ձեր մեծ բանաստեղծին, Արշակ Չօպանեանի տողերը. —

Կը վերածին հուրն ոչինչին արգանդէն,
Կը կարմրին կատարները լեռներուն։
. . . .
Բոլոր պահերէն գեղեցկագոյնն է ժամն այս։
Ջինջ զարթնո՛ւմն է կեանքին։

Պարոննե՛ր,

Դուք բոլորդ հաւաքուած էք հոս, այս յուշարձանի բացման հանդէսին համար ու, ձեր յանձնախումբը թերեւս ամէն բանէ առաջ, այս յուշարձանով ուզեց խորհրդանշել ձեր տոհմերն ու առնելութիւնները, ձեր յոյսերն ու ձեր վերջին մտադրութիւնները. —

Ֆրանսական թեւարկութեան տակ, ան միայն կրնայ նշանակել «ընծուած ազգերու երախտագիտութիւնը հանդէպ Ֆրանսայի եւ ժողովուրդներու եղբայրակցութիւն»։

Եւ այս մտածումով է որ, բոլոր հոս գտնուող Ֆրանսացի պաշտօնեաներ, հաւատարիմ մարդկութեան մեծ երազին՝ հանդիսաւորապէս խոստում կուտանք պահելու եւ պաշտպանելու այս յուշարձանը...

Կեցցէ՛ հայ ազգը։
Կեցցէ՛ Ֆրանսան։
Կեցցէ՛ Սուրիան՝ իր դաշտերը...»։

Ճէպէլ — Մուսայի ժողովուրդին ու գիւղերուն նուիրուած իր մէկ անտիպ քերթուածը կարդաց ծանօթ լեզուագէտ Գ. Գօշէն, որ ամէն տարի ներկայ կ'ըլլայ հանդիսութիւններուն ու երբեք առիթ չի փախցներ հրապարակաւ յայտնելու Հայերու հանդէպ իր ունեցած հիացումն ու յարգանքը։

Ծովակալը, որուն հանդիսութեանց նախագահէր իր հանգամանքով, բոլոր ճառախօսներուն ձեռքը կը թօթուէր ու կը շնորհաւորէր զանոնք։ Ամէնէն վերջ, ժողովուրդի բուռն ու երկարատեւ ծափերուն մէջ, բեմ բարձրացաւ ինքը՝ ծովակալ Ժուպէլ, եւ սահուն ու պատկերալից լեզուով մը խօսեցաւ քառորդ ժամ տեւող ճառ մը։

— «Ուզեցի գալ, ուզեցի որ մեր զրահաւորներն ալ ծովէն ողջունեն ձեր այս ուրախութիւնը, բայց դժբախտաբար ծովը խիստ եղաւ։ Սակայն ահա ներկայ եմ ես, ներկայ եմ՝ ըսելու համար ձեզի, թէ հայ ցեղը, իր բովանդակ գոյութեան ընթացքին եղած է մարդկութեան ամէնէն ազնիւ եւ ընտիր տարրը ու միեւնոյն ատեն պատիւ մը անոնց համար՝ որոնց հետ բարեկամացած է ան։

«Մենք այսօր, միասնաբար շատ լաւ գիտենք մեր բարեկամն ու թշնամին։ Դուք, երախտագէտ ու ազնիւ ցեղի մնացորդներ, նախ շինած էք այս խորանը, որ ձեր ճշմարիտ Ազատարարին, Աստուծոյ բնակարանն է...

Ես շատ խոր յուզումով լսեցի այսօր, Ֆրանսայի հանդէպ եղած համակրանքի խօսքերը։ Կը մաղթեմ, որ մեր վերեւ եղբայրօրէն գտնուող ու միասին ծածանող այս դրօշները, յաւէտ բարեկամ մնան իրարու։ Եւ արդէն, Հայոց եւ Ֆրանսացիներու միջեւ հինէն կուգայ բարեկամութիւնը։ Նոյն իսկ արիւնի կապով մենք միացած ենք իրարու։ Կը յիշենք անշուշտ ձեր վերջին թագաւորները որոնք Լուսինեան տունէն ազգիկ առին ու այսպէսով հիմը դրին հայ եւ ֆրանսական եղբայրակցութեան։

«Եւ հիմա թոյլ տուէք ինծի, յանուն այդ եղբայրակցութեան ու իմ ժողովուրդիս անունով՝ բարեւել ձեր նահատակները...»։

Ծովակալին ճառէն ետք, հանդէսը փակուեցաւ ու ժողովուրդը սկսաւ ցրուիլ։

Ի՞ՆՉ Է ԽՐՁԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

(ՖԱՇԻԶՄՕ)

— ՎԱՐԴԱՊԵՏԱԿԱՆ ՄԱՍ —

— :•: —

(Բ. եւ վերջին մաս)

Հակասահմանադրական, խրձական յղացումը պետութեան կողմնակից է. եւ անհատին կողմն է այնքա՛ն որքան ան կը նոյնանայ պետութեան հետ որ մարդուն տիեզերական կամքը եւ գիտակցութիւնն է իր պատմական կեանքի ընթացքին։ Հակառակ է դասական ազատականութեան որ բացարձակապաշտութեան դէմ հակազդելու պէտքէն ծնունդ առաւ եւ իր պատմական դերը վերջացուց այն օրէն երբ պետութիւնը ժողովուրդի կամքին եւ նոյն ինքն գիտակցութեան հետ թրծուեցաւ։ Ազատականութիւնը կը ժխտէ պետութիւնը՝ մասնական անհատի շահուն համար. խրձականութիւնը կը վերահաստատէ պետութիւնը իբրեւ անհատի ճշմարիտ իրականութիւնը։ Եւ եթէ ազատութիւնը իրական մարդու ստորոգելիներէն մէկը պէտք է ըլլայ եւ ոչ այն վերացական խրտուիլակին որու կը մտածէր անհատապաշտ ազատականութիւնը՝ խրձականութիւնը ազատութեան կողմնակից է։ Եւ այն միակ ազատութեան՝ որ կրնայ լուրջ բան մը ըլլալ. այսինքն պետութեան ազատութիւնը եւ անհատինը՝ պետութեան մէջ։ Որովհետեւ խրձականին համար ամէն ինչ պետութեան մէջ է, եւ ոչ մէկ հոգեկան կամ մարդկային բան գոյութիւն եւ արժէք ունի՝ պետութենէն դուրս։ Այս իմաստով խրձականութիւնը ամբողջական է, եւ ամէն արժէքի միութիւնը եւ համադրութիւնը եղող խրձական պետութիւնը կը մեկնաբանէ, կը զարգացնէ ամբողջ ժողովուրդի կեանքը եւ ուժ կուտայ անոր։

Պետութենէն դուրս ո՛չ անհատներ եւ ոչ խմբաւորումներ (քաղաքական կուսակցութիւններ, ընկերութիւններ, արհեստակցական միութիւններ, դասակարգեր)։ Ասոր համար խրձականութիւնը հակառակ է ընկերվարութեան, որ պատմական շարժումը կը քարացնէ դասակարգային պայքարի մէջ եւ կ'անգիտանայ այն պետական միութիւնը որ դասակարգերը մէկ անբաժանելի ու բարոյական իրականութեան մը մէջ կը լուծէ. եւ նմանապէս, հակառակ է դասակարգային արհեստակցական միութիւններու շարժումին։ Բայց կարգ ու կանոնաւորող պետութեան շրջանակին մէջ, խրձականութիւնը կը ճանչնայ ու կը հաշտեցնէ այն իրական պահանջները ուրկէ ծագում առաւ ընկերվարական ու արհեստակցական միութիւններու շարժումը եւ զանոնք .... իրական պահանջները) արժեցնելով, ... հաստատակատական (Corporatino) .... թեան մէջ՝ ուր պետական միութեան .... գաղափարին տակ՝ շահերը համերաշխուած ու ներդաշնակուած են։

Անհատները դասակարգեր են ըստ շահերու բաժանման բայց ամէն բանէ առաջ ու մանաւանդ պետութեան .... են։ Ու թիւ չէ, իբրեւ ժողովուրդի մեծամասնութիւնը կազմող անհատներու գումար։ Ասոր համար խրձականութիւնը հակառակ է ռամկավարութեան՝ որ ժողովուրդը շատ եղողներու մակարդակին իջեցնելով .... թիւին կը հաւասարեցնէ. բայց եթէ ժողովուրդը ըմբռնենք ոչ քանակի, այլ որակի .... կերպով, ինչպէս որ պէտք է ըլլայ, այն ատեն ռամկավարութեան ամէնէն անխաթար ձեւն է, իբրեւ ամէնէն մաքուր, ամէնէն իրականացող ամէնէն ուժեղ՝ որովհետեւ ամէնէն բարոյական գաղափարը, որ ժողովուրդին մէջ կ'իրագործուի քիչերու նոյն իսկ Մէկ Մարդու մը կամքով ու գիտակցութեամբ եւ որ իբրեւ .... մը կը ձգտի իրագործուիլ շատերու բոլորի գիտակցութեան ու կամքին մէջ։ Բոլորի՝ այսինքն անոնց .... որ հոգեկան զարգացումի ու .... նոյն շարքին վրայ գտնուելով՝ իբրեւ մէկ կամք ու գիտակցութիւն՝ պատմութենէն .... ազգութիւն մը կազմելու իրաւունքը կը .... Ո՛չ ցեղ եւ ոչ ալ աշխարհագրութեան սահմանագծուած հողամաս, ... պատմականորէն յաւերժացող .... գաղափարով մը միացուած բազմութիւն. գաղափար մը՝ որ ուժի ու գոյութեան կամք է. ինքնագիտակցութիւն է, անձնաւորութիւն է։

Այս գերազանց անձնաւորութիւնն ազգութիւն է՝ որովհետեւ պետութիւն է։ Ազգը չէ պետութեան ծնունդ տուողը, ըստ բնապաշտ ծերացած յղացումին որ հիմ ծառայեց ԺԹ. դարու ազգային պետութիւններու .... հրապարակախօսութեան։ Ընդհակառակն ազգն է որ ծնունդ կ'առնէ պետութենէն, որ՝ իր բարոյական միութեան գիտակից ժողովուրդին՝ կամք մը եւ ուստի իրական գոյութիւն կուտայ։ Ազգի մը ազատութեան ու անկախութեան իրաւունքը իր ըլլալու մասին գրական ու գաղափարական գիտակցութենէ մը կամ .... նուազ անգիտակից ու անշարժ իրականութենէ մը չի բխիր, այլ իր իրական .... քը ապացուցանելու տրամադիր քաղաքական գործօն կամքէ մը յառաջ կուգայ։ Արդարեւ պետութիւնը իբր տիեզերական բարոյապաշտ կամք իր իրաւունքի արարիչ է։

Ազգը իբր պետութիւն՝ բարոյապաշտ իրականութիւն մըն է որ գոյութիւն ունի ու կ'ապրի որովհետեւ կը զարգանայ։ Դադրիլը կամ կեցուիլը իրեն համար մահ է։ Ասոր համար պետութիւնը ո՛չ միայն իշխանութիւն է՝ որ կը կառավարէ եւ անհատական կամքերու հոգեկան կեանքի արժէքի օրէնքի ձեւ կուտայ, այլ նոյն ատեն ուժ է որ իր կամքը կը պարտադրէ նաեւ դուրսը՝ զայն ճանչցնելով ու յարգել տալով, այսինքն զայն ցոյց տալով իր զարգացումին համար անհրաժեշտ որոշումութիւններու մէջ գերականութիւնը։ Ասոր համար կազմակերպութիւն եւ թափանցում .... խորքով։ Այսպէսով կրնայ .... պատշաճիլ մարդկային կամքի բնութեան, որ իր զարգացումին ընթացքի պատուարներ չընդունիր եւ որ կ'իրագործուի ցոյց տալով իր անսահմանութիւնը։

Խրձական պետութիւնը, անձնաւորութեան հաւաքու եւ բարձր ձեւ .... է, բայց հոգեկան ուժ, որ կ'ամփոփէ մարդուն բարոյական ու մտաւոր կեանքի բոլոր ձեւերը։ Ուստի կարելի չէ զայն սահմանափակել պարզ կարգ ու կանոնի եւ պաշտպանութեան պաշտօններու մէջ, ինչպէս կ'ուզէր ազատականութիւնը։ Պարզ մեքենականութիւն մը չէ որ կրճատէ անհատական ենթադրեալ ազատութիւններու .... լորտները։ Ներքին ձեւ ու կանոն է եւ ամբողջ անձի կարգապահութիւն. կը թափանցէ կամքին ինչպէս եւ խելացականութեան մէջ։ Իր սկզբունքը՝ քաղաքակիրթ հաւաքականութեան մէջ ապրող մարդկային անձնաւորութեան կեդրոնական ներշնչում, խորքը կ'իջնէ եւ բոյն կը շինէ գործի ինչ-

«ԱՐՄԵՆԻԱ» ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ

[illegible]

Գոյացած հասոյթներուն մէկ մասով պիտի կազմուի անոտւկ մը, «պահեստի գումար» անունին տակ, իսկ միւս մասով պիտի հոգացուին հանդէսներու, հացկերոյթներու, գրասենեակի ծախքերը:

[illegible]

Հ. ՏԷՐՈՍԻ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Կ. Խաչի եռեկոյթը

[illegible]

ՕՐ. ՍԱԹԵՆԻԿ ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ

Եւ

ՊԵՏՐՈՍ ՍԱՐԱՃԵԱՆ

Ամուսնացած

8 Հոկտ. 1932 Մարսէյլ

[illegible]

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՆՈՐ ԴՐՈՇՄԱԹՈՒՂԹԵՐ

Հրապարակ ելաւ փրանսական նոր դրոշմաթուղթ մը, որ իր վրայի պատկերով կը ներկայացնէ կին մը, — Ֆրանսան — ձախ ձեռքին մէջ ձիթենիի ճիւղ մը բռնած:

Ֆրանսացի հրապարակագիր մը կը քննադատէ այս դրոշմաթուղթին ձեւը եւ կ'ըսէ թէ սովորութիւն չէ ձախ ձեռքով նուիրել որ եւ է բան. նոյն իսկ խաղաղութիւնը: Մնաց որ Ֆրանսան ձախլիկ ալ չէ:

Ցետոյ անդրադառնալով նոր դրոշմաթուղթերուն, կը քննադատէ ժան տ'Արքի դրոշմաթուղթը. — ձիու մը վրայ հեծած կին մը. — որ յաջող չէ: Եւ կը բեղադրէ վերադառնալ աւանդական դրոշմաթուղթին, որ կը ներկայացնէ սերմնացանը:

Փրուսիա պոռնկութեան դէմ

[illegible]

Փարիզի փողոցներու մէջ

[illegible]

Գալ-Ագրիր

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆՄԻԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

—)(o)(—

Գուչնոս Այրէսի Արմենիան դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (17 սեպտ.).

[illegible]

Փոխադարձ սպասնաւորութիւն

[illegible]

ՏԵՐԻՆԵՐ ԿՈՐՍՆՑՆԱ. ԻՍԿ ՏԱԼԱ ՏԷ...

[illegible]

ԳՐԵԼ ԿԱՐԵԼԻ ԵՂԱԾԻՆ ՉԱՓ ՄԱՔՈՒՐ, ՃԱՇԻ ՈՐ ՄԷԿ ՄԱՍԱՄԲ ՍԽԼԱՇԱՐՈՎ ԿԸ ՇԱՐՈՒԻ ՑԱՌԱՋ:

ՑԱՌԱՋԻ ԹԵՐԹՕՆԸ (21)

ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ...

[illegible]

ՕՐԱԳԻՐ

[illegible]

ՓԱԶԼԱՆ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

Գաւառ

ԼԻՈՆԻ կոմիտէն սոփալողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Կայծակ խումբը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Ներկայ կ՚ըլլայ կոմիտէի ներկայացուցիչը։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՋԳԻԵՏ խումբը, նոյնպէս։

ԿՈՒԿՈՒՆԵԱՆ խումբը այս Ուրբաթ իրիկուն նոյնպէս։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Թասսոս ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողով՝ այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 64 րիւ տը լա Ռէփիւպլիքի սրահին մէջ։ Ներկայանալ անդամատետրով։

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն սամպողաբար արտակարգ ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի Քրիստափոր, Ապառաժ եւ Թասսոս խումբերու բոլոր ընկերները, այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 7.30ին, Հ.Յ.Դ. Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Փարիզ եւ արուարձաններ

Հ.Յ.Դ.ԲԻՒՐՕԻ կարգադրութեամբ, ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրուին Անիէռ-Գուա քոլոմպի Եռագոյն, Փոթորիկ, Մասիս եւ Ազատամարտ խումբերը, այս Կիրակի, ժամը 2ին, Անիէռ, Place Comète ի ծխավաճառի սրահին մէջ։ Ընկերները պէտք է ներկայանան իրենց անդամատետրերով։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ եւ ընտրութիւն պատգամաւորի։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՊԻՑՆԱՆՔՈՒՐ-Իսի լէ Մուլինոի Ջաւարեան կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30 Ակումբին մէջ։ Զեկոյց ընկ. Կ. Սասունիէ։ Ընտրութիւն պատգամաւորներու։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 30ԻՆ, ՏԷՍԻՆԻ Հ.Յ.Դ. ՏԱՆ ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Փարիզի մէջ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ ՓԼԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ 21 Rue Cadet

Կը նախագահէ՝ ԸՆԿ. ՌՈՒԲԷՆ

Կը խօսին՝ Ընկերներ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ եւ Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Կ՚երգեն՝ Գ. Ա. ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆ եւ ՕՐ. ՊԻՒԼՊԻՒԼԵԱՆ

Կ՚արտասանէ՝ Օր. Ա. ՏԷՐ – ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

Կը մասնակցի Կոմիտաս երգչախումբը ղեկավարութեամբ Գ. Ն. Ցերգոյեանի

Գեղարուեստական եռեւ բաժին, ճաշ, Հայկական եւ եւրոպական պարեր, պիւֆէ, եւայլն։

Պիտի նուագէ Փարիզի COLISEUM եւ MIKADO պարասրահներու յայտնի արուեստագէտներէն կազմուած օրքէսթր մը ղեկավարութեամբ Գ. Ե. Սամսրոսեանի։

Մուտք՝ 5 ֆրանք

Տոմսերը կը ծախուին «Յառաջ»ի խմբագրատունը եւ ընկ. Դաւիթեանի մօտ, 26 rue Blanqui, Փարիզ (13) եւ Հրանտ-Սամուէլ գրատունը։

ՔԱՇԱՆ - ՊԱՆԵԷՕԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ԱՐԾԻՒ ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

Այս Կիրակի ժամը 2.30ին Salle des Banquets ի մէջ, Place Condorcet, Bourg la Reine

Կը խօսին՝ ընկ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ եւ ուրիշներ

Վայրկենական գծագրութիւն Գամէր Զ. Մեծատուրեանի կողմէ

Գեղարուեստական եռեւ բաժին։ Կովկասեան եւ հայկական պարեր։ Կը նուագէ Թառիսո ջօրծ

Հասցէ. միջոցներ՝ Փօրթ տ՚Օրլէանէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Փլաս Քոնտորսէ, Պուրկ լա Րէն։

Վիէնի մէջ

23 Հոկտեմբեր Կիրակի օր։ Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն եւ միութիւններէն նկատի ունենալ այս թուականը։

Սէն Շամոնի մէջ

22 Հոկտ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին

Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Սէն թ՚Էթիէնի մէջ

23 Հոկտ. Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

ՍԷՆ ՄԱՐԿՐԻԹ ՄԷՋ (ՄԱՐՍԷՅԼ) 16 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ
ՍԷՆ ԺԷՐՈՄ ՄԷՋ » 16 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ
ՍԷՆԹ ԱՆԹՈՒԱՆ ՄԷՋ » 15 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ, ՇԱԲԱԹ ՕՐ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսպիրեան, Տէօէեան ընտանիքները եւ իրենց պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն ամէն անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր, ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին

ՎԱՀԱՆ ԻՍՊԻՐԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահուան առթիւ։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ԼԻՈՆ, Հարքլեան.— Կը խնդրուի ճշգրտել ու գրել կամ տեղեկացնել թէ ընագիրը վերջացա՞ծ է։

ՋԿՆՈՐՍՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈՒԼՈՆԵԻ ՄԷՋ

Պուլօնեը սիւր Մէր 12 հոկտ. 932

Վաղը առաւօտ ձեր ձկնավաճառին ծախած ձուկը որսացուած է այսօր։ Կերէք Պուլօնեը սիւր Մէրի թարմ ձուկը։

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Dameame, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (4)

ՆԷՃՏԷԹ ԵՒ ՐԱՃԻԷ

ԿԱՄ

ԱՐՈՒՍԵԱԿ ԵՒ ԻՒՂԻԿ

(ԴՐՈՒԱԳ ՄԸ ՀԱՅԱՋԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ)

Նէճմէթին նախատում էին, թքում, մրում, նոյն իսկ ծեծում էին եւ բղաւում է, թէ «կեավուրը կեավուրին տէր է կանգնել...»։

Այն օրը հասցրին, որ թշուառ Հայուհիներն իրենք խնդրեցին կուսակալի կնոջը, որ այդ փոքրիկ հայ աղջկանը տան մի ուրիշ Թրքուհու։ Այդ օրերին էլ, Թուրքախօսող ընկերուհին, Սիրանոյշը, որ տեղափոխուած էր տեղական հիւանդանոցը, յանկարծակի մեռաւ, բայց մահուան մասին ի հարկէ լուր չտուին, քանի որ նա դաղտնի կերպով էր պահուել կուսակալի մօտ։

1916 թուին էր, չի յիշում Արուսեակը թէ ո՞ր օրը, երբ Ռուսները մտան Կարին։ Լաւ է մտաբերում, որ երբ կուսակալը ճաշին հետախօսով իմացաւ եղելութիւնը, յանկարծ փռուեց գետնի վրայ։ Բոլորը օգնութեան հասան եւ սիրտ տուին, թէ չուտով յետ կը խլեն Թուրքերը...

Հայուհիներն իրենք սկսել էին կարդալ – գրել սովորել Թուրքերէն, բայց երբ իմացան՝ նրանց արգիլեցին։ Կուսակալը մէկ օր կանչեց Հայուհիներին եւ յայտարարեց, թէ ամբողջ տունը պէտք է փոխադրէ Օրտու, եթէ չեն ցանկանում իրենց հետ տեղափոխուել, թող ասեն։ Հայ աղջիկները բնազդօրէն զգում են, որ չհամաձայնուելու դէպքում պէտք է աքսորի ենթարկուեն, ուստի միաբերան համաձայնութիւն են յայտնում Օրտու գնալու։

Կուսակալի կինը կորցրեց իր հաւասարակշռութիւնը եւ ցնորածի նման եղաւ. Նա չարունակ պատկերացնում էր, թէ հայ անհարեկիչները սպաննում են իր ամուսնուն... Սկսաւ Հայուհիների մարտիրոսագրութեան մի նոր շրջան. կուսակալի անառակ որդիները ոսկինները գողանում էին եւ տանում ծախում։ Երբ Արուսեակը բանալին չէր տալիս, լկտի տղաները նրան քաշքշում էին, ծեծում, անպատւում, մարակով խփում էին ձեռներին ու ոտներին։ Նէճմէթը լալիս էր անզօր հարուածների տակ, իսկ խելագար տիկինը անզօր էր հակազդելու։ Արմենուհին փախչում է այդ դժոխք դարձած տնից, գնում է Սամսոն։ Մնում են երկու հոգի՝ Նէճմէթն ու Րաճիէն. դրանք էլ են վճռում փախուստ տալ, որոշում են ապաստանել յոյն միտրոպոլիտի մօտ, քանի որ իրենց կեանքը ուղղակի անտանելի էր դարձել։ Սակայն յոյն բարձր հոգեւորականն էլ վախենում է նրանց ընդունել, պատճառաբանելով թէ հասարակ մարդու տնից չեն փախչում...

Մինչ այդ, Տրապիզոնն էլ ընկաւ Ռուսների ձեռքը։ Կուսակալը թողեց Տրապիզոնը եւ հաստատուեց Օրտու քաղաքում։ Նա տեսնելով կնոջ ցնորուած վիճակը, բժիշկների գիմեց։ Կինը մի քիչ հանգստացաւ, երբ տեսաւ որ իր ամուսինը հայ անհարեկիչների ձեռքով սպաննուած չէ։ Կուսակալը դէմքով շատ նման էր մեր յայտնի հայ հրապարակախօս Գրիգոր Արծրունուն, իսկ նրա կինը ազնուատոհմ Արաբուհի էր։ Կուսակալը վատաշուտ չէր, յամենայն դէպս Նէճմէթը եւ Րաճիէն նրանից դժգոհ չմնացին, սակայն կուսակալի որդիները լկտի էին եւ անառակ... Բարեբախտաբար Օրտուն էլ յաճախ ռմբակոծւում էր Ռուսների կողմից, ծովի ուղղութեամբ, այնպէս որ Թուրքերը թողնում են Օրտուն էլ եւ անցնում են Սամսոն։ Կուսակալը եւս ընտանիքով փոխադրւում է Սամսոն։ Մինչդեռ տիկինը եւ նրա մայրը բարի էին եւ մտահոգ Հայուհիների մասին, տղաներն ընդհակառակն օրէց օր աւելի էին լկտիանում եւ անդադար ծեծում էին խեղճերին, պահանջում որ իրենց անառական կրքերին յագուրդ տան։

Նէճմէթն ու Րաճիէն որոշում են փախուստ գիմել, բայց ո՞ւր եւ ինչպէս։ Ցոյներին աղաչում – պաղատում են, բայց նրանք վախենում են օգնել Հայուհիներին, քանի որ կուսակալի մօտ էին ապաստանել, իսկ բանից դուրս եկաւ որ հէնց այդ հարուստ յոյն գէմքով կուսակալն էր սարքել Տրապիզոնի հայկական եղեռնը։ Շատերի տները յափշտակել էր, թալանի մասնել, շատ Հայերի էր սպաննել, ծովակուլ անել տուել։ Ահա թէ ինչու հայ անհարեկիչներից սարսափում էր նրա գեղանի կինը...

Մի առաւօտ, երկու Հայուհիները փախչում են կուսակալի կնոջ քրոջ տունը։ Կուսակալի հրամանով շատերին են խուզարկում եւ բանտարկում։ Մեծ մայրիկը գալիս է իր աղջկայ տունը, տեսնում է այդտեղ Հայուհիներին եւ պատուիրում է վերադառնալ կուսակալի տունը, քանի որ իրենց պատճառով շատերն են տանջւում մութ նկուղներում...

Այդ ասածները, մեծ մայրիկի աղջիկը, երկու Հայուհիների վրայ ջուր է ածում, սաստ ցնցում է նրանց, որ չիմացան, թէ իրենց մօտ են գիշերել. հակառակ պէս մէկը առաւօտեան կուսակալի 14 տարեկան որդին, Էրմէգը, մի գինուորի հետ գալիս է այդ տունը եւ պահանջում, որ ցոյց տան աղջիկների տեղը։

Հայուհիները պահուած էին պահարանում։ Դրանց թաքստոցը մատնում են եւ այդտեղից քաշ տալով դուրս են բերում Արուսեակին եւ Իւղիկին։ Վերջինս ուժասպառ եւ սարսափահար՝ սկսում է լաց լինել, մինչ, իսկ Արուսեակի աչքերը չորացել էին, չէր կարողանում արտասուել, ամենից գաղտնի կերպով մի սափոր ունեցած աչքերին եւ սաստ սկսեց անմիջապէս արցունքներ թափել... Նէճմէթին եւ Րաճիէին հայհոյեցին թքեցին, մրոտեցին, սաստ անխնայ ծեծեցին ու խոշտանգեցին, փախուստի պատճառով։

Երբ տուն հասան, երկու Հայուհիները աւելի մեծ թափով լաց եղան որովհետեւ վախենում էին վերահաս վտանգաւոր պատժից։

— Կոյրե՛ր, չէ՞ք իմանում, որ ուր տակն էլ մտնէք, ձեզ կը գտնենք եւ դուրս կը բերենք, — յայտարարում էին կուսակալի անեցիք։ Ծառաները Հայուհիներին տանում են մի սենեակ։ Րաճիէն ուժասպառ ընկնում է անկողին, Նէճմէթը նոյնպէս իրեն հիւանդ է ձեւացնում։ Սակայն ընկերուհու վիճակը վտանգաւոր էր, քանի որ նա զառանցում էր։

ՑՈՎԱԿ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.205

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Redaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՈՒՐԲԱԹ 14 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1932
14 Octobre 1932

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

Ը. ՏԱՐԻ Թիւ 2008

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԳԵՐՄԱՆԻԱ

Յառաջ դէպի «Նոր Գերմանիա»

Պավարիայ ճարտարարուեստի եւ ազգային տնտեսութեան ներկայացուցիչներուն առջեւ, Ֆոն Փափէն խօսեցաւ կարեւոր ճառ մը, որ անթելով հաղորդուեցաւ ամէն կողմ:

Իր ճառին սկիզբը, Ֆոն Փափէն յայտարարեց թէ կառավարութեան պարտականութիւնն է տալ Գերմանիոյ իր ամբողջական գերիշխանութիւնը, իր ապահովութիւնը եւ իրաւունքներու հաւասարութիւնը. «Վասն զի այսպէս կը պահանջէ մեծ ժողովուրդը, որ, ամբողջ չորս տարի, անօրինակ յամառութեամբ մը կռուեցաւ աշխարհի մը դէմ իր մինակը»:

— Ներկայիս, աւելցուց Գերմանիոյ վարչապետը, ամէն հետաքրքրութիւն կեդրոնացած է զինաթափութեան հարցին շուրջ: Գերմանիա կը պահանջէ նոյն իրաւունքները ու ապահովութիւնը, զորս ունին ուրիշ ազգեր: Ինչպէս կրնայ զարգանալ մեր վաճառականութիւնը արտասահմանի մէջ, երբ գերման կրնայ չի վայելեր հեղինակութիւնը, զոր ուրիշները ունին: Ինչ որ կը պահանջենք փոփոխութիւն մը չէ, նոր խառնակութիւններ բանալու, դէպի ի սպառ ... ոչ ալ ապականալնդրութեան մը ելլելու պատերազմի մէջ: Մենք կը պահանջենք նորոգում մը խաղաղութեան, որ հիմնուած ըլլայ ազգերու ինքնորոշման եւ հաւասարութեան յաւիտենական սկզբունքներուն վրայ: Եթէ վար դրինք մեր զէնքերը 1918ին, պատճառն այն էր որ կը խոստանային այդ սկզբունքները:

Այնուհետեւ Ֆոն Փափէն անդրադարձաւ Գերմանիոյ ներքին կացութեան, մասնաւորաբար սահմանադրութեան բարեփոխման հարցին, ու ըսաւ.

— Ժամն է, որ կառավարութիւնը աւելի շատ ազատ զգայ ինքզինքը հանդէպ կուսակցութեանց: Կառավարութիւնն է, եւ ոչ թէ խորհրդարանը, որ պիտի վարէ իշխանութիւնը պետութեան մէջ:

Այս առթիւ Ֆոն Փափէն անհրաժեշտ կը գտնէր կազմել «Գերագոյն Ժողով» մը, հաւասարակշռելու համար խորհրդարանին որոշմանց միակողմանի ձգտումը, զոր կուտան կուսակցութիւնները: Վերջապէս անհետացնելու համար, շնորհիւ Գերագոյն Ժողովին, երկուութիւնը որ գոյութիւն ունի Գերմանիոյ եւ Փրուսիոյ միջեւ: Ֆոն Փափէն աւելցուց, թէ իր կառավարութիւնը մտադիր է, նոր խորհրդարանին բացման, ներկայացնել նախագիծ մը բարեփոխելու սահմանադրութիւնը:

Գերման վարչապետը քննեց նաեւ այն դէպքերը, որոնք տեղի ունեցան 13 օգոստոսին: Դժբախտաբար, ըսաւ, ձախողեցաւ մտադրութիւնը կառավարութեան, որ կ'ուզէր աթոռ տալ Հիթլերեաններուն, ձախողեցաւ որովհետեւ այդ վերջինները կը պահանջէին ամբողջական իշխանութիւնը: Հիթլերեանները անդունդով մը բաժնուած են կառավարութեան դիրքէն, հակառակ կը շարժին կամքին Գերմանիոյ երկու միլիոն մեռելներուն, որոնք իրենց կեանքը զոհեցին յանուն հայրենիքին եւ առանց տարբերելու կուսակցական վէճերէն:

— Բայց մեր կառավարութիւնը, ըսաւ վերջացնելով, վճռած է տանիլ պայքարը մինչեւ յաղթանակ, կատարելով պարտականութիւնը, զոր մեզի տուած է հանրապետութեան Նախագահը, — վերականգնել պետութիւնը եւ երկրին տնտեսական կեանքը: Մեր կառավարութիւնը ունի կամքը եւ ուժը, որ անհրաժեշտ են պայքարին յաջողութեան համար: Կասկած չունիմ, թէ մեր յաջողութիւնը պիտի արժեցնէ ժողովուրդին վստահութիւնը, որ կը յայտնուի օր ըստ օրէ:

Գերման ժողովուրդը, գերման կառավարութիւնը եւ ամբողջ երկիրը պատրաստ են ստեղծել նո՛ր Գերմանիա մը: Իցի՛ւ թէ «սրբազան կայսրութեան» գաղափարը, գերման կայսրութեան անկործանելի գաղափարը, տարածուէր գերման բոլոր երկիրներուն մէջ, Ալպեաններէն մինչեւ Մէմէլ:

Յառա՛ջ դէպի Նոր Գերմանիա, Հինտէնպուրկի նշանին:

Հանրապետական միապետութիւն ?

Պերլինի մէջ վերջերս նորէն սկսան շրջան ընել զրոյցներ, թէ գաղտնի աշխատանք կը թափուի վերահաստատելու համար Հոհէնցոլէրններու միապետութիւնը:

Կառավարութիւնը հերքեց:

Այսուհանդերձ, «Ֆորվէրց» կը գրէ թէ համոզիչ չէ կառավարութեան կարճ հերքումը այն աշխատանքներուն մասին, զորս կը կատարէ Գերմանիոյ նախկին գահաժառանգը: Եւ այս առթիւ կը յիշեցնէ թէ մօտերս յարաբերութեան մէջ են կառավարութեան կարգ մը անդամները նախկին գահաժառանգին ու միապետական շրջանակներուն հետ: Ու կ'աւելցնէ թէ, անցեալ կիրակի, Ֆոն Փափէն ճառի մը մէջ կը յայտարարէ, որ «Գողգոթայ ապաշաւոր կրողները 13 տարի կռուեցան վերահաստատելու համար նոր Գերմանիա մը, եւ ի զուր չանցաւ այդ պայքարը: Կառավարութիւնը հանրապետական շրջանակներէն չի պահանջեր, որ զինք համարեն Հանրապետութեան պահապանը»:

Ընկերվարական թերթը կը հաղորդէ թէ այս յայտարարութիւնները եւ միապետութեան վերահաստատման մասին զրոյցները խռոված են բանուորական զանգուածը: Ու կ'անի կամքը պաշտպանելու հանրապետութիւնը ընդդէմ բոլոր կարգի թշնամիներուն:

Գերմանիա կը մերժէ երթալ Ժընեւ

Հէնտէրսըն, զինաթափութեան համաժողովին նախագահը, ձախողեցաւ իր այն ձեռնարկներուն մէջ, զորս կը կատարէր համոզելու համար Գերմանիոյ ներկայացուցիչները մասնակցելու Ժընեւի ժողովին: Հէնտէրսըն շատ կը յուսար, որ Ֆոն Նէօյրաթ կը վերադառնայ Ժընեւ, ուր կարելի կ'ըլլայ վերսկսիլ ընդհատուած բանակցութիւնները: Սակայն երկրորդ բաներ մը, Գերմանիոյ կողմէ, վերջին պահուն կը հանէ Ժընեւ ու կը հաղորդէ Հէնտէրսընի թէ Գերման արտաքին նախարարը մտադիր չէ վերադառնալ Ժընեւ, ընդհակառակն պիտի երթայ Լոնտոնի համաժողովին:

ԱՒՍՏՐԻԱ

Դոլֆուսի ճառը

Վիէննայէն կը հաղորդեն թէ Ռայխսփոսթ կառավարական թերթին մէջ պատերազմական դիւանի տնօրէնը, Տօքթ. Կլայզէ Հորսթէնաու, յօդուած մը ստորագրելով, իր երկրին համար անհրաժեշտ կը համարի վերակազմել աւստրիական բանակը, հիմ ընդունելով զինուորական պարտաւորիչ ծառայութիւնը:

Տօքթ. Կլայզէ Հորսթէնաու, նկատելով որ աւստրիացի երիտասարդութիւնը, եւ երկրին այրերը ընդհանրապէս, չափազանց կը սիրեն զինուորական մարզանքները, վերջապէս տեսնելով որ երկրին մէջ կ'ունենան զինուորական անկանոն կազմակերպութիւնները անհրաժեշտ կը համարի, գոհացնելու համար այդ ցանկութիւնները, կազմել ժողովրդական բանակ մը:

Եւնոյ կ'աւելցնէ թէ, յանուն ոչ միայն համերաշխութեան, այլ եւ գործնական նպատակներու, Աւստրիա պարտաւոր է հետեւողութիւն ցոյց տալ Գերմանիոյ, որ կը պայքարի վերստանալու համար իր հին իրաւունքները եւ բանակը:

ԱՆԳԼԻԱ

Յանուն խաղաղութեան

Խաղաղութեան միջազգային ընկերութեան մէկ հաւաքոյթին մէջ, կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ Լոյտ Ճորճ եւ ըսաւ մասնաւորապէս.

— Ոչ ոք պատերազմ կ'ուզէ ներկայիս, բայց պատերազմի վտանգը կը սպառնայ աշխարհի խաղաղութեան աւելի քան երբեք: Ամէն երկրի մէջ ալ վէճեր կան, որ կրնան պատճառ դառնալ պատերազմի: Եւ այդ սպառնալիքը երբեք այնքան ծանր չեմ տեսած քաղաքական իմ ամբողջ կեանքիս ընթացքին: Այդ սպառնալիքը աւելի եւս մտահոգութիւն կը պատճառէ, երբ նկատի ունենանք որ պատերազմի մեքենան հիմա աւելի սարսափելի է, քան 1914ին: Խաղաղութեան կարեւոր նախապայմաններէն մին է աշխատանքը տնտեսական գետնի վրայ, որովհետեւ յետպատերազմեան տարբերու տակ ծանրաբեռնուած ամէն մարդ վտանգ մըն է խաղաղութեան դէմ:

Լոյտ Ճորճ, յետոյ քննադատելով մեծ պետութեանց քաղաքականութիւնը, յայտարարեց թէ բովանդակ Եւրոպա թշնամի դարձաւ Գերմանիոյ եւ վերջին տարիներու ընթացքին մեծ պետութիւնները շատ խիստ վարուեցան Գերմանիոյ հետ:

— Ես մէկն եմ այն չորսերէն, որոնք խմբագրեցին Վերսայլի դաշնագիրը, պատրաստ այսօր իսկ պաշտպանելու զայն: Բայց զինաթափ ընելով Գերմանիան, մենք տրամադրուած էինք հետեւելու Գերմանիոյ օրինակին՝ եթէ չարունակէր ան ապահովութիւն ներշնչել մեզի: Չըրինք ատիկա: Չկայ աւելի մեծ վտանգ, քան այն զոր ցոյց կուտայ մեծ ժողովուրդ մը, արդար իրաւունքներու համար եւ հզօր ընդվզումով մը ընդդէմ միւս մեծ պետութեանց խիստ վերաբերմունքին:

Անգլօ-ֆրանսական բանակցութիւնները

Չորեքշաբթի, կէսօրէ յետոյ, խանդավառ ցոյցերու մէջ, Էրիօ մեկնեցաւ Լոնտոն, ուր դիմաւորուեցաւ, կայարանին մէջ, Մաքտոնըլտի, Սայմընի, ֆրանսական դեսպանին եւ բարձր պաշտօնատարներու կողմէ:

Հինգշաբթի առաւօտ սկսան խորհրդակցութիւնները Էրիոյի, Մաքտոնըլտի եւ Սայմընի միջեւ: Կէսօրին Սայմըն հացկերոյթ մը տուաւ ի պատիւ Էրիոյի եւ յետոյ վերսկսան բանակցութիւնները:

Ծանօթ է խորհրդակցութեանց նիւթը, — Գերմանիոյ պահանջները հաւասարութեան մասին եւ գերման պատգամաւորներուն մասնակցութիւնը զինաթափութեան համաժողովին: Անշուշտ հարցը չպիտի լուծուի այս բանակցութեանց ընթացքին, քանի որ շահագրգռուած են նաեւ բացակայ պետութիւններ: Խորհրդակցութեանց միակ նպատակն է շօշափել երկու երկիրներու տեսակէտները, փորձել մերձեցում մը, գտնել համաձայնութեան գիծ մը, այդ գծին վրայ ներկայանալու համար համաժողովին:

Գրեթէ ծանօթ են նաեւ տեսակէտները երկու երկիրներուն, — Անգլիա իր տեսակէտները կը հիմնէ այն պատասխանին վրայ, զոր տուաւ Գերմանիոյ 18 սեպտեմբերին: Ինչպէս Ֆրանսա այն պատասխանին վրայ, զոր տուաւ իր կարգին: Կարելի՞ է հաշտեցնել այս երկու տեսակէտները... երկու օրուան ընթացքին: Էրիօ չի խորհիր մնալ աւելի: Կարելի՞ է համաձայնիլ Լոնտոնի մէջ, երբ կարելի չեղաւ Ժընեւի մէջ: «Հետախուզական» այս բանակցութեանց արդիւնքին մասին յոռետես են քաղաքական շրջանակները, ինչպէս մամուլը: Պերլինի մէջ աւելի եւս:

Հետաքրքրական է, այս առթիւ, ինչ որ կը գրէ «Տէօյչէ Ալկէմայնէ Ցայթունկ».

— Ֆրանսա սիրով փարած է Վերսայլին, զոր գնեց գերմարդկային ճիգերով: Վերսայլը երազ մըն է, որ մէկ անգամ կը տեսնուի: Այդ պարագաներուն տակ, Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ միջեւ յարաբերութիւնները յաղթականի եւ պարտեալի համզամանք ունին միայն: Ֆրանսացիները խաղաղութիւն կ'ուզեն, բայց ոչ զինաթափութիւն: Ֆրանսա պէտք է որ զօրաւոր ըլլայ եւ Գերմանիա՝ տկար: Ահա ֆրանսական խաղաղութիւնը եւ ահա ծրագիրը, զոր Ֆրանսա կը պաշտպանէ Փարիզի կամ Ժընեւի մէջ:

Այս պարագաներուն տակ, ոչ մէկ յոյս լուծում մը գտնելու: Եւ ոչ մէկ համաժողով կրնայ բան մը փոխել կացութենէն:

Անգլիացի գործադուլները

Լոնտոնէն կը հեռագրեն թէ վերսկսան բախումները Պէլֆասթի գործադուլներուն եւ ոստիկաններուն միջեւ: Առաւօտ կանուխ 3,000 ոստիկաններ շղթայի տակ առած էին քառուղիները եւ փողոցներուն բերանը. Գործադուլները քարեցին ոստիկաններուն վրայ, որոնք, մաս մը ձի հեծած, մաս մը զրահապատ կառքերու մէջ նստած, դիմադրեցին եւ փորձեցին ետ մղել զանոնք: Հարկ եղաւ, սակայն, զէնքի դիմել, տեսնելով յամառութիւնը, զոր ցոյց կուտային գործադուլները: Շուտով հասան նաեւ օգնական ուժեր, որոնց առջեւ տեղի տուին գործադուլները:

Բախումը բաւական ծանր եղաւ: Գործադուլները քարեր կ'արձակէին, վիրաւորելով ոստիկանները: Նոյն ատեն գործադուլները յարձակեցան վաճառատուներու ցուցափեղկերուն վրայ, խորտակելով ու կողոպտելով:

Պէլֆասթի քաղաքապետը յայտարարութիւն մը ըրաւ այս կռիւներուն առթիւ.

— «Եթէ յեղափոխական նպատակներով այս խռովարարները կը յուսան հանրապետութիւն ստեղծել, կը սխալին, որովհետեւ մեր ուժերը բաւական են իրենց խելքը գլուխը բերելու»:

Ուրիշ յայտարարութեամբ մը, լրջութեան եւ կարգապահութեան հրաւիրեց ժողովուրդը.

Միւս կողմէ կը հաղորդուի թէ քաղաքին բանուորական սէնտիքաները ժողով մը գումարելով նոյն իրիկունը, բացառիկ որոշում մը տուին, — ընդհանուր գործադուլ յայտարարել ամբողջ քաղաքին մէջ, իբրեւ համակրանքի նշան հանդէպ այն գործադուլներուն, որոնք կռուեցան ոստիկանութեան դէմ:

ՖՐԱՆՍԱ

Դէպի խնայողութիւն

16 Յուլիս 1932ի օրէնքով մը, ֆրանսական խորհրդարանը մեծ խնայողութիւններու կը մղէր կարգ մը նախարարութիւններ: «Էքսէլսիոր» թերթին բացած քննութեան համաձայն, պատերազմական նախարարութիւնը 72 միլիոն զեղչած է արդէն այս տարուան իր ծախքերէն: Նոյն նախարարութիւնը ընդունած է նաեւ կատարել, 1933 տարուան մէջ, 615 միլիոն ֆրանք խնայողութիւն մը: Գաղթային նախարարութիւնը եւս կը շարունակէ իր խնայողութիւնը: Այդ խնայողութիւնը կատարուած է մասնաւորապէս զինուորական բաժնին մէջ, — զգեստներու գործածութեան ժամանակի երկարաձգում, ետ առնել ձիերը այն սպաներէն, որ մաս չեն կազմեր բանակին, դանդաղեցնել բնիկներու զինուորագրութիւնը միջերկրականեան աւազանին մէջ: Այս զոհողութեանց հետ, նկատի առնուած է նաեւ վարկերու հարիւրին 5 զեղչի հրահանգը:

Այս ալ զինաթափութիւն է, կ'ըսեն այն շրջանակները, որ պարտաւորուած են զոհողութիւն ընելու:

× Էրիօ մտադիր է 31 հոկտեմբերին այցելութեան մը երթալ Մատրիտ:

× Ֆրանսական նախարարական խորհուրդը գումարուեցաւ ի բացակայութեան Էրիոյի, խորհրդակցելու համար զինաթափութեան ժողովին մասին:

× Ֆրանս. խորհրդարանը պիտի բացուի 25 հոկտեմբերին:

ՀՈՍ ՈՒ ՀՈՆ

ԼՈՒՐԵՐՈՒ ՄԱՂԷՆ

Ուաշինկթընէն կը հաղորդեն թէ 5,000 ագարակապաններ որոշեցին 7 դեկտեմբերին քալել Մայրաքաղաքին վրայ, պահանջելու համար բարձրացնել գինը իրենց բերքին եւ յետաձգել վճարումը իրենց տուրքերուն:

× Թուրքիոյ բագին իննակաչ ժառանգորդը, Իսմայիլ Ճէմալէտտին, Նիսի մէջ, ի բացակայութեան դատապարտուեցաւ իբրեւ գող 2 տարուան բանտարկութեան (*Մաթէն*):

× Էմիլ Լուտվիգ, գերմանացի մեծ գրողը, որ ծանօթ է իր գիրքերով Նափոլէոնի, Կէօթէի, Պիզմարքի, Ստալինի մասին, ներկայիս կը գտնուի Լոնտոն, ուր աչքէ կ'անցընէ փորձերը իր *Վերսայլ* թատրոնախաղին, որուն հերոսներն են դաշնագրին հեղինակները: 27 հոկտեմբերին պիտի գայ Փարիզ եւ Փլէյէլի սրահին մէջ պիտի տայ դասախօսութիւն մը Փուանքարէի, Փէնլըվէի, Էրիոյի մասին, ճիշդ ինչպէս շարքը իր մէկ գրքին, — *Աշխարհը այնպէս ինչպէս տեսայ:*

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՓՈԽԵՑԷ՛Ք ՁԵՐ ԱՆՈՒՆՆԵՐՆ ԱԼ

Շնորհիւ թուրք լեզուական համաժողովին, իմացանք որ գոյութիւն ունի թուրքերէն մայր լեզու մը, ան ալ մեր քթին տակ:

Իմացանք նոյնպէս, որ լեզուական այդ համաժողովը որոշեր է մաքրել թուրք լեզուն օտար բառերէ: Ուրեմն, այսուհետեւ թուրքերէն պիտի գրուին բառատեղծութիւնները: Ու կ'երեւակայե՜մ, թուրք երիտասարդ մը, որ կ'ուզէ աղջկան մը առաջարկել, որ իրեն ընկերանայ: Բոլոր լեզուներու Ռագլըսաիրս նախադասութիւններուն հետ բաղդատեցէք հիմա զուտ թուրքերէնը

— Քըզ, կէլ եան — եանա կէզմէյէ կիտէլիմ

Ինչ քնքուշ լեզու:

Դժբախտաբար, լեզուական համաժողովի մասնակցողներէն ոչ մէկը խելք բրաւ առաջարկել, որ Թուրքերը փոխեն նաեւ իրենց անունները: Արդարեւ արաբերէն կամ պարսկերէն բառեր են Թուրքերուն անունները: Այսպէս Ըսմէթ արաբերէն է ու կը նշանակէ համեստութիւն: Մուսթաֆա արաբերէն է եւ կը նշանակէ ընտրեալ: Այսպէս բոլոր անունները:

Կ'առաջարկեմ փոխել այս արաբական անունները: Մուսթաֆաները կոչել զուտ թուրքերէն անունով. — *Լէզլէպնէք*: Ըսմէթը կոչել դարձեալ թուրքերէն բառով մը. — *Աւարըմ Քէչէրիմ*: Եթէ ինծի ձգեն կնքահայրութիւնը, միւսներուն անունն ալ կը գտնեմ, միշտ զուտ թուրքերէն: Այս առթիւ թուրքերէն անուն մըն ալ՝ Մարբաթանի, որ կ'իմանամ թէ տանկեալ կ'ուզէ: Շատ լաւ կը վայելէ Մարբաթանը կոչել *մարթավալ* որ կը նշանակէ *չկլլուելիք* ... Իսկ ինծ ծաղէ, իբրեւ ... թէ *մարթավալ* բառն է որ Մարբաթան դարձեր է պատմութեան ընթացքին, թէ իր նոր պաշտօնն է, որ կը թելադրէ զինք կոչել *մարթավալ* առյաւէտ.

ԱՐԵՒԱՆ

«Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը

ՅԱՌԱՋի կիրակիի թիւը, նուիրուած «Հ. Յ. Դաշնակցութեան Օր»ուան, լոյս կը տեսնէ բացառիկ բովանդակութեամբ եւ հազուագիւտ նկարներով:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԱՆՉՈՒՐԻԱՅԷՆ

ՄԱՆՉՈՒՐԻՈՅ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՈՒՄԸ

Քանի տարի առաջ եւ այսօր

ԽԱՐՊԻՆ, 20 Մայիս.— Ինչպէս յայտնի է հեռագրական տեղեկութիւններից, ամսիս 15ին Սինցզինում տեղի ունեցաւ Մանջուրիայի նորածին պետութեան Մանչուգօի իրաւական ճանաչումը Ճապոնիայի կողմից։ Երկու կողմերի լիազօր ներկայացուցիչներն էլ մեծ շուքով ու հանդիսաւորութեամբ ստորագրեցին այդ առթիւ կազմուած առաջին պայմանագիրը, որ մանուկ պետութեան համար պէտք է ունենայ մե՛ծ նշանակութիւն։ Նա, որ մինչեւ հիմա փաստօրէն միայն գոյութիւն ունէր, այդ օրւանից արդէն հաւասար իրաւունք է ստանում իր տեղը գրաւել միւս ազգութիւնների շարքում որպէս անկախ, ազատ պետութիւն։ Անկասկած, Ճապոն կառավարութեան օրինակին պիտի հետեւեն ուրիշ պետութիւններ եւս։ Ու շատ հաւանական է, որ յաջորդ ճանաչումը տեղի ունենայ Խորհրդային Ռուսաստանի կողմից, որի տեղական հիւպատոսներից մէկը այդ իմաստով արդէն արել է յայտարարութիւն մամուլի մէջ։

Մանջուգօն իր ծագման առաջին օրերին իսկ, յայտարարեց ի գիտութիւն, որ արտաքին գործերի մէջ պիտի հետեւի այսպէս կոչուած «բաց դռների» քաղաքականութեան։ Այդ հիման վրայ բոլոր նրան ճանաչող պետութիւնները ազատ իրաւունք պիտի ունենան նրա մտնելու այս երկիրը եւ անկաշկանդ բոլորովին ու միւսների հետ հաւասար կերպով առեւտրա-արդիւնաբերական գործողութիւններ սկսել Մանջուրիայում։ Եւ ինքնին հասկանալի է, որ ճապոնական ու այլ երկիրներից մուտք գործած հին թէ նոր դրամագլուխները իրանց կիրառումով չափազանց մեծ զարկ պիտի տան երկրի վերակենդանութեան ու նրա բարգաւաճման ընդհանուր գործին։ Նոյն իսկ հիմա էլ, իր անսովոր դեռ եւ թոյլ ուժերով սովորած դիմադրում ու մարտնչում է զանազան դժուարութիւնների ու արգելքների դէմ, ստեղծագործական աշխատանքը նոյնպէս սկսած է, թէեւ նուազ չափով, ու կատարւում է իր հերթին։ Այս վերջին հանգամանքը ի միջի այլոց նկատի է առնուած եւ Ազգերի Դաշնակցութեան Քննիչ Յանձնաժողովի կողմից, որի անդամները սրանից մէկուկէս շաբաթ առաջ մեկնեցին այստեղից, վերադառնալու համար Եւրոպա.

Դեռ չեն դադարել հին կարգերի կողմնակից օտար պետութիւնների օգնութեամբ սկսած խռովութիւնները, բայց վերջին աւազակային խմբերի ապստամբութիւնն ու աւերիչ գործողութիւնները կառավարութեանց կողմից զէնքի ուժով խստօրէն ճնշւեցին ու այժմ աւազակները մատնուած են պարտութեան։

Իր ճանաչումից յետոյ, ինչպէս տեղեկացնում են, Մանջուգօն մտադիր է ջնջել օտար պետութիւնների անձեռնմխելիութեան առանձնաշնորհները։ Բայց նախ քան այդ անելը, նա պարտաւոր է մի շարք արմատական բարեփոխումներ մտցնել տեղական իրաւակարգի եւ առհասարակ հինուց մնացած կեանքի բոլոր ասպարէզների մէջ։ Հակառակ դէպքում ամէն ինչ այդ ուղղութեամբ պիտի մնայ ճիշտ այնպէս, ինչպէս որ է մինչեւ այժմ եւ նրա բոլոր դիմումներն ու յախտանքը ոչ մի դրական եզրակացութեան չպիտի յանգին։

Մանջուգօի ճանաչումից մի քանի օր առաջ, Ջինաստանի դիւանագիտական ներկայացուցիչը, ներկայանալով ճապոնական արտաքին գործոց նախարարին, յայտնեց, որ եթէ Մանջուգօի իրաւական ճանաչումը տեղի ունենայ եւ այդ պատճառով չին-ճապոնական յարաբերութիւնները յանկարծակի աւրուին, ամբողջ պատասխանատուութիւնը պիտի ընկնի միայն Ճապոնիայի վրայ։

Չին կառավարութեան պաշտօնական ներկայացուցչի այդ յայտարարութիւնը ապացուցանում է միայն նրա տկարութիւնը։ Նոր պետութեան ճանաչումը չի՛ նշանակում թշնամական « եւ է քայլ հանդէպ այն պետութեան, որի միջից նա դուրս է եկել։ Ճիշտ այդպէս ճանաչուած են եղել սրանից առաջ նախկին անգլիական գաղութներ Հիւսիսային Ամերիկայի Միացեալ Նահանգները, Հարաւային Ամերիկայի պետութիւնները, որոնք եղել են նախկին գաղութներ Սպանիայի, եւ այժմեան Պելճիքան, որ մի մասն էր կազմում հոլանտական իշխանութեան եւայլն..

Թէեւ Ջինաստանն ընդդիմանում է Մանջուգօի ճանաչման եւ պատրաստւում է բողոքել այդ բանի դէմ Ազգերի Դաշնակցութեան առջեւ եւայլն., բայց դա էլ իբրեւ պատմական մի փաստ՝ նորութիւն չի ներկայացնում բոլորովին։ Հոլանտիան ժամանակին նոյնպէս բողոքել էր Պելճիքայի ազատագրման դէմ, բայց վերջի վերջոյ ստիպուած եղաւ ճանաչել նրան։ Բողոքել կարելի է ի հարկէ։ Բայց ի՞նչ օգուտ, քանի որ պարզապէս յայտնի է, որ ո՛չ դրանով եւ ոչ էլ նոր հակա-ճապոնական շարժում առաջ բերելու փորձերով պատմութեան ընթացքը անկարելի է փոխել...։

— Վերջերս մեր քաղաքը ժամանեց Թօքիօյի Կայսերական Համալսարանի տնտեսական բաժնի վարիչ Փրոֆ. Եանայխարան, որ մեծապէս յայտնի է Ճապոնիայում որպէս առաջնակարգ գիտնական տնտեսագէտ

Փրոֆ. Եանայխարան տեսակցութիւն ունենալով տեղական թերթերի ներկայացուցիչների հետ յայտարարեց.

— Ես եկել եմ այստեղ ծանօթանալու թէ ի՛նչ է ներկայացնում իրենից վերջերս հիմնուած նորածին պետութիւնը, նրա ներկան ու մօտաւոր ապագան։ Քսան տարի սրանից առաջ, երբ ես դեռ երիտասարդ ուսանող էի, ես նոյնպէս եկել էի Մանջուրիան ուսումնասիրելու նպատակով, եւ կարող եմ ասել, որ իմ այն ժամանակւայ ու այժմեան տեսածիս մէջ ես գտնում եմ ահագին տարբերութիւն։ Երկիրն ամէն յառաջդիմելու ու յարաճուն բարգաւաճման բոլոր անհրաժեշտ պայմանները։

Ի հարկէ, Մանջուրիային սպասում է փայլուն ապագայ, բայց դրա հետ միասին աչքաթող չպէտք է անել եւ իրականութիւնը։ Նա պիտի անցնի դեռ իր զարգացման շատ ծանր ու դժուարին ժամանակաշրջանը եւ դա գլխաւորապէս այն պատճառով միայն, որ ամբողջ աշխարհը շարունակում է դեռ գտնւել տնտեսական տագնապի սուր ճիրաններում։ Ահա այդ պատճառով էլ պէտք է ուշադրութիւն դարձնել իրականութեան վրայ եւ առժամանակ պէտք չէ տարւել խաբուսիկ յոյսերով։

Դէպի այս երկիրը ներգաղթող ճապոնացիների համար ի հարկէ շատ դժուար պիտի լինի մրցել տեղական ժողովուրդի դէմ։ Դա հնարաւոր կը լինի այն ժամանակ միայն, եթէ ներգաղթը կատարուի նախօրօք պատրաստուած խիստ ծրագրով եւ եթէ կառավարութիւնը ուզենայ ցոյց տալ նրանց իր աջակցութիւնը։ Այդ ուղղութեամբ մենք ունենք արդէն մի շարք բաւականաչափ լաւ ծրագրուած մտադրութիւններ։

Ամէնից վերջ մեր խօսակից փրոֆէսօրը ասաց, որ ճապոնական հանրային կարծիքը շատ լաւ է տրամադրուած ու սպասում է Ճապոնիայի եւ Մանջուրիայի նորածին կառավարութեան բարեկամական յարաբերութիւններից մեծ յաջողութիւններ։

Ազգերի Դաշնակցութեան դիրքը եւ նրա ներկայացուցիչ Լորտ Լիթթընի զեկուցումը այս հարցի մասին այլ եւս չեն հետաքրքրում ճապոնացիներին եւ նրանք համոզուած են, որ քաղաքական գործիչների առողջ դատողութիւնը պիտի թելադրէ նրանց ամէն ջանք գործ դնել պաշտպանելու հաշտութեան եւ խաղաղութեան վե՛հ գաղափարը ժողովուրդների մէջ...։

Վ. - ՌԻՆԻ

ԳՐԵԼ ԿԱՐԵԼԻ ԵՂԱԾԻՆ ՉԱՓ ՄԱՔՈՒՐ, քանի որ մեծ մասամբ տողաշարով կը շարուի ՅԱՌԱՋը։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ մելանով։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊՈՒՔՐԷՇԷՆ

ՓՈՐՁԱՆՔ ՄԸՆ ԱՒ ՄԵՐ ԳԼԽՈՒՆ

ԽՄԲ.— Հոկտ. 7ին թղթակցութիւն մը հրատարակեր էինք այս մասին։ Նոր ստացանք այս գրութիւնը, որ կը բանայ տագնապին զանազան ծալքերը։

Մեր գաղութը ասկէ առաջ նախանձը կը գրգռէր հայկական միւս գաղութներուն։ Ճանչցուած էինք իբր խաղաղ ու օրինապահ գաղութ մը, զբաղած մեր ներքին մշակութային գործերով ու ժամանակ չէինք ըլլար օին վէճերով։ Գործ չունէինք հայրենադաւներու եւ խառնակիչներու հետ։

Բայց մօտ տարի մըն է որ հետզհետէ մեր գաղութն ալ կը սկսի փոթորկիլ. Ծանակչութեան սրտը ամէնէն առաջ իր որջը դրաւ Պուքրէշ՝ կեդրոնը ու սկսաւ կրծել գաղութը սրտէն։ Տարի մը եղաւ որ հոս ալ քանի մը մունետիկներ ու փարձկաններ հիմնեցին Հօկը (մեր գլխուն մեծ հոգ) ու սկսան «գործունէութեան»։ Նախ պղտորեցին միջավայրը, սայթաքեցուցին մինչեւ հիմա գեղեցիկ անցեալ ունեցող մարդիկ, առին զանոնք իրենց ձանկը, շահագործեցին զանոնք ու կը շահագործեն։ Հիմա ալ անցան իրենց բուն նպատակին՝ պղտորել ու քայքայել հայ կեանքը գաղութներուն մէջ (վա՛յ ձեզ պղտոր ջուրի ձկնորսներ) եւ եթէ կ'ուզէք, յաջողութեան որոշ նշաններ ալ կ'երեւան անոնց։ Քայքայելէն ու աւրելէն դիւրին ի՞նչ կայ. Հոս ալ կ'ուզեն Ցեւնաստան մը կամ Սուրիա մը դարձնել, պառակտել գաղութը ու լեցնել իրենց չուրցած հոգիները գիւղային հրճուանքով մը։

Ինչ՞ը չըրին, Աստուած իմ, քէնն ու նախանձը արծարծեցին ամէն կողմ, փարակեցին ու այլասերեցին հոգիները ցնորական միտքերով, դրամ հաւաքեցին Հայաստան զրկելու համար (կրնաք կասկածիլ թէ այդ դրամը ո՛ւր սահեցաւ)։

Երբ իրենց հարցուցի այդ մասին, ըսին

— Ի՞նչ միտք ունի նիւթական օգնութիւնը, մենք երախտագիտութիւնը կը կազմակերպենք...

Վա՛յ քեզ ժողովուրդ, ո՞ւր է Խորենացին որ ողբայէր բարձրաձայն— Ողբամ զքեզ Հայոց աշխարհ։

Բարեբախտաբար դեռ կան սրտցաւ մարդիկ, դեռ հայ գիտակից ու ողջամիտ մեր ժողովուրդը որ ուշ կամ կանուխ արժանի պատասխանը պիտի բերէ այս գիտակից մոլորածներուն

Բայց այս վերջինը —այս վերջինը ամէն չափ անցաւ— հոգիներն ալ [illegible]

Մ'մ կը պատմէր որ Ռումանիոյ Հայոց առաջնորդ Ցուսիկ Արք. Զօհրապեանն ալ անոնց գործերը պիտի դառնայ, ի շահ իր անձնական դիրքին. իր վերջին եղելթը որակելիք բառ չունիմ. Մէկ վայրկեանի մէջ աքացի տուաւ իր տարիներու պաշտօնակիցներուն, անցաւ հակառակորդ կողմը։ Եւ այս բոլորը՝ միայն իրեն հանգիստ կեանք մը ապահովելու մտադրութեամբ

Գիտէինք որ այս պարտաւորեալ վանականը անպէտ ու ծոյլ արարած մըն է, գիտէինք որ իր մտահոգութիւնները իր ստամոքսէն անդին չեն անցնիր. Գիտէինք այս բոլորը, բայց կը պարտէինք զայն, աղուոր ամսական մըն ալ կապած՝ կը սպասէինք որ ժամանակի ընթացքին իր սխալները շտկէ. Էհ, ան ալ մարդ է, կ'ըսէինք, կը շտկուի։ Բայց ան ոտքի տակ առաւ մեր գաղութին սրբազան իրաւունքներն ու սովորութիւնները, վշտացնելով մինչեւ իսկ մեր դարերէ ի վեր հոս հաստատուած հայրենակիցները։

Թոյլ տուէք խնդիրը պարզ ըլլայ, Յառաջի ընթերցողներուն, պատմեմ դէպքերը ծայրէն, կարճ ու ամփոփ։

Տարիներու աշխատանքէն յետոյ, վերջապէս կարելի կ'ըլլայ, Փրօֆ. Նիքոլա Եօրկայի կառավարութեան օրով վաւերացնել տալ պետութեան Ռումանահայ Թեմական կանոնագիրը ու այսպէսով կազմել ուրոյն ու ինքնավար կրօնական համայնք մը, ամէն միւս փոքրամասնութիւններու կողքին ու կը գումարուի Ռումանահայ առաջին պատգամաւորական ժողովը. Պուքրէշի պատգամաւորներէն մէկը, համակրելի անձնաւորութիւն մը այլապէս, բայց դժբախտաբար ինկած Հօկի որջին մէջ, ստացած չըլլալով անհրաժեշտ թիւով քուէներ, պատգ. ժողովը կը բեկանէ անոր պատգ.ի հանգամանքը։ Անոր վրայ Պուքրէշի միւս պատգամաւորներէն ոմանք, տեսնելով որ փոքրամասնութեան մէջ են, կը հեռանան ժողովէն։

Անկէ կը պայթի պայքարը։ Դուրսէն բանսարկութեանց երկար շարք մը ամենադաժան ձեւով, բայց որոնք երբեք չեն խանգարեր պատգ. ժողովի աշխատանքները։ Անոնք հիմնուած կանոնագրի տրամադրութիւններուն յառաջ կը տանին իրենց աշխատանքները։ Կ'ընտրուի Ռումանահայ Թեմական գործադիր մարմինը որ եւ կը վաւերացուի դաւանութեանց նախարարութենէն։ Քիչ յետոյ տեղի կ'ունենան Պուքրէշի Թաղական խորհուրդի ընտրութիւնները (մայիս)։ Այստեղ կը սկսի ապօրինութիւններու երկար շարք մը։ Նախ կը մերժուի (իբրեւ թէ ուշ մնացած ըլլալուն պատճառաւ) ժողովրդական միութեան ընտրելիներու ցանկը, ապա թոյլ չի տրուիր որ Պուքրէշի դրացի երկու քաղաքներու, Պլոյէշթի եւ Ճիուրճիուի Հայերը քուէարկեն— բան մը որ այսպէս կոչուած «պլոքը» (Հնչակ, Ռամկավար, Համայնավար, Հօկ) կը սարսափեցնէր։ Եւ ուրիշ քանի մը ցայտուն ու վրդովիչ ապօրինութիւններ։ Ընտրութիւնները տեղի կ'ունենան մէկ ցանկի վրայ միայն, այսինքն «պլոքի» ցանկին վրայ։ Ժողովուրդի մեծ մասը իր վրդովմունքը յայտնելու համար կ'երթայ կը փրցնէ իր քուէաթուղթը, բայց չի քուէարկեր։ Վերջապէս «կ'ընտրուին» թաղականները։

Կը սկսին բողոքները տեղւոյ Թեմականի գլխուն —իբրեւ վերին մարմին։ Ժողովը լսելով բողոքները ու գտնելով յարուցուած խնդիրը արդարացի ու Թեմական կանոնագրի հիմնական կէտերուն հակառակ, կը բեկանէ ընտրութիւնը եւ կը նշանակէ առժամեայ թաղականութիւն մինչեւ նոր մը ընտրութիւնը. Սակայն մեր «պլոքի» պարագլուխները չեն անսար Թեմականի որոշման ու կը դիմեն Դաւանութեանց նախարարութեան, իրենք զիրենք վաւերացնելու համար։ Այսպէսով առաջին [illegible] Թեմականին որ կառավարական ու թագաւորական հրամանագիրներով ճանչցուած էր իբր թեմին վերին իշխանութիւնը որուն պարտին հպատակիլ բոլոր միւս ստորադաս մարմինները։ Նախարարութենէն իրենց կը պատասխանուի որ իրենք չեն ուզեր միջամտել մեր ներքին գործերուն ու ցոյց կը տրուի Թեմականի հասցէն։

Տեսնելով որ ուրիշ ճար չկայ, Թաղականները կը յամառին մնալ իրենց աթոռներուն վրայ ու կը մերժեն յանձնել դիւանաթուղթերն ու կնիքը առժամեայ Թաղականութեան։

Բնականաբար Թեմականին համար շատ դիւրին էր օրէնքի ուժով ու բռնի հեռացնել զանոնք իրենց աթոռներէն։ Բայց կը խուսափէր կառավարական միջամտութենէ։ Փորձուեցաւ անուղղակի միջոցներով ու զանազան ազդեցիկ հայրենակիցներու միջնորդութեամբ հաշտութեան եզր մը գտնել «պլոքի» թաղականներուն հետ։ Անոնք անդրդուելի էին ու կը յամառին իրենց պաշտօնին վրայ մնալ։

Թեմական Գործադիր Մարմինը տեսնելով որ իր բոլոր դիմումները ապարդիւն կ'անցնին, կ'որոշէ օգոստ. 18ին հրաւիրել բացառիկ պատգ. ժողով ու անոր իրաւասութեան ենթարկել այս գայթակղալից պարագան

— Ո՛չ, չըլլար կ'ըսեն, «պլոքի» եւ անոնց պահուըտած հովանիները, մեր առջեւները արտասահման մեկնած են պըտըտելու, պէ՛տք է յետաձգել.

Մինչեւ հոս թէ՛ իս առաջնորդ Ցուսիկ ամբողջովին կը բաժնէր Թեմականի տեսակէտները, կարծիքներն ու որոշումները։ Բայց չես գիտեր յանկարծ ինչ անցաւ դարձաւ, խնդիրը ուրիշ կերպարանք ստացաւ։ Առաջնորդը սկսաւ դառնալ։ Ամառնային արձակուրդի օրերուն ան կը քաշուի գեղեցիկ ամառանոց մը, իր վիզն ու փորը քիչ մըն ալ պարարտացնելու համար։ Մինչ այդ լուրեր կը հասնին թէ էջմիածնի մէջ կաթողիկոսական ընտրութիւններ տեղի պիտի ունենան։

Հ. Յ. Դաշնակցութենէն վտարուած Գարօյր Լեւոնեան ու անոր հետ «պլոքի» մարդիկը կը սկսին Ցուսիկին ականջին ի վար բաներ մը փսփսալ։ Բաներ մը որ կը թուլցնեն մեր Թալամարթ առաջնորդին ջիղերը։

— Հայաստան երթալ կայ— եւ յետոյ ի՞նչ գիտես կարելի է կաթողիկոս ալ կ'ըլլաս քեզ եւ ամէնէն քիչը կրօնական խորհրդոյ անդամ —անդամ մը հոն որ երթաս կե՛ր, խմէ՛, քէֆդ նայէ։

Այս հեռանկարը կ'երեւի շատ հրապուրած է սրբազանը որ յանկարծ իր առագաստները ուրիշ կողմ դարձուց։ Եւ, առանց կանխօրօք Թեմական ժողովին խորհուրդ հարցնելու կ'որոշէ յետաձգել բացառիկ պատգ. ժողովը, որ իր վճիռը պիտի տար ինչպէս վերը ըսի Պուքրէշի Թաղականական ապօրինի ընտրութեանց առթիւ։ Աւելի հեռուն երթալով պաշտօնական նամակ մը կը գրէ Թաղականութեան եւ հայրական ողջոյններով զանոնք կը հաստատէ իրենց պաշտօնին վրայ, հակառակ Թեմականի միւս բոլոր անդամներու կամքին, մոռնալով որ քանի մը ամիս առաջ բեկանած էր անոնց ընտրութիւնը։ Քիչ յետոյ պաշտօնէ կը հեռացնէ Թեմականի քարտուղար Յ. Ծ. Սիրունին, որուն հետ տասը տարի անընդհատ պաշտօնավարած էր եւ որ անգնահատելի ծառայութիւններ մատուցած էր իրեն։ Շնորհիւ Գ. Յ. Ծ. Սիրունիի բացառիկ ջանքերուն էր որ Թեմական կանոնագիրը վաւերացուեցաւ ռումէն պետութեան կողմէ։ Վերջապէս Յ. Ծ. Սիրունին էր որ տասը տարուան ընթացքին պարտկեց այս անճարակ մարդը հոս, աշխատելով սրբագրել անոր սխալները, շնորհիւ անոր էր որ ռումէն պետութիւնն ու թագաւորը հաստատեցին զայն իբր առաջնորդ Ռումանահայերուն։

Բայց այս վեղարաւոր սատանան տեսնելով որ իր վրայ այլեւս հակակշիռ կայ եւ չի կրնար կամակատար գտնել, ուզեց միանգամայն ընդմիշտ ազատել Թեմականի ձեռքէն ու «պլոքի»ներուն հետ ձեռք ձեռքի դիմեց կառավարութեան ու պահանջեց Թեմականի լուծումը, որպէսզի նորէն առաջուան պէս ինքնագլուխ գործէ ու իր մեքենաները լարէ ասոր անոր դէմ. Կը մոռնար «սրբազանը» որ Թեմականը պատգ. ժողովի կողմէ ընտրուած մարմին է եւ հաստատուած կառավարութենէն, մինչ ինք ընտրուած չէ պատգ. ժողովի կողմէ, այլ միայն անուանուած։

Թեմական մարմինը տեսնելով որ առաջնորդը ամէն չափ ու սահման կ'անցնէ —ասկէ երկու շաբաթ առաջ կը դիմէ նախարարութեան խնդրելով մանրակրկիտ քննութիւն ու պահանջելով առաջնորդին հանդէպ կանոնագրի տրամադրութեանց գործադրութիւնը։

Պետական քննիչը սկսած է հարցաքննութեանց եւ կը սպասուի արդիւնքին, որ հրապարակ գալուն պէս կը հաղորդեմ «Յառաջի» ընթերցողներուն

Վերջին պահուն կ'իմանամ թէ առաջնորդը, որ նախարարութեան խնդրագիր տուած էր Հայաստան մեկնելու վիզէ ստանալու համար— անուղղակի միջոցաւ դիմած է նախարարութեան որպէսզի վիզէն մերժուի, որովհետեւ յուսախաբութիւններ կը սնուցանէ Լոնտոնի առաջնորդական թափուր աթոռին համար ուր կը յուսայ աւելի հանգիստ եւ գեղխ կեանք մը վարել...

ԱԳԱԹԱՆԳԵՂՈՍ

Գործազրկութիւնը Լիոնի մէջ

— :։: —

Գործազրկութիւնը սուր տագնապ մը ստեղծած է Լիոնի մէջ։ Արձանագրուած գործազուրկներուն թիւը կը հասնի 5759ի։ Քաղաքապետութիւնը մէկ միլիոն ֆրանք վարկ բացաւ իբրեւ նպաստ գործազուրկներուն։ Ասկից զատ 100 հազար ֆրանք ալ քուէարկեց հասարակաց շինութեանց համար, որոնց մէջ պիտի աշխատցուին անգործները։ Դարձեալ ստեղծուեցաւ գործազուրկներու նպաստամատոյց կոմիտէ մը, որուն կը մասնակցին առեւտրականներ, ճարտարարուեստի ներկայացուցիչներ։ Այս կոմիտէն պիտի դիւրացնէ քաղաքապետութեան գործը, օգնութեան հասնելով քաղաքին անգործներու մեծ զանգուածին, դրամ ճարելով, մանուկներուն խնամքը ստանձնելով եւայլն։

Որոշուած է նոյնպէս, գործազուրկներուն գործ հայթայթելու համար, վերաշինել քաղաքին փողոցները, հիմնել մարզադաշտ մը, ընդարձակել գերեզմանոցը։

Քաղաքապետութիւնը որոշած է այս նպատակով 2,889,000 ֆրանք փոխառութիւն մը կնքել պետութենէն։

Շնորհիւ ծրագրուած աշխատանքներուն, հերթով գործ պիտի լծուին անգործ բանուորներու խումբակներ, եւ այս ձեւով պիտի թեթեւցուի նպաստամատոյց սնտուկին բեռը։

Բոլոր այս ծրագիրներով, Լիոն քաղաքը ամբողջ այս տարուան ընթացքին, 12 միլիոն ծախսուած պիտի ըլլայ տագնապին ենթակայ գործազուրկներուն համար։ Միւս կողմէ կը յուսացուի, որ ճարտարարուեստական ուրիշ քաղաքներու տագնապին փարատումով բազմաթիւ գործազուրկներ կրնան մեկնիլ գործ գտնելու, թեթեւցնելով քաղաքին ծանր հոգը։

« ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՀԱՆԴԷՍԸ »

— :։: —

Հոկտեմբեր 9ի կիրակի օրուան … նախաձեռնութիւնը արդարացուց … ստեղծութիւնը Փարիզի հայկական … հաստատութիւններուն, որոնք … ներ առաջ հաւաքուեցան մեծ … նելու գաղափարին շուրջը … եւ արուարձաններու հայութիւ… հոծ ներկայութեամբ հաստատեց … որքան իր սրտին մօտիկ է իր … ւոր եւ հայրենի հարազատութիւն… գային մշակոյթը, թէ անոր նուիր… «Օրը» մէկն է մեր նուիրական … Տօներէն

Հակառակ առաջին … ստուարութեան եւ անհրաժեշտ … ներուն, կարելի եղաւ համախմբ… ւազոյն ուժերը հայ մշակոյթի … րեր ճիւղերուն։ Այս ուղղութեամբ … արդէն հարթուած է ճամբան … տարիներու տնտեսապաշտութեան … րանք պէտք է հետզհետէ զա… միայն մեր հին մշակոյթին փառ… նութիւնը այլ նաեւ մեր մշակոյթ… ներկայ կեանքին պատկերը, կեն… եւ յուսալից, հոգ չէ թէ ամեն… դակ պայմաններու մէջ ապրուած

Հանդէսին առաջին մասը սկս… խագահին բացման խօսքէն վերջ … միասս երգչախումբի երգերով … պատրաստուած եւ լաւ երգուած … տորներ. Ընտրութեան մէջ թէ … փափաքելի ըլլար որ տեղ տրուէր … եւ մեր ինքնուրոյն կրօնա-պատմ… երաժշտութեան, ճոխ գանձարան… հայ ստեղծագործութեան որ … կնայի է թէ ինչու, երեւ… հայկական երգչախումբերու … Կար անշուշտ «Ո՛վ գեղաչքու… կծը, հակառակ «չարական» … նոր հեղինակութիւն մը։ Նաեւ … էր «Ո՛վ մեծասքանչ» Շնորհ… լի է «Կոմիտասի գեղօվարդի» … գոյեան որ տարիներու յաման… տանքով կրցաւ իր խումբը հա… րոշ կատարելութեան։ Զգալի է … ներու, մանաւանդ … ձայներու հաւասարակշռած … բաժանումը։

Օրուան տօնին նուիրուած էր … կու կարճ ուղերձներ ընկ. Արշա… նի եւ Ա. Զօպանեանի կողմէ

Ջութակահար Յ. Աղաջանեան, դժբախտաբար շատ քիչ … կ'երեւայ հայկական երեկոյթներ… մէջ, այդ օրը գերազանց ինքզինք… իբրեւ տաղանդաւոր եւ … ուեստագէտ։

Հանդէսին առաջին մասը վերջա… Օր. Հայկանուշ Թորոսեանի երգով… Դժուար է ըսել թէ ինչ է այս երգ… հին արուեստի հմայքը որով … ու գերած է հասարակութիւնը … թէ վերջացուցած է «Կալինը» … նիւր» երգերը Կոմիտասի … հը կ'արտասանէ … «կնցցէ»ներով։ Կը ստիպուի … «Հօյ նարէ»։ Այս վերջինը հեղինա… թիւնն է Վ. Սարգսեանի, Կարգա… տին հոգեկան ժառանգութեան … րեւս ամէնէն մօտիկ ժառանգորդ … որ, հայ արուեստի … կրնար ինքզինքը ամբողջովին … հայ երգին։

Թորոսեան կ'երգէ երեք ալ … սար յաջողութեամբ եւ … տով։ Իր ձայնը ջինջ է, հնչուն … ցըր։ Ըսինք բնութեան շնորհ … ուեստին «թէքնիքը»ն ալ … կը պարտի իր յամառ աշխատանք… եւ բողոքական … Բայց, ի՛նչ … տարբեր է այդ երկուքին … դարձուցած է «հայ ժողովուրդ… շունչին», Թորոսեան իր բերնով … եւ օտար «թէքնիքը» գործածած … րեւ ոսկի կամուրջ, հասնելու … փանցելու համար «հայ հոգի … հա Հայկանուշին … գածին մէջէն անիկա պէտք … ուել ինչ որ կը խօսի … սրտին։

Եւ ամէն անգամ որ կ'երգէ Հայկա… նուշը, ժողովուրդը կը ծափա… խելայեղ, կը պահանջէ անվերջ … նութիւն եւ… կ'արտասուէ, … շատակի մը, կարօտցած դէմք… ստուերը տեսած ըլլալու … քով։

×

Կիրակի օրուան հանդէսը ունեց… մասնաւոր յաջողութիւն մըն ալ … վրիպած չէր շատերու ուշադրութ… նէն

«Մշակոյթի Օրը» իր թեւերուն տակ … հաւաքած էր մէկ քանին հայ … դաւակներէն որոնք օտար … սաղերն են արդէն։

Մաքսուտեան, շարժանկարի «Հ… խարդը», առաջին օրէն … ինքզինքը տրամադրեց հայ մշակոյթ… օրուան տօնին։ Իր դիմումին շնորհի…

ֆրանսական գրականութեան յայտնի դէմքերէն Մորիս Բոսթան յառաջաբան գէմքերէն Մորիս Բոսթան յատկապէս այդ օրուան նուիրուած ձօն մը գրեց «Ձօն առ քաղցր Հայաստան», զոր Մաքսուտեան արտասանեց իր ալ ... ռին գեղեցկութեան խառնելով հայ մշակոյթի հանդէպ իր զգացած խանդավառութիւնը։ Բոսթանի առանձնաշնորհ ձօնը կը տպուի այս շաբթու «Գօժէ»ի արուեստագիտական ... մէջ։ Հանդիսականներու ընդհանուր ծափողջոյնը ապահովաբար աւելին տաք եւ անկեղծն էր որ Մաքսուտեան եւ իրմէ վերջ Թաւշութակի յայտնի վարպետը, Աւետիսեան, բաշխած են Փարիզեան բեմերու վրայ

Երկրորդ մասին մէջը, ... դաշնակահարուհին՝ Օր. Զաքարեան իսկ հանդէսը փակուեցաւ Բաստիոնին նուիրուած մասով։

Գմբէթեանի յեկամար ... հայ արուեստագէտներ ներկայացուցին Գարոնեանի «Պաղտասար Աղբար»ին «Դատաստանական ...» ... ներկայացումը

Կատակերգութեան ... Գարոնեանի գործերէն ոեւէ մէկը իրենց բեմական արուեստի նմոյշ ներկայացնելը բաւական վտանգաւոր ձեռնարկ է. ԹԷ՛ պրամատութիւնը կարելի չըլլայ արտայայտել, իբրեւ գեղեցիկ արուեստ, արդէն անիկա կը վերածուի գռեհիկ խեղկատակութեան

Գմբէթեանի եւ ընկերներուն խաղարկութիւնը անթերի էր այդ տեսակէտով եւ անոնք կրցին մեզի տալ Գարոնեանի անզուգական գրականութեան ներշնչած արուեստի կատարեալ նմոյշը

×

Իրրեւ յաւելուածական տեղեկութիւն՝ ... կազմակերպիչները նախապէս ... էին ... ձեր ... նել կամ նշանակել ... փոքր արժէք։ Ներկայացող ծախքերը անկարելի դարձուցին այդ մտադրութիւնը։ Փաւբիկի հայութիւնը կրնայ գնահատել եղած աշխատանքը եւ յիշել «Միութեան»ի ընդարձակ սրահը եւ վերնայարկը

«Հայ Մշակոյթի Օրը»հաստատէն ծախուեցաւ հինգ հարիւր օրինակ։ Արեւոյթ մը քաջալերական է եւ անմոռանալի հայ գիրքին համար։

Ֆրանսայիները ունին իրենց «գրքի շաբաթ»։ Ամէն տարի մեր շուրջը կը տեսնենք ... թէ որը իւրաքանչիւր հայ իրեն Մշակոյթի Օրը, տարուան գոնէ այդ մէկ օրը իւրաքանչիւր հայ իրեն պարտք համարէ հայերէն գիրք մը, որ եւ է գիրք գնել կամ նուիրել։

Ինքնաբերաբար «Հայ Մշակոյթի Օրուան» միացած կ'ըլլայ՝ հայ գրքի Օրը քիչ մը պէս արդէն եղաւ այս տարի Փարիզի մէջ։

Լ. Մ.

«ՄՆԱՑՈՐԴԱՑ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Անոնք որոնք չեն ստացած մինչեւ 512րդ էջին վերջը (պրակ 16րդ), տեղեկացնեն անյապաղ Ցառաջին։

Կը խնդրուի բոլոր բաժանորդներէն որ անյապաղ փոխադրեն իրենց անվճար պարտքերը։

Նոր բաժանորդագրուիլ ուզողները կը ղրկուի առաջին էջէն, փոխարժէքը կանխիկ՝ էջ 1–512, այսինքն 16 պրակ. կ'արժէ 16 ֆրանք։

ՓԱԽՍՏԱԿԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐԸ ԿԸ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱՆ

—)(o)(

ՑԻՒՐԻԳ, 7 Հոկտեմբեր. (Սեփ. Թղթ.).— 1923ին, երբ Սթամպոլիսքիի կառավարութիւնը ինկաւ, իր նախարարներէն ոմանք, բազմաթիւ հողագործականներու հետ, փախան Սերպիա։ Փախստականները հոն մնալու ստիպուած էին մինչեւ անցեալ տարի։ Ժամանակի ընթացքին մաս մը կրցաւ վերադառնալ, որովհետեւ խորհրդարանը ներում քուէարկած էր անոնց համար։ Անոնց վարիչները, սակայն, մինչեւ այժմ կը մնան հոն։

1931 յունիս 21ի խորհրդարանական ընտրութիւններէն ասդին, կառավարական Պլօքին մաս կը կազմէ, նաեւ հողագործական կուսակցութիւնը։ Դեռ առաջին օրէն, ներման հարցը օրակարգի վրայ դնել կ'ուզէր հողագործական զանգուածը։ Ատանց համար ներում քուէարկուեցաւ։ Բայց, վերադարձողներ քիչ եղան։ Այժմ, սակայն, կուսակցութեան մէջ երկուութիւն կայ։ Սօպրանիէի փոխ-նախագահը Զախարիէվ եւ վերջերս հրաժարեալ նախարար Նեյկովով կողմնակից են փախստական նախկին նախարարներու վերադարձին։ Իսկ կուսակցութեան վարիչ տարրերու մեծ մասը կ'որոշէ այդ խնդիրը։ Մուսերը կուսակցութիւնը պիտի ունենայ իր քոնկրէն։ Կիչէվ, որ այժմ կը վարէ կուսակցութիւնը, անհրաժեշտ չի գտներ անոնց վերադարձը քոնկրէէն առաջ, մինչ կողմնակից եղողները կը պնդեն որ ներումը ըլլայ նախ քան համագումարը։

Եւ որովհետեւ Կիչէվի տեսակէտին համաձայն երկար ժողովի այդ նիւթը պիտի յետաձգուի, Սերպիա եղող փախստականներէն մաս մը, գլխաւորութեամբ նախկին նախարարներ Հ. Աթանասովի եւ Ն. Աթանասովի, որոշած են քանի մը օրէն համբայ ելլել եւ հոկտեմբեր 16ին Սօֆիա ըլլալ։ Անոնք տեղեկացուցած են իրենց որոշումը պաշտօնապէս արդարադատութեան նախարարին եւ հողագործական կուսակցութեան անդամներէն ոմանց։ Վերադարձողները, ի բացակայութեան տարրերը առաջ, պետական պաշտպանութեան ... ըլլալով, անմիջապէս պիտի ձեր բակալուին։ Իրենք իրենց վերադարձը կ'արդարացնեն անով, որ երկար ատեն է վեր կը մնան օտար երկիր ու ծանր վիճակի մատնուած են։ Կը կարծեն թէ հոս զալով բարոյապէս ստիպած կ'ըլլան կառավարութեան ու իրենց կուսակցական ընկերները ժամ առաջ քուէարկելու ներումը։ Եւ սակայն, ինչպէս ըսի, կուսակցութեան մէջ երկուութիւն կայ ու այժմու վարիչները կը խորհին թէ անոնց, վերադառնալով, պիտի ազդեն իրենց կուսակցութեան զանգուածին ու համագումարին վրայ։ Մանաւանդ որ անոնց ու իրենց միջեւ քաղաքականութեան խոր տարբերութիւններ կան այժմ։ Օրինակ, յայտնի հողագործական մը, որ նոր վարիչներու կողմնակից մըն է, կ'ըսէր թէ «անոնք որոշում մը ունինք արգէն, առնուած մեր վարչական խորհուրդին կողմէ։ Անոնց կանխահաս վերադարձը պիտի մեկնուի իբրեւ գրգռիչ քայլ մը՝ ընդդէմ հողագործական կուսակցութեան եւ պլօքի կառավարութեան։

Վարչապետ Գ. Մուշանով եւս, արտասահման եղած ատեն, առիթ ունեցած է խօսելու իրենց հետ եւ խոստացած է նայիմբերի օկիզը ներում տալու։ Ան ըսած է, նաեւ, որ ներումէն առաջ վերադարձ մը՝ հողագործական համագումարին մէջ այժմու կառավարութեան դէմ տրամադրութիւն առնելու միտումի պիտի վերագրուի։

Այսուհանդերձ, անոնք պիտի վերադառնան։ Որոշ տեղ մը քալելով պիտի յառաջանան սահմանէն ասդին։ Հոս եղող իրենց կողմնակիցներու բազմութիւն մը պիտի երթայ մինչեւ սահման ու պիտի ընկերակցի անոնց դէպի Սօֆիա... պարզ է, որ ասիկա արդէն ծրագրեալ շարժում մըն է ու նախանշան մը պայքարի՝ կուսակցութենէն ներս, որ արդէն իսկ ներքին տագնապ մը անցուց ու զօրաւոր կրցան ... համագումարին՝ իրենց խօսքը լսելի ընել տալու համար։

Ռամկավար կուսակցութիւնը, ուրիշ եւ վարչապետ Մուշանով կողմնակից են, սակայն, Կիչէվի թեւին, որ ուժեղ է կուսակցութենէն ներս եւ բաւական խոհուն ու չափաւոր քաղաքականութեան մը ապացոյցները տուաւ մէկ տարուան ընթացքին։ Ասոր համար է որ, թէեւ դեռ որեւէ որոշում չունին դահլիճը իր բոնկլիք ընթացքին մասին, բայց ընդհանուր տրամադրութիւնը այն է որ «կառավարութիւնը պիտի չվարանի երկրին օրէնքները պարտադրելու իրենց բոլոր խստութեամբ»։

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ԱՑՈՐ Ո՛Ր Ն Է ԹՈՒՐՔԵՐԷՆԸ»

— :—:

Այս վերնագրին տակ, Եուսուֆ Զիա, որ «Ազգասէր» կը տնօրինէ, «Ճումհուրիէթ»ի մէջ կը գրէ.—

Այս ժողովը (լեզուական) ճիշդ ատեն՝ին կը հաւաքուի։ Որովհետեւ, մեր գեղեցիկ լեզուն վտանգին հետ դէմ յանդիման է։ Առանց «օրթօ այսնօֆէն»ներուն, գերմաններուն ... նիւթեր, «հիւլի ... թուրքերէնը լեզուներէն գրիչներուն անցաւ եւ գրիչներէն ալ ժամանակակից գիտակից մարդոց բերանը ցատկեց։

Օրինակ մը կ'ուզէ՞ք։ Ահա՛.

Փեստութիւն.— ֆօլիթիք վէ էկօնոմիք պիր բէալիէթ տիր։

Ֆաշիզմ.— Սօսիալ պիր բօնսէփսիօն ալթընտա բասիօնէլ էսասսաթը իլթիվա էտէն նասիօնալ պիր րէժիմին մօտէրն պիր էվօլիւսիօնը տըր.

Ի՞նչ է... Կը խնդա՞ք.. Ձեզ կատակե՞ր։ Այս տողերը սաք Պոլսոյ մէջ բարձրագոյն ուսում առաջնորդ երիտասարդի մը յուշատետրէն։

Ելէք, հասկնալու համար թուրքերէնի վերածենք

Փեստութիւն.— Սիհասի վէ իքթիսատի պիր չէ՛ նիյէթտիր։

Ֆաշիզմ.— իջթիմայի պիր թէլաքքըլ ալթընտա աքլի էսասսաթը իլթիվա էտէն միլլի պիր րէժիմին ասրի պիր ինքիլապըտըր։

Ի գո՜ւր... Կրկին իմաստ մը գտնել չի գար... Ուրեմն, յարգելի գիտունն ալ, այդ բացատրութիւնը ո՛չ թերթին, ո՛չ պարբերականին, ո՛չ գրքին մէջ որ կարդացեր է, չէ հասկցեր... Ու չհասկնալուն համար է որ այսպէս տարօրինակ թուրքերէնով մը իր աշակերտին գրել տուեր է։

Այս յարմարցուած լեզուն ինծի յիշեցուց հետեւեալը.—

Նասրէտտին Հօճային հարցուցեր են.

— Պարսկերէն գիտե՞ս։

— Հարկաւ, ըսեր է, եւ թէ յա՛։

— Քանի որ այդպէս է, ըսէ տեսնենք...

Հօճան, անմիջապէս յարմարցուցեր է.

— Եու քարշըտա տուրան էշէք պէնիմ էսթ։..

— Ամա՛ն, Հօճա, ըսեր են, ասոր ո՞ր տեղը պարսկերէն է.

— Վերջաւորութեան էսթը. պատասխաներ է

Անոր նման, կարծեմ թէ այս երջակցներու ամենադէտին ալ հարցնենք,

— Այո՛, այս տողերուն ո՞ր տեղը թուրքերէն է.

Նասրէտտին Հօճային նման մեզի ալ պատասխանը պիտի տայ, եթէ խելքը տեղը մէկն է

— Վերջաւորութեան տըրները...

ՄԻԱԿԵՐՊ ԴԱՍԱԻԱՆԴՈՒԹԻՒՆ

Նախակրթարաններու քննիչները ժողով գումարեցին, նոր տարեշրջանի ընթացքին միակերպ դասաւանդութիւն կիրարկելու համար։ Քննիչները այս տարի հոգ պիտի տանին մասնաւորապէս ընթերցանութեան, գրելու եւ թուաբանական ճիւղերուն։ Կը պահանջուի որ նախակրթարանի տղաքը բաներուն չկասկելով՝ արագօրէն կարենան կարդալ եւ կարենան գրել այնպէս մը որ կարդացուի։ Միւս կողմէ, նկատուած որ նախակրթարաններու տղաքը չորս գործողութիւններու կանոնները գիտնալով հանդերձ հաշուական գործերու մէջ կը դժուարանան եւ խնդրի մը լուծման ատեն չեն գիտեր թէ պիտի բազմապատկե՞ն, պիտի հանե՞ն, պիտի բաժանե՞ն թէ պիտի գումարեն.

ՄԱՄՈՒԼ

Դաշնակցութեան ուժը

—)(o)(—

Աքէէֆի «Նոր Օր»ը դիտել կուտայ խմբագրականի մը մէջ, աջէն – ձախէն Դաշնակցութեան դէմ արձակուած յուռաճներուն առթիւ (7 հոկտեմբեր).

— «Մտային պատրաստութեան համար Դաշնակցութիւնը ունի իր մամուլը, գրականութիւնը, դաստիարակչական ժողովները, վիճաբանական հաւաքոյթները, հանրային բեմը։ Դաշնակցութեան խօսքը, ազգային ու համամարդկային խնդիրներու մասին, անվերապահօրէն կը բացատրուի վերջերս մինչեւ ...

Հոգեկան պատրաստութեան համար Դաշնակցութիւնը ունի յեղափոխական անցեալը, հերոսներու պատմութիւնը, ընկերական հանդէսները։

Այս կերպով, Դաշնակցութիւնը դարձած է տեսակ մը դպրոց, որուն սկզբունքներէ առաջնորդուող համոզումով, ուր յաճախողները թէ հոգեպէս եւ մտաւորապէս բաւարարութիւն կը գտնեն, բաւական է որ սատակ ըլլան մարտնչելու եւ իւրացնելու տրուած դասերը

Բարոյական այսքան ամուր յենարան ունեցող կուսակցութիւն մը ոչ միայն չի քայքայուիր բռնապետական պայքարներով, այլ աւելի կը զարգանայ, աւելի կը տարածուի։

Ահա թէ ինչո՞ւ տասը տարուան «քայքայման» առասպելները իրականացած չեն ու չպիտի իրականանան

Ահա թէ ինչո՞ւ Դաշնակցութիւնը կը մնայ միակ առնական կազմակերպութիւնը՝ այս ժողովուրդին, հակառակ բազմաթիւ ճակատներէ իր վրայ արձակուող ռումբերուն։ Դաշնակցութեան քայքայումը ցնորք է. ոչ մէկ ուժ չի կրնար զայն քշել հրապարակէն։ Եւ ասիկա անոր համար որ Դաշնակցութիւնը մարմնացած բարոյականն է։

Կ'արգահատանք ու կը ծիծաղինք անոնց վրայ, որոնք յամառօրէն կը շարունակեն սուգնել Դաշնակցութիւնը, գրպարտութիւններով ու ստերով։ Կը լսենք ու կանակ կը դարձնենք։ Դաշնակցութիւնը մեզի տուած է ամէն գիտութիւն ու միջոց, որպէս զի բարոյական բաղադրեալը։ Ու տասն անգամ ստուգէք յետոյ, մեր եզրակացութիւնը եղած է այն, որ Դաշնակցութեան դէմ մղուած պայքարը բացարձակապէս ներշնչուած է ստոր ձգտումներէ եւ անհատական շահերէ։ Դաշնակցական զանգուածը այս ստուգումները տասն անգամ կատարելէ յետոյ, աւելի մեծ ամուրութեամբ ու նուիրումով կապուած է իր մտաւոր ու հոգեկան ծնողին, որուն բարոյական հեղինակութեան առջեւ կը խոնարհի։

Դաշնակցական զանգուածը աշխարհներու հետ չէ, ոչ ալ մարդամեքենայ։ Իւրաքանչիւր Դաշնակցական իր կոչումին բացարձակ գիտակցութիւնը ունի։ Իւրաքանչիւր Դաշնակցական գիտէ թէ ինչու մաս կը կազմէ կուսակցութեան եւ ինչ նպատակի համար գոհողութիւն կ'ընէ։ Եթէ գիտակցութիւնը չըլլար, արդէն Դաշնակցութեան այսօրուան արժէքն ու ուժը գոյութիւն ունենալէ կը դադրէին»։

հազար ֆրանք տուրքի ենթակայ անձին եկամուտէն եւ հազար ֆրանք ֆրիին հոգատարութեան տակ գտնուող իւրաքանչիւր անձի համար։

Յառաջիկայ տարուան մէջ, Փարիզի տուրքի ենթակայ ամէն բնակիչ, օգտուելու համար այս օրէնքէն, պարտաւոր է վաղը (15 հոկտեմբեր) քաղաքապետութեան հաղորդել իր կացութիւնը.—

1.— Ընտանիքի պետին ազգութիւնը։

2.— Իր հոգատարութեան տակ գտնուած անձերուն անունները։

3.— Անոնց ծննդեան թուականն ու տեղերը։

4.— Եթէ հիւանդկախ, անդամալոյծ կայ, ուելցնել։

Ի՞նչ է ինք ընտանիքին (հա՞յրը, մա՞յրը, մեծ հա՞յրը, մեծ մա՞յրը)։

Քաղաքապետութիւնը արդէն պատրաստած է հարցարաններ, կրնաք դիմել եւ պահանջել լեցնելու համար։

Ընտանիքի պետին հոգատարութեան տակ կրնան համարուիլ, նոյն տան մէջ բնակելու պայմանաւ.

1.— Հայրը, մայրը, մեծ հայրը, մեծ մայրը, սուրբ ազգականը, 70 տարեկանէ վեր (այրիները 60 տարեկանէ վեր) կամ անդամալոյծ։

2.— Զաւակը, թոռները եւ որդեգիրները, 21 տարեկանէ վար մինչեւ 1 յունուար 1933 կամ անդամալոյծ։

3.— Իր խնամիները կամ այն անձերը, որ մեծցուցած են զինք, 70 տարեկանէ վեր կամ անդամալոյծ։

Ասկից զատ, պատերազմի այրիները, որ չեն ամուսնացած տակաւին, կամ 31 մարտ 1919ի օրէնքով արդեւափակուած պատերազմի յիմարներու կիները, որոնց հազար վեց հարիւր ֆրանքէ աւելի վարձք չեն վճարեր, ինչպէս նաեւ այն ծնողները, որ բազմաթիւ զաւակներ ունին պատերազմի մէջ ինկած, ինչ որ ալ ըլլայ իրենց վճարած վարձքը, տուրքէ դերծ մնալու համար կրնան դիմում մը կատարել Քաղաքապետութեան։

Փարիզի բնակիչներու շահերը

Համաձայն 25 Դեկտեմբեր 1930ի օրէնքին, Փարիզի Քաղաքապետական Ժողովը, 13 Յուլիս 1932ի նիստին մէջ, որոշեց Փարիզի բնակչութեան կահաւորման տուրքը զանձելու ատեն, հաշուել զեղչելով ութը հարիւր ֆրանք տան վարձքէն, ինչպէս նաեւ զեղչել ութը հարիւր ֆրանք իւրաքանչիւր անձի համար, որ հոգատարութեան տակ կը գտնուի տուրքի ենթակայ անձին կամ ընտանիքի պետին։

Դարձեալ 25 Դեկտեմբեր 1930ի օրէնքին 2րդ յօդուածին համաձայն, նոյն զեղչը կը կիրարկուի նաեւ բնակարանային տուրքին վրայ։ Նոյն օրէնքին 4րդ յօդուածին համաձայն, Փարիզ քաղաքին մէջ կիրարկուած բնակարանային յաւելուածական տուրքը կը հաշուուի զեղչելով վեց

Բժշկական համաժողով

Փարիզի բժշկական համալսարանին մէջ բացուեցաւ բժշկական համաժողով մը։ Բացման խօսքով արտասանեց, Փրոֆ. Գրդանսան շօշափեց կարգ մը կարեւոր հարցեր, այսպէս — նոյն մարմնի յատուկ տարբեր հիւանդութիւններ կը պատահին, ինչպէս նոյն տեղը կը թողու տարբեր արդիւնքներ, ինչ որ հետեւանք մըն կը դառնայ թէ չկայ հիւանդութիւն, այլ կան հիւանդներ։ Թոքախտականութեան կարգին, բաղձանք յայտնուեցաւ, որ Փարիզի հիւանդանոցներուն մահճակալներու թիւը, այժմ 24—000, աւելցուի, ինչպէս ցոյց կուտայ պահանջը.

ՏԵՍԱՅԱՆՔ

ԿԵԱՆՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ, Տարեգիրք. Գ. Տարի։ 1933։ Փարիզ։ Մօտ 300 մեծադիր էջ, ճոխ տպագրութեամբ եւ բազմաթիւ պատկերներով։ Գին 30 ֆրանք (Ֆրանսա եւ Պալքանեան երկիրներ)։ Ուրիշ վայրեր՝ 1.50 տոլար։ Դիմել՝ M. et M Barsamian, 94 rue Lafayette, Paris. (10e)։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ 22

ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ...

— Որքա՞ն ժամանակ եղաւ ձեր հոս ըլլալը, շարունակեց դրդուած ու համարձակութեան փորձով մէկուն պէս

Ձեմ գիտեր։ Ի՞նչ հարկ գիտնալ. օր մը աւելի օր մը պակաս

Անհնար էր այս մարդուն հետ խօսիլ։ Արհամարհոտ կեցուածքով մը կը չափէր զիս։ Ցանկարծ.

— Արեւելցի՞ եւ։

— Այո՛, եւ վարժուած մտերմութեան. կը տեսնէք կը նեղուիմ առանց անոր։

— Կասկածելի պատճառ... ո՞վ քեզ կ'արգիլէ ընկերանալ միւսներուն։ Արդէն հարկ չկայ ատոր. հետդ սփռով ալ են։ Առանց ստելու խոստովանէ վայրենի ձեւերէ», տարօրինակութիւնէս հետաքրքրուիլը...

— Բայց ներեցէք ես...

— Կը բաւէ՛։ Գիտցիր որ ատանք զիս շահող արժանիք չեն, ես արդէն արժանիք չունիմ։ Կը բաւէ, գիտցիր որ շատ խօսեցայ։ Ցետոյ չեմ սիրեր ամէն բանի մտօրինակօրէն մտոող ըլլինդ. .

Հեռացաւ, դարձնելով ձգելով զիս։ Կարծած կարծիքս թուլցաւ, խանդարուած մըն է գուցէ։ Ամէն պարագայի մէջ, հետաքրքրութիւնս բաժանման գործողութիւնէն անցաւ։ Մեղք։

Յուլիս 7

Կէսօրուան սեղին վերջ, տանձին կը դառնայի պարտէզին մէջ կարճ շրջանս։ Միւսներէն մեկնեցաւ, միացաւ դանդաղ քայլերուս։ Առանց իրարու նայելու շարունակեցինք լռութեամբ։ Միացած էր. հետաքրքրութիւնս կրկին զօրացուցած եւ ընդհանուր բարոյագրականութեան գործողութիւններէն անցաւ։ Սակայն շափով մը վերատրուած կը զգայի անցեալ օրուան պատահածէն։ Հիմա որ ինք քովս եկեր էր, որոշեցի լռել։ Եթէ լռել էր մտադրութիւնը աւելորդ պիտի ըլլար սկսիլ։ Սպասեցի.

Գրգռուած ձայնով մը որ սպառումի տագնապը կը մատնէր, պոռաց երեսիս.

— Ինչո՞ւ եկար ձեր երկրէն։

Ու չձգելով պատասխանել անհամբերանքով շարունակեց

— Ուսանելու, այնպէս չէ՞, ձեր քաղաքակրթութեան վրայ հիանալու, նորութիւններ առնելու։ Կամ հինցած թանգարաններէն ներշնչուելու, նոր գաղափարներ ներածելու...

Ա՞յդ ալ չէ։ Գործու՞ր, աշխատիլ, դրամ շինել ու հարուստ վերադառնալ... ինչ ալ ըլլայ, եւրոպական սխալներ էք դուք. Արեւելցիներդ։ Հարուստ երկիր մը Թշուառութեան ու գերութեան թողած զալ մուրալով յանձնագործութիլ։ Եւ դուք չէք սորվիր, որովհետեւ չէք տեսներ։ Իսկ երբ մենք կուգանք ձեզի, կ'առնենք՝ ինչ որ ունիք լաւ ու արժէքաւոր։ Ձեզին գնով։ Երբեմն «բարիք» ալ կ'ընենք ձեզ անոնցմէ զրկելով։ Շարունակեցէք շարունակեցէք զալ հոս ու փճացումի գնով առնել ինչ կայ կեղծ ու աւելորդ...»

Ժպտեցայ, ցաւագին մտածում մը հոգիիս մէջ։

Ու մեղմութեամբ, քանի մը բառով բացատրեցի պարագաս.

— «Միւսնոյնն է բառ, ըսելիքն դեռ, դուք, ձեզմէ առնուելիքը ինքներդ կը բերէք, եւ ի՛նչ կ'առնէք փոխարէն հու լաւ, լա՜... անուղղելի մոլութիւններ, գիտեմ գիտեմ կը ճանչնամ քիչ մը...»

Սիրտս նեղուիլ սկսաւ։ Շունչ առի երբ cure-ի զանգը հնչեց Հեռացայ լուռ

Յուլիս 8

Փաբրիկ լուրեր.— Երկու ծանրացած հիւանդներ իրենց ընտանիքէն վերադարձան։ Ձեմ տեսած զիրենք։

Նախկին կօշկակարը նախկին գերծակին զրպանէն նոր թղթապանակը գողցեր էր, երբ այս վերջինը տաքին պատճառով բաճկոնը հաներ էր։ Թղթապանակը պարապ։ Կօշկակարը զղջացած։ Գժտութեան, հաշտուեցին։ Դերձակը ուզեր էր վռնտել տալ։ Բայց համոզեցինք։ Ապա կօշկակարը 4 բաժակ գինի տախտակներէն վճարեց. Հաշտութեան ժողովականներէն մէկն ալ ես էի։ Սակայն ախորժակս փախցուց այս ախորժակը։

Ջերմաչափը 37 աստիճան տաքութիւն կը ցուցնէ։ Հով չկայ։ Դժուար կը շնչենք։

Յուլիս 10

— «Չեսա կուզա՞ս», հարցուց Կապրիէլ Ֆէնսօգը։

Հետեւեցայ։

Բաւական հեռացանք չէնքէն։ 200 քայլէն աւելի

Ու անտառէն զատուած խումբ մը մայրիներուն տակ կեցանք

Փափաքս այնքան մեծ էր՝ կանանչին վրայ պառկելու, որ առողջապահական բոլոր խորհուրդները անտեսեցի

Քէնսօգ ծառերուն գետին հասնող ճիւղերուն մէջէն թուղթով պահուած բան մը գտաւ հանեց ու բանալով.

— Վայրի եղակներ են ըսաւ կամաց, կե՛ր։ Ես ուտանձին զտալ տեղը, անտառին խորն է։

— Քիչ մը թթու է։

Ինչ թէ.

— Գէշ եղածը։

Վերջիններն ալ կլլեց։ Թուղթը նետեց ու չորս տերեւով ատամը փնտռել սկսաւ։ Ապա դարձաւ ու կէսմանցած խօսք մը շարունակելու պէս ըսաւ.

— Գեղեցիկ է աղջիկը, բոլորն չկայ։

— Ի՞նչ աղջիկ։

— «Ազարակապանին»։

— Հրմէ։ Գո՞րծ մը ունիս հետը։

— Ձէ՛։ Ու լռեց։

Պարզ էր որ ինծի եղակ հրամցնելու համար չէր բերած հոս։ Սակայն ինչո՞ւ. Հիմա բան մը խօսելու միտք չունէր։ Թերեւս ըսելիք ալ չունէր։

ՓԱՑԼԱԿ ՄԻՔԱՅԵԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

Ց. Հ. Դ.

Գաւառ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ Անտօք ենթակոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 7.30ին Դուրեան Գրադարանին մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ԼԻՈՆԻ կոմիտէն ատիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Կուկունեան խումբը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Ներկայ կ'ըլլայ կոմիտէի ներկայացուցիչը։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Ռոստոմ ենթակոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովը՝ այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, 64 բիւ տը լա Րէփիւպլիքի սրահին մէջ։ Ներկայանալ անդամատոմսով։

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն ստիպողաբար արտակարգ ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի Քրիստափոր, Ակնունի եւ Ռոստոմ խումբերու բոլոր ընկերները, այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 7.30ին, Հ.Ց.Դ. Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

Փարիզ եւ արուարձաններ

Հ.Ց.Դ.ԲԻԻՐՕԻ կարգադրութեամբ, ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրուին Անիէռ-Գուա Քոլոմպի Եռագոյն, Փոթորիկ, Մասիս եւ Ըզատամարտ խումբերը, այս կիրակի, ժամը 2ին, 39 Ave. de la Marne կամ 2 Ave. Péreire, (Անիէռի կայարանին մօտ) Ճաշարան-սրճարանին վերնայարկը, ընկերները պէտք է ներկայանան իրենց անդամատոմսերով։

ԱԼՖՕՐՎԻԼԻ Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի ժողովը այսօր Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին Ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ եւ ընտրութիւն պատգամաւորի։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ԹԻՑՕՆՔՈՒՐ-Իսի լէ Մուլինօի Զաւարեան կոմիտէն ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերներըայսօրուրբաթ իրիկուն ժամը 8.30 Ակումբին մէջ։ Զեկոյց ընկ. Կ. Սասունիէ։ Ընտրութիւն պատգամաւորներու։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ԼՈՅՍ ԿԸ ՏԵՍՆԷ ՇՈՒՏՈՎ

Յ. Գ. ՊԱՊԷՍԵԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ոսկի խիտ մանր թուղթով ու տպագրութեամբ 104 լայնածաւալ էջ (17 × 28 մեծութիւն)։ Կը խօսի Պատմ. Հայաստանի, Կիլիկիոյ եւ արդի Հայաստանի վրայ, տալով անոնց կենդանական, բուսական եւ հանքային հարստութիւնները եւ բնական ու քաղաքական աշխարհագրութիւնը։ Կը պարունակէ Կեսարիա, Մարզուան, Ամասիա, Եւդոկիա, Շ. Գ. Հիսար, Զէյթուն, Ուրֆա, Կարին, Երզնկա, Սեբաստիա, Մալաթիա, Խարբերդ Ակն, Վան. Մուշ, Բիթ. Բիթ., Կիլիկիոյ, Պարսկահայաստանի եւ Ռուսահայաստան – Արդի Հայաստանի բազմաթիւ քաղաքները, պատմական վայրերը, կարեւոր գիւղերը, հայրենի սրբութիւնները եւ 155 հետաքրքրական տեսարաններ, փիւնիկեան քաղաքներէն մնաց դրամները եւ ստորագրութիւնները, Ներսէս Լամբրոնացի ձեռագիրը եւ 41 մանրանկար ու միջակ մեծութեամբ քարտէսներ, որոնք ցոյց կուտան ժամանակագրական ձեւով եւ թուականներով Ս. Գրքի Նոյեան Գլխի նշանակած Հայաստանէն մինչեւ այսօրուան Հայաստանը՝ անոր սահմանային ձեւերը զանազան հին ազգերու տիրապետութեան տակ կամ սնունդ Հայաստանի բաժանումէն մինչեւ 1918 ազատագրեալ Հայաստանը, Ուրխարգծած Հայաստանը եւ Կարսի անկումէն առաջ ու վերջ անոր արդի սահմանները։

Տրուած է պատմ. կարեւոր անցքերու եւ դէպքերու կարեւոր թուականներ, ինչպէս Քրիստոսի 341 թուականէն մինչեւ 1931 Հայաստանի մէջ պատահած 70 բուռն երկրաշարժները (17ը միայն Երզնկա), Պատմ. Հայաստանի հին զաւառներու անունները եւ անոնց համապատասխան նոր անունները, վերջապէս Արարատ լերան ու անոր վրայ կատարուած բազմաթիւ վերելքներու մասին աշխարհագր. եւ գիտական լայն տեղեկութիւններ։

Ամէն Հայու Եշմարիտ եւ հայրենիքի կարօտը զսպեցնող ընկեր ու սպառ խօսող միակ գիրքը, որ կ'արժէ Ֆրանսա եւ գաղթավայրեր՝ 10 ֆր., Ամերիկա՝ 70 սէնթ եւ այլուր՝ 12 ֆրանք. փրանք։ Կ'ընդունուին նաեւ մի միայն Ֆրանս., Զուից., Իտալ., Եգիպտ. եւ Ամերիկեան դրոշմաթուղթ՝ իբրեւ դրամ հաւասար արժէքով։

Դիմել հեղինակին՝ **BABESSIAN** (առանց անուան սկզբնատառի՝ մի միայն մականունը գրել որոշ եւ անսխալ) **1bis, Rue Rouget-de-l'Isle, CHOISY - LE - ROI (Seine) — France**. փոխանակութիւն չի կատարուիր եւ ապառիկ յանձնարարութեանց բնաւ պատասխան չտրուիր։

6 օրինակ գնողին 1 օրինակ նուէր կը տրուի։ Սահմանափակ թիւով երատարակուած ըլլալով այժմէն ապսպրել չսպառած։

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Փարիզի մէջ

ԱՅՍ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30էն ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ 21 Rue Cadet

Կը նախագահէ՝ ԸՆԿ. ՌՈՒԲԷՆ

Կը խօսին՝ Ընկերներ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ եւ Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Կ'երգեն՝ Գ. Ա. ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆ եւ ՕՐ. ԳԻՒԼԳԻՒԼԵԱՆ

Կ'արտասանէ՝ Օր. Ա. ՏԷՐ – ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ, ՕՐ. ԽՈՍՐՈՎԵԱՆ (Դաշնակ)

Կը մասնակցի Կովկասեան երգչախումբը ղեկավարութեամբ Գ. Ն. Սերգոյեանի

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, ճաշ, հայկական եւ եւրոպական պարեր, պիւֆէ, եւայլն։

Պիտի նուագէ Փարիզի COLISEUM եւ MIKADO պարասրահներու յայտնի արուեստագէտներէն կազմուած օրքէսթր մը ղեկավարութեամբ Գ. Ե. Սանտրոսեանի։

Մուտք՝ 5 ֆրանք

Տոմսերը կը ծախուին «Յառաջ»ի խմբագրատունը եւ ընկ. Գահվէճեանի մօտ, 26 rue Blanqui, Փարիզ (13) եւ Հրանտ-Սամուէլ գրատունը։

ՔԱՇԱՆ - ՊԱՆԵԷՕԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ԱՐՇԻՒ ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

Այս Կիրակի ժամը 2.30ին Salle des Banquets ի մէջ, Place Condorcet, Bourg la Reine

Կը խօսին՝ ընկ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ եւ ուրիշներ

Վայրկենական գծագրութիւն Դամիր Զ. Մեծատուրեանի կողմէ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։ Կովկասեան եւ հայկական պարեր։ Կը նուագէ Թառիստ ժուռ Հավորդ. միջոցներ՝ Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Փլաս Քոնտորսէ. Պուրկ լա Րէն։

ՍԷՆ ՄԱՐԿՐԻԹԻ ՄԷՋ (ՄԱՐՍԷՅԼ)

16 Հոկտեմբեր կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Մատուռին մէջ

Կը նախագահէ՝ ընկ. ՀԻՒՍԵԱՆ Կը խօսի՝ ընկ. Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ՍԷՆ ԺԷՐՈՄԻ ՄԷՋ (ՄԱՐՍԷՅԼ)

16 Հոկտեմբեր կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին կեդրոնական պառին ներքնասրահին մէջ

Կը նախագահէ՝ ընկ. ՍՏԵՓԱՆ ՄԵԼՏՈՆԵԱՆ Կը խօսի՝ ընկ. Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Սէն Շամոնի մէջ

22 Հոկտ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին

Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Սէն Թ'էթիէնի մէջ

ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ԼՈՒԱՌԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

23 Հոկտեմբեր Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Սալ տը Հարմոնիի չքեղ սրահին մէջ

Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Վիէնի մէջ

23 Հոկտեմբեր Կիրակի օր։ Կը խնդրուի բոլոր կազմակերպութիւններէն եւ միութիւններէն նկատի ունենալ այս թուականը։

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Վիլ տ'Ավրէ, Գ. Մ.— 35։
Սապուրկաս Փէսէն, Յ. Հ.— 35։
Փարիզ, Մ. Ու.— 35։

Փոն տը Շէրիւի, Գործ.— 164։
Մարսէյլ, Գործ.— 881.60։
Ֆէնեի, Կ Ա [illegible]։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՊՕԼՕՒ-Տէվրէյ եւ շրջակայից բոլոր հայրենակիցները կը հրաւիրուին ընդհ. ժողովի այս Կիրակի ժամը 2ին 8 բիւ Րամբալի սրճարանը, մէթրօ Պէլվիլ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Ներկաներուն թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ Բարեգործական ընդհ. Միութեան Փարիզի մասնաժողովը կը հրաւիրէ Իսի լէ Մուլինոյի եւ շրջականերու հայ ծնողներն ու հայ մշակոյթով շահագրգռուող ազգայինները խորհրդակցական հաւաքոյթի մը, այս Կիրակի առաւօտ, ժամը 10ին, Գիլեանջուր. ճպիս Փլաս Նասիօնալ, Մ. Մարգոնիի սրահը։ Այս հաւաքոյթին մէջ պիտի քննուին Իսի լէ Մուլինոյի հայ լեզուի դասընթացքները աւելի եւս արգիւնաւոր ընելու միջոցները եւ պիտի ըլլան կարեւոր կարգադրութիւններ։

ՁԿՆՈՐՍՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈՒԼՈՆԷԻ ՄԷՋ

Պուլօնեը սիւր Մէր 13 հոկտ.932

Աշնանային կամ ձմեռուան մէջ ծովէն որսացուած ձուկը համեղ է։ Կերէք Պուլօնեը սիւր Մէրի թարմ ձուկը։

Imp. A. DER (Agopian) 17, Rue Damesme, Paris (13)

Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (5)

ՆԷՃՏԷԹ ԵՒ ՐԱՃԻԷ

ԿԱՄ

ԱՐՈՒՍԵԱԿ ԵՒ ԻՒՂԻԿ

(ԴՐՈՒԱԳ ՄԸ ՀԱՅԱՁԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ)

Նէճտէթն էլ մի շաբաթ իրեն հիւանդ ձեւացնելով, շարունակ կողքի վրայ պառկած էր լինում։

Կուսակալի ընտանիքը որոշում է նորից վերադառնալ Օրտու, ամուսնու մօտ։ Երկու թշուառ Հայուհիների ձեռքերը կապոտում են եւ ձգում ինքնաշարժ նաւակի մէջ։ Որեւակայեցէք այդ երկուսի փափուկ կեանքի սովոր օրիորդներին, մատնուած քաղցի ու ծարաւի, ծեծի ու անարգանքի, կապուած ու կաշկանդուած ձեռներով, սխուր ու տրտում...

Մեծ մայրիկն էր միայն, որ սիրտ էր տալիս գերի Հայուհիներին, եւ խոստանում էր փեսային պատմել ամէն ինչ, հայցել նրա ներողամտութիւնը։ Երբ հասնում են Օրտու, աղջիկների ձեռներն արձակում են եւ տանում միայն տանում կուսակալի մօտ։ Ցանցաւորի նման աղջիկները շարւում են կուսակալի դրան մօտ։ Կուսակալը շատ է զարմանում եւ ասում է.

— Սա ի՞նչ է, նո՞ր են ներկայանում աղջիկները. չէ՞ որ նրանք մեզ մօտ էին։

Տիկինն արաբերէն ակնում է պատմել եղելութիւնը եւ աշխատում է մեղքը ձգել իր քրոջ վրայ, որ ընդունել է աղջիկներին իր տան մէջ, թէպէտ աղջիկները իր որդիների երեսից էին փախուստ տուել...

Անմեղ յանցապարտները պատմում են կուսակալին, որ դժբախտաբար տիկինը կորցրել էր իր հոգեկան հաւասարակշռութիւնը, իսկ տղաները լկտի վերաբերմունք էին ցոյց տալիս եւ իրանք մեղաւոր չեն, քանի որ քրիստոնեայի մօտ չեն ապաստան գտել, այլ զարմեալ Թուրքի, այն էլ կուսակալի քենու տան մէջ։

Կուսակալը ամբողջ մեղքը բարդում էր քենու վրնքին եւ երկու Հայուհիները այդ անգամ եւս փրկւում են։

Վրայ է հասնում 1917 թուականը։ Կուսակալը տեղեկանում է, որ իրեն պէտք է պաշտօնանկ անեն, որովհետեւ Թուրքերը գանգատուել էին որ իբր նահանգի դէպքերում կուսակալը դիւրութիւններ տալիս էր միայն հաւատներին, կաշառքներ էր վերցնում եւայլն։

Կուսակալը մի օր յայտարարեց, թէ ընտանիքով պէտք է փոխադրուի Պոլիս եւ թէ տղնոց Հայ չկայ այլ եւս. Հայուհիներին էլ առաջարկեց որոշել՝ կ'ուզե՞ն գնալ, թէ ոչ։ Արուսեակը յայտնեց որ Պոլսում ոչ ոք չունի, իսկ Իւղիկն ասաց որ ունեցել է։ Հայուհիները ցանկութիւն յայտնեցին Պոլիս գնալու։ Եթէ յայտնէին, որ չեն ուզում գնալ, այլ ուզում են տեղում մնալ, այդ նշան կը լինէր նրան, որ Թուրքի կողմնակից են, ուզում են փախչել Ռուսերի մօտ...

Ճանապարհւեցին։ Սամսոնից մինչեւ Պոլիս անցան ցամաքով, «Փուրգոն»ով։ Նաեւ հանդիպեցին Մարզուան, Ամասիա, տայա Սըվազ եւ Զարա։ Գանդոկների պատերին կարդացին մեր թշուառ Հայուհիները իրենց տարագրուած ցեղակիցների որածեւ վերջին գրութիւնները՝ գրուած մատիտով եւ մելանով ու կաւիճով, կարդացին եւ սոսկացին, որովհետեւ շատ սրտառուչ տողերի հանդիպեցին։ Տարագրուած ցեղակիցները պարզ գրում էին, որ գնում են դէպ ի աքսոր ու սպանդարան։ Այդ գեռ բաւական չէ, ճանապարհի երկու կողմերում, ամայի վայրերում, իրենց աչքերով տեսան թափթփուած, սպաննուած ու մորթոտուած ցեղակիցների ոսկորները եւ գանկերը, որոնց վրայ թառել էին հազարաւոր ագռաւներ...

Սըվազի մօտերում հանդիպեցին եւ հայ քարաւաններին։ Վերջիններս ցանկացան խօսել Հայուհիների հետ։ Թոյլտուութիւն խնդրեցին կուսակալից եւ խօսեցին Թուրքերէն։ Հարց ու փորձ արին մանրիմ ու ազգական Հայերի մասին։ Հայուհիները կցկտուր պատասխաններ տուին։

Մի տեղ Արուսեակը եւ Իւղիկը իրեն ճամբին, կառքը եկաւ անցաւ։ Տղաները նկատեցին աղջիկների բացակայութիւնը, կառքը կանգնեցրին եւ նրանց ընդունեցին, բայց կուսակալին յայտնեցին, թէ Հայուհիները ցանկացան փախչել կամ հայերէն խօսել ցեղակիցների հետ։ Զղայնացած կուսակալը Հայուհիներին ապտակեց եւ հայհոյեց.

— Խայինն՛ք, ուզում էիք փախչել ձեր կոմիտաճիների մօտ։

Աղջիկերքը լալահառաչ պատասխանեցին, որ իրենք այդ միտքը չունեն, մանաւանդ որ Սըվազում Հայ չկայ, ամէնքը աքսորուած են։

Սըվազում 5—6 օր մնալուց յետոյ, ճանապարհւում են Անգորա։ Այդտեղ Թրքական տարազով հայ ազամարդկանց եւ կանանց են հանդիպում։ Հայուհիները գաղտնի խօսում են այդ Թրքախօս ցեղակիցների հետ եւ իմանում, որ Պոլսում շատ Հայեր կան։ Անգորայից մինչեւ Հայտար Փաշա անցան երկաթուղիով։ Երբ Հայուհիները տեսան Եւրոպացիներին եւ Հայերին, շատ ուրախացան։ Նաւ նստան եւ մեկնեցին Պոլիս։ Կամուրջից անցնելով իջեւանեցին Ֆրանսական հիւրանոցում, ուր ծառայողները Հայեր էին։ Պատերին փակցրած ազդերից իմացան, որ «Նամուսի» ներկայացում է նշանակուած։ Թեգձ գերի Հայուհիների սիրտները թրթռացին. հիւրանոցի ծառաները յոյս տուին աղջիկներին, թէ Հայոց Պատրիարքը միջոց կարող են ազատագրուել.

Հիւրանոցում երկու օր մնալուց յետոյ, կուսակալը տան վարձեց Նոր բնակարանը գտնւում էր Աստուածածնի եկեղեցու մօտ, որ հայ որբերի շէնքում, որ երբեմն յարկանի էր։

Պոլսում շատ Գերմանացիներ կային, իսկ Հայուհիները քաղաքում ունէին ազգականներ։ Նոր բնակարանի մէջ լրկիլը Հայ էր, Աստանայից, բայց Թրքախօս։ Մի շաբաթից յետոյ գերի Հայուհիները փորձեցին այդ լրկիլի ձեռքով նամակ ուղարկել ազգականներին։ Լրկիլը երբ խաչակնքեց եւ Աստծու անունը տուաւ հայերէն, այն ժամանակ հաւատացին.

Արուսեակը մի նամակ գրեց իր մայրիկի հօրեղբօր աղջկան որդուն՝ Մ. Զպուքճեանին, որ Իբրանոսեանների կառավարիչն էր։ Աստանացին տարաւ նամակը։

ՅՈՎԱԿ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.386

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ՇԱԲԱԹ 15 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1932

15 Octobre 1932

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2009 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 30 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Մ. ՔԷՄԱԼԻ ՆՈՐԱԳՈՅՆ ՓՈՐՁԸ

Հոկտ. 5ին վերջացաւ Թուրք լեզուական համագումարը, որ բացուած էր սեպտ. 26ին.

Թուրք թերթերը սիւնակներով փառաբանութիւն եւ նկարագրութիւն թխեցին, այս բացառիկ դէպքին առթիւ:

Եւ իսկապէս, բացառիկ էր պարագան ոչ այնքան իր բովանդակութեամբ, որքան ձգտումով:

Այս շարժման գլուխն ալ կանգնած է Մ. Քէմալ, նոր թափ մը տալու համար Թրքական վերածնութեան:

Ինչպէս ուրիշ փոփոխման հարցին մէջ, այստեղ ալ «Կայլի»ն ուրոյար պարտադրեց իր կամքը: Հրամայեց, — եւ եղաւ:

«Քուրուլթայը», ինչպէս կոչեցին լեզուական համագումարը, խառնիճաղանճ մըն էր աչքին — ձախէն հաւաքուած պատուիրակներու, մասնագէտներու, ..., ..., ինչպէս հրաւիրուած գիւղացիներու եւ հանըմներու: Մինչեւ երեք հազար հոգի հաշուեցին այսպէս կամ այնպէս մասնակցողներու թիւը:

Ցասուկ մարդիկ նշանակած էին, որոնց ուղղութեամբ ճառեր խօսելու համար: Նոյն իսկ Անատոլուի գիւղերէն ծերունիներ եւ «պաշտօնեաներ» բերած էին, որպէս ... լեզուական բարեփոխման պահանջին:

Վիճաբանութեանց ընթացքին, մարտաշունչ խօսքեր ալ արտասանուեցան. Պատգամաւոր մը պահանջեց պատժական օրէնք յանձնել անոնց որ կը յամառին արդի փրաժին մէջ պահել Թուրքերէնը.

Ուրիշ մը, աւելի խոր ազատութիւն գործելու մտքով, պնդեց թէ ինքն իր գլխուն ձգուած ազատ մը գող կ'ըլլայ, ստախօս կ'ըլլայ եւն.

Ըսել կ'ուզէր թէ՝ պէտք չէ իր փխճակին ձգել Թուրքերէնը:

Այս բոլոր աղմուկէն ծնաւ Քննական Ընկերակցութիւն մը, որ գիտական ուսումնասիրութիւններ պիտի կատարէ, լեզուն բարեկարգելու համար:

Որքան ալ ծիծաղելի երեւան կարգ մը յատկութիւններ, կարելի չէ արհամարհանքով նայիլ Մ. Քէմալի այս նոր ձեռնարկին վրայ:

Նոր փորձ մըն է այս ալ, Թուրքին ազգային գիտակցութիւնը սրելու համար: Նոյն իսկ պատմութիւնն ու գիտութիւնը խեղաթիւրելու գնով:

Չէ՞ որ, Քննական ընկերակցութեան կանոնագիր – ծրագիրն անգամ կ'ըսէ.

— «Այլ եւս ոչ ոք կը կասկածի թէ առաջին քաղաքակրթութեան հիմնադիրները Թուրքերն են եւ քաղաքակրթութեան առաջին լեզուն ալ Թուրքերէնն է»:

Այս համոզումը ներշնչելով Թուրքին, Մ. Քէմալ կը ձգտի անոր ճակտէն ջնջել ստրկական, յետամնաց, մոնկոլական ցեղի ստորագիր, եւ նոր թեւ ու թռիչք տալ անոր:

Արաբերէն տառերու ջնջումը անբաւական էր, այս նպատակին համար: Տառը, վերջ ի վերջոյ, երեւոյթ է: Մինչդեռ Մ. Քէմալ կ'ուզէ ոգին ալ փոխել: Իսկ ատոր համար, անհրաժեշտ է մաքրել, զտել Թուրքերէնը, որուն մէջ տիրապետող ոգին արաբական է եւ պարսկական:

Ծրագրուած լեզուական բարեփոխումը կը ձգտի ոչ միայն բառերը փոխել, արաբերէնի, պարսկերէնի տեղ Թուրքերէն բառեր դնել, այլ եւ փոխել շարադրութեան, խօսակցութեան հիւսուածքը:

Այստեղ ալ, նորէն, նոր ոգի ներարկելու ձգտումն է որ կը տեսնուի:

Վիճաբանութեանց ատեն, կարգ մը պատուիրակներ գտնէ գացին զարկին Թուրք անդրանիկ սերունդի գրագէտները, Նամըգ Քէմալէն մինչեւ Զիա փաշաները, իբրեւ գործակալները արաբերէնի եւ պարսկերէնի ծառայման, ի վնաս Թուրքերէնի:

Ցետոյ, կանխակալ կարծիքները այնքան զօրաւոր էին որ, ժողովականները չուզեցին լսել Հիւսէյին Ճահիտներու եւ ուրիշ հեղինակաւոր դէմքերու բացատրութիւնները, երբ դիտել կուտային թէ լեզուն իր բնական օրէնքներն ունի, եւ քմահաճոյքներու չի հանդուրժեր:

Քէմալապետութիւնը վճռած է վեր ի վայր շրջել ամէն ինչ, լեզու, պատմութիւն, գիտութիւն, կրօն, հետապնդելով մէկ հիմնական նպատակ, — առաջնակարգ դեր մը վերապահել Թուրք ցեղին:

Եւ մանաւանդ, ամրապնդել Մ. Քէմալի հաստատած կարգ ու սարքը:

Տասը տարիէ ի վեր, ինչ որ հրամանագրեց ու պարտադրեց «Կայլի»ն, սերտօրէն ..., հետեւողական ծրագիրներու շարք մըն է:

Սուլթանութեան եւ խալիֆայութեան ջնջումէն մինչեւ «Թիւրք օճաղ»ներու ձեւափոխումը՝ նոյն նպատակին կը ձգտի:

Եւ հիմա, ինչ որ լեզուական բարեփոխում կը կոչեն, ինչ որ Դղրդագին ցոյցերով տօնուեցաւ Տոլմա Պաղչէի պալատին մէջ, թագ ու պսակն է բոլորին: Ամէնէն խոր եւ ամէնէն ծանրակշիռ յեղափոխութիւնը

Ազդանշանը տրուած է արդէն, եւ առօրեայ մամուլը անընդհատ կ'արծարծէ Թուրքերէնի թրքացման խնդիրը:

Օսմաներէնը Թուրքերէնի թարգմանել, — ահա օրուան նշանախօսքը:

Երեւութապէս անիմաստ, բայց ո՛րքան պերճախօս շարժում, Թուրքին ազգային գիտակցութիւնը սրելու տեսակէտէն:

Շ.

"ՅԱՌԱՋ"ի ԿԻՐԱԿԻ ՕՐՈՒԱՆ ԹԻՒԸ

Լոյս կը տեսնէ պատկերազարդ

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»ՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

ՅՕԴՈՒԱԾՆԵՐ ՈՒՆԻՆ. — Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ, Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ, ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ, Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ, Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ, Վ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ, ՕՀԱՆ ԿԱՐՕ, ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ, ԲԺ. Յ. Տ. ԴԱՒԻԹԵԱՆ, ՏԻԿԻՆ ԼԱՍ, ԱՇՈՏ ԱՐԾՐՈՒՆԻ, Մ. ԹՈՐՈՍԵԱՆ, ԲԵՆՕ, ԱԼ. ԴՕՆԻ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԴԱՐՁԵԱԼ ՔԵՐԱԿԱՆԱԿԱՆ

Ինչո՛ւ չէ, երբ Թուրքերն իսկ իրենց էվերիւիկի բարբառով կը պարծին թէ, լեզու մը ունին՝ մայր բոլոր լեզուներուն, ինչո՞ւ մենք ալ չզբաղինք մեր ... լեզուին մաքրութեան հարցով.

ՅԱՌԱՋ, որ մասնաւոր գուրգուրանք մը ցոյց կուտայ լեզուի մաքրութեան, քանիցս քերականական դասեր տուաւ ի պէտս զարգացելոց: Ու դիտեցի, որ մէկը չհետաքրքրուեցաւ «աւանդ բարակ բաներով»: Մասնաւորաբար հայ մամուլը, որուն ուղղուած էին այդ դասերը. եւ յօդուածագիրները, որ պարտաւոր էին հետեւիլ այդ սրբագրութիւններուն, բթամիտ աշակերտի պէս կը շարունակեն կրկնել իրենց սխալները:

Նոր սխալներ, —

Շատեր կը գրեն «տեսած թռչուններ...»: Թուրքերէն է այս, եղբայրք պատուական, «կէօրտիւյիւմ գուշլար»ին վրայ ձեւուած, հայերէն բառերով գրուած: Պէտք է գիտնաք, որ հայերէն լեզուն երկու եղանակ ունի նախադասութիւն կազմելու, — վերլուծական եւ համադրական: Կէօրտիւյիւմ գուշը թարգմանելու ատեն, լաւագոյն է դիմել վերլուծական ձեւին, կոտրել նախադասութիւնը եւ բաժնել երկուքի, — թռչունը զոր տեսայ: Այսպէս է հայերէնը. Կարելի է գրել նաեւ նաեւ տեսած թռչունս, այստեղ «ս» տառը ստացական նշանակութիւն չունի, ինչպէս կը կարծեն առարկողները, այլ դիմորոշ յօդ է:

Ուրիշ սխալ մը. — Շատեր կը գրեն ու կ'ըսեն՝ «մեզ ըսաւ», «ձեզ խօսեցաւ». Ինչպէս կարելի է, հայ եղբայրք, մի՞թէ ներգործական բայերն են «խօսիլ»ն ու «ըսել»ը: Այո՛, կարելի է գրել եւ ըսել «ձեզ կը ծեծեմ», «մեզ կը վիրաւորէ», բայց կարելի չէ՝ «ձեզ խօսեցաւ», «մեզ ըսաւ», այլ միայն «ձեզի խօսեցաւ», «մեզի ըսաւ»:

Ցաւօք անգամ ուրիշ սխալներ: Բայց սրբագրեցէք, խնդրեմ, այնպէս որ երբ հիմա կը խնդանք թուրքերէն լեզուին տրուած յաւակնութիւններուն վրայ, կարգը Թուրքերուն կուգայ խնդալու մեր լեզուին վրայ:

ԱՍՈՂԻԿ

ՃԵՐՄԱԿ ԾԱՂԻԿ Ի ՆՊԱՍՏ ՀԻՒԾԱԽՏԱՒՈՐՆԵՐՈՒ

Այլասերման տագնապին հետ միաժամանակ կը հնչէ նոր աղաղակ մը, — փրկեցէք հիւծախտէն

Արդարեւ, այնքան մեծ է թիւը ամբողջ Ֆրանսայի հիւանդանոցներու եւ ապաքինարաններու մէջ գտնուած հայ երիտասարդ – երիտասարդուհիներու, որ հազիւ թէ կարելի կ'ըլլայ անոնց ամենափոքր մէկ մասին հասնիլ շատ փոքր օգնութիւններով: Ամէն օր կը ստանանք սրտաճմլիկ նամակներ որոնք օգնութիւն կ'աղերսեն: Բոլորն ալ կարօտ են արեւի, օդի, սնունդի կամ գուրգուրանքի:

Ֆրանսահայ Կ. Խաչը իր գործունէութիւնը այս տարի կեդրոնացուցած ըլլալով մանուկներու պաշտպանութեան եւ թոքախտաւորներու օգնութեան գործին շուրջ, զանազան միջոցներ կը խորհի հասնելու հոն ուր երիտասարդ արեւ մը կը խաւարի կամ փրկութեան ձեռք մը կ'երկարէ իրեն:

Ահա «Սպիտակ Ծաղիկներու» վաճառումը ի նպաստ թոքախտաւորներու:

Հայրենակի՛ց. մի՛ անցնիր առանց քու լումադ նետելու քեզի երկարած զամբիւղիկին մէջ. թող քլլայ կաթիլ մը: Այդ կաթիլներն են որ նախախնամական գործեր կը կատարեն մեր գաղթական ժողովուրդներու համար:

Վաղը՝ Դաշնակցութեան Օրուան հանդէսին, քեզի պիտի ներկայացնեն փոքրիկ սիրուն ծաղիկ մը, ակնկալելով քու հոգածութիւնդ ու գուրգուրանքդ քու հիւանդ եղբայրներուդ համար: Մի՛ մոռնար զանոնք եւ փնտռէ այդ ծաղիկները ամէն հանդէսի, ամէն հաւաքոյթի ատեն:

Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի Փարիզի Մասնաճիւղ

ԼՈՆՏՈՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Վերջացան խորհրդակցութիւնները, որ սկսեր էին Լոնտոնի մէջ, Էռիոյի եւ Մաքտոնըլտի միջեւ.

Երէկ, տալով լուրերը այդ խորհրդակցութեանց ընթացքին, յոռետեսութիւն յայտներ էինք վախճանին մասին: Արդարեւ, երբ պաշտօնական յայտարարութիւնները ծածկեն կամ բան մը չեն բացատրեր, օրագրողներն արդէն կարդացած են խորհրդակցութեանց արդիւնքը Էռիոյի դէմքին վրայ:

Էռիոյի Լոնտոն այցելութիւնը իրաւ է, թէ ոչ մէկ յոյս կը ներշնչէր յաջողութեան, բայց ուշադրութիւն կը գրաւէր մասնաւորապէս դիրքը, զոր բռնած էին Լոնտոնի թերթերը: «Տէյլի Հէրըլտ» հազիւ թէ տողով մը հաղորդեց Էռիոյի ժամանումը, «Տէյլի Քրոնիքլ» նոյնքան ժլատ եղաւ:

Խորհրդակցութիւններէն վերջ եւս, մամուլը շատ քիչ կ'արտայայտուի Էռիոյի եւ Մաքտոնըլտի կատարած «հետախուզական» աշխատանքներուն մասին. Ֆրանսական պաշտօնական դիտողները ալ շատ զուսպ են, բայց կը խօսին «բարեկամական» մթնոլորտին մասին, որով վերջացան բանակցութիւնները: Ֆրանսական մամուլը, կասկածելով այս վերապահութենէն կ'ըսէ թէ «եւ հաղորդակցական» այցելութենէ մը աւելի նշանակութիւն չունէր Էռիոյի ճամբորդութիւնը դէպ ի Լոնտոն:

Արդեօք համաձայնութիւնը գաղտնի՞ կ'ուզեն պահել, ինչպէս բրին, ասկէ առաջ, Ժընեւի մէջ գոյացած համաձայնութեան մը մասին:

Մաքտոնըլտ, պատասխանելով օրագրողներուն, յայտարարեց թէ ոչինչ կ'արգիլէ Զօրսերու ժողով մը գումարել:

Պերլինէն կը հաղորդուի թէ Մաքտոնըլտ մտադիր է Ֆոն Նէօյրաթը Լոնտոն հրաւիրելու գալ շաբաթ, որպէս զի հաղորդէ իր տպաւորութիւնները կատարուած այս խորհրդակցութիւններուն մասին:

ԺԸՆԵՒ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ԻՐ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ

Զինաթափութեան համաժողովը որոշեց յետաձգել մինչեւ նոյեմբեր 3 վիճաբանութիւնը հաւասարութեան այն պահանջներու մասին, զորս վերջերս ներկայացուց Գերմանիա:

Միւս կողմէ մասնաւոր կոմիտէներու պաշտօն յանձնուեցաւ, ի բացակայութեան Գերմանիոյ, յառաջիկայ վիճաբանութիւններուն համար հայթայթել ամէն տեղեկութիւն գերման ռազմական պատրաստութիւններուն մասին:

ՈՃԻՐՆԵՐԸ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

Չափազանց շատցած են ոճիրները ամբողջ Մ. Նահանգներուն մէջ: Չիքակոյի ոստիկանութեան դէմքերէն մին այս առթիւ յայտարարեց թէ երկրին մէջ կատարուած ոճիրները աւելի շատ սուղի նստան Միացեալ Նահանգներուն համար, քան մասնակցութիւնը ընդհ. պատերազմին:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ռուսիոյ եւ Միացեալ Նահանգներու միջեւ

«Թայմզ»ի թղթակիցը կը գրէ Նիւ Եորքէն.—

Չորեքշաբթի, նախաձեռնութեամբ ամերիկացի արտածող վաճառականներու ընկերակցութեան, ժողով մը գումարուեցաւ Նիւ Եորքի մէջ: Խորհրդակցութեան կը մասնակցէին մօտ 200 առեւտրականներ: Որոշուեցաւ կազմել մասնաւոր յանձնախումբ մը, որ պիտի զբաղի այն հարցով թէ ի՛նչպէս կարելի է աւելցնել առեւտրական փոխանակութիւնները Ռուսիոյ եւ Միացեալ Նահանգներուն միջեւ:

Պաշտօն յանձնուեցաւ այս յանձնախումբին ուսումնասիրել եւ բերել ծրագիր մը՝ առաջարկելու համար, Միացեալ Նահանգները ներածուած ռուսական ապրանքներու հաշւոյն, հիմնադրամ մը, որ պիտի ծառայէ իբրեւ ապահովագին այն վարկերուն, զորս ամերիկացի արտադրիչները պիտի բանան ռուս գնորդներուն:

Ներկայիս ռուս-ամերիկեան առեւտրական փոխանակութեանց գումարը կը հասնի տարեկան 25 միլիոն տոլարի: Եթէ քիչ մը քաջալերուին այդ փոխանակութիւնները, կը յուսացուի Ամերիկացիները Ռուսիա արտածեն տարեկան 100 միլիոն արժէքով ապրանք, իսկ Ռուսերը Միացեալ Նահանգները զրկեն տարեկան 25 միլիոն տոլար արժէքով ապրանք:

Գերման կառավարութիւնը անզիջողի

Փոթորիկ կը մայթեն Ֆրանսական թերթերը ընդդէմ Գերմանիոյ վարչապետին, որ խիզախ յայտարարութիւններ բրաւ Պավարիոյ մէջ, ինչպէս գրեցինք երէկ:

Մասնաւորապէս Journal des Debats եւ Le Temps, խմբագրական նուիրելով այդ ճառին, խիստ դիտողութիւններ կ'ուղղեն Գերմանիոյ: «Տէպա» դիտել կուտայ Ֆոն Փափէնի թէ Գերմանիա վար դրաւ զէնքերը 1918ին, անոր համար որ պարտուեցաւ, եւ ոչ թէ անոր համար, որ «կը հաւատար ժողովուրդներու ինքնորոշման սկզբունքներուն»: Իսկ «Թան» կը յիշեցնէ թէ Ֆոն Փափէնի «Նոր Գերմանիան» շատ կը նմանի «հին կայսերական Գերմանիոյ»:

Ու մինչ Ֆրանսական մամուլը կը զբաղի տակաւին Ֆոն Փափէնի յայտարարութիւններով, Գերմանիոյ վարչապետը կը շարունակէ ճառել նոյն անզգուշելի շեշտով, զոր «բիրտ» կը կոչեն Ֆրանսացիները

Այսպէս Ֆոն Փափէն, չորեքշաբթի կէս օրէ յետոյ, Միւնիխի մէջ, Ակադեմիշէր – Փոլիթիշէր – Քլուպի մէկ հաւաքոյթին, նոր ճառ մը արտասանելով իր քաղաքական ուղղութեան մասին, բաւ թէ անդրդուելի կը մնայ իր տեսակէտներուն մէջ

Իմ քաղաքականութեանս նպատակն է, ըսելով, այն որուն կը հետեւին արեւմտեան քաղաքակրթութեան պետութիւնները, — ներդաշնակ գործակցութեան մը ապահովումը, նկատի առնելով ու յարգելով իւրաքանչիւր ժողովուրդի մասնայատկութիւնները: Ատոր համար, նախ անհրաժեշտ է ջնջել մէկ ու միւսին գերիշխանութեան ձգտումը եւ չթողուլ որ աշխարհ սեղմուի դաշնագիրներու կարծր կապերով: Գերմանիա չի կռուիր միայն իրեն համար, այլ եւ արեւմտեան քաղաքակրթութեան փրկութեան համար.

Ֆոն Փափէնի յայտարարութիւնները գոհունակութեամբ ընդունուեցան գերման մամուլին կողմէ: Ան կրցաւ, կ'ըսեն, ոչ միայն կապել Պավարիան Գերմանիոյ, այլ եւ տալ յաղթանակ մը հոգեբանական: Մասնաւորապէս գոհունակութիւն պատճառած է վարչապետին յայտարարութիւնը յանուն «գերման սրբազան կայսրութեան»:

Անդրադառնալով այն միտքերուն մասին, զորս Ֆոն Փափէն յայտնեց սահմանադրութեան բարեփոխման հարցին առթիւ ընկերվարական երեսփոխան մը, Ռուտոլֆ Պրայթշայտ, յայտարարեց.

— «Գիտենք, որ գահլիճը կ'աշխատի բարեփոխել սահմանադրութիւնը ոչ թէ յանձնելով խորհրդարանին, այլ փորձելով պետական հարուած մը: Վստահ եմ, որ լուրջ արգելքի մը առջեւ կը գտնուի սակայն, — կամքը մարաջախտ Հինտէնպուրկի, որ պիտի ընդդիմանայ: Երբ մարաջախտը մտադիր ըլլայ քաշուելու, ապահովաբար խնամակալ մը նշանակուի: Ահա թէ ինչո՛ւ կը հաւատանք, որ նախկին գահաժառանգը կ'որոճայ իր ծրագիրներուն վրայ, որոնց յայտնութիւնն բրաւ «Ֆորվէրց» թերթը»:

Այս առթիւ աւելորդ չըլլար հաղորդել թէ Ֆոն Փափէն, մեկնելէ առաջ Միւնիխէն, այցելեց Պավարիոյ նախկին գահաժառանգին, իշխան Ռուփրեխթի:

Պալքանեան երրորդ համաժողով

Շուտով Պուքրէշի մէջ կը բացուի Պալքանեան երրորդ համաժողովը: Առաջինը գումարուեցաւ 1930ին Աթէնքի մէջ, երկրորդը՝ 1931ին Պոլսոյ մէջ. Այս երրորդը պիտի զբաղի մասնաւորաբար տնտեսական հարցերով, — նոր թափ մը տալ առեւտրական յարաբերութիւններուն, որ կը կատարուին Պալքանեան համաժողովի անդամներուն միջեւ (Եուկոսլաւիա, Ռումանիա, Յունաստան, Պուլկարիա): Պիտի քննուի նաեւ ծրագիր մը՝ հիմնելու երկաթուղիի նոր գիծ մը առեւտրական ուղղակի եւ արագ փոխանակութեանց համար: Վերջապէս այս համաժողովը պիտի զբաղի ճշդել դիրքը, զոր պիտի բռնեն տնտեսական հարցերու մէջ պալքանեան պետութիւնները հանդէպ ուրիշ պետութեանց: Պուլկարիա, որ պահ մը մերժած էր մասնակցիլ այս համաժողովին՝ բողոքելու համար պուլկար փոքրամասնութեանց կրած նեղութիւններուն համար Սերպիոյ եւ Ռումանիոյ մէջ, վերջ ի վերջոյ համաձայնեցաւ ներկայացուցիչ զրկել Պուքրէշ:

Յարաբերութիւններ Ռուսիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ

Պերլինէն կը հաղորդեն թէ ռուս դեսպանը բողոք մը ներկայացուց գերման արտաքին նախարարին, դիտել տալով որ Մոսկուայի գերման դեսպանը շարունակ կը մերժէ վիզա ընել Ռուսիոյ քաղաքացիներուն անցագիրները:

Ռուս դեսպանը, այս առթիւ, կը յայտնէ թէ իր կառավարութիւնը նկատի պիտի առնէ այս պարագան ապսպրանքներու ատեն, եթէ գերման կառավարութիւնը շարունակէ այս ընթացքը:

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ»

Այս տարի, մեր բոլոր մարմիններն ու շարքերը բացառիկ շուքով մը պէտք է տօնեն Դաշնակցութեան Օրը, որ մեր կուսակցութեան կեանքին անբաժան մասը կը կազմէ 1925էն ի վեր։

Բացառիկ, անոր համար որ, արդէն լրացաւ մեր բռնի պանդխտութեան առաջին տասնամեակը, եւ ահա կը գտնուինք նոր շրջանի մը առջեւ, տասն անգամ աւելի մռայլ եւ ծանրակշիռ։

Ինչպէս միշտ, այս տարի ալ, Դաշնակցութեան Օրը չպիտի համարուի անցեալ փառքերու եւ արդար հպարտութեան հանդիսաւոր տօն մը, այլեւ ներշնչումի եւ պատասխանատուութեան գիտակցութեամբ խորհելու պատեհութիւն մը։

Բայց մանաւանդ այս տարի, մեր բոլորին պարտքը պիտի ըլլայ ոչ միայն շարքերը, այլ եւ մեր շրջապատը, Դաշնակցութեան խօսքին ու գործին հաւատացող բազմութիւնները առգրաւել նոյն գիտակցութեամբ եւ մղել զանոնք ինքնայորդունչութեան։

Որովհետեւ— գաղտնիք չէ, ընկերներ— կը գտնուինք հայ ժողովուրդի պատմութեան ամէնէն ճակատագրական մէկ շրջանին մէջ։

Շատ ենք ունեցեր զարհուրելի, աշխարհասասան փոթորիկներ՝ մեր ժամանակակից պատմութեան ընթացքին։ Յաճախ անդունդին ափն է հասած մեր ժողովուրդը, ինչպէս վերջին անգամ, 1915-1918ին։

Բայց, այդ բոլորը տեղի կ'ունենային հայրենի հողերու վրայ։ Եւ, եթէ մարդիկը չզօրէին, լեռներն ու դաշտերը բաւական էին հրաշքներ գործելու եւ փրկութեան դռներ ընծայելու։

Հայաստանի երկինքն ու երկիրը ուժ եւ թռիչք, հաւատք եւ կամեցողութիւն կը ներարկէին, ի զէնս հանելու համար աշխարհի բոլոր թշնամիներուն դաւերն ու սադրանքները։

Այսօր — ահա տասը տարիէ ի վեր— կը գտնուինք օտար հողի վրայ։ Օտար՝ իր հողով եւ ջուրով։ Օտար՝ իր կարգ ու սարքով եւ մշակոյթով։ Օտար՝ մինչեւ իսկ իր զգացումներով։

Հայոց պատմութիւնը քիչ է արձանագրած այսպիսի օտարութիւն-պանդխտութիւն։ Ամբողջ երկրամասի մը —Թուրքիոյ— հայ ժողովուրդին վերջին մնացորդը ցիր ու ցան՝ ի սփիւռս աշխարհի։ Ծովեր ծով։ Տարտղնուած՝ բոլոր այն ցամաքներուն վրայ ուր մարդկային համայնքներ կան։

Աւելի քան կէս միլիոն զանգուած մը փշուր փշուր նետուած՝ Հիւսիսային ծովէն մինչեւ Խաղաղական, լայնքին ու երկայնքին։ Եւ զրկուած՝ տարրական իրաւունքներէ։ Հալածական՝ պատառ մը հացի համար. զուրկ նոյն իսկ երթեւեկի տարրական ազատութենէ...

Ցեղը, իր աչքին առջեւ իսկ, տարրալուծումը՝ նոր սերունդի։ Խաթարում՝ ազգային դիմագծի եւ բազմազան առաքինութեանց որ կը ծաղկէին հայրենի երկինքին տակ։

Մէկ խօսքով, հալ ու մաշ՝ անփակօն հայրենիքի կարօտէն։ Եւ ուրեմն ենթակայ՝ բոլոր հզօրներու եւ զաւազիրներու հարուածներուն...

Իբրեւ Դաշնակցական, այս մռայլ պատկերին ալ պիտի նայինք այնպէս ինչպէս վայել է հուրով եւ սուրով մկրտուած յեղափոխականին։

Հեռո՛ւ մեզմէ ո՛րեւէ շուարում կամ ընկճում. Այդ պիտի նշանակէր ուրացումը, առնուազն թուլացումը մեր կուսակցական առաքինութեանց։

Ընդհակառակն, աւելի եւ աւելի հաւատք եւ կորով, շեշտակի դիմագրաւելով սպառնացող վտանգին։ Ինչպէս երէկ, ֆէտային կը նայէր իր կուրծքին ուղղուած կրակին։

Իսկ այս կը պահանջէ՝ յարաճուն գործունէութիւն։ Յարատեւ պայքար՝ ինքնապաշտպանութեան համար։

Մեր ձեռքը չէ Հայաստանի ժողովուրդին ճակատագիրը վարել այնպէս ինչպէս կը պահանջէին մեր ազգային գերագոյն շահերը։ Գտնուելով հայրենի հողի վրայ, այդ ժողովուրդը, գոնէ մէկ տեսակէտով, բախտաւոր պիտի համարէ ինքզինքը, հակառակ դաժան կարգ ու սարքի մը սարսափներուն։

Բայց մեր ձեռքն է, կարելի եղածին չափ ապահովել պանդուխտ բազմութեանց ինքնապահպանումը ամրապնդելով անոնց կողքին, ամէն տեղ ուր որ կը հասնի մեր ուժը։ Վառ պահելով, անոնց գլխուն վերեւ, հայրենիքի եւ ազատութեան գաղափարը։

Այս բոլորը կը պահանջեն ուժ եւ գործունէութիւն։ Կուռ, ծաւալուն կազմակերպութիւն եւ գործօն աշխատանք։

Ահա կենդանի նշանախօսք մը, մը՝ Դաշնակցութեան Օրուան առթիւ.

Նշանախօսք մը, որ նորութիւն չէ Դաշնակցութեան համար, բայց հանդիպելով ճակատագրական շրջանի մը, պէտք է ստանայ նոր ուժ եւ հրատապ այժմէութիւն։

Ուրեմն, մեր առաջին մտահոգութիւնը պիտի ըլլայ խտացնել, ստուարացնել շարքերը, բազմապատկել կազմակերպուած ուժը։

Որքան աւելի տարածուն, կուռ եւ հզօր, այնքան աւելի ազդու։ Այնքան աւելի ընդունակ՝ արդիւնաւորապէս ծառայելու հայրենիքին եւ գաղութներուն։ Մայր-կեդրոնին եւ անոր արմատախիլ ճիւղերուն։

Մեզ չպիտի թմրեցնէ ոչ մեր անցեալը, ոչ ալ մեր շուրջը, մեր դրօշին տակ համախմբուած պատկառելի ուժը։

Բոլոր ժողովուրդները, ճիշդ այս միջոցին, հետզհետէ աւելի կը հակին դէպի պատրաստութիւն եւ կազմակերպութիւն.

Հորիզոնը մռայլ է բոլորին համար ալ. եւ վա՜յ անոր որ, պատրաստ չի գտնուիր վճռական ժամուն։ Գամ, կը ներկայացնէ թերի պատրաստութիւն, կիսկատար ուժ, թոյլ եւ վտիտ շարքեր։

Մենք չունինք բանակ եւ նաւատորմ։ Բայց, ինչ որ ունինք, իբրեւ կազմակերպուած՝ ուժ, մնած՝ քառասուն տարուան անընդհատ պայքարով եւ զոհաբերութեամբ, կրնայ, վճռական պահուն, ճակատիլ բռնութեանց դէմ։

«Մէտալիոն»ները լեռնէն իջած են այսօր, եւ իջած են օտար, բոլորովին խորթ ափերու վրայ։

Բայց քանի ունինք անոնց ոգին, եւ քանի ճիգ թափենք բազմապատկելու մեր թիւը, համախմբած, խիտ ցանցի մը մէջ ամփոփելու բոլոր ընդունակ տարրերը, այնքան աւելի ուժ կ'ունենանք տոկալու տարագրութեան զառն տագնապին ալ։

Երկունքի մէջ է բովանդակ աշխարհը. այսօր աւելի քան երբեք։

Ինչ որ յօրինուեցաւ եւ սարքուեցաւ իբրեւ վերջնական հաշուեյարդարը Մեծ Պատերազմին, կը ճարճատի օրէ օր։ Վաղը՝ խնդրական է, հարցական է բոլորին համար ալ։ Պիտի ապրին ու յաղթեն անոնք որ կը տոկան, կը կազմակերպուին, կը գործեն։ Ու մանաւանդ անոնք որ, կը հաւատան իրենց ճակատագրին, եւ կազմ ու պատրաստ կը սպասեն, տիրաբար վարելու դաշնի։

Դաշնակցութեան Օրը թող դառնայ հաղորդութեան օր մը՝ մեր բոլոր ընկերներուն եւ համակիրներուն համար. նոր հաւատքով եւ աւելի վճռական կամեցողութեամբ կապուելու մեր կուսակցութեան աւանդներուն, անվհատ եւ հաստատակամ հետապնդելու մեր հիմնական առաջադրութիւնը,— Հայրենիք եւ ազատութիւն։

(Դրօշակ)

ԹՐՔԱԿԱՆ ՎՏԱՆԳԻՆ ՀԱՆԴԷՊ

Վերջերս Պէյրութի «Ազդակ»ը խմբագրական մը գրած էր Թրքական վտանգին մասին (Սուրիոյ մէջ)։

Իսլամ ցիւրզիներու օրկան «Աէտա իւլ Սաֆիլ» (այժմ դադրեցուած) ձայնակցելով այս խմբագրականին, իր կողմէ կը շեշտէ.—

Ժամանակին, Թուրք պետերը հայկական ջարդերը կազմակերպելու եւ սպանութիւնները իրագործելու համար, իբրեւ գործիք ծառայեցուցին Քիւրտերը։ Հազարաւոր Հայեր սպաննուեցան եւ խողխողուեցան Քիւրտերու ձեռքով, որոնք անգիտակ իրենց գործած ոճրին, պարզապէս Թրքական դրդումի զոհերն էին։ Քիւրտերը վերջը շատ զղջացին եւ հասկցան իրենց մեղքը։ Սակայն շատ ուշ էր։

Այժմ սակայն, Քիւրտերն ալ արժանացան Հայերու բախտին եւ հազարաւորներով դուրս քշուեցան իրենց հայրենիքէն։ Թուրքը դեռ կը շարունակէ Հայերու եւ Քիւրտերու հանդէպ իր հալածանքները մեր սահմաններուն վրայ եւ չուզեր որ Հայ մը բնակի իր երկրին մօտ, եւ նոյնիսկ Սուրիոյ մէջ։

Ինչո՞ւ է սակայն Թուրքին այս վերաբերմունքը։ Ան կը վախնա՞յ Հայէն ու Քիւրտէն. ի հարկէ ոչ։ Ուրեմն ի՞նչ է պատճառը։ Պէտք է ուշի ուշով քննել եւ ճշդել այս պարագան։ Թուրքիան չուզեր Սուրիան ուժեղացնել եւ Սուրիոյ սահմանին վրայ իրենց թշնամի տարրեր տեղաւորել։ Որովհետեւ Թուրքիան միւս բոլոր պետութիւններէն աւելի ինքն իրեն իրաւունք կուտայ այս երկիրներու հովանաւորը դառնալու համար, եթէ ոչ այսօր, գոնէ մօտիկ ապագային, երբ քաղաքական պայմանները ներկայանան եւ պատեհութիւն ստեղծուի։ Թուրքերը կը սպասեն եւրոպական խառնակութեան մը եւ առնուազն Ֆրանսայի տկարութեան, գործադրելու համար իր այդ ծրագիրները։

Ի՞նչ պէտք է ըլլայ մեր դիրքը սակայն։ Հայեր, Քիւրտեր եւ Արաբներ միասնաբար կ'ըմբռնե՞ն այդ վտանգը։ Քանի որ վտանգը ուղղուած է մեր բոլորին դէմ, դարմանն ալ պէտք է մտածուի միասնաբար։ Քաղաքական շրջանակներ պէտք է հասկացողութեան գան եւ միջակէն մէկ ուղի։ Այս տեսակէտով օրինակելի են համայնավարները։ Տեսէք Հայ եւ Արաբ համայնավարները ինչպէ՞ս կրցած են իրարու հետ եղբայրակցիլ եւ նոյնանալ։ Եթէ այդ միեւնոյն կապով Հայեր եւ Արաբներ միացած ըլլային, արդիւնքը հրաշալի պիտի ըլլար։

Անշուշտ մեծ յանցանք մըն էր եւ ամօթ Հայերուն համար ֆրանսական բանակին մէջ մտնելով Տիւրզիներու վրայ յարձակիլը։ Այդ յառաջ եկած էր ի հարկէ անհասկացողութենէ եւ անգիտակցութենէ։ Մենք այս երկրին մէջ խաղաղութիւն եւ անդորրութիւն կ'ուզենք եւ չենք ուզեր որ մեր դրացիները մեր վրայ յարձակին եւ մեզ սպաննեն։ Երկու ժողովուրդներու մտաւորականութեան թերացման պէտք է վերագրել այդ բոլորը։ Ժամանակն է որ վերջ գտնեն անհասկացողութիւնները։

Փաստելու համար թէ շատ դիւրաւ կարելի պիտի ըլլայ այս երկու ժողովուրդներու բարեկամութիւնն ու գործակցութիւնը, կը յիշեմ օրինակ մը։

1926ի արաբ ապստամբներու ի նպաստ հանգանակութիւն մը բացուած էր Դամասկոսի «Էլ Էհամ» թերթին մէջ։ Պէյրութի մէջ հանգանակութիւնը կը կատարուէր իմ ձեռքով։ Շատ զարմանքով եւ երախտագիտութեամբ տեսայ որ նուիրատուներու ցանկերուն մէջ բազմաթիւ ...եաններ կային։ Նմանապէս «Էլ Էհամ»ի հրատարակած ցանկերուն մէջ, Դամասկոսէն, տեսայ Հայերու անուններ։

Այս երեւոյթը հաստատապէս ցոյց կուտայ որ երկու ժողովուրդները կրնան իրար հասկնալ լաւագոյն կերպով եւ զգալ իրարու աղէտներն ու ցաւերը։ Միայն թէ անհրաժեշտ է մերձեցում եւ անկեղծութիւն, զոհ չդառնալու համար մեծերու եւ թշնամիներու խաղերուն։

Այս կէտն է որ պէտք է լաւ ըմբռնեն Հայերը։

Կ. Ս.

ԻՆՔՆԱՇԱՐԺ ԿԱՌՔԵՐՈՒ Փարիզի միջազգային ցուցահանդէսը

—)(o)(—

1900ին Փարիզի միջազգային ցուցահանդէսէն յիշատակ մնացած եւ Էյֆէլի աշտարակն ու Հայոց եկեղեցին մօտակայ «Գրան Փալէ»ն [illegible] ներքինը ոչինչ ունի ցուցահանդէսային [illegible] կը ծառայէ տարին տասներկու ամիս տեղ տալու իրարու ետեւ տեղի ունեցող զանազան կարգի ցուցադրութիւններու։ Այդ ցուցահանդէսներուն ամէնէն կարեւորն է ինքնաշարժ կառքերուն եւ անոնց յարակից առարկաներու ճարտարարուեստին ցուցահանդէսը, որուն 26րդը բացուեցաւ անցեալ հինգշաբթի օր, 6 հոկտեմբերին, եւ պիտի փակուի այս կիրակի 16 հոկտեմբերին։

Այս կարգի ցուցահանդէսներ տեղի կ'ունենան ամէն տարի Լոնտոնի, Պերլինի, Պրիւքսէլի, Ամսթերտամի, Նիւ Եորքի մէջ եւս, բայց անոնցմէ ոչ մէկը կարեւորութեան կամ բազմազանութեան տեսակէտով կրնայ հաւասարիլ Փարիզինին հետ. Ֆրանսա, իբր հայրենիքը ինքնաշարժ կառքերուն — Լուի Ռընօն էր որ առաջին անգամ յղացաւ հեղուկով շարժող [illegible] գործիքը, որ այժմեան օթոմոպիլին սկիզբը եղաւ — այս մեծ ճարտարարուեստին մէջ կը գրաւէ առաջնակարգ դիրք մը, եւ Փարիզ վայելելու համաշխարհային մայրաքաղաքի [illegible] րով ... կամ ընդունակ [illegible] րու կամ ներկայացման մէջ [illegible] փնտռուող նորութիւններ իրենց [illegible] իրագործումը պէտք է որ գտնեն [illegible] Նորութիւններ բանիւ. [illegible] ինքնաշարժ կառքերու ճարտարարուեստը դեռ չէ հասած իր կատարելութեան, որուն սակայն շատ մօտեցած [illegible] բայց այս գործին մասնագէտները ամէն տարի նորութիւն մը կամ նախորդ տարուան ընթացքին փորձուած յառաջդիմական քայլի մը կատարելութիւնը ցոյց կուտան մեզի եւ ամէն [illegible] մարդ կը սորվի խորհելու թէ արդեօք այլ եւս օթոմոպիլը հասա՞ծ է իր կատարելութեան։

Ինչ է այս տարուան Սալոնին ընդհանուր երեւոյթը — ներկայ տնտեսական տագնապալի շրջանին յարմարող գիներ. բոլոր վաճառականները իրենց կարելին ըրած են գիներու [illegible] կում մը ձեռք բերելու համար եւ յաջողած։ Այսպէս, կարելի է ըսել թէ ժողովրդական կառքի մը միջինն է հետեւեալը.— 8 ձիու ուժ, արագութիւն 80 քիլոմեթր ժամական [illegible]

ՊՏՈՅՏ ՄԸ ԴԷՊԻ ՀԻՒՍԻՍ

ԵՐԿՈՒ ՕՐ ԼԵՆԻՆԿՐԱՏԻ ՄԷՋ

Դ.

Օթէլ Աստորիան եւ օթէլ տ'Էօրոփը Լէնինկրատի մէջ օտարներու յատկացուած երկու մեծ պանդոկներ են, ուր կարելի է լաւ ճաշել եւ հաճոյատեսակներ ունենալ բաւական սուղ վճարումով։

Առաջինը կը գտնուի Ս. Իսահակ (այժմ Վորովսկի) գեղեցիկ եւ ընդարձակ հրապարակին վրայ, որուն մէջտեղը կը բարձրանայ հոյակապ Ս. Իսահակ մայր եկեղեցին, այժմ հակակրօնական թանգարան, զոր յաջորդ օրը միայն պիտի կրնանք այցելել։ Ուստի ակնարկ մը միայն կը նետենք հրապարակին ու հոյակապ եկեղեցիին վրայ, ու պանդոկէն ներս կը մտնենք։

Ճաշելու համար պէտք չունինք պոչ բռնելու։ Աստորիայի ընդարձակ հոլին մէջ սեղանները պատրաստ են։ Մաքուր եւ ճերմակ սփռոցներ, գեղեցիկ սպասներ, նուազագոյն սեղանապետներ. բայց ծառայողները, իրենց ածիլուած գլուխներով եւ ճերմակ ու կոշտ կտաւէ հագուստներով, թիապարտներու երեւոյթը ունին։

Մինչ մենք սեղաններուն առջեւ տեղ կը գրաւենք, նուագախումբը կը սկսի նուագել... Գարմէնէն կտոր մը. ճաշի ամբողջ ընթացքին կը լսենք եւրոպական ծանօթ եղանակային կտորներ եւ ի վերջոյ, խնդրանքի մը վրայ, քանի մը ռուսական ժողովրդական երգեր։

Ճաշը շատ ճոխ չէր։ Կանաչեղէնի եւ պտուղի բացակայութիւնը զգալի էր։ Բայց չաւլըւած եւ ագահօրէն կերուած թարմ ու համեղ սեւ խաւիարը մոռցնել տուաւ միւս կերակուրներուն համեստութիւնը։ Սեղանապետէն կը տեղեկանամ որ մեր ըրած ճաշը, առանց խմիչքի, 8 րուբլի կ'արժէ. պաշտօնական սակով 100 ֆրանք կամ չորս տոլար։ Բայց սեղանակից մը, որ նախապէս Ինթուրիսթին չէր արձանագրուած եւ անօթի չմնալու համար մեզի միացած էր, միայն երկու տոլար վճարելով պրծաւ։ Երկու տոլարը անհամեմատ աւելի կ'արժէ քան ութ րուբլին։

Ճաշէն յետոյ կառքերուն մէջ մեր տեղերը գրաւեցինք։ Առաջնորդները ստուգեցին ներկաներուն թիւը, ինչպէս կ'ընէին ամէն անգամ որ տեղ մը այցելելէ յետոյ կրկին կառք կը նստէինք։ Մեր կառքին մէջ մէկ հոգի կը պակսէր։ Առաջնորդը մտահոգութեան մատնուեցաւ։ Փնտռտուքի ելանք եւ մեր «փախստական» ընկերը ուրիշ կառքի մը մէջ գտանք.

— Կ'աղաչեմ, կառք մի փոխէք կամ մի հեռանաք առանց նախապէս ինծի լուր տալու, խնդրեց օրիորդը։ Պատասխանատու եմ ձեզի համար, որքան ատեն որ ինծի յանձնուած էք։ Պտոյտը յանախէն յետոյ կրնաք ազատօրէն պտտիլ եւ ձեր ուզած տեղը երթալ։

Կիզիչ արեւի մը տակ, ամէն կողմը զոց օթօքարներուն մէջ փակուած — պատուհանները կարելի չէ բանալ — քանի մը տասնեակ քիլոմեթր ճամբայ կտրելէ յետոյ, Ցարսքոյէ Սէլօ (Ցարերու գիւղը) հասանք, քրտնաթաթախ եւ փոշիներու մէջ խեղդուած։

Ցարսքոյէ Սէլոն՝ Փեթերսպուրկէն հեռու բարձունքի մը վրայ կառուցուած պալատներու շարք մըն է, ուր ցարերը տարուան մեծագոյն մասը կ'անցընէին։ Իւրաքանչիւր ցար յարկաբաժին մը, շէնք մը կամ պալատ մը աւելցուցած է նախորդին վրայ, տարբեր՝ ճարտարապետական ոճով եւ ներքին կահ ու սարքով։

Մէկ ժամու չափ շրջեցանք Եղիսաբէթի, Մեծն Կատարինէի եւ Աղեքսանդրներու պալատներուն հոյակապ սրահներուն մէջ, որոնք իրարու կը յաջորդեն անվերջ. սրահներ ոսկեզօծ կամ արծաթազօծ, սաթապատ, յախճապատ կամ ատամնափղոսկրապատ, հնդկական, չինական կամ ճափոնական, գեղջուկ, կարմիր կամ կապոյտ, եւայլն, որոնց իւրաքանչիւրը թանգարան մըն է նկարներու, կարասիներու եւ այլ թանկարժէք իրերու։ Անցանք այն փոքրիկ եւ քնքոյշ սենեակներէն, որոնց լայն բազմոցներուն վրայ Մեծն Կատարինէ Ցարուհին, «Հիւսիսի Շամիրամը», տարիներ շարունակ փորձեց իր ֆիզիքական անշէջ սէրը յագեցնել։

Ահա վերջապէս այն յարկաբաժինները ուր վերջին ցարն ու ցարուհին, երկուքն ալ հիւանդ մարմնով ու հոգիով, տասնեակ մը տարի ապրեցան, մշտական յուզումի, մտահոգութեան, նախապաշարումներու վախի եւ սարսափի մէջ։ Կահաւորումը պարզ է. աւելի կարեւորութիւն տրուած է հանգստաւէտութեան, քան շքեղութեան։ Այստեղ Նիքոլաս Բ.-ի աշխատութեան սենեակն է, քովը՝ յոգարանը մարզանքի գործիքներով. քիչ անդին՝ ընդունարանը ուր տեղի կ'ունենային նախարարական խորհուրդները, որոնց գաղտնօրէն կը հետեւէր ցարուհին, ընդունարանին մէկ մասին մէջ պահուած։ Սենեակները ամէն յարմարութիւններով օժտուած են. բայց հեռաձայնի գործիք չկայ, որովհետեւ ցարը միշտ դէշ լուրերու երկիւղին մէջ կ'ապրէր եւ չէր ուզեր ուղղակի ստանալ զանոնք։ Հեռաձայնի փոխարէն, գրեթէ ամէն սենեակի մէջ կարելի է տեսնել ձիու պայտ մը։ Ձիու պայտը՝ գտնողին բախտ կը բանայ։ Ցարը եւս ունէր այդ նախապաշարումը։ Ուստի, պաշտօնեաները մերթ ընդ մերթ պայտ մը կը նետէին իր անցած տեղերը, որպէս զի ցարը գտնէր եւ լաւագոյն օրերու յոյսը ունենար։ Իսկ ցարուհին — «Գերմանուհին» — իր բախտը կը սպասէր սուրբերէն եւ անոնց միջնորդներէն (Ռասփութին, անկէ առաջ ձեր ու խեղանդամ կին մը եւ ուրիշներ)։ Բայց սուրբերը, որոնց հաբիւրաւոր պատկերները արքայական ննջասենեակին մէկ ամբողջ պատը կը ծածկեն, ոչ միայն չկրցան փրկել այդ յեղյեղուկ, նախապաշարեալ եւ հիւանդ հոգիները, այլ անոնց հետ իրենք ալ կորան, տեղի տալով նոր սուրբերու եւ սրբութիւններու։

Անհամար ցուցատախտակներ, լուսանկարներ, գծապատկերներ (graphiques ?), զորս պետութիւնը զետեղած է բոլոր սրահներուն մէջ, ինչպէս ուրիշ թանգարաններու մէջ, կը պատմեն նախորդ ըէժիմին գեղխութիւնները, սարսափներն ու փտութիւնը եւ բաղդատութիւնը ընելով ներկային հետ, գալիք բարիքներու յոյսը կուտան։

Խուռն բազմութիւն մը — գործաւորներ, գիւղացիներ, զօրքեր — խումբ խումբ կը շրջին իրենց առաջնորդներով, մտիկ կ'ընեն անոնց բացատրութիւնները, կը կարդան, կը դիտեն։ Ի՞նչ կը զգան արդեօք։ Կ'ատե՞ն, կ'արգահատե՞ն թէ կ'ափսոսան։ Դժուար է գուշակել։ Երեւոյթով անտարբեր կը թուին, որպէս թէ արդէն հեռաւոր պատմութեան մաս կը կազմէր այս շատ մօտաւոր անցեալը։ Թերեւս ալ այդպէս է, գէթ նոր սերունդին համար։

Ֆրանսական շաբաթաթերթի մը (Candide) անցեալ ամառուան թիւերուն մէջ, բարձր դիրք ունեցող ռուս տարագիր մը, որ յաջողած է օտար անցագրով Ռուսիա երթալ, կը պատմէ թէ Մոսկուայի մէջ ներկայ եղած է թատերական ներկայացման մը, որուն ընթացքին դերակատարները — վերջին ցարը, ցարուհին, մեծ դուքսերն ու դքսուհիները եւ բարձրաստիճան զինուորականներ, իրենց շքեղ համազգեստներով — նախորդ ըէժիմը կը պանծացնէին պալատական փառայեղ սրահ մը ներկայացնող բեմին վրայ։ Գահ մը իսկ լսելի եղաւ, խոր լռութեան մէջ, ցարական դեղեցիկ քայլերգը։ Ռուս տարագիրը շուրջը դիտած է, յուսալով ժողովուրդին դէմքին վրայ տեսնել ատելութեան, զառամի կամ յուզումի ու ողբերգութեան արտայայտութիւն մը։ Եւ զարմանքով ու խոր ցաւով հաստատած է որ ժողովուրդը անտարբեր մնացած է, այսինքն հետեւած է ներկայացման, տեսած ու լսած է այնքան հետաքրքրութեամբ, որքան ցոյց պիտի տար որ եւ է պատմական փիէսի մը առթիւ։ Ու յօդուածագիրը աւաղելով կ'եզրակացնէ թէ բոլշեւիկները յաջողած են ժողովուրդին մէջ մեռցնել հին Ռուսիան...

Պալատներէն դուրս գալով, քիչ մը թափառեցանք պարտէզներուն եւ փողոցներուն մէջ, ուր մանուկներու բազմաթիւ խումբեր կը խաղային ու կը զուարճանային, գրեթէ կիսամերկ՝ սաստիկ տաքին պատճառով։ Ամբողջն ալ առողջ ու կայտառ երեւոյթ ունէին։ Ցարսքոյէ Սէլօն, ուր ցարերը բնակութիւն հաստատած էին իր բարձր դիրքին ու առողջ օդին համար, այժմ վերածուած է արձակուրդային գաղութի եւ կը կոչուի Մանուկներու Գիւղ (Տէցքոյէ Սէլօ)։ Լէնինկրատի շրջանի մանուկները հոս կը ղրկուին օդափոխութեան համար, կը բնակին նախապէս ազնուականներու պատկանող ապարանքներուն մէջ եւ լաւ խնամք կը ստանան։ Պէտք է խոստովանիլ որ խորհրդային սիստեմը մասնաւոր խնամք կը տանի մանուկներու եւ պատանիներու ֆիզիքական եւ մտաւոր զարգացման համար եւ այդ նպատակով ոչինչ կը խնայէ։

Քանի մը շրջիկներ կը լուսանկարեն մանուկներու խումբ մը, որոնց ուսուցչուհի մը կ'ընկերանար։ Այդ միջոցին մանուկ մը կը հարցնէ անոր թէ ովքե՞ր ենք մենք եւ ի՞նչ կ'ընենք այդտեղ։ Ուսուցչուհին, համաձայն ռուսերէն գիտցող շրջիկի մը թարգմանութեան, հետեւեալ պատասխանը կուտայ.

— Ասոնք Ֆրանսացի պուրժուաներ են, որոնք իրենց երկրի գործաւորներու աշխատութեան արդիւնքով պտոյտներ կ'ընեն։ Մենք ալ քանի մը տարիէն ի վիճակի պիտի ըլլանք անոնց պէս պտտելու։

Գալիք լաւագոյն օրերու յոյսն ու հաւատքն է որ համբերութեամբ տանիլ կուտայ ներկայ զրկանքի օրերը։

Ուշ ատեն քաղաք կը վերադառնանք եւ վար կ'իջնենք Օթէլ տ'Էօրոփի առջեւ, որուն վերնայարկը պիտի ըլլայ իրիկուան ճաշը։ Վեր ելլելէ առաջ կ'այցելենք առաջին յարկը ուր Ինթուրիսթը հաստատած է իր գրասենեակները, նաեւ վաճառատուններ ուրկէ օտարները կրնան գնել ռուսական արտադրութեան իրեր։ Գիները նշանակուած են տոլարով եւ սէնթով։ Ծախու իրերը (գիւղացիական շալեր, փայտէ պուտուկներ, ծխատուփեր, յախճապակի գաւաթներ եւ անօթներ, եւայլն) բնաւ գատաբար սուղ չեն։ Գնելու համար առարկայ մը փնտռած միջոցիս, [illegible] պաշտօնեայ մը սխրալի ծխատուփ մը ներկայացուց, ըսելով որ կովկասեան փայտէ շինուած է։ Դիտել տուի որ ոչ թէ կովկասեան այլ Հայաստանի կեռասի փայտէ շինուած է։ «Դուք Հա՞յ էք» ըսաւ անմիջապէս, ֆրանսերէն, սիրուն աչքերը լայն բացած։ Եւ երբ՝ հաստատական պատասխան տուի, սահուն հայերէնով մը հարցումներու տարափ [illegible] յայտնեց թէ ինքը Ռուս է, բայց ամուսինը Հայ է։

Քանի մը վայրկեան խօսակցելէ ետք, կարգ մը գնումներ ըրի եւ բաժնուեցայ [illegible] պանդոկին վերնայարկը [illegible] նուագախումբը, նոյն ճաշը. [illegible] խաւիար եւ պաղպաղակ. [illegible] մնացած չեմ յիշեր։ Նոյն թիապարտի երեւոյթով ծառայողները, որոնցմէ ոմանք թուրքերէն կը խօսէին։ Թաթարներ էին։ Երբ իրենց լեզուն խօսեցայ միւսներէն առաջ մեզի սպասարկեցին։ Սեղանակիցներս զարմացած հարցուցին թէ կը ճանչնա՞մ ծառայողները։

— Ցեղային ծանօթութիւն եւ գործերու գրացնութիւն ունինք, պատասխանեցի։

Աճապարանքով ճաշը վերջացուցինք եւ ամերիկեան շքեղ կառքերը մեզ տարին թատրոն։

ՏՈՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

...ուս 10 լիտր 100 քիլոմեթրի համար, է հոգինոց, գին՝ 20,000էն պակաս։ Մինչդեռ միայն Ֆրանսական կառքեր, որովհետեւ օտար վաճառանիչները շատ ծանր մաքսատուրք վճարելով չեն կրնար մրցիլ տեղականներուն հետ. Ասոնցմէ Ֆորտ եւ Ֆիաթ կրցած են արգելքը թառնալ, Ֆրանսայի մէջ իսկ արտադրել տալով իրենց ինքնաշարժներուն համաձայն կառքեր եւ զանոնք ծախելով շատ աժան, — Ֆորտի վերջին արտադրութիւնը՝ 6 ձիու ուժով ... հոգինոց կառք մը — նոյնպէս ... — կ'արժէ 17,800 Ֆրանք։ ... է թէ Ռոզանկար ալ ձեւի նոյն ձեւով կառք մը կու տայ 13,500 Ֆրանքի. Ինքնաշարժ կառք մը գնողին համար գինը միայն չէ որ անշուշտ նկատի կ'առնուի. կայ նաեւ ներկայացումը, գիծերու ընդհանուր ձեւը, վայելչութիւնը եւ մանաւանդ [illegible]։

Այս տարուան ցուցահանդէսը, ինչպէս իր նախորդները, կը պարունակէ նաեւ ժողովրդական կառքերէն զատ ... կառքեր եւ մեծ կառքեր — մեծ զօրութեամբ եւ գինով, որովհետեւ երկուքը իրար կապուած են։ Այս վերջին դասակարգին մէջ, հռչակաւոր Ռոլս — Ռոյսէն զատ, ամերիկեան եւ գերմանական վաճառանիչներն են որ ... կը գրաւեն. Գերման Մէյպախ — Ցէփլին գործարանը կը ցուցադրէ հսկայական կառք մը, որ ... ձեւ ունի — հետեւաբար ... — 190 ձիու ուժով որ ժամական կրնայ 190 քիլոմեթր արագութեամբ ընթանալ եւ գործածել միայն 28 լիտր 100 քիլոմեթրի համար, ... ։ ... կառքին չահիլ կու տայ արագութեան ... եւ ... կրկնակ ... այս ձեւին աէրօտինամիք ... կուտան եւ որուն համար մասնագէտները կը կարծեն թէ ժամական 100 քիլոմեթրէն աւելի արագութեամբ ընթացող կառքերուն ... ձեւն է։ Ֆրանսական հանրածանօթ Փաննար գործարանին այս տարուան կառքերուն յատկանշական նորոյթն է այս ձեւը։ Ցատկանշական երկու անիւներուն իրարմէ անկախ, ինքնաշարժ ... գիծ պաշտպանուելու ձեւով մը ... բոլոր կառքերուն համար ընդհանրացած նորութիւններ են այս տարի։

Ֆրանսայի մէջ միլիոնաւոր մարդ ապրեցնող այս ... տարեկան ցուցահանդէսը գտած է մեծ յաջողութիւն, ինչպէս անցեալ տարիները։ Թէեւ այս տարուան ... գործակալներ կամ պարզ անհատներ եկած են մասնաւորապէս նորութիւնները ... կամ ապսպրանքներ ընելու։ Հակառակ ներկայ տնտեսական պայմաններուն, կը կարծուի թէ գործարանատէրերը գոհ պիտի ըլլան այս տարուան ցուցահանդէսին արդիւնքներէն, որովհետեւ Սալոն տ'Օթոմոպիլը ոչ միայն ցուցահանդէս մը, այլ եւ վաճառատուն մըն է։

Ինքնաշարժ կառքերու ճարտարարուեստը կարելի է ըսել թէ Ֆրանսայի մէջ կ'ապրեցնէ միլիոնաւոր մարդիկ. Կան գործարաններու աշխատաւորները — Սիթրոյէնի գործարանին մէջ 25 հազար բանւորներ կ'աշխատին — վարիչները, պաշտօնեաները, կառքերուն վաճառման գործակալները փառերգի մէջ կամ գաւառները, նորոգութիւն կատարողները, պէնզին ծախողները, ձգախէժէ անիւները հայթայթող գործարաններուն աշխատաւորները, կառավարները, եւայլն։ Կառավարութիւնը ոչ միայն մօտ հինգ Ֆր. տուրք կը գանձէ 9 Ֆր. արժող 5 լիտրանոց թիթեղ մը պէնզինէն, այլ եւ իւրաքանչիւր կառքի տէր կը վճարէ տարեկան կարեւոր տուրք մը, ինքնաշարժին ձիու ուժին համեմատութեամբ. — օրինակի համար վեց ձիու ուժով կառք մը կը վճարէ տարեկան 500 Ֆրանք։

Ֆրանսայի պետական տասոյթներու գլուխին մէջ կարեւոր տեղ մը կը գրաւեն այն տուրքերը, որ կուգան ինքնաշարժ կառքերէն կամ անոնց հետ կապուած ատարկաներէն։ Այդ հասոյթին կարեւորութիւնը կրնանք ըմբռնել երբ նկատի առնենք թէ Ֆրանսա աշխարհի մէջ երկրորդ կամ երրորդ տեղը կը գրաւէ ինքնաշարժ կառքերու ճարտարարուեստին մէջ. 1931ին աշխարհի մէջ արտադրուած են 3 միլիոն 36 հազար կառք, որուն 81ուկէս առ 100ը Ամերիկա, այսինքն՝ 2 միլիոն 472 հազար կառք։ Ֆրանսա արտադրած է 193 հազար կառք։։ 1931ին աշխարհի մէջ շրջագայող կառքերուն թիւր 35 միլիոնէն աւելի էր, որուն մէկ միլիոն 700 հազարը Ֆրանսայի մէջ։

1931ի վիճակագրութիւնները ցոյց կու տան թէ Մ. Նահանգաց մէջ մէկ ինքնաշարժ կառք կայ հինգ հոգիի համար (ինչ որ կը նշանակէ որ եթէ պէտք ըլլայ, բոլոր բնակչութիւնը կրնայ պէտք եղածէն չափ կառք գտնել իր տրամադրութեան տակ) Փարիզի մէջ՝ մէկ կառք 18 հոգիի համար (իսկ Ֆրանսայի մէջ 24 հոգիի համար)։ Անգլիոյ մէջ 28, Գերմանիոյ մէջ 105, իսկ Թուրքիոյ մէջ 2451 հոգիի համար։ 1931ին Ֆրանսա ինքնաշարժ կառքերէն գանձած է 992 միլիոնէն աւելի տուրք։

Այս տարուան ցուցահանդէսին մէջ կը ցուցադրեն ընդամէնը 71 վաճառանիչեր, որուն 37ը ֆրանսական, 15ը ամերիկեան, 5ը անգլիական, 5ը գերմանական, 5ը իտալական, 2ը պելժ։ — Այս վաճառանիչներուն մէջն են ի հարկէ ամէնէն հանրածանօթները, ինչպէս արագութեան բոլոր մրցումները շահող իտալական Ալֆա — Ռոմէօ, անոր հետ յաջողութեամբ մրցող Ֆրանսական Պիւկաթին (երկար ատենէ ի վեր Ալզաս հաստատուած Իտալացի մը), Տըլաժը (Ֆրանս.) որ մրցումներէն քաշուած է, գերման Մէրսէտէս — Պէնցը, ամերիկեան Տուրզըպըէրկը, եւայլն, եւայլն։ 13,000 Ֆրանքէն սկսելով մինչեւ 500 հազար Ֆրանք արժող հոյակապ կառքեր ցուցադրուած են։

Ամէն տարի անջատ ցուցահանդէս մը ունեցող ինքնաշարժ — հեծելանիւն ու պարզ հեծելանիւը այս տարի միացած են կառքերու ցուցահանդէսին մէջ եւ կը գրաւեն Կրան — Փալէի մէկ մասը։ Այդ ցուցահանդէսին մէջ ալ հետաքրքրական շատ բաներ կան տեսնելու արժանի։ Ցայտնի է թէ հեծելանիւը շատ ժողովրդական է Ֆրանսայի մէջ եւ մեծ ծառայութիւններ կը կատարէ բնակչութեան։ Ան ալ իր առաջին քայլերուն պատկերը տեսած է հոս եւ եռանիւ ձեւին տակ 1880ի ատենները մէջտեղ ելլելէ վերջ արդար նուաճումներով հասած է ներկայ իր կատարեալ ձեւին։ Ֆրանսայի մէջ գործածուող հեծելանիւերուն թիւր 2 միլիոնէն աւելի է։ Իսկ ինքնաշարժ հեծելանիւերը — որոնց շատ գեղեցիկ նմոյշները ցուցադրուած են որքան Ֆրանսական, նոյնքան ալ օտար վաճառանիչներու կողմէ այս ցուցահանդէսին մէջ — մօտ 500 հազար են, որ կը շրջին Ֆրանսայի մէջ։

Մէկ խօսքով առեւտրական եւ ճարտարարուեստական տեսակէտներով ներկայ ցուցահանդէսը մեծ յաջողութիւն մըն է Ֆրանսայի համար։ Ցուտանք թէ հոն եղած ապսպրանքները պիտի ըլլան բաւականաչափ՝ գործերու յառելուած մը մէջտեղ բերելու համար, որմէ կարենան օգտուիլ նաեւ հայ աշխատաւորները։

Ժ. ՇԱՂԱՄՈՒՐԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՍՈՒՐԻԱ

Ազգային կեանքը Դամասկոսի մէջ

Դամասկոսն ալ ունեցաւ իր Դաւառականը։ Օգոստոս 14ին էջմիածնի ունեցան ընտրութիւնները։

Գաւառականը իր առաջին նիստին մէջ իսկ դժբախտաբար ունեցաւ երկու ճակատ։ Դժբախտաբար, որովհետեւ անոնցմէ մէկը կազմուած զանազան տարրերէ, հակառակ կը հանդիսանար ամէն բանի որ իր հասկացողութենէն հեռու է. առանց նկատի առնելու օրէնքի տրամադրութիւնները։

Գաւառականի հինգ երկար ժողովները գլխաւորեցան Գ. Գարգեւի տարիքի խնդրով։ Ջուր եւ անիմաստ վիճաբանութիւններ տեղի ունեցան։

Գաւառականը իր 5րդ նիստին մէջ ընտրեց քաղաքական ժողով մը 11 ձայնի վրայ 4 ձայնով, 7 հոգի ներմակ քուէ տուած էին։ Անշուշտ հակասահմանադրական էր այս եւ անվաւեր, բայց նոյն եպիսկոպոսի առաջարկին վրայ Դիւանը հրաժարեց ընտրողները, որոնցմէ չորսը յաջորդ օրն իսկ հրաժարեցան։

Գաւառականը իր 6րդ նիստին մէջ ընտրեց նոր քաղաքական մը, 11ի վրայ 6 ձայնով. — Գ. Գ. Քէլէշեան, Տէր Ստեփանեան, Աֆարեան, Փառկերհանեան, Ռոստոմեան, Ալադեան Փօլատեան։

Այս Քաղաքականը անմիջապէս ընտրելով իր Դիւանը, սկսաւ գործի։ Քաղաքականի ընտրութեան ժամանակ Գաւառականի մէկ անդամը կը բողոքէր քաղաքէն եւ իր ձայնը տուած էր ուրիշի մը, բան մը որ հակասահմանադրական է եւ իր այս հանգամանքը հաստատելու համար ժողովականներուն խլած է ամբողջ երկու ժողովներ։

Վերջին ժողովին քանի մը երեսփոխաններ հեռացան ժողովէն բոլորովին ապօրէնի կերպով ժողովը լքելով. ժողովը շարունակեց իր ընթացքը, լսեց քաղաքականի ծրագիրը եւ վստահութիւն յայտնեց անոր նկատմամբ։

ՀԱՅԵՐԸ ՁԵՐՄ ԿԸ ՄՆԱՆ ՏՈՒՐՔԵՐԷ ՄԻՆՉԵՒ ՀԻՆԳ ՏԱՐԻ

Սուրիական Նախարարաց Խորհուրդը որոշած է «Էլ Ֆրաթ» Սանճագի շրջանին մէջ գտնուող Հայերը մինչեւ հինգ տարի զերծ կացուցանել ամէն տեսակ տուրքէ։ Այս որոշումով, սուրիական գահերէն կը փափաքի Հայերու տեղաւորումը գերազանցապէս երկրագործական այդ շրջաններուն մէջ։

Ինչպէս ծանօթ է, այդ շրջաններուն մէջ ապաստանող Հայերը, գլխաւորաբար Թուրքիայէն վերջին անգամ արտաքսուածներ, անցեալ տարուան ցուրտ հետեւանքով, շատ աղքատ բերք մը ունեցած էին եւ մատնուած վերջին ծայր թշուառութեան։

ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Պէյրութի Ռճրադատ Ատեանը շարունակելով դատավարութիւնը խումբ մը համայնավարներու կողմէ գործուած զազանային յարձակման ընդդէմ երեք երիտասարդներու, վերջապէս տուաւ իր վճիռը։

Արթին Մատոեան եւ Զատիկ Տատուրեան, որոնք կազմակերպիչներն էին այդ յարձակման, ցարդ իրենց օձիքը չեն յանձնած Արդարութեան եւ կը մնան փախստական. Դատարանը առանցմէ առաջինը 6 ամսուան բանտարկութեան դատապարտեց, իսկ հինգական ամիս բանտարկութեան Զատիկ Տատուրեանն եւ Միքայէլ Քէյիշեանը։ Նոյնանց և Արթին Հօտրեան դատապարտուեցան երկու ամիս բանտարկութեան։

Սիրային առնելի տրամ մը Գիթիաի մէջ

Եփրատի Մէջ կը կարդանք. —

Սեպտ 27ին, երեքշաբթի երեկոյ, ուշ ատեն, Գիթիաի խաղաղ մթնոլորտը եւ ջինջ հորիզոնը խանգարուեցաւ սիրային առհելի ողբերգութեամբ մը եւ դիւզացնացները յուզումնալի գիշեր մը անցուցին։ Այս տրամին զոհ գացին երիտասարդ մը եւ երիտասարդուհի մը, ու երրորդ մըն ալ ծանրապէս վիրաւոր։

Օր. Փօլին Ամիրալեան 20ամեայ գեղադէմ ու հրապուրիչ աղջիկ մըն է եւ զաւակը դոյեակ Տիկին Արիգա Ամիրալեանի, որուն եղբօրը տասը տարեկան տղան քիչ մնաց զոհ երթար Գ. Կ. Մադկանիի ուղղուած գնդակներէն մէկուն։ Տղուն վէրքերը հազիւ բուժուած՝ այս ընտանիքը խոր սուգի մը կը մատնուի զոհ տալով երիտասարդուհի մը։

Զոհը քանի մը տարի առաջ նշանուած էր ուրիշ երիտասարդի մը հետ եւ ապա խզուած։

Երկրորդ զոհը Գ. Մկրտիչ Ամիրալեան, տղան է հանգուցեալ Տքթ. Ն. Ամիրալեանի եւ մեծ հօրեղբօրը թոռը՝ առաջին զոհին։ Մկրտիչ 25 տարեկան երիտասարդ մըն է եւ «Թատաթրոնի» մէջ պաշտօնեայ, ծանօթ է կ'ըսուի իր վարած ցոփ ու շուայտ կեանքովը։

Երրորդ զոհը որուն կեանքը վտանգի մէջ է, Գ. Ֆիլիպ Ամիրալեան, եղբայրն է Փօլինի։

Նշանախօսութեան խզումէն վերջ Մկրտիչ իբր մօտաւոր ազգական ազատ մուտք կ'ունենայ Փօլինի ընտանիքին մէջ, յարաբերութիւնները հետզհետէ սերտ հանգամանք մը կը առնեն՝ յանգելով անյաջողելի սիրոյ մը, որուն սակայն անտարբեր կը մնայ Փօլին։

Մինչ այս մինչ այն, Մկրտիչ ձեռքը կը խնդրէ Փօլինին, բայց աղջկան ծնողքը ուժգնօրէն կը մերժեն անոր շուայտ կեանքին պատճառաւ։

Այս անցուդարձերու միջոցին Տիկին Արիգա անխոհեմութիւնը կ'ունենայ իր չորս չափահաս եւ անչափահաս զաւակները, որոնց մէջ նաեւ Փօլին, առանձինն օգափոխութեան ղրկելու Գիթիաա, ուր անշուշտ յաճախելէ չի դադրիր Մկրտիչ, հազիւ գործէն ելած կը փութայ Փօլինին մօտ, ուր կ'ընդունուի իբր ազգական եւ երբեմն ալ միասին պտոյտներու կը մասնակցի։

Տիկին Արիգա տեսնելով որ լաւ հետեւանք մը չպիտի ունենան այս հանդիպումները, կ'որոշէ աղջիկը կնութեան տալ նախորդ նշանածին։

Բերնէ բերան շրջան ընող այս տարաձայնութիւնը ականջին կը հասնի Մկրտիչին որ յուսահատ Գիթիաա կը փութայ անհրէն քանի մը օր առաջ։ Անտիոք բարեկամի մը զրած նամակով սպառնալով զէնք մը կ'ուզէ. բայց մերժումի հանդիպելով կը վերադառնայ Հալէպ, ուր կը յաջողի պրաունինկ մը ձեռք ձգել։

Ոճրին օրը՝ երեքշաբթի կէսօրէ առաջ Մկրտիչ կը ստրայ Գիթիաա, ուր իր բարեկամներուն հետ խրախճան կ'ընէ։ Երեկոյեան կը նստի անոնց հետ սեղանի մը շուրջ ուր կը սկսի օղիարբեցութիւնը մտերիմ շրջանակի մը մէջ, գլուխները կը տաքնան եւ կատակաբանութիւնները կը սկսին, կը հեգնեն Մկրտիչը թէ աղջիկը արժանի չէն տեսներ իրեն։ Ժամը 9 է, Մկրտիչ խիստ ազդուած իր հացէին ուղղուած անախորժ կատակներէն, ոտքի կ'ելլէ յանկարծ եւ խօսքը ներկաներուն ուղղելով կ'ըսէ, հիմա պիտի տեսնէք թէ ի՞նչպէս կ'առնեմ աղջիկը…

Խիստ յուզուած այս խօսքերէն, Մկրտիչ շտապելով կ'ուղղուի դէպի Փօլինի բնակարանը ուր չորս եղբայրները եւ քոյրերը հացի նստած էին։ Կիսաբաց դռնէն Փօլինը կը կանչէ տեսակցելու համար, այս հրաւէրին կը պատասխանէ իր սիրականը ուղղուելով դէպի դուռ, անոր կը հետեւի փոքր եղբայրը 18ամեայ Ֆիլիփ։ Մկրտիչ կ'առաջարկէ իր սիրականին պտոյտ մը ընել, որուն արդիւնք կ'ըլլայ փոքր եղբայրը։ Անատհաստ սիրահարը քանի մը քայլ կը հեռանայ դռնէն, ապա յանկարծ վերադառնալով կը կանչէ Փօլինը որ դարձեալ սեղան նստելու վրայ էր, քոյր եւ եղբայր կը փութան դուռը ուր Մկրտիչ ինքզինքէ ելած Փօլինին ձեռքը ուժգնօրէն բռնելով կ'ըսէ, Չեսպ կ'ուզեմ, չէ՞ս ուզեր տալ։ — Ձեռ կրնար, կ'ըսէ Փօլին, քանի որ ծնողքս չեն հաւանիր։ Այս կտրուկ պատասխանին վրայ Մկրտիչ գալրացած կ'ըսէ. — Տես ի՞նչպէս կ'առնեմ այդ ձեռքը։

Այս պատասխանին վրայ, քոյր եւ եղբայր Մկրտիչին կը մօտենան եւ հանդարտեցնելու մտօք քանի մը կարճ խրատականներ կ'ընեն, բայց Մկրտիչը ինքզինքէ ելած, դատողութիւնը կորսնցուցած ու այլայլած վիճակի մէջ պրաունինկի հարուած մը կը պարպէ Փօլինին կուրծքին, փամփուշտը կուրծքը ծակելով ողնածուծէն դուրս կ'ելլէ, ապա զօրնոտի կեցող եղբօրը ձախ թեւին տակէն կը մտնէ եւ թոքին մէջ կը մխրճուի. քոյր եւ եղբայր գետին կը տապալին։ Այս վիճակը տեսնող ոճրագործը նպատակին հասած նկատելով՝ զէնքը կ'ուղղէ իր կուրծքին եւ երկու իրերայաջորդ հարուածներով զոհերուն քովը գետին կը փռուի։

Հրազէնի հարուածներէն աճաբեկուած դրացիներէն ոչ ոք քաջութիւնը կ'ունենայ օգնութեան հասնիլ, երկար ատեն երեք արիւնաթաթախ մարմինները փողոցին մէջ կը մնան։ Բաւական ատեն վերջ պատահարար անկէ անցնող երկու հոգի մութին մէջ կը նշմարեն ստուերներ եւ լուցկի մը վառելով ահռելի տեսարանին ականատես կ'ըլլան։

Հետամայնով Անտիոքէն կը կանչուին երկու բժիշկներ, որոնց մին զատական, ոճրագործին մահը կը հաստատեն, իսկ երկուքին՝ ծայրայեղ վիճակը։ Առտուան ժամը 5ին միայն, մեռեալը եւ վիրաւորեալները կը փոխադրուին Անտիոք, ուր կը թաղուի Մկրտիչ։ Փօլին Անտիոքի հիւանդանոցին մէջ, գործողութեան չենթարկուած ծանր տառապանքներէ վերջ հոգին կ'աւանդէ։

Կը մնայ այժմ Փօլինին եղբայրը Ֆիլիփ, որ դարմանման տակ կը գտնուի Անտիոքի հիւանդանոցին մէջ, փամփուշտը թոքէն հանուած է վիրաբուժական գործողութենէ մը վերջ, բայց արիւն դուրս կու տայ շնչափողներէն եւ վիճակը կը մնայ խիստ ծանր։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՁԱՑՆ ՄԸ ՏԻՎՐԻԿԷՆ

Տիվրիկի մէջ՝ 10—20 անուոր Հայեր կան, որ կը զրկուին արհեստով։ Իրենց հոգեւոր հովիւն է քահանայական փոխանորդի հանգամանքով Տէր Առաքել Քոչանեան, վաղեմի գպիր, եւ ժողովուրդին յարաբերական գործերը կը տեսնէ, բարեկեցիկ վիճակ ունի, եւ լաւ արհեստ, — մանաւանդ ներկարարութիւն։ Երախաներու մկրտութիւնը, ննջեցեալներու թաղումը կը կատարէ եւ քահանայի պարտականութիւն ստանձնած է։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԿՐԸՆՈԲԼԻ ՄԷՋ

Իր գտած ընդունելութեամբ կը Արշամակէ թէ Հ. Մ. Ը. Մ.ը պակասութիւն մըն էր Կրընոպլի մէջ։

Բոլորած վեց ամսուան ժամանակաշրջանին ունեցած է բազմաթիւ փորձմրցումներ եւ բարեկամական մրցումներ՝ արժանաւոր տարբերու գնահատանքին։

Հ. Մ. Ը. Մ.ը պիտի ունենայ իր առաջին ախոյեանական մրցումը, կիրակի, 16 Հոկտեմբերին, St. Pierre d'Allevardին դէմ, հակառակորդին դաշտին վրայ։

Կարժէ քաջալերել այս տղաքները, որոնք կը տարածեն Հայ անունը Ֆրանսայի մէջ։

Ա.

ԵՐԳՉՈՒՀԻ Տիկին Ե. Բաղալի նուագահանդէսը, որ տեղի պիտի ունենար Վիէնի մէջ ամսոյս 2ին, յետաձգուած է տիկնոջ հիւանդութեան պատճառով։

ԳՐԵԼ ԿԱՐԵԼԻ ԵՂԱԾԻՆ ՉԱՓ ՄԱՔՈՒՐ, քանի որ մեծ մասամբ տողաշարով կը շարուի ՅԱՌԱՋը։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (23)

ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ...

— Կը սիրե՞ս.
— Ո՛չ.
— Հապա ի՛նչ ուրեմն։
— Չգիտեմ

Սլաքներուն կարմիրը շրթներուն՝ սեւեռեցաւ հեռուն Մոռցաւ զիս։

Ճիւղի մը վրայ մրջիւն մը։ Այդ ճիւղը ձեռքիս մէջ։ Ամէն անգամ երբ մրջիւնը ելքի մը համար ճիւղը բռնած կողմս կը մօտենայ, ձեռքս կը փոխեմ ու կը բռնեմ ճիւղին միւս կողմը։ Եւ մրջիւնը կը մնայ դարձեալ պարապին վրայ։ Կը վերադառնայ վաղն ի վաղ, բայց հազիւ մօտեցած բռնող մատներուս, հազիւ քանի մը քայլ կը մնայ հասնելուն գլխին կապող կամուրջին, ինծի — ձեռքիս մարմնիս՝ անկէ գեաւնին — երբ նորէն կ'անցնիմ հակառակ կողմը ճիւղին՝ ձգելով հեռացնելով ծայրը պարապին դիմաց։ Անիկա բազմաթիւ անգամներ։ Մրջիւնը յոգնութենէն կը հեւայ, այլ սիրտ չըներ ցատկել։ Զայր հանելով քմայքիս։

Քէնաւաք գրկած իր ծունկերը՝ կը սուլէր։ Անյուծելի հաշիւի մը դժգոհութիւնն էր կարծես։

Թոյլուցի մրջիւնը որ երթայ իր բոյնը։ Եւ անխօս վերադարձանք։

Յուլիս 12

Մարիուսը մեծ, շատ մեծ թռուցիկ մը շինած էր։ Ինծի նման միւս հետաքրքրութեան ալ բռնած որ զօրաւոր հով մը պէտք էր զայն բարձրացնելու համար։ Իսկ զօրաւոր հովի մը համար ունեցած կապը պէտք եղածին չափ հաստատուն չէր։

— Գիտե՛մ, բսաւ։

Իրիկուան դէմ հովը ելաւ։ Կէս ժամ կամ աւուելագոյն ժամ մը առնող այն փոթորիկներէն մին որ կուգան ու կ'անցնին՝ ձգելով անտառին մէկ մասը զարմացած ու ուրիշ մաս մը ճզմած։ Թռուցիկը բարձրացաւ, բարձրացաւ հազարաւոր մեղրներով։ Ուղիղ, հպարտ, կատաղի։ Երկու հոգիով հազիւ կը զսպէին։ Մարիուս կանչեց զիս ալ։ Երեք եղանք չուանը բռնող. Բաւականները կը գոռային. գլխարկները կը թռէին հեռու ու կը գգլային մեր մօրթին ցաւով՝ մեր հագուստներուն սկարութիւնը։ Ա՛յ, ա՛յ, ա՛յ պիտի փրթի՛… Ցեղի տուինք, վազեցինք հետը… Ի՛նչ ուժ էր փոթորիկին ուժը, կարծէք մեզ բոլորս միասին վեր առնել կ'ուզէր… Այլ տեղի կուտայինք, պինդ բռնած, ձեռքերնիս սկրթուելէն, գլորուելէն…

Եւ ահա փոթորիկը աւելի սաստկացաւ, ու աչքերնիս թռուցիկին, գրեթէ վերացած, մենք զգացինք որ վայրկեան մը, երկվայրկեան մը առնող այդ պահը դէպի անհունը թռիչք մը եղաւ… (վե՛րը ծառերը կը կէքին ճարճատուն)։ Եւ կապը կտրեցաւ, թռուցիկը գլուխը շարժելով կորսուեցաւ. ձգելով մեր թշուառ ձեռքերուն մէջ թոյլ կապի ծայր մը ու մեր սրտին մէջ շշմածութիւնը։

Նայեցայ Մարիուսին։

Երջանկութենէն կը վառէին իր աչքերը։

Խորհեցայ թէ իրապէս ի՛նչ արժէ հասա ու անըսկանելի շուանով մը բռնուած չցթայել թռուցիկ մը ատկախ, ու քնանալ նայելէն…։

Յուլիս 13

Քանի մը օրէ ի վեր գիրար չէինք տեսած, ես ու Միւրիէլ։ «Հրաժեշտը»։ Ճաշի պահերուն իսկ կը զգուշանայի նայուածքով հանդիպիլ իրեն.

Անհանգստութիւն կը պատճառէ սրտիս։ Հա՞րկ է շարունակել մտիկ ընել զինքը։ Ընդունայն մաղձոտել։ Ուշ ու այսն միեւնոյն ուժգնութեամբ կը պտտին մէջս։

Ահա ինչո՞ւ երբ այս առտու քովս եկաւ ու ընկճուած նստաւ նստարանին, բարեւեցի, ապա մեղմութեամբ.

— Ի՞նչպէս էք, հարցուցի։
— Գէշ, միշտ գէշ։
— Տե՞նգ կ'ունենաք։

— Չէ՛, կեանքին զզուանքը։ Զզուանքը ամէն բանի հանդէպ որ զիս կը շրջապատէ։

Ձեռքերը ծունկերուն դրաւ. սովորական դողը չկար այսօր։ Բայց շրթներուն ու քունքերուն քով ծալքերը շատցած էին։

— Կը տեսնե՞ս, վերսկսաւ երկար լռութենէ մը յետոյ, ամէնէն շատ ես ինծմէ կը զզուիմ։ Երբ զիս շրջապատողները անիմաստ առելի բան մը ունին, առելի են անտարակոյս, ես ինքս իմ դիմաց գուրկ չեմ առնէ։ Խօսելու ու համարձակ։ Այո՛, պէտք չկայ ցուցնելու, յանախ կը զգամ այդ քայքայումը։ Ու աւելի եւս կ'ատեմ շրջապատս.

Ծամբան լեցուեցաւ նորէն քաղցներով։ Շարունակեց, առանց զգալու թռիչքը որ կ'ընէր մէկ կէտէ մը ուրիշ բոլորովին հակադարձ կէտ.

— Նայէ աս ծերուկին. իր եղանակաւոր հագը յանկուց՝ փափաք մը ունիմ զինք խեղդելու։ Հազիւ պատառաքաղը կը զգամ խրելու աս ծակաչքին կոկորդը երբ ճաշերուն, դիմացս, կը կլլէ պարզապէս։ Երանի կուտամ խօզերուն երբ պատահմամբ կը լսեմ միւս շատախօսին գժատած կը կարծեմ աղաղ ու չվերջացող քարոզները, խրատները, երբ թէ վստահելի բան մը ըլլար իր հոգեւոր գլուխը։ Տես անդին, Նայէ՝ քրիստոնեային, ո՞րքէ ալ անկողինս քով կ'ըլլան այս օրինակները. Առտուան ըլլայի համբերութիւնս կը հասնէր օրը վեց ժամ աչքերը գոց՝ բերանը բաց այդ աղաչանքէն։ Սատանաները իրեն համար իսկ կը բազմացնէր։ Կ'իմանա՞ս երկու անբաժանելիներուն խօսակցութիւնը, գրաւ կը դնեմ որ բամբասելու վրայ են. այսինքը շատ կ'ուտէ, անիկա այսպէս կը հագուի, միւսը այսպէս, չորրորդը այնպէս Գաղտնականութեան պէս. Իսկ իրենք անթերի։ Եւ դեռ անպակաս գլուխ — գործոց թուլամորթները — ա՜հ տաքութիւնս, վա՜հ սիրոտակս, լեղուիս զոյնը, կռնակիս լայնքը, դեղերս, ներարկումներս, բժիշկը բսաւ որ… Ի՞նչպէս կ'ըլլայ արդեօք, եթէ… — կրո՛ղ, կրող տանելի արարածներ այդքան քաղցր է սանկելիք կեանքը…։

ՓԱՑԼԱԿ ՄԻՔԱՅԵԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

Փարիզ եւ շրջակաները

Հ. Յ. Դ. ԲԻՒՐՕԻ կարգադրութեամբ, ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրուին Անիէռ-Գուա Քոլոմպի խումբերը, Փոթորիկ, Մասիս եւ Ազատամարտ խումբերը, վաղը կիրակի, ժամը 2ին, 39 Ave. de la Marne կամ 2 Ave. Péreire, (Անիէռի կայարանին մօտ) ճաշարան-սրճարանին վերնայարկը: Ընկերները պէտք է ներկայանան իրենց անդամատոմսերով:

Գաւառ

ՎԻԷՆԻ կոմիտէն սոփայողաբար արտակարգ ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի Քրիստափոր, Ազատամարտ եւ Ռոստոմ խումբերու բոլոր ընկերները, այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 7.30ին, Հ.Յ. Դ. Ակումբին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 30ԻՆ, ՏԷՍԻՆԻ
Հ.Յ.Դ. ՏԱՆ ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Փարիզի մէջ

ԱՅՍՕՐ ՇԱԲԱԹ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 8.30էն ՄԻՆՉԵՒ ԱՌԱՒՕՏ ՓԸԹԻ ԺՈՒՌՆԱԼԻ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ 21 Rue Cadet

Կը նախագահէ՝ ԸՆԿ. ՌՈՒԲԷՆ

Կը խօսին՝ Ընկերներ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ եւ Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Կ'երգեն՝ Գ. Ա. ՇԱՀՄՈՒՐԱՏԵԱՆ եւ ՕՐ. ԳԻՒԼԳԻՒԼԵԱՆ

Կ'արտասանէ՝ Օր. Ա. ՏԷՐ-ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ, ՕՐ. ԽՈՍՐՈԵԵԱՆ (Դաշնակ)

Կը մասնակցի Կովկասեան երգչախումբը ղեկավարութեամբ Գ. Ն. Սերգոյեանի

Գեղարուեստական նոխ բաժին, ճաշ, հայկական եւ եւրոպական պարեր, պիւֆէ, եւայլն:

Պիտի նուագէ Փարիզի COLISEUM եւ MIKADO պարասրահներու յայտնի արուեստագէտներէն կազմուած օրքեսթր մը ղեկավարութեամբ Գ. Ն. Ցանտրոսեանի:

Մուտք՝ 5 ֆրանք

Տոմսերը կը ծախուին «Յառաջ»ի խմբագրատունը եւ ընկ. Գահվէճեանի մօտ, 26 rue Blanqui, Փարիզ (13) եւ Հրանտ-Սամուէլ գրատունը:

ՔԱՇԱՆ - ՊԱՆԵԷՕԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ԱՐԾԻՒԻ ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

Վաղը կիրակի ժամը 2.30ին Salle des Banquetsի մէջ, Place Condorcet, Bourg la Reine

Կը խօսին՝ ընկ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ եւ ուրիշներ

Նուագով զբաղուելու դամէր Զ. Մեծատուրեանի կողմէ

Գեղարուեստական նոխ բաժին: Կովկասեան եւ հայկական պարեր: Կը նուագէ Թառիստ փորձ Հայոց. միջոցներ՝ Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Փլաս Քոնտորսէ, Պուրկ լա Րէն:

ՍԷՆ ՄԱՐԿՐԻԹԻ ՄԷՋ (ՄԱՐՍԷՅԼ)

Վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Մատուռին մէջ

Կը նախագահէ՝ ընկ. ՀԻՒՍԵԱՆ — Կը խօսի՝ ընկ. Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ՍԷՆ ԺԷՐՈՄԻ ՄԷՋ (ՄԱՐՍԷՅԼ)

Վաղը կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին կեդրոնական պառին Ներքնասրահին մէջ

Կը նախագահէ՝ ընկ. ՍՏԵՓԱՆ ՄԻՆԼԻՏՈՆԵԱՆ — Կը խօսի՝ ընկ. Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Սէն Շամոնի մէջ

22 Հոկտ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին

Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Սէն Թ'էթիէնի մէջ

ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ԼՈՒԱՌԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

23 Հոկտեմբեր Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Սալ տը Հարմոնիի շքեղ սրահին մէջ

Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Վիենի մէջ

23 Հոկտեմբեր Կիրակի օր: — Կը խօսի՝ ընկ. ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ

Պելֆորի մէջ

30 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ

Կը խօսի՝ ընկ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

ժամը 3ին, Հայ Ակումբին մէջ: Բոլոր անդամ-անդամուհիներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Իսկէնտէր Ակեան (Գիթլիզի Կարմուճ գիւղացի) 1913ին տեղահանութեան միջոցին անհետացած է: Կը կարծուի թէ այժմ կը գտնուի Սուրիա: Իմացնել Կարմուճ գիւղացի Յակոբ Ստեփանեանի, 6 Ave. porte d'Italie, Փարիզ (13): Սուրիահայ թերթերէն կը խնդրուի արտատպել:

ԶԿՆՈՐՍՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈՒԼՈՆԵԻ ՄԷՋ

Պուլոնը սիւր Մէր 14 Հոկտ. 932

Հակառակ քիչ ձուկ որսացուած ըլլալուն, գոհացուցիչ կը սրտի բոլոր պահանջներուն: Կերէք Պուլոնի ձուկը:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՊՕԼՕՆ-ՏԷվրէկ եւ շրջակայից բոլոր հայրենակիցները կը հրաւիրուին ընդհ. ժողովի վաղը Կիրակի ժամը 2ին 8 բիւ Րամբալի սրճարանը, մեթրօ Պելվիլ: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Ներկաներուն թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ Բարեգործական ընդհ. Միութեան Փարիզի մասնաժողովը կը հրաւիրէ Իսի լէ Մուլինոյի եւ շրջականերու հայ ծնողներն ու հայ մշակոյթով շահագրգռուող ազգայինները խորհրդակցական հաւաքոյթի մը, վաղը Կիրակի առաւօտ, ժամը 10ին, Գիյեանքուր, 5 պիս Փլաս Նասիոնալ, Մ Մարքոնիի սրահը:

Այս հաւաքոյթին մէջ պիտի քննուին Իսի լէ Մուլինոյի հայ լեզուի դասընթացքները աւելի եւս արդիւնաւոր ընելու միջոցները եւ պիտի ըլլան կարեւոր կարգադրութիւններ:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ֆրանսահայ Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (6)

ՆԷՃՏԷԹ ԵՒ ՐԱՃԻԷ

ԿԱՄ

ԱՐՈՒՍԵԱԿ ԵՒ ԻՒՂԻԿ

(ԴՐՈՒԱԳ ՄԸ ՀԱՅԱԶԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ)

Միւս օրը բերանացի պատասխան տուին, որ չեն ուզում տեսութեան գալ, բայց միջոցներ ձեռք կ'առնեն ազատելու: Իւղիկը նամակ գրեց իր ազգականներին, որոնք եկան տեսութեան: Արուսեակի մի քանի ընկերուհիները եւս եկան տեսութեան:

Կուսակալը եւ որդիները կասկածանքով էին նայում տեսութեան եկողներին եւ ենթադրում էին, թէ Հայուհիները փախչելու ծրագիրներ են որոճում... Արուսեակը կրկին նամակ է գրում, որ գան տեսութեան եւ իրեն տանեն Պատրիարքարան, վերջապէս գալիս են եւ Արուսեակին յիշում, ճանաչում: Եղեռնի օրերին Իբրահիմ պատրիարքը մեծ դրամ էր տուել փաշաներին, թրքացել էր եւ ազատագրուել: Այդ էր պատճառը, որ Թոյլ չէր տալիս սկզբումը տեսութեան գնան Արուսեակին: Վերջիններս հետաւոր ազգականնե՞րը խօսում են կուսակալի հետ եւ առնում նրա համաձայնութիւնը, սակայն Արուսեակը առանց Իւղիկի չի ուզում ազատուել, իսկ Իւղիկի ազգականը ի վիճակի չէր պահելու նրան, քանի որ այդ ժամանակ, 1918 թուին, սով էր Պոլսում եւ շատերը իրենց փոքրիկներին տալիս էին որբանոց: Մինչեւ անգամ մի օր Արուսեակը ծածուկ գնում է Պատրիարքարան, խնդրում որ իրեն ու ընկերուհուն ազատեն, բայց սառում են.

— Որտեղ ձեզ հաց են տալիս եւ պահում, առայժմ այնտեղ մնացէք.

Եւ երկու թշուառ Հայուհիները հարկադրուած մնացին գերութեան մէջ, անգամ հայաշատ Պոլսում: Կուսակալը Պոլսում գտաւ իր ներ հօրը կեղտոտ եւ ողորմ վիճակում: Նրան խնամելը ծանրացաւ երկու Հայուհիների վրայ: Այդ ժամանակ շատ նեղութիւններ պատճառեց երկու Հայուհիներին, այնպէս որ նրանք ստիպուած եղան շատ յաճախ դառն ուրբ խմացնելու ծերուկին, մինչեւ որ նրա թոյլ սիրտը դադարեց բաբախելուց եւ կուսակալի հայրը մեռաւ հիւանդանոցում: Այդպիսով Հայուհիները ազատուեցին այդ անախորժ բեռից: Կուսակալի կինը նորից սկսեց ցնորուելու նշաններ ցոյց տալ, որդիներին բռնի կարողացան ուղարկել Գերմանիա ուսանելու: Խեղճ Հայուհիները դարձել էին ոչխարի փոխ...

Դաշնակիցների առաւոտակները պատում էին քաղաքի վրայ, իսկ Գերմանացիք դուրս էին գալիս Պոլսից: Հայասար Փաշան այլուում էր, վառոդի պահեստները կրակ էին տալիս: Հայուհիները նոյնպէս գնացին փողոց, ուր խռնուած բազմութիւն կար: Երբ աղջիկները վերադարձան, կուսակալը կատաղեց — փրփրեց, թէ եկած ճամբով յետ կ'ուղարկի նրանց, եթէ իրենց ընթացքն այդպէս շարունակեն, մոռանան թրքացած լինելը: Յուսահատ Հայուհիները ապրելու կերտորներ կուլ տուին, որ մեռնեն — ազատուեն ամէն կարգի անարգանքներից, բայց յոյն խոհարարն օգնութեան հասաւ եւ նրանց փրկեց:

— Ձեզ Յոյների մօտ կը տանեմ, եթէ ձերոնք տէր չկանգնեն, — ասաց այդ մարդը:

Մի արուարձանի մէջ կային ճգնաւորներ: Դրանցից մէկը համաձայնուեց պահել Իւղիկին, մինչ այդ Տրապիզոնի կուսակալն էլ էնվէրի եւ Թալաթի հետ փախաւ Գերմանիա: Կուսակալը տարաւ եւ իր կնոջը, իսկ Հայուհիներին թողեց իր դրագրի մօտ մօտ:

Այնուհետեւ Արուսեակն աւելի ազատ էր ու մուտ ունէր քաղաքում: Նա լրագրում կարդաց, որ Տրապիզոնի կուսակալը պաշտօնանկ է եղած եւ ի հարկէ ուրախացաւ: Խորամանկ կուսակալը, որ շատերին թալանել էր, ոսկեղէնները առել, շատ հարուստ էր դարձել եւ Պերլինից նուէրներ, դրամ եւ հագուստներ էր ուղարկում գրագրին, իրա մօրը, իսկ Հայուհիների համար կարգադրեց, որ կարող են բնակել իրենց ուզած տեղում:

ՅՈՎԱԿ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

(Շարունակելի)

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) :•: R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա և գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 Ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 16 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1932

16 Octobre 1932

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2010

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԴՐՈՒԱԳՆԵՐ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԿԵԱՆՔԷՆ

(«Դաշնակցութեան Օր»ուան առթիւ)

ԽԱՆԻ ԽՈՒՄԲԸ (Վասին չկար, մութ գիշեր էր...)

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԱԶԴԸ

«Ինկլիզուց, Ֆրանսըզից մրգի ումուտ չկայ: Մոսկով լէ Քաճ գիթուրմ տանս վատ է: Մինակ աղբրութիւնով, յոլա. սէր եղնելով կրնանք զմեզի ազատենք էս վիճակից, մըր Քուլփաթով ու ազգով, մըր մալով ու մուլքով խանգիստ ապրենք»:

1887: Դաշնակցութեան առնգծումէն երեք տարի առաջ, երբ տակաւին բխած էին Հնչակեաններ:

Այս հատուածն ալ նամակ մըն է ուղղուած «Հնչակ»ին (թիւ 11, հայ գիւղացիներու կողմէ:

— Ինկլիզուց, Ֆրանսըզից մրգի ումուտ չկայ...

Երբ Դաշնակցութիւնը ձեւ ու մարմին առաւ (1890), նորէն կախարդական մթնոլորտն էր որ կը տիրապետէր: Վիպապաշտ առածութիւնը:

Ռ. Խանազատ իր յուշերուն մէջ կը պատմէ որ, երբ Ա. Արփիարեանը Թիֆլիս այցելեց, կը հաւատայ թէ հինգ հազար բուրդով կրնան գրաւել Պոլիսը...

Եւ դեռ ի՛նչ հրաշապատում հէքիաթներ:

Դաշնակցութեան առաջին գործունէութեան ալ, իբրեւ Արեւելքցի եւ իբրեւ Հայ, անշուշտ ունէին վառ երեւակայութիւն:

Տառապանքին ուժգնութիւնը եւ յեղափոխական սլացքը յաճախ կը մարմնէին առողջ դատողութեան դէմ:

Եւ սակայն, Դաշնակցութեան վարիչ միտքը, կազմակերպութեան՝ իբրեւ ամբողջութիւն, շատ քիչ անգամ տարուեցաւ առասպելներ, չփորձարկուած հնարքներով:

Ընդհակառակն, հարեւանցի ակնարկ մը նետելով քառասուն տարուան պատմութեան վրայ, կը գտնենք որ Դաշնակցութիւնը յաճախ շատ մօտէն կը հաշուէր:

Ան կը յղանար, կ'որոճար, թափ կուտար իր երեւակայութեան: Բայց, ամէն բանէ առաջ եւ ամէն բանէ վեր, ո՛ր եւ է ձեռնարկով կ'ուղեւորուէր ոչ թէ ծրագրին գեղեցկութեամբ, այլ յաջողութեան հաւանականութիւններով: Ո՛ր եւ է շարժում կը վճռէր ոչ թէ սրտի եւ սրտաբուխ հաճոյքի համար», այլ հաշուելով, — Ա՛յս պիտի ընեմ, ա՛յս պիտի առնեմ:

Ուրիշ կերպ չէր կրնար չարժիլ կազմակերպութիւն մը, որ ունէր որոշ ծրագիր, քաղաքական հայեացք եւ իր նպատակին հասնելու վճռականութիւն:

Ասոր համար ալ, Դաշնակցութեան հիմնադիրներուն առաջին հոգն եղաւ, — կազմակերպութիւն եւ պատրաստութիւն:

Կազմակերպութիւն՝ ամէն ճակատի վրայ: Պատրաստութիւն՝ կարելի եղածին չափ խոր, լայն, մանրակրկիտ:

Մէկ խօսքով, Դաշնակցութիւնը ունէր աչք, — ամէնէն առաջ հոգը տանողն՝ ո՛ր եւ է յեղափոխական ձեռնարկի յաջողութեան համար:

Այստե՛ղ է գաղտնիքը՝ այնքան զգրգացին գործերու յաջողութեան:

Մէկ տարի եւ աւելի տեւեց Խանասորի արշաւախումբին կազմակերպումը — անտարբերութեամբ, պատմական ձեռնարկ մը՝ իր ժամանակին համար (1896 – 1897):

Արդիւնքը չհամապատասխանեց ակնկալութեան: Բայց, պատահական տարբերէ 250 հոգինոց զինուորական ուժ մը կազմել, պատրաստել եւ սահմանը նետել, — կը նշանակէր յեղափոխական տարրին թափ. Անկարելի արժէք:

Այդպէս եւ Պանք Օթոմանը, Երլաքեի գժոխային մեքենան, Սասունի ապստամբութիւնը որ տարիներ տեւեց, Հրոսակային կռիւները որ ամբողջ բանակներ անշարժութեան դատապարտեցին, Կովկասեան կռիւներն ու անհամար ահաբեկումները, կամաւորական շարժումը, Վասպուրականի հերոսամարտը եւ անկախութիւնը, եւ այն ճակատագրական մարտնչումները որ յանգեցան Հայաստանի հանրապետութեան:

Դաշնակցութիւնը ոչ միայն ոգի կը ներարկէր, հրաշագործ կորով, խանդ ու ինքնավստահութիւն կը ներշնչէր, այլ և իր սրատեսութեամբ, ուժերու գիտակցութեամբ եւ վճռականութեամբ կը խմորէր, յեղափոխական կարգապահութեամբ կը վարժեցնէր իր հետեւորդները:

Այլապէս, մենք դժուա՞ր թէ կարենայինք տօնել, այսօր, 42 տարուան երկունքն ու հրաշքը:

Այստե՛ղ է նաեւ գաղտնիքը այն երկիւղած ակնածանքին որ մինչեւ այսօր ալ կը տեւէ մեր անմիջական շրջապատին, Հայաստանի դրացիներուն մէջ, Դաշնակցութեան հանդէպ:

Առածի կարգ անցած է խօսք մը, — Դաշնակցութեան գնդակը չի վրիպիր:

Ջիվանշիրի սպանութեան դատին առեն (Պոլիս, 1922), ոստիկանութեան վերատեսուչ մը, Թէվֆիք պէյ, կը մերժէր ներկայանալ իբրեւ վկայ, — «Դուն միւսիւլման չե՞ս, չե՞ս ամչնար»:

— Ինչո՞ւ գլուխս փորձանքի մտնեմ: Ի՞նչ կ'ըլլայ, ի՛նչ չըլլար. Ջիվանշիրը Բագուէն Պոլիս ապաստանելով փրկուեցա՞ւ: Թալաթը Պերլին փախչելով ազատեցա՞ւ:

Եւ Թուրք հրամանատար մըն էր որ կը խոստովանէր.

— Եթէ Դաշնակցութիւնը մաս ունի քրտական շարժման մէջ, կը յաջողին: Եթէ ոչ, — անօգուտ է:

Իր ներշնչումն ու աւիւնը առնելով բուն ժողովուրդէն — գիւղացի եւ աշխատաւոր — Դաշնակցութիւնը, թէեւ ունեցաւ բազմակողմանի ճակատ, գարկաւ ամէն դուռ որ կրնար ճեղք մը բանալ, բայց բոլորին վրայ նայեցաւ իր աչքով: Բոլոր արտաքին ազդակները համարեց իբրեւ լրացուցիչ, օժանդակ միջոցներ, եւ մինչեւ այսօր ալ կառչած կը մնայ իր սկզբնական հանգանակին, — Կազմակերպութիւն եւ Պատրաստութիւն:

Եւ երկուքին վերեւ՝ Աչքը, — արթուն պահակի անքթիթ, կորովաբիր նայուածքը, որ ազդանշանը պիտի տայ վճռական պահուն:

Շ.

ԱՅՍՕՐՈՒԱՆ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«Դաշնակցութեան Օր»ուան առթիւ չորս էջ յեցնելու չափ նիւթ տրացանք հինգշաբթի գիշեր:

Ժամանակը շատ կարճ եւ տպարանը ծանրաբեռնուած ըլլալով, կարելի չեղաւ ութ կամ վեց էջի վերածել այս թիւը. որով, այսօր հրատարակուած յօդուածներուն չափ ալ կը մնայ յաջորդ համարին:

Այս առթիւ, ներողութիւն կը խնդրենք մեր աշխատակիցներէն:

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՔԱՅՔԱՅՈՒՄԸ»

Դաշնակցութեան «Քայքայման»ութիւ, մինչ խմացուր մոսր մը, չարախինդ խեղկատակութիւն մը բանած է հրապարակը, Եգիպտոսի «Արեւ»էն մինչեւ Երեւան եւ մինչեւ... Պոլսոյ «Վազգեր»ը. ի՛նչ աւելի կարճ եւ ազդու «հանգուցելոց», քան բոլշեւիկ Եղիշէ Չարենցի հետեւեալ ալէլուն.—

Քեզ մնաց են միշտ կարծում նրանք,
Այն մարդիկ, որոնց իրենց օրում
Ո՛չ մաքառել են ոչ բարձրանան,
Ո՛չ տեսել են տարաժամ ու յաղթութիւն,
Եւ դե՛ռ ճամբէքին քարերից ցից
Նստել են որ քիչ հանգստանան.
Իսկ նրանք անհաշ չարախնդում,
Տաք ճահիճների տիղմին հլու,
Հանգուցեալ են արդէն կարդում,
Եւ երգում են քեզ մահ ու սուգ...

Չարենցը այս երգը գրած է բոլորովին տարբեր առիթով մը:

Եւ սակայն, իր բառերն իսկ ի՛նչքան կը համապատասխանեն օրուան իրականութեան.

ՄՈՒՍՈՒԼԻ ՔԱՐԻՒՂԻՆ ՃԱՄԲԱՆ

Մուսուլի Քարիւղի ճամբուն շինութիւնները, Քէրքուք եւ Մուսուլէն դէպ ի Հայֆա, կը շարունակուին: Մինչեւ ցարդ հասնող խողովակները շատ մեծ Քանակութիւն մը կը ներկայացնեն. Հայֆայի եւ Տրիպոլսոյ նաւահանգիստները ամէն օր կը լեցուին նոր գործիքներով եւ շինութեանց նիւթերով:

Մուսուլէն Տրիպոլիս երկարող ճամբան պիտի ունենայ 1200 մղոն երկարութիւն: Երկրաչափները, որոնք ընդհանրապէս անգլիացի, ֆրանսացի եւ Ամերիկացիներ են, երկու ուղղութեամբ ալ աշխատանքի լծուած են: Երեք տարիէն պիտի վերջանան շինութիւնները եւ ընդհանուր ծախքը պիտի ըլլայ տասը միլիոն անգլ. ոսկի: Վերջին օրերս գործաւորներու արձանագրութեանց սկսած են. կը կարծուի որ նոյեմբերէն սկսեալ նոր թափով մը պիտի ձեռնարկուի ընդլայնուած աշխատանքի:

ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ԻՐԱՔԻ ՍԱՀՄԱՆԸ ԳԾՈՒԱԾ

Նոր համաձայնութեամբ Սուրիոյ եւ Իրաքի սահմանը Հիւսիսէն Ռուամանի գիւղէն կը սկսի եւ կ'երկարի մինչեւ Ապու Քէմալ. Այս սահմանը Սինճար լեռը երկուքի կը բաժնէ, մէկ մասը կը մնայ Սուրիոյ եւ միւս մասը Իրաքի: Սինճար լերան բնակիչները՝ Եզիտիներ՝ չուզեցին բաժնուիլ իրենց միւս ազգականներէն եւ Սուրիոյ երպատակիլ. որով տարակարծութիւն գոյացաւ. թէ՛ Անգլիան եւ թէ Ֆրանսան չէին հրաժարեր իրենց իրաւունքներէն: Բայց վերջէն դրկուած սահմանագծման յանձնախումբը կրցած էր համաձայնութիւն գոյացնել Իրաքի եւ Սուրիոյ միջեւ:

Իրաքի Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ ընդունուելուն առթիւ՝ ձեւել Սինճարի հարցը բարձրացուած է եւ յետ խորհրդակցութեան ժողովը որոշած է Իրաքի ձգել ձեւել Սինճարը եւ անոր փոխան Սուրիոյ յանձնել Ապու Քէմալի շրջանէն 12 քիլոմեդր տարածութիւն մը:

— :•: —

ԳԱՀԻՐԷԻ ՄԷՋ մեռաւ Շանքի պէյ, Եգիպտոսի ամենամեծ քանաստեղծը: Պօակաւորի տիտղոս ունէր, բայց Քանի մը տարիէ ի վեր այլեւս չէր գրեր:

«ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄԸ» ԿԱՐԴԱԼ Դ. ԷՋ

ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ եւ ԶԱՒԱՐԵԱՆ

«ԴՐՕՇԱԿ»Ի ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆ ՄԷՋ, ԺԸՆԵՒ

ԴԱՅԼ ՎԱՀԱՆ (մէջտեղինը) եւ իր թիկնապահները

ԱՐԱՄ ԱՐԱՄԵԱՆ (Թաթուլ)
(Կախուած Կարին)

ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ԶԻՆԱԳՈՐԾԱՐԱՆ ՄԸ ԹԱՒՐԻԶԻ ՄԷՋ, ՏԱՐԻՆԵՐ ԱՌԱՋ

ԿՈՒԿՈՒՆԵԱՆԻ ԱՐՇԱՒԱԽՈՒՄԲԸ
(Ձերբակալութենէն յետոյ, դէպ ի Սիպերիա)

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՈՒԺԸ ԵՒ ՀՄԱՅՔԸ

Չկայ մի այլ կուսակցութիւն որ տարածուած լինէր աշխարհիս բոլոր հողամասերի վրայ, գոյութիւն ունենար այսքան երկար տարիներ եւ որին անդամները կապուած լինէին միմեանց հետ այնքան անկեղծ եւ սրտառուչ կապերով ինչպիսին է Դաշնակցութիւնը:

Արեւելքից մինչեւ արեւմուտք, հարաւից մինչեւ հիւսիս, ուր պատմութեան դաժան հարուածների տակ, դարերի ընթացքում կոտորակուած հայ ցեղն է ցրիւ եկել, սկսած հեռաւոր Հարաւային Ամերիկայից, ուր ընկել են հայութեան բեկորները, ազգային այս ծանր եւ ահեղ մրրկից յետոյ, ուր քրտնաթոր եւ տաժանելի աշխատանքով հազիւ կարողանում են իրենց դժբախտ կեանքը քարշ տալ, մինչեւ հեռու Սիբիրի տայգաները, ուր բոլշեւիկեան խարազանների տակ արիւնլուայ, ուժասպառ իր վերջին շունչն է փչում տարագրուած եւ աքսորուած հայութեան զգայուն եւ մտաւոր տարրը. այդ բոլոր տարածութիւնների վրայ, ուր մի Հայ անհատ կայ, որի սիրտը երբ եւ է բաբախել է հայութեան ապագայ երազներով, որը կրել է իր հոգու մէջ հայ հին կամ նոր պատմութեան մի հերոսական դրւագ, մի փայլուն էջ. այդ բոլոր, բոլոր անհատները կապուած են Դաշնակցութեան հետ հեռաւոր կամ մօտաւոր կապերով, կրում են իրենց մէջ Դաշնակցութիւնից մի մասնիկ, իսկ շատերը այնպէս եւ ձուլւել Դաշնակցութեան հետ, որ դադարել են իրենց անհատականութիւնը ունենալուց եւ Դաշնակցութեան կեանքն է դարձել իրենց սեփականը:

Նա ով չի տեսել կամ չի զգացել Դաշնակցութեան էութիւնը, անզուսպ եւ սրբազան երկիւղածութեամբ ձգտում է հասնել, տեսնել, շօշափել Դաշնակցութիւնը, իսկ նա ով Դաշնակցութեան մէջն է, գիտէ Դաշնակցութեան էութիւնը, մի միայն մի ձգտում ունի, իր գործերով եւ կեանքի գնով Դաշնակցութեան փառքի վրայ մի նոր էջ, մի նոր դրւագ հիւսելու. այդ է պատճառը, որ Դաշնակցութեան յաջողութիւնը կամ անյաջողութիւնը մի ելեկտրական լարի պէս անցնում բիւրաւոր հայ երիտասարդութեան սրտերի միջով, ցնցում եւ յուզում է նրանց, ուրախութիւն եւ վիշտ է պատճառում, կենդանութիւն եւ ոգի է ներշնչում ամէնքին: Այդ է պատճառը, որ ուխտաւորների անվերջ բանակներ են գալիս դէպ ի Դաշնակցութիւնը եւ թէպէտ դրանցից շատերը ընկնում են իրենց գաղափարի ճանապարհին, բայց նորերն են դրանց փոխարինում...

Եւ այսպէս անվերջ...

Դաշնակցութիւնը այս 42 տարւայ ընթացքում հայութեան համար դարձել է այն հնոցը, ուր կամքեր են կերտւում, բազուկներ զօրանում. թուլայորթը ուժ է ստանում, անկամը սիրտ եւ հզօրացած, կերպարանափոխուած դուրս է գալիս մենամարտի իր քաղաքական գաղափարների համար:

Եթէ հայութիւնը այս վերջին կէս դարում ցուցադրեց այնքան հերոսական գործեր, եթէ հայութեան մէջ ծնւեցին քաջ հոգով եւ պողպատէ մարմնով հարիւրաւոր անյայտ եւ յայտնի հերոսներ, դա կատարւեց մի միայն շնորհիւ Դաշնակցութեան այս երկարամեայ գոյամարտի.

Չնայելով Դաշնակցութիւնը միշտ եղել է դաժան կուսակցութիւն եւ իր անդամներից անդադար նորանոր զոհաբերութիւններ է պահանջել, բայց եւ այնպէս ուխտաւորների շարքը երբեք չի պակսել մինչ իսկ Դաշնակցութեան ճգնաժամային րոպէներին:

Դաշնակցութիւնը իր կազմակերպութեան հէնց առաջին տարիներից ընդունել է իր շարքերի մէջ մի միայն զոհաբերութեան ընդունակ տարրեր:

Նա ով անկարող էր զոհաբերութեան, նա տեղ չունէր Դաշնակցութեան մէջ:

Իր գոյութեան այս երկար տարիների ընթացքում, Դաշնակցութիւնը միշտ էլ մնաց այդպիսին եւ այդ գիտակցութիւնը միս ու արիւն է դարձել բոլոր նրանց համար, որոնք անդամագրւել են Դաշնակցութեան:

Շնորհիւ այդ գիտակցութեան Դաշնակցութիւնը չի խնայել եւ ոչ մէկին, սկսած իր բարձր ղեկավար մարմնից մինչեւ սովորական մարդիկը...

Զարմանալի սառնասրտութեամբ Դաշնակցութիւնը իր լաւագոյն ընկերներին մղել է դէպ ի ամէն տեսակ զոհաբերութիւն՝ դէպ ի մահ. եղած կորուստի վրայ մի վայրկեան միայն կանգ է առել, ցաւել եւ ափսոսել է եւ ապա նոյն սառնասրտութեամբ եւ նոյն յամառութեամբ նոր նոխազներ է զոհաբերել հայ ժողովրդի եւ երբեմն օտարների ազատագրութեան գործին...

Եւ այսպէս անվերջ...

Անհատական զոհողութիւններով Դաշնակցութիւնը հայ ազգային փառքն է հիւսել:

Հայ ազգային եւ հասարակական փառքի բոլոր հիւսուածները լի են հայ զոհաբերողների անվերջ ողբերգութեան դրւագներով...

Այստեղ է ահա Դաշնակցութեան ուժը, հմայքը, փառքը եւ գուցէ ողբերգութիւնը:

Անշուշտ կան տարրեր հայութեան եւ օտարների մէջ, որոնք ինչ ինչ անձնական կամ այլ պատճառներով չեն սիրում Դաշնակցութիւնը. բայց չկայ եւ ոչ մէկը, որ հաշւի չառնի, չգնահատի կամ չակնածի Դաշնակցութեան կատարած գործերից:

Ի՞նչ կը լինէր այս բզքտուած, արհամարհւած եւ սարսափ դարձած հայ ժողովրդի վերջին պատմութիւնը, եթէ Դաշնակցութիւնը իր գաղափարականութեամբ, առնական կեցւածքով եւ հերոսական պայքարների հազարաւոր դրւագներով նորանոր էջեր չյաւելէր մեր մռայլ եւ անբովանդակ պատմութեան մէջ:

Դաշնակցութիւնը ինչպիսի մեծ գուրգուրանք ունի դէպ ի զոհաբերող ընկերները նոյնպիսի դաժանութեամբ պատժել գիտէ բոլոր նրանց, որոնք թիւրիմացութեամբ մտնելով Դաշնակցութեան մէջ, ձգտում են իրենց անհատական փառքը հիւսել եւ հազարաւոր զոհաբերողների արիւնը իրենց պատւանդան դարձնել...

Եւ ի՜նչ ողորմելի են բոլոր նրանք, որոնք անձնապաստան կերպով, գերագնահատելով իրենց անձնական ուժերը եւ արժէքները, արհամարհելով Դաշնակցութեան կամքը, շատ անգամ յոխորտանքով գնւում են նորա դէմ:

Այդպիսի բոլոր անհատները, որքան մեծ եւ հզօր են իրենց համարել, այնուամենայնիւ իրենց գոյութիւնը պահել են այնքան ժամանակ, որքան ծառից պոկւած ոստերը կամ տերեւները

Դաշնակցութեան երկարամեայ պատմութիւնը բազմաթիւ դասեր է տւել բոլոր նրանց, որոնք ձգտել են իրենց եսը կուռք դարձնել եւ հանրային շահը արհամարհել: Դաշնակցութեան հզօր հարւածների տակ փշուր փշուր են եղել բոլոր այդպիսի անարժէք կուռքերը, բոլոր փառամոլ անձնասիրութիւնները

Որովհետեւ Դաշնակցութեան մէջ նա է փառք վաստակում, որը մոռանալ գիտէ իր եսը, իր գոյութիւնը եւ երբեք փառք չի որոնել... Որովհետեւ Դաշնակցութեան նշանաբանն է «Զոհաբերի՛ր, մոռացիր քեզ եւ այն ժամանակ միայն իրական անդամ կարող ես դառնալ Դաշնակցութեան...»:

Եւ շնորհիւ այդ բոլորի այս քառասուն եւ երկու երկար տարիների ընթացքում հայ լաւագոյն զաւակների մօքի հանճարով, նրանց արիւնով եւ նրանց սրբազան ոսկորներով կանգնել է սքանչելի անձեռակերտ եւ անսասան մի յուշարձան, որի անունն է Հ. Յ. Դաշնակցութիւն:

Ա. ԳԻՒԼԽԱՆԴԱՆԵԱՆ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ԱՀԱԲԵԿԻՉՆԵՐԸ

42 ՏԱՐՈՒԱՅ ՃԱՄԲԱՆ

Մէկ վայրկեանից չծագեց ու չկազմաւորւեց Դաշնակցութիւնը:

Քառասուն երկու տարի առաջ նա ծնունդ առաւ, որպէս Հայ Յեղափոխականների Դաշնակցութիւն, նպատակ դնելով «ապստամբութեան միջոցով Տաճկահայաստանում ձեռք բերել քաղաքական եւ տնտեսական ազատութիւն»:

Եւ սկզբի շրջանում, իրօք, Դաշնակցութեան գործունէութիւնը սահմանափակւում էր բացառապէս դէպի ապստամբութիւնը տանող զուտ մարտական ձեռնարկներով — յեղափոխական քարոզ, հայդուկային խմբերի կազմակերպում, ժողովրդի զինում, զէնք ու ռազմամթերքի փոխադրութիւն, ահաբեկումներ, ինքնապաշտպանութիւն, Բանկ Օթօման, Խանասոր...

Սակայն շուտով պարզ եղաւ, որ միայն յեղափոխական-ապստամբական գործունէութիւնը բաւական չէ: Եւ արդէն երկրորդ ընդհանուր ժողովից յետոյ, 1898ին, Քրիստափորը ձեռնեց արտասահման՝ կազմակերպելու համար եւրոպական պրոպագանդ ու հայանպաստ դիւանագիտական աշխատանքը: «Ապստամբութիւնը» այլ եւս միակ յեղափոխական ճանապարհը չէր. նա նկատւում էր որպէս միջոց մեծ պետութիւնների միջամտութիւնն ապահովելու համար:

Մի պահ եւրոպական պրոպագանդ ու դիւանագիտական գործունէութիւնը գրւեց Դաշնակցութեան ուշադրութեան կենտրոնում. Եւրոպական ժողովներ մայրաքաղաքներում եւ քաղաքական կենտրոններում, միջազգային կոնգրէսներ, նշանաւոր մարդկանց դասախօսութիւններ, կոչեր, հարցապնդումներ, լրագրական յօդւածներ, «Pro Armenia» — այսօր միամիտ են երեւում շատերին այս գործերը, բայց այն ժամանակ՝ ի՜նչ ոգեւորութիւն, ի՜նչ վարդագոյն յոյսեր էին կապւած մի [illegible] կոչին հետ, մի Տիկ. Սէվէրինի ճառի կամ Ժօռէսի խորհրդարանական հարցապնդման հետ:

Խանասորից Դաշնակցութիւնը անցաւ Ժընեւ, Փարիզ ու Լոնտոն, ընդլայնելով ու ձեւափոխելով իր գործունէութեան սահմանները:

Մի քանի տարի եւս, եւ ահա նոր դաշտ Դաշնակցութեան առջեւ, Ազգային կալւածքների բռնագրաւում Կովկասում եւ կազմակերպւած դիմադրութիւն. Հայ-թաթարական արիւնոտ ընդհարումներ, ապա ռուսական առաջին յեղափոխութեան յորձանքը — Դաշնակցութիւնը տարածւեց եւ սահմանի միւս կողմը՝ Կովկասեան բռնաւորների ձեռքով կանգնւած պատնէշները. մէկ դատ, մէկ ճակատ: Դաշնակցութիւնը այլեւս չի բաւականանում լոկ «Տաճկահայաստանի քաղաքական եւ տնտեսական ազատութեամբ». գրւում են աւելի լայն նպատակներ — ողջ հայութեան ազատագրութեան հարցը «Թիւրքաց-Հայաստանում քաղաքական - տնտեսական ազատութիւն», «Անդրկովկասում ռամկավար հանրապետութիւն»:

Չորրորդ ընդհ. ժողովը Վիէննայում, 1907ին, եկաւ նւիրագործելու այս նոր կացութիւնը: Շարունակելով հանդերձ յեղափոխական պայքարը Տաճկահայաստանում, Դաշնակցութիւնը դարձաւ եւ Ռուսաստանի քաղաքական կուսակցութիւն: Նրա խօսքը հնչեց Պետական Դումայի ամբիոնից: Նրա գործի հմայքով լեցուն էր ողջ Կովկասը: Չկար հայաբնակ մի գիւղ կամ քաղաք Ռուսաստանում, ուր տիրական չլինէր Դաշնակցութիւնը:

Մի տարի յետոյ — Սահմանադրութիւն եւ Սուլթանների երկրում: Եւ Դաշնակցութիւնը իջաւ լեռներից, մտաւ գիւղ ու քաղաք, Խորհրդարան, Ազգային Ժողով, հանրային ու մշակութային հիմնարկութիւններ, դպրոց, տնտեսական շարժման ընագաւառը: Ամէն տեղ, ուր կար հասարակաց դաշտ ու հասարակական աշխատանք: Դաշնակցութիւնը դարձաւ պետական գործօն եւ հայ ազգային կեանքի լծակն ու մղիչ ազդակը: Այլ եւս «ապստամբութիւն» չէր կազմակերպւում, այլ քաղաքական օրինական ճանապարհով ձգտւում էր ապահովել Թիւրքաց-Հայաստանի ինքնավարութիւնը «անկախ եւ ամբողջական» Օսմ. Կայսրութեան մէջ: Նոր պայմաններ — գործունէութեան նոր ձեւեր:

Մի քանի տարի անցած, խորհրդարանական-օրինական այս գործունէութիւնը առարկայական դէպքերի ճնշման տակ, տեղի պիտի տար ինքնապաշտպանութեան ու դիւանագիտական ձեռնարկների — Պօղոս Նուպարի պատուիրակութիւն, բարենորոգումներ, Հօֆ ու Վեստենենկ...

Համաշխարհային պատերազմը, սակայն, պատմութեան այս փուլն էլ պիտի փակէր: Մի կողմ տեղահանութիւն ու կոտորած, միւս կողմ կամաւորական շարժում: Եւ ի վերջոյ — Հայաստանի Հանրապետութիւն: Արեան ու մոխիրների միջից Դաշնակցութիւնը մտաւ ազգային-պետական կեանքի ասպարէզ: Եւ գրեթէ երեք տարի մնաց Հայոց Պատմութեան կազմակերպիչ ու ղեկավար տիրական ուժը:

Իսկ այսօր հալածական, մասամբ տարագիր, հայ ժողովրդի ծոցում, Դաշնակցութիւնը ապրում ու շնչում է բոլորովին տարբեր պայմաններում, որոնք բնաւ նման չեն ոչ հանրապետութեան օրերին, ոչ Օսմանեան Սահմանադրութեան շրջանին, ոչ էլ այն ժամանակներին, երբ ջանք էր թափւում «ապստամբութեան միջոցով Տաճկահայաստանում ձեռք բերել քաղաքական եւ տնտեսական ազատութիւն»: Նոր պայմաններ, բնականաբար, եւ գործունէութեան նոր դաշտ, նոր միջոցներ ու նոր եղանակներ...

Շատ թռուցիկ է այս տեսութիւնը, մ՛յնքան, որքան թոյլ են տալիս լրագրի նեղ էջերը: Բայց այսքանն էլ հաստատում է մի պարզ եզրակացութիւն. ամէն միջավայր ու ժամանակ կեանքի ու գործի ուրոյն ձեւեր է պարտադրում ինչպէս անհատներին, այնպէս եւ կազմակերպութիւններին: Եւ Դաշնակցութիւնը միջավայրից միջավայր ձեւափոխեց իր գործունէութեան … ւալն ու ձեւը՝ միշտ մնալով … էլ, նոյնը խօսքով՝ գաղափարական … հոգեբանութեամբ: Միայն … Դաշնակցութիւնից պահանջւում … այսօր այն, ինչ 42 տարի առաջ … կատարւում: Այժմ, Դաշնակցութեան … նպատակը շատ աւելի լայն է. Դաշնակցութեան միտքը աւելի … Դաշնակցութեան գործը՝ անհամեմատ աւելի բազմակողմանի … բազմաճակատ: Խանասորի շրջանի … չմէտք է չափել այսօրւայ Դաշնակցութիւնը, ոչ էլ Օսմ. Սահմանադրութեան շրջանի կամ Կովկասեան դէպքերի կշռով կշռել:

Դաշնակցութիւնը այսօր հայ ժողովրդի կազմակերպւած կամքի մարմնացումն է, նրա ազատագրական … արտայայտութիւնը … Նա եւ՛ պետական գործօն է … դիմադիր Հայաստանի խորհրդային վարիչներին՝ նա ձգտում է … եւ ամրացնել Հայոց պետականութիւնը: Նա եւ՛ ազգային-մշակութային ազդակ է — հայ ժողովրդի հաւաքական գոյութեան յարատեւման համար գլխաւոր պայքարողը: Եւ յեղափոխական ոգի … գամայն — քանի չէ լուծւած այդ … նոտ վէճը Հայի ու Թիւրքի միջեւ, Դաշնակցութիւնը չի կարող … դնել պատեանի մէջ:

Այսօրւայ Դաշնակցութեան … խտացած են եւ՛ Բանկ Օթօմանի … Խանասորի հերոսական խանդավառութիւնը, եւ՛ Անդրանիկների … Դումանների մարտական հմտութիւնը, եւ՛ Շահրիկեանների … Վռամեանների ազգային շինարարութեան ոգին, եւ՛ Արամների … Կարճիկեանների պետական իմաստութիւնը, եւ ի հարկէ Քրիստափորի, Զաւարեանի ու Ռոստոմի գաղափարական ու բարոյական աւանդութիւնները: Ամբողջ սերունդների փորձ ու գործ համադրւած … Դաշնակցութեան մէջ: Հայոց կեանքի բոլոր ասպարէզներում … նաւ: Եւ, գուցէ, այդ պատճառով … աւելի ծանրաշարժ է այսօր … որ ուզում են անհամբերները … կայն, նպատակի վեհութեան … պարտքի ու պատասխանատւութեան գիտակցութեան ծանրութիւն է այդ, որ յատուկ է … մեծ ու համաժողովրդական … մակերպութիւններին:

Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

ԱՒԱԳԻ ՈՒԽՏԸ

1907ի Դաւոյի դաւաճանութեան հետեւանքներու վերջին շրջանն էր, երբ Ճէյլայ փաշան մօտ 3000 զինուորներով Վան զրկուեցաւ ապառող ապստամբութիւնը կանխելու եւ պատժական գործողութիւններ կատարելու:

Իշխանը իր խմբով սարսափ էր տարածել Կարկառէն-Հայոց Ձոր՝ Թրքական ճնշումէն անդամալուծուած հայ դաւաճաններու վրայ: Սարգիսը Կարճկան-Դաւաշն էր նոյնպէս խմբով մը, ես ալ Մոկս-Շատախ շրջանները կը շրջէի:

Ցուսալքուած եւ ահաբեկ ժողովուրդը խմբովին զէնքերը սկսած էր յանձնել կառավարութեան՝ անոր խիստ ազդարարութեան եւ սպառնալիքներու վրայ:

Քաղաքի մէջ ամբարած զինապահեստները ձեռքէ հանելէ վերջ, կ'ուզէինք ինչ գնով ալ ըլլայ թոյլ չտալ, որ ժողովուրդը իր զէնքերը յանձնէ: Մեր խումբերը արագ շրջան կ'ընէին, փութով կը ժողվէին զէնքերը եւ լեռներուն մէջ կը պահէին, որպէսզի ժողովուրդէն թուրքերու տանջանքներուն չդիմացող անհատները չմատնեն: Մեր խեղճ ժողովուրդը երկու կրակի մէջ էր մնացեր. Թուրքերուն յանձնէր – մեր կողմէն կը պատժուէր, մեզ յանձնէր՝ թուրքերէ անխնայ պատիժ կը ստանար խմբովին բանտերու մէջ տառապելով: Եղան գիւղեր, որոնք մեր գալէն առաջ, գրեթէ ամբողջավին իրենց զէնքերով լեռ կը բարձրանային: Մենք կ'օգտագործէինք անշուշտ այդ հանգամանքը եւ մեզի կը միացնէինք ժողովուրդի լաւ զանգուածները:

Բոլոր հայ գիւղերու մէջ գրեթէ ունէինք մեր գաղտնի, բացարձակ վստահելի գործակալները, որոնք թէ գիւղի մէջ տեղի ունեցող անցուդարձերը, թէ շրջապատի Քիւրտերու տրամադրութիւնները եւ թէ Թուրք զօրքի շարժումները օր-օրին յատուկ սուրհանդակներով կը հաղորդէին նախապէս նշանակուած վայրերու մէջ մեր պահակ զինուորներուն: Անոնք ալ իրենց հերթին լուրը կը հասցնէին մեզի:

Մեր գիւղական գաղտնի գործակալներուն ամէնէն ճարպիկը, անսահման զոհաբերողն ու յանդուգը Անջու Աւագն էր: Կէս փախստական էր, յաճախ մեզ հետ էր իբր զինուոր, իսկ ընդհանրապէս գիւղի մէջ էր՝ խաղաղ գիւղացու պէս լծուած իր կալ ու կութին...

Հին, նահապետական տուն մըն էր Աւագենց տունը: Հինգ եղբայր էին, չորսը ամուսնացած՝ իւրաքանչիւրը 5—6 երախայի տէր, բոլորը միասին մօտ 30 հոգի էին մէկ յարկի տակ իրենց Խաթուն-Նանա մայրիկը իրենց գլխուն վրայ: Եղբայրներէն փոքրը՝ Աւշանն էր միայն Աւագին քաջէր, — նոր ճամբով կ'երթար: 18 տարեկան այդ պատանին Աւագի սուրհանդակն էր, որ յաճախ լեռներէն մազլցելով կը հասնէր մեր քարայրի ստորոտը եւ պայմանական սուլոցը կը հնչէր: Աւագը միջնեկներէն մին էր: Ամէնէն անտարբերը, իր հոգին, ջրէն, կին ու երախային դատ ոչ մէկ բանի ուշք դարձնողը մեծ եղբայր Կիրակոսն էր, բնաւորութեամբ կասկածամիտ, երկչոտ եւ թերահաւատ յեղափոխութեան յաղթանակին: Կրաւորական չէր դերը իր տան մէջ. մայրիկին վերջը ինքն էր, որ կը հրամայէր: Այս պատճառով «տան գլխուն օրին մէկը պատուհաս բերող» Աւագի եւ անոր մէջ անախորժութիւններ դադար չունէին. Մեզի Աւագը չէր պատմողը, այլ Աւշանը որ խոր հառաչով եւ անոր կուգար իր աւերը պատմելու մեր զինուորներուն:

Ճէյլայ փաշան Վասպուրականի դաշտին մէջ աւեր սփռելէ վերջը երեք թեւով Եղերովի եւ Առնօսի շղթաները կ'ուզէր պաշարել, մեզ ձեռք ձգելու եւ ժողովուրդը զինաթափ ընելու յոյսով: Աւագը այդ օրերուն գիւղն էր, գրեթէ ամէն օր կը ստանայի անոր ճանկռթագիր եւ եղերական գրաւոր հաղորդագրութիւնները: Օր մը վաղ արշալոյսին, քարայրի ստորոտէն լսեցինք Աւշանի սուլոցը ու ապա երեւցաւ ինքը, որ քօղալի նազմայէն ճըմռթկած թուղթի կտոր մը հանելով անմիջապէս պարզեց ինծի.

—«Հասնի (յայտնի) ըլլի պարոնին թէ 3-400շները Փութկա գեալին (Ձոր) մտան կս գիշեր... ակտի (արթուն) կացէք, ամէնծ:

Զարմանալի հաստատութեան եւ զինուորականի մը յատուկ գիտելու ու չափելու կարողութիւն ունէր Աւագը, գրեթէ անսխալ կ'որոշէր թշնամու ուժը, հեռաւորութիւնը եւ ուղղութիւնը: Փութկայեալին իրենց գիւղէն հազիւ երկու ժամ հեռաւորութիւն ունէր, ենթադրելի ուրեմն, որ Մոկաց թաղ հասնելու պէս, թշնամու ուժերը երկուքի պիտի բաժնուէին եւ խուզարկութիւններ սկսուէին: Լուր ճամբեցի Իշխանին այս մասին: Մենք նախազգուշական միջոցներ ձեռք առինք եւ Աւշանին վերադարձնելով, պատուիրեցի մօտէն հետապնդել զօրքը, իսկ Աւագը մեզ մօտ ղրկել: Լարուած. ջղային վիճակի մէջ կը սպասէինք նոր լուրերու, քարայրը չէինք կրնար թողուլ, շաբաթէ մը ի վեր գիւղերէ ժողված զէնքերը հոն էին. հայթայթելով ժայռերու մէջ պահարաններ կը պատրաստէինք, որոշ քանակութեամբ դուրս թողնելով, երբ պահեստ՝ գիւղերէն փախչող երիտասարդները զինելու համար:

Կէս օրուան մօտ Աւշանը երեւցաւ: Զօրքը մտած էր Առնջու կեալին եւ կը յառաջանար դէպ ի վանքը եւ իրենց գիւղը: Աւագը ըսած էր թէ գիշերը կը միանայ մեզ:

Մեր քարայրէն վերի գագաթէն կ'երեւէին թէ՛ վանքը եւ թէ գիւղին մէկ կտորը: Դիտակով հոն ղրկեցի աւագ զինուոր Եղիշը, իսկ Աւշանին պահեցինք:

Արեւը դեռ բաւական բարձր էր հորիզոնէն, երբ լսեցինք Առնջու ուղղութեամբ հրազարկեր: Եղիշը արագ իջաւ գագաթէն եւ հաղորդեց, որ զօրքը համազարկերով կը մօտենայ գիւղին: Անմիջապէս զէնքերու մնացեալ մասն ալ թիւուններու մէջ պահելով, լեռնաշղթայի վրայ ցից ժայռերու մէջէն ջանացինք մօտենալ գիւղի բարձունքին, ի հարկին գրոհ տալու համար զօրքի թիկունքէն: Հրացաններու աղմուկը դադրեցաւ. դիտակով կը տեսնէինք թէ ինչպէս զօրքերէն մաս մը պաշարած է գիւղը, իսկ միւս մասը փոքրիկ խումբերով կը պտտի գիւղին մէջ. աղմուկ եւ իրարանցում չկայ. ուրեմն սպասելը խելացի է: Այսպէս լարուած կը դիտեմ զօրքի ամէն մէկ շարժումը, երբ գիւղի մէջէն էշերու կարաւան մը բեռնաւորուած եւ խումբ մը գիւղացիներ զօրքերու շղթայով մը շրջապատուած գիւղէն դուրս ելան՝ ուղղուելով դէպ ի Մոկս. Պարզ էր որ գիւղացիները չէին դիմացած տանջանքի եւ հաւանաբար յանձներ էին իրենց զինամթերքը զոր Աւագի պնդումով թողած էին գիւղը... «Աւագու գեղէն մատնիչ չըլլար» ըսած էր մեզի: Տխուր եւ ընկճուած կը սպասէինք լուրի:

Գիշերը ծանրացած էր մեր հոգու վրայ — Առինջի պէս գիւղ մը ի՜նչպէս յանձնեց իր զէնքերը. ո՞ւր է Աւագը, միթէ՞ ողջ – ողջ ձեռք ինկաւ... այս միտքերն էին, որ կը դալարուէին մեր գլխուն մէջ:

Ուշ ատեն պզտիկ խումբի մը ստուերները երեւցան մեր քարայրէն վեր մագլցելով. մեր պահակներու կողմէն կուգային, ուրեմն բարեկամ ըլլալու են:

Աւագն էր եկող իր գիւղի … րով:

Աւագը չէր այդ սակայն իր արտաքինով: Աչքերը մութին մէջ … րէն կը փայլէին, գլուխը եւ կուրծքը բաց, ոսկրացած, հազիւ ոտքին վրայ կը դիմանայ:

Իր ընկերները մահու չափ … ճուած, գլխիկոր, հրացաններուն … թնած ցցուեցան մեր առջեւ, լուռ, չարագուշակ:

Աւագը երերալով մօտեցաւ ինծի … կու ձեռքերը միացուց իրար եւ գոռաց վիրաւոր գազանի մը պէս՝

— Նամո՛ւսս պարո՛ն, նամուսս … օջախս մուտաւ, … պարոն, զա՛րկ, զա՛րկ սպանիր զիս … ուխտս, ուխտս Դաշնակցութեան … արեցի... ես տղամարդ չեմ.

Ու աչքերէն կարծես դուրս … քող հեկեկանքով չոքեց ու գլուխը … կոնց գետնին տալ:

... Իր մեծ եղբայր Կիրակոսը, … մանալով տանջանքի, մատներ էր գիւղին զէնքերը եւ յեղափոխականներու հետ կապ պահողները:

Աւագը, որ պահուած է եղեր իր … դիմաց գտնուող դէզին մէջ, տեսեր … այդ ամէնը եւ երբ զօրքը հեռացեր … գիւղէն, դուրս է եկեր դէզէն եւ … ի տեղ դաշոյնը մխեր է եղբօր կուրծքը...

— Իսկ մա՞յրդ, իսկ մա՞յրդ, խե… լագար, պոռացի ես:

—Մէրս անիծեց Կիրակոսին, պարոն ու ծռաւ (խենդեցաւ) ինկաւ … գիւղէն դուրս...

Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ՈՒԺԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

Ժողովրդական խղճմտանքը գիտէ արդարօրէն գնահատել,

Եւ նա տալիս է իր արդար գնահատականը Հ.Յ. Դաշնակցութեանը մերթ բացայայտ, մե՛րթ ներքնայայտ (implicite) համակրանքով:

Բացայայտ՝ երբ Դաշնակցութիւնը, իր կարմիր դրօշը պարզած, կռուի դաշտն է նետւում՝ հայ ժողովուրդը թշնամի ուժերի դէմ պաշտպանելու կամ նրա ազգային-քաղաքական պահանջներն առաջ մղելու համար.

Ներքնայայտ՝ երբ Դաշնակցութիւնը, կռուի դրօշը ծալելով, ազգային պահանջի դեր է ստանձնում կամ, առօրեայ անաղմուկ աշխատանքով, իր զէնքերը դարբնում՝ գալիք դէպքերին զինուորուելու համար.

Ով ծանօթ է Դաշնակցութեան պատմութեանը՝ կասկած չի կարող ունենալ այս մասին:

Կռուի պահին, ժողովրդական զանգուածները խռնւում են Դաշնակցութեան շուրջը՝ ինչպէս մեղուները փեթակի շուրջը՝ բաժանելով նրա լաւ օրերի ուրախութիւնը եւ վատ օրերի դառնութիւնները:

Խաղաղութեան շրջանին նոյն զանգուածները նիւթական եւ բարոյական աջակցութեամբ զօրավիգ են հանդիսանում Դաշնակցութեանը՝ խրախուսելով նրա բազմապիսի ձեռնարկները.

Այն [illegible] արտայայտութիւնն է հանդիսանում եւ այն արհամարհանքը, որ ցոյց են տալիս ժողովրդական զանգուածները ամէն մի փորձի, որ արւում է Դաշնակցութիւնը դրսից կամ ներսից քայքայելու մտադրութեամբ: Եւ եթէ մեր կուսակցութիւնը պառակտելու փորձերը, որոնք յայտնի են «անկախական շարժում», «միջբանակական շարժում» եւ այլ անվարկեր անուններով, մինչեւ վերջ ի՛նչ սրա մէջ ժողովրդական խղճմտանքի դատապարտութիւնը վերջին դերը չէ կատարել:

Ժողովրդական այս փորձւած համակրանքը, որ անօրինակ երեւոյթներից մէկն պէտք է նկատել կուսակցութիւնների պատմութեան մէջ, ունի շատ պատճառներ: Սակայն դրանցից երկուսը, անմիջական տպաւորութեան տեսակէտից, խիստ կարեւոր տեղ են բռնում:

Առաջինն այն է, որ հայ ժողովուրդը ոչ մի կուսակցութեան կամ կազմակերպութեան մէջ չէ տեսել անձնազոհութեան այն ոգին՝ որ Դաշնակցութեան յատկանիշն է կազմում: Զարմանալի օրեր շատ ունեցաւ մեր ժողովուրդը Դաշնակցութեան գոյութեան ժամանակ: Նա տեսաւ 1896ի կոտորածները, 1904ի պարտութիւնը Սասունում, 1915ի տարագիրները եւ Հայաստանի Հանրապետութեան փլուզումը: Բայց նա իր վերաբերմունքը դէպ ի Դաշնակցութիւնը չփոխեց: Որովհետեւ տեսաւ որ, այդ բոլոր աղէտների եւ պարտութիւնների ժամանակ, Դաշնակցութիւնը առաջին գծերի վրայ էր կանգնած եւ առաջին հերթին իր կրծքի վրայ էր ընդունում թշնամու անողորմ հարւածները. [illegible] կարող է, դէպքերի եւ դէմքերի գնահատութեան ժամանակ, անտես առնել այս պարագան. բայց ժողովրդական խղճմտանքը երբեք:

Երկրորդ պատճառը, որ յարատեւ սնունդ է տալիս հայ ժողովրդի համակրանքին դէպ ի Դաշնակցութիւնը՝ դա մեր կուսակցութեան տոկունութիւնն է աշխատանքի մէջ: Ցնցող պարտութիւններից յետոյ, գործի լքումը սովորական բան է կուսակցութիւնների մէջ: Դաշնակցութիւնը հազւագիւտ բացառութիւն է կազմում այս տեսակէտից էլ: Ամենածանր դէպքերից յետոյ էլ, մենք նրան գործի վրայ ենք տեսնում: Մրջիւնի յամառութեամբ, որ յոգնութիւն չի զգում հարիւր անգամ քանդւած բանը նորից ու նորից վերանորոգելու, Դաշնակցութիւնը ամենածանր պարտութիւններից յետոյ էլ վերսկսում է իր աշխատանքը: Եւ չկայ մի գործ, որ նրա համար պզտիկ, խոցելի լինի — եթէ նա գէթ մասամբ կարող է [illegible] հայ ժողովուրդը իր ազգային քաղաքական նպատակներին: Նա որ մի օր Սասունի լեռներն էր թնդացնում հրացանների արձակով, միւս օրը [illegible] Սասունցիներին նորագոյն [illegible] եւ [illegible] դասեր էր տալիս: Նա որ երէկ բանակներ էր շարժում անկախ հայրենիք ստեղծելու համար, այսօր ոգի ի բոյն աշխատում է, որ տարագիր հայութիւնը իր ազգային-մշակութային արժէքներին կառչած մնայ: Մի Սեբաստացի Մուրադ, որի զինուորական կեանքն սկսեց եւ վերջացաւ արիւնով [illegible], խրատում էր, որ հայրենի բնագաւառը գիւղացական ցանցով բռնէի: Նոյնը Զաւարեանը, Արամը եւ շատ ուրիշները, Օսմանեան Սահմանադրութեան շրջանին:

Դաշնակցութեան այս համակերպումը հայ ժողովրդի իրական պայմաններին եւ այդ պայմանների ստեղծած [illegible] մի բան ունի իր մէջ, որ կարող են չզգալ քաղաքական շարլատանները. Բայց հայ ժողովուրդը բնածին ոգեղմութեամբ զգում է եւ գնահատում:

Ահա այս ժողովրդական գնահատանքի մէջ է կայանում Դաշնակցութեան ուժի գաղտնիքը: Քանի կայ այդ գնահատանքը՝ Դաշնակցութեան շարքերը երբեք չեն նօսրանայ: Քանի կայ այդ գնահատանքը՝ Դաշնակցութիւնը միշտ միջոցներ կը գտնէ նախապատրաստելու համար այն վճռական պայքարը, որ ուշ կամ կանուխ պէտք է բռնկի՝ Հայաստանն ու հայութիւնը ներկայ անբնական վիճակից հանելու համար...

Եւ ամէն մի դաշնակցական, որ խանդավառ է իր կուսակցութեան ուժին եւ զօրութեանը՝ պէտք է գուրգուրայ այս ժողովրդական համակրանքի վրայ: Պէտք է գուրգուրայ՝ մշակելով իր մէջ եւ ընկերների մէջ դաշնակցականի անձնազոհութիւնը եւ գործի պատրաստակամութիւնը, որոնց վրայ խարսխւած է հայ ժողովրդի համակրանքը Դաշնակցութեան նկատմամբ:

Որչափ մեծ եղաւ մեր մէջ անձնազոհութիւնն ու գործի պատրաստակամութիւնը՝ այնքան էլ կենդանի, զօրեղ պիտի դառնայ հայ ժողովրդի համակրանքը Դաշնակցութեան հանդէպ: Իսկ որքան մեծ եղաւ այդ համակրանքը՝ այնքան էլ անընկճելի պէտք է դառնայ Դաշնակցութեան ուժը հայ ժողովրդի թշնամիների դէմ:

Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԿԱՂՆԻՆ

Դաշնակցութեան գոյութեան եւ տեւականութեան խորհուրդը աքանչելի երեւոյթ մըն է հայոց պատմութեան, խորհուրդ մը խորախորհուրդ, որ կուգայ հայ ժողովուրդի հոգիի խորունկ ծալքերէն:

Այդ մասին խօսելէն առաջ՝ գեղեցիկ ու խորհրդաւոր օրինակ մը հայ մեծ բանաստեղծէն:

ԱՐԾԻՒՆ ՈՒ ԿԱՂՆԻՆ

Եղաւ՝ մի անգամ անտառի միջին
Արծիւն ու կաղնին այսպէս վիճեցին.
Թէ ո՛րն իրենցից շատ տարի կ'ապրի,
Որն է դիմացկուն ու պինդ աւելի:
Արծիւն ասաւ՝ ես: կաղնին էլ թէ՝ ես՝
Նրկուսն էլ յամառ ու հպարտ այսպէս՝
Մեծ-մեծ պարծեցան, սաստիկ վիճեցին.
Վերջը էս տեսակ պայման կապեցին.
Ժամանակ դրին հինգ հարիւր տարի
Արքան հաւքերի, արքան անտառի.
Որ թէ որոշած էն օրին հասնեն,
Էն օրը մին էլ գան իրար տեսնեն.
Ու արծիւն իսկոյն կաղնուց հեռացաւ.
Չքոր թեւերը շարժեց, վերացաւ.
Դէպի ամպերը, պէտի ժայռերը.
Ուրանց է կացնում իր լաւ օրերը:
Կաղնին էլ փռեց ճիւղերն արմատի
Ու էնպէս հուժկու կանգնեց անտառում.
Որ վայր չընկնի էլ հինգ հարիւր տարում.
Դարե՞ր անց կացան: Եւ ահա մի օր
Արծիւն եկաւ ծերացած, անզօր,
Տուտը կոտրած, տկար, հիւանդ,
Թոյլ-թոյլ, թեւերը հազիւ քարշ տալով
Ցեղ հասաւ մի կերպ, նայեց դէս ու տէն,
Տեսաւ, որ կաղնին ընկել էր արդէն.
Ճիւղերը թէեւ դեռ թարմ ու կանաչ,
Ընկել էր ահեղ փոթորկի առաջ:
— Հէ՛յ, կանչեց, գոռոզ, պարծենկո՛տ կաղնի,
Դէ լաւ ճանաչիր ինձ՝ ու քեզ հիմի.
Հինգ հարիւր տարուց մի ժամ էլ դեռ կայ,
Ընկել ես արդէն, անկոտրում հըսկայ.
— Հինգ հարիւր տարի ապրել եմ կանգնած,
Էդքան էլ կապրիմ դեռ էսպէս թեկնած,
Մինչեւ լրանայ մի հազար տարին,
Պատասխան տուաւ ընկած վիթխարին:

Յովհ. Թումանեան

1895

Արդէն Դաշնակցութիւնը հասակ նետեց հայկական հորիզոնին վրայ, ու իր արմատները տարածեց հայ ժողովուրդի հոգւոյն մէջ: Դարձաւ միսը, արիւնը եւ ոսկորը հայ ժողովուրդին: Մէկ մարմին եւ մէկ հոգի արմատացաւ հայրենի հողին եւ հայ բազմութեան մէջ: Ժառանգեց հազարամեայ արիւնեան կայծերը եւ իր սիրտն ու վախճանը ձուլեց դարաւոր հայ կռնչին, յաւիտենականութեան գաղափարով:

Ու իր թեւերը տարածեց բոլոր փոթորիկներուն դէմ, որոնք եկան անցան Հայոց գլխուն վրայէն: Ու փոթորիկն եղաւ անխնայ ու անօրինակ. Բազմահազար ճիւղեր փշրուեցան, սակայն նոր ոստեր ընձիւղեցին, կանաչ ու տալար, թեւ բացին նոր ու անակնկալ փոթորիկներուն դէմ:

Դաշնակցութիւն... Հայոց ազատագրական ոգին, անաղարտ ու անվախճան, հայ ժողովուրդի հազարամեայ ճանապարհներուն վրայ: Հին ոգի, նոր տարազով, հին պաշտպանները, յարութիւն առած՝ ժամանակակից ֆիտայու պատրաստութեամբ:

Դաշնակցութեան կաղնին նորէն կը կենայ մեր հորիզոնին վրայ հազարաւոր ոստերով, անհոգ փոթորիկներէն ճղակոտոր, բայց միշտ վերանորոգուած: Ու անոր արմատները այս օրին աւելի խորունկցած հայ կեանքին մէջ, աւելի երկար դիմանալու, կուրծք տալու աւելի վտանգաւոր փոթորիկներուն, ապրելու ու տեւելու այս ժողովուրդին հետ, մինչեւ անոր վերածնունդը:

Որքան թշնամիներ սուր սրեցին անոր դէմ, որքան հիւանդներ կարճատեւ հրճուանքներ ունեցան՝ երբ փոթորիկներէն ճղակոտոր եղաւ Դաշնակցութեան կաղնին: Ու որքան հոգիով թշուառներ սպասեցին անոր մահուան:

Բայց կաղնին մնաց կանաչ ու իր արմատներով պլլուեցաւ հայրենի հողի ընդերքներուն ու դիմացաւ մեր ժողովուրդի դիմացկունութեամբ:

Օրինաւոր, բայց դիմացաւ ճղակոտոր, բայց կը քալէ ու պիտի քալէ:

Դաշնակցութիւնը քառասուն եւ երկու տարի ապրած է: Կեանք մը տաժան ու հերոսական: Ու, այսօր, երբ ետ կը նայինք անցեալին, գիտենք թէ քանիցս, նոյնիսկ իր հովանիին տակ մեծցած արծիւները կռացահարեցին Դաշնակցութեան վիթխարի կաղնին: Մրցման մտան անոր հետ, ու կարծեցին թէ տապալուած հսկան մեռած է: Ու Դաշնակցութիւնը պատասխանեց

«Հինգ հարիւր տարի ապրել եմ կանգնած,
Էդքան էլ կ'ապրիմ դեռ էսպէս ծկկնած»

Ու եկաւ օր մը, երբ ագռաւներն իսկ կռինչ բարձրացուցին անոր դէմ: Այո՛, եղաւ օր մը, երբ ագռաւները իրենց աղտոտ կտուցը չփոթեցին արծիւի կտուցին հետ, իրենց սեւ փետուրները նմանցուցին արծիւ [illegible] թեւերուն, ու կտուց շարժեցին Դաշնակցութեան կաղնիին դէմ:

Թիկն տուած կաղնին նայեցաւ կռկռացողներուն, արգահատեցաւ ու արհամարհանքով լռեց:

Լռեց, որովհետեւ ան արդէն իր պատասխանը տուած էր արծիւներուն...

Հինգ հարիւր տարի ապրել եմ կանգնած,
Էդքան էլ կապրիմ դեռ էսպէս թեկնած.

Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ

ԴԻՒԹԱՀԱՐ ՈՒ ԴԺՈՒԱՐԻՆ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

— :-: —

Ահա պարզ է որ սովորական ու ընդունուած կերպերով կարելի չէ նկարել զինք, որովհետեւ արտասովոր ու անընդունելի է անոր կացութիւնը...

— «Ուրի՞շ տե՞ղ, Ուրի՞շ տեղ», — Ուրիշ տեղ, իր մատուռակալ պէս նմաններու բազկաթոռներու մէջ նստած կ'առաջնորդ [illegible] մէջէն եւ յարդարուած ճանապարհներով կ'առաջնորդէ:

Մինչ անոր վիճակուած է մայլերու... Գիշերներու, կիրճերու եւ կատարներու մէջէն անցնող կածաններով առաջնորդել

— «Ուրիշնե՞ր, Ուրիշնե՞ր», — Ուրիշներն արժանացուած են որ մաքուր բաշխել մի գաղափար... Ուրիշներն արժանացուած են որ գործել մի գաղափարի համար...

Մինչ ինք արժանացուած է որ Աստուածաշունչ մի գաղափար, որ մեռնի՛ մի գաղափարի համար...

Ահա այսպէս տարօրինակ ու տարբեր է նա... Ու ահա այս պատճառով է որ բոլոր սովորականներն ու անտարբերները չեն կարող թարգմանել եւ սովել զայն...

×

Ով որ պարզ, միապաղաղ ու բնական է, կը խուսափի բոլոր խրթնութիւններէն ու ընտրութիւններէն, ապրելով իր ակամայ ու պարտադիր կեանքը եւ ապաւինելով իր ակամայ ու պարտադիր մահուան...

Նա յանձն կ'առնէ խրթնութիւնները՝ ո՛չ միայն անոր համար որ կարողանայ նախընտրել իր կեանքը, այլ եւ իր մահը...

Եւ այս պատճառով է որ պարզ, բընականոն ու միապաղաղ չէ անոր հաւատացողներու ոչ միայն կեանքը, այլ եւ մահը...

Զոհաբերելը շատ ձեւեր ունի, եւ շատեր կարող են զոհաբերել իրենց անձնական, ընտանեկան, ու բարեկամական փոքրանիր հաճոյքի համար...

Նա կը զոհաբերէ իր անանձնական, արտաոնային եւ հեռաւոր ու լայնածիր ուրախութեան համար...

Այս երկարութիւնն ու լայնութիւնն ու բարձրութիւնն ունենալու համար է որ ան կ'անջատուի մակարդակէն ու տափակութենէն ու կը դառնայ խորանարդ...

×

Իր այս խրթին հաշիւը, խրթին աշխատանքներու եւ գործակցութիւններու պատճառ կը դառնայ, գրչի մարդու եւ սանդի մարդու, մաճի մարդու եւ մուրճի մարդու միջեւ...

Կրելով այս երկարաշունչ կամ կարճաժամ թելերն իր սրտի վրայ, կրելով այս թանձր ու նուրբ թելերն իր սրտի վրայ մերթ կը փոխուի քնարի:

Եւ ցատկելով դէպ ի այս թանձր կամ նուրբ թելերը, մերթ չոյելու, հազիւ հպելու համար կարծես, մերթ ծեծելու ձեւով, յանուն մի եղանակի ու երաժշտութեան, մերթ կը դառնայ քնարահար, եւ բեկբեկուն իր գործը մի քնարերգութիւն...

Բայց այս չէ բոլորը, որովհետեւ նա հեշտալուր երգ ու դիւահալած եղանակ չէ միայն, այլ եւ զարթուցիչ զանգ... Ինքն արթնութեան աքաղաղն է, բնած կարողութիւններու վերկենդանացման, եւ անցած ախորժակներու վերադարձը...

Եւ յիրաւի, Հայոց ախորժակը փախած էր, կարողութիւնները կորսուած եղերական եղաւրներու մէջ, երբ նա չկար...

×

Բայց բազմաթիւ ժամանակներու մէջ նա չկայ... Բազմաթիւ տեղատուութիւններու առթիւ, ծծմակ ժողովողներու խաժամուժին մէջ խեղդուած կը թուէր անոր ձայնը.. Բազմաթիւ ժամանակներու մէջ, բազմաթիւ Փրղատոսներու հաւանութեամբ խաչուած է նա ու թաղուած:

Բայց իր գաղափարը տեւական չէ եղած... Ուրիշ ուղիներով, ուրիշ ուղիներով, ուրիշ զօրութեամբ այդ կարծեցեալ մեռածը նորէն երեւցած է Էմմաուսի ճամբուն վրայ...

Ու նորէն այսպէս պիտի պատահի, երբ կատարելութիւնն իր ժամն ուզէ...

— Տարբեր ուղիներով, տարբեր զօրութեամբ նորէն պիտի յայտնուի Թաբօր լերան վրայ, թօթափած իր հողեղէն հագուստը եւ հանդերձաւորուած հոգեղէն յաւիտենականութեամբ:

ՕՀԱՆ ԿԱՐՕ

ՀԷՔԵԱ՞Թ...

— :-: —

Կար, չկար մի փոքրիկ աղայ կար

Կա՞ր, չկա՞ր [illegible] էլ յաւ չգիտեր այդ: Որովհետեւ... Ախ, փոքր էր շատ փոքր էր այդ սիրուն աղան, երբ անապատի աւազների վրայ փռուած, մնաց մօր գրկից նրան խլեցին մի գիշեր:

Երազի պէս էր. — սեւ ու խոշոր մարդիկ եկան, երկար ու սրտոտ ձեռքերով, եկան ընտիրներ վայրենի ատամներով ու լայն ընչացքներով, պոռացին, գոռգոռացին մարդկանց հարսնները քշեցին աջ ու ձախ, որոնք հովշողացին եւ աւազների վրայ փռուած մի բազմութիւն մնաց, վիրաւոր արծիւի պէս [illegible] թեւերը, ձեռք ու անօր լռեց: Լռեց եւ անապատը: Հողը ամօթ էր զգում իր վրայ կատարուող [illegible], [illegible] ամպերի մէջ էր թաղնւել, [illegible] խոտացել, խեղդիչ կապի պէս կախուել էր երկրի վրայ:

— Ինչ՞ու, տարէ՞ք, ով ինչ կ'ուզէ.

Եւ եկան եւ տարան ով ինչ ուզեց:

Այդ գիշեր կանայք ծեւացին ու ծերերին, [illegible] աղջիկների մէջ թաղթափեցին, մանուկները ոտնատակ եղան:

Կա՞ր թէ չկա՞ր:

Ուղտերի կարաւանը, դանդաղ ու յամրաքայլ սահում էր անապատից: Քանի՞ տարի էր անցել արդէն... Ինչ զգում էր սակայն որ գողացւած է իր մօր գրկից, յիշում էր մի բան, հարազատ ու կորուսած մի բան... մի ինչ որ բան... Իրեն շրջապատող մարդիկ, ուղտապաններն ու ուղտատէրերն, օտար էին իր հոգուն: Անապատն էր միայն հարազատ թւում նրան եւ իր սեւորակ աչքերը կորուսած ապաժամերն էին փնտռում աւազների մէջ... Եւ հանդիպում էին կմախքների, գանկերի... Մնում էր շուարած, նայում ակամայ, ինչ որ բան էր յիշում, ձեռքը ճակատին դնում, երազից արթնացածի պէս պղտոր յիշողութեամբ որի կեդրոնում պայծառ մի կէտ էր նշմարւում, մի լոյս, մի լոյս... մի մարած լոյս...

Զրրնգ, զրրնգ, զրրնգ

Դեղնաւուն աւազի վրայ, արեւի պայծառ լուսաւորութեան տակ, ինչպէս մութ ամպերի շարան, ծփծփում էր կարաւանն այն:

Կարաւանի նազանքը, ուղտերի երփուն բալլանքի հետ, ուղտերի շարքաւոր շարժումների պէս երազուն եւ եղանի մէջ ապրած դգացմունքների պէս խորհրդաւոր

Ու աշխատում էր մտաբերել, քակել թելը յիշողութեան: Հանդոյցները փրծուել էին սակայն ու չկար կապ իր մօրքի պատկերների մէջ:

Մի խրճիթ, առջեւը կարկաչուն մի առու

Մի կով, հեռու դաշտում,

Ու մի խաչ, երկնքի դէմ ցցւած:

Ապա սայլեր կամ կարաւաններով բարձած, անթիւ մարդիկ վախեցած ու տխուր աչքերով, բնտատար դըլանդներ, բոլորը իրար վրայ թափւած: Ինքը քնած մօր գրկում, որի աչքերից արցունքները հեղեղի պէս էին թափւում ու խանգարում իր քունը:

Զրրնգ, զրրնգ, զրրնգ

Այսօր, աչքերը փակ ժամանակ հեռաւորութեան մէջ ձեւակերպւած հէքեաթային կենդանին: Եւ նրանց հրթը, անբառ զգացմունքներ օրօրող, հոսուն եւ հոսուն:

Մի խրճիթ: Առջեւը մի մարդ: Մի մարդ սեւ աչքերով ու մօրուքով: Ինքը նրա ծնկին փոքրիկ ձեռքերը այտերին...

Ժպտուն մի դէմք ընկած անապատի մէջ, արիւնոտ ու չռւած աչքերով... Ահա այդ գլուխը իր առջեւ, ուղտերի ոտների տակ... Մէկ չէ, երկուս է, երեք է, բազմաթիւ են, անհամար... Ուղտերը աշխատում են ոտնահարել նրանց, քայլում են արագօրէն, ոչ անհոգ անտարբերութեամբ, բայց ժպտուն գլուխները գլորւելով սահում են, ընկնում ուղտերի արանքներում...

Մի մարդ մօրուքով հարւածում է իրեն, մի կին ճչում է ու լալիս...

Մի խրճիթ, առջեւը մի հաւ ծածկւած կռատանու տակ.

Նայում է ու չի տեսնում.

Առջեւը ծով է, կապոյտ ու անծայրածիր ծով: Մի քաղաք կայ հեռւում կանաչ ծառերով... վրան կարմիր խնձորներ, խչխչուն մի գետ, դեղին հասկե՞ր ծփծփուն, հասուն մի արտ... Ոսկէ մի միրգ խորունկ...

Անապատի դեղին փոշին, ճերմակ թաշկինակներ գլուխներին ձգած սեւ ու երկար մարդիկ, սապատների մի շարան անծայրածիր տարածութեան մէջ, — շարժուն լեռնաշղթայի ցից-ցից գագաթներ, որ անյայտ մի հողմից օրօրւում, երերւում էին: Օտար, օտար էր ամէն ինչ: Զգում էր, գիտէր որ կար մոռացւած մի լեզու, կորւած մի միտք, տրորւած մի սիրտ: Ինչպէս էր այդ լեզուն, ո՞րտեղ կորցրեց նա նրան, իր լեզուն ինչպէս կաղ ընկաւ ու ցնդեց ամէն ինչ այդպէս անդարձ, այդպէս ողբալիօրէն յանկարծ: Մղկտում էր հոգին, քայլում էր լուռ կարաւանի ետեւից, ուրիշ մոլորակից ընկածի պէս. — Կա՞ր թէ չկա՞ր...

Զրրնգ, զրրնգ, զրրնգ

Միօրինակ ու տխուր:

Պէտք էր գտնել երազը կորսւած... Պէտք էր փախչել, ձգել անապատն այդ զարհուրելի, որ տեքում էր անվերջ՝ ամպերի ճրճթոցի տակ, ուր գետինը հառաչում, հոգոց էր հանում, մերթ ողբում, մերթ անտարբեր մընում տարածւած, չար ու հարցական:

Եւ այրւում էին ոտները նրա բոպիկ: Ամէն անգամ որ ոտքը դիպչում էր գետին, խրապանչիւր քայլի հետ նրա հոգին ցաւ էր զգում, սուր ու անբացատրելի մի ցաւ.

Պէտք էր փախչել:

Մի ծառ անգամ չկար վրան մայրցելու, մի գետ իսկ չկար մէջը նետւելու համար: Գետինը պատուէր գտնէ, նրան իր գիրկն առնէր, կամ թեւեր ունենար ու երկինք թռչէր:

Հո՛ւ, հո՛ւ, հո՛ւ... Սլանում էին մերթ ընդ մերթ մարդատար ինքնաշարժերն անապատի: Արագ թռչում ու սլանում էին նրանք եւ նրանց մէջ նստած մարդիկ նայում էին ուղտերի երկար կարաւանին, նրա ծայրից քայլող փոքրիկ ուղտապանին ու... անտարբեր:

Փոշիների մէջ թաղւած այդ անթիւ թռչունները, մոխրագոյն ու սեւ, ցեխերի միջից դուրս եկած սեւ պզտիկների նման, մերթ ընդ մերթ կտրում էին աւազների ծովը եւ նրանց հասա անիւների հետքերը մնում էին գծւած գետնի վրայ:

Անիւների այդ հետքը, միակ յոյսն էր նրա...

Բռնել նրան, հասնել մի որ եւ է ասահով ինքնաշարժի, հասնել, նետւել նրա վրայ, գրկել անիւները թէկուզ ընկնել նրանց տակ ու ջախջախւել.

Միայն փախչել, ազատւել այդ անբռաշ տանջանքներից:

Երեկոյ էր: Բնութիւնը սկսել էր շառագունել, արեւը կարմրել կորել էր երկնքին, կարծես կապոյտի սիրտը պատռել եւ արիւն էր կաթում երկրի վրայ:

Ուղտերը որոնալով աշխարհի գաղտնիքներն ու հէքեաթների խորհուրդները բոլոր, հեռանում էին ուղտապանին: Երեք հողածոյր ինքնաշարժեր երեւացին հեռու հորիզոնի վրայ: Նրանք շտապում էին, գիշերը իջնելուն չհասնելու վտանգից վախենալով եւ մարդիկ, հազիւ էին նշմարւում նրանց մէջ:

Նա փորձեց ձեռքով շարժումներ անել, կանչեց, թեւերը թափահարեց... Առաջինն անցաւ առանց վրան իսկ նայելու... Վազեց, հասաւ այն գծին, որտեղից սահում էին նրանք: Անցաւ եւ երկրորդը: Յուսահատ, կեանքի ու մահուան պայքարի մէջ, դառնացած ու կուտակւած արցունքները ժայթքեցին աչքերից, կատաղի մի ճիգ արաւ, հաւաքեց վերջին ուժն իր ոտքերի ու նետւեց դէպ ի երրորդ ինքնաշարժը... հասնել, հասնել ու փռւել նրա անիւների տակ, մեռնել թէկուզ, միայն ազատել, ազատել մոլորուած ու կորսւած էութիւնն իր...

Գծի վրայ էր արդէն: Կանգնեց, ձեռքերը թափահարեց, նշան արաւ... ապա չոքեց ու սկսեց բարձրաձայն լալ

Զգաց յանկարծ, որ իրեն տեսան... Միրտը տրաքեց, մի լոյս, յուսոյ կապոյտ մի ճառագայթ փայլեց, զոյգ ձեռքերը բերնի շուրջ օղակ շինեց եւ յանկարծ... հրաշքը, հրաշքը պատահեց... — մի լոյս կաթեց մօրքի մէջ, մի քող յետ ընկաւ նրա մթագնած յիշողութիւնից, սեւ մի թաղանթ պատռեց ուղեղի մէջ...

— Ես Հայ եմ, Հայ եմ, պոռաց ու լեզուով:

— Տղայ, պահէ՛:

Ինքնաշարժը կանգ առաւ:

Մի ընկերակից կոպտ, քաշեց ուտ թեւից, բարձրացրեց շատով, դրաւ իր կողքին, արագ նայեց աջ ու ձախ եւ կատաղի արագութեամբ քշեց ու թռաւ:

. . . .

Երեկոյ էր: Բնութիւնն սկսել էր շառագունել, արեւը կարմրել, կպել էր երկնքին, կարծես կապոյտ լեռնը (?) պատռել եւ արիւն էր կաթում երկրի վրայ...:

. . . .

Հէքեաթը շարունակւում է սակայն: Եւ մեքենավարը աւելացրեց, թեւով աչքերը սրբելով.

«Եւ այդ տղան իմ եղբօր որդին էր»:

ԼԱՍ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Լոնտոնի խորհրդակցութեան արդիւնքը

Իտալիա կը հաւանի, Գերմանիա կը մերժէ

Ֆրանսայի վարչապետը Լոնտոնէն մեկնեցաւ ուրբաթ օր: Այս առթիւ, անմիջապէս պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակուեցաւ, որ կ'ըսէ թէ նախնական խորհրդակցութիւն մը պիտի կատարուի Ժընեւի մէջ, մասնակցութեամբ Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ: Այս խորհրդակցութեան նպատակը պիտի ըլլայ միջոցներ գտնել վերսկսելու համար զինաթափութեան գործը՝ «Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակին մէջ»:

Կը նշմարէ թէ՝ մէկզի դրուած է չորսերու ժողովը Լոնտոնի մէջ գումարելու ծրագիրը, զոր առաջարկած էր Պ. Մաքտոնըլտ եւ նոր փորձ մը պիտի կատարուի Գերմանիան կրկին Ժընեւ տանելու:

Այս որոշումէն անմիջապէս յետոյ, իտալական կառավարութիւնը հաղորդեց թէ պատրաստ է մասնակցելու առաջարկուած խորհրդակցութեան: Իսկ Պերլին պատասխանեց թէ կը մերժէ մասնակցիլ: Կարծողներ կան թէ այս մերժումէն վերջն ալ, խորհրդակցութիւնը տեղի պիտի ունենայ երեք պետութեանց միջեւ, նոյեմբերի կիսուն:

Գերմանական կառավարութիւնը կէս – պաշտօնական զեկոյց մը հրատարակելով, կը յայտարարէ թէ իր դիրքը ճշդուած է արդէն եւ նոր ըսելիք չունի: «Ժողովին վայրը նշանակութիւն ունի Գերմանիոյ համար: Եթէ հրաւիրեն որ Ժընեւ երթայ, անհրաժեշտ է նախապէս ընդունիլ գերմանական պահանջները եւ մանաւանդ իրաւունքներու հաւասարութեան պահանջը, այլապէս, վախ կայ որ, Ժընեւի մէջ կատարուած խորհրդակցութեան մը միջոցաւ, ուզեն Գերմանիան զինաթափութեան ժողովին առաջնորդել եւ ետեւի դուռնէն, առանց կարգադրելու իրաւունքներու հաւասարութեան խնդիրը: Եթէ ժողովը Լոնտոնէն տարբեր քաղաքի մը մէջ ալ ըլլայ, պէտք է նկատի առնել այն վերապահումները զորս Գերմանիա կը յայտնէ Ժընեւի համար»:

Գերմանիոյ մերժումը անմիջապէս հաղորդուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակներուն

⁂ Ազգերու Դաշնակցութեան զինուորական յանձնախումբին առջեւ, ֆրանսական պատուիրակը միրկացումներ ըրաւ Գերմանիոյ ռազմական ուժին վերազանցութեան մասին: Վերսայլի դաշնագրով, Գերմանիոյ ռազմկանութեան ուժին սահման դրուած էր 1913ի քանակը, 80,000 հոգի: Բայց, Գերմանիոյ դիմումին վրայ, Դաշնակիցները հաւանեցան որ 140,000ի բարձրանայ: Այս 140,000էն 35,000ը զօրանոցներու մէջ կ'ապրին: Գերմանական ոստիկանութիւնը ապառազինուած է հրացաններով, գնդացիր ատրճանակներով, ձեռնառումբերով եւ ունի 150 զրահապատ ինքնաշարժ – գնդացիր: Միեւնոյն ատեն օժտուած է անթիւ կատարեալ կազմակերպութեամբ:

⁂ Լոնտոնի մէջ ծանր տպաւորութիւն գործեց Գերմանիոյ մերժումը: Անգլ. բոլոր թերթերը կը դատապարտեն գերմանական կառավարութեան յամառութիւնը, եւ գիտել կու տան թէ ան աւելի շատ արժանապատուութեան խնդիրներով կը զբաղի քան օրուան հոգերով: «Թայմզ»ն ալ, որ բարեացակամ ընթացք բռնած էր Գերմանիոյ պահանջներուն հանդէպ, նոյնպէս կը դատապարտէ Գերմանիոյ ընթացքը:

Մ. Նահանգներուն մէջ կը յուսան թէ կարելի պիտի ըլլայ միջին բանաձեւ մը գտնել վերջին պահուն:

Ծանր տագնապ Յունաստանի մէջ

Հեռագրի մը համաձայն, հրաժարական տուած է Պ. Զայիմիս, Յունաստանի հանրապետութեան նախագահը, չկրնալով կազմել տալ խառն դահլիճ մը.

Ինչպէս յայտնի է, վերջին ընտրութիւնները հաւասարակշռութեան մէջ պահեցին ազատականները (Վենիզելոս) եւ ժողովրդականները (Ցալտարիս) Երկուքն ալ կը մերժեն գտնուիլ միեւնոյն դահլիճին մէջ: Իսկ Ցալտարիս ուժ չունի առանձին դահլիճ կազմելու:

Սկովտիան ալ անկախութիւն կ'ուզէ

Իռլանտայի տրուած ազատութիւնը սրած է Սկովտիոյ ազգայնականներուն ախորժակը

Անգլիոյ ներքին նախարարը քանի մը օր առաջ Կլասկոյի մէջ ընդունեց այցելութիւնը Սկովտիոյ ազգային կուսակցութեան պատուիրակներուն, որոնք ինքնօրինութեան ծրագիր մը ներկայացուցին: Նախարարը յայտարարեց թէ պատրաստ է գոհացում տալու, եթէ Սկովտիոյ բոլոր կուսակցութիւնները համաձայն ըլլան ծրագրին: Իբրեւ ազատական, նախարարը աւելցուց թէ իր կուսակցութիւնը որոշած է ուժ տալ ո՛ր եւ է ծրագրի որ կը ձգտի ինքնօրինութիւն շնորհել Սկովտիոյ:

Զգուշացէ՛ք

Ոստիկանութիւնը սաստկացուցած է հետապնդումը՝ գործադրկութեան նպաստ ստացողներու մասին: Ամէն օր կեղծ գործաւորներ կամ ղեկավարներ երեւան կը հանուին: Այսպէս, Մոնթրէօյլի մէջ ձերբակալուեցաւ կեղծ գործաւոր մը, Մարսէլ, որ նպաստ կը ստանայ, մինչդեռ մէկ ամիսէ ի վեր կ'աշխատի ժամը 4.50 ֆր.ի եւ շաբաթը 48 ժամ. Ձերբակալուեցաւ նաեւ Իտալացի մը, որ նմանապէս գործ ունի, բայց իբրեւ գործաւոր արձանագրուած է անցեալ յուլիսէն ի վեր:

Նոյն օր, Ալֆորվիլի մէջ ալ կարգ մը Հայեր ձերբակալուեցան, որովհետեւ ոստիկանութիւնը նկատած էր որ թէ նպաստ կը ստանան եւ թէ... թաղթ կը խաղան

Ֆրանսայի Ծերակոյտին ընտրութիւնները

Այսօր, կիրակի, պիտի կատարուի Ծերակոյտին եռամեայ վերանորոգումը: Պիտի ընտրուին 111 նոր ծերակուտականներ:

Երկրաշարժին աւերները

Աթէնքէն կը գրեն թէ՝ պաշտօնական տեղեկագրի մը համաձայն, վերջին երկրաշարժը ծանր վնասներ պատճառած է նաեւ Աթոսոյի վանքերուն մէջ: Շատ մը շէնքեր ճեղքուած են: Պրոտատոնի եկեղեցին որ 10րդ դարէն մնացած է, կրած է վտանգաւոր ձեւով մը: Բարեբախտաբար չեն վնասուած Պանսելէնոսի հռչակաւոր որմանկարները (1526 եւ 1540 թ.): Մասնագէտ մը ղրկուած է, քննութիւն կատարելու համար: Ուրիշ կարգ մը վանքերու պատերն ալ ճեղքուած են: Աւելի ծանր վնասներ կրած է Կոստամոնիտոսի վանքը: Նմանապէս ճեղքուած են նաեւ Քսենոփոնի վանքին ներքին պատերը:

10, 20 եւ 5 ֆրանքնոց դրամները

Վերջին լուրերու համաձայն, ոչ այս տարի, ոչ ալ, թերեւս 1933ին հրապարակ պիտի հանուին ֆրանսական 10, 20 եւ 5 ֆրանքնոց մետաղ դրամները Կառավարութիւնը օրինագիծ մը կը պատրաստէ, որով պիտի խնդրէ երկարաձգել ներկայ թղթադրամներու գործածութեան պայմանաժամը:

Մինչեւ հիմա, օրէնքը նախատեսած էր միայն 10 եւ 20 ֆրանքնոց թղթադրամներու վերացումը, յետաձգելով հինգ ֆրանքնոցները: Ինչպէս կ'երեւայ, մեծ դժուարութիւններ կան այս որոշումը ժամանակին գործադրելու համար:

Յ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձանները

Հ. Յ. Դ. ԲԻՒՐՕԻ կարգադրութեամբ, ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրուին Անիէռ-Պուա Քոլոմպի Եռագոյն, Փոթորիկ, Մասիս եւ Ազատամարտ խումբերը, այսօր կիրակի, ժամը 2ին, 39 Ave. de la Marne կամ 2 Ave. Pereire, (Անիէռի կայարանին մօտ) ճաշարան-սրճարանին վերնայարկը, ընկերները պէտք է ներկայանան իրենց անդամատետրերով:

"ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ"Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

ՔԱՇԱՆ – ՊԱՆԵԷՕԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. ԱՐԾԻՒ ԽՈՒՄԲԻ ԿՈՂՄԷ

Այսօր Կիրակի ժամը 2.30ին Salle des Banquetsի մէջ, Place Condorcet, Bourg la Reine

Կը խօսին՝ ընկ. Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ եւ ուրիշներ

Նուագով գեղարուեստ դամէր Զ. Մեծատուրեանի կողմէ

Գեղարուեստական հոխ բաժին: Կովկասեան եւ հայկական պարեր: Կը նուագէ Թաղիստ Ժորժ Հաղորդ. միջոցներ՝ Փորթ տ'Օրլէանէն առնել 88 թիւ հանրակառքը եւ իջնել Փլաս Քոնտորսէ, Պուրկ լա Րէն:

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Proprietaire : Sch. Missakian

Redaction & Administration

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Telephone : Glacière 15-70

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 18 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1932

18 Octobre 1932

ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2011

Խմբագիր ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Գին ... ՍԱՆԹԻՄ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Դաշնակցութեան Օրը տօնուեցաւ չորսը երեկոյ Փարիզ, «Թրիֆ Քօլոնեան»ի ... սրահներուն մէջ, նոյն խանդավառութեամբ եւ ջերմութեամբ ... անցութիւն ... [illegible] ... Դաշնակցութեան ... Հ. Յ. Դաշնակցութեան ... [illegible]

... [illegible] ... Միքայէլեան, Զաւրեանի ... Ռոստոմի ... [illegible]

Բնաց Հանդէսը ... [illegible] ... ընկ. Տէր Մինասեան, ... [illegible]

— Քառասուն հինգ տարիներ առաջ, Պոլսոյ ... [illegible] ... Հայ Յեղափոխականների Դաշնակցութիւն ... [illegible] ... — այսպէս է Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ... [illegible]

Բնաց հրաւիրուեցաւ ... Օրիորդ Իրեն Պէրպէրեան, ... Կոմիտաս ... Հայ Նազանքը ... Երաժշտական ... [illegible]

[illegible]

— Մեր ազգային ընկերներէն Ս. Շահրիկեան ... [illegible] ... Եւրոպայի մը ... [illegible]

Դաշնակցութեան Օրը, մեր ընկ. ... [illegible] ... Հայրենիքին ... [illegible]

Բնաց հրաւիրուեցաւ Օր. Տէր Թովմասեան, որ արտասանեց Զարենցի Հայաստանը եւ ուրիշ կտոր մը:

Նախագահը թէ՛ հրաւիրեց ընկ. Ա. Զաւարեան ...

— Եօթը տարի առաջ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Փ. ընդհ. ժողովը որոշեց ... տարի Հոկտեմբեր ամսուն տօնել «Դաշնակցութեան Օրը»: Եւ ահա եօթը տարիէ ի վեր ժողովրդական տօն մը դարձած է այս, ինչպէս մեր կուսակցութիւնը Հայ ժողովուրդին ... Դաշնակցութիւնը ... Հայ ժողովուրդը, որ կուզայ ... Հայրենիքի ազատագրութեան ... Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը 42 տարի է, որ պայքարի մէջ է: Սակայն ինչպէս էր, ... [illegible] ... Երբ քանի մը տարի առաջ Հայաստանի մէջ, ... Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն էր, որ ... Մեր կուսակցութիւնը կը հաւատայ թէ երբ չէ հասած ժամանակը, ... Երբ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը պայքարի մէջ կը նետէ իր բոլոր ուժերը: Եթէ ... Դաշնակցութիւնը չի գործեր ... կը գործէ լայն ճակատի մը վրայ, եւ անընդհատ.

Բնաց հրաւիրուեցաւ մեր ժողովրդական արուեստագէտը, երգիչ Ա. ...եան, որ երգեց քանի մը հայերէն երգեր, չորունակ կրկնելով ժողովուրդին բուռն փափաքին վրայ:

Ներկաները ... ընկ. Շ. Միսաքեանի վերջին խօսքերը, — Պայքար՝ հայրենիքին առջեւ՝ հայրենիքին համար, հայրենիքին մէջ՝ հայրենիքին համար, հայրենիքին եւ ... հայրենիքին համար:

Եւ թէյ յետոյ, կէս գիշեր էր արդէն ... պարերը, հայկական եւ ժողովրդական, տեւելով մինչեւ առաւօտ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ԱՊԱԳԱՅ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ»

Հանրային պար... ... կը ... մէջ ամէն առաւօտ. ... ՅԱՌԱՋ կը կարդամ: ... բանակէն յետոյ. ... «Միջակոյրի Օրուան ... թէ մը.

Հանգիստ նստարանին վրայ, գեղանի աղջիկ մը կը նիւէ: Ճագար մը ... մէջտեղէն, ցատկեց ... Դեղնորակ ու թափթփող տերեւներ... Ու ցայտաղբիւրը, որ ջուրերու ... նրբաշաւրութիւն մը կը ստեղծէ, ... առաւօտի յատուկ սա հաճելի ... տիպարը պահուն.

Կոկորդալից քրքիջ մը, ... Ու ... փոքրացիները ... ինկած տեղ գրասեղանի ... [illegible] վրայ.

Ու ... Միւսօնային, ... [illegible]

Բողոքի ձեւէս ՅԱՌԱՋը, երբ նոյն պահուն, ծերունի Բուլկար մը ... ծ իր խոհուն մորթը ... կին վրայ, նկատ ու նստաւ քովս. ու՝

— Կ'ա... [illegible] — խօսքը ... [illegible]

— յանկի տղոց ծայնը. ... ու մտէն ... Բուլկարիան կը դիտեմ ... վաղուան Բուլկարիան

Այո՛, սա բխաղալ ու պիրկ դէմքը, օրինակ: Սա խարտեաչ ու կապտաչուի ... ուրախ ... դէմքին, սա կուժեղ ... ու սա բարձրածիդ հասակը՝ ... մը ... կորանք ...

[illegible]

... ՅԱՌԱՋը: ... սա պարտէզին նստարանին վրայ՝ մեր Միշակոյթը, ... մը յաղթանակ ... [illegible] ... Հայաս...

Այսպէս բխաղալ, այսպէս գեղուղէլ, բարձրահաճ ... [illegible]

Ո՞ւր է, ՅԱՌԱՋ, ինչո՞ւ չես յուզուիր դայն.

Մնաց կար... ... մե՛ր տղոց ... ու ... ո՛հ, ... :

Ըսէ՛, կա՞ն թէ չկան.

Ո՞ւր է «վաղուան Հայաստանը»...

ՈՍԿԵԱՆ Տ...

ՎԱՐԴԱՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ (սպաննուած Մուշի մէջ, 1915ին)

ՀՐԱՅՐ (մեռած 1904ին)

ՌՈՍՏՈՄ (մեռած 1919ին)

«Դրօշակ»ի հիմնադիրներէն ... Զաւարեանի ... [illegible] կիրակի օր:

ԳԷՈՐԳ ՉԱՒՈՒՇ (սպաննուած 1907ին)

ԻՇԽԱՆ Յ. ԱՐՂՈՒԹԵԱՆ (մեռած 1925ին, Փարիզ)

ԽՄԲ. — Ինչպէս կիրակի օրուան թիւին, այսօրուան ... [illegible] ... խմբագրութեան կողմէ. բացի Խանասորի իշխանին ... որ Ժամկացին ... չատակ մըն է եւ առաջին անգամ լոյս կը տեսնէ.

ՍՕՖԻԱՅԻ ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ԹՆՃՈՒԿԸ

Սոֆիայէն կը գրեն մեզի (12 Հոկտեմբեր) —

Իրապէս բնՃուկ մը դարձաւ այս խնդիրը: Ահա կրկին իրարանցումի մէջ է Սոֆիայի հայ համայնքը: Եկեղեցին կը գտնուի մայրաքաղաքին ամենաբանուկ տեղը: Բայց, խորխուլ է եւ անպատշաճ՝ իր արտաքինով: Կառավարութիւնը տարիներէ ի վեր կ'ուզէ փլցնել զայն. Քանի մը անգամներ հարց ծագեցաւ, դիմումներ եղան, յետաձգուեցաւ:

Երէկ առտու, նախապէս եղած կարգադրութեան մը համաձայն, պաշտօնեաներ եկան՝ եկեղեցին քանդելու: Բակը Հայերով լեցուած էր: Դիմում կատարուեցաւ եւ երեք օրուան յետաձգման արտօնութիւն տրուեցաւ: Գիտի սպասեն վարչապետ Գ. Մուշանովի ժրնեւէն վերադարձին: Բուլկար թերթերը եւս կը զբաղին այս խնդրով: Ոմանք յուրը միայն կուտան: Ուրիշներ կը գտնեն որ հայ համայնքը վիրաւորուած կը զգայ ինքզինքը, իսկ երրորդ մաս մը եկեղեցիին կը տանի գործը, եղած վէճը՝ մետրոպոլիտին ու Հայոց միջեւ «զինդօխազ»ի մրցումի նմանցնելով...:

✕ Թեմական խորհուրդը, հակառակ լուծուած ըլլալուն, քանի մը օր յամառեցաւ, ձգձգեց ու չուզեց բանալիները յանձնել: Նոյն իսկ, ներսապա՛ր, կտրեր են նախապէս դրուած կնիքը: Այսուհանդերձ, երէկ յանձնեցին ու նոր Թեմական Մարմինը իր առաջին նիստը գումարեց: Լուծման հրամանագիրը ստորագրած է վարչապետը, ժրնեւ մեկնելէ առաջ:

— :—:

ԲՈՒԼԿԱՐԻՈՅ փախստական նախարարներէն Աթանասով եւ Սթոյանով, որոնք Սերպիա ապաստանած էին 1923ի յեղաշրջումէն յետոյ, կիրակի օր կառախումբ նստած ուզեցին վերադառնալ Սոֆիա, բայց պուլկար ոստիկանութիւնը երկուքն ալ վար առնելով, նորէն ճշեց դէպ ի Պելկրատ. Նախարարներուն հետեւորդներէն 25 հոգի, նոյնպէս փախստական, Սոֆիա առաջնորդուեցան հսկողութեամբ:

ՎԵՐՋԻ՛Ն ԺԱՄ

ԳԵՐՄԱՆԻԱՆ ՄԻՇՏ ԱՆԴՐԴՈՒԵԼԻ

Գերմանիոյ վարչապետը ուշագրաւ ճառ մը խօսեցաւ կիրակի օր, Վեսթֆալիոյ մէկ քաղաքին մէջ

Վստահութիւն յայտնելով ազգային վերականգնումին ... յաջողութեան մասին, Ֆոն Փափէն ըսաւ.

— Մենք յառաջ կ'երթանք: Մենք չենք սպասեր մեր անկիւնը, որպէս զի տագնապը ջախջախէ մեզ. Մենք կը պայքարինք անապահովութեան դէմ. Երբ ապահովութիւն չկայ, պէտք է ստեղծել. Ան որ կը սպասէ, պիտի զգետնուի, իր նպատակին հասնելէ առաջ: Ահա թէ ինչու ստիպուեցանք պայքարի մտնել, Գերմանիոյ ազատութեան եւ իրաւունքին համար: Որովհետեւ, Եւրոպան երբեք խաղաղութեան չպիտի հասնի, քաղաքական վիճելի խնդիրները երբեք չպիտի կրնան լուծուիլ, եթէ Գերմանիան չվայելէ այն միեւնոյն էական իրաւունքները զորս կը վայելեն միւս ազգերը: Մեր նպատակը չէ վերադիտուիլ այն աստիճան որ մեր դրացիներու մակարդակին հասնինք, այլ յանգիլ ամբողջ Եւրոպայի եւ աշխարհի գինաթափութեան, հաւասար իրաւունքներ եւ հաւասար ապահովութիւն տանել: Մեր նպատակն է յառաջ բերել կացութիւն մը ուր չըլլայ որ եւ է գերակշռութիւն, որ եւ է քաղաքական գինակցութեան դրութիւն, այլ բոլոր ազգերը, փոխադարձաբար յարգելով իրենց հա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ էջ)

ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

Դարձեալ կը տօնենք օտար ափերու վրայ...

[illegible] հանգամանքը չի վհատեցներ մեզ, որովհետեւ միշտ կը պատրենք Դաշնակցութեան Օրուան ոգին, եւ ոչ թէ անոր ծիսական այս կամ այն ձեւը։

Անկումի եւ անդրադարձումի օր մըն է այսօր, որ դրոշ կու տայ մեր ալեկոծ հոգիներուն եւ կը փոթորկէ մեր գիտակցական աշխարհը։

Այսօրուան նպատակը չէ ամնէլ մեր վիրաւոր պատմութեան վեհափառ խոյանքներուն ծոցը եւ անոր հակայ թանգարանէն դրուագներ ոգեկոչել։

Պատմութեան ճակատագրական զառնութիւնը ծանօթ է մեզի ամէնուս, որովհետեւ ան հեղեղաձայն անցաւ մեր աչքերուն առջեւէն բնաշխարհէն մինչեւ տարաշխարհ։ Պատմութիւն մը, որ եգական գալարումներով ու երկունքով արձանագրուեցաւ մեր ազգային հաւաքական ամբողջութեան մարմնին վրայ, խոր աւերներ փորեց, կնճիռներ ու խորշոմներ առնելով եւ մեզ դարձուց [illegible]։

Պատմութեան ընթացքին դէմ չէ որ կ'ընդվզինք, այլ անոր հետեւանքներն է որ կ'ուզենք կշռադատել եւ գնահատութեան ենթարկել, որովհետեւ մեր ներկայ պատմական մէկ ուրիշ տխուր դրուագ է որ կ'արձանագրէ։

[illegible] այսօր, մէկ արտաքուստ մրմունջ ունի — Հայրենիք — եւ մէկ ներքնական հառաչ՝ Հայրենիքի ազատագրութիւն։

[illegible] ընթացքով նետուած ենք օտար ափերու վրայ, Փիւնիքայեւ հեղեղէ հայրենիքի մասնակիկն է որ կը պատրենք մեր մէջ, անով կը գզանք, անով կ'ապրինք եւ անով կը գնահատենք մեզ շրջապատող երեւոյթները։

Ողբերգական տասնամեակ մըն է, որ բոլորեցինք, եւ գուցէ, ո՛վ գիտէ, բոլորենք դեռ ուրիշ տասնամեակներ եւս, նոյն հաւատքով եւ նոյն [illegible]։

[illegible] մեր ապրած միջամայրի ծանր հարկադրանքն է։ Տագնապ մը, որ գիտակցաբար թէ անգիտակցաբար կը վերցնենք, — միջամայրի տարրին [illegible] անյօրանջելի եւ անտեսանելի քանդերը նետուած են մեր ցեղամարմին՝ նոր սերունդի մատղաշ հոգիներուն վրայ։ Մարդամաքուր հայ ծնողները զաւակները օրէ օր կը զատեն օտարախօս։ Նոր ու օտար քաղաքակրթութեան գրաւիչ պարգեւը կը թափէ անոնց զենքով հոգիներուն վրայ եւ կը վանեն ազգայինը։ Անցող գիտակցի գեղեցի մէջ կը գտնուի Հայ ծնողը, եւ անկարելի փնտռել զօրին վիճակին մէջ՝ Հայ նոր սերունդը։ Հոս է որ գիտակցական պայքարը ծանր կու տայ իր ստակտութեամբ եւ պայքարի միայնակ, բայց թափուր ճակատ մը կը բանայ։

Մեր այս տարագրութիւնը թէ՛ բանակցայն եւ թէ ցրուած իր նման չունի մեր պատմութեան մէջ։ Անթիւ քանակի եւ բնակ արակի ներգաշնակ համադրումն է, որ տակաւին տարագիր հայութիւնը ջերմութեամբ կը կապէ իր ազգային հաւատքին ու աւանդութիւններուն։ Ճիշդ է, ուծացման ալիքը կը սարսացնեն մեր մարմինը, բայց գիտութեամբ չեն կրնար թափանցել տակաւին մեր հոգին, որ ջերմութեամբ լեցուն է։

Դաշնակցութեան Օրը, ի շարս մեր միւս ազգային տօներուն, հայրենաշարու հոգիները խորապէս տարերքէն փոխուած [illegible], որ կ'ուզէ գատել ու վերագնահատել իր Երէկը, եւ վերլուծել Ներկան։

Դաշնակցութեան Օրը ո՛չ ներբողի եւ ոչ ալ ինքնափառաբանութեան տօն է։ Մենք չենք ապաւինած մեր պատմութեան հերոսաշունչ էջերուն եւ անմահ անուններու մտքական ուժին՝ գանգատաններու [illegible]։ Մենք արդար [illegible]թեամբ գիտենք, որ մեր կուսակցական գործին պատմութիւնը յաճախ լուծուած է մեր ազգային պատմութեան հետ, զաղափարը է առնուած, որովհետեւ Դաշնակցութիւնը կը վարէր համազգային քաղաքականութիւն եւ ոչ թէ նեղ կուսակցական-բնատնկական քաղաքականութիւն։

Այսօր հիմնովին փոխուած են մեր պայմանները։

Ինչ որ երէկ անարժէք էր եւ երկրորդական, այսօր դարձած է առաջնակարգ եւ ստկային։ Երէկ մայրերկիրը կար որպէս [illegible] մեր ուզքին տակ, այսօր խորթ ու [illegible] երկիրներ։ Ինկած զգացողական շրջում մը, դուրսը մենք մը կայ ու ոտք հայրենակ երեւոյթ նեպուն հանդէպ եւ այս շրջումը, ազգային երեւոյթները մասին գնահատութիւնը, դրական մասփոխութիւն մըն է մեր նեղքին եւ արտքին հանգամն վրայ։

Տարագրութիւնն իր բոլոր բացասական կողմերուն հետ դրական էջեր ալ պարզեց, որ անկա[illegible] թեան տեսակէտով անուրանալի է։ Դէմ գնաց դրու հայ գիտակցին, հայ բանուորը, հայ առեւտրականը, հայ մտաւորականը, արհեստաւոր [illegible] հետ կենցաղի եւ աշխատանքի կե[illegible] անոր աչքերէն [illegible] ընթագնական մտահոգութիւնը եւ դրաւոր իրականութեան մը առջեւ։ Մեր բնաշխարհին մէջ հիւսուած երազները իրենց արամաբանական վախճանին հասան տարագրութեան մէջ։

Այսօր մեր ազբարը դարձած է դէպի մեզ, դէպի տուն, դէպի ինքնագիտակցութիւն։ Ու՛շ էր այս սթափումը, բայց պէտք էր այս հոգեկան ցնցումը, մեր քաղաքական [illegible] թաղելու համար օտար միջամտութեան եւ հնարամիտներու աստղ պատրանքները։ Դարձ դէպի մեզ, դարձ դէպի մեր արժէքները։

Առողջացած եւ իր բնական հունին մէջ ինկած մեր ցեղերուն միտքը, կարող է այժմ իրական գետնի վրայ կանգնել եւ փրկարար դեր կատարել. Այլ եւս, երկրի մէջ հայ մարդը օտարական չի կրնար ըլլալ, այլ կը մնայ հայրենատէր, թէ երկրին ներսը եւ թէ երկրէն դուրս։

Ահա Դաշնակցութեան Օրը, որ կուգայ Սփիւռքի հայութեան սթափման ու [illegible] ցեղաքերուն հետ եւ առաջ կ'առաջնորդէ մեր ցեղամառնին։

[illegible]

ՊԱՆՔ ՕԹՈՄԱՆԻ ԵՒ [illegible] ՀԵՐՈՍՆԵՐ

ՏՕՆԻՆ ԻՄԱՍՏԸ

Դաշնակցութեան Օրը պէտք լինի ոչ [illegible] այլ եւ ապագայ ծրագիրների օրը։ Ինքնաքննադատութիւնը անհրաժեշտ է, սակայն նա անպտուղ է լինելու եթէ չհիմնաւորի ապագայ անելիքները։ Դաշնակցութիւնը շատ է քննադատուած եւ մեղադրուած, որ չի հասել իր նպատակին, որովհետեւ եղած է ռոմանտիկ եւ ազգայնամոլ։ Անաչառ քննադատողները եթէ լաւ ուսումնասիրէին Դաշնակցութեան գործունէութիւնը, անշուշտ պիտի տեսնէին եւ համոզուէին, որ նրա գործելակերպը միշտ [illegible] է եղել [illegible] հայ ժողովրդի իրական քաղաքական եւ բնակրային դրութիւնը ուսումնասիրելով, որքան որ իր ուժերը կը ներէին։ Եւ որ նա միշտ ձգտել է գործել համերաշխօրէն իր դրացի ազգերի հետ։ Սակայն երբ որ հայ ժողովուրդը բախտ չէ ունեցել, քաղաքական փոխ-յարաբերութիւնները շատ անյաջող եւ աննպաստ են դասաւորուել, մեր կողմից ժողովրդի ներքին ուժերը չնորհիւ հայոց անփչացականեան եւ անհաստատ [illegible] մազդասելու թշնամու յարձակումներին։

Դաշնակցութիւնը շատ [illegible] տած հարթել այդ [illegible] սակայն երբեմն չէ յաջողած իր վսեմ նպատակին [illegible] համար, կուսակցութիւնը չարունակելու է իր պատմականութիւնը համարել աշխատելու, որպէս զի մեր [illegible] առաւելութիւններն, [illegible] բարձր գիտութիւնները, այլ որ գլխաւորն է՝ կրթութեան [illegible] բաշխութեան եւ անձնազոհութեան ոգին, գաղափարներ կիրառելով կեանքի մէջ։ Այն առեն միայն կը կրենք յառ ունենալ որ գիտութիւնների շնորհիւ ձեռք բերած ինքնապաշտպանութեան նոր ձեւերը ու միջոցները կարողանան հասցնել [illegible]։

ԲԺ. Յ. ՏԷՐ ԴԱՒԻԹԵԱՆ

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Պատահա՞ծ է ձեզի համբորդութեան մը ընթացքին մտախոհ կանգ առնել եւ բարձունքի մը վրայէն դիտել անծայր եւ տխուր տափաստանը, որուն մէջտեղը, յանկարծական սլացքով, բայց անբական շրջապատով կը բարձրանայ լեռ մը, միս մինակ, տիրական եւ [illegible]։

Կ'ըսեն թէ Արարատեան դաշտին վերեւ, ճիշդ այդ ձեւով, առանց ատրճանական [illegible] ալիքներուն, նստած է Մասիս լեռնակ[illegible] շրջապատի սարեր [illegible] վերեւ հպարտ ու միս մինակ, կարծես Բնութեան անբացատրելի երեւոյթներէն մէկը։

Մեր ցեղը անկէ՞ ժառանգեր է իր պատմութեան բոլոր հակասութիւնները։

Հա [illegible]

Եւ ահա մեր պատմութեան, գուցէ մեր դարաւոր շրջանի պատմութեան, մեծագոյն հակասութիւնը՝ Դաշնակցութիւնը։

Ցեղ մը դարերով ռոմանհարուած, [illegible] կարանցուցեր է դարերու գերութեան մէջ, իր ընդվզող բարձրութիւնները եւ իր ցեղային հպարտութեան խոր[illegible]։

Եւ ահա շրջապատի համատարած լճացման եւ [illegible] յուսահատեցնող միօրինակութեան [illegible] հայ յեղափոխութիւնը, անօրինակ եւ անընական երեւոյթ մը նման։

Իրաւցնէ, անկարելի պիտի ըլլար [illegible] մեր պատմութեան մէջ, եթէ անոր նայէինք իբրեւ մի մասն քառասուն տարիներու [illegible] կեանք։

Դաշնակցութիւնը ծնունդ է ցեղի, հոգիին անյատակ խորութեան մէջ թագուն կրակէ զարմուր երկունքին։ Ցեղին ամէնէն ազնիւ, ամէնէն [illegible] րանկումն է Դաշնակցութեան երեւոյթը, նման մեր հայրենիքի միւս երեւոյթին որ մայրն է անծայր տափաստանի մը մէջտեղը. ապրերկրեայ անհասր երկունքի մը հապը։

∴

[illegible] համար առանձին պատկեր, ասոնք ծին ապուրութիւն ունի Մասիսը։ Անոր գեղեցկութիւնը ճնշող է կամ հոգեպարար։ Անոր գագաթը մասը եւ են եւ անհայցելի. կամ գուրաբե ու թափանցիկ։ Անոր խորհուրդի մը պէս աղօթել կուտայ երբեմն, եւ [illegible] երգել կու տայ ուրիշները։

Դաշնակցութիւնը նոյն բառ մըն է դարերու մէջ թաղուած հին գեղեցկութեան, հայ ցեղին առանկան գեղեցկութեան։ Կը խաբուին անոնք որ կը փորձեն ժամանակակից պատմութեան սաշրկութիւնն դատել զայն, որովհետեւ չպիտի կրնան տեսնել անոր ցեղային իմաստը։

Զայն զգալու եւ ճանչնալու համար պէտք է արիւնին մէջ կրած [illegible] կանքներու եւ գերութեան յիշատակը, ժառանգական ցաւի մը պէս։

Ինչպէս Մասիսի գեղեցկութեան իմաստը ճանչնալու համար պէտք է տեսնել միամնամասնակ զայն շրջապատող տափաստանի [illegible]։

Թող շատ չանհանգստեան ուրիշն որ հպարտութիւնով կը տօնեն իր Օրը Դաշնակցութեան Օրը։ Անոնց որ տարին անգամ մը պաշտամունքով կը ունենան իրենց աչքերը Անոր հըպարտ կեցուածքին։

ԼԵՒՈՆ ՄԵՍՐՈՊ

ԱԿՆԱՐԿ ՄԸ

Հ. Յ. Դ. ՉՈՐՍ ՍԵՐՈՒՆԴՆԵՐԻ ՎՐԱՅ

)(օ)(

Եթէ մի ակնարկ նետենք Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատմութեան վրայ, կը գանք այն եզրակացութեան, որ մեր կուսակցութեան դրօշակի տակ չորքով կանգնած են իրար կողքի Դաշնակցական չորս սերունդներ։

Հ. Յ. Դ. առաջին սերունդին պատկանում են նրանք, որոնք եղան հիմնադիրները եւ ինքնուրոյն թեւականները մեր ազատագրական շարժման կազմակերպողներն ու մասնակցողները։

Առաջին սերնդի վրայ ընկած էր շատ ծանր պարտականութիւն։ Վեց հարիւր տարուայ հալածական եւ բռնութեան ցան ու ցրիւ հայկական դանդաղումների միջից պէտք է ի մի հաւաքել ազգային եւ յեղափոխական խմոր ունեցող տարրերին, հիմքը դնել հայ յեղափոխական կուսակցութեան եւ դաժան պայմաններում անցնել յեղափոխական գործունէութեան։

Հայկական կեանքում նորութիւն էր յեղափոխական շարժումը, այս պատճառով էլ պատրաստի ոչինչ չկար, ամէն ինչ պէտք է սկսէին սկզբից։ Յեղափոխական խմոր ունեցող տարրերը իրար անծանօթ էին։ Չկար մի ընդհանուր կեդրոնական մարմին կամ հաստատութիւն, որպէս զի զինէին արձանագրելու եւ մղելու Հայկական Կարմիր Դրօշակի տակ։ Սահմանների երկու կողմերում օտար իշխանութեան բռնութեան տակ հայութիւնը նեխաեալ էր շարունակ ծանր հալածանքների ու գրկանքների։ Օտար բռնակալ [illegible] բաժանել էին երեք հատուածի, հաղորդ ու մի միջոցներով թուլացրել երեք հատուածների մէջեւ ազգակցական յարաբերութեանց կապը։

Հայկական [illegible]

[illegible] էին եւ էն, որ մեզ բաղդատելու [illegible] են, որի արդիւնք [illegible] շատ անհրաժեշտ պէտք է համարել։

Հայ կեղրոնախաղաղական սարքերը, ինչպէս նաեւ ժողովրդական տեկոնքները խոշոր բացասական դեր են կատարել մեր ազատագրական շարժման խանդարելու, ինչ [illegible] բանակում է մինչեւ հիմա էլ։

Մեր ժողովրդի հոծ մեծամասնութիւնը թմրած վիճակի մէջ էր. Կուզէր ազատագրել օտար իշխանութիւնների ճանկերից, բայց [illegible] ազատութիւնների իր կողմից [illegible] ներքի զուրկ։

Մի միայն փոքրաթիւ [illegible] գաղափարական անհատներ [illegible] ինչպէս յայտնի է բոլոր ազատագրուած ազգերի պատմութիւնից [illegible] վրայ պէտք է առնէին [illegible]։

Հայկական երեք [illegible] մասնակցութեամբ [illegible]։

Այս թշուառական [illegible] իր ազատութեան եւ կրթական [illegible] կոյր գործիք դառնալով [illegible] Ճիզուիտ, հայ առաջնորդ [illegible] աշխատաւէր եւ աղատասերներ [illegible] ներքի համոզիչ կառավարութեան [illegible] ների, ատրպատակաների եւ [illegible] պաննների անբաղդութեան [illegible]։

Առաջին յեղափոխական [illegible] պարտականութիւնը եղաւ [illegible] հաւաք ու մի դժուարութիւններ [illegible] բաժանել. Հիմքը դնել [illegible] փոխական կազմակերպութեան [illegible] քաղաքական ծրագիր [illegible] մշակել, բոլոր հայաշատ վայրերը յեղափոխական կորիզներ կազմել [illegible] միջոցներով սկսել յեղափոխական շարժումը որ եր [illegible]։

Պէտք է գնահատութեամբ նշել, որ թէեւ բոլորն էլ անփորձ էին, եւ նոր էին բռնած [illegible] գործի [illegible] գծերը բաժանում եւ [illegible], բայց եւ այնպէս, մեր կուսակցութեան [illegible] մասն եւ յատակ հանդգնութեան [illegible] մեր կուսակցութեան [illegible] [illegible] Հ. Յ. Դաշնակցութ[իւնը] [illegible] քաղաքական [illegible] հիմա էլ մնում է հայ ժողովրդի [illegible] գործական [illegible] եւ նպատակին [illegible]։

Հ. Յ. Դ. առաջին սերունդը [illegible] նական թեւականների [illegible] խոշոր ձեռնարկներ կատարեց [illegible] թանկագին գոհեր [illegible] շարժում [illegible] ժողովրդական զանգուած [illegible] յեղափոխական ոգին մեծ [illegible] թիւն տարած բերեց [illegible] [illegible] եւ երկրում [illegible] թեան մէջ եւ 1900 թուի [illegible] իր դրօշակի տակ [illegible] ցական երկրորդ սերունդը [illegible] ճակից առաջին սերունդի [illegible] ձեռքի առած նոյնպէս խոշոր [illegible] տարել մեր իրականութեան [illegible]։

Դաշնակցական երկրորդ [illegible] մեծ ոգեւորութեամբ գրա[ւ] [illegible] կուսակցական շարքերը եւ [illegible] անտանք թրքական կառավար[ութեան] [illegible] գործ դրած հալածանքների [illegible] մակերպած ոտնձգութիւնների [illegible] [illegible], երկրի մէջ [illegible] իր լայն շափով սկսան յեղափո[խա]կան շարժումը եւ մի քանի վայր [illegible]

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ՀԱՒԱՏՔԻ ԵՒ ԳԻՏԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԿԱՅԾԵՐ

Սիրելի եղբայրակից.

Վերջին նամակդ անակնկալ մըն էր ինծի համար։ Գիտէի որ լռատես մը չէիր կեանքի երեւոյթներուն հանդէպ, [illegible] չէի կարծեր որ նոյն այդ երե[illegible] [illegible] պարզէիր։ Դուն որ լայնախոհ [illegible] մտաւորական մըն ես, տարիներու փորձառու ճակատը չա՛տ կը գտնեմ յուսահատութեան կնճիռները։ Նախ կը փափաքիմ որ չվրդովուիս մտաւորական որակումէս. իմ ու քու հասկցած ձեւովը, չպիտի վարանիմ այդ ածականը գործածել տեղին ու պէտքին համաձայն։

Կ'ընդունիմ որ բազմաթիւ լուրջ պատճառներ հոգեկան ուժերուդ հաւասարակշռութիւնը խանգարելու բնոյթն ունին։ Կ'ընդունիմ այն անբարատ մթնոլորտը, որուն մէջ ամէնէն զիմացկուն հոգիներն ալ իրենց տկարութիւնը կը զգան հետզհետէ։ Որովհետեւ անհատներուն կորովը եւ հաւատքը միայն չեն զօրեր ամուր պահելու հաւաքականութիւնները, եթէ [illegible] կը փերթար է եւ խոտ[illegible]։

Կը գուշակեմ գժգոհութիւնդ, որով պիտի բռնկիս այս մտքին դէմ, — որովհետեւ, — ինչպէս շատ անգամ վիճաբանած ենք, — քեզի համար հայ ժողովուրդին աւելի, հայ մտաւորականութեան հոգին է, որ տկարացած եղած եւ օտարութեան ցանցերուն մէջ առնուած է...։ Յարգելի՛ք ցաւ է այս եւ արժանի քննութեան։ Նամակներուս այս շարքին մէջ, ամէն անգամ, պէտք անդրադառնանք այս խիստ կարեւոր հարցին։

Այսօր կը փափաքիմ այս նամակին տալ լուսաւոր դրոշմ մը։ Երբ երկինքը ծածկուած է ապառնացայտ ամպերով, տեղատարափ անձրեւէն ու որոտումներէն յետոյ, կապոյտ երկնակամարին եւ արեւին ջերմութեան երազն ու իրականութիւնը զգացող ու տեսնող հոգիներուն պէտք ունինք։ Դժնդակ պայմաններու մէջ, աստուածային ուժ ունենալու է անշուշտ լուսաւոր [illegible] բարեբախտաբար ունինք այդ զգայութիւնը, որ մեր [illegible] գիծերէն մէկն է։ Այդ արժէքը ոչ մէկ ուժ կրնայ յափշտակել մեզմէ, նոյն իսկ այն ատեն, երբ [illegible] վերջն ալ, մեր հոգիները եւ մարմինները կը տառապին տակաւին մեծ աղէտին մեզի ազդած ցնցումներէն։

[illegible] վերածեցին շէն ու գեղեցիկ ամարանոցներ։ Անելի արեւելք, յունական քաղաք մը ստորերկրեայ ցնցումներու սարսափին ու աւերակներու ահաւորութեանը տակ կը պահէ ամբողջ շրջան մը։ Ինուեթեան սարերային աշխարհէն զատ, մարդկային կեանք վարժուած է ուրիշ դժբախտութիւններու։ Այս բոլորը առօրեական երեւոյթներ են, որոնց առջեւ մարդը հաւասար է, [illegible] թեան։

Ձե՞ս տեսներ սակայն առեղծուածն ու վերանորոգիչ շարժումը, որ Փիւնիկի մը պէս, աւերակներէն նոր կեանքի մը յարութեան զողանջը կը հնչեցնէ։ Ամէն մարդ բանով մը օգտակար ըլլալու արթագան աշխատանքին նուիրուած է։ Բարի արեւը կրկին կը շողայ հոն։ Սերունդներուն ձգած գործը աւանդաբար շարունակելու կոչումէն անկարելի է հրաժարիլ, նոյն [illegible]։

Արտաշատ այդ ուժը մեր հոգիներուն մէջն ալ կը կրենք, ու կրնանք հաւատալ հրաշքին, եթէ անոր կրակը մարած չէ։ Ի՞նչ է մեր ըրածը մինչեւ հիմա, եօթն անգամ աւելի անդարմանելի աղէտի մը վէրքերը բուժելու համար։ Աշխատանքը որուն լծուած ենք, ապացոյց մը չէ՞, թէ, հակառակ աննպաստ պայմաններու եւ բացասական երեւոյթներուն, մեր ցեղին հոգին յոգնած չէ։ Չեմ ժխտեր յոգնութեան նշանները, որոնք քեզ յուսահատութեան մատներ են։ Եթէ պատմութեան անողոք վճիռովը հայ Ցեղին մահը վճռուած է, այդ վճիռին դէմ մենք ալ մեր անողոք պայքարը ունինք։ Դիւրին մահը մեր բաժինը չէ եղեր ու չպիտի ըլլայ։ Ահաւասիկ ինչպէս կառչեր ենք մշակոյթի ազգակներուն մինչեւ մեր վերջին շունչը։ Մեր ձեռքը չէ ցեղային ինքնագիտակցութեան կենդանի ոգին խեղդել, մեր արիւնին հետ մեկի վիճակուած եւ մեր ներքին կութեան մէջ միշտ արթուն։

Կենդանի այդ ոգին շունչը չէ՞ս զգար ամէն անգամ որ մեր հայրենիքէն հեռու, հայ ժողովուրդը կը համախմբուի նուիրական տօնակատարութիւններու։

Երէկ հայ մշակոյթի օր, այսօր՝ քաղաքական ինքնաճանաչման յիշատակի օր, վաղը՝ հայ արուեստի եւ գրականութեան նուիրուած օրեր։ Այս բոլորը մէկ նպատակի ուղղուած են. — Աւերակներէն, արիւններէն ու քաղաքական յուսախաբութիւններէն յետոյ, Ցեղին հաւատքի, յոյսի, ոգեւորութեան ու լաւատեսութեան կանթեղին լեցնել անհրաժեշտ իւղը, աւելի էրմանալու, եւ մեր գոյութեան նշանակութիւնն ու արժէքը չհշտելու համար։

Ու այժմ քեզմէ պիտի խնդրեմ, որ տկարութիւնը չունենաս ազդուելու բոլոր այն երեւոյթներէն, որոնք բարոյական անհատը եւ իր նկարագիրը խանգարելու բնոյթն ունին, անկախ բոլոր հանգամանքներէն ու պատճառներէն։ Հայկական ոգին ապացուցանելու մեր բոլոր քայլերուն մէջ, պատճառ մը չկայ իրար ուտելու եւ վարկաբեկելու։ Բոլորիս նպատակը նոյնն է, եւ համբաները տարբեր։ [illegible] որ շատ մը հարցերու մէջ տարակարծիք ըլլալու ազատութիւնը ունինք, բայց չեմ հաշտուիր այն ազատութեան հետ, որ մարդը մարդուն դէմ կը զինէ, ընկեր ընկերոջ, մտաւորական մըտաւորականի դէմ։

Մեզմէ ամէն մէկէն մէկ բան կը պահանջուի. — Ջնջել մեր [illegible] բուն սուլթանները։ Մեր մեծ գո[illegible] ար, Թուրքն Զարդարեան, [illegible] եւ երկիւղածութեամբ կը փա[illegible] անոնք, որ իրենց հոգիներու Սուլթաններ ունէին. Իսկ այն նոր հասնելու ձգտումին փա[illegible] նութիւնն էր որ կը բանդակէր [illegible] ցիկ ու տխրար արձակի մը մէ[ջ] գիտէ յետոյ հայրենական [illegible] բայ մեր հոգիներուն [illegible] մութեան երգը։ Բայց խոչաբ[illegible] տարանութեան երգը աւելի [illegible] չեց անոր քնարին վրայ [illegible] յին յատկանիշ։

Մեր եւ մեզմէ յետոյ եկող սերունդներուն համար ուրիշ բան չի մնար, եթէ ոչ, իբրեւ գործադրող [illegible] աւելի՛ հաւատքով վերցնել [illegible] մուրճը եւ աւելի՛ գիտակցութ[եամբ] տալ հարուածը սալին, անկէ [illegible] վառ կայծեր արձակելու եւ մեր [illegible] քին մթին արահետները [illegible] համար։

Այսօրուան տօնին նշանակութիւնը այս է ինծի համար, սիրելի եղբայրակից։ Կը ցաւիմ որ առիթը [illegible] հասել շարունակութիւնը եւ [illegible] պահել ուրիշ նամակի մը։

ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐՍԱՄԵԱՆ

Փարիզ, 15 հոկտ. 1932

[illegible]

Ցեղական խնդրոյ կատարելութիւնը 1900 [illegible]

[illegible]

Ուրիշ [illegible]

Կարդացէք եւ Տարածեցէք «ՅԱՌԱՋ»ը

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ եւ ՊԵՏԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ԳԱՂԱՓԱՐԸ

—:—

Հայ Յեղափոխութեան մարտական բազուկ Դաշնակցութիւնը այսօր կը բոլորէ իր քառասուներորդ տարին։ [illegible]

Այդ պայքարի ընթացքին Դաշնակցութիւնը [illegible]

[illegible]

ԲԱԽՕ

[illegible] Կը պայթի համաշխարհային մեծ պատերազմը։ [illegible] Մայիս 28ի [illegible] Դաշնակցութիւնը [illegible]

[illegible]

Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՁԵՐՁԵԼ ԲԱԺՆԵԳԻՆՆԵՐՈՒ ՎՃԱՐՈՒՄԸ

ԱՆԴՐԱՆԻԿ, ՄՈՒՐԱՏ, ՍԵՊՈՒՀ, ՍԱՑՕ եւ ԿԱՅԾԱԿ ԱՌԱՔԵԼ

ՓԱ՛ՌՔ ՏԱՐԻՔԻԴ

— :-: —

«Արիւնի մէջ ծնած
եւ սրի մէջ փայլած
ու արիւնով կ'ուզենք մեռնիլ»:
ՄԻԱՄԱՆԹՕ

Դաշնակցութի՛ւն։ Ազատութի՛ւն։

Քառասուն երկու տարիներու քրտնաթոր, անվհատ գործունէութիւն, ժողովուրդի մը համար, որ ամէնէն առաջ՝ Հայրենիք, Ազատութիւն, եւ [illegible]

[illegible]

Դաշնակցութի՛ւն, [illegible]

[illegible]

— Եկո՛ւր, տղա՛ս, երթանք. մեռնինք կամ մնանք։

Չէ՞ որ ես, դուն եւ բիւրաւորներ քու գիւնդը —

Արիւնին մէջ ենք ծնած,
ու սրի մէջ փայլած,
ու արիւնով կ'ուզենք մեռնիլ։

ՎՐԻԺԱԳԱՀ

ՍԷՆ – Շամոն

ԹՈՒՐՔԵԻՌԱՆ ՍԱՀՄԱՆԸ

ԷՆԿԻՒՐԻ, 10 հոկտ.— Թուրքիոյ եւ Խորհրդային Հանրապետութիւններու Միութեան միջեւ 1928 օգոստ. 10ին համաձայնագիր մը կնքուած էր սահմանագլխի վէճերու քննութեան եւ կարգադրութեանց եղանակի մասին։ Համաձայնագրին պայմանաժամը լրացած ըլլալով, վեց ամիս եւս երկարաձգելու մասին փրոթօքոլ մը ստորագրուեցաւ այսօր, արտաքին գործոց փոխանորդ Նեբիճ գործավար Շիւքրի Գայա պէյի եւ խորհրդային դեսպան Պ. Սուրիցի կողմէ։

ՍՈՒՐՀԱՆԴԱԿԸ

[illegible]

Երկու սուրհանդակների բանտարկութեան լուրը [illegible]

[illegible]

— Եղբայր, չէ՞ որ որոշել եմ ողջ Չեկայի ձեռքը չանցնել։

[illegible]

Երկար համոզեցի, մինչեւ որ համաձայնեց երկու ամիս դադար առնել։

Երեխաներն էլ արդէն չեղան։ [illegible]

Իր կատարած գործի մանրամասնութիւնների վրայ կանգ չեմ առնում։ Դեռ վաղաժամ է։ Բայց արժէր այսօր յիշել Դաշնակցութեան այդ համեստ զինուորին, որ, բարեբախտաբար, միակը չէ։

Եւ «Դաշնակցութեան Օրը» անոնց օրն է։

ԱՇՈՏ – ԱՐԾՐՈՒՆԻ

67 ԹՈՒՐՔ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐ ԿՈՒԳԱՆ

Եւրոպա ուսանելու համար 63 ուսանողներ զատուած են լիսէներու շրջանաւարտներէն։ Ուսանողները երկու սեռէ են եւ զանազան ճիւղերու պիտի հետեւին Գերմանիոյ, Ֆրանսայի եւ Զուիցերիոյ մէջ։ 32ը պիտի ուսանին Ֆրանսայի մէջ։

Ազգային պաշտպանութեան գործավարութիւնն ալ իր հաշւոյն չորս ուսանողներ պիտի ղրկէ Եւրոպա։

ւաքական եւ մշակութային անհատականութիւնը, կարենան հասնիլ իրենց մարդկային նպատակներուն: Բայց, գիտենք որ այս նպատակին կրնանք հասնիլ միայն ազգային ամենազօրաւոր համախմբումը կատարելով իրաւունքներու հաւասարութեան պայքարին մէջ:

« Սրբազան կայսրութեան » գաղափարը, որ գալիք սերունդներուն իղձն է, Ալպեաններէն մինչեւ Միմէլ, ազգայնութեանց դարուն մէջ» չծնաւ: Եւ, հակառակ մաս մը օտար թերթերու առարկութեանց, այդ գաղափարը նուաճողական չէ, գերակայութեան իմաստով: Այդ գաղափարը արտայայտութիւնն է Գերմանիոյ քաղաքական առաքելութեան՝ կեդրոնական Եւրոպայի մէջ. առաքելութիւն մը դէպ ի ուր կ'ուղղենք մեր երիտասարդ սերունդներուն ակնարկը: Թող կարդ մը խմբագրութիւններ լրացնեն իրենց աշխարհագրական ծանօթութիւնները, իմանալով որ կա՛ն գերմանական Ալպեան լեռներ եւ գերմանական Միմէլ մը:

Վարչապետը խօսելով նաեւ անտեսական տագնապի մասին, ըսաւ թէ Գերմանիա իր պարտքերը կրնայ վճարել միայն ապրանքով, ոչ թէ դրամով: Եւ ճառը վերջացուց հետեւեալ բացագանչութեամբ.

— «Հինտէնպուրկի հետ՝ նոր Գերմանիոյ համար»:

Ֆաշականութեան տանեակը

Կիրակի օր, Իտալիոյ բոլոր կողմերէն Հռոմ համախմբուեր էին «խուրծերու (Ֆաշիօ) 25.000 գլխաւորները, կազմակերպութեան տասնամեակին առթիւ: Քառորդհինգ մասնաւոր կառախումբեր յատկացուած էին այս փոխադրութեան համար: Թափօրը բաժնուած էր երեք մասի, որուն առաջինը կը կազմէին 9000 երիտասարդ Ֆաշականներ: Ժամը 11ին Վենետիկի հրապարակը հասաւ Մուսոլինի, սեւ շապիկով եւ գլխաբաց: Ցետոյ, թեւ բարձրանալով դղրդային ծափերու մէջ, ճառ մը խօսեցաւ որուն չափաւորութիւնը զարմանք պատճառեց: «Առաջնորդը» մասնաւորապէս ծանրանալով երիտասարդութեան վերին վրայ, հաւատաց թէ սեւ շապիկաւորները, իր ղեկավարութեամբ, կրնան վստահօրէն քալել դէպ ի ապագան: Ցուցումով յիշեց 1922 հոկտ. 16ի ժողովը Միլանի մէջ, ուր որոշուեցաւ զօրաշարժի ենթարկել Ֆաշական ուժերը: Հեղինութեամբ գիտել տուաւ թէ նոր ժամանակներու բոլոր պատմութեանց մէջ ամէնէն արիւնալին եղաւ Ֆաշականը, — աւելի քան Պաթիլլի առումը եւ Լէնինի յեղափոխութիւնը, որ «մինչեւ քանի մը տասնեակ դահ արժեց»... Ակնարկելով եւրոպական կարգ մը երկիրներու կրած փորձերուն, չըսաց թէ չարժումին, գործին պէտք է միանայ իմաստութիւնը: Զխօսեցաւ տարր տարուան ընթացքին կատարուած գործերու մասին, իսկ ակնարկելով տնտեսական տագնապին, ըսաւ թէ հրաշագործ միջոցներով չէ որ պիտի մեղմանայ այդ տագնապը:

Ֆրանսիաբուրմ քանակցութիւնները

Փարիզի կը հեռագրեն թէ շուտով յաջող ելքի մը պիտի յանգին Ֆրանքօ-Թուրք բանակցութիւնները: Ֆրանսական գեսպանը Տոյմա Պալլէի պալատին մէջ տեսակցութիւն մը ունեցաւ արտաքին գործոց փոխանորդին հետ: Պ. Փանսօ, Սուրիոյ մարզպանը, Պոլիս հասաւ երկուշաբթի օր կարգ մը խնդիրներու մասին խորհրդակցելէ յետոյ, պիտի անցնի Սուրիա:

Պարտքերը պէտք է վճարուին...

Նախագահական նոր ընտրութեանց պայքարին առթիւ, Պ. Հուվըր նոր ճառ մը խօսելով, ըսաւ.

— Միացեալ Նահանգներ կրնան մէկ երրորդ համեմատութեամբ, պիտի նուազեն ոչ միայն անհատներու մասնաւոր պատասխանները եւ քաղաքական խոստումները, այլ եւ թոյլ պիտի տայ Մ. Նահանգներուն՝ աւելի քան 200 միլիոն տոլար խնայելու ամէն տարի, իսկ եւրոպային՝ տարեկան մէկ միլիառ աւելցնելու իր գնման կարողութիւնը.

Ցետոյ, անգամ մը եւս յայտարարեց թէ հակառակ է պատերազմական պարտքերու ջնջման, ինչպէս եւ մաքսատուրքերու կրճատման.

Արիւնալի կռիւներ Վիէննայի մէջ

Կիրակի օր արիւնալի կռիւներ պատահեցան Վիէննայի մէջ, Հիթլէրեաններու եւ ընկերվարականներու միջեւ: Ոստիկան մը եւ երեք Հիթլէրեաններ սպաննուեցան, իսկ աւելի քան 30 հոգի վիրաւորուեցան: Հիթլէրեանները գլխաւորին ցոյց մը կազմակերպեր էին բանուորական թաղի մը մէջ: Երբ թափօրը կը յառաջանար նեղ փողոցէ մը ուր կը գտնուի Աշխատանքի Տունը, ոստիկան մը ուզեց կասեցնել, որպէս զի ընդհարում չպատահի: Հիթլէրեաններու շարքերէն արձակուած գնդակ մը գետին փռեց ոստիկանը: Ընկերվարականները կարծելով թէ թափօրը պիտի յարձակի Աշխատանքի Տան վրայ, փողոց իջան եւ բուռն խառնաշփոթութիւն մը ծագեցաւ: Շրջակայ խանութները ասպատակուեցան: Գնդակները կը տեղային նեղ փողոցին մէջ: Երբ օգնական ուժ հասաւ, արդէն երեք դիակներ փռուած էին: Անմիջապէս խուզարկութիւններ կատարուեցան եւ 60 ընկերվարականներ ձերբակալուեցան.

Ազգային դաշինք Ցունաստանի մէջ

Արքայականներու վարիչը հաւանութիւն յայտնած ըլլալով անդամակցելու ազգային դաշինքի մը, համաձայնութիւն գոյացաւ Վենիզելոսի եւ միւս հոսանքներուն հետ: Ցենիւ յանձնախումբ մը պիտի կազմուի, Պ. Վենիզելոսի յառաջ կազմելու կառավարութեան համար

ԱԼՖԱՆՍՈՅ թագաւորը միանիշեռական քանտարկութեան վերածեց իօրր դատական դատապարտութեան մահապատիժը:

Փարիզ եւ շրջակաները

ՊԱՆԵԼՕ-ՔԱՇԱՆի Արծիւ խումբի ընկերահամակրական դասախօսութիւնը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Ընկ. Զարմիսեանի բնակարանը, 23 rue Lavoisier։ Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները։

ՇԱՎԻԼԻ Արդարութեան խումբի ընկերական ժողովը այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, 20 Ave. Ville d'Avray։ սրահը։ Զեկոյց Կ. Սասունիէ։ Բաղականները պատասխանատուութեան պիտի ենթարկուին

Գաւառ

ՏԷՍԻՆԻ Պատանեկան միութեան դասախօսական երեկոյթը վաղը Զորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8ին, ընկ. Կարօ Օհաննեանի սրճարանին ներքնասրահը։ Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերներն ու համակիրները:

ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

Աղքատախնամ Ընկերութիւնը յառաջիկայ ձմեռնային եղանակին համար կազմակերպած է երկու հանդէսներ, ի նպաստ իր օգնութեան սնտուկին: Այս հանդէսները տեղի պիտի ունենան Շան դ'Էլիզէի սրահներուն մէջ (79. Avenue des Champs Elysées) 20 նոյեմբերին եւ 5 փետրուար 1933ին: Առաջինը պիտի ըլլայ ցերեկոյթ — պարահանդէս մը որ պիտի սկսի ժամը 14էն մինչեւ 2, իսկ երկրորդը պիտի ըլլայ Աղքատախնամի տարեկան մեծ պարահանդէսը որ պիտի սկսի ժամը 20ին եւ պիտի տեւէ մինչեւ լոյս:

Կը խնդրուի բոլոր միութիւններէն նկատի ունենալ այս թուականները:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (7)

ՆԷՃԷԹ ԵՒ ՐԱՃԻԷ

ԿԱՄ

ԱՐՈՒՍԵԱԿ ԵՒ ԻՒՂԻԿ

(ԴՐՈՒԱԳ ՄԸ ՀԱՅԱԶԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ)

Ալջիկները չեն դանդաղում. հեռախօսում են Բերայի եւ Սկիւտարի իրենց ազգականների հետ եւ իրաւունք ստանալով տեղափոխւում են:

Ձմեռ էր, բուք ու բորան: Բեռնակիրներով իրենց գոյքերը տեղափոխում են Կամուրջ, որտեղ նաւ են նստում եւ անցնում Սկիւտար: Այդտեղ պատահում են մի հայ քահանայի, ժամում են եկեղեցի, որտեղ աղօթում, ապա քահանայից իմանալով ազգականների տեղը, Իւղիկը պատսպարւում է նրանց մօտ, իսկ Արուսեակը ժամանակաւորապէս գնում է դպրոցի շէնքը. Այդտեղ իմանում է, որ Անգլիացիք Պոլիս են մտել, իսկ Հայաստանի պատուիրակ Ահարոնեանը ծանուցում է տուել, թէ որտեղ հայ կայ պահուած, կարող է դուրս գալ եւ ներկայանալ Արուսեակը լուր էր առել, որ իր քոյրերը նոյնպէս Պոլսումն են, պահուած Թուրքի տան մէջ, Բերայում: Նա գնում է եւ քրոջ տեղը գտնում. իր հետ վերցնում է անգլիական եւ ֆրանսական զինուորներ եւ գիմում Թուրքի տունը: Քրոջը հանում են թաքստոցից, բայց Թուրքերը համոզում են աղջկանը, որ Հայերը սովի ենթակայ են, չգնայ: Զեփիւռը, որ Արուսեակի քոյրն էր, չի ուզում թողնել Թուրքի տունը. Նրան այնպէս էին թրքացրել, որ չէր ուզում «կեավուրը» դառնալ, ինչպէս ինքն էր ասում: Մի կերպ համոզում են Զեփիւռին եւ դուրս բերում Թուրքի տնից: Նա սկսում է հայերէն առաջ սովորել եւ ջերմ կերպով սիրում է Արուսեակին: Մնում էր ազատել փոքրիկ քրոջը, որի տեղը նոյնպէս գիտէր. սրան աւելի դժուարութեամբ են ազատում, որովհետեւ ութ տարեկան էր, իսկ չորս տարի ապրել էր Թուրքի տանը իբրեւ Թուրք կատարելապէս, հայերէն ոչինչ չգիտէր. ստիպուած առնում են լինում ծեծելով դուրս բերել եւ հասցնել Կամուրջ, որտեղից նա փախչում է դէպ ի Թուրքի տունը, բայց մի կերպ համոզում են, քաղցրաւենիք տալիս: Գիշերը սկսում է լաց լինել, որ իրեն «կեավուրները» փախցրել են. Երկու քոյրերը որոտաձայնակ տեսարաններ էին ապրում՝ տեսնելով ութ տարեկան իրենց քրոջ խորթացած լինելը Սկիւտարից փոխադրւում են Բերա: Տաճիկները կրակում էին Հայի տները: Իւղիկն էլ իր տեղում չի կարողանում մնալ, գալիս է Արուսեակի մօտ. Արուսեակը իր փոքր քրոջը դնում է մի բժշկի մօտ, Իւղիկն էլ է այնտեղ պատսպարւում.

Երբ Գերմանացիք եւ Թուրքերը պարտւում են, իսկ Դաշնակիցները մտնում Պոլիս, վեց ամիս անցած մի կարգադրութեան է լինում, թէ ով որ կենդանի է, կարող է տէր կանգնել իր տներին ու գոյքերին: Արուսեակը իր քոյրերի հետ անցնում է Տրապիզոն, իր ծննդեան եւ տառապանքների վայրը, ուր Թուրքերի սպանութիւնների առկ թողնում է վերջնականապէս Հայերից եւ հարազատներից թափուր մնացած հայրենի տունը եւ անցնում է Պաթում, մօրաքրոջ մօտ:

Այդտեղ մի քանի ամիս հանգստանում է, երկու քոյրերին ուղարկում է Ամերիկեան որբանոցը, որ շուտով փակւում է: Անդրկովկասում տիրող թանգութեան պատճառով, Արուսեակը իր քոյրերի հետ չուում է Հիւսիսային Կովկաս, գնում է Եկատերինոտար, իր մօր հօրեղբօր տունը, ուր չորս տարի չարունակ ապրում է...

Արուսեակի հօրը աքսորել են 1915 թուին Տրապիզոնից, ապրել ամսին, մօրը յուլիս ամսին դէպ ի Հալէպ: Հօրը եւ մեծ եղբօրը ճանապարհին գնդակահարել են, մեծ քրոջը եւ մօրաքրոջը ձգել են Տրապիզոնի գետը. ի հարկէ բոլոր կանանց եւ օրիորդներին բռնաբարել են ճանապարհներին:

Տրապիզոնի «քաղաքապետն» եւ որոշ պաշտօնեաներ հայասէր ձեւացող կուսակալը, Ճէմալ Ազմի. հայկական ջարդեր կազմակերպողների մէջ աչքի ընկնողներիցն էր, ուստի եւ զարմանալի չէ, որ հայ ցեղի վրիժառու ոգին նրան եւս սպանեց Բեռլինի փողոցներից մէկում՝ ի շարս արիւնարբու գազան Թալաթ փաշայի, որ Դաշնակից պետութիւնների արտակարգ դատարանի կողմից մահուան դատապարտուած լինելով, փախել էր Գերմանիա:

Անարգուած ու անպատուած հայ բազմաթիւ կոյսերի մէջ Նէճաէթն ու Րաճիէն (Արուսեակն ու Իւղիկը) գեռ բախտաւորներիցն են, իսկ նրանք, այն հազարաւորները, որ լկտի ու անլուր տանջանքներ կրեցին դահիճների թուրք ձեռների մէջ եւ իրենց տառապած հոգին աւանդեցին, անշուշտ այդպիսիները կապուած շրթունքներով անէծք ու վրէժ չչնչացին...

ՑՈՎԱԿ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

(Վերջ)

Կորսուած Հ. Յ. Դ. օրաթերթի հանդէսին (Փրթի ժուռնալը արտերն մէջ) կորսուած է ասկի ապարանջան մը: Կը խնդրուի յանձնել «Յառաջ»ի խմբագրատունը: Ապարանջանը բերողին պիտի տրուի նուէր:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Գէորգ Ստեփանեան կը փնտռէ իր եղբայրները՝ Խոսրով, Ստեփան, Արշակ եւ իր քոյրը ..., բոլորն ալ Ստեփանեաններ: 1915ին Ստեփան զինուորագրուած է եւ այդ թուականներէն ի վեր տեղեկութիւն չկայ: Իսկ Արշակ եւ Սիրանուշ ... հեռացած են Իզմիրէ ... մացնել «Յառաջ»ի վարչութեան:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԷՆԹ Թ'ԷԹԻԷՆԻ հայ եկեղեցւոյն համար կ'ուզուի քահանայ մը: Կը խնդրուի պայմաններու համար դիմել՝ Union Nationale Arménienne, 6 rue Franch.-Amitié, St. Etienne, (Loire).

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Dameme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925)

Directeur et Proprietaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 19 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1932

19 Octobre 1932

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2012

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ԱՆԽՈՐՀՈՒՐԴ ՁԵՌՆԱՐԿ ՄԸ

Թերթերը գրեցին թէ Ազգերու Դաշնակցութեան Համաշխարհային գրասենեակը խորհրդակցութիւններ կատարած է, Սուրիայէն քանի հազար հայ գաղթականներ Հայաստան փոխադրելու համար։

Մեզի ծանօթ չեն տրուած գործնական որոշումները։ Եւ չատ ալ չենք հաւատար այդքան խաչոր բազմութեան մը տեղափոխութեան։

Բայց, պարտականութիւն կը սեպենք առանց վերապահութեան գրի առնել ինչ որ կը խորհինք այս մասին։

Ամէն բանէ առաջ անոր համար որ, Ազգերու Դաշնակցութեան պաշտօնեաները յաճախ յանձնարարութիւն կը ստանան սրճարանային յղացումներ կատարելու այս կամ այն գաղութին մէջ, առանց անձամբ վիճակի մը մասին ճշմարիտ գիտակցութիւն ունենալու։

Այդպէս պիտի ըլլայ այս անգամ ալ, եթէ լրջօրէն քննուած է բանն հազարի տեղափոխութեան խնդիրը։

Երեւան անցեալ տարի ներգաղթի ուրախութեան առթիւ՝ տասը հազարի համար, մեկ հազար անմիջապէս փոխադրելու յանձնառութիւնը։

Մէկ տարուան ընթացքին կարելի եղաւ փոխադրել միայն 6500 հոգի, չորս կարաւանով։ Բարեգործականի ջանքերով՝ համաձայն 6212 հոգի)։ Բոլորն ալ Յունաստանէն։

Անցեալ ամառէն ի վեր, լուրեր կը շրջէին Ե. կարաւանի մը մասին, որուն ցանկերը չատոնց պատրաստ են (միշտ Յունաստանէն)։

Նոյնպէս, գրոյցներ շրջան կ՚ընեն նաեւ Պուլկարիոյ մասին, որուն համար նախատեսուած էր հազար հոգի։ Թէեւ, ներգաղթի կազմակերպիչները իրենց յայտարարութեան մէջ փոխադրութիւնը յետաձգուած է անորոշ ժամանակով։

Արդ, այս երկու սախղողական փոխադրութիւնները կատարելու համար, Երեւան դրամի կը սպասէ։ Իսկ դրամ չկայ ու չկայ։

Առաջին չորս կարաւաններուն համար Բարեգործականը վճարած է 1500 անգլ. ոսկի։ Անգլիական մարդասիրական ընկերութիւններ մերժած ըլլալով ո՛ր եւ է օժանդակութիւն, յաջորդ սովամներուն ծախքը կ՚իյնայ Բարեգործականի վրայ։ Իսկ այս վերջինը ի գուր օժանդակութեան կը սպասէ, պարբերաբար արտասուելով ուղղելով մամուլին։ Այս հողէն անկախաբար, Հ. Բ. Ը. Մ.ը չունի նախկին վիճակը, եւ այն շուքերը որ կը հովանաւորէին այդ հաստատութիւնը, կամաց-կամաց քաշուեցան իրենց պատեաններն մէջ։ Բարեգործականը այժմ իր աչքը յառած է ժողովուրդին, որ կը տապլտի աղքատ հոգերու մէջ, եւ դժուար թէ կարենայ չոչափելի գումար մը գոյացնել։

Այս պայմաններուն մէջ, ի՞նչպէս կարելի է խորհիլ նոր քանի հազարի մը փոխադրութեան մասին։ Մանաւանդ որ, Ազգերու Դաշնակցութիւնն ալ ոչորմելի գումար մը ունի տրամադրելի։ (Նանսէնեան տուրք, դանազան ֆոնտեր եւն.)։

Երկրորդ, քանի որ ներգաղթը պարզ թուաբանական հաշիւ է Երեւանի համար, եւ ոչ թէ խոկական վերադարձ դէպ ի հայրենիք, ստիպուած ենք պատեհութենէն օգտուիլ նախ եւ առաջ նկատի առնելով ամէնէն թշուառներն ու անճարները։

Այդպէս է յունահայ գաղութին պարագան։ Տակաւին հինգ հազար հոգի — առ նուազն — պէտք է տեղափոխուին, որովհետեւ ինչպէս որ կը հային, բացարձակ անելի մատնուած ըլլալով։ Գաղթականներ կան որ պէտք է պարպուին անյապաղ, ինչպէս Պէչ Չինարը (Սելանիկ)։

Այդպէս է պարագան նաեւ Պուլկարիոյ կարգ մը քաղաքներուն համար, — Խասքէօյ, Այթոս, Սլիվէն եւն.։

Այս քանի մը հազար թշուառները աւա կարգի կը սպասեն մէկ տարիէ ի վեր, եւ մարդ չի գիտեր թէ ե՞րբ պիտի ծագի լոյսը։

Ուրեմն, եթէ միջոց ճարուի, ամէնէն առաջ ասոնք պէտք է փոխադրուին, իբրեւ նուազագոյն չարիք։

Սուրիա — Լիբանանն ալ տագնապի մատնուած է, գիտե՛նք։ Եւ կը համրէ հազարաւոր անգործներ։

Բայց, Սուրիա — Լիբանանը գոնէ հող ունի, եւ անմտութիւն է տուն — տեղ քանդել տալ, անհիմն յոյսերով։ Մանաւանդ որ, հարցը քանի մը հազարի մասին չէ, այլ քսան հազարի։

Տակաւին չենք խօսիր արդէն փոխադրուած չորս կարաւաններու փորձառութեան մասին։

Թող ռամկավարները իրենց ուզածին չափ ճչան, թէ դաշնակցական մամուլը պայքար կը մղէ ներգաղթին դէմ։

Մենք վարժուած չենք բաները ծածկելու կամ կեղծելու։

Փաստերը մէջտեղն են։ Ներգաղթը, այնպէս ինչպէս կը կատարէ Երեւանի, իր ներքին եւ դուրսի գործակալներով, խակապէս որ յուսախաբութեան մատնած է գացողները։

Եւ ահաւասիկ եօթերորդ կարաւանն է որ կը փախչի։

Հարկ է չեչտակի նայիլ այս իրականութեան, եւ յետոյ քարոզ կարդալ։

Ներգաղթը պէտք է շարունակուի. այդ մասին երկու խօսք չկայ։ Բայց եթէ պիտի շարունակուի այնպէս ինչպէս մինչեւ հիմա, — մենք իրաւունք ունինք լոյս աշխարհ հանելու անոր անպարտելի չարիքները.

Անշուշտ Հայաստան գացող — եկողն ու սահմանի բնակիչները շատ աւելի բան գիտեն այս մասին, քան Փարիզ, Գահիրէ կամ Պոսթըն բազմած խմբագիրները, որոնք իրողութիւնները, անենքեւ դէպքերը արձանագրելու պարկեշտութիւնն անգամ չունին։

Ուրեմն, այս պայմաններուն մէջ, կատարեալ արկածախնդրութիւն է ծրագիր մշակել՝ Սուրիայէն քսան հազար հոգի Հայաստան փոխադրելու համար։

Կ՚ուզէինք իմանալ, — ո՛ր եւ է հայկական կազմակերպութիւն հաւանա՞ծ է այս անխորհուրդ ձեռնարկին։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ԵՐԿՈՒ ՃԱԿԱՏ»

Երբեմն լուռ, ու երբեմն պոռթկ... վէճ մը կայ մեր հանրային կեանքին մէջ։ Կայ «երկու ճակատ»։

Կողմերէն մէկը՝ ծանօթ մեղադրանք մը ունի միւսին. — կը խորհի որ՝ անունով, ծնունդով ու լեզուով Հայ ըլլալը բաւական չէ «Հայ իմ» ըսելու համար.

Երկրորդը, նո՛յնքան վրդովուն, հոն կը նետէ այդ ամբաստանութիւնը։ Ու, քերթուած քիչ մը իրաւացիօրէն, կը գայրանայ. — «Մի՛ սեփականացնէք այդ արժանիքը միայն ձեզի. մենք եւս այնքան Հայ ենք, որքան...»։

Ու չի շարունակեր. Զգիտեմ՝ այդ կախման կէտերը փոխադարձ տարակոյս մը կը մատնեն, թէ՞ կրկնուելով աւելորդ նկատուած «Հայ» բառը յոխնալն կը հասկցնեն։

Ամէն պարագայի մէջ, բացակայ է — ի՞նչը։

Բա՞ռը։

Ոչ.

Հետզհետէ չեչտուող, ծաւալ ստացող, վտանգաւոր դարձող բացակայութիւն մը կայ, զոր պէտք է մատնանշենք ոչ թէ ամբաստանութեան, այլ՝ ահազանգի մը ձեւով։

Ու հետզհետէ տժգունող, ստուերացող գոյութիւն մը, որ շատ մը ազդակներու եւ առանձնութիւններու չգոյութենէն կը ծնի։

«Ազգը» ընկերաբանական հարց է ու շատ յարաբերական իմբռնում։

Ազգայնութիւնը, նոյնպէս եւ՝ «հայութիւնը»՝ «Հայ»երու գանգուածային ամբողջութիւնն էր։ Այդ զանգուածին մաս կազմող ամէն մէկ մարմնեղէն գոյութեան մէջ ոգի՛ մը, շունչ մը, արի՛ւն, կի՛րք, խառնուածք վերջապէս էր։

Մեր մեծագոյն դժբախտութիւններէն մէկն այն է, որ Հայութեան մէջ Հայը կը բացակայի հետզհետէ ու Հայերուն մէջ՝ հայութիւնը։

Դիմագրաւենք ե՛ւ այս վտանգին։ Բայց՝ առանց վիճելու, առանց ամբաստանութեան, եւ առանց կիրքի։

Որովհետեւ, կիրքն է որ, Հայուն մէջ, իբրեւ հայութեան յատուկ անհատապաշտ գծի խարխլուած արտայայտութիւն, սկսած է տարրադասել զայն՝ Հայութիւնը՝ Հայէն։

Ու պայքարը, կարծէք, այլ եւս այս երկուքին միջեւ է, մինչ մէկը միւսին լրացուցիչը պէտք էր ըլլար։ Եւ ոչ թէ «հարազատ» ու «խորթ» Հայերուն միջեւ։

Հոգեկան ու իմացական այս «հոգեւոր» գործերուն րովերը փոխանակ դիրք բռնելու, ջանանք տարրախառնել զանոնք, — Հայուն մէջ հայութիւնը, եւ հայութեան մէջ Հայը զօրացնելու համար։

Որպէս զի փրկած ըլլանք՝ եթէ ոչ «Ազգը», գոնէ ազգութիւնը.

ՍՕՍԷԱՑ ՏՂԱՆ

ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԻՆ ՆՈՐ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐԸ

Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. քարտուղար Սըր Էրիք Տրըմոնտ (Անգլիացի) հրաժարած ըլլալով, երկար բանակցութիւններէ յետոյ նոր քարտուղար նշանակուեցաւ Ֆրանսացի մը, Պ. Ավընոլ, տասը տարուան համար։ Այս առթիւ, որոշուեցաւ որ միեւնոյն ազգէն կամ երկրէն երկուքէ աւելի պաշտօնեայ չգտնուի բարձր պաշտօնէութեան մէջ. Փոփոխութիւններ կատարուեցան նաեւ բաժակներու մէջ։

Նոր քարտուղարը մասնագէտ է ելմտական եւ տնտեսական խնդիրներու մէջ եւ վարած է բազմաթիւ կարեւոր պաշտօններ՝ Ֆրանսայի, ինչպէս եւ միջազգային ժողովներու մէջ։ 1923էն ի վեր Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհանուր քարտուղարի փոխանորդ էր։ Մասնաւոր պաշտօններով դրկուած է նաեւ կեդրոնական եւ արեւելեան Եւրոպա, ինչպէս եւ Ծայր-Արեւելք։

⁂ Քարտուղարներու բաժակներուն վրայ կատարուած զեղչին շնորհիւ 85 հազար զուիցերիական ֆրանք պիտի խնայուի։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԱՐՏԱԳԱՂԹԻ ԵՕԹՆԵՐՈՐԴ ԿԱՐԱՒԱՆԸ

ՈՐԲԵՐԷՆ ՑԵՏՈՑ ԲՈՒՆ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԸ

ԹԱՒՐԻԶ, 8 Հոկտ. (Թղթ. «Յառաջ»ի) — Ինչպէս անցեալ անգամ գրած էի, որբերից յետոյ այժմ էլ եօթը գաղթականութեան հասած է։

Սեպտեմբեր 30ին տեղս են հասել Օննիկ Փափազեան, Պրուսացի, 26 տարեկան եւ Կարապետ Քումեան, Մանիսացի, 24 տարեկան։

Սրանք էլ առաջին կարաւանով Արէնքէն մեկնողներն են, սակայն չկարողանալով տանել խորհրդային կարգերի, երկու ամիս Հայաստան ապրելէ յետոյ, կ՚որոշեն օր առաջ փախչել Պարսկաստան։

Օննիկ Փափազեանը երեք ընկերներով ապրիլին, մինչեւ Արաքսի ափը ապահով կուգան, սակայն Արաքսի ջուրը յորդած լինելու պատճառով, կը դժուարանան անցնել։ Նրանցից մէկը, Գալուստ Մակարեան, լողալով կ՚անցնի պարսկական ափը, իսկ Օննիկը երկու ընկերներով կը մնան միւս ափը։ Խորհրդային պահակները կը նկատեն եւ երեքին էլ ձերբակալելով Նախիջեւան կ՚առաջնորդեն։ Երեք ամիս Նախիջեւանի բանտում պահելէ յետոյ, կ՚ուղարկեն Երեւանի բանտը։

Կարապետ Քումեանն էլ իր հինգ ընկերներով (անունները չեմ տալիս, որովհետեւ մնացած են Երկիր) Յունիս 11ին կ՚անցնին Արաքսին մօտիկ գիւղերից մէկը եւ այնտեղ մէկ Թաթար «վալատ»ի 300 ռուբլի կը խոստանան, իրենց Պարսկաստան անցկացնելու համար։ Թաթարը Ջեկայի գործակալ լինելով, դրամը կ՚առնէ եւ ապա Նորաշէն կայարանում հինգ հոգուն էլ ձերբակալել կուտայ։

Սրանց էլ կը տանին Նախիջեւան եւ երեք ամիս Ջեկայում պահելէ յետոյ, նորէն կը տեղափոխեն Երեւանի բանտը, ուրտեղ եւ Օննիկին ու ընկերներին կը միանան։ Երեք ամիս էլ Երեւանի բանտում կը մնան եւ ապա ազատ կ՚արձակուին ու երկուսով կը միանան եւ նորէն դէպ ի Արաքսի ափը կ՚ուղեւորուին։ (Միւս ընկերները վախենալով նորէն ձերբակալուելուց, չեն միանար նրանց)։ Ա. կայարանից գիշերով կ՚իջնեն Արաքսի ափը եւ իրենց ջուրը կը նետեն, գնդակոծուելով զոհ երթալ Արաքսի ալիքներում քան թէ Ջեկայի նկուղներում տանջուել եւ անօթութիւնից սովամահ լինել։ Եւ որովհետեւ Արաքսի ջուրը նուազած էր, ապահով կ՚անցնին պարսկական հողը։

4500 Հրեաներ դէպի Պաղեստին

Լոնտոն, 18 Հոկտ. (Ռոյթըր) — Կառավարութիւնը հաստատեց Պաղեստինի ներգաղթի ծրագիր մը, որուն համաձայն յառաջիկայ վեց ամիսներու ընթացքին 4500 Հրեաներ պիտի գան Պաղեստին բաց ի ուրիշ կարգի գաղթականներէ. Ասիկա կ՚ապացուցանէ թէ երկիրը անտնտեսապէս առողջ է, որովհետեւ 1926էն ի վեր առաջին անգամ է որ այսքան մեծ թիւով ներգաղթ տեղի կ՚ունենայ։ Կառավարութիւնը միեւնոյն ատեն որոշեց ջրհոր մը փորել թէլ Աղաչիմի մէջ, որ հրէական գաղութ մըն է Եզրայէլի հովիտին մէջ։

Միւս կողմէ, Արաբներն ալ ընկերութիւն մը կազմած են Մուսա Քեազիմ փաշայի նախագահութեամբ, Պաղեստինի մէջ հողեր գնելու եւ Արաբներուն յատկացնելու համար. Ընկերութիւնը հիմնուած է Արէական Ազգային Հիմնադրամի սկզբունքին վրայ։

Անգլիա կը պնդէ, Գերմանիա կը մերժէ

Երեւութապէս որ, Պերլինի անգլիական գործակատարը արտաքին պաշտօնատան երթալով նորէն հրաւիրեց Գերմանիան մասնակցիլ չորս պետութիւններու խորհրդաժողովին, որ պիտի գումարուի Լոնտոնի մէջ։ Արտաքին նախարարը պատասխանեց թէ կառավարութիւնը կը մնայ նախապէս տրուած պատասխանին վրայ եւ նոր բանալիք չունի. Ուրիշ խօսքով, Գերմանիա չպիտի մասնակցի Լոնտոնի ժողովին, եթէ նախապէս չճանչցուի իր հաւասարութեան իրաւունքը։

⁂ Անգլիոյ վարչապետը քաղաքական ճառ մը խօսելով, յայտնեց թէ այդպէսին կառավարութիւնը չի կրնար յանձնել Եւրոպան և աշխարհը՝ առանց Ազգերու Դաշնակցութեան եւ անոր ուխտին։ Մենք կ՚ուզենք որ զինաթափութեան խորհրդաժողովը առաջ եւ տեւական բանի մը յանգի եւ աշխարհը յառաջանայէ չպատէ ներկայ բարոյական վիճակին մէջ։ Մեր քաղաքականութեան առանցքը վերադինումը չէ, այլ զինաթափութիւնը։ Գերմանիա կատարելապէս գիտէ որ Մեծն Բրիտանիա չընդդիմանար իր պահանջին՝ իբրեւ հաւասար անդամ համարուելու զինաթափութեան խորհրդաժողովին մէջ։ Ան գիտէ նաեւ թէ մենք ջերմապէս կը բաղձանք որ աւելի վստահալից յարաբերութիւններ հաստատուին իր եւ իր դրացիներուն միջեւ։ Անհրաժեշտ է ընդհանուր համաձայնութեան մը յանգիլ գերմանական հարցին մէջ։ Հետեւաբար, պէտք է հիմնովին ճանչնանք այդ հարցը։ Այս համաձայնութիւնը նախապատրաստելու համար, Գերմանիա պէտք է ըմբռնէ թէ պատրաստ է խորհրդակցիլ մեր իրաւախոհներուն հետ։ Ի՛նչ առարկութիւն կարելի է ընել չորսով կամ հինգով խորհրդակցելու առաջարկին դէմ։ Մեր միակ բաղձանքն է որ Գերմանիան մեզի հետ գայ։ Անգլիան եւ Իտալիան համաձայնած են անկէ՛ն դուրս գալու եղանակներու մասին եւ Ֆրանսան վերջ ի վերջոյ հաւանեցաւ հանդիպում ունենալ Գերմանիոյ, Իտալիոյ եւ մեզի հետ։ Յորդորեմ կը ցաւիմ որ Գերմանիան պատրաստակամութիւն յայտնելով համերաշխ այդպիսի խորհրդաժողովի մը մասնակցելու, կը մերժէ ժընեւ երթալ այնպիսի պատճառներով որոնց իմաստը չեմ հասկնար։ Կը յուսամ թէ իր վերջին խօսքը չէ այս։ Անգլ. կառավարութիւնը կը շարունակէ մշակել իր ծրագիրը եւ կը յուսայ յաջողութիւն մը ունենալ քանի մը օրէն.

Դէպի՛ կայսերական միապետութիւն

Պերլինէն կը հեռագրեն թէ՝ միապետութեան վերահաստատման խնդիրը բացէ ի բաց վիճաբանութեան կ՚ենթարկուի Գերմանիոյ մէջ։ Միապետութեան կուսակիցները յարաճուն գործունէութիւն կը ցուցնեն եւ այլ եւս չեն ծածկեր իրենց դիտումները։ Գերմանիոյ ազգայնական հոսանքը իր բոլոր ընտրական ժողովներուն մէջ բացէ ի բաց կը չեչտէ միապետական վերահաստատման անհրաժեշտութիւնը եւ Պոցդամեան ավանդապաշտակիրները, ինչպէս եւ անհամար զինապաշտ եւ ազգայնական ընկերակցութիւնները աւելի չեն վախցներ իրենց հաւատարմութիւնը հաստատելու Հոէնձոլերներուն եւ ուրիշ արքայական

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՅՍՕՐ, ՉՈՐՐՈՐԴ ԷՋԻՆ ՄԷՋ ՈՒՐԻՇ ԴՐՈՒԱԳ ՄԸ ՀԱՅԱԶԻՆՋ ՍԱՐՍԱՓՆԵՐԷՆ, — «ԷՋ ՄԸ ԱՐԻՒՆՈՏ ԹՈՒԱԿԱՆԷՆ» որ կը տեւէ չորս — հինգ օր։

Յետոյ՝ մեր նոր թերթօնը, չափազանց հետաքրքրական, —

ԵՍ ԼՐՏԵՍ ՄԸՆ ԷԻ

ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԱՐԶՊԱՆԸ ԿԸ ՓՈԽՈՒԻ՞

Դամասկոսէ «Էլիֆ Պա» Թերթը կը գրէ Պէյրութէն —

Սուրիոյ եւ Լիբանանի թերթերը քաղաքական կացութեան մասին վճռական բան մը չեն գիտեր. այդ պատճառաւ դիմում կատարեցի օտար բարեկամի մը, որմէ քաղեցի հետեւեալ կարեւոր տեղեկութիւնները։

Պ. Էնրիօ գժգոհ է Սուրիոյ ներկայ կացութենէն։ Սուրիոյ մէջ կատարուած յեղաշրջումը լուրջ բան մը չի նկատեր ան. որովհետեւ ընտրութիւններ եղան, Երեսփ. Ժողովը գումարուեցաւ, հանրապետութեան նախագահ ընտրուեցաւ, եւ ժողովը գրուեցաւ վերջ ընտրուեցաւ կառավարութիւնը։ Ասիկա սահմանադրական ձեւ մը չէր։ Եւ այս յեղաշրջումը որ եւ է պուտ չունեցաւ հովանաւորութեան համար։

Այս պատճառներով, Պ. Էնրիօ Սուրիոյ մասին նոր կարգադրութեան ձեռնարկած է։ Ֆրանսայի արտաքին նախարարութիւնը անցած ամառ խոստացած էր Պ. Փոնսոյին որ զինք աւելի բարձր պաշտօնի մը պիտի կոչէ։ Պ. Էնրիօ Պ. Պօլոնի խոստումը պիտի գործադրէ եւ Պ. Փոնսօ պիտի նշանակէ ուրիշ կարեւոր պաշտօնի, հաւանաբար Հնդկաչինի կամ Թունուզի ընդհանուր կառավարչութեան։

Պ. Փոնսօ այս ամսուան վերջերը պիտի վերադառնայ Սուրիա, սակայն հազիւ երկու ամիս մնալէ վերջ կը վերադառնայ Փարիզ, անկէ մեկնելու համար իր նոր պաշտօնին։ Պէյրութ գտնուած միջոցին, Պ. Փոնսօ հազիւ պիտի կրնայ լրացնել իր անձնական գործերը եւ հարեւանցի պիտի հետաքրքրուի կացութիւնով։ Սուրիական խորհրդարանը սակայն որոշուած ժամանակին պիտի գումարուի։ Պառլամենտը պիտի ենթարկուի անոր ծրագրին։ Պ. Փոնսօ պիտի փափաքի որ ժողովը վստահութեան քուէ տայ դահլիճին, սակայն եթէ չյաջողի, պիտի աշխատի որ խառն դահլիճ մը կազմուի, աւելի մեծ թիւով։ Նոր դահլիճը կազմուած ըլլալով խառն եւ ներկայացնելով բոլոր հոսանքները, վստահութեան կ՚արժանանայ եւ Սուրիոյ կացութիւնը կը բարւոքի։ Երէ, հակառակ այդ կարգադրութեան ալ, դարձեալ Սուրիան վերջնականապէս չխաղաղի, հանրապետութեան նախագահը դիկտատոր կը նշանակուի։

Շատ աշխատեցայ իմանալու համար թէ՝ ո՞վ պիտի յաջորդէ Պ. Փոնսոյին։ Վերջապէս կրցայ իմանալ որ յաջորդը պիտի ըլլայ յայտնի երեսփոխան եւ նախարար Պ. Տալատիէ։

ՄԻԹՍԱՆ ԷՖԷՆՏԻ ԵՐԿԱԹՈՒՂԱԳԻԾԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԿԸ ՅԱՆՁՆՈՒԻ՞

Առանձնաշնորհեալ ընկերութիւններու հսկողութեան տնօրէն Պ. Վասէֆ Թուրքիայէն վերադառնալով, յայտարարեր է թէ սկզբունքով ընդունուած է Թուրքիոյ ձգել մինչեւ Մէտան Էքպէզ երկաթող երկաթուղագիծը։ Վեց ամսուան պայմանաժամ մը որոշուած է, երկուստեք մանրամասնութիւններու կարգադրութեան համար։

Այս լուրը տալէ յետոյ, «Լ՚Էֆլէտ տիւ Նոռ» կ՚աւելցնէ.—

«Ե՞րբ պիտի տանք Անտիոքն ու մեր կիները»։

ԱՍՏՈՒԱԾԱՇՈՒՆՉ տալէ սկսած է Լոնտոնի մէկ տպարանը, բայց կառավարութիւնը արգիլեց, որովհետեւ, աւանդութեան մը համաձայն, պէտք է արտօնութիւն ստանալ... թագաւորէն։ Մինչեւ հիմա երեք առանձնաշնորհեալ տպարաններ կը վայելեն Աստուածաշունչ տպելու իրաւունքը, եւ երեքը մէկ 700,000 գիրք ծախած են անցեալ տարուան ընթացքին։

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԷՆ ՆԵՐՍ ԵՒ ԴՈՒՐՍ

"ԳԻՒՂԸ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆՈՒՄ,,

Անցեալ ամսուան վերջերը Երեւանի մէջ գումարուեցաւ Հայաստանի Շրջանային-Կոմիտէներու քարտուղարներու խորհրդակցութիւնը (խորհրդաժողով), նուիրուած օրուան կարեւոր հարցերուն։

Համաձայն ընդունուած սովորութեան, երկարապատում ճառերով, այս ժողովին մասնակցեր են բոլոր կայեւոր գործիչները – գլխաւորութեամբ Գ. Ա. Խանջեանի։

Իր ամբողջութեան մէջ հետաքրքրական այս խորհրդաժողովը, առանձին կարեւորութեամբ քննութեան կ'ենթարկէ մանաւանդ հետեւեալ երկու կարեւոր հարցերը. — ա) Գիւղական խնդիր, բ) Յեղափոխական Օրինականութեան Պահպանում։ Մէկը միւսէն կարեւոր այս խնդիրները, կ'արժէ որ քննենք առանձին, սկսելով գիւղական հարցէն։

Համայնավար կուսակցութիւնը պետութեան ղեկը իր ձեռք առած օրէն իսկ, բացառիկ կարեւորութեամբ մօտեցած է այս ցաւոտ հարցին։ Տապալելով եւ հրապարակէն քշելով իր քաղաքական հակառակորդ ուժերը, գիւղացին իրեն կապելու համար, խոստացաւ ոչ միայն որբացրել նախորդ իշխանութիւններու անարդարութիւնները եւ լուծել հողագրկութեան ծանօթ հարցը, այլ եւ խոստացաւ հիմը դնել նոր եւ աննախընթացօրէն արդար քաղաքականութեան մը։

«Սոցիալիզմի նորաստեղծ հայրենիքում» ճարտարարուեստ ու տնտեսական ամէն կարգի ձեռնարկները պետութեան ձեռքը կեդրոնացնելով, տարբեր ուղղութիւն չէր կրնար առնել գիւղական արտադրութեան հանդէպ։

Ուրիշ բացատրութեամբ, ընչելով դոյութիւն ունեցող գրամատիրութիւնը, իբրեւ շահագործող տարր ճարտարարուեստական, եւ առհասարակ քաղաքային տնտեսութեան ասպարէզին մէջ, նոյնը պիտի փորձէր գիւղին մէջ, իր համայնայնացման նշանաւոր եւ արդէն ծանօթ ծրագրով։

Տասնեւհինգ տարիներ են անցեր արդէն համայնավար կուսակցութեան գործի շրջանէն, եւ այսօր կարելի է տեսնել թէ ան ի՛նչ ատոտիճան կրցաւ յաջողիլ իր քայլերուն մէջ։ Մէկ կողմ թողլով իրենց լաւատես յայտարարութիւններն եւ զեկոյցները «գիւղական պրոլէտի» մէջ ձեռք բերած անծանօթ յաղթանակներու մասին, ընդգծենք, որ այսօր ինչպէս երէկ, նոյն այդ մարդիկը կը յայտարարեն, թէ՝

«Գիւղական աշխատանքի, գիւղատնտեսութեան սոցիալիստական վերակառուցման աշխատանքի բարելաւումը ներկայումս կուսակցական կազմակերպութիւնների կարեւորագոյն խնդիրն է»։

Պարզ է, որ համայնավար կուսակցութիւնը հակառակ իր պնդումներուն, չյաջողեցաւ «գիւղատնտեսութեան սոցիալիստական վերակառուցման» շատ հիմնական ձեռնարկին մէջ։

Ճիշտ է, որ այսօր դրեթէ գոյութիւն չունին հին գիւղն ու տնտեսութիւնը։ Հաւաքական տնտեսութիւններու նշանախօսքին տակ սկսուած վայրենի արշաւը քանդեց մեր արդէն իսկ կիսաքանդ գիւղը։ Ինչ որ խնայուեցաւ պատերազմէն, այս պայքարին մէջ սրբուեցաւ կարմիր բռնաւորներու ոտքին։ կրունկներուն տակ։

Նոր եւ երջանիկ գիւղի հեռանկարը, սակայն, նուազ արժէքաւոր չէր, ակամայ հաշտուելու կատարուած իրողութեան հետ։ Եւ կը կարծուէր թէ պիտի մոռցուէր այդ ամէնը, հինը իր եղերական վախճանովը։ Չէ՞ որ նոր գիւղը կը խոստանար աւելի առատութիւն եւ պտղաբերութիւն, մեր սոված հայրենիքին։

Այս երեւոյթապէս խրախուսիչ հեռապատկերը գլխաւորաբար իր կարեւոր դերը կատարեց գիւղատնտեսութեան զարգացման համար, համայնավար փորձերը, ինչպէս ըսինք, շատ սուղ նստան մեր գիւղին վրայ։

Այս բոլորէն անկախ գոյութիւն ունի սակայն իրական փաստը, ի նպաստ բոլշեւիկեան ընդհանուր ձգտումին, -նախկին գիւղի ոչնչացման։ Իբրեւ անվիճելի իրողութիւն պէտք է ընդունիլ, որ այսօր գլխաւորուած է գիւղի բարեկեցիկ տարրը, իրենց որակուած «կուլակը»։ Փճացած է նոյնպէս գիւղի մանր սեփականատէրը։ Մնացորդները այս երկու կարգէն, կարեւոր դեր կատարելէ հեռու են այլ եւս, ու եթէ որոշ շրջաններու մէջ տակաւին թիւ կը կազմեն, անզօր են դէմ դնելու պետութեան բռնաւոր ուժին։

Այս բոլորին փոխարէն, հաւաքական ու խորհրդային տնտեսութիւններն են որ իրենց մէջ կ'ընդգրկեն նախկին գիւղն ու գիւղատնտեսութիւնը։ Գիտենք այս փոփոխութեան զարգացման ընթացքի ընդհանուր պատմութեան հետ նաեւ յաճախ չնչին մանրամասնութիւնները։ Գիտենք նոյն մանաւանդ այն պայքարը, որ պետութիւնն ու կուսակցութիւնը ամէն ինչ փորձեցին ի նպաստ իրենց նոր կազմակերպութիւններու հիմնաւորման։ Առավ մէկտեղ, երբեք հաւաքական տնտեսութիւններու զարգացման ընթացքը չարդարացուց իշխանութիւններու յոյսերը։

Նախ գիւղական տարրը մեծամասնութեամբ մնաց միշտ կրաւորական այս չարժան ընթացքին։ Համակերպելով մէկտեղ, ան չհրաժարեցաւ սեփականատիրական իր ներքին տենչերէն։ Յաճախ իր այս ներքին արտայայտութիւններէն մղուած, ան թշնամական դիրք բռնեց։ Եւ շնորհիւ այս հակամարտութեան, հաւաքական տնտեսութիւնները երբեք ալ չդարձան ամբողջ կազմակերպութիւն, ներդաշնակ պետութեան ընդհանուր հակակշռին։

Հաւաքական տնտեսութիւնները չարդարացուցին նոյնպէս պետութեան հաշիւները գիւղատնտեսական արտադրութեան բարձրացման գործին մէջ։ Հակառակ գործադրուած բոլոր միջոցներու, այլ աւելորդաբար գիւղատնտեսութիւնը գիտական նորագոյն միջոցներով արդիականացնելու, բերքը ոչ միայն չբարձրացաւ, — այլ եւ ինկաւ աւելի քան այն ատեն — թէ հերկիչ անքեններու եւ կատարելագործուած գործիքներու տեղ, մեր հողը կը մշակուէր նահապետական հինաւուրց գործիքներով։

«Վերջին երկու տարուայ բերքատուութիւնը շատ աւելի պակաս է, քան բազմամեայ շրջանների բերքատուութիւնը, նախ քան կոլեկտիվացման ծաւալումը։ Հացահատիկային մշակոյթների բերքատուութիւնը վերջին տարիներուն նոյնպէս չի բարձրանում, իսկ այս տարի իջաւ մինչեւ վերջին ութը տարուայ ամենացած մակարդակը։» [illegible] Հայաստանն, ընդհ. 30):

Չարդարացաւ նոյնպէս համայնավար կուսակցութեան երազը, հաւաքական տնտեսութիւններու միջոցով բարձրացնելու եւ զիւրացնելու գիւղատնտեսական արտադրութիւններու մթերումը։ Ուրիշ խօսքով, գիւղացին անհատիրական թէ հաւաքական տնտեսութեան մէջ, դժկամակեցաւ կառավարութեան տալ իր արտադրութիւնը, մտահոգ միշտ իր ապրուստի անապահովութենէն։

«Չենք կարող չյիշատել, որ ամէնից առաջ, այս տարի չափազանց թոյլ եւ անբաւարար է գիւղատնտեսական մթերումների ընթացքը՝ չնայած որ մթերումների պլանները անցեալ տարուայ համեմատութեամբ զգալի կրճատման ենթարկուեցին»։

Այս շատ լուրջ իրողութիւններու հետ, կան նաեւ ուրիշ պատճառներ, որ տուին կուսան Ա. Խանջեանի բերնէ նշանախօսք հռչակել՝ «Գիւղը ուշադրութեան կենտրոնում»։

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

Ո՞Վ Է ՄԵՂԱՒՈՐԸ

Երկու բարեկամներու միջեւ.
— Տիկինս գիշերուան ժամը 3էն առաջ չի քնանար։
— Զգայինի դեղ մը տուր։
— Տուի… անօգո՜ւտ։
— Առտուները կանուխ արթնցուր։
— Փորձեցի… չեղաւ։
— Լաւ մինչեւ ժամը 3 ի՞նչ կ'ընէ։
— Իմ… փողոցէն դարձիս կը սպասէ։

×

Երկու բարեկամներու միջեւ
— Երէկ գիշեր գտնուեցայ մայրդ տեսայ հանրակառքին մէջ։
Ի՞… Ի՞նչ խօսեցաւ։
— Ոչինչ։
Չխօսեցա՞ւ, բլլալի՞ք բան չէ, տրեն զաքանչս չէ եղեր, նմանցուցեր ես…։

"ԴԱՇՆԱԿԻԶՄԻ, ԵՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ

Դաշնակցութեան բոլոր տեսակի հակառակորդները — կարմիր թէ դեղին — երբ արշաւանքի են դուրս գալիս Դաշնակիզմի ու Դաշնակցութեան դէմ, միշտ մոռանում են, որ քաղաքական որ եւ է կազմակերպութիւն (եթէ ծնունդ է իրական պայմաններէ) ապրելու համար, անհրաժեշտ է՝ կա՛մ փոխել կեանքի պայմանները եւ կամ իրականացնել այդ կուսակցութեան պահանջները։

Հայ ժողովրդի քաղաքական անկախութեան ձգտումը այսօր կոչւում է «Դաշնակիզմ», իսկ նրա իրականացման ձգտող ուժը՝ Դաշնակցութիւն։ Արդ՝ սպաննելու համար Դաշնակցութիւնը, անհրաժեշտ է նախ եւ առաջ սպաննել Դաշնակիզմը = Դաշնակցութիւն։

Իսկ այդ հնարաւոր է, ինչպէս ասացինք, երկու ձեւով — կա՛մ այն է, որ հայ ժողովուրդը մի անգամ ընդմիշտ պիտի հրաժարի որպէս անկախ ժողովուրդ ապրելու իրաւունքից, եւ կամ, Դաշնակցութիւնից դուրս, ուրիշ ուժեր իրականութիւն պիտի դարձնեն հայ ժողովրդի պահանջը։

Բայց քանի որ հայ ժողովուրդը այսօր ապրում է աւելի դժբախտ պայմաններում, քան Դաշնակցութեան ծնունդի օրերին եւ աւելի քան երբեւ պէտք ունի համախմբուելու եւ քաղաքական ու կախութեան, Դաշնակցութիւնը պիտի մնայ անխուսելի եւ միակ տրամաբանական անհրաժեշտութիւնը մեր իրականութեան մէջ։

Ահա թէ ինչու, հակառակ մեր հակառակորդների բոլոր տեսակի քարքարիչ աշխատանքների ու Դաշնակցութեան իր իսկ կամուրջէ տակով անցնող պայտը ջրերի, մեր կազմակերպութիւնը մնացել է հայ քաղաքական մեծագոյն կուսակցութիւնը։

Ոչ մէկ վարդապետութիւն, ո՛չ մէկ [illegible] կամ նիւթական ուժ չի կարող հայ ժողովրդին ստիպել հրաժարելու իր քաղաքական անկախութեան ձգտումից, որքան ժամանակ նա կայ ու պէտք ունի այդ անկախութեան։

Ինչո՞ւ — հարց ենք տալիս հայ համայնավարներին — Թուրքիան պիտի ունենայ մի քառակուսի քիլոմեթր տարածութեան վրայ 8 մարդ, իսկ Հայաստանը՝ 38 եւ այս, բառ ձեր իսկ [illegible] քիլոմեթրի [illegible] Հայաստանը փոխանակ ձուլման ենթակայ 700.000 հայութիւնը ներս բերելու կարողանալու, տարեկան ուժերից վեր, հողի սակաւութեան պատճառով, արտագաղթ ունենայ դէպի Հիւս. Կովկաս ու Թուրքաստանի խորքերը, իսկ նրա քթի տակ, պատմական Հայաստանը մնայ ամայի ու անմարդաբնակ, մէկ քառակուսի քիլոմեթրի վրայ ո՛չ իսկ մէկ բնակիչ ունենալով։

Եթէ ժողովուրդների միջեւ հաւասարութիւն պահանջող համայնավարների համար այսքան ուր ծանր բաւական սեւաչները գոհացուցիչ չեն, մենք կարող ենք ամբողջ աշխարհի առաջ յայտարարել, որ «Արեւելեան նահանգներ» կոչուած հողամասերը մինչեւ 1915 պատկանել են հայ ժողովրդին եւ բնակեցուած Հայերով եւ այդ՝ երեք հազար տարի շարունակ։

Իսկ եթէ Թուրքիան ու պատմական տուեալները բաւական չեն մեզ արժանի դարձնելու մեր հայրենիքին, մենք պարծանքով կարող ենք յայտարարել (ամբողջ աշխարհն է այդ յայտարարել), որ հայ ժողովուրդը, շատ աւելի արժէքներ է տուել մարդկային քաղաքակրթութեան, քան Թուրք ժողովուրդը։

Փոքր Ասիա ոտք դնելուց մինչեւ այսօր, ամբողջ վեց դար շարունակ, Թուրք ժողովուրդը իր թէ՛ մակընթացութեան եւ թէ տեղատուութեան օրերին, իր ճանապարհին միայն աւեր ու դիակ է թողել։ Ի զուր պիտի փնտռէք Թրքական քաղաքակրթութեան որ եւ է հետք այն ժողովուրդների մօտ, որոնք գտնուել են Թրքական տիրապետութեան տակ դարերի ընթացքում։ Ընդհակառակն, նրանք միայն կան յիշողութիւններ ու աւերակներ ունին Թրքական տիրապետութեան շրջանից։

Այդպէս էր մինչեւ երէկ, այդպէս է նաեւ մինչեւ այսօր։

Մեր մէկ միլիոն կորուստից յետոյ անգամ, մենք գտնւում ենք նոյն հակառնեայ դիրքերում։ Ուշադրութեամբ դիտեցէք այնփուքրիկ հողամասը, որ կոչւում է «Խորհրդային Հայաստան», իր 30 հազար քառակուսի քիլոմեթր տարածութեամբ եւ նրա անմիջական հարեւանին՝ Թուրքիոյ իր 732 հազար քիլոմեթրով։

Թուրքիան իր պետական կեդրոնացը աւելի քան հարիւրին 60ը յատկացնում է զինուորական պէտքերի, ռազմիկի զէնքերու յառաջացման ռազմրդական կրթութեան ու հանրային աշխատանքների։ Դեռ անցեալներ ներքս արդարադատութեան (ի՞նչ հեգնանք) նախարարը օրը ցերեկով յայտարարեց, որ ոչ—Թուրքը Թուրքիոյ սահմաններում կարող է ապրել միայն որպէս ստրուկ ու ծառայ։

Դեռ միւս կողմը Հայաստանում, [illegible] ձրած, «Հարուածային» կարգով ծրգտում են ո՛չ թէ ժողովրդի ինքնապաշտպանութիւնը ապահովելու [illegible] ժամուայ մէջ կարող է Կովկասեան յեղաշրջման անցնել, ինչպէս արաւ 1917 թւին), այլ անդրդուելութիւնը վերացնել ու Հայաստանի [illegible] ազգային արժէք ներկայացնող վայրերը այսօր բռնուած են [illegible] նոյն այդ համայնավարների բացի, ձեռք տղիտութեամբ [illegible] պետութեան բնայրի սարսափեցող ցակայութեամբ։

Իսկ Հայաստանի արդարադատ կոմիսարները ո՛չ թէ յայտարարում են [illegible] այլ, ընդհակառակը, առանձին կուրօրոսանքի արժանի։ [illegible] միայն խօսքով, այլ աւելի գործով։ Այսպէս, օրինակ, մի քանի [illegible] ընթացքում ամէն գիւղաթիւն առեղծեղին հայկական [illegible] Հայաստան բնդունելու եւ անգամ յաւալոյն հողերը նրանց տալու։ Ժամանակին «Դրօշակ»ի էջերում ընդ. Թուրքերը շատ մանրամասն բերել պարզել է, [illegible] Հայաստանում իր թիւ համեմատութեամբ չորս-հինգ անգամ աւելի հող ունի քան բուն իսկ երկրի տէրը՝ հայ ժողովուրդը։ Նոյն վերաբերմունքը [illegible] Ասորիների ու Եզդիների [illegible] թէ՞ նիւթական եւ թէ մշակութային խնդիրներում։

Թուրքի [illegible] դրսապաշտ դաշնակումների դիմաց, այսօր Հայաստանում մեծանում է իրականութեան [illegible] յին յեղափոխութեան յոյսերով կերակրող ու բարոյապէս դիմանալ մի սերունդ։ Զինամթերք իր ինքն [illegible] չափ…

Ցաւծնել ու կառուցանել, [illegible] հողաղների ձեւերի ամբողջներին [illegible] մար, — ահա մեր [illegible] պատմութիւնը։

Սակայն, քառասուն երկու տարի առաջ հայ ժողովրդի մաքի, խղճի [illegible] կամքի արտայայտիչ երեք յեղափոխականներ հիմք դնելով Հայ Յեղափոխական Դաշնակցութեան [illegible] պարզել նպատակին մի վճռական արաչումով — վերջ տալ դարեր տեւող գոյութիւններին ու հայ ժողովրդին դարձնել բնդունակ՝ իր սեփական [illegible]

Նրանք եկան ո՛չ թէ հայ ժողովրդի դէպ ի մշակոյթին ունեցած պաշտպանութեան [illegible] այլ նրան համար [illegible] որ բաւական չէ [illegible] անհրաժեշտ է նաեւ այդ ստեղծագործութիւնը պաշտպանել՝ կալ [illegible]

Անհրաժեշտ է ո՛չ միայն մեր մշակոյթը պաշտպանել ներ զինապաշտ ու քանդիչ հորդաների դէմ, այլ նոր պայմաններ ստեղծել՝ աւելի ու աւելի զարգացնելու այդ մշակոյթը։

Իսկ այդ բոլորը հնարաւոր է Դաշնակիզմը [illegible] հայ ժողովրդին տալով քաղաքական անկախութիւն ու պետական կեանք։

Եւ եթէ այսօր, հայ համայնավարներին ու Դաշնակցութեան բոլոր գոյնի հակառակորդներին յիշեցնում ենք մեր իրաւունքները, մէկ վայրկեան իսկ չենք մոռանում, որ այդ իրաւունքները հնարաւոր է արժեցնել միայն ու միայն բանի ուժով։

Դաշնակցութիւնը դաշնակիզմը բանի ուժով, յեղափոխական ճանապարհով իրականացնելու ձգտող ուժն է։

Ամէն տարի տօնելով այդ ուժի՝ Դաշնակցութեան օրը, մենք այն խորին համոզմունքն ունինք, որ հայ ժողովուրդը՝ ուժեղ իր մշակոյթի պաշտամունքով, պիտի ուժեղանայ նաեւ այդ մշակոյթը պաշտպանելու ու զարգացնելու միջոցներով։

Վերյիշելով Դաշնակցութեան քառասուն երկար ու ձիգ տարիները, մենք վստահօրէն նայում ենք ապագային, այն խոր հաւատքով, որ ինչպէս անցեալում, նոյնպէս եւ ապագայում, Դաշնակցութիւնը պիտի մնայ մեծագոյն ուժը՝ մեր անկախութեան ուղին հարթելու համար։

ԱԼ. ԴՕՆԻ

ՏԵՐԵՒ ՄԸ՝ ՑՈՒՇԱԾԱՌԷՍ

«ՄԱՐՄԱՐԱՅԻ ՋՈՒՐԵՐՈՒՆ ՊԷՍ ԿԸ ԹԱՓԵՄ ՁԵՐ ԱՐԻՒՆԸ»

Տոմա Գազչէի նախկին Սուլթաններու պալատին մէջ գումարուած Լեզուաբանական Համաժողովը, կարմիր յիշատակ մը կ'արթնցնէ մտքիս մէջ՝ կարմիր Սուլթանի կեանքէն։

1895։ Եղերական թուական։

Հայ արիւնը՝ գետի պէս կը հոսի Պոլսոյ փողոցներէն։

Սուլթան Համիտ՝ կրակուրդ։

Հայոց Պատրիարքարանը՝ շրջան։

Հայոց Պատրիարք՝ Խորէն արք. Աշըգեան։

Թուրքական անցքերու [illegible] ըմբոստ սրտերու Հայերը անվտանգ պահելու [illegible]

Հայկական [illegible]

Սուլթան Համիտ եւ Խորէն պատրիարք դէմ դէմի՝ Տոմա Գազչէի պալատին մէջ.

Կարմիր Սուլթանը կարմիր բառերով կը խօսի պատրիարքին. Եւ իր մօրուքէն բաշխելով, պալատին ծովահայեաց մէկ պատուհանին առջեւ կը տանի եւ Մարմարան ցուցնելով, կը գոչէ.

— Տե՛ս, հանդարտեցուր ժողովուրդդ, ապա թէ ոչ սա Մարմարայի ջուրերուն պէս կը թափեմ ձեր արիւնը...

[illegible] Պատրիարքարան եւ սոսկումով [illegible]

[illegible]

Եւ Աչքգեան Կ'արպետի էջէրեան «Լոկ «Փանտէր»՝ «Փինտ» կամ «Փունտ»… [illegible]

— Ձեր [illegible] որ արդար է, թող ատոնք [illegible] Աչքգեան Սրբազան[illegible]

Այս բոլորէն միայն մէկ միսիթարութիւն [illegible]

Այն է թէ՝ այն կարմիր պալատին [illegible] սրահին մէջ, հայ լեզու, մեղքերն ալ, բոլորն ալ անշուշտ [illegible] սակայն ունեցան բանախօսելու, այդպէս արդար վրէժ մը լուծելով կարմիր Սուլթանէն։

Հայ [illegible] սակայն՝ [illegible] մէջ։ Լաց ու կոծ՝ ամէն կողմ [illegible] արեւմուտք։

[illegible] ժողովուրդ իմ, [illegible] Աստուած կը բացադանչէր Խորէն պատրիարք, «Փանտ»ի սիրտնակներէն, Ասայի մայրաքէի բառերով, երբ ասկարին «օխրմն կը երկնցէ։

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

Սեօթէի ցուցահանդէսը

20 Հոկտեմբերին, Փարիզի Ֆրանսական Ազգ. Մատենադարանը կը բանայ ցուցահանդէս մը, որ նուիրուած է Կէօթէի։ Ասիկա վերջին արտայայտութիւնը պիտի ըլլայ այն համակրանքին, զոր արտայայտեց Ֆրանսա Կէօթէի մահուան հարիւրամեակին առթիւ։

Այդ ցուցահանդէսին մէջ պիտի ներկայացուին բազմաթիւ հեռագիրներ, բոլորն ալ Կէօթէի ձեռներով գրուած։

Պիտի [illegible] նաեւ Կէօթէի նամակները, որոնց կարգին իր մէկ [illegible] Պատուայ Լէգէոնի շքանշանը ստանալուն առթիւ. Ձեռագիրը սեփականութիւնն է Ստեֆան Ցուայգի։

Կէօթէ գծագրելու տաղանդ ալ ունէր եւ իրմէ կը մնան բազմաթիւ գծանկարներ, որոնք եւս պիտի ցուցադրուին Մատենադարանին մէջ։ Այդ գծանկարները կը ներկայացնեն [illegible] ժամանակակից դէմքերը։

Մատենադարանը հրապարակ հանած է նաեւ գիրք մը, տեսակ մը ցուցակ. այս ցուցահանդէսին առթիւ Աստուածաշունչքերուն մէջ [illegible] փոքրիկ հաւաքածոյ մը։

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԸ

[illegible] Մշակոյթի Օրը [illegible] հանդիսութիւններով [illegible]

Նախաձեռնարկ [illegible] մշակոյթի [illegible] միութիւնները, կազմեց [illegible] յանձնախումբ մը, [illegible] միջոց եւ հանդէսին [illegible]

[illegible] բեմի բոլոր մշակ [illegible] հանդէսին [illegible] մը տալու համար։

Առաջին անգամն է [illegible] թիւնները, հակառակ [illegible] ձեռք ձեռքի տուին [illegible] Մշակոյթի Օր

[illegible] առաջին [illegible] համար մեր [illegible] միանալ։ Միայն [illegible] մէկը անդամ [illegible] առաջին վերջին [illegible] գործիչներու կողմ

Հանդէսը սկսաւ [illegible] մը ժամ [illegible] բանին մեղեդիներուն [illegible] մշակոյթ մը որ գերադասեց [illegible]

Առաջնորդը, որ հանդէսին [illegible] պիտի կատարէ, [illegible]: Աւելի [illegible] իր երկար ցոյց տալ [illegible] բեկ Գ. Ե. Գօզիկեան

[illegible] կազմակերպիչներու [illegible] որ իրասաց [illegible]

Գեղեցիկ անակնկալ մը եղաւ [illegible] համար Թրանսիլվանիայ [illegible] որ ճարտասանական բացառիկ [illegible] կութիւններով ստացած է [illegible] ժամ խանդավառեց ներկաները

— «Եթովպական ազգային երգ[illegible] րէն մին է, ըսաւ Հ. Ս. [illegible] բեր նուիրել մեծարժէք [illegible] րու, այդպէս կան օրեր [illegible] խոժ շփոթութեամբ մը Հայը [illegible] իր Մշակոյթը թանկար[illegible] ունի մէնոլորտ մը [illegible] կարենալ իր անաղարտութեան [illegible] մշակոյթէն, կը մնար [illegible] ինքզինքը. այդ մահուան [illegible] արթնցնելու համար հարկ էր [illegible] [illegible] թմրիլ [illegible] բառնալու համար — ու այդպէս [illegible]

Հայ Մշակոյթի Օրը»։

Վերլուծելով մեր մշակոյթի [illegible] թը, յարգելի դասախօսը [illegible] ինչպէս ամէն մշակոյթ, [illegible] մշակոյթն ալ կրած է [illegible] [illegible] բազմաթիւ [illegible] երբեք [illegible] ներ չենք դրած. պատմէ[illegible] անոնք կը կանգնին որ [illegible] ցնելու յատկութիւն եւ [illegible] չեն։ Մեր բազմահազար [illegible] ները տարածուելով ի սփիւռ[illegible] հի, իրենց հետ տարին հայ [illegible] թը, հայ արուեստը։ Եւ իրենց [illegible] գեղեցիկ ընդունելութիւնը իր [illegible] ներով եւ վերադարձուցին»

[illegible] կ'ընդմիջէր [illegible] բովանդակալից ճառը։

ԱԳԱԹԱՆԳԵՂՈՍ

ԳՐԵԼ ԿԱՐԵԼԻ ԵՂԱՆԻՆ ՉԱՓ [illegible] ՓՈՒՐ, քանի որ մեծ մասամբ [illegible] շաբաթ կը շարուի ՅԱՌԱՋԸ։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ [illegible] թղթակիցներէ իրենց գրութիւն[illegible] գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ [illegible]

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՐԱԶԻԼԻԱՅԻ

Ի՞նչպէս պիտի վճարէ պարտքը

—)(o)(—

Նախկին Եօլիարար Պ. Ռոկան Մար-[illegible], որ այժմ կը վարէ Երուագ[illegible] վաճէքին ելմտական գործերը, [illegible] յայտարարութիւններ ը[illegible] «Արեւ»ի թղթակցին.

— Եթէ տարուան սկիզբը նոր կառավարութիւնը տեղի չունենար, այսօրուան պէս մը պիտի ունենար պիւտճէն ինչպէս որ պատահած է միշտ անցեալ տարիներու մէջ: Բրիտ ինչ [illegible] Հասոյթները ու [illegible] ու [illegible] կարգադրութիւններով [illegible] ծախսերը, շատ պարտքերն ու [illegible] ճշդելով, ուրիշ ծախսեր [illegible] կամ գնդակի կատարել [illegible] [illegible] անոնց քանակին ու որակին [illegible]. Մի[illegible] տարեկան, որ առաջ [illegible] մը համար 6 եւ փարդա[illegible] մը համար 4 ոսկի էր, 12 ոսկիի բարձրացուցինք, քանի բացարձակապէս անբաւական էր եւ դէշ արդիւնք կ'ունենար: Վարժարաններու բոլոր ուսուցիչները, որոնց թիւը 425ի կ'անցնի [illegible] կարգադրութիւնը առաւելան [illegible] վճարումները [illegible] Թաղակ: [illegible] շատեր իրենց կը փակէին տուր, որովհետեւ երբ իրենց [illegible] ամէն ծախսերը կը հոգան, բնական է որ անոնց ուսումին համար ալ բան մը կը վճարեն յարգելու համար իրենց արժանապատուութիւնը:

Քիւմէլին եկամուտները գլխաւորաբար երեք կարգի կը բաժնուին. — կալուածներու վարձքեր 100ին 90, բարեգործական նուէրներ 100ին 2 եւ տոկոսներ 100ին 8, ընդամէնը 20.000 ոսկիէն քիչ մը աւելի:

Կալուածները երեք են Քաղաքապետարանի [illegible] [illegible] Ուրուկուայ [illegible] եւ [illegible] բոլոր [illegible] իրենց [illegible] կարգով:

Մէյտանեան կալուածը աւելի 1000 [illegible] ոսկի է եւ յանձնուած է առանց [illegible] բացառիկ ժամանակի մէջ:

Տնօրէն ժողովը անմիջապէս պաշտօնական բնաւ առաւ: վարդապետ մը որ իրեն համարձակեցաւ պիտանիէն զատ մարդութեանց անտառելով, անդրադարձի ծախսերը ընելու համարձակ էր: Պարոնները բարձման համար ծրագիր մը մշակեցին եւ ընդունեցին ժողովներէն: Նոր հասութաբեր կալուածներուն շինութեամբ եւ ուրիշ յաւելուածներով յաւ եւ յարաճուն եկամուտ մը պիտի ապահովուի ի մօտոյ, որ միայն պարտքերու չի [illegible] պիտի վերադարձուի: Այսպէս 32 տարուան մէջ կուտակուելով 100 հազար ոսկիի բարձրացող պարտքերը մօտաւորապէս 15 տարուան ատրմանացումով մը ամբողջապէս պիտի անհետանայ: Պարտքերու շինուած վերադարձուած այս եկամուտները ուրիշ կերպով անձեռնմխելի պիտի մնան:

Առաջին անգամն է որ վանքը իր միջոցներով պիտի վճարէ իր պարտքերը Անգլիոյն մէջ միշտ ժողովրդական կամաւոր կամ բռնի հանգանակութիւններով եւ կալուածներու կամ գոյքերու վաճառումով է որ սրբուած են պարտքերը: Բռնի կ'ըսեմ, անհարկի գաւառի հայ նակիրներուն գինեւորական տուրքին վրայ ուծանեան թուականներուն կառավարութեան միջոցաւ եւ ուժով գանձուած [illegible] համար: Եւ նկատելի է որ այն ատեն պարտքը 45.000 ոսկիէն էր միայն. [illegible]

ԹՈՒՐՔԻԱ

«Մենաշնորհ մը»

Յաճախ գրուած է որ շահագիտութիւնը վաճառականներուն համար ու չարաշահութիւնը պաշտօնեաներուն համար ախտ մը դարձած է Թուրքիոյ մէջ:

Այդ [illegible] կ'ընէ [illegible] մէջ «Մենաշնորհ մը» վերնագրով: Թարգմանաբար կուտանք զայն:

[illegible] մենաշնորհին, ծխախոտի մենաշնորհին, փառքի մենաշնորհին, աղի մենաշնորհին նաեւ քանի մը խելքը խրատը տուող, բախտը բանալ, [illegible] բաց մարդիկ, անձայն անշշուկ, ծածուկ մածուկ, շահու մենաշնորհ մը հաստատած են... Թէեւ, այս մենաշնորհը կեդրոն չունի, մասնաճիւղեր չունի, եւ օրէնքին մէջ տեղ չունի, սակայն մենաշնորհ մը գոյութիւն ունի:

Ովքեր կը պատկանին այդ մենաշնորհին. Անուն համրելով դժուար է... Բայց ստոյգ է որ այդ անձերը մեր տեսակէն մարդիկ չեն... Անոնք ամէն մէկ կիսաբաց դրան ճեղքէն լուռ գլխուն ակնածնեքը ունին. Անոնց ամէն մէկ պարզապէս նստարան տեսնող աչքերու ակերն են. Անոնց ստացած, ամենագծուարին ճամբաներէն իսկ այծի մը աճագութեամբ կը հասնին, եւ անոնց ձեռքերը բոլոր պաշտօնատուներու ամենաթաքուն ճիւղերու պատուհաններուն իսկ կը հասնին:

Գոյներ կ'առաջնոր ընկերութեան անդամները անոնք են: Անկասկածելի գործի մտող ակումբին մէջ ընտրիչները անոնք են: Մեծը բանող-մասը լուռ ընկերութեան մէջ պատուիրակը անոնք են: Վերջապէս, էֆէնտիմ, ճիշդ ալ Յարենալուայ մէջ խաղցուած «Եօթը գլուխն Զէյնէպին նման, հօթնասունեւեօթը գործի ակերը անոնք են:

Այս յարգելի ակերը մեզի նման ոչ թէ երկու ոտք, այլ եթէ չորս ոտք ունենան, եւ մարդու նման քալելու տեղ եթէ նաւի նման սահին կրկին չեն կրնար այսքան գործի հասնիլ:

Այս յարգելի էֆէնտիները մեզի նման իրենց գլխուն վրայ ոչ թէ փոքր գլուխ մը, այլ «Փագար Օլու Հասան աչէյին նման ամէկ'ակ գլուխ մըն ալ եթէ կրեն, եւ եթէ գիրենք երկու, երեք, նոյն իսկ չորսական գլուխներով ծնած ըլլան, այդ չորս գլխանի անձնաւորութիւնները կրկին չեն կարող այդ բոլոր գործերու մասին մտածել, եւ անոնց հետ գլուխ ելլելու ժամանակ գտնել:

Երկրին ընդհանուր դէմքին վրայ մեր տեսնել ուզած անհագիստ, լուսաւոր, կենդանի ժպիտը, ու թէ առողջութին ամանալով, հոգին տաքը փորաւի. միսին մէկ գրուշի [illegible] այլ հայրենակիցներուն իրենց ապրուստը արդար վաստակով հանող մարդիկ ըլլալով կ'ապահովուի:

Ասոր համար, կատարելիք առաջին գործը սա է.— վերջ տալ մենաշնորհին:

Այլապէս, եթէ տասը հոգիի գործը մէկ հոգիի քով կեդրոնանայ, տասը գլուխին անգործ, եւ տասը գործին անգլուխ մնալը շատ բնական պիտի ըլլայ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Տագնապը Լիոնի մէջ

ԼԻՈՆ, 12 Հոկտեմբեր.— Դժուար է քանի մը տողի մէջ ներկայացնել գործազուրկներու, մասնաւորապէս բնաութիւններու թշուառ վիճակը: Գարնան վրայ բաւական յոյսեր դրուած էին, եւ անոր գարունը իր միջազգային ցուցահանդէսներով եկաւ ու անցաւ: Անցաւ նաեւ ամառը, բայց գործազրկութեան տագնապը մնաց այնպէս, ինչպէս որ էր: Կան շատեր որոնք յուսահատ են: Անցեալ տարի այս եղանակին 40 հազար անգործներու փոխարէն այս տարի կը հաշուէն 260 հազար (ընդհ. Ֆրանսայի): Փոքր տագնապ մը բաւական է որ այս թիւը կրկնապատկուի այս ձմեռ: Շատ մը Ֆրանսացիներ այդպէս կ'ըսեն: Իսկ անանք ալ կը կարծեն որ տագնապը իր վերջնակէտին հասած է եւ մինչեւ գարուն գործերու բարելաւում մը կը նախատեսեն... Կացութիւնէն ոչինչ կը փոխուի, եթէ չորանակենք այս կամ այն կողմին վրայ թէր ու դէմ յայտնուած կարծիքները դարդարանել: Աղէտը ընդհանուր է, եւ ինչպէս միշտ, այս անգամ ալ ա[illegible] առաջին զոհերը մենք Հայերս ենք: Ի՞նչ պէտք է ընենք կամ ի՞նչ պէտք էր ընէինք քիչ շատ տանելի ու անկախ կեանք մը ունենալու համար:

Օրինակը պէտք է առնենք Մարսիլիայէն:

Մէկէն դնենք Մարսէյլի վաճառաշահ քաղաքի մը հանգամանքը. մանաւոր գործարանային աշխատանքներուն մէջ. եւ պէտք տեսնենք որ Մարսէյլի գործարաններու աշխատանքը բաղդատմամբ ուրիշ տեղերու, մասնաւորապէս Լիոնի, չափազանց ծանր է: Այս պայմաններու ներքեւ մեր հայրենակիցներուն մեծամասնութիւնը միջոց մը գտած է, արհեստ մը սորվելով անկախ դիրք մը ստեղծելու: Լիոնի գործարաններուն մէջ աշխատանքը բաղդատաբար թեթեւ է (մասնաւորապէս մետաքսի վերաբերեալ գործերը): Այս պատճառով չենք կրցած խորհիլ Մարսէյլցիներուն պէս, ու մեր գաղութին մեծամասնութիւնը մնացեր է գործաւոր, եւ տագնապի պարագային ալ առաջին գործազուրկը:

Ձեռ ուզեր լուկանօրէն նկարագրել խրատական իր ընտանիքի վիճակը, սակայն դժուար չէ հասկնալ այս դժբախտներու պարագան: Մարդը ընտանիք ունի, զաւակներ ունի, սակայն ապրելու միջոց չունի: Բարեբախտաբար կառավարական նըպաստը կը սրբէ բոլոր անգործներուն անխտիր: Եթէ գործը մեզի մնար, վա՛յ էր եկեր մեր գլխուն: Հայրենակցական միութիւններ ունինք, ուզածիդ չափ հատ: Սակայն ատոնք ալ իրենց պատեանին մէջ կծկուեր կեցեր են: Եթէ իւրաքանչիւր հայը. միութիւն հաւաքելու ըլլար եւ ազնուութեան ձեռք կարկառէր իր հայրենակիցներուն, ատեհան մը կազմակերպուած գործ մը ունեցած կ'ըլլայինք: Զեմ գիտեր թէ ի՛նչ տեսակ բառեր պէտք է թխեր, քարացած սիրտերը գարձնելու հասկնալու համար:

Այս միջոցին Լիոնի մէջ կեղծ ատրիկաններ շատցեր են: Ասոնք մօտենալով փողոցէն անցնող ամէն մէկուն, կը սկսին հարցաքննութեան, չատենալով ցուցնել իրենց կեղծ նշանը: Այս դէպքերը ընդհանրապէս գիշեր ժամանակ է որ տեղի կ'ունենան: Քանի մը Հայեր ալ խաբուելով կեղծ նշանէն, հարցաքննուելէ վերջ Թողեր են որ իրենց անձնականներն ալ խուզարկեն գիշեր ատեն: Բայց կեղծիքը երեւան հանուած ըլլալով, խաբեբաները անմիջապէս փախած են: Այս դէպքերուն առթիւ կը զգուշացնենք մեր հայրենակիցները որ աչալուրջ ըլլան: Օրէնքը չի թոյլատրեր որ ոստիկանութիւնը գիշերը ժամը 9էն վերջ ամէն մէկուն տունը խուզարկելու իրաւունք:

Մ. ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Զգուեցի մասնութիւն մը

ՏԵՍԻՆ, 11 հոկտ. (Սեփ. Թղթ.). — Հոկտեմբերու կողմէ օգոստ. 28ին կատարուած քաղաքադարձութեան պատճառով, հետզհետէ նոր խնդիրներու դէպքեր հրապարակ կուգան զաղութիս մէջ. զբաղեցնելով ոստիկանութիւնը, որ առանց առոր ալ սկսած է խառնութիւններ բանեցնել ստաբականներու անդէպ:

Այսպէս, Հոկտ. 4ին ոստիկանատուն կը կանչուի մեր ընկերներէն Ա. Գալեան, որ մեծ զարմանքով կը ներկայանայ, քանի որ ոստիկանութեան ուշադրութիւն գրաւող ոչ մէկ դէպքի տեղի տուած է: Ոստիկանապետը կը յայտնէ.

— «Դուն կանչուած ես հասւորդհետեւ Պ. Մինաս Գալթաքճեանի կողմէն կ'ամբաստանուիս, իբրեւ օգոստ. 28ի կռիւին մէջ տուող, ալ ինքը գուն հան եղած ես այդ կռիւին, եւ երբ կռիւը սկսած է, գուն անմիջապէս [illegible] կարծած եւ լուր տուած ես Դաշնակներուն, որոնք եկած ու մասնակցած են կռիւին»:

Ընկերը կը հերքէ յայտարարելով.— Այո՛, ես հոն էի, բայց իմ հինգ տարեկան մանչուս հետ, մէկ գի կանգնած էի զինք պաշտպանելու համար, մանաւանդ որ Վոկի լողսերը մի քանի անգամ մարելին, կռիւէն վերջ տալու համար:

Ան ատեն ոստիկանապետը պարտաւորուած կը կանչէ մանուկը եւ Թարգման ընկեր Կարօ Սէֆանեանի ներկայութեանը, երեւ երեսի կը բերէ երկուքը, յայտնելով թէ «Պ. Գալեանը կը հերքէ ձեր ամբաստանութիւնը»: Մանուկը «Ներուած ըրէ» կը պնդէ իր ամբաստանութեան վրայ, իսկ ընկեր Գալեանը կը հերքէ: Ոստիկանապետը գրի առնելով երկուքին խօսքերը, ազատ կը ձգէ զիրենք. անշուշտ իրեն վերապահելով իր ընելիքը:

Թէեւ չէի ուզեր այս տեսակ աշխատութիւններով «Յառաջ»ի սակ էջերը զբաղեցնել, բայց քանի որ ...

ՄԱՄՈՒԼ

Հայ բանուորներու դէմ

Պոլսոյի քարիւղատար խողովակին շինութեան առթիւ, արաբական կարգ մը թերթեր կը գանգատին թէ նախապատուութիւն կը տրուի հայ բանուորներու: Այս առթիւ Սուրիոյ «Լ'էքլէռ տիւ Նոռ» թերթը գիտել կուտայ.

— «Հոմսի մէջ քարիւղատար խողովակի ընկերութիւնը դժբախտութիւնը ունեցած է փոքրամասնական համայնքի մը պատկանող գործաւորներ վարձելու: Ասոր վրայ երկար ատենց մը կը տարածուի Դամասկոսէն: Պայքարելով կանխելիքներ իրար կ'անցնին եւ ցասում կը յայտնեն որ ստաբականները կը նախընտրուին «հայրենիքի զաւակներէն»: Գործատէրնոտէրերը [illegible] կը [illegible] Բայց բոլոր գործաւորները նոյն պարտքը գնելու եւ Թուրքը Հայերուն խառնելու իրաւունքը յանկանչական է ամբողջ մասնութեան մը կողմէ:

Քանի մը ամիս առաջ գրչակ մը կը գրէր խօսելով պատուական ստաբական ընկերի մը մասին որ անկէ յետոյ վտարուած յարձակումի են-թարկուեցաւ եւ վիրաւորուեցաւ.

«Ե՞րբ պիտի վերջանայ այդ Հայոց բանաստրութիւնը»: Այսօր թշնամութիւնները կը սկսին աւելի սաստկութեամբ: Մարդիկ կը կարծեն օգտուիլ նոյն իսկ Հայ բառին առեղծած չփոթութենէն: Հայ կը նշանակէ թէ՛ համայնք եւ թէ՛ ցեղ: Կը յարձակին նախ համայնքին ու անմիջապէս կը դառնան դէպի ի ցեղը երբ որ եւ է բողոք բարձրանայ: Կրօնականէն վէճը կը վերածուի քաղաքականի: Ասիկա մոլեռանդութիւն չէ եղեր այլ հայրենասիրութիւն:

Դժբախտաբար յարձակողները կը մոռնան երկու բան. նախ որ չփաթութիւնը անհետացած է շատ մը ճառերէ յօդուածներէ ուր փոքրամասնութիւնները կը նկատուէին օտարական. յետոյ անպատում սահմանադրութիւնը կը հռչակէ հաւասարութիւնը Սուրիացիներու ոչ միայն առանց կրօնքի, այլ ցեղի ու լեզուի խտրութեան: Արդարեւ ցեղն ու լեզուն, պատմականօրէն ունկարող կազմելու ազգ մը չեն կրնար նաեւ զայն բաժնել:

Այսքան սահմանադրական անկապակցութիւններու եւ անարդարութիւններու կողքին կար գոնէ առնուազ տրամաբանութեամբ եւ իրաւունքով պատրաստուած գրուածք մը:

Ի՞նչ կը մնայ անկէ այսօր»:

Մեր ծաղկոցը

ՍԷՆԹ — ԷԹԻԷՆ, 13 հոկտ. (Սեփ. Թղթ.).— Քանի մը ամիսէ ի վեր կազմուած Հ. Կ. Խաչի մասնաճիւղը իր գործունէութեան արդիւնքները ցոյց կուտայ:

Կարմիր Խաչի առաջին մտահոգութիւնը զպրոցի մը պակասն էր: Իր [illegible] հերթական ժողովներուն մէջ մանուկներու այլասերումէն փրկելու տառապող հարցը գրեթէ անլուծելի կը մնար: Տեղը չէր որ կը պակսէր, Ս. Աստուածածնի մատուռը իր յարակից սենեակներով ամենալաւ յարմարութիւններն ունի, սակայն մասնաճիւղը նոր կազմուած ըլլալով, տրամադրելի պիւտճէ մը չունէր դուրսէն վարժուհի մը վարձելու, եւ այդ իսկ պատճառաւ անիկա կը մտածուած:

Իր վերջի նիստին մէջ, ճիգ մը եւս փորձեց, անպայման ապահովելու համար Օրիորդ մը, քանի որ տիկինները ծանրաբեռնուած են իրենց ընտանեկան հոգերով: Ընկերուհիներէն գրեթէ ամէնէն կրտսերը, Օր. Տիգրանուհի Քիւրքճեան — թէեւ Սէնթ – Էթիէնէն տասնեակ մը քմղո հեռու արուարձան մը կը բնակի եւ միեւնոյն ժամանակ բանուորուհի է— առժամապէս յանձն առաւ գէթ շաբաթը երկու օր, հինգշաբթի եւ կիրակի օրերը գալ ու հայ խառնակիչը, վերջերս չափ ու սահման կ'անցընէ եւ գաղութիս խաղաղ կեանքը կը խանգարէ, տեղին է որ այժմ պատռենք իր դիմակը: Շուրջ երեք տարիներէ ի վեր յիշեալը զանազան կեղծ դիմակներու տակ պատճառ կը գտնայ գաղութիս խաղաղ կեանքը խանգարելու, գրգռելով մէկը միւսին դէմ: Պարագային համեմատ շարժիլ եւ գոյն կը փոխէ. ինքզինքը զանազան հոսանքներու [illegible] են թարկելով: Եւ այս բոլորը ի հեճուկս Դաշնակցութեան, որմէ արտաքսուած է տարիներ առաջ: Սառաջիկային կը ներկայացնեմ իր «Ցուցակ ծառայութեանցն» ալ:

Վ. ԵԹԱՍԻ

գասեր տալ ձրիաբար, զիւանք մեծ գոհունակութեամբ արձանագրել գնահատելի մէջ: Ցաջորդ օրը արդէն Մատուռին դուռը եւ բոլոր հայկական խանութները յայտարարութիւններ փակցուած էին, որուն ի պատասխան հայ մայրեր խումբ խումբ կը դիմէին Մատուռ, արձանագրելու համար իրենց զաւակները Հ. Կ. Խաչի նորաբաց ծաղկոցին մէջ:

Հոկտեմբերի առաջին կիրակին ցնծութեան օր մըն էր գաղութիս համար: Ութ տարիներու այս գաղութը թէեւ շատ աշխատած, բայց դժբախտաբար չէր յաջողած նման ձեռնարկի մը մէջ: Պատի՛ւ ուրեմն Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչին: Մեր ծաղկոցի աշակերտութեան թիւը 30ի կը հասնի եւ յոյս ունինք որ հետզհետէ աւելի պիտի բազմանան: Կ'արժէ անգամ մը տեսնել թէ մեր փոքրիկ կուսակցութեանները ինչե՞ր չեն ըներ,— իրար հրմշտկել, իրարու կամբթ տալ, խնդալ, աչքերու առէն ծուռ – ծուռ [illegible], մեծ[illegible]ներ ընել: Հայու [illegible] յարաճճին որուն գլխուն վրայ կարծես խաչը սափ մըն ալ կայ, հազիւ հինգ տարեկան: Զեռքի երկուքին ինկած գետին եւ դատարկելով գնաց հանդչելու օրիորդի սեղանին առջեւ. ինքն ալ իր կարգին նստարաններուն տակէն սկսաւ սողալ օղակ ի երկու առէն բռնէ: Հինգ – վեց նստարանները տակէն անցաւ մինչեւ որ ակամայ հասաւ օրիորդին ձեռքը, կարելի՞ է գտնել զաւակներներուն խնդուքը... Օրիորդը անմիջապէս ձայնը բարձրացուց եւ անոնք կէս մը հնազանդեցան, իսկ չարաճճի աշակերտը սրբեն պատիժ իր քովը աթոռակի մը վրայ նստեցուց: Բայց Պօղոսիկը հոն ալ հանգիստ չկեցաւ ու սկսաւ աթոռակին ոտքերուն վրայ օրօրուիլ: Օրիորդին կրկնակի ազդարարութիւնները չզօրեցին ու Պօղոսիկը փռուեցաւ տախտակամածին վրայ:

Հ. Կ. Խաչը պատրաստութեան մէջ է մօտ ատենէն ներկայացնելու «Զար Ոգին»:

ՀԱՅԿԱԶՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (24)

ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ...

Եւ սակայն ես ի՞նչ եմ, ի՛նչ բառով կնքել իմ ինծի ամփոփ մնացած արհամարհանքս... ստ՛ւեր եմ, տակաւին ուրիշ մը կայ... ա՛հ, Թշուառութիւն.

Հեւալով գրեթէ.

— Ծիշդ է ըսեր մարդուն մէկը, որուն անունը չեմ յիշեր հիմա, թէ «Թիւանդ մարդ մը թշուառական մըն է»: Ես աւելին կ'ըսեմ, այդ խօսքը առողջ մարդուն ալ կը պատշաճի, հապա հիւանդ մը ի՞նչ է...

— Բարեկամս, ըսի զգուշութեամբ, իր ձեռքերը կը դողային արդէն, անդադար էջ նորէն. երբ եւ իցէ ստամոքսի խանգարում... մազմզուկը լաւ կը գործէ՞...— կարևոր է բժիշկին հարցնել.

Ինքզինքին բռնելու պէս, այլ ցած ձայնով, չարունակեց, առանց դիս լսելու կամ կողմս դառնալու.

— Կ'ատեմ սա յիմար մայրապետները. իրենց արքայութիւնը, աղօթքները, սառած ձեռքերով խնամքները, հոգիի փոխանակ՝ իրենց «չարիքն ու բարիքը»: Սա գիւղի ճամբէն անցնող գիւղացիները իրենց խղճալով դէմքերը եւ ապուշ վախը՝ երբ թէ նայուածքներս անգամ վարակիչ ըլլար, ատեմ, չահամալ ու կեղծ: Կ'ատեմ մեր բժիշկը որ ոչ բուժելու եւ ոչ ալ մեռցնելու պատասխանատուութիւն յանձն կ'առնէ. չար, չահամոլ անապրեր

Նոյն պահուն Մարիուս մեր քովէն անցաւ ու առանց կենալու ծալլուած թուղթ մը երկարեց ինծի: Կարճ նամակ մըն էր «պզտիկ Փարիզցիին կողմէ իր մեծ մօր: Կարդացի բարձրաձայն: Անփութան տղան աղքատ ծնողքը մտատանջութեան մէջ ձգելու գնով, մեծ մայրը կը դրդէր դրամ ղրկել տալ: — «Այլապէս գիտցած եղիր մեծ մայրիկ, վիճակս դէշ կ'ըլլայ, [illegible] դէշ կ'ըլլայ...»:

— Կը տեսնե՞ս, ընդհատեց Միւրիէլ. այս տարիքին մէջ... Իսկ միւսը ի՞նչ է. իրե՞ն ինչ: Սակայն ընելիք չունիք, ու բան մը ընել պէտք է. քսութիւններ:

«Չեմ գիտեր ովքեր կան ինչպարանդ. բայց եթէ գիշեր մը գլուխդ մեր սենեակը ձգես՝ կը լսես բաւական բաներ. Թքոտ բերնով մէկուն պատմելը երազախառն ըլլալը. ուրիշի մը ինչպէս կինը սիրելը. երրորդի մը մինչեւ բանիերորդ համբոյր. ուրիշի մը սիրային արկածները, վերջին անգամ հրամանով քաղաք երթալուն առողջ աղջիկներու հետ ունեցած արկածները. Թշուառութիւն:

«Ինչո՞ւ մարիկ չես ըներ», ծռեցաւ յանկարծ վրաս, տարցած, «... Ծիշդ է, ապուշ մըն ալ ես, գուն...»:

Կը խորհիի թէ խրուած, զըզող բան մը կայ մախիրի կամ կրակի տակ, յուսահատեցնող մուխով մը ցուցնելու համար այսքան հասարակ, մարդկային բնական իրողութիւններ, մեծն ու աննշանը հիւանդագին խառնակութեամբ մը միացուցած:

Պէտք յայտնուի ծածկուածը: Կասկած չկայ. Բայց եթէ չարունակէ երկարել այս թեմա՞վ...

Փոքրիկ լուրեր.— Ակամբի վրայ՝ հալէնի T. S. F.ը խմացուց չահուած վիճակահանութեան թիւ մը: Բախտաւորը թիւ 3 սենեակը կը պառկէր. ջերմագին: Հիմա ալ 100.000 Ֆրանքի տէրն է արդէն. անճանաչելի: Լաւ առողջարանի մը պիտի փոխադրուի վաղը:

Երկու գրեթէ առողջացածներ ալ մեկնեցան: Նրանց ուրախ էին անոնք.

Հա՛, քիչ մնաց պիտի մոռնայի:

Գիւղէ գիւղ շրջող պուպրիկ խաղցնող մը եկած էր. Գաճճաքագի մը: Գացած էինք տեսնելու: Ոչ մէկ թատրոն գիս այնքան գրաւած էր: Ոտքի վրայ, մանուկներուն խառնուած, ազմուկով:

Թելերէ կախ խամաճիկը ամէն բան ըրաւ. պարեց, ցատկեց, պառկոտուն հետ կռուեցաւ, խմեց ու գինովցաւ, արտասանեց, արտասուեց ու հայհոյեց. Ծիծաղելի՛, ծիծաղելի՛: Հիւանդ ալ եղաւ, ու տխուր – տխուր հառաչեց: Ապա ամէնուն վրայ խնդաց այլանդակ ադամուկներով

Բայց երբ վերջացուց, վարագոյրները լայնցան, տեսանք որ թելերէ կախ խամաճիկ մըն էր: Մինչ միեւնոյն խամաճիկը:

Ասիկա երէկ գիշերուան երազս է:

Յուլիս 14

14 Յուլիս: Տօն է:

— Տղա՛ք հաւ պիտի ուտենք: Ճշմարիտ կ'ըսեմ, աչքերովս տեսայ:

Ոտքերուն վրայ ուժ զգացողը վազեց խոհանոցին կողմը, եռուէն, ծակէ մը գոնէ այդ հրաշքը տեսնելու:

Ասիկա առաւօտուն էր:

Եւ կէս օրուան «իշխանական» ճաշը փառաւոր ախորժակով մը ճաշելու համար եղան որ կէս ըրին նախաճաշը կամ բոլորովին անտեսեցին:

Ի՞նչ ալ երկար են ժամերը:

Վերջապէս սեղանները բռնուած են ժամանակէն առաջ: Պատառաքաղները պատրաստ եւ սպասնական: Ահա եւ հաւը: Հաւերը:

Եւ ի՞նչ հաւ Քրիստոս՝ նշի միսը ամէն կուրծք է Պատրաստութի՞ւնը: Վզերուն վրայ փետուրներ կը կենան: Պոչերուն ալ:

Ձեղճ հաւեր: Ձեղճ տօն յեղափոխութեան:

Կէս կրծած ոսկորները յուսախաբութեամբ ձգած սեղանին, զրան քով, հարցական ժպիտով մը կը նայէի Կասպրէլին բառ

— Զարմանալի: Ուրկէ կրցան հաւաքել այսքան պառաւցած հաւեր: Կարծեմ այդ ալ իր դժուարութիւնը ունի:

— Եւ որ բնաւ չիւրացներ մեր մարտադաշտութիւնը:

Մարիուս քիթը կախած հաւասարեց

— Մեծաւորուհիին բուծանածներն են:

— Ա՜, ուրեմն հասկնալի է, եզրակացուց Կասպրէլ ու թեթեւ սրտով դուրս ելանք:

Յուլիս 15

Ուզեցի քիչ մը հեռացնել իր առօրական ճամբէն,— ինչ խօսք որ Միւրիէլ կարծածէս աւելի մտածումս կը խլէր,— աւելի ճիշդ ինքնիրեն մօտեցնել:

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

կամ իշխանական գերդաստաններու: Այս ցոյցերուն հետ մէկտեղ, ատրիրկի- եայ աշխատանքներ կը կատարուին, միտքերը պատրաստելու համար: Վերա- հաստատելով միապետութիւնը, ազդայնականները կը յուսան ետ առնալ կորսուած հողերը:

Ռուսառումէն թանակցութիւնները

Այս միջոցին ծանր տագնապի մը մատնուած է Ռումանիան, թէ՛ ներքին եւ թէ արտաքին պատճառներով: Տնտեսական տագնապը կը քամէ երկրին երակները, եւ նոր դահլիճի մը կազմութիւնը մեծ դժուարութեանց կը հանդիպի:

Այս բոլորին վրայ աւելցաւ ռ. իշխանութեան հետ կատարուած բանակցութեանց յետաձգումը կամ ձախողումը: Պ. Լիտվինով, որ Մոսկուայի բանագնացն էր, ամբողջ պատասխանատուութիւնը կը ձգէ Ռումանիոյ եւ անուղղակի՝ Ֆրանսայի վրայ: Բուն կռուախնձորն է՝ Պեսարապիոյ խնդիրը: Պուքրէշ չուզեր ո՛ր եւ է բան լսել այդ մասին, Պեսարապիան համարելով ռումանական հող. իսկ Մոսկուա կը փորձէ յօդուած մը աւելցնել այդ մասին, առկախ ձգելով խնդիրը:

⁂ «Իզվեստիա», Մոսկուայի պաշտօնական օրկանը, խմբագրականով մը խստօրէն կը ծաղկէ Ռումանիոյ քաղաքականութիւնը, խեղկատակութիւն համարելով զայն: Դիտել կուտայ թէ Ռումանիոյ վարիչները կը յուսան որ եթէ ռուսեւռումէն դաշնագիրը չստորագրուի, Լեհաստանի եւ Ֆրանսայի կողմէ կնքուած դաշնագիրներն ալ ջուրը պիտի իյնան եւ իրենք պիտի կրնան ձուկ որսալ պղտոր ջուրի մէջ: «Ռումանիան անմշան դեր ունի միջազգային քաղաքականութեան մէջ. իր զինուորական ուժն ալ անարժէք է. բայց այս երկիրը կրնայ վտանգ մը դառնալ խաղաղութեան համար: Եթէ Պ. Թիթուլէսքօ յաջողի վիժեցնել ռուս-ռումէն չյարձակման դաշինքը, պիտի նշանակէ թէ հրձիգները Ռումանիան ընտրած են իբրեւ այն ճամբան որ պատերազմի կը տանի»:

Յ.

Փարիզ եւ շրջակաները

Դ.

ՊԱՆԾԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ Արծիւ խումբի ընկերահամակրական դասախօսութիւնը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Ընկ. Զարմիսեանի բնակարանը, 23 rue Lavoisier: Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները:

ՇԱՎԻԼԻ Արզութեան խումբի ընկերական ժողովը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, 20 Ave. Ville d'Avrayի սրահը: Զեկոյց Կ. Սասունիէ: Բացակաները պատասխանատուութեան պիտի ենթարկուին.

Գաւառ

ՏԷՍԻՆԻ Պատանեկան միութեան դասախօսական երեկոյթը այսօր Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8ին, ընկ. Կարօ Օհանեանի սրճարանին ներքնասրահը: Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերներն ու համակիրները:

ՄԱՐՍԻՅԼԻ Քրիստափոր խումբին ժողովը այս ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Վ. Փափազեան (Կոմս):

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Պուտոյի մէջ
Հոկտեմբեր 30ին — Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

Պուլվար Օզօ (Մարսէյլ) — Այս Կիրակի կէսօրէն վերջ ժամը 2.30ին

Կարտան — Այս Կիրակի կէս օրէն վերջ ժամը 2.30ին

Ս. Անթուան — Այս Կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին
Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն

Սէն Շամոնի մէջ — Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին
Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Սէն Ք'էթիէնի մէջ
ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ԼՈՒԱՌԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ
Այս Կիր. կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Սալ տը Հարմոնիի չքեղ սրահին մէջ
Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Վիէնի մէջ
Այս Կիրակի օր: — Կը խօսի՝ ընկ. ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ

Պելֆոռի մէջ — 30 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ
Կը խօսի՝ ընկ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Թուր, Մ. Իսկ. 70 ֆր.
Լանսէյ, Ս. Փ.— 35.
Մէզոսօն, Ս. Գ. — 35.
Պուա Քոլոմպ, Հ. Թ.— 70.
Գիյանգուռ, Ա. Շ.— 100.
Սէթ, Կ. Է.— 5.
Լիոն, Գարծ.— 392.60.
Յուլթընէ, Վ. Փ.— 140.
Շավիլ, Իշ.— 40.
Լիոն, Ֆ. Եղբ.— 250.
Պոլէն, Թ. Մ.— 35.
Վրէնթէյլ, Կ. Գ.— 37.
Դա Կոլոնիէր, Գ. Հ.— 315.
Անկիէն, Ա. Տ. Գ.— 103.
Լը Ման, Զաթ.— 70.
Վալանս, Զ. Սասունեան.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ հայ եկեղեցւոյն համար կ'ուզուի քահանայ մը: Կը խնդրուի պայմանները համար դիմել Union Nationale Arménienne, 6 rue Franch.Amitie. St Etienne, (Loire

Գ. ՏԻԳՐԱՆ Թօփալեանէ, Գ. Նշան Թօփալեանէ, Տէր եւ Տիկին Զեւոնդ Փափազեանէ, Տէր եւ Տիկին Ալպէր Մինկէրեանէ, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Արէլեանէ կը խնդրուի իրենց հասցէն իմացնել Գ. Գ. Բիւզանդ եւ Հրանտ Արէլեաններու, 42 rue Chaubra (Club). Le Caire Egypte.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Գէորգ Սաեփանեան կը փնտռէ իր եղբայրները Խոսէմիշեի Սահփան Արշակ եւ իր քոյրը Սիրանուշ Սաեփանեանները: 1915ին Սաեփան զինուորագրուած է եւ այդ թուականներէն ի վեր տեղեկութիւն չկայ: Իսկ Արշակ եւ Սիրանուշ անհետացած են Իզմիրի աղէտին ի- մացնել «Յառաջ»ի վարչութեան:

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ — (1)

ԷՋ ՄԸ ԱՐԻՒՆՈՏ ԹՈՒԱԿԱՆԷՆ (1915)

Աշխարհատարած պատերազմը բռնկած էր: Տարբեր կառավարութեան խուլ նոպայով կ'ողջունէր բնութիւնը, ամէն կողմ լալա կը ժայթքէր. հրախաղ մըն էր ուր մարդկութիւնը խելայեղ վազքով կը դիմէր, իր թաքուն երազներուն եւ իտէալներուն թաղն ու պսակը առանալու....:

1915ի գարունը չէր նման սովորական գարուններուն: Այդ տարի Եփրատը աւելի զայրացած կը թուէր: Մայիս ամիսն էր: Գետը պղտոր հեղեղով կը փչար եւ ոլորապտոյտ արտերուն կողերը քերելով չերտ չերտ գուղձի կտորներ կը փրցնէր ու իր հեղեղատին յանձնած կատաղի գազանի նման մռնչելով, փչալով կը հեռանար. կը տանէր ինչ որ ամեհի եւ օրրաբուշ կոհակներուն յանձնուէր: Ու քինախնդիր հրէշի պէս տեղ տեղ իր սահմաններէն դուրս կ'ելլէր եւ արտերուն մէջ կը լճանար, մինչեւ որ բարկութեան թափը անցնէր:

Գիւղացի հօտաղներուն համար հաճոյք մըն է երթալ այդ կատաղի եւ արագավազ կոհակներուն հետ մենամարտի: Հօտաղները լողալով անցան Եփրատը որ կզզի մըն է մօշի եւ չամբուռի բուսականութեամբ ծածկուած անտառի ձեւով: Տղաքները կ'երթան պրպտելու այդ կղզին կամ թերակղզին, տեսնելու համար թէ ի՞նչ նորութիւններ եւ հրաշալիքներ կան որ Եփրատը ամէն գարնան իր արշաւանքին մոլեգին թափով կը բերէ եւ կը ցանցնէ իր եզերքներուն:

Հօտաղները վերադարձան: Երկու խուժդուժ զինակիր կին տեսած ծովուաւոր, ուռած եւ դմբէթի մեծութեամբ գլուխներով կը հաստատէին թէ (աւելի խելահասները) նոր եւ թարմ էին դիակները: Անտարակոյս քահանայ ըլլալու էին, — կը պնդէին շատեր: Որովհետեւ արեւելքի, աւելի ճիշդը Բարձր եւ Փոքր Հայքի ժողովուրդը կը կարծէր թէ միայն քահանան մօրուք կ'ունենայ: Ենթադրութիւններու շարքը երկարեցաւ ոմանց համար այդ դիակները պատերազմի ճակատէն փախած զինուորներ էին որ հրացանի բռնուած են իրենց ապերախտութեան պատճառաւ. արդէն շատ քառ օրինի երեք անգամ զինուորական ծառայութեան անատառող եւ պատերազմի ճակատէն փախչողներ հրացանի կը բռնուէին: Վերջապէս այդ դիակներու երեւումը հէքեաթ մը դարձաւ ամբողջ գիւղին մէջ: Նաեւ հանելուկ մը:

Եթէ Եփրատը լեզու ունենար եւ պատմէր ինչ որ կը կատարուէր մութին մէջ, գուցէ սոսկումէ չարիքը յետագային այնչափ աղետալի չպիտի ըլլար շատ շատերու:

Տակաւին Եփրատի դիակները չէին մոռցուած ճամբաներու վրայ կածաններուն առոտոտ ձորերուն մէջ դիակներ կը պառկէին. ոչ ոք կարող էր ճեկնութիւն մը տալ: Մարդկային հոգիներէն ներս անապահովութեան ցուրտ սարսուռ դող մը կ'անցնէր. Ամէն ոք վատ նախազգացումով համակուած, մեծ աղէտի մը սպասումով կ'ապրէր

Հայ աշխարհը երկունքի մէջ էր. չշուկ կար թէ հայ զինուորները կը զինաթափուին ու կը հեռացուէին պատերազմի ճակատէն, բանուորական ջոկերու (ամէլէ թապուրը) յատկացուելով. ինչ որ նորութիւն էր: Մինչեւ ցարդ թուրքին լուծը տանող, հաւատարմութեամբ ծառայող Հայը վտանգաւոր եւ անհաւատարիմ կը դառնար. վստահութիւնը վերցուած էր Հայուն եւ Թուրքին միջեւ. խոր խրամատ մը բացուած էր: Գիշեր ցերեկ Հայուն հացով սնանող դրացի Թուրքը ծուռ կը նայէր իր դրացի Հային: Ցարաբերութիւնները տակաւ առ տակաւ կը խզուէին:

Նոր զգացումներ եւ պատրուակներ կը ստեղծէին Թուրքերը. իբրեւ թէ Ռուսիոյ յառաջխաղացումը կատաղեցուցած է Հայերը որոնք կը սպասէին յարմար առիթին, թուրք կառավարութեան դէմ ծառանալու:

Մոլեռանդ առաջնորդները եւ տիրող պաշտօնեաները թուրք ամբոխը խուժանը գրգռելու համար հազարումէկ լրբենի եւ յերիւրածոյ առասպելներ կը հնարէին, ըսելով թէ հայ փէտայիները, հայ կոմիթաճիները գաղտնի յարաբերութիւն կը մշակեն Ռուսիոյ հետ. ձիերուն սմբակին եւ պայտին մէջերեն նամակներ կը զետեղեն այնպէս ամբիտ ոչ ոք ձինին եւ ոչ հեղեցին մէջ կը վնասուի: Նոյնպէս ճամբու ցուպին մէջ կը փորեն խողովակի պէս եւ գաղտնի նամակներ եւ թղթակցութիւններ պահելով, մեր պետութեան գաղտնիքը, ուժին քանակը Ռուսիոյ կը հաղորդեն եւ կը գիւրացնեն թշնամիին յառաջխաղացումը:

Կը զարմանայինք թէ ուսկի՞ց կը քաղեն այս սուտ եւ զրպարտիչ լուրերը: Կը յայտարարէին թէ Վանի, Մուշի շրջանի Հայերը ապստամբած են, այս ինչ տեղ թուրք պէկ մը սպաննած են, այնինչ տեղ հազարապետ մը եւայլն, եւայլն:

Ի՞նչ Հայերը չէին կրնար գուշակել այսքան փրան-բաց խաղերու գիւանագիտութիւնը:

Մենք բան չէինք գիտեր, աշխարհի անցուդարձէն կտրուած էինք: Ուսկից պիտի առնար տեղեկութիւն խեղճ գիւղացին: Թէ դուրսը հեռաւոր աշխարհները ինչ փոթորիկներ կ'անցնէին, — ո՞վ լուր ունէր, ո՞վ կարող էր իր շապիկին մէջ պճլտալ. երթեւեկը վտանգաւոր դարձած էր Հայերուս համար: Խեղճ ժողովուրդը խիստ ծանր պայմաններու տակ ապրած ըլլալով, իր շրջապատէն անդին ոչինչ կը տեսնէր. անկից անդին առասպելական աշխարհներ կային միայն...

Հայերը կը զինաթափուէին եղածին պէս: Ոչ իսկ բութ եւ անգործածելի դանակ մը կը ձգէին իրենց մօտ. զէնքերու հաւաքումը խիստ ապօրինի դարձաւ: Շատ չառնէր խուզարկուներու չարչարանքներու տակ իրենց ... չունէր առեին: Պատմութիւնը ... բան արձանագրած է այդ մասին:

Պատմութեան համար կոյս է որ պիտի պատմեմ: Ո՞վ կրցաւ ... գաւառներուն խուլ անկիւններ ծեծող ժողովուրդին աղեկտուր արձանագրելու: Ո՞վ ունէր իր ... այդ գաւառներու անգրագէտ ... վուրդը իր ցաւին ու ցասումին ... դութիւնը եզերերգելու: Եւ ... նական մարտնչողներուն ... ո՞վ ականատես եղաւ եւ կամ ո՞վ ... անոնց հոգեվարքի հանդիսը, երբ ... րենց ակռաներով կը մագլցէին ... հիններու պողպատէ ասրերուն ...

Մենք որ ինը — տասը տարեկան ... նուկներ էինք, հրաշքով մը ազատուած, այսօր հասակ նետած ... փերու վրայ, մեր պարտքը թող ըլլայ ... ձեր յիշատակը յաւերժացնել եւ ... ասպարէզ Պանթէոնին հուրը վառել

ՄԻՍԱՔ Ա. ԽՐԱԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.218

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԻՋԵՒԵԼԻ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC)

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 20 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1932

20 Octobre 1932

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ. —

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2013

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ո՞ՒՐ Է ՎԷՐՔԸ

Ֆրանսայունչ խմբագրականի մը մէջ, որուն գլխաւոր կէտերը արտատպած ենք այսօր, «Յուսաբեր» կ'ողբայ, պատկերացնելով Գերմանիոյ, Իտալիոյ, Ռուսիոյ եւ նոյն իսկ Թուրքիոյ երիտասարդական շարժումները.

— «Այս բոլոր շարժումները որ եւ է արձագանգ չեն գտներ հայ երիտասարդութեան մէջ: Չկայ որ եւ է խլրտում հայրենիքի շուրջ եւ հայրենիքի համար: Դաղութներու մէջ անող հայ նոր սերունդը անխարդախ հայրենասիրութեան զգացում չունի: Ան զինք ոչ պարտապան կը զգայ (իր ցեղի շարժմանց պատմութեան առջեւ) եւ ոչ իրաւատէր (իր բռնագրաւուած հայրենիքի նկատմամբ)»:

Հայ երիտասարդութիւնը կը մասնակցի ամէն տեսակ ձեռնարկներու, — մարզական, գրական, գիտական, գեղարուեստական: Բայց, «չուտ է միայն այն ատեն, երբ ընդհանուր շարժ կայ յանուն հայրենասիրութեան»

— «Լուռ է ու անտարբեր, որովհետեւ ոչ հուր ունի իր հոգիին մէջ եւ ոչ ալ խանդ իր մտքի հորիզոններուն վրայ: Կարծես իր չորսհազարամեայ հայրենիքը խլած են ուրիշէ եւ ոչ իրմէ: 1915էն առջեւ տարագրութեան 17 տարիներուն չստեղծուեցաւ հայ երիտասարդութեան մէջ միութիւն մը, կազմակերպութիւն մը, որ իրեն նպատակ դնէր բացառաբար ծառայութիւնը հայրենիքին եւ անոր ազատագրութեան գործին: Զծաւալեցաւ հոսանք մը, որ ընթացքին պոռթկումով, հզօր ու վարակիչ շունչով յանուն երիտասարդութեան հնչեցնէր նուիրական կոչը ի լուր Հայաշխարհի — «Մայր Հայաստանը ամէն բանէ վեր, ամէն բան Մայր Հայաստանի համար»:

Եզրակացութիւն, — քանի որ հայրենիքը գերի է, «ո՞ւր են սայրենասէրները, ո՞ւր է հայ երիտասարդութիւնը»:

Հարցումը, այս ձեւին մէջ, կրնայ տեղի տալ թիւրիմացութեան:

Նախ որ, անարդար է հիմնական մեղադրանքը, — «Գաղութներու մէջ անող հայ նոր սերունդը անխարդախ հայրենասիրութեան զգացում չունի»:

Անարդար է նաեւ միւս մեղադրանքը, որ կը լրացնէ առաջինը. — «Լուռ է եւ անտարբեր, որովհետեւ ոչ հուր ունի իր հոգիին մէջ եւ ոչ ցեղային խանդ իր մտքի հորիզոններուն վրայ»:

Մենք բոլորովին ուրիշ բան կը տեսնենք:

Մէկդի դնելով ուծացածներն ու փճացածները, որոնք սովորական ժամանակներու մէջ ալ բազմութիւն կը կազմէին, կարելի է ըսել թէ այդի երիտասարդութեան ջախջախիչ մեծամասնութիւնը վառուած է վառ հայրենասիրութեամբ:

Եւ այս՝ ոչ թէ զգացումով, արեան կապով, այլ եւ օրուան կեանքի բերումով: Տեսնելէ յետոյ օտարութիւնն ու անտէրութիւնը

Հայրենասիրութիւնը գործնական պահանջ մըն է այսօր:

Նոյն իսկ տարէցները երբեք այնքան ուժգնօրէն չէին զգացած անփական հայրենիքի կարօտը, որքան 1915ի սարսափներէն, Հայաստանի պարտութենէն եւ 1922ի աղէտալիքէն յետոյ:

Զգացումը չէ որ կը պակսի: Ոչ ալ հուրը կամ խանդը:

Ընդհակառակն, տարուէ տարի բուռն թափ կը ստանայ զգացումը — կարօտը — քանի որ կ'ուշանայ իրականացումը:

Այս կէտը ճշդելէ յետոյ, անցնինք բուն հարցին, մանաւանդ որ վերջերս մենք ալ արծարծեցինք զայն, թէ՛ խմբագրականներով եւ թէ առանձին յօդուածներով:

«Յուսաբեր» կը կարծէ թէ կարելի էր ստեղծել «միութիւն մը, կազմակերպութիւն մը, որ իրեն նպատակ դնէր բացառաբար ծառայութիւնը հայրենիքին եւ անոր ազատագրութեան նուիրական գործին», — Մայր Հայաստանը ամէն բանէ վեր, ամէն բան Մայր Հայաստանի համար:

Գեղեցիկ, սակայն անգործնական է այս պահանջը:

Չէ՞ որ ունինք, արդէն, քաղաքական կուսակցութիւններ. Իսկ մեր բոլոր միութիւնները հաստատուած են յանուն ազգի եւ հայրենիքի: — Երբեմն աղօտ, յաճախ ուռուցիկ բառերով:

Այդ բոլորը արդէն կը գրաւեն պատկառելի զանգուած մը՝ երիտասարդութեան: Ամէն մէկը իր ճամբով, բայց միշտ հայրենիքին համար:

Այս պայմաններուն մէջ, ո՞րքան բանաւոր է կազմել երիտասարդական միութիւն մը՝ «վասն հայրենեաց»:

Որովհետեւ, միութիւնը կազմուելէ յետոյ, ծրագիր մըն ալ պիտի խմբագրել, որուն ոգին պիտի ըլլայ «Մայր Հայաստանը ամէն բանէ վեր, ամէն բան Մայր Հայաստանի համար»:

Իսկ այդ կը դառնայ քաղաքական կուսակցութիւն: Հատ մը եւս: Աւելորդ է:

Գերմանիոյ կամ Իտալիոյ մէջ եղածը տարբեր բան է:

Գերմանիան ունի երիտասարդական, մարզական եւն. միութիւններ, հարիւր հազարաւոր անդամներով: Կառավարութիւնը որոշեց ստանձնել անոնց զինուորական կրթութիւնը, առանց դաւանանքի խտրութեան: Իրրեւ պետական պահանջ:

Սեւ շապիկաւոր Իտալիան ալ, ինչպէս խ. իշխանութիւնը վաղուան համար սերունդ կը պատրաստեն իրենց հայեցողութեամբ:

Մենք, որովհետեւ չունինք իշխանութիւն — գաղութներու մէջ — քաղաքական կուսակցութիւններուն կ'իյնայ այդ հոգը (պահելով բոլոր համեմատութիւնները): Պակասը կրնան լրացնել Հ. Մ. Ը. Մ.-ը, Զօմը եւ միւս բոլոր երիտասարդական կազմակերպութիւնները:

Կրկնենք անգամ մըն ալ, — զգացումը չի պակսիր:

Բուն վէրքն է՝ պառակտումը: Ուրիշ խօսքով՝ խաչաձեւումը, որ կը ցրուէ ուժերը, փոխանակ համախմբելու եւ աւելի խտացնելու, ստուարացնելու, ճամբայ բանալով ծաւալուն կազմակերպութեան մը, — միացեալ ճակատ երիտասարդութեան: Առանց քաղաքական յաւակնութիւններու, բայց հայրենիքին համար: Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ»

Ահա ձեռնարկ մը. գեղեցիկ եւ գովանելի.

Երկու երիտասարդ դերասաններ. Ա. Կոթիկեան եւ Ս. Թորոսեան, իրենց շուրջ են հաւաքեր Փարիզի թարմ ուժերը, թատերախումբ մըն են կազմեր, ներկայացում մը տալու համար ամիսը երկու անգամ:

Իրենց տրամադրութեան տակ ունին թատերասրահ մը, որուն վարձքը նախ շատ աժան է, յետոյ տեղը շատ յարմար. — Ճամբու վրայ: Մոնփառնասի մօտ — Փարիզի ամէնէն կեդրոնի թաղին մէջ, — 6 պիս, Ռիւ Դամփաներ Փըրմիէռի վրայ, Մէթրօ Ռասփայլ. «Սըքիւտիօ Ռոտօլֆօ» սրահը: Լաւագոյն սրահը, իր բեմական յարմարութեամբ: Բեմը շատ մեծ է, արդիական զանազան փորձերու յատուկ:

Պէտք է որ մեր ժողովուրդը վարժեցնէ իր ոտքը այս ժողովրդական թատրոնին, ուր կարելի է մեծ գործեր տեսնել, եթէ քաջալերէ ժողովուրդը եւ քիչ մը նիգ թափէ թատերախումբը:

Խաղացանկին մէջ կ'երեւին. — *Տրիլբի, Պէպօ, Աւրուականներ, Կոբժանուածը, Թարթիւֆ, Թշուառներ, Շայլոք, Շուարած վարժապետ, Պաղտասար Աղբար, Կայսրը, Հին Աստուածներ, Փօթաշ եւ Փէր — Լամարթին Ալփեանքներու վրայ, Դեղեցիկ կարուած Ֆրաք, Արմենուշ, Վարժապետին աղջիկը, Փօռթայ, Կարմիր ժամուց, Երջանկութիւն, Թագաւոր, Կենդանի դիակ, Արլեզիէն, Զարշըր Արթին աղա, Լէպլէպիճի Հօր Հօր աղա*

Ինչպէս կը տեսնէք, խաղն ալ կայ, բարակն ալ: Լաւ է, զանազանութիւն կայ, — յիշեցնենք որ պատրաստեն Յ. Օշականի *Նոր Փառք*ը: Ետոյ լաւ կ'ըլլայ որ երբեմն մէկ արարուած երկու խաղեր ներկայացնեն նոյն երեկոյին, մէկը հայկական, միւսը օտար: Նման մէկ արարուած խաղ մը, յիշեցնենք կ. Անխուլեն *Վերջաւորական առակ*

Գիները ալ մատչելի են բոլոր քսակներուն, — 3 եւ 5 ֆրանք:

Կը մաղթենք ամէն յաջողութիւն: Այդ յաջողութիւնը կրնայ խանդավառել, քիչ մը տաքցնել զայն.... Նոյն ատեն նպաստել պայքարին, զոր կը վարենք՝ ճանի կը սպառնայ ալլասերման վտանգը:

Արդի եկեղեցին թատրոնն է այլեւս: Եթէ ատեն մը հայ եկեղեցին կրցաւ օգտակար ըլլալ մեր ժողովուրդին գոյութեան պահպանման, — հիմա թատրոնն է որ պիտի կատարէ նոյն դերը, — աւելի՛ն, պիտի պաշտպանէ մեր մշակոյթը՝ ազգ պահելով մեզ եւ ոչ թէ խառնուրդ:

Քաջալերենք հայ թատրոնը:

ԱՐԵՒԱՆ

Ի՞ՆՉ Է ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ԽՆԴԻՐԸ

— :-: —

Ալֆորվիլէն կը գրեն մեզի —

Իրականութեան չի համապատասխաներ ձեզի հաղորդուած այն լուրը թէ ճանի մը Հայեր ձերբակալուած են, բդբախմբի եւն. պատճառով: Մեծ բարեբախտութիւն է որ հոս տեղանց ազգի խտրութեան բազմաթիւ Հայեր կ'օգտուին գործազրկութեան նպաստէն. մինչդեռ միւսնոյն Հայերը երբ կը դիմեն Բարեգործականին, եկեղեցին եւ Գաղթ. Դրասենեակներ. խորհուրդ մը, ճամբայ մը ցուցնող չկայ:

ԽՄԲ. — Սաուգեցինք որ ճիշդ չէ ձերբակալութեան պարագան: Բայց ճիշդ են կարգ մը տխուր անցքեր, որոնց հետեւանքով քանի մը հոգի գործ ունեցեր են ոստիկանութեան հետ: Զանց կ'առնենք մանրամասնութիւնները, եւ նորէն կը թելադրենք որ ըզգուշանան, որովհետեւ սաստկացած են ոստիկանական հետապնդումները:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Թուրքիա եւ Ֆրանսա կը համաձայնին

ՕՍՄ. ՊԱՐՏՔԵՐՈՒ ԵՒ ՍՈՒՐԻՈՅ ՍԱՀՄԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

Ինչպէս գրած էինք, Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ բանակցութիւնները կը շարունակուին, առկախ բոլոր խնդիրները լուծելու համար: Բանակցութիւնները տեղի կ'ունենան երեք ճակատի վրայ. — Պոլիս, Ժընեւ եւ Փարիզ:

Արտաքին գործավար Թէվֆիք Րիւշտի պէյ, Ժընեւի մէջ խորհրդակցած է Ֆրանսայի վարչապետ եւ արտաքին նախարար Պ. Էռիոյի հետ: Դեսպան Սուատ պէյ ալ Փարիզի մէջ այցելած է Էռիոյի եւ առկախ խնդիրներուն շուրջ տեսակէտներու փոխանակութիւն կատարած: Ֆրանս. դեսպան Կոմս տը Շամպրէն ալ Տոլմա Պաղչէի պալատին մէջ երկարօրէն տեսակցեցաւ Իսմէթ փաշայի հետ, ի ներկայութեան փոխ գործավար Շիւքրիւ Գայա պէյի: Բանակցութիւնները պիտի շարունակուին Պոլսոյ մէջ:

Առնուած տեղեկութեանց համաձայն, բանակցութիւնները լաւ փուլի մէջ կը գտնուին. Մասնաւորապէս Հանրային պարտքերու խնդրին լաւ ընթացքը գիւրացուցած է միւս կէտերուն կարգադրութիւնը. Գլխաւոր խնդիրները երկու են. — Սուրիոյ սահմանը եւ Սուրիոյ երկաթուղին:

«Միլլիյէթ» կ'իմանայ թէ հիմնականօրէն լուծման ձեւ մը գտնուած է երկրորդ խնդրին համար. Այսպէս, Թուրքիա պիտի գնէ երկաթուղիին այն մասը որ թրքական հողէն կ'անցնի: Երկաթուղին կը պատկանի ֆրանս. ընկերութեան մը:

ԽՄԲ. — Ակնարկուած երկաթուղին այն է որ կը յանգի Մէյտան Էքպէզ, ինչպէս գրած էինք երէկ:

ԱՆԳԼԻԱ ՉԵՂԵԱԼ ԿԸ ՀԱՄԱՐԷ

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ ԿՆՔՈՒԱԾ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԴԱՇՆԱԳԻՐԸ

Անգլիոյ Երեսփ. Ժողովին արտակարգ նստաշրջանի բացումէն երկուշաբթի օր. Երեսփոխան մը հարցումներ ուղղած ըլլալով անգլօ-ռուս առեւտրական յարաբերութեանց մասին, գաղթային նախարար Պ. Թոմաս յայտարարեց թէ կառավարութիւնը երկուշաբթի օր հաղորդած է ռուսական գործակատարին թէ չեղեալ կը համարուի 1930ին ստորագրուած դաշնագիրը. Նախարարը աւելցուց թէ այս որոշումը կը համապատասխանէ Օթաուայի մէջ կնքուած համաձայնութեանց, որոնց համաձայն կարելի է չեղեալ համարել Անգլիոյ եւ օտար պետութեան մը միջեւ կնքուած ո՛ր եւ է առեւտրական դաշնագիր, եթէ այդ օտար պետութիւնը գնահատական միջոցաւ, այսինքն պաշտօնապէս արտօնուած վաճառամարտով մը (տըմփինկ) կը հակասէ Անգլիոյ եւ իր գաղթավայրութեանց միջեւ կնքուած համաձայնութեանց.

Աւ ու սարսափ Ուքրայնա

Մոսկուայէն հասած վերջին լուրերու համաձայն, Ջեկան հրաման տուած է բազմապատկելու խուզարկութիւններն ու ձերբակալութիւնները՝ ընդդիմադիր շրջաններուն մէջ: Ջեկային ամէնէն կարեւոր պաշտօնատարներէն մէկը Ուկրայնա գրկուած է, արտակարգ լիազօրութիւններով, որոնց շնորհիւ պիտի կրնայ քննել նոյնիսկ այդ շրջանի Կեզը. Կոմիտէին գործունէութիւնը: Այս շրջանին մէջ մասնաւորապէս սաստ է ընդդիմութիւնը՝ Ստալինի դէմ. Աւելի քան 200 հոգի ձերբակալուած են Օտեսայի, Քիեւի, Խարքովի, Փոլթովայի եւ ուրիշ քաղաքներու մէջ. Ամէն տեղ ալ քննութիւնները կը կատարուին անողոք խստութեամբ: Կարմիր բանակէն բազմաթիւ սպաներ եւ զինուորական վարժարաններէն բազմաթիւ աշակերտներ բանտարկուած են: Զաղաքական խիստ միջոցներ ձեռք առնուած են նաեւ Քազանի եւ Սիպերիոյ մէջ, ուր Ջեկային պատուիրակը մազապուրծ ազատեցաւ մահափորձէ մը զոր կազմակերպած էր նոր հոսանք մը, ապիկարի եւ բանուորի. Քաղաքական Բիւրօն Ջեկային իրաւունք տուած է գտնելու դաւադրութեան գործօն անդամները:

Մեծ խռովութիւններ Լոնտոնի մէջ

Երեքշաբթի օր ծանր խռովութիւններ պատահեցան Լոնտոնի քաղաքապետարանին շրջակաները, Ուէյնթ Հօրմ հրապարակին վրայ: Կէս օրէն յետոյ, գործազուրկ բանուորներու բազմութիւններ խռնուած էին, քաղաքին բոլոր թաղերէն: Ցրուած հազար գործազուրկներ կ'ուզէին ցոյց կատարել քաղաքապետութեան դէմ: Ոստիկանութիւնը ամէն միջոց ձեռք առած էր: Նախապէս ամէն բան կանոնաւոր անցաւ: Տասը հոգիներ պատուիրակութիւն մը ուզեց ներկայանալ քաղաքապետական խորհուրդի նախագահին պատասխանելով թէ յառաջիկայ երկուշաբթի օր կրնան ընդունուիլ: Եւ ոստիկանութիւնը հրահանգ տուաւ ցրուելու բազմութիւնը: Հեծեալ ոստիկանները հազիւ յաջողեցան ճամբայ բանալ մարդկային ծովուն մէջ, որ անմիջապէս կը պաշարէր ձիերը: Գործազուրկները ուրիշ խոյ մըն ալ խաղացին, — հրթիռներ գցին ձիերու ոտքերուն տակ, զանոնք խրտչեցնելու համար: Այն ատեն սպաներէն մէկը ասպանդակին վրայ կանգնելով, կոչ մը ուղղեց ցուցարարներուն: Եւ անհամբաթիւ մարդիկ յարձակեցան իր վրայ, եւ հրաման տրուեցաւ բիրերով ցրուել ցուցարարները: Երեք անգամ ալ կրակ տեղաց, օդին մէջ: Եւ վերջապէս յաջողեցան ցրուել բազմութիւնը:

Հրապարակը մաքրուեցաւ, բայց ընդհարումները շարունակուեցան մանուածապատ եւ նեղ փողոցներու մէջ: Ցուցարարներէն շատեր տուներու մէջ ապաստանելով, պատուհաններէն անօթեղէններ թափեցին ոստիկաններու գլխուն: Իբրեւ հետեւանք այս բոլորին, վիրաւորուեցան յիսուն բանուորներ եւ քսանհինգ թիւով ոստիկաններ:

„Տարօրինակս տագնապի շրջան,,

Վարչապետ Պ. Էռիօ նոր ճառ մը խօսելով անցեալ օր, ըսաւ.

— Կը գտնուինք այն պահուն մէջ երբ արթնցեր են մինչեւ հիմա քնացած յաւակնութիւններ որոնք յայտնապէս սպառնալից են: Այս բանը կ'ըսեմ կատարեալ պաղարիւնով, բայց միանգամայն վստահութեամբ, աչքի առջեւ ունենալով դէպքերը: Մեր երկիրը ուղղակի յարձակման կ'ենթարկուի կարգ մը կողմերէ, եւ սխալ կը հասկցուի ուրիշ կողմերէ: Կը գտնուինք տարօրինակօրէն տագնապալի շրջանի մը մէջ: Ֆրանսան պէտք ունի իր բովանդակ արթնութեան, պաշտպանելու համար ոչ միայն իր անձնական, այլ եւ ուրիշներու անդորրութիւնը: Բոլորն ալ խաղաղութիւն կ'ուզեն: Դժբախտաբար, ծրագիրը պարզ չէ: Երբ մարդ ինքզինքը վտանգուած կը զգայ, բնազդը կը հրամայէ ապաւինելու շահով, անյապաղ եւ առանց վերապահութեան ձեռք առնել պաշտպանութեան միջոցները:

ԻՆՉ ԿԸ ՊԱՏՄԵՆ ՆՈՐ ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐԸ

—)(•)(—

ԲԱՆՏԵՐԸ ԼԵՑՈՒՆ ԵՆ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՎ

ԽԱՒՐԻԶ, 9 հոկտ. (Թղթ. «Յառաջ») — Երէկ հաղորդել էի երրորդ կարաւանի փախուստը Հայաստանից:

Սրանք էլ նոյնն են պատմում ինչ որ իրենցից առաջ եկողները են ասել: Միայն նոր բանն այն է, որ այս բոլէին Երեւանի բանտերը լիքն են գաղթականներով: Մէկ մասը չկարողանալով տանել բոլշեւիկեան այլանդակութիւնները, բողոքել է, որի հետեւանքով էլ բանտարկուել է. իսկ մեծ մասը նրանք են, որոնք խումբ-խումբ ցանկացել են Պարսկաստան անցնել, բայց անծանօթ լինելով շրջանին, ձերբակալուել են Արաքսի ափին կամ մօտիկ գիւղում:

Իմ հարցումին թէ ինչո՞ւ մնացել եւ ինչո՞ւ փախել, Օննիկն ու Կոսպասիտը պատասխանեցին.

— Մենք Արեւմտեան գաղութներու բոլորս ալ ոգեւորուած էինք Հայաստան երթալով, ճանի որ Շահվէրդեանն ու Ճօլոյեանները մեզ ուրիշ ձեւով պատկերացուցած էին խորհրդային կարգերը: Սակայն երբ գացինք Հայաստան առաջին օրէն իսկ հիասթափուեցանք, ճանի որ մեր երազած Հայաստանը տանջարանի կը նմանէր: Անօրէնութիւն, մերկութիւն, խստութիւն (մեզ համար) ուրիշ լաւ բան չտեսանք եւ. Հայաստանի մէջ իսկ այդպիսի երկրի մը մէջ ապրիլը այնքան ալ դիւրին չէ: Մեր վրայ պարտք կ'իյնայ օր առաջ տեղեկութիւն տալ Արեւմտեան մեր բարեկամներուն եւ ծանօթներուն որպէս զի իրենց տեղերէն չշարժին եւ Շահվէրդեաններու կամ Ճօլոյեաններու խօսքերուն չհաւատան: Աւելի լաւ է Ռումանիա մնալ եւ Ռուսիոյ, զանէ ազատութիւն վայելել, ճանի թէ Հայաստան երթալով չեկիստներու ծանր տակ տանջուիլ:

ՀԱՅ ՄԸ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾ

Լէֆսի (Պուշ տիւ Ռոն) Ոճրագատ ատեանը հինգ տարի խցարգելութեան դատապարտեց Արսէն Մալաքեանը, որ անցեալ տարի օգոստոս 2ին սպաննած էր իր ընկերներէն Սարգիս Մըսակեանը, Կարտանի մէջ (Մարսէյլ):

Ոճիրը գործուած էր եւեռեւեայ պարագաներուն մէջ. — Օգոստ. 2ի կիրակի օրը խումբ մը Հայեր սրճարանի մը մէջ նստած կը խմէին: Լեհ մը օտար եղանակներ կը նուագէր: Յանկարծ Մնակեան կ'առաջարկէ որ նուագածուն ճանի մը հայկական եղանակներ հնչեցնէ: Արսէն Մալաքեան կը հրամայէ չպատասխանել: Մնակեան աթոռ մը քաշելով կը սպառնայ: Այն ատեն Մալաքեան դանակով մը կը յարձակի եւ Մնակեանի կուրծքին կը խրէ չորս անգամ: Մնակեան հոգին կ'աւանդէ առանց բառ մը արտասանելու: Ոճրագործը կը փախչի, բայց յաջորդ օրը անձնատուր կ'ըլլայ: Զոհը ամուսնացած էր եւ չորս զաւակի տէր. իսկ ոճրագործը՝ ամուրի:

Դատավարութենէն առաջ, Մալաքեան բժշկական քննութեան ենթարկուած ըլլալով, հաստատուած էր թէ հաւասարակշռութիւնը կատարեալ չէ: Ոճրին օրն ալ գինով էր: Այս մեղմացուցիչ պարագաները նկատի առնելով, դատարանը բաւականացաւ հինգ տարի բանտարկութեամբ: Ատկէ զատ Ֆրանսա չպիտի կրնայ բնակիլ մինչեւ քսան տարի:

ԵՐԿՈՒ ՀԱՅԵՐ ՍՊԱՆՆՈՒԱԾ ԱՐԱԲԿԻՐԻ ՄԷՋ

Արաբկիրէն կը հաղորդեն «Սօն Փօսթա»ի հոկտ. 8 թուականով. — *Դատական պաշտօնատան սենեկապաններէն Ապտուլլահ էֆ. եւ տղաքը, կնոջական խնդրի մը պատճառաւ, յարձակեցան ոստի ուսուցիչ Փիլիպպոսի տան վրայ եւ սպաննեցին Փիլիպպոսը եւ Արթին անուն մէկը: Փայլակ անուն Հայ մըն ալ ծանրապէս վիրաւորեցին:*

Ապտուլլահ էֆ. եւ տղաքը ձերբակալուած են:

ԹՈՒՐՔԻԱՆ՝ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ ՈՒ ՓՈՐՁԵՐՈՎ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՕՐԷՆՔԸ

Խալքը կուսակցութեան ծրագրին մէջ, բանուոր դասակարգին յատուկ երկու յատկանշական յօդուած կայ։

Առաջինը կտրուկ կերպով կ'ըսէ թէ Խալքը չի ճանչնար դասակարգային բաժանում։

Այսինքն, Քէմալի երկրին մէջ, դրամատէր, աշխատաւոր, գիւղացի կամ արհեստաւոր չկայ։ Բոլորը ազգային ամբողջութեան մը տարրերն են։

Որոշ է, որ այս յօդուածը ուղղուած է առաւելապէս համայնավարական ձգտումներուն դէմ։ Ընկիւրին այս ուղղութեամբ սկսաւ արտայայտուիլ մանաւանդ ա՛յն օրէն ասդին, երբ ճարտարարուեստը համեմատաբար ծաւալ առաւ Թուրքիոյ մէջ։ Կամ, այլ խօսքով, աշխատաւոր դասակարգը ինքնին ծնունդ առաւ։ Սկսած Պոլսէն, մինչեւ Գոնիա ու Կեսարիա, գործատուններ կան այսօր։ Հետեւաբար եւ բանուորութիւն մը։

Թէ այդ դասակարգի անունով արտայայտութիւններ կամ այդ անունին տակ կազմակերպութիւններ չկան, այդ չի նշանակեր անշուշտ, թէ անոնց մօտ կը պակսի դասակարգային գիտակցութիւնը։ Քէմալի ու իր արբանեակներուն թաթը ո՛րքան զօրեղ է որ աւելի լաւ խմորուած հոսանքներ իսկ գոյութեան նշաններ ցոյց չեն տար այսօր։

Տնտեսական նոր գործավարը երբ իշխանութեան գլուխ եկաւ, յայտարարագիր մը ուղղեց երկրին ամէն կողմերը։ Այդ յայտարարագրին գլխաւոր մասերը տարբերութիւն չունէին Խալքի ընդհանուր ծրագրէն։ Ան, յիշեց, որոշակի, նաեւ միւսին պարագան, ինչպէս եւ բանուորութիւնը շօշափող երկրորդ յօդուածը.— «Աշխատանքի եւ դրամագլուխին միջեւ ներդաշնակութիւն մը ստեղծել»։

Այդ «ներդաշնակութիւն»ը պիտի գոյանայ այն ատեն, երբ կողմերէն մին չձգտի շահագործել միւսը, այս վերջինին զրկանքին գնով։

Խալքի ծրագիրը նկատի ունի եւ՛ այդ պարագան, սակայն, — «բանուորին առողջութիւնը, քաղաքակրթական իրաւունքը, նիւթական ապահովութիւնը ծանրակշռօրէն կարգի դրուած տեսնելը մեր գլխաւոր մտադրութիւններէն է»։

Ահա՛ այդ մտահոգութեան իբրեւ արդիւնք էր որ անկէ առաջ «Աշխատանքի Օրէնք» մը պատրաստուեցաւ, Ազգ. Մեծ Ժողովին յղուեցաւ, ու բաւական ատեն քաշքշուեցաւ դիւանէ դիւան։ Եւ սակայն, այդ նախագիծ-ծրագիրը վերջնական ձեւ մը չառաւ մինչեւ այսօր ու Ժողովէն չառաւ օրէնքի մը իրաւական բնոյթը։

Տարօրինակ է անշուշտ, որ մինչ Խալքի ծրագիրը 8-10 տարուան կեանք ունի, ու Թուրքիան՝ առնուազն հինգ տարիէ ի վեր բանուորութիւն, բայց ոչ բանուորական կամ արհեստակցական ընկերակցութիւններ կան, ոչ «Սէնտիքա» եւ ոչ ալ «Ֆէտէրասիօն» եւայլն., որ առանձնապէս զբաղէր բանուորներու շահերը պաշտպանելու խնդրով, հովանաւորէր զանոնք, ճշդէր աշխատանքի ժամը եւ գործատուն մտնելու ու ելքի պահերը, առողջական պայմաններուն հսկէր եւ օրավարձերու արդար գնահատումին հոգ տանէր։

Վերջերս մանաւանդ, երբ ճարտարարուեստի ամէն մէկ ճիւղի գործարանատէրեր պատուիրակութիւններ ուղարկեցին նոր տնտեսական գործավարին ու պահանջներ ներկայացուցին, մէկ հատիկ պաշտօնական կամ անպաշտօն մարդ չեղաւ Թուրքիոյ մէջ, որ խօսէր բանուորներու կարիքներուն եւ պահանջներուն մասին։

Այդ ձայնը չլսուեցաւ, նոյնիսկ մամուլի միջոցաւ։

Այո, բայց, Ընկիւրի, այսօր ըստիպուած կը զգայ ինքզինքը թաքուն ու լուռ պայքարի մը ականջ տալու։ Ան կը զգայ որ չի բաւեր կուսակցական ծրագրի մէջ դարձնել ու սուտ-խօսք ձեւանալ։ Կեանքը իր հարկադրանքներն ունի ու զանգուածը՝ ինչքան ալ խմորուած ըլլայ թթու ազգայնական տրամադրութիւններով՝ դէպի ստաքը, [illegible] իր ամբողջ կեանքի ընթացքին տրամադիր չէ իր մարթն ու միւս ձեռքնաններու [illegible] յանձնելու՝ ինչպէս իր ազգին նըպաստաւորեալ ու բախտաւոր մէկ մասին...։ Մանաւանդ որ, ատիկա առաւելապէս այն տարրն է որ երկրին բոլոր ձեւի ցաւերը իր կուրծքին ու կռնակին վրայ է զգացած՝ պատերազմի մէջ ըլլայ, թէ անկէ յետոյ, ներկայ տնտեսական ծանր տագնապի ու մեծ զրկանքի օրերուն։

Այդ խուլ ու թաքուն պայմաններուն արտայայտութիւնն է, անշուշտ, հետզհետէ երեւան եկող ու միշտ խմորուող համայնավարական շարժումը՝ մոլեռանդօրէն ազգայնական դարձած Թուրքիոյ մէջ։

Հիմա, մանաւանդ, երբ Ընկիւրի ձեռնարկած է նոր գործարաններ հիմնելու, ու այդ բաւական մեծ ձեռնարկը վստահած է Մոսկուայի ներկայացուցիչներուն՝ բանալով անմիջական Ռուսաստանի ու [illegible] թրքութիւնը տնտեսական եւ — չմոռնանք — գաղափարական կամ կուսակցական փորձագէտներուն առջեւ, ա՛ւելի լաւ պատճառներ ունի այժմէն իսկ մտածելու այն միջոցներու մասին, որոնցմով կարելի է կանխել զգօնութիւնը, հետեւապէս եւ խմորումը այսօրուան ու վաղուան բանուորութեան մէջ։

Այդ մտահոգութենէն մղուած է, ահա, որ տնտեսական գործավար Մահմուտ Ճէլալ պէյ, որ հազար տեսակի ծանր հոգեր իր ուսերուն վրայ ու գանկին մէջ Պոլսէն մեկնեցաւ Ընկիւրի, ու դեռ չէ կրցած ազատել իր օձիքը պատուիրակութիւններէն ու բազմապիսի դժուարութիւններէ — վերջին անգամ Պոլիս այցելութեան առթիւ յայտարարեց թերթի մը. — «Աշխատանքի Օրէնքը անպայման պիտի քուէարկուի Ազգ. Մեծ Ժողովի առաջիկայ նստաշրջանին։ Ճարտարարուեստին ամէն մէկ ճիւղին մէջ ուրժանք ցոյց տուող անձնուէր ու ժրաջան բանուորութեան մասին մտածելու ատենը եկած է»։

Այո, «եկած է ատենը», որ Ընկիւրի իր հոգերուն վրայ բարդէ նա՛ մօտեցող այս վտանգը։ Ան գիտէ որ Մոսկուայի բարեկամութիւնը եթէ տնտեսական գետնի վրայ «պղատոնական մնայ» — ինչպէս կը գանգատէր Ըսմէթ փաշա Մոսկուայի մէջ իրեն ի պատիւ տրուած հացկերոյթին, — գաղափարականօրէն անհետեւանք չի թողուր կոմինտէրնը։ Ան գիտէ որ Պոլիս բազմած եւ «առեւտրական ներկայացուցչութեան մաս կազմող» շուրջ հազար պաշտօնեաները, որոնցմէ բաւական թիւ մըն ալ երկրին զանազան քաղաքները ցրուած են, իրենց օրը իրիկուն չեն ըներ «յօրանջելով ու հառաչելով»։ Ու գիտէ որ, Մոսկուան՝ ուղարկած մեքենաներուն ու փորձագէտներուն հետ, անշօշափելի բայց ակնբախ փորձանք մը կցած է, — բանուորական շարժման խմորումը։

Կրեմլինը իր այդ ծրագրին մէջ կը յաջողի՞ թէ ոչ, — ուրիշ հարց է։ Թուրքիա այժմ անակնկալներու եւ ծայրայեղ [illegible] երկիրն է։ Դեռ վերջերս էր որ պետականացման ծրագրի մը զրոյցը շրջան կ'ընէր, ու թուրք թերթերը քառասուն աչք ջուր բերին՝ տարհամոզելու համար մտահոգուած հանրութիւնը։

Այսպէս կամ այնպէս, Թուրքիոյ վարիչները նկատի ունին այդ բոլորը ու արհամարհելի կամ պատահական արտայայտութիւն մը չէ Ճէլալ պէյի յայտարարութեան այն մասը թէ — «... Արդէն վարչապետին եւ սիրելի շէֆին՝ Ըսմէթ փաշայի ալ փափաքն ու ինծի տուած ֆըրմանը այս ուղղութեամբ է»։

Իսկ այդ «ուղղութիւնը» դէպի Մոսկուա չի տանիր։ Այլ՝ կը ժպտի՛ միայն անոր...։

Վ. ԻՆՃԻԱՆԵԱՆ

ՆԵՐՈՂՈՒԹԻՒՆ...

— Բարեկամ, ամօթ չէ՞... գացած տեղդ ինծի համար կ'ըսես եղեր թէ ան յիմարին, ապուշին մէկն է...

— Կը ներես, անգամ մըն ալ չեմ ըսեր... ես չէի գիտեր, որ ատիկա գաղտնի պէտք է մնայ։

×

Շատ երիտասարդ մէկը, շատ լաւ օրեր տեսած տիկնոջ մը առջեւ.

— Ինծի հետ կը հաճի՞ք պարել.

— Ո՛չ, տղու հետ չեմ պարեր։

— Կը ներէք. չէի գիտեր որ յղի էք։

ԴՐՈՒԱԳ ՄԸ ՀԻՆ ՕՐԵՐԷՆ

ԽՄԲ.— Այս յօդուածը կ'արտատպենք Պուքրէշի «Դաշնակցութեան Օր»ը Թերթէն, որ կը հրատարակուի ամէն տարի, տօնին առթիւ։ Պատմողն է՝ յեղափոխական շատ ծանօթ գործիչ մը.—

Դաշնակցութեան ծանօթ օրերում, Միհրանական շարժումը հազիւ խեղդուած, մեր կուսակցութեան դէմ սկսուած հալածանքներու շրջանին, Դաշնակցութեան մէջ ծայր առաւ անջատողական շարժումը։ Հանգուցեալ Լեւոն Աթաբէկեան եւ Վ. Միրախորեանն էին այդ շարժման պարագլուխները։ Սոցիալիզմը մեծ մօտա էր այդ ժամանակ եւ Դաշնակցութիւնը իր ազգային — աշխատաւորական գաղափարաբանութեամբ նեղ էր երեւում մեզանից հեռացող ընկերներին, որոնց մէջ անկասկած անպակաս էին արժէքաւոր ընկերները։

Նրանք մեծ հաւատ ունէին որ մտնելով Սոցիալիստ յեղափոխականների մէջ, մեծ զարկ պիտի տան այդ շարժման եւ իրենց ետեւից քաշել պիտի կարողանան Դաշնակցութեան մեծ զանգուածը, որ գիւղացիութենէն կը բաղկանար։

Այդ շարժումը խրախուսելու եւ կազմակերպելու համար մեծ ջանքեր էր գործ դնում յայտնի յեղափոխական Մենտորը, որ զգուշաւորութեամբ եւ փափկանկատութեամբ կը մօտենար այս խնդիրներուն, որպէս զի չխրտչեցնէ Դաշնակցութիւնը, որովհետեւ սոցիալիստ յեղափոխականներուն համար խզել կապը Դաշնակցութեան հետ, կը նշանակէր թուլացնել իրենց գործերը Կովկասի մէջ, քանի որ Սոցիալ յեղափոխականները մեծապէս կ'օգտուէին Դաշնակցութեան աջակցութենէն։

Անջատուածների մէջ կը գտնուէին նաեւ մեր մարտիկ ընկերներից շատերը, որոնցմէ մէկն ալ Մարտիրոս [illegible] էր։

Լեւոն Աթաբէկեան մեծ հաճոյքով եւ հպարտութեամբ աջ ու ձախ խօսում էր թէ կրցած է Դաշնակցութենէն անջատել ահաբեկչական արժէք ներկայացնող տղաներին անգամ։

Մարտիրոս անջատուել էր թէեւ, սակայն շատ էր իր սերտ կապը իր մարտական ընկերներին հետ։ Որով իր մարտիկ ամենամօտիկ ընկերներից մէկը [illegible] նրա հետ տեսնուելու համար։ Անոնց հանդիպումը եղաւ չափազանց սրտառուչ։ Երկար բարակ խօսելուց յետոյ, նրանց միջեւ հետեւեալ խօսակցութիւնը տեղի է ունենում։

Այն որ Դաշնակցութեան մէջ էր մնացած, հարց տուաւ Մարտիրոսին.

— Ըսէ՛ր ինձ տես թէ ի՞նչ է մեր Դաշնակցութեան մէջ մնացած մարտիկների եւ ձեր հեռացածների հասկացողութեան տարբերութիւնը։ Եթէ իրօք բաժանուելով Դաշնակցութիւնից եւ միանալով Սոցիալիստ յեղափոխականների հետ հայ ժողովուրդի շահը աւելի լաւ կը պաշտպանուի, հասկացո՛ւր մեզ. որովհետեւ մեր եւ քո մէջ հասկացողութեան տարբերութիւն չեմ գտնում. մենք որ, պատանի հասակից միշտ միասին ենք եղած։ Ինձ թւում է թէ քո դասալութիւնը արդիւնքն է մի քանի ընկերների բռնած տեղական տակտիկայի եւ նրա հետեւանքների։

Հակառակ որ երկու ընկերներն ալ վիտնդուած էին, նրանք երկար ման գալով, կը հասնին Շէֆի կաթնատունը եւ կը նստին մի անկիւնում։

Շէֆը անջատողական էր։

Շատ լուռ էր Մարտիրոսը։ Բարի խոհական մտքով հոգիով օժտուած, բարձր բարոյականի տէր եւ օրինակ ընկերական ոգի, լռութեամբ նստած էր եւ մէկ ժամ անընդհատ կարճ ու կտրուկ պատասխաններ էր միայն տալիս։

Գիշերուան ժամը 11ին, Մարտիրոսի սիրտը նեղանալով՝ կ'առաջարկէ դուրս գալ կաթնատունէն։

Երկու մարտիկները կաթնատունէն գնում են Մարտիրոսենց տունը։ Սթարա փօլիցէյսքի փողոցի անկիւնում, երբ պիտի թեքուէին դէպի Մարտիրոսենց տունը, հանդիպում են Նիկօլին որ իր կնոջ հետ կառքով անցնում էր այդ փողոցով. կը բարեւեն. կառքը կանգ կ'առնէ եւ Նիկօլ խօսքը ուղղելով մարտիկներին.

— Ուր էք, ձեզ չեմ տեսնում, ըսելով նրանց կը հրաւիրէ յաջորդ օրը ճաշի իր մօտ։

Երկու մարտիկները կը մտնեն Մարտիրոսենց տունը. Հոն է սիրելի ազեան, Մարտիրոսի մայրը։ Սեղանին վրայ ուտելիքները պատրաստ։ Այսպէս՝ յին համար անսովոր հիւր մը չէ Մարտիրոսի ընկերը։ Ան դառնալով Մ.ին. «[illegible], ժամանակին չէք կլ գար հաց ուտելու. ամէն ինչ սառել է արդէն» կը յարէ։

Մ.ը, քաղցրօրէն մօտենալով իր մայրիկին, նրա թշերը կը համբուրէ եւ կ'ըսէ.

— Լա՛ւ, լա՛ւ, մայրիկ, սառն էլ կ'ուտենք.

Կը մօտենան սեղանին։ Մ.ի մեծ եղբայրն էլ գիշերային շապիկով կը մտնէ ներս եւ նստելով երկու ընկերներու կողքին ուրախ, ուրախ հարց կուտայ իր եղբօր.

— Ծօ՛, ի՞նչ ես քիթդ կախել, ի՞նչ, էլի մի բա՞ն կայ։

Մ.ը ինչքան ուզում է ուրախ ձեւանալ, ի զուր է։ Շուտ վեր է կենում եւ անցնում իր ննջասենեակը։ Կէս ժամից յետոյ ննջասենեակն է գնում Մ.ի ընկերն էլ։

Մարտիրոսին լաւ է ճանաչում իր ընկերը. ծանօթ է նրա հոգեկան աշխարհին եւ գիտէ թէ ինչե՞ր են կատարւում նրա հոգու մէջ այդ պահուն.

Անկասկած մի քանի խօսքերից յետոյ կը մտնեն անկողին։ Լուռ է Մարտիրոսը։ Իր ընկերոջ բոլոր կատակները եւ նոյն իսկ կպչուն զուրցերն հարուածները անհետեւանք են մնում։

Համարեա թէ ամբողջ գիշերը արթուն կը մնան։ Գիշերուան ուշ ժամին, Մ.ի ընկերը կը մօտենայ նրա անկողնին եւ նստելով նրա կողքին երկար բարակ այս ու այն կողմից խօսելուց յետոյ, հետեւեալ կարուկ հարցը կը դնէ նրա առաջ.

«Լրատուն եւ հայ — թաթարական ընդհարումների [illegible] մինչեւ այսօր [illegible] հարցն եմ դնել Դումանի առաջ, ու կուսակցական պաշտօնական հաւանութիւնը ստանալուց յետոյ, պէտք է անցնել գործի։ Թէ՛ սիրիր ուղղի, այդ ո՞ր յեղափոխական գործն է եւ վայրն է որ դուն ինձ մենակ պիտի ձգես, եւ ո՞վ է աւելի յեղափոխական քան պարզ ժողովուրդի մեծ կուսակցութիւնը՝ Դաշնակցութիւնը։ Քու կը մի քանի օրուան [illegible] ու այսօրուան [illegible] լաւ եմ զգում եւ հասկանում։ Ես պարտ եմ [illegible] մինակ քեզ համար եւ կարդում եմ քո հոգու մէջ որ դուն չես կարող քու կապը խզել ո՛չ քո ընկերներից եւ ոչ էլ կուսակցութիւնից։ Մանաւանդ հասակից Նաւթուղի խմբի եւ այլ պատասխանատու գործերի մասնակցելուց յետոյ մինչեւ այսօր, այլ կերպ չեմ կարող մտածել քո մասին»։

Մարտիրոսը, իր գեղեցիկ աչքերով եւ բարեձեւ կ'ըսէ.

«Ի՞նչ կարող է արդեօք լինել որ ես սովորած ըլլամ բաժանուել իմ յեղափոխական ընկերոջից, յեղափոխական աքթի ժամանակ. ոչինչը», եւ կը լռէ։

Աւելորդ էր այլ եւս խօսելը։

Միւս օրը, երկու մարտիկները ուշ վեր կը կենան. ըստ իրենց սովորութեան բարձի եւ [illegible] կռուից յետոյ, թէյ կը խմեն եւ կը ճանապարհուին դէպ ի Գալախանի, Նիկօլի տունը։

Ժամը 12ին Նիկօլը վերադարձած է արդէն, իսկ կինը որ ուսուցչուհի էր՝ դեռ չէ եկած տուն. այս պարագան մանաւորապէս ուրախացնում է Մ.ի ընկերոջ, որովհետեւ ինչպէս ինքն էր ասում, շատ վախենում էր որ Նիկօլը խիստ բնաւորութեամբ կարող էր Մարտիրոսին վիրաւորանք հասցնել, նրա այդ հոգեկան փափուկ դրութեան մէջ։

Մ.ի ընկերոջ մտավախութիւնը սակայն անհետեւանք է մնում, որովհետեւ Նիկօլը արտակարգօրէն փափկանկատ է լինում դէպ ի Մարտիրոսը իր սովորական խօսակցութեան մէջ։

Սեղան նստելուց յետոյ, Նիկօլը քաշքանով պատրաստուած իր սիրած փիփերթը (կանաչեղէն) աղջեւում, առեր օղիի գաւաթը բարձրացնում եւ ասում.

«Գժերիս կենացը. ես իմ գժերի հետ վաղուց է գաւաթ չեմ բռնել. դէ՛ գըժերս, ձեր կենացը»։

Պէտք է ըսել որ Դաշնակցական մարտիկները բարձր գաղափարականութիւնով ոգեւորուած էր ժամանակները խմելու հետ շատ գործ չունէին. բայց մի երկու գաւաթ կը պարպեն։ Երրորդ բաժակից հրաժարելիս, Նիկօլը կ'առաջարկէ երրորդ գաւաթն էլ խմել, խոստանալով մի լաւ լուր տալ։

Մ.ի սիրուն դէմքի վրայ ժպիտ մը կը խաղայ։ Նիկօլը շարունակելով իր խօսքը յայտնում է.

«Ես ձեզ կանչել եմ բարի ճանապարհ առնելու եւ չեմ կասկածում որ այս անգամ էլ, ինչպէս ամէն անգամ, Դաշնակցութեան գծերը իրենց բերատ յատուկ անվրէպ հարուածը կ'իջեցնեն»։

Ճաշից յետոյ, Նիկօլը, գնաց քնելու ըստ իր սովորութեան։ Մարտիրոսն ու ընկերը անցնում են կողքի սենեակը.

Նիկօլը վեր կենալուց յետոյ գրում է մի նամակ, պարզ բովանդակութեամբ։ Երկու մարտիկներուն կը յանձնարարէ մեկնիլ Թիֆլիզ Ս. Մանասեանի մօտ։ Պէտք եղած զէնքերն ու պայթուցիկները Մանասեանը պէտք է փոխադրէր մարտիկներուն ցոյց տրուած տեղը, իսկ մարտիկները պէտք չէ կապուած լինէին պայթուցիկները փոխադրելու գործով։

Երկար է սոյն գործին հետ կապուած պատմութիւնը։ Մի քանի օրուան ընթացքին Դաշնակցութեան վրիժառու ռումբերէն շպրտուր, Վրբասոանի ապստամբութիւնը խեղդող եւ Հին Նախիջեւանի ջարդի հեղինակ «տիվիզիայի» պետ Զօր. Ալիխանով Աւարսքին։

ՏԵՐԵՒ ՄԸ՝ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԷՍ

«ՊՕՄՊԱՃԻ ՀԱՅԵՐ»

—)(o)(—

Գիտակ մը, որ 1895ի արիւնոտ դէպքերէն ասդին, կարմիր Սուլթանի բռնակալական իշխանութեան կողմէ փակցուած է Հայուն անուան։

Հայերը՝ բռնակալ իշխանութիւնը խալքի բերելու համար, կամայ ակամայ ապաւինեցան «պօմպա»յին եւ «տինամիթ»ին օգնութեան։

Քիմիական գիտութեան մէջ գտնել յուսացին իրենց փրկութիւնը։

Այդ Թուականէն ասդին, սահեցան 30 — 40 տարիներ։ Քիմիական գիտութիւնը ունեցաւ հսկայաքայլ յառաջդիմութիւն։ Այդ գիտութիւնը յայտնօրէն սպասարկեց, որքան խաղաղութեան, նոյնքան պատերազմի օգտին համար։

Կ'արժէ փոքր պրպտում մը ընել Հայուն սիրելի այս գիտութեան համար։

Ընդհանուր պատերազմը՝ մեծ ու փոքր ազգերու սորվեցուց [illegible] կեցուածք։ Այդ պատերազմը սորվեցուց թէ՝ կան պարագաներ, որ ժողովուրդ մը պարտի ապրիլ ինքնիրեն կամ փճանալ։ Այդ պատերազմը, Գերմանիոյ չքնաղ օրինակով մեզի ցուցուց թէ՝ գիտութեան եւ նախատեսութեան շնորհիւ, ազգ մը որ կ'ուզէ ապրիլ, կրնայ ինքնիր մէջ ստեղծել միջոցներ։

Հիմնական արտադրութիւններու կարգին, զոր իւրաքանչիւր ժողովուրդ պարտի իրեն ապահովել, անոր պէտք տիրացումը, անիկա բաղկացեալ ազօթն է (ազօթ քիմիկէ), ըլլայ սնուցանող (ամօնիաք) եւ [illegible] ձեւին տակ, ըլլայ բորակային (նիթրիք) եւ բորակածներու (նիթրաթ) ձեւին տակ։

Բաղկացեալ ազօթը՝ երկրային [illegible] խաղաղութեան ժամանակ, ամօնիաք ձեւին տակ եւ պատերազմի ժամանակ ալ, պայթուցիկ նիւթերու ձեւին տակ, հզօր ծառայութիւններ կը մատուցանէ։

Երկրի մը մէջ անդրդեղներու արտադրութիւնը ուղիղ համեմատական է բաղկացեալ ազօթի սպառումին։ Մարդ մը օրական 86 կրամ պրոտէինի (protéine) պէտք ունի, ինչ որ կը համապատասխանէ 82 կրամ ազօթի պէտքին։

Նոյնն է պարագան պատերազմի ժամանակ։ Թշնամիին կատարուելիք հարուածները համեմատական է գործածուած պայթուցիկներու քանակին հետ։ Պայթուցիկներու որակն ու քանակն ալ համեմատական է անոնց արտադրութեան համար գործածուած ազօթի չափին հետ։

Այսպէս, մարդիկը ապրեցնելու կամ փճացնելու համար, բաղկացեալ ազօթը, վճռական ազդակն է։

Այս բոլորին հետեւանքով ծնաւ ազօթի քաղաքականութիւնը, որ բոլոր պետութիւններու համար պետական քաղաքականութիւն մըն է, շատ աւելի կարեւոր, քան քարիւղի, հանքածուխի եւ բամպակի քաղաքականութիւնները։

Այսպէս բոլոր աշխարհ, ազգք եւ ազինք ամենայն, եղան «պօմպաճի»։

«Պօմպաճի» Հայէն ծնաւ, «պօմպաճի» աշխարհը։

Թող այս ալ մեր մխիթարութիւնը կազմէ, անշուշտ հայկական...։

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ԳՐԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՃԱՆՔԸ

ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ԱՄ[illegible]

— :•: —

ԽՄԲ.— Վերջերս, Ամսթէր[illegible] մէջ, միջազգային խորհրդաժողով տեղի ունեցաւ՝ ընդդէմ [illegible] Ուրիշներու կարգին, յօսեցա[illegible] այդ ժողովի վարիչ մարմինը [illegible] Հէնրիխ Մանն։ Ստորեւ կու[illegible] ճառին թարգմանութիւնը։

Պատերազմի ուրուականը կրկին սպառնալ աշխարհի։ Այս անգամ [illegible] րելի պիտի չըլլայ ժողովուրդներ[illegible] ները — անոնք, որ արժանի [illegible] որակումին — թէ ոչինչ են ըրա[illegible] դէմ այդ պատուհասին։

Վերջին տարիները, Եւրոպա[illegible] երեւցած իրական արժէքով [illegible] տիկ գիրք չկայ, որուն նիւթ[illegible] րերի պատերազմին եւ որ փոր[illegible] յայ թեթեւցնել ասպարէզ եւ [illegible] [illegible] գոյնի Ձեւ գիտէր, եթէ [illegible] կազմնակից կուսակցութիւն[illegible] րենց երկիրներուն մէջ ունին [illegible] յատուկ գրագէտներ եթէ [illegible] գէտները լոկ կուսակցա[illegible] ներ են, որոնք կը գրեն իրենց [illegible] ցութեան համար, մինչ [illegible] ամբողջ մարդկութեան համար։

Մենք անխտրօրէն գիտակցա[illegible] րենք պատերազմը, Միւկա[illegible] նոր անարդ շարժառիթները [illegible] ձեւերը [illegible] Թափօրը, որ կ'ընկերակցի [illegible] ճիգերը գո՞ւր պիտի անցնին [illegible] նոնք չեն կրնար ապարդիւն մնա[illegible] յարձակումներու թափը պիտ[illegible] եւ խաղաղութեան մեր [illegible] հետզհետէ աւելի մեծ թիւով [illegible] Արդէն իսկ, երկար ատենէ ի վեր [illegible] րագէտները երեւան հանեցին [illegible] մոռցուած պատերազմի ա[illegible] մակը Վոլթէրի մը հեղինակու[illegible] ները՝ իր Candideին մէջ [illegible] էին իր դարաշրջանի նուազ [illegible] ցիչ կռիւներու շարժանքով [illegible] կայն, այդ ահաւոր աշխարհա[illegible] զոր մենք ապրեցանք, աւելի [illegible] միանգամայն, աւելի [illegible] կան [illegible] դում մը պէտք էր ժայթքեցնէր [illegible] պէս ու պատերազմին — այս [illegible] արժանիքները յանձնի միացած [illegible] անձին մէջ, ինչ որ հազուադէպ [illegible] բաղդ էր արհեստաւոր — [illegible] րու շրջանին — այս անգամ [illegible] բոլորին սիրտ[illegible], իրենց [illegible] նը քաղերի [illegible] ու [illegible] [illegible] զլացումներէն ներշն[illegible] ուած։

.. Եւ սակայն, զանգուածներ շուտ կը փոխուին, որովհետեւ [illegible] կ'երիտասարդանայ [illegible] նակը։ Բեմին վրայ երեւան [illegible] նոր սերունդներ, որոնք [illegible] նետուն կատարուածին [illegible] թեանը մէջ, բնականօրէն [illegible] դէպ ի ըմբոստացում մը՝ իրենց [illegible] նիքներուն դէմ, արկածներու [illegible] են եւ, ասա՛ղ, կը կրեն, բոլոր [illegible] դոց նման, այն դէշ բնազդները [illegible] րոնց վրայ այնքան յաջողութեամբ յոյս դրին 1914ի դրդիչները [illegible] ծրագիրներու իրականացման [illegible] մար։

Ինչ որ ալ ըլլայ, այս անգամ [illegible] պատերազմի դրդիչներուն պիտի [illegible] ուի նուազ դիւրին ձանք մը [illegible] դամ, մենք պիտի կասեցնենք [illegible] կառքին անիւները, ու անոնք [illegible] ւոր պիտի ըլլան դիմելու անդր[illegible] ուած միջոցներու՝ կաշառելու [illegible] մար ժողովուրդները եւ [illegible] համար անոնց զատողութիւնը։

Բոլոր անոնք որ պարտք կը [illegible] փրկել իրենց երկիր եւ Եւրոպայի [illegible] շակոյթը, բոլոր անոնք որ կրնան [illegible] ջատել կեանքը՝ իր մտաւոր [illegible] թեան իրաւունքէն, բոլոր անոնք [illegible] կը սորվեն, կը մտածեն, եւ [illegible] լով իրենց անձը, ունին [illegible] թեան եւ արդարութեան սէրը [illegible] անոնց մէկ պարտականութիւն [illegible] կուտայ ներկայ կացութիւնը, [illegible] խաղաղութեան համար [illegible] սինըն՝ ճանչնալ պատերազմին [illegible] նոր պատճառները ու պայքարիլ [illegible] նոնց դէմ, պայքարիլ տագնապի [illegible] մարդային սպառնալիքներուն դէմ [illegible] բերայ քաղաքացիներուն աշխար[illegible] կալութեան եւ իրենցմէ խարդախ[illegible] րուն ոչ նուազ տկարութեանը [illegible] Ո՛վ որ կ'աշխատի խաղաղութեան [illegible] մար, այսօր, այլ եւս, չի կրնար [illegible] արդարութիւններ ընելով [illegible] պարտականութիւնը կ'ըմբռնէ անձ[illegible] պէս ու սեփական միջոցներով կազմ[illegible] կերպելուն մէջ։

Եւրոպան, յետ այսու, աշխար[illegible] մէջ իր կեանքը պիտի շարունակէ [illegible] այն իբրեւ միութիւն մը։

Եւրոպական այս միութիւնը [illegible]

Կարդացէք եւ Տարածեցէք
«ՅԱՌԱՋ»ը

րու մէջ գոյութիւն ունի, արդէն: Բոլոր Եւրոպացիները կը կռուին մանուան վտանգը, որ կը սպառնայ իրենց երկրամասին: Բոլորը կը զգան որ իրար դէմ կը մղուին: Բոլորը կը գտնուին իրենց վէճերէն ու պատրաստ գտնուին իրենց վէճերէն ու պատրաստ են ամենափոքր գժտութիւնը Եւրոպային դէմ դաւաճանութիւն մը նկատելու:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ

60 ԴՊՐՈՑ ԵՒ 5000 ԱՇԱԿԵՐՏ

Ամերիկահայ գաղութին մէջ, անցեալ դպրոցական տարեշրջանին՝ գոյութիւն ունեցած են մօտ 60 դպրոցներ՝ 5000է չափ երկսեռ աշակերտներով եւ 100 ուսուցիչներով: Այս դպրոցներուն վրայ մէկ տարուան ընթացքին ծախսուած է 30,000 տոլար:

Այս 60 դպրոցներէն միայն 10ը հիմնուած են Ուսումնական Խորհուրդի կազմութենէն յետոյ, առաջնորդի մասնաւոր ջանքերով: Մնացած յիսուն դպրոցները հիմնուած են տեղական ջանքերով, իրարմէ բոլորովին անկախ.

Ամերիկահայ Առաջնորդարանի արած մէկ վիճակագրութեան համաձայն, ամերիկահայ գաղութը, բաց ի Քալիֆորնիայէն, բաղկացած է 151140 անձէ: Եթէ, մարդ գլուխ մէկական տոլար տարեկան տուրք մը սահմանուի, առիկա լիովին պիտի բաւէ մեր նոր սերունդի հայեցի դաստիարակութեան գործը Ամերիկայի մէջ ներկայէն անհամեմատ աւելի գոհացուցիչ վիճակի մը հասցնելու համար:

Ամերիկահայ Առաջնորդարանի կողմէ կազմուած է Կեդրոնական Ուսումնական Խորհուրդ մը: Այս Խորհուրդ մարմինը սահմանած է՝ ա) Վերին հսկողութիւնը ամերիկահայ դպրոցներու վրայ. բ) Կազմական կանոնագրի մը պատրաստութիւնը՝ ծրագիրը համար իր եւ դպրոցներու, ինչպէս նաեւ հոգաբարձութեանց եւ ուսուցիչներու միջեւ յարաբերութիւնները. գ) Ուսումնական ծրագրի մը մշակումը՝ բոլոր կարելիութիւն միօրինակ ձեւի մը տակ դնելու համար նոր սերունդի հայեցի դաստիարակութեան գործը. դ) Տեղական պայմաններու համապատասխան հայերէն լեզուի եւ ազգային պատմութեան դասագրքերու հրատարակութիւնը:

ՀԱՐԱՒ. ԱՄԵՐԻԿԱ

Փոռձանք մը

ԴԵՐԱՍԱՆ ԶԱՐԻՖԵԱՆԻ ԳԼԽՈՒՆ

Դերասան Յովհաննէս Զարիֆեան, որ այս գարնան մեկնեցաւ դէպ ի Հարաւային Ամերիկայի հայ գաղութները Պրազիլիա, Ուրուկէյ եւ Արժանթին — ներկայացումներու շարք մը տալու համար, ճամբու անակնկալ դժուարութիւններ ունեցած է Պրազիլիոյ ներքին պատերազմներու պատճառաւ:

Գ. Զարիֆեան հետեւեալը կը գրէ այս մասին.

—Անագին դժուարութիւններէ վերջ եւ ամերիկեան հիւպատոսին շնորհիւ խաբնալ մակոյկով մը յաջողեցայ դուրս ելլել Ռիօ տը Ժանէյրօ, Պրազիլիոյ մայրաքաղաքը: Երկիրը պատերազմի մէջ էր եւ ես վեց շաբաթ փակուած էի քաղաքի մը մէջ: Առողջ եմ եւ հանգիստ, բայց նիւթական մեծ վնասներ կրեցի: Ամբողջ երեք ժամ

թուով 300 հոգի կեանքի եւ մահու կռուիլը մղելէ ետք՝ բաց ծովի վրայ հասանք ամերիկեան զրահաւորը: Այժմ երջանիկ եմ եւ բախտաւոր որ ազատեցայ այդ դժոխքէն: Սարսափի մղձաւանջը տակաւին կը հալածէ զիս.

Ռիօ տը Ժանէյրօյէն գրուած բաց նամակէ մը կը պարզուի թէ Գ. Զարիֆեան վերջապէս յաջողեր է նաւարկել դէպ ի Մոնթէվիտէօ, Ուրուկուէյ

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ

«Մշակոյթի օր»ը Սօֆիայի մէջ

Հոկտ. 9ին Սօֆիայի Մեսրոպեան ճեմարանին մէջ, ներքին հանդէսով մը տօնուեցաւ «Հայ Մշակոյթի Օրը», որ միաժամանակ ընտրուած էր ճեմարանի Օր:

Վարժարանի ուսուցիչներէն Ընկ. Յովհ. Տէվէճեան բացաւ հանդէսը վեր առնելով օրուան նշանակութիւնը եւ հրաւիրելով երկսեռ աշակերտութիւնը որ մասնաւոր եռանդով նուիրուի իր մայրենի լեզուին, այսպէս վառ պահելու համար հայ մշակոյթի ճրագը.

Ընկ. Ց. Տէվէճեանի բացման խօսքէն յետոյ բանախօսեց վարժարանին տնօրէնը, Գ. Գէորգ Մեսրոպ, որ գեղեցիկ ճառով մը բացատրեց Թարգմանչաց տօնին ու «Հայ Մշակոյթի Օր»ուան նշանակութիւնը, մի առ մի յիշատակելով մեր թարգմանիչներու՝ Ս. Մեսրոպի, Եղիշէի, Խորենացիի, Դ. Անյաղթի, Նարեկացիի, Շնորհալիի եւ Լամբրոնացիի դիմագծութիւնը եւ անոնց կատարած գործը.

Ցետոյ խօսեցաւ վարժարանի պուլկարերէն լեզուի ուսուցիչ Գ. Շիվաչէվ, որ թելադրեց աշակերտութեան սերտօրէն կապուիլ հայ մշակոյթին եւ աշխատիլ սրբութեան նման պահել ու պահպանել ազգային արժէքները:

ԶԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Դասաւոր վերակառն

ՎԻԷՆ, 16 հոկտ. (Սեփ. Թղթ.)—Ինչպէս գրած էի անցեալ անգամ, հայ փոքրիկներու գիշերային դասընթացքը սկսաւ հոկտ. 3ին, այս տարի աւելի լաւ հիմերու վրայ դրուած:

Մեր գաղութը, եթէ մխիթարական կողմ մը ունի, այն ալ նորահաս սերունդին մայրենի լեզուն սորվեցնելու խնդիրն է: Ահա երեք տարիէ ի վեր ամուր փարած են այս փրկարար գործին:

1930ի սկիզբն է որ Վիէնի երկու շրջաններուն, Փոն Թ'էվէկ եւ Խարպէզէնի մէջ, ուր ամփոփ կ'ապրին հայերը, հիմը դրուեցաւ գիշերային դասերու: Խարպէզէնի մէջ նախաձեռնութեամբ Նէմէսէկի Հայր. Միութեան, իսկ Փոն Թ'էվէկի մէջ, ազգ. միութեան: Սկիզբները շաբաթական 4 ժամ էր, հետզհետէ բարձրացաւ, եւ այսօր գրեթէ 8—10 ժամի վերածուած է: Խարպէզէնի շրջանին մէջ, երկու տարի շարունակ դասաւանդութիւնները վարեց օրիորդ մը, 250 ֆրանք ամսականով: Այստեղ կը յաճախեն աւելի քան 30 փոքրիկներ: Իսկ, Փոն Թ'էվէկի շրջանին մէջ, ազգ. միութեան անդամները՝ Ս. Մկրեան եւ Հ. Յակոբեան, վարեցին երկու տարի շարունակ, ձրիաբար: Այս տեղ եւս կը յաճախէին մօտ 60 փոքրիկներ, որոնց տարիքը —երկու շրջաններուն մէջ ալ— 7—14 է:

1931ի վերջերը Խարպէզէնի օրիորդը իր ուսուցչութեան պաշտօնէն ձգեց պաշտօնը, եւ երկու շրջանները իրարու հետ համաձայնելով, Լիոնէն հրաւիրեցին իրրեւ ուսուցիչ Ընկ. Արամ-Դասոնէն, երկու շրջաններու դասաւանդութիւնները վարելու համար: Փոն Թ'էվէկի մէջ եւս ամսական չնչին տուրք մը հաստատուեցաւ երախաներու համար, եւ գործը շարունակուեցաւ յաջողապէս, երեք օր մէկ շրջանին մէջ, իսկ երեք օր միւս շրջանին մէջ, մինչեւ այս տարուան օգոստոսի վերջերը: Սեպտեմբերի մէջ, Ընկ. Դասոնէն մեկնեցաւ Փարիզ, ստանձնելու Փարիզի Գիտակից հասարակութիւնը, որ երեք տարի շարունակ գուրգուրանքով պահած էր այս նուիրական գործը, չէր կրնար թափուած ճիգը հովին յանձնել: Եւ ամիջապէս դիմեց Կ. Խաչի մասնաճիւղին միջոցաւ Փարիզի շրջ. վարչութեան, որ պաշտօնավեց ուսուցչուհի մը. Օր. Ռ. Գարակէօզեան:

Օր. Ռ. Գարակէօզեան, Վիէն գալէ առաջ, չէր գիտեր թէ արդէն երբորդ տարին է որ գործը կը շարունակուի, եւ կը կարծէր թէ շատ դժուարութիւն պիտի քաշէր Ա. Բ. Գ.ի վարժեցնելու համար: Բայց երբ իմացաւ, որ իրմէ առաջ արդէն դժուարութիւնները հարթուած են, եւ երախաները բաւական գրել-կարդալ գիտեն, շատ ուրախ եղաւ թափուած աշխատանքին համար:

Նոր վարժուհին պաշտօնի կոչուած է համեստ թոշակով մը, որուն մէկ մասը Կ. Խաչի մասնաճիւղը կը վճարէ Շրջ. վարչութեան հետ, իսկ մաս մըն ալ երախաներու ծնողներէն կը գանձուի: Ինչպէս բաժ. յատկացուած թոշակը շատ համեստ է, եւ հաւքիւ թէ իր միակ սնունդին կը բաւէ, բայց՝ Օր. Գարակէօզեան գոհ է, իր սիրած ասպարէզին մէջ պիտի աշխատի:

Ուրեմն, գիշերային դասերը պիտի շարունակուին երեք օր մէկ շրջանին եւ երեք օր ալ միւս շրջանին մէջ, շաբաթական 6—7ական ժամ: Իսկ հինգշաբթի օրերն ալ, երբ տեղական դպրոցները փակ են, ազգային պատմութիւն, երգեր, պարեր եւ նման կարեւոր բաներով կը պարապին:

Խարպէզէնի շրջանին համար, երեք հոգինոց հոգաբարձութիւն մը կազմուած է: Իսկ Փոն Թ'էվէկի շրջանին մէջ ազգ. միութիւնը կը հովանաւորէ, եւ միեւնոյն ժամանակ, Միութեան ատենապետ Գ Ս. Մկրեան, կ'օգնէ դասաւանդութիւններու պահուն:

Այս շրջանին մէջ, ինչպէս վերը յիշած եմ, կը յաճախէին մօտ 60 փոքրիկներ, բայց թուականէս 4—5 ամիս առաջ, ռամկավարները, չար նախանձէ դրդուած, երախաները բաժնեցին, նոր դասընթացք մը բանալով իրենց Ակումբին մէջ, եւ գործը յանձնելով պատահական մարդու: Այդտեղ կը յաճախեն այսօր մօտ 20 25 երախաներ:

Վիէնի գիտակից հասարակութիւնը, շատ լաւ գիտէ, որ (իրենք եւս գիտեն) իրենք ալ թէ համաշահախնդրօրէն հրապարակ եկան, այլ չարամտօրէն, քանդիչ ոգիով. բայց չյաջողեցան, որովհետեւ այս դարձը, դրուած է ամուր հիմերու վրայ եւ ունի իր կողքին հայրենասէրներու բազմութիւն մը:

Ուրիշ առթիւ մանրամասնութիւններ՝ դասաւանդութեանց եւ երախաներու ուսման ատտիճանի մասին:

Գալ-Աղբիւր

Մէկ ձայն եւս

ՄԱՐՍԷՅԼ. (Սեփ. Թղթ.). — Մարսէյլը իր արուարձաններով 30 հազարնոց գաղութ մը կը հաշուէ

Արուարձանները անցեալներէն քանի տարուան մէջ մեծ ջանքերով հիմնեցին իրենց սեփական մատուռ-մանկապարտէզները, որոնց համար իր ժամանակին արժանի գնահատանքները կարդացինք եւ լսեցինք:

Արուարձաններէն միայն Գօմօնն էր որ իր սեփական շէնքը չունէր. Թէեւ կը խլրտէր, բայց նախանձով: Քանի մը անգամ գրուեցաւ «Յառաջ»ի մէջ, բայց կ'արժէ անգամ մը եւս պատմել թափուած աշխատանքը: Մօտ վեց ամիս առաջ, Թաղականութիւնը, արուարձանը իր շրջակայ թաղերով, ընդհ. խորհրդակցական ժողովի մը հրաւիրեց, եւ անդամին վրայ դրաւ սեփական շէնքի մը պէտքը: Երկու յաջորդական ժողովներով որոշուեցաւ անպայման սեփական մը ունենալ եւ ազատիլ տարեկան 4000 ֆրանքի վարձքէն: Առ այս ընտրուեցաւ հանգանակիչ յանձնախումբ մը, ժողովուրդէն դրամ հանգանակելու համար:

Յանձնախումբը մեծ հաւատքով լծուեցաւ գործի. աշխատեցաւ անհանգիստ: Երկու ամսուան մէջ կրցաւ հանգանակութեան գումարը հասցնել 25 հազար ֆրանքի, եւ մասնաւոր հրաւէրով մը, թաղերը ժողովի կանչեց եւ հաշուեցոյց անոնց իր աշխատութեան արդիւնքը:

Թաղեցիները՝ գոհ հանգանակիչ յանձնաժողովի գործունէութենէն, լիազօրեցին զայն նոյն գործի վրայ. գնել հող մը, կառուցել շինարար աշխատանքները իր հսկողութեան եւ պատասխանատուութեան տակ: Յանձնախումբը քաջալերուած իր վրայ եղած վստահութենէն, յանձն առաւ իր կարելին ընել, կրկին անցաւ գործի, գնեց թաղերու կեդրոնը 771 քառ. մեթր հող մը եւ սկսաւ մատուռ-մանկապարտէզի շինութեան: Շնորհիւ որոշ հայրենակիցներու գիշեր ու ցերեկ կամաւոր եւ ձրի աշխատանքին, հրաշքը գործուեցաւ: Բառացիօրէն հինգ օրուան մէջ 18 մեթր երկայնքով եւ 11 մեթր լայնքով շէնք մը ունեցանք: Հիմա, ժողովուրդին կը մնայ գուրգուրալ անոր վրայ, ամէն խնայել անոր յառաջդիմութեանը համար:

Օծումը տեղի ունեցաւ Հոկտեմբեր 9ին. ինչպէս գրուած էր: Հանդէսը տեւեց մինչեւ կէսօր: Ամէն բան լաւ անցաւ. միայն գիտելի էր մատաղի բաշխման անկանոնութիւնը: Ժողովուրդին մէկ մասը մատաղ չստանալուն համար, վշտացաւ Ուրեմն, երաց մը եւս, տարագիր աշխատաւորներու ձեռքով:

Հոկտեմբեր 10ին բացուեցաւ դպրոցը: Ունի երեք պաշտօնեաներ: Աշակերտներուն թիւը 150ի կը հասնի:

Մեր ջերմ շնորհաւորութիւնները հանգանակիչ յանձնաժողովին եւ Թաղ. խորհուրդին, իրենց կատարեալ յաջողութեան համար եւ յաւ բարանութիւն:

Ճիգունի

ՄԱՄՈՒԼ

Ո՞ՒՐ Է ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

Այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, «Ցուտաքեր» դիտել կուտայ, պարզելով Գերմանիոյ, Իտալիոյ եւ ուրիշ երկիրներու երիտասարդութեան վրայ թափուած աշխատանքը (10 հոկտ.).

— «Այս բոլոր շարժումները որ եւ է արձագանգ չեն գտներ հայ երիտասարդութեան մէջ: Չկայ որ եւ է խլրտում հայրենիքի շուրջ եւ հայրենիքի համար: Գաղութներու մէջ աճող հայ նոր սերունդը անխառն հայրենասիրութեան զգացում չունի: Ան գինք ո՛չ պարտական կը զգայ (իր ցեղի չորսհազարամեայ պատմութեան առջեւ) եւ ոչ իրաւատէր (իր բռնագրաւուած հայրենիքի նկատմամբ): Կարծես խզուած է կենդանի կապը հայրենիքի եւ իր որդիներու միջեւ. հայրենասիրութիւնը կարծես դադրած է համապարփակ ու նուիրական կրօնք մը ըլլալէ հայ երիտասարդութեան համար:

Չկայ երիտասարդական որ եւ է շարժում, որուն այս կամ այն ձեւով հայ երիտասարդը մասնակից ըլլայ, կա՛մ ուղղակի՝ սեփական կազմակերպութեանց միջոցով, եւ կա՛մ միջնորդաբար՝ օտարազգի կազմակերպութեանց անդամակցելով:

Ազգերու բոլոր ձեւերը հող կը գտնեն հայ երիտասարդութեան մէջ. մարզական բոլոր ձեռնարկները իրենց հետեւորդներն ու կազմակերպութիւնները կ'ունենան. գրական, գիտական ու գեղարուեստական բոլոր շարժումները այս կամ այն չափով շունչ ու ոգեւորութիւն կը բերեն: Հայ երիտասարդութիւնը լուռ է միայն այն ատեն, երբ ընդհանուր շարժ կայ յանուն հայրենասիրութեան: Լուռ է ու անտարբեր, որովհետեւ ո՛չ հուր ունի իր հոգիին մէջ եւ ոչ ցեղային խնկալ իր մտքի հորիզոններուն վրայ. Կարծես հայրենադուրկը ուրիշն է եւ ոչ ինքը. կարծես իր չորսհազարամեայ հայրենիքը խլած են ուրիշէ եւ ոչ իրմէ: 1915էն առջին, տարագրութեան 17 տարիներուն չստեղծուեցաւ հայ երիտասարդութեան մէջ միութիւն մը, կազմակերպութիւն մը, որ իրեն նպատակ դնէր բացառաբար ծառայութիւնը հայրենիքին եւ անոր ազատագրութեան նուիրական գործին: Չծառայեցաւ հոսանք մը, որ ինքնաբուխ պոռթկումով, հզօր ու վարակիչ շունչով յանուն երիտասարդութեան հնչեցնէր նուիրական կոչը ի լուր Հայաշխարհի — «Մայր Հայաստանը ամէն բանէ վեր, ամէն բան Մայր Հայաստանի համար»:

Ազա՞տ է, անկա՞խ է մեր պաշտելի հայրենիքը, որ այսօր Թուրք բռնենիի թաթին տակ կը գտնուի:

Եթէ գերի է, եթէ շղթայուած է, ապա ո՞ւր են հայրենասէրները:

Ո՞ւր է հայ երիտասարդութիւնը»:

Կեանքը Լիոնի մէջ

ԼԻՈՆ (Սեփ. Թղթ.). — 8-10 տարի առաջ, հիմակուան պէս ոչ ընտանիք կար, ոչ ալ դպրոցական տարիք ունեցող մանուկներ: Այս 8-10 տարուան մէջ ամէն ինչ փոխուած է, հայ ժողովուրդը աճած ու բազմացած է: Հոծիւրաւոր դպրոցական մանուկներ ունինք, որոնք բոլորն ալ կը յաճախեն տեղական դպրոցները

Արաբկիրի Հայր. Միութիւնը վարձելով սենեակ մը, վերածած է դպրոցի, ուր շաբաթը երկու անգամ երեկոները հայերէնի դասեր կը տրուին: Դպրոցը 1931 Մայիսէն մինչեւ 1932 Յուլիսի վերջերը կանոնաւորապէս շարունակուած է: Երկու ամիս արձակուրդէն վերջ, այսօր կրկին վերաբացուած է: Արաբկիրի փոքրութեան պատճառով, հազիւ թէ կարենան ընդունիլ 35էն 40 աշակերտներ: Ծնողները նախանձախնդիր են իրենց զաւակներուն հայեցի դաստիարակութեան: Ո՞ւր էր որ միւս Հայր. Միութիւններն ալ օրինակ առնէին Արաբկիրի Հայր. Միութենէն: Սենեակ մը վարձելը խոշոր գործ մը չէ, եթէ քիչ մը կամք ընեն:

Լիոն ունի 8 խոշոր հիւանդանոցներ, Hôtel-Dieu, Charité, Antiquaille, Croix-Rousse, Perron (Oullins), Debrouse եւ Villeurbanneի հիւանդանոցները: Իսկ Monplaisirի մէջ աւարտելու վրայ է հաստատութիւն մը, որ կոչուած է ըլլալու մեծագոյն հիւանդանոցը.

Այս հաստատութիւնը ամէն տեսակի հիւանդ պիտի կրնայ ընդունիլ, իսկ բժշկական վարժարանը պիտի հաստատուի քովը:

Մտէք որ եւ է հիւանդանոցի մը սրահներէն մէկուն մէջ, 35-40 անկողին ունեցող սրահի մը հիւանդներուն մէկէն մինչեւ չորսը հայեր են: Եթէ մեր համրանքը բաղդատութեան դնենք մէկ միլիոն համրող Լիոնի ժողովուրդին հետ, պիտի տեսնենք որ մեր հիւանդները խոշոր մաս մը կը կազմեն, չհաշուելով արկածի պատճառաւ հիւանդանոց մտնողները: Դժբախտաբար մեր հիւանդներուն մեծագոյն մասը թոքախտաւորներ են, եւ... երիտասարդ:

Croix Rousseի հիւանդանոցի սրահներէն մէկուն մէջ հայ մը գտնելու յոյսով, մայրապետին «Ժան» մականիւով անուն մը կը հարցնեմ: — «Հա՞յ է ձեր հարցուցածը», — կը պատասխանէ ինծի ու զիս կ'առաջնորդէ մահճակալի մը քով: Հայ աղջիկ մըն է, հազիւ 20-22 տարեկան: Չեմ ուզեր իրականութեան հաւատալ, ըսելով որ թոքախտ է: Հայ ըլլալս կիմացնեմ, ուրախութիւնը կը հարցնեմ: Շատ կ'ուրախանայ. եւ կ'ըսէ որ բժիշկները ըսած են թէ քիչ մը պաղ են առեր. ամառները քիչ մը հանգիստ պէտք է ընեն եղեր.:

Աչքի առջեւ բերելով այս բոլորը, պիտի թելադրենք մեր հայրենակիցներուն որ իրենց առողջութեան չափազանց հոգ տանին, սրնուեր, քանի թէ հանգիստի տեսակէտով: Վերջապէս ամէն մարդ պէտք է իր անձին բժիշկը ըլլայ: Կը կարծենք որ առողջապահական թուցիկները լաւ գեր կը կատարեն. եթէ մէկ երկու ամիսը անգամ մը ցրուենք ժողովուրդին մէջ: «Մարանաթա» թերթը հազիւ փրկութեան համար շարունակ թուցիկներ կը բաժնէ ժողովուրդին մէջ: Մենք ալ մարմնի փրկութեան համար թուցիկներ բաժնենք:

Մ. Յ. Պետրոսեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (25)

ԱՐԵ՜Ւ, ԱՐԵ՜Ւ...

Ձեռնեցայ առողջութենէն, կեանքի քաղցրութենէն, աշխատանքէն եւ աղուոր ու օգտակար օրերու կարելիութենէն Կորսուած նախադասութիւններով համոզել աւելի յիշեցնելու ջանքով:

Կեցուց զիս:

— Խօջայ, մարդասիրութիւն, եղբայր, դրախտ մ'ա՛... մը ծովէն այս ամպերը, ըսաւ, առաջին անգամ ըլլալով ժպիտի նմանող ակօս մը վերի շրթունքին բացուցած:

Կրկին քարացուց դէմքը: Եւ,

— Մոռէ ըսէ, ըսաւ, խօսինք հանդարտութեամբ:

Վերջալոյս էր: Արօտառեղեններէն վերադարձող կովերուն հոտը օդին մէջ: Մժեղներ:

Գիւղին իրիկնային շշուկները, առյլերուն ու գոմերուն ծղրտոցները: Ձանգակին մէկ ժամ կար տակաւին:

— Մոռէ ըսէ, ես անցնող մեծ պատերազմը ոչ միայն լսեցի, տեսայ, այլ եւ ըրի: Ինչո՞ւ ըրի, կամ ինչո՞ւ չըրի, ասոնք հարցումներ են որոնց սանաթօրիայի մը մէջ, թոքախտաւոր կուրծքերու տակ ուրիշ նշանակութիւններ կ'առնեն. պակաս կամ աւելի պատասխաններ կը ստանան: Ուստի անցնինք այս էջը: Սակայն անցնելէ առաջ ըսեմ թէ՝ եթէ մարդը ամէնէն դժնէ կենդանին ըլլար, նման մէկ պատերազմ պիտի բաւէր հարիւր տարիով, ամօթահար՝ գիրար մոռնալու: Ես չեմ հաւատար պատերազմներէն յետոյ ծնած սէրին, իրերահասկացողութեան: Խորշանքի՛ն. այո՛.. Թերեւս. չգիտեմ Ինչի կը հաւատամ արդէն. Այս էջն ալ անցնինք. վերջակէտ չունի:

«Պատերազմեցայ չորս տարի, հալածող բախտով մը գրեթէ միշտ առաջին գծերուն վրայ: Վայրագութիւնը իր ամէն ձեւերուն մէջ, ամէն երեսներով կրճանչեց: Տիրող թէ տիրուող հաւասարապէս գանելի են: Եւ ապրեցայ սպաննելով, մաս առ մաս սպաննուելով, անբանանալով: Գործեց գառնալով: Իրաւունք, հայրենիք, ճշմարտութիւն, ընդդիմադիր իրերն պաշտպանող մարմինը միացուց հրացանին գնդակին, անոր պայթումին ու աւերին. Ու եթէ վերջ ի վերջոյ ընկճող յոգնութիւնն ու զզուանքը այդ ընթացքին չստիպէ բանալու կուրծքը ալացող գնդակներուն, փնտռելու մահը, առիկա եղաւ սեւեռուն գաղափար, անդունդին վրայ զիս հաւասարակշռող պատկերը կնոջս ու աղջկաս

«Կայանէ կայան, հինգած, ձեռքէ ձեռք անցած հագուստի նամակները, 5—6 ամիսն անգամ մը քանի մը օրով այցելութիւնները, յոյսէ, հոգիի սնունդէ աւելի բան մըն էին: Ապրելու յամառութիւնս կեանքին սէ՞րն էր: Թող բացատրեն ինչպէս ուզեն. ես զատելու ժամանակ չունեցայ կարծեմ: Թշնամիս կը լսէի, վառոդ կը շնչէի ու մահ կը տեսնէի միայն: Ո՛չ, վախ չէր այլ եւս, ընդհանուր առմամբ. ուրիշ էր. զզուանք. զզուանք...

«Ե՞րբ կը լրանար: Արդեօք կը վերջանա՞ր: Խորթացած, ապուշ հարցում: Ի՞նչ: Ի՞նչ զինով ալ ըլլար: Հերոսութիւն ու փառք, նաեւ ազատութիւն բառեր էին միայն անլի, զարշելի: Ո՞ր բուռնցքն է որ չի վարժուիր ատելը հարուածել. Կամ ձգել որ բաց աղիքներու վրայ թղթախաղ խաղան: Կամ այդ կուրացնող, խլացնող, ամէն բան զգացումներն ալ անորոշացնող խառնակութեան մէջ, ձայնի մը ունկնդիր, մեքենայաբար ձայնէն, ոչխարանման: Այսպէս էր: Թող չասեն:

«Եւ եղաւ: Ցաղթութիւն: Որմէ՞. ո՞ր կողմը: Դարձեալ անիմաստ խօսք այս պատերազմի դաշտին վրայ, ուր ինկած ու կանգուն մահ կը հեւան:

«Ցնցեցին: Կ'ըլլար անկարելին: Վերջը. Գինադադար:

«Այս ծերացած վերադարձը: Գիտակցութիւնը՝ կանգուն առնելու զարմանալի գոյութեան: Գոհ ու պարապ մարդը: Հոգով ու ձեւով գիտակով չկերակրուած մարմին տառմները:

«Եւ հարկ էր կլլել մոզը: Արթնալ՝ կաշկանդող քունի մը մէջ: Նայիլ երկմտանքով կեանքին որ իմս էր, մեր եղեր էր եւ որ կը հաճէին վերադարձնել:

«Բարեկամ, այսպէս, ազնիւ, գինովութեամբ ու երգով փրփրուն օր մըն էր, երբ ալ գրեթէ համոզուած ու հպարտ հերոսի մը պատկերին, ու գէթ ուրիշներուն աչքերուն մէջ յաղթութեան փառքը տեսնելէն յետոյ, եկայ ու իմ չէմքէս ներս ասեր ու աւերակ, պարտութիւն ու անպատուութիւն առաջայ:

«Կինս մեռեր վերադառնալ: Ես քայլ պրած էի ըսաւ: Քո՛ւրը: Կը ապէր. բողկոյէն յետոյ: Ծէրը է դժուարութիւններ ունեցած էին: Բայց աղջիկս, ու անկէ յետոյ աղջիկս հեղեղը մոռցնել ատած էին ինծի: Ես կը սիրէի զինքը: Մեռեր: Բաւական փափուկ չէր եղած եւ ոչ ալ վարպետ սիրող մը: Ի՞նչ կրնայի ըլլալ սպանդանոցէն վերադարձին: Եթէ վերադառնայի: Մինչ երկար տանէ իվեր տատապած գլուխս կոտոշատուրուած էր: Մեռեր: Սարսափեցաւ ձեռքս սեղմել. երեւնալ:

«Եւ խօսքերուս հետ արցունք կար: Ոչ մէկ ատեն չէի զգացած սիրող սրտի մը, կնոջ գուրգուրանքին պէտքը: 12 տարու աղջիկս խնդրեցի: Անօգուտ.

«Գեղեցիկ էր այդ օրը, հէ՞... յաղթութեան ու կեանքի: Եւ գեռ կ'ըսեն որ բնախօսօրէն թոքախտ մը վիպական ըլլալու հակամէտ է... բայց հապա իրականութեան վիպականութի՛նը ..

«Պատերազմի «վերջին օրերուն» մեր դիրքերէն կարգի ամպ մը անցած էր: Անկարեւոր: Սակայն բաւական «վերադարձէն» յետոյ իր աւերը զգացնելու: Մէկ փոսէն միւսը կարկինի քայլ մըն է յաճախ: Վիշտին հետ մեծցաւ, զիս անկողնին կապող համեմատութիւններ առաւ: Դարձայ «Մեծ վիրաւորը», երկու նախորդ ալիններուս հետ:

«Լրացա՞ւ այսքանով: Ո՛չ. Աղջիկս ունէի: Ամէն բանս: Բայց աւա՜ղ, աւա՜ղ: Ան ալ շատ նման էր իր մօրը, — հայրիկ ըսաւ, լաւ կ'ըլլայ հիւանդանոց մտնես, սիրելի հայրիկ, քեզի համար, ինծի համար, չէ՞... — Իրաւունք ունէր: Մօրը ձայնը, մօրը ժպիտը: Զիս հիւանդանոցի խնամքին ձգած, գնաց մօրը. գէ՛հ չգիտեմ ուր...:

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԵԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

Փարիզ եւ շրջակայքները

Յ. Դ.

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ է Գամբէօ-Բօյանի Արծիւ խումբի դասախօսութիւնը։

ՇԱՎԻԼԻ Արդարութեան խումբի ընկերական ժողովը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, 20 Ave. Ville d'Avray-ի սրահը։ Զեկոյց կ. Սասունիէ։ Բացակաները պատասխանատուութեան պիտի ենթարկուին.

ՍԱՐՍԷԼ Առնուվիլ ենթակոմիտէն սարպազօրէն ժողովի կը հրաւիրէ Հրայր եւ Ռազմիկ խումբերու բոլոր ընկերները այս Կիրակի ժամը 3ին Առնուվիլ լէ Կոնէսի ծանօթ հաւաքատեղիին մէջ։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Քրիստափոր խումբին ժողովը վաղը-Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։ Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Վ. Փափազեան (Կամօ)։

ՏԷՍԻՆԻ Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Կիրակի ժամը 2.30ին, Դաշնակցութեան Տան ներքնայարկը։ Ներկայանալ անպայմանօրէն։ Բացակաները նկատի պիտի առնուին։ Իսկ ներկաներու թիւը օրինաւոր պիտի համարուի։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Սարսէլի մէջ 29 Հոկտ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ նախաձեռնութեամբ Հրայր խումբին եւ ցովանաւորութեամբ Սարսէլ-Առնուվիլ ենթակոմիտէին։

Պուլոյի մէջ
Հոկտեմբեր 30ին — Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

Պուլվար Օսօ (Մարսէյլ) Այս Կիրակի կէսօրէն վերջ ժամը 2.30ին

Կարտան Այս Կիրակի կէսօրէն վերջ ժամը 2.30ին

Ս. Անթուան Այս Կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին
Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն։

Սէն Շամօնի մէջ Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին
Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Սէն Ք'էթիէնի մէջ
ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ԼՈՒԱՐԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ
Այս Կիր. կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Սալ տը Հարմոնիի շքեղ սրահին մէջ
Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Վիէնի մէջ
Այս Կիրակի օր։ — Կը խօսի՝ ընկ. ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ

Պէլֆօռի մէջ 30 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ
Կը խօսի՝ ընկ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՄԵԾ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ
Այս Շաբաթ իրիկուն
Մանրամասնութիւնները մօտ օրէն

ՅԱՅՏԱՐԱՐ

ՓԱՐԻԶԻ Համախարբերդցիական Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն Ֆլօրիայի վերնայարկը, 61 rue Mr. le Prince. Կը հրաւիրուին բոլոր անդամ եւ ոչ անդամ հայրենակիցները։ Կարեւոր օրակարգ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Կարապետ Սէմէրճեան (բուն անունը՝ Յակոբ Թաղէոսեան, Բէօթահեացի), որ ութը ամիս առաջ կը գտնուէր Լիոն հետեւեալ հասցէին, 28 rue Louis Blanc: Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Գ. Արշակ Գաբրճեանի, 12 rue Neuve de la Chardonnière, Paris (18)։

Այրի Տիկ. Տիրպայր Պաղտասարեան եւ Տէր եւ Տիկին Գ. Միքայեան խորին կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, անիրոջ եւ հօր՝

ՄԻՆԱՍ ՊԱՂՏԱՍԱՐԵԱՆի

գառնաղէտ մահը, որ տեղի ունեցաւ յետ երկարատեւ հիւանդութեան, Հոկտ. 17ին, Երկուշաբթի օր։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր, Հինգշաբթի, ժամը 1.30ին, Բօշէնի հիւանդանոցին մէջ։ Հանգուցեալին մարմինը պիտի ամփոփուի Վիլժիւիֆի գերեզմանատունը։

Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել։

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ
Հիմնադիր ԱՐՄԱՆ ԿՈԹԻԿԵԱՆ
STUDIO RUDOLF սրահին մէջ, 6bis, Rue Campagne Première, Métro Raspail

Ղեկավարութեամբ՝ Ա. ԿՈԹԻԿԵԱՆԻ եւ Ս. ԹՕՐՈՍԵԱՆԻ
«ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ»Ը
Այս Շաբաթ գիշեր ժամը 8-30ին, իսկ Կիրակի ցերեկ ժամը ճիշդ 3ին
կը ներկայացնէ ԵՐՎԱՆԴ ՕՏԵԱՆԻ **ՊԱՏՈՒԻ ՀԱՄԱՐ**
կը մասնակցին բոլոր լաւագոյն դերասաններն ու դերասանուհիները
Գիները են 3 եւ 5 ֆրանք
Տոմսերը վաղօրօք կարելի է ապահովել Հրանտ-Սամուէլի գրատունէն եւ բոլոր միւս սովորական տեղերէն։

Բեմադրութեամբ հռչակաւոր արուեստագէտ
ՌՈՒԲԷՆ ՄԱՄՈՒԼԵԱՆԻ

LOVE ME TO-NIGHT

(Սիրէ զիս այս գիշեր)

Ֆիլմը կը ներկայացուի ամէն օր ցերեկ եւ երեկոյ

Cinéma Ermitageի ՄԷՋ

55 rue Ponthieu (Ave. des Champs Elyséesի վրայ)

Ամէն հայ պէտք է տեսնէ այս ֆիլմը — Դիւրամատչելի գին

Հայերու ժամադրավայրը
ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ
61 Rue Monsieur le Prince. PARIS (6e)
Մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Danton 52—73
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ ԵՐՇԻԿԻ ԵՒ ԱՊՈՒԽՏԻ
ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՍԹԷՔԵԱՆ
16 ՐԻՒ ՏԷ ՊԼԱՏՐԻԷՐ, ՄԱՐՍԷՅԼ

Հայրենակից, եթէ կ'ուզես համով հոտով, թարմ եւ մաքուր երշիկ (սուճուխ) եւ ապուխտ ունենալ, տունիդ եւ վաճառատունիդ համար, ուղղակի դիմէ մեր վաճառատունը, ուր պիտի գտնես նոյն մթերք մը երշիկի եւ ապուխտի, մեր սեփական գործարանին մէջ պատրաստուած։ 5 Villa Chalet Rosier de la Platrière. St. Julien, Marseille.

Կը ծախենք մեծաքանակի գնով։ Անոր նմոյշ մը՝ ապուխտին քիլօն 11 ֆրանք, երշիկին քիլօն 12 ֆրանք։

Etude de Me BERNARD WAHÉ (ՊԷՕՐԷՔՃԵԱՆ)
(12 année)
Licencié en Droit de la Faculté de Paris
Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales
JURISCONSULTE
Droit Français et International Privé
18, Rue Dauphine, Paris (6e) — Tel Danton 73-97

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, [illegible] թարգմանութիւններ, անձամբ կը պաշտպանէ ատեաններու մէջ [illegible] նիւթերու ուղեւ, կուտայ certificats de coutumeներ, կը կատարէ [illegible] եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործերը [illegible]
Կ'ընդունի ժամը 5.30 — 6.30 եւ ժամադրութեամբ

E. TER-MINASSIAN
Export und import, Komissionen und Vertretungen

Ցանձն կ'առնէ կատարել Գերմանիոյ մէջ վաճառքը ծում նիւթերու (չոր պտուղ, աղիք եւ այլ ապրանքներ), ինչպէս նաեւ գնումը դարձեալ Գերմանիոյ, ամէն կարգի ապրանքներու

Կը ստանձնէ ներկայացուցչութիւնը առեւտրական, վաճառականական եւ արդիւնաբերական հաստատութեանց։

Հասցէ՝ Motzstr 29, Berlin W. 30, Allemagne.

ՋՆՈՐՀԱՍՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈՒԼՈՆԷԻ ՄԷՋ
Պուլոնէը սիւր Մէր 19 Հոկտ. 932

Վաղը առաւօտ ձեր ձկնավաճառին ծախած ձուկը որսացուած է այսօր։ Կերէք Պուլոնէը սիւր Մէրի թարմ ձուկը։

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ
96 R. Rivoli, մէթ. Շաթլէ։ Արտաք. եւ ներք. մեթոդ, գարմ. սրտնց եւ կանանց մորթի, սրեան հիւանդութիւն եւ վարակ։ Ամէն օր 9—12, 2—8. Կիրակի 9—12.

ԱՄԵՆԱՓՈՔՐ գրամագլուխը պէտք է հարիւրին 3 տոկոս բերէ ամիսը։ Roussel, 3 rue Pierre Haret Paris (9).

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Dameame, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ
վիրաբոյժ - ատամնաբոյժ
ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՖԱԳԻՒԼԹԷԷՆ
14 Rue Lagrange, PARIS (5)
ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՈՍԿԻ ՔՈՒՐՈՆԻ, ԳՈՒՐԾԻ եւ ԱՏԱՄՆԱՇԱՐ
Բերնի, լինդերու, ակռաներու խնամք եւ վիրաբուժ. գործողութիւն
Կ'ընդունի ամէն օր, ժամը 2էն 8, առաւօտները ժամադրութեամբ, Կիրակի եւ տօն օրեր 9էն մինչեւ կէսօր։
Métro St. Michel կամ Maubert-Mutualité

Նոր հասցէ
Տօքթ. ԽՈՒՊԷՍԷՐԵԱՆ
ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ
84 rue Blanche, Paris IX — Tél. Trinité 38-43
Կ'ընդունի ամէն օր ժամը 1.30էն մինչեւ 3.30, երկուշաբթի եւ Հինգշաբթի իրիկունները ժամը 8—9 եւ ժամադրութեամբ

AUTO ECOLE «MADELONE»
Ինքնաշարժ վարել սորվիլ փափաքողներուն հայերէն կ'ըսուի հայ մասնագէտի կողմէ։
Վարժութիւն եւ արտօնագիր (permis) խիստ կարճ ժամանակի մէջ։ Գին՝

1 դաս եւ քննութեան ներկայացում	50 ֆրանք
5 » » »	100 »
8 » » »	110 »
10 » » »	120 »
Յաւելեալ իւրաքանչիւր դասի	12 »
Միայն քննութեան ներկայացում	50 »

58 Boulevard de Belleville, Paris (20)

ԱՊՈՒԽՏԱԳՈՐԾ
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱԼԱԿԷՕՋԵԱՆ
Chemin de Loville par Allauch, MARSEILLE
Որ 40 տարուան փորձառութիւն եւ հմտութիւն ունի իր արհեստին մէջ, կը պատրաստէ առաջնակարգ եւ համեղ ապուխտ Կեսարիոյ համեմներով եւ ընտիր միսով։ Եթէ կ'ուզէք ճաշակել ամենալաւ ապուխտը, պէտք չկայ յանձնակատարներու։ Դիմեցէք ուղղակի իր հասցէին, գինը խիստ չափաւոր են։ 5 քիլօէն սկսեալ փոստի ծախքով կը ղրկուի ուզուած հասցէին։

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԵՒ ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ
71 rue du Fbg. St. Martin, Paris (10)
Tél. Botzaris 53-61 — Métro Château d'Eau ou Gare de l'Est

Գիտութեան վերջին մեթոտներով կը բժշկենք՝ վեներական ամէն տեսակ հիւանդութիւններ [illegible], մորթի, ըղեղի, ստամոքսի եւ կանացի հիւանդութիւններ։

Բժշկումը կը կատարուի X անդրմանիշակագոյն ճառագայթներով եւ ելեկտրականութեամբ։ Կը կատարենք մէզի եւ արեան տարրալուծում։

Կը խնամենք ատամի ամէն տեսակի հիւանդութիւններ։ Քուրոն՝ սկսեալ 100 ֆրանքէն, պրիճ՝ ամերիկեան սխտէմով։

Արժէքները շատ մատչելի։ Մասնաւոր զեղչ բանուորներու եւ չքաւորներու։
Դարմանատունը բաց է ամէն օր առաւօտեան 9—12 եւ 2—8։ Կիրակի եւ տօն օրերը՝ 9—1

ՈՍԿԵՐԻՉ - ԺԱՄԱԳՈՐԾ
ԵՐՈՒԱՆԴ ԿԻՐԱԿՈՍԵԱՆ
28, Րիւ տէ Տօմինիքէն — ՄԱՐՍԷՅԼ
Վաճառատանս մէջ բացառիկ եւ անհաւատալի զեղչերով կը ծախուին երաշխաւորեալ ոսկի, փլաթին, ադամանդ եւ ամէն տեսակ զոհարեղէններ։ Ապարանջան, օղ, ժամացոյց, շղթայ, եւ այլ զարդեղէններ։ Կը ստանձնենք արագ նորոգութիւններ։
Փոխ առ քրէտիներ կ'ընդունինք։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ — (2)

ԷՋ ՄԸ ԱՐԻՒՆՈՏ ԹՈՒԱԿԱՆԷՆ (1915)

Դաւաճանութեան սեւ մուրը թող քսուի անոնց ճակատին որ կը նահանջեն, եւ կ'ուրանան ձեր ցաւին անհուն խորութիւնը եւ աղեկտուր ողբը.

×

Այսպէս հայ ժողովուրդը աւելի քաշուած իր պատեանին մէջ, ահով ու դողով կ'անցընէր իր օրերը, անտարբեր էր դէպի կատարուածը։ Շատեր սիրտ չունէին այլ եւս գործի երթալու։ Օրէ օր երկիւղը աւելի կը սաստկանար. որովհետեւ բնազդով գիտէին թէ ինչ պիտի կատարուի։ 1895ի աղէտը տակաւին շատերու սրտին մէջ թարմ էր։ Այդ աղետալի թուականը իբրեւ օրինակ կը ցցուէր միտքերու մէջ։

Վառօդի հոտ կուգար... Եւ մեր փոքրիկ գիւղը, որ հազիւ կը հաշուէր տասն, գինաթափ ըրած էին. Մեր գիւղին եւ Բալուի շրջաններու ամէնէն աչքառու հռչակաւոր Ճաչիմ եւ Թէֆֆիք պէկերը, որոնք տէրն ու տիրականն էին ամբողջ նահանգին, ինչպէս բոլոր ծանօթ աւատապետները իրենց վրայ առին զէնքերու հաւաքման պարտականութիւնը.

Արղէն Բալու գաւառին մէջ ո՞ւր էր կառավարութեան հետքը։ Քանի մը աշիրէթապետներով կը կառավարուէր հայ թէ թուրք ժողովուրդը։ Մէկ պէկը եօթ, ութ, տասն մինչեւ քսան գիւղերու տէր էր. հողերը անոնց կը պատկանէր, ոչ ալ իրաւունք ունէր գիւղացիները անոնց ծմարտապաններն էին (ճորտ), կը վարէին, կը ցանէին, պետութեան տասանորդը (աշար) կը տրուէր. մնացածը պէկերուն հետ կը բաժնուէին։

Գաստութիւնն այդ չպիտի ըլլայ. բայց քանի որ դէպքերուն թելը հոդ կապուած է, պարտք սեպեցի յիշեցնելու։ Որովհետեւ քաղքենի եւ հեռաւոր գաւառներու հայութիւնը այնքան ծանօթ չէ աշիրէթապետներու տիրակալութեան. եւ անոնք որ չեն հետած անոնց բռնապետական եւ անգութ մարմանին տակ, չեն կրնար հասկնալ զայն.

Այսպէս Հաչիմ եւ Թէֆֆիք պէկերը (հօրեղբայր եւ եղբօրորդի) լծուեցան գործի, հրամայեցին որ այսքան զէնք պիտի յանձնեն իրենց միջնորդ կառավարութեան։ Անոնք գիտէին թէ ո՛վ զէնք ունի եւ ո՛րքան։ Իսկ չեղած տեղը, որ լաւ գիտէին իրենք ալ, կը պարտադրէին որ անպատճառ գնեն։ Պէկերը երկու նպատակ ունէին. մէկ քարով երկու թռչուն կ'ուզէին զարնել։ Նախ՝ զէնքերը հաւաքելով կառավարութեան քարիք մը մատուցած կ'ըլլային։ Երկրորդ՝ կաշառքի հարցը կար։ Զոհերը երբ շատ նեղուէին, պիտի ստիպուէին խնդրել որ վերջ տան իրենց տանջանքին եւ հալածանքին։ Խոստանալով որ գոհ պիտի մնան..

Ուրեմն կաշառք, հնուէրծի ձեւով. մեղմացնելու համար չարիքը։

Իսկ ամէնէն թաքուն նպատակը ուրիշ բան էր։ Պէկերը վերջն կը ճնշուցանէին քանի մը անձերու դէմ։ Զէնքերու հաւաքումը առիթ տուաւ վրէժխնդրութեան թոյնը թափելու։ Առոր համար առիթ չփախցուցին։ Հայրերը, որ աչքառու դէրեք ունէին, եւ գիւղին մեկին էր (ռէս), պէկերու հետ մրցակցութեան մէջ էր երկար ժամանակէ ի վեր Որովհետեւ գիւղին եթէ ոչ կէսը, քառորդէն աւելի մեր սեփականութիւնն էր։ Արալենց գերդաստանը միշտ դասի եւ դատաստանի մէջ է եղած պէկերուն հետ, Հողի պատճառով։

Առոր համար, սովորական զէնքերէ զատ որ յանձնուած էր արդէն, այս անգամ երեւակայական զէնքեր կը պահանջէին Որպէս թէ Արալենք զէնք մը ունին որ կը քակուի բանալիներով. փամփուշտները, որ ազատւի հաւկիթի չափ են, երբ կը պայթին, ձայն չեն հաներ, այլ մթնոլորտը կը թունաւորեն եւայլն, եւայլն։

Մերոնք շշմած էին այս յայտնութեան հանդէպ։ Չէին գիտեր թէ ինչ ընել պէտք էր։ Ժամանակները փափուկ էին. գամօկլեան սուրը կախուած էր հայ ժողովուրդի գլխուն։ Ճակատագրականօրէն համակերպիլ պէտք էր։ Փոքր էի եւ չեմ յիշեր ամբողջ մանրամասնութիւնը թէ ինչպէս հարթեցին այս վէճը հայրս եւ անոնք։ Կամ ի՞նչ եղաւ այդ առասպելական զէնքը

Արալենց գերդաստանէն զատ՝ Ղազարենց Ղազարն էր դարձած աչքի փուշ։ Երբ խորհրդային Սահմանադրութիւնը հռչակուեցաւ, հայ ժողովուրդը փորձեց քիչ մը ազատ շունչ քաշել։ Այդ թուականէն ի վեր գիւղացիները այլ եւս նահապետականօրէն չուզեցին պէկերու համար ձրի աշխատանք կատարել, ինչպէս կ'ընէին դարերէ ի վեր, մեր նախնիքը, որպէս ստրուկներ։

Առոր համար ղայրացած էին եւ ոխ ունէին։ Ղազարը մէկն էր այդ ըմբոստներէն։ Ան միշտ յանդուգն էր եղած, միշտ անհնազանդ, դիմադարձութիւն ընող, պէկերու բռնակալութիւնը ծաղրող։ Յաղագութեան օրերուն մէջ իսկ փորձած են սպաննել, բայց չեն յաջողած։ Կ'ըսուէր թէ պէկը Քիւրտի մը խոստացած է երկու «չարեկ» կորեկ եւ ձի մը, եթէ Ղազարը սպաննէ։ Այս ամէնը Մեծ Եղեռնէն վերջն էր որ մեզի կը պատմէին արիւնարբու դազաններ։

Ղազարն ալ իր ունեցած զէնքը յանձնած էր պէկերուն։ Բայց կրկին կանչուած էր, որպէս զի վեցհարուածեան մը յանձնէ։ Ղազարը խիստ լեզու կը գործածէ։ Պէկերուն ներկայութեան համարձակ կը գոռայ.

— Պիտի սպաննէք, սպաննեցէք. բիչ չունիմ։

Գիւղացիները ղարմացած էին այս սեւ օրերուն Ղազարը ինքզինք ճանչնալը եւ փորձանք պիտի բերէ գլխուն։ Ի՞նչ Հայեր, կը կարծէր թէ ուխարի հնազանդութիւնը պիտի փրկէր ապագայ չարիքէն

×

Իրարանցում, խարհրդաւոր թուրքեր, հալածեալ երթեւեկ թուրքերու մէջ։ Կը կատարուի գիմացի գիւղը որ կէս ժամ հեռու է մեզէն։ Թուրքերը զինուած սուրերով, հնաձայներով կը վարժուին կ'երթան թալանելու, սպաննելու եւ բռնաբարելու։ Զէնքերու ձայնը յստակ լսուի, կիներու լացը, երեխաներու ճիչը կը հասնի մեր ականջին։ Կողները իրենց լուծքը թողած դարձան։ Մենք փոքրիկները որ տաւարներու հետ դաշտ գացած էինք, շտապ շտապ դուարը գիւղին մօտ բերինք, կծկուեցանք սրտի տրոփումով մինչեւ որ իրիկուն ըլլայ. Դուարն կարծես բնազդով կը գուշակէր ...

ՄԻՍԱՔ Ա. ԽՐԱՆԵԱՆ

(Շարունակելի)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 426.298

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Redaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

ԵՐԹԵՒԵԿԻ ԿԱՅԱՐ Metro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.

Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Այլ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 21 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1932

21 Octobre 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2014

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԿԱԶԻ ՕՍՄԱՆԸ ՓԱԽԱԳԻԾ ՄԸՆ Է»

Որքան ալ ծիծաղաշարժ երեւոյթներ պարզուին, անհերքելի է թէ մեծ թափով մը կ'ընթանայ քէմալական ծրագրած նոր յեղափոխութիւնը, — լեզուական յեղաշրջում:

Տոյմս Գաղզէի համամարմինն անմիջապէս յետոյ, գործի լծուեցան թուրք տառասէրները, մասնագէտները ու հրապարակագիրները: Եւ ամէն օր նորութիւն մը կը մտածուի, ժամ առաջ իրականացնելու համար յեղաշրջումը:

Փոլսոյ թերթերը հարցարաններ բացած են, օտար բառերու փոխարէն թրքերէն բառեր գտնելու համար:

Անատոլուի թերթերը ժողովուրդի բերնէն կը հաւաքեն եւ մամուլին կը յանձնեն մոռցուած տրուած բառեր:

Կրթական գործավարութիւնը ծրագիրներ կ'որոշէ, «կրթական յեղափոխութիւնը» ժողովրդականացնելու համար:

Մէկ խօսքով, աշխուժութիւն եւ շարժում լայն ճակատի մը վրայ: Թո՛ղ ըլլայ՝ «վերէն» հրամայուած: Հարցը այն է որ ե՛ւ «վերը» եւ «վարը» ում կը դրան խօսքին գործի վերածելու թրքերէնի մաքրացումը: Սանցնելու համար, ինքնուրոյն, անկախ լեզու:

Ո՞ւր էր որ մենք ալ նոյն գուրգուրանքն ունենայինք մեր այրուբենին եւ ձեւին, խեղճացած «մեծատունի» լեզուին համար:

Այսօ՞ւր ալ քաղաքական անտարբերութեան տէր ենք: Ամէն մէկը իրեն համար...

Ինչ որ Թուրքերը նոր կը սկսին — արդէն բոլոր լեզուական տարրերը, գաւառաբարբառ են: — մենք տարիներով կատարած եւ հին դարերէն սկսած ենք, ձեռագիր թէ տպագիր:

Բայց — թանգարանի մէջ պահելու համար, ոչ թէ օգտագործելու:

×

Այսպէս ուրեմն, Թուրքերը կ'աշխատին ինքնուրոյն, ինքնատիպ լեզուի մը վերածել թրքերէնը, թօթուելով բոլոր կողմնակի բառերը եւ լրացնելով պակասները:

Եւ ի՜նչ գիւտեր, որ ամէն բանէ առաջ կը ձգտին ժողովուրդը արթնցնելու, անոր ազգային հպարտութիւնը, գիտակցութիւնը զգուելու:

Ուրֆայի մէջ, ինչպէս ուրիշ տեղեր, սկսած են հաւաքել ժողովրդական բառեր, որոնք արժանի են լուրջ ուշադրութեան:

Քանի մը նմոյշներ, — գիրք՝ ձրիակէր. գաշմէր՝ ծիծաղելի. մարհամէ՝ թաշկինակ. մաթալ՝ պատմութիւն. մարալ՝ տառապանքի նաշի՝ օտար. էմ՝ ում. պուլաք՝ աղբիւր. փէրիք՝ թարմ. սին՝ գերեզման. գամըշ՝ գրիչ. այուն՝ աշխարհ. ալկը՝ գանձում են:

Ուրիշ քաղաքի մը մէջ, Իզմիր, սկսած են անուններն ալ փոխել, բուն թրքերէնի վերածելով:

«Հըզմէթ» լրագրին խմբագրապետը, որ կը կոչուի Զէյնէլ Գէօդիմ, փոխանուած է «Կիւլէնիւրօ»ի: «Թուտար» թարգմանած են «Ինիրէք», «Թահիրը» «Թէմիզ» են:

Եւ եթէ ուշադրութեան պարագայ մը, — լեզուի թրքացման հետ մէկտեղ, կը ձգտին յեղաշրջել, թրքացնել նաեւ պատմութիւնը:

«Ճիւմհուրիյէթ»ի մէջ, պրոֆ. բրոֆէսորի մը գիտակ կարծիքը թէ «բոլոր օսմանեան գրագէտները 1699ի հայրենասէրներ են»

— «Անոնք օսմ. պետութեան կայսրութենէն առաջ թրքական գոյութիւն մը չէին ընդունիր, որովհետեւ այսպիսի բանէ մը տեղեկութիւն չունէին եւ օսմ. գիրքերու բոլոր պատմութեան ուսուցիչներուն առաջին արտասանած անուն էր Սուլթան Օսման:

«... Պոլիսեան պատերազմէն յետոյ, բացոյ չէ կը տեսնուէր որ «Սուլթանի իրաւման» քաղաքականութիւնը սնանկացած էր այլ եւս: Մեր մէջ որդեգրուած այս տարրերուն իւրաքանչիւրը մէկ–մէկ ազատ դարձած էր, մեր աչքը խոթելու համար: Կառավարութիւնը միակ տարր մը ունէր, որուն պիտի կրնար վստահիլ, — թուրք տարրը:

«... Հազարաւոր տարիներու հասնող Թուրքին կեանքին մէջ Կազի Օսման բացած է փակագիծ մը զոր այսօր կը գոցէ Կազի Մ. Քէմալ փաշան: Մենք ի՛նչ կապակցութիւն ո՛րեւէ է առնչութիւն չունինք Օսմանցիներուն հետ, որոնց կառավարութեան վերջին էջը կը փակուի ահա»:

Ինչպէս կը տեսնէք, շարժումը աւելի լայն է եւ խոր:

«Ի սկզբանէ» Թուրքն էր ամէն ինչ. ե՛ւ հիմնադիրը քաղաքակրթութեան ե՛ւ ստեղծիչը անոր առաջին լեզուին որ... թուրքերէնն է:

Ետքոյ եկան Օսմանցիները, իբրեւ միջանկեալ իշխանութիւն:

Եւ հիմա, շնորհիւ Մ. Քէմալի, կը վերահաստատուի կապը հազարաւո՛ր տարիներու թրքութեան եւ նոր թրքութեան միջեւ:

Ինչքա՞նք մեր ուզածին չափ, որպէս զի գոհացում ստանայ մեր ինքնագոհ մեծամտութիւնը:

Տաղլե՞նք ինչ որ ծիծաղելի է իսկապէս:

Բայց, չանտեսենք, չմոռնանք բուն խնդիրը, — Թուրքին յեղափոխական ճիգը՝ բարձրանալու իր միջավայրէն վեր, նոյն իսկ ուրիշ տալ առնելով օսմանեան փառքերը, որոնք պարզապէս «փակագիծ» մը եղած են:

Այսպէս կամ այնպէս, նոր հոգեբանութիւն մը, ինքնավստահութեան եւ անկախութեան երիտասարդ աւիշ մը կը ներարկուի թուրք ժողովուրդին, տրամադրելի բոլոր միջոցներով:

Ա՛յս է որ պիտի զբաղեցնէ մեզ, ամէն բանէ առաջ: Ա՛յս է իմաստը քէմալական բոլոր յեղաշրջումներուն, որ անընդհատ կը շարունակուին 1922էն ի վեր, համաձայն կանխորոշ եւ հետեւողական ծրագրի մը:

Մ. Քէմալ կանգ չառներ ո՛ր եւ է միջոցի առջեւ, անճանաչելի դարձնելու համար երէկուան Թուրքը:

Անշուշտ անվթար պահելով միայն անոր գազանային բնազդը—ջարդելու եւ քանդելու գիծը, որ մաս կը կազմէ իրենց «ինքնատիպութեան»:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆՈՐ ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ...

Պոլսոյ եւ Անատոլուի թերթերը սկսած են բառեր հաւաքել — *թիւրք օղլու թիւրք* բառեր — որպէս զի կապոտ չմնան արաբերէնի ու պարսկերէնի.

Այս առթիւ, կը գանգատին թէ յետոյ [illegible] կամենները ամէն միջոցի կը դիմեն [illegible] շարժումը վարկաբեկելու համար:

Այսպէս, «Հաղէք» փրփուրը թերթին [illegible] թէ [illegible] իբրեւ նոր թուրքերէն, աղջկան [illegible] ժողովուրդն համար կ'ըսեն [illegible] նոյն «մէքրէպլէրի», «բարեւելսուն» [illegible] ԱՆԻ [illegible], գլխարկին՝ «պաշ օրտուքաշ» [illegible]

(Անոնք որ Թուրքիա բնակած են, գիտեն այս բառերուն իմաստները. հետեւաբար զանց կ'առնենք թարգմանել):

Եւ «Հաղէք» կ'աղաղակէ չանդրադառնալ.

— *Այդ բառերուն իմաստները իրենց կը պատշաճին... Ձենք կրնար համոզուիլ որ թիթեղագործ Հրեան, [illegible] Հայր, յետադիմական հանին ու հասան եւ փոխադէս աշխարհաքաղաքացին [illegible] քաշչին անկախութեան նոր պայքարը [illegible] յեղաշրջման*

Կը թուի թէ, սնամէջ սպառնալիք մը չէ այս ազդարարութիւնը.

Մինչդեռ թերթն է որ կը գրէ թէ՝ որոշուած է հետապնդել այսպիսի «տգեղ եւ անվայել» բառեր շինողները եւ դատել իբրեւ «դէշմանի յեղաշրջման»

Ուրեմն, «քաղաքական «Բազրէյիաման» վերածողներն ալ պիտի հասնին այն օրուան ուր իշան փէս դնողները.

Թերեւս քանի մը հոգի ալ այս ճակատին վրայ կախուին:

Թուրքիան ունի՞ աւելի աժան ապրանք մը քան կախաղանը — երկու ձող եւ օղորուն պարան մը:

ՎԱՐԱԶ

ԳԻՒՂԷՆ ԴՈՒՐՍ ԵԼԱՒ կառախումբ մը որ Թիֆլիսէն Պոլիս կ'երթար [illegible] փոստակներէն դուրս [illegible], մեռան 14 վիրաւորներ, որոնց 7ը մեռան քիչ յետոյ: Այս առթիւ քանի մը ձերբակալութիւններ կատարուեցան:

«ՀԱՄԼԷԹ»ը թարգմանել պիտի ներկայացուի Սիմֆերոպոլի (Ղրիմ) պետական թատրոնին մէջ, այս շրջանէն իսկ:

ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ կառավարութիւնը [illegible] որուն համաձայն երկրին բնակչութիւնն է 474.000.000, մէջն ըլլալով Մանչուրիան: Անցեալ տարուան թիւն էր 449.000.000:

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ վերջին պահուն որոշեց պատուիրակութիւն մը ղրկել Պուքրէշ, պալքանեան երրորդ խորհրդաժողովին, պարզելու համար իր տեսակէտները:

ՄՕՍԿՈՒԱՅԻ շրջակաները, կովկասէն հասած կառախումբ մը բախեցաւ բեռնատար կառախումբի մը հետ: Բախումը սաստիկ էր: Համաձայն առաջին տեղեկութեանց, զոհերուն թիւը հարիւրէն աւելի է, մեռեալ թէ վիրաւոր

ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒ թիւը 80.000ի բարձրացաւ Աւստրիոյ մէջ: Հազիւ մէկ չորրորդը պետական նպաստ կը ստանայ. Բանուորներ կան որ [illegible] տարէ ի վեր գործ չունին եւ աղքատութեամբ կ'ապրին:

ՏԵՍԻՆԻ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՏՈՒՆԸ

որուն բացումը կը կատ[illegible]

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ԹՈՒՐՔ-ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆԸ

ՀԱՅԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ ԱԼ ՊԱՀԱՆՋՆԵՐ ԴՐՈՒԱԾ ԵՆ

Պոլսէն կը հեռագրեն «Թայմզ»ի, հոկտ. 18 թուակիր.—

Ամիսէ մը ի վեր բանակցութիւններ կը կատարուէին ֆրանսական դեսպանին եւ արտաքին գործոց նախարարին միջեւ, առկախ հարցերու կարգադրութեան համար: Բանակցութիւնները վերաբերեալ վերջերս, ֆրանսական դեսպանին եւ Ծիւքրի Գայա պէյի միջեւ եւ արդէն վերջանալու վրայ են. Ստորագրութեան համար կը սպասուի Թէվֆիք Րիւշտիի, որ մինչեւ կը գտնուի այս միջոցին

Համաձայնութիւնը գլխաւորաբար կը վերաբերի թուրք-սուրիական սահմանին, որուն համար Սուրիոյ մարզպանն ալ եկած է. Անատա – Նիսիպին երկաթուղիի գնման եւ կալուածական խնդիրներու Անատա – Նիսիպին երկաթուղին, որ կը պատկանի ֆրանսական ընկերութեան մը, պիտի գնուի Թուրքիոյ կողմէ: Համաձայնութիւնը անշուշտ պիտի լուծէ նաեւ ուրիշ վիճելի հարցեր, որոնց գլխաւորն է թուրք փախստականներու, Հայերու եւ Կալդէացիներու դրամական պահանջներու կարգադրութիւնը թուրք-սուրիական սահմանին մօտ: Անոնք Թուրքիոյ կողմէ ամբաստանուած են թէ պայքար կը մղեն քեմալական կառավարութեան դէմ:

Ասրուտսի ցագնապը Ե. Միութեան մէջ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ Կեդր.-Կոմիտէն երկար խորհրդակցութիւններէ յետոյ, որոշեց բարձրացնել ճարտարարուեստական բանուորներու աշխատավարձերը, որպէս զի կարենան գիմանալ ապրուստի սղութեան, քանի որ մասամբ լքուած է ուտեստի բաշխման կեդրոնացեալ դրութիւնը եւ դրամը իյնալ է: Այս կարգադրութեան հետեւանքով, պէտք պիտի ըլլայ նոր թղթադրամ շրջաբերութեան հանել։ Անցեալ յուլիսէն ի վեր երկաթական գործավարութիւնը եւ պետական դրամատունը աւելի քան մէկ միլիառ րուբլի նոր դանձատոմսեր եւ դրամատոմսեր հանած են, առանց համապատասխան պահեստի: Անմիջապէս պիտի աւելցուին ծխագործական բանուորներու աշխատավարձերը, 10—15 առ 100 համեմատութեամբ, ինչ որ կը նշանակէ 25 միլիոն րուբլիի յաւելուածական գումար մը՝ մինչեւ դեկտեմբեր: Այս կարգադրութիւնը առաջին անգամ հաղորդուեցաւ Իվանովոյի[illegible] շրջանի բանուորներուն, որոնք խռովութիւններ հանած էին, ուտեստի նուազութեան պատճառով: Նոր միլիոն րուբլի տրամադրուած է ուտեստի բաշխումը կանոնաւորելու համար

Ստեռլինի ծանր անկումը

Ստեռլինը ծանր անկում կրեց առջի օր, իջնելով մինչեւ 86.25 եւ փակուելով 86ի, ինչ որ տեսնուած չէր անցեալ տարուան առաջին անկումէն ի վեր.

Այս անկումը կը վերագրուի շատ մը պատճառներու: Նախ կայ նախանձութեան եւ մասնաւորապէս բամպակի ներածումը Ցեւտոյ. Ամերիկացիները վերջերս մեծ քանակութեամբ քաշեցին իրենց դրամագլուխները: Եւ վերջապէս, կան սակարանի խաղերը: Կ'ակնարկուի թէ Լոնտոնի առեւտրականներն ալ դեր ունին այս անկումին մէջ, կառավարութեան գիտութեամբ: Հաւանաբար նոր անկում մը տեղի ունենայ:

Ի՞նչպէս պիտի փակուի բացը

Ֆրանսական պահպանող գիծերը ցերեկին խառնած՝ միջոցներ կը փնտռէ երեւութային հաւասարակշռելու համար: — Ն.

Ներկայ երմոտրոյթը պիտի փակուի չորս միլիոն [illegible] յառաջիկայ նախահաշիւը կը ցուցնէ ութ միլիառի բաց մը, նոյն իսկ նկատի առնելով ռամիկներու միացումէն յառաջ եկած [illegible] եւ զանազան կրճատումներ: Այլ եւս կասկած չկայ թէ կառավարութիւնը պիտի հարկադրուի փոխառութեան մը դիմել, բայց կարելի խնայողութիւններ կատարելէ յետոյ: Տուրքերը արդէն ծանր ըլլալով, անհրաժեշտ կը համարուի նոր տուրքեր հաստատել. Միւս կողմէ, նկատի առնելով ապրուստի սղութիւնը, կարելի չէ մեծ կրճատումներ կատարել պաշտօնեաներու թոշակներէն: Արդէն բողոքներ կը տեղան ամէն կողմէ

Այս տարուան գլխաւոր պատճառներէն մէկն է ռանթաներու անկումը, որ կը նուազեցնէ պետութեան եկամուտները: Ընթացիկ տարուան ընթացքին բոլոր եկամուտները յայտարարէն պակաս են. Այս իրողութիւնը կը [illegible] Առեւտրական տեղեկագրին համաձայն, արտածումները ու ներածումները պակսած են մէկ երրորդ համեմատութեամբ, համեմատելով 1931 սեպտեմբերի հետ: Եւ այսպէս եղած է շարունակ, անցեալ յիսն ամիսներու ընթացքին: Մեծ քանակութեամբ դրամագլուխ կայ երկրին մէջ, բայց ոչ համապատասխան վստահութիւն՝ զայն շահարկելու համար

Ելմտական յանձնաժողովի վերջին ծրագրին համաձայն, պաշտօնեաներու թոշակները պիտի կրճատուին 2—10 առ 100, ըստ հաղորդէն մեր գումարներու համար: Առաջարկուած է փոխանակ 50—55ի, 55—60ի բարձրացնել տարիքի սահմանը, հանգստեան թոշակ ստանալու համար, բայց նախարարները մեծ մասով հակառակ են այս առաջարկին: Որոշուած է նաեւ չորս միլիառ ֆրանքի փոխառութիւն մը կնքել, հանրապետ չնութեանց համար: Երկու միլիառ ֆրանք պիտի տնօրինուի բուն երմոտրոյթին, քաղաքային եւ գիւղական պաշտօնեաներու հանգստեան թոշակին համար եւ պիտի հաստատուի ինքնորէն սնտուկ մը: Այս գումարը պիտի ճարուի փոխառութեան միջոցաւ: Այլ եւս հանգստեան թոշակ չպիտի ստանան պատերազմի այն այրիները որոնք վերամուսնացած են: Աւելի խիստ հսկողութիւն պիտի [illegible] համար: Հսկողութիւն պիտի կատարուի գրասենեակներու մէջ ստանալ ծախսած գումարներու մասին: Նոր տուրք մը պիտի հաստատուի փոխադրութեանց յատուկ ծանր ինքնաշարժներու վրայ

Զարտոյ ծրագիրը ջո՞ւրը իյնալ

Գերմանիան երկրորդ անգամ մերժած ըլլալով ժընեւի մէջ մասնակցիլ Անգլիոյ առաջարկած [illegible] խորհրդակցութեան ծրագիրը վերջնական ձախողած կը համարուի: Հաւանաբար զինաթափութեան խորհրդաժողովէն առաջ նախնական խորհրդակցութիւն մը կատարեն միայն Անգլիա, Ֆրանսա եւ Իտալիա.

Վարչապետ Պ. Էռիօ առջի օր լուսաբանութիւններ տուաւ Երեսփ. ժողովի արտաքին գործերու յանձնաժողովին առջեւ, որուն խնդիրներուն մասին: Պարզեց Գերմանիոյ պահանջած հաւասարութեան մասին եղած անցուդարձերը, եւ յայտարարեց թէ Ֆրանսա կարելի եղածին չափ յառաջ պիտի երթայ զինաթափութեան ճամբուն վրայ, որչափ կը թոյլատրէ ապահովութեան պահանջը: Թէ մինչեւ վերջը պիտի պաշտպանէ Ազգերու Դաշնակցութիւնը, որուն առջեւ պէտք է լուծուին բոլոր խնդիրները:

Ժողովականները հարցուցին թէ հիմա որ Գերմանիա հաստուցում չպիտի վճարէ, լաւ չէ՞ որ Ֆրանսան ալ չվճարէ իր պահանջատէրերուն:

Էռիօ — Ո՛չ: Ֆրանսա իրաւունք չունի պատերազմի իր զինակիցներուն եւ աջակիցներուն հանդէպ գործածելու այն մեթոտը որ կը կոչուի «ջատանալուհամ»: (Ապրանք առնել, դրամը չտալ եւ ապրանքը ծախել): Առեւտրական պարտքերը պիտի վճարուին ճիշդ ու ճիշդ: Այդպէս կը պահանջէ մեր ուղղամտութիւնը: Կ'ըսեմ՝ առեւտրական պարտքերը, ամերիկեան ապրանքներու գումարը որ կը հասնի 400 միլիոն տոլարի: Ուրեմն, դեկտ. 16ի պայմանաժամին պիտի վճարենք մեկ միլիառ 800 միլիոնի մասնավճարը: Գալով քաղաքական պարտքերուն, ինչ որ ալ ըլլայ Մ. Նահանգներու նախագահական ընտրութեանց արդիւնքը, պիտի բանակցինք եւ պիտի փորձենք աւելի նպաստաւոր կացութիւն մը ապահովել: Եթէ յաջողինք այդ պարտքերու ջնջումը ապահովել, շատ լաւ պիտի ըլլայ. բայց այդ մասին ո՛ր եւ է յանձնառութիւն մը ստանձնած չենք: Այդ քանը իմ կամքէս կախուած չէ:

ԿԸ ՀՆՁԷ ԿԱՐՄԻՐ ՄԱՆԳԱՂԸ...

Վերջին գիւղակառարութիւններուն առթիւ

Խորհրդային վարչութիւնը, զոր ցոյց կուտար ժողովուրդը հանդէպ պետութեան, յաճախ իրական ըմբոստութեան մը ձոյնը կ'առնէ, մանաւանդ վերջերս։ Ու երբ թերթերը կը գրեն թէ գիւղացիները այրեցին ցորենի դէզերը, որ կը պատկանէին հաւաքական գիւղատնտեսութեան կոլխոզներուն, թէ կառավարութիւնը գնդակահարեց է գիւղացիները, որ փորձեր են յափշտակել պետական սեփականութիւնը, բոլոր ասոնք դէպքեր են, որ կը հաստատեն թէ բաց դաշտի վրայ կռիւ մը սկսած է պետութեան եւ ժողովուրդին միջեւ։

Ի՞նչպէս ծագեցաւ այս կռիւը։

Երկու վիթխարի քաղաքականութիւն ունի Մոսկուա։ Իր երկրին արտադրութիւնը թափել արտասահմանի շուկաներուն վրայ, տնտեսական տագնապ և համաշխարհային յեղափոխութիւն ընտեղծելու համար (վաճառամարտ)։ Երկրին արտադրութեան փոխարժէքով արտասահմանէն գնել մեքենաներ ու հիմնել գործարաններ, ճարտարարուեստականացնելու համար արդիւնաբերութիւնը։

Այս նպատակով, Մոսկուայի մարդիկը պետականացուցին վաճառականութիւնը։ Պետութիւնն էր, որ կը հաւաքէր երկրին հարստութիւնը՝ ծախելու համար իր հաշւոյն։ Նախ գիւղացին էր, որ ըմբոստացաւ, երբ տեսաւ թէ փակուած է անհատական շուկան։ Ու կրաւորական դիմադրութեան հզօր փորձ մը կատարելով, մերժեց ցանել, կամ ցանեց բայց քիչ ցանեց, եւ կամ ուրիշ գործի նուիրուեցաւ։ Այն ատեն պետութիւնը ծրագրեց համայնացնել երկրին արտադրութեան բոլոր միջոցները,— հող եւ անասուն։ Այս ձեւով, գիւղացին կը դառնար վարձուոր մը միայն, որ կ'աշխատէր ի շահ պետութեան։ Թէ որքա՜ն կատաղութիւն պատճառեց այս կարգադրութիւնը, կարելի է երեւակայել՝ յիշելով թերթերուն այն լուրերը, որոնք կը հաղորդէին թէ գիւղացիները, չուզելով յանձնել իրենց հողն ու անասունը, լեռ բարձրացան, զինեալ յարձակումներ գործեցին։ Մասնաւորապէս Կովկասի մէջ իսկական ճակատամարտներ տեղի ունեցան։ Այդ օրերուն էր, որ կառավարութիւնը հրամանագիր մը տուաւ ընդհանրապէս գնդակահարելու համար այն բնակիչները, որոնց մէկ անդամը սպաննուած էր ըմբոստներու դէմ տեղի ունեցած կռիւներու ընթացքին։

Այսուհանդերձ, Ստալին նահանջ մը կատարեց, տեսնելով որ երկիրը ճակատամարտի դաշտի մը վերածուեցաւ։ Համայնացումը յօժարակամ,— հրամայեց, ոչ թէ ստիպողական։ Անասուններ վերծ կացցոյց համայնացումէն։ Ժողովուրդն ալ իր կարգին աշխուժցաւ «կոլխոզայնացումին» մը կատարել եւ «յարմարիլ» ստեղծուած կացութեան։

Պետութիւնը, սակայն, չհասաւ իր նպատակին։ Ընդհակառակն, սուր ձեւով մը յայտնուեցաւ կարմիր հորիզոններուն տակ։ Այդ օրերէն կուգան լուրերը, որ կը հաղորդէին թէ մարդակերութեան դէպքեր պատահեցան սովահար շրջաններու մէջ, (վերջերս ամերիկեան պատուիրակութիւն մը մարդակերութեան այդ դէպքերը վերագրեց մարդիկ ցեղերու սովորութեան եւ ոչ թէ սովին, առանց ժխտելու իրականութիւնը անօթութեան)։

Պարզ էր, որ պետութիւնը ստիպուած էր քայլ մը եւս նահանջել,— գիւղացիներուն կ'արտօնէր իրենց արդիւնաբերութեան մէկ մասը յանձնել պետութեան, մէկ մասը պահել իրենց՝ ծախելու համար նոր բացուած շուկաներու մէջ։ Գիւղացիները չարաչար գործածեցին այս արտօնութիւնը,— առաջ շուկայ կը հանէին, յետոյ կը յանձնէին պետութեան։ Այդ շրջաններ, ուր գիւղացին մոռցաւ պետութիւնը։ Անհրաժեշտ դարձաւ սպառիչ սահմանել «թերացողներուն»։ Իսկ կարգ մը հաւանգում կոմունիստներ ուզեցին, իրենց կարգին, մոռցնել... շուկան։

Սակայն «դանակը կոկորդին հասեր էր» գիւղացիներուն։ Անօթի էր։ Հնգամեայ ծրագրի մը երազով՝ հինգ տարի համբերել քարոզեցին եւ գիւղացին ձեռքէն առին իր աշխատանքին արդիւնքը։ Անցան հինգ տարիները եւ դեռ չհասա՞ն երջանիկ օրերը, փորը կուշտ, աչքը կուշտ եղանակները։ Ընդհակառակն աւելի եւս սպառնական դարձաւ անօթութիւնը։ Մինչեւ ե՞րբ սպասէր,— ցորեն ցանէ եւ հասուն արտը խշխշայ արեւին՝ տակ եւ իր աչքին հասցնէ հորիզոնն ի վար,— բայց իրաւունք չունենա՛յ գէթ մը ցորեն քաղելու եւ աղալու։ Պարտէզին մէջ հասուննա՛յ խաղողը, ճաթռտի՛ դեղձը, սեխին հոտը զարնէ քթին,— բայց իրաւունք չունենա՛յ ձեռքը երկնցնելու։ Մարդկային չէ՝ դիմանալը, հաւատացէ՛ք։ Պարզ է, որ պիտի գողնայ։ Եթէ պատժէն առաջ համար, պիտի այրէ ցորենին դէզերը։ Եթէ բանտարկեն զինք, իր տղան զէնքը պիտի առնէ ու սպաննէ։ Կը հասնի գնդակահարութիւնը։ Վճիռ,— գնդակահարութիւն։

Ահա դէպքերը, որ տեղի կ'ունենան հիմա Հայաստանի մէջ։

* * *

Ծանր է կացութիւնը Հայաստանի գիւղերուն մէջ։ Թերթերը լեցուն են գողութեան դէպքերով եւ գնդակահարութեան լուրերով։

Քանի մը քաղուածքներ, պատկերացնելու համար պատմութիւնը, որ բոլոր պարզելով դէպքերուն ծագումը։

Վաղարշապատի շրջանը հարուստ է այգիներով։ Շրջանէն պետութիւնը կը պահանջէ 27.000 կենդիներ խաղող։ Սակայն աշխատանքը «օրատով» կատարուած չէ եւ բերքը խուզած է, բաղդատմամբ հին տարիներու բերքին։ Քէօրփալուի մէջ մշակուած չէ 100 հեկտար այգի, Փարաքարի մէջ՝ նոյնքան։ Հայաստանի կոմ. կուս. կենտ. կոմիտէն անցեալ տարի 3 հոկտեմբերին խիստ հրահանգներ տուաւ, որպէսզի ոչ մէկ այգի մնայ անմշակ։ Եւ սակայն կարգ մը գիւղական կազմակերպութիւններ ականջ չկախեցին, եւ խաղողին բերքը նուազեցաւ այս տարի։ Ասկէց զատ, գիւղացիները ըսկած են, խաղողին պետական բաժինը չյանձնած՝ շուկայ հանել բերքը ու ծախել, ինչ որ պիտի մնար խաղողին մթերման։ «Կուլակային հակայեղափոխական տարրեր, կը գրէ Խորհ. Հայաստան (21 սեպտ.), պրովակացիաներով,— իբր թէ կարելի է առանց պետութեան հանդէպ ունեցած պարտաւորութիւնները կատարելու, վաճառքի հանել խաղողը,— նպատակ ունին վիժեցնել խաղողի մթերման պլանը»։

Ահա Աշտարակի շրջանին մէջ։ Միրտ չկայ, եթէ գիւղացին տարի աշխատ կը նայի խաղողին, որ կը փճանայ այգիներուն մէջ։ Այգեգործական համայնական տնտեսութիւններն ալ փարակուած են նոյն ցաւով։ «Ճոնումնան» այգեգործական համայնական տնտեսութիւնը ոչ ատկաւ ունի, ոչ ալ ջան ու դոյլ։ Նոյն վիճակը Օշականի եւ Պղլէմուրի գիւղերուն մէջ «Արարատ» ընկերութիւնը չունի կշռաքար, տարա, դոյլ ու ջան։ Օշական, Պղլէմուր, Աշտարակ գիւղերուն մէջ սովորական դարձած են այգիներէն խաղող գողնալու դէպքերը։ Շրջանէն պետութիւնը կը պահանջէ 5298 կենդիներ խաղող։ Ղամարլուէն կը գրեն Խորհ. Հայաստանի թէ Ղամարլուի շրջանին մէջ Մուղամլու գիւղին «Արարատ» այգեգործական տնտեսութեան այգիներուն բերքը փճացած է մեծ մասով։ Մնացած խաղողն ալ կը գողցուի ամէն գիշեր, կամ ցերեկին թռչուններն են, որ կը փճացնեն։ Լէնինականի Արփա գիւղին կոլխոզը ցանած է առատ ցորեն, որ արդէն «հնցեր է», կը գրէ Խորհ. Հայաստան. եւ միւս կողմէ մուկերն են, որ կը փճացնեն, որովհետեւ հնձող չկայ։ Ոչ միայն հնձուորը կը պակսի, այլեւ կոլխոզին անդամներն ալ չեն ուզեր արտ երթալ, որովհետեւ կը պահանջեն «առաջնահերթ հաւաքական կոլտնտեսականի չափ աշխոր եւ բերքի 30 տոկոսը»։

Ղարաքիլիսայի շրջանը, Համզաչիման գիւղէն մենատնտես գիւղացիները կը հնձեն (կը գողնան) հաւաքական տնտեսութեան 20 հեկտար խոտ։ Սաբալ գիւղին մէջ կ'այրեն հաւաքական տնտեսութեան 4 սայլ գարին։ Բզովդալ գիւղին մէջ՝ ցորենի դէզերը։ Շահալի գիւղին մէջ՝ 25 սայլ ցորեն։ Այս գիւղին հաւաքական գիւղատնտեսութեան սեփականութիւն՝ կը գողնան 26 սայլ խոտ, 7 խոզ, 5 ոչխար, 2կով։ Խորհ. Հայաստան կը պահանջէ «դասակարգային թշնամու նկատմամբ անյապաղ կիրառել կառավարութեան որոշումը՝ գնդակահարել սոցիալիստական սեփականութիւնը հրկիզողներին եւ յափշտակողներին»։

Շարքը երկար է այս դէպքերուն։ Կ'ընդհատեմ։

* * *

Հայաստանէն դուրս, նոյն դէպքերը կը կրկնուին նաեւ Վրաստանի, Ադրբէջանի, վերջապէս լայնատարած Ռուսիոյ բոլոր շրջաններուն մէջ։ Եւ ռուս կառավարութիւնը մասնաւոր հրովարտակներ հանած է՝ գերագոյն պատիժ սահմանելով բոլոր անոնց, որ կը յափշտակեն «սոցիալիստական սեփականութիւնը»։ Թերթերը լեցուն են յօդուածներով, որ լուսաբանութիւններ կուտան այդ հրովարտակին մասին. Ահա Կրիլէնկոն, Ստալինի աջ բազուկը, համբակ կոմունիստ, որ դոց ըրեր է ամբողջ Լէնինը։ Իր յօդուածը խճողուած է Լէնինի հատորներէն քաղուած մէջբերումներով։

Կրիլէնկօ այսպէս կը սահմանէ «սոցիալիստական» կամ «հասարակական սեփականութիւնը» (Պրոլետար, սեպտեմբեր 15) —

— «Հասարակական սեփականութիւն են կազմում ամէնից առաջ գործարաններն ու արտադրութիւնները, որոնց համար միլիոններով գործ է դրուել ժողովրդի դրամը, ինչպէս նաեւ միլիոնաւոր աշխատաւորների գոյքային ու ֆիզիքական ուժը։

Երկրորդ՝ այն պատրաստ արտադրանքների, ապրանքների ու լայն գործածութեան առարկաների քանակութիւնը, որը պատրաստուել է միլիոնաւոր բանուորների ձեռքով։

Երրորդ՝ երկաթուղային ու ջրային տրանսպորտի բեռները։

Չորրորդ՝ հարիւր հազարաւոր կոլխոզներում ցրուած սննդամթերքն ու տեխնիկական մշակոյթները, հացը, ինչպէս նաեւ անասնաբոյծների ու թռչնաբոյծների մթերքները»։

Բոլոր ասոնք պետական սեփականութիւն են եւ «սրբազան»։ Բոլշեւիկեան օրէնքն է, որ «սրբազան» կ'անուանէ ընկերվարական սեփականութիւնը։ Եւ Կրիլէնկօ կը բացատրէ.— «Սրբազան նշանակում է մեզ համար շատ մօտ, մեզ համար ամենաթանկագին, ամենամաքուր բան, եթէ մենք սկզբունքով չենք ժխտում այդ դարձուածքի գործածումը։ Այդ սեփականութիւնն օծուած է այն զոհերի արիւնով, որ ուեց բանուորական դասակարգը, որպէսզի պահպանէ իր սոցիալիստական պետութիւնն ու սեփականութիւնը։ Այստեղ ոչ մի աւելորդական բան չկայ, որովհետեւ հասարակական սեփականութիւնը օրհնել են ոչ թէ աբեղաներն ու տէր Աստուածը, այլ բանուորական դասակարգն՝ իր աշխատանքով, իր թափած նոր արիւնով»։

Այսպէս սրբագործելէ յետոյ «սոցիալիստական սեփականութիւնը», Կրիլէնկօ կուգայ արգահատելու մահապատիժի, որուն ենթակաները կը բաժնէ 4 խումբի —

— [illegible] կուլակը, փոխանակ [illegible] որոնք հրդեհում են մեր [illegible] ները, կազմակերպում են պայթիւններ, ոչնչացնում են ներմուծուող սարք ու կարգը, քանդում են մեր հասարակական տնտեսութիւնը, դիվերսիայի կանոնով կամ օտար պետութիւնների գլխաւոր շտաբների մասնակցութեամբ ու կարգադրութեամբ.

2 — Այս խումբը, որն այժմ աւելի պակաս է կազմակերպուած, բայց շատ աւելի երկիւղալի ու աւելի բազմաթիւ է՝ այն մասնաւոր գործողներն են, որոնք հանդէս են գալիս իբրեւ սպեկուլանտներ ու վաճառականներ, ներս են խցկւում մեր կոոպերատիվային ու մատակարարող կազմակերպութիւններում, մեր անհամար առեւտրական մարմինների մէջ։ Այդ խմբակի թշնամիների նպատակն է իւրացնել խաբեբայութեամբ, կեղծարարութեամբ ու յափշտակութեամբ մեր հասարակական գոյքը՝ մասնաւոր շուկայում ծախելու համար.

3 — Նախկին կուլակները, գիւղական բուրժուազիայի ներկայացուցիչները, որոնք քանդում են կոլտնտեսութիւնները՝ կոլտնտեսական գոյքը յափշտակելու ճանապարհով։ Դրա լաւագոյն օրինակները ներկայացնում են այն դէպքերը, որոնք ներկայումս տեղի են ունենում ստորին ու միջին Վոլգայի շրջաններում, որտեղ կուլակները գիշերով արշաւում են կոլտնտեսական դաշտերն ու այնտեղից յափշտակում են հացը՝ վաճառելու համար։

4 — Քաղաքի գողերը, խուլիգանները, յափշտակիչները, աւազակները, որոնք զբաղւում են երկաթուղային ու ջրային տրանսպորտի բեռները, գործարանների ու կոոպերատիվային խանութների ապրանքները գողանալով։

Կրիլէնկօ ասկէց զատ նոյն ծանր պատիժները կը սահմանէ անոնց, որ «բռնութիւն ու սպառնալիք են գործած կոլխոզներու հասցէին, որպէսզի ստիպեն նրանց դուրս գալ կոլտնտեսութիւններից ու դրանով քանդեն կոլտնտեսական արտադրութեան հիմքը»։

Կը տեսնուի, որ այս ծանօթ հրովարտակը քաղաքական գոյն կուտայ բոլոր այն դէպքերուն, որոնք տեղի կ'ունենան Մոսկուայէն մինչեւ Երեւան։ Քաղաքական պայքարի գոյն կուտայ Զանգեզուրի խոնարհ գիւղացիներուն, որոնք ցորեն կ'ուզեն՝ ապրելու համար, եւ երբ չեն առներ՝ կ'այրեն ի նշան խիստ բողոքի կամ վրէժխնդրութեան։

Եւ ահա այս խոնարհ ու անօթի գիւղացիներուն է, որ կ'ուղղուի Մոսկուայի հրամանագիրը,—«Մենք չենք խնայի նրանց» կ'աղաղակէ Կրիլէնկօ.

Ու կարմիր մանգաղը դարձեալ պիտի հնձէ գլուխը այն թշուառ հայ գիւղացիներուն, որոնք մանգաղ կը փորձեն, ցորեն կը հնձեն, բայց կը գողնա՞ն ափ մը ցորենի համար։

Գնդակահարութեանց լուրը որ արուաւ ՅԱՌԱՋ, պիտի շարունակուի տակաւին, քանի անօթի է հայ գիւղացին՝ գլուխն հակած Մոսկուայի բարբարոս լուծին տակ։

Կը հնձէ ու դեռ պիտի հնձէ՜ կարմիր մանգաղը։

ՇԱՀԷՆ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑՆԵՐՈՒՍ

Ազգային ինքնապաշտպանութեան հարցին եւ այս առթիւ երիտասարդ սերունդի անհոգութեան կամ անտարբերութեան նուիրուած շարք մը յօդուածներ տեղին են եւ գովելի ու մեզի համար այժմէական։

Յաւակնութիւնը չունիմ թարգման ըլլալու երիտասարդութեան տեսակէտներուն, բայց չհանդուրժելով անհոգութեան մեղադրանքին, կը փափաքիմ՝ սրտաբաց պարզել մտածումներս։

Սխալներ անտարակոյս գործուած են։ Պատմութիւնը սեւ կամ սպիտակ գոյներով կրնայ նշանակել անցնող սերունդի գործերը։ Ու եթէ այդ գործերը սեւ ըլլան, անոնք տարածուած պիտի ըլլան հաւասարապէս բոլոր սերունդին վրայ եւ հետեւաբար՝ չէզոքին, ռամկավարին, հնչակեանին ու Դաշնակցականին։

Թողունք որ այս սերունդը միւսոյն նախորդը ճերմակցնելու կամ սեւցնելու վիճաբանութեանց նուիրէ ինքզինքը.

Վաղուան սերունդը ժառանգութեան մը կը [illegible]։ Եթէ մենք ժառանգ առանք «Հայրենիք եւ Ազատութիւն» գաղափարները ամբողջ ու շղթայուած, մեր պարտքն է հանդէպ մեր յաջորդներուն [illegible] արիւնը ու մաշեցնել շղթաները նոյն գաղափարներուն, եթէ ժամանակը եւ բախտը չունեցանք մենք իսկ մարմնաւորելու զանոնք, փշրելով շղթաները։

Երիտասարդութիւնը ամէնէն աւելի խանդավառ ու գործունէութեան մղող ազդակն է պատասխանատուութեան զգացումը։

Հանրային գործունէութեան ասպարէզի մէջ պատասխանատուութեան այդ զգացումը որեւէ ուրիշ առաքինութիւններէ աւելի ստացական, ժառանգական է։

Ընդունինք որ հայ ժողովրդական զանգուածը չունէր ինքնավստահութիւն։

Ընդունինք որ երկար տարիներու գերութիւնը եւ քրիստոնէական վարդապետութեան սխալ մեկնաբանութիւնն եղան պատճառները։

Բայց կ'ընդունի՞ք որ ազգի մը յարութեան օրերուն պէտք են անհատներ որ ըլլան նոյն ժողովրդի դաստիարակներն ու առաջնորդները, անոր հոգւոյն եւ զգացումներուն պատկերացումը։ Այդ առաջնորդները պէտք է ըլլան բացառիկ դէմքեր, իբրեւ գիտակից, անշահախնդիր, անձնուէր, պէտք է ապրին իրենց գործով ու պէտք է մանաւանդ գիտնան մեռնիլ իրենց գործին հետ, եթէ այդ վիճակուեցաւ իրենց։

Մեզ առաջնորդող այդ կարգի դէմքեր հազուագիւտ են։

Կորսուած ու անհետացած ժառանգութիւն մը ունինք, հետեւաբար, պէտք է վերստանանք, [illegible] յետոյ։

Առանց ժամանակ կորսնցնելու երիտասարդ սերունդը պէտք է սկսի այդ գործին։

Նոր սերունդը չի կրնար հանդուրժել որ անձնական հաշիւները ու հին սխալը զան արգիլել ապրող սերունդի միութիւնն ու համագործակցութիւնը։

Պէտք է իւրաքանչիւր սերունդ իր ձեռքով գրէ իր պատմութիւնը։

ՏԵՐԵՒ ՄԸ՝ ՅՈՒՇԱԾԱՈՒԻՍ

ԿԻՊՐՈՍԻ ԱՆՑՔԵՐԸ

«Պայքար» Կիպրոսի Մելգոնեան հաստատութեան շուրջ իր գրած սեպտ. 16ի խմբագրականը կը վերջացնէր այսպէս

— «Այդ հաստատութեան վստահուած հարիւրաւոր որբեր աւելի թանկարժէք են, քան Մելքոնեան նուիրատուութիւնը»։

Երբ Մելքոնեան հաստատութեան եւ Մելքոնեան հաստատութիւնով Հայ Բարեգործականի համակիր եւ ոչ-համակիր թերթեր բոլորը միասին լեզու կ'ելլեն, կը նշանակէ թէ «Մելքոնեան հաստատութեան մէջ նեխած բան մը կայ»։

Կիպրոսէ օդափոխութենէ վերադարձող արժանահաւատ Եգիպտահայեր, մեզ կը հաւաստեն թէ՝ գլուխը, գլխաւորը նեխած է Մելքոնեան կրթարանին մէջ։

Բայց ամբողջ մարմինը վարակուելէ ազատելու համար, այդ նեխած գլուխը փրցնել ու նետել, եթէ ոչ անկարելի, գէթ շատ դժուար է, կ'ըսեն։

Մտիկ ըրէք խնդրոյն «Գիրք Ծննդոցը»։

Մելքոնեան ծնաւ Մելքոնեան նուիրատուութիւն Գեղեցիկ մեռն. Ցաւէք գովելի։

Մելքոնեան նուիրատուութիւն ծնաւ Մելքոնեան կրթարան։ Նախանձելի գովելի եւ ծափահարելի։

Մելքոնեան կրթարանը ծնաւ Մելքոնեան կամք։ Կամք՝ մինչեւ մահ կրթարանը ղեկավարելու։ Անհրաժեշտ սխալ, գործուած թէ բարերարին եւ թէ Բարեգործականին կողմէ։ Նորէն ներելի պիտի նկատէինք այդ սխալը, եթէ բարերար Մելքոնեան կրթական գործերէ հասկնար։

Մելքոնեան կամք ծնաւ Կիրակոսեան։ Եւ Կիրակոսեան, փոխանակ այդ կամքը ի բարին գործադրելու, գործածեց ի չարն։

Եւ Կիրակոսեան ծնաւ լրտեսութիւն, քսութիւն եւ խռովութիւն։

Եւ փա՛ռք յաւիտեանս ամէն։

Ծանօթներ մեզ կը հաւաստեն, երդում պատառ ընելով մեզ կ'ապահովցնեն թէ՝ Կիրակոսեան սարդի մը ոստայնին մէջ ապաստանած, շարունակ թելեր կը փաթթէ Մելքոնեան Կրթարանին գլխուն։

Կ'ողբամ, կ'ափսոսամ որ խնդիրը շատ կնճռոտ հանգամանք մը ունի։

Անել մը պարզապէս։

Այս կացութեան առջեւ, մեզ կը մնայ աղերսել Խորենացիի սրտառուչ բառերով.—

«Ողբամ զքեզ, Հայոց աշխարհդ, ողբամ մյտաճեծ սրբերդ...»։

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

Տարօրինակ օտարը մեր անկման ու թշուառութեան պատճառ ցոյց տալը ուրիշ բան չէ եթէ ոչ քնացնել երիտասարդութիւնը ու ծածկել [illegible] մը։ Սա մեր սերունդին մտածուցած հաշիւն է։

Այս ալ ժառանգին մաս կը կազմէ։

Եթէ իրաւ է որ մեր նախորդ սերունդները ժառանգեցին կրօնական հատուածականութեան աղէտալի պայքարներն ու իրենց աւերիչ ազդեցութիւնը, նոր սերունդը պէտք է զգոյշ ըլլայ չտեղծելու իր կարգին հատուածականութեան ամէնէն տխմարն ու զզուելին։ Ռուսահայի եւ Տաճկահայի անիմաստ պայքարը, որ հայրենադաւութիւն է, ոճիր է։

Հրաւիրելով Հայաստանի այժմու կուսակցութիւնն ու վարիչները ստանձնելու պատասխանատուութիւնը իրենց գործելակերպին ու քաղաքականութեան, մենք պարտաւոր ենք գաղութներու մէջ կազմակերպել երիտասարդական ինքնապաշտպան թումբեր, պահելու համար սերունդը նախ Հայ, եւ ապա դաստիարակել ու վարժեցնել զայն քաղաքացիական առաքինութեանց, հետակէտ ունենալով Ներգաղթը։

Հեւի հեւ ու թեթեւաբարոյ գործունէութեան մը կողմնակից չենք, բայց կորսնցնելու ժամանակ չունինք։

Եթէ չենք կրնար վաղը տնօրինել մեր կամքովն ու գործովը, պէտք է զգաստ ըլլանք, ուրիշներու պատրաստելիք անակնկալներու դիմագրաւելու ազդակներ ձեռք ձգենք։

ՎԱԶԳԷՆ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

Յ. Գ.— վերջին պահուն կարդալով «Յառաջ»ի մէջ «Մալկարացի»ի կոչը, սրտատրոփ կը սեղմեմ ձեռքերս անվերապահ ծափահարանքս յայտնելով, ու կը փոխադարձեմ իր ջերմ համբոյրը։

Նոյն

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՇՈՒԼԻՍ

ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Ս. ՃԷՆՆԱՐՈՅԻ ՀՐԱՇՔԸ — Գ[...]ԿԱՆ ՑԱՆԴՈՒԿԻՆ ՓՈՐՁ ՄԸ — ԹԵԼԸ ԾՈՎԻՆ ՏԱԿԷՆ — ԴՈՅ[ՆԵ]ՐՈՒ ԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆԸ

Թերեւս լսած էք թէ Նափոլիի եկեղեցիին մէջ երկու սրուակներ [...] որոնք կը պարունակեն Ս. Ճէն[նարոյի] արիւնը։ Տարին երկու անգամ արիւնը հրաշքով հեղուկի կը վե[րածուի] եւ կը սկսի եռալ.

Պիտի զարմանաք անշուշտ [...] ուեմ թէ կը գտնուին մարդիկ [...] կարծեն թէ երբ այդ հրաշքը [...] չունենայ, յիշեալ քաղաքը [...] պիտի ըլլայ մեծ աղէտի մը [...]

Այս մասին պատմութիւնը [...] տեսեալ միջադէպ կը պատմէ —

Շամփիոնէ անուն Ֆրանսացի զօրավարը (1762 – 1800) երբ [...] քաղաքը գրաւեց, իմացաւ որ [...] վուրքը իր բանակի [...] գրգռելու համար, հրաշքը տեղի [...] տի չունենար։

— Գացէ՛ք, գացէ՛ք պատրաստ[...] հանան, բաւ. զօրավարը իր թիկ[նա]պահներուն, եւ իրեն [...] որ եթէ Սուրբին արիւնը հինգ [վայր]կեանի մէջ չեռայ, հրաման պիտի [...] զինուորներուն ռմբակոծել [...] քը։

Այս սպառնալիքին վրայ, [...] տեղի ունեցաւ....։

Եւ ըսել թէ ներկայ [...] դարուն մէջ կը գտնուին [...] ներ, որոնք հաւատք կ'ընծայ[են] [...] օրինակ չինծու հրաշքներու.

✻✻ Վերջերս երեք գերմանացի [...] նաւաստիներ յանդուգն փորձ մը կա[տա]րած են, իրենց կեանքը վտանգ[ելով]։

Զուիցերիոյ Ճէնէրոզ լերան [...] թին վրայ զետեղած են [...] մը, որ չէր կայծակին ազդեցութ[իւնը] [...]

Կըղկացուցիչ մասնաւոր գործիք[...] յարդարանքով օժտուած [...] մը իր մէջը կ'առնէ ելեկտրական[...] ուժը, զոր օդին մէջ պայթող [...] ները կը արտադրեն փոթորկելի [...] ատեն, որոնք ու կ'երթան յաճախ [...] Ճէնէրոզ լերան բարձունքներու [...] րայ։ Մասնաւոր գործիքներ [...] ուած են երեք գիտնականներուն [...] լու մթնոլորտին մէջ պարզուող [...] ելեկտրականութեան «վոլթաժը» որ [...] միլիոնի կը հասնի։

Միջանկեալ ըսենք թէ ելեկտրական[...] թիւն հայթայթող մեծ գործար[...] ներուն աշխատանոցներուն մէջ [...] չեւ այսօր արուեստական եղանակով ստացուած ելեկտրական ամենաբարձր «վոլթաժը» 5 միլիոն չանցնիր։

Կը կարծուի թէ ելեկտրական [...] օրինակ առաւօր ուժ մը հնարաւոր [...] ան պարանելու անջատմամբ նիւթի [...] նիւթներուն։

✻✻ Տոքթ. Պիպ, Պէրմուտեան [...] ներուն մօտերը, պողպատէ գունդ[ի] մէջ փակուած մնալով, իջած է [...] ղը խորութեան մէջ։

Այդ գունդը կը յիշեցնէ Փրոֆ. Փ[իքա]րի օդապարիկին խուցը եւ [...] tysphère» կը կոչուի։

Յիշեալ գիտնականը այդ վիճա[կին] մէջ յաջողած է երեւան հանել [...] խորութեանց զարմանալի [...] նանց մասնաւոր գործիքով [...] ընկալուչ կայաններու

✻✻ Գերմանացի Փրոֆ. Շնայտը [...] հաստատեց թէ արեգակնային [...] բաղադրութեամբ եւ յատկութեա[մբ] [...] րով մեծ տարբերութիւններ կ'ընծ[այեն] [...] բաղդատմամբ արուեստական [...] գան լոյսերուն։

Նոյնպէս, բնական լոյսը [...] նոր ազդեցութիւն մը կը ներգործ[...] խառող մարդուն վրայ. Իր [...] քով, պարզ գոյն մը, ինչպէս՝ [...] տը, կարմիրը, սեւը, հիշեալ [...] մարմինը, կ'ազդէ մարդուն [...] վրայ և անոր հետեւանքով մարդ[...] բողութիւնները աւելի դիւրու[...] կը գործեն։

Գերմանացի գիտնականը իր [...] թիւնը աւելի առաջ տանելով, [...] թէ՝ երբ ուսուցիչ մը իր դասա[...] ցարձակ մթութեան մէջ տայ, [...] կերտները աւելի ուշադրութեամբ [...] տի կրնան հետեւիլ դասերուն [...] նոնք պահել իրենց մտքին մէջ։

Թող թէ նմանօրինակ զատու[...] թիւն մը իր տեսակին մէջ պիտ[ի] [...] տարօրինակ, եւ նուազ հաճելի [...]

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐՈՒ[...]

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

«Դաշնակցութեան Օրը» Հարաւ. շրջանին մէջ

ՔԱՇԸՆ.— Հ. Յ. Դ. Փարիզի Հարաւային Շրջանին (Պանէօ-Քաշան) «Արծիւ» խումբի կողմէ կազմակերպուած «Դաշնակցութեան Օրը», յաղթական բնական ցնծատօնի մը բնոյթը ունեցաւ կիրակի հոկտ. 16 Պուլ լը Րէնի Salle des Banquetsի սրահին մէջ։ Պաստառներ, եռագոյն դրօշակներ եւ տարբերանշաններ գրուած էին աթոռներէն ... վրայ կը յենէին։ Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով։ Օրուան նախագահը ընկեր Ս. Գարակէօզեան բացման խօսքի ընթացքին անդրադարձաւ «Արծիւ» խումբի կատարած դերին մասին եւ ըսաւ. «Մեր խումբը աշխատած է տոկալ ազգային եւ հաւաքական գործունէութիւն, առանց ազդելու հրապարակը, փափաքած է որ Փրանսայի այս շրջանին մէջ հայկան պայքարներ անհետ եւ ... Ան նուիրուած է ժողովրդի ցաւերուն եւ պահանջներուն հետ։

Օր. Էլիզա Աբրահամեան արտասանեց «Նփրեմը» յաղթող կերպով։ Իսկ ընկեր Ս. Յովհաննէսեան երգեց «Այագեալը»։ Մասնաւոր մէջ բեմ հրաւիրուեցաւ ընկեր Շաւարշ Միսաքեան, որ պատմական ակնարկ մը նետելով մեր ազատագրական շարժման վրայ, պարզեց յեղափոխական կազմակերպութեանց սկզբնական վիճակը, մինչեւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան կազմութիւնը։ Դաւակերպեաց 42 տարուան պայքարներու ելեւէջները եւ թելադրեց կազմել միացեալ ճակատ՝ յանուն Հայրենիքի փրկութեան, որուն տրամադրած է իր ուժերը Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը։ Թատրոն Գ. ժամը մերթ ընդ մերթ կը նուագէր ընտրուած կտորներ։

Ընկեր Ս. Թարոսեան արտասանեց «Սրինանը», խանդավառելով ներկաները։ Գ. Գամէր Մեծատուրեան երգեց, նուագի ընկերակցութեամբ, Քրիստափորի գլուխը։ Գ. Կարապետ Ցակոբեան արտասանեց Չարենցի «Հայաստանը»։ Խօսեցաւ նաեւ ընկեր Լ. Զօրաբեան որ շեշտեց Հ. Յ. Դաշնակցութեան անհրաժեշտութիւնը երկու պատճառներով, առաջին որովհետեւ հայիս ունինք կարգապահութիւն մեր միջնաժիններուն հետ եւ երկրորդ որ մեր ազգային անկախութեան իրականացման համար միակ իրական ուժը կը կազմէ։

Գարեգին բաժինը սահուեցաւ ընտանեկան մթնոլորտ մը։ Օրիորդներ Հայկուհի Արապեան, քոյրեր Կաֆէզեան, փոքրիկն Աշխէն մասնաւոր տարազով պարեցին Կովկասեան եւ Հայկական պարեր, ներկաներն ալ ժամանակցեցան պարերուն։ Հանդէսը փակուեցաւ «Մշակ բանուորներ»ով։ Սրահէն բաժնուողները միաբերան կը փափաքէին որ յաճախակի տեղի ունենան այս կարգի հաւաքոյթներ՝ որոնք թէ կը զարգացնեն եւ թէ հոգեկան վայելքներ կը ստեղծեն։

Թղթակից

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԿՐԹԱԿԱՆ ՅԵՂԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Կրթական գործավար տոքթ. Րէշիտ Կալիպ պէյի առաջին գործը պիտի ըլլայ կանոնաւոր վճարում ապահովել այն ուսուցիչներուն, որոնք դեռ ամսական չէին առած նախորդ վարչութենէն։

Առնուած տեղեկութեան համաձայն, հրահանգ պիտի տրուի կուսակալութեանց որ հոկտեմբերէն սկսեալ պետական միւս պաշտօնեաներուն կարգին կանոնաւորաբար ամսական վճարուի ուսուցիչներուն։ Թեան նահանգներ չէին առած ուսուցիչներուն ամսականները։ Ձեռք առնուած միջոցներուն շնորհիւ, մինչեւ հիմա 15ը վճարած են, մնացեալներն ալ շուտով պիտի վճարեն։

«Կրթական գործավարը շատ կարեւոր նախագիծեր կը պատրաստէ եւ մօտերս տեղեկանալու պիտի ըլլանք կրթական մեծ եւ բարերար յեղափոխութիւններուն», կը գրեն Թուրք թերթերը։

ԿԵԱՆՔԸ ԿԵՍԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

Կեսարիայէն կը հաղորդեն «Վաքըթ»ի թէ 300.000է աւելի բնակչութիւն ունեցող այս կուսակալութեան մէջ կան 127 նախակրթարան, 220 ուսուցիչով։ Այս դպրոցները կը յաճախեն 10.000 աշակերտներ։ Ասկէ զատ կայ նաեւ գիշերօթիկ պետական վարժարան մը որ 200 աշակերտ ունի։ Միջնակարգ եւ լիսէի տարի անով դպրոցներ չորս հատ են որոնց մէկը Թալասի ամերիկեան վարժարանն է։

Կեսարիոյ մէջ կրթական տեսակէտով ամէնէն աւելի ետ կը մնան աղջիկները, որոնք ազէտ ծնողքներու կողմէ 12—13 տարեկանին իսկ դեռ նախակրթարանը չաւարտած կ'առնուին, ժամ առաջ այրերու մօտէն հեռացնելու եւ չարչափի մէջ առնելու համար։ Քիչեր ալ թէեւ միջնակարգ վարժարան կը մտնեն, բայց առաջին կարգերուն մէջ իսկ նշանուելով կամ ամուսնանալով կը ստիպուին դպրոցը ձգել։

Թալասի ամերիկեան դպրոցը մօտ 50 տարուան կեանք մը ունի, երբ աղջկանց եւ տղոց բաժնէ։ Կառավարութիւնը անգամ մը փակեց այս դպրոցը, բայց վերաբացուեցաւ միայն մանչերու յատուկ միջնակարգ դպրոցով մը։ Դպրոցին մէջ գործնական դասեր եւ արհեստներ ալ կ'ուսուցուին, բայց միսիոնարական ոգիով բոլորովին հակառակ անկախութիւն չէ գտած։ Ամէնը 45 աշակերտ ունի։

ԿԸ ՎԱԽՆԱՆ ԴԱՍԱԿԱՐԳԱՅԻՆ ՊԱՅՔԱՐԷՆ

Աղեւոյի երեսփոխան Մահմուտ պէյ, Միլլիէթի մէջ հրատարակած է կարեւոր խմբագրական մը որուն գլխաւոր մասերը կը ներկայացնենք (14 հոկտ.)։

— Ամենամեծ դժբախտութիւնը, երկրին մէջ դասակարգային պայքարի զօրանալն է։ Մեր կուսակցութեան եւ պետութեան այս մասին ունեցած տեսակէտը շատ որոշ է։ Հետեւաբար, անոնք որ — գիտակցաբար թէ անգիտակցաբար — հակառակը կը պնդեն, ամենամեծ չարիքը կը հասցնեն երկրին։ Այս տեսակ փափուկ նիւթեր, խօսքի եւ գրչի ազատութենէն անդին մնալու են։

Գոլոս Նաւահանգիստի ընկերութեան պարբերաթերթը, իր վերջին թիւին մէջ սա վերնագրով խմբագրական մը ունէր. «Ճարտարարուեստ (սոցիալիզմ), էֆէնտիներ, յանձ՞ն»։

Յօդուածին հեղինակը բուռն կերպով կը քննադատէ տնտեսական նախորդ գործավար Շէքիֆ պէյը։

«Մուսթաֆա Շէրիֆ պէյի համաձայն, մեր երկրին տագնապը անխուսափելի մէկ հետեւանքն է համաշխարհային տագնապին. Բայց այն ատեն հարկ էր պայքարել ընդհ. տագնապին փարատման եւ ատոր համար ալ միջազգային համաձայնութեանց մասնակցիլ։ Մինչդեռ, հակառակ իբրեւ գիտական մարդ ճանչցուելուն, նախորդ տնտես. գործավարը պէտք եղածէն աւելի համարձակութիւն գտաւ իրեն մէջ, այսօրուան կացութեան պահանջին ճիշդ հակառակ միջոցներ ձեռք առնելու համար։

«Բայց եւ այնպէս, Մուսթաֆա Շէրիֆ պէյ լ'ըսէր կը յայտնէր թէ ուրիշ երկիրներու տագնապը մերինէն աւելի ծանր է։ Արդ, ինչպէ՞ս կ'ըլլայ որ ուրիշ երկիրներուն չըրած սեղմումները մենք ըրինք։

Յօդուածագիրը — գիտել կուտայ Միլլիէթի խմբագրապետը. — մեր կողմէ կը գովէ նախորդ տնտես. գործավարը որ ընդհ. ճարտարարուեստական նախաձեռնութիւններուն մեծ զերծ ըլլալու դրութիւնը։

Բանի որ առիթը եկաւ, հարցնենք. — Ո՞ւրկէ եւ ինչո՞ւ մէջտեղ եկաւ այս ... ճարտարարուեստին դէմ։ Արդեօք կ'ուզեն որ գործարանները փակուի՞ն, ճարտարարուեստը մեռնի՞։

Տեղական ճարտարարուեստ ... աւելի քան երբեք անհրաժեշտ է։ Անդիր է միայն ձգել թէ քննութիւնը ճարտարարուեստական ո՞ր ճիւղերը ամէնէն աւելի պիտի պաշտպանել։

Յօդուածագիրը տեղ մըն ալ կ'ըսէ. «Տեսած կը տեսնենք որ, այն միջոցին երբ ամէն մարդ մեծ նեղութեան մէջ է, ոչ ոք կ'ըսէ թէ ի՞նչ կ'ուզէ եւ թէ ի՞նչ միջոցներ կ'առաջարկէ։ Մեր թերթերը խոր քունի մէջ են, մեր գիտունները իրենց յուսահատական լռութեան մէջ, գործի մարդիկ եւ վարիչներն (իտարէճի) ալ ամբողջովին անտարբեր. Մարդ չուզեր գործին խառնուիլ, եւ կարծիքը յայտնելը անպատեհութիւն (էւսաֆիրէ), անկրթութիւն կը համարուի։

Յօդուածագիրը կը շեշտէ նաեւ թէ Պոլսոյ ... հրապարակը վճռական ...

«Երկու ու կէս ձայներ աշխարհը բռնեցին, իրենք զիրենք ներկայացնելով իբրեւ թարգմանը հանրային կարծիքին որ պարզապէս դէմ է բաժնեցուցակի դրութեան»։

ԸՍՄԷԹ ՓԱՇԱՅԻ ՊՏՈՅՏՆԵՐԸ

Ըսմէթ փաշա Արեւելեան նահանգներու մէջ իր կատարած քննական ուղեւորութեան ընթացքի տեղեկագիրը յանձնեց Հանրապետութեան նախագահին։

Իր քննութեանց հետեւանքով վարչապետը նկատի առած է կարգ մը վարչական ու ընկերային միջոցներ որոնք Կազի փաշային կողմէն ալ հաւանութիւն գտած են։ Այս միջոցները կը ձգտին քիչ մը աւելի հանգիստ ապահովել այդ շրջանի ժողովուրդին եւ բարձրացնել անոր բարոյական եւ մտաւոր մակարդակը։

Ըսմէթ փաշա շատ գոհ մնացած է ժողովուրդին հետ իր կատարած շրջումներէն եւ մտերմական խօսակցութիւններէն։ Ամէնէն աւելի գոհոց եւ ուսուցիչ ուղած են։

Յառաջիկայ գարնան, Ըսմէթ փաշա նոր ուղեւորութեան մը պիտի ձեռնարկէ, Սեւ ծովի նահանգներէն սկսելով եւ մինչեւ արեւելեան սահմանը երթալով։ Միեւնոյն ատեն հարաւային նահանգներն ալ պիտի այցելէ։

*** Առանայէն անցած միջոցին, վարչապետը Ֆէվզի Փաշա կայարանին մէջ ընդունած էր Առանայէն դիմաւորութեան եկող պատուիրակութիւն մը։ Վարչապետը բացատրեց նոր հիմնուելիք հիւսուածեղէնի գործարաններուն կարեւորութիւնը եւ աւելցուց.

— Գործարանը Առանայի մէջ չէնք հիմներ, բայց Առանայի բամպակը պիտի գործածենք։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Ցիր ու ցան Հայեր

ԿԱՐՏԱՆ. 17 Հոկտ. (Սեփ. Թղթ.). — Հոկտեմբերեան փոթորկաշունչ օր մը Միլ կ'երթանք։ Պաղ հովը կը զարնուի մեր քունքերուն ինքնաշարժի լուսանցքներէն, խռովելով մեր ներքին անդորրութիւնը...։

Աշնանային գեղեցիկ տերեւներու կոյտերը կը բարձրանան շոգեկառքի անիւներուն տակէն, պար գալով մեր գլխուն վերեւ...։ Ծառուղին երկա՞ր ու հաճելի հէքիաթի մը պատմող պատմութիւնը կը թողու մեր վրայ։ Հեռուն, հանդիպակաց լեռներու կողքին կ'երեւան հնամեայ վանքեր ու եկեղեցիներ՝ իրենց պատկառազդու տեսքով։ Անոնց յանդուգն ... կը բարձրանայ մայրենիներու դալարագեղ կանաչութիւնը, ինչպէս ամպերու երկար եւ ճերմակ կարաւանը, կապուտակ երկնքի վրայ...։ Եղեւիններ վրանները պէս տնկուած, լուռ ու անձայն կ'աղօթեն բնութեան ազատ գրկին մէջ։ Քիչ յետոյ կ'անցնինք Վալաարի քովէն. Դաշտերուն մէջ թաղուած ... շուրջը կը ցցուի մեր աչքերուն առջեւ։ Դրան վրայ կը կարդացուի Ecole d'Agriculture զունաթափ գիրերով։ Այս գիւղատնտեսական վարժարանին շրջանաւարտ եղած են շատ մը հայ տղաքներ ... գանազան գիւղակներու մէջէն, տեսակ մը զգեստներ. կանաչորակ ծովերու մէջ կորսուած։ Հաճոյք է այս վայրերուն մէջ թափառիլ...։

Խումբ մը աշխատաւորներ ճամբուն վրայ կը կասեցնեն, քան կը գործեն։ Ինքնաշարժը կը սուրայ արագ, հեւ ի հեւ, երկար ու անվերջանալի ազմուկ մը ձգելով իր ետեւէն։ Լայն պողոտայի մը դարձուածքէն վերջ կը մտնենք Միլի նեղ ու ոլորուն ճամբան։ Ուղին վտանգաւոր է։

Աջ ու ձախ փռուած են պարտէզներ, այգիներ եւ ժամանակ կազմաներ, ծխամ մը կապոյտ պատրանքը տալով. Քիչ յետոյ կանանչ սաղարթներուն մէջէն կը տեսնենք գործարանին աշտարակը բարձր ու երկնակարկառ։ Կարծես թէ գագաթը կորսուած է եթերային կապոյտներու մէջ։ Կ'անցնինք աշակերտներու քովէն։ Կէսօրը անցեր է։ Գործաւոր չկայ։ Ճաշի են գացեր։

Միլ ենք արդէն։ Հայերու թաղը։ Այս յաղաքին ... խուսկանը կը սկսի 1929ի վերջերը, երբ կը պատահի Կարտանի հանքային մեծ աղէտը, որուն զոհ կ'երթան Հայեր ու օտարներ, ինչպէս նաեւ մեր սիրելի Արզարը։

Երկու շրջաններու մէջ տեղաւորուած են մեր հայրենակիցները, Կրանտ Գամպիլ եւ Գլանշիրիի։ Այս շրջանին մէջ կան կղմինտրի զոյգ գործարաններ, ուր կ'աշխատին մեր հայրենակիցները։ Օրավարձքերը գոհացուցիչ են։ Կ'ըսուի թէ այս գործարանին տէրը հայ մըն է, որ այժմ Պոլիս կը մնայ։ Բայց օտարացած։ Գործատէրը տրամադրած է բնակարաններ, 30 ֆրանքի վճարումով։ Կրթական գործը ... ալ երեսի վրայ ձգուած է։ Հայ մանուկները կը խլրտին փողոցին ու ... վրայ։

— Դպրոց չկա՞յ, կը հարցնեմ փոքրերու ծնողներուն.

— Ո՛չ, կը պատասխանեն։

— Ուսուցչուհին ... ալ գացեր։ Անոր վերադարձին դպրոցը կը վերաբացուի՞։

— Չենք գիտեր։

Այսպէս թէ այնպէս, նոր սերունդի դաստիարակման գործը կը կաղայ, ճիգ ու եռանդ չի թափուիր։ Միլի հայ գաղութը ... հաւաքաբար աշխատանքի լծուի, վստահ ենք որ փրկարար գործ կը կատարէ այս ուղղութեամբ։ Որ եւ է կազմակերպութիւն գոյութիւն չունի հոս։ Տեսակ մը զգլխացած շրջան է, ամփոփուած իր պատեանին մէջ։

Մեկնած ատեն ... հաւաքուած կը վերադառնանք դէպի Կարտան։ Փոթորկաշունչ քամին դեռ կ'առնէ սաղարթներուն եւ լճակին կապոյտ հայելիին վրայ, խռովելով անոնց մեղմ ... անդորրութիւնը։

Լեւոն Գեղունի

ՀՈՒՄՈՐ

ՏՕՆԵՐՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ

Այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, Սելանիկի «Հորիզոն»ը կը գրէ (9 Հոկտ.).

— «Տօն մըն ալ «Մշակոյթի Օրը»։ Եւ համազգային արժէքով, համաշխարհական նկարագրով։ Տօն մը, որ կը պանծացուի ոչ թէ իբրեւ յիշատակի տարեդարձը մեր պատմական թարգմանիչներուն, այլ իբրեւ առիթ մը՝ ցուցահանդէսի այն բոլոր գանձերը, որոնց տէրն է այս ցեղը դարերէ ի վեր եւ օգտագործելու յանուն իր ... անսպառ գրականութեան, նոյն այդ ցեղի գոյութեան տեւականացման, անոր զարգացման ու վերելքին, անոր հերոսական ճիգերուն ապագայ պսակման համար։

«Մշակոյթի Օրը, ցեղապաշտական այդ առաջադրութեամբ օծուն տօն մըն է։ Ինչպէս Ապրիլեան Սգատօնն է։ Ինչպէս Հայրենիքի Անկախութեան տարեդարձն է։ Ինչպէս Վարդանանցն է։ Գիտենք այս տօներէն իւրաքանչիւրին արժէքն ու իմաստը։ Եւ գիտենք, որ այս բոլոր արժէքներու կողքին, Հայ Մշակոյթը բացառիկ տեղ ու դեր ունի հայ ցեղի ինքնապաշտպանութեան գործին մէջ։

Մեծուած, զգետնուած, աղէտուած ժողովուրդ ենք։ Բայց գանձեր ունինք, որոնց չեն կրնար հասնիլ մեզ ծեծողին ու զգետնողին պղծագործ ձեռքերը։ Մեր մարմինն է վիրաւոր եւ տրտաքնուած՝ միայն տկար ենք ու տեղօր։ Բայց մեր հոգեկան ուժն ու բարոյական կորովը, ոչ մէկ ազգ ունի։ Ոչ ոք պիտի կրնար այսքան դարհուրելի խողխողումներէ վերջ դեռ կանգուն մնալ։ Մինչ մենք կանք, հոգեպէս հզօր, արի ու անհուն...

Մենք, տոկալու եւ դիմադրելու ամէն արժանիք ունինք։ Դարաւոր մշակոյթի եւ հերոսական պատմութեան տէր ցեղ ենք։ Մեր լեզուն, մեր գիրը, մեր պատմութիւնը, մեր արուեստները, մեր մշակոյթի այս մեծարժէք ու ինքնուրոյն համադրոյթը, հայ ցեղի հոգին զրահող պղպղատեայ պաշտպանակն է։ Ապրեր ենք դարերով այդ զրահին տակ։ Պիտի ապրինք եւ ասկէ վերջ, պայմանով սակայն, որ ապրող ցեղն ալ իր գանձերուն նկատմամբ շարունակէ ցոյց տալ այն գուրգուրանքը, զոր մեր նախնիքները, մեր ռահվիրայ ջահակիրները ցոյց են տուեր դարերէ ի վեր. զմայլելի գիտակցութեամբ մը։

Ապրիլ ուզելը չի բաւեր միայն։ Պէտք է գիտնալ ցեղովին ապրելու գաղտնիքը, ու թաքնուած է «Մշակոյթի Օրուան նման համազգային ... խորհուրդին մէջ։

ՆՈՐ ՀԵՏԱՊՆԴՈՒՄՆԵՐ

Ոստիկանութիւնը առջի օր ձերբակալեց վեց հոգի, որոնք աւելի քան 16.000 փրանք նպաստ ստացեր էին անօրէն միջոցներով։ Մէկը՝ Մօրիս, գործազրկութեան նպաստի ... պաշտօնեայ էր (15րդ թաղամաս)։ Այս մարդը, պանդոկատէր Ֆարէօրիէի եւ ամոլ պաշտօնեային միջոցաւ վկայականներ կուտար պանդոկին կարգ մը վարձակալներուն, գործազրկութեան նպաստ ստանալու համար։ Միեւնոյն ատեն պանդոկատէրն ալ նպաստ կը ստանար, առարկելով թէ գործազուրկներ կը պատսպարէ։ Պանդոկատէրը ամբաստանուած է թէ ոչ միայն կեղծ վկայականներ կը ծախէր, այլ եւ զատ — զատ արձանագրել կուտար երիտասարդ մը եւ իր սիրուհին եւ երկու անգամ վարձքի նպաստ կը ստանար, մինչդեռ միայն մէկ սենեակ տրամադրած էր։ Ամբաստանեալ պանդոկատէրը եւ գործազրկութեան ... պաշտօնեան դէմ դիմաց հանելով, խոստովանեցան թէ իրենց միջեւ բաժնած են 16.000 փրանքը։

ՍԱՐՔԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼԻ ՄԵԾ ՄՐՑՈՒՄ

ՄԱՐՍԷՅԼ. 17 Հոկտ.— Կիրակի օր, 23 Հոկտ. ժամը 2.30ին Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի Ռ. խումբը կը մրցի պատուոյ դասակարգին պատկանող ամենազօրաւոր խումբին Stade Olympique Loudaisի դէմ Stade Patronage Terrain la Françaiseի վրայ։

ԾԱՆՕԹ. Մրցումին վայրը երթալու համար առնել ... թրամվայները.— 82 թիւ Cours St. Louisէն, 19 եւ կամ 20 թիւ Préfectureէն եւ իջնել Bld Paul Pèbre։ Ձմեռնային ... կը գտնուի Parc Borellyի եւ Հայոց եկեղեցւոյն մէջտեղը ձախակողմի վրայ։

Մասնաժողով

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (27)

ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ...

«Հիմա կը տեսնե՞ս, բարեկամ, ո՛րքան վատ եմ ես, գիշերներ կան որ անքուն կ'անցնեմ, յուսալով սպասելով ուշացած նամակի մը, խորհելով խօսքի մը, լուրի մը մասին... աղջի՛կս, աղջիկս... ո՞վ ինչ անգութ են, ես երբեք այսպէս չպատմեցի...

Ձայնը թուլցաւ ու աչքերը գոցեց։

Տխուր ամպեր կային երկնքին վրայ։

Ձմեռուան մրմունջներ... Արդէն չուռով դժգոյն ... բերան մը կը պահէր։

Օրագիրը ձեռքիս մէջ։

Բարտիներուն սաւերները կ'երկարին, կը խառնուին ուրիշ սաւերներու, կը լուծուին աղջամուղջին մէջ։ Զարմացած թռչուն մը հեզ մըն ալ կը կչկչայ։ Աղջիկ մը երգ մը մոլորածին կ'անցնի։ Լուսանցքին վրայ չորրորդ սաւերագիծը Միւրիէլին, լռացաւ։ Ցեղն մարդու մը աչքերուն շուքը տաքի անոր։ Ինծի կը թուի թէ ամէնէն աւելի իրեն կը նմանի։

Մարիուս եւ Քէնսար, պատին քով, երկու առանձին նոր խօսքի գէղեր կ'այրեն։ Իւրաքանչիւրը կը ջանայ բարձրացնել իր բոցը ու համոզել իրենց նայողը թէ ոչ իր բոցին, գէթ ծուխին բարձր ըլլալուն...

— Ի՞նչ կ'ընես, կը հարցնէ ինծի Միւրիէլ։

— Ոչինչ։ Եւ կը գոցեմ տետրակս։

— Նայէ՛ ծուխին։ Պատերազմի քիմիական կազերը առոր չափ խիտ տեղ չեն բռներ։ Եւ որքան լա՛ւ կը մարրեն օրինակ՝ գիշեր մը. գիշերուան մը մէջ երկու ժամ... մէկ ժամ բաւական է մաքրելու համար այս տեղի աղտոտութիւնը։

— Ո՛ր աղտոտութիւնը, կը հարցնեմ չհասկնալով։

— Այս տեղի։ Մենք, դուն, ես։ Հիւանդները։

— Ինծի բաներ կ'ըսես ծուխին։

— Կրնայ ըլլալ։ Օր մը իրաւունք պիտի տաս ինծի։

— Ո՛չ եւ ո՛չ։ Վաղը երբ նամակ առնես պզտիկ աղջիկէդ, որ ըսէ թէ պիտի գայ տեսութեան, ու համբուրէ իր մեղմաղօտ հայրիկը, այն ատեն...

— Գիտի կրկնեմ.

Թոյլ է ձայնը։

— Allons, բարեկամս, պատերազմը չափազանց չի տեւեր այսքան.

— Ձե՞ս կարծեր որ ինքզինքդ քաջալերելու պէս կ'ըսես սակայն

— Կը կարծե՞ս... ըսել որ քու տեղդ, քու թոշակդ ունեցող մը կեանք պիտի ստեղծէր.

— Այո՛, եւ թերեւս ես ալ առանց այդ դրամին կեանք ստեղծէի։

— Դժուա՞ր է փորձելը։

— Ուշ է։

Անելօրդ է պատասխանել։

Զով է ու գեղեցիկ։

Ինչ յարմար պահ երջանիկ ըլլալու։

Կը չափեմ աջ ձեռքս, իր ամբողջութիւնը զուրգուրանքով կը քննեմ, եւ կ'երեւակայեմ կարելի վաղ մը մարմինս պրկուած այդ ժամէն։ Այսօրը գերերջանիկ օր մըն է անշուշտ։

Միւրիէլ բարեկամս, ո՛վ սխալութիւն հիւանդութիւնն ու թշուառականութիւնն ես դուն, գնա՛ անկողինդ, կզզիացիր եւ ջանա գոնէ իրական լաւանալը ըլլալ.

Գուցէ նեղեմ այն ատեն քեզի։

ԺԲ.

«Խօսարանը գի՞ս կ'ուզեն։ Այցելութիւն մը ինծի՛։ Ո՞վ է արդեօք։»

Անհամբերելով կ'իջնեմ վար.

— Դո՞ւն ես, Ցարութիւն... ի՛նչ անակնկալ...

— Արմենակն ալ։ Իր Սիւզանն ալ։

Կը կենանք պահ մը, ձեռք-ձեռքի, անխօս. համբուրուե՞լ պէտք է։ Ձեմ համարձակիր։ Ուստի իրենք ալ չեն համարձակիր. Որովհետեւ վստահ եմ, բացի ինծմէ՝ իրենց մաքին չանցնիր հիւանդութեան արգիլող պարագան։

Սիւզանը դեռ անծանօթի վերապահութեամբ գրան քով հեծելանիւներու կեցնելու, ճիշդ կեցնելու պարտաւանքով ուշացած է։ Կուգայ ու կը փրկէ մեզ։

— Ծանօթացնեմ, Արմենակն է, նշանածս Սիւզանը, (ինծի դառնալով) եւ լաւագոյն ընկերներէս մին...։

Նուրբ, կարմիր աջ ձեռքը կը սեղմեմ. Վարդագոյն շրջազգեստին մէջ թարմ, գարնանային ծաղիկ մըն է։ Մեխակ կը բուրէ արդէն։

Ու քալելով դէպի պարտէզ, երեք Հայերս կը վերադառնանք մեր հայերէն խօսակցութեան։

Այնքա՜ն, այնքան բաներ ունէի ըսելիք, մինչ անոնց համբուրեր, մոռցեր կ'ընեմ միայն։ Ամիսներէ ի վեր ականջներս չեն լսած այդ երաժշտութիւնը — մայրենի լեզու։ Ականջներն ալ կը ծարաւին եղեր, ու իրենց պապակը ակին քով հոգեխռով համեմատութիւններ կ'առնէ, ճշմարիտ կ'ըսեմ, խօսէ՛... Հոգ չէ Արմենակ, մի նեղուիր, վայրկեան մը թող նշանածդ մեզ չհասկնայ, ի՞նչ կ'ըլլայ... գիտնայիր ի՛նչ հեշտանքով կը լեցնէք ականջներէս՝ հոգիս...

Սիւզան կը հարցնէ՝

— Հո՞ս ձգենք հեծելանիւները։ Կարծես ուշադրութիւնները իրեն դարձնելու, խօսակցութիւնը Փրանսերէնի վերածելու մտադրութեամբ։

— Այո՛, կը պատասխանեմ հայերէն. եւ աւելի մեղմութեամբ։

— Օրորդ Սիւզան, կը հասկնա՞ք հայերէնը. քիչ մը գանէ...։

— Օ՛ քի՛չ, քի՛չ.

Այդքանը բաւական է հիմակուհիմա որ իրեն եղբօր մը պէս նայիմ։ Երախտագիտութեամբ չուս գիս նայիմ, ծաղիկ մը փնտռեմ, որ եւ է ծաղիկ մը՝ իրեն տալու համար։

ՓԱՑԼԱԿ ՄԻՔԱՑԷԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

ՏԷՍԻՆԻ Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

Տեղի կ'ունենայ Հոկտեմբեր 30ին Կիրակի օր

ՊԱՏՈՒՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՏԷՍԻՆԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏ **Mr. JEAN LOUIS MALLEN**ի

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ՝ ԸՆԿԵՐՆԵՐ Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ, Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ ԵՒ ՈՒՐԻՇՆԵՐ

Գեղարուեստական նախ բաժնին կը մասնակցին՝ «Կոմիտաս» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Գ. Մելքոնեանի, Վասպուրականի «Արծիւ» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Ժիրայր Խտիկեանի, օրիորդներ Յովինար Տէր Գէորգեան, Պերճ Վարդանեան, Հերա Քրմզրեան, Գ.Գ.Ա.Աւետիսեան, Հերոյեան, Սիրականեան ևն.

Մուտք՝ **10** ֆրանք: Այժմէն ապահովեցէք ձեր տոմսերը

Տոմսերը կը ծախուին՝ Յանձնախումբի անդամներուն, Կ. Խալի, Տիկնանց Միութեան վարչութիւններուն քով, Կարօ Օհանեանի եւ Մուշեղ Ժամկոչեանի սրճարաններ.

ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ.— Հանդէսէն վերջ ընկերա - ծիածակրական հացկերոյթ **20** ֆրանքի մասնակցութեամբ.

Փափաքողներէն կը խնդրուի նախօրօք ապահովել տոմսերը.

Ընդհ. հասցէ՝ ՏԷՍԻՆԻ ՏԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ. Café des Sports, 82 Ave. Jean Jaurès, Dénines, Isère.

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՄԵԾ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ

եւ մասնակցութեամբ տեղւոյն բոլոր ենթակոմիտէներուն

Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին

Brébant Marseillaisի սրահին մէջ

Կը նախագահէ՝ ընկ. Վ. ՂԱԶԱՐԵԱՆ

Կը խօսին՝ ընկերներ

ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ եւ Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին ընկերներ՝ Մ. Գաբրիէլեան, Յ. Ուզունեան (արտաս.), կ'երգեն՝ Օր. Օր. Մ. Մարտիրոսեան եւ Գէորգեան: Հանգիսին կը մասնակցի սիրուած ջութակահար Ս. Չէօրէքճեան:

Ծախքերու համար 2 ֆրանք

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Մարսէյլի մէջ 29 Հոկտ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ

Նախաձեռնութեամբ Հրայր խումբին եւ հովանաւորութեամբ Մարսէյլ— Առնուվիլ ենթակոմիտէին.

Փառոցի մէջ

Հոկտեմբեր 30ին Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

Պուլվար Օսսօ (Մարսէյլ) Այս Կիրակի կէսօրէն վերջ ժամը 2.30ին Երմէն տը լա Մասսրակ Վիլ 120a. Պառ «Վէնսանի մէջ».

Նախաձեռնութեամբ «Վռամեան» ենթակոմիտէի, մասնակցութեամբ «Արտօս» խումբի, Հ. Յ. Դ. Պուլվար Օսսօի Պատանեկան միութեան եւ Մարդին երիտասարդաց միութեան:

Կը նախագահէ՝ ընկ. ԱԶԳԻՆ

Կը խօսին՝ ընկ. ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ եւ ընկերուհի՝ Ն. ԲԻԳՐԻԹԵԱՆ

Գեղարուեստական նախ բաժին Մուտքը ազատ է

Ս. Անթուան (Մարսէյլ) Այս Կիրակի իրիկուն ժամը 7.30ին

Նախաձեռնութեամբ Ս. Անթուանի ենթակոմիտէի եւ հովանաւորութեամբ Մարսէյլի կոմիտէի.

Կը նախագահէ՝ Ընկ. Գ. ՀԻՒՍԵԱՆ

Կը խօսին՝ ընկերներ ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ եւ Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ.

Կարտան Այս Կիրակի կէս օրէն վերջ ժամը 2.30ին Հ. Յ. Դ. Տան մէջ. Նախաձեռնութեամբ կարտանի ենթակոմիտէի:

Կը նախագահէ՝ ընկ. ՀԻՒՍԵԱՆ

Կը խօսի՝ ընկ. Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գեղարուեստական նախ բաժին Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

Սէն Շամոնի մէջ Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին

Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Սէն թ'Էթիէնի մէջ

ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ԼՈՒԱՌԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

Այս Կիր. կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Սալ տը Հարմոնիի շքեղ սրահին մէջ

Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Վիէնի մէջ նախաձեռնութեամբ «Քրիստափոր» խումբի եւ հովանաւորութեամբ կոմիտէի:

Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Վիէնի Սէրքլը Կաթոլիկի շքեղ սրահին մէջ (Սէն Մորիս, հին եկեղեցիին մօտ).

Կը նախագահէ՝ ընկ. ՍԱՐՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

(Փարիզի Սիփան երգչախումբի ղեկավար)

Կը խօսի՝ ընկ. ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ

Կ'երգէ՝ Օր. Յովինար Տէր-Գէորգեան (Լիոնէն), Գ. Գուրգէն Աղապէկեան (Լիոնէն), արտասանութիւններ, կենդանի պատկեր, եւայլն.

Ծախսերու մասնակցութեան համար կը գանձուի մէկ ֆրանք.

Պելֆոռի մէջ 30 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ

Կը խօսի՝ ընկ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

Կռընոպլի մէջ 30 Հոկտեմբեր Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին. Հայոց եկեղեցիին մէջ. 15 rue Boyard

---

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Վահան Գարտաքճեան, Մարսէյլ.— Դժբախտաբար չկրցինք կերնանք հրատարակել: Տարը ֆրանքը կը մնայ ձեր տրամադրութեան տակ.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Համախարհրդային Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը Շաբաթ իրիկուն Թլօրիայի վերնայարկը, 61 rue Mr. le Prince. Կը հրաւիրուին բոլոր անդամ եւ ոչ անդամ հայրենակիցները. Կարեւոր օրակարգ.

ՋԿՆՈՐՍՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈՒԼՈՆԵԻ ՄԷՋ

Պուլոնէը սիւր Մէր 20 հոկտ. 932

Վաղը առաւօտ ձեր ձկնավաճառին ծախած ձուկը որսացուած է այսօր. Կերէք Պուլոնէը սիւր Մէրի թարմ ձուկը

Յ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՍԱՐՍԷԼ Առնուվիլ ենթակոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Հրայր եւ Թագմիկ խումբերու բոլոր ընկերները այս Կիրակի ժամը 3ին Առնուվիլ լէ Կոնէսի ծանօթ հաւաքատեղիին մէջ.

Գաւառ

ՄԱՐՍԻՅԼԻ Քրիստափոր խումբին ժողովը այսօրուրբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին. Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն: Ներկայ կ'ըլլայ ընկ. Վ. Փափազեան (Կոմս).

ՏԷՍԻՆԻ Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս Կիրակի ժամը 2.30ին, Դաշնակցութեան Տան ներքնայարկը: Ներկայանալ անդամատոմսերով: Բացակաները նկատի պիտի առնուին: Իսկ ներկաներու թիւը օրինաւոր պիտի համարուի: Խիստ կարեւոր օրակարգ.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատանեկան միութեան դասախօսական ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9.30ին, Պատանեկան Միութեան Ակումբին մէջ.

Կը դասախօսէ՝ ընկ. Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ԿՐԸՆՈԲԼԻ կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Ակումբին մէջ, rue Saint Martin d'Hères, Chemin de la Plaine. (Croix Rouge) Խիստ կարեւոր օրակարգ. պարտաւորիչ ներկայութիւն. Ներկայանալ անդամատոմսով. Բացակաները նկատի կ'առնուին.

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

Հիմնադիր ԱՐՄԱՆ ԿՕԹԻԿԵԱՆ

STUDIO RUDOLF սրահին մէջ, 6bis, Rue Campagne Première, Métro Raspail

Ղեկավարութեամբ՝ Ա. ԿՕԹԻԿԵԱՆԻ եւ Ս. ԹՕՐՈՍԵԱՆԻ

«ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ»Ը

Վաղը Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին, իսկ Կիրակի ցերեկ ժամը ճիշդ 3ին

կը ներկայացնէ ՇԻՐՎԱՆԶԱՏԷԻ **ՊԱՏՈՒԻ ՀԱՄԱՐ**

որ մասնակցին բոլոր լաւագոյն դերասաններն ու դերասանուհիները

Գիները են 3 եւ 5 ֆրանք

Տոմսերը վաղօրօք կարելի է ապահովել Հրանտ-Սամուէլի գրատունէն եւ բոլոր միւս սովորական տեղերէն:

Երեկոյթ - պարահանդէս

Կազմակերպուած Առնուվիլի Արարատ Հայոց միութեան կողմէ

Ի նպաստ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻՆ

Վաղը Շաբաթ գիշեր ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ, Salle Gallemant, Place de la Gare de Gonesse. Գեղարուեստական նախ բաժին, առաջնակարգ ճազ. Առնուվիլին մէջ առաջին անգամ ըլլալով կը մասնակցի Արարատ միութեան երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Գ. Ս. Յակոբեանի.

Մուտք՝ 7.50 ֆրանք

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

ԱՐԱՅ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

Փարիզի պետական երաժշտանոցէն եւ Schola Cantorumէ

Տարրական եւ բարձրագոյն պարընթացք երաժշտական տեսական եւ գործնական ճիւղերու.

դաշնակի, ձայնագրութեան (Solfège) եւ ներդաշնակութեան(harmonie)

Ըստ Փարիզի բարձրագոյն երաժշտանոցներու ծրագրին եւ նորագոյն մեթոտներու.

Դասաւանդութիւնք տեղի կ'ունենան մասնաւոր ժամադրութեամբ

Դիմել 35bis Rue de la Varenne (St. Maur)

Հայերու ժամադրավայրը

ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

Մեթրօ Օտէոն եւ Սէն Միշէլ Հեռաձայն Danton 62—73

Արեւելեան եւ Եւրոպական խնամուած կերակուրներ

Վաճառելի Սարսէլի հայաշատ կեդրոնական թաղի մէջ օդասուն յարկաբաժիններ, շատ նպաստաւոր գիներով: Կը տրամադրուի նաեւ մշակութեան համար հող: Ջուր, կազ եւ ելեկտրականութիւն: Դիմել՝ 29 rue Beauséjour, Sarcelles.

ԱՄԵՆԱՓՈՒՔՐ դրամագլուխը պէտք է հարիւրին 3 տոկոս բերէ ամիսը: Roussel, 3 rue Pierre Haret Paris (9).

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Կարապետ Սէմէրճեան (բուն անունը՝ Յակոբ Թագէոսեան, Քէօթահիացի), որ ութը ամիս առաջ կը գտնուէր Լիոն հետեւեալ հասցէին, 28 rue Louis Blanc: Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Գ. Արշակ Գաքրճեանի, 12 rue Neuve de la Chardonnière, Paris (18).

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R. Rivoli, Մէթ. Շաթլէ: Արմատ. եւ նոր մեթոտ, դարմ. արգանդ եւ կանանց մարմի, արիւնծաւոր ձկներ. հիւանդութիւն եւ վարիքի: Ամէն օր 9—12, 2—8, կիրակի 9—12:

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

բեմադրութեամբ յիշաչակելի արուեստագէտ

ՌՈՒԲԷՆ ՄԱՄՈՒԼԵԱՆԻ

LOVE ME TO-NIGHT

(Սիրէ զիս այս գիշեր)

ֆիլմը կը ներկայացուի ամէն խոր ցերեկ եւ երեկոյ

Cinéma Ermitageի մէջ

55 rue Ponthieu (Ave. des Champs Elysées-ի վրայ)

Ամէն Հայ պէտք է տեսնէ այս ֆիլմը Դիւցազնական գին

---

29 Հոկտեմբեր Շաբաթ եւ 30 Հոկտեմբեր Կիրակի

ԺԱՄԸ 3–8 ԿԷՍՕՐԷ ՎԵՐՋ

Salon Jean Goujonի մէջ

8 Rue Jean Goujon, Paris (8)

(Եկեղեցիին փողոցը)

ԳԹՈՒԹԵԱՆ ՊԱԶԱՐ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ՊԱՇՏՊԱՆԱԾ ՈՐԲԵՐՈՒՆ

Ազնիւ հայրենակիցնե՛ր, նոր տարիի ձեր նուէրները աժան գնել ցէք մեր պազարէն, ուր պիտի գտնէք դիւրագին ապրանք, անուշարարութիւն, զուարթ պար, ընտիր նուագախումբ եւ հաճոյակատար ընդունելութիւն:

Փարիզահայ Տիկնանց Միութիւն

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Յ. Գ. ՊԼՊՈՒՄԵԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ունի խիստ մաքուր թուղթով ու տպագրութեամբ **184** լայնածաւալ էջեր (**17 × 28** մեծութիւն): Կը խօսի Պատմ. Հայաստանի, Կիլիկիոյ եւ արդի Հայաստանի վրայ, տալով անոնց կենդանական, բուսական եւ հանքային հարստութիւնները եւ բնական ու քաղաքական աշխարհագրութիւնը: Կը պարունակէ Կեսարիա, Մարզուան, Ամասիա, Եւդոկիա, Շ. Գ. Հիսար, Չէյթուն Ուրֆա, Կարին, Երզնկա, Սեբաստիա, Մալաթիա, Խարբերդ Ակն, Վան, Մուշ, Բիթլ., Կիլիկիոյ, Պարսկահայաստանի եւ Ռուսահայաստան – Արդի Հայաստանի բազմաթիւ քաղաքները, պատմական վայրերը, կարեւոր գիւղերը հայրենի սրբութիւնները եւ **155** հետաքրքրական տեսարաններ, Կիլիկեան թագաւորներէն ոմանց դրամները եւ ստորագրութիւնները, Ներսէս Լամբրոնացիի ձեռագիրը եւ **41** մանրանկար ու միջակ մեծութեամբ քարտէսներ, որոնք ցոյց կուտան ժամանակագրական կարգով եւ թուականներով Ս. Գրքի Նոյեան ժամանակէն Հայաստանէն մինչեւ այսօրուան Հայաստանը՝ անոր առանձնայատուկ ձեւերը զանազան հին ազգերու տիրապետութեան տակ կամ օրով, Հայաստանի բաժանումէն մինչեւ **1918** ազատագրեալ Հայաստանը, Ուիլսընի գծած Հայաստանը եւ Կարսի անկումէն առաջ ու վերջ անոր արդի սահմանը:

Տրուած է պատմ. կարեւոր անցքերու եւ դէպքերու կարեւոր թուականներ, ինչպէս Քրիստոսի **341** թուականէն մինչեւ **1931** Հայաստանի մէջ պատահած **70** բուռն երկրաշարժները (**17**ը միայն Երզնկա), Պատմ. Հայաստանի հին զաւառներու անունները եւ անոնց համապատասխան նոր անունները եւ վերջապէս Արարատ լերան ու անոր վրայ կատարուած բազմաթիւ վերելքներու մասին աշխարհագր. եւ գիտական յայտ տեղեկութիւններ:

Ամէն Հայու ճշմարիտ եւ հայրենիքի կարօտը զոհացնող ընկերը եւ որոնք խօսող միակ գիրքը, որ կ'արժէ Ֆրանսա եւ գաղթավայրեր՝ **10** ֆր., Ամերիկա՝ **70** սէնթ եւ այլուր՝ **12** ֆրանս. փրանք; Կ'ընդունուին նաեւ մի միայն Ֆրանս., Պելժ., Իտալ., Եգիպտ. եւ Ամերիկեան դրոշմաթուղթ՝ իբրեւ դրամ հասարակ արժէքով:

Դիմել հեղինակին՝ **BABESSIAN** (առանց անուան սկզբնատառի՝ մի միայն մականունը գրել որոշ եւ անսխալ) **1bis, Rue Rouget-de-l'Isle, CHOISY - LE - ROI (Seine) — France.** Փոխանակութիւն չի կատարուիր եւ ապառիկ յանձնարարութեանց բնաւ պատասխան չտրուիր:

6 օրինակ գնողին **1** օրինակ նուէր կը տրուի: Սահմանափակ թիւով հրատարակուած ըլլալով այժմէն ապսպրել չսպառած:

E. TER-MINASSIAN

Export und import, Komissionen und Vertretungen

Յանձն կ'առնէ կատարել Գերմանիոյ մէջ վաճառքը հում նիւթերու (չոր պտուղ, աղիք եւ այլ ապրանքներ), ինչպէս նաեւ գնումը դարձեալ Գերմանիոյ ամէն կարգի ապրանքներու:

Կը ստանձնէ ներկայացուցչութիւնը առեւտրական, վաճառականական եւ արդիւնաբերական հաստատութեանց:

Հասցէ՝ Motzstr 29, Berlin W. 30. Allemagne.

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ՏՕՔԹ. ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԵՇԻՇԵԱՆ

Նախկին բժշկապետ Մելսինի ֆրանս. հիւանդանոցներու

Պատուոյ մետալ ֆրանս. առողջապահ. նախարարութենէն

Հասցէ՝ 31 Rue de la Rochefoucauld (9)

Téléphone: TRINITÉ 59–54

Բաց է ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը 2.50էն 7.50, (կէսօրէ առաջ [illegible] ժամադրութեամբ) Կիրակի եւ տօն օրերը 10—12:

Հոն կը կատարուին՝ Ք. ճառագայթներով ամէն կերպ քննութիւն, շողանկարում (**radiographie**), գեր-ամենբրական, յետ-կարմրագոյն եւ ուլթրա-մանուշակագոյն դարմանում (**radiothérapie profonde**), նաեւ ՏԻԱԹԷՐՄԻԻ բոլոր կիրարկումները եւ ելեկտրաբուժական բոլոր ձեւերը, որ ներքին, արտաքին եւ մորթային բազմաթիւ հիւանդութիւններու դէմ գործուած գիտական ամենավերջին եւ զօրաւոր ազդակներն են:

Թոքախտաւորներու համար **pneumothorax**ի գործողութիւն: Հակաշիւծախտային կանխարգիլիչ եւ բուժիչ պատուաստ եւ շիճուկ (կատարելապէս անվտանգ):

Ջղային եւ հոգեկան հիւանդութիւններու դէմ քննաձական, ներարկական եւ ֆիզիքական մեթոտներ:

Դարմանատունը ունի իր մասնագէտ բժիշկները աչքի, քթի, ականջի, ինչպէս նաեւ արգանդ եւ կանանց ծննդաբերութեան եւ վեներական հիւանդութիւններու համար:

Assurance Socialeի պատկանող հիւանդներու կը տրուի լուրջ խնամք

Տոքթ. Մ. Քէշիշեան, որպէս մասնագէտ ներքին հիւանդութեանց, կ'այցելէ նաեւ գրսի հիւանդներուն.

Métro: Trinité, St. George et Pigale: Tramway 26, 28, 54:
Autobus AF, AJ, AM, B, BD, BI, G, Gbis, L, H, Hbis, R, Rbis

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) — R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆԵՐԸ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՇԱԲԱԹ 22 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1932

22 Octobre 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2015

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 30 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

"ԻՆՔՆԱՊԱՇՏՊԱՆ ԹՈՒՄԲԵՐ,,

Այս բացատրութիւնը կը գործածէր, երէկ, ուրիշ երիտասարդ մը, արձագանգելով «Մալխասեան»ի կոչին :

— «Մենք պարտաւոր ենք գաղութներու մէջ կազմակերպել երիտասարդական ինքնապաշտպան թումբեր, պահելու համար հասնող սերունդը նախ հայ, եւ ապա պատրաստելու ու վարժեցնելու զայն Հայաստանի ծառայութեան, հետեւելով անոնց օրինակին»*

Կը նշանակէ թէ՝ անկուսակցական երիտասարդութեան ալ ապագային կը պատասխանատու իրերը եւ պարտականութիւնները առանձնելու մեր հայրենի կեանքին մէջ :

Արդէն շատ ուշ են մնացեր : Տասը տարուան փորձառութիւնը բաւական էր, նոյն իսկ ամէնէն կոյր «գիտակ»ին համար :

Որ եւ է յուսադրութեան չի կարօտիր գաղութներու այսօրուան վիճակը : Աւելի պակաս՝ վազուան հեռանկարը :

Մարդուժի, ուսումնասիրութեան, վերաքննութեան կամ վերագնահատման համար ալ ունեցան լայն, շատ լայն ժամանակ :

Սուտը, անշուշտ, քննադատներու մասին չէ : Ոչ ալ անոնց համար որ այս ժողովուրդին հետ կապուած են միայն մասնիկով մը, «խօսք»։

Այդ, ինչպէս ձեւակերպել, որպէս զի քաղաքական կուսակցութիւններէն դուրս մնացած երիտասարդութիւնն ալ կատարէ իր պարտականութիւնը : Որպէս զի յղջորէն առանձնէ պատասխանատուութիւնը, փոխանակ միայն բաղձանքներ յայտնելու կամ հառաչանքներ արձակելու :

×

Պարզերարար չուշափելով այս հարցը, մենք մէջտեղ դրինք մէկ – երկու հիմնական միտքեր. —

1) *Սեղմել բազմազան Միութիւններու շարքը, եւ բազմապատկել, աստուածացնել անոնց անդամներուն թիւը :*

2) *Եթէ կարելի չէ մէկի վերածել ո՛ր եւ է քաղաքի, գաղութի երիտասարդական կամ համանման Միութիւնները, գոնէ սերտ գործակցութիւն հաստատել նրանց միջեւ : Ամէն ջանք թափել, որ անոնք իրար լրացնեն, ոչ թէ խաչաձեւեն կամ խափանեն :*

3) *Ձգտիլ դէպ ի երիտասարդական հոծ ու ծաւալուն կազմակերպութիւն մը, օգտելով ամբողջ ցանցը :*

Տարբական պահանջներ՝ բոլորն ալ :

Եւ դեռ աւելի տարրականը. —

Որպէս զի ձեւ ու մարմին առնեն այս պահանջները, անհրաժեշտ է որ այս կամ այն գաղութին, քաղաքին, թաղին կամ արուարձանին երիտասարդութեան մեծամասնութիւնը հետաքրքրուի, վերջապէս, «Հայոց ազգի վիճակով» :

Ի՞նչ իմաստ ունի բարի տրամադրութիւններ անուցանել, բայց գոհանալ դիմացի սրճարանը նստելով, կամ ծրագիրներ որոճալով տաքուկ սենեակի մը չորս պատերուն մէջ :

Երիտասարդներէն անոնք որ անդամ են քաղաքական հոսանքներու, գիտեն թէ ի՛նչ կ՛ուզեն կամ ի՛նչ պարտականութիւններ ունին :

Իսկ ի՛նչպէս պիտի հասկնանք միւսներուն, անկուսակցականներուն դերն ու արժէքը, երբ չկան ո՛ր եւ է տեղ, — կուսակցութիւն, միութիւն, ակումբ եւն. :

Փա՛ռք Աստուծոյ, չի պակսիր ո՛ր եւ է գետին կամ ճակատ, այս կամ այն խառնուածքին համար.

Կը խրտչի՞ս քաղաքական կուսակցութիւններէն, — գնա անդամագրուէ Հ. Մ. Ը. Մ.-ին, Ձ. Ո. Մ.-ին, լսարանականին, գրականին, «Կրթասիրաց»ին, «Առաջդիմասիրաց»ին, Հայրենակցականին : Վերջապէս մտի՛ր դասնէ մը ներս, եւ արժեցուր արդար յաւակնութիւններդ

Այսպէս, ամբողջ բեռը կ՛իյնայ քանի մը հազար «նուիրեալ»ներու վրայ, եւ այն ինչ որ կը կոչենք հայ երիտասարդութիւն, կը դառնայ անորոշանալի բացառութիւն մը :

Ամէն տեղ եւ ամէն գործի մէջ ալ, ներկան է որ արժէք ունի : Բացական, որքան ալ թանկագին ըլլայ եւ բազմաթիւ, պարզապէս չոր մխիթարանք է :

Կացութեան դառնութիւնները, գանազան թերիմացութիւններ, մեր աւիական ունակութիւնները եւ ուրիշ տառապանքներ չպիտի վհատեցնեն ո՛ր եւ է երիտասարդ որ կը հաւատայ իր ճակատագրին :

Այսպէս միայն կարելի է կազմել «ինքնապաշտպան թումբեր»ը, որոնց այնքան պէտք ունինք ամէն օր, եւ պիտի ունենանք մանաւանդ այսուհետեւ :

Գունդագունդ մտնելով որ եւ է կազմակերպութեան կամ միութեան մէջ, գաղութներու երիտասարդութիւնը նախ ինքզինքն է որ պիտի փրկէ, խմորուելով, դաստիարակուելով, պատասխանատուութեանց վարժուելով :

Միայն բնախօսական կապը չի բաւեր, Հայ մնալու կամ ուրիշը հայ պահելու համար :

Հարկ է բարոյապէս, գործնապէս ալ ամրապնդել կապը, որ թուլնալու այնքան պատճառներ ունի :

Մեր այսօրուան կացութեան մէջ, քրէական յանցանք է մեկուսացումը, մանաւանդ երիտասարդութեան համար :

Ձհաշուելով աւելի հինները, 1920էն ի վեր այստեղ, Ֆրանսայի մէջ ուսած եւ գիրքի տիրացած բազմաթիւ երիտասարդներ ունինք, որոնք տարուէ տարի մոռացութեան կուտան իրենք զիրենք :

Ինչո՞ւ : Հայ ժողովուրդի ո՞ր գերադոյն շահուն համար :

Ինչո՞ւ նոյն տարիքէն ուրիշներ պիտի մաշին, իսկ իրենք միայն պիտի դիտեն, կամ «կարծիք» պիտի յայտնեն...

Գաղութներու ինքնապաշտպանութեան պահանջը հայրենիքի մը չափ հող չէ՞ պատճառեր ամէնուս : Բոլորին :

Հարցուցէք իրարու, մեկնուցէք միմեանց եւ վարանեցէք :

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՐԿՈՒ «ԲԱԽՏԱՒՈՐՆԵՐ»

Պարտականութիւն մը կատարելու գիտակցութիւնը կը թեթեւցնէ քայլերս՝ կտրելու ոտքով այն երկար ճանապարհը որ կը տանի Փուլօն – Սէն – Մարթէնի կայարանէն մինչեւ Ֆրանքոնվիլի հին դղեակը, այժմ վերածուած թոքախտաւորներու արգիլական սանաթորիումի :

Ընդարձակ եւ օդաւոր պարտէզէն անցնելով, կը հասնիմ բժշկապետին գրասենեակը :

— Կը ներէք որ, կ՛ըսէ, ձեզ անհանգիստ ըրի մինչեւ հոս բերելով : Մեր հիւանդներուն մասին ձեր ուզած տեղեկութիւնները բերանացի միայն կրնայինք հաղորդել : Կ՛ըմբռնէք անշուշտ մեր արհեստին պարտաւորած յարգանքապահութիւնը.

«Հոս երկու հայ հիւանդ կար. մէկը քանի մը օր առաջ մեկնեցաւ : Շատ ազնիւ տղաք են Հայերը եւ կ՛արժէ որ ձեր Բարեգործական միութիւնը օժանդակէ անոնց» :

Երկու հայ «բախտաւոր» հիւանդներ, կը մտածեմ : Քանի՛ քանիներ մեր հայ երիտասարդներէն կը խամրին, չկրնալով առնել վերջնական դարմանումի կայանը :

— Ի՞նչպէս կրնամ օգտուիլ այս հաստատութենէն՝ մեզ դիմող հիւանդները տեղաւորելու համար :

— Ուրիշ ազգերու հետ փոխադարձ պայմանագրութիւն ունինք : Իսկ Հայերը... Ձեզ գիտեք.

Կը կանչեն միւս հայ հիւանդը :

Երիտասարդ է բոլորովին : Դարմանուած : Քիչ առնենէն ան ալ դուրս կու գայ

Սահման չունի իր երախտագիտութիւնը : Չկայ մէկը որ այցելէ իրեն, բաց ի 72 տարեկան ծերունի մօրմէ մը, որ անցեալ տարի Նոր Տարիին կրցած է գալ հիւանդանոց : Շատ կ՛ամչնայ որ ստիպուեր է դիմել Ֆրանսական Կարմիր խաչին, պզտիկ օգնութեան մը համար :

— Երբ սկսիմ աշխատիլ, բոլորը կը վճարեմ, բոլո՛րը :

Ո՛չ հագուստ ունի, ո՛չ ..., ո՛չ ալ դրամ : Նորէն կ. խաչին կ՛իյնայ լրացնել :

«Բախտաւորնե՛րը»...

ՄԵՆԽՕՄԵՆ

ԻՆՉ ԳԻՏԵԻ ՍՈՐՎԻՆ

ԹՈՒՐՔ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐԸ

Գիտցինք թէ Թուրքիա այս տարի 38 ուսանող պիտի ղրկէ Եւրոպա :

Այդ ուսանողները պիտի հետեւին զանազան ճիւղերու : Անոնք, բոլորն ալ, աւարտած են թրքական լիսէներ (Պոլիս, Սըվազ, Իզմիր, Տրապիզոն, Գասթէմունի, Էտիրնէ, Պրուսա, Էնկիւրի, եւն.) :

Այսպէս 9 հոգի օտար լեզուներու, — անգլիերէն, ֆրանսերէն, գերմաներէն : Առանցմէ երեք հոգի՝ Անգլիոյ մէջ պիտի ուսանին, երեք հոգի Ֆրանսա եւ երեք հոգի Գերմանիա : Այս խումբը կը կոչուի «օտար լեզուներու բժիշկ» : Ահա միւս բժիշկները.—

Հինգ հոգի՝ պատմութեան — աշխարհագրութեան : Բոլո՛րն ալ Ֆրանսայի մէջ պիտի ուսանին : Ութ հոգի՝ բնագիտութեան եւ տարրաբանութեան պիտի հետեւին, բոլո՛րն ալ Ֆրանսայի մէջ : Ութ հոգի՝ բնապատմութեան. Մէկը՝ Գերմանիոյ եւ 7ը՝ Ֆրանսայի մէջ : Ութ հոգի՝ ուսողութեան, բոլո՛րն ալ Ֆրանսայի մէջ : Մէկ հոգի նախաբանական գիտութեանց՝ Ֆրանսայի մէջ : Մէկ հոգի երկրագործութեան՝ Գերմանիոյ մէջ : Ութ հոգի առողջագործութեան արհեստին՝ Զուիցերիայի մէջ : Իսկ երկու հոգի ինքնաշարժի, երկու հոգի երկաթագործութեան եւ մէկ հոգի դերձակութեան Զուիցերիայի մէջ :

— :·: —

645,000 **ՖՐԱՆՔ** վարկ քուէ ֆրանսական կառավարութիւնը, իբրեւ մասնակցութիւն Ազգերու Դաշնակցութեան ... ծախքերուն :

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

ԲԱՂՁԱՆՔՆԵՐ, ՀՐԱՒԷՐՆԵՐ ԵՒ ՅԱՆՁՆԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ...

Երէկ Բարեգործականի գրասենեակէն ստացանք հետեւեալ զեկոյցը, հոկտեմբեր 19 թուականով.—

Միութեանս ժրջնի պատուիրակ Պ. Լ. Բաշալեանի տեղեկագրին համաձայն, Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհ. ժողովին ներկայ նստաշրջանը յատուկ ուշադրութեան առարկայ բրած է հայ գաղթականներուն վիճակը, մասնաւորապէս հայ գաղթականներ Հայաստան փոխադրելու մասին եւ քուէարկած է կարգ մը առաջարկներ ու բաղձանքներ, տեղեկարեր Լորտ Ռոպըրթ Սէսիլի տեղեկագրութեան վրայ.—

«Ընդհանուր ժողովը կը հրաւիրէ Գաղթականներու Նանսէնեան Միջազգային Գրասենեակը, որպէս զի քննէ թէ ի՛նչ միջոցներով կարելի է Երեւանի Հայկական Հանրապետութիւնը փոխադրել զանազան երկիրներու մէջ գտնուող եւ Երեւան հաստատուելու փափաք յայտնող 20,000 հայ գաղթականներու նոր խումբ մը.

«Կը յիշեցնէ զանազան կառավարութեանց դրամական եւ ուրիշ կարգի օժանդակութեան առաջարկները՝ Տօքթ. Նանսէնի հայ գաղթականներու Երեւան տեղաւորման ծրագրին առթիւ :

«Կը հրաւիրէ այդ կառավարութիւնները որպէս զի տեսնեն թէ ի՛նչպէս կարելի է նախապէս Տօքթ. Նանսէնի խոստացուած դրամական եւ ուրիշ կարգի աջակցութիւնը՝ Գաղթականներու Գրասենեակին տրամադրութեան ներքեւ դնել :

«Կը յանձնարարէ հայ գաղթականներուն Երեւան տեղաւորման ծրագրին համար դրամ հաւաքելու նպատակով կառավարութեանց նշանակած ազգային յանձնաժողովներուն վերսկսիլ իրենց գործունէութիւնը :

«Կը հրաւիրէ այն կառավարութիւնները, որ մինչեւ հիմա այդպիսի յանձնաժողովներ չեն կազմած, նմանօրինակ մարմիններ նշանակել :

«Ցոյց կը յայտնէ որ գաղթականներուն վիճակով շահագրգռուող զանազան մասնաւոր կազմակերպութիւնները պիտի ուզեն կարելի եղածին չափ լայն կերպով զօրծակցիլ Գաղթականներու Գրասենեակին, եւ կը հրաւիրէ այդ Գրասենեակը որ այս մասին ընդհանուր տեղեկագիր մը ներկայացնէ Ազգերու Դաշնակցութեան խորհուրդին :

«Որպէս զի Գրասենեակը կարենայ իր տրամադրութեան ներքեւ ունենալ դրամական աւելի լայն միջոցներ, անգամ մը եւս փափաքելով կը յանձնարարէ կառավարութեանց որ ամբողջովին կիրարկեն Նանսէնեան դրոշմաթուղթերու դրութիւնը եւ իրենց երկիրին մէջ Նանսէնի Միջազգային Հիմնադրամին համար ազգային յանձնաժողովներ կազմեն» :

Առանցմէ զատ, Ընդհանուր ժողովը քուէարկեց որոշում մը, որուն համաձայն «բախանձագին կը խնդրէ կառավարութիւններէն չարտաքսել որ եւ է գաղթական, մինչեւ որ անոր համար դրացի երկիր մը մտնելու արտօնութիւն ձեռք չբերուի» :

Դալով Սուրիոյ հայ գաղթականներուն տեղաւորման գործին, որ մինչեւ 1933ի վերջը Ազգերու Դաշնակցութեան հովանաւորութեան ներքեւ պիտի մնայ, Ընդհանուր Ժողովը նոյնպէս քուէարկեց որոշում մը, որով «յոյս կը յայտնէ թէ գոհացուցիչ կարգադրութիւն մը տեղի ունենայ ընդհանուր Գաղթականներու Գրասենեակին եւ Հոգատար Պետութեան միջեւ, այդ թուականէն յետոյ Սուրիոյ հայ գաղթականներուն ապագային աջակցութեան մասին

Ազգերու Դաշնակցութեան Ընդհ. Ժողովին քուէարկած այս որոշումներուն գործադրութիւնը, մասնաւորապէս 20.000 Հայերու ներգաղթի մասին, կը կարօտի դրամական լայն միջոցներու որոնցմով պիտի զբաղի Գաղթականներու Գրասենեակին Վարչական Խորհուրդը յառաջիկայ Հոկտեմբեր 28ին, մասնակցութեամբ մեր պատուիրակ Պ. Լ. Բաշալեանի, որ ի պաշտօնէ անդամ է այդ Վարչութեան :

Մուսոլինի մեծ ճառ մը պիտի խօսի

Ֆաշականութեան տասնամեակին առթիւ, մեծ ճառ մը պիտի խօսի Մուսոլինի, Թորինոյի մէջ, վաղը, կիրակի : Արդէն ամբողջ հոկտեմբեր ամիսը յատկացուած է տասնամեակի հանդէսներուն : Մուսոլինի յետոյ պիտի երթայ Միլան, բացումը կատարելու համար հանրային շինութեանց : Քաղաքական շրջանակներու մէջ մեծ հետաքրքրութիւն կը շարժէ այս պարագան :

Անցեալ տարի հոկտ. 24ին Մուսոլինի մեծ ճառ մը խօսեցաւ Նափոլիի մէջ, պարզելով Ֆաշականութեան ուղեգիծը՝ 1932ի համար, բացորոշապէս յայտնելով իր տեսակէտը պատերազմական պարտքերու եւ հատուցումներու մասին. Կը կարծուի թէ նոյնքան կարեւոր պիտի ըլլայ Թորինոյի ճառը, շօշափելով նաեւ Ազգերու Դաշնակցութեան խնդիրը : Անցեալ ապրիլին, Ֆաշական գերագոյն խորհուրդը բանաձեւ մը քուէարկած էր, որ կը հրաւիրէր կառավարութիւնը՝ վերաքննել իր դիրքը Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ : Վախ չկայ որ Իտալիան քաշուի Ժընեւի ժողովէն, բայց Մուսոլինի բոլորովին տարբեր տեսակէտներ ունի անոր դերի մասին :

Ժողովուրդը յաղթական ընդունելութիւն մը կը պատրաստէ Թորինոյի մէջ : Այս առթիւ, բարեգործական ընկերութիւնները դրամ, ուտեստ եւ զգեստ պիտի բաժնեն գործազուրկներուն եւ կարօտ ընտանիքներուն : Նոյնքան մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնուին Միլանի մէջ : Կ՛ըսուի թէ շրջանին 13.000 գործարաններուն եւ արհեստանոցներուն բանուորները զինուորելու պիտի երթան, կրկնելու համար իրենց հաւատարմութեան երդումը :

Գերմանիա գաղթավայր կ՛ուզէ

Գերմանիոյ գաղթային ընկերութիւններու Դաշնակցութիւնը իր վերջին ընդհ. ժողովին մէջ զբաղեցաւ գաղթավայրերու խնդրով : Նախագահին զեկուցումէն յետոյ, ժողովը բանաձեւ մը քուէարկեց որ կը հաստատէ թէ Գերմանիան իրաւունք ունի առանց պայմանի ետ պահանջելու իր նախկին գաղթավայրերը : Այս առաջադրութեամբ, կը թելադրէ որ կառավարութիւնը անմիջապէս գաղթային հոգատարութիւններ պահանջէ, մինչեւ որ վերջնապէս լուծուի այս խնդիրը : Բանաձեւը կը հրաւիրէ կառավարութիւնը այս մասին բանակցութիւններ կատարել ոչ միայն Ազգերու Դաշնակցութեան հետ, այլ եւ այն պետութեան հետ որոնց հովանաւորութեան յանձնուած էր գերմանական նախկին գաղթավայրերը :

ՔԱՐԻՒՂ՝ ԿԱՐՄԻՐ ԾՈՎՈՒՆ ՄԷՋ

Կարմիր ծովու Տահյաք արքիպեղագոսէն քարիւղի նմոյշներ հանուելով, ղրկուեցան Հռոմ, քննուելու համար : Կը կարծուի թէ քարիւղի հարուստ հանքեր կը գտնուին Կարմիր ծովու իտալական կղզիներուն մէջ :

ՀԻՆԳ ՀՈԳԻ ԱՆՀԱՅՏԱՆ ՊԷԼՎԻԼԻ ՄԷՋ

Առջի օր ահաւոր արկած մը պատահեցաւ Փարիզի բանուորական բազմամարդ թաղին, Պէլվիլի մէջ : Կօշկակար մը, կոլտփարր, որ իր կնոջ եւ չորս զաւակներուն հետ կը բնակէր Վիլեն փողոցը, իրիկունը տուն դարձած ատեն տեսաւ որ հոտ մը կու գայ : Ցետոյ բոցեր տարածուեցան : Կազի փառարան մը պայթելով, կրակի ծագած էր եւ փայտաշէն տունը կը վառէր : Բանուորը խելայեղ՝ խարտակեց պատուհանի մը ապակին եւ վար ինկաւ, ծանրապէս վիրաւորուած : Իր մէկ բարեկամն ալ իրեն հետեւեցաւ, եւ նոյն վիճակին մատնուեցաւ : Մինչ դրացիները կը ջանային փրկել վիրաւորները, անոնք յեղայատառ կ՛աղաչէին.

—Ազատեցէ՛ք, պատուհանէն դուրս նետեցէ՛ք կինս եւ զաւակներս :

Տասը վայրկեան յետոյ հասան հրշէջները եւ փլատակներուն տակէն հանեցին կնոջ եւ երեք զաւակներուն ածխացած դիակները : (Ցոյց տարիքը՝ 13, 10, 5 եւ 4) :

ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ ԱՆՎԵՐՍԻ ՅՈՒՆԱԿԱՆ ՀԻՒՊԱՏՈՍԱՐԱՆԻՆ ԴԷՄ

Չորեքշաբթի օր երեսունի չափ Յոյներ, որոնք երկար ատենէ ի վեր կը թափառէին Անվերսի նաւահանգիստին մէջ, յունական հիւպատոսարանը երթալով, դուռը խորտակեցին եւ խուժանցեցին հիւպատոսին ու պաշտօնեաներուն : Ինչ որ կար ձեռքի տակ, անոնց գլխուն յարձեցաւ : Փաստաբան մը վերէն վար մելանի մէջ թաւալեցաւ : Ոստիկանութիւնը առջի օր հետապնդումներ կատարելով, ձերբակալեց երեսունի չափ Յոյներ, բայց վար դրաւ միայն հինգը : Երկարօրդ խուզարկութեան մը ատեն, ուրիշ 35 Յոյներ ձերբակալուեցան եւ դատարան յանձնուեցան :

Թերթերը կ՛ըսեն թէ այս յույն կազմակերպիչներն են յոյն համայնավարներ :

— :·: —

«ՆՈՐՄԱՆՏԻԱ», անդլանտեանիան վիթխարի շոգենաւը, ծով պիտի իջնէ Հոկտեմբեր 29ին : Այս նաւը ունի աննախընթաց երկայնութիւն եւ լայնք. Արագութիւնը պիտի ըլլայ 30 մղոն : Տարողութիւնն է՝ 60,000 թոն. Օժտուած է արդիական բոլոր յարմարութիւններով : Պիտի առնէ 3490 ճամբորդ, որոնց 1320ը պաշտօնեաներ եւ նաւազներ : Երեք ծխնելոյզները իրարմէ աստիճանաբար բարձր շինուած են, որպէս զի ծուխ չթափի նաւուն վրայ : Ունի յատուկ սրահներ շարժանկարի, նուագահանդէսի, թատրոնի եւ զանազան խաղերու համար, ինչպէս եւ պարտէզ մը : Շինութիւնը սկսած էր 1931 Յունուարին. որով 21 ամիսէն լրացած կ՛ըլլայ :

ԱՆԳԼԻՈՅ ԿՂԵՐԸ պատուիրակութիւն մը ղրկեց վարչապետին, նախագահութեամբ Քէնթըրպըրիի արքեպիսկոպոսին : Պատուիրակութիւնը ցաւով դիտել տուաւ թէ զինաթափութեան խորհրդաժողովին անկարողութիւնը գէշ կ՛ազդէ հանրային կարծիքին վրայ եւ ծանրապէս կը խռովէ ժողովուրդին հոգին, ինչպէս կ՛ապացուցանէ Գերմանիոյ այսօրուան կացութիւնը :

ԳՈՐԾԱԶՈՒՐԿՆԵՐՈՒ նոր արշաւ մը կը պատրաստուի դէպ ի Ուաշինկդըն : Արշաւը տեղի պիտի ունենայ դեկտ. 1ին, մասնակցութեամբ նախկին պատերազմիկներու, գործազուրկ քաղաքապետներու եւ համալսարաններու եւ ...

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ԳԱՂԱՓԱՐԸ ԵՒ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱԴԻՐՆԵՐԸ

Երէց ընկեր մը, *Տարագիր*, որ պարբերաբար իր յուշերն ու պատմական տեղեկութիւնները կը հրատարակէ մեր մամուլին մէջ, ուշագրաւ յայտնութիւններ կ'ընէ «Հայրենիք» ամսագրի վերջին թիւով (Սեպտեմբեր), Հ. Յ. Դաշնակցութեան կազմութեան եւ անկախութեան գաղափարի մասին։

Ստորեւ՝ առաջին մասը.—

ԽՄԲ.

Երբ ես միացայ «Իւժնիէ Նոմերա» խմբակին, նորա անդամներն էին Նիկոլ եւ Նատալիա Մատինեանները, Յովհ. Իւսուֆեանը, Յակոբ Քոչարեանը, Իշխ. Յ. Արղութեանը, Արշակ Թադէոսեանը, Բագրատ Օքրոյեանը, Տիգրան Սանոսեանը, Աննա Սահակեանը եւ երբեմն լինում էր նրանց մէջ եւ Երուանդ Թադէոսեանը։ Ռոստոմը դեռ չէր վերադարձել Մոսկուայից, Գէոռ (Ալեքս. Գէորգեանը) ուսուցիչ էր Ալեքսանդրապոլում։

Սիմոն Զաւարեանը Թուրքաստանում գիւղատնտեսական փորձնական աշխատանքների վրայ էր իր աւարտական գրաւոր աշխատանքը գրելու համար։ Իսկ Քրիստափորը ոչ մի ծանօթութիւն կամ կապ ունէր այդ խմբակի հետ. նա ամբողջապէս պատկանում էր Նարոդովոլցիների կազմակերպութեան. Այդ խմբակի անդամներից Քրիստափորի հետ ծանօթ էին միայն Քոչարեանը, Արղութեանը եւ Մ. Մատինեանը. բայց լոկ ծանօթ եւ ոչ մտերիմ։

Իմ ծանօթութիւնս Քրիստափորի հետ աւելի մտերմական էր, եւ ես յաճախ, համարեա ամէն օր լինում էի նրա ներքնայարկ սենեակում, որտեղ նա, իբրեւ «Նովոյէ Օբոզրենիէ» սրբագրիչ, ծանր աշխատանք էր կատարում եւ յեղափոխական գործերը վարում։ Ես նրան պատմում էի մեր խմբակի մասին, որի ժողովները արդէն տեղափոխուել էին իմ սենեակը «Իւժնիէ Նոմերաներում» (Գանդուի մը Թիֆլիսի մէջ)։

Նա հետաքրքրութեամբ լսում էր ինձ, ուշադիր նայում էր ակնոցների տակից թափանցող աչքերով, երբեմն ժպիտով ու միջա կէս — բաց բերան, բայց ներքուստ անտարբեր էր դէպ ի այդ շարժումը, չէր հաւատում, թերեւս բացասական էր վերաբերւում. Մասնաւորապէս ինձնից դժգոհ էր, որ ես թէ՛ գաղափարապէս եւ թէ իրապէս հեռանում էի Նարոդովոլցիներից

Մեր խմբակը նաւակի մէջ էր, աշխատում էր մեծ թափով։ Մենք էինք կազմում գլխաւորապէս Մշակի մշակներից, պարապում էինք նրանց հետ, գաղափարապէս պատրաստում եւ ընդհանրապէս ... Ամէն օր լոյսը չբացուած՝ մէկն ու մէկը մեզնից տանում էր գինուորական մարզանքի համար իր խումբը քաղաքից դուրս՝ կամ դէպ ի Մախաթի սարը, կամ քաղաքի հարաւ — արեւմտեան կողմի խոր կիրճերը հրացանաձգութեան փորձերի։ Արդէն 7 խումբ ունէինք՝ հինգ — հինգ հոգուց բաղկացած եւ գործերս յաջող էին ընթանում։ Ունէինք բաւականաչափ հրացան, ատրճանակ, փամփուշտ։

Այսպիսով արդէն, մենք անցնում էինք գործի եւ մեր երթալիք ճանապարհի գործնական տակտիկայի համար բնազդաբար ընդօրինակում էինք պալքանեան ազգերի ազատագրութեան օրինակը, որ անվիճելիօրէն համարում էինք լաւագոյնը. Ցեսապայում Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իւրացրեց եւ Նարոդովոլցիների տեռորական սիստեմը մասնաւորապէս Քրիստափորի ազդեցութեան տակ։

Արդէն Յունիս ամիսն էր (1890 թ.)։ Մոսկուայի եւ Պետերբուրգի ուսանողութիւնը կամաց — կամաց վերադառնում էր Կովկաս։ Մոսկուայի ուսանողներից իբրեւ ցայտուն դէմք միայն Լեւոն Սարգսեանն էր, որ արդէն մի տարի առաջ անցել էր Տրապիզոն — Կարին եւ նոր էր վերադարձել այդ ճամբորդութիւնից

Հետաքրքիր դէմքեր կային Պետերբուրգի ուսանողների մէջ՝ Կոստանդին Խատիսեանը, Արշակ Գարոնեանը եւ Սեմեօն Թաղիադեանը, երեքն էլ շատ ընդունակ եւ այդ տարի նոր աւարտած ճարտարապետներ։ Նրանց մէջ մանաւանդ խոշոր դէմք էր ներկայացնում Կոստանդին Խատիսեանը, մեծ եղբայրը մեր Ալեքսանդր Խատիսեանի։ Այս երեքի մասնաւոր ջանքերով հրատարակւում էին Պետերբուրգում մի շարք փոքրիկ վիպակներ ռուսերէնից թարգմանուած եւ յեղափոխական ազատագրական պայքարի գրուածներից վերցուած։ Այդ վիպակները ժամանակին չափազանց տարածուեցան (շատ աժան էին) եւ յեղափոխական տեսակէտից մեծ դեր կատարեցին։ Բաց ի դրանից Պետերբուրգի ուսանողութիւնը առաջինն եղաւ, որ կազմակերպեց Սարգիս Կուկունեանի չէթէյականն խումբը պարսկական չէթէների նման։ Այդ խումբի անդամները արդէն Ալեքսանդրապոլի եւ Կարսի գիւղերում ծպտուած ապրում էին՝ սպասելով սահմանը անցնելու կարգադրութեան։

Գարոնեանը եւ Թաղիադեանը նոյնպէս իջեւանեցին «Իւժնիէ Նոմերաներում»։ Մի քանի օրից եկաւ նոյն հիւրանոցը Յովհաննէս Սաղաթէլեանը եւ «Իւժնիէ Նոմերաները» դարձան սրտ մտաւորականութեան (ոչ — Նարոդովոլցիների) կեդրոն։

Հայ մտաւորականների սլոսլիսի կեդրոնացումը Թիֆլիսում ժողովուրդի մէջ սաստիկ շարժում առաջացրեց ... մէջ մանելու միմիանց հետ. Սակայն, այս համգամանքը ցոյց տուեց միւս կողմից, որ այս տարբեր խմբակցութիւնները շատ հեռու են միմիանց հասկանալուց, մի ընդհանուր յեզու գտնելուց։ Բոլորի համար անվիճելի էր միայն անկախութեան գաղափարը։ Բոլորը համոզուած էին, որ հայ ժողովուրդը իր ֆիզիքական գոյութիւնը պահպանելու համար պէտք է անկախ լինի։ Որովհետեւ Թուրքաստանի սահմաններում հայ ժո-

ԹԱՏՐՈՆ

"ԵՐԿԱԹԻՆ ԴԱՐԸ,,

«L'AGE DU FER».— Comédie Française
Répétition Générale

—)(o)(—

Մոլիէռիտունը իր ընդհանուր փորձերու ժամանակին շրջանը բացաւ՝ իր հրաւիրեալներուն առջեւ, ներկայացնելով, անցեալ շաբաթ ցերեկ, Տընիզ Ամիէլի մէկ գործը, «Երկաթին դարը»։

Ցատկանշական եւ յուսատու բան մը կայ հեղինակին ընտրած նիւթին եւ անոր մերձեցումին մէջ։

Տընիզ Ամիէլ մինչեւ այժմ եղած էր ... հոգեբանութիւններու կառուցող մը, քանդող մը, հաստատուած կամ ընդունուած կարգերուն եւ օրէնքներուն դէմ ծառացող մը, նայուածքը յառած ապագային, կանակը դարձուցած բոլոր աւանդութիւններուն եւ նուիրագործուած սրամարտութիւններուն։

«Առաջացէ՛» մըն էր եղած մինչեւ անցեալ օր, հաւատալով որ արդիականութիւնը, «նոր» կեանքի մը հիմնաւորումին համար անխուսափելի փլուզումները — բարոյական եւ նիւթական գետնի վրայ — պիտի պատրաստեն երկրային արքայութիւն մը՝ տառապող ժողովուրդներուն համար։

Եւ յանկարծ «L'Age du fer»ը կուգայ մեզի յայտնագործելու հեղինակին հոգեկան ու մտաւորական զգայացունց — բայց ոչ զարմանալի — փոփոխութիւնը

«L'Age du fer»ը մեր դարն է. երկաթին եւ ազոնին(?), պէթոնի առէ(?)ին եւ ոգեղութեան, շարժումին եւ ջղային հիւանդութիւններուն, համայնավարական տարրերուն եւ սովամահութիւններուն, արդիականական ...ներու եւ տարկական ժամանակի աշխատանքի, ծծծաղելի ցնորքներու եւ ողբերգական եզրակացութիւններու շրջանը։

Մամուլը եւ գիրքը յաճախ աղած են մոտենալ, քննել, եւ ցուցադրել երեւոյթին ... , ողտակար, կամ ընդվզեցուցիչ եւ այլանդակ երեսները։ Բայց երբեք ան այդքան ցայտուն եւ ազդուորէն մէջ յառակ համոզիչ կերպով չէր եղած, որքան եղաւ Comédie Françaiseի բեմին վրայ, շնորհիւ կենդանի խօսքին՝ որուն այնքան անկեղծ եւ ... թարգմանիչներ եղան Ledoux. Granval, Brunot. Valcourt, եւ Տիկիններ Feuillère եւ Navar

Ծանօթան Գիւլ (Ledoux) Ալգիտանին նախագահութեան մէջ բարձր պաշտօն մը կը գրաւէ. իր գրագումներ գինքը կը ստիպեն ամէն օր անձկութեամբ ուսումնասիրել ընկերային եւ տնտեսական ամենահրատապ հարցերը.

Գիւլ մահով կը գիտէ «Մեքենականութեան կատարած նուաճումներ...» գործը ֆիզիքական գոյութեան մը տանդ չէր սպառնար, ուրեմն անկախութեան անհրաժեշտութիւնը վերաբերում էր միայն Տաճկահայաստանին։

Բայց կային կազմակերպչական եւ տակտիկական հարցեր, որոնց վերաբերմամբ պէտք էր գալ համաձայնութեան

ՏԱՐԱԳԻՐ

ըը եւ արգելքները։ Իր կարծիքները եւ տեսակէտները — յանդուգն շատերու համար — հրատարակուած զանազան պարբերականներու մէջ, գինքը ծանօթ դէմք մը ըրած են։

Արտադրութեան այդ խելագար արշաւին երբ չյմեղացում՝ երբ իրեն կ'առաջարկեն օտար մրցումին դիմադրելու պահանջքը, ան կը նկատէ.

— «Բոլոր ազգերը նոյնպէս կ'ուզեն օտարին դիմադրել... բայց անոնք ալ մեզի պէս կը սխալին. ամէնքն ալ կը սխալին. մոլորական նշնաժամի մը մէջ ենք. դուք երկրագունդը կը դարձնէք հսկայ արշաւադաշտ մը, ուր մարդիկ եւ ժողովուրդները իրար կը կոխոտեն հեւասպառ, կը փճացնեն իրար, հասնելու համար ուրիշներէն առաջ... Ուրիշին, Անէծութեան»։

Գիւլ՝ որ ամուսնացած է պչրասէր ու թեթեւամիտ փարիզուհիի մը հետ, իր շուրջը տեղծուած մթնոլորտին մէջ անկարող կը զգայ այլ եւս ապրիլ. Գաւառը, գիւղը, հողը, իր ծննդավայրը Լանկրոսը, գինքը կը քաշեն։

Ու երկրորդ արարուածին գինքը կը գտնենք իր գիւղական յարկին տակ, շրջապատուած իր՝ դեռ անաղարտ մընացած՝ գիւղին յայտնի գիւղացիներէն, որոնք կ'ուզէ խմբել իր գաղափարներուն շուրջը, ստեղծելով առողջ ու տրամաբանական կեանք մը, կապուած հողին եւ բնութեան, առանց «քաղաքակրթութեան» ընծայած վըտանգաւոր եւ այլասերող «բարիքներուն», առանց մեքենականութեան ծայրայեղութիւններուն, առանց «Palace»ներու եւ «Casino»ներու անբարոյականացնող մթնոլորտին։

Յաղին ամէնէն յատկանշական եւ յաջող արարուածն է աս, ուր պարզ, անսեթեւեթ եւ սակայն խորապէս արտայայտիչ խօսակցութիւններու մէջ կը յայտնագործուին՝ երկաթուղիի մը ցծէն մղոններով հեռու՝ այդ գիւղին բնակիչներուն մէջ իսկ արդէն մուտք գործած շահամոլութեան, վայելքի, հաճոյութեան մարէքին ազդեցութիւնները.

Գիւղը հանրային ջուրերու ակեր ունի, որոնք շահագործելու համար գիւղին բժիշկը կը ծղնի երկաթուղիին գիծը երկարել մինչեւ հոն։

Գիւղացիները արդէն կ'երեւակայեն տեսնել իրենց հողերուն վրայ — ծախուած անհրաժեշտականի գիներով — բարձրանալը Գիւլի երկնչած Palaceներուն, Casinoներուն, Garageներուն, ապրիլ հաճոյքի կեանք մը, ցանկալի երեւոյթներով երբեմն ... կեանքի մը մէջ։

Ընկուզենիներու դմայլելի անտառները պիտի ծախուին անխնայ՝ բնկուզենիներ դարս հասնելու համար 1—2 դար հարկ եղած է. պուրակները եւ պարտէզները պիտի անհետանան անոզամ գուգահեռականներով գծուած պողոտաներուն տակ, թոյլուններու ... փոխարինելով ...ներու հաչոցին։

Գիւլ ցաւով կը գիտէ՝ արդէն իր շուրջը եռացող յանկութիւններու, պահանջներու, ախորժակներու սանձարձակումը։

Տիկար մը միայն՝ ծերունի երեւագործ Ռէլոն (Granval) կը շարունակէ մեքենականութեան եւ արագ ու գիւ-

ԻՄ ԱՆԿԻՒՆՍ

2000

■■■

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Ուշացա՞յ գրելու Յառաջի 2000րդ թիւի մասին։ Ի՞նչ ընեմ. մեզմէ ներ ճիտը։ Կրնայիք խոշորացոյց մը դրել, գտնել, որ.. առնէի թէ 2000ի հասաւ թիւը Յառաջներուն։

Հիմա, որ աս քանի մը տողերը կը գրեմ, գիտէ՞ք ինչ կը յիշեմ.— Փարիզէն գրուած նամակ մը, որով կ'իմացնէիք թէ որոշած էք եօրեկայ Յառաջ մը հրատարակել. Խոստովանիմ, որ Ա. թիւէն առաջ գրելով աւելի մեծ մեղք գործեցի, քան 2000րդ թիւին համար տող մը չգրելով։ Որովհետեւ, յանձնարարեր էի... չփորձել այդ փորձանքը։

Եւ, իբրեւ պատասխան, առտու մը, ցրուիչը ինծ յանձնեց Յառաջը։

Քանի մը ընկերներ Յառաջի մասին կարծիքներ յայտներ էին։ Սխէլ թեւլատորելի է որ Լընթերցող հասարակութիւնը, եւս բաներ մը ըսէ, անս կը նստիմ այս անկիւնս, գրի առնելու համար կարծիքս։

Այդ կարծիքը «Հարճ եւ ազդու» ձեւով մը տալու համար ըսեմ, անմիջապէս, որ հետեւելով Յառաջի, զատ եմ հետեւեալ գիծերու։

Նախ, Յառաջին վրայ, մարդ կը կարծէ թէ թերթը խմբագրողն է, քանի որ անուն մը կայ ճակատը։ Յառաջի գլխաւոր արժանիքներէն մէկն այն է որ խմբագիրը միշտ պատկանած է թերթին ու թերթը եղած է մերը։ Այդ «մեր»ը կուսակցութիւնն է, անոր խտացած արտայայտութիւնը, պատնէշը, խրամը, ուր բոլորը կը համախմբուին։

Հրատարակուելով Փարիզ, ուր մեր մտաւորական եւ քաղաքական կեանքի ղեկավար հոյլը կայ, դաղութներու համար Յառաջը համահայկական աշտարակ մըն է։ Հեռուն նստողը հո՛ն նայած է միշտ։ Ու Յառաջը ոչ շրջուած է աչքերը կամ կուրացուցած, ոչ ալ մշուշի մէջ պահած է իր դէմքը։

Միշտ երիտասարդ մնացած է։ Աստ'ր մէջ եւս խմբագիրը իր նկարին աշխատանքին դիմաց կանգնելով՝ նել հպարտօրէն իր ձեռակերտ ու նուրբ կարասիները, սիրաշար ձեռքերու փայփայանքով յղկուած, որոնք միւրջին յիշատակները պիտի մնան՝ Գիւլի բնակարանին մէջ՝ տեղական արուեստին եւ մահամերձ ճաշակին։

Վաղափարապաշտ Գիւլ՝ երկրորդ արարուածին՝ արդէն պարտուած է։ Իր սիրական գիւղը անճանաչելի է դարձած։ Զօրանոցի եւ բանուի նմանող տափակ ու տգեղ շէնքեր արդէն այլանդակած են գեղածիծաղ հովիտը, ուր իր մանկութեան յիշատակները կ'ապրէին դեռ՝ այժմ անհետացած՝ թաւուտներուն խորը։ Ան հիմակ քաշուած է բլուրին գագաթը բառած իր տան մէջ, որուն դէպ ի գիւղը նայող պատուհանները փակած է թանձր վարագոյրով մը, երբ տեսարան պահելով՝ դեռ անաղարտ մնացած բլուրին միւս երեսին բացուող պատուհանները։

Ան կ'ապրի այժմ — ամուսնալուծուած արդէն իր փարիզուհիէն — միակ սպասուհիի մը հետ, գիւղին մօտուր եւ գեղեցիկ աղջիկներէն մէկը որուն հետ մտադրած է ամուսնանալ, գտնելով անոր մէջ այն հաստատուն առաքինութիւնները, որոնք միայն պիտի կրնան իրական երջանկութեան մը հաստատուն խարիսխները հանդիսանալ։

Տընիզ Ամիէլ կրցած է գտնել այնպիսի բառեր ու կացութիւններ, որոնք տիրականօրէն համոզիչ ու գրաւիչ կը դարձնեն իր տեսակէտները եւ հայեցակէտները։

Ան ցնցող կերպով կը մատնանշէ մարդկութեան յօժարական արկութիւնը իր ստեղծած մեքենայ առաջնորդութեան, անհատական կամքի, քայլե-

տալը դերը ունի, անշուշտ նորէն ընդհանրապէս, հան դարձած է ինքզինքը։ Ասով՝ Դրականութեան եւս իր տուրքը։

Հայ լեզուին նպաստած է Յառաջը։ Զայն դարձուցած է իր գլխաւոր մտահոգութիւններէն մէկը. Խմբագրատունը եղած է, մասամբ, արտագրատուն, եւ այս՝ երբեք պէտք չէր մոռցուի։

Թուալիէ գիտցած է ժամանակին հետ։ Ու իր երիտասարդութեան միջոց գիտցած ու կրցած է խարխլել ողջին ու շունչին, նաեւ՝ եւ տուժին «Նութեան»ը վրայ։

Չէ ծեքծեքած։ Ոչ ալ ընկերացողականը, որովհետեւ, չէ ակնկալած։

Նախընտրած է իրաւունքը։ Դո՞ւն եղած է երբեմն, իր գործերուն, պատկերը։ Ո՛ր հիւանդ-ութիւն է, որ իր բժիշկէն պիտի ճգրտօրէն տալ ախտաճանաչութիւն։

Գուրգուրանք ունեցած է ազգային արտութիւններու վրայ։ Աւելի եան Սանրուէն վերջ, ուր առօրեայ ձգտում մը կայ։ «Մշակոյթի Օրը» դամբանն՝ մըն է Հայ Մշակոյթի եւս ծառայող Յառաջին համար։

Չէ սիրած՝ ինչ որ նախընտրած կամ հետապնդած է, ալ՝ պաշտած Գաղտնաւունք մը, որ իմաստ կուտայ զոհաբերութեան

Եւ առած չէ, ինչ որ չէ նախընտրած կամ հետապնդած. ալ հարուածած է։ Երբեմն ուզին եւ ան խնամ"ը։ Այո՛, որովհետեւ կը զգար որ ապրո՛ղ է այդ ցաւը։

Եւ երբեք չէ հինցած. Երկու հազար թիւ, Բացէք հաւաքածուն ու սկսեցէք կարդալ Ա. թիւէն, կարծէք կը կարդաք ա՛յս առտուան Յառաջը։

Ու շարունակեցէք ընթերցումը գտնելու համար ուրիշ գիծ մը, իր տիրական գիծերէն մէկը — հաւատարմութիւնը։

Նամակը՝ չա՛տ է սիրուած, շատերը չա՛տ է ատուած այս թերթը։ Ուրա՞ց արժէք մըն է ասիկա, երբ աւելցնենք որ ատողները ա՛յնքան գնահատած են զայն, որքան գաղափարի մը ծառայող թերթ, որքան՝ սիրողները։

ՍՕՍԵԱՅ ՏԻՐ.

ՊՏՈՅՏ ՄԸ ԴԷՊԻ ՀԻՒՍԻՍ

ԵՐԿՈՒ ՕՐ ԼԷՆԻՆԿՐԱՏԻ ՄԷՋ

Ե.

Լէնինկրատի Երաժշտա — կատակերգական թատրոնին (Միւզիքալնիա Կոմեդիյա) առջեւ, ուր ինքնաշարժները կանգ առին, հեծեալ պահակներ շրջանակի վերածած էին եւ հեռու կը պահէին հրապարակին վրայ հաւաքուած անդայի բազմութիւնը։ Ոչ մէկ թշնամական շարժում կամ արտայայտութիւն։ Այլ հետաքրքիր դէմքեր որոնք կը դիտէին շահագործուած գործաւորներու աշխատանքին արդիւնքով գեղի ու զուարթ կեանք մը վարող եւ շուտով անհետանալու դատապարտուած բուրժուայի տիպարներ... «Այս մասնութեամբ փոխանակ ատելու կամ նախատելու, արգահատանքով է որ կը դիտեն ձեզ», ըսաւ հեգնական ժպիտով մը մեր առաջնորդը։

Տեղագրուած մուտքի տոմսակներ ստանալէ յետոյ թատրոնէն ներս մըտանք։ Ներկայացումը սկսած էր արդէն, մութին մէջ ջանացինք անաղմուկ պարապ տեղերը գրաւել։

Նախապէս մեզի տրուած ֆրանսերէն յայտագրէ մը ծանօթացած էինք խաղի նիւթին։ Թեւս գրողի մը կողմէ պատրաստուած օփերէթ մըն էր — Dona Juanito։ Գործողութիւնը տեղի կ'ունենար Սպանիոյ մէկ քաղաքին մէջ, ֆրանսական յեղափոխութեան ատեն, որ վարակած էր Պիրենեայի սահմանակից այդ քաղաքին բնակչութիւնը։ Նիւթը առիթ տուած էր հեղինակին ծաղրելու եւ հարուածելու կղերականութիւնն ու ազնուականութիւնը

Որքան անհամ ու յիմար էր խաղին նիւթը, նոյնքան հաճելի էին սիրարժանելի եղանակները, սիրուն պարերը, փայլուն խաղարկութիւնը եւ արդիական բեմադրութիւնը շրջուն բեմին վրայ։ Երգիչները կը ծափահարէին ամէն առթիւ, առանց հասկնալու, ինչպէս սովոր ենք ընել հայկական ներկայացումներուն։ Իսկ տեղացիները հետաքրքրութեամբ ու լուրջ կը հետեւէին խաղին, եւ վարագոյրը գոցուելէն յետոյ միայն սկսան բուռն կերպով ծափահարել

Առաջին միջնարարին երբ լոյսերը վառուեցան, շուրջս դիտեցի։ Թատրոնը լեփ — լեցուն էր տեղացիներով, երիտասարդ գործաւոր եւ գործաւորուհիներ, նաեւ ուսանող ու ուսանողուհիներ, իրենց առօրեայ հագուստներով։ Տոմսակիս վրայ վերցուցէս րուբլի (պաշտօնական սակով մօտ 90 ֆրանք) նշանակուած էր իբրեւ գին։ Հետաքրքրուեցայ թէ նոյն կարգերուն վրայ նստող գործաւորնե՞րն ալ այդ գինը կը վճարեն։ «Ո՛չ», ըսաւ առաջնորդը, շատերը մեր տոմսակ կը ստանան աշխատանքի մէջ իրենց ցոյց տըւած եռանդին համար իբրեւ վարձատրութիւն կամ քաջալերութիւն. ուրիշներ աննշան գումար մը կը վճարեն։ Պետութիւնը ամէն դիւրութիւն կ'ընծայէ ժողովուրդին գեղարուեստական զարգացման եւ հոգեկան հաճոյքին համար»։ Մտաւորական — գեղարուեստական սնունդի առատութիւնը ժամանակ մը մոռցնել կուտայ ֆիզիքական սնունդի պակասը։ Սրճագոյն թուղթի վրայ տպուած եւ 30 կոպէկ արժող յայտագիր մը, որմէ հատ մը կը գնեմ, կը պարունակէ սխեմական բացմաթիւ թատրոններուն մէջ նոյն շաբթու ընթացքին տրուելիք ներկայացումներուն ցանկը յարակից մանրամասնութիւններով։

Թատրոնը բաղդատաբար փոքր է. Պատերը ծածկուած են կարմիր պաստառներով որոնց վրայ ճերմակ գիրերով ռուսերէն վերտառութիւններ ամէն վայրկեան ժողովուրդին կը յիշեցնեն սովորական կարգախօսները։ «Ամէն բան հնգամեայ ծրագրին յաջողութեան համար», «Հորուածենք հնգամեայ ծրագրին թշնամիները», «Զօրացնենք կարմիր բանակը», «Կառուցենք դրամատիրութեան դէմ եւն.», կը թարգմանէ առաջնորդ օրիորդը։ Օրը մինչեւ իրիկուն, Լէնինի արձաններուն կամ պատկերներուն հետ նոյն այդ կարմիր պաստառները եւ վերտառութիւնները տեսանք ամէն տեղ, թանգարաններուն եւ հանրային հաստատութիւններուն կամ փողոցներուն մէջ, նման այն պաստառներուն որոնք ֆրանսական քաղաքներու փողոցներուն մէջ ժողովուրդը պարի կը հրաւիրեն Յուլիս 14ին։ Յանուցմներու անհետացած ցուցատախտակներուն եւ այլազան afficheներուն տեղը բռնած են այժմ այդ կարմիր պաստառները։ Կատարեալ միձեւանջ մը։ Աշխատիլ, կառուցել, կռուիլ, աշխատիլ անդադար, կամովի կամ բռնի, առանց խորհելու անունդի եւ հագուստի անբաւականութեան եւ բնակարաններու անհանգստութեան մասին, կրելով ամէն զըրկանք, հասնելու համար նպատակի մը որ նախապէս համաշխարհային յեղափոխութիւն ու համայնավարական կարգերու հաստատումն էր, իսկ այժմ միայն երկրին վերաշինութիւնն է՝ ծայրայեղ մեքենականացման եւ ճարտարարուեստականացման միջոցով։

Դուրս կ'ելլեմ առաջնորդին հետ՝ նրբանցքներուն մէջ շրջան մը ընելու համար։ Շատեր հաւաքուած են պիւֆէին առջեւ, եւ վճարելով գարեջուր, օշարակ կը խմեն կամ սանտվիչ մը կ'ուտեն։ Քանի մը զոյգեր սիրաբանութիւն կ'ընեն։

Այդ առթիւ տեղեկութիւններ կ'ուզեմ առաջնորդ օրիորդէն, որ կը հաստատէ ինչ որ լսած կամ կարդացած էի այդ մասին։ Խորհրդային երկիրներու մէջ ամուսնութիւնը կարենցուցած է իր սովորական, ըմբռնուած իմաստը։ Ամուսնութիւն գոյութիւն չունի, այլ կայ կենակցութիւն զոր կարելի է արձանագրել տալ պաշտօնապէս։ Այդ կենակցութեան տեւողութիւնը կախում ունի կենակցողներէն մէկուն կամ միւսին կամքէն եւ, արձանագրուած ըլլալ կամ ոչ, պարագան նոյնն է։ Մէկ օրէն միւսը կրնան բաժնուիլ եւ յետոյ վերստին ամուսնանալ արմինքն կենակցիլ ուրիշի հետ կամ միասին։

Երբ կինը յղի կը մնայ, կամ զաւակ մը ունենայ, այդ պարագային իսկ բաժանումը դիւրին է, բայց այրը պարտաւոր է մանուկին ծախքերուն մասնակցիլ։ Բարդութիւնը կը սկսի այն պարագային երբ յայտնի չէ թէ ո՞վ է մանուկին հայրը։ Եթէ 2—3 հոգի կասկածի տակ են, բոլորն ալ իրրեւ հայր կը նկատուին եւ կը դատապարտուին զալիք երախային խնամքին մասնակցելու մինչեւ 16 տարեկան ըլլալը։ Եթէ հայրը կամ հայրերը կամ մայրը չկարենան հոգալ, պետութիւնն է որ կը ստանձնէ մանուկին հոգը. Իրականին մէջ մանուկները պետութեան կը պատկանին եւ ան է անոնց, ինչպէս նաեւ ամբողջ երկրին պետն ու խնամակալը, որուն առջեւ ընտանիքը կ'անհետանայ։ Եւ երեւոյթները ցոյց կուտան որ, բոլոր երկիրներուն մէջ՝ ընտանիքը, այնպէս ինչպէս կ'ըմբռնենք, հետզհետէ պիտի անհետանայ — ինչպէս անհետացաւ նահապետական ընտանեկան դրութիւնը — քաղաքակրթութեան զարգացման եւ տնտեսական ու ընկերային պայմաններու ստոյգեաւական փոփոխումներուն հետ։

Կէս գիշերին երկրորդ արարուածը միայն վերջացած էր։ Ցախսին մէջ արարուած եւս կար։ Բայց առնչուած էինք մենկնիլ, որովհետեւ ինթուրիսթի յայտագիրը բուրժուական ուրիշ հաճոյքներ կը նախատեսէր մեզի համար։ Ինքնաշարժները մեզի տարին Օթէլ Աստորիա ուր պատրաստուած էր գիշերային ճաշ, պար եւ զուարճութիւն։

Այդտեղ գտանք մեր այն ընկերները որոնք նախընտրած էին ներկայ չըլլալ, սովետական փրոփականտի գիծ մը տեսնելու համար, բայց յոգնած եղած էին։ Նաեւ անոնք, որոնք գացած էին ծանօթներ տեսնելու եւ որոնց նոր լսած էին ուսանելիք պակասելի համար, որ հետզհետէ աւելի գէշ դարձան։

Շէնքօրէն պատրաստուած սեղաններուն առջեւ տեղ գրաւեցինք։ Մեզ զատ կային Գերմանացի եւ Ամերիկացի զոյգեր։ Ճաշ, նուագ, պար եւ սովետական արուեստագէտներու կողմէ միջնադէպեր (intermède), այնպէս ինչպէս ... փարիզեանboites de nuitերու մէջ։

Առաւօտեան ժամը 3 էր երբ յոգնած նաւ վերադարձանք.

ՅՈՎԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

երեւութեան եւ խղճմտանքի անվեհերջանկութեան հրաժարումներով, ամենօրուղղակի հրաժարումներով, անզգալի.

եալ՝ բայց անզգալի.

Իր հերոսին՝ Գիւէի բերնով ան կը գնէ հասարակութեան առջեւ, մարդկութիւնը լարկընկող ամէնէն հրատապ հարցերը, ցուցադրելով այն բոլոր ողբերգական սխալները կեանքի արդարութեան ըմբռնումին, որուն հետեւանքները այսօր իւրաքանչիւր անհատ կը զգայ եւ կը կրէ ուժասպառ, յուսահատ։

L'Age du fer ը լաւ յօրինուած թատերախաղ մը չէ բառին մէկ իմաստով, ան կը ներկայացնէ նոր տեսակէտ մը խմբագրուած կեանքի, ընդվզումի մը առաջին արտայայտութիւնները, ղարափերջիկ թերութիւնները խուլ բողոքին համակրելի են։

Նոյնը հարցական մըն է ան, որուն առջեւ ամէն մտածող անհատ կանգ պիտի առնէ մտախոհ ու անհանգիստ, անպատճառ վերջապէս յանդելու այն եզրակացութեան, թէ այսպէս չի կրնար շարունակուիլ...

Ledoux առեղծեց Գիւէի տիպարը իր ծանօթ տաղանդով՝ զմայլելի բնականութեամբ եւ պարզութեամբ։ Ան կ'ապրէր իւրաքանչիւր պահը եւ գաղափարը, պարտադրելով զանոնք հանդիսատեսներուն, որոնք — հաղուադիւտ երեւոյթ Comédie ի Générale ներուն համար — իր յայտարարութիւնները քանիցս ընդմիջեցին ծափահարութիւններով։

Սրեւոյթը նշանակելի էր։ Ցայտնուած գաղափարները արդի մտքի կ'են

Granval արդարացիօրէն բաժնեց այդ յաջողութիւնը՝ իր համակրելի, գրաւիչ Ուէյնօի տիպարով, որուն մէջ ապրեցաւ անհատականալու վտանգին տակ գտնուող քաղաքակրթութեան մը, արուեստի մը առողջ, մաքուր ու գեղեցիկ հրապոյրը։

Mme Feuillère մարմնացուց արդի Փարիզուհին, թեթեւ, մակերեսային, սնափառ գերի եւ անհետաքրքիր։

Mme V. Korene հակառնեան էր առնոր՝ գիւղական աղջկան հօրմանսի դերին մէջ, անհունօրէն գրաւիչ ու գեղեցիկ՝ իր պարզութեամբ եւ նկարագրի մաքրութեամբ։

Brunot, Bocqué, Dubose, Valcourt, Mmes Toma Navar եւ Cavé իրենց այլազան եւ ուժեղ տաղանդներով հասատատուն ամբողջութիւն մը ապահովեցին Տ. Անիէյի համակրելի թատերախաղին։

ՀՐ. ԱԼԻԱՆԱՔ

ԼԻՄ.— Ցաւալի է որ մեր ժողովուրդը կը սիրէ քաշքշել այն հանդէսները, որոնք յատուկ են թեթեւ կեանքի, կը բաւէ որ փոքր մը խնդում պատճառեն։

Իսկ երբ մեր արուեստագէտներու մէկուն կողմէ հանդէս մը կը կազմակերպուի, բացարձակ չէզոքութիւն կը պահեն։ Ինչի՞ վերագրել այս անտարբերութիւնը։

Անկէ առաջ եղածներուն պէս, Տիկին Բագալի կազմակերպած երգահանդէսն ալ անցաւ ժողովուրդին անտարբերութեան մէջ։ Լուսաւոր պարագաներու վրայ կ'ապրինք, փախանակ կարգուելու լոյսին՝ կը դիմենք դէպի խաւարը։ Մինչեւ որ սիրունը չփոխուի, մեր այս բթամտութիւնն ալ չի փոխուիր։

Մ. Տ. Գ.

«ԿԱՐՄԻՐ ԴԻՒԱՆԱԳԷՏՆԵՐ»

— :•: —

Գ. ԴԱՒԹԵԱՆ ԵՒ Վ. ՊՈՏԵՄԿԻՆ

Այս վերնագրով Փարիզի ռուսական «Փօսլէտնիէ Նօվօստի» թերթի մէջ մի յուսատեղեակ անձնաւորութիւն, մի քանի օր առաջ սկսեց հետեւեալ հետաքրքրական տեղեկութիւնները։ Անկարող չեմ համարում թարգմանել կարեւոր մասերը.—

«Բոլշեւիկեան հետագր. Գործակալութիւնը մի քանի օր առաջ պաշտօնապէս հաղորդեց, որ Աթէնքի սովետական դեսպան Վ. Պոտեմկինը նոյն պաշտօնով փոխադրուած է Հռոմ, Իսկ Թէհրանի դեսպան Գ. Դաւթեանը՝ Աթէնք։

Վ. Պոտեմկինը ազնուական ծագումով, նախկին մանկավարժ է, տիրապետում է մի շարք լեզուներ։ Իր ծննդավայր Կիէվ քաղաքում մինչեւ յեղափոխութիւնը գործօն մասնակցութիւն է ունեցել «Միքայէլ Հրեշտակապետ» կոչուած ծայրայեղ միապետական կազմակերպութեան մէջ։

Բոլշեւիկեան յեղափոխութիւնից յետոյ, ճարպիկօրէն կարողանում է իր հետքը կորցնել եւ 1918 թ. յաջողում է մտնել խորհրդային իշխանութեան մէջ, եւ խորհրդային հանրապետութիւնների նախագահ Կալինինի անձնական հաւատարմութիւնը շահիլ։

Որպէս հրաշալի ճարտասան եւ գեղեցկախօս Վ. Պոտեմկինը կարողանում է արագ կերպով համայնավար կուսակցութեան բլէնի մէջ դիրք գրաւել եւ իր դիրքը ամրացնելու համար առաւելանում է «խեղկական պրոլետարական ծագումով» մի անպրագէտ եւ փառամոլ գեղջկուհու հետ։

Շնորհիւ իր ձեռք բերած կապերի, յաջողում է կարեւոր պաշտօնով տեղափոխուել արտասահման՝ Նախ՝ Կ. Պոլիս, առաջ հիւպատոսի պաշտօնով, ապա Անգորա, իբրեւ դեսպանատան խորհրդական։ Անգորայից էլ Աթէնք է փոխադրուած դեսպանի պաշտօնով, որտեղ մի քանի տարի շարունակ անպաշտօն կերպով վարում է նաեւ ԳՊՈՒի (Չեկա) եւ Կոմինտերնի աշխատանքները։ Ըստ երեւոյթին, Վ. Պոտեմկինը Հռոմի դեսպանի հանգամանքով պէտք է շարունակէ ղեկավարել այս երկու կազմակերպութիւնների գաղտնի գործակալութիւնները։

Աթէնքի նոր դեսպան Գ. Դաւթեանը առաջին գործավարութեան եւ ԳՊՈՒի ամէնէն հին աշխատակիցներից մէկն է։ Նա է 1919 թ. կազմակերպել Չեկայի չարաշահման բաժանմունքը եւ երկու տարի շարունակ վարել է տնօրէնի պաշտօնը, միեւնոյն ատեն պաշտօնավարելով Կոմինտերնի ռումանական երկիրների բաժնի մէջ։ Գ. Դաւթեանը հայրենի ծնողների զաւակ է. բոլշեւիկեան կուսակցութեան կազմի մէջ մտել է հոկտեմբերեան յեղափոխութիւնից դեռ շատ առաջ. ատրպատեալ է Զիբիրիա, եւ Ռուսիա է վերադարձել Լենինի հետ։

Առաջին գործավարութեան եւ Չեկայի մէջ Դաւթեանը հաշւում էր մէկը փոքրաթիւ «Սիրողացիներից», թէեւ նրա ժամանակ էին օտարահպատակ բանտարկեալներին ենթարկում։ Չեկայի պետ Ձերժինսկիի պահանջմամբ Դաւթեանց հեռացուած է Չեկայից եւ պաշտօն է ստանձնում արտաքին գործավարութեան մէջ։ Հնամոլիս. Չեկայի ներքին բանտից Դաւթեանց աղատուած է մի կնոջ, որը մեղադրւում էր հակաբոլշեւիկեան դաւադրութեան մէջ եւ այս կնոջ հետ էլ ամուսնանում է։

Իր այս վարմունքը շատ անախորժութիւնների է առիթ տալիս, բայց եւ այնպէս այդ կնոջից չէ բաժանւում։ Այս կինը իրեն շատ է օգնել եւ շարունակում է օգնել արտասահմանում իր դիւանագիտական ասպարէզին մէջ։

Դաւթեանը մի շարք կարեւոր պաշտօններ վարելուց յետոյ, նշանակւում է Փարիզի դեսպանատան առաջին խորհրդական եւ ապա 1927 թ. գարնանը որպէս դեսպան Թէհրան։ Չիչերինի հրաժարումից յետոյ, ատադրութիւն կար մեծ փոփոխութիւններ կատարելու արտաքին գործավարութեան մէջ։ Խօսւում էր Դաւթեանին Անգորայի դեսպան նշանակելու մասին (Սուրիցը պէտք է Մոսկւայում փոխարինէր Կարախանին)։ Բայց անյարմար գտան Թուրքիայ մէջ հայ դեսպան նշանակել եւ այս պատճառով մնաց Թէհրանում։

Արտաքին գործավարութեան մէջ Դաւթեանը համարւում է «ամէնէն լաւ դիւանագէտներից»։ Որպէս Աթէնքի դեսպան, հաւանական է որ Դաւթեանը իր ձեռքի մէջ կենտրոնացնի Բալկանների բոլշեւիկեան բոլոր գործերը (ԳՊՈՒ, Կոմինտերն եւ հետախուզութիւն)։

Իսկ ինձ թւում է որ Կրեմլինի իշխանութիւնը այս հայազգի «Կարմիր դիւանագէտին» եւ Չեկայի գործակալին Աթէնք է տեղափոխում, Բալկանի եւ առանձնապէս յունահայ գաղութում խլրդային աշխատանք կատարելու նպատակով։

Բ. Ս.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

Անդրանիկի յիշատակին

— :•: —

ՎԱԼԱՆՍ, 17 Հոկտ.— Այս տարի Ճապին Գարահիսարի Հայր. Միութիւնը որոշած էր տօնել Անդրանիկի մահուան տարեդարձը, եւ այս առթիւ հրաւիրած էր բոլոր կազմակերպութիւնները խորհրդակցական ժողովի։ Բոլորն ալ ներկայ էին։ Ժողովը բայց ուրիշին անմիջապէս վերջ. ռամկավար եւ հնչակեան ներկայացուցիչները հարց տուին թէ հագայնը պիտի պարգուի՞ թէ ոչ։ «Սէթէ պիտի պարզուի, մենք չենք մասնակցիր»։ Ճապին Գարահիսարցիները պատասխանեցին.

— Բարեկամնե՛ր, անցեալ տարի առանց եռագոյնի տօնեցինք. ասոր տալով ձեզի. բայց հանդէսին մարդ չէր եկած։ Մենք կ'ուզենք որ հանդէսը ըլլայ ժողովրդական եւ ժողովրդական ըլլալու համար պէտք է եռագոյնը պարզուի. որովհետեւ զօրավարը ինք երկար տարիներ, կռուած է հայկական դրօշին համար։ Ո՛չ բարեկամներ, մենք առանց եռագոյնի չենք կրնար տօնել.

Հնչակեան եւ ռամկավար ներկայացուցիչները իրենց պատասխանը առնելով գացին։ Հանդէսը տեղի ունեցաւ Հոկտեմբեր 15ին շաբաթ երեկոյ, Հ. Յ. Դաշնակցութեան ակումբին սրահին մէջ։ Բեմը զարդարուած էր ֆրանսական եւ հայկական դրօշներով։ Մէջտեղը. թարմ ծաղիկներով շրջանակուած, Անդրանիկի մեծադիր նկարը։ Ժամանակէն առաջ սրահը լեցուած էր խուռն բազմութեամբ մը։

Օրուան նախագահ ընկեր Ս. Զաքրեան հանդէսը բանալով, պարզեց օրուան նշանակութիւնը եւ երգչախումբը երգեց «Հերոս ժամերգի», որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս։ Յետոյ եղան արտասանութիւններ, մեներգ եւ խմբերգ։

Գեղարուեստական բաժնին մէջ ամէնէն յաջող եւ օրուան պատշաճ արտասանութիւնն ըրաւ փոքրիկ Նայեմի Տէր Սարգիսեան, որ մեր բեմին ծաղիկը եղած է եւ ապագայ կը խոստանայ։

Օրուան բանախօսն էր ընկ. Թ. Այվազեան (Լիոնէն), որ տուաւ Անդրանիկի կեանքէն դրուագներ եւ ըսաւ. «Սիրտագարգներ, Անդրանիկ մեռած ատեն քանի թէ իմ գործաղեկիւտ է, ուրեմն պիտի աշխատինք ազգային մէկ ճակատ կազմել։ Շարունակենք կիսատ մնացած ճամբան, որպէսզի ունենանք մեր ազատ հայրենիքը եւ Անդրանիկի տեւինը փոխադրենք անոնց, իր բոլոր մարտիկ ընկերներով»։

Երկրորդ բանախօսն ալ վեր հանեց հերոսին գործը, մաղթելով որ ունենանք նոր Անդրանիկներ, Մուրատներ, Գէորգ Չաւուշներ, եւայլն։

Հանդէսը փակուեցաւ «Մեր Հայրենիք» երգով խմբերգով եւ հանդիսականները մեկնեցան, վառ յոյսերով։

Ա. Փ.

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՄՈՆԹԱՐԺԻ.— Tchinsonի մարզական առաջին խումբը հրաւիրած էր այս կիրակի Պէլվիլի Հ. Մ. Ը. Մ.ի խումբը իրենց դէմ մրցելու։

Լաւ կը խաղային մեր տղաքը եւ գնահատուած են իրենց ճարպկութեամբ եւ կարգապահութեամբ։ Երկու ամսուան ընթացքին, Փարիզէն երկու անգամ է որ կը հրաւիրուին, տեղական խումբին կողմէ։ Սակայն միշտ անյաջող կ'անցնին մեր տղաքը։ Հազիւ 1 յաղթուած Փարիզ կը վերադառնան։

Կը թելադրենք Հ. Մ. Ը. Մ.ի խումբերուն որ երբ ուրիշ անգամ հրաւիրուին, առաջնակարգ խումբ մը ղրկեն, որովհետեւ տեղական թերթերը միշտ մեր երեսէն կը գարնեն մեր պարտութիւնը։ «Հայերը նորէն կերան իրենց գլուխը»։

×

ՄԱՐՍԷՅԼ, 14 Հոկտ.— Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի Ա. մեկնեցաւ կիրակի 9 Հոկտեմբերին Իստր, մրցելու համար տեղական Ա. խումբին հետ, որ կը պատկանի պատուոյ դասակարգի եւ զօրացած է քանի մը բարձր խաղացողներով։

Խումբը մեկնեցաւ առտուան ժամը 10.45ին եւ շատ հաճելի ճամբորդութիւն մը կատարեց, շոգեկառքին մէջ երգելով «Յառա՛ջ ընթանանք»։ Երբ Իստրը հասան, լաւ ընդունելութիւն ըրին եւ հազիւ հանգստացան, սկսան պատրաստուիլ։ Ժամը 3ին կազմ ու պատրաստ կը սպասէին դատաւորին սուլիչին։

Խաղը սկսաւ հակառակորդին յարձակողականով, եւ շատ նեղեց մեր վերջապահները։ Ա. Կիսախաղին վերջաւորութեան յաջողեցան մէկ նշանակէտ շահիլ։

Բ. կիսախաղը սկսաւ մեր յարձակողականով։ Մեր տղոց ճարպիկ «փասներուն առջեւ հակառակորդին վերջապահները շուարեցան եւ հինգ վայրկեան յետոյ Զերիկեան նշանակեց հաւասարութեան նշանակէտը։ Խաղը աւելի տաքցաւ, բայց անօգուտ։ Հակառակ մեր բերդապահին եւ ալ ծայրին բացակայութեան, հակառակորդին ջանքերը ապարդիւն անցան։ Խաղի վերջաւորութեան հինգ վայրկեան մնացած, Ա. Գէյլէրեան իր անձնական յարձակողականով նշանակեց 3րդ եւ յաղթանակի նշանակէտը։ Խաղը վերջացաւ 3-1։

Թէեւ այս տարի մեր Ա. խումբին մեծ մասը պատանիներէ կը բաղկանայ, եղանակի սկիզբէն ի վեր չէ պարտուած։ Միշտ այսպէս կայ զգաստութիւն եւ յաղթութիւն կը մաղթենք։

Ա. Ճ.

ՄԱՄՈՒԼ

Ինչո՞ւ կը փախչին

— :•: —

Այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, Քալիֆորնիոյ «Ասպարէզ»ը դիտել կուտայ (23 մեպտ.)։

— «Հայաստան ներգաղթողներու փախուստը այլ եւս պատահական երեւոյթ չէ։ Գաղթականութենէն եկած տեղեկութիւններուն համաձայն, փախուստը դարձած է սովորական։ Պատճէնութիւն ունեցողները խոյս կուտան «դժոխք» Հայաստանէն։

Ինչո՞ւ կը փախչին։

Առոր պատասխանը տուած են ու կուտան փախչողները՝ հաւաքաբար կամ անհատականօրէն։

Ընթերցող հասարակութիւնը արդէն ծանօթ է պատճառներուն։ Չիրենք խաբած են ներգաղթի պաշտօնեաները։ Հայաստանի մէջ պէտք եղած ընդունելութիւնը չեն գտած։ Ազրուստի նեղութիւն քաշած են։ Ծանր աշխատանքներու ենթարկուած են, եւայլն։

Ասոնք եւ ասոնց նման բազմաթիւ գժուարութիւնները պատճառնե՞ր են որ ներգաղթող հայ երիտասարդը խոյս տայ իր հարազատ հայրենիքէն, գիտնալով որ օտար երկիրներու մէջ պիտի ենթարկուի իրաւազուրկ «հայմաթլըս» գաղթականի տխուր վիճակին։

Ո՛չ. ասոնք սեփական հայրենիքէն խոյս տալու պատճառներ չէին կրնար ըլլալ, եթէ անոնց մէջ ապրէր ու զարգանար հայրենասիրութիւնն ու գաղափարական գիտցիկ խոյանքը։

Ահա՛ փախուստին բուն պատճառը։ Անոնց քով կը պակսի հայրենասիրութիւնը եւ անձնազոհութեան ոգին։

Ցիշեցէք թէ այս նոյն ժողովուրդի երիտասարդ տղոցմէն հարիւրաւորներ ու հազարաւորներ, քանի մը տասնեակ տարիներու ընթացքին, հակառակ սահմաններուն վըրայ ապառող ռումբերուն ու գնդակներուն, հակառակ հայրենիքի մէջ տիրող թշուառութեան՝ կը խուժէին ներս, որովհետեւ իրենց մէջ կ'ապրէր հայրենասիրութեան եւ անձնազոհութեան սրբազան հուրը։

Այժմ ներգաղթի նշանաբանները փոխուած են։ Գաղափարականին տեղը բռնած է անորոշ նիւթը։ Հայրենասիրութեան տեղ՝ «բանուորական տիկթաթուրա»։ Սեփական հայրենիքի տեղ՝ «պրոլետարական աշխարհ»։ Հայաստանի տեղ՝ «Խորհրդային Հայաստան»։ Երբ ներգաղթողը Հայաստանի մէջ չի գտներ նիւթը, անմիջապէս խոյս տալու մասին կը մտածէ։ Իր հոգիին մէջ հայրենասիրութեան տեղ կ'ապրի ամայի անապատը կամ անորոշ նիւթը...։

Արդեօք մեղաւո՞ր են փախչողները։ Իրե՞նք են այս վիճակին պատասխանատուները։

Ո՛չ անոնք չեն, այլ ուրիշները։ Այս արտասուելի վիճակին պատասխանատուներն են Հայաստանի իշխանաւորները, անոնց արտասահմանի վարչական գործակալները, եւ ի ծնէ ստրուկ՝ այդ իշխանաւորներուն առջեւ, զանազան նկատումներով «թէմաննահի» կեցողներն են։

Բոլոր այս թշուառականները, տարիներու ընթացքին, ատրիճանաբար թունաւորեցին նորահաս մատաղ սերունդը։ Անոր մէջ մեռցուցին հայրենասիրութեան եւ անձնազոհութեան ոգին։ Դարձուցին անորոշ նիւթի մարդ»։

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Գ. Գ. ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Ցայտնի երիտասարդ ջութակահար Գ. Գէորգ Սիթամեանի նուագահանդէսը տեղի կ'ունենայ յառաջիկայ դեկտեմբեր 10ին շաբաթ գիշեր Փոնէյլվաքուարի սրահին մէջ։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԵՆՔ, թիւ Դ. եւ Ե. հետեւեալ բովանդակութեամբ.— Գլուխ մը՝ Նշան Պէշիկթաշլեան,— Գինովը՝ Զ. Մ. Որբունի,— Արեւելեան գորգ՝ Յ. Կոստանդեան,— Խօսելու մասին՝ Յ. Կոստանդեան,— Գեղեցիկ մը անուշ սիրտ՝ Շահան Շահնուր,— Շատուած՝ Գ. Զարոյեան,— Մէկը անցաւ՝ Յ. Յրէնկեան,— Երգ ու Թատրոն,— Գիրքեր ու Գարբերականներ,— Գին 10 ֆր.։ Հասցէ.— Նշան Պէշիկթաշլեան, 261 Fg. St. Martin, Paris (10e).

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՀԱՅՈՒՀԻ, թիւ 1, Հոկտ., 1932։ Հիմնադիր - տնօրէն՝ Սիրան Սեզա։ 32 մեծադիր էջ։ Տարեկան բաժնեգին՝ 50 ֆրանք։ Հատը 4 ֆրանք։ Հասցէ.— Madame Siran Séza, B. P. No. 772, Beyrouth (Liban)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (28)

ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ...

Այլ զուն, Ցարութիւն, ինչո՞ւ կը ժպտիս, ի՞նչ կայ խնդալիք, ծօ մարդ, հայկական խօսէ՛, մի կենար, ի՞նչ կայ չկայ, խօսէ՛ ընկերներէն, գործերէն, հայ ժողովուրդէն, կեանքէն, կեանքէդ... գիտէ՞ք հոս ճգնաւոր եմ ես դրեթէ...

Կը մոռնամ որ աղաքը յոգնած են. կայարանէն մինչեւ հոս քալելով եկեր են, հեծանիւներէն մէկը ծակուած ըլլալով։ Կը մոռնամ որ անհնակ վարձել պէտք է գիւղին մէջ, քանի որ հինգ օրուան արձակուրդը հոս անցնելու եկեր են...

— Տէ՛, ինչպէս ես. ամէնէն կարեւորը կը մոռնանք։

Ցարութիւնն է։

— Ես շատ լաւ կը տեսնեմ, երեսին վրայ գոյն կայ։

Արմենակն է։

— Երեւցածին չափ չէ։ Ուրախութենէս է սակայ։ Ես եմ։

Այս ալ մէկ ուրիշ երեսն է մեռայլին։ Ջե՞ն գիտեր հիւանդութիւնս, անծանօթներու առջե՞ւ եմ. ամէն կերպ կը ջանամ առողջի տեղ անցնիլ. Իսկ իմիններուս, բարեկամներուս քով պէտքը կը զգամ կարծէք ապաքինման մը պատկերը, գործող շարժող մարդու շրջանակէն դուրս եղողի վիճակս արդարացնել, ըսելով ճշմարտութիւնը. ասկէն, մեծցնելով զայն։

Մանաւանդ հիմա որ անոնց կայտառ կերպարանքը անմիջականօրէն գէս շրջապատող իրականութեան մասը կը կազմէ, ու տարտամ երեւակայութիւնս չի բաւեր ըղձանքներս գոհացնելու, կարելի դարձնելով ամէն դժուարութիւն, հիմա որ արագութեամբ մէջէս կ'անցնի անոնց գործող, պայքարող կեանքը, կը վախնամ. քաջութիւնը կը լքէ զիս։ Այո՛, այո՛ վերսկսիլը կը սարսափեցնէ զիս. ու կատարեալ առողջութիւնը պայքարի ընկերակցութեամբ կը դառնայ նուազ փափաքելի բան մը։

Սիրտս կը սեղմուի, ու կրկին կը հանդարտի, այս անգամ վստահ համոզումովը թէ այդ անկարելի վազն է...

Ցարութիւնը կը պատմէ թէ, ինծմէ վերջ հաճոյքներուն կապը քիչ մը քաշեց, կարճացուց։ Որոշ նպատակով աշխատեցաւ։ Հիմա ատանձին գործի տէր է։

Կը նայիմ ձեռքերուն. կոշտեր կան։ Նայուածքս կը մարի խմիչներուս հիւանդոտ ճղճիմութեան վրայ։ Այս անգամ ատոնց յուզուիմ։

Արմենակը կ'ըսէ թէ, անպատճառ իրենց հարսանիքին ներկայ ըլլալու եմ. — «Տեսնես ինչ գեղեցիկ յարկարաժին մը ունինք, մենք մեզի, հանգիստ։ Մայրիկս երջանիկ է»։

Ու Սիւզանը հասկցող աչքերով, քաղցրութեամբ կը խայէ։ Կը քննէ։ Կը թուի ինծի թէ զիս կը բաղդատէ պատկերին հետ որ չէնած է իմ մասիս, զիս տեսնելէ առաջ, խօսուածներէն։ Արմենակը չեմ գուշակեր։

Անօթի եմ խօսքի, հայերէն խօսքի։ Բայց լեզուս վարժութիւնը կորսնցուցեր է, բառերը անճապաղանքով, օտար ձայներով դուրս կ'ելլեն կոկորդէս։ Ինքզինքս մարիկ ընողի պէս եմ։ Եւ դժգոհ։ Ըստծներս ալ խմառ յուզեն. անկապ հարցումներ։ Օրինակ.

— Գո՞րծդ ըսիր... քանի՞ հոգի կ'աշխատցնես։

— Հարսանի՞քը... զգալիքէնս առաջ թէ վերջը պիտի ընէք։

Առանց առնելու նայուածքս, որուն ուղղութիւնը Սիւզանին քիչ մը թանձրացած մէջքն է, կ'ըսէ Արմենակ պարզութեամբ

— Դալիքէն առաջ։

Ու իսկէն, այս անգամ լռութեամբ ու աչքերով կը պաղատիմ իրենց.

— Խօսեցէ՛ք, խօսեցէք...

Այս գիշեր անձրեւ եկած ըլլալու է։ Հողին խոնաւ հոտը կը խառնուի զովութեան։ Ծառերուն տերեւները համբուրելիք կանաչութիւն մըն են առեր։ Ահա աքեւը խուլոր քայլ մը ըրաւ։ Տերեւները շարժուեցան։ Ջեփի՞ւռն էր արդեօք թէ մեր շունչին ուրախ թրթռումը։

Տակաւ կարօտն ալ սակայն իր բնական հունէն դէպի հասունումը կ'երթայ։ Հանդարտած ենք։ Կարգով կը խօսինք։ Սիւզանն ալ իր բաժինը կ'առնէ։ Կը խօսի։ Կը զգանեմ որ սիրուն է Սիւզանը։ Մաքուր ու կանոնաւոր ատամները թէեւ քիչ մը յաճախ բայց շնորհալի ու մեղմութեամբ կը ցուցնէ։ Եւ գիտէ աչքերը անմեղութեամբ լեցնել։

Բայց չեմ հրապուրուիր։ Բայց նախկին գդուող կատուի խաղերէն ոչ մէկը կը շնորհեմ իրեն։ Կին է չէ՞. յուսախաբ կը ձգեմ զինքը։ Այո՛ կը տեսնեմ սակայ։ Որովհետեւ ինչ հարկ ըսել թէ Արմենակը ինծի եղբօր մը պէս ըլլալէն չէ որ այդ արուի նուէրը — որ եւ է կնոջ անձնական նայիլը — կը զլանամ իրեն։

Փլածութիւն մը, յափրացած մարդու անկարողութիւն մը կայ վրաս։

Բարեբախտաբար լաւ աղջիկ է Սիւզանը։ Ի՞նչ հոգ թէ յուսախաբ ձգեմ զինք երբեմն։ Մանաւանդ, երբ ալ Արմենակը զինք սիրելու համար իր ընկերներու կարծիքը հարցնող շրջանը անցած է։

Ցարութիւնը կ'առաջարկէ լուսանկարուիլ։ Քիչ մը ետ կը հեռանանք, կը խառնուինք չկոխուած խոտերուն։ Զո՛ք

— Լրացա՞։

— Այո

— Աչքս գոցած էի ես։

— Լա՛ւ, նոր մը փորձենք։

Երկրորդ մը, երրորդ մը։ Միշտ ձգելով պակաս մը, դժգոհ մը։ Կը խնդանք։

Կը մոռնանք լուսանկարչութեան մեքենան. իր օրօմաթիքը։ Կ'երկարինք խոտերուն։ Սիւզան մարգարտածաղիկ կը փնտռէ։

Ցարութիւնը կ'ըսէ ինծի.

— Գիտե՞ս օր մը գեղեցիկի հանդիպեցայ։

— Ո՞ր դեղին։

— Շատ կը մոռնաս եղեր։ Քօլիզէօմի։

— Հա՛։

— Ուրիշ օր մը պատահմամբ կարմիրդ խանութս եկած էր։

— Երիզաւո՞րը։

— Չէ՛, շրթունքին խալովը։

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՄԵԾ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ
եւ մասնակցութեամբ տեղւոյն բոլոր ենթակոմիտէներուն

Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Պրէպանի սրահին մէջ

Brébant Marseillais (146 Ave. des Chartereux)

Կը նախագահէ՝ ընկ. ՎՐԹԱՆԷՍ ՂԱԶԱՐԵԱՆ

Կը խօսին՝ ընկերներ ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ եւ Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին ընկերներ՝ Մ. Գաբրիէլեան, Թ. Ուզունեան *(ջութակ),* *կ՚եր-գեն՝* Օր. Օր. Մ. Մարտիրոսեան եւ Գէորգեան: *Հանդէսին կը մասնակցի նորակազմ Ջութակահար Գ.Ս.Զէօրէք-*եանը:

Մուտքը ազատ է: *Մանուկներու համար 2 ֆրանք*

Սրահի կարգապահութեան կը հսկեն Հայ արիները   *Առնել 53, 48, 5, 4 եւ 11 թիւ հանրակառքերը*

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ
ՍՏԱՑԱՆՔ

Շալէթ, Խ. Ա.— 140.
Պելֆոռ, Ղ. Հօլ.— 35.
Իւսէլ, Աս.— 35.
Աննուվիլ, Մազ.— 30:
Պարի-Տալ, Մ. Կ.— 17.
Փոն Իւսէլ, Յ. Ս. - 140.
Պելկրատ, Ս. Պչ. - 200.
Պարտօ, Պարծ.— 600.
Քուրպէվոա, Գ. Զ.— 35.
Սէն Շամօն, Պարծ.— 210.15.
Սէն Շամօն, Ս. Գ.— 50. (Ս. Ի.ի մի-ջոցաւ).
Լիոն. Ս. Գ.— 70.

Imp. A. DER (Agopian
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

պետմադրութեամբ ծուլակատր արուեստագէտ
ՌՈՒԲԷՆ ՄԱՄՈՒԼԵԱՆԻ

LOVE ME TO-NIGHT

(Սիրէ զիս այս գիշեր

ֆիլմը կը ներկայացուի ամէն օր ցերեկ եւ երեկոյ

Cinéma Ermitageի **ՄԷՋ**

55 rue Ponthieu (Ave. des Champs Elyséesի վրայ)

Ամէն հայ պէտք է տեսնէ այս ֆիլմը *Դիւրամատչելի գին*

29 Նոյեմբեր Շաբաթ եւ *30 Նոյեմբեր Կիրակի*

ԺԱՄԸ 3 ԷՆ ԿԷՍՕՐԷ ԵՏՔ

Salon Jean Goujonի ՄԷՋ

8 Rue Jean Goujon, Paris (8)

(Եկեղեցիին փողոցը)

ԳԹՈՒԹԵԱՆ ՊԱԶԱՐ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ՊԱՇՏՊԱՆԱԾ ՈՐԲԵՐՈՒՆ

Ազնիւ հայրենակիցնե՛ր, նոր տարիի ձեր նուէրները աժան աժան գնեցէք մեր պազարէն, ուր պիտի գտնէք գեղեցիկ ապրանք, անուշեղէն, թէյ, զուարթ պար, ընտիր նուագախումբ եւ հաճոյակատար ընդունելութիւն.

Փարիզահայ Տիկնանց Միութիւն

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ՍԱՐՍԷԼ Աննուվիլ ենթակոմիտէն սախպա-ղարար ժողովի կը հրաւիրէ Հրայր եւ Ռազմիկ խումբերու բոլոր ընկերները վաղը Կիրակի ժամը 3ին Աննուվիլ լէ Կոնէսի ծանօթ հաւաքատեղիին մէջ.

Հ. Յ. Դ. Բիւրօի կարգադրութեամբ ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրուին Անիէռ-Պուա Քոլոնպի Եռագոյն, Փոթորիկ, Մասիս եւ Ազատամարտ խումբերը, վաղը Կիրակի իրիկուն ժամը 8ին Առաքելեանի սրճարանը, Café Ararat, 345 Ave. Argenteuil, *Պուա Քոլոմպ.*

Գաւառ

ՏԷՍԻՆԻ Կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերներըվաղը Կիրակի ժամը 2.30ին, Դաշնակցութեան Տան ներքնայարկը: Ներկայանալ անդամատոմսերով: Բացականները նկատի պիտի առնուին: Իսկ ներկաներու թիւը օրինաւոր պիտի համարուի: Խիստ կարեւոր օրակարգ.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Պատանեկան միութեան դասախօսական ժողովը վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 9.30ին, Պատանեկան Միութեան Ակումբին մէջ.
Կը դասախօսէ՝ ընկ. Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

ԿՐԸՆՈՊԼԻ կոմիտէն ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Ակումբին մէջ, rue Saint Martin d'Hérés, Chemin de la Plaine, (Croix Rouge). *Խիստ կարեւոր օրակարգ. պարտաւորիչ ներկայութիւն, ներկայանալ անդամատոմսով. Բացականները նկատի կ՚առնուին:*

"ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ"Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Վիէնի մէջ նախաձեռնութեամբ «Քրիստափոր» խումբի եւ ծովանաւորութեամբ կոմիտէի:

Վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Վիէնի Սէրքըլ Կաթոլիկի ցքեղ սրահին մէջ (Սէն Մորիս, հին եկեղեցիին մօտ).

Կը նախագահէ՝ ԸՆԿ. ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

(Փարիզի Սիփան երգչախումբի ղեկավար)

Կը խօսի՝ ԸՆԿ. ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ

Կ՚երգէ՝ Օր. Յովինար Տէր-Պետրոսեան *(Լիոնէն),* Գ. Գուրգէն Աղապէկեան *(ջութակ), արտասանութիւններ, կենդանի պատկեր, եւայլն.*

Ծախսերու մասնակցութեան համար կը գանձուի մէկ ֆրանք.

Պուլվար Օտօ *(Մարսէյլ) Վաղը Կիրակի կէսօրէն վերջ ժամը 2.30ին Շըմէն տը լա Մատրակ Վիլ 120a, Պառ «Վէնսան»ի մէջ.*

Նախաձեռնութեամբ «Վռամեան» ենթակոմիտէի, մասնակցութեամբ «Աւստօ» խումբի, Հ. Յ. Դ. Պուլվառ Օտօի Պատանեկան միութեան եւ Թաղին երիտասարդաց միութեան:

Կը նախագահէ՝ ընկ. ԱԶԳԻՆ

Կը խօսին՝ ընկ. ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ եւ ընկերուհի՝ Ն. ՔԻՊՐԻԹԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին *Մուտքը ազատ է*

Ս. Անթուան *(Մարսէյլ)* *Վաղը Կիրակի իրիկուն ժամը 7.30ին*

Նախաձեռնութեամբ Ս. Անթուանի ենթակոմիտէի եւ ծովանաւորութեամբ Մարսէյլի կոմիտէի.

Կը նախագահէ՝ Ընկ. Գ. ՀԻՒՍԵԱՆ

Կը խօսին՝ ընկերներ ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ եւ Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ.

Կարտան *Վաղը Կիրակի կէս օրէն վերջ ժամը 2.30ին Հ.Յ.Դ. Տան մէջ.*
Նախաձեռնութեամբ կարտանի ենթակոմիտէի:
Կը նախագահէ՝ ընկ. ՀԻՒՍԵԱՆ
Կը խօսի՝ ընկ. Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին *Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ*

Սէն Շամոնի մէջ *Վաղը Կիրակի իրիկուն ժամը 8ին*
Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Սէն Թ'էթիէնի մէջ
ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ ԼՈՒԱՌԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ
Վաղը Կիր. կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Սալ տը Հարմոնիքըլքեղ սրահին մէջ
Կը խօսի՝ ընկ. Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ

Պուտոյի մէջ
Նոյեմբեր 30ին *Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ*

Պելֆորի մէջ *30 ՆՈՅԵՄԲԵՐ, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ*
Կը խօսի՝ ընկ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

Կրընոպլի մէջ *30 Նոյեմբեր Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Հայոց եկեղեցիին մէջ,* 15 rue Boyard

---

Երեկոյթ - պարահանդէս

Կազմակերպուած Աննուվիլի Արարատ Հայոց միութեան կողմէ Ի նպաստ ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶԻՆ

Այսօր Շաբաթ գիշեր ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ, Salle Gallemant, Place de la Gare de Gonesse. *Գեղարուեստական ճոխ բաժին. առաջնակարգ ճազ. Աննուվիլին մէջ առաջին անգամ ըլլալով կը մասնակցի Արարատ միութեան երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Գ. Ս. Ցակոբեանի.*
Մուտք՝ 7.50 ֆրանք

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

Հիմնադիր ԱՐՄԱՆ ԿՈԹԻԿԵԱՆ

STUDIO RUDOLF սրահին մէջ, 6bis, Rue Campagne Première, Métro Raspail

Ղեկավարութեամբ՝ Ա. ԿՈԹԻԿԵԱՆի եւ Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆի

«ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ»Ը

Այսօր Շաբաթ գիշեր ժամը 8.30ին, իսկ վաղըԿիրակի ցերեկ ժամը ճիշդ 3ին

կը ներկայացնէ ՇԻՐՎԱՆԶԱՏԷԻ **ՊԱՏՈՒԻ ՀԱՄԱՐ**

Կը մասնակցին՝ *Տիկիններ՝ Լաթիֆեան, Լիւսի, Օր. Օր. Պետրոսեան եւ Մելինէ, Գ. Գ. Գմբէթեան, Նիկօլ, Լաթիֆեան, Թորոսեան, Սարիմ Մաքսուտ, Անտոնեան եւ Կոթիկեան.*

Գիները են 3 եւ 5 ֆրանք

Տոմսերը վաղօրօք կարելի է ապահովել Հրանտ - Սամուէլի գրատունէն *եւ բոլոր միւս սովորական տեղերէն:*

ԱՄԵՆԱՎԵՐՋԻՆ ՊԱՐԵՐԸ, ԴԻՒՐԱԻՍՈՑՑ ԵՂԱՆԱԿՈՎ

Պ. ԵԱՂՄՈՒՐԵԱՆ

4 անգամ վկայեալ պարի մրցումներու մէջ

Ժամադրուելու համար գրել իրեն՝ 88 Bld. Port Royal, Paris (5)

Շաբաթ 29 Յոկտ ին բացում իր շաբաթական պարահանդէսին, Սալ վօլթէրի մէջ. 21 rue de l'Odeon.

Հայերու ժամադրավայրը
ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ
61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)
մէթրօ օտէօն եւ սէն միշէլ   Հեռաձայն Danton 52—73
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

Հռաւէր բոլոր փափկանաշակներուն
ճաշարան ԳԱՌԼՕ
34 Rue St. Lazare, Paris (9)
Արեւելեան եւ եւրոպական համեղ եւ խնամուած կերակուրներ
Գիները շատ գիւրամատչելի, արագ եւ անխերի սպասարկութիւն
Մի մոռնաք իր անուանի մածունը

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶԻ Համախորհրդեցիական Հայր. Միութեան ընդհ. ժողովը այսօր Շաբաթ իրիկուն Ֆլօրիայի վերնայարկը. 61 rue Mr. le Prince. *Կը հրաւիրուին բոլոր անդամ եւ ոչ անդամ հայրենակիցները: Կարեւոր օրակարգ.*

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Կարապետ Սէմէրճեան (բուն անունը՝ Յակոբ Թաղլեան, Քէօթահեացի), որ ութը ամիս առաջ կը գտնուէր Լիոն հետեւեալ հասցէին, 28 rue Louis Blanc: *Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Գ. Արշակ Գաքրճեանի,* 12 rue Neuve de la Chardonnière, Paris (18).

— Գէորգ Ստեփանեան կը փնտռէ իր եղբայրները Էօտէմիշցի Ստեփան, Արշակ եւ իր քոյրը Սիրանուշ Ստեփանեանները: 1915ին Ստեփան զինուորագրուած է եւ այդ թուականներէն ի վեր տեղեկութիւն չկայ: Իսկ Արշակ եւ Սիրանուշ անհետացած են Իզմիրի աղէտին: Իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան:

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R. Rivoli, Ալֆ. Շաթլէ. Արեան եւ նոր մեթոտ, դարմ. արտաք եւ կանանց մորթ, արեան մեններ. ծիրանդութիւն եւ վարքեր: Ամեն օր 9—12, 2—8, կիրակի 9—12:

ԱՄԵՆԱՓՈՔՐ դրամագլուխը պէտք է հարիւրին 3 տոկոս բերէ ամիսը: Roussel, 3 rue Pierre Haret Paris (9).

Վարձու են *Սարսէլի հայաշատ կեդրոնական թաղի մէջ օդասուն յարկաբաժիններ, շատ նպաստաւոր գիներով: Կը տրամադրուի նաեւ մշակութեան համար հողի Ջուր, կազ եւ ելեկտրականութիւն: Դիմել՝* 29 rue Beauséjour, Sarcelles.

Կարի յատուկ մօթէօրներ

¼ ձիու ուժ մօթէօր եւ բեռնաթ 300 ֆրանք
» » » » 350 ֆրանք

Աժան եւ հաստատուն, երկու տարուան երաշխաւորութեամբ վկայական, պահանջեցէք մեր ներկայացուցիչը՝ վճարման դիւրութիւններ:
կարի մեքենայի յատուկ լամբ 30 ֆր.

HOVHANESSIAN ingénieur
15 rue de Vienne, Paris (8)
կ՚ընդունինք Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 3-5:

ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ **Square de Neuilly-St. James** *Նէօյիի կամուրջին եւ Պուա տը Պուլօնի մօտ, գեղ. յարկաբ. ամէն յարմ., 3 եւ 4 փ.* 10—15,000 *ֆր.,* 5 *փ.* 13—20,000 *համ. մեծութ-մեն խոհ., ծառաներու՝ խոհ. ասանս. ան. վերելակ, կառատուն: Այցելել՝* 7, 9 եւ 9bis **rue Casimir-Pinel** եւ 11 **Bld. de la Seine.** *Մանր. տեղ.* **Verdonnet**ի 68 **rue Boursault** *Փարիզ* (17), *հեռ.* **Marc.** 77—16, *փափաք. կը ղրկուի պատկեր. գրքոյկ.*

ԲՈՒՐԴԵՐ

կը ծախենք ամէն տեսակ բուրդեր՝ թրիքօ շինողներու համար. Միշտ պատրաստ ունինք 50000 քիլօ ամէն տեսակի գոյներով բուրդեր՝ թիւ 2 28, 3 28, 2 32, 2 36, 2 40 եւ հաստ մանած բուրդ (grosse laine): Ամէն տեղէ աժան գին:

Դիմել՝ **Doerflinger,**

31 Rue de Maubeuge, Paris (9) Métro Cadet

ՈՍԿԵՐԻՉ - ԺԱՄԱԳՈՐԾ
ԵՐՈՒԱՆԴ ԿԻՐԱԿՈՍԵԱՆ

28, Րիւ տէ Տօմինիքէն — ՄԱՐՍԷՅԼ

Վաճառատանս մէջ բացառիկ եւ անհաւատալի գեղչերով կը ծախուին երաշխաւորեալ ոսկի, փլաթին, ադամանդ եւ ամէն տեսակ զոհարեղէններ: Ապարանջան, օղ, ժամացոյց, շղթայ, այլեւայլ զարդեղէններ: Կը ստանձնենք ամէն նորոգութիւններ:
Փօն տը քրէտինըր կ՚ընդունինք:

ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ ԵՐՇԻԿԻ ԵՒ ԱՊՈՒԽՏԻ
ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՍԹԷՔԵԱՆ
46 ՐԻՒ ՏԸ ՊԸՆՈՒԱՐ, ՄԱՐՍԷՅԼ

Հայրենակից, եթէ կ՚ուզես համով հոտով, թարմ եւ մաքուր երշիկ *(սուճուխ)* եւ ապուխտ ունենալ, տունիդ եւ վաճառատունիդ համար, ուղղակի դիմէ մեր վաճառատունը, ուր պիտի գտնես նոր մթերք մը երշիկի եւ ապուխտի, մեր սեփական գործարանին մէջ պատրաստուած: 5 Villa Chalet Rosier de la Platrière. St. Julien, Marseille.

Կը ծախենք մեծաքանակի գնով: Անա նմոյշ մը՝ ապուխտի քիլօն 11 ֆրանք, երշիկին քիլօն 12 ֆրանք:

ԱՊՈՒԽՏԱԳՈՐԾ
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱԼԱԿԷՕԶԵԱՆ
Chemin de Loville par Allauch, MARSEILLE

Որ 40 տարուան փորձառութիւն եւ հմտութիւն ունի իր արհեստին մէջ, կը պատրաստէ առաջնակարգ եւ համեղ ապուխտ Կեսարիոյ համեմներով եւ ընտիր միսով: Եթէ կ՚ուզէք ճաշակել ամենալաւ ապուխտը, պէտք չկայ յանձնակատարներու: Դիմեցէք ուղղակի իր հասցէին, գինը խիստ չափաւոր են: 5 քիլօէն աւելի փոստի ծախքով կը ղրկուի ուզուած հասցէին:

Օթոյի հայ վարժարան

AUTO ECOLE «MADELONE»

Ինքնաշարժ վարել սորվիլ փափաքող այրերու եւ կիներու յատուկ դասեր հայերէն լեզուով, հայ մասնագէտի կողմէ:
Կ՚ապահովենք կարճ ժամանակի մէջ սորվեցնել եւ արտօնագիր (permis) առնել մեզի դիմողներուն:

Ամբողջական ուսուցում (10 դաս)	120 ֆրանք
Արդէն գիտցողներուն համար permis ի ծախք	50 »

58 Boulevard de Belleville, Paris (20)
3 Fbg. St. Denis » 10
36 Rue Damesme » 13

Փափկաճաշակներու ուշադրութեան

Սուրճի ձեր պահանջքին գոհացում տալու համար խմեցէք միմիայն «ՍՈՒԼԹԱՆ» սուրճը, ոչ մէկ տեսակի սուրճ կը հասնի «ՍՈՒԼԹԱՆ» սուրճին, բոլոր նպարավաճառներէն պահանջեցէք

"CAFE SULTAN,,

Կեդրոնատեղի 92 Rue d'Angoulème
մէթրօ Couronnes եւ Parmentier
Ծանօթ.— Ամէն գնումի համար կը տրուի Նուէր-կտրօններ

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.288

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ Métro : TOLBIAC)

ԿԻՐԱԿԻ 23 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1932

23 Octobre 1932

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

Է. ՏԱՐԻ Թիւ 2016

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՏՈՒՆ»

Ինչ որ ծրագիր մնաց Փարիզի մէջ, իրականութիւն է Չէօինի համար:

Արդարեւ, Փարիզի մէջ կարելի եղաւ հողը միայն գնել, «Դաշնակցութեան Տուն» մը շինելու համար, իսկ Չէօինը արդէն շինուած-վերջացուած, բացման կը պատրաստուի կիրակի օր, 30 հոկտեմբեր:

Չէօինի Տան արժէքը շատ վար կը մնայ Փարիզի հողին գինէն (150,000 ֆրանք): Իսկ Փարիզի Տունը, եթէ շինուէր, այնպէս ինչպէս ծրագրուած է, կրնար նստիլ... 1,150,000ի:

Կարելի՞ էր, օրուան այս ժամուն, անշարժութեան դատապարտել այսպիսի գումար մը, երբ այնքան շարժուն գործեր դրամի կը սպասեն.

×

Դրամականէն անկախաբար, միշտ այսպէս եղած է մեր պատմութեան ընթացքին:

Միշտ ալ փոքր կայաններն են որ շօշափելի գործեր կատարած են, երբ մեծ կեդրոնները աւելի շատ ծրագիրներ կ'որոճան:

Օսմ. Սահմանադրութեան շրջանին, Վասպուրականի Կեդր. Կոմիտէն ունեցաւ իր «Տունը» Վանի մէջ, երբ հասարակ սրահ մը չունէինք Պոլսոյ մէջ, եւ ժամ ու դպրոց կը փնտռէինք:

Ցիցրոնակերտի մէջ, մեր ընկերները ճեմարան մը կառուցին իրենց գործունէութեամբ (ինչպէս, այսօր, Պէյրութի մէջ):

Եւ այսպէս բազմաթիւ օրինակներ:

Այստեղ ալ, Ֆրանսայի մէջ Փարիզը միշտ վարձու տեղ կը փնտռէ, սրճարանէ սրճարան, պարբերական ժողովներու համար իսկ Փարիզէն դուրս, ունինք արդէն վարձու կամ սեփական սրահներ:

Այսպէս, համեստ սրահ մը ունին մեր ընկերները՝ Վիէնի մէջ (Լիոն): Սեփական բոյներ՝ Սէն-Լուի եւ Կարտանի մէջ (Մարսէյլ): Վերջերս Վալանսի կազմն ալ ունեցաւ իր սեփական սրահը, որ ինքնին օրհնութիւն մըն է:

Եւ ահա մեծագոյն ճիգը, — Չէօինի «Դաշնակցութեան Տունը»:

Իսկական տուն՝ 8մ·60 լայնքով եւ 15 մեթր երկայնութեամբ: Եւ երեք յարկ (մէկը՝ գետնայարկ): Բուն սրահին մէջ կրնայ տեղաւորուիլ 600 հոգինոց բազմութիւն մը:

Ոչ միայն Չէօինի, այլ եւ Ֆրանսայի ամբողջ կազմակերպութիւնը 1930էն ի վեր կը հետապնդէր այս գործը, որ գլուխ եկաւ ոչ միայն սիրայօժար տրամադրուած գումարներով, այլ եւ ֆիզիքական աշխատանքով:

Անոնք որ Չէօին գտնուած են, գիտեն թէ մեր աշխատաւոր ընկերները եւ սրտցաւ բարեկամներ ի՛նչ գուրգուրանք եւ աշխատանք թափած են, որպէս զի ունենանք, վերջապէս, «մեր Տունը»: Բուն բառով՝ «Ժողովուրդին Տունը»:

Ծարտասանական ձեւ մը չէ այս վերջին բացատրութիւնը — «Ժողովուրդի Տուն»:

Չէօինի Տունը սեփականութիւնն է Հ. Յ. Դաշնակցութեան, հողով եւ շէնքով: Դրամով եւ թափուած քրտինքով:

Բայց, Դաշնակցութեան հետ, պիտի օգտուի նաեւ բուն ժողովուրդը, փրկուելով սրահէ սրահ թափառելու տաղտուկէն:

Եւ յետոյ, Տան գետնայարկը տրամադրելի է դպրոցի եւ մատուռի համար:

×

Ուրեմն, Լիոնէն քսան վայրկեան հեռու, բանուորական գիւղաքաղաքի մը մէջ, ուր աւելի քան երեք հազար հայրենակիցներ համախումբ կ'ապրին, կ'ունենանք մեր առաջին Տունը, թէ մեզի եւ թէ ժողովուրդին համար:

Անշուշտ անխառն հաճոյք մը չէ այս, — տուն շինել, անշարժանալ օտար հողի վրայ: Տուն — տեղ ըլլալ աշխարհէ աշխարհ, — միշտ հեռու հայրենիքէն:

Բայց — երբ ուզածդ չես կրնար ընել, կրցածդ կ'ընես:

Եթէ մեր կամքէն կախուած ըլլար կարճեցնել, որոշել Թուականը կախարդական պզգանշանին — «Դէպ ի Երկիր» — հարկ էր ոչ թէ նոր տուներ շինել, այլ եղածներն ալ քանդել:

Արդ, ո՞ր սրատես մարգարէն կրնար սահմանել մեր պանդխտութեան վախճանը... Տասը տարին գլորեցաւ ձիւնագնդակի մը պէս, եւ դեռ անստոյգ է, մութ է հեռանկարը:

Իսկ ամենօրեայ կեանքը իր պահանջներն ունի, նոյնքան բիրտ եւ անյետաձգելի:

Ամերիկայի մէջ ալ, երեսուն տարիէ ի վեր վերադարձի կը սպասեն: Եւ սակայն, ստիպուեցան Հ. Յ. Դ. Տուներ շինել, միշտ միեւնոյն մտահոգութեամբ, — ունենալ բոյն մը, կռուան մը, աւելի տիրաբար վարելու համար ինքնապաշտպանութեան նորագոյն պայքարը, «Հայը հայ պահելու» ճակատագրական կռիւը:

Չէօինի ընկերները հպարտ են իրենց աշխատանքին պսակումով:

Հպարտ են իրենց բոլոր ընկերներն ալ, ի սփիւռս Ֆրանսայի:

Եւ, յառաջիկայ կիրակի օր, կատարելով Տան հանդիսաւոր բացումը, պիտի կրնան բարձրաձայն ըսել.

— Մեր ուզածը այս չէր: Այստեղ չէր: Բայց, որովհետեւ կ'ուզենք ապրիլ, կանգուն մնալ ու գործել ամէն ճակատի վրայ, նոյն իսկ հայրենիքէն դուրս, կատարեցինք ինչ որ անհրաժեշտ էր ներկայ պայմաններուն մէջ: Ա՛յս ալ կռուան մըն է մեր ինքնապաշտպանութեան համար:

«Դաշնակցութեան Օր»ուան հանդէսներէն յետոյ, Չէօինի Տան բացումը՝ նոր առիթ մըն է որպէս զի ընկերները համախմբուին եւ ոգեւորուին, ներշնչուին փոխադարձաբար:

Ամէնէն համեստ աշխատանքն ալ իր տեղն ունի մեր կեանքին մէջ:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՌՈՄԱՆԹԻԶՄ

Գրականութիւնը գայն կը յատկացնէ որոշ դարու մը: Մեր պատմութիւնը գայն կը տանի իր սկզբնական օրերուն:

Ռոմանթիզմ մը, որ կը քալէ մեզի հետ, կ'երազէ մեզի հետ, կ'երգէ մեզի հետ, կը երգուի ու կը տխրի մեզի հետ.

Ու ռոմանթիզմ մը որ տարագիր է այժմ մեզի հետ...:

Մենք ընդունակ ենք ծառանալու որ եւ է բռնութեան դէմ: Հերոսանալու: Ճակատելու եւ ըսելու, — «Կեցցէ՛ր բազուկդ, դաշի՛նդ»:

Մենք ընդունակ ենք կոտորելու եւ կոտորուելու՝ ազգօրէն: Ընդունակ ենք դարերով անհաշտ մնալու իրարու հետ: Վիճելու, վճռելու, հառախօսելու եւ հախուելու: Բայց, ընդունակ չե՛նք հրաժարելու մեր ռոմանթիզմէն.

Եթէ կ'երազենք՝ մեր երազին գայն տուողն է ան: Եթէ կ'երգենք, մեր երգին շեշտ տուողն է ան: Եթէ կը գրենք, մեր գրածին բոյն տուողն է ան: Եթէ կը մտածենք, մեր մտածումին խարիսխը ան է: Եւ եթէ կ'երեւակայենք — եւ ե՞րբ չենք երեւակայեր, արդէն — մեր երեւակայութեան պատուարը ան է...:

Հայ դիւցազնը օժտուած է այդ ռոմանթիզմով, հայ գրողը՝ բաբախուած, հայ հերոսը՝ ուժգնօրէն ներարկուած, հայ միտքը՝ ընդարմացած, իսկ հայ Դատը մատնուած է ասկէ.

«Միօք մատ կայ», կ'ըսէ Ֆրանսացին: Մեր ամէն մէկ ծախողանքին համար անվարան կարելի է ըսել, — ռոմանթիզմ կայ խորքին մէջ:

Ռոմանթիզմ մը, որ խանդ է, երբ հարկ էր որ չափաւորութիւնը ըլլար մեզ առաջնորդողը: Ռոմանթիզմ մը, որ վհատում է, երբ հարկ էր, որ հոգեկան արիութիւնը ըլլար մեր կռուանը: Ռոմանթիզմ մը, որ ճախրանք է, երբ հարկ էր որ գետնէն քալէին մեր ոտքերը: Ու ռոմանթիզմ մը, վերջապէս, որ բազմանք է՝ փոխանակ տեսակէտ ըլլալու, գայթոյթ է՝ փոխանակ փաստարկութիւն ըլլալու, երազանք է՝ փոխանակ մշակուած ծրագիր ըլլալու, լաց է՝ փոխանակ պահանջ ըլլալու, ռազմախրախէր է՝ փոխանակ անազմուկ մարզանք մը ըլլալու, յոռետեսութիւն է կամ լաւատեսութիւն՝ փոխանակ իրատեսութիւն ըլլալու, եւ արիւնոտ սրտի կոչ է՝ փոխանակ յստակատես բանաձեւ մը ըլլալու...

ՍՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

«ԱՆՕԹԻՆԵՐՈՒ ԱՐՇԱՒԸ»

Ինչպէս գրած էինք, Անգլիոյ զանազան կողմերէն անօթի — գործազուրկ — բանուորներ եւ բնտանիքներ ճամբայ ելած են դէպ ի Լոնտոն, դարման խնդրելու համար: Անոնք ճամբայ ելած են քալելով, եւ մեծ նեղութիւններ կը կրեն, որովհետեւ անձրեւ կը տեղայ ամէն կողմ: Մասնաւորապէս պիտի բողոքեն կառավարութեան մէկ որոշման դէմ, որուն համաձայն քննութիւն պիտի կատարուի գործազուրկ բանուորներու նիւթական վիճակի մասին:

× Գործազուրկներու բազմութիւն մը նոր ցոյցեր կատարեց Լոնտոնի մէջ: Այս առթիւ ծագած խառնակութեանց միջոցին վիրաւորուեցան երկու բանուորներ եւ մէկ ոստիկան:

— :-: —

ՄԱՄՈՒԼԻ ԳՐԱՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ անձնական համեմատութիւններ բացուած է Սպանիոյ մէջ: Ոչ թէ կը գրաքննեն, այլ պարզապէս կը խափանեն: Անցեալ օգոստոսի արքայական ընդվզումէն յետոյ, 115 թերթեր դադարման դատապարտուեցան: Այս խառնակութեանց հետեւանքով, մամուլի հարիւրաւոր աշխատաւորներ բռնութեան մատնուած են եւ ո՛չ եւ է նպաստ ստանալու յոյս չունին:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Պոլսեցիներու նոր Համաժողովը

Երէկ, 22 Հոկտ.- Պուքրէշի բացուեցաւ պալքանեան Գ. Համաժողովը: Առաջինը գումարուած էր Աթէնքի մէջ, 1930ին, երկրորդը՝ Պոլիս, անցեալ տարի:

Թուրքիոյ պատուիրակութիւնը կը բաղկանայ 25 անդամներէ, որոնց մէջ կան Համալսարանի ճիւղերու նախագահներ, դասախօսներ, առեւտրական սենեակի եւ Միլլէթի նախագահներ. երեսփոխաններ Պատուիրակութեան միակ կին անդամն է կիներու Միութեան կողմէ էֆգալեէ Սաւաթ հանըմ, որ պիտի աշխատի ընկերային օժանդակութեան յանձնաժողովին մէջ:

Երրորդ համաժողովին օրակարգը կը բաղկանայ 25 յօդուածներէ, որոնց մէջ կան Պալքանեան Ուխտը, Պալքաններու պատմութեան ուսումնասիրութիւնը, պալքանեան գրականութեանց փոխադարձ թարգմանութիւնները, պալքանեան Փիլմերը, անթելի կայաններու գործակցութիւնը, հեռագրական գործակցութեանց եւ մամուլի յարաբերութիւնները, մաքսային համաձայնութիւն եւ տնտեսական գործակցութիւն, պալքանեան երկրագործական սենեակի հաստատում, երկաթուղիներու միացման շուրջ նոր ծրագիրներ, պալքանեան հպատակներու անհատական իրաւունքներու մասին պայմանագրութիւն, ամուսնացած կնոջ իրաւունքներ եւն.:

Իսմիրէն վերջ, Պոլսոյ Քարափի Ընկերութիւնը

Վերջին քդքաքերով հասած թուրք թերթերը կը պատմեն.—

Առեւտ մը ի վեր քննութիւն կը կատարուէր Քարափի ընկերութեան մեծամասնութեան մէջ տեղի ունեցած գեղծումներու մասին: Քննութիւնը աւարտած է եւ հասկցուած է որ տարիներէ ի վեր միլիոնաւոր ոսկի արժէքով ապրանքներ անհետացած են մթերանոցներէն, առանց մաքս ենթարկուելու:

Մաքսային տնօրէնութիւնը, որուն կողմէն կը կատարուէր քննութիւնը, ճշդած է անհետացած ապրանքներուն քանակը եւ գեկուցագիր մը ղրկեց ընկերութեան: Զեկուցագիրը կ'ըսէ թէ ընկերութեան վստահուած 4000ի մօտ կտոր ապրանք գողցուած է, եւ կը պահանջէ որ մաքսատան վարչութեան յանձնուի անոնց փոխարժէքը, 6,672,000 ոսկի:

Մաքսատան վարչութիւնը ութ օր պայմանաժամ տուած է ընկերութեան, այս գումարը վճարելու համար:

Հասկցուած է որ այդ 4000 կտոր ապրանքները կարգ մը վաճառականներու եւ հաստատութեանց կողմէ, առանց մաքսը վճարելու, դուրս հանուած եւ ծախուած են:

Նոր տուրքեր Ֆրանսայի մէջ

Գրած էինք թէ կառավարութիւնը գիշերը ցերեկին խառնած՝ միջոցներ կ'որոճայ նոր երմաստայինի ութ միլիառ ֆր.ի բացը գոցելու համար:

Մրագրուած խնայողութիւններու եւ կրճատումներու կողքին, կառավարութիւնը պիտի պահանջէ հաստատել կարգ մը նոր տուրքեր եւ խստացնել հիններու գանձումը: Նոր կարգադրութեան համաձայն, կը յուսացուի 200 միլիոն ֆրանք ճարել ժառանգութեանց եւ կտակներու տուրքերէն, մէկ միլիառ՝ ուղղակի տուրքերու խարդախութիւնները զսպելով, 800 միլիոն՝ ինքնաշարժով փոխադրութեանց նոր տուրքէն եւ նոյնքան՝ կարգ մը անուղղակի տուրքերու յաւելումէն. Կառավարութիւնը չուզեր յայտնել մանրամասնութիւնները, վիճաբանութեանց դուռ չբանալու համար:

Բուռն կռիւ Աւստրիոյ Ազգ. Ժողովին մէջ

Ուրբաթ օր բուռն երեւոյթներ պարզուեցան Աւստրիոյ ազգ. ժողովին մէջ: Վարչապետը բացատրութիւններ կուտար ընկերվարականներու կարգ մը հարցապնդումներուն, երբ ընկերվարական յայտնի վարիչը, Օթթօ Պաուէր յառաջացաւ դէպ ի բեմ եւ պոռաց վարչապետին երեսին.

— Ձեր այս շարժումն կարծիքն է այս:

— Ամէն պարագայի մէջ, դուք հետեւողական բոլշեւիկ մըն էք, պատասխանեց վարչապետը:

— Կը նախընտրեմ համոզուած բոլշեւիկ մը քան ձեզի պէս համոզումէ զուրկ մարդ մը:

Ժխորը սաստկացաւ եւ մինչ վախ կար որ Պաուէր վարչապետին վրայ յարձակի, հիթլէրեան երեսփոխան մը երկու կաղամար նետեց ընկերվարական վարիչին գլխուն: Հարուածը վրիպեցաւ եւ թափած մելանը աղտոտեց առեւտրական նախարարին եւ ընկերվարական երեսփոխանի մը հագուստները.

Նախագահը ատեանը ցրուեց, երկու ժամ ընդհատել նիստը:

Խորհրդայինները կը փչեն Անգլիոյ դէմ

Անգլիա չեղեալ համարած ըլլալով անգլօ-ռուս առեւտրական դաշնագիրը, խորհրդային մամուլը վերսկսաւ բուռն պայքար մը մղել այդ երկրին դէմ: Պրաւդա գրել կուտայ թէ անգլ. կառավարութեան որոշումը կը քանդէ անգլօ-խորհրդային առեւտուրին հիմերը: «Այդ որոշումը ոչ միայն պիտի կրճատէ խորհրդային ապրանքներն ու գնումները՝ Անգլիոյ մէջ, այլ եւ յառաջ պիտի բերէ նախանիւթերու գիներու բարձրացում՝ անգլիացի գործարանատէրներուն համար, ինչպէս եւ ոգութիւն ուռեցնել, որուն հետեւանքները ամէնէն առաջ պիտի կրէ Անգլիոյ բանուոր դասակարգը: Մենք պատճառներ ունինք հաւատալու թէ ճիշդ այն միջոցին երբ տնտեսական սուր տագնապ մը կը տիրէ, Անգլիոյ հակախորհրդային քաղաքականութիւնը աւելի ծանր հարուած մը պիտի տայ Անգլիոյ քաղքենի դասուն: Խորհրդային Միութիւնը շատ զօրաւոր է եւ անգլիական բոլոր ապրանքները չպիտի յաջողին կասեցնել անոր զարգացումը»:

Նոյն մաքով կ'արտայայտուի կառավարութեան պաշտօնաթերթը, «Իզվեստիա», շեշտելով թէ ամէնէն առաջ Անգլիացիները իրենք պիտի տուժեն, որովհետեւ անցեալ տարի 7,100,000 ստերլինի արժէքով ապրանք ծախած էին Խ. Միութեան: (1929ին 3,700,000 ստերլին էր):

× Լոնտոնի թերթերը կը գրեն թէ Մոսկուա կը սաստկացնէ հակաանգլիական պրոպագանտը՝ Ծայր. Արեւելքի մէջ: Ճանգալից զրոյցներ կը տարածեն Անգլիոյ դէմ, ըսելով թէ գրաւած է Թիպէթը եւ կ'ուզէ բրիտանական գաղթավայրի մը վերածել զայն: Նոյն իսկ Մոսկուայի պաշտօնական գործակալութիւնը կը ծանուցանէ թէ բազմաթիւ Անգլիացիներ հասած են Թիպէթ, սպաներ, միսիոնարներ, առեւտրականներ, թէ կը վերակազմեն Թիպէթի բանակը եւ չինարէնի տեղ անգլերէն լեզուն կը տարածեն:

ՀԻԹԼԷՐ ՓՐԿՈՒՐ ԿԸ ՏԵՂԱՑ

Հիթլէր բացաչունչ յօդուած մը հրատարակեց իր թերթին մէջ, տասը միլիոն օրինակ տպել տալով: Այս յօդուածով, ազգային ընկերվարականներու պետը ուժգնօրէն կը ձաղկէ վարչապետ ֆոն Փափէնի քաղաքականութիւնը, թէ հաշուեցումներու եւ թէ զինաթափութեան հարցին մէջ: Իր կարծիքով, կատարեալ յիմարութիւն է կարծել թէ Ֆրանսան բարեհաճօրէն պիտի հաւանի զինուելու իրաւունք շնորհել Գերմանիոյ: «Կը բաւէ բացէ ի բաց ցուցնել ամբողջ աշխարհի թէ Ֆրանսան զինաթափուելու միտք չունի: Այնուհետեւ Գերմանիոյ կը մնայ ձգել զինաթափութեան ժողովը եւ յայտարարել թէ Վերսայլի դաշնագիրը ստորագրող պետութիւնները բանաբարած ըլլալով դաշնագիրը, Գերմանիա իրեն կը վերապահէ ըստ այնմ շարժիլ»:

Դիտելի է որ, Ֆրանսայի հետ համաձայնին հաւասար ուժ պահանջած ատեն, Հիթլէր միեւնոյն իրաւունքը չի պահանջեր ծովային ուժերու մասին, չվշտացնելու համար Անգլիան. «որովհետեւ, Գերմանիոյ ապագան կը թելադրէ վստահալից յարաբերութիւններ մշակել Մեծն Բրիտանիոյ հետ»:

ԹԻՒՐՔԵՐԷՆ ԳԻՐԻ ՍԿՍԻՆ

Լեզուի բարեփոխման աշխատանքը բուռն թափով առաջ կը տարուի Թուրքիոյ մէջ: Բառերու ընդունումէն վերջ, պիտի սկսին անոր գործածութեան: Անշուշտ, գրականութիւնն ու մամուլը մեծ դեր ունին կատարելիք այդ գործին մէջ: Արդէն իսկ թուրք մամուլի ներկայացուցիչները ժողով մը գումարեցին անցեալ օր ու զբաղեցան այդ խնդրով: Լեզուն պիտի տանին դէպ ի իր հարազատ ձեւը: Ցարէց խմբագիրներէ յանձնախումբ մը ընտրեցին, զբաղելու համար այդ գործով:

ՈՐՊԷՍ ԶԻ ՄԷՋՄԷՏՃՈՒՔԸ ԿԱՐԴԱՅ

Թուրքիոյ մէջ ընթերցանութեան պակասը մեծ հոգ մը եղած է: Գրողները կը գանգատին, հրատարակիչները կը գանգատին, լրագրողները կը գանգատին: Խալք էվլերը իրենց գլխաւոր նպատակներէն մին բրած են ընթերցանութեան տարածումը: Նրկատուած է, սակայն, որ Թուրքիոյ քաղաքներուն կամ գիւղաքաղաքներուն մեծ մասին մէջ գրատուն չկայ: Իսկ եթէ հոս ու հոն հատ մը երկու կը գտնուի, անոնք ալ հրատարակիչներուն կողմէ ղրկուած գիրքերը կը ծախեն ու դրամը կը գրպանեն. ո՞վ որի՝ անծայրածիր Անատոլուի մէջ: Ատոր համար է որ թուրք գրագէտները միշտ կ'ըսեն թէ Թուրքիոյ մէջ գիրք գրելը աւելի դժուար է, քան գիրք ծախելը: Պոլսոյ եւ մէկ քանի մեծ քաղաքներու մէջ ծախուած գիրքերն ալ թերեւ գրականութիւն է: Կ'ըսուի թէ՝ ատոր պատճառը այն է որ այդ ձեւի գիրքերը պարզ ու հասկնալի լեզուով կը գրուին ու ժողովուրդը կը լափէ: Միակ պատճառը այդ չէ անշուշտ: Այլ եւ՝ նիւթը, — ոճիր, կռիւ, ռուսական կամ սիրային: Ընթերցանութիւնը տարածելու մտօք, Խալք էվլերը որոշեր են Թուրքիոյ ուսմնական հիմնարկներուն մէջ գիրք ծախել: «600 ուսմնարան կայ, որով 600 գրատուն կ'ունենանք»: Այսինքն՝ Պոլսոյ մէջ փոշոտելուն, բայց Անատոլուի մէջ փոշոտի...: Գէշ խելք չէ...

ԱՐՕՐԸ ՁԻ ՔԱՇԵՐ...

Երաշտութիւնը սկսաւ փորձանք դառնալ Թուրքիոյ: Գիւղերն ու քաղաքները մտահոգութեան մատնուած են: Դեռ ոչ մէկ արտի մէջ հունտ նետուած է: Երաշտութեան պատճառաւ, հողը չորցած է ու օգոստոսի ներկն իսկ տեղի ունեցած չէ...: Եթէ այս մէկ երկու շաբաթը տեւէ անձրեւ չտեղայ, հողագործը աշնանացանը եւ պիտի չկարենայ ընել:

— :-: —

ՄՈՍԿՈՒԱ - ՓԱՐԻԶ կառախումբին մէջ գողցուեցաւ խորհրդային դիւանագէտի մը պայուսակը: Պաշտօնեան Փարիզ պիտի գար: Գողութիւնը տեղի ունեցած է խորհրդային հողի վրայ:

«Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ»
(Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ)

Գրախօսական մը չէ յօդուածս: Որպէսզի արժանի ըլլար ան այդ պիտակին, պէտք էր որ ծայրէ ծայր, էջ առ էջ կարդացած եւ ուսումնասիրած ըլլայի այս գիրքը:

Կարելի չեղաւ:

Կարդացի եւ կարդացի ամէնէն առաջ էջերը որոնց մէջ «Խանասօրի Արշաւանքը» պատմուած էր: Յետոյ այն մասը, ուր յեղափոխական – մտաւորական ընկերակցութիւն մը՝ Դաշնակցութիւնը, յանկարծ զինուորական – պողպատեայ կազմակերպութեան մը փոխուած, ոտքի կը կենայ Կովկասի հայութիւնը եւ անոր հետ զլոհ կուտայ մարդկային գազանացած ալիքներու դէմ: Սամաթիոյ հերոսամարտը, Գէորգ Չաւուշի դիւցազնամէջը, նորէն Խանասօրը, նորէն Հայ-թաթարական կռիւները…: Եւ այսպէս, խառն ի խուռն, քրքրելով եւ կրկնելով կարդացածս, փնտռելով եւ յայտնելով ցեղային հպարտութեան ինքնասիրութեան զգացումը որ այնքա՛ն ժլատօրէն բաժին է ինկեր մեզի՝ Հայերուս

Եւ վերջապէս բացուեցան ստուար հատորին բոլոր էջերը: Նոյնիսկ առաջին էջերը՝ «Իմ թոյլ գրիչը անկարող է նկարագրել այն բոլոր սարսափները, որ Ալիւթեցին Հայաստանի մէջ Քիւրտերն ու Օսմանեան բանակի այլ կամաւոր վաշտերը» կը գրէր 1877ին Թայմզի թղթակիցը, Նորման:»

Քիչ մը վերը՝ «Թրքահայութիւնը պատերազմի ընթացքին ծայրագոյն հաւատարմութեամբ կատարեր էր իր պարտքը հանդէպ օսմանեան պետութեան: 20-30,000 հայ մարդիկ կռիւներու առեն լծուեր էին իբրեւ ճշմարիտ գրաստներ՝ թնդանօթներն ու ռազմամթերքը հեռու վայրեր փոխադրելու…, հայ ժողովուրդը կողոպտեր էին, առեր էին ամէն ինչ… ոչ մի ըմբոստացում, ոչ մի Թրքահայ կամաւոր ռուսական բանակի մէջ,… Եւ այնուամենայնիւ Թուրքաց Հայաստանը ենթարկուեցաւ վիթխարի աւերածութեան: Ջարդ, թալան, բռնութիւններ Թուրք անկանոն զօրքերու եւ Քիւրտերու ձեռքով, հրդեհուած հարիւրաւոր գիւղեր, սրբապղծուած… ամբողջ գաւառներ պատարկուած…»

Կը բաւէ, ոչ թէ սարսափին միօրինակ պատկերը որով սերունդէ սերունդ մեր ջիղերը քայքայուեր են, այլ զայրոյթը որ այդ տողերուն մէջէն կոկորդս կը սեղմէ եւ նշուլներդ մինչդ մէջ կը խրէ:

— Ի՞նչպէս, ի՞նչպէս չըմբոստացար, չընդվզեցար, ինչպէ՞ս կրցար տանիլ այդ ամէնը, անարգօրէն, ստրկօրէն

Դարձեալ նոյն թղթակցէն, որ հակառակ Թրքասէր Պիկընսֆիլտի Թերթին՝ Թայմզի աշխատակիցը ըլլալուն, չի կրնար ցաւագին ճիչը զսպել.

«Պայազէտը հիմնապէս կողոպտուեր է… գաղթականութիւններու թատերավայրեր են Վանի, Պիթլիսի, Ալաշկերտի շրջանները: …Այրեր՝ որ կը սգան իրենց անարգուած կիները, ծնողներ՝ որ կ'ողբան իրենց խողխողուած զաւակները…: Ալաշկերտի դաշտին մէջ 122 հայ գիւղերէն 113ը կատարելապէս ամայացած…: Աղաւլի գիւղին մէջ հրդեհեցին եկեղեցին, ուր ապաստանած էին կանայք ու երախաներ…: Ձիերը փաշայի բանակը կը նետուէր իր հրոսակներով հայ գիւղերուն վրայ, կը յափշտակէր բոլոր կոյսերն ու մանուկները, կը կողոպտէր ու կը պղծէր եկեղեցիները: Այլեւս չեմ կարող գրել»:

Թրքասէր Թերթի մը թղթակիցն է որ մօտ 60 տարի առաջ կը նետէ գրիչը՝ «այլեւս չեմ կարող գրել…»: Որմէ ետք ուրիշ սարսափահար ականատես մը, Էմիլ Տիլօն, նոյն Թերթին մէջ պիտի ըսէր. «Ջարդերը երկնքի ողորմութիւն են, համեմատած Հայերու առօրեայ դժոխային կեանքին հետ»:

X

Ահա թէ ինչու ծնաւ Դաշնակցութիւնը: Թէ ինչու պէտք էր որ ծնէր Դաշնակցութիւնը, որ եւ է Դաշնակցութիւն մը: Առանց անոր թերեւս շատոնց վերջացած ըլլար մեր ցեղին փճացման գործը, բայց ապահովաբար նոյն Նորմաններու եւ Տիլօններու ձեռքով՝ իսկ անարգութեան սեւին զամուած ըլլար ցեղ մը որուն վրայ կարելի է միմիայն խղճալ:

Եւ երբ այդ էջերէն, այդ պատկերներէն 60 տարի ետքը, հի՛մա, այսօ՛ր, դէմ դիմաց կուգայ, ձեռք կը մեկնէ հայ մարդը, հայ մտաւորական մարդը եւ պուլվարին վրայ կը փաստէ քեզի սխալը յեղափոխական շարժումի՞ն, ո եւ է շարժումի…: Ձէ՛, զարշելի է դեռ պատկերը:

X

Իմ գրքիս այդ էջերը, սկիզբի էջերը, նոր – նոր մնացին: Զանոնք մէկ անգամ կտրելէ ետք, տասն անգամ պէտք ունեցայ կարդալու միւսները, կրակով — Հայո՛ւն վառած կրակովը, — արիւնով — Հայո՛ւն ձեռքով Թափուած արիւնով — գրուած էջերը: Եւ այն էջերը ուր Դաշնակցութեան պողպատէ բռունցքը կ'իջնէ դարերով ընդարմացած, այլասերած, մարդկային արժանապատուութեան բոլոր բնազդները կորսնցուցած հայ դաստակերտի մը գլխուն: «Փոթորիկ խումբ», արիւնկզակ Համիտի մահափորձ, հեքեաթային ինչպէս Աթէնական ասպետներու դիւցազնական մէկ խոյանքը եւ միանգամայն առողջ եւ լուրջ՝ ինչպէս լաւ կշռուած, գործնական մտքի յղացում:

Եւ յետոյ՝ շարքերը հայ յեղափոխութեան զինուորներուն որոնք կ'իջնեն Վարանդեանի գրքին էջերէն, կը քալեն ծանր, վճռական քայլերով, իրարու ետեւէ դէպ ի նախորդներու ճակատագիրը: Անվերջ, անհատնում տողանցքը Փէտայիններուն՝ Դաշնակցութեան պատրաստած զոհերուն:

Անոնց խիզախ եւ անհաւասար մարտնչումը ամէն մէկուն գեղեցիկ եւ անսեթեւեթ նահատակութը եւ հերոսական մահը, կը զգաս որ ժամանակին բայց յաճախ հարուածներով կը քանդեն, կտոր կտոր կը փրցնեն ստրկութեան պատնեշը, հայ ցեղի հոգին խեղդող, կաշկանդող անպատիւ խեցին:

Տիտանի աշխատանք: Սարուկներու զաւակներէն կռել, կոփել Փէտայիններու փաղանգները: Անոնց մէջ, մեծերու եւ յայտնի անուններու քով, ի՛նչ անյայտ դէմքեր, հերոսական ի՛նչ անծանօթ գեղեցկութիւններ կան որ Վարանդեանի գրքին մէջէն կ'անցնին: Քանի՛ անգամ կարդացեր եմ, օրինակ, կարճ նախադասութիւն մը նուիրուած Զարեհին:

Զարե՛հ… ո՞վ կը ճանչնայ Սամաթիացի այդ տղան, որ գիտակցօրէն, իր պահանջովը, մահափորձի կառքին վրայ կը նստի… Ո՞վ գիտէ համբանքը բոլոր Զարեհներուն որոնց ծնունդ տուաւ Դաշնակցութիւնը.

X

Ընկ. Վարանդեանի գիրքը այդ ոգիին ապրուած եւ իրական դիւցազնավէպ մըն է, հակառակ Թուականներու արձանագրութեան, դէպքերու եւ դէմքերու չափ ժուժկալ եւ խղճամիտ նկարագրութեան:

Բայց ինչ որ ալ ըսէր մեր երէց ընկերը, որ Դաշնակցութեան ծնիլը տեսեր եւ անոր զարգացման մէջ ունեցեր է աշխատանքի անձնական յայտ բաժին, որքան ալ ուզէր զգացումը հեռացնել պատմագրի տրամաբանութենէն, դարձեալ չպիտի կրնար չոր ու ցամաք փաստաթուղթերու հաւաքածոյ «պատմութեան» մը վերածել իր գիրքը:

Ոչ ալ ընկ. Վարանդեանի տեղ ուրիշ ո եւ է մէկը: Սա միակ պատճառով որ կարելի չէ ամբողջական դիմագիծը տալ յարաշարժ կեանքի մը, կամ կենսագրութիւնը՝ դէպ ի իր կեանքին մեծագոյն հանգրուանը քալող ուխտաւորին:

Եւ Դաշնակցութիւնը կենսալից ուխտաւորն է որ կը քալէ դժուարներով բայց հաւատքով:

«Հ. Յ. Դաշնակցութեան» թելը կը հասնի մինչեւ Թրքական Սահմանադրութիւն: Կտրուած է ուրեմն ընդարձակ եւ բեղուն շրջանի մը գլխին: Եթէ կայ առարկելի կողմ մը ընկ. Վարանդեանի գործին դէմ, այն է որ մէկի տեղ տասը նման հատորներ չէ նուիրած Դաշնակցութեան կեանքի այդ շրջանին. Բայց այդ հատորը, հակառակ իր հինգ հարիւր մեծադիր էջերուն եւ բազմաթիւ պատկերներուն, ուրուագիծ մըն է, նախապատրաստական ցանց մը որուն վրայ հետզհետէ պիտի հիւսուին եւ աւելնան նոր նկարներ փաստաթուղթեր եւ մանրամասնութիւններ: Դաշնակցութեան պատմութիւնը գործն է գալիք սերունդներուն որոնք հեռուէն պիտի նային եւ դատեն շրջան մը որուն դերակատարներն ենք դեռ:

Հեղինակը ինչպէս իր նախորդ գործերուն՝ այս թանկագին հատորին մէջն ալ ոչինչ կորսնցուցած է պատմելու եւ նկարելու իր յանկուցիչ ձիրքէն, որուն յատկութիւններն են ժուժկալութեան միացած անկեղծ եւ մտերմիկ ոճի մը ջերմութիւնը:

Կը սպասենք յաջորդ հատորներուն

«Հ. Յ. Դաշնակցութեան պատմութիւնը» պէտք էր որ գրուէր: Նոյն իսկ իր ներկայ համառօտ ձեւին տակ, անիկա ոգեւորութեան եւ ներշնչումի աղբիւրն է դաշնակցական երիտասարդութեան համար: Ազգային հպարտութեան անկիւն մը ուր պէտք է դիմէ ամէն հայ անհատ երբ, իր հոգիին սրտփալը զգայ, ստրկութեան ցուրտին մէջ մանաւանդ:

ԼԵՒՈՆ ՄԵՍՐՈՊ

ՏՈՄՍԱԿԻՆ ԳԻՆԸ ՔԱՆԻ՞ Է.

Հրեայ մը ծովուն մէջ խեղդուելու մօտ: Անկէ անցնող շոգենաւի մը բոլոր ճամբորդները խռնուած են կամրջակին վրայ ու երկարած են ազատարար գօտի մը:

Ճամբորդները.— Բռնէ սա գօտիէն ու քաշենք քեզ:

Մեյշոնը.— Տոմսակին գինը քանի՞ է..

ՄԱՔՍԻՄ ԿՈՐՔԻ
(Իրգրական քառասնամեակին առթիւ)

ԻՐ ՎԷՊԵՐԸ ԵՒ ՏՌԱՄՆԵՐԸ

Առաջին յօդուածով ուրուագծած էինք Կորքիի կեանքի առաջին փուլերը, իր գրականութեան յատկանշական գիծերը:

Իր առաջին պատմուածքները անգերազանցելի կը մնան իրենց կենսաբախ իրապաշտութեամբ, այն մարդկային շունչով, որ զանոնք կը տաքցնէ: Իր կեանքին ցոլացումն են անոնք:

900 ական Թուականներէն սկսեալ, իր հայեացքը եւ փորձառութիւնը կ'ընդլայնին. անհատներու, անջատ տիպարներու վրայէն կ'ընդնշմարէ այլեւս համայնական կեանքը, ռուս ժողովուրդի խռովայոյզ հոգին: Վերահաս փոթորիկի նախզգացումը, դէպքերու տարերային թափը կը թեւաւորեն զինքն ալ. ան կը բարձրանայ նոր հարցերու: Զինքը, իր երկրին կեանքը տանջող մտահոգութիւնները ան կը փորձէ դնել վէպերու մէջ. նուազ եղերական քան իր պատմուածքները, բայց աւելի հարուստ՝ խորքով ու յղացումով, իր վէպերը կը հետեւին այլ եւս ռուս աշխարհի ելեւէջին. իր համոզումները, աշխարհահայեացքը կը ճշդուին աստիճանաբար, կը յանգին բանաձեւերու:

Դժուար է մի առ մի թուել իր գործերը: Պիտի բաւականանանք ընդրոշ քանի մը երկերու վերլուծումով:

«Թոմա Կորտիէֆը»(*) իր առաջին վէպերէն է. — կը պատկերացնէ ռուս գաւառաշխարհի քաղքենի դասակարգը, իր բարոյական դիմագծով, ախորժակներով, կեանքի մասին իր հայեցողութիւններով: Կորքի այդ կիսախաւարեալ միջավայրի խորքէն դուրս կը հանէ եզական տիպար մը, Թոման, թարմ ու անխարդախ հոգի մը, որ առանց ճկելու իր դասակարգի միօրինակութեան, կը ծառանայ անոր փտախտին դէմ, կարօտը կը զգայ ճշմարիտ կեանքի մը, զոր գտնելի վեր է իր միջոցներէն: Ու կը զոհուի իր անհաւասար պայքարին:

Թոմայի հայրը վաճառական մըն է Վոլկայի վրայ: Հարուստ նաւատէր [illegible] կայացուցիչ իր դասակարգին, [illegible] խառնուրդ մըն է թաքուն վայրենութեան եւ արտաքին նրբութեան, իր գործերուն ու հաճոյքներուն մէջ անզուսպ է ու տարերային. Իր զաւակը, Թոման, իր վաղամեռիկ մօրմէն ժառանգած է խորհրդապաշտ, զգայուն ու մանրազնին խորք մը: Ան հիւանդագին հետաքրքրութեամբ կ'ուզէ հասկնալ [illegible] դիկը, կեանքը ու իմաստ [illegible] տակները…

«Մի՛ վստահիր մարդոց, [illegible] բան մը մի սպասեր անոնցմէ» կ'ըսէ իր հայրը իրեն, մեռած պահուն

Այնուհետեւ, Թոմա, ժառանգորդ մեծ հարստութեան մը, երկարօրէն [illegible] ինքզինքը: Բարեկամներ [illegible] իր շրջապատի մարդիկ, [illegible] իրենց հաշիւներով, իրենց [illegible] կեանքով կը զզուեցնեն զինքը [illegible] վրդովը կը բացուի իր եւ իր շրջապատին միջեւ:

Կը փորձէ կեանքին սեւեռուն իմաստ մը տալ. կը ջանայ հաւ[illegible]քին, ճամբորդութեան, աշխատանքին, խմիչքին մէջ գտնել յայտ[illegible]ցում մը. իր գործերէն զզուած կը դէ յանձնել իր հօր ընկերոջ՝ Մայաքինի: Ի զո՜ւր. ոչինչ կրնայ գոհացնել զինքը ու մէկը իր բարեկամներէն իրեն կրնայ բանալ ճամբայ մը դէպի ճշմարտութիւնը, զոր կը փնտռէ… Կարծէք դատապարտուած է այսպէս [illegible] ծնունդին զաւակներքը կը ճնշէ իր վրայ:

Ու օր մը, տօնի մը ընթացքին ուր ներկայ են բոլոր ներկայացուցիչները հարուստ, քաղքենի դասակարգին, Թոմա, անձնատուր իր խռովքին, ոտքի կը ցցուի եւ կ'ամբաստանէ բառերով իր յուսահատ[illegible] Թքնէ բոլոր այդ մարդոց [illegible] Անոնց երեսին կուտայ իրենց յանցանքները, [illegible] քթերը, փառքերը… Մինչեւ որ բազմութիւնը վրդովուած այդ անպատեհ ելոյթէն կը խուժէ վրան: Ու Թոման կը փակէ իր կեանքը յիմարանոցին [illegible] մէջ:

Ռուս ժողովուրդի զաւակ [illegible] խլրտումներուն կը զուգադիպի այս վէպը: Դժգոհ հոգին կը ճնշէ պատ[illegible]կալ կապանքներու տակէն. բայց կազմակերպուած չէ, ու գիտակ չէ իր նպատակներուն ու ուժին:

«Թոմա Կորտիէֆ»էն վերջ, Կորքի վէպերու եւ տռամներու շարքին գրած է ուժեղ թատերգ[illegible]

(*).— Թարգմանուած է իբրեւ Թերթօն Զոլսոյ «Ճակատամարտ»ին մէջ, եւ լոյս տեսած՝ առանձին հատորով:

ԱՐՔԱՅՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅ ԼԵԶՈՒԻ

Ո՛վ իմ հայերէն լեզուս,

Մտքիս մէջ ոտքի է բարի բանակդ իր արմենական զէն ու զարդով: Ու բացուած են սրտիս մէջ զգացման առագաստները Կ'ոտայ, կ'ճանաճանի զօրքդ երակներուս մէջ

Ոսկորներս օրինդ կ'ըլլան ու թափերս նուագարան:

Գուսաններ կը զգամ բերնիս մէջ ու այտերս կը քաւեն ծաղիկներու:

Եւ մտածումս քու տօնական զգեստներդ կը հագնի, կարմիր պատմուճանով, ոսկեծոպ:

Այսօր իմ մէջս ու իմ շուրջս քու նախատօնակդ է: Իմ միակ օրս է աղօթքի ու պաշտաման:

Ո՛վ իմ հայերէն լեզուս, դուն իմ պահապանս աւեր արքայ պրանի, քաղցրութեան, համբերանքի եւ իմաստութեան: Դուն հէքեաթ ու սաղ հիւսող Թագաւոր:

Այո՛, Թագաւորս, ես քու երջանիկ գերիալդ, մենք մինակ ենք ճաշակելու համար սեղանիդ անուշութիւններն ու գանձութիւնները:

Եկեսցէ արքայութիւն քո, Թագաւոր իմ:

Ունինք քեզ միայն զօրութիւն իբրեւ եւ իբրեւ առեղծագործութիւն:

Տարածուէ՛, տարածուէ՛…

Թող հնչեն տօնական զանգակներդ եւ թափին ոսկրածուծերուս մէջ: Թող լուրին մինները, ձայնեն բանդիռներդ: Թող գան ու գան գինիներդ, հացդ ու մեղրդ:

Եղերական գիշեր է եւ տօն:

Թող միայն քու առաքելական աղաղակդ ըլլայ, քու մեղեդի ձայնդ, քու սրբահամ բառերդ:

Քու իւրաքանչիւր բառդ մեր բոլոր ձախնիքներուն շրթունքներէն է անցած: Քու իւրաքանչիւր բառդ յղկուած սրբատաշ քար է: Թող քարկոծուիմ քու բառերովդ: Թող հայհոյին ինծի քու բառերովդ: Թող գայ ինծի պսակը քու բառերուդ շանթերուն:

Տարածուէ՛, տարածուէ՛ իմ շուրջս…

Եղիր համերգի պէս, որոտման պէս, անտառներու եւ ծովերու ձայնին պէս:

Եկեսցէ արքայութիւն քո…

Եկեսցէ, քանզի եօթանասուն աղբերաց լեզուական ալիքները հաստատեցին իմ մտքիս բարապանները

Օտարութեան այս մեծ անապատներուն մէջ այլազգի լեզուներու տաւղաւ հովերով ծեծուեցաւ իմ դէմքս:

Իմ մէջս ու իմ իմ շուրջս բա՛ց շատրուաններդ, ո՛վ իմ հայերէն լեզուս, եւ ծաղկեցուր ովասիներ

Այս մեծ, այս երկար եւ այս խաւար գաղթի օրերուն լուսացայն էր կուրանալ եւ խլանալ: Օտար պատկերներ արգելք կ'ըլլան մտնելու տեսիլներուդ մէջ: Մտածումը զգեստ ու ձեւ կը փոխէ եւ դատարկ կը մնայ վեհապանծ տաճարդ . .

Անկարող ենք մեր զօրքով լեցուն պահել քու պարունակիդ լուսաւոր կապոյտը որ կը դառնայ իմ շուրջս համաստեղութեան մը նման:

Ի՞նչ թրթռուն դիւթապար:

Ահա կամարներուդ տակ եմ: Առաստաղին անկիւններէն ճառագայթներ կ'իջնեն, բիւրաւոր ազնուակ ճառագայթներ կուգան գլխուս շուրջը: Գլխուս վրայ լուսեղէն մեծ ձագար մը կայ: Երբ կը քալեմ ճառագայթները ետեւէս կ'երկարին, քովերէս ինծ կը հետեւին ու առջեւէս կը կարճնան:

Գմբէթիդ առջեւ եմ: Անիկա վառուած կանթեղ է: Անոր շուրջը հազար գոհար բանուած է: Կը բացուի կեդրոնը աստղի պէս: Անոր մէջ կը մտնեն լուսաթոյր փորով աղաւնիներ: Անոնց համբոյրէն կը առեղծուին մանիշակագոյն վառ գիծեր: Ամբողջ պատկերը յարաշարժ տող է: Մեծ սիրտ մը ձեր բաբախէ:

Եւ ահա, եւ ահա՝

Կանանչին վրայ կ'երեւին, ո՛վ իմ հայերէն լեզուս, քու գիրերդ թռչունները փոխակերպուած: Եղեմակա՛ն թռչուններ: Ահա դրախտահաւեր, բիւրաւոր, սիրամարգներ եւ ա[illegible]խակներ: Ահա արօրը որ կը ծեքէ ու բան կ'ըսէ տառերդ հաւքուն: Ահա զարմանք ծծնանակները: Ահա կռո՛ւնկ, կռո՛ւնկը եւ իր ձայներ…

Ա, Բ, Գ, Դ, Ե, Զ

— Կռո՛ւնկ, ծառայ եմ ձայնիդ:

Ո՛վ իմ Թաշնահոգի լեզուս: Ու զրոյցներ հրեշտակի, փարղ մեխակ, շուշան ու եղնիկներ:

Եւ ահա աւազան մկրտութեան: Այստեղ եւս կը տեսնեմ գիրերդ եւ այս անգամ ձուկերու այլափոխուած: Ոսկեձկնիկ, իշխանաձուկ, տառեխ, գեղարքունի:

Եւ աւազանին վրայ կը տեսնեմ խօսքերդ խճանկարներու պէս: Անոնք գեղաշուքի վկաներ են ու կը խօսին հայեցողութեամբ

Անոնց ամբողջ շուրջը լոյսով օծուած ոսկի է:

Գլուխս կը դնեմ գրակալի վրայ: Եւ հրեշտակ մը կ'երեւի որ կուգայ կը նայի աչքերուս: Կը նայի աչքերուս եւ կը կարդայ ու կ'երգէ:

Ո՛վ է նա որ պիտի խանգարէ այս բաբախուն զարդանկարչութիւնը, այս աստուածատուր [illegible], այս մեծ Մշակոյթը որ դուն ես, ո՛վ իմ լեզուս:

X

Ո՛վ իմ հայերէն լեզուս,

Աղջոնները փոր եւ ռումբ կը նետեն վրադ:

Ահաւոր է այս լռութեան, այս համր պատերազմը: Բոլոր ցամաքամասերը իրենց բոլոր լեզուներով քեզի դէմ են: Եւ, ափսո՜ս, անպատեհ են ներքին դաւաճանութիւնները

Ի՞նչպէս, ո՞ւր հաշտել քու մաքրամաքուր թագաւորութիւնդ…

Դուն հպարտութեամբ կը քաշուիս մեզմէ, մենք վատութիւնով կը փախչինք քեզմէ:

Դէ մերթ կը բացուի վիհը այնքան որ միայն մայրիկս է որ եկած իր գերեզմանէն Փարիզ կուգայ իմ նեղ խուցիս մէջ կը մտնէ, երազիս մէջ կ'երեւի ու հայերէն կը խօսի ինծի:

Մայրիկս կ'ըսէ.

— Ա՛ս դո՞ւն ես, զաւակս, դո՞ւն ես, [illegible] փոխուեր ես, հոգիս, սիրելիս… ա՜հ, սիրելիս ..

Ու արտում տխուր կը նայի աչքերուս

Զարուեցաւ մեզի ունենալ սիրական մը որ կեանքի մէջ նոյն բառերը կրկնէր:

Օ՛, ո՛վ լեզուս, որ գրքերու եւ հոգիներու մէջ թաղուած ես, եկեսցէ յարութիւն քո, արքայութիւն քո…

Գատարակես ու պարերգես եւ թող քու երգը հրաշքի պէս ըլլայ:

Եւ մի՛ տանիր զմեզ ի փորձութիւն:

Քու բառերովդ տուր մեզի երգ մը մեծ սիրոյ:

Տուր մեզի սիրել ու սիրուիլ քու բառերովդ, խոստովանուիլ, քնարերգել ու ծիծաղիլ

Տուր մեզի մանաւանդ մտածել ու հաւատալ քու բառերովդ:

Տուր մեզի քու բառերդ Մաշտոցի զանգի զինուորներու պէս, կոյսերու պէս, պարիկներու եւ նայիրաններու պէս: Քու բառերդ մեր վրայ աստղերու պէս. Տուր մեզի խօսքերդ հորիզոնին վրայ նշանակուած Արշալոյսի պէս:

Շնորհէ մեզ ակմբուիլ եւ քեզ սիրով համբուրել: Քանզի խօսիլ քեզի, համբուրել է քեզ.

X

Ո՛վ իմ հայերէն լեզուս,

Այս օտար հողերուն վրայ դուն ինկած զէն ու զարդի պէս ես:

Զաւակներդ կ'երթան հանապազօրեայ հացին: Կ'ըսեն թէ այդ հացը չի շահուիր քեզմով: Եւ թեթեւսոլիկներ գիտեմ որ քու գիտութեանդ անգէտ՝ նոր լեզուի մը փնտռուքներով կ'ուզեն երեւիլ: Սակայն կան որ մեծ վիշտով են: Մէկը կը ճանչնամ որ լաւ.

— Տարիներէ, տարիներէ ի վեր կը լսեմ մեքենաներու ժխորը եւ գաղղիերէն քանի մը խօսք ու բառ…: Ժամանակ, աւիւթ եւ կարողութիւն չունիմ իմ սիրելի հայերէնս խօսելու, իմ պաշտելի հայերէնս կարդալու…:

Սատարիկ էր այս գրկանքը ու անիկա գլուխը կախեց հայերէն օրաթերթի մը վրայ ու լացաւ, հեկեկալով լացաւ…

Ու ես, ո՛վ մեծապանծ իմ հայերէն լեզուս, քեզ բան մը չունեցայ իրեն պատասխան տալու համար:

Գլուխս սեւ ալիքի մը մէջ էր: Ու սեւ մուխ: Ի՞նչ, միթէ միայն մահուանմանն՞ր պիտի մնան քեզ: Ու անլիւթերցող գրքե՞ր միայն: Ու լեզուական զլխողմասե՞րը պիտի տանին քեզ իրարու լեզուե մեռնել: Գիտութեան վարդապետներու անզգայ սրահներուն մէ՞ջ պիտի հնչես: Բնութեան ձայներուն մէ՞ջ պիտի ձուլուիս, իբրեւ վերադարձ: Կ'երթաս վախճանի՞դ: Մենք քու վերջին խօսողնե՞րդ ենք ու գրողներդ…

Ես չեմ հաւատար ակումբներու հանդէսներուն որ քեզի կը նուիրուին: Ես չեմ այցելեր այդ պատստարանութեանց: Այդ բոլորը փրփուրներ: Այդ բոլորը շողոքորթական է եւ ինքնախաբէութիւն: Փարիսեցիներու պատիկ: Ծաղրվարան:

Այո՛, այդ բոլորը քու առողջութեանդ եւ արեւշատութեանդ համար չեն: Քու Ս-իդ շուրջ անգամ համաձայն չեն այդ ցուցարարները: Քու հարիւր հազար բառիդ համար անոնք իրենց արիւնէն մէկ կաթիլ չեն տար.

Դատնութեան թոյն չէ աս, այլ ճշմարտութեան աղաղակն է քու գրաշակդ բռնած երիտասարդ առաքեալի մը որ քու գիրերուդ չափ վէրք ունի իր հոգիին մէջ: Ու տակաւին տասն անգամ աւելի ոքեր:

Ու ողբ չէ: Սակայն մենք արտաքսակութեան այս օրերուն աքսորուած ենք Բաբելոն ու Բաբելատուն:

X

Ո՛վ իմ հայերէն լեզուս, եկեսցէ արքայութիւն քո…

Դուն մեր արիւնն ես, մեր ձայնին իմաստը, մեր հոգիին շարժումն ես դուն եւ մեր մեծ ու աներեւոյթ դրօշակը:

Ձծակլուիս այլ ծածանիս:

Եկեսցէ…,

Ու

Եղիցի՛…:

Եւ ըսէ՛, դեռ որքան տառապանք ունենալ, որքան հանդուրժել զրկանքի, դեռ որքան թափառիլ ու մնալ անօթի. փոյթ չէ, միայն, թող միայն գա՛յ քու թագաւորութիւնդ:

Կշտանանք քու հացահամ բառերովդ: Քանզի դուն հաց ու բան ես

Անցընենք մեր պապակը քու գինեհամ խօսքերովդ: Քանզի գինի ես դուն ու [illegible], ո՛վ իմ քաղցր բարբառ մայրական, իմ հայերէն հոգեկլեզուս…

Եւ հող չէ, կ'երգեմ, եւ չունիս քու արքայութիւնդ… Ես թաղուեր այս խորթ հողերուն մէջ… միայն ըլլա՛յ քու թագաւորութիւնդ…

Հապա՛, ո՛վ լեզուս, արձակէ իր լոր թռչուններդ ու թող չինեն բոլոր հայկական ծաղկաստաններն ու պարտէզները, օրհնեալ նուագարաններով

Հապա՛, թող պարիկներ ու մանրիկներ հէքեաթ հիւսեն քու ճկունութեամբդ, քու առատութեամբդ, քաղցրութեամբդ, քնքշութեամբդ եւ շքեղ հովդ:

Թող նոր բանաստեղծ մը գայ անցնի բազմաստղեան դաշնակներ [illegible]ջեւ եւ առեղծէ աւելներէդ երկնային մեղեդիներ

Թող մատենագիրներ պեղեն հանքերդ ու բարձրացնեն լուսանորդ [illegible]կիներ

Թող ծաղիկներուն բաժակները լեցուին քեզմով ու պտուղները հասունան քու արիւնովդ:

Թող մեծ հողը կրէ քեզ, աստուածեան մագաղաթի նման:

Եւ անգամ ովկիաններուն, [illegible]րուն, հայկազուն ձիերուն եւ [illegible]ճան եզներուն ականջները լեցուին քեզմով.

Եւ թող, եւ թող ոսկեմարդ հայրերին իրիկուան մը, պարտէզի մը [illegible]րունկը՝ բռնէ հայուհին եւ ըսէ.

— Աղուոր աղջիկ, հոգի աղջիկ, [illegible] կը սիրեմ քեզ… իմ հայերէն լեզուիս չիտակութիւնով ու [illegible] մաքրութիւնով կը սիրեմ… Եւ [illegible] հայերէն լեզուիս չափ կը սիրեմ քեզ.

Արքայութիւն քո, ո՛վ իմ մայրիկիս ու մեր բոլոր սուրբ մայրերուն լեզուն, ո՛վ հայերէնս:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

թիւն մը. — «Les Bas-Fonds», որ արժանացաւ բե-ներքնախաւը», ... մակաւ յաջողութեան։

Նիւթը առնուած կրկէն այն մարդոց կեանքէն, որոնք ընկերութեան տականքը կը կազմեն։ Վասիլիսա, նկուղ մը, տիրուհին է գիշերօթիկ տնակ մը, ուր հիւրերը ապաստան կ'առնեն։ Վասկա գողն է։ Այս վերջինը սիրած է Նաթաշան, որ աղախինն է տան մէջ, եւ որուն վրայ կ'ապրի նոյն յարկին տակ՝ Վասիլիսայի քոյրը։ Վասկա Նաթաշան փախցնել կ'ուզէ, որ այդ միութեամբ աղքատ կեանքէն ազատին։ Աղջիկը կը վարանի… Ու կը յայտնուի իրենց գաղտնի սէրը։ Կը սպաննուի Վասիլիսայի ամուսինը։ Տիրուհին կը փորձէ անոր այս պայքարին, մայրական ու արիւնի տառապանքներով։

Կորքի մեր զգացումը չի հրաւիրեր այդ տիպարներուն վրայ իրենց անկումին մէջ, անոնց գործերը հեռու են փառքէ ու մեծագործութենէ։ Ընկերային թշուառութիւնը, ալքոլը, պոռնկութիւնը, անյուսութիւնը շղթայուած են բոլոր այդ մարդիկ այդ մութ մթնոլորտին մէջ, ո՞վ է պատասխանատուն, եթէ անոնց մէջ մարած է խղճմտանքի զգացողութիւնը։

«Ի՞նչ խղճմտանք, ի՞նչ բանի կը ծառայէ խղճմտանքը… Ո՛հ, ես հարուստ չեմ, պէտք չունիմ անոր…» կ'ըսէ տառմին անձերէն մէկը…

Կորքի չէ խնայած մթին գոյները, տալու համար այդ բախտակոծ կեանքերու մղձաւանջը։ Անօթի, մերկ, գինով ու անյոյս… Անհասկնալի ցուրտ քաշուելու տիղմէն, ազատել իրենց հոգիները… Ու ոչ իրենց կը կարկառէ աջակից թաթ մը… Կը վախնան նայելու ապագային, որուն անստուգութիւնը կը զգետնէ զիրենք։

«Կը վախնամ երբեմն, եղբայր, կը հասկնա՞ս… կը դողդղամ… Որովհետեւ յետոյ… յետոյ ի՞նչ պիտի պատահի…» կ'ըսէ մէկը իրենցմէ…

Ու Կորքի կը ցուցնէ թէ ինչ որ պէտք է անոնց, նիւթական օգնութիւնը չէ այնքան զոր կը մերժեն, այլ բարոյական աջակցութիւնը, համակրանքը, սիրոյ բառը, որ կրնայ զիրենք փրկել, վեր բարձրացնել…

Լուքան աշուասիկ, այդ ծերունին է միայն որ այդ խաւարին մէջ կը սանէ իր ժպիտին ու բարի խօսքերուն լոյսը։ Ան գիտէ ամէն անձի ու ամէն պարագայի յարմարող խօսքը գտնել։ Ան թշուառներուն կեանքին միակ լուսաւոր հորիզոնն է։

Այն ատենէն որ, երբ որ մը Լուքան կը մեկնի վերջնականապէս ապաստանարանէն, լքումի ու վիշտի զգացումը կը զգետնէ բոլոր այդ բազմութիւնը. ու անոնցմէ մէկը, որ կը յուսարկուէր չնորհիւ բարձրանալ, աղնիւ կեանք մը սկսելու ինքզինքին, անոր մեկնումէն վերջ, անխնամ՝ իր անփական ուժերուն, վերջ կուտայ իր ճակատագիր կեանքին։

Կորքիի առաջը ընկերային թշուառութեան ցաւոտ խնդիրը կը դնէր բեմի վրայ. եթէ կը գրուշանար կարուկ շարժումներ՝ աշխարհէն, այսուհանդերձ կը զգացնէր թէ վերջը որքա՞ն շարաւայից է. հատուն, ու պատրաստ պայթելու…

Այս առաջին յաջորդեց ուրիշ մը. «Ծրեւ գաւակները». այս անունին տակ Կորքի կը յատկանշէ իր երկրի մտաւորականութիւնը, ճոխ վէճ մառանգներով, երազներով, եւ սակայն անընդունակ լուսաւորելու աշխարհի աղջամուղջը։ Յառաջին հերոսները ճիգ մը ունին երբեմն մտնելու ժողովուրդին պահանջներուն, ըմբռնելու զայն, եւ սակայն ուժը չունին անոր օգնելու գրավէս աղաւ կերպով։

Կորքիի ընկերային այս անեսեւթները ընական է իր վրայ պիտի հրաւիրէին կասկածներ. արդարեւ ինքն ալ կրած է ցարական վարչաձեւի խստութիւնները, 900ական թուականներուն, հալածանք, պատժականութիւն, բանտարկութիւն։

Այդ շրջանի ապրումներէն ներշնչուած են իր կարգ մը պատմուածքները. «Բանտի մէջ», «Չինուորները», «Յեղափոխականութիւն մը», «Մարուկը» եւայլն։

Վերջապէս կը հասնի 1905ը։ Ռուս տխուր կը զարթնու, կը դալարուի. անօրինակ ու ցասումի ջղաձգութիւններով կ'ընդլայնի պատմական րոպէն։ Ցոյց, գործադուլ, մահափորձ, հրաշունչ բառեր, յեղափոխական տարրերու զրոհը, Դումա… Ռուսիան հարճարի ու հաթուտ։ Ու յետոյ 1906-7-8ի տեղատուութիւնը…

Կորքիի աղաղակը կ'ուժի ու կը պայթի դէպքերու նման

«Մարուկները» պատմուածքը պատկերն է 1908 Յունուար 5ի պատմական օրուան, ուր երկու հարիւր հազարնոց կիներու, գործաւորներու, տղաներու բազմութիւն մը, Փոփ Կափոնի առաջնորդութեամբ կը դիմէր Ցարական Սէլօ, ցարին ներկայացնելու իրենց խնդիրը… Հոն սակայն ընդունուելու համար գնդացիրներով…։

Ու վերջապէս «Մայրը», Կորքիի յեղափոխական վէպը։

Յեղափոխութեան ալեկոծ շրջանը. վէպին հերոսները ամէնն ալ առնուած են ռուս գործաւոր ու գիւղացի խաւէն. մարդիկ որոնց բուն իմացականութիւնը կեանքի ճնշումին տակ կը փթթի. կ'ընդունուին ճշմարտութիւնը ու իրենց հոգին կը լեցուի ըմբոստութեան անհուզով։

Կորքի կուտայ յատկանշական տիպարներ։

Ու այդ տիպարներու վերին կեդրոնական դէմքը. Փէլակէ Վլասովը, Փավէլի ծերուկ մայրը՝

Իրեւաւ, անոր կեանքը մը վերջ. հանդուղմին մասնաղ կին մըն է այդ «մայրը»։ Ուշինչ հասկցած է, չէ ուզած ըմբռնել կեանքը։ Լուռ համակերպութիւն մը թշուառ ճակատագրին։

Եւ սակայն ակնառու կ'ըլլանք այդ դօն, ամուլ հոգիին ալլափոխութեան։ Ամուսնին մահէն վերջ, իր տղան կը սկսի գաղտնի թուղթեր բերել տուն։ Անյայտ մարդիկ կ'այցելեն իրենց։ Փէլակէ ոչինչ կը հասկնայ անոնց խօսքերէն։ Բայց տարիճանաբար դաղափարը, ծիլերու նման, կը կածի իր հոգին։ Գաղտուց կը լեցուի թարմ ու հզօր բաղձանքով մը, ու զգայութեամբ, որ զինքը տանեն վրայ կ'ընէ։

Ու կը խորհի. — «Երկիրը այլեւս յղացած է կրկնել անարդարութիւնը եւ վիշտը, ան կը սարսռայ մեծադղորդ ցնցումներէն. աղօթելու համար նոր աշխարհը որ կը ծաղի մարդոց կուրծքին տակ»։

Ան բարձրացած է այլեւս յեղափոխական հոգւոյն. «մարդարէին մայրը»։ Ու երբ իր զաւակը, կ'աքսորուի Սիպերիա, մայրը անվրդով ինք կը պատրաստուի զաւկին գործը շարունակել, ու հրահրել գաղափարը իր շուրջ…

Ու այդ ճամբուն մէջ ալ կը զոհուի, ներքնապէս հպարտ որ կեանքը վրիպած չէ երբեք։

«Մայրը»էն վերջ Կորքի աւելի «ժողովուրդին մէջ», ուր կը ներկայացնէ ընկերվարական գաղափարներու տարածումը թափանցումը գիւղէ մը աշխարհին ներս։

Ցարական վարչաձեւի վերջին տարիներուն Կորքի ստիպուած էր պարապուիլ արտասահման։ Կաբրիի կղզին, Իտալիա, ուր կը հանգստանար իր հայրենիքէն հեռու, նորագոյն փոթորիկի սպասելով, ուր ալ կը կանչէր տարբեր պարագաներու ...թիւններու։

Փ. ՍԱԼԱՍԱՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Հեղինակի իրաւունք

Լուսաւորութեան գործավար Դրաստամատ Սիմոնեան եւ Արուեստի ու գրականութեան բաժնի վարիչ Արամ Սարգսեան ստորագրութեամբ հրատարակուած իրենց հրամանագիրը մը կը ցուցնէ հետեւեալ օրէնքները հեղինակներու իրաւունքին մասին —

1— Գրական, թատերական, երաժշտական, երաժշտա-թատերական, մնջախաղային, պարագրական, չորժանկարային եւ այլ տեսակի ամէն գործ, երբ կը ներկայացուի հասարակութեան՝ վճարովի հանդիսութեանց մէջ, հեղինակի իրաւունք կը գանձուի կազմակերպիչներէն։

2— Բարեգործական նպատակով կազմակերպուած հանդէսները, համերգները եւ ներկայացումները ազատ չեն հեղինակներու իրաւունք — տուրքէն։

3— Հեղինակի իրաւունք վճարելու պարտաւոր են պետական, կոոպերատիվ, գինուորական, արհեստակցական կազմակերպութիւնները, ամէն անգամ որ կուտան ներկայացում մը, ինչ հանգամանք ալ ունենան (գրական, երաժշտական, պարագրական, չորժանկարային, կրկէս թատրոն, մարզահանդէս ,դրօսանք) եւ ո՛ւր որ ալ տրուին (ակումբ, ընթերցարան, ճաշարան, հանգստեան տուն)։

4— Հեղինակի իրաւունքը վճարելու մասին պատասխանատու են ներկայացման վարիչները, թատրոններու տնօրէնները, որոնք այդ տուրքը պարտաւոր են վճարել ոչ ուշ քան ներկայացման յաջորդ օրը։

5— Հեղինակի իրաւունքը կը գանձուի հետեւեալ չափով.

ա) Հայերէն, թուրքերէն, քիւրտերէն, ասորերէն, յունարէն, վրացերէն, պարսկերէն ինքնագիր թատերախաղերու համար ներկայացման մուտքին հարիւրին երկուէն բերաբանչիւր գործողութենէ

բ) Ռուսիոյ մաս կազմող ազգութեանց լեզուով նման գործերու ներկայացման համար իրենց ազգային հանրապետութեան ընդունած չափով։

գ) Ուրիշ լեզուներէ թարգմանուած նման գործերու համար ներկայացման մուտքին հարիւրին մէկուկէսը իւրաքանչիւր գործողութենէ

դ) Երաժշտա — թատերական ինքնագիր գործերու համար (օփերա, երաժշտախաղ, պարախաղ, մնջախաղ), եթէ հեղինակները կը պատկանին Անդրկովկասի ազգութեանց, ամբողջ ներկայացման մուտքին հարիւրին երկուէնուկէսը իւրաքանչիւր գործողութենէ

ե) Նման գործերու համար, որոնց հեղինակները կը պատկանին Ռուսիոյ մաս կազմող ազգութեանց, կը գանձուի նոյն ազգութեանց հանրապետութեան ընդունած չափովը։

Ծանօթ — Վերջին այս երկու ենթայօդուածներուն համաձայն հեղինակի իրաւունք կը գանձուի նաեւ երաժշտականներու եւ թատերականներու ներկայացումներէն։

զ) Հինգերորդ յօդուածին առաջին ենթայօդուածին մէջ նշանակուած լեզուներով թատերականներու եւ երաժշտականներու (libretto) համար, (ըլլան արտասահմանեան հեղինակներու գործ կամ հեղինակի իրաւունքի ժամանակը լրացած երգահանի եղանակ), ներկայացման մուտքին հարիւրին մէկուկէսը իւրաքանչիւր գործողութենէ։

է) Ռուսիոյ մաս կազմող ազգութեանց լեզուով գրուած նման գործերու համար, իրենց ազգային հանրապետութեան ընդունած չափովը։

ը) Որ եւ է թատերախաղի ներկայացման ժամանակ նուագուած երաժշտութեան համար՝ ներկայացման մուտքին հարիւրին կէս չափով իւրաքանչիւր գործողութենէ։

թ) Ձմեռնային եւ ամառնային թատրոններու մէջ տեղի ունեցած համերգներու, պարահանդէսներու, կրկէսներու երաժշտական յայտագրին համար մուտքին հարիւրին երեքը։

ժ) Թատրոններու, ակումբներու «Ֆիլհարմոնիա»ին նուագի համար մուտքին հարիւրին մէկուկէսը։

ժա) Շարժանկարի մը ցուցադրութեան ժամանակ նուագուած երաժշտական ամէն կտորի համար մուտքին հարիւրին մէկուկէսը։

ժբ) Շարժանկարի մը բեմադրութեան առթիւ,

I— Համր շարժանկարին համար՝ հարիւրին մէկ,

II— Հնչուն շարժանկարին համար՝ երկու-ուկէս

6— Հինգերորդ յօդուածին առաջին եւ չորրորդ ենթայօդուածներուն մէջ նշանակուած գործերու համար, եթէ առաջին անգամ է որ կը ներկայացուին հասարակութեան, հեղինակի իրաւունքը գանձել դրամգլխիրական եղանակով, — առաջին ենթայօդուածին համար՝ երկու-ուկէս, չորրորդ ենթայօդուածին համար երեք։

7— Որպէս զի, հեղինակի աւելի իրաւունք ստանալու նպատակով, աշխատութիւնները անտեղի կերպով չամբողջուին, հինգ արարուածէ աւելի չի հաշուուիր։

8— Երբ ներկայացումները ձրի են, բայց դերակատարները վճարովի, այն ատեն հեղինակի իրաւունքը կը գանձուի օրավարձի համեմատութեամբ։

9— Ներկայացման վարիչները պարտաւոր են հսկելու, որ յայտարարութեանց մէջ չփոխուին հեղինակութեանց, հեղինակներու եւ թարգմանիչներու անունները։

10— Հեղինակի իրաւունքը կը վճարուի հեղինակներուն։ Բայց երբ հեղինակները անդամ են հեղինակներու ընկերութեան, կը վճարուի ընկերութեան։

11— Հեղինակներու ընկերութիւնը իրաւունք ունի ներկայացուցիչներ ղրկելու ամէն հանդէսի, մրիւարար նստելու երրորդ շարքին մէջ

12— Զրպարտաբարկուած գործերու ներկայացման ժամանակ, կը գանձուի եռապատիկ չափով

13— Այս օրէնքին հակառակ շարժողները կը հետապնդուին իբրեւ քրէական յանցաւորներ։

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐԸ

Ֆուռնալ տը Ցէպայի երաժշտական գրադիկարը, 3 Հոկտեմբերի թիւով, խօսելէ յետոյ ժողովրդական երաժշտութեան մասին, քանի մը նօթեր ալ կը նուիրէ հայ ժողովրդական երգերուն.—

Հետաքրքրական են ուսումնասիրութիւնները, որ կը կատարուին ժողովրդական երաժշտութեան եւ հին երգերու մասին։ Ցիշենք նոր հրատարակութիւններէն «Հայ ժողովրդական երաժշտութիւն» գործը, նուագերգութիւն եւ խմբերգ, որ ձայնաւորուած(a capella) Կոմիտաս վարդապետէ կոչմէ։ Ֆրանսերէն թարգմանած է Ա. Չօպանեան. Այդ երգերէն յիշենք «Հայ Նազանի»., «Այագեաց» «Կաքաւին երգը», «Մշակին երգը», «Կալին երգը»։

Այս երգերը հրատարակութիւնն են Schola Cantorumի։

ՇԷՅՔՍՓԻՐԻ ՄԱՍԻՆ

Առեղծուած մըն է Շէյքսփիրի հարցը։ Բազմաթիւ են գիրքերը, որ գրուած են՝ ուսումնասիրելու համար Շէյքսփիրի գոյութեան մասին մէջտեղ նետուած կասկածը։ Ոմանք կը պնդեն թէ գոյութիւն չունի Շէյքսփիր մը. (ինչպէս, կ'ըսեն, չկայ Հոմերոս մը). բայց եթէ հեղլէն հին ժողովրդական երգիչներ էին, որ կազմեցին «Իլիական»ն ու «Ոդիսական»ը Հոմերոս երգիչի մը անունով, անգլիացի փիլիսոփայ մըն էր, Պաքըն (Պէյքըն), առանձինն ե ծածկանունով, որ գրեց «Համլէթ»ն ու «Օթելլօ»ն։

Հետու է, սակայն, հարցը իր լուծումը գտնելէ։

Ահա նոր վարկածներ։ Ամերիկացի գրագէտ մը, Օլիվըր Հէրֆըրտ, կը պնդէ թէ բոլոր այն գործերը, որ կը վերագրուին Շէյքսփիրի, հեղինակը գրած է Էտուըրտ Տըվէրէ, 17րդ կոմսը Օքսֆորտի։ Այս գրագէտը այս յաւելման կը յանգի իր մեթոտովը, որ է միացնել ինչ որ գրուած գործերուն մէջ, կը յատկանշէ ժարգը, յետոյ այդ յատկանիշերը առնելու համար իր տիրոջը։

Զարմանալի չէ այս մեթոտը, եթէ յիշենք որ ֆրանսացի գրագէտ մը, Թէօտոր տը Պանվիլ, կը պնդէր թէ.. ֆրանսացի է Շէյքսփիր։ Ոչ միայն արիւնով, այլ եւ անունով, — սաղանի անունն էր… ժագ Փիէր, բայց աղաւաղեցին Անգլիացիները ըսելու կը հնչեն ֆրանսերէն անունները, կոչած են… Շէյքսփիր։

ՀԱՍԱԿՆԵՐ, ՈՐ Կ'ԵՐԿԱՐԻՆ

Էօժէն Փիթար, որ ծանօթ է մեր ընթերցողներուն՝ հայոց մասին գանկաբանական իր ուսումնասիրութիւններով, Տէլլէնպախի հետ ուսումնասիրութիւն մը հրատարակեց վերջերս, Զուիցերիական տնտեսական եւ վիճակագրական պարբերաթերթին մէջ, քննութեան առնելով Զուիցերացիներուն հասակը։

Զօրահաւաքի իշխանութեանց վիճակագրութիւններուն համաձայն, որ առնուած են 1884—1886 եւ 1908—1910 տարիներուն, Փիթար այն եզրակացութեան հասած է, որ քսանորդ դարու մը ընթացքին զուիցերացի այրերուն հասակը բարձրացած է զգալի չափով, 1 մեթր 635էն հասնելով 1 մեթր 657ի։ Հետեւաբար, Զուիցերացիները, որ կը համարուէին կարճահասակ, այժմ պէտք է դասել միջահասակներուն կարգը։

Ու թերեւս շուտով հասակ առնեն եւ հաւասարին Սպանիացիներուն, որոնց կ'աճին բարտիներու նման։

ԵՍԿԻՄԱՑԻՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Եւրոպացի կրօնաւոր մը, որ կը համբորդէր Ալասքայի մէջ, Եսկիմացիներու գիւղերէն կը բերէ նկարագրութիւնը պարատօնի մը, որ կը կոչուի փոթլաչ։

Այս տօնը կը կատարուի կագնիմին մէջ։ Կոգնիմը գետնափոր սրահ մըն է, որուն մուտքը կը փակուի արջու մորթով մը։ Տանիքին ծակ մը, որուն եզրէն պատուհան անցուած է ծովահորթի աղիք մը։ Եսկիմացիները կը հաւաքուին ժամը 7ին եւ հանդիսատուներէն կ'ակնկալեն կէս գիշերին։ Խարոյկ մը կը վառեն ներսը, այնքան որ ծուխէն կը սեւնան պատերը։

Պարկեշտ, գաշնաւոր, շնորհալի շարժումներ են, որ կը ներկայացնեն կագնիմի պարերը։ Կիները կ'օրօրուին համաձայն նուագին չափին։ Կը շարժեն իրենց բազուկները, կր դառնան ու զեղեցիկ պատկերներ կը գծեն։ Հասկնալու համար այդ պարերուն իմաստը, պէտք է ծանօթ ըլլալ Եսկիմացիներուն կեանքին։ Աւանդական պարեր են ատոնք, զոր կը սորվին աղջիկներն իրենց մօրմէն եւ այսպէս շարունակաբար։ Հակայ թմբուկներ, որոնց կը նմանին հովահարներու, կ'ընկերանան պարերուն եւ երգերուն։

Գիւղապետը, անկիւն մը նստած, չափ կուտայ այս պարերուն ու պարողութիւններուն, ձեռքը բռնած գաւազանիկ մը, որուն գագաթին անցուած են սպիտակ փետուրներ։

ԻՐԼԱՆՏԱՆ ՊԻՏԻ ԲԱԺՆՈՒԻ՞ ԱՆԳԼԻԱՅԷՆ

Փ. Տէ Վալէռա, Իրլանտայի վարչապետը Ազգ. ժողովին ներկայացուց օրինագիծ մը, որուն համաձայն հանրաքուէ պիտի կատարուի, հասկնալու համար թէ ժողովուրդը կ'ուզէ՞ կապուած մնալ Անգլիոյ։

Տէ Վալէռա Ազգ. ժողովին մէջ տեղեկութիւններ տուաւ Անգլիոյ հետ կատարած բանակցութեանց մասին։ Ցայտարարեց թէ Անգլիա չուզեր գոհացում տալ Իրլանտայի պահանջներուն։ Այս առթիւ ծանր բացատրութիւններ զարծածեց։

Մաքսային պատերազմը պիտի շարունակուի եւ անշուշտ ծանր հետեւանքներ պիտի ունենայ մեր ժողովուրդին համար։ Բայց կը կարծեմ թէ շնորհիւ մեր ձեռք առած միջոցներուն, այլ եւս յպիտի մտանուինք անգլիական շուկային կախուած ունենալու վտանգաւոր կացութեան։

ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ…

Աուիկա մեր մէջ կերպ մըն է խօսելու։ Հին սովորութիւն մը։ Փարահանդէսներու մէջ ճանչցած կարճ բարեկամութիւններ, սիրաբանութիւններ կամ անվաղորդայն գիշերներ յիշելու դիւրութիւնը։ Անանուն, միայն հագուստին գոյնով, կամ արտաքին նշանով մը զանազանուած։

— Քեզ հարցուց։ Չըսի ուր ըլլալդ։

— Լաւ ըրիր։

Անցած, մոռցուած բաներ։ Եւ որ սակայն թեթեւութեամբ կը յանձնեն երբ կը պեզուին։ Չի լաւ կամ գէշ ատփակ, անխորք, ամչցնելիք թէ ինչ, հիմա անոնք այդ պզտիկ յիշատակները առողջ մարդու, նոյն իսկ իրենց հիւանդ հանդամանքով, թաղձալի անցեալ մը կը կազմեն

Մինչ ողեւորութիւնը լեցեր է զիս։

Սիւզանն ու Արմենակը գլուխ-գլխի կը խօսին։ Աղջիկը երբեմն կողմս կը դառնայ։ Արդեօք իր նայուածքին զննումէ՞ն, թէ «կարմիր»ին ու «դեղին»ին վերյիշումէն է հագուստս անպատշաճութեան անդրադարձումս։ Թափթփածութիւնս կը ծեծէ զիս։

Բայց պէտք կ'ըլլայ որ Ցաւութիւնը կատակով մը խթանէ որպէս զի ճիգով մը ոտքի ելլեմ ու բանմ.

— Հա՛, կեցէք աղաք, երթամ հրաման առնեմ մեծաւորուհիէն ու երթանք սենեակ վարձենք։

— Զլացի՞ս։

— Անհոգ եղէք։ Հեռու չէ արգէն։

Միտքս է ցիչ մը կոկուած վերադառնալ։

×

— Զգենք ազանեները թող բոյներնին կարգադրեն։

Ես ու Ցաւութիւնը թողլով միւսները, կ'իջնենք գիւղական համեստ հիւրանոցին սրճարանը։

— Շատոնց է նարտ չեմ խաղցած, կ'ըսեմ, հոս չեն գիտեր մեր սքանչելի խաղը. խաղա՞նք։

— Դուն գիտես։

Նարտը կուգայ, բայց կը դանդաղինք բանալ.

Ամպոտած դէմքով մը, գաղտնիք մը յայտնելու զգուշութեամբ՝ կ'ըսէ Ցաւութիւն.

— Գիտե՞ս, Սիրականեանն ալ վարակուած է. Գիրենեան լեռները գնաց։

— Ի՞նչ կ'ըսես։ Մե՞զ։

— Նմանապէս Բարեգեանը։ Ցովհաննէսեանն ալ ռակրայինը առեր է։

— Ո՞ր Ցովհաննէսեանը.

— Կարապետը, Մալաթիացին։ Աղբա՛յր մարդ կը շուարի, ինչ ուժեղ մարմիններ, տեսեր պէս կը գեղնին։ Ես ալ կասկած ունեցայ։ Ինչո՞ւ մեղքս պահեմ, ամիս չանցներ բժիշկին կը վազեմ։

Սակայն կարծես մոռցած է թէ հիւանդի մը քով է։ Գրեթէ ծռած է ինծի։ Շա՛տ սիրելի է Ցաւութիւնը ինծի այս պահուս։

Նարտը դոց կը մնայ։ Իրբ թէ մեր արմուկներուն յենարանը բարձրացնելու համար բերել տուած ըլլայինք

Հազս կը բռնէ։ Թաշկինակով կը ծածկեմ բերանս։

Զգուշութեամբ եւ որ ուշադրութենէս չի փախիր, կը հեռացնէ դէմքը։ Թէեւ մեր արմուկները դոց նարտին վրայ են միշտ։

— Ինծի քիչ մը տեղեկութիւն տուր սա անպիտան հիւանդութեան մասին։ Ո՞ր տեղդ կը ցաւի ընդհանրապէս։ Կո՞ւրծքդ։

— Ո՛չ մէկ տեղս։ Հազուագէպ է ցաւը։ Այն ալ ոչ սուր։ Եթէ ըսեմ որ գրեթէ մարմնապէս չեմ տառապիր հաւատա։ Եւ բոլորն ալ ինծի պէս են։ Այս դծին վրայ գանէ։ Անոնուածքի խոր գծերուն տարբերութեան աղդեցութիւնը, որոնք ոչնչով կը ճնշուին ամբողջովին, — կողմնակի է։ Վերջին վայրկեաններու մահամերձին շնչահեղձ դալարումներն ալ կարճ են։

— Լաւ է որ այդպէս է

— Տեսակէտով մը միայն Աւելի լաւ է առանց պժգախառապար այդպէս է։ Այս ախտը կը մօտենայ առանց ցաւի, կը թունաւորէ առանց ցաւի, կը տառապեցնէ առանց ցաւի։ Իր տառապանքը տանելի կ'ընէ։ Բաղձալի դարձնելու չափ։ Առանց ցաւի, առանց ցաւի։ Երեւութական ոչ մէկ ուշադրաւ պակասով, ժանաւանդ ակիզբի շրջանին։ Եւ խորէն, հիմէն մարդը կը փոխէ։ Մարդուն, հիւանդ մարդուն մարդկութիւնը բռնել կ'ուզեմ։

Նարտը դոց է։ Մեր արմուկները վրան։ Աչքերնիս եղբօր սիրով մէկզմէկու յառած։ Բայց չեմ համարձակիր դէռ բռնել.

— Սպաննելէ առաջ կ'այլասերէ՞…

×

— Սիւզա՛ն, հոգիս, սիրտս, ամէն բանս երգէ՛, երգէ՛…, կ'աղաչէ Արմենակ իր նշանածին վրայ ծռած, գինով մարդու ցաքարոտ ձայնով։

Աղջիկը փոքրիկ թաշունի մը երգը կ'երգէ, պզտիկ ձայնով մը։ Իր կարմրութիւնը գինիէն է։

Ցաւութիւնը որպէս զի երկու զաւաթս երեք ըլլայ՝ արագութեամբ մէկը միւսին ետեւէն կը լեցնէ իր բաժակը ու կը կոնծէ։ Գրեթէ գինով է։

Երեւակայէ ու գիրուկ տանտիրուհին ներսդամբաս ու ժպտուն դէմք մը չինած, — քանի որ լաւ յաճախորդներ ենք, — կուգայ սեղանին վրայէն ճաշի մնացորդները մաքրել։

— Ափսո՛ս որ, սիրելի տիկին, Շիրակի օղի չունիք, կ'ըսէ Ցաւութիւն, թեւերը լայն – լայն շարժելով, դեղնուտ քայլերով անոր մօտենալով։ Եւ համբուրելու շարժումով մը վրան կը ծռի։

Տիկինը կը խնդայ քաշուելով ու կ'ըսէ.

— Շիրա՞կ… Շիրակը ո՞ւր է։

Լաւ յաճախորդներ ենք։

Իսկ Արմենակը գրկեր է Սիւզանը։ Կը համբուրէ։ Աթոռս գրան կողմը կը դարձնեմ որպէս զի սրճարանի մասէն տեսնող մը ըլլայ։

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՒՔԱՅԷԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

ՏԷՍԻՆԻ Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

Տեղի կ'ունենայ Հոկտեմբեր 30ին Կիրակի օր

ՊԱՏՈՒՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՏԷՍԻՆԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏ **Mr. JEAN LOUIS MALLEN**ի

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ՝ ԸՆԿԵՐՆԵՐ Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ, Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ ԵՒ ՈՒՐԻՇՆԵՐ

Գեղարուեստական հոյլ բաժնին կը մասնակցին՝ «Գամիտաս» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Գ. Մելքոնեանի, Վալանսի «Արծիւ» երգչախումբ, ղեկավարութեամբ ձիրայր Խաչիկեանի, օրիորդներ Ծովինար Տէր Պետրոսեան, Պերճ Վարդանեան, Հերա Քրմոյեան, Գ.Գ.Ա.Աւետիսեան, Հերոյեան, Սիրականեան ևն.,

Մուտք՝ **10** *ֆրանք։ Այժմէն ապահովեցէք ձեր տոմսերը*

Տոմսերը կը ծախուին՝ Ցանձնախումբի անդամներէն, Գ. Խաչի, Տիկնանց Միութեան վարչութիւններու քով, Գարօ Օհանեանի եւ Մուշեղ Ժամկոչեանի սրճարանները։

ԾԱՆՕԹ.— Հանդէսէն վերջ ընկերա - ընտանեկան ճաշկերոյթ **20** ֆրանքի մասնակցութեամբ։

Փափաքողներէն կը խնդրուի նախօրօք ապահովել տոմսերը։

Ընդհ. հասցէ՝ ՏԷՍԻՆԻ ՏԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ, Café des Sports, 82 Ave. Jean Jaurès, Décines, Isère։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՎՐԻՊԱԿ.— Կը խնդրենք նկատի ունենալ, «Յառաջ»ի 18 Հոկտ.ի թիւին մէջ մեր աշխատակից Մկրտիչ Պարսամեանի յօդուածին հետեւեալ վրիպակները.— 5րդ սիւնակ՝ ուղեւոր՝ պիտի ըլլայ ատելու, 6րդ սիւնակ՝ սագին՝ պիտի ըլլայ սալին եւ բովանդակ՝ բոցավառ։

Վարձու են *Սարսէլի հայաշատ կեդրոնական թաղի մէջ օդասուն յարկաբաժիններ, շատ նպաստաւոր գիններով։ Կը տրամադրուի նաեւ մշակութեան համար հող։ Ջուր, կազ եւ ելեկտրականութիւն։ Դիմել՝* 29 rue Beauséjour, Sarcelles։

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R. Rivoli, ՄԹ. Շաթլէ։ Արմատ. եւ նոր մեթոտ, դարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան մեռ. հիւանդութիւն եւ վարքի՝ Ամէն օր 9 12, 2—8, Կիրակի 9—12։

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

Հ. Յ. Դ. Բիւրօյի կարգադրութեամբ ընդհ. ընկերական ժողովի կը հրաւիրուին Անիէռ-Պուա Քոլոմպի Նուազոյի, Փոթօրիկ, Մասիս եւ Ազատամարտ խումբերը, այսօր Կիրակի իրիկուն ժամը 8ին Առաքէլեանի սրճարանը, Café Ararat, 345 Ave. Argenteuil. *Պուա-Քոլոմպ։*

Բեմադրութեամբ ծուչակաւոր արուեստագէտ

ՌՈՒԲԷՆ ՄԱՄՈՒԼԵԱՆԻ

LOVE ME TO-NIGHT

(Սիրէ զիս այս գիշեր)

Ֆիլմը կը ներկայացուի ամէն օր ցերեկ եւ երեկոյ

Cinéma Ermitageի ՄԷՋ

55 rue Ponthieu (Ave. des Champs Elysées*ի վրայ***)**

Ամէն Հայ պէտք է տեսնէ այս ֆիլմը *Դիւրամատչելի գին*

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ

ԱՐԱՑ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

Փարիզի պետական երաժշտանոցէն եւ Schola Cantorumէ

Տարրական եւ բարձրագոյն դասընթացք երաժշտական տեսական եւ գործնական ճիւղերու։

Դաշնակի, ձայնագրութեան (Solfège) եւ ներդաշնակութեան (harmonie)

Ըստ Փարիզի բարձրագոյն երաժշտանոցներու ծրագրին եւ նորագոյն մեթոտներու։

Դասաւանդութիւնք տեղի կ'ունենան մասնաւոր ժամադրութեամբ

Դիմել 35bis Rue de la Varenne (St. Maur)

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Իսի-լէ-Մուլինոյի մէջ *ՁԱՒԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ*

29 Հոկտ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ

Մանրամասնութիւնները յաջորդով

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

Հ Ա Տ Ո Ր Ա.

Հիմնադրութենէն մինչեւ Օսմ. Սահմանադրութիւն (1890—1908)

Շուրջ 500 մեծադիր էջ 80 պատկերներ

Գրեց՝ Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

Գին՝ Ֆրանսա, Սուրիա, Ռումանիա, Պուլկարիա, Յունաստան 40 ֆր.։ Ուրիշ երկիրներ՝ 50 ֆր. կամ 2 տոլար։ Դիմել՝ L. Tadévossian*ի, դրօշակի հասցէով,* 71 Ave. Kléber, *Փարիզ (16)։*

Կը ծախուի նաեւ ցաուցի խմբագրատունը։ Ապսպրանքները կանխիկ։

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

Հիմնադիր ԱՐՄԱՆ ԿՈԹԻԿԵԱՆ

STUDIO RUDOLF *սրահին մէջ,* 6bis, Rue Campagne Première, Métro Raspail

Ղեկավարութեամբ՝ Ա. ԿՈԹԻԿԵԱՆԻ եւ Ս. ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ

Այսօր Կիրակի ցերեկ ժամը ճիշդ 3ին

կը ներկայացնէ ՇԻՐՎԱՆ ԶԱՏԷԻ **ՊԱՏՈՒԻ ՀԱՄԱՐ**

կը մասնակցին՝ *Տիկիններ՝ Լաթիֆեան, Լիւսի, Օր. Օր. Պետրոսեան եւ Մելինէ, Պ. Պ. Գմբէթեան, Նիկօլ, Լաթիֆեան, Թորոսեան, Սարիմ Մաքսուտ, Անտոնեան եւ Կոթիկեան։*

Գ ի ն ե ր ն ե ն 3 և 5 ֆ ր ա ն ք

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԼԵՌՆԵՐ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՏԱՐԵԳԻՐՔ

Գ. ՏԱՐԻ 1933

Բազմաթիւ նկարներով եւ աննախընթաց բովանդակութեամբ

ԳԻՆ՝ 30 ՖՐԱՆՔ ԿԱՄ 1.50 ՏՈԼԱՐ

Կեդրոնատեղի՝ M. et M. Barsamian, 94 rue Lafayette, Paris *(10)*

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Մ. ՄԱՄՈՒՐԵԱՆԻ
ՍԵՒ ԼԵՌԻՆ ՄԱՐԴԸ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԵԾ ՎԷՊ

Բ. տպ. Աթէնք, 1932, էջ 343 — գին՝ 20 ֆրանք

Ե. ՏԷՄԻՐՃԻՊԱՇԵԱՆ

ՖՐԱՆՍ.— ՀԱՅ ԲԱՌԱՐԱՆ

Լաթակազմ, *1200* էջ — գին 75 ֆրանք

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆԻ

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆԸ

510 էջ, բազմաթիւ նկարներ — Գին՝ 40 ֆրանք

ԹԱՓԱԼԹԱԿԵԱՆԻ

ԴԷՊԻ ԿԱԽԱՂԱՆ

Թուրքիոյ խաբեբը մնացած հայ բեկորներու յուզիչ պատմութիւնը

377 էջ, պատկերազարդ, Գին՝ 75 ֆրանք

ԿԵԱՆՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ, 1933

Նոր տարիի ամէնէն նոր տարեգիրքը

Բազմաթիւ նկարներով եւ աննախընթաց բովանդակութեամբ

գին 30 ֆրանք եւ *1.50* տոլար

ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ 1933

Հրատ. Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատանեկան Միութեան

40է աւելի ազգ. գործիչներու նկարներով — Գին 5.50 ֆրանք

Դիմել ԳՐԱՏՈՒՆ ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ, *51 rue Monsieur-le-Prince, Paris (6).*

Եւրոպայի հայկական մեծագոյն գրատունը։ Ընդարձակ գրացուցակը ձրի կը ղրկուի փափաքողներուն։

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Յ. Գ. ՊԱՊԷՍԵԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ունի խիստ մաքուր թուղթով ու տպագրութեամբ **104** լայնածաւալ էջեր (**17 × 28** մեծութիւն)։ Կը խօսի Պատմ. Հայաստանի, Կիլիկիոյ եւ արդի Հայաստանի վրայ, տալով անոնց կենդանական, բուսական եւ հանքային հարստութիւնները եւ բնական ու քաղաքական աշխարհագրութիւնը։ Կը պարունակէ Կեսարիա, Մարզուան, Ամասիա, Եւդոկիա, Շ. Գ. Հիսար, Զէյթուն, Ուրֆա, Կարին, Երզնկա, Սեբաստիա, Մալաթիա, Խարբերդ Ակն, Վան, Մուշ ևն. ևն., Կիլիկիոյ, Պարսկահայաստանի եւ Ռուսահայաստան — Արդի Հայաստանի բազմաթիւ քաղաքները, պատմական վայրերը, կարեւոր գիւղերը, հայրենի սրբութիւնները եւ 155 հետաքրքրական տեսարաններ, Կիլիկեան բագաւորներէն ոմանց դրամները եւ ստորագրութիւնները, Ներսէս Լամբրոնացիի ձեռագիրը եւ **41** մանրանկար ու միջակ մեծութեամբ քարտէսներ, որոնք ցոյց կուտան ժամանակագրական կարգով եւ թուականներով Ս. Գրքի Ծննդոց Ժ. Գլխի նշանակած Հայաստանէն մինչեւ այսօրուան Հայաստանը՝ անոր առած սահմանային ձեւերը զանազան հին ազգերու տիրապետութեան տակ կամ օրով, Հայաստանի բաժանումէն մինչեւ **1918** ազատագրեալ Հայաստանը, Ուիլսընի գծած Հայաստանը եւ Կարսի անկումէն առաջ ու վերջ անոր արդի սահմանը

Տրուած է պատմ. կարեւոր անցքերու եւ դէպքերու կարեւոր թուականներ, ինչպէս Քրիստոսի **341** թուականէն մինչեւ **1931** Հայաստանի մէջ պատահած **70** բուռն երկրաշարժները (**17**ը միայն Երզնկա), Պատմ. Հայաստանի հին գաւառներու անունները եւ անոնց համապատասխան նոր անունները եւ վերջապէս Արարատ լերան ու անոր վրայ կատարուած բազմաթիւ վերելքներու մասին աշխարհագր. եւ գիտական լայն տեղեկութիւններ։

Ամէն Հայու ճշմարիտ եւ հայրենիքի կարօտը գոհացնող ընկերը եւ սրտին խօսող միակ գիրքը, որ կ'արժէ Ֆրանսա եւ գաղթավայրեր՝ **10** ֆր., Ամերիկա՝ **70** սէնթ եւ այլուր՝ **12** *ֆրանս.* ֆրանք։ Կ'ընդունուին նաեւ *մի միայն* Ֆրանս., Պելժ., Իտալ., Եգիպտ. եւ Ամերիկեան դրոշմաթուղթ՝ իբրեւ դրամ *համազօր արժէքով*։

Դիմել հեղինակին՝ **BABESSIAN** (առանց անուան սկզբնատառի՝ մի միայն մականունը գրել *որոշ եւ անսխալ*) **Ibis, Rue Rouget-de-l'Isle, CHOISY - LE - -ROI (Seine) — France**. փոխանակութիւն չի կատարուիր եւ *ապառիկ* յանձնարարութեանց բնաւ պատասխան չտրուիր։

6 օրինակ գնողին **1** օրինակ նուէր կը տրուի։ Սահմանափակ թիւով հրատարակուած ըլլալով այժմէն ապսպրել չսպառած։

Հրաւէր բոլոր փափկանաշակներուն

Ճաշարան ԳԱՌԼՕ

34 Rue St. Lazare, Paris (9)

Արեւելեան եւ եւրոպական համեղ եւ խնամուած կերակուրներ

Գիները շատ դիւրամատչելի, արագ եւ անթերի սպասարկութիւն

Մի մոռնաք իր անուանի մածունը

ԲՈՒՐԴԵՐ

Կը ծախենք ամէն տեսակ բուրդեր՝ Թրիքօ շինողներու համար։

Միշտ պատրաստ ունինք *50000* քիլօ ամէն տեսակի գոյներով բուրդեր՝ Թիւ *2/28, 3/28, 2/32, 2/36, 2/40* եւ հաստ մանած բուրդ *(grosse laine)*։ Ամէն տեղէ աժան գին

դիմել՝ **Doerflinger,**

31 Rue de Maubeuge, Paris (9) Métro Cadet

Հայերու ժամադրավայրը

ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

Մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Danton 52—73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

Վիրաբոյժ - ատամնաբոյժ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՖԱՔՈՒԼԹԷԷՆ

14 Rue Lagrange, PARIS (5)

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՈՍԿԻ ՔՈՒՐՈՆԻ, ՓՈՒՃԻ եւ ԱՏԱՄՆԱՇԱՐ

բերնի, լինդերու, ակռաներու խնամք եւ վիրաբուժ. գործ [illegible]

Կ'ընդունի ամէն օր, ժամը 2էն 8, առտուները ժամադրութեամբ. կիրակի եւ տօն օրեր 9էն մինչեւ կէսօր։

Métro St. Michel *կամ* Maubert-Mutualité

Նոր հասցէ

Տօքթ. ԽՈՒՊԷՍԷՐԵԱՆ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

84 rue Blanche, Paris IX **Tél. Trinité 38-43**

Կ'ընդունի ամէն օր ժամը *1.30*էն մինչեւ *3.30*, երկուշաբթի եւ հինգշաբթի իրիկունները ժամը *8 – 9* եւ ժամադրութեամբ

ՏՕՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ. Հիւանդանոցին

44 Rue Poissonnière. — Մէթրօ՝ Bonne Nouvelle

Ընդունելութիւն ամէն օր ժամը *14—18* եւ ժամադրութեամբ

Etude de Me BERNARD WAHÉ (ՊԷՕՐԷՔՃԵԱՆ)

(12 année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

J U R I S C O N S U L T E

Droit Français et International Privé

18, Rue Dauphine, Paris (6e) — Tél. Danton 73.97

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փաստաթուղթեր, [illegible] certificats de coutume[illegible], կը կատարէ [illegible]

Կ[illegible] ժամը 5 3, 6 30 եւ ժամադրութեամբ.

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԵՒ ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

71 rue du Fbg. St. Martin, Paris (10)

Tél. Botzaris 53-61 — Métro Château d'Eau ou Gare de l'Est

Փորձառութեան վերջին միջոցներով կը բժշկենք վեներական ամէն տեսակ հիւանդութիւններ (ֆիրմամիզութիւն, ֆրանկախտ եւայլն), մորթի, քթային, ատամներ եւ կանացի հիւանդութիւններ։

Բժշկումը կը կատարուի X անդրմանիշակագոյն ճառագայթներով եւ ելեկտրականութեամբ։ Կը կատարենք մէզի եւ արեան տարրալուծում։

Կը խնամենք ատամի ամէն տեսակի հիւանդութիւններ։ Քուրօն՝ սկսած 100 ֆրանքէն, արդի՝ ամերիկեան սիստէմով։

Ամէն կանոնոց շատ մատչելի-մասնաւոր վճարում բանուորներու եւ չքաւորներու։

Դարմանատունը բաց է ամէն օր առաւօտեան 9 12 եւ 2—8։ Կիրակի եւ տօն օրեր՝ 9 [illegible]

E. TER-MINASSIAN

Export und import, Komissionen und Vertretungen

Յանձն կ'առնէ կատարել Գերմանիոյ մէջ վաճառքը Ռում նիւթերու (չոր պտուղ, ազիք եւ այլ ապրանքներ), ինչպէս նաեւ գնումը դարձեալ Գերմանիոյ ամէն կարգի ապրանքներու։

Կը ստանձնէ ներկայացուցչութիւնը առեւտրական, վաճառականական եւ արդիւնաբերական հաստատութեանց։

Հասցէ՝ Motzstr 29, Berlin w. 30, Allemagne.

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ՏՕՔԹ. ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Նախկին բժշկապետ Մերսինի ֆրանս. հիւանդանոցներու

Պատուոյ Մէտայլ Ֆրանս. առողջապահ. նախարարութենէն

Հասցէ՝ 31 Rue de la Rochefoucauld (9)

Téléphone TRINITÉ 59 54

Բաց է ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը 2.50էն 7.50, (կէսօրէ առաջ միմիայն ժամադրութեամբ) Կիրակի եւ տօն օրերը 10—12։

Հոն կը կատարուին՝ Ք. ճառագայթներով ամէն կերպ քննութիւն, շողանկարում (**radiographie**), գեր-մանիշակագոյն, լոյս-կարմրագոյն եւ ածանցեկեան դարմանում (**radiothérapie profonde**), նաեւ ՏԻԱԹԷՐՄԻի բոլոր կիրարկումները եւ ելեկտրաբուժական բոլոր ձեւերը, որ ներքին, արտաքին եւ մորթային բազմաթիւ հիւանդութիւններու դէմ գործուած գիտական ամենավերջին եւ զօրաւոր ազդակներն են։

Թոքախտաւորներու համար **pneumothorax**ի գործողութիւն։ Հակաշիճախտային կանխարգելիչ եւ բուժիչ պատուաստ եւ ցինաւ (կատարելապէս անվտանգ)։

Ջղային եւ հոգեկան հիւանդութիւններու դէմ ցնցածական, ծեղադրական եւ փոխանակ մեթոտներ.

Դարմանատունը ունի իր մասնագէտ բժիշկները աչքի, քթի, ականջի, ինչպէս նաեւ արանց եւ կանանց ծննդամիզային եւ վեներային հիւանդութիւններու համար։

Assurance Socialeի պատկանող հիւանդներու կը տրուի յուրջ խնամք։

Տօքթ. Մ. Քէշիշեան, որպէս մասնագէտ ներքին հիւանդութեանց, կ'այցելէ նաեւ դրսի հիւանդներուն.

Métro: Trinité, St. George et Pigale: Tramway 26, 28, 54:

Autobus AF, AJ, AM, B, BD, BI, G, Gbis, L, H, Hbis, R, Rbis

Դերձակ Կարապետ Խաչիկեան

19 Rue Henri Monnier, Paris

Քոստիւմ կամ ձմեռնային վերարկու 400 — 700 ֆրանք

Հարիւրին *10* զեղչ Հայերու համար

Լաւագոյն կտրուածք եւ ճաշակաւոր կարուածք

Կիրակի օրերը բաց է մինչեւ կէսօր

Հաղորդակց. միջոցներ՝ մէթրօ Pigalle *եւ* St. Georges.

Autobus H, R, Rbis, *Թրամուէյ 30 եւ 3։*

ԱՄԵՆԱՓՈՔՐ դրամագլուխը պէտք է հարիւրին 3 տոկոս բերէ ամիսը։ Roussel, 3 rue Pierre Haret Paris (9)։

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.28

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration — ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

ԵՐԹՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ Métro: TOLBIAC)

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 25 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1932 — 25 Octobre 1932

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2017 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀՐԷՇԸ ԿԸ ԳՈՐԾԷ

Խմբագրականով մը որ բռնած է թերթին ամբողջ առաջին էջը եւ երկրորդ էջին երկու սիւնակը, «Յուսաբեր» երեւան կը հանէ զարհուրելի դաւ մը: «Անհաւատալի եւ անօրինակ փրովոքասիոն», ինչպէս կը կոչէ մեր պաշտօնակիցը (14 Հոկտ.):

Հարցը կը վերաբերի 28 էջնոց գրքոյկի մը, «Սուրիա եւ Մենք», որ իբրեւ թէ տպուած է Գահիրէի մէջ: Հեղինակը՝ Ա. Նիկոլ, կը յայտարարէ թէ այս գրքոյկը «խտացումն է մեծ ազգի մը ճակատագիրը վարող կուսակցութեան մը ամէն տեղ հռչակած ձգտումներուն, նպատակներուն եւ սկզբունքներուն»: Յաջորդ էջերուն մէջ, հեղինակը կուտայ այդ կուսակցութեան անունն ալ, — «Դաշնակ»:

Եւ ուրեմն, ներկայանալով իբրեւ արտայայտիչ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, Ա. Նիկոլ կը փորձէ պատմականօրէն ապացուցանել թէ Հայերը նորեկներ չեն Սուրիոյ մէջ, այլ «հռչակաւոր Արտաշէսեան գերդաստանին զաւակները»:

Եւ տրամաբանօրէն կը յանգի Սուրիոյ մէջ... անկախ Հայաստան հիմնելու ծրագրին:

Լաւ է որ կարդանք իր բառերով.

— «Դաշնակ կուսակցութիւնը գլուխը դնելով, գրեթէ բոլոր հայ կուսակցութիւնները իրենց բոյներէն ցրուած Հայերը Սուրիա հաւաքելու կազմակերպուած են: Արդարեւ,

«1— Անհրաժեշտ է Հայերը ցրուած վիճակէն ազատել եւ զանգուածի մը, [illegible] մը վերածել.

«2— Պէտք է արգիլել Հայերուն սովետական վարչաձեւին մէջ մտնելը.

«3— Թոյլ չտալ որ Հայերը իրենց ցեղային, կլիմայական յարմար միջավայրերէն ու իրենց հայրենիքէն հեռու տեղեր երթան եւ իրենց ազգութիւնն ու [illegible]: Պէտք է բանալ եւ աշխատցնել քաղաքակրթութեան եւ յառաջդիմութեան ընդունակ եղող անոնց ընդունակութիւնները»:

«Այո՛, մենք Սուրիոյ մէջ կը տեղաւորուինք: Բայց ո՛չ թէ խիճի մը պէս, այլ [illegible] ու հաստատուն [illegible]: Խնդիր այլ է. կուսակցութեան [illegible] ազգային ինքնուրոյն [illegible] մը վիճակին մէջ մտած է»:

«Սուրիոյ մէջ, 1932ի վերջին ընտրութիւններուն ընթացքին Դաշնակ կուսակցութեան 75 շահած ըլլալը փաստը կերպով կը հաստատէ ասիկա: Թեմերէն եղած գաղթականները արհեստական եւ երկրագործական շրջաններ եւ [illegible] շրջանները կը տեղաւորուին, Սուրիոյ [illegible] առաջին թուրք յարձակումին կուրծք տալով առաջին ուժը դարձեալ Հայերը պիտի ըլլան»:

Ա. Նիկոլ յետոյ պաշտպանելով Ֆրանսական Հոգատարութեան տեւականացումն ու զօրացումը, եւ փառաբանելով Ֆրանսայի դերը՝ գաղթավայրերու զարգացման համար, կը յայտնէ իր բուն գաղտնիքը.

— «Մեծ յեղաշրջումէն ի վեր ընկերային կեանքի բոլոր կէտերուն մէջ ազատութիւն փնտռող Ֆրանսան, Սուրիոյ փոքրամասնութեանց եւս անկախութիւնն տուած եւ Սուրիան մեծերը առողջ ժամանակի մը նման աշխատցնել սկսած է: Երբ 10.000 հոգիէ բաղկացեալ փոքրամասնութիւններն անգամ իրենց անկախութիւնները ստացած են, 200.000 հոգիէ բաղկացեալ Հայերուն անկէ զրկուած մնալը ֆրանսական աւանդութիւններուն ու սկզբունքներուն չպատշաճիր: Այսօր եթէ Սուրիոյ մէջ անկախ հայկական շրջան մը տեսնուի, առոր պատճառը ամէնէն աւելի Հայերուն յուռ մնալուն հետեւանքն է»:

«40—50 հազար հոգիէ բաղկացեալ փոքրամասնութիւններուն անգամ, անոնց շահերուն եւ նպատակներուն յարմար անկախութիւններ տուող բարձր Ֆրանսէր Պ. Փանսօ 200.000 հոգիէ բաղկացեալ հայ փոքրամասնութեան եւս այդ տեսակ իրաւունքի մը տէր ըլլալը մտածած է»:

×

Ինչպէս կը տեսնէք, ամբողջ եղածը՝ զարշելի բանսարկութիւն մըն է: Արիւնազանգ դաւ մը, Սուրիոյ ժողովուրդները հայ գաղթականութեան դէմ հանելու համար:

Բայց այս խաղը, իր վերլուծումներով եւ շարադրութեան հիւսուածով այնքան անճարակ է եւ թափանցիկ, որ միայն ապուշները կրնան խաբուիլ:

Այդ ապուշներուն մէջ առաջին տեղը գրաւեց «Արեւ»ի խմբագիրը: Զկերաւ — չմնաց եւ երեք խմբագրական թխեց, գրքոյկը վերագրելով . Դաշնակցութեան, իսկ հեղինակը դարձնելով... Նիկոլ Աղբալեան: («Յուսաբեր» այս առթիւ կը պատմէ թէ՝ անկարելի ըլլալով օրինակ մը ճարել գրքոյկէն, բարեկամի մը միջոցաւ եւ մէկ ժամուան համար փոխ առած է... «Արեւ»էն: Այդ ո՞վ է որ «Արեւ»ին կը ղրկէ, բայց ոչ միւս թերթերուն):

Այսպէս ուրեմն, Հրէշը կը գործէ: Կը գործէ ամէն ճակատի վրայ, բանեցնելով նենգութեան, խառնակչութեան, միջցեղային ատելութեան բոլոր զէնքերը:

«Յուսաբեր» կը կարծէ թէ այս գրքոյկը տպուած է Պոլսոյ մէջ,

Կրնայ ըլլալ: Բայց ինչո՞ւ մինչեւ Պոլիս կամ Էնկիւրի երթալ, երբ դիտենք որ Հրէշը նոյնքան ազատութեամբ կը գործէ նաեւ Սուրիոյ կամ Եգիպտոսի մէջ, միշտ ալ գտնելով տրամադրելի թարգմանիչներ եւ... հեղինակներ:

Պոլսոյ մէջ արդէն անդադար կը բանի մեքենան, արտասահմանի հայերէն թերթերու թարգմանութիւններով եւ զանազան «գաղտնի» տեղեկութիւններով:

Միւս կողմէ, հայերէն թերթեր կան որ, Դաշնակցութիւնը սեւցնելու իրենց մոլուցքին մէջ, գրի կ'առնեն ու կը տպեն ինչ որ կը ցնէ իրենց խելապատակէն:

«Սուրիա եւ Մենք»ը նոր հանգոյցն է այս դաւադիր գործունէութեան: Նոր, բայց ոչ վերջին հանգոյցը:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՈՃԻՐԸ

Այսուհանդերձ, անմեղ չէ ՅԱՌԱՋը: Նոյն իսկ՝ ոճրագործ մըն է ան: Լա՛րբ կ'ըսեմ:

Ու կ'արժէ, որ «ուժգին մը բռնենք իր՝ հովուն տրուած մազերէն եւ «թօթուենք զինքը», ինչպէս պիտի ըսէր իր խմբագիրը:

Կարինի ՅԱՌԱՋԷՆ, ԱԶԴԱԿԷՆ ու [illegible] յետոյ, ինչ է որ, տարիներէ ի վեր իր հրապարակագիր-խմբագրին մէջ կը սպանէ գրագէտի անուրանալի տաղանդը:

Շ.-Ն առաջի՞նն է զոհուող՝ հայ գրականութենէն տրուած հայ հրապարակագրութեան կամ հայ քաղաքական կեանքին, երկրո՞րդը, թէ տասներորդը, չգիտեմ: Բայց, ՅԱՌԱՋը անոնցմէ մէկն մը ունի այս տեսակէտէն ու հարկ է որ իր արժանիքներուն հետ յիշենք ե՛ւ այս կէտը:

Ու ահա իր «բոցեր»ուն մէջ է առեր ուրիշ մը, «Միւս, կամ պզտիկ Շաւարշը», Աէֆենտիին ու Աէֆենտիաց Նարդունին, աս զոյներու տղան, գրագիտական Մենակը, որ [illegible] կայնի, ո՛ր երթալ՝ դէմը կ'ելլէ:

Առանձին երկուքը, ու ասոնց նման շատեր, «հայ գրականութեան հայեկեան եւ հայ քաղաքական եղեռնին»:

Ու քանի՜ գեղեցիկ դէմքեր կան նոյն այդ եղեռնին զոհուած՝ արհաւրալի Ասպետական Եղեռնին զոհուելէ առաջ: Ազնուազարմ Դեղամ Բարսեղեանը, տեսաւ սիրտ, որ կորնթարդ մազի խուրձ մը իր դալուկ ճակտին՝ մէկմօրէն կ'ուրուագծէ իր դէմքը, երբ մտովի իրեն կը նայիմ. ՅԱՌԱՋԷՆ բեկայրուած՝ դիտելու համար այն արիւնաներկ ճամբան, ուր՝ հայութենէն խլուած անփոխարինելի եւ մեծահամբաւ զոհեր կան, եւ՝ անոնց քով՝ ա՛յլ ձեւի զոհեր՝ իբրեւ հետեւանք հայ իրականութեան պահանջներուն:

Այսուհանդերձ, Մոգոքը անյաղ է դեռ, — թշնամի ըլլայ թէ նախատագիր:

Ու երկուքն ալ հաւասարապէս կը խլեն մեզմէ մեր մտաւոր ու գրական կեանքի երէկուան կամ նորաբաց նարկիզները ու այսօրուան շուշանները:

Ու մենք հրճուանքի մէջ ենք: Տօնակատարութեան յանձնուած:

Մինչ հարկ էր ընդվզիլ, պոռալ: Հարկ էր ծառանալ այս ոճիրին դէմ: Ոճրագործ ՅԱՌԱՋին դէմ...

ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

ԴՐԱՄԻ ՏԵՂ ԱՊՐԱՆՔ

Թուրքիոյ տնտեսական գործավարութեան դիմումին վրայ, երկրագործական դրամատունը որոշած է գիւղացիներէն ընդունել իր պահանջքին փոխարէն բուրդ, չամիչ եւ բամպակ առնել: Դրամատունը պիտի աշխատի այս ապրանքները ծախել օտար շուկաներու մէջ:

Այս ձեւով ապահովուած կ'ըլլայ դրամատան փոխ տուած գումարներուն գանձումը: Միւս կողմէ, հրապարակին վրայ գիները չպիտի կոտրին, քանի որ այդ ապրանքները երկրին մէջ չպիտի ծախուին: Տնտեսական գործավարութիւնը հարկ եղած օգնութիւնը պիտի ընէ, առնուած բուրդը եւ չամիչը արտասահմանի մէջ սպառելու համար:

ՆԵՐԳԱՂԹ ՊՈՒԼԿԱՐԻԱՅԷՆ

«Նոր Օր» կը տեղեկանայ թէ Ներգաղթի պատուիրակ Պ. Դ. Շահվերդեան մօտերս Պուլկարիա պիտի երթայ, հազար հոգինոց ներգաղթի կարաւան մը պատրաստելու համար:

Պ. Շահվերդեան Պուլկարիայէն Աթէնք վերադառնալով, ժամանակ մը եւս մնալէ յետոյ, Երեւան պիտի մեկնի:

Նոյն տեղեկութեանց համաձայն, այս տարի ալ առաւելն քանի մը հարիւր գաղթական պիտի ընդունուի Յունաստանէն:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Մուսոլինի խօսեցաւ իր մեծ ճառը

ԻՏԱԼԻԱ ՉՊԻՏԻ ԲԱԺՆՈՒԻ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵՆԷՆ

Մուսոլինի Թորինօ հասաւ երկուշաբթի օր, ինչպէս կարգադրուած էր, եւ խօսեցաւ իր մեծ ճառը՝ Ֆաշականութեան տասնամեակին առթիւ: Նախ եւ առաջ, սրտառուչ կոչ մը ուղղեց Մ. Նահանգներուն, որպէսզի ջնջուին պատերազմական պարտքերը.

— «Մէկ տարի առաջ, Նափոլիի մէջ, կը խօսէի պատերազմի եղերական հաշուեկշիռին մասին եւ կ'ըսէի թէ ժամանակ է սպունգով սրբելու ամէն բան: Անկէ ի վեր գումարուած խորհրդաժողով մը պարտքերու հարց առաջնորդեց Լօզանի [illegible]: Աստղազարդ Հանրապետութեան մեծ ժողովուրդը պիտի ուզէ՞ նոյնը ընել այդ հարցը որ լեցուն է ժողովուրդներու արիւնով»:

Բազմութիւնը պատասխանեց. — «Ո՛չ»: Մուսոլինի շարունակեց. — Կը մաղթեմ որ ձեր «ոչ»ը անցնի ովկիանոսը եւ խօսի այդ ժողովուրդի սրտին:

Յետոյ խօսեցաւ բուն ճառը.

— Բոլորն ալ կը հարցնեն թէ Իտալիան պիտի մնա՞յ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ: Կը յայտարարեմ թէ պիտի մնայ, մանաւանդ այս պահուն երբ Ազգերու Դաշնակցութիւնը հիւանդ է. պէտք չէ լքել հիւանդները անոր: Բոլոր երկիրները, առ այժմ, պէտք է մնան Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ: Ազգերու Դաշնակցութիւնը չափազանց տիեզերական է: Իր հաստատութիւնները կը կորսնցնեն իրենց արդիւնաւորութիւնը, որքան կ'աւելնայ հեռաւորութիւնը: Անոնք օգտակարութիւն կրնան ունենալ Եւրոպայի համար: Բայց երբ խնդիրը կուգայ Ճապոնի, Արեւելքի կամ Հարաւ. Ամերիկայի, խօսքերը կը մնան խօսք: Եւ համոզուած եմ թէ չորս արեւմտեան մեծ պետութիւններու գործակցութիւնը կը բաւէ հանդարտեցնելու Եւրոպան եւ վերջնականապէս [illegible], պայմանաւ որ ճանչնան մեր արդարացի իրաւունքները: Գերմանիոյ պահանջած հաւասարութեան իրաւունքը արդար է, պէտք է ճանչնալ զայն, եւ որքան շուտ այնքան լաւ: Բայց, միեւնոյն ատեն ճիշդ է որ Գերմանիան չի կրնար վերադինուելու իրաւունք պահանջել, ինչ ձեւով ալ ըլլայ, որքան կը տեւէ զինաթափութեան խորհրդաժողովը: Բայց անգամ մը որ ձախողի զինաթափութեան խորհրդաժողովը, Գերմանիան այլ եւս չի կրնար մնալ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ: Մենք զինաթափութեան խորհրդաժողովին ներկայացանք գրական եւ թանձրացեալ առաջարկներով: Շատեր մեզ ամբաստանեցին թէ [illegible] մտադրութիւններ ունինք. բոլորովին սուտ է: Մենք չենք ուզեր ո՛ր եւ է գերակայութիւն Եւրոպայի մէջ: Մենք դէմ պիտի ըլլանք ո՛ր եւ է գերակայութեան, ինչ որ ալ ըլլայ, մանաւանդ եթէ ան հզօր տիրապետութեան դեր մը պիտի բանէ: Իտալիան կը հետեւի խաղաղասիրական քաղաքականութեան մը, խաղաղութեան մը որ պէտք է վերահաստատէ Եւրոպայի հաւասարակշռութիւնը եւ ծառայէ արդարութեան:

Ինչ կ'ըսէ Թեվֆիք Րիւշտի

Ժընեւէն Պոլիս դառնալով, Թուրքիոյ արտաքին գործոց նախարարը կարգ մը յայտարարութիւններ ըրաւ Անատոլուի գործակալութեան: Ըսաւ թէ մասնաւոր խօսակցութիւններ ունեցաւ Պ. Լիտվինոֆի եւ ուրիշ ներկայացուցիչներու հետ, իրենց երկիրներու վերաբերեալ եւ համաշխարհային խնդիրներու մասին: «Թուրքիան պատրաստ է բոլոր միջոցներով գործակցելու, համաշխարհային խաղաղութիւնը ապահովելու համար: Արդէն այդ նպատակին իրականացման համար էր որ մտանք Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ: Մեզ անգամ ընտրեցին 19 հոգինոց յանձնախումբին որ պաշտօն ունի քննելու չին-ճապոնական վէճը: Այս ընտրութիւնը վստահութեան ապացոյց մըն է մեզի հանդէպ»:

Խօսելով Գերմանիոյ պահանջած հաւասարութեան մասին, Թեվֆիք Րիւշտի ըսաւ թէ գերմանական պահանջը՝ հաւասարութեան եւ ֆրանսական պահանջը՝ ապահովութեան մասին, իրար կը լրացնեն եւ թէ անկարելի չէ հաշտեցնել երկու պահանջները.

Գործավարը խօսեցաւ նաեւ տնտեսական տագնապի մասին եւ շեշտեց թէ պէտք չէ յուսահատիլ:

— Հոլովոյթի շրջան մըն է որ կ'անցրնենք: Հաւասարակշռութիւնը վերահաստատելու համար, պէտք է հաշուեյարդարի ենթարկել անցեալէն ժառանգ մնացած քաղաքական եւ տնտեսական խնդիրները, աւելցնել ազգային եկամուտները եւ ընդարձակել միջազգային փոխանակութիւնները: Ասոր համար ալ, անհրաժեշտ է ճամբայ բանալ վստահութեան եւ վարկի համար: Իմ համոզումով, համաշխարհային տագնապը իր վախճանին կը մօտենայ:

Այս առթիւ, յիշեցուց թէ՝ բաղդատելով միւս բոլոր երկիրներուն հետ, Թուրքիան ամէնէն նուազ կը տառապի տագնապէն...

« ՈՉ ՄԵԾ ԼԱՒԱՏԵՍՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՈՉ ԱԼ ԴԱՌՆ ՅՈՌԵՏԵՍՈՒԹԻՒՆ »

Ծիւմհուրիյէթի Էնկիւրիի թղթակիցը կը հաղորդէ թէ տակաւին ատենն եկած չէ հասած մտածելու տուրքերը թեթեւցնելու եւ հաւասարակշռութեան տուրքը ջնջելու նման ծրագիրներու մասին եւ թէ կարելի չէ նոր պիւտճէի պատրաստութեան ձեռնարկել Դեկտ.էն կամ Յունուարէն առաջ: Ո՞վ է ըսեր որ տուրքերը պիտի թեթեւնան: Որքան անտեղի է ամէն ինչ մութ գոյնով ցոյց տալու յոռետեսութիւնը, նոյնքան ալ վնասակար է անտեղի եւ աւելորդ յոյսեր տածել: Երբ կառավարութիւնը ինք բան մը չըսեր, լաւ չէ անոր հաշւոյն խօսիլ եւ խոստանալ բաներ որ գուցէ չկրնան իրագործուիլ: 1930 եւ 1931 տարիներու Ա. չորս ամիսներու գանձումներուն դէմ՝ յաջորդող ամիսներունը ենթադրուածէն պակաս եղած է, արդիւնք տնտես. տագնապի: Այս է պատճառը որ պիւտճէն 220 միլիոնէն 169ի իջած է:

1930ին մաքսային հասոյթները մօտ 56 միլիոն ոսկի էին, 931ին 43ուկէս եւ 932ին համար ալ 38ուկէս նախատեսուած են: Հաւանաբար յառաջիկայ ամիսներու մէջ տնտես. տագնապէն ազդուին նաեւ շէնքերու, հողային, շահու, կենդանիներու, տագնապի եւ հաւասարակշռութեան տուրքերը եւ մենաշնորհներու հասոյթները: Այս հաւանականութեան դէմ խնայողական միջոցներ փնտռ—

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՄԵԾ ՈԳԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆ

Տէսինի Հ. Յ. Դ. Տան բացման առթիւ

Ինչպէս կ'երեւայ ամենօրեայ յայտարարութենէն, Տէսինի Հ. Յ. Դ. Տան բացումը պիտի կատարուի յառաջիկայ կիրակի, 30 հոկտեմբեր, հովանաւորութեամբ քաղաքապետ Պ. Մալէնի եւ նախագահութեամբ ընկ. Ա. Խատիսեանի: Շատ ճոխ է գեղարուեստական բաժինն ալ, որուն պիտի մասնակցին «Կոմիտաս» երգչախումբը եւ «Արծիւ» նուագախումբը, եւն.

Հանդէսէն յետոյ տեղի պիտի ունենայ մեծ հացկերոյթ մը:

Կ'իմանանք թէ ոչ միայն Լիոնէն, այլ եւ Վիէնէն, Փոն տը Շէրիւէն, Սէն Շամոնէն, Սէնթ Էթիէնէն, Վալանսէն եւ ուրիշ քաղաքներէ բազմաթիւ ընկերներ ներկայ պիտի ըլլան Տան բացման.

Անշուշտ Փարիզէն ալ գացողներ պիտի ըլլան:

Իր տեսակին մէջ առաջին հանդէսն ըլլալով այս, հասկնալի է տիրող ոգեւորութիւնը: Մանաւանդ որ, կարելի եղաւ Տան շինութիւնը լրացնել [illegible]:

Շէնքին մէկ նկարը հրապարակեցինք արդէն: Ուրիշ մը եւս պիտի հրապարակենք առանձին: Առանձին [illegible] վրայ պիտի տպուին այս նկարները, իբրեւ յիշատակ:

Այս առթիւ երէկ ստացանք հետեւեալ թղթակցութիւնը —

ՏԷՍԻՆ, 21 հոկտ.— Հ. Յ. Դ. Նոր Տան բացման թուականը որքան կը մօտենայ, այնքան աւելի խանդավառութիւնն ու ոգեւորութիւնը կ'աւելնայ հասարակութեան մէջ: Ժողովուրդը կը զուարճանայ այս հաստատութեան վրայ, իբրեւ իր սեփական տունը, քանի որ, յետագային պիտի ծառայէ նաեւ զանազան նպատակներու համար:

Միեւնոյն ատեն, կամաւոր նուէրներ սկսած են հասնիլ: Առաջին նուիրատուն եղաւ Կ. Խաչի մասնաճիւղը, որ իր անդամուհիներու անձնական ծախքով —300 ֆրանք— 4 մեթր երկայնութեամբ եւ 3 մեթր լայնութեամբ հայկական եռագոյն մը շինած է, ասեղնագործուած, բացման հանդէսի մէջ նուիրելու համար Հ. Յ. Տան:

Երկրորդը մեծ եւ գնահատելի նուէրն է սրահի բեմին վարագոյրը — 1300 — 1500 ֆրանք արժողութեամբ — հետեւեալ Սեբաստացի հայրենակիցներուն կողմէ. — Եղիա Գապուտաքեանցներ, Կարապետ Գալուստեան, Խաչիկ Գալուստեան, Միհրան Ղազարեան, Պապի Թաշճեան, Տօնիկ Փոլատեան, Քերովբէ Ալբունեան, Գրիգոր Գալուստեան, Վահան Քէշիշեան, Մանուկ Համբարձումեան, Յովհաննէս Լէյլէկեան, Արտաշէս Խորէնեան, Արամ Թիւֆէնքճեան եւ Ոմն Ա.: Բոլորը միանալով կարել տուած են վարագոյրը: Կը լսեմ որ ուրիշներն ալ կը պատրաստուին զանազան նուէրներ տալ իբրեւ յիշատակ:

Ընկ. Սաքոյի նախագահութեամբ կազմուած յանձնախումբը, որուն անդամները ծանօթ են «Յառաջ»ի ընթերցողներուն, տենդագին աշխատանքի լծուած են, որպէսզի բացման հանդէսը հանդիսաւոր եւ աննախընթաց շուքով մը կատարուի: Իբրեւ բանախօսներ ապահովուած են ընկերներ՝ Վ. Փափազեանի, Ռուբէնի, Ա. Ջամալեանի, Կ. Սասունիի մասնակցութիւնը: Նոյնպէս հոգ տարուած է հանդէսին գեղարուեստական բաժինին, ընդհանուր ղեկավարութեամբ ընկ. Սաքօ Յակոբեանի: Հանդէսէն յետոյ, տեղի պիտի ունենայ ընկերա-համակրական հացկերոյթ մը, Լիոնէզի ճաշարանին մէջ, սեղանապետութեամբ ընկ. Խատիսեանի, ստեղծելու համար ջերմ եւ տաքուկ մթնոլորտ մը:

■■■

ՔԱՆԻ ՄԸ ՉԱՓ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐ շաբաթ իրիկուն Սէն Միշէլի մէկ սրճարանը մտնելով, ցոյցեր կատարեցին օտարականներուն դէմ եւ ջարդ ու փշուր ըրին գաւաթները: Ոստիկանութիւնը անմիջապէս ցրուեց այս մոլեռանդ ազգայնականները:

ՄԵՐ ՀԱՅՐԵՆԻՔԷՆ ՆԵՐՍ ԵՒ ԴՈՒՐՍ

ՆԱՀԱՆՋ
ՔԱՅՔԱՅՈՒՄԸ ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ

Մեր նախորդ յօդուածով, թուեցինք հաւաքական տնտեսութիւններու քաղաքական փորձարկութեան մէջ յառաջ եկած լուրջ եւ խոցելի բացերը։

Անհնին գլխաւորը՝ բերքի աստիճանական նուազումը տարուէ տարի, եւ մթերումներու գործադրկումի դէմ գիւղացիներուն (հաւաքական տնտեսութեան անդամ կամ ոչ) ակներեւ չկամութիւնը, ըստ երեւոյթին լայն համեմատութիւններ է առեր։

Եթէ մէկ կողմէ հացի եւ ընդհանրապէս կենսամթերքներու տագնապը — մանաւորապար քաղաքներու մէջ — իրական եւ անվիճելի հետեւանքն է ձախողած քաղաքականութեան, տարբեր իմաստ չունին նոյնպէս տարիէ մը ի վեր խորհրդային կառավարութեան աստիճանական պէճումները, գիւղական քաղաքականութեան մէջ։

Ինչ ալ ըլլայ իրենց կողմէ մէջտեղ նետուած պատճառաբանութիւններն ու լուսաբանութիւնները, ակներեւ ճշմարտութիւն մըն է այլ եւս այն անխուսափ փաստը, որ հաւաքական տնտեսութիւններու միջոցաւ «վերակառուցումի գիւղատնտեսական արդիւնաբերութեան» երազը, այսօր աւելի քան կը մնայ երազ, անիրականալի եւ անհասանելի։

Բռնութեամբ ու հալածանքով համայնավար կուսակցութիւնը անգամ մը եւս անզօր եղաւ լուծելու ընկերային ու տնտեսական այդ կարեւոր խնդիրները։ Ջեւականօրէն յաղթանակած հին գիւղի աւերակներու վրայ, ան տնճրկեր է, չըմեր է հիմա, նոր գիւղի վերակառուցման կարեւոր աշխատանքին առջեւ։ Եթէ բռնութիւնը, Չեկայի յայտնի ու անյայտ սադրանքները, նպաստեցին փշրելու հակառակ ամէն կարգի ընդդիմութեան, միեւնոյն միջոցները անզօր եղան պատրաստելու, հասցնելու նոր պահանջներու համապատասխան աշխատաւորներ, մանաւանդ ղեկավարներ։ Եւ զարմանալի ալ չէ, որ հաւաքական տնտեսութիւններ չհիմնաւորուեցան նոյն իսկ այնպիսի շրջաններու մէջ, որ բացարձակապէս մաքրուած էին կուսակցութեան քաղաքականութեան «թշնամի տարրերէն»։ Որովհետեւ հոն — ինչպէս եւ ամենուրեք — չգտնուեցան բաւարար չափով պատրաստուած ղեկավար ուխառողներ։

Բազմաթիւ հաւաքական տնտեսութիւններ քայքայուեցան՝ յաճախ հաշուական անկանոնութիւններու, ներքին մսխումներու, գեղծումներու եւ կողմնակցութիւններու պատճառով, որոնք բոլորն ալ նկատուեցան իբրեւ բնական հետեւանք կարող ղեկավարներու եւ հաշուակալներու չգոյութեան։

Այս բոլորէն ետք, յիմարութիւն պիտի ըլլար անտարակոյս եւ անքաւելի յանցանք, չխոստովանիլ վաղաժամ փորձի անպատրաստ միջավայրին մէջ։

Հաւաքական տնտեսութիւններուն գաղափարը, անկախ իր տեսական առաւելութիւններէն, կը վերածուէր հաւաքական դժբախտութեան — չըխորհէ երկրի յետամնացութեան։

Զարգացման բարձր աստիճանի հասնող միջավայրի մը մէջ միայն կիրարկելի այս փորձը, կը դառնար աղէտ խորհրդային աշխարհին մէջ, ուր Չեկայի ուժը ի զուր պիտի փորձէր գիտութեան դերը կատարել։

Եւ ահա անխուսափելի նահանջը։

Համատարած հաւաքական տնտեսութիւններու խելագար վազքը 1930-ին երկիրը կ'առաջնորդէր դէպ ի անխուսափելի անիշխանութիւն, երբ Ստալինը պարտք սեպեց սեփական մեղքը բարդել տեղական գործիչներու վրայ, զանոնք ներկայացնելով իբրեւ հեղինակ առեղծուած աղետաւոր կացութեան եւ տալով նահանջի ազդանշանը.

Իր մաքիավելեան՝ խաղը պարտկելու եւ բորբոքած մտքերը հանդարտեցնելու համար, ան հրամանագրեց «համատարածի յետս կոչումը»։ Ան միաժամանակ հրամայեց հաւաքական տնտեսութիւններու կազմակերպման ընթացքին խուսափիլ ամէն տեսակի բռնի միջոցներէ, վարչական միջամտութիւններէ — սկզբունք ունենալով կամաւորութեան սկզբունքը։ Ուրիշ խօսքով, Ստալինը խոստովանելով տեղական առանձնայատուկ պայմանները, իբրեւ կարեւոր ազդակ հաւաքական տնտեսութիւններու կազմաւորման, թելադրեց՝ քարոզչութեամբ ու դաստիարակչական լուրջ աշխատանքով մօտեցնել գիւղացին հաւաքական տնտեսութիւններուն։

Այս ծանօթ շրջանին էր նոյնպէս, երբ ան համաձայնեցաւ ապառ յայտարարեց առանձին տնտեսութիւններու սահմանափակ թիւով անասունները, հաւագիները ինչպէս նաեւ փոքր տարածութեամբ բանջարանոցները։

Այս առաջին նահանջէն ետք, երեւան եկան այս անգամ նոր անկանոնութիւններ, հաւաքական տնտեսութիւններու արտադրութեան մատակարարման եւ հաւաքական տնտեսութեան անդամներու աշխատավարձքի բաժանման գործին մէջ։

Վատնում, գեղծում եւ անարդարութիւն դարձան իրական աղէտներ նոր ձեռնարկին։ Ընդհանուր անհոգութիւնը, դէպ ի համայնացուած գործն ու տնտեսութիւնը կը հասցնէր անսահման հարստութիւն։ Իսկ հաւասարութեան սկզբունքով եկամուտի բաժանումը, կը քաջալերէր ծուլութիւնը եւ կողմնապահութիւնը։

Նոր նահանջ մը նաեւ այս գետնին վրայ ալ, որով կը թելադրուէր անհատական պատասխանատուութիւն, ղեկավարութեան մէջ, իսկ արտադրութեան բաժանումը համաձայն իւրաքանչիւր անդամի իրական աշխատանքին. Շատ աշխատողին շատ՝ քիչ աշխատողին քիչ։

Թողունք դեռ ուրիշ ձեռնարկներ, որոնք երկու տարիէ ի վեր կը կատարուին այս ուղղութեամբ. միշտ ի մնաս իրենց ընդհանուր քաղաքականութեան, փրկելու համար եղածը։

Սակայն բոլոր այս միջոցները չնըպաստեցին հաւաքական տնտեսութիւններու հիմնաւորման եւ մանաւորապար արդիւնաւորման։

Գիւղատնտեսական արտադրութեան պակասը, տնտեսական տագնապը դարձուց սեւական երեւոյթ մը։ Այս տարուան ընթացքին նոր ճիգեր, փրկելու երկիրը սովէն եւ կոլխոզները կամ գիւղը անխուսափելի քայքայումէն։

Գիւղատնտեսական նիւթերու պարտադիր մթերումի քանակը նուազագոյն չափերու հասցնելով՝ կառավարութիւնը եւ կուսակցութիւնը արտօնեցին հաւաքական տնտեսութեան անդամները իրենց ունեցած մթերքը ազատ առեւտուրի հանել քաղաքի շուկան։

Տարիներէ ի վեր ժողովուրդի մէջ արմատացած անվստահութիւնը դէպի նման «ազատութիւններ», ինչպէս նաեւ իրական աղքատութիւնը, ամուլ թողուցին այս նոր մենաշնորհը։

Որով ոչ միայն իրական բարուոքում առաջ չեկաւ կենսամթերքներու շուկային մէջ, այլ եւ կառավարութիւնը նուազեցնելով հանդերձ մթերման իր սակերը, չկրցաւ ատոնք ալ հաւաքել ամբողջութեամբ։

Եւ այսօր, այս բոլորէն ետք, կրկնենք անգամ մըն ալ որ աւելի քան դէչ է երկրի տնտեսական կեանքը, իբրեւ հետեւանք գիւղատնտեսական նիւթերու աննախընթաց նուազութեան։ Կառավարութիւնը անզօր է բաւարարելու իրական պահանջը, մանաւանդ որ այս տարի աւելի քան երբեք զրկուած է կենսամթերքներէ։ Ձախողած մթերումներու ծրագրին մէջ, ան չունի նոյնպէս անհրաժեշտ քանակութեամբ արտածութեան նիւթ, որ չափազանց կարեւոր էր, արտաքին ներածումներ ապահովելու տեսակէտէն

Չկայ նոյնպէս սերմնցու, թէ աշնան եւ թէ գարնան համար։ Խորհրդային կառավարութիւնն ու Համայնավար կուսակցութեան Կեդր. Կոմիտէն միացած հրամանագրով մը կը յայտարարեն այս մասին կորականապէս («Նոր Հայաստան», սեպտ. 26)։ Որով անխուսափելի տագնապ մըն ալ կը ծագի սերմնցուի համար այս նոր կարգադրութենէն։

Հիմա խնդիր է թէ ո՞րքէ եւ ի՞նչ միջոցով պիտի ապահովուի ցանքը, առանց կառավարութեան սերմնցուին

Կարելի է համարձակօրէն ըսել, որ գալիք տարի ցանքի տեսակէտէն խորհրդային բովանդակ երկիրը պիտի հանդիպի անօրինակ դժուարութիւններու

Ամփոփելով այս ամէնը, կը տեսնենք պարզ ու յստակ գոյներով՝ ո՛չ միայն ձախողումը հաւաքական տնտեսութիւններու ձեռնարկին, այլ եւ նոր եւ աննախընթաց տագնապ մը։

Իբրեւ վերջին ճիգ փրկելու համար հաւաքական տնտեսութիւնները վերջին փլուզումէ, վերջերս հրապարակ է նետուած նոր կարգախօս մը — «Լրացուցիչ տնտեսութիւն կոլխոզնիկներին»

Մեր լեզուով՝ հաւաքական տնտեսութեան անդամները՝ հաւաքական տնտեսութիւններէ դուրս պէտք է ունենան իրենց մասնակի տնտեսութիւնը։ Մինչեւ հիմա այս ուղղութեան դէմ պայքարելով, այսօր իրենք է որ անհրաժեշտութիւն ցոյց կու տան, քանի որ հաւաքական տնտեսութիւնները իրենց բոլոր «առաւելութիւններով» չեն կրնար ապահովել գիւղացիի տարրական ապրուստը.

Ս. ԹԱԹՈՒԼ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ ՁԶԳՁՆԼ

ԲԱԺՆԵԳԻՐՆԵՐՈՒ ՎՃԱՐՈՒՄԸ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ԳԱՂԱՓԱՐԸ
ԵՒ Յ. Դ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱԴԻՐՆԵՐԸ

Բ

Լեւոն Սարգսեանը եւ Յ. Սաղաթէլեանը կարծում էին, որ գործի սկսելուց առաջ պէտք է ուսումնասիրել Տաճկահայաստանը։ Եւ մինչ Կ. Խատիսեանի խմբակը առաջարկում էր, թէ պէտք է որքան կարելի է մեծ չէթէյական խումբեր ուղարկել Տաճկաստան, սահմանի գաւառներից եւ ապստամբեցնել տաճկահայութիւնը, մեր («Ուժնիէ Նամերաւների») խմբակը առաջարկում էր անձամբ անցնել Երկիր, գիտնալ տաճկահայութիւնը եւ, երբ նա պատրաստ կը լինի, բարձրացնել ընդհանուր ապստամբութիւն՝ միեւնոյն ժամանակ գրաւել Քիւրտերը մեր կողմը։ Այս հնարաւոր էր համարում, ինչպէս հաւատացնում էին մեզ մեր սուրհանդակները, որոնք եկել էին Երզնկացի Քեռիի (*) կողմից։ Ի միջի այլոց, այս Քեռիի հետ տեսնուել էր Ն'ւ Բաբաեղ Մելիք-Գրիգորեանը։

Այս հասկացողութիւնների տարբերութիւնը եւ վէճերը ահագին ժամանակ եւ եռանդ էին խլում մեզնից եւ պարզ ապացոյց էին՝ որ մենք դեռ բաւականաչափ պատրաստուած ու փորձուած յեղափոխական գործիչներ չէինք։ Մինչեւ այդ մենք ծրագիր, նոյն իսկ ծրագրի ուրուագիծ չունէինք. Խարխափում էինք մթութեան մէջ։

Տաճկահայերի ազատագրումը մեր մտայնութեան մէջ նշանակում էր Տաճկահայաստանի անկախութիւն։ Այսքանը պարզ էր եւ անվիճելի թէ՛ ինձ, թէ՛ Կ. Խատիսեանի եւ թէ՛ Լ. Սարգսեանի համար։ Մնացած հարցերի մէջ ոչ միայն միմեանց չէինք հասկանում, այլ նոյն իսկ խմբակներն իրենք իրենց անելիքների մասին յստակ գաղափար չունէին։

Որպէս զի պարզ լինի մեր այն ժամանակուան հոգեբանութիւնը եւ մտայնութիւնը, պէտք է աչքի առաջ ունենալ, որ մենք դեռ շատ երիտասարդ էինք եւ անփորձ, իսկ մեր ժողովրդի կեանքը, պայմանները, անկերպարան վիճակը, ամփոփապէս քշում էին մեզ դէպ ի անմիջական պայքար, դէպ ի անկախութիւն, որ միակ միջոցն էր մեզ կորուստից փրկելու։

Այսպէս էինք մենք հասկանում եւ զգում մեր ոգեւորուած անհամբերութեան մէջ։

Մենք ուզում էինք, որ հայ ժողովուրդը ազատ ապրի իր երկրին մէջ, տէր լինի իր հայրենիքին, իր կեանքին, իր աշխատանքին, իր ընտանիքին... Մենք չէինք հանդուրժէր, որ մէկը մեր այդ իրաւացի պահանջները համարէր երազ կամ նոյն իսկ հեռաւոր նպատակ։ Ինչպէս։ Չէ՞ որ մենք պատրաստ էինք մեր կեանքերը տալու. էլ ի՞նչը կարող էր արգելք լինել մեր նպատակին հասնելու։ Արդարութիւնը մեր կողմն էր եւ յեղափոխութեան փոթորկի յաղթանակը առ առաւելն մի քանի տարիների հարց էր մեզ թւում։ Դրա համար հարկաւոր էր միայն միմեանց հասկանալ, գործունէութեան ծրագիր մշակել եւ համերաշխ գործել։

Մեր խմբակը յանձնարարել էր ինձ՝ ինչպէս էլ լինէր միացնել Քրիստափորին մեր խմբակին։ Ես լինում էի Քրիստափորի մօտ ամէն օր եւ անընդհատ աշխատում էի համոզել նրան միանալու մեզ։ Քրիստափորը, ոչ մերժում էր, ոչ համաձայնւում։ Նա կորուէ կերպով չէր արտայայտում միտքը, բայց ես հասկանում էի, որ նա ներքին համակրանքով եւ իր անցեալով կապուած էր Նարոդովոլցիների հետ եւ նրան դժուար էր կտրել իր կապերը վերջինների հետ։ Վերջապէս այդ բեկումը կատարուեց նրա մէջ, երբ նա համոզուեց, որ մենք լուրջ լծուել ենք աշխատանքի եւ երբ մանաւանդ նրա համար պարզուեց, որ 150 հոգիից զինուած խումբ կայ պատրաստ՝ անցնելու սահմանը Սարգիս Կուկունեանի առաջնորդութեամբ (**)։

Քրիստափորը իբրեւ 7—8 տարուան Նարոդովոլեց՝ արդէն փորձուած յեղափոխական էր եւ, որքան էլ օտար լինէին նրա մէջ մեզ համար Նարոդովոլցիների ազգային եւ ընկերվարական սրամադրութիւնները, այնուամենայնիւ, նրա փորձառութիւնը մեր ապագայ գործունէութեան յաջողութեան անհրաժեշտ գրաւականն էր։ Եւ նա իրօք խելօք էր, հեռատես, անսպառ եռանդի տէր ու թէեւ մի փոքր դանդաղ էր իւրացնում որ եւ է երեւոյթի կամ գրութեան էութիւնը, բայց իւրացնելուց յետոյ տասը հաշուով կայացնում էր վճիռ եւ աշխատում այդ վճիռը իրագործել ամենայն հետեւողականութեամբ (***)։ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը անպայման նրա ծրագրած, մշակած եւ [illegible] հիմքերի վրայ դրած գործն է։ Բացի գաղափարից, որ հայ ժողովուրդը իւրացրեց պատմական դաժան դէպքերի հարկադրանքի տակ, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իր բարեմասնութիւնների մեծագոյն մասը ստացել էր Քրիստափորից։ Յեղափոխական բարքերի մաքրութիւն, խոհեմութիւն եւ անվերապահ նուիրուածութիւն, — ահա նորանք Քրիստափորի ներշնչումներն էին (****)։

Քրիստափորի մեր խմբակին միանալու օրից բոլորովին փոխուեց մթնոլորտը։ Կարծես մեզ պատող մշուշը փարատուեց, եւ մենք աւելի որոշակի կերպով հասկացանք մեր անելիքների լրջութիւնը, դժուարութիւնը եւ պատասխանատուութիւնը։ Եւ զարմանալին այն է, որ այդ՝ ոչ միայն մեզ չթուլացրեց, չյուսահատեցրեց, այլ աւելի եւս եռանդով կապեց գործին եւ բարձր ինքնագնահատում ներշնչեց

ՏԱՐԱԳԻՐ

(*) Որին տաճիկ կառավարութիւնը յետագայում կախաղան բարձրացրեց եւ որի մասին կուսակցական գրականութեան մէջ անգամ դժբախտաբար ոչ մի յիշատակութիւն ես չեմ կարդացել։ Տ.

(**) Այդ միջոցին մեր խմբի փոխյարաբերութիւնները Կ. Խատիսեանի խմբի հետ այնքան մտերիմ էին, որ Կուկունեանի մարտական խմբի գործը մենք համարում էինք ընդհանուր։ Տ.

(***) Այսպէս էր եւ Ռոստոմը մօտաւորապէս։ Տ.

(****) Հ.Յ.Դաշնակցութեան անդրանիկ ընդհանուր ժողովի հաստատած ծրագրի «Կազմակերպութիւն» վերտառութեան մէջ ասուած է, «Դաշնակցութիւնը անցեալի փորձէն համոզուած է, թէ յեղափոխական գործին մէջ իրաւունքի եւ պահանջի խնդիր չի կրնար ըլլալ, այլ միմիայն բարոյական պարտաւորութեան ու բաւարարութեան խնդիր»։ Քրիստափորը յաճախ այս հրահանգը յիշեցրնում էր կուսակցականներին։ Տ.

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԻՆՉՊԷՍ ՊԻՏԻ ՋՏՈՒԻ ԼԵԶՈՒՆ

Թուրք լեզուի բարեկարգման յանձնաժողովը զեկոյց մը հրատարակեց որ կ'ըսէ. — Թուրք լեզուական անդրանիկ համաժողովը հետեւեալ որոշումները տուաւ եւ պաշտօն յանձնեց Թուրք լեզուին բարեկարգման յանձնաժողովին գործադրել զանոնք —

1— Թուրք լեզուն դարձնել ազգային մշակոյթը կատարելապէս արտայայտելու կարող միջոցի մը եւ կատարելագործել զայն աստիճան որ պատշաճի արդի քաղաքակրթութեան պահանջներուն։

2— Այս նպատակով, գրաւոր լեզուէն վտարել բոլոր այն տարրերը որ օտար են Թուրքերէնին, վերջ տալ լեզուին մէջ երկուութեան։ Մէկ խօսքով ստեղծել ազգային լեզու մը, որուն էական մասերը ըլլան զուտ Թուրքերէն։

3— Իրագործելու համար այս գործը՝

Ա. Զատորոշել Թուրքերէնի բառարան մը, ընդարձակ ծրագրով ուսումնասիրութիւններ կատարէ նաեւ Ուսումնասիրել գրչագիրներ եւ ժողովրդական բառբառը, պատրաստել նաեւ բառարան մը՝ որ պարունակէ այժմ խօսուող գաւառաբարբառներու բառերը։

Բ. Կազմել Թուրքերէնի Քերականութիւնը եւ Համաձայնութիւնը, մէջ տեղ հանելով Թուրք լեզուին կերտականոնները։

Գ. Որոշապէս հաստատել գիտական լեզուին բառացանկը, արեւմտեան, եւ է լեզուի հաւասար աստիճանով, որոշ, յստակ, վճիռ կերպով մը, այնպէս որ կարենայ բացատրել արեւմտեան լեզուներով արտայայտուած ամէնէն նրբին գաղափարները.

Դ. Այս աշխատութիւնները կատարել, չմոռնալով կարելի եղածին չափ գեղեցիկ եւ ներդաշնակ լեզու մը յառաջ բերելու սկզբունքը։

Յանձնաժողովը զգալով իր ստանձնած պարտականութեանց ծանրութիւնը, աջակցութիւն կը խնդրէ բոլոր գիւղերու եւ քաղաքներու բնակիչներէն։

ԴՐԱՄԸ ՔԱՐԻ ԿԸ ՓՈԽՈՒԻ

Շինութիւնները սահմանափակելու մասին հրաման մը կայ կառավարական շրջանակներուն մէջ, նկատելով որ այս գործին կը զոհուի երկրին դրամագլուխին կարեւոր մէկ մասը։ Այսպէս, ներքին գործավարութեան հրահանգով, քաղաքապետութիւնը քննութիւն կը կատարէ Պոլսոյ մէջ շինուած ափարթմաններու մասին, մանաւորապար ճշդելու համար թէ ի՞նչ ծախք կատարուած է անոնց համար եւ ի՞նչ կ'արժեն շինուածները։

Կատարուած քննութեանց համաձայն, 1929ին 124 ափարթման շինուած է, մինչդեռ 1930ի մէջ այս թիւը գրեթէ կրկնապատկուած է 224 ափարթմաններ շինուած ըլլալով։ Այս ափարթմաններէն 199 հատը թերայ

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Երբ խօսուն շարժանկարը տարածուեցաւ ամէն երկիր, շատեր կարծեցին որ թատրոնը հոգեվարք է եւ շատեր ալ արդէն մեռած նկատեցին։ Մինչդեռ խօսուն շարժանկարն է որ եղաւ առաջին փրկիչը իսկական եւ գեղեցիկ թատրոնին.

Շատ հաւանական է որ շարժանկարը առժամապէս մեծ հարուած տայ թատրոնին, անոր թեթեւ եւ անարուեստ մասին, այսինքն վօտըվիլին կամ Միւզիք Հոլին։ Մինչդեռ անոր կենսունակ եւ հիմնական մասը ազատագրուեցաւ եւ հետզհետէ պիտի մաքրագործուի եւ բիւրեղանայ այն տարրերէն՝ որոնք վերջին կէս դարու շրջանին, մանաւանդ պատերազմէն վերջ՝ կազմեցին թատրոնին գլխաւոր արտադրութիւնները։

Անշուշտ պիտի գտնուին շատ մը թատրոններ կամ փոխուին սինէմայի եւ տասնի տեղ պիտի ըլլան հազիւ երկու բեմ, սակայն գեղարուեստական արժէքաւոր գործեր պիտի լսենք ու տեսնենք։ Այն ատեն թատրոնը իր իսկական դերին մէջ պիտի ըլլայ, պիտի ազնուացնէ եւ մտածել պիտի տայ, փոխանակ տարտամ հաճոյքի մը խաբուսիկ պահերը շնորհելու, առանց խորունկ ապրումներու եւ ցնցող զգայականութեանց։

Եղաւ շրջան մը որ «թատերական ճարտարապետութեան» մը կար, թերեւս աւելի վերջ միայն «թատրոն» մը ունենանք, բառին բազմապատկեալ եւ գեղարուեստական իմաստով։

Անոնք որ կը կարծեն թէ խօսուն շարժանկարը կրնայ մեռցնել թատրոնը, չեն ըմբռնած այս երկու արուեստներուն խորունկ տարբերութիւնը։ Ճիշդ է որ յաճախ իրար կը լրացնեն, բայց իրենց արտայայտութեանց եւ տպաւորութեանց մէջ հակադրութեան այնպիսի տարբերակ կան որ չենք կրնար մէկը միւսին հետ նոյնիսկ բաղդատել։ Տարբեր հարց որ իրարմէ կ'առնեն գրեթէ միշտ իրենց գոյութեան եւ կենսունակութեան առաղձները, եթէ այսպէս կարելի է ըսել, սակայն եթէ ճարտարօրէն չգործածուին անոնք՝ կրնան հակառակ արդիւնք տալ եւ խաթարել իւրաքանչիւրին էական արժէքը եւ դերը։

Թատրոնին մէջ, այսինքն բեմին վրայ, գործողութիւնը կը տարուի բառերով եւ խօսակցութեամբ, մնացած մասերը՝ այսինքն դերասանին ուիր դիմախաղը, պատկերները, լոյսը, հագուստները, նուագը կամ պարը որքան որ համադրութեան մը մասը կը կազմեն, սակայն երկրորդական կը մնան յաջողութեան քով։ Մինչդեռ շարժանկարին մէջ, նոյն իսկ խօսուն շարժանկարին մէջ, առաջին դերը կը կատարէ պատկերը։ Խօսակցութեան մասը տիրական չէ ունկնդիրին համար։

Թատերական սրահին մէջ հանդիսականները վկայի պաշտօնը կը կատարեն, մինչդեռ շարժանկարին մէջ գործիքն է որ այդ դերը ստանձնած է։ Պատկերներու տատանութիւնը միտքը կը ցրուէ, երեւակայութիւնը կը խաթարուի.

Շարժանկարը լուսանկարի պէս կեանքը կու տայ։ Թատրոնը խօսացած հում նիւթ է որ ուժգնօրէն կրնար եփիլ ամէնուն ալ ուղեղին մէջ։ Շարժանկարին նիւթը աւելի կարճ է, սակայն թատերական գործէ մը աւելի կ'ընդարձակուի եւ ունկնդիրին տպաւորութիւնը կը խճողէ, կը հրմշտկէ եւ հակառակը կը դարձնէ։

Շարժանկարը թէ գիւղական եղաններու եւ թէ ծայր աստիճան իրապաշտ պատկերներու այլակերպ խառնուրդն է, որ տակաւին իր հունը չէ գտած, մինչդեռ թատրոնը բարձրագոյն արուեստի մը համադրութիւնն է։

Արուեստի գործի մը մէջ երեւակայութիւնը միշտ մեծ դեր կը կատարէ, այն երեւակայութիւնը որ վառուած է խորունկ դառաւորումի մը յաճախանքէն։ Դժբախտաբար տակաւին շարժանկարին մէջ երեւակայութիւնը գործողութեան մը ազդակը չէ դարձած։ Վէպին մէջ հեղինակը կը նկարագրէ, կը վճռէ, կը ճառէ, կը վերլուծէ, կը մեկնաբանէ ու կը սահմանաւորէ։ Թատրոնին մէջ ճակատագրային հմայքով մը ապրող մտածումներու եւ խոր զգայականութեան բաղը կայ որ կը վերապրի ուժգնօրէն, երբ բեմ կ'ելլէ ու կը կենդանանայ անվերջ իրանդաւորումներով, մինչդեռ շարժանկարին մէջ կեանքը իրական պատկերներու նման — այն որ կ'ապրինք ամէն վայրկեան — կը լուսանկարուի. այո՛, գեղեցկօրէն բայց ոչ արուեստով։ Դերասանը մեզի պէս կը քալէ, կ'երթայ, կը խօսի, բայց չի գործեր երեւակայութեան մէջ ու չի ստեղծեր մեր երեւակայութեան մէջ։ Թերեւս այդ է պատճառը որ շարժանկարին մէջ տակաւին հիմնական տիպարներ չեն ստեղծուած եւ ոչ ալ ցնցող գաղափարականութիւն մը արտադրուած։

Թատրոնը տարբալուծարանէ շարժանկարին եւ թերեւս դրական ուրիշ սեռերու եւ անոնց համադրութիւնը միեւնոյն ատեն։ Չեմ վախնար ըսելու որ թատրոնը մեծագոյն արուեստն է։

Շարժանկարին մէջ, եթէ նոյն իսկ բնագիրը մեծ արժէք ունենայ, դերակատարները կը խաղան մէկ անգամ միայն, առաջուց կարգադրուած ձեւականութեամբ եւ մեկնումին չի յաջորդեր որ եւ է ստեղծագործ այլափոխութիւն, նայած խաղացողին այլազան հոգեփոխութեան եւ յարաշարժ տպաւորականութեան։ Մինչդեռ բեմին վրայ բնագրին յաւիտենական արձագանգները կը բազմանան կը վերածնին. ճիշդ ատոր համար է որ հաճոյքով կը լսենք բազմաթիւ անգամներ թատերական գործ մը՝ բայց ոչ շարժանկարի ժապաւէն մը, նոյն իսկ եթէ ան յաջողագոյնը եղած ըլլայ։

Թատերական գրուածք մը կը վերախաղան տարբեր դերասաններով եւ պատկերներով ու կը թարմանան, որովհետեւ հոգւոյ մը պէս կը վերածնի, կ'ուռճանայ, մինչդեռ շարժանկարը երբ կը հիննայ, կը նմանի ուրուականի մը։

Կայ նաեւ մարդկային ձայնը, ողբերգին կոչ մը, ցաւատանջ յուզում մը կամ քրքիջը։ Եւ այս ամէնը ունկնդիրին համար մեծ նշանակութիւն ունին, արուեստին մաս կը կազմեն եւ կեանքն իսկ են.

Սակայն շարժանկարը անոնք եւ կուլներ կը վերապահէ մեզի պէտք է մտէն հետեւինք անոր վերելքին՝ որպէս անշատ արուեստ։

ՀՐԱՉ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ

...ն էր, 25 հատն ալ ուրիշ գանա... Թաղերու մէջ: Յաջորդ տարիներ... չինութիւնները աւելի շատ են: ...նեղած է որ 1930ի ափարթման... ...իւ նըսրաքանչիւրը միջին նաւուով ...2000 ենթադրելով, մէկ տարուան ... մօտ միլիոն ոսկիի շինութիւն է... Շինուած ափարթմաններուն ... որ 70—80 հազար ոսկիով գըլ... ...եղած են: Կը նշանակէ որ, 1929էն ... այսօր անհաշիւ դրամ քար ու ...ոի փոխուած է:

...կարծուի որ քաղաքապետու... ...նութեանց արդիւնքը գործա... ...թեան հաղորդուելէ վերջ, մի... ...ձեռք պիտի առնուին այս ...ումին առաջքը առնելու համար:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ելեկտրաշինութիւն

— :-: —

...ելով Ասիա Անանեանի փոքրիկ ...ութիւններէն, ներկայա... ...էինք այն ծրագիրները, որ մը... ...ած են հիմնելու համար կարգ մը ...ելեկտրակայաններ, ելեկտրական ...թելու նպատակով Հայաս... ...ի, շնորհիւ երկրին ջրային հարս... ...թեանց օգտագործման:

...անգամ կը ներկայացնենք նոյն ...րներուն կարեւոր մէկ մասն ալ: ...Գերեպ—Զայի ելեկտրակայա... ...շինութիւնը երկու հերթով. Այս ...անը պիտի հայթայթէ 75,000 քի... ...ուժ. Ըստ ծրագրի, Գերեպ-... ...կայանին առաջին հերթի կա... ...ումը կ'աւարտի 1936ին:

...նչքան կարեւոր է շինութիւնը ...ջայի ելեկտրակայանին, որ պի... ...իմնուի երկու հերթով եւ պիտի ...այթէ 96,000 քիլովաթ ուժ: Ա... ...հերթի աշխատանքները կ'ա... ...ին 1936ին:

...զարջայի հարցը մասնաւոր ու... ...թիւն կը գրաւէ անոր համար, ...ախանի շրջանը, շնորհիւ երկրին ...թեան, շուրջ կը մնայ Անդր... ...եան փուլէն: Հետեւաբար ...անի պղինձի արդիւնաբերութիւ... ...կը կապուի ուղղակի Բազարջայի ...ին հետ: Այդ կայանն է, որ պի... ...արդիւնաբերութեան պիտի հայ... ...թէ ելեկտրական գլխաւոր ուժը:

...ելեկտրաշինութեան Հայաստան... ...ծրագիրը կը թուէ նաեւ քանի մը ...տնտեսական նշանակութիւն ու... ...ելեկտրակայաններ ալ, որ պի... ...շինուին Մարտունիի, Բասարգե... ...Շամշադինի, Ղուրդուղուլաւի, ...գիւղի մէջ:

...րլեցնելով, ըստ Հայաստանի ե... ...շինութեան ծրագիրներուն, ա... ...հնգամեակին հիմնուած եւ երկ... ...հնգամեակին հիմնուելիք ելեկ... ...կայանները 1937ին պիտի կրնան ...թել 584,000 քիլովաթ-ժամ, որ ...տանի ժողովրդային տնտեսու... ...պիտի տայ 2700 միլիոն քիլո... ...ժամ ուժ:

...տեղ պէտք է յայտնել թէ այս ...ները դեռ չեն սպառեր Հայաս... ...ջրային հարստութիւնները, որ ...ելեկտրական ուժ տալ: Օրինա... ...մար, դեռ ուսումնասիրուած չեն ...տանի կարգ մը գետերը,— ա... ...եան եւ արեւելեան Արփաչայե... Աղստաֆինկան, Կամբինկան, Վէ... ...: Ուսումնասիրուած չէ նոյն... Արաքսի օգտագործման հարցը, ...:

Ինքնաշարժի մրցում Թիֆլիզէն Երեւան

Այս ամառ Վրաստանի «Դինամօ» ընկերութիւնը ինքնաշարժի մրցումը կազմակերպած էր Թիֆլիզէն Երեւան: Ինքնաշարժի այս մրցման կը մասնակցէին 9 կառքեր,— 3ը ինքնաշարժ հեծելանիւ, 5ը մարդատար ինքնաշարժ, 1ը բեռնատար ինքնաշարժ (Ֆորտ): Մրցումին կը մասնակցէին 30 հոգի, 3ը կին (մեքենավար):

Մրցորդները կը պատմեն թէ ծանր դժուարութիւններու հանդիպած են ճամբաներու խորտուբորտութեան, կառքերու մեքենաներուն անկանոնութեան, մեքենավարներու անփորձութեան պատճառով: Մրցորդները կը յուսային Թիֆլիզէն Երեւան հեռաւորութիւնը կտրել մէկուկէս օրուան մէջ, չյաջողեցան նախ անոր համար որ ճամբուն առաջին 80 քիլոմեթրը գէշ վիճակի մէջ էր, եւ յետոյ տեղատարափ անձրեւին պատճառով աւելի եւս անանցանելի դարձած էր: Ամբողջ գիշեր մը, մրցորդները մեծ նեղութեանց կ'ենթարկուին ցեխին, փոսերուն, ջուրին կազմած առուներուն պատճառով: 36 ժամ անընդհատ, առանց պահ մը քնանալու կամ հանգչելու, մրցորդները չեն բաժնուած կառքին ղեկէն.

Մրցորդները կը պատմեն թէ իրենց վրայ հիանալի տպաւորութիւն թողուցին Հայաստանի ճամբաները: Ղարաքիլիսայի, Դիլիջանի, Ելենովկայի հիանալի բնութիւնը, ինչպէս նաեւ ժապաւէնի պէս հարթ ու հաւասար խճուղիները, գոհունակութիւն պատճառեցին մրցորդներուն:

Մրցորդները, Ելենովկա հասնելով, պահ մը կ'այցելեն Սեւանայ կղզին, ու յետոյ կը սուրան դէպի Երեւան, բոլորն ալ ժիր եւ առողջ:

Երեւանի մէջ կը մնան խորոգելու համար կառքերը եւ անմիջապէս կը վերադառնան Թիֆլիզ:

Հայաստանի «Դինամօ» ընկերութիւնն ալ, փոխադարձաբար, մտադիր է կազմակերպել ինքնաշարժի նման մրցում մը Երեւանէն Թիֆլիզ ու Թիֆլիզէն Երեւան:

ԴՊՐՈՑԱՍԵՐԻ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶՆԵՐԸ

Դպրոցասէր Տիկնանց ընկերութիւնն՝ ի գիտութիւն յարգոյ հասարակութեան կը հաղորդէ թէ գաղութին կրթական գործին աւելի լայն սահմաններու մէջ ծառայելու պատրաստակամութեամբ, ներկայ դպրոցական տարեշրջանին սկիզբը Փորթ տ'Իթալիի եւ Վէնսէնի մէջ հաստատեց հայերէնի դասընթացքներ, (Հինգշաբթի եւ Կիրակի օրերը): Ըստ առաջնոյն կը պահպանէ Տրանքինեանի մանկապարտէզ-նախակրթարանը:

Ընկերութիւնս պիտի հաստատէ մանկապարտէզներ նաեւ ուրիշ վայրերու մէջ, հետզհետէ որ իր միջոցները ներեն:

Իր շրջանաւարտուհիները ուսուցչական պաշտօնի հրաւիրուած են Մարսէյլի Սէն Ք'Անթուանի եւ Թօմոնի հոգաբարձութիւններուն, ինչպէս նաեւ Արնուվիլ-լէ-Կոնէսի Աբարատ ընկերութեան կողմէ:

Նոյնպէս շրջանաւարտուհիները ըստ առաջնոյն կը շարունակեն պաշտօնավարել Հ. Բ. Ը. Միութեան Փարիզի հայերէնի դասընթացքին մէջ:

(Կնիք)

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

«Դաշնակցութեան Օր»ը Սէն-Ժէրոմի մէջ

— :-: —

ՄԱՐՍԷՅԼ. (Սեփ. Թղթ.).— Այս տարի Սէն-Ժէրոմ եւս տօնեց «Դաշնակցութեան Օր»ը: Հակառակ տեղին անյարմարութեան, կոկիկ բազմութեամբ մը լեցուած էր համեստ սրահը:

Բացումը կատարուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով, զոր նուագեց Գ. Կ. Փօզաճեան: Յետոյ հանդիսականները վայրկեան մը լուռ ու յոտնկայս յարգեցին յիշատակը այն մեծ հերոսներուն, որոնք նահատակուած էին ազատագրութեան ճամբուն վըրայ.

Օրուան նախագահ ընկեր Ս. Միլիտոնեանի բացման խօսքէն վերջ, կարդաց Երիմեան Հայրիկի «Դրախտի ընտանիք»էն հատուած մը, «ընտանիք» բառը փոխարինելով «Դաշնակցութեան» եւ Դաշնակցութիւնը նկատելով հայ ժողովուրդի մեծ ընտանիքը: Քանի մը հատուածներ.—

«Ամենայն Թագաւորութիւն բաժանեալ՝ կործանի. եւ տուն բաժանեալ՝ աւերի»:

«Ժողովուրդներ եւ ազգեր միայն հացով չեն ապրիր, Թագաւորութեամբ եւ բանակներու զօրութեամբ չեն բարձրանար, այլ առաւել՝ բարոյական կեանքով եւ այդ կեանքը տուողը Դաշնակցութիւնն է»:

«Ժողովուրդը եթէ յառաջդիմէ, իր առաջին քայլը ընտանիքէն եւ ապա Դաշնակցութենէն կ'առնէ»:

«Հայ ժողովուրդը եթէ կը զօրանայ, իր ոյժն ու բազուկը Դաշնակցութիւնն է»:

«Եթէ ժողովուրդը իր հայրենի ժառանգութիւն, հաւատ, դպրոց եւ ազգութիւն անեղծ պահել կ'ուզէ, ամէնէն մեծ ու սրբազան խորանը Դաշնակցութիւնն է»:

Այս ընթերցումէն վերջ Օր. Առաքելեան յաջողութեամբ արտասանեց Վ. Հիւկոյի «Մեծ մայրը»: Ինչպէս միշտ այս անգամ եւս Գ. Հ. Համբարձումեան ջութակով եւ Յ. Թումանեանի հայրենաշունչ արտասանութիւններով արժանացաւ ծափերու.

Օր. Ե. Անտոնեան արտասանեց Եղիշէ Չարենցի «Հայաստանը», իր բնական շարժումներն ու արտայայտութիւնները ուշագրաւ էին, բաղդատելով իր փոքր տարիքին հետ: Գ. Գ. Խոզեան արտասանեց ֆրանսերէն գեղեցիկ կտոր մը:

Վերջին արտասանութիւնը ըրաւ ընկեր Յ. Էջմէջեան, կտոր մը Ահարոնի բանաստեղծութիւններէն, որուն մէջ կը պատկերանան հայ գիւղին ոգին, տառապանքն ու վրէժը միանգամայն:

Յետոյ խօսք առաւ օրուան բանախօսը, ընկ. Վ. Փափազեան խօսելով մէկ ժամ, ընկերը պարզեց ծագումն ու յառաջխաղացումը հայ յեղափոխութեան, օրինակներով ցոյց տուաւ Թրքական ու ռուսական բռնապետութեան տակ ճնշուած ժողովուրդի բնական ձգտումները ու այդ բնական պահանջներէն ծնունդ առած Հ. Յ. Դաշնակցութեան գործերը: Ու եզրակացնելով ըսաւ.

— «Քանի որ Դաշնակցութիւնը ծնունդն է հայ ժողովուրդին եւ քանի որ հայ ժողովուրդը կայ ու կը մնայ, Դաշնակցութիւնը եւս պիտի մնայ անոր կողքին. Թափառելով ու տառապելով անոր հետ, մերթ զուարթ եւ համբերող, մերթ խիզախ ու անխոնջ, վրիժառու»:

Ամբողջ հանդէսի տեւողութեան Գ. Կ. Փօզաճեանի ջութակը կ'ոգեւորէր մթնոլորտը:

Ընկեր Վ. Փափազեանի այդքան պարզ ու բովանդակալից բանախօսութենէն վերջ, նոյնքան հաճելի էր այս նուագը:

Թղթակից

Սէն-Ժէրոմի «Վրէժ» խումբը շնորհակալութիւն կը յայտնէ Գ. Գ. Կ. Փօզաճեանի, Հ. Համբարձումեանի, Գ. Խոզեանի, Օրիորդներ Առաքելեանի եւ Ե. Անտոնեանի, որոնք արտասանութիւններով, նուագածութեամբ եւ մեներգներով իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերին «Դաշնակցութեան Օր»ուան տօնին:

Սէն-Ժէրոմի «Վրէժ» խումբ

Գ. ՆՈՐԱՏՈՒՆԿԵԱՆԻ 80 ԱՄԵԱԿԸ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Կեդր. Վարչ. Ժողովը, որոշած է իր նախագահին, Գ. Գաբրիէլ Նորատունկեանի Ութսունամեակը տօնել Նոյ. 6ին:

Գ. Գ. Նորատունկեան, խորապէս զգածուած մեծարանքի այս յայտին նախաձեռնութենէն, փափաք յայտնած է որ ներկայ պայմաններուն մէջ պարզօրէն տեղի ունենայ առաջարկուած հանդիսակատարութիւնը: Հետեւաբար, Կեդր. Վարչ. Ժողովը յարմար նկատած է յարգանքի այս պարտականութիւնը կատարել Փարիզի մէջ պատուոյ թէյասեղանի մը շուրջ, հրաւէր ուղղելով բոլոր հայրենակիցներուն որ մասնակցին այդ հանդիսաւոր արտայայտութեան, անձամբ ներկայ գտնուելով Նոյեմբեր 6ին, ժամը 4ին, Ledoyen սրահը, Champs-Élysée, եւ կամ իրենց շնորհաւորագիրը ուղղելով Հ. Բ. Ը. Միութեան, 11, Square Alboni (հեռագրական հասցէ՝ Uniongab, Paris):

Կարգադիր Յանձնախումբը նշանակած է արդէն բանախօսները եւ պաշտօնած է արուեստագէտներու մասնակցութիւնը:

ԾԱՆՕԹ.— Թէյասեղանին մասնակցութեան գինը 15 ֆրանք ըլլալով, սոյն ծանուցմանը ներկայ գտնուիլ փափաքողներէն կը խնդրուի նախապէս եւ առ առաւելն մինչեւ Հոկտեմբեր 31 տոմսակ ստանալ, դիմելով Հ. Բ. Ը. Միութեան կեդրոնատեղին, եւ կամ Հայոց եկեղեցին. 15, ժան-կուժօն:

«ՄՆԱՑՈՐԴԱՑ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Անոնք որոնք չեն ստացած մինչեւ 512րդ էջին վերջը (պրակ 16րդ), տեղեկացնեն անպայման Ծառաջին:

Կը խնդրուի բոլոր բաժանորդներէն որ անյապաղ փոխադրեն իրենց անվճար պարտքերը:

Նոր բաժանորդագրուիլ ուզողներուն կը ղրկուի առաջին էջէն, փոխարժէքը կանխիկ: էջ 1-512, այսինքն 16 պրակ, կ'արժէ 16 ֆրանք:

ՄԱՄՈՒԼ

Ցոռի ռոգեքանութիւն

— :-: —

«Հայրենիք» դիտել կուտայ այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ (6 Յոկտ.).

— «Մեր քաղաքական կեանքի ամէնէն յոռի կողմերէն մէկն ալ այն է, որ կուսակցութեան մը պատկանողները ուրիշ կուսակցութեան մը մէջ սովորաբար կը փնտռեն ոչ թէ համաձայնութեան, այլ տարակարծութեան, ոչ թէ միացման, այլ բաժանման կէտեր:

Այդ տարամերժ հոգեբանութիւնն է, որ չափազանց կը դժուարացնէ, եթէ չըսենք՝ անկարելի կը դարձնէ մեր մէջ քաղաքական տարբեր հոսանքներու կամ խմբակցութեանց գործակցութիւնը ազգային ամէնէն անմեղ նպատակներու շուրջն իսկ:

Թամկավար մամուլի էջերը այդ մասին կուտան բիւրաւոր օրինակներ, որոնք լաւ ծանօթ են ընթերցող հասարակութեան: Յիշենք հոս յատկանշական օրինակ մը միայն:

Ամէն մարդ գիտէ, որ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ամենավճռական կերպով կողմնակից է մեր տարագիր բազմութեանց Հայաստան ներգաղթին եւ այդ ուղղութեամբ ըրած է ու կ'ընէ ինչ որ ներկայ պայմաններուն մէջ հնարաւոր է իրեն համար: Սակայն, ռամկավարները, փոխանակ ուրախանալու, որ մենք կը պաշտպանենք Հայաստան ներգաղթի շարժումը, եւ փոխանակ աշխատելու մեզի հետ միասին լաւագոյնն ընելու այդ ուղղութեամբ, ամէն ջանք կը թափեն ցոյց տալու, որ մենք անկեղծ չենք, որ մենք անկեղծ չենք, որ մենք հակառակ ենք ներգաղթին.

Անոնք իրենց կաշիէն դուրս կուգան շարունակ բանելու մեզ հակասութեանց մէջ եւ չէզոքացնելու մեզ այնպէս, որ իրականին մէջ ի վիճակի չըլլանք օգնելու ներգաղթի գործին:

Աւելորդ է ըսել, թէ այսպիսի հոգեբանութիւն մը չի կրնար շինարար ըլլալ, այլ աղիտաւոր դեր կը կատարէ մեր ազգային կեանքին մէջ: Եթէ ռամկավարները բոլշեւիկներու հանդէպ իրենց ցոյց տուած ծայրայեղօրէն լայնախոհ վերաբերմունքին գէթ մէկ հարիւրերորդը հրապարակ բերէին Դաշնակցութեան հանդէպ, ապահովաբար մեր գաղութներու վիճակը այսօր անհամեմատ աւելի մխիթարական պիտի ըլլար»:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ ՇԻՐԻՄԻՆ ՀԱՄԱՐ

— :-: —

Ֆիլիպէէն ստացանք հետեւեալ կոչը.—

Այն պահուն երբ Երեւանի մէջ հայ պետութիւնը կը ձեռնարկէ Յակոբ Պարոնեանի ամբողջական գործերուն վերահրատարակման, սրտի խռովքով կը տեսնենք որ անմոռանալի մեծանուն երգիծաբանի գերեզմանը, Պոլսոյ Օրթագիւղի մէջ, բոլորովին անխնամ ձգուած է:

Մեծապատիւ Մուրացկաններու, Ազգային ջոջերու, Պաղտասար Աղբարի անմա՛հ հեղինակը, մեր առաջին անմրցելի երգիծաբանը, մեր հանրային յոռի բարքերու անողոք ձաղկիչը, որ ազգային մեծագոյն փառքերէն մին կը մնայ միշտ, ոչ իսկ շիրիմի մը յետին վարձատրութեանը արժանացած է, իր մահէն յիսնամեայ 42 տարիներու ընթացքին:

Մեծարժէք յիշատակի մը հանդէպ այս ցաւալի վերաբերումը դարմանելու համար է որ Անդր. Պոլսեցիներու Հայրենակցական Միութիւնը հրապարակ կ'իջնէ, ազգային հանգանակութեան մը գլուխը անցնելու, պատշաճ շիրիմի մը կառուցումին համար: Այս նպատակին՝ Միութիւնս իր նեղ միջոցներէն համեստ գումար մը կը յատկացնէ ու կոչ կ'ընէ համայն հայութեան որ իր լրացուցիչ լուման բերէ այս անյետաձգելի ու պատուաբեր գործին համար:

Պարոնեան Անդր. Պոլսոյ մեծ զաւակը, փա՛ռքն ու պարծանքն է միեւնոյն ատեն ամբողջ հայութեան. իր գործը համազգային բնոյթ ունի եւ արդար է որ համազգային ըլլայ նաեւ մեծարանքը իր յիշատակին հանդէպ.

Ահա թէ ինչո՛ւ կը յուսանք որ մեր այս կոչը անարձագանգ չպիտի մնայ հայ սրտերուն մէջ ու հանգանակութիւնը պէտք եղածին պէս արդիւնաւորուելով կարելի պիտի դարձնէ բարձրացումը տեւական յիշատակարանի մը այն թանկագին հողակոյտին վրայ, ուր տարիներէ ի վեր անհ կ'աճի մոռացութեան խոտը, որպէս տխուր փաստ մեր մեղապարտ անտարբերութեան:

«Պարոնեան Շիրիմի» Յանձնախումբ

Դրամական առաքումները ընել՝ Banque Asbarez, Plovdiv ընթացիկ հաշիւ թիւ 24:

Նամակագրութեան հասցէ՝ Յ. Աղաճեան, 10, Rue Altzeko, Plovdid (Bulgarie):

Յ. Գ.— Բոլոր հայ թերթերէն կը խնդրուի արտատպել սոյն կոչը:

ՁԳՈՒՇԱՑԷՔ

Ծանօթ է որ Փարիզի Շաբաթապահ քարոզիչը Գ. Գերճ Արամեանեան, Ալֆորվիլի հայ երիտասարդութեան ֆրանսերէն սորվեցնելու պատրուակին տակ շաբաթապահութիւն կը քարոզէր: Խնդիրը երեւան ելլելով ընդհատուեցաւ դասաւանդութիւնը: Այժմ ալ Շուազի-լէ-Ռուայի մէջ, Տիկին Գաբամաճեանի շէնքը վկայած է յաճախել շաբաթ օրերը Գ. Երէցեան, աւելի թունդ շաբաթապահ մը — ամէն մեղքիս վրայ քահանայի զգեստ — եւ հայ միամիտ մայրեր հաւաքելով՝ ափրիկեան տպաւորութիւններէն ճառելու պատրուակին տակ, հետզհետէ յառաջ կը տանի իր առաքելութիւնը, միշտ Ս. Գիրքը ձեռքը: Պարտք սեպեցի հրապարակաւ զգուշացնել հայ մայրերը, որպէսզի չխաբուին անոնց խորամանկ լեզուէն:

Հ. Ս.

Կարդացէք եւ Տարածեցէք

«ՅԱՌԱՋ»ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (30)

ԱՐԵ՛Ի, ԱՐԵ՛Ի...

Ես ալ ուրախ եմ: Սիրելիներու հետ լաւ ու անոր... ...ճաշ մը ըրած եմ: Գինին ալ — կրո՛ղը տանի ...ը — տաքցուցեր է զիս:

— Երբ որ, mon vieux, արցունքոտ աչքերով, ձեռքը ...կ'ըսէ Ցարութիւնը ինծի, երբ որ դաս, վերադառ... ...քանի մը ամիսէն, բոլորովին, կը հասկնա՞ս բո-լո-...մէն առողջացած, հոգ չընես, խանութս քեզի համար ...ըֆլղ ուզածին պէս ըրէ... չե՞ս հաւատար, — կը ...ի — կը կասկածիս ալ՜...

— Ինչո՞ւ կասկածիմ, նո՞ր կը ճանչնամ քեզ:

— Հա՛, շէօյլէ... պիտի ապրինք, արիմս վկայ ...ի ապրինք. խօսք կուտամ, պիտի ապրինք...

Թուրուշիկ, մուրուշիկ,
Քիւփէլի խօրոզո՛ւմ,
Գայյլ օլտու...

կը մօտենայ տան տիրուհին.

— Աստուած վկայ, տիկին, ձեզի աղուոր մասնի մը ...կը ղրկեմ Փարիզէն, մէկ մըն ալ նայիմ սա կատուն ճան...ած մասին... hա՛, շէօյլէ՛ (շուշանորդի կնիկը ինչ ալ ...փրուկ շրթունքներ ունի). կրծե՛մ, կրծե՛մ... comment, madame?

— Ձեմ հասկնար չիմարէն, կ'ըսէ տիկինը, խնդա...ով...

(Լաւ յաճախորդներ ենք, չէ՞...):

— Աֆ ես ըռնի, hաւս... ահ, ներողութիւն, ըսել կ'ուզեմ, չիմարէն չէ խօսածս, ժեծաքանչն է, մօտիկ ըրէք.

Խօրոզումո՛ւմ տէօրք փէնչէսի,
Հանըմլարըն էյլէնճէսի,
Քիւփէլի միւփէլի
Ճան խօրոզո՛ւ՛մ
Գայյլ օլտու...

«Կը թողո՞ւք որ սայլս, պատիկ... չեմ ցուցներ nom de Dieu պատիկ համբոյր մը փակցնեմ ճանկուած մատիկին... տիկին, Աստուծոյ կտոյը վկայ, թէշկակա՛ն է... հէ՛, հէ՛, հէ՛...»:

Տիկինը բարեպաշտ է, Աստուծոյ անունը անարգանքով չի կրնար լսել, տիկինը ուրիշ պարագայի կը զայթակղի... բայց, հիմա կ'երեւի որ «աղանդ» գինով է... եւ յետոյ, լա՛ւ յաճախորդներ ենք. գիւղի այս անկիւնը քէչ կը պատահի սեղանները չիչ ու պնակով լեցնող մարդ:

Սրճարանին կողմը մարդ չկայ, ամէն մարդ ճաշի գացած է: Տիկինը կը ձգէ որ Ցարութիւնը մատին տեղ դատատակը համբուրէ, ա՛հ, չեղա՛ւ «ախալէցայ», նախարագուկը, մասս բազուկը... չեղա՛ւ, չեղա՛ւ, ո՛ւսը...

Տիկինը կը պտտէ յօնքերը:

Ցարութիւնը թէ՝

— Հէ՛, հէ՛, հէ՛...

Սրճարանին դուռը կը հնչէ: Տանտիրուհին հոն կ'երթայ: Կը նայիմ, Կապրիէլ Քէնաքն է: Կոտրածութիւն մը զէմքին:

— Հոս եկուր, Քէնաւք: Ի՞նչ կայ, ի՞նչ ընելու եկար:

— Ոչինչ: Կիրակի է, գաւաթ մը խմեմ ըսի:

Ցարութիւնը կը յարձակի.

— Ջնգմէ՞ է: Ամօ՛թ ալէ, նստեցուր, գինի՞ կը պակսի, ի՞նչ է nom de Dieu, խնդրեմ տիկին գինի հասցուցէք, կը տեսնէք որ չկայ, օ՛, օ՛...

— Բայց տղաս կայ, կը բաւէ՛:

Մինչ մեր գինովը, բռնելով ձեռքը նորեկին.

— Ծանօթացնեմ, ե՛ս, ինքս, կաթնեղբայրը սա «արքայական»ին... շատ ուրախ, nom de Dieu, չա՛տ, շատ ուրախ եմ ձեզի ծանօթանալուս... Հայու արիւն վըկայ...

— Նմանապէս:

— Allons, խմէ՛ հիմա:

Սիւզան ու Արմենակ կը քնանան, բազմոցին վըրայ, գրեթէ պլլուած մէկմէկու: Ցարութիւն կը մօտենայ անոնց: Բայլերը քաշելէն: Կը նայի: Կը ժպտի: Աչքերը կը քթթեն, միտք մը ունի: Գաւաթ մը գինի կ'առնէ, աւելի եւս կը մօտենայ: Սրսկելու շարժում մը կ'ընէ: Բայց կը կենայ: Կը դադրի ժպտելէ ու «չէ՛» կ'ընէ գլուխը շարժելով: Կը դեգերի եւ առաջ: Քիչ — պիչ կը սեւեռի: Կը սրտմի ու ձեռքին գաւաթը կը ծռի, կը ծռի, կը ծռի: Կը թափի: Աչքերը արցունքով կը լեցուին: Կը պագին: Կը զգուշին Ջեռքի գաւաթը հանդարտութեամբ կը դնէ բազմոցին վրայ:

Ցարութիւն գլուխը կուրծքին կը քնանայ:

Բաց պատուհանէն զեփիւռը ներս կուգայ:

Քէնաւք չէչին տակը մնացածն ալ կը լցնէ ու իբր թէ իր այդ ոխրամոլութիւնը արդարացնելու համար, կ'րօլ.

— Լսեցի՞ր. Միշէլը տուն հասնելուն մեռեր է:

— Լրացած էր արդէն:

— Ես այդքան շատ չէի սպասեր:

Ու պարապ շիշը զգուշութեամբ տեղը դնելէ յետոյ.

— «Ռստիկանն»ն ալ նոր եկած երեք հոգիին մէջն է:

Երբ գնաց առողջ էր գրեթէ. կմախք է դարձեր հիմա:

Ուրիշ շիշի տակ մըն ալ ես կը քամեմ: Կը զարնենք մէկզմէկու մեր բաժակները ու կը խմենք անխօս:

Առողջները կը քնանան: Մինակ ենք մենք.

X

Ամառնային թեթեւ զգեստներով կ'երթան պտոյտի: Ցարութիւնը, Սիւզանը, Արմենակը:

Ես չեմ կրնար ընկերանալ իրենց:

Երկու օրուան մէջ արեւին կրակը մերկ թեւերուն ու ճակատներուն վրայ թուխ մախիրով կը հանգչի:

Ինչքան գեղեցի՛կ է առողջութիւնը, Աստուած իմ...

Ծմարիտ թիթեռնիկ մը Սիւզանը: Երբեք այդքան ուրախ աղջիկ մը չեմ տեսեր: Երեքն ալ երջանկութեամբ լեցուն են:

Ու հարկ է որ ես, ամենօրեայ դրացիս՝ շուրջս բընութեան սքանչելիքներուն, իրենցմէ լսեմ, հինգ քիլոմեթր անդին գտնուող, անդունդի վրայ կախուած կամուրջին վեհութիւնը, ջրվէժներուն սարսափեցնող կանչը, ամպանալը: Իրենց քաշած լուսանկարներուն մէջ կը տեսնեմ ձորերէն լեռները երկարող վտանգաւոր կածանները, սառնորակ ակերը, ժիմնապատ քարաթներու մօտիկութիւնը.

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

ուած եւ գտնուած են պիւտճէին մէջ: Ամէն պարագայի մէջ, կառավարութիւնը վերջին ծայր արթուն եւ հաշիւով կը շարժի: Այս տեսակէտէն՝ հաւասար չընծայելով հանդերձ կանխահաս լուրերու թէ պիտի թեթեւցուին տուրքերը կամ ոմանք պիտի վերցուին, անտեղի է վճռել թէ՝ հասոյթի հաւանական պակասներուն պատճառով, պետութեան գործերը արգելքի պիտի հանդիպին եւ պետական գանձուն յանձնառութիւններն ալ չպիտի կրնան կատարուիլ.

Կոմինտեռնի կեդրոնը կը տեղափոխուի՞

Թերթերը կը գրեն թէ խորհրդային իշխանութիւնը իր արտասահմանի պրոպագանտի կեդրոնը Պերլինէն պիտի փոխադրէ Ստօքհօլմ: Խորհրդային առեւտրական պատուիրակութիւնը դիւանագիտական ազատութիւն կը վայելէ Ստօքհօլմի մէջ, ինչ որ առաւելութիւն մըն է: Վերջերս բազմաթիւ դիմումներ կը կատարուին Ռուսերու կողմէ՝ Շուէտ հաստատուելու: Վերջերս ռուսական քարիւղի ընկերութեան բազմաթիւ քննիչներ եւ վերակացուներ հասան Շուէտ:

⁂ Կոմինտէրնի ելմտական ճիւղին վերջին տեղեկագրէն կ'երեւայ որ 25 միլիոն ֆրանք ծախսուած է իբրեւ նպաստ օտար համայնավարներու եւ թերթերու: Այս գումարէն աւելի քան 3 5ը յատկացուած է օտար համայնավարական կուսակցութիւններուն

Նոր գործադուլ Անգլիոյ մէջ

Անգլիոյ մանարաններու գործադուլը հազիւ վերջացած, նոր տագնապի մը առջեւ կը գտնուի երկիրը: Երկաթուղիի պաշտօնեաներու միութիւնը որոշած է ուժգնօրէն ընդդիմանալ թոշակներու հարիւրին 50 կրճատման, զոր առաջարկած են ընկերութիւնները: Իրաւարար ատեան մը պիտի կազմուի խնդիրը քննելու համար, բայց որովհետեւ անոր վճիռը պարտադիր չէ, պաշտօնեաները այժմէն որոշած են գործադուլ հռչակել յառաջիկայ դեկտեմբերին:

Եթէ կարելի չըլլայ հաշտեցնել երկու կողմերը, Անգլիոյ բոլոր երկաթուղիները դադարման պիտի դատապարտուին:

Նոր երկրաշարժ

Սելանիկէն կը հեռագրեն թէ երկրաշարժի նոր ցնցում մը զգացուեցաւ Եէրիսոսի մէջ (Խալքիտեան թերակղզի): Միեւնոյն ատեն սասաբերկրեայ որոտումներ կը լսուէին: Կարեւոր վնասներ չկան... կանգուն չէնք մնացած չըլլալով:

Վեցերորդ յարկէն վար՝ երախային մեռ

Կիրակի օր, Լուվռ փողոցի մէջ, երկու տարեկան երեխան վիրկր՝ վար նետուեցաւ Տիկին Էլիզ Քնայփ: Ջարդ ու փշուր եղան երկուքն ալ:

Յուսահատ կինը իր սիրահարին խոստովանած ըլլալով թէ ուրիշ զաւակ մը ունի, այս վերջինը որոշած էր լքել զինքը: Երկու օր առաջ ալ, քնացած ատեն կազին կտուցը բաց էր ձգած, բայց սիրահարը հոտ առնելով, կրցաւ կանխել վտանգը:

Տասը տարի՝ վանդակի մը մէջ

Սուչովայի մէջ (Ռումանիա) ոստիկանութիւնը խուզարկութիւն կատարեց բնակիչներէն մէկուն տունը եւ տեսաւ որ աղայ մը տասը տարիէ ի վեր բանտարկուած է փայտէ վանդակի մը մէջ, իր խոկ հօրը ձեռքով: Դրացանդամի հետքեր կը տեսնուէին տղուն վրայ, որ խլացած եւ գրեթէ համր դարձած էր: Ոստիկանութիւնը անմիջապէս ձերբակալեց հրէշ ծնողքը:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

ԳՈՅԱՄԱՐՏ ՕՐԱՑՈՅՑ 1933 Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Պատ. Միութեան Գոյամարտ պատկերազարդ պատի օրացոյցը. շաբաթական, 53 թերթ կրօնական ու ազգային բոլոր տօներով անխտիր, 40է աւելի ազգային գործիչներու և ֆէտայիներու նկարներով. Գին 5 ֆրանք. փոստի ծախքով 5.50, Այժմէն դիմել N. Gagossianի, 49 rue Nationale, Marseille. Կը ծախուի նաեւ Յառաջի խմբագրատունը:

Յ. Դ.

Փարիզ եւ արուարձաններ

ՊԻՅԸԱՆՔՈՒՐ ԻՍԻ-ԼԸ ՄՈՒԼԻՆՕԻ Զաւարեան կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Հինգշաբթի իրիկուն, ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Իսի-լէ-Մուլինոյի մէջ

ԶԱՒԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

29 Հոկտ. Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ Սալ Լիւսիէնի մէջ, 13 rue d'Issy, Billancourt

Կը նախագահէ՝ Ընկ. ՌՈՒԲԷՆ ՏԷՐ ՄԻՆԱՍԵԱՆ

Կը խօսի՝ Ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Կը ներկայացուի Ժորժ Րէվօլէի ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

Երգ, արտասանութիւն, եւրոպական եւ հայկական պարեր

Կը նուագէ Եփրատ նուագախումբը. Մուտք՝ 5 ֆրանք

Պոռտոյի մէջ

Հոկտեմբեր 30ին. Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

Պելֆորի մէջ

30 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ

Կը խօսի՝ Ընկ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

Կրընոպլի մէջ

30 Հոկտեմբեր Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15 rue Boyard

---

ԵՐԳՉՈՒՀԻ – ԴԵՐԱՍԱՆ ՏԻԿ. Ե. ԲԱԴԱԼԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆԵՐԸ

Լ Ի Ո Ն Ի Մ Է Ջ.— Նոյեմբեր 5ին Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.45ին Էմիլ Զոլայի թատրոնին մէջ 127-129 rue Boileau

Տ Է Ս Ի Ն Ի Մ Է Ջ.— Նոյ. 6ին Կիրակի ցերեկ ժամը 2.30ին Նորաշէնոյց ժողովրդական Տան մէջ:

Մ Ա Ր Ս Է Յ Լ Ի Մ Է Ջ.— Նոյ. 26ին, Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին, Սալոն Շարի մէջ, 84 րիւ Շարի

Կը ներկայացուի՝ ԱՐՇԻՆ ՄԱԼ ԱԼԱՆ, (օփերէթ)

Գիները ժողովրդական են:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ Կարապետ Սէմէրճեան (բուն անունը՝ Յակոբ Թագէոսեան, Քէօթահիացի), որ ութը ամիս առաջ կը գտնուէր Լիոն հետեւեալ հասցէին, 28 rue Louis Blanc: Իր հասցէն գիտցողներէն կը խնդրուի իմացնել Գ. Արշակ Գաքրճեանի, 12 rue Neuve de la Chardonnière, Paris (18).

— Գէորգ Ստեփանեան կը փնտռէ իր եղբայրները Լօտէմիշցի Ստեփան, Արշակ եւ իր քոյրը Սիրանուշ Ստեփանեանները: 1915ին Ստեփան զինուորագրուած է եւ այդ թուականներէն ի վեր տեղեկութիւն չկայ: Իսկ Արշակ եւ Սիրանուշ անհետացած են Իզմիրի աղէտին: Իմացնել «Յառաջ»ի վարչութեան:

— Կը փնտռեմ մօրեղբօրորդիս Խաչիկ Ալիքսանեանը որ 1927ին կը գտնուէր Լիոն: Կը խնդրուի իմացնել «Յառաջ»ի կամ Ղ. Հայրունիի 12 rue Grande Fontaine, St. Germain-en-Laye, S. et O.

— Կը փնտռուի Շապին Գարահիսարի Միշնոր գիւղացի Արսէն Ղոյլասարեան, որ տեսնուած է Ֆրանսայի մէջ: Իմացնել Գարգեն Քէօրօղլեանի, «Յառաջ»ի միջոցաւ

— Կը փնտռեմ քոյրս Էրզրումցի Աղաւնի Նազուպեան, հօր անունը՝ Հաճի Մարտիրոս, մօր անունը՝ Հաճի Մագթաղինէ, եղբօր անունը՝ Խաչատուր: Տեղահանութեան միջոցին միասին էինք մինչեւ Ակն, ուր հայրս մեռաւ, մայրս ծանրապէս հիւանդացաւ, իսկ եղբայրս իր նշանածին հետ մեկնեցաւ Արաբկիրի շրջանները: Քոյրս կին մը քովս Ակն տարաւ: Այդ օրը բոլոր փոքրիկները գետը նետեցին, ես կրցայ աղատիլ եւ հետեւեալ օրը Ակն երթալով գտայ քոյրս: Քանի մը օր վերջ գիս թրքական որբանոց մը տարին, քոյրս Խաց թուրք կնոջ մօտ: Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր քրոջ Էլիզ Մանուկեանի (ծնեալ Նազուպեան), 80 Ave. de Livry, Sevran, (S. et O.), France.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շնորհակալութիւն կը յայտնեմ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Կրընոպլի եւ Լանսէյի ընկերներուն, Ա. Ն. Հ. Կարմիր Խաչի մասնաճիւղին եւ բոլոր բարեկամներու՝ իրենց ցոյց տուած աջակցութեան համար իմ հօրը ամսուան հիւանդութեան միջոցին: Լանսէյ Ս. Ճ.

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (3)

ԷՋ ՄԸ ԱՐԻՒՆՈՏ ԹՈՒԱԿԱՆԷՆ (1915)

Անասունները զանգերը վեր առկած կը հոտուըտային, կովերը կը բառաչէին: Տակաւին չչմած էինք եւ չէինք ուզեր հաւատալ թէ օրը ցերեկով ըսպանութիւն կը կատարուի:

Բայց ահա տեսանք որ ահագին խուժան մը ասպը-թալանը առած կուգայ: Բոլորը ծանօթ Թուրքեր եւ Քիւրտեր էին: Ժամանակ չկար սպասելու. շուտ մը կենդանիները ախոռ տարինք ու վեր ելանք: Հայրս, հօրեղբայրներս արտում նստած էին: Ամբողջ բնակիչը մահուան սոսկումով կ'ապրէր: Կամաց կամաց արեւը ծածկուեցաւ Մաստառ լերան ետեւ: Վերջալոյսը մեռաւ. մութն ու լոյսը եղբայրացան:

Պաղ ցօղի պէս բան մը անցաւ մեր երակներէն: Անբացատրելի սարսուռ մը զգացինք, ինչպէս որ մէկը ցուրտէն ակռաները կը կափկափէ, այդպէս դող մը անցաւ մեր ոտքերէն մինչեւ գլուխները: Մեռելային լռութիւն մը տիրեց գիւղին մէջ: Կարծես թէ մահը կը թեւարկէր:

Ոչ ոքի բերանը չէր բացուեր: Շունչ շունչի տուած իրարմէ մխիթարութիւն կը հայցէինք:

Հայրս բերանը բացաւ խօսելու... Թէ ի՛նչ պիտի ընենք. ո՛ւր պիտի երթանք. Պէկի՛ն թէ դրացի Քիւրտի մը պատսպարուելու համար: Դեռ խօսքը չաւարտած, աղմուկ մը բարձրացաւ խժալուր: Ասոր յաջորդեց հազարաւոր հրացաններու պայթում մը: Գիւղը պաշարուած էր. Պէկերը իրենք էին կազմակերպած այդ արշաւանքը: «Պաշը — պօզուգ» խուժանով մը փորձած էին անակնկալի բերել գիւղը, որպէս զի ոչ ոք ազատի: Այսպէս էին ծրագրած եւ գործադրած նաեւ միւս հարեւան հայ գիւղերուն մէջ: Խարելով բոլոր տղամարդիկ հաւաքած եւ յայտարարած են թէ պէտք չէ որ ոչ ոք փախչի: Թէ անոնք որ կը փախչին՝ անխնայ կը սպաննուին. Պարզ էր որ այս դիւանագիտութիւնը կ'ընէին, որպէս զի մէկ անգամէն սպանդանոց տարուած ոչխարի պէս տանին սպաննեն եւ, իրենց վտանգ մը չհասնի փախչողներէն: Խեղճ Հայերը կը հաւատային թէ իրօք Պէկերը իրենց պաշտպանութեան տակ կ'առնեն, քանի որ անոնց մարապաներն էին:

Այսպէս պատահեցաւ նաեւ մեր գիւղին մէջ: Երբ յանկարծակիի բերին գիւղը, շղթայի տակ առած բոլոր տղամարդիկ փախան, ընտանիք, զաւակ թողած: Ոմանք պաշարող շղթան կոտրելով լեռ դաշտ ապաստանեցան.

Պաշարողները տեսնելով որ կը փախչին, սկսան մօնեաիկի պէս սպառել.

— Մի՛ փախչիք. բոլորդ ալ Պէկերուն «խօնախ»ը գացէք: Ձեզ պիտի պաշտպանէ:

Ասոնք օտար, անծանօթ Քիւրտեր են որ չգիտնալով եւ չճանչնալով գիւղը, կոխեցին թալանելու համար. բայց մենք համոզելով հեռացուցինք: Դուք բոլորդ ալ պէտք է այս գիշեր «խօնախ»ը ապաստանիք

Երեխաներ, կիներ կուլային կ'ողբային տանիքները, փողոցները խռնուած: Ոմանք դրացի Քիւրտերուն տուները կ'ուզէին մտնել, բայց դուռները կը գոցէին. Այսպէս ամէն ինչ, հարստութիւն, տուն — տեղ թողած ամէն մէկը մէկզի գնաց: Պէկերը իրենց արբանեակներով ամբողջ գիշերը չըջեցան գիւղին շուրջ, որպէս թէ պիտի պաշտպանէին յնյուղակներէ: Մինչդեռ երբ Հայերը իրենց տուները լքեցին եւ ոմանք Քիւրտերու տուն, ոմանք «խօնախ»ը ապաստանեցան, իսկ անոնք որ հաւատք չունէին փախան, Պէկերը իրենց ձեռքով գիւղը ասպատակեցին եւ բաժնեցին: Ոչ ոք լուր ունեցաւ: Այդ գիշեր քուն չմտաւ մեր աչքը

Մենք Քիւրտի մը տունը լռեցուցինք. բայց հայրս եւ հօրեղբայրս «խօնախ»ն էին գացած: Մէկ հօրեղբայրս դաշտ փախած էր: Առտուն լուր բերին թէ Վարդանը սպաննուած է մօրենիի փուշերու մէջ. (հօրեղբայրըս, ինչպէս եւ Արոյենց Աբիկը եւ ուրիշ մը): Ոմանք ալ վերադարձան եւ յանձնուեցան:

Շաբաթի մը չափ սպասեցին որպէս զի անոնք որ լեռ փախած են լսեն եւ վերադառնան: Բոլոր տղամարդիկ ձիերուն ախոռը լեցուած կը պահէին իրենց ճակատագրին. իսկ բոլոր կիները, երախաները Թորոյենց տունը հաւաքուած, ոչխարի նման իրարու վրայ լեցուած կը սպասէին: Այս կարգադրութիւնը ըրած էին որպէս թէ մեզ պաշտպանելու համար: Երբ հաշիւ ըրին որ Պաղտոյենց Ղազարէն եւ Արոյենց Աղամէն զատ ոչ ոք մնաց, փնտռտուքի ելան: Խումբ խումբ զարանակալ ճամբաներուն եզերքները կը սպասէին:

Շատ լաւ գիտէին թէ Ղազարը չի վերադառնար: Քանի՛ քանի՛ անգամ ուրուականի նման երեւցած է Պէկերուն ապարանքին բոլորտիքը, հետապնդած են զայն, սակայն աներեւոյթ եղած է ու չեն կրցած հետքը գտնել: Տեղացիներ եղած են նոյն իսկ թէ «խօնախ»ին ետին, ձորի մը մէջ սիկառ կը ծխէ: Առասպել մը դարձած էր. բերնէ բերան զաղտնի կը խօսէին թէ Հաշիմ պէկը պիտի սպաննէ. քոյրերը պիտի առեւանգէ, եւն.: Բոլոր կամաւոր բանտարկեալներս ալ աչք ականջ կտրած, սրտատրոփ կը սպասէինք նոր յայտնութիւններու: Նոր լուրերու: Ղազարը երկինքի հրեշտակ մըն էր: Եթէ չըռնուի, կը փափաքէին մերոնք որ կծկուած էին, թերեւս անոր երկիւղէն մեզի բան չընեն:

Անճա՜ր կալանաւորներ. իրենց ճակատագիրը միայն Ղազարին էին կապած. մինչդեռ վաթսունէ աւելի երիտասարդ թէ ծեր հաւու նման ախոռը ձիերուն կկկամբը կը շնչէին, սպասելով որ հրաշք մը գործուի եւ ազատին:

Ո՞վ կ'ըսէր որ եթէ հայ ժողովուրդին քաջորդը Ղազարին պէս իքնապաշտպանութեան դիմէր, կատարածը այսքան ողբալի պիտի ըլլար

Այստեղ փակագծի մէջ յիշենք որ Ղազարը երբ իր ունեցած վեցհարուածը եւ զէնքը յանձնած էր, Մզօնց Խաչիկին բնտանիքը, Թագուհին իրենց զէնքը կուտայ Ղազարին. Խեղճ ընտանիք մըն էր եւ գիտէին թէ անոնք ոչինչ ունէին. ուստի բան մը չէին պահանջած. յետոյ կառավարութենէն վախնալով իրենց տան մէջ չէին ուզեր պահել այդ փոքրիկ զէնքը Գիւղին մէջ միակ զէնքն էր այն որ պահուած էր Ոչ որ գիտէր բաց ի այդ երկու ընտանիքէն Ոչ Հայերը, ոչ ալ Թուրքերը:

Ուրեմն Ղազարը զինուած է եղեր ատրճանակով մը, Մզօնց Թագուհիին շնորհիւ:

ՄԻՍԱՔ Ս. ԽՐԱԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.306

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՑՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 26 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1932
26 Octobre 1932

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2018

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ա՞ՅՍ ԱԼ ՉԳԻՏԻ ԱՐԹՆՑՆԷ

Երէկ խօսեցանք չինծու, գրգռիչ հրատարակութեան մը մասին որ կը կոչուի «Սուրիա եւ Մենք» եւ որ կը ձգտի փորձանք մը պատրաստել Սուրիոյ հայ գաղթականութեան գլխուն:

Տեղական թերթավարի չարադրութիւնը որ եւ է կասկած չի ձգեր հրատարակութեան «Ծննդոց»ի մասին:

Ամբողջ բառեր եւ նախադասութիւններ, հիւսուածքներ թըրքական հոգեբանութիւն մը կը մատնեն: Իսկ ձեռնարկին «մէտ բանին» այնքան քաղծնելի է որ, աւելորդ պիտի ըլլար պրպտումներ կատարել, բուն հեղինակը գտնելու համար:

Գոյսոյ թուրք մամուլը տող չի փախցներ արտասահմանի հայերէն թերթերէն: Ուրիշ խօսքով, ունի հայ աշխատակիցներ որոնք ոչ միայն կը թարգմանեն, այլ եւ... կը սանգծեն: Իսկ պակասին համար՝ ո՞վ մնան Սամուէլ էֆէնտիները, որոնք Սուրիան ալ տեսած, վայելած են:

×

Բայց այս չէ որ կը զբաղեցնէ մեզ:

«Յուսաբեր» իր հոկտ. 14ի խմբագրականին մէջ երեւան հանելով տհաճար կեղծիքը, կ'աւելցնէ թէ միջոցներ ձեռք առնուած են, գրքոյկին արաբերէնի թարգմանութիւնը կանխելու համար:

Ընկլեք չունինք այս զգուշութեան համար: Բայց կը բաւէ՞ այսքանը, նոյն իսկ եթէ կարելի ըլլայ խափանել ո՛ր եւ է թարգմանութիւն:

Այստեղ է որ, նորէն, վրդովիչ հարցականի մը պէս կը ցցուի հայ – արաբական յարաբերութեանց խնդիրը:

Բազմաթիւ առիթներով, եւ հայկական բոլոր թերթերու կողմէ արծարծուեցաւ եւ կ'արծարծուի այս հարցը: Բայց, ոչ մէկ գործական արդիւնք: Ըսողն ալ մենք ենք, լսողն ալ:

Իրարանցում կը պատահի միայն այն ատեն, երբ անմիջական է վտանգը: Երբ կրակ է առեր երդիքը, կամ ջուրը կը սպառնայ խեղդել մեզ:

Քանի՞ անգամ եւ քանի՞ ձեւով բացատրեցինք թէ՝ Թշնամին յայտնապէս թէ գաղտնապէս կը գործէ Սուրիոյ մէջ, Լիբանանի մէջ։ Կը գործէ ամէն ճակատի վրայ, եւ դաւադրական բոլոր նըրբութիւններով, հնարաւորական բոլոր հնարքներով:

Ան, Թշնամին, հետեւողական է իր բոլոր ծրագիրներուն մէջ, եւ իւրաքանչիւր աշխատանքի համար ունի մասնագէտներ, հաւատարիմ գործակալներ:

Եթէ այսինչ գործին համար Թուրքը չի բաւեր, Հայը կը վարձէ: Եթէ Հայն ալ անբաւական եկաւ, կը գտնէ Ասորին, Արաբը, Քիւրտը, կաթոլիկը կամ ճիզվիթը:

Ցեսոյ, Թշնամին կը գործէ պաղարիւն եւ գիտական մեթոտներով: Ոչ թէ մեզի պէս ջուր ծեծելով:

Օրինակ՝ այս հրատարակութիւնը — «Սուրիա եւ Մենք»:

Առանց փող ու թմբուկի, առանց ո՛ր եւ է կասկած ներշնչելու, չարաչրեր, ապեր եւ ցրուեր են տեղական, անուն իսկ այնպէս մը կազմելով՝ որ համապատասխանէ գաշնակցական յայտնի գործիչի մը անունին:

Եւ առաջին աոթիւ գրեր են հայերէն թերթի մը, որ հալած իւղի պէս կլլելով զայն, պարտք սեպեր է... իմաստութեան գոհարներ թափել:

Ու վերջապէս Թշնամին կը գործէ յարատեւօրէն: Ոչ թէ մէկ օր դաւադրելով եւ վեց ամիս քնանալով, այլ անընդհատ գործելով: Ոչ թէ հրաշք պասմելով, այլ ամէնէն սովորական գործերը հրաշքի վերածելով:

Եւ այս բոլորը շնորհիւ անոր որ իր առջեւ, իր ճամբուն վրայ կը գտնէ մերկապարանոց ապիկարութիւն կամ ճըճռան չաղակրատութիւն: Երկուքն ալ հայկական: Երկուքն ալ ընդունակ՝ զարգանալու, հետեւաբար եւ նոր անակնկալներ, աւելի մեծ չարիքներ ծնելու:

Թշնամին, հիմա — ինչպէս 1922էն ի վեր — դիւային քրքիջով մը կը դիտէ արտասահմանի հայկական համայնապատկերը, եւ, անոր դիմաց, իր չահած չադանակները:

Շադանակ մըն ալ այս գրքոյկը — «Սուրիա եւ Մենք»:

Անշուշտ աշխարհ չի կործանիր այդ հրատարակութիւնով: Բայց, ի՛նչ դաս բոլորիս համար, առանց դաւանանքի խտրութեան:

Ի՞նչ ապտակ մեր ամենակարող մեծամտութեան:

Եթէ այս գրքոյկն ալ չսթափեցնէ մեզ — առանց դաւանանքի խտրութեան — կը նշանակէ թէ դատապարտուած ենք աւելի ծանր կորուստներու:

Կը նշանակէ թէ առաջին հանդիպողը իրաւունք ունի կից մը տալու մեզի, նոյն իսկ արտասահմանի մէջ: Նոյն իսկ այն գաղութներուն մէջ ուր թիւ ունինք, դիրք եւ ուժ ունինք.

Արաբական թերթերու պարբերական գրգռութիւններէն յետոյ այս հրատարակութիւնը՝ ազդանշան մըն է գալիք վտանգին, եթէ ուզենք պայծառ տեսնել, ոչ թէ քաղաքականութիւն խաղալ:

«Օսմանցին կաւքով կ'որսայ նապաստակը» — ըսեր են Թուրքերը եւ կ'ըսեն մինչեւ այսօր:

Անոնք այսօրուընէ կը ծրագրեն ինչ որ պիտի ընեն հինգ տարի յետոյ:

Եթէ միայն այս առածը միտք պահենք չարունակ, նորէն փրկարար է:

Չկայ հայկական հոսանք մը որ չընդունի թէ փափուկ է մեր կացութիւնը՝ արաբական երկիրներու եւ մասնաւորաբար Սուրիոյ մէջ:

Թուրքն ալ գիտէ այդ պարագան, եւ չարունակ հրձիգներ կը ձարէ, կրակին վրայ իւղ լեցնելու համար:

Բայց, ան, Թուրքը, գիտէ եւ կը գործէ: Իսկ մե՞նք, ի՞նչ կը կանխենք մենք...

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԾԱՂԿՈՑՆԵՐ ԾԱՂԻԿ ԾԱՂԻԿ

Վերամուտ է: Իրարու ետեւէ կը հասնին մխիթարական լուրեր՝ ծաղկոցներու բացման կամ վերաբացման մասին:

Սէնթ էթիէնը, երկար տեւողութիւններէ յետոյ, ունեցաւ իր ծաղկոցը. շնորհիւ Կ. Խաչիկի: Ան այժմ արձանագրուած են 30 աշակերտներ:

Լիոնի մէջ, վերաբացուած է Արարկիրի Հայր. Միութեան մանկապարտէզը, որ կը համրէ 35—40 աշակերտներ: (Տեղ չունին աւելին առնելու համար):

Մարսէյլի մօտ, Գոմոնի մէջ բացուած է նորաշէն դպրոցը. 150 աշակերտով:

Վիէնի մէջ, վերաբացուած է Կ. Խաչի մանկապարտէզը.

Սէն – Ժէռոմի մէջ (Մարսէյլ), ուր 40.000 ֆրանքի մատուռ – մանկապարտէզ մը շինած են խանութ աշխատաւորներ, աշակերտները չատցած ըլլալով, արոչեր են ընդարձակել շէնքը: (Տասը հազար ֆրանքի նոր յանձնառութիւն մը):

Մարսէյլի միւս պուրակներն ալ նոյնքան եռանդով փարած են գործի:

Կրընոպլը չատոնց է որ կը գուրգուրայ իր ծաղկոցին վրայ:

Տէսինի մէջ՝ ընկեր մը հայերէնի դասեր կուտայ: Եւ անշուշտ, Հ. Յ. Դ. Տան բացումէն յետոյ, աւելի լաւ պիտի կազմակերպուի դպրոցի կամ դասընթացքի խնդիրը:

Ծաղկոցներ ծաղիկ – ծաղիկ:

Գգուիկ մխիթարութիւններ՝ համատարած բշուառութեան մէջ:

ՎԱՀԷ

ԿԵՆԴԱՆԻԻ ԱՐՏԱԾՈՒՄԸ

Թուրքիա մեծ քանակութեամբ արջառ կ'արտածէ Յունաստան: Այժմ, Անգորայի կառավարութիւնը նոր չափ մը դրած է, ինչ որ մեծապէս պիտի նուազեցնէ այդ արտածումը: Այսպէս. 1933 տարուան ընթացքին, ամբողջ Յունաստանը պիտի ներածէ միայն 650.000 կենդանի՝ մանր եղջիւրաւոր (այծ, ոչխար, գառնուկ): Ասոնց 50.000ը՝ Սելանիկ, իսկ մնացեալը Պիրէօս պիտի հասնին: Իսկ փետր. 15 — Մայիս 15՝ գառնուկ պիտի չներածուի: Ասկէ զատ, ներածուած ապրանքներուն համար նախապէս արտօնութիւն պէտք է ձեռք ձգել յոյն դրամատունէն եւ տարուած ապրանքին մէկ մասին փոխարէն ալ յունական ապրանք պէտք է գնել եւ արտածել: Այդ ապրանքներն են գլխաւորապէս բուրդ, չամիչ, ծխախոտ, եւն. եւն. որոնց պէտք չունի Թուրքիան...

ԹՈՒԶԻ ԵՒ ՉԱՄԻՉԻ...

« ՓԱՑՐԱՄ »

Ստոյգ է. այլ եւս, որ այս տարի Թուրքիոյ թուզի եւ խաղող – չամիչի բերքերուն մեծ մասը պիտի մնայ երկրին մէջ: Ճիշդ է որ արտածում կ'ըլլայ, բայց ոչ նախկին համեմատութեամբ: Միւս կողմէ, սակայն, Թուրքիոյ մէջ այդ արտադրութիւններու մեծ սպառում մը չունին: Այդ պատճառաւ, սկսած է քարոզչութիւն մը՝ «ժողովուրդն այդ պտուղները ուտելու եւ երկրին տնտեսութեան զարկ տալու համար»: Տնտեսական եւ Առեւտրական Ընկերութեան Իզմիրի մասնաճիւղը որոշած է թուզի եւ չամիչի պայքարներ ընել, որպէս զի բանակը, դպրոցները, ազգ. հաստատութիւնները, եւ սնունդի կարօտ բնակչութիւն ունեցող երկիրները սկսին առատօրէն ուտել: Բժիշկներուն վրայ պարտք դրուած է այդ ուղղութեամբ յանձնարարութիւններ ընել: Իզմիրի Առեւտրական Սենեակը Համպուրկ դրկած է տեղական թուզն ու չամիչը՝ քաղաքապետութեան մասին քննութիւն մը ընելով: Արդիւնքը հաղորդուած է երկրին մէջ՝ մանրամասն պաշտօնավ: Այս լուրը տալով թերթը չըսեր թէ թուրք գիւղացին կամ քաղաքացին ինչո՞վ պիտի գնէ զանոնք, երբ թուզին ու չամիչին օգտակարութիւնը գիտցող եւ տարիներէ ի վեր անոր վարժուած Եւրոպացիները այժմ չեն գներ՝ առ ի չգոյէ... մառնեռայի:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Անօթիներու արշաւը դէպի Լոնտոն

Ինչպէս գրած ենք, Անգլիոյ բոլոր կողմերէն գործազուրկներ ճամբայ ելած են դէպ ի Լոնտոն, բողոքելու համար ապրուստի միջոցներու քննութեան որոշումին դէմ, որ տրուեցաւ վերջերս: Ցուցարարները պիտի փորձեն մտնել Երեսփ. ժողովէն ներս: Բոլորն ալ կը քալեն, դիմադրելով եղանակի խստութիւններուն, եւ այսօր – վաղը Լոնտոն կը մտնեն: Ցուցարարներէն թափոր մը Օքսֆորտ մտած ատեն, կարգ մը կին գրողներ եւ ուսանողուհիներ ալ խառնուեցան: Համալսարանի վարչութիւնը արձանագրեց անոնց անունները, անշուշտ պատիժ անօրինելու համար:

Քաղաքներուն թիւը երեք հազար կը հաշուեն: Ճամբան գործ ունեցած չեն ոստիկանութեան հետ, բայց յայտնի չէ թէ ի՛նչ ընդունելութիւն պիտի գտնեն Լոնտոնի մէջ, քանի որ որոշած են կարգ մը հրապարակային ժողովներ գումարել: Ցեսոյ, խնդիր է թէ ո՛ւր պիտի պատսպարուին: Երեսփ. ժողովին մէջ, առողջապահական նախարարը յայտարարեց թէ պէտք է քաջալերել այս կարգի ցոյցերը, հետեւաբար, կառավարութիւնը բան մը չի կրնար ընել եւ բարեսիրական ընկերութիւններուն կը մնայ հոգալ զանոնք.

Ֆրանսա կը պատրաստէ իր ծրագիրը

Զինաթափութեան խորհրդաժողովը պիտի գումարուի նոյեմբեր 3ին, Ժընեւի մէջ: Այս պարագան աչքի առջեւ ունենալով, Ֆրանսական կառավարութիւնը արագօրէն կը պատրաստէ իր ծրագիրը, որ պիտի ըլլայ իր վերջնական պատասխանը՝ Գերմանիոյ դրած հարցին: Խորհրդակցութեանց կը մասնակցի նաեւ Զօր. Վէկան: Գահ մը գրոյց շրջեցաւ թէ անհամաձայնութիւն ծագած է կառավարութեան եւ սպայակոյտին միջեւ եւ թէ զօրավարը հրաժարած է: Անմիջապէս հերքուեցան այս լուրերը: Այս ծրագրով, Ֆրանսա պիտի փորձէ առաւելագոյն զիջումներն ընել դէպ ի զինաթափութիւն, առանց վտանգելու իր ապահովութիւնը: Ֆրանսա չընդունիր հաւասարութեան սկզբունքը՝ զինաթափութեան մէջ: Այլ յառաջ կը քշէ իւրաքանչիւր երկրի աշխարհագրական պահանջները եւ ապահովութեան խնդիրը:

∴ Միեւնոյն ատեն, խորհրդակցութիւններ կը կատարուին Լոնտոնի մէջ, այս հարցերու մասին: Կ'ըսուի թէ անգլիական եւ ամերիկեան կառավարութիւնները համաձայնած են թէ զինաթափութեան եւ համաշխարհային տնտեսութեան խնդիրները սերտ, անքակտելի կապեր ունին իրարու հետ: Երկուքն ալ կ'ընդունին թէ անկարելի է բարելաւել տնտեսական կացութիւնը, առանց նախապէս եւ լրջօրէն կրճատելու սպառազինութիւնները:

Ամերիկա չի ճամարիր աոնեղիքները

Մ. Նահանգներուն մէջ անհամբերութեամբ կը սպասեն Ֆրանսայի Երեսփ. ժողովին վճռարանութեանց՝ պատերազմական պարտքերու մասին: Միւս կողմէ, անպատեհ կը գտնեն որ Մուսոլինի կը պահանջէ ջնջել այդ պարտքերը: Թէ հանրապետականները եւ թէ ռամկավարները երբեք տրամադիր չեն նոր զիջումներ ընելու պարտքերու խնդրին մէջ: Ընդհակառակն, կը խորհին մէկ անգամէն պահանջել պարտքերը, որոնց գումարն է հազար միլիոն տոլար եւ որոնցմէ Ֆրանսա եւ Անգլիա պիտի վճարեն 400ական միլիոն: Այսպիսի վճարումով մը, Ամերիկան պիտի կրնայ հաւասարակշռել իր ելմտացոյցը, բայց նիւթապէս անհնար է այդպիսի կարգադրութիւն մը թէ Անգլիոյ եւ թէ Ֆրանսայի համար:

Մուսոլինի կը շարունակէ ճառել

Մուսոլինի երկուշաբթի օրն ալ մնաց Թորինօ, աչքէ անցընելով զինուորներն ու բանուորները: Ինքնաշարժի մեծ գործարանի մը 25,000 բանուորները կը սպասէին «Առաջնորդ»ին, որուն համար յատուկ ամպիոն մը շինուած էր: Մուսոլինի երեւցաւ սեւ շապիկով: Ցիշեց տասը տարի առաջ տուած այցելութիւնը: Եւ որոտաց.

— Ահա գիս կը տեսնէք այնպէս ինչպէս տասը տարի առաջ, ֆիզիքապէս եւ մանաւանդ բարոյապէս: Շատեր կը փափաքին թէ ֆաշականութիւնը երկար չպիտի տեւէ: Եւ սակայն տեւեց: Ու պիտի տեւէ, որովհետեւ իրեն հետ ունի պատկառելի ուժեր, այլ մանաւանդ իրեն հետ ունի բովանդակ հաւանութիւնը աշխատող ժողովուրդին: Իմ գլխաւոր մտահոգութիւնս է աշխատանք ճարել բանուորներուն: Իտալական գործարանի մը տրուած իւրաքանչիւր ապսպրանք ուրախութեամբ կը լեցնէ գիս: Բանուորներուն ճակատագիրը կախում ունի ազգի ճակատագրէն: Եթէ ազգը զօրաւոր է եւ կը յարգուի, անոնց ճակատագիրը լաւ է: Եթէ ազգը տկար է, անոնց ճակատագիրն ալ կ'իյնայ:

∴ Մուսոլինի Միլան գնաց երէկ, ուր ճառ մը խօսեցաւ 400,000 հոգինոց բազմութեան մը առջեւ: Թորինոյէն մինչեւ Միլան խիստ միջոցներ ձեռք առնուած էին, ապահովութեան համար: Հարիւրաւոր ինքնաշարժներ Միլանէն Թորինօ գացած էին դիմաւորելու:

Գերմանիոյ ներքին հոգերը

Գերմանիոյ վարչապետը նոր ճառ մը խօսելով, յայտարարեց թէ կառավարութեան ձեւը փոխելու խնդիր չկայ: «Մենք արտասահմանի իրաւունք չենք տար որոշել թէ ո՛ր վարչաձեւը ամէնէն աւելի կը յարմարի Գերմանիոյ: Միայն գերման ժողովուրդը իրաւունք ունի վճռելու այդ խնդիրը: Մենք այս միջոցին այնքան հոգեր ունինք որ վարչաձեւի խնդիրով մըն ալ չենք կրնար զբաղիլ: Այդպիսի խնդիր չկայ օրակարգին վրայ:

ԱՒԵՏԱՐԱՆԸ ՆԵՐԱՒ ՀՐԱՆԴԻՆ ԳԼՈՒԽԸ

Անցեալ Մայիս 15ին օտարական մը Սէն – Միշէլի մէկ խաչմերուկ ..... ով, փառաւոր նաշ մը կ'ընէ եւ փոխարէն առանց կը ձգէ նատռիկեր եւ սմուր կապուած ծրար մը: Ըսած էր թէ քանի մը օրէն պիտի վերադառնայ, զայն առնելու համար:

Քանի մը ամիս անցաւ եւ մարդը մէջտեղ չելաւ: Ճաշարանատէրը, նախատ, որոշեց բանալ ծրարը եւ ի՞նչ գտնէ, — մետաքս թուղթի մէջ փաթթուած գեղարուեստական գիրք մը, արծաթ կողքով ու զարդարուած սուրբերու պատկերներով եւ կիտուածանկարներով:

Ցուցարէն թանկագին աւետարան մըն էր, տպուած՝ ԺԹ. դարու երկրորդ կիսուն, Աբէսինի մէջ եւ կնքուած՝ պալատական գրասան մը կնիքով: Անմիջապէս յուր տրուեցաւ ոստիկանութեան, որ առնելով գիրքը, ձեռնարկեց քննութեան: Հարցաքննիչ դատաւորը համոզուած էր թէ Աւետարանը գողցուած է օրթոտոքս եկեղեցիէ մը. սկսաւ փնտռել տուեալ օտարականը: Եւ իսկապէս, առջի օր ձերբակալուեցաւ գիրքին «տէր»ը, Հրանտ Էլնիտեան (կամ Իկիտեան?), ծնած Թուրքիա, 1904 սեպտեմբեր 5ին, արհեստով մեքենավար: Որոշ բնակարան չունի Փարիզի մէջ: Հրանդ նախ ուրացաւ թէ որ եւ է աւանդ ձգած է ճաշարանը, բայց քանի մը վկաներ հաստատեցին եւ անմիջապէս բանտ փոխադրուեցաւ:

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ 40 ԺԱՄ

Վերջերս յանախ կ'արծարծուի շաբաթը միայն 40 ժամ աշխատելու խնդիրը, իբրեւ դարման մը գործազրկութեան դէմ:

Կը թուի թէ Ֆրանսայի դրամատիրական շրջանակները շատ ալ տրամադիր չեն ընդունելու այս ծրագիրը: Փարիզի առեւտրական սենեակը առջի օր բանաձեւ մը քուէարկեց, որ կը դատապարտէ այս նորութիւնը: Բանաձեւը կ'ըսէ թէ շաբաթական աշխատանքը 40 ժամուան իջեցնելով կարելի չէ դարմանել գործազրկութիւնը, թէ այդ ծրագիրը պատճառ պիտի ըլլայ որ գիները քաղաքներու խուժեն եւ: Բանաձեւը կը թելադրէ որ Ազգերու Դաշնակցութեան աշխատանքի գրասենեակին մէջ, երբ այս խնդիրը քննութեան ենթարկուի, ֆրանսական պատուիրակը մերժէ 40 ժամուան աշխատանքը.

ՋԵ՞Ս ԸՆԴՈՒՆԻՐ, ՑՆՑԱ՛...

Սպանիական կառավարութիւնը 500 փէզէթա տուգանքի դատապարտեց գործարանատէր մը, Ալվարէզ, որ մերժած էր ընդունիլ չորս հոգինոց բանուորական պատուիրակութիւն մը:

Հարիւր փէզէթա տուգանքի դատապարտուեցաւ նուազագէտ մը, որ համարձակած էր արքայական քայլերգը նուագել:

ՀԱՐՍ ԵՒ ՀԱՐՍՆԵՒՈՐ ՓԼԱՏԱԿՆԵՐՈՒՆ ՏԱԿ

Դաժիրէէն կը հեռագրեն թէ Ճըրկայի մէջ (Վերին Եգիպտոս), հարսանիքի մը պահուն տախտակամածը փլելով, 14 հոգի մեռան եւ շատեր վիրաւորուեցան. Մեռեալներուն մէջ է նաեւ հարսը: Ցիսունի չափ կիներ խռնուած էին երկրորդ յարկի սենեակ մը, երբ տախտակամածը փլաւ եւ բոլոր հիւրերը 3—5 մեդր բարձրութենէ մը նետուեցան վարի յարկը: Մեծ դժուարութեամբ կարելի եղաւ փլատակներուն տակէն փրկել զոհերը:

ՍՏԵՐԼԻՆԸ ՆՈՐԷՆ ԻՆԿԱՒ

Երկուշաբթի առտու, ստերլինը 85-85ի կը ծախուէր, մինչդեռ ուրբաթ օր 86-38 էր: Միեւնոյն ատեն իջած էր տոլարը: Կէս օրէն յետոյ, տոլարը սկսաւ բարձրանալ. իսկ ստերլինը իջաւ մինչեւ 84-70ի. ինչ որ կը նշանակէր 1-68 անկում ուրբաթ օրուան վրայ:

— :-: —

ԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆԸ ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ՄԷՋ. — Միայն Նիւ Եորքի մէջ արձանագրուած են մէկ միլիոն 150 հազար անգործներ, որ կը կազմեն ամբողջ գործաւորութեան մէկ երրորդը: Այս հաշուով, մօտ երկու միլիոն 650 հազար հոգի անօթի են, որովհետեւ պետութիւնը որ եւ է նպաստ չի տար–

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ԳԱՂԱՓԱՐԸ ԵՒ Յ. Դ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱԴԻՐՆԵՐԸ

Գ

Քրիստափորի երկրորդ քայլը այն եղաւ, որ սկսեցինք լուրջ բանակցութիւններ մէջ մտնել միւս խմբակցութիւնների հետ: Բաց ի այն բանից, որ նրա հետ միացան մեզ թժ. Լորիս–Մելիքեանը եւ Դաստակեանը (Նոյնպէս Նարոդովոլցիներ), նա սկսեց բանակցութիւններ Կոստ. Խատիսեանի և Լ. Սարգսեանի խմբակների հետ: Լեւոն Սարգսեանի խմբակին պատկանում էին Ալ. Այվազովսկեանը, Արշ. Բարխուդարեանը, բանասէրն Լ. Մանուէլեանը, Գէոր. Զաքարեանը եւ մի քանի ուրիշներ, որոնք սակայն շատ շուտով հեռացան քաղաքականութիւնից.

Կոնստանդին Խատիսեանի հետ էին միայն Ար. Պարոնեանը, Ստ. Թադէոսեանը, բժ. Թադէոս Զաքարեանը: Քիչ էր սրանց թիւը, բայց սրանք արժէքաւոր անհատներ էին, մանաւանդ ինքը՝ Կոստ. Խատիսեանը, որ ուժեղ ու հասարակական, համարձակութեան եւ անձնուէր հայրենասիրութեան տէր մարդ էր (*): Բաց ի դրանից, այս խմբակին էր պատկանում այն ժամանակուան յեղափոխական ամենամեծ գործը՝ Կուկունեանի ղեկուած հրոսախումբը, որ այդ բանակցութիւններով անցաւ ամբողջապէս մեր տրամադրութեան տակ:

Յետագայում Քրիստափորը սկսեց բանակցել եւ Հնչակեան կուսակցութեան պատուիրակ Ռ. Խանազատեանի հետ:

Այսպիսով Նարոդովոլցիների կուսակցութիւնը, որ սկզբում բաժնել էր հայ մտաւորականութիւնը՝ քաշելով դէպի իր կողմը այդ մտաւորականութեան լաւագոյն մասը, վերջին բաժէին վերադարձրեց նրան մեզ եւ լաւագոյն դպրոցը եղաւ մեր ապագայ յեղափոխական գործունէութեան: Դաշնակցականները նրանցից սովորեցին լինել անվեհեր, անձնազոհ, գաղափարին հաւատարիմ եւ անհաղթելի ահարեկիչներ: Ու, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը յետագայում աշխարհի բոլոր յեղափոխական կազմակերպութիւնների մէջ ահաբեկչութեան (տերրորիզմ) տեսակէտից առաջնակարգ տեղը բռնեց, եթէ ոչ առաջինը: Բայց Նարոդովոլցիները, մանաւորապէս Քրիստափորի շնորհիւ, ունեցան մեր վրայ եւ ուրիշ ազդեցութիւն.

Ես բացատրեցի վերեւը, թէ ինչպէ՛ս հայ ժողովուրդը եւ հայ մտաւորականութիւնը դեռ 70ական թուականներից սարսափելու փորձել էր Տաճկահայաստանի ազատագրման գաղափարը եւ թէ այդ գաղափարը բոլորը հասկանում էին Տաճկահայաստանի անկախութեան իմաստով:

Սակայն, այդ հարցը այդպէս չէին հասկանում նրանք, որոնք միացան մեզի Նարոդովոլցիների բանակից: Նրանց մտածելակերպը վերջապէս ռուսական էր: Նրանք հասկանում էին, որ անկախ Տաճկահայաստանը հակառուսական մի շարժում է, իսկ իրենք ներքուստ անուղղելի ռուսասէրներ էին: Բաց ի դրանից՝ նրանք համոզուած էին, որ առանց Ռուսաստանի համակրութեան եւ օժանդակութեան, Տաճկահայաստանի ազատագրումը անիրագործելի է, ուրեմն... Տաճկահայաստանի անկախութեան գաղափարը պէտք է թողնել իսպառ:

Այս մտքի հետ չէին կարող հաշտուել ոչ միայն Կ. Խատիսեանի եւ Լ. Սարգսեանի խմբակները, այլ եւ մեր խմբակը, որ այնպէս դժուարութեամբ միացրել էր դործին Քրիստափորին իր Նարոդովոլեց ընկերներով եւ որ ընդունում էր վերջիններիս հեղինակութիւնը: Կ. Խատիսեանը ոգեւորուած ճառում էր ապագայ հայկական քաղաքաքաբութեան մասին իբրեւ նպատակակէտ կազմուելիք կազմակերպութեան: Նոյնը կրկնում էին Լ. Սարգսեանը, Յ. Արղութեանը եւ բոլորը, բաց ի Քրիստափորից, Լորիս–Մելիքեանից եւ Դաստակեանից:

Այդ ժամանակ դեռ Թիֆլիսում չկար ոչ Սիմոն Զաւարեանը, որ անշուշտ կը լինէր Քրիստափորի կողմը, եւ ոչ Ռոստոմը, որի բռնելիք դիրքը այս հարցի մասին (այն ժամանակ) ես այժմ էլ դժուարանում եմ որոշել, չնայելով որ նրա հետ մենք սրտակից ընկերներ էինք դեռ Թիֆլիսի գիշերօթիկ դպրոցի նախապատրաստական դասարաններից մինչեւ Պետրովսկի Ակադեմիայի լսարանները.

Սակայն, Ռոստոմը յետագայում (մինչեւ գնալուց յետոյ) չափազանց թեքուեց դէպի ի ձախ: Աշակերտ եւ ուսանող ժամանակ նա միշտ լուռ էր, չէր արտայայտւում, կարծես անյայտ ամբարում էր իր մէջ գաղափարներ եւ եռանդ՝ ապագայ գործունէութեան համար եւ երբեք ցոյց չէր տալիս իր նախասիրութիւնը: Եղել են միայն մի քանի դէպքեր ուսանողութեան ժամանակ, երբ նա ցոյց է տուել իր հայկական մտայնութիւնը, այն էլ ոչ շեշտուած կերպով: Չեմ յիշում թէ նա ե՞րբ էր վերադարձել Թիֆլիս (հաւանական է իմ Կարսում եղած ժամանակ): Վերադարձին նա միացել էր մեր խմբակին: Սա էլ բնորոշ էր նրա համար: Բայց Պետրովսկի Ակադեմիայում նրա մտաւոր – գաղափարական կեանքը անորոշ էր:

Օրինակ՝ նա չմիացաւ մեր այնտեղի փոքրիկ խմբակին (Ս. Զաւարեան, Յ. Փիրալեան, Ս. Շահվերդեան, Վարդգէս Քաջազնունի եւ ես), որ կանոնաւոր կերպով զբաղւում էր գանազան փիլիսոփաների (Ջ. Ս. Միլլ, Հէգէլ, Սպինոզա) եւ ընկերաբանների (Կարլ Մարքս, Լասալ, Միխայլովսկի, Զերնիշեւսկի) գրուածքների ուսումնասիրութեամբ

Ինձ թւում է թէ Ռոստոմը այն ժամանակ դեռ կազմակերպուած չէր, կամ իր համեստութեան ու պարկեշտութեան շնորհիւ, միշտ աշխատում էր մնալ ստուերի տակ:

×

Ոչ մի տարակոյս, որ հայ ժողովուրդի անկախութիւնը այն առանցքն էր, որի շուրջ պիտի պտտուէր ապագայ պայքարը: Պէտք է մանաւորապէս շեշտել, որ այն ժամանակ կռուամիջոցները անընդունելի էին. Տարբեր էր միայն այդ հիմնական մտայնութեան արտայայտութիւնը. մէկը (Կ. Խատիսեանը) քողարկում էր, իբրեւ դգոյշ եւ հեռատես քաղաքագէտ եւ, ընդհակառակն, աշխատում էր ծրագրի մէջ ծանրանալ Նարոդովոլցիների ուղեգրած ընկերվարական դաւանանքի վրայ:

Այսպէս անվիճող կերպով ընթանում էին վէճերը անկախութեան գաղափարի շուրջը: Կ. Խատիսեանի խմբակը հեռացաւ մեզնից, կազմեց առանձին հատուած, որ սակայն տեւողութիւն չունեցաւ: Պէտք է ասեմ, որ այս պառակտումը (Կ. Խատիսեանի հեռանալը) մեծ կորուստ էր գործի ընդհանուր շահի տեսակէտից, որովհետեւ այդ խմբակի անդամները, մանաւորապէս ինքը՝ Կ. Խատիսեանը, համեմատաբար մեծ կորովի մարդիկ էին:

Կ. Խատիսեանի խմբակի հեռանալուց յետոյ, Քրիստափորը միանգամայն ազատ էր Նարոդովոլեց համախոհների հետ իր ուզածի պէս խմբագրելու Հ. Յ. Դաշնակցութեան անդրանիկ ծրագիրը եւ ուղղութիւն տալու նրա գործունէութեան:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան այդ անդրանիկ ծրագիրը կազմուեց 1892 թուին: Նրա բացատրական մասը, ինչպէս յայտնի է, համարեա ամբողջապէս փոխառուած է Նարոդովոլցիների ծրագրից եւ ներկայացնում է աւելի ընկերվարական դասակարգային կազմակերպութեան ծրագիր, քան հայրենասիրական–ազատագրական (Տաճկահայաստանի), ինչպէս պէտք է լինէր էապէս՝ բառ մեծամասնութեան ցանկութեան եւ տրամադրութեան:

Քրիստափորն ու իր համախոհները այնքան հեռու գնացին այդ ուղղութեամբ, որ մանաւորապէս շեշտեցին ծրագրի մէջ «համայնական սկզբունքի» վրայ, որ մեծ տեղ էր բռնում եւ Նարոդովոլցիների ծրագրի մէջ: Հ. Յ. Դաշնակցութեան ծրագրի մէջ ասուած է, թէ յեղափոխութիւնը տանելու է մեզ.. դէպ ի «համայնական հաստատութիւնները» (Հ. Յ. Դաշնակցութեան ծրագիր, 1892 թ., էջ 17): Որպէս զի պարզ լինի այս անսպասելի յայտարարութիւնը բուն հայկական կազմակերպութեան ծրագրի մէջ, պէտք է ասեմ, որ 70ական եւ 80ական թուականների ռուս մտաւորականութիւնը ամբողջապէս կլանուած էր ռուս գիւղացիութեան կեանքի բարեկարգման հոգերով: ՏԱՐԱԳԻՐ

(*) Այս խմբակը Հ. Յ. Դաշնակցութիւնից դուրս մնաց երկար վիճաբանութիւնից յետոյ, շնորհիւ իր կտրուկ բուրժուա – միապետական դաւանանքի, որ Քրիստափորի համար միանգամայն անընդունելի էր իբրեւ Նարոդովոլցիներից Ցոր հայկական առաքելեց եկողի: Յետագայում Քրիստափորը այդ կարգի վէճերին արժէք չէր տալիս, թէեւ ընկերվարական դաւանանքը ամուր պահում էր իր մէջ իբրեւ ներքին համոզում: Ինչ վերաբերում է կուսակցութեան ծրագրի մէջ ընկերվարութեան կիրարման, նրա եւ շատերի վերաբերումը աւելի շատ դիւանագիտական էր, քան գաղափարական: Տ.

"ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԻ ՄԸ ԿՈՉԸ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԵԱՆ"

Քիչ մը աւելի անկեղծ

ՊԼԻՏԱ (Ալժերիա) — Հայկական յուզումը չափ չունի, ան խեղդուելու հասած է իր գաղթօջախներուն: Շփոթած շուարած են մեծով պզտիկով: Անելի մը մատնուած.

Անուրանալի է վտանգը: Եւ աւելի պիտի ծանրանայ, եթէ ժխտենք զայն մեր ուսերը թօթուելով, իրարու քիթին խնդալով կամ պատասխանատուութենէ խուսափելով:

Եւ քանի պատասխանատուութեան գիտակցութիւնը չարթննար մեր մէջ, օրէ օր պիտի աճին, բորբոքին կուտակուած դառնութիւնները, երեւան բերելով նոր հարցեր, տեսակէտներ, տարաձայնութիւններ

Ըլլանք քիչ մը աւելի անկեղծ, քիչ մը աւելի գործնական, տեսնելու համար բուն իրականութիւնը:

Նոր չէ որ «արիւնոտ սիրտեր» սկսած են խօսիլ, եւ նոր չէ որ երիտասարդութեան մէջ շարժում ստեղծելու պահանջը կը զգանք: Բայց, զգալն ու զգածուիլը բաւական չեն գործ արտադրելու, ճակատ ստեղծելու, այլ պարտաւոր ենք խոստովանիլ մեր աններելի մեղքերը, զղջումի գալ, հաղորդուիլ:

Զինանք թերիմացութեանց մէջ: Ցեղին միտք չմնատինք ամէն նախապատութեան մէջ: Ըլլանք շրջահայեաց ու քիչ մը պարկեշտ, չփնտռենք անհատներ, չխառնինք հին ու նոր, ատեն ու առեղ չմնացած փառքերու, որպէս զի կրկնութիւնները աւելի չառանք: Մոռնանք բուն հարցին: Բռնենք նախ մենք երիտասարդներս իրարու օձիքէն, թօթափենք մեր անտարբերութեան մեղքերը:

Թօթափենք զէթ երիտասարդներս, մեր կուսակցական մոլեռանդութիւնները ու նախապաշարումները, ինչ որ հրապարակ կազմակերպուած ու կուռ չարքերով՝ բռնելու համար, պատասխանելու համար, մեր հայրերուն կամ մեծ եղբայրներուն:

— Կը բաւէ վէճն ու կռիւր, հաշտութի՛ւն, ժողովուրդը պէտք է կազմակերպել նախ ինքնապաշտպանութեան, ապա մեր վաղուան անմեկնելիներուն ու պայքարին համար:

«Յառաջ»ի հոկտեմբեր 11 թիւով ինծ պէս երիտասարդ ընկեր Մալխասեան է առաջարկեր այս տողերը, իրական պատկերով, յուզումնալից չեշտով, բայց միակողմանի:

Մեր տասը տարուան կեանքն ու փորձառութիւնը կը ցուցին մեր առջեւ: Ամէն ձեռնարկ, ամէն երիտասարդական շարժում ամլութեան դատապարտուած է: Հայրենի կեանքն արուած՝ թաղման յուղարկաւորներ դարձած ենք շնորհիւ տաղտկալի վէճերու, եսական փառքերու, եւ նեղմիտ ձգտումներու, որ դեռ կը շարունակուին:

Եւ սակայն մեր ուշացումներէն պէտք չէ վրիպի լուսաւոր երեւոյթ մը, — ՁՈՄը, որ ահա կը գործէ եօթը տարիէ ի վեր, աւելի ամրապնդուելով իր ուղղութեան մէջ:

ՁՈՄի շուրջն ալ վէճեր ծագեցան, բայց հարթուեցան: Մեզ հետաքրքրողը բուն ներկան ու գալիքն է:

Մեր երեք պատգամաւորական ժողովներու որոշումները կը շօշափեն արծարծուած հարցերը.

Եթէ ձգտում կայ, նոր բան մը, Երիտասարդական շարժում մը ստեղծելու, հարց կը ծագի թէ ո՛վքեր պիտի ըլլան այդ նորին վրայ ոգի ու եռանդ չուայլողները: Չէ՞ որ շրջապատուած ենք անտարբերութեան ցանցով մը, չէ՞ որ չորոդին հեգնանք ու արհամարհանք կայ ամէն սրտցաւ առաջարկի հանդէպ: Մալխասեան կ'ըսէ.

— «Տեսակ մը երիտասարդական համաստարած կազմակերպութիւն, երիտասարդական համաժողովութիւն, որ կանդնած պիտի ըլլայ զուտ ազգային հողի վրայ. ձգտելով զաղութներու ինքնապաշտպանութեան գործին յծուիլ, ու կազմակերպել ցիրուցան բազմութիւնները, վերջ տալով անիշխանութեան եւ պատրաստ ըլլալով վաղուան»:

Լաւ. շատ լաւ առաջարկութիւն որ պիտի ձգտի «բոլոր երիտասարդները համախմբել մեր ցեղամարտի չուրջ»: Բայց 1929ին, Զօմի Բ. պատգ. ժողովը Փարիզի մէջ իր օրակարգերուն մէջ ունէր այս հարցը եւ որոշեց —

Բաց ի Հ.Մ.Ը.Մ.էն բոլոր երիտասարդական կազմակերպութիւններու հանդէպ ըլլալ ոչ օժանդակողի դերին մէջ — եւ աշխատիլ համախմբելու մէկ դրօշի չուրջ եւ այսպէսով դառնալ համազգայթային կուռ երիտասարդական կազմակերպութիւն»:

Ու պարտք դրուեցաւ 23 մասնաճիւղերու պատգամաւորներու վրայ որ բազործեն մինչեւ Գ. պատգ. ժողովը: Եւ անմիջապէս աշխատանք թափուեցաւ բոլոր մասնաճիւղերու կողմէ: Փարիզ նուագախումբ մը հաստատեց Լիոն, Վալանս եռանդով գործի փարեցան: Մարսէյլ հազիւ սկսած իր դէմ գտաւ Զարմանձագցիներու եւ Սիմի Հիասրցիներու երիտասարդական կազմակերպութիւնները, որ իրենց ծրագրով կանոնագրով ոչ մէկ տարբերութիւն ունէին Զոմերէն: Ալ չխօսինք ուրիշներու մասին.

Ի՞նչ է Զոմի ծրագիրը.

— Զ. Ո. Մ. բարձրագոյն իտէալը կը կազմեն պայքար՝ ապաղգայնացման դէմ, սէր՝ հայրենիքի հանդէպ, լաւագոյն ճանաչումը՝ ցեղային պատմութեան, պահպանումը ուսմնային ազնիւ աւանդութեանց: — «Երիտասարդական ծաւալուն կազմակերպութիւն մը ստեղծելու համար, ամէն բանէ առաջ անհրաժեշտ է հաւատք: Եւ խանդավառութիւն»:

Կը հարցնենք — չկա՞յ այդ հաւատքը Զոմի մէջ, չկա՞յ այդ եռանդը անոնց չարքերէն ներս Վիեննապէս Զոմը կը ձգտի դառնալ «երիտասարդական ծաւալուն կազմակերպութիւն մը» ունենալով դաւանանք եւ տեսակէտ բոլոր ազգային խնդիրներու չուրջ

Ուրեմն, աւելորդ է նոր ծրագիրներ մէջտեղ նետել

«Յառաջ»ը եւ իր աշխատակիցը կը յիշեն անշուշտ Զ. Ո. Մ.ի հիգամեակի առթիւ արտասանուած պատուոյ խօսքը.

— «Ազգ եւ հայրենիք ամէն բանէ վեր».

Ու եթէ այս է բոլորիս ուզածը, ի՞նչ պատճառ կայ ամէն բանի նորը փնտռելու, եղածները անտեսելով: Չի՞ բաւեր այս մէկ նշանաբանը, երիտասարդութիւնը համախմբելու մէկ դրօշի տակ:

— «Ազգ եւ հայրենիք ամէն բանէ վեր»:

ԱՆՇԷՆ ՈՐԲՈՒԿ

ՊՏՈՅՏ ՄԸ ԻԶՄԻՐԻ ՄԷՋ

:-: —

Միրիամ Հարրի, ֆրանսացի ճանօթ վիպագիրը, դէպի Արեւելք իր պտոյտին ընթացքին, երբ շոգենաւը կը կենայ Իզմիրի առջեւ, ցամաք կ'ելլէ, պտոյտ մը կը կատարէ քաղաքին մէջ, եւ իր տպաւորութիւնները կը դրկէ «Թան»ին (23 Յոկտ.) ի՛ առնենք կարեւոր մասերը.

Իզմի՛ր, քաղաք վարդերու, թուզերու եւ զարդերու, ծնընդավա՛յրը Հոմերոսի:

Բայց թարշամած էին վարդերը, ու դեռ խակ էին թուզերը: Իսկ զարդե՞րը, — Յոյներու վտարումէն յետոյ փակուեցան զարդի գործանոցները: Հոմերոսի ծնունդն ալ առեղծուած մը կը մնայ:

Ուրեմն ինչո՞ւ ցամաք ելլել: Ինչո՞ւ չհետեւիլ ճամբու ընկերներուս, որոնք կը զոհանան դիտելով, գիտակը իրենց քթին, Նաւահանգիստը, որ, ժամանակին, լեցուած կ'ըլլար աշխարհի նաւերով, բայց հիմա լքուած է ի սպառ: Քրիստոնէից շուկան եւ փառաւոր թաղերը, որ այժմ յացած են այսօր Նաւանոցը, որուն եզերքներն հրկիզուած են բոլորովին: Վերը, Պագոս լեռը, որուն կողերուն այսուհանդերձ կառչած կը մնան նոճիները: Այդ լեռնէն է, որ կը բխայ Մէլէս գետը, զոր երգած է Ոդիսականին հեղինակը:

Այո՛, ի՞նչ ընելու երթալ այդ մոխիրներուն մէջ: Սակայն ես չեմ կրնար Զմիւռնիան բաժնել իր հնադարեան հմայքէն: Զմիւռնիա՛, Իզմիր, շատ եմ լսեր այս վանկերուն երգը իմ ականջներուս մէջ. երբ դեռ պատանի էի: Ցեռայ սրավհետեւ Թուրքիա մտած ենք. Թրքական ջուրերուն մէջ կը գտնուինք, — ատիկա նշմարեցինք այս առտու, երբ եկան նեղել մեզ անցագիրներու քննութեան համար: Թուրքիա՛...: Հակառակ այն հմայաթափութեան, զոր մեզի հաղորդեցին Ալեքսանտրէթէն մեկնելէ յետոյ, հիմա կը սիրե՛մ զայն Փիէր Լօթիի յիշատակովը: Խանդակաթ կը սիրեմ զայն ես ինծի: Ի՛նչ նաւաստացուցիչ խոստովանութիւն, որ չէ՛մ ճանչնար Թուրքիան:

×

Ի՛նչ նաւ է այս, հրաշալի, սպիտակ, յաղթանակ, համակ ոսկի եւ դրօշազարդ: Եւ ինչո՞ւ դրօշազարդուած է մեր նաւն ալ. որ կը լողայ բոլորովին: Ինչո՞ւ կը խայտան նաւաստիներուն դէմքերը, կը սոնքան մաքսաւորները, եւ ինչո՞ւ հազիւ թէ կը բարեհաճին ճա Աւստաներոնները մեզի հրամցնել իրենց կառքը:

— Չէ՞ք գիտեր, կ'ըսէ մեզի լուսնկարիչը, որ մեր սուրիական ոսկինները կը փոխէ (20 ֆրանք) թրքական ոսկիներու (12 ֆր.)հետ: Նաւահանգիստին մէջ յանտ ը նաւը, որ կը կրէ Եգէական ծովուն անունը, — Թրքական ամենամեծ շոգենաւը, որ աւելի արագընթաց է, քան ձեր շոգենաւը: Այդ շոգենաւով Իզմիր եկաւ Ընմէթ փաշան, բացումը կատարելու Կազիին արձանին: Չէ՞ք ուզեր այցելել:

— Ո՛չ, շնորհակալ եմ: Աոկից կ'երեւի արդէն արուազատկերը:

Նստինք կառք մը եւ երթանք, ո՛ւր որ տանի:

Ամայի ընդարձակ հողեր, փլած պատեր, մէկ-երկու երկնայաց շէնքեր յաւեր դղղատաններու վրայ, անաւհղիրեկ փողոցներ, եռուն, նկարչագեղ, արեւելագրոշմ, իրենց վերելը սարփինայ, պատուղի ահագին բուրցակրութիւն օշարակավաճառներու խանութներուն առջեւ: Ահա շրջուն վաճառորդները, որոնք կը պատցնեն իրենց ունեցած-չունեցածը, այսպէս փոխակերպուած տեսակ մը շնակալինիներու, հագնելով շապիկ մը, որ սեւ չունի, հնտոններ, որ եւրոպայէն բերուած են, գլխարկներ որ աղտով թրծուած են, ոտնեկան զգակներ, որ մաշած են, ծաղրական կնգուղներ, որ բծերով ծածկուած են: Ուրվհետեւ, գիտէք անշուշտ, ազգային գլխու հագնիլը եւ իսլամական գլխանոց գնելը այնպիսի յանցանքներ են, որ առաջին անգամ յանդգնողը տուգանքի կը դատապարտուի, երկրորդ անգամուն՝ բանտի, երրորդ անգամուն՝ կախաղանի: Ահա թէ ինչո՞ւ ոչ մէկ գլխու վրայ տեսանք որ եւ է կարմիր բան, ոչ ալ փաթթոց: Կազին նուազ խստապահանջ է կիներուն մասին: Արտօնուած է չարշաֆը, բայց քօղը նետուած է իրենց երեսէն: Առանց արտօնութեան, ոչ ոք կրնայ քօղ դնել երեսին: Պէտք է կարծել թէ իսլամուհին կառչած կը մնայ պատանքի ձեւ իր շրջազգեստին, որովհետեւ արդիական ոչ իսկ մէկ շրջազգեստ տեսայ: Այսպէս է, որ Իզմիրի փողոցներուն մէջ ականատես եղանք հետաքրքրաշարժ տեսարանի մը, — երկու աշխարհ, անջատուած՝ շնորհիւ իրենց զգեստաւորման, կիները արեւելագրոշմ հագուած քօղ.այրերը արեւմտեան ձեւով: Այսուհանդերձ թուրք կիները շատ քիչ կը տեսնուին փողոցներուն մէջ: Թերեւս կը վախնան դուրս ելլել:

Վեր վար շրջեցանք թրքական քաղաքին մէջ, առանց գիտնալու թէ ո՛ւր կ'երթանք: Մեր կառապանը, որ ֆրանսերէն չի գիտեր, յուսահատ, կանգ կ'առնէ տան մը առջեւ: Դուռը կը բացուի եւ փութով դուրս կ'ելլէ մարդ մը, որ պատկառելի դէմք ունէր եւ որդնակեր զգեստ մը հագած էր:

— Ֆրանսացի՞ էք, Փարիզցի՞, եւ չէ՞ք գիտեր թէ ի՞նչ պէտք է տեսնել Իզմիրի մէջ: Նախ Ընմէթ փաշային նաւը: Յետոյ Կազիին արձանը: Ա՛խ, Կազին, ի՛նչ մարդ է անի: Մա՛րդ, հանճա՛ր մը: Նախընթա՛ց մը: Առաքուած իմ, լաւ կ'ըլլար, որ իր մայրաքաղաքը երթայիք: Ի՛նչ մայրաքաղաք: Իսկ այստեղ, տեսա՞ք մեր թանգարանը: Ինչպէ՛ս, չէի՞ք գիտեր որ թանգարան ունինք հոս: Ձեր Baedekerը ինչի՞ կը ծառայէ ուրեմն: Ես Վերսայլ գացած եմ, Լուվր այցելած եմ: Ինչո՞ւ թուրքերը երթան այցելելու Ֆրանսայի թանգարանները, եթէ Ֆրանսացիները չպիտի ուզեն տեսնել Իզմիրի թանգարանը: Խոստովանի՛նք եւ չծածկենք: Կանանո՞ց, կը հարցնէք որ կանանոց ունի՞նք: Բայց այո՛, տիկին, մենք վայրենիներ չենք: Մենք ժողովուրդ մըն ենք, ազատ եւ քաղաքակրթուած: Արդիական օրէնսգիրք ունինք: Մեր կիները դուրս կ'ելլե՛ն երբ ուզեն. Ի՞նչ, թուրք կինե՞ր տեսնել կ'ուզէք: Նեքս մտէք, տանս մտէք եւ ձեզի ցոյց տամ իմ տիկինս: Պիտի տեսնէք, Փարիզուհի մը կ'արժէ՛ թէ ոչ:

Եւ ներս հրեց մեզ իր տան կիսաբաց դռնէն, որուն ետեւէն կը լսէի մրմունջներ եւ կերպասներու շրշիւն:

Իսլամական տեսարանի (paravent) մը ետեւ, հասարակ սրահ մը, ուր բազմած էին քանի մը կիներ, լաւ հագուած եւ լաւ հարուած: Ոչ մէկը առար լեզու գիտէր:

— Ո՞րն է ձեր կինը: Ցոյց տուաւ մէկը, ամէնէն փոքրիկը: Չհամարձակեցայ հարցնել թէ ինչ էին միւսները: Միայն գիտցայ, որ այս ազատամիտին պատուհանները առակուին վանդակ կը կրէին:

Ժամէ մը յետոյ ուրիշ մը, ձեկնեցանք՝ խոստանալով այցելել Իզմիրի թանգարանը եւ Կազիին արձանը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ղափանի երկաթուղին

Այս օրինակներուն մէջ յանկարծ գրած ենք Միջեւան-Ղափան երկաթուղիի գծին շինութեան ծրագիրներուն եւ աշխատանքներուն մասին: «Կոմունիստ» թերթը (Պաքու) հրատարակելով Թիֆլիզէն առաքուած հեռագիր մը, կը հաղորդէ թէ մօտ է վերջանալու Միջեւան Ղափան երկաթուղիին շինութիւնը.

Անհագին նշանակութիւն ունի այս գիծը Զանգեզուրի (Հայաստան) ու գինձի արդիւնաբերութեան համար. «Կոմունիստ» կը կարծէ թէ այս գիծը պիտի բանի հոկտեմբեր 18ին. Ուրեմն պէտք է հիմա բացուած ըլլայ երթեւեկի:

Աբէլեանի աշխատանքի ձեռնը

Գրած էինք, որ վերջերս կատարուեցաւ գերասանապետ Յովհաննէս Աբէլեանի յոբելեանը: Վաստակաւոր տիրոջը արուեցաւ իրեն եւ իր նուէր՝ տուն մը Թիֆլիզի մէջ:

Թիֆլիզէն կը գրեն թէ հոկտեմբեր 9ին Պետական Կարմիր Բանակային Թատրոնին մէջ տեղի ունեցաւ մեծարումը Աբէլեանի, իբրեւ հայ բեմին վեթերանին: Այդ հանդիսութեան ընթացքին, Անդրկովկասի կառավարութեան ներկայացուցիչները, լուսաւորութեան գործավարն ու արուեստի ծանօթ դէմքեր ողջոյններ արտասանեցին: Կառավարութիւնը յետոյ իբրեւ վարձատրութիւն հայ դերասանապետին տուաւ «աշխատանքի հերոս» չքանշանը և երեքհազար րուբլի իբրեւ նուէր:

Լուսեր արուեստի ճակատին

Թիֆլիզի «Հայ կառուցողների գրական խմբակը» լոյս ընծայեց «Երեւանը» անունով ժողովածու մը, իբրեւ իր պարբերական առաջին հրատարակութիւնը:

× Վրաստանի «Խորհրդային Գրողների Միութեան հայկական հատուածը» կը շարունակէ հրատարակել «Լուսաբաց» պարբերականը:

— Երեւանի մէջ «Նոր Ուղի» եւ «Գրական Դիրքերում» պարբերականներուն տեղ հրապարակ ելաւ «Նոյեմբեր» պարբերականը, հակայ հատոր մը, որուն խմբագրութեան մաս կը կազմեն Ալազան, Չարենց, Բակունց, Դաբաղեան, Շիրվանզադէ, Վանանդեցի, Վշտունի եւ Զուբար:

«Պրոլետար» (Թիֆլիզ) կը հրատարակէ Վրաստանի «Խորհրդային Գրողների Միութեան» հայկական հատուածին մէկ կոչը, որ կը հաղորդէ թէ Վրաստանի խորհրդային սահմաններու մէջ, հոկտեմբերի վերջը լոյս պիտի ընծայէ գրականգեղարուեստական ընդարձակ ժողովածու մը, ամփոփելով նմոյշներ հայ բոլշեւիկ գրողներու լաւագոյն գործերէն, իբրեւ ցոլարան վերջին տասը տարուան ստեղծագործութեան: Ցեղ չպիտի տրուին մէջէն գործերու:

Ղարաքիլիսայի պետական թատրոնը

Հայաստանի պետական երրորդ թատրոնն է ան, որ հիմնուեցաւ Ղարաքիլիսայի մէջ, 1931ին:

Իր թատերական առաջին եղանակին (ապրիլ – հոկտեմբեր), այս թատրոնին մէջ ներկայացուցած են 7 թատերախաղ հարիւր անգամ: Այդ ներկայացումները կրկնուած են մօտակայ գիւղերուն եւ շրջանի արդիւնաբերական կեդրոններուն մէջ: Ցիշենք այդ թատերախաղերէն Վ. Վաղարշեանի «Նաւթը», իւթայ «Լեռը», «Ճեղքուածք» եւ թարգմանեալ թատերախաղերէն՝ «Ջէվիլ», «Ցասում»:

Թատրոնը մինչեւ հիմա չունի իր սեփական բնակարանը: Ուստ

յաճախ Երեւանէն կը հրաւիրէին Ամիրխանեանը, Լէնինականէն՝ Աճեմեանը: Հիմա մշտական բեմադրիչ նշանակուած է Աշ-Մաթ:

Խումբը կը բաղկանայ 25 հոգիէ. անձնակազմը բանուորներ: Ներկայացումներուն մասին գեղարուեստական ծրագիրներ պատրաստելու համար, նախապէս տեղի կ'ունենան վիճաբանական երեկոներ:

Ընդունելով հանդերձ Ղարաքիլիսայի պետական Թատրոնին յաջողութիւնները, կարելի չէ ուրանալ թերութիւնները, զորս ցոյց տուաւ: Այսպէս Թատերախումբը աւելի շատ կը սիրէ խաղալ քաղաքին մէջ, քան թէ երթալ գիւղերը: Նոր ուժեր պատրաստելու մասին ոչ մէկ աշխատանք: Անհրաժեշտ է Թատերական-Դպրոց մը բանալ Թատրոնին կից: Ետոյ, Թատրոնը չունի իր ղեկավար-բեմադրիչը: Ղաչարկութեան ասէն բեմը բոլորովին պարապ. Բաժնեգրութեան ձեւը ընդհանրացած չէ, մինչդեռ կարելի է 30 հազար բանուոր արձանագրել բանուորներուն մէջէն:

Այս նոր շրջանին, պիտի ներկայացուին եօթը խաղեր, որոնց երկուքը ...ին

Երեւանի բանուորական թատրոնը

«Խորհ. Հայաստանի մէջ յօդուածագիր մը այսպէս կը պատմէ կազմութիւնը Երեւանի բանուորական Թատրոնին:

—Հայաստանի բանուորական Թատրոնը երկարամեայ պատմութիւն չունի, ոչ ալ ընդունուած եւ ձեւակերպուած աւանդութիւններ: Բայց ունի փայլուն եւ երկունքի պատմութիւն մը իր ետին: Հեռու չեն դեռ 1928—1929 տարիները, երբ Դաւիթ Գուլազեան եւ Սարգիս Մելիքսեթեան, իրենց յամառ աշխատանքով, համախմբեցին երիտասարդ շնորհալի բանուորներ՝ ներկայացումներ տալու համար բանուորական շրջանակներու մէջ:

Բանուորական շրջուն Թատրոնը մեծ դժուարութիւններու բախեցաւ, բայց ետքահետէ կը խորանային ու կը զօրանային իր շարքերը: Երիտասարդ եւ շնորհալի դերասաններ կ'աւելնային իր շարքերուն: Օգնութեան հասաւ նաեւ Հայաստանի արհեստակցական միութիւններու խորհուրդը: Եւ բանուորական Թատրոնը սկսաւ աշխատիլ Երեւանի նորակառոյց շէնքին մէջ: Ետոյ խումբը համոզեց Երեւանի աշխատաւորութիւնը, որ ուշադրութիւն դարձնէ իր ճիգերուն: Այդպէս էր, որ 1931ին բանուորական շրջուն Թատրոնը ունեցաւ իր մնայուն բեմը, եւ տեղաւորուեցաւ Երեւանի նորակառոյց Թատրոնին մէջ

Բանուորական Թատրոնը չունէր գեղարուեստական բաժնի ղեկավար. Թատերախումբը կը բաղկանար երիտասարդներէ, շնորհալի եւ եռանդուն: Բայց չունէր գծուած ճամբայ: Վերջոյ կարելի եղաւ գտնել ղեկավարն ալ, որ ոտքի կանգնեցուց Հայաստանի պետական երկրորդ Թատրոնը: Բազմավաստակ բեմադիր Լեւոն Քալանթարն էր այդ:

Քալանթարի ղեկավարութեանը տակ, 1931—1932ին տուաւ գեղարուեստական ներկայացումներ:

1932—1933 Թատերաշրջանին, բանուորներուն կը տրուին մեծ զիջումներ, մուտքի տոմսերուն գինը իջեցնելով, 2 անգամ պակաս միւս Թատրոններուն տոմսերուն գինէն: Աւելի եւս նուազ կ'արժեն բաժնեգրական տոմսերը: Կը տրուին նաեւ ձրի ներկայացումներ:

Բանուորական Թատրոնը իր խաղացանկը կազմած է առաւելապէս ինքնագիր հայկական Թատերախաղերով: Այս տարի երիտասարդ նոր ուժեր հրաւիրուած են Անդրկովկասին զանազան քաղաքներէն: Այսպէս Երեւանի բանուորական Թատրոնը կը լայնցնէ իր խումբին կազմը, կ'ուսումնասիրէ իր գեղարուեստական ճաշակը, եւ այսպէս շուտով կ'ունենայ Թատերական դիմագիծ մը, որ արժանի ըլլայ բանուորական կոչման:

ԹՈՒՐՔԻԱ

«ԱՄԵՆԱՄԵԾ ՑԱՒԸ, ԽԱՆԴԱՎԱՌՈՒԹԵԱՆ ՊԱԿԱՍԸ»

Դրագէտ եւ երեսփոխան Եադգուպ Գատրի պէյ, այս վերնագրով գրած կուտայ «Վագըթ»ի մէջ.

— Պոլսոյ ազատագրման տարեդարձն է: Թաքսիմ, մօտակայ ափարթըմանի մը պատուհանէն կը դիտեմ անցուդարձը: Երկու մայթերը լեցուած բազմութիւնը կը դիտէ անցնող թափօրը: Ի՞նչ տխուր, անձայն անձուն անցք: Բոլոր այս զինուորները, ծովայինները, դպրոցականները եւ համալսարականները յուղարկաւորութեա՞ն կ'երթան: Եթէ պատուհանէս ժողովուրդին հարցնեմ ասիկա, վստահ եմ թէ ոչ ոք պիտի կարենայ պատասխանել: Այնքա՜ն որ անտեղեակ ձեւ ունի անցած դարձածէն:

Բայց ես կը յիշեմ որ այսօր Պոլսոյ ազատագրութեան տարեդարձն է: Տասը տարի առաջ, այս թափօրին ո՛չ մէկ մասը կրնար անցնիլ այս պողոտայէն. Սա կարմիր — ճերմակ Թուրք դրօշին տեղը՝ ֆրանսական, իտալական, անգլիական, ամերիկեան եւ հելլենական դրօշները կը ծածանէին: Տարօրինա՜կ զուգադիպութիւն: Հելլէն նախկին դեսպանատան շէնքն ալ ճիշդ դէմս կը գտնուի: Անոր դրան վրայ այնքան լայն ու երկայն դրօշ մը կը կախէին, որ անկարելի էր առանց ծռելու տակէն անցնիլ: Սա փողոցին ծայրը, անգլիացի ոստիկանները կամ ամերիկացի նաւաստիները ամէն գիշեր մարդ կը ծեծէին եւ կին կը հետապնդէին.

Հիմա Թուրք երիտասարդներ կ'անցնին ասկէ, թրքական երգեր երգելով, եւ ռա՜փ, ռափ կ'անցնին: Մենք այն ատեն չէինք համարձակեր բարձր ձայնով Թուրքերէն խօսիլ իրարու հետ, այլ կարդախօսներով իրար կը ճանչնայինք, ինչպէս կ'ընէին քրիստոնեաները, Համիդ կայսրութեան շրջանին:

Տխրութեամբ կը խորհէի բոլոր ատոնք, այս տօգոյն ու անկամ մթնոլորտին մէջ:

Քանի մը ժամէն, ամէն մարդու նըման մոռցայ ամէն բան ու սինէմա գացի: Պաստառին վրայ ցուցադրուեցաւ Բոլշոյնիկոյ ցոյցերը Համբաշխութեան նախագահին ինքնաշարժը, ալեկոծ ծովը յիշեցնող մարդկային խումբերուն մէջէն կը սուրայ նաւակի մը պէս: Ոստիկաններ ի զուր կը ջանան ճամբայ բանալ: Մամիեր եւ բացագանչութիւններ կը բարձրանան այդ խելայեղօրէն խանդավառ մարդոց կուրծքերէն: Գլխարկները օդին մէջ կը թռչին, եւ ժողովուրդը կը ծըփայ ու կը յորդի կեցած տեղը...:

Մինչդեռ այս առաւօտ ոստիկաններ իր պատուհանէն առաջնորդեցին ափարթմանի դռնապան մը, որ քուրջի վերածուած դրօշ մը կախած էր:

Ծանօթ մը որ ականատես եղած էր այս դէպքին, դիտել տուաւ.

— Ռուսիկանութիւնը ի՞նչ իրաւունքով կը խառնուի ժողովուրդին գործին եւ դռնապանը պահականոց կը տանի.

= Ազգային յանցանք է քուրջի կտոր մը կախել այնքան մեծ տօնի մը առթիւ: Բայց պատիժը պէտք է տային հոնկէ անցնող երիտասարդները, ափարթմանին ապակիները կոտրելով: Քանի որ ժողովուրդը երեւան չբերաւ այս զգայնութիւնը, բնականաբար գործը ոստիկանութեան մնաց:

Ատեն ատեն գանգատ կ'ըլլայ ժողովուրդին եւ երիտասարդութեան այս տեսակ անզգայութեան դէմ: Բայց ինչու կը փնտռե՞նք ասոր պատճառները: Տասը տարուան մէջ, ազգային ազատագրական շարժումին գիւղացիութեան թուղթերը դեղնած են: Ձեռ գիտեր, այսօրուան 20 տարեկանները կրցա՞ծ են ըմբռնել Ին Էօնիւի, Սաքարիայ եւ Տումլու Փունարի իրական իմաստը:

Անցեալները, երիտասարդ ուսուցիչ մը կը յայտնէր թէ Տիարպէքիր չէ գացած: — Եղբայր, տարի մը էնկիւրի մնացի եւ տեսայ: Ոչ ճագ կայ, ոչ պատ, ոչ ալ մարդավարի քաղինօ մը: 300 ոսկի ալ տան, նորէն Տիարպէքիր չեմ երթար: Հա՛, երբ սինէմա ըլլայ, ճագ գտնուի, սուր ուզեն կ'երթամ...:

Երկիր մը մէջ երբ խանդավառութիւնը այնքան իջնէ, սիրտերը այնքան պաղին եւ կեանքի ըմբռնումի անկիւնը այնքան նեղնայ, ալ կրնա՞նք վստահութեամբ նայիլ ապագային: Անոնք որ վաղուան մեծ ու բախտաւոր Թուրքիոյ վերաշինութեան ծանր բեռը պիտի կրեն, հիմակուընէ աւելի յոգնած կ'երեւին քան երէկուան մարդիկը

Ասիկա, տնտեսական տագնապին եւ կրթական սկզբունքէն հարիւր անգամ աւելի կարեւոր ու հրատապ խնդիր մըն է մեզի համար:

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ» ՍԷՆ ՇԱՄՈՆԻ ՄԷՋ

Վա՜յ այն ժողովրդին որ բոլորովին անհոգութեամբ կը գոցէ աչքերը, պատմութեան ցնցող, ստիպողական հրահանգներու առջեւ:

Մ. ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ

ՍԷՆ — ՇԱՄՈՆ, 24 Հոկտ. (ախթ. թղթ.) — Կիրակի իրիկուն «Ուայ ալ Քոնֆէրանսի» մէջ տօնեցինք «Հ. Յ. Դաշնակցութեան Օրը», որ տարուէ տարի, ա՛լ աւելի մեծ խանդավառութիւն կը յարուցանէ, մեծ պզտիկ ներէն մինչեւ յետին գիւղաքաղաքի անկիւնը:

Բեմին վրայ զետեղուած էր դրօշակը, տարագիր՝ ժողովուրդին պէս: Զետեղուած՝ Ֆրանսականին կողքին, մեզ անգամ մըն ալ կը յիշեցնէր խաղաղ աշխատանքը ազատ Հայրենիքի կապոյտ երկնքին տակ: Ալի ու ձախը զարդուած էին մեր հերոսներուն պատկերները, մէջտեղը ունենալով անմահ Քրիստափորը:

Հանդէսին նախագահը, ընկ. Արմենակ Գույումճեան բացումը կատարեց երկու խօսքով. — Ընկերներ եւ քաղաքացիներ, Հ. Յ. Դաշնակցութեան 10րդ ընդհանուր ժողովը որոշեց տարին մէկ օր նուիրել մեր կուսակցութեան, որպէս զի առիթ ունենանք գնահատելու մեր անցեալն ու ներկան, հրահրելու եւ բոցավառելու ազատութեան եւ անկախութեան կայծը

Ետոյ երգուեցաւ «Մշակ Բանւորը» յանկերգ: Ներկաները մէկ վայրկեան լռութեամբ յարգեցին հերոսներուն սուրբ յիշատակը: Գեղարուեստական բաժինին կը մասնակցէին մանուկներ եւ պատանիներ, իրենց հայրենասէր արտասանութիւններով:

Ընկեր նախագահը բեմ հրաւիրեց օրուան բանախօսը, ընկեր Ա. Զամալեանը, որ իր տպաւորիչ բանախօսութիւնը սկսաւ յիշելով քանի մը կտորներ Յ. Թումանեանի բանաստեղծութիւններէն: Յանդրադարձաւ մեր այսօրուան յեղափոխական լաւ գործունէութեան վրայ:

Հանդէսին վերջին մասը կը կազմէր պարահանդէսը, «Երկու Աւեր», որուն համար Սէն Թ'Էթիէնի ընկերները, գիշերը ուշ ատեն ամէն յոգնութիւն յանձն առած, եկած էին: Եւ շնորհապարտ ձգեցին բոլորս, կուշտ-կուշտ խնդացնելով: Հանդէսը փակուեցաւ «Բամ Փորոտանով»: Եւ հանդիսականները մեկնեցան խոր տպաւորութեամբ:

Վրիժապաշտ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐԸ ՇԱՏՑԱՆ, ՇԷՆՔԸ ՁԻ ԲԱՒԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— «Ցառաջ»ի ընթերցողներուն ծանօթ է թէ Մարսէյլի արուարձաններէն Սէն-Ժէրօմ մեծամեծ զոհողութիւններով ունեցաւ իր սեփական մասուր-մանկապարտէզի պզտիկ շէնքը, 360 քառակուսի մեթր հողով:

Շէնքին ու հողին փոխարժէքը, 40,000 ֆրանքէն 32 հազարը արդէն վճարուած է, իսկ մնացեալ 8 հազարը վճարելու համար ջանքեր կը թափուին:

Սակայն այս մեր կոչին տուն կուտայ բոլորովին տարբեր պարագայ մը:

Հոկտեմբեր 16 թաղականութեան կողմէ ընդհանուր ժողով մը գումարուելով, յայտնուեցաւ թէ մանկապարտէզի պզտիկներուն թիւը բարձրացած է 70ի, իսկ շատերն ալ տեղի նեղութեան պատճառով մնացած են դուրսը, որովհետեւ 40 քառ. մեթր տարածութիւն ունեցող շէնքի մը մէջ 70 պզտիկներ պահելն իսկ, հակօրինական է կրթական տեսակէտէն եւ վտանգաւոր: Ետոյ, կրթական նախարարութեան կողմէ պաշտօնեայի մը այցելութիւնը բաւական է դպրոցը փակելու:

Ընդհ. ժողովը այս բոլոր պարագաները նկատի առնելով որոշեց շէնքը մեծցնել, որուն համար կը նախատեսուի տասը հազար ֆրանքի ծախք մը: Այս գումարը ճարելու համար նախ ապաւինած են Սէն-Ժէրօմցիներուն եւ ապա մօտաւոր ու հեռաւոր կրթասէր հայրենակիցներուն օժանդակութեան:

Ժողովը փակուելէ առաջ, ձեռնարկուեցաւ հանգանակութեան եւ գոյացաւ 1800 ֆրանքի գումար մը: Ընտրուեցաւ նաեւ շէնքի շինութեան յանձնախումբ մը, գլուխ հանելու համար այս նուիրական գործը:

Նուէրները ղրկել յանձնախումբի գանձապահ Գ. Յ. Տէր Մինասեանի, 8 Place Palemleon. St Jérome. Marseillle.

Ատենապետ՝ Ա. Անտոնեան, ատենադպիր՝ Ս. Միլտոնեան, գանձապետ՝ Յարութիւն Տէր Մինասեան.

ՄԱՄՈՒԼ

Սոֆիայի եկեղեցին եւ Պուլկար մամուլը

Սոֆիայի «Ազատ խօսք»ը երախտագիտութեամբ կը շեշտէ խմբագրականի մը մէջ (17 Յոկտ.).

— «Սոֆիայի Հայոց եկեղեցիի գրաւման հարցը վերջին օրերու ընթացքին յուզեց մասնաւոր ոչ միայն հայ գաղութը, այլ եւ պուլկար հանրային կարծիքը:

Մէկ կողմ թողած հարցի իրաւական բնոյթը, մեզի համար մեծապէս ուրախալի էր կարդալ պուլկար գրեթէ բոլոր հոսանքներու պատկանող թերթերու ինքնաբուխ տողերը եւ իրօ՛ք ջերմօրէն եղբայրական վերաբերմունքը հայ եկեղեցիին եւ հայ համայնքին հանդէպ.

Կանգնած իր կոչման բարձրութեան վրայ, պուլկար մամուլը առաջին իսկական օրէնքով հարցի խորապէս բարոյական ծանրութիւնը եւ առանց տատանելու արտասանեց իր ոչը:

— Եկեղեցին իր տեղը պիտի մընայ:

Այս միակ նախադասութեան մէջ խտացուած է ամբողջ բարոյական մը, որ 1500 ամեայ հայ եկեղեցիի գոյութեան ու պատմական-մշակութային մեծարժէք դերը կը յատկանշէ:

Անիկա յստակ արտայայտութիւնն է հայ եւ պուլկար հոգեւոր-մշակութային արժէքներու իրական գնահատման եւ երկու ժողովուրդներու եղբայրական անքակտելի կապերու յաւերժացման»:

Ահա թէ ինչպէս կ'արտայայտուի պուլկարական «Վ.ըէմէ» թերթը, այս միեւնոյն հարցի մասին:

— «Սօֆիայի մեծաբազմութիւն Սանֆան որոշած է ամէն գնով քանդել Ս. Նեդելիայի հրապարակին վրայ գտնուող Հայոց եկեղեցին Բանագրաւման նպատակն էր այնտեղ կառուցանել Մինոզի համար պալատ մը, որ արդէն վաղուց շինուած է (ուրիշ վայր մը):

4-5 օր առաջ պատահաբար այն տեղէն անցնող Սոֆիաբնակ քաղաքացիներ խորապէս վրդովեցան ի տես բարբարոսական տեսարանի մը: Քաղաքապետական ծառայողներ, բահերով ու բրիչներով բռնաւորուած, քաղաքապետարանի օգնական Գ. Փորշէվի հրամանով եկած էին քանդելու Աստուծոյ այս տաճարը:

Հայոց եկեղեցին պատմական արժէք ունի: Ան շինուած է 16րդ դարու սկիզբը. Սուլթան Մէհմէտ Գ.ի օրով եւ անոր արտօնութեամբ:

Չորս դար, այս եկեղեցին արժանաւորութեամբ պահեց իր գոյութիւնը, տիրապետող օտարազաւակներու դէմ մղած իր պայքարին մէջ: Հայերը թանկագին զոհեր տուին, ինչպէս հեռու անցեալին մէջ, նոյնպէս վերջին պատերազմներու ընթացքին, կռիւ առ կռիւ պուլկար զինուորին հետ:

Այժմ կարգ մը մարդիկ կ'ուզեն խլել ու քանդել անոնց մէկ սրբավայրը: Սրբութիւն մը, որ առողջ եւ կանգուն մնաց չորս դար, թէեւ անոր շուրջ կը թափառէին վայրենի վոհմակներ, ոսկերքի այսօր հայ-հայուն եւ նախատոնի:

Նորին գերազանցութիւն Սանֆան պէտք է վիժեցնէ իր խօսքերը, զորս արտասանեց Ս. Նեդելիա եկեղեցիի աւերակներուն մէջ.

— «Եկեղեցին կար եւ եկեղեցին պէտք է մնայ»:

ՅԵՐԵԿՈՅԹ Ի ՆՊԱՍՏ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ

— :-: —

«Զօրավար Անդրանիկի Կեդր. Հանգանակիչ Յանձնախումբը որոշած ըլլալով զօրավարին նուիրական յիշատակը յաւերժացնելու համար ձեռնարկել անոր յուշարձանին շինութեան, կազմած է իր հովանաւորութեամբ յատուկ յանձնախումբ մը, որ պիտի զբաղի հանդէսի մը կազմակերպութեամբ:

Հանդէսը տեղի պիտի ունենայ 20 Նոյեմբեր, Կիրակի ցերեկէ վերջ ժամը 2.30ին: Յայտագրին մաս կը կազմէ նաեւ Անդրանիկի ֆիլմը:

Հանդէսին Կազմակերպիչ Յանձնախումբը չպիտի փորձէ քանի մը տողով՝ թուեցնել դրուատիքը ընել զօրավարին մարտնչումներուն, արշաւներուն, փախնալով նսեմացնել անոնց այնքան խաչոր արժէքն ու դերը մեր ազատագրական պայքարին մէջ:

Ո՛վ չերգեց անոր փառքը, երբ ան «Իբրեւ Արծիւ» կը սաւառնէր լեռ ու ձոր, ո՞ր հայը չունեցաւ հպարտութեան պահեր, լսելով անոր յաղթանակները: Ան, ապրեցաւ, կռուեցաւ հէքեաթական քաջութեամբ, ինքզինքը նուիրեց ժողովուրդին:

Ո՛վ կը համդուլ ժէ, որ մեր որբ-րաւ Վարդանի շիրիմը մնայ անշուք, եւ մարմինը խոնաւութեան մէջ: Հայ ժողովուրդը գիտէ յարգել յիշատակը իր այն զաւկին, որուն Ազգային Հերոս տիտղոսը տուաւ: Ուրեմն նայ. 20ին բոլորդ Միւթիւալիթէ:

Նուէրները ղրկել «Զօր. Անդրանիկի յուշարձանի Կեդր. հանգ. յանձնախումբի գանձապահին՝ Գ. Արմենակ Համբարձումեանի, 53 rue du Fbg. Montmartre.

Կարգադիր յանձնախումբ

Յ. Գ.— Կեդր. հանգ. յանձնախումբի անդամներն են.— Վ.ռամշապուհ եպիսկ. Նախագահ, Ցիգրան խան Քէլէկեան ատենապետ, Գ. Պօղոս Լամբրեան փոխ – ատենապետ, Տօքթ. Պօղոս Քօլօլեան ատենադպիր, Գ. Գ. Արմենակ Համբարձումեան գանձապահ: Տիգրան Դալըալեան եւ Լուկար Շաֆէն՝ անդամներ:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՆՈՅԵՄԲԵՐ, գրական, գեղարուեստական, գրաքննադատական եւ քաղաքական — հասարակական հանդէս: Օրկան ՀՍԽՄ խորհրդային Գրողներու Միութեան: Ա. Տարի: Թիւ 1. Սեպտեմբեր, 1932: Կը հրատարակուի «Նոր Ուղի» եւ «Գրական դիրքերում» պարբերականներու փոխարէն: 175 մեծադիր էջ: Գին՝ 1 ր. 65 կ.:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (31)

ԱՐԵ՛Ի, ԱՐԵ՛Ի...

Իրենցմէ: Ինչպէս կոյր մը, անդամալոյծ մը, բանտարկուած մը:

Հիմա աւելի յաճախ եւ աւելի սիրով կը թողում զիս: Ինչո՞ւ չէ, ինծի կը թուի թէ Սիւզան ներկայութենէս կը խուսափի ալ:

Երբ Կապրիէլի շինած ծանծոցներէն մէկը նուիրեցի իրեն՝ ուրախացաւ: Ապա խօսեցաւ իրենց մօտալուտ հարսանիքէն: Բայց չկրնեց այս անգամ թէ «անպատճառ ներկայ ըլլալու եմ:

Ցաւութիւն իր սիրային արկածներէն պատմեց: Յրգուած էի: Անտարբեր: Ջղարունակեց:

Քանի մը լուսանկար ալ, քանի մը գաւաթ գինի ալ, երկու երգ ալ:

Զարդ ու հանդարտ սեղմեցի բոլորին ձեռքը ու գացին.

Վերադարձան քաղաք:

Առողջ ու թեթեւ իրենք: Թեթեւցած ես:

Այլ քիչ մը աւելի պարպուած...:

ԺԳ.

Պատուհանի մը քովն ենք, ես ու Արմանը:

Արմանը նոր դրացին է, անկողինս կից, մէկ ամիսէ ի վեր: Երիտասարդ ու գեղեցիկ է: Հազիւ 25 տարու: Իր սեւ ու վէտվէտուն մազերը միացած նուրբ ու երկար յօնքերուն, աւելի կը շեշտեն իր ճակտին ու քիթին ֆրանսական գծերը: Իր կզակը զօրաւոր չէ ու թափանցիկ մորթը ոչ մէկ անկիւնով ձգտուած:

Մեր վերարկուները կը սարսռան աշնանամուտ հովին ընթացքէն: Առաջին կարմրած տերեւները կուզան պատերուն յենուլ, մէկզմէկ գրկել, գողդղալ ու տրտմագին խշրտալ: Ցուրտ է: Ու գորշ ամպեր երկնքի կապոյտէն կախ, ծանրօրէն կը յառաջանան: Կ'ըսես պիտի փրթին ու իյնան:

Դուրսը, գետինը խոնաւ է գիշերուան անձրեւէն:

— Այս գիշեր, կ'ըսեմ Արմանին, մտածկոտ ու փշոտ հովին տրամադրութեան տակ եղողի մը երազկոտութեամբ, այս գիշեր քու սիրոյդ մասին խորհեցայ: Ժամը 2էն մինչեւ 5, սովորական անքնութեանս անունով էր: Որոճացի:

= Իրա՞ւ:

— Անվայե՞լ է արդեօք: Հաւատա՛, համակրութիւններ կան որ քալելու փոխան կը վազեն. ահա ինչու...

= Ի՞նչ էր մտածածդ, կարծիքդ, եզրակացութիւնդ

— Կ'ուզե՞ս որ անկեղծ ըլլամ, կոշտ ըսելու աստիճան:

= Հետաքրքիր եմ:

— Լա՛ւ: Ինքնախաբէութիւն մը կայ: Պայմաններու պարտադրութեամբ ստեղծուած իրողութիւն մը, ըստ իս կեղծիք մը, որ ճշմարտութեան մը, չքող խորքի մը դէմքը կ'առնէ.

= Ձեռ հասկնար:

— Սէրդ:

— Բացատրէ՛:

— Ըսիր թէ խելայեղ ցանկութեան օր մը ձեռ նայուածքներ գրկուեցան. — ըսել կ'ուզեմ օր մը երբ բնախօսական, մարմնեղէն ցանկութիւնը մէկը կ'ենար ատոնց յենակէտի որոշ ուղղութիւնն ունենալու, — ու արտայայտուեցար աւելին քան կը զգայիր, աւելին՝ քան կը թելադրէր սիրտդ, — ուրիշ խօսքով զգայարանքներըդ՝ զատուած ճաշակներուդ ամբողջութենէն, — եւ տիրացար Այդ աղջկան: Առաջին յագեցումին յաջորդեց անխուսափելի թմրութիւնը որ շատ յաճախ յուսախաբութիւնն է, բայց քու քով կլոռուած գտնուած անդրադարձում մը, որովհետեւ զգայուն ըլլալէ առաջ կրքոտ ես գուն: Այնպէս երբ կ'ըսես թէ թոյլ մատներով կը շոյէիր անոր զուսպ միսերուն հարուստութիւնը ու կը գտնէիր գեղեցիկ: — Տես չըսիր, եւ չեմ ըսեր անզուգական, — որով կը պայմանաւորէիր սէրը, ջանալով եսդ համոզել ընտրութեանդ գոհունակութեամբ:

= Ի՞նչ է արդէն սէրը:

— Ո՛չ: Սէրը, կեանքի մը անհրաժեշտութիւնը՝ ամբողջութեան մը ամբողջութիւնով, ճշմարիտ սէրը, չի բաղդատեր: Իր չգոյութեան կամ ծնրութեան նշանն է ատիկա: Անկէ զուրս բռնազբօսիկ է, ու յայտաբարը հաշիւներէ ծնած: Կրցա՞յ հասկցուիլ:

= Եւ սակայն...

— Գիտեմ թէ ինչ պիտի ըսես: Արդէն հող պիտի գտնի: Աւելի յետոյ անցուցած տարիներդ, տխրուն գիշերներդ, նախանձդ եւայլն... — Ե՛րբ սակայն. այն օրէն՝ երբ «չգացիր թէ պակասած էիր, առողջ մարդու նախկին յատկութիւններդ չէիր կրնար ունենալ. հետանդ էիր: Երբ առաջին յուսալքումէ մը յետոյ առաջին յոյսերուդ հետ արմատացաւ եսասիրութիւնդ (հիւանդութեան մեծագոյն հոգեբանական ախտանիշը) ու վիրաւոր վարպետի մը մոլեգնութեամբ պահել ուզեցիր: Այդ ատեն բաղդատութեան եզրերը փոխուեցան. դադրեցար զինքը ուրիշներուն կամ իր նմաններուն նմանցնելէ, ու «լաւ» գտնելէ, այլ քեզի: Եւ քանի որ մեծ բան մը պակասեր էր քեզմէ (ամէն բանի հակառակ անձնասիրութիւնդ չէր կրնար այս շօշափելի գոյութիւնը քօղարկել), դուն՝ քեզի անարժան գտեցիր... ոչ ներողութիւն, ըսել կ'ուզեմ զինքը քեզի արժանի գտար... Սուտ բացագանչութիւններ էին պարզապէս՝ «աղուոր ձգելու», «կեսղ մը իր եղջանկութիւնը չխանգարելու» համար զինքը «համոզելներդ», «մօտցի՛ր», «հեռացի՛ր» աղաչելներդ: Քաղաքականութիւն: Այո՛, քաղաքագիտութիւն, եւ այնքան խուլ որ խորամանկութենէդ դուն իսկ չլացար, անձնագոհութիւն ընել կարծելով, մինչ դիմակն ունէիր լոկ, ու խաղ մըն էր ըրածդ, «ամէնը ամէնուն համար», վստահ միւս կողմէն տրտում նայուածքիդ ետին պահուած «խաբողս Թուղթին»... Վասն զի այդ փափաքը չանհետելու, այնքան զօրաւոր էր որ դժուար թէ կրքիդ կուրութեան պահերուն լքուած ըլլալու վախը դուն կարենայիր տեսնել:

= Կարծ, կարծիքովդ զինքը կը սիրեմ հիւանդութեանս օրէն սկսեալ:

— Դեռ չըսի թէ կը սիրես:

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԵԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

ՏԷՍԻՆԻ Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

Տեղի կ'ունենայ Նոյեմբեր 30ին Կիրակի օր

ՊԱՏՈՒՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՏԷՍԻՆԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏ **Mr. JEAN LOUIS MALLEN**ի

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ՝ **Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ**

ԿԸ ԽՕՍԻՆ՝ ԸՆԿԵՐՆԵՐ **Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ, Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ** եւ **ՈՒՐԻՇՆԵՐ**

Գեղարուեստական նոխ բաժնին կը մասնակցին՝ «Կամիտաս» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Գ. Մելքոնեանի, Վասպուրականի «Արծիւ» նուագախումբը, ղեկավարութեամբ ժիրայր Խոտիկեանի, օրիորդներ Նովինար Տէր Պետրոսեան, Պերճ Վ. Արդումնեան, Հերա Քրմպըլեան, Գ.Գ.Ա.Աւետիսեան, Հերոյեան, Սիրականեան են.

Մուտք՝ **10** *ֆրանք: Այժմէն ապահովեցէք ձեր տոմսերը*

Տոմսերը կը ծախուին՝ Ցանձնախումբի անդամներուն, Կ. Խաչի, Տիկնանց Միութեան վարչութիւններու քով, Կարօ Օհանեանի եւ Մուշեղ Ժամկոչեանի սրճարաններու։

ԾԱՆՕԹ.— Հանդէսէն վերջ ընկերա - ճամակրական ճաշկերոյթ **20** ֆրանքի մասնակցութեամբ։ փափաքողներէն կը խնդրուի նախօրօք ապահովել տոմսերը։

Ընդհ. հասցէ՝ ՏԷՍԻՆԻ ՏԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ. Café des Sports, 82 Ave. Jean Jaurès, Décines, Isère.

Տէր եւ Տիկ. Տօքթ. Լ. Տէլ'Ամօռ, Այրի Տիկին Էլմոն Ասլանեան (Պոլիս), Օր. Արաքսի եւ Հերմինէ Պօյաճեան (Պոլիս), Տիկին Իփէկչէր Ասլանեան, Տիկին Էլմոն Սէֆէրեան սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց սիրելի մօր, քրոջ, մօրաքրոջ եւ ազգականուհիին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿ. ՎԵՐՈՆԻԿ ՏԷԼԼ' ԱՄՕՌԻ

(ԾՆԵԱԼ ԴԱՑԼՄԵԱՆ, Եւդոկիա)

ցաւալի մահը որ տեղի ունեցաւ 23 Նոյեմ. Կիրակի օր, 64 տարեկան հասակին, իր բնակարանին մէջ, 27 Rue Louis Ménard, Sevran.

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ այսօր 26 Նոյեմ., Չորեքշաբթի կէս օրին ժամը 12ին հանգուցեալին բնակարանին մէջ, ուրկէ մարմինը պիտի փոխադրուի Սէվրանի գերեզմանատունը։

ԾԱՆՕԹ.— Մասնաւոր մահազդ դրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել։

---

29 Նոյեմբեր Շաբաթ եւ 30 Նոյեմբեր Կիրակի

Ժ Ա Մ Ը 3 – 8 Կ Է Ս Օ Ր Է Ն Տ Ք

Salon Jean Goujonի ՄԷՋ

8 Rue Jean Goujon, Paris (8)

Ն կ ա ր ն ե ր ի ն   փ ո ղ ո ց ը

Գ Թ Ո Ւ Թ Ե Ա Ն   Պ Ա Զ Ա Ր

Կ Ա Զ Մ Ա Կ Ե Ր Պ Ո Ւ Ա Ծ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ

Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ՊԱՇՏՊԱՆԱԾ ՈՐԲԵՐՈՒՆ

Ազնիւ հայրենակիցներ, նոր տարիի ձեր նուէրները աժան աժան գնեցէք մեր պազարէն, ուր պիտի գտնէք գեղեցիկ ապրանք, անուշարարներ, գեղարուեստական պար, ընտիր նուագախումբ եւ հաճոյակատար ընդունելութիւն։

փարիզահայ տիկնանց միութիւն

Յ. Հ. Դ.

Փարիզ եւ շրջակաները

ՊԻՅԵԱՆՔՈՒՐ-ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՕԻ Զաւարեան կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները վաղը Հինգշաբթի իրիկուն, ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Գաւ. միութեան ընդհ. ժողովը վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին մեր Գրադարանին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Իսի-լէ-Մուլինոյի մէջ ԶՕՐԱՒԱՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԿՈՄԻՏԷ ԿՈՂՄԷ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ

Սալ Լիւսիէնի մէջ, 13 rue d'Issy, Billancourt

Կը նախագահէ՝ ԸՆԿ. ՌՈՒԲԷՆ ՏԷՐ ՄԻՆԱՍԵԱՆ

Կը խօսի՝ ԸՆԿ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Կը ներկայացուի ժորժ Րէմօյէի ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

Երգ, արտասանութիւն, եւրոպական եւ հայկական պարեր

Կը նուագէ նփրատ նուագախումբը — *Մուտք՝ 5 ֆրանք*

Սարսէլի մէջ նախաձեռնութեամբ Հրայր խումբին եւ հովանաւորութեամբ Սարսէլ—Առնուվիլ ենթակոմիտէին։

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ, Parc de Fleury*ի սրահին մէջ։*

Կը նախագահէ՝ ԸՆԿ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

Կը խօսի՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Կը ներկայացուի զաւեշտ մը, արտասանութիւն, երգ, մեներգ (Գ. Կարապետ Քամեթարեանի կողմէ), արեւելեան եւ եւրոպական պարեր, կը նուագէ Սանտրոսեան նուագախումբը, նոխ պիւֆէ։

Մ ո ւ տ ք 3 ֆ ր ա ն ք

Պոռտոյի մէջ

Նոյեմբեր 30ին — *Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ*

Պելֆորի մէջ 30 ՆՈՅԵՄԲԵՐ, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ

Կը խօսի՝ ԸՆԿ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Մ ա ն ր ա մ ա ս ն ո ւ թ ի ւ ն ն ե ր ը   տ ե ղ ւ ո յ ն   վ ր ա յ

Կրընոպլի մէջ *30 Նոյեմբեր Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Հայոց եկեղեցիին մէջ,* 15 rue Boyard

---

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Մարսէյլ, Գարծ.— 936։
Փարիզ, (18) Յ. Մ.— 70։
Վիէննէն, Զ.— 300։
Լա Կարէն, Լ. Ս.— 35։
Գրէսթ, Ռ. Մ.— ..։
Մաքոն, Թապ.— 140։
Սէն Մօրիս, Գարծ.— 272.35։
Իւժէն, Գ. Մ.— 35։
Փարիզ, (19) Յ. Մ.— 38։
Լանսէյ, Տ. Ս.— 5։
Մարսէյլ, Գ. Հ.— 70։
Վիվիէ, Ա. Փ.— 35։
Սէն Թ'Օպան, Խաչ.— 35։
Փրէ Սէն Ժէրվէ, Ա. Տ.— 40։
Օպըրնա, Կ. Յ.— 100։
Մօրէսթէլ, Գարծ.— 11։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռեմ մօրեղբօրորդիս Խաչիկ Ալիքսանեանը որ 1927ին կը գտնուէր Թուլօնի։ Կը խնդրուի իմացնել «Յառաջ»ի կամ Դ. Հայրունիի 12 rue Grande Fontaine, St. Germain-en-Laye, S. et O.

— Կը փնտռուի Շապին Գարահիսարի Մրպեռի գիւղացի Արսէն Ղոյլասարեան, որ տեսնուած է Ֆրանսայի մէջ։ Իմացնել Պարզեւ Քէօրօղլեանի, «Յառաջ»ի միջոցաւ։

— Կը փնտռեմ քոյրս Էրզրումցի Աղաւնի Եաղօողլեան, հօր անունը Հաճի Մարտիրոս, մօր անունը Հաճի Մագթաղինէ, եղբօր անունը Խաչատուր։ Տեղահանութեան միջոցին միասին էինք մինչեւ Ակն, ուր հայրս մեռաւ, մայրս ծանրապէս հիւանդացաւ, իսկ եղբայրս իր ընտանիքին հետ մեկնեցաւ Արաբկիրի շրջանները։ Քոյրս կին մը քոյրս Ակն տարաւ։ Այդ օրը բոլոր փոքրիկները գետը նետեցին, ես կրցայ ազատիլ եւ հետեւեալ օրը Ակն երթալով գտայ քոյրս։ Քանի մը օր վերջ գիս Թրքական որբանոց մը տարին, քոյրս մնաց Թուրք կնոջ մօտ։ Իր մասին լուր ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել իր քրոջ Էլիզ Մանուկեանի (Ննեալ Եաղօողլեան), 80 Ave de Livry, Sevran, (S. et O.), France.

Վարձու են *Սարսէլի հայաշատ կեդրոնական թաղի մէջ օգտուն յարկաբաժիններ, շատ նպաստաւոր գիներով։ Կը տրամադրուի նաեւ մշակութեան համար հող։ Ջուր, կազ եւ ելեկտրականութիւն։ Դիմել՝* 39 rue Beauséjour, Sarcelles.

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

106 R. Rivoli. Մ.Թ. Շաթլէ։ Արմատ. եւ նոր մեթոտ, գարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան ... հիւանդութիւն եւ վարիսի։ Ամեն օր 9-12, 2—8, Կիրակի 9—12։

Կարի յատուկ մեքենաներ

1.15 ձիու ուժ մօթեօր եւ բէօնթամ 300 ֆրանք
1.8 » » » » 350 ֆրանք

Աժան եւ ճաստատուն, երկու տարուան երաշխաւորութեամբ վկայական, սպառումէ կեցէք մեր ներկայացուցիչը վ. Տարման գիւրութիւններ կարի մեքենայի յատուկ լամբ 30 ֆր.

HOVHANESSIAN Ingénieur
15 rue de Vienne, Paris (8)
Կ'ընդունի Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 3.5

E. TER-MINASSIAN

Export und import, Komissionen und Vertretungen

Յանձն կ'առնէ կատարել Գերմանիոյ մէջ վաճառքը ձեր Թերու (չոր պտուղ, աղիք եւ այլ ապրանքներ), ինչպէս նաեւ գնումը դարձեալ Գերմանիոյ ամէն կարգի ապրանքներու:

Կը ստանձնէ ներկայացուցչութիւնը առեւտրական, վաճառականական եւ արդիւնաբերական հաստատութեանց:

Հասցէ՝ Motzstr 29, Berlin w. 30, Allemagne.

ԴԵՐՁԱԿ — ԿԵՆԵՐՈՒ ԵՒ ԱՅՐԵՐՈՒ

ԿԱՐԱՊԵՏ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

13 rue Saulnier, Paris (9)

Նոխ մթերք անգլիական եւ ֆրանսական կերպասներու

Կը կարէ մաքուր ու վայելուչ, տնտեսական տարազները արդիւ հարիւրին յիսուն գեղչ բոլոր կերպասներուն վրայ։

Ի գիտութիւն

Սուրճի գնորդներու գիւրութեան համար մթերանոց մը բացած ենք rue de Trevise Փոնթէ Անթիւփ Ալիկ ...տան մէջ։

Ամէն անոնք, որ կ'ուզեն աժան եւ լաւ սուրճ ունենալ, կարող են օգտուիլ ՍՈՒԼԹԱՆ գործարանի մեծաքանակ եւ փոքրաքանակ գիներէն։ Կեդրոնատեղի՝

"CAFE SULTAN"

Կեդրոնատեղի 92 Rue d'Angoulême
Մէթրօ Couronnes եւ Parmentier

Ծանօթ.— Ամէն գնումի համար կը տրուի նուէր-կտրօններ

ԱՊՐԻԽՏԱԳՈՐԾ

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱԼԱԿԷՕԶԵԱՆ

Chemin de Loville par Allauch, MARSEILLE

Որ 40 տարուան փորձառութիւն եւ հմտութիւն ունի իր արհեստին մէջ, կը պատրաստէ առաջնակարգ եւ համեղ ապուխտ Կեսարիոյ համեմներով եւ ընտիր միսով։ Նթէ կ'ուզէք ճաշակել անմնալու ապուխտ, պէտք չկայ յանձնակատարներու։ Դիմեցէք ուղղակի իր հասցէին, գիները խիստ չափաւոր են։ 5 քիլօէն սկսեալ փոստի ծախսով կը դրկուի ուզուած հասցէին։

Հայերու ժամադրավայրը

ճաշարան Ֆ Լ Օ Ր Ի Ա

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)
Մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Danton 52—73
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

Հայրենակիցներու ուշադրութեան

ԾԱԽՈՒ է Պէլֆորի շրջանին մէջ ագարակ մը՝ 30 հազար ֆրանքի, 70 հազար քառ. մեթր մշակելի հող, 20 հազար քառ. մեթր անտառ, ուր կան հսկայ ծառեր եւ զանազան պտղատու ծառեր, տուն, մարագ, ախոռ եւ զանազան կենդանիներու յատուկ տեղեր։ Ձմեռուան փայտը եւ կենդանիներու ուտելիքը պատրաստ են։ Ագարակի ամէն տեսակ գործիքներ, եւայլն։ Հայ եւ ֆրանսացի դրացիներ, դպրոցը՝ 20 մեթր հեռու։ Պէտք չկայ որեւէ ծախքի, միմիայն 30 հազար ֆրանքով, երկու ընտանիք կրնան լայնօրէն ապահովել իրենց ապրուստը։ Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Monsieur M. C., à la Vieille Verrière, Par Maffans, Haute Saône.

ԱՄԵՆԱՓՈՒՐ դրամագլուխը պէտք է հարիւրին 3 տոկոս բերէ ամիսը։ Roussel, 3 rue Pierre Haret Paris (9).

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant *H. STEPHAN*

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ — (4)

ԷՋ ՄԸ ԱՐԻՒՆՈՏ ԹՈՒԱԿԱՆԷՆ (1915)

Մեծադղորդ եղաւ գիշեր մը, երբ Ղազարին ճամբան գարանակալ կը սպասէին ասփորականին պէս։ Կը նշմարեն ծառերու շուքերու տակէն խչրտուք մը որ դէպ ի իրենց կուգայ, զէնքերը կ'ուղղեն դէպ ի ստուերը եւ անհամբեր կը սպասեն։ Ղազարն է, — կը մտածեն երբ մութին մէջ սիլուէթը որոշակի կը տեսնուի, չեն սպասեր որ մօտենայ եւ կրակ կը բանան։ Սիլուէթը գետին կը փռուի. կը վազեն յաղթականօրէն որ գտնը բանեն, կը տեսնեն որ Ղազարին տեղ գրաստ մըն է որ գուրար մնացած էր գիշերը եւ Ղազարին տեղ սպաննուած ․․

Հետոները կամ ամայի տեղեր ինչ սպանութիւն որ կը կատարուէր, Ղազարին կը վերագրէին։ Ռուսիկան ճամբորդ մը սպաննուած է, Քիւրտ մը սպաննուած է, Ղազարն է անպատճառ։

Ցանիս ամառ վերջն էր։ Գիշեր մը, չարաչուք գիշեր մը բոլոր տղամարդիկ հինգ — հինգ, զոյգ — զոյգ իրար կապած, «քաղաք պիտի տարուիք» ըսելով դէպ ի սպանդանոց, Եփրատի եզերքը կը տանին եւ չարաչար խոշտանգումներով կը սպաննեն։

Այդ գիշեր հեղձուցիչ օդ մը կար։ Քիչ մը անձրեւ թօնթնաց ու մենք բացօթեայ չարտալսէն ծածքի տակ խռնուեցանք, քուրջի կապոցներու նման։ Այդ գիշեր միայն հինգ զէնքի ձայն լսուեցաւ։ Եւ ոչ ոք մտքէն անցուց թէ մութին մէջ ահռելի ոճիր մը կը կատարուի. Բոլորը արթուն էին, Այլ եւս չտեսանք զանոնք․․․։

Ինծի վիճակուեցաւ տեսնել հօրս եւ քանիններու արեւախանձ դիակները որ Եփրատի ալիքներէն դուրս նետուած, կ'օրօրուէին։

Բոլորովին մերկ էին հինգ հոգի որ գտանք իրարմէ հեռու հեռու. կողոպտած էին վաները, մինակ հօրս վրայ անդրավարտիք մը թողուցած էին. Թուրք հօտաղները գիս տարին որ հայրս տեսնեմ։ Երբ տեսայ հայրս արիւնլուայ, երեսի վրայ պառկած էր, մէկ թեւր գլխուն տակ, իսկ թիկունքին մէջտեղ կապարէ փամփուշտ Թրքական մէհենդիւքի չափ վէրք բացած էր։ Արիւնը կարմիր ժապաւէնի նման երիզ մը գծելով կողէն վար վազած էր երբ տեսայ հայրս որ արեւէն սեւցած եւ անճանաչելի էր դարձած. սիրտս չդիմացաւ, լացի, գառնօրէն լացի. եւ հեռացայ հօրս դիակէն. Փոքր էի, հազիւ տասը տարեկան, չմտածեցի եւ չկրցայ զէթ ցամաք հանել եւ աւազին մէջ թաղել կամ ափ մը հողով ծածկել.

Ա՜խ, չկրցայ, չխորհեցայ, չէի կրնար ընել, փոքր էի։ Թող մը ժանուկ։ Այսօր սակայն գիտակից եմ եւ խղճի խայթէ կը տառապիմ

Իմ պատմութիւնս արիւնոտ էջ մ'է, հերոսական մաքառումի մանրանկար մը։ Դաս մը պատմութեան եւ օրինակ մը բոլորիս։

Ղազարը տակաւին փախստական էր իսկ ուրիշ մը անոր գերդաստանէն ժամանակաւորապէս կը պահէին իրրեւ ջաղացպան. որովհետեւ Ջրաղացքի գործածութիւնը տարիներով ան բրած ըլլալով, Թուրքերը չէին գիտեր արհեստը։ Իսկ ուրիշ մը Պէկերուն տատս գրաւ առած էր (Աշրքենց Ակօն)։ Այս երկուքը կը մնային գիւղին ամբողջ տղամարդկութենէն։

X

Տղաքները սպաննուած էին. գեղանի հարսներ եւ աղջիկներ զատուած տարուած էին։ Ամբարիշտ եւ պիղծ ձեռքեր հայ կուսական պատիւը բռնաբարեցին։ Սրբապղծութիւնը հայ սեմէն ներս սպրդեցաւ։ Ամէն ինչ կատարեալ էր։ (Թող երկինք ցնծայ...)։

Փոքր տղաքները ծառայութեան առնուեցան ամէն մէկը տեղ մը. իսկ ես եւ ուրիշ քանի մը տղաք Հաշիմ պէկին «խօնախը» տարուեցանք ոչխարի հօտերը, արջառները արածելու. որովհետեւ Հայերուն ամբողջ կենդանիները Պէկերը իրենք թալանած էին ու իրենց սեփականացուցած։

Իսկ մնացած ծեր պառաւ մայրեր եւ կիներ կը սպասէին Թոբոյենց տունը, որպէս զի երբ Հայու թշուառ արտաքսման կարաւանը անցնի, խառնեն անոնց դէպ ի Տէր Զօր, դէպ ի յաւիտենականութիւն։ Դէպ ի Կէօլճուքի ծովը, ուր մահուան Աստուածը կ'իշխէ․․․

Քանի՞ հոգի էին մնացած կիները այդ տունին մէջ. քա՞ն․․․։ Սակայն գիշերը քսան եւ մէկ կ'ըլլային. ամէն օր նոյն թիւն էր։ Բայց միայն գիշերները ուրուականի պէս մէկը կը ծլի ու մէկ թիւ կ'աւելնայ։ Ո՞ւրկէց կուգար այդ ուրուականը, այդ ոգին ու գիշերուան մութին մէջ առանց վախի ազդելու կը խօսի թշուառներուն հետ. մինչդեռ ոգին սովոր կ'առնէ ամէնէն անվախ մարդուն իսկ, գիշերային ոգին կը յայտնուի վայրկեան մը ու փախուստ մը տեղի կ'ունենայ իրենց միջեւ. եւ յանկարծ կը չքանայ խաւարին հետ։ Ուրուէն կարելի չէ մուտք գործել, որովհետեւ ոգին հոլանող ձեռքեր կան. Թաչուն նոյն իսկ չի կրնար մտնել. հապա ուրկի՞ց կը մտնէ այդ ուրուականը խաւարը տիրելուն պէս։ Կ'երեւի ամայացած տուներուն մէջ իր բնակութիւնը հաստատած է, չորս — հինգ տուն իր տրամադրութեան տակն է, ծակերով միացուցած է ախոռներու պատերը ու ազատ կ'երթեւեկէ. Արոյենց տունէն մինչեւ հայ կանանց բանտը, բնակատեղին։

Սովորականին պէս նորէն երեւցաւ այդ գիշեր, երբ կամաց մը կը խօսէին. զբաղած էին իրենք իրենցմով ուրուական եւ կիներ. բակի դուռնէն երկու հոգի կամաց ոտքի մատներուն վրայ կոխելով, աննշմարելի յառաջացան այդ խումբը։ Երբ մօտեցան, սիլուէթը եւ եւ ջաչուեցաւ դէպ ի ներս։ Մէկը աւելի առաջ վազեց մօտեցաւ օձիքէն բռնելու։ Սիլուէթը եւ դարձաւ, բռնեց եւ եւ եւ եւ թողուց զայրը եւ ալ պէս ուժգին ցնցեց որ պատին դարնուելով մութին մէջ գետին փռուեցաւ.

Ու հատար մը կը փրթի։ Ցանիէն ցուիքէն, գանէն թութի պէս ներս թափեցան զինուած մարդիկ։ Հառէ՛ք, պառան. Ղազարը հոս է. ներս փախաւ։ Առաջնութիւնը չահելու համար Պէկին բարապանը մութին մէջ խարխափելով դէպ ի ստուերը կը քալէ անոր ձերբակալելու համար։ Գո՜ւմ — մութին մէջ կարմիր հրթիռ մը գետին կը փռէ բարապանը։

Վա՜յ մեռայ, հասէք. Ղազարին դէպ ի ներս կը վազէին, որ ճիչը կուրծքէն կը դուրս նուած է։

Ոչ ոք այլ եւս չի փորձուիր ներս մտնել, տունը կը պաշարեն, կը սպասեն որ լուսնայ. լոյս կը դրկեն մօտակայ քիւրտ գիւղերու խուժանին որ օգնութեան հասնին։ Երկու հարիւրէն աւելի կային. Հարահրոց, աղմուկ, հայհոյանք։ Պէկերը կը կատղին որ այսքան մարդու մէջ մէկը չի համարձակիր խոյանալ Ղազարին վրայ. բայց ուրիշ կը բերեն առատատուր քակելու որպէս զի կրակ բանան։

ՄԻՍԱՔ Ա. ԽՐԱԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.298

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 փրանք	70 փրանք	35 փր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 փրանք	100 փրանք	

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 27 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1932
27 Octobre [redacted]

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2019 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՔԱԼԷ...

Քանի կը տեւէ ու կը ծաւալի համաշխարհային տագնապը, այնքան ձեւ կը փոխեն դառնութեան արտայայտութիւնները:

Համատարած յուսահատութիւնն է որ կը խլրտի, կը պոռթկայ, կը սպառնայ ու... կը քալէ:

Հետզհետէ, համաճարակի մը հանգամանքը կ'առնէ «անօթութեան արշաւը», երկիրէ երկիր:

Քանի՜ վկայքեր՝ վերջին ամիսներու ընթացքին:

Դեռ վերջերս էր որ Մ. Նահանգներուն մէջ, նախկին պատերազմիկները — գործազուրկներ — հրացանով եւ սուինով դիմաւորուեցան վաղուան զինուորներուն կողմէ, երբ կը փորձէին հասնիլ Ուաշինկթըն, Սպիտակ Տան առջեւ:

Վեսթֆալիոյ մէջ (Գերմանիա) անցեալ սեպտեմբերին տասը հազար նախկին պատերազմիկներ արշաւ մը կատարեցին ի դիմաց 850,000 հաշմանդամներու եւ զոհերու: Հաւաքուելով երկրին բոլոր մասերէն, բողոքի ցոյցեր կատարեցին քաղաքէ քաղաք:

Միեւնոյն ամսուն, Ռումանիոյ նախկին պատերազմիկները մեկնելով երկրին բոլոր գաւառներէն, համախմբուեցան Պուքրէշի դուռներուն առջեւ: Մեծ մասը ոտքով կատարած էր ճամբորդութիւնը:

Եւ ահաւասիկ Անգլիոյ մէջ: Երկրին բոլոր մասերէն եւ Սկովտիոյ խորերէն բազմաթիւ գործազուրկներ մէկ-մէկ պայուսակ շալկած եւ ձեռքերնին ալ մէկ-մէկ ցուպ, ճամբայ ելան դէպ ի Լոնտոն (900 քիլոմեթր): Մէկ ամիսէ ի վեր կը քալեն այս դժբախտները, այր թէ կին, եւ դեռ երէկ հասան Լոնտոնի դուռներուն առջեւ:

Անօթութեան արշաւ մըն ալ կը կազմակերպուի Աւստրիոյ մէջ, յառաջիկայ դեկտեմբերին:

Եւ նոր արշաւի մը նախանշանները կ'երեւան Մ. Նահանգներուն մէջ, ուր գործազուրկներու թիւը հասած է արդէն 11 միլիոնի, — աւելի շատ քան Յունաստանի կամ Պուլկարիոյ բնակչութիւնը:

Կը հետեւի թէ՝ սովորական միջոցները անզօր են այլ եւս:

Գործազուրկ — անօթի — բազմութիւնները հետզհետէ կ'ըմբոստանան կացութեան մը առջեւ որ երկար, շատ երկար տեւեց:

Այլ եւս դիմանալու կարողութիւն չունին այն միլիոնաւոր զանգուածները որ երէկ զոհուեցան պատերազմին եւ անոր անէծքին ահաւորութիւնը կը կրեն մինչեւ այսօր:

Հետզհետէ կը ճարճատի կարգ ու սարք մը, որ այս աղէտը բերաւ մարդկութեան գլխուն:

Ո՞վ կրնայ երաշխաւորել որ՝ դառնութեան այս պոռթկումները մինչեւ վերջն ալ պիտի մնան կրաւորական, անվնաս ցոյցեր, թէ չպիտի յանգին յեղափոխական դրոհներու:

Անօթութիւնը, ինքնին, մեծագոյն դրդիչն է ըմբոստացումներու:

Բայց միայն անօթութիւնը չէ որ դառնութիւն կը խմորէ:

Կան ընկերային, դասակարգային խտրութիւնները, բախտաւորի եւ անբախտի գիտակցութիւնը, շահագործողի եւ զոհի հրմշտուքները:

Կա՛յ, նաեւ, պատերազմին խոցը, — ես կռուեցայ, թեւս, ոտքս, կամ աչքս կորսնցուցի, դուն կը վայելես: Պատերազմը ես շահեցայ, փառքն ու պատիւը քեզի մնաց: Շքանշան մը կախեցին կուրծքիս, եւ ահա կը մուրամ փողոցէ փողոց, իսկ անոնք որ կրակը նետեցին մեզ, ոչ իսկ ունկնդրութեան մը պատիւը կ'ընեն...

Միւս կողմէ, կա՛յ պոլշեւիզմը, որ այնքան վարպետ է բազմազան դժգոհութիւններ, դառնութիւններ փոթորիկի վերածելու: Գոնէ գոյն ու ձեւ տալու անոնց:

Պոլշեւիկներ չեն այդ միլիոնաւոր զանգուածները: Բայց, ըլլալով խեղճական թշուառներ եւ յուսահատներ, անշուշտ կ'ազդուին որ եւ է խայծէ:

Իսկ այս կը դառնայ պատրուակ մը՝ վարիչներուն համար, աւելի ուժգին ճնշելու խառնաղանը:

Մինչեւ անգամ «աշխատաւորական» Մաքտոնըլտը խտրութիւն չի դներ միջոցներու մէջ, երբ անօթութիւնը բարձրաձայն կ'աղաղակէ Հայտ Փարքի դարաստանին մէջ, կամ Ուէսթմինսթըրի պալատին առջեւ:

Դեռ անցեալ շաբթու էր որ, հեծեալ ոստիկաններով, խարազանով ու հրացանով ցրուեցին 70,000 թշուառներ՝ Լոնտոն քաղաքէն: Լեռնակուտակ ոսկիներու միջնաբերդէն:

Եւ սակայն, անօթութիւնը կը քալէ: Պիտի քալէ քաղաքէ քաղաք, լեռ ու ձոր կտրելով: Մինչեւ որ գոհացում գտնէ: Մինչեւ որ կա՛մ աշխատանք տան, կամ հաց:

Կառավարները պիտի յաջորդեն կառավարներու: Կեդրոնները պիտի հետեւին ձախաւորներուն ալ: Եւ արիւն ալ պիտի հոսի, ինչո՞ւ չէ, քանի որ կառավարութիւններն ունին ոստիկան, իսկ թշուառները՝ կարծրացած բազուկներ:

Տարուէ տարի, աւելի վրդովիչ համեմատութիւններ կ'առնէ ստորերկրեայ որոտումը:

Անօթութիւնն է որ կը քալէ համատարած եւ սպառնագին:

Իսկ ո՞ր համարձակն է որ պիտի կրնար գուշակել վախճանը, երբ անօթութիւնն է որ կը քալէ: Երբ ոտքի է կանգներ թշուառութիւնը հազարագլխանի...

Անշուշտ Լոնտոնի մէջ ալ պիտի խափանեն ցոյցերը, ինչպէս ամէն տեղ: Պիտի ազդարարեն, պիտի կրակեն, պիտի ցրուեն:

Բայց, այդ բոլորը պիտի ծառայեն խորացնելու վէրքերը, հետեւաբար եւ խմորումները:

Երբ միլիոնաւոր բերաններ հաց կ'աղաղակեն, եւ օրերով ճամբայ կը քալեն ի խնդիր հացի, փակագիծ մը չէ որ կը բացուի, այլ նոր պատմութիւն մը, մրրկաշունչ շրջան մըն է որ կը սկսի:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Հ. Յ. Դ. ՏՈՒՆԸ

Տօնի օր է Տէսինի համար, կիրակի օր: Եւ Ֆրանսայի Դաշնակցութեան համար:

Տօն մը՝ որ զուգադիպելով «Դաշնակցութեան Օրուան», աւելի մեծ արժէք պիտի ստանայ:

Արդարեւ, այս կիրակի է որ կը կատարուի հանդիսաւոր բացումը Հ. Յ. Դ. Տան: Առաջինը՝ իր տեսակին մէջ:

Ուրախ են եւ հպարտ ոչ միայն Տէսինի, այլ եւ ամբողջ Ֆրանսայի մեր ընկերները:

Ուրախ են, նաեւ, բազմաթիւ համակիրներ ու բարեկամներ, որոնք իրենց աջակցութիւնը ընծայեցին ու կ'ընծայեն, այս Տունին շինութեան եւ բարեզարդութեան համար:

Կատարենք ուխտագնացութիւն մը՝ այս կիրակի, դէպ ի Տէսին:

Դառնալով միջին Ֆրանսայի կեդրոնը, Լիոնէն քսան վայրկեան հեռու, Տէսինի հանդէսը շրջականերէն ալ պիտի քաշէ բազմաթիւ այցելուներ:

Ուրիշ խօսքով, շատ մը քաղաքներէ ընկերներ, կիրակի օր, առիթ պիտի ունենան համախմբուելու, իրար ճանչնալու, փոխադարձաբար իմանալու իրենց ցաւն ու բարին:

Ի՜նչ աւելի գեղեցիկ պատեհութիւն քան այս բացման հանդէսը, որ պիտի պսակէ երկու տարուան աշխատանք մը:

Արդա՛ր է որ Տէսինի աշխատաւոր ընկերները փառաւորուին այս առթիւ, իրենց նախաձեռնութեան եւ յարատեւութեան համար:

Որքան ալ համեստ ըլլայ ձեռնարկը, արժանի է մեր բոլորին խանդաղատանքին:

Կամքի խնդիր մըն էր Տէսինի Հ. Յ. Դ. Տան շինութիւնը:

Եւ կամքը չէ՞ որ կը յաջողցնէ Դաշնակցութեան բոլոր գործերը:

Այսօր՝ տուն, վաղը՝ ընդհանրական բոյն, — կը բաւէ որ չպակսին հաւատքը, ինքնավստահութիւնն ու յարատեւութիւնը:

Ողջո՜յն բոլոր անոնց որ քար մը տեղաւորեցին Տէսինի Տան պատերուն վրայ:

ՎԱՀԷ

ԱՇԽԱՐՀԻ ՇՐՋԱՆԸ 24 ՕԴԱՆԱՒՈՎ

Իտալացիները երկար ատենէ ի վեր ծրագիր մը կ'որոճան, աշխարհի շրջանը կատարելու համար օդանաւով: Թռիչքը տեղի պիտի ունենայ յառաջիկայ Մարտին կամ Ապրիլին: Պիտի մասնակցին 24 ծովային օդանաւեր, միջակ մեծութեամբ եւ ժամը 125 մղոն արագութեամբ: Թռիչքը պիտի լրանայ 30 շրջանով, եւ կը հաշուեն թէ երեք ամիս պիտի տեւէ: Գլխաւոր նպատակը պիտի ըլլայ ստուգել թէ որքան վստահելի են այս կարգի օդանաւերը: Միայն երկու կայաններ պիտի պատրաստուին, մէկը՝ Նիւ Եորքի, միւսը՝ Թոքիոյի մէջ:

ՊԱՇՏՕՆԵԱՆԵՐԸ ԿԸ ԲՈՂՈՔԵՆ

Ֆրանսայի բոլոր գաւառներէն պետական պաշտօնեաներու ընկերակցութիւնները բողոքներ կը ղրկեն Փարիզ, թոշակներու կրճատման ծրագրին դէմ: Ամէն կողմ ժողովներ կը գումարուին միեւնոյն նպատակով: Մասնաւորապէս դժգոհ են ուսուցիչները եւ երկաթուղիի պաշտօնեաները: Եղած յայտարարութիւններէն կ'երեւայ որ այս բողոքները նախնական քայլեր են, հաւաքական եւ աւելի լայն ձեռնարկի մը համար: Այսպէս, կը խորհուի գործադուլներ կազմակերպել կամ տուրքերը չվճարել, կառավարութեան վրայ ազդելու համար:

Միւս կողմէ, կառավարութիւնը քննիչ մարմին մը կազմած է, ապրուստի սղութեան պատճառները ուսումնասիրելու համար:

:-: —

ԱՆՕԹԻՆԵՐՈՒ ԱՐՇԱՒԸ ալ նորութիւն կը դառնայ: Աւստրիոյ համայնավարական կուսակցութիւնը որոշեց անօթիներու արշաւ մը կազմակերպել դեկտ. 3ին, ամբողջ Աւստրիոյ գործազուրկներէն, որոնք Վիեննայի վրայ պիտի քալեն:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Գործազուրկները Լոնտոնի ճամբան խախտում

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ԵՐԵՒՈՅԹ ՄԸ

Երէկ, չորեքշաբթի օր, Լոնտոն հասան «անօթութեան զունդերը», Անգլիոյ բոլոր մասերէն: Բոլորն ալ քալելով:

Գաղափար մը տալու համար տագնապի մասին, բաւէ որ Անգլիա երկու միլիոն գործազուրկներու մնայուն բանակ մը ունի 1926էն ի վեր: Այս թիւը 2,500,000ը անցած է 1930էն ի վեր: Տարին չվերջացած, երեք միլիոնի պիտի հասնի այս թիւը, եւ պիտի շարունակէ աւելնալ, ինչպէս կը խոստովանին պաշտօնական շրջանակները:

Բայց միայն գործազուրկներու բանակին յաւելումը չէ որ մտահոգութիւն կը պատճառէ կառավարութեան: Գործազուրկները, ճարահատ, հետզհետէ աւելի անհամբեր կը դառնան եւ ընդունակ՝ խռովութիւններ յարուցանելու: Այս տեսակէտով լուրջ վախեր կան ձմրան համար, երբ աւելի կը սաստկանայ թշուառութիւնը:

Ոստիկանութիւնը արտակարգ միջոցներ ձեռք առած է, բայց անզօր: Անօթութիւնը չի տրամաբաներ, ոչ ալ կ'անճրկի արգելքներու առջեւ: Դեռ անցեալ շաբթու, 70,000 գործազուրկներ Լոնտոնի բոլոր կողմերէն խուժեցին քաղաքին կեդրոնը, քաղաքապետութեան առջեւ, եւ ընդհարեցան ոստիկանութեան հետ: Հարկ եղաւ չորս ժամ տքնիլ եւ քանի անգամ հրացան պարպել, ցրուելու համար այս բանակը: Ընդհարումներու հետեւանքով 25 հոգի վիրաւորուեցան եւ 42 հոգի ձերբակալուեցան: Իսկ նիւթական վնասը քանի մը հազար ոսկիի հասաւ:

Դժգոհութեան նոր պատճառներէն մէկն ալ այն է որ կառավարութիւնը որոշած է քննութեան ենթարկել գործազուրկներու ապրուստի միջոցները, որպէս զի զեղծումներ չպատահին: Գործազուրկները արժանապատուութեան խնդիր դարձուցած են այս կարգադրութիւնը: Առաջ, բաւական էր մը նպաստ ստանալու համար կրկնել որ յայտարարէր թէ գործազուրկ է: Այժմ տեղական իշխանութիւնները մանրակրկիտ քննութիւն կը կատարեն խնդրարկուին ապրուստի միջոցներու մասին, եւ նպաստը կը կրճատեն, նոյն իսկ կը ջնջեն:

Լոնտոն հասած առաջին խումբը կը բաղկանայ քսան հազար գործազուրկներէ, այր թէ կին: Անոնք ցոյցեր պիտի կատարեն շաբաթ եւ կիրակի:

Ինչպէ՞ս պիտի պատասխանէ այս բազմութիւնը: Լոնտոնի քաղաքապետական խորհուրդը կ'առարկէ թէ ցոյցի կազմակերպողներուն կ'իյնայ հոգալ ցուցարարները: Հակառակ եղանակին խստութեան, Սկովտիայէն եւ Կալլէսի երկրէն եկած գործազուրկները կէտ առ կէտ կը հետեւին ժամանակացոյցին, որպէս զի միեւնոյն վայրը գտնուին որոշեալ ժամուն: Ամենամեծ ցոյցը պիտի կատարուի Հայտ Փարքի մէջ: Շատ քիչ դէպքեր պատահած են ճամբորդութեան ընթացքին: Գալով ապրուստի միջոցներուն, քալողները կերակրուած են եւ գիշերները պատսպարուած են զանազան միջոցներով: Շատ մը վայրերու մէջ հանգանակութիւններ ալ կատարուած, կամ հագուստ, կօշիկ, ծխախոտ եւն. բաժնուած են: Կարգ մը կարաւաններ լաւ պարենաւորուած են: Այսպէս, Սկովտիացիները իրենց հետ ունին շրջուն խոհանոց մը, որ շատ լաւ կազմակերպուած է եւ կերակուր կը հասցնէ կայանէ կայան:

Տասը տարիէն Եւրոպան ալ ֆաշիստ

Ինչպէս գրած էինք, Մուսոլինի մեծ ճառ մը խօսեցաւ Միլանի մէջ, ֆաշականութեան տասնամեակին առթիւ:

Մուսոլինի նախ յայտնեց թէ ընդհ. ներում պիտի հռչակուի մօտ օրէն, քաղաքական յանցաւորներու համար: Ետքը, պատմելով ֆաշական շարժման ծնունդը, յայտարարեց.

— Մշտահոս ժողովներով չէ որ աշխարհը պիտի գտնէ իր առողջութիւնը: Կարելի եղածին չափ քիչ ժողով եւ աւելի շատ որոշում. քիչ օրակարգ եւ աւելի շատ գործ: Քսաներորդ դարը Ֆաշականութեան դարը պիտի ըլլայ: Դարը՝ իտալական զօրութեան: Շրջան մը ուր Իտալիա, երրորդ անգամ ըլլալով, պիտի վերստանձնէ մարդկային քաղաքակրթութեան ղեկավարութիւնը, քանի որ, մեր սկզբունքէն դուրս, փրկութիւն չկայ մարդոց, աւելի պակաս՝ ժողովուրդներու համար: Առանց մարգարէ ըլլալու, կրնանք ըսել, — տասը տարիէն Եւրոպան պիտի բարեփոխուի: Տասը տարիէն Եւրոպան պիտի դառնայ ֆաշական կամ պիտի վարակուի ֆաշականութեամբ:

«Օր մը որ հեռու չէ — առ նուազն երեսուն տարի պէտք է ժողովուրդի մը հոգին թաթաւելու համար — օր մը մենք իսկապէս հպարտ պիտի ըլլանք փառաւոր դրօշը յանձնելով երիտասարդութեան որ կ'աճի մեր աչքին առջեւ: Եւ այն ատեն պիտի ըսենք, — ասոնք դրօշներն են ֆաշականներու մաքուր արիւնով նուիրագործուած յեղափոխութեան, բարձր բռնեցէք զանոնք, պաշտպանեցէք զանոնք եթէ հարկ է ձեր կեանքին գնով եւ այնպէս ըրէք որ ապագային անոնք լուսաւորուին նոր եւ ա՛լ աւելի փայլուն յաղթանակներու արեւով»:

Ռուս դրամանենգներու դատը

Երեքշաբթի օր Պերլինի մէջ սկսաւ դատավարութիւնը խումբ մը դրամանենգներու, որոնց մեծ մասը տարագիր Ռուսեր են: Ամբաստանեալներուն մէջ կը գտնուի կենդանիներու նկարիչ մը, Իվան Միտրոֆանով, որ 1923ին արդէն դատապարտուած էր կեղծ դրամ շինելուն համար: Բանտարկութեան միջոցին — երեք տարի — որմանկարներ շինած էր բանտի մատուռին պատերուն վրայ:

Միջազգային ոստիկանութիւնը երկար ատենէ ի վեր քննութիւն կը կատարէր հարիւր ստերլինգնոց եւ 500 տոլարնոց կեղծ թղթադրամներու հեղինակները երեւան հանելու համար: Այս առթիւ էր որ երեւան հանուեցան Պերլինի եօթը դրամանենգներն ալ, որոնք թէ կը շինէին եւ թէ կը ծախէին: Ռուս նկարիչը, որ ժամանակին շատ հարուստ է եղած, 58 տարեկան է: Ուրիշ ամբաստանեալ մը, Մամոնով, նախապէս ալ 2ուկէս տարի բանտարկութեան դատապարտուած էր:

▪▪▪▪▪▪▪▪

«13 ՏԱՐԵԿԱՆԻՆ ՎԱՐ» գրագիտուհիներու մրցանակը, որ կը բաղկանայ 2000 փրանքէ, առջի օր բաժնուեցաւ երեք աղջիկներու միջեւ: Մրցումին կը մասնակցէին 250 հոգի, որոնց 25ը միայն նկատի առնուեցան: Առաջին մրցանակը, 1000 փրանք, շահեցաւ 11 տարեկան ռուս աղջիկ մը, Նատին Ռուպաքին, որ գրած էր նորավէպ մը, «Կկուն, աղաւնը եւ էշը»:

ԱՐՄՏԻՔԻ ՄԹԵՐՈՒՄԸ ՁԱԽՈՂԱԾ

—)(o)(—

«ԱՀԱՒՈՐ ԱՆԿՈՒՄ»

Խորհրդային իշխանութիւնը նոր զեկոյցով մը կը խոստովանի թէ արմտիքի ծրագիրը նոր ձախողանքի մը մատնուած է եւ թէ հաւաքիչները մեծ դժուարութեանց կը հանդիպին: Սեպտեմբերի ընթացքին կարճ բարւոքում մը նշմարուեցաւ, բայց յետոյ ահաւոր անկում մը յառաջ եկաւ: Վերջին երեք շաբաթներու ընթացքին, որ ամէնէն կարեւոր շրջանն է, կառավարութեան պաշտօնեաները սահմանուած քանակութեան կէսն իսկ չեն հաւաքած եւ օրէ օր կը թուլնայ հաւաքումը: Պաշտօնապէս կը յայտարարուի թէ այս ամսուան ձախողանքը մեծ մասով հետեւանք է կազմակերպութեանց անկարգութեան եւ տեղական իշխանութեանց չկամութեան: Բոլոր ցորենաշատ շրջանները չեն կրցած յանձնել անհրաժեշտ քանակութեամբ արմտիք, բաց ի թաթարական հանրապետութենէն ուր բաժինը շատ փոքր էր: Ուկրայնայի, Հիւսիսային Կովկասի եւ Ստորին Վոլկայի շրջանները, որոնք պայմանաւոր են յանձնել կառավարութեան պահանջած արմտիքին կէսը, հազիւ մէկ երրորդը կրցած են տալ: Գիւղացիները կ'առարկեն թէ չեն կրնար յանձնել պահանջուած քանակութիւնը, որովհետեւ կառավարութիւնը գերագնահատած է բերքը: Պետական ծրագրի յանձնաժողովը կը յայտարարէ թէ նոյն իսկ շատ մը խորհրդային կազմակերպութիւններ դիրք բռնած են դասակարգային թշնամիներու հետ, միանալով գիւղացիներուն: Մասնաւորապէս Սեւ Հողերու շրջանին մէջ պաշտօնեաները բացէ ի բաց կ'արհամարհեն Մոսկուայի հրամանները, կը կեղծեն կալուածները եւ կը ստիպեն գիւղացիները որ մասնաւոր շտեմարաններու յանձնեն իրենց արմտիքը, տեղական պէտքերու համար:

Խորհրդային թերթերը կ'ըսեն թէ դժուարութիւնները կ'աւելնան, իբրեւ հետեւանք երկաթուղիներու անկանոնութեան եւ թէ հազարաւոր թոն հացահատիկ կը փճանայ բաց օդին տակ, վագոններու սպասելով:

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱՆ ՉԻ ԿՐՆԱՐ ՎՃԱՐԵԼ

Հողագործականներու տարեկան համագումարին մէջ, երկրագործական նախարար Կիչէվ ճառ մը խօսելով, երկարօրէն պարզեց հողագործութեան ծանր վիճակը: «Ծանր է նաեւ գանձին վիճակը, հակառակ ծախքերու ծայրայեղ կրճատման: Ելմտացոյցին մէկ երրորդը յատկացուած է հանրային պարտքին վճարման: Հակառակ բոլոր ջանքերուն եւ բարեկամեցողութեան, կառավարութիւնը այլ եւս չպիտի կրնայ վճարել իր արտաքին պարտքերը այն համեմատութեամբ ինչպէս մինչեւ հիմա»:

Նախարարը յետոյ խստօրէն ձաղկեց համայնավարներուն ընթացքը:

ԱՐԾԱԹԱԳԱՏ ԱՒԵՏԱՐԱՆԸ, որուն համար Հայ մը ձերբակալուեցաւ առջի օր, գողցուած է Փարիզի յունական եկեղեցիէն, համաձայն ոստիկանական տեղեկագրին: Միեւնոյն ատեն (26 Յուլիս) գողցուած են սկիհներ եւ խնկամաններ:

ԲՌՆԻ ՓՈԹՈՐԻԿ մը պայթեցաւ Միջերկրականի ափերուն վրայ եւ մասնաւորապէս Մարսէյլի մէջ, ծանր վնասներ պատճառելով: Ծառեր արմատախիլ եղան, տանիքներ փլան եւ արկածներ պատահեցան: Ծովը սաստիկ ալեկոծութեան մատնուած է եւ բոլոր սուրհանդակները ուշացած են: Երեքշաբթի օր ոչ մէկ ձկնորսական կրցաւ մեկնիլ նաւահանգիստէն, իսկ դուրսէն հասած շոգենաւեր ստիպուեցան Էսթաքի նաւակայքը ապաստանիլ: Իրիկուան դէմ օդը մեղմացաւ եւ երեք շոգենաւեր կրցան ճամբայ ելլել դէպ ի Արեւելք:

ՍԹԵՐԼԻՆԸ 83.60ի բացուեցաւ առջի օր եւ փակուեցաւ 84.71ի: Այս անկումները մեծ մտահոգութիւն կը պատճառեն առեւտրական հրապարակին:

ԱՐԵՒԵԼՔԸ ԱՐԵՒՄՈՒՏՔԻ ԴԷՄ

3.— ԱՐԱԲԻԱ ԸՆԴԴԷՄ ԵՒՐՈՊԱՅԻ

Հայերէն մնում է վաղօրօք օգուտ քաղել բերթոց դրութիւնից:
ՄԻՔ ՆԱԼԲԱՆԴԵԱՆ

Մեր յօդուածաշարքին այս երրորդ գլուխը հետաքրքրական է, բայց նըւազ կարեւոր, այն պատճառով որ Եւրոպայի դէմ բացուած պայքարին մէջ Արաբիա չի կրնար տակաւին ներկայանալ իբրեւ միացեալ եւ անկախ պետութիւն: Այսուհանդերձ, «Արեւելքի ասպետութիւններուն» ետեւէն կ'ընդնշմարուի ուրուապատկեր մը, «սպառնացայտ եւ ահարկու», զոր կը բարձրացնէ արաբ մեծ ժողովուրդը, այնպէս ինչպէս կը ներշնչեն իր ազգային ցանկութիւնները: Վերջապէս կարելի չէ ուրանալ թէ արաբ ծով ժողովուրդը, իր պանդուխտ ալիքներով, պատկառելի ազդակ մըն է Ասիոյ նախագահութեան վրայ: Եւ յետոյ, նոյն այս ժողովուրդը չէ՞ր, որ վարեց առաջին կռիւները ընդդէմ արեւմուտքի (բիւզանդական կայսրութիւն): Նոյն այս արաբ ժողովուրդը չէ՞ր, որ, զրկելու համար Բիւզանդիոնը տնտեսական իր շօշափուկներէն (tentacule) երկարած մինչեւ Ասիոյ խորերը, հիմնեց հայկական թագաւորութիւն մը (Բագրատունեաց հարստութիւնը), եւ առուի մը նման ճեղքեց ու դէպ ի իր երկիրը հոսեցուց պանծը Ասիոյ առեւտրական ճամբաներուն: Եւ մի՞թէ տարբեր են հիմա կըռուին գրդապատճառները, — տնտեսական տիրապետութիւն: Եւ մի՞թէ Արաբիա անտարբեր պիտի մնայ տնտեսական ճամբաներու տիրապետութեան կռիւին պահուն:

Բայց այժմ ներկայացնենք պայքարը, զոր Արաբիա կը վարէ նախ կազմակերպուելու համար, մինչ այն թափանցիկ նպատակով, որ է՝ ընդդէմ Եւրոպայի: Այստեղ, դարձեալ կը դիմենք Մորիս Միւրէի գրքին:

×

Ոչ մէկ խօսք, որ Արաբիա կը քալէ դէպ ի ազատագրութիւնը իր հողերուն եւ դէպ ի ամբողջական անկախութիւն:

Ընդհ. պատերազմի ժամանակ, Լոնտոնի կառավարութիւնը հսկայ ծրագիր մըն էր մշակեր, — իր հովանաւորութեան տակ առնել Արաբիան, ապահովելու համար Հնդկաստանի իր ճամբան: Գնդապետ Լօրէնս եւ Միս Կէրթրուտ Պէլ, այդ նպատակով, աշխատեցան կազմել արաբական դաշնակցութիւն մը: Հիճազի թագաւորն ալ, իր կարգին, «ծառայեց» այդ նըպատակին: Բայց ըմբռնեցի՞ն Արաբները եւ պատժեցին Հիւսէյին թագաւորը, որ դաւաճանած էր բաղձական դատին: Պարզապէս կրօնական մոլեռանդութիւն մը չէր այս ըմբոստութեան պատճառը, այլ եւ կար քաղաքական գժգոհութիւն մը: Անգլիա դրժած էր իր խոստումները: Դեռ 1915ին, Սըր Հէնրի Մաք Մահոն, յանուն Լոնտոնի կառավարութեան մեծ խոստումներ ըրած էր Էմիր Հիւսէյինի: Մեծն Բրիտանիա կը ճանչնար արաբ ժողովուրդին անկախութիւնը արաբական ամբողջ հողերուն վրայ, մէջն ըլլալով նաեւ Պաղեստինը: Բայց Անգլիա չէր կրնար արգիլել Ֆրանսայի թափանցումը մերձաւոր արեւելքէն ներս: Երկու մեծ պետութիւնները մրցակցութեան մէջ էին այդտեղ: 1916ին Անգլիա համաձայնութիւն մը կը կնքէր Ֆրանսայի հետ՝ ճշդելով իրենց ազդեցութեան գօտիները, որոնք կը դրժէին Արաբներուն տրուած խոստումները: Արաբները նըշմարեցին ատիկա, բայց լռեցին: Պատերազմէն յետոյ, սակայն, մէջտեղ դրին իրենց պահանջները: Մէկ կողմէ անգլօ-ֆրանսական մրցակցութիւնը, միւս կողմէ արաբական ըմբոստութիւնը, քանդեցին մշակուած բոլոր ծրագիրները: Անգլիա համոզուեցաւ որ, գէթ ժամանակի մը համար, ցնորք է արաբական դաշնակցութիւնը Գնդապետ Լօրէնսի աշխատանքը արեւելագիտութիւն էր պարզապէս, բայց երբեք քաղաքականութիւն: Արաբները զինուորական պատրաստութիւն չունէին՝ պաշտպանելու համար այն ընդարձակ հողերը, զորս գնդապետ Լօրէնս կը շնորհէր իրենց: Մանաւանդ անոր համար, որ այդ դաշնակցութիւնը կամ ամբողջ Արաբիան կը դրուէր Հիւսէյինի եւ իր տղոց պաշտպանութեան տակ: Հիւսէյին պիտի թագաւորէր Հիճազի վրայ, իր երէց որդին, Ապտուլլահ, Նէճտի վըրայ, Ֆէյսալը՝ Դամասկոսի վրայ, երրորդ զաւակը՝ Պաղտատի վրայ, չորրորդը՝ Մուսուլի վրայ: Արաբական Դաշնակցութեան ծրագիրը ձախողեցաւ առաջին անգամ, երբ Ապտուլլահ, իր զինուորներով, փորձեց մտնել Նէճտ: Մեծ վնասներով, վտարուեցաւ Նէճտէն դուրս: Այն ատեն Ապտուլլահ գնաց հաստատուիլ Անդրյորդանանի մէջ, միշտ հովանաւորութեանը տակ Անգլիոյ, որ աչք կը գոցէ՝ քանի Ապտուլլահ կը փորձէ խըռովութիւն յարուցանել Ֆրանսական հոգատարութեան ենթակայ շրջաններուն մէջ: Ֆէյսալ աւելի եւս «ծառայեց» Անգլիոյ: Պատերազմը հազիւ աւարտած, պահանջեց բոլոր այն հողերը, որոնք իրեն խոստացուած էին Անգլիոյ կողմէ: Սակայն Ֆրանսա մերժեց տալ այն հողերը, որ, Վերսայլի դաշնագրով, դրուած էին իր հոգատարութեան տակ: Ու երբ անգլիական զինուորները հեռացան Սուրիայէն ըստ համաձայնութեան, որ կնքուած էր 15 սեպտ. 1919ին, Ֆէյսալ որոշեց մնալ եւ «թագաւորել»: Արաբ իշխանը կը հաւատար տակաւին արաբական դաշնակցութեան ծրագրին յաջողութեան, ուստի Սուրիոյ Արաբներուն հրաւէր կարդաց ապստամբիլ Ֆրանսայի դէմ: Զօրավար Կուրօ ստիպուեցաւ միջամտել զինեալ ուժով: Ֆէյսալ, անյողդողդ, մտաւ կռիւի: Ցաղթուեցաւ: Հիմա կը թագաւորէ Իրաքի վրայ:

Վահապիները, պարտութեան մատնելէ յետոյ Ապտուլլահը, այս անգամ յարձակեցան Հիւսէյինի վրայ: Ըստ Վահապիներուն, ինչ որ էին Ցոյները Անգլիոյ ձեռքը Թուրքիոյ մէջ, նոյնն էր Հիւսէյինի գերդաստանը՝ Արաբիոյ մէջ: Այնպէս որ Անգլիան էր, որ կ'ընկրկէր ու տեղի կուտար յաղթական Արաբներուն առջեւ, թէեւ պարտուածները ըլլային տրոհ իշխաններ. Սակայն անգլիական քաղաքականութեան ձախողութիւնը հետեւանքն էր սխալ ընտրութեան մը: Լոնտոն իր ծրագիրները հիմնեց Հիւսէյինի ուսերուն վրայ, առանց նկատի ունենալու թէ Արաբներուն մէջ Հիւսէյինի դիրքը ամրապնդած էր այն հարստութիւնը, զոր ան դիզած էր կողոպտելով Մէքքէի եւ Մէտինէի ուխտաւորները: Այլապէս ոչ մէկ հմայք ունէր Հիւսէյինի հովանաւորութեան տակ: Չխանդավառուեցան նոյնպէս, երբ 21 ողջունեցին իրենց ազատագրութիւնը, Հիւսէյինի հովանաւորութիւնը: Չի խանդավառուեցան նոյնպէս, երբ 21 յունուար 1918ին անջատուեցան Պոլսոյ խալիֆայութենէն: Չխանդավառուեցան դարձեալ, երբ, 12 մարտ 1924ին, խալիֆա կը հռչակուէր Հիւսէյին: Վասն զի Արաբները կը գիտէին, որ Հիւսէյինի հետ Անգլիան էր, որ կը նստէր իրենց ուսերուն:

Անգլիա, անշուշտ, խաղաղ սրտով չէր, որ կը դիտէր իր յոյսերուն ոչնչացումը: Ի զուր փորձեց Քովէյթի մէջ համաձայնութեան գալ, — երկար տեւեցին բանակցութիւնները (դեկտեմբեր 1922 — մարտ 1924) եւ վերջացան անյաջողութեամբ

Վահապիները յառաջացան եւ մեծ դիւրութեամբ գրաւեցին Հիճազն ու Մէտինէն.

Շատ բան գրուած է Վահապիներուն մասին: ՅԱՌԱՋի մէջ եւս լոյս տեսան երկար ծանօթութիւններ Վահապիներուն մասին: «Իսլամութեան» բողոքականներն կը համարուին անոնք: Ամէն պարզագոյն, պարզակենցաղ Արաբներ են, — մաքրակրօն ցեղախումբ մը, որ կը յաւակնի վերականգնել Մուհամմէտի անեղծ աւանդութիւնները: Դէմ են պերճանքի, արարողութիւններու, — ուզեցին նոյն իսկ քանդել Քեապէն, երկնքէն իջած քարը, զոր կը պաշտեն Իսլամները, — կը դատապարտեն ոչ միայն ըմպելիները, այլ եւ սուրճը, ծխախոտը: Առաքինի են եւ կարգապահ, պարզակեաց են եւ արի: Հիճազի ժողովուրդին հետ բաղդատելով, հրաշալի կռուողներ են Վահապիները: Վերջապէս ունին առաքինութիւններ, որոնց կարելի է վստահիլ՝ հիմնելու համար Արաբական Դաշնակցութիւն մը:

Արդարեւ, Իպն Սուտ այդ ծրագիրն է, կարծես, որ կը հետապնդէ Բայց ոչ թէ ներշնչուելով դուրսէն, Անգլիացիներէն, որոնք եղան հեղինակն այդ ծրագրին, այլ ներսէն, թելադրուելով բուն իսկ արաբ ժողովուրդին շահերէն: Ուրեմն, արաբական դաշնակցութիւն մը, որ գործիք չպիտի ծառայէ Անգլիացիներուն ձեռքը, այլ զէնք մը՝ Անգլիացիներուն դէմ:

Ահա թէ ինչ կը յայտարարէ Իպն Սուտ, երբ կռիւի ելաւ Հիւսէյինի դէմ.

— Ոտքի կանգնեցաւ Նէճտը՝ ազատագրելու համար բոլոր Արաբները եւ միացնելու համար իրարու:

Եւ յետոյ, իր կոչին մէջ, կը պարզէ այն ծրագիրները, որոնք մշակուեցան՝ անդամատելու, բաժան-բաժան ընելու համար Արաբիան, եւ այսպէս դընելու «անընդունելի» հոգատարութեան մը վարչաձեւին տակ:

Վահապիները գիտէին թէ որո՛ւ դէմ կը կռուէին: Հզօր էր իրենց թշնամին (Անգլիան): Ուրեմն անհրաժեշտ էր հզօր յենարաններ գտնել՝ փնտռելով դաշնակիցներ:

Այդ դաշնակիցներէն առաջինն եղաւ Թուրքիան: Ահա թէ ինչ կը գրէ, այդ առթիւ, Գահիրէի «Էլ-Մէնար» թերթը. — «Ժամանակ մը Վահապիները իրենց դէմ ունէին ամբողջ իսլամ աշխարհը: Այսօր շատեր կան, որ համակիր են իրենց: Եւ ատիկա՝ Հիւսէյինի վատ քաղաքականութեան պատճառաւ: Հիւսէյինն էր, որ անխոհեմութիւնը գործեց քալելու Դաշնակիցներուն կողքին, որոնք թշնամիներն են Թուրքիոյ»: Անըմբռնելի չէ, արդարեւ, տեսնել որ Արաբները դարձեալ կը մօտենան Թուրքերուն, որոնց լուծին տակ այնքա՜ն հարստահարուեցան ու տառապեցան: Քէմալիստ աշխարհիկ հանրապետութիւնը աւելի սիրելի է իրենց, քան եւրոպական տիրապետութիւնը: Վերջապէս Թուրքը, շատ ու շատ Արաբներու սրտին մէջ, «մոլորեալ եղբայրն» է, որ պահ մը լքեց իր կրօնքը: Եւ յետոյ պէտք է խորհիլ, որ Թուրքերն ալ նուազ աշխատանք չեն թափեր մօտենալու Արաբներուն. Թէեւ Ռուսիոյ ազդեցութեան տակ:

Իսկ ալ Ռուսիան ինքնակոչ դաշնակիցն է Արաբիոյ: Մոսկուա ահագին աշխատանք կը կատարէ Արաբիոյ մէջ, կոտրելու համար մէջքը երկու եւրոպացի աշխարհակալներու, որոնք իր գլխաւոր հակառակորդներն են ծայրագոյն Արեւելքի հողամասերուն վրայ: Վերջապէս Արաբիոյ մէջ է, որ անգլիեւռուսական յառաջապահները չփման մէջ կը մտնեն իրարու հետ: Որքա՜ն կը հրճուեցնէ Մոսկուան երա՛զը Արաբիոյ անկախութեան: Սակայն որո՞ւ կ'երթայ Արաբիոյ նախընտրութիւնը, — Ռուսիո՞յ իբրեւ դաշնակցի, թէ Անգլիոյ իբրեւ բարեկամի:

Կը թուի, Արաբիա համաձայնած է իրերու կացութեան: Զինադադար արաբ երկու հակառակորդ կողմերու միջեւ, — հիւսէյնական իշխան մը կը թագաւորէ Պաղտատէն Մուսուլ, վահապեան իշխան մը կը թագաւորէ Նէճտէն Հիճազ: Ֆէյսալ արդէն հին բարեկամ մըն է Անգլիոյ, հաւատարիմ թագաւոր: Իպն Սուտ հետզհետէ կը վարժուի անգլիական փաղաքշանքին:

Արաբիա, դէմ ըլլալով հանդերձ Եւրոպայի, համակերպութիւն ցոյց կուտայ առ այժմ: Ո՞վ պիտի գտնէ շահի իր ոտքերուն տակ Արաբիոյ մէջ, Ռուսիա՞ն թէ Անգլիան: Աւանդութիւնները յօյս կուտան տակաւին Անգլիոյ: Սակայն այդ յոյսերը չեն դիմանար երկար ատեն, եթէ անշուշտ Անգլիա դարձեալ վշտացնէ Արաբները:

Յաջորդով կը պատմենք թէ ուրիշ ինչ ձեւով Անգլիա իր դէմ հանեց Արաբները

ԱԶԱՏԱՆԻ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ԳԱՂԱՓԱՐԸ ԵՒ Յ. Դ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱԴԻՐՆԵՐԸ

Դ.

Այս մտայնութիւնը գալիս էր դեռ 40ական թուականներից եւ ընդգրկում էր մի խոշոր շարժում, որ յայտնի է ռուս հասարակական-քաղաքական պատմութեան մէջ «Նարոդնիչեստվօ» (ժողովրդասիրութիւն) անունով եւ որի գաղափարախօսներն էին ռուսական մտքի ամենախոշոր տաղանդները (Տուրգենեւ, Տոլստոյ, Գլէբ Ուսպենսկի, Զլատովրացկի, Միխայլովսկի, Պիսարեւ, Բելինսկի, Դոբրոլիւբով եւ բազմաթիւ ուրիշներ՝ Գրացկին, Կարոլին, Օրլով, Լուչեցկիյ եւլն.): Այն ժամանակուայ արմատական եւ առաջադէմ ռուս մտաւորականութիւնը իր որոնումների մէջ կանգ էր առել գլխաւորապէս համայնական հաստատութիւնների վրայ, որոնցից նա սպասում էր գիւղացիութեան վիճակի բարելաւման հարցի լուծումը (*): Հարցը վերաբերում էր հողի համայնական մշակութեան: Համայնքը (օբշչինա) դարձել էր մի դիւթական միջոց, որով պիտի լուծուէին, եթէ ոչ բոլոր քաղաքատնտեսական կնճռոտ հարցերը, գէթ ամենայն պիտի մեղմանար գիւղացու տնտեսական ծանր վիճակը: Այդ հողի համայնաբար մշակելը մի տեսակ հեռաւոր սկզբնական ձեւն էր այժմեան բոլշեւիկեան կոլեկտիվացուած կոլխոզների:

Եթէ առ ռուս գիւղացու կեանքի բարելաւման համար մի գերեզիկ միջոց էր, աճուածաձնիւ, հազիւ թէ նա կարող էր համապատասխան լինել այն ժամանակուայ Տաճկահայաստանի խեղդող մթնոլորտին, որ կառօրում հայութեան բռնով պտռում էր միայն անկախութիւն: Քրիստափոր այդ «համայնական սկզբունքը» մտցրեց Հ. Յ. Դաշնակցութեան ծրագրի մէջ ուղղակի ընդօրինակելով Նարոդովոլցիների ծրագիրը, առանց խորապէս անդրադառնալու այն հարցին, թէ որքան դա համապատասխան է մեր իրականութեան եւ վիճակին.

Միայն կազմակերպութեան նըպատակը ձեւակերպելիս՝ ծրագիրը ընդունում է, «Հ. Յ. Դաշնակցութեան նպատակն է ապստամբութեան միջոցով Տաճկահայաստանի մէջ ձեռք բերել քաղաքական եւ տնտեսական ազատութիւն»:

Պարզ է, որ այս ծրագրի խմբագրութիւնը այն չէր, ինչ որ կար Դաշնակցականների ստուար մեծամասնութեան մտքի մէջ:

Կ. Խատիսեանի խմբակը հեռացաւ, իսկ Լ. Սարգսեանի խմբակը մնաց, որովհետեւ հաւանում էր, որ Տաճկահայաստանի անկախութեան գաղափարը մեր ծրագրի մէջ պէտք է, գէթ ժամանակաւորապէս, քօղարկուած լինի: Ինքը՝ Քրիստափորը նմանապէս ընդունում էր, որ անկախութիւնը լաւագոյն ելքն է մեզ համար, բայց հաւատ չունէր նրա իրագործման հանդէպ. Նա գտնում էր, որ Տաճկահայաստանի անկախութիւնը Ռուսաստանի համար անընդունելի է, որովհետեւ կը ստեղծէր անխորտակելի պատնէշ վերջինի ընթացքի առջեւ դէպի Միջերկրական ծովը:

Այս պատճառով ծրագրի մէջ պէտք չէ շեշտուի անկախութեան գաղափարը, այլ պէտք է ծանրանալ տնտեսական հարցերի բարելաւման վրայ:

Մեր խմբակը եւս զգաց էր ծրագրի խմբագրութիւնից, բայց համակերպուեց, որովհետեւ նոյնպէս ընդունում էր «քօղարկման» անհրաժեշտութիւնը: Սակայն, թէ՛ Տաճկահայաստանի եւ թէ՛ Ռուսաստանի համար երբեք գաղտնի չմնաց մեր իսկական ձգտումը դէպի Տաճկահայաստանի անկախութիւնը:

×

Ուրեմն, Հ. Յ. Դ.-եան հիմնադրութիւնը եւ յեղափոխական ընդվզման փոթորկալից բռնկումը 1890 թւին առաջ եկան բացարձակապէս հայ ցեղի անկախութեան տենչանքներից: Արժէք չունի, թէ նրա ղեկավարները զանազան քաղաքական նկատառումներով հեռատեսութիւն համարեցին քօղարկել էական իմաստը այդ շարժման: Սա պարզապէս քաղաքական քօղարկումն էր գաղափարի եւ նպատակի, եւ ոչ վերջինների դրժումը:

Այս պարզաբանումներից երեւում է, որ 1890 թւին հաւաքուել էին քաղաքական եւ ընկերային տարբեր դաւանանքի տէր մարդիկ մի ընդհանուր գրական գործ կատարելու համար: Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը ծնունդ էր հայ ժողովուրդի դարաւոր տառապանքների եւ անկախութեան երազներին: Այս էր պատճառը, որ նրա իսկական հիմքը անկախութեան գաղափարն էր:

Սակայն, ամէն մի Դաշնակցական ընդունելով ազատագրութիւնը իբրեւ հիմնական խպատակ, մնացեալ հարցերին մօտենում էր իր մտաւոր հասկացողութեամբ եւ խառնուածքով: Այստեղից Դաշնակցականների բազմապիսի տիպարները, որոնց միմիայն անքակտելի կերպով կապուած էր հայ ժողովուրդի ճակատագիրը: Պարզ է, որ այն ժամանակ քարոզելը, թէկուզ ծրագրի միջոցով, դասակարգային բաժանում, միանգամայն անհամապատասխան էր իրերի դրութեան եւ ժողովրդի շահերին: Կեանքը աւելի առողջ թելադրանքներ ունէր նրանց համար, որոնք յեղափոխական ջիղ ունէին եւ պայքարելու կորով:

Սրանից պէտք է եզրակացնել, որ Հ. Յ. Դաշնակցութեան նպատակը պէտք չէ փնտռել ծրագրի մէջ, որովհետեւ ժամանակակից գործիչները եւ ինքը՝ հայ ժողովուրդը իրենց հոգիների եւ մտքերի մէջ այլ կերպ էին պատկերացնում իրենց գոյապայքարութիւնների իմաստն ու նպատակը: Բոլոր ճառերը, բոլոր երգերը, բոլոր խօսակցութիւնները պատում էին Տաճկահայաստանի անկախութեան շուրջը:

Ութսունական թուականները մեր պատմութեան այն շրջանն էին, որ պիտի բաժանէր մեզ մեր երկարատեւ ամօթալի եւ ստրկային անցեալից, որովհետեւ այդ ժամանակն էր, երբ հայութիւնը որոշակի կերպով գիտակցեց, որ սպառնում են իրեն բնաջնջել անել: Լինել չլինելու հարց էր դրուած հայութեան առջեւ. Հայութիւնը պէտք էր վճռէր՝ ուզո՞ւմ է նա ապրել իբրեւ անկախ ազգային միութիւն, թէ՞ ոչնչանալ ու անցնել անյետացած ազգերի շարքը:

Հայութիւնը որոշեց բռնել ինքնապաշտպանութեան ճանապարհը: Իսկ ինքնապաշտպանութիւն այսպիսի ստրուկ պատմական շրջանում թէ հոգեբանօրէն, թէ սպառազինուած կենդանի նախ էր անկախութիւն, որովհետեւ գոյապահպան մարդու հասկացողութեան մէջ միայն անկախութիւնը կարող է ապահովել իրեն իր գոյապայքարութեան: Բացի դրանից, միանգամայն հասկանալի էր, որ տուեալ պայմաններին մէջ միայն անկախ վիճակը լիապէս կարող էր ապահովել հայութեան ֆիզիքական անձեռնմխելիութիւնը գոյամարտում թշնամիներից

Այստեղ էր որ պիտի հրապարակ գային այն անվեհեր հոգիները, որոնք յանդգնութիւն պիտի ունենային վերցնելու իրենց վրայ պատասխանատուութիւն ժողովրդի ու պատմութեան առջեւ եւ նոյնիսկ պարտադրէին հայ ազգին իրենց հոգիների մէջ բոցավառուող անկախութեան կրակը:

Հայ ազգը տեսաւ նրանց, սիրեց նրանց եւ հետեւեց նրանց՝ գիտակցելով միանգամայն այն սոսկալի զոհաբերութիւնները, որ այդ տաժանելի ուղին նրանից կը պահանջէր:

Այսպէս ծնուեց Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը՝ իր հիմք ունենալով հայ ազգի անկախութիւնը և այս սրբազան նպատակով աշխատեց մինչեւ Ղարաքիլիսան ու Սարդարապատը, մինչեւ 1918 թուականի Մայիս 28ը եւ մինչեւ այսօր:

ՏԱՐԱԳԻՐ

Վերջ

(*).— Ինչպէս յայտնի է, Ալեքսանդր Բ կայսրը 1861 թւին ազատագրեց ռուս գիւղացիութիւնը ճորտութիւնից, բայց չստեղծեց նրա համար տնտեսական վիճակի ապահովութիւն: Այդ սխալով գիւղացին ստացաւ ազատութիւն եւ մատնուեց սովի, — մի սոսկալի դրութիւն, որից ազատուելու համար տասնեակ միլիոնաւոր գիւղացիներ խնդիր էին տալիս կայսեր՝ կրկին տարածելու իրենց վրայ ճորտատիրութիւնը: Անխնդրաց մի երեւոյթ, որի դէմ կրտսեր կռուեց ռուս անձնուէր մտաւորականութիւնը՝ աշխատելով բարձրացնել գիւղացու տնտեսական վիճակը եւ կասեցնելով ճորտութեան վերահաստատումը: Տ.

ՔԻՄԻԱ ԵՒ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

Այս անհուն անսահման տիեզերքին մէջ բիւր անհամար գոյացութիւնները կը ձեւափոխուին, սակայն ոչ մէկ հիւլէ կը կորսուի: Որքան կրամ նիւթ կար միլիոնաւոր տարիներ առաջ, այնքան կայ այսօր եւ կը մնայ միլիոնաւոր տարիներ յետոյ:

Գոյացութիւնները, ըլլան հաստատուն, հեղուկ, կազային կը նկատուին մասնիկներու հաւաքոյթ մը. Այս նըւաղրական անսահմանօրէն փոքրափոքր մասնիկները կը կազմեն շատ սքանչելի աշխարհ մը, լարուած դրական յաւիտենական օրէնքներով:

Նիւթին հիւլէական դրութենէ դուրս կայ ուրիշ կարեւորագոյն դրութիւն մը որ կը պարփակէ միջա-մոլորակային անջրպետը այն է եթեր ապակիէ անգամ թափանցելի, որու շնորհիւ մթնոլորտային վերի խաւերէն կը հաղորդուի լոյսի ձայնի ջերմութեան եւ ելեկտրականութեան ելեւէջները — այս է որ արեւու լոյսը մեզի կը հասցնէ երկվայրկեանը 300 հազար քիլոմեթր արագութեամբ

Մասնիկները աղբիւր են նաեւ լոյսի, ձայնի, ջերմութեան ելեկտրականութեան եւ քիմիական հաւաքանաքներու ուժին:

Հիները թէ կ'ենթադրէին նիւթի հիւլէական դրութիւնը, բայց արդիւնական փորձեր չէին կատարեր: Անոնց զգայարանքներ գրեթէ անզգայ էին բնութեան երեւոյթներուն.

Մինչեւ Ցրդ դար, մարդկային միտքը խորհրդաւոր երեւակայութեամբ մը թանձր մշուշի տակ կը հաւատար որ ամէն բան տիեզերքի մէջ բնութիւնը միայն կրնար ստեղծել, բաղադրել, տարրալուծել, ցնդեցնել, խառնել, ձեւափոխել:

Ուղղակիներու արշաւանքով ասիական, ափրիկեան ժողովուրդներու յիշողած դեռ սաղմնային քիմիան, եւրոպական ժողովուրդներու կը փոխանցուի Միջին դարէն մինչեւ վերածնունդ կը մնար ունայն ու անկեն փորձերու գիտութիւն մը:

Ճարտարարուեստը՝ անոր միջոցաւ կը ձգտէր փիլիսոփայական քարով մը անարժէք մետաղները արժէքաւոր դարձնել. Բժշկութիւնը՝ համայնաբոյժ սպեղանիով ծերութիւն երիտասարդացնել, կեանքը անմահացնել: Բայց այդ բոլոր փորձերը մնացին ապարդիւն: Իսկ հետեւանքը եղաւ այն, որ բնութեան խորհրդաւոր գաղտնիքին թափանցողներու որոնումներով գտնուեցան թթուներ, աղեր որոնցմով այսօր կարելի է ամէն նիւթ ձեւափոխել, նոյն իսկ ստեղծել նիւթեր որոնք բնութեան մէջ կը պակսին, մարդկային կենսունակութեան դարձ առաջ համար:

Վերջի երկու դարերուն քիմիան Փրիսթլիի, Գլաուպի, Դեմոկրիտի, Աւոկատրոյի, Կովիլէի, Քրիստոֆորի, Կիւրիի, Տէյպոլթի, Լավուազիէի, Նեւտոնի, Փասթէօրի, Լամուազիէի, Փասթէօրի եւն., եւն. ներշնչումներու անտարբեր գործած՝ յեղաշրջեց ու կը յեղաշրջէ, տիեզերական ամբողջութիւնը, ընկերային դիտութիւնը, շրջիվ, մարդկութիւնը ելեկտրականութեամբ տարրադարձելով ու բաղադրելով

Կենսատու արեւի մը լուսապայծառ ճառագայթներով փարատած մառախլապատ աղջամուղջը դարձած է յառաջդիմութեան ու քաղաքակրթութեան հսկայ ազդակ մը:

Բոլոր ազգեր այսօր քիմիայի մէջ կը գտնեն ամէնէն կարեւոր եւ ամէնէն էական աղբիւրը աշխատանքի, շահու բարօրութեան ու ինքնապաշտպանութեան:

Տիեզերքի մէջ ամէն ձեւափոխութիւն քիմիական փորձ է (réaction). Հետեւաբար ուրիշ բաղադրութեամբ մը արտադրուած: Մարդկային չափի մը իր ծանրութեան 1/50րդ հաւասար առած սաօրեայ պնակը, մանրէներու աշխարհէն ամիպի իր ծանրութեան 300 անգամ աւելի առած սնունդը, կամ քանի մը ժամուան մէջ իր նման հազարաւոր ամիպներու ծնունդ տալը, բուսական աշխարհէն՝ ճակնդեղի, շողգամի «բիմնահատիկ» քանի մը ամիս հողի տակ ուռճանալով իր ծանրութեամբ 500,000 անգամ աւելի կըշռելը, բազմապիսի վառվռուն պտուղները, ծաղու անցնող զանազան գոյնզգոյն ըմպելիները, գաղջ հիւսարանի մը մէջ կախարդական կնոջ մը անուշահոտ բուրմունքը ու բոլոր բոլոր քիմիական «հէքեաթներու» արդիւնքն են:

Հայոց հանքային, բուսական, կենդանական աշխարհէն առնուած, գործուած բիւրաւոր նիւթեր դեղեր ու թոյներ...

Անհամար են քիմիական արտադրութիւններով գործուած հրաշքներն ու աւերները:

Քիմիական պայթուցիկ նիւթերով է որ բացուեցան Մօն-Սէնիզ (12.223 մեթր, Ֆրանսա-իտալական սահման) եւ Սէն-Կոթարի (14.500 մ.) փապուղիները: Առանց պայթուցիկի այսպիսի վիթխարի գործեր գլուխ հանելու համար դարերու աշխատանք պէտք էր:

Պատմութիւնը արձանագրած է քիմիական նիւթերով ինքնապաշտպանութիւնը 1914ի համաշխարհային պատերազմին որ քանի մը միլիոն երիտասարդներու կեանք խլեց, հեղձուցիչ, հրձիգ կազերով ու հեղուկներով: Օրինակ, քլօռով, phosgène-ով, աճարկու ypérite-ով (dichlorodiéthyle sulfone) եւ հազարաւոր ուրիշներ, որ կան ու կը փնտռուին ապագային հակառակորդներ իրարու դէմ գործածելու համար:

Ի՞նչ պիտի ըլլայ ապագայ պատերազմը: Բնական է քիմիական, քիմիական պատերազմը կարծուածին չափ բարդ կամ խորհրդաւոր չէ, այլ պարզ: Ինչպէս մէկ միլիկրամ վարակ հատով կարելի է 300 խորանարդ մեթր տարածութիւն ունեցող սրահ մը ապականել, այնպէս ալ կան այսօր այնպիսի թունաւոր նիւթեր որոնցմով կարելի է ամբողջ քաղաքներու մթնոլորտը մահաբեր դարձնել, չորցնել ծառ ու ծաղիկ, բոյս կենդանի.

Քիմիան մարդկային ընկերութեան տնտեսակարգի հիմքն է, սփիւռանքի

շահերու աղբիւր, գեղեցիկի եւ կենսունակութեան, արուեստի ու օգտակարութեան հրաշագործ ուժ մը, ու նաեւ ընդունակ անհատ չարիքներ գործելու։ Մարդկային միտքը ծայրայեղութենէ ծայրայեղութիւն կը գահավիժէ միշտ, կեանքը դարձնելով կրկէս շահամոլութեան, մենամոլութեան, ոխակալութեան կրկէս մը...

Գ. ՇԷԽԻԿԵԱՆ
(Փիլիպգէտ)

ՊՏՈՅՏ ՄԸ ԻԶՄԻՐԷՆ ՊՈԼԻՍ

— :•: —

ԽՄԲ.— Կը շարունակենք տալ Միրիամ Հարրիի տպաւորութիւնները Իզմիրէն, ուսկից Ֆրանսացի վիպագիրը անցած է Պոլիս։

Այս(?) հրապարակ մը, ուր հրեայ Թթենիի մը շուքին օգտուելով՝ սրճարան մըն են շիներ։ Ցանցառները, որոնք հագուած են եւրոպական ձեւով.— Աստուա՛ծ իմ, ինչ ափաշի կերպարանք ունեն ամենքն ալ այսպէս.— Նստեր են ուրս կը խմեն պզտրիկ գաւաթներով, կամ միայն գաւաթ մը ջուր, եւ կամ ոչինչ։ Անոնք տապեց Թավլու կը խաղան։ Մեր կողքին, նստարանի մը վրայ, մեծղի յաճախորդ մը նարկիլէ կը քաշէ։ Նախ ոտքերը կախեր էր, յետոյ մէկը վերցուց, յետոյ միւսը։ Եւ այսպէս կ'երազէ՝, հեծելանիւով ճամբորդող տարօրինակ գլխարկ մը դրած, բայց կարծես փափկօց դրած ըլլար։

Ուստայ մզկիթին մինարէին աղօթքի կը կանչէ։ Շատեր ոտքի կ'ելլեն, կ'երթան ապտէսթ առնելու աւազանին եզերքը, (ինչ որ շատ նեղացուցիչ կը թուի այսպէս հագուած եւրոպական ձեւով)։ Յետոյ կը մտնեն մզկիթին նախագաւիթը։ Կը հանեն իրենց կօշիկն ու գուլպան, մանգ կը հանեն իրենց վերարկուներն ալ, կը քակեն իրենց ուսկապերն ալ (bretelles)։ Նոյնիսկ տաբատին մէջքի առաջին կոճակները։ Անոնք որ քասքէթ դրած են, անոր կը դարձնեն արեւանոցը, ծոծրակին վրայ կը բերեն։ Անոնք ալ կը հանեն իրենց յարդէ կամ թաղիքէ գլխարկները եւ թաշկինակ կը գնեն տեղը. (գի՛ չի վայլեր բաց գլուխով ներկայանալ Ալլահին աչքին։ Յետոյ այսպէս մերկացեալ, կը մտնեն մզկիթէն ներս, կօշիկները իրենց ձեռքին մէջ բռնած, հագուստները իրենց թեւերուն վրայ նետած։ Մզկիթին մէջ, կօշիկներն ու հագուստները կը գնեն իրենց առջեւ, գաղթականի տոպրակի մը պէս, ու կ'աղօթե՛ն...

Ջերմեռանդութեամբ, Իսլամի իրենց ամբողջ հոգիով, կը սկսին կրօնականմարմնամարզը, յափշտակուած ու անտարբեր դարերու դաւ փոփոխութիւններուն, ու կ'աղօթեն հոգւով սրտով, միսթիք ինքնամոռացումով մը, յո՛ւս, ոչ իսկ շրթներու փափսուք մը հանելով։

Վերադարձանք անցնելով հրկիզուած թաղերէն։ Թշուառութեան վրայ կը ծփայ երանաբեր հով մը, կանանչ տերեւներու եւ մեղրի բոյրով խառն։ Ազահութեամբ կը ծծենք զայն։

— Թիւթին, կ'ըսէ կառապանը, որ ֆրանսերէն չի գիտեր։

Ձեմ հասկնար։ Բայց անհա կիսափուլ ընդարձակ շէնքի մը պատուհաններէն կը կախուին առնուազն 200 չմբեր, ծխագլոտ երկաններ, թէլեւ մը ծածկուած վարդագոյն կապոյտ եւ գեղին շղարշներով,— հրաշալի առկախ պարտէզ մը հրդեհէն սեւցած քարերուն վրայ։

— Ի՞նչ շէնք է այս։

— Թիւթիւն, կը կրկնէ նոյնը կառապանը։

Օձիքէն կը քաշեմ, հասկցնելու համար որ կեցնէ կառքը։ Յետոյ վար կը ցատկեմ կառքէն, կ'անցնիմ կապուած հակերուն վրայէն ու կը հասնիմ դրան, որ փակուած է։ Մարդ մը կ'արգիլէ ինծի ներս մտնել։

— Թիւթի՛ւն։

Ձեռքը «պախշիշ» մը կը դնեմ ու կ'անցնիմ։ Ներսը, աւելի բարկ, կը ծփար նոյն հոտը կանանչ խոտի եւ մեղրի։ Կը տեսնեմ հսկայ հակեր։

— Թիւթի՛ւն։

Մանկամարդ աղջիկ մը հաճոյակատարութեամբ ինծի ցոյց կուտայ թուչ տերեւներ։

Հիմա հասկցայ։ Ծխախո՛տ է եղեր։

Թիւթիւնցիները բոլորուեցան շուրջըս։ Աղջիկներ, որ ծխախոտի մէջ կ'աշխատին։ Անոնք, 3—4 եղած, խմբեր են գուշի մը առջեւ, որ լեցուն է կարմիր հեղուկով մը։ Հացը կը թաթխեն ու կ'ուտեն։ Անոնք ալ իրենց ակռաները մխրճելով ձմերուկի պճեղներու մէջ, կը խածնեն լիաթուք։

Ճաշի ժամ է։

Վերակացու մը, որ քիչ մը Ֆրանսերէն գիտէ, ինծի կը բացատրէ թէ ծխախոտի վաճառականութիւնը, որ այնքան ծաղկեալ էր, նուազած է հիմա, թէ՛ տնտեսական տագնապին պատճառով, եւ թէ քրիստոնեաներու վտարման պատճառով։

Այստեղ հիմա կ'աշխատին, ծխախոտ կը մշակեն։ Ծխախոտին մեծ մասը կը ղրկուի Ֆրանսա։

— Այս բանուորուհիները ի՞նչ ազգէ են։

— Թուրք են, բոլորն ալ Թուրք են։ Առաջ միայն Հայերն ու Յոյները կ'աշխատէին ծխախոտի մէջ, որովհետեւ Թրքուհիները կը մերժէին աշխատիլ իրենց տուներէն դուրս։ Հիմա պէտք է որ աշխատին ամէն տեղ։ Տեսէ՛ք, սա տժգոյն աղջիկը, նախկին սպայի մը աղջիկն է...

ԾԻԾԱՂ

Դերասան Մնակեան, Պոլսոյ մէջ, նոր թատերախաղ մը կը պատրաստէր։ Նկարիչին հարցուց.

— Անտառի տեէքօ՛րները բնութեան պէս եղա՞ն։

— Այո՛, ձեր ուզածին պէս։

— Լա՛ւ... միայն թէ՝ անտառը աւելի կենդանի ընելու համար խորէն կայլերու ոռնոց պէտք է լսուի։ Ո՞վ պիտի ընէ ասիկա։

Զօպանեան, յանկարծ, խօսքի խառնուելով.

— Հոգ մի ըներ, եղբա՛յր... դուն միայն անօթի գայլ փնտռէ... Բոլոր գերասաններդ ա՛լ օրուան կը ոռնա՛ն։

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ ԳՐԵԼ ԿԱՐԵԼԻ ԵՂԱԾԻՆ ՉԱՓ ՄԱՔՈՒՐ, քանի որ մեծ մասամբ տողաշարով կը շարուի ՅԱՌԱՋը։

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ԸՆԿԵՐ ՄԸ ԽԵՂԴՈՒԱԾ

Ատլանտեանի ալիքներուն զոհ գնաց Ֆիլատելֆիոյ դաշնակցական կոմիտէի ընկերներէն Սիմոն Մարտիրոսեանը, որ Աթլանթիք Սիթիի մէջ ծովի լոգանք առած պահուն կը խեղդուի եւ դիակը հազիւ 4 օր վերջը ջուրին երեսը կ'ելլէ։

Ընկերոջ խեղդուելուն գոյժը խոր յուզում պատճառած է ամբողջ գաղութին եւ մասնաւորապէս Դաշնակցականներուն։

Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցած է մեծ շուքով։ Թափօրը կը բաղկանար 75 ինքնաշարժներէ։ Դամբանականներ խօսած են Վահրամ Ծ. Վրդ. Նալպանտեան եւ ընկ. Լեւոն Ներսէսեան։

Հանգուցեալ ընկերը այրի կը թողու իր երիտասարդ կինը եւ որբ՝ իր 15ամեայ մանչուկը։ Իր փոքր եղբայրը կը գտնուի Ցունաստան։ Հազիւ 27 տարեկան կար։

Փոխան ծաղկեպսակի եղած են նուիրատուութիւններ, որոնցմէ գոյացած է 110 տոլար՝ ի նպաստ Դաշնակցութեան եւ Հ. Կ. Խաչի նպատակներուն։

Ընկ. Սիմոն Մարտիրոսեան Իգմիրցի էր։ Ծնողքը եւ իր մէկ եղբայրը աղէտին զոհ տալէ վերջ, փոքր եղբօրը կոստանդի(?) հետ որբացած է 15 տարեկան հասակին մէջ. Ամերիկա հաստատուած է 1920ին։ Այդ թուականին ալ կը գտնուէր Դաշնակցական շարքերու մէջ։

Իրմով կը կորսուի եռանդուն, գիտակից ու նուիրուած Դաշնակցական մը։

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԾԽԱԽՈՏԻ ԱՐՏԱԾՈՒՄԸ

1932 տարուան առաջին 8 ամիսներու ընթացքին, օտար զանազան երկիրներ արտածուած ծխախոտներուն գումարն է 12,582,383 քիլօ։ Գլխաւոր գնորդները եղած են Իտալիա, Գերմանիա, Ամերիկա, Հոլանտա, Յունաստան, Եգիպտոս, Չեխօսլովաքիա, Պելճիքա, Աւստրիա եւլն.։ Այս ծխախոտներուն իբր արժէք ստացուած է 12,291,879 ոսկի։ Համեմատած նախորդ տարուան 8 ամիսներու ծխախոտի արտածման, այս տարի, այդ ժամանակամիջոցին, 3,129,642 քիլօ աւելի արտածուած է, բայց ընդհանուր արժէքի տեսակէտով 1,500,000 ոսկի պակաս արժած է։

ԲՈԼՈՐ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

Առհասարակ բոլոր երկիրներու հետ եղած առեւտրական յարաբերութիւնները քննող մարմին մը կազմուած է տնտեսական գործավարութեան մէջ։ Այդ քննութենէն յետոյ, գործավարութիւնը յարաբերութեան պիտի մտնէ բոլոր երկիրներու հետ առանձին առանձին, եւ ամէն մէկին հետ փոխադարձ շահերու վրայ համաձայնութիւններ պիտի կնքէ։

Առեւտրական Սենեակը վերջին տասը տարուան ընթացքին զանազան պետութեանց եւ Թուրքիոյ միջեւ եղած առեւտրական յարաբերութեան մասին տեղեկագիր մը պատրաստած է, իսկ ամէն մէկ պետութեան համար ալ՝ թղթածրար մը։

ՀԱՒԿԻԹԸ Ի՞ՆՉ ԸՆԵՆ

Թուրքիա իր հաւկիթը գլխաւորաբար Ֆրանսա եւ Սպանիա կ'արտածէ։ Ֆրանսա արգելքներ դրաւ։ Այժմ Սպանիա եւս կը պահանջէ որ ամէն մէկ տուփի համար հինգ հարիւր ֆրանք Պանքա Իսպանոլի տրուի՝ մաքսատուրքին հետ։ Այս դժուարութիւններուն համար, Իսկիւտարի(?) վաճառականներէն Ալի Ֆայիք Պարսելոնա մեկնած էր։

Վերադարձին յայտարարած է որ «Սպանիա այդ դժուարութիւնները կը հանէ, որպէս զի իրմէ ապրանք առնենք՝ հաւկիթին փոխարէն։ Եւ առկայն, Սպանիա գինի ունի, իսկ մենք խաղողի դատ գինի չատ ունինք»։

Այս լուրը մեծ շուարման մատնած է հաւկիթի վաճառականները։ Որովհետեւ այս կերպով, Սպանիա հաւկիթ ղրկելը անկարելի կը դառնայ։ Հաւկիթին գինը ինկած է ու գի դացին գլխաւոր նկամուտներէն մին պակսած։ Թէեւ, կարգ մը թերթեր գրեցին թէ դրամատունը վարկ պիտի բանայ վաճառականներուն որ շարունակեն հաւկիթ կնել, բայց ճիշդ չէ. եթէ չի կրնար արտածել՝ ի՞նչ գնէ.

ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆՆԵՐԸ

Վերջերս, հիմնական բարեփոխումներ եղան առեւտրական բարձրագոյն վարժարանի եւ լիսէին մէջ։ Լիսէէն ելլող աշակերտը գասարանային քննութենէն դատ, «Պաքալօրիա» մը պիտի անցնէ՝ մտնելու համար Բարձր. վարժարանը։ Լիսէին տնօրէնը բռած է.— Նոր տնտեսական գործավարը վարժարան այցելեց եւ հրահանգներ տուաւ։ Մեր վարժարանը աւարտողը պիտի կարենայ պաշտօն առնել եւմտական, առեւտրական, տնտեսական հաստատութիւններու մէջ։ Այս տարուընէ սկսեալ, վերջին կարգին կցեցինք «գործնական դիւան մը, որով աշակերտը գործի տան մը գործողութիւններուն ալ պիտի ընտելանայ»։

Գալով Բարձր. Առեւտր. վարժարանին, անոր աւելի գիտական հանգամանք մը պիտի տրուի։ Տնտեսագիտութեան ընդհանուր պատմութիւնն ու տնտեսագիտական ճիւղերու պատմութիւնները վեց շրջանի մէջ պիտի աւանդուին։

Ընկերային տնտեսագիտութեան համար ալ առանձին շրջան մը պիտի յատկացուի։ Մինչեւ այժմ, աշակերտները առանց քննութեան կարգ կը փոխէին։ Միայն աւարտած ատեն, բոլոր դասերուն քննութիւն կուտային։ Ասկէ վերջ, ամէն տարի քննութիւն պիտի տան։

ՊՈԼՍՈՅ ՅԱՏԱԿԱԳԻԾԸ

Պոլիս կը գտնուի Փրոֆ. Եանսէն։ Եանսէն ըսած է.— «Պոլսոյ մէջ յատակագծի գործադրումէն զոհ եմ։ Զգացի զեռ էնկիւրի, որով չեմ գիտեր թէ հոն ո՛ր ատենէն ի գործ դրուի։ Գիտցածս այն է որ իբրեւ Պոլսոյ յատակագիծ՝ որոշ բան մը չկայ թէեւ. Թաղապետութիւնը յիսուն հազար ոսկի դրեր է պիւտճէին մէջ։ վարչապետին եւ հանր. շինութեանց գործավարին հետ տեսնուեցայ։ Այսօր ալ կուսակալին հետ։ Պոլսոյ յատակագիծը մեծ գումարներու կը կարօտի։ Զայն գործադրելը շատ դժուար է։ Որովհետեւ դարերու ընթացքին, Պոլիսը շատ անկանոն շիներ են։ Պէտք է հազարաւոր շէնքեր քանդել։ Անցեալ օր գիտեցի Էմին Էօնիւէն Ուն Գափան երկարող ճամբան. Աստուա՛ծ իմ, ինչ ճամբայ։ Յետոյ, քանդելէ՝ առաջ շինել կ'ուզէ որ տունի տագնապ չառեղծուի»։

ՄԱՄՈՒԼ

Պատրանքը վերջ կը գտնէ

•••

Այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, Սելանիկի «Հորիզոն»ը հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ (19 Հոկտեմբեր).

— «Ներգաղթի յառաջիկայ — եւ այս տարուան համար վերջին — կարաւանին միայն պուլկարահայ գաղթականութեան յատուկ եղած ըլլալու իրողութիւնը, կուգայ միանգամ ընդ միշտ հողին կպցնելու յունահայ գաղթականներու այն մասը, որ ամիսներով, երազներով ու յոյսերով օրօրուեցաւ օդին մէջ առկախ։ Կուգայ զանոնք կեցնելու մերկ ու բացարձակ իրականութեան հետ դէմ յանդիման եւ հասկցնելու անոնց, որ ցնոր տնօրինութիւն, գոնէ մինչեւ յառաջիկայ գարուն կամ ամառ, դատապարտուած են մնալու այս երկրին մէջ, կենտամ՝ իրենց սեւ թշուառութեան ու ամենօրեայ ցաւերուն վրայ։

Կը բաւէ, որքան յոյսերով օրօրուեցան անոնք Յունիսէն մինչեւ Հոկտեմբեր, ամբողջ հինգ ամիս, հաւատալով՝ իրենց թշուառ գոյութիւնը շահագործողներու խօսքին ու հաւատարիքին։ Թող հիմա հասկնան, որ Շահվերդեաններ գիտակցօրէն խաբեցին զիրենք, երբ ըսին որ աշնան նոր կարաւան մը եւս ճամբայ պիտի հանուի Սէրէզի, Տրամայի եւ Քավալայի արձանագրուածներէն։ Անոնք գիտէին որ սուտ էր իրենց հաւաստիքը. որովհետեւ գիտէին, որ միեւնոյն խոստումը տուած էին նաեւ Պուլկարահայերուն, եւ գիտէին, մանաւանդ, որ Հայաստանի բնակարանային պայմանները թոյլատու չեն անմիջական նոր փոխադրութեանց համար։ Գիտնալով հանդերձ սակայն, համայնավար գործակալներն ու անոնց գործակիցները անհրաժեշտ կը նկատէին ներգաղթի խայծը բնաւ չանհացնել(?) անճար գաղթականութեան աչքերուն առջեւէն, որպէս զի այդ խայծի ազդեցութեան տակ, կարենան իրենց կուսակցական մանածը կարմրցնելու գործը շարունակել այս գաղութին մէջ։

Յունահայ արձանագրուած գաղթականութեան այս լքումով, վերջ կը գտնէ պատրանքը եւ կանգ կ'առնէ Շահվերդեաններու ղեկավարած հոգեւոր բեմադրած խաբէութիւնը։ Կը դադրին թմրկահարութիւնները եւ կարմրուկները կը ղրկուին՝ իրենց թմբուկներուն ճաթռտած կաշիները փոխելու հնարաւորութենէն։ Երկար տեւեց արդէն գաղթականներուն միամտութիւնն ու գործակալ–գործակիցներու անմտութիւնը»։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ԳԱՂՏՆԻ» ԺՈՂՈՎԻ ՄԸ ՈՐՈՇՈՒՄՆԵՐԸ

ՍԱԼԷՆ ՏԸ ԺԻՐՈՆ, Հոկտ. 24 (Սեփ. Թղթ).— Այս գիւղաքաղաքը կը գտնուի Մարսէյլէն 40 քիլոմեթր հեռու։ Այս տեղի գործերը լաւ ըլլալով, տագնապի մատնուած բանուորները հաւաքուած են ազահանքին(?) մէջ։ Օրականները բաւական գոհացուցիչ են։ Ոչ մէկ հայկական կազմակերպութիւն։ Քանի մը թափթփուքներ այս առիթէն օգտուելով, ժողով ժողովի վրայ կը գումարեն։ Առաջին ժողովին ներկայ կ'ըլլան 12 հոգի, իսկ երկրորդին 28 հոգի, որոնք անմիջապէս կը մկրտուին իբրեւ «Հօկի» միութիւն։ Հոկտեմբեր 13ին վարչութիւնը ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները եւ համակիրները, օրակարգը պատրաստուած է քարտուղարէն դաղտնի։ Անդամները ներկայ են ամբողջութեամբ, քանի մը նորեկներ մէկ կողմ կը սպասեն։ Ի՞նչ է օրակարգը։ Կուտանք հետեւեալ իրողութիւնները քաղած օրակարգէն։

Առաջին.— Նորակազմ միութիւնս պիտի ջանայ պայքարիլ բոլոր անոնց դէմ, որոնք հակառակ են Խ. Հայաստանի շինարարութեան ու անոր ուղեգիծին.

Երկրորդ.— Ներկայ ժողովս իր մէջէն պիտի արտաքսէ խումբ մը ընկերներ, որոնք գործարաններու մէջ աշխատող Դաշնակներու հետ միաբանութեան բռնուելով, փորձը նետել պիտի տան զանոնք։

Երրորդ.— Ամէն պարագայի մէջ խանգարել կամ խաչաձեւել Դաշնակներու կողմէ սարքուած հանդէս կամ ներկայացումները։

Չորրորդ.— Այն ընկերները որ մասնաւորաբար Տէչինի գործարանէն դուրս թափուած են, անոնց արգար վրէժը լուծել, ներկայանալ Դաշնակի մը իբրեւ չէզոք եւ պատիւ կամ օգափոխութեան միջոցին վտանգ մը հասցնել անոր գլխուն։

Հինգերորդ.— Նորակազմ Հօկին գործը պիտի ըլլայ բանուորներու մէջ տարածել Հօկի անունը ու անոր գործունէութիւնը։

Վեցերորդ. Երիտասարդ կիներ ու աղջիկներ հաւաքել մեր շուրջը անոնց սորվեցնել Հօկին ոգին, պատուիրել որ եթէ ազգական կամ ծանօթներ ունին Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի միութիւններու մէջ, թող համոզեն ու դուրս քաշեն զանոնք։

Եօթներորդ.— Մեր մէջ հանգանակութիւններ կատարել, ներկայացումներ տալ, գոյացած հասոյթը տրամադրել այն ընկերներուն, որոնք յեղափոխութեան զոհ կ'երթան։ Օրինակ ունինք երկու քաղաքական վտարեալներ, Տէչինէն ընկ. Ա.րօ-Սարգիսեան, Կրընոպլէն ընկ. Կարպիս Պարտիզպանեան, Մարսէյլէն Նուպար Տէրտէրեան եւ ուրիշներ։ Ամէն միջոց ձեռք բերելու ենք այս ընկերներու կեանքը ապահովելու համար։

Թշո՛ւառ մարդիկ որ կը յուսան դատ շահիլ այսպիսի խարդախութիւններով...

Ի՞նչպէս կը կառավարէիք այսօրուան Հայաստանը, եթէ ըլլայիք Դաշնակցութեան թափած արիւնն ու քրտինքը։

Յովսէփ Մարգարեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (32)

ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ...

= Ինչպէ՞ս. սէր չէ՞, երբ աչքերուս առջեւ կը պատկերանայ իր նրբին հասակը, մատներս կը զգան իր մէջքին երեւակայական մօտիկութենէն, որպէս թէ կը սեղմեն արդէն, կարծես շրթներս... սէր չէ՞ երբ իր կարօտով կը տառապիմ օրն ի բուն։

Արմանին աչքերը կը վառին, ու վստահ եմ որ իր սիրտումին մէջ զիս չի տեսներ։ Այլ,

—Ո՛չ, կ'առաջարկեմ, կիրք կայ. շատ կիրք. զրկանք. լռում. Եւ ապրելու կենդանական բնազդ։ Անդունդ գլորուող՝ կեանքին կառչելու հակամիտութիւն։ Անցեալ օր եկեղեցիին առջեւ կեցած կին մը կը դիտէիր։ Այդ կինն ալ գեղեցիկ էր, նոյն կրակը աչքերուդ մէջ որով կը վառին այժմ։ Եւ որքան կրցայ հասկնալ նկարագրածներէդ՝ այս մէկը բնաւ չէր նմաներ քուկինիդ։ Տարբեր գեղեցկութիւն էր, եւ մարմնեղ։ Ուստի մի՛ ըսեր նմանութիւն մը գտած ըլլալդ։ Արդ, այս ամէնով, չէ՞ պիտի ուզէիր փոխել բացակային հետ .. այս մէկը մօտդ է չէ՞ .. միայն թէ ուզէ՛ ..

= Բա՛ւ է։ Կը սխալիս։

Նիստ է, ու թափանցիկ, մազաղաթեայ ճակատը լուրջ, պաղ ժպիտս կ'ապականայ ու կը փչրուի։ Զարմացած եմ։

— Ուզեցիր որ չպահեմ մտածածս, կ'ըսեմ մեղմութեամբ ու կը լռեմ։ Կը լռենք երկուքս ալ։ Մինչ կը խորհիմ թէ աղմուկները հեռու են ու ոչ ոք պիտի գայ այս ցուրտը ձեւով մը խռովելու։ Ու գրեթէ ղլջացած, խաստովանութեամբ մը մեկրութիւնը վերահաստատելու մտքով, ինքիրենս ըսելու պէս, կ'ըսեմ

— Ահա քանի մը օրեր է ի վեր, կռիւ մը կայ հոգիիս մէջ։ Իմ կարգիս, ես կ'ուզեմ գիտնալ վերջապէս, թէ ի՞նչպէս կը սիրեմ այն աղջիկը որ «Զօյր» կը կոչեմ, բայց սիրահարի մը զողերը կան ստղերուս մէջ։

= Ես ըսեմ, եթէ կ'ուզես։

— Ըսէ՛.

Կը սիրես, ինչպէս կը սիրեն արժանի, սիրուած կին մը. ցանկալով ու իր խօսքին ու ժպիտին կարօտը քաշելով։

— Կը կասկածիմ։ Ասիկա դժբախտութիւն է, բայց այսպէս է։ Ինծի կը թուի որ ես զինքը կը սիրեմ անհրաժեշտութեան մը հպատակելով, ստիպողութեամբ, ու միեւնոյն ատեն իրեն ինծ գիտակցօրէն, հլութեամբ ենթարկուելուն երախտապարտ։ Մանաւանդ աւելին, — հարկ կա՞յ ըսել թէ շատ պակասներ կը տեսնեմ ունենալու անկարողութեամբ խեղդուած։ Աւելի որոշ, երբ կ'երեւակայեմ ինքզինքս սողոսկած ու բոլոր կարելիութիւններս ալ, կը զգամ որ չպիտի կարենամ ամուսնանալ հետը։

= Վա՛տ։

— Այո՛, թշուառօրէն, ցաւագինօրէն։ Ու անզօր է խղճահարութիւնս. պէտք է որ զիս ու զինքը խաբեմ երկար. թերեւս միշտ։ Կը փախուի՞. չգիտեմ։ Ներկայի պարտուածի վիճակս ամէն սէրի զուիթ մը եռեւէն կը տանէ։ Ուստի ենթադրելի երջանիկ ապագայ մը, առողջութիւնս, որպէս թէ վրէժխնդրութիւն մը եղած ըլլար, պիտի մօտենայ ամէն սէրի զուիթով։ Շատ, չափէն աւելի՞ կ'ընդհանրացնեմ... կրնայ ըլլալ։ Միայն թէ, այո՛, խեղճ պզտիկը պիտի ենթարկեմ տեսակ մը սզորմածութեան։ Ասիկա զարշելի է։ Գիտեմ։ Եւ որ բաւական չէ արգիլելու վաղն առտու քնարական տողերով, մութ ու շուքով լեցուն նամակ մը եւս ձգելու նամակատուփը։ Իր հասցէին։

= Տարօրինակ չէ այլ եւս։ Թեթեւցնող շունչ մը, հառաչանքի պէս։ Կը շարունակէ։

.. Նոյն հոգեբանութեան եզրակացութիւններն են իմ սէրս ալ գրեթէ միեւնոյն ճամբաներուն, միեւնոյն յենակէտներուն յարմարցնելու հոգը։ Լուծում մը որ քուկդ էր, եւ ինծի ալ ուզեցիր տալ։ Վեհանձնօրէն բեռդ թեթեւնալով։ Մարդկային է։

— Այնքան ճիշդ սակայն։

= Բնա՛ւ։ Մտիկ ըրէ սա քանի մը տողերը։

Նամակ մը կը հանէ գրպանէն.

«Այսպէս, իմ շատ սիրելի Արմանս, իր ժպիտին հետապնդումներէն ազատելու համար, հանդիպումի ամէն ճամբէ խուսափեցայ։ Անօգուտ։ Ցաւս է։ Անպիտանը գոնէ հարուստ ըլլար, քեզի օգնելու միջոցը կ'ունենայի։ Սակայն չպիտի կրնայ շարունակել, անհոգ եղիր, քուկդ եմ, քեզի կը մնամ...»։

Կը սպառնայ ինծի դէմքը կարծես երկու մասի բաժնուած է. ալ երեսը ալ ձեռքին հետ ձախէն հոսող յաղթական ժպիտին սիտաբեր՝ կասկածի ու երկմտանքի դողով բռնուած է։ Ահա դէմք մը եւս, կը խորհիմ, որուն ծիծաղն ու լացը միեւնոյն գծին վրայ կը քալեն, առանց իրար հեռացնելու, առանց իրարու մէջ խառնուելու։ Ամէնէն դժբախտ տեսակը։

Մայրապետը, այն որ մեղրագոյն աչքեր ու լեցուն հասակ մը ունի, երկար տղու մը հետ կը մօտենայ պատուհանին ու ձեռով մը քանդել կուտայ կտուրին տակի ծիծեռնակներուն բոյնը։ Մլուկ կայ եղեր։ Եւ հանդարտութեամբ այդ ամէնը։ Ոչ իսկ իրենց աղօթքներուն մէջ յիշելու մտահոգութեամբ անշուշտ։ Մենք կը քաշուինք մէկ կողմ։

Անվարժ ձագ մը ինկաւ գետին, իսկ հայր ու մայր ծիծեռնակները կուգան ու կ'երթան, արտաշնչիկ թռիչքներով, չհաւատալով իրենց տեսածին։ Մտածել որ այնքա՜ն երջանիկ էին անոնք։

Կը լռենք։ Մայրապետն ու երկար սրունքներով տղան կը թողուն բռնաւեր թռչունները մեր արտմութեան, ու կ'երթան։

= Ի՞նչ կ'ըսես, կը հարցնէ Արման։

— Աղջիկդ քեզ կը պատրաստէ, կը պատասխանեմ նայելով ծիծեռնակներուն։

= Ի՞նչ բանի.

— Բաժանումի մը։ Ես չեմ հաւատար այդ պատմութեան։ Այդ պատմութեան ամբողջութեան։

Կը տժգունի ու կը մրմնջէ.

= Ես ալ կասկածեցայ։

Բայց ես դաժանօրէն.

— Երկուքս սխալիլ։

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Իսի-լէ-Մուլինոյի մէջ ԶԱՒԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ԿՈՂՄԷ

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ

Սալ Լիւսիէնի մէջ, 13 rue d'Issy, Billancourt

Կը նախագահէ՝ ԸՆԿ. ՌՈՒԲԷՆ ՏԷՐ ՄԻՆԱՍԵԱՆ

Կը խօսի՝ ԸՆԿ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Կը ներկայացուի Ժորժ Բէլոյէի ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ

Երգ, արտասանութիւն, եւրոպական եւ հայկական պարեր

Կը նուագէ եփրատ նուագախումբը — Մուտք՝ 5 ֆրանք

Սարսէյի մէջ նախաձեռնութեամբ Հրայր խումբին եւ ծովանաւորութեամբ Սարսէյ—Անուվիլ ենթակոմիտէին։

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ, Parc de Fleuryի սրահին մէջ։

Կը նախագահէ՝ ընկ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ

Կը խօսի՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Կը ներկայացուի զաւեշտ մը, արտասանութիւն, երգ, մեներգ (Գ. Կարպիս Քանթարեանի կողմէ), արեւելեան եւ եւրոպական պարեր, կը նուագէ Սանտրոսեան նուագախումբը, նոխ պիւֆէ։

Մ ո ւ տ ք 8 ֆ ր ա ն ք

Պոռցոյի մէջ

Հոկտեմբեր 30ին — Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

Պիլֆոռի մէջ 30 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ

Կը խօսի՝ ԸՆԿ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Մ ա ն ր ա մ ա ս ն ո ւ թ ի ւ ն ն ե ր ը տ ե ղ ւ ո յ ն վ ր ա յ

Կրընոպլի մէջ 30 Հոկտեմբեր Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15 rue Boyard

Լա Սիոթայի մէջ Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին

Գար Իթալիէն մէջ — Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԳԼԻԳԼԻՐԵԱՆ վարժարանի նախկին աշակերտները կը հրաւիրուին Սանուց միութեան մը կազմութեան համար, այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Ֆլօրիա ճաշարան, 61 rue Mr-le Prince, Métro Odéon կամ St Michel.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Նոզկասի Բարենպատակ Հայրենակ. Միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի ժամը 3ին, 37 Պուլըվար տիւ Կոմիէ, Գար Կլօտի ներքնասրահը։ Կարեւոր օրակարգ։

ԱԶԴ

Ի գիտութիւն բարեպաշտ ժողովրդեան կը ծանուցուի թէ՝ այս Կիրակի, Տ. Վահան Աւագ քհնյ. Խոյեան, իր քահանայութեան լիսնամեակին առթիւ, Ս. պատարագ պիտի մատուցանէ Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցւոյն մէջ։

Հոգաբարձութիւնս, եկեղեցւոյ խորհրդարանին մէջ, յաւարտ պատարագի, պատուասիրութիւն մը պիտի ընէ ի պատիւ սոյն երախտաւոր եւ անբասիր հովուապետին։

Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւն

ՁԿՆՈՐՍՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈՒԼՈՆԷԻ ՄԷՋ

Պուլօնեը սիւր Մէր 26 հոկտ.932

Հակառակ քիչ ձուկ որսացուած ըլլալուն, գոհացում կը տրուի բոլոր պահանջներուն։ Կերէք Պուլօնեի ձուկը։

Յ. Դ.

Փարիզ եւ գաւառներ

ՊԻՑՆԱՆՔՈՒՐ-ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՕԻ Զաւարեան կոմիտէի ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այսօր Հինգշաբթի իրիկուն, ժամը 8.30ին, Ակումբին մէջ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Գաւառ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Գատ. միութեան ընդհ. ժողովը այսօր Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին ձեր Գրադարանին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (5)

ԷՋ ՄԸ ԱՐԻՒՆՈՏ ԹՈՒԱԿԱՆԷՆ (1915)

Երբ ծակ մը բացուելով Ղազարը կը տեսնուէր որ մէկ անկիւնէն միւսը կը փախչի, խժալուր աղմուկ մը կը փրթի։ Քիւրտ մը կը նշմարէ Ղազարին կեցած տեղը կամացուկ մը զէնքին փողը ծակէն ներս Ղազարին կ'ուղղէ։ Ղազարը վարէն փողը բռնած վար կը քաշէ եւ քիչ կը մնայ որ խլէ։ Քիւրտը ըլթակը կը քաշէ եւ գնդակը Ղազարին աղեղին մէջտեղէն կ'անցնի. վէնքը առքցած ըլլալով, Ղազարը ձեռքէն թող կուտայ։

Տեսան որ ուրիշ ճար չկայ, դիմացին կտրուկ միջոցի մը, — իր ազգականը, Ջաղացպան Կարապետը կը ղրկեն որպէսզի համոզէ եւ դուրս բերէ, խոստանալով որ բան չպիտի ընեն։

Կարապետ հրամ. մը բռնած ներս կ'երթայ։ Ղազարը չի գիտեր թէ եկողը ով է։ Երբ կը մօտենայ Ղազարին որ դրան իրեն դիրք բռնած կը սպասէ, գնդակ մըն ալ Կարապետին սիրտը կը մտնէ։ Կարապետը կ'իյնայ արիւնլուայ։ Ղազարը երբ կը տեսնէ որ իր հօրեղբօր որդին է վիրաւորը «Ա՜խ, Կարապետ կուրնայի՞» կը գոչէ։ Այս անգամ Ղազարին մայրը, կինը եւ երկու զաւակները կը ղրկեն որ երթան համոզելով դուրս բերեն։ Անոնք կ'երթան ու ալ չեն վերադառնար։ «Ես ինչ որ եղայ դուք ալ ան եղէք»։ Թոյլ չի տար վերադառնալու։ Եթէ կարողանային ողջ ձեռք ձգել, ահռելի պիտի ըլլար Ղազարին տանջանքը։ Բայց չյաջողեցան։

Մնաց հրդեհի գործը. մինչեւ միջօրէ տակաւին չէին կրցած ձեռբակալել կամ սպաննել։

Տունը հրդեհի տուին եւ վայրկենապէս ծուխը եւ բոցը երկինք կը բարձրանային, մինչեւ սռլիններուն կատարը կը հասնէին։ Ամբողջ թաղը կը վառէր, փուլ կուգար։ Բոցերը կը ճարճատէին. կարծես վիշապներու փչուզումն էր որ տեղի կ'ունենար։ Կէս օր էր, տակաւին Ղազար չէր պարտուած։ Ո՞վ գիտէ հեգձամահ եղաւ թէ ոչ նաբուգոդոնոսորի հնոցին մէջ մոխիր դարձաւ։

Բայց ոչ. ան որ կրցած էր երկու հարիւրէ աւելի խուժանը արհամարհել եւ իր աննկուն կամքով եւ քաջութեամբ հիացում առթել բոլորին, կրնար նաեւ դժոխքի բոցերուն հետ մենամարտիլ։

Ղազար կը ծաղրէր թշնամի խուժանը որ սուրերով եւ զէնքերով զինուած շուրջպար կը դառնար լափլիզող հրդեհին շուրջ։

Պէկիր վերէն կը գոռար.

— Ուլան Ղազար, տէչարը չէ՞ր։

Ան վարէն բոցերու մէջէն կ'արհամարհէ այդ ոռնոցը, որ աւելի կը կատղեցնէ Պէկիրը։

Ղազար սատրերկրեայ աշխարհին մէջ ո՞վ գիտէ ինչ լեզու կրցած էր գտնել դժոխքին հետ համաձայնելու։ Հրդեհի պատճառած խրարանցումին մէջ, ան կրցած էր հասնիլ իր բացած ծակերէն մինչեւ վերջին տունը ուր դեռ հրդեհը չէր հասած։ Կը ցատկէ վար, կը շուլլուի, կ'ելլէ պատշգամ, կը հասնի «չարտախ»ին դուռը որ կըրանիկի վրայ բաց է։ Դուռը նեղ փողոցին վրայ կը բացուէր։ Բոլորը հրդեհով զբաղած ըլլալով, այդ նեղ փողոցը անցքով մը բաց էր։ Ղազար կը հաւաքէ իր բոլոր ուժը, դուրս կը ցատկէ, դպրոցին առջեւէն կ'անցնի եւ կը սկսի փախչիլ. ոչ ոք կը նշմարէ բաց ի քիւրտ կինէ մը, Այիշէն, որ հրդեհը դիտելու համար տանիք ելած էր։ Կը տեսնէ Ղազարին փախչիլը եւ հասար կը ծղէ. — «Փախա՜, Ղազարը, փախաւ, չա՛տ հասէք»։ Բոլոր թշնամի խուժանը հրդեհը մոռնալով, Ղազարին ետեւէն կ'իյնայ։ Ամբողջ գիւղը դատարկուեցաւ Ղազարը փնտռելու համար։

Մինչ թշնամիները ցրուած էին այգիներուն մէջ եւ ամէն ծակ ու ծուկ, ամէն մացառ կը խուզարկէին, Ղազարը այգիներու առաջի փուշերէն քաշուած ցանկապատէն ներս կը ցատկէ եւ որթի մը տակ կը պահուի։ Դուրսէն հասակ մը բարձրութիւն ունի այդ փուշէ ցանկապատը։ Այխաթիանցի Հոկայ եւ երկայնահասակ Քիւրտ մը այդ տեղէն անցած ատեն, Սարուտ հողին վրայ ոտքի հետք մը կը նշմարէ որ իր դրօշմը որոշապէս յայտնի կ'ընէ։ Ցանկապատէն ներս կը նայի որ Ղազարն է։ Ինքն ալ ներս կը ցատկէ ու կը խոյանայ Ղազարին վրայ։ Կը սկսի մենամարտը ղոհին եւ դահիճին միջեւ։ Ղազարին ձեռքերը կաշկանդուած է այդ Հոկայ Քիւրտը որ չի կրնար վեցհարուածը գործածել։ Եղածը հոգեկան եւ ֆիզիքական այնքան յաղթութիւններ կրած է որ ուժասպառ եղած է։

Քիւրտն ալ իր կարգին չի կրնար Ղազարին թողուլ, ձեռքը դաշոյնին տանելու, որովհետեւ երբ Ղազարին ձեռքը բաց թողու, պիտի կրնայ վեցհարուածը գործածել։

Քիւրտը կ'աշխատի տարճանակը խլել Ղազարին ձեռքէն. բայց Ղազար գերմարդկային ճիգերով կը դիմադրէ։ Քիւրտը երբ դաշոյնը գործածելու կը պատրաստուի, Ղազար վեցհարուածին ըլթակը կը քաշէ։ Երկուքը մէկ հարուածներ կը փոխանակեն։ Գնդակը տարողնած էր Քիւրտին կըղակը։ Իսկ Քիւրտը կեռ դաշոյնով Ղազարին աղիքները տարողնած էր. Դաշոյնը մինչեւ երախակալը խրած մնացած էր այդպէս։ Երբ զէնքի պայթումէն կը հաւաքուին թշնամիները, Քիւրտին բանը բուսած էր, իսկ վիրաւոր Ղազարը տեղն ու տեղը կը մահացնեն խոշտանգելով, կտոր — կտոր ընելով։

Այսպէս տեղի ունեցաւ այդ քաջին մահը եւ անոր հոգին գնաց խառնուելու բիւրաւորներու հոգիներուն որոնք իրենց կեանքը ի սպաս դրին հայ ազատագրական դատին։

Անծանօթ մնացած այսպէս կարմիրներ շատ կան։ Շատ բան պատմութեան կոյս կը մնայ։ Իւրաքանչիւր հայ մարդու պարտքն է լոյս աշխարհ հանել եւ պատմութեան յանձնել, որպէս զի ապագայ հայ պատմիչին առաջ պատրաստուի։

Հանգիստ՝ ոու բոլոր տեսակի Ղազարներու բազմաչարչար ոսկորներուն

ՄԻՍԱՔ Ա. ԽՐԱՅԵԱՆ

ԽՄԲ.— Հատուած մըն է այս հեղինակին յուշատետրէն որ կը պատմէ այսպէս ուշագրաւ դրուագներ։

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Dameame, Paris (13)
Le Gérant ***H. STEPHAN***

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

(Fondé en 1925) :-: R. C. Seine 276.788

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ
17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70
(ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԳԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	300 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ՈՒՐԲԱԹ 28 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1932
28 Octobre 1932

Է. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2020 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՐԿՈՒ ՏԵՍԱԿԷՏՆԵՐ

Թղթատարը շարունակ նոր նիւթեր կը բերէ երիտասարդական շարժման մասին։

Ուրիշ խօսքով, հարցը մօտ է բոլորի սրտին եւ ո՛վ որ տեսակէտ մը ունի, կը փութայ գրի առնել։

Օրը օրին գրաղած ենք մինչեւ հիմա հրատարակուած գրութիւններով։

Չորեքշաբթի օր, երիտասարդ մը դիտել կու տար թէ Զ. Ռ. Մ.ը արդէն ունի երիտասարդական ծաւալուն կազմակերպութեան մը ծրագիրը։

— «Զ. Ռ. Մ.ի բարձրագոյն իտէալը կը կազմեն պայքար՝ ապազգայնացման դէմ, սէր՝ հայրենիքին հանդէպ, լաւագոյն ճանաչումը՝ ցեղային պատմութեան, պահպանումը՝ տոհմային ազնիւ աւանդութեանց»։

Մէկ խօսքով, «ազգ եւ հայրենիք ամէն բանէ վեր»։

Հետեւաբար, աւելորդ է նոր ծրագիրներ որոնել կամ նոր միութիւն կազմել։ Կը բաւէ համախմբուիլ եղածին շուրջը, փոխանակ անտեսելու զայն։

Այսօր, ուրիշ աշխատակից մը — տարբեր — խնդիրը կը քննէ տարբեր տեսակէտով մը։

Ան հիմնաւոր չի գտներ «Ցուպարեր»ի մեղադրանքը՝ գաղթական երիտասարդներու անտարբերութեան մասին։ Համաձայն չէ նաեւ «Ցառաջ»ի տեսակէտին, — «Բուն վէրքը պառակտումն է»։ Եւ բոլոր չարիքին պատճառ կը համարէ «մեր ներկայ հայրենաքրկ, Թափառական վիճակը»։

Եզրակացութիւնը, — «Մեր երիտասարդութիւնը այն ժամանակ միայն կարող է իր բոլոր կարողութիւնները ի յայտ բերել, երբ որ բախտը կ'ունենայ իր հարազատ հայրենիքում ապրել այնպէս ինչպէս Հայաստանի սպառ հասարակ, վայելելով հայրենի իշխանութեան եւ զանազան միութիւնների եւ ազգենական անձանց աջակցութիւնը։

«Բանի դեռ կը շարունակուի մեր թափառական, անմխիթարելի վիճակը, մենք ոչ մի բարոյական իրաւունք չունինք ցաւ ու ցրիւ եղած եւ անօգնական երիտասարդութեան հասցէին մեղադրանք նետելու։ Ծառը արմատով է ծառ»։

X

Առաջին տեսակէտը, — համախմբուիլ Զ. Ռ. Մ.ին շուրջը — բաղձանք մըն է զոր մենք յաճախ արծարծեր ենք։

Եթէ Զ. Ռ. Մ.ը յաջողէր համախմբել ամբողջ ապրիլեան սերունդը, ինկայէս որ կը դառնար երիտասարդական ծաւալուն կազմակերպութիւն մը։

Բայց, ի՞նչ կը տեսնենք իրականութեան մէջ.

— «Դժբախտաբար այս Միութիւնն ալ ունի կայուն վիճակ։

«Եղածն է որ կը պահուի, մինչդեռ աւելի քան ժամանակ էր բազմապատկելու, եթէ ոչ իր դրօշին տակ համախմբելու ապրիլեան սերունդին մեծամասնութիւնը»։ («Ցառաջ», 30 օգոստոս)։

Պատճառնե՞րը, — բազմազան են։ Հոգեկանէն մինչեւ նիւթականը։

Մենք նոյն իսկ անունի հարց մը յարուցինք ժամանակին — Ապրիլեան Սերունդ կամ Սաներ։

Ուզեցինք իմաստ մը դնել այս կենսունակ շարժումին մէջ, որպէս զի ընդգրկէր 1915ի արհաւիրքին որբութիւնը։ Իսկ վարիչները նախընտրեցին «չափահաս որբը», հաւատալով թէ աւելի շատ կը խօսի սիրտերու։

Հարցը այն է որ, այս թէ այն անունով, Միութիւնը մնաց սահմանափակ։ Նոյն իսկ անջատ օրկաններ կազմուեցան, «ըստ բնիկալեալ սովորութեանց»։ Իսկ եւ իսկ հայկական ունակութեամբ։

Կարելի՞ է խափանել այս չարիքը, Զ. Ռ. Մ.ը դարձնելով երիտասարդական կուռ եւ ծաւալուն կազմակերպութիւն մը. քանի որ ունի ե՛ւ հաւատք ե՛ւ խանդավառութիւն։

Թող մտածեն։ Մտածենք բոլորս մէկ։

Մեր ամբողջ ուզածը՝ երիտասարդական լայն, համատարած կազմակերպութեան մը ցանցն է։

Ըսեր ենք եւ կը կրկնենք, — աւելի քան երբեք ժամանակ է պակսեցնելու, սեղմելու, խտացնելու գոյնզգոյն միութիւնները, զանոնք վերածելով բազմանդամ եւ ծաւալուն կազմակերպութեանց։

X

Ինչ կը վերաբերի միւս տեսակէտին, թոյլ տուէք ըսելու թէ մեր աշխատակիցը կը յանգի... Նահանջականութեան։

Իր թուած բոլոր պատճառները՝ սովորական ճշմարտութիւններ են։ Մենք ալ յիշեցուցած ենք.

— «Երիտասարդական ծաւալուն կազմակերպութիւն մը ստեղծելու համար, ամէն բանէ առաջ անհրաժեշտ է հաւատք։ Եւ խանդավառութիւն։

Երկուքն ալ կը պակսին այսօր, եթէ նկատի առնենք երիտասարդութեան մեծամասնութիւնը։

Պատճառները բազմազան են եւ շատ խոր։

Առաջինը այն՝ որ հեռու ենք սեփական հողէ։ Չունինք հայրենիք մը ազատ ու անկախ, իբրեւ կեդրոնաձիգ մագնիս։ Եւ ընդհակառակն, եղածը կը ձգտի ոչ թէ խանդավառութիւն յարուցանելու, այլ ցամքեցնելու»։ («Ցառաջ», 12 հոկտ.)։

Արդ, ճիշդ այս պարագան պիտի մղէր մեզ ոչ թէ կրաւորական վիճք բռնելու եւ բախտին ապաւինելու, այլ հակազդելու։ Ներշնչելու, դիմադրելու եւ գործելու։

Չէ՞ որ ինքնապաշտպանութեան կռիւ է մեր մղածը՝ օտար հողի վրայ։

Մինչեւ «մի փոքր յոյսի ճառագայթում Արարատի գագաթից», կամ, մինչեւ «բացուին դռներն յուսոյ», մեր մուխը կը մարի, եթէ չամրապնդենք ինքնապաշտպանութեան ազդակները։

Խօսինք աւելի պարզ։

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԳԱՆԳԱՏԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

Սրտցաւ ընթերցող մը կը գանգատի.

— «Միութիւններու մասին շատ գրուեցաւ, եւ քանի գրուեցաւ, այնքան բազմացան անոնք. «ազգասիրական» տենդի բռնուողը միութիւն մը կը հիմնէ մեր մէջ. եւ մամուլը «հայրենասիրաբար» կամ «ազգասիրաբար» կը ծաւալեցնէ բոլորը, տեղ կու տայ անոնց կազմակերպական աշխատանքին եւ սարքած հանդէսներուն։

Եւ անոնց մեծ մասը կը կազմուին անհատական փառասիրութենէ, եթէ ոչ սնափառութենէ մղուած... Շատեր իրենց փառքը պարունակող թերթին թիւերը օրինակներով կ'առնեն ու կը ղրկեն իրենց բարեկամներուն եւ ազգականներուն։

Մամուլը միանգամ ընդ միշտ պէտք է փակէ իր էջերը անոնց դէմ։ Նոյն իսկ եթէ անոնք բլլան «Նամակ խմբագրութեան», պէտք չէ տեղ տալ անոնց հանդէսներուն, յայտարարութեան եւ նկարագրութեան։

Շատ ցաւալի եւ անտրամաբան ձեւ մը կայ մեր մէջ։ Երբ միութեան մը վարիչ մարմինը կը բերանայ իր պաշտօնին մէջ, անմիջապէս կը սկսին քանդել այդ Միութիւնը եւ նորը բնտեղել։ Փոխանակ վարչութիւնը մաքրագործելու, նոր կազմակերպութեան կը սկսին։ Եւ այս սիստեմը կը ծաւալերուի հայ մամուլին կողմէ, այն ալ ողջամիտ մասէն։ Մի՛ վշտանաք, Պ. խմբագիր, երբ այնքան լուրջ պատասխանատուութեան բաժին կը հանենք «Ցառաջ»ին, որովհետեւ երբ մամուլ կ'ըսենք հոս, Ֆրանսայի մէջ, մեր ուշադրութիւնը ակամայ կ'երթայ «Ցառաջ»ին։

Կարելի չէ՞ մամուլի ընկերակցութիւն մը կազմել, այս բաներուն առաջքը առնելու համար»

Այս բոլորը ճիշդ են։ Արժան եւ իրաւ։

Բայց, կը թուի թէ ընթերցողը լաւ չէ հետեւած «Ցառաջ»ի գոնէ մէկ տարուան ուղղութեան, — կարելի եղածին չափ սեղմել, ամփոփել բազմապիսի միութիւնները և զանոնք վերածել խիտ, համախումբ եւ ծաւալուն կազմակերպութեանց

Դէզերով «Երկու Խօսք» շարուած է այս ուղղութեամբ, եւ դեռ կրնայ շարուիլ։

Եւ սակայն, առանց կանուխ արթնցող միութիւն մը կազմէ, — հայրենակցական, լսարանական, մարզական, երիտասարդական, գրական, գեղարուեստական, թատրական։

Մեր գանգատող բարեկամը գիտէ՞ աւելի կորուկ միջոց մը, չարիքը սահմանափակելու համար։

ՎԱՀԷ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆԸ

Միլանէն Պ. Թ. Զարմանեան Երուսաղէմի պատրիարք ընտրուած ըլլալով, քանի մը օրէն էջմիածին կը մեկնի, մասնակցելու համար կաթողիկոսական ընտրութեան։

⁂ Փարիզի պատգամաւոր Պ. Լ. Կիւմիւշկէրտան մեկնած է արդէն, իսկ Լիոնի պատգամաւոր Պ. Ա. Զօպանեան նամբու ծախք չունենալով, հանգամանկութեան ձեռնարկուած է։

ՊՈՒԼԿԱՐԻԱ ՔԱՇՈՒԵՑԱՒ ԺՈՂՈՎԷՆ

Առջի օր ծանր միջադէպ մը ծագեցաւ Պալքանեան Պ. Խորհրդաժողովի ընթացքին, որ կը գումարուի Պուքրէշի մէջ։ Պուլկարական պատուիրակութիւնը պաշտօնապէս յանձնեց յուշագիր մը, որ կ'առաջարկէ յետաձգել պալքանեան դաշինքին քննութիւնը եւ նախ նկատի առնել վիճելի խնդիրները եւ մասնաւորապէս փոքրամասնութեանց հարցը։

Խորհրդաժողովին դիւանը մերժեց այս առաջարկը։ Այս մերժումին վրայ, պուլկարական պատուիրակութիւնը քաշուեցաւ ժողովէն։ Ռումանական, յունական եւ պալանական պատուիրակութիւնները կը ջանան հարթել այս միջադէպը։

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ի՞նչ է Ֆրանսական ծրագիրը

Բացարձակապէս գաղտնի կը պահուի զինաթափութեան ֆրանսական ծրագիրը, որ մշակուած է մասնակցութեամբ հինգ նախարարութիւններու եւ ընդհ. սպայակոյտին եւ որ Ժընեւի ժողովին պիտի ներկայացուի նոյ. 3ին։

Որքան կարելի եղած է իմանալ, ծրագիրը մշակուած է Ֆրանսայի ապահովութիւնը առաւելագոյն ամրապնդելու մտահոգութեամբ, որուն համար առաջին պայման կը համարուին շրջանային դաշինքները։ Յետոյ, կը նախատեսէ աստիճանական ջնջումը կամ սահմանափակումը կարգ մը սպառազինութեանց եւ միջազգային հակակշիռ՝ զինուորական օդանաւորդութեան։ Ծրագրին համաձայն, այս բոլորը յետոյ պիտի յանգին միջազգային զինուորական ուժի մը։ Նախատեսուած իւրաքանչիւր շրջանի մէջ, Ֆրանսա կրճատումներ պիտի կատարէ, իսկ վերջին շրջանին տեղի պիտի ունենայ ֆրանսական ուժերու առաւելագոյն կրճատումը։

Ծրագիրը կ'ընդգրկէ թէ ցամաքային, թէ ծովային եւ թէ օդային ուժերը, որոնք իրարու հետ կապուած են։

Ծրագրին մէկ յօդուածը կ'առաջարկէ բոլոր պետութեանց պարտադրել ոչ միայն խորհրդակցական դաշինք մը, այլ եւ իրաւարարութիւն՝ անկողմնակալ ատեանի մը առջեւ, գինւոր զօրութիւն գիտելէ առաջ։ Արդ չէ թէ այս իրաւարարութիւնը ո՛ր կազմութեան վրայ պիտի հիմնուի։ Եթէ Ֆրանսա նկատի ունի Վերսայլի դաշնագրով հաստատուած գոյավիճակը, տարակոյս չկայ որ Գերմանիան ուժգնօրէն պիտի ընդդիմանայ Ֆրանսական ծրագրին։

Մռայլ կացութիւն Պուլկարիոյ մէջ

Զօր. Քիսով, Պուլկարիոյ պատերազմական նախարարը, ճառ մը խօսելով նախկին սպաներու համագումարին մէջ, պարզեց պուլկար պետութեան սպառնացող վտանգները։ Անցեալ շաբթու ալ խօսած էր այս միեւնոյն նիւթին վրայ։

Նախարարը շեշտեց թէ մէկ կողմէ կը սպառնան խռովարար տարրերը եւ միւս կողմէ ժողովուրդին զանգուածները որոնց անկարելի խոստումներ տրուած են։ Նախարարը ձաղկեց քաղաքական կուսակցութեանց անկարողութիւնը եւ հրաւիրեց ամբողջ ազգը բոլորուիլ բանակին շուրջը, որ անյեղլի հաւատարմութիւն ունի գահուն հանդէպ։ «Խռովայոյզ շրջանի մը մէջ կ'ապրինք։ Զինուորական պարտականութիւններ ունինք, եւ ես կը հաւատամ թէ բանակը մինչեւ վերջը պիտի կատարէ իր պարտականութիւնը։ Բայց բանակը միսն ու արիւնն է ազգին եւ իրաւունք ունի ապաւինելու ազգին բոլոր դասակներուն անձնուէր աջակցութեան, փրկելու համար վտանգուած հայրենիքը։ Պէտք է խափանել ո՛ր եւ է խռովարարական շարժում պետութեան եւ կառավարութեան դէմ։ Երկիրը պէտք չունի քառասուն քաղաքական կուսակցութեանց, որոնք անջատուած են եւ կը կռուին իրարու դէմ։ Եկած է ժամանակը որ այդ բոլոր կուսակցութիւնները վար իջեցնեն իրենց դրօշակները եւ համախմբուին, ծառայելու համար պետութեան»։

Խօսեցաւ նաեւ Զօր. Սիրմանով, պահեստի սպաներու միութեան նախագահը, որ իր կարգին շեշտելով կարմիր վտանգը եւ ներքին պառակտումները, ազդարարեց.

— Եթէ զանազան կուսակցապետներ չկատարեն իրենց պարտականութիւնը եւ չփրկեն հայրենիքը փրկելու համար, մենք պիտի ըսենք անոնց, — եթէ հարկ ըլլայ, մենք պիտի կախենք ձեզ եւ ձեր կուսակցութիւնները, փրկելու համար հայրենիքը։

Երիտասարդութիւնը կազմակերպելու համար

Գերմանական կառավարութիւնը վերջնապէս կազմեց այն ազգային գրասենեակը, որ պիտի վարէ երիտասարդութեան կազմակերպումը եւ մարզանքը։ Ներքին նախարարը 32 անդամներ նշանակեց նորակազմ գրասենեակին, երեքը՝ ի դիմաց պատերազմական եւ ելմտական նախարարութեանց եւ գործազուրկներու ապահովագրութեան վարչութեան։ Փրուսիան երեք ներկայացուցիչ ունի գրասենեակին մէջ, Պավարիան՝ երկու, իսկ ուրիշ վեց դաշնակից պետութիւններ՝ մէկ-մէկ։ Յետոյ կուգան հայրենասիրական, ազգայնական, մարզական եւն. կազմակերպութեանց 12 ներկայացուցիչները։ Ասոնց մէջ կան երկու ծովակալներ եւ երեք սպաներ, բոլորն ալ հանգստեան կոչուած։ Վեց հոգի ալ նշանակուած են իբրեւ մասնագէտներ։ Ասոնց մէջ ալ կան երկու զօրավարներ և նախկին նախարար մը։ Ներկայացուցիչներ չունին միայն ձախակողմեան հոսանքները։ Բուն մարզիչ մարմինն ալ կազմուած է մեծ մասով նախկին սպաներէ։

Դաստիարակչութիւնները պիտի սկսին նոյեմբերի սկիզբը, 17 բանակատեղիներու մէջ եւ պիտի տեւեն երեք շաբաթ։ Նոյ. 1էն սկսեալ գերման երիտասարդութեան մեծագոյն մասը յաջորդաբար անցք մը պիտի կատարէ այս բանակատեղիներուն մէջ։

«Անօթութեան արշաւը» Լոնտոնի մէջ

Ինչպէս գրած էինք, չորեքշաբթի օր Լոնտոն հասաւ գործազուրկներու առաջին կարաւանը, 2500 հոգի, որոնք բոլորն ալ քալելով ճամբայ ելած են Անգլիոյ զանազան կողմերէն։ Ասոնք հանրագրութիւն մը պիտի ներկայացնեն խորհրդարանին, բողոքելով նպաստի կրճատման եւ ապրուստի միջոցներու քննութեան որոշումներուն դէմ։ 2500 հոգինոց բազմութիւնը բաժնուած էր տասը խումբերու, որոնց մէկուն մէջ կան 50 կիներ։ Գիշերը անցուցին նախապէս պատրաստուած 19 կեդրոններու մէջ։ Ասոնք որոշած են իրենց միացնել Լոնտոնի բոլոր գործազուրկները, որոնք մեծ թիւ մը կը կազմեն։ Երկու մեծ միթինկներ սարքած են, որոնց առաջինը տեղի կ'ունենայ այսօր, իսկ երկրորդը՝ վաղը։ Կիրակի օր բոլոր գործազուրկները պիտի համախմբուին Թրաֆալկարի հրապարակը։

ԴԺԲԱԽՏՆԵՐՈՒ 8րդ ԿԱՐԱՒԱՆԸ

ԹԱՒՐԻԶ, 15 հոկտ. (թղթ. «Ցառաջ»ի). — Ինչպէս վերջին անգամ յայտնած էի, դեռ խոթերոց կարաւանի մասին գրածս չվերջացած, լուր բերին, որ նորէն եկողներ կան։

Երկու օր առաջ ցնցոտիների մէջ եւ ուժասպառ վիճակում Առաջնորդարան եկան եօթ հոգի.—

1) *Աբրահամ Աբրահամեան*, Այտրնցի, 23 տարեկան, Սելանիկէն 4րդ կարաւանով մեկնած, նարտապագէտ։

2) *Սիմոն Աբրահամեան*, Այտրնցի, 18 տարեկան, Սելանիկէն 4րդ կարաւանով մեկնած, ոստայնանկ։

3) *Պաղտասար Մամասեան*, Էնկիւրիցի, 18 տարեկան, Սելանիկէն 4րդ կարաւանով մեկնած, սափրիչ։

4) *Կարապետ Ճէնանեան*, Պարտիզակցի, 25 տարեկան, Աթէնքէն 4րդ կարաւանով մեկնած, բանուոր։

5) *Յակոբ Հիմայեան*, Իզմիրցի, 22 տարեկան, Սելանիկէն 4րդ կարաւանով մեկնած։

6) *Յովհաննէս Հիմայեան*, Իզմիրցի, 19 տարեկան, Սելանիկէն 4րդ կարաւանով մեկնած, երկաթագործ։

7) *Դաւիթ Հերմաքեան*, Աթէնքի շրջանէն, 22 տարեկան, Աթէնքէն մեկնած, կօշկակար։

Ինչպէս կը տեսնէ ընթերցողը, այս կարաւանով եկածների մեծ մասը մասնագէտներ եւ արհեստաւորներ են։ Մինչեւ այժմ եկողները որբեր էին, որոնց եւ «Հօկեն»ները ու սեւր ազնուական տեսնողները կը մեղադրեն թէ, մէկ տեղ երկար մնալու կամ ոչ եւ է գործի փարելու ընդունակ չեն։ Այժմ հարց է առաջ գալիս, ապա մասնագէտներն ու արհեստաւորները ինչո՞ւ գլուխները վերցրած կը փախչին Հայաստանէն։ Այս հարցի պատասխանը թողնում ենք «Հօկ»ին ու «Պայքար»ներուն։

Առանձին — առանձին խօսեցնելով, բոլորն էլ զայրացած պատասխանում են.

— Եղբայր, մեզ խաբեցին էդ... «Հօկեն»ներն ու Տաշնաքցիները։ Մեզի խոստացան մեր արհեստին ու մասնագիտութեան համաձայն գործ տալ, բայց երբ Հայաստան հասանք, մեր երեսն իսկ տեսնել չուզեցին. եւ մեզ հետ կոշտ ու կոպիտ վարուեցան, անօթի փորով մեզ հող փորել կամ ոք եւ է հրապարակ աւլել կուտային։ Եթէ այդպիսի աշխատանք մենք Յունաստան կամ ուրիշ տեղ կատարէինք, աւելի լաւ եւ մարդավայել կ'ապրէինք։

Որանք էլ զաղթականութեան վիճակը շատ ծանր են նկարագրում։

⁂ Ըստ տեղումս տարածուած լուրերի, իբր թէ Թեհրանից մի ծերուկ է եկել Բարեգործականի գործերով, բայց մինչեւ օրս դրական ոք եւ է գործ չենք տեսել։ Մուլդարց աքսորուած մերկ ու անօթի որբերի մասին մտածելու հոգը ոչ այս զառամեալ ծերուկին կը հետաքրքրի, ոչ Մալէզեանին եւ ոչ էլ Բարեգործականի վարչութեան։

ՀՆԴԻԿ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆՆԵՐԸ ՎԱՐԱԿԻՉ ՄԱՆՐԷՆԵՐ ԿԸ ՆԵՐԱՐԿԵՆ...

Կալկաթայէն կը հեռագրեն թէ հնդիկ յեղափոխականները անպիկու միջոցի մը դիմած են, Անգլիացիներէն վրէժ լուծելու համար։ Բազմաթիւ հիւրօպացի եւ անգլօ-հնդիկ աղջիկներ վարակուած են վարակիչ մանրէներով, իրենց աշխատանքէն վերադարձին, ներարկումներու ենթարկուելով մէյթի տակէն։ Տասներեք հիւանդներ արդէն հիւանդանոց փոխադրուած են։ Մեծ մասը մեքենագիր աղջիկներ են, որոնք փողոցը բռնուելով, ներարկումի ենթարկուած են։ Այս յարձակումները կը գործուին առտուն եւ իրիկունը, երբ փողոցները խճողուած են եւ հարիւրաւոր հնդիկ բանուորներ աշխատանքի կ'երթան կամ կը վերադառնան։ Գաղտնի ոստիկաններ կը պտտին փողոցները եւ կը խուզարկեն հանրակառքերը, յանցաւորները երեւան հանելու համար։

ԹՈՒՐՔԻԱ ՆԵՐՍԷՆ ԵՒ ԴՈՒՐՍԷՆ

ՄԵՐՁԵՑՈՒՄ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԵՏ

Վերջին ամիսներու ընթացքին, դանազան առիթներով չէզոքացաւ. Ֆրանքօ-Թուրք յարաբերութիւնները բարեկամական դարձնելու ձգտումը:

Այս ձգտումը տեսնուեցաւ թէ՛ մէկ եւ թէ միւս կողմէն: Ինչ որ ցոյց կուտայ թէ Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ շահերը կը միանան հասարակաց գետնի մը վրայ:

Մինչեւ վերջին ժամանակները, Ֆրանսայի արտաքին քաղաքականութիւնը Թուրքիոյ հանդէպ laissez faire, laissez passerի սկզբունքէն կը ներշնչուէր: Այսինքն Ֆրանսա չէզոք դիրք բռնած էր, չէզոք որ աւելի ոչ – բարեկամական հանգամանք ունէր: Տեսակ մը դառնացածի դիրք: Կարգ մը առկախ խնդիրներ, — որոնց գլխաւորներն էին Օսմանեան Հանրային Պարտքը եւ Սուրիոյ սահմանագծումը, — Ֆրանսան ստիպած էին վերապահ ըլլալ Թուրքիոյ հանդէպ:

Այս քաղաքականութեան արդիւնքն այն եղաւ, ի վերջոյ, որ Թուրքիա՝ Թուլութայէն յետոյ ինկաւ Իտալիոյ ազդեցութեան շրջանակին մէջ: Ֆրանսայի հմայքը, որ Ձինադադարի դէպքերէն վերջ շատ բան կորսնցուցած էր Մոստար Արեւելքի մէջ, բոլորովին ստուերի մէջ մնալու դատապարտուած էր այս ընթացքով:

Մինչդեռ, ամէնէն առաջ Ֆրանսան էր որ ճանչցաւ Քէմալի կառավարութիւնը, 1921 Հոկտեմբեր 20ին իր պատուիրակին՝ Ֆրանքլէն – Պույոնի միջոցաւ ստորագրելով Էնկիւրիի ծանօթ համաձայնագիրը: Գրիան այս պաշտօնական քայլը առաւ այնպիսի ժամանակ մը, երբ Մուսթաֆա Քէմալ Հաւազակ մըն էր Լոյտ Ճորճի եւ ուրիշներուն համար: Դեռ շատ կանուխ է՝ թափանցելու համար մօտաւոր անցեալի քաղաքական գործերու թաքուն ծալքերուն: Էնկիւրիի համաձայնագիրը կնքելով, Ֆրանսա նկատի ունէր անշուշտ քաղաքական եւ տնտեսական պանազան շահեր: Այդ համաձայնագրի քննութիւնէն կ'երեւի որ առաջին նպատակն էր վերջ տալ պատերազմական վիճակին, որ Կիլիկիոյ շրջանին մէջ կը շարունակուէր Զինադադարէն ի վեր: Այդ կռիւները նիւթական եւ մարդկային կորուստ կը պատճառէին Ֆրանսացիներուն: Քանի մը հազար զինուորներու տուն վերադարձը եւ քանի մը միլիոն ֆրանքի խնայողութիւնը առաւելութիւններ էին, զորս կարելի չէր արհամարհել: Թուրք ազատագրական շարժման վարիչը սիրաշահելն ալ ուրիշ առաւելութիւն մըն էր: Չէ՞ որ ենթարկուած էր յիշելին: Բարեկամութիւն հաստատելով, կարելի պիտի ըլլար թերեւս ձերբազատել զայն Հիւսիսի կասկածելի դաշնակիցէն եւ ենթարկել իրեն, մանաւանդ որ Սուրիոյ մէջ սահմանակից պիտի ըլլար անոր հետ.

Այս բոլորին հետ մէկտեղ, կային նաեւ ուրիշ առաւելութիւններ. աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել՝ յոյսեր: Փաստ՝ այն նամակը, զոր Քէմալի այն ատեննուան արտաքին գործոց Եուսուֆ Քէմալ պէյ ուղղած էր Ֆրանքլէն – Պույոնի, Էնկիւրիի Համաձայնագիրը ստորագրուած պահուն:

Քանի մը մէջբերումներ այդ նամակէն.

«... Ազգային Մեծ Ժողովի կառավարութիւնը, միւս կողմէ փափաքելով նպաստաւորել երկու երկիրներու միջեւ նիւթական շահերու զարգացումը, պաշտօն կուտայ ինծի յայտարարելու ձեզի թէ՝ տրամադիր է 99 տարուան համար Հարբերդի հովիտին երկաթի, քրոմի եւ արծաթի հանքերուն մենաշնորհը տալ ֆրանսական խմբակի մը, որ ներկայ համաձայնագրի ստորագրութենէն մինչեւ հինգ տարի այս մենաշնորհի շահագործման համար պարտի կազմել Ընկերութիւն մը, համաձայն Թրքական օրէնքներուն եւ որուն մէջ Թրքական դրամագլուխը 50 առ 100 մասնակցութիւն պէտք է ունենայ.

«Ակէ զատ, Թուրք կառավարութիւնը պատրաստ է ամենամեծ բարեացակամութեամբ քննելու ֆրանսական խմբակներու կողմէ կատարուելիք ուրիշ խնդրանքներ՝ հանքերու, երկաթուղիներու, նաւահանգիստներու եւ գետերու մենաշնորհին մասին, պայմանաւ որ այդ խնդրանքները համապատասխանեն Թուրքիոյ եւ Ֆրանսայի փոխադարձ շահերուն:

«Բաց աստի, Թուրքիա կը փափաքի օգտուիլ Ֆրանսացի մասնագէտ ուսուցիչներու աշխատակցութենէն՝ արհեստագիտական վարժարաններու մէջ: Այս մասին իր պահանջները Բարձր պիտի տեղեկացնէ Ֆրանսական կառավարութեան:

«Վերջապէս, Թուրքիա կը յուսայ թէ համաձայնագիրը կնքուելուն պէս, Ֆրանս. կառավարութիւնը պիտի հաճի արտօնել Ֆրանսացի դրամատէրները, որ տնտեսական եւ ելեմտական յարաբերութեանց մէջ մտնեն Թուրքիոյ Ազգային Մեծ Ժողովի կառավարութեան հետ»:

Նամակին բովանդակութիւնը այնքան պարզ է, որ հարկ չկայ մեկնաբանութեան մէջ մտնելու: Գրիանի կառավարութիւնը շատ լաւատես էր այն ատեն Ֆրանքօ-Թուրք յարաբերութեանց ապագային մասին: Դժբախտաբար յետագայ դէպքերը ցոյց տուին որ սխալ էր Կիլիկիան պարպել՝ քաղաքական եւ տնտեսական կարծեցեալ շահերու փոխարէն:

Թուրքիա ալեբախտ կանուխցաւ Ֆրանսայի հանդէպ: Կիլիկիոյ ճակատին պարպումով, Միլլի բանակը իր ամբողջ ուժը կեդրոնացուց Հելլէններուն դէմ: Աւելա պարկ բարեք չէր Քէմալին համար: Մինչդեռ ո՛չ ֆրանսական խմբակները հանքի, երկաթուղիի կամ նաւահանգիստի մենաշնորհ ստացան, ո՛չ ալ ֆրանսացի փրոֆէսէօրներ կանչուեցան Թուրքիա: Ընդհակառակն, մենաշնորհները ստացան առաւելապէս Իտալացիները, ինչպէս նաեւ չուետական, գերմանական եւ այլ խմբակներ, իսկ ֆրանսերէն լեզուին եւ ֆրանսական դպրոցներուն դէմ սկսաւ անօրինակ հալածանք մը, որ մինչեւ վերջին օրերս կը շարունակուէր: Էնկիւրիի Համաձայնագրէն ի վեր, Թուրքիա ամէն օր քայլ մը աւելի հեռացաւ Ֆրանսայէն եւ ինկաւ ուրիշներու գիրկը:

Միւս կողմէ առկախ խնդիրները մնացին դարձեալ օդին մէջ:

Առնցնէ Սուրիոյ եւ Թուրքիոյ սահմանագծման հարցը քաղաքական բարդ խնդիր դարձած է մինչեւ հիմա: Թուրք գործակալները կը փտտան Սուրիոյ, մանաւանդ սահմանակից շրջաններու մէջ, նպատակ ունենալով Իսքէնտէրունը, Անտիոքը, ու եթէ կարելի ըլլայ Հալէպը կցելու համար Թուրքիոյ: Այս ծրագրին մաս կը կազմէ Էնկիւրիի հայահալած քաղաքականութիւնը: Հայերուն տեղաւորումը սահմանակից հողերու վրայ մեծագոյն արգելքն է Քէմալի թաքուն ծրագիրներուն դէմ: Իսքէնտէրունի սանճաքին մէջ հայ մեծամասնութեան մը գոյութիւնը ջուրը կը ձգէ Թրքական նոր մէգալօ իտէան: Էնկիւրիի Ազգային Մեծ Ժողովի թեմէն ի դուր չէ որ երեսփոխաններ համարձակութիւն ունեցան պոռալու թէ Իսքէնտէրուն – Անտիոք շրջանը Թուրքիոյ Ալզաս – Լօրէնն է, եւ եթէ Ֆրանսա 50 տարի չմոռցաւ Ալզաս – Լօրէնը, Թուրքը 50 հազար տարի պիտի չմոռնայ իր Իսքէնտէրուն – Անտիոքը:

Սուրիոյ մարզպան Պ. Հանրի Փոնսօ շաբաթ մը առաջ Պոլիս այցելեց՝ սահմանային խնդիրը կարգադրելու համար: Այս առթիւ նաեւ պիտի լուծուի երկաթուղային հարցը: Փարիզէն նոր հրահանգ խնդրուած ըլլալով, մարզպանը մեկնեցաւ, իր բացակայութեան ֆրանս. դեսպան Կոնտ տը Շամպրէօն պիտի ստորագրէ Էնկիւրիի նոր Համաձայնագիրը:

1921ի Էնկիւրիի Համաձայնագրին մէջ, Իսքէնտէրունի խնդրին մասին կար հետեւեալ յօդուածը.

ՅՕԴՈՒԱԾ 8.— Իսքէնտէրունի շրջանին վարչական մասնաւոր վարչաձեւ պիտի հաստատուի: Այդ շրջանի թրքացեղ բնակիչները ամէն դիւրութիւններ պիտի վայելեն՝ իրենց մշակոյթը զարգացնելու համար: Թուրքերէն լեզուն պաշտօնական հանգամանք պիտի ունենայ այնտեղ:

Ահա՛ այս յօդուածին շուրջ է որ այնքան աղմուկ կը յարուցուի:

Երկրորդ առկախ խնդիրը Ֆրանսայի հետ՝ Օսմանեան Հանրային Պարտքն է:

Նախկին Ելմտական Նախարար Սարաճօղլու Շիւքրի պէյ ամիններէ ի վեր կ'երթեւեկէ Փարիզէն Էնկիւրի: Վերջին լուրերու համաձայն, օտար բաժնետէրերու ներկայացուցիչներուն եւ Էնկիւրիի պատուիրակին միջեւ համաձայնութիւն գոյացած է եւ ստորագրութիւնը չպիտի ուշանայ:

Թուրք թերթերու տեղեկութեանց նայելով, այդ համաձայնութեան գլխաւոր կէտերն են հետեւեալները.

1— Թուրք կառավարութիւնը տարեկան 700,000 Թրքական ոսկեդրամ պիտի վճարէ՝ Հանրային Պարտքի մայր գումարի եւ տոկոսներու հաշւոյն:

2— Օսմանեան Հանրային Պարտքէն այսօրուան Թուրքիոյ ինկած բաժին պարտաթուղթերը միացնելով Իւնիֆիքէ անունով միակ պարտքի մը պիտի վերածուին եւ այդ անունով նոր պարտաթուղթ մը հրապարակ պիտի հանուի: Հանրային Պարտքը Օսմանեան ըլլալէ պիտի դադրի այլ եւս ու պիտի դառնայ Թուրք հանրապետութեան առաջին արտաքին փոխառութիւնը

Այս խնդրին մէջ շահողը դարձեալ Թուրք կառավարութիւնն է: 1928ին Էնկիւրիի եւ բաժնետէրերուն միջեւ կնքուած համաձայնութիւնով, Թուրքերու ակիզբը տարեկան շուրջ երկու միլիոն անգլ. ոսկի պիտի վճարէին Հանրային Պարտքին ի հաշիւ եւ հետզհետէ այդ գումարը պիտի բարձրանար 3ուկէս միլիոն ոսկիի: Թուրքիա միայն առաջին տարին վճարեց այս գումարը. անկէ վերջ տնտեսական տագնապը պատրուակ բռնելով, դադրեցուց վճարումները: Այս առթիւ գերման (Միւլլէր) եւ ֆրանսացի (Շառլ Րիսթ) երկու ելմտագէտներ դացին Թուրքիա՝ քննելու համար ելմտական կացութիւնը եւ շատ դէշ տեղեկագիրներ տուին: Էնկիւրի այն ատեն առաջարկեց 1928ի համաձայնագրին նախատեսած գումարը երկու երրորդով զեղչել: Բաժնետէրերը չընդունեցին: Ու հիմա տարիներու բանակցութիւններէ եւ սիրտմաշուքէ վերջ, Թուրքիա յաջողեցաւ ընդունիլ տալ իր առաջարկը:

«Միլլիյէթ» (13 Հոկտ.) գիտել կուտայ թէ՝ ինչ որ 1923ին Լօզանի մէջ չընդունեցին, 1928ին Փարիզի մէջ ընդունեցին բաժնետէրերը: Իսկ ինչ որ 1928էն վերջ մերժեցին, 1932ին կ'ընդունին: Ուրեմն, Թուրքերը իրենց ժգժողական քաղաքականութեամբ կը յաջողին ամէն կէտի մէջ.

Ֆրանքօ-Թուրք այս մերձեցումը օրուան կարեւոր խնդիրներէն է եւ կ'արժէ ուշադրութեամբ հետեւիլ անոր ընթացքին

ՀՐԱՆԴ – ՍԱՄՈՒԷԼ

«ԾԱՌԸ՝ ԱՐՄԱՏՈՎ Է ԾԱՌ»

«Յառաջ»ի Հոկտ. 20ի մէջ մասամբ ի բաժինը յառաջցրել է «Յուսաբերի» Հոկտ. 10ի «Ո՞ւր է երիտասարդութիւնը» խորագրով խմբագրականին, արտատպելով կարեւոր մասերը: Նոյն օրուայ խմբագրականով ալ, (Ո՞ւր է վէրքը) պատասխանել է «Յուսաբեր»ին:

«Յառաջ»ը մի շարք մէջբերումներ անելով «Յուսաբեր»ից, առեղծելու «միութիւն մը, կազմակերպութիւն մը, որ նպատակ դնէր բացառաբար ծառայութիւնը հայրենիքի ազատագրութեան գործին», նշանաբան ունենալով.— «Մայր Հայաստանը ամէն բանէ վեր, Ամէն բան Հայաստանի համար»: — Իրաւացիօրէն գտնում է այս առաջարկները՝ «Դեղեցիկ, սակայն անգործնական», քանի որ միութիւնը կազմելէ յետոյ ծրագիր մըն ալ պիտի խմբագրեն, որուն ոգին պիտի ըլլայ՝

«Մայր Հայաստանը ամէն բանէ վեր, Ամէն բան Մայր Հայաստանի համար»:

«Իսկ այս կը դառնայ քաղաքական կուսակցութիւն: Հատ մը եւս խաչաձեւումի»: Եւ ապա շեշտելով որ «Յուսաբեր»ի մատնանշած Գերմանիայի եւ Իտալիայի երիտասարդները կը կազմակերպուին իրենց կառավարութիւնների ղեկավարութեամբ եւ հայեցողութեամբ, «Յառաջ»ը իրաւամբ կարծում է որ՝ «Մենք որովհետեւ չունինք իշխանութիւն — գաղութներու մէջ — քաղաքական կուսակցութիւններուն կ'իյնայ այդ հոգը (պահելով բոլոր համեմատութիւնները): Պակասը կրնան լրացնել Հ. Մ. Ը. Մ.ը, ՀՕՄը եւ միւս բոլոր երիտասարդական կազմակերպութիւններ»:

«Յառաջ»ի կարծիքով — «Բուն վէրքն է՝ պառակտումը: Ուրիշ խօսքով խաչաձեւումը, որ կը ցրուէ ուժերը, փոխանակ համախմբելու եւ աւելի խորացնելու, ճամբայ բանալով ծաւալուն կազմակերպութեան մը, — Միացեալ ճակատ երիտասարդութեան: Առանց քաղաքական յաւակնութիւններու, բայց հայրենիքի համար»:

Իմ համեստ կարծիքով, բուն վէրքը ոչ թէ պառակտումն է, այլ մեր ներկայ հայրենազուրկ, թափառական վիճակը:

Ինչ նմանութիւն կարող է լինել իրենց բուն հայրենիքում ապրող եւ իշխանութեան ու զանազան կազմակերպութիւնների նիւթական եւ բարոյական ամէնէն լայն աջակցութիւնը վայելող գերմանացի, իտալացի, եւ դաղթական եւ անտիրական ու որ եւ է նիւթական եւ բարոյական աջակցութիւնից զուրկ մեր ներկայ դժբախտ հայ երիտասարդների միջեւ: Միթէ հարուստ ծնողների տէր, փարթամ ապրող եւ ամէն տեսակ դիւրութիւն վայելող զաւակն ու աղքատ, ամէն տեսակ զրկանքի ենթակայ որբը կարող են միեւնոյն իրաւական, նիւթական եւ հոգեկան վիճակն ունենալ, որպէսզի մեկ իրաւունք համարենք որբից էլ ամէն բան պահանջելու:

Մեր այժմեան սերունդը օտար հորիզոնի տակ ցրուած, ենթակայ հազար ու մի տեսակ խոչընդոտների, ինչ որ խորապէս ազդած է իր մտաւոր, սրտի եւ հոգու վրայ, որքան էլ օժտուած լինի հայրենասիրական բարձր գաղափարներով եւ բազմատեսակ ընդունակութիւններով, դժբախտաբար անկարող է մեր ներկայ աննախանձելի պայմանների մէջ ի յայտ բերել իր բազար գրական յատկութիւնները. քանի որ իր բուն հայրենիքի մէջ չէ, որպէս զի իրեն ազատ զգայ, վայելէ իր հարազատ իշխանութեան եւ ազգային միութիւնների նիւթական եւ բարոյական աջակցութիւնը:

Անի՞նչ գաղթահայ իշխանութիւն կամ կազմակերպութիւններ, որոնք ի վիճակի են հարկ եղած ամէն տեսակ աջակցութիւն ցոյց տալ հայ երիտասարդական միութիւններին: Եթէ կան, ինչո՞ւ մինչեւ հիմա իրենց աջակցութիւնը գլացան գոյութիւն ունեցող Հ. Մ. Ը. Մ, ՀՕՄ, Հայ Արիներ, եւ զանազան անուններով հայ երիտասարդներից կազմուած միութիւններին...

Ենթադրենք թէ գաղթահայ երիտասարդութիւնը խորապէս ազդուած «Յուսաբեր»ի խմբագրականից եւ թերթերում յայտ տեսնող երիտասարդական կոչերից, բոլոր հայաշատ կեդրոններում սկսան կազմակերպել «Հայ Երիտասարդների Միութիւն» իրենց նշանաբան ունենալով՝

«Մայր Հայաստանը ամէն բանէ վեր, Ամէն բան Մայր Հայաստանին համար»:

Այսպիսի մի ազգօգուտ ձեռնարկի հանդէպ ներկայումս գոյութիւն ունեցող գաղթահայ կուսակցութիւններ եւ զանազան միութիւնները անկասկած է որ կը բաժանուեն երեք բանակի: Մէկ մասը նիւթական կարողութիւնից զուրկ կ'աշխատի գոնէ բարոյապէս ցոյց տալ իր աջակցութիւնը եւ համակրութիւնը: Մէկ մասն էլ ամէն տեսակ միջոցներով քանդելու համար, ու ձեռ պայքար կը սկսի նրա դէմ: Երրորդ մասն էլ՝ «իմաստուն», չէզոք դիրք կը բռնէ... Եւ այսպիսի անպաշտ, եթէ չասենք դաժան պայմանների մէջ շատ պարզ է, որ եղածների վրայ կ'աւելանայ մի հայկական միութիւն եւս, զուրկ զարգանալու եւ յառաջանալու ազդակներից:

Եթէ գաղթահայ մեր երիտասարդութիւնը մատնուած է ծանր արգելքների, նախանձելի չէ վիճակը նաեւ տարէցներից կազմուած հայ քաղաքական կազմակերպութիւնների եւ միութիւնների

Այս ցաւոտ երեւոյթի առաջն առնելու համար, կուսակցական եւ միութենական ժարժիններն եւ անդամակցական ժողովները շատ են զբաղւում որ եւ է արմատական միջոց գտնելու, բայց չեն յաջողում եւ, ըստ իս, ներկայ մեր պայմաններում անկարելի է նոյն իսկ կարուկ միջոցներով ժողովները բազմամարդ դարձնել եւ շօշափելի արդիւնք ձեռք բերել:

Որովհետեւ պարզ նկատելի է, որ տարէց տարի գաղթահայութեան ոգեւորութեան թափը զգալապէս թուլանում է, տեղի տալով ազգային երեւոյթների: Իսկ առանց ոգեւորութեան շատերը անընդունակ են դառնում զոհաբերութեան: Եղած աշխատանքները իրենց ուժերը նոյնպէս չափով եւ ամէն տեսակ զոհաբերութիւններով վարում են փոքրաթիւ անհատներ, որոնք նուիրուած են գործին անյողդողդ եւ անկեղծ գաղափարական սիրով:

Ժողովրդական լայն զանգուածներին հանրային եւ կուսակցական գործի լծելու եւ զոհաբերութեան մղելու համար, պէտք է այդ զանգուածների ոգին բարձրացնել, իսկ ոգին բարձրացնելու համար հարկաւոր են յատուկ ազդակներ:

Գաղթահայ ժողովրդի սիրտն ու հոգին ամբողջ, բայց անհերքելի թելերով կապուած են հայրենի աշխարհի հետ: Նա՛ միայն կարող է մեր անտիրական զանգուածներին ներշնչել եւ բարձրացնել զոհաբերութեան ոգին:

Գաղափար, յեղափոխութիւն, պետական եւ հանրային գործեր սերտ առնչութիւն ունին զօրքի եւ զանգուածների տրամադրութեան հետ: Եթէ զօրքի տրամադրութիւնը բարձր է, թեկուզ սոված փորով եւ պատառոտած հագուստ-կապուստով, նա կարող է հրաշքներ գործել. իսկ եթէ յարգելի պատճառներով տրամադրութիւնը ընկճուած է, որքան էլ լաւ սպառազինուած լինի, փորը կուշտ եւ լաւ հագնուած, նա դարձեալ անընդունակ է զոհաբերութեան, ինչ որ անհրաժեշտ է յաղթութեան համար:

Բաւական է մի փոքր յոյսի ճառագայթում Արարատի գագաթից, որպէս զի մեր տարագիր ժողովրդի թմրած երակների արիւնը սկսի եռալ, եռանդ ստանալ, ոգեւորուիլ եւ ամէն տեսակ զոհաբերութիւններով եռուն կեանք առեղծել: Այն ժամանակն է որ կը դադարին ներքին անհամ եւ անախորժ վէճերը. ընկճուածներն ու վհատուածներն անգամ կը սթափուին, կ'ոգեւորուին եւ կը լծուին հանրօգուտ գործերի:

Մեր երիտասարդութիւնը այն ժամանակը միայն կարող է իր բոլոր կարողութիւնները ի յայտ բերել, երբ որ բախտը կ'ունենայ իր հարազատ հայրենիքում ապրել ինչպէս Հայաստանի ազատ քաղաքացի, վայելելով հայրենի իշխանութեան եւ զանազան միութիւնների եւ հեղինակաւոր անձանց աջակցութիւնը: Ահա՛ այն ժամանակն է, որ մեր երիտասարդները թէ իրենց հայրենասիրութեամբ եւ թէ միջազգային բոլոր տեսակի մրցումների մէջ Արմէնիա անունը պէտք է պանծացնեն:

Քանի դեռ կը շարունակուի մեր թափառական աննախանձելի վիճակը, մենք ալ մի բարոյական իրաւունք չունինք ցաւ ու ցրիւ եղած եւ անօգնական երիտասարդութեան հաւչէին մեղադրանք նետելու:

«Ծառը՝ արմատով է ծառ»:

ԲԵՆՈ

ԿԵԱՆՔԸ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

— :•: —

ԱԶԳԱՅԻՆ ՏԱԳՆԱՊ.— ԱՆՇԱՐԺՈՒԹԻՒՆ.— ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՆԵՐՔԻՆ ՀՈԳԵՒՈՐ

ՊԵՐԼԻՆ, 24 Հոկտ.— Տագնապի երկրին մէջ, որ Գերմանիան է, Հայերուն վիճակն ալ բարելաւ չի կրնար ըլլալ անշուշտ: Մանաւանդ որ Գերմանացին սեւ աչքերով, թխամորթ կամ սեւ մազերով մէկը տեսածին պէս, հրեայ լեհ կը կարծէ եւ բաց ի իրմէ ուրիշ քրիստոնեայ ազգ չի ճանչնար եւ որովհետեւ ազգայնական շարժումը սոսկալի համեմատութիւններ առած է, ժողովուրդին հետ գործ ունեցող շատ Հայեր կը վնասուին: Մէկ խօսքով, ժողովուրդը այնքան սահմանափակ ծանօթութիւն ունի Գերմանիայէն դուրսի աշխարհին մասին, որ չի գիտեր թէ Հայաստանը եւ Թուրքիան տարբեր աշխարհամասերու մէջ կը գտնուին: Իսկ Հա՞յը, բոլորովին անծանօթ ազգ մը:

Հպարտութիւնը չունինք պահանջելու որ մեզ ճանչնան անպատճառ, բայց գոնէ թող խաստատ որ իրենցմէ առաջ քրիստոնեայ էինք մենք եւ իրենցմէ լաւ քրիստոնեայ ենք դեռ այսօր ալ, իսկ հինգերորդ դարու մեր գրականութիւնը հսկայ յիշատակարան մըն է քաղաքակրթութեան, մինչ Գերմանիա նոյն ժամանակաշրջանին ո՛չ միայն չկար իբր այդ, այլ եւ քաղաքակրթութեան եւ մշակոյթի խօսքն իսկ չէր կրնար ըլլալ, չորսակելու համար բուն բառովը:

Դեռ առջի օր հայրենակից մը կը յայտնէր թէ ազգայնական հաստատութիւն մը իրեն երկար ատեն ապրանք չտալէն վերջ, խոստովանած է որ պատճառը հրեայ ըլլալն է, իրենց քաղած տեղեկութիւնները այսպէս հաստատեր են եւ «Հրեայի ապրանք չեն ծախեր»: Մեր հայրենակցէն գրաւոր երդում պահանջուած է բացէ ի բաց...

Ինչպէս գնումն է, նոյնպէս ալ վաճառումը: Քրիստոնեան Հրեայ կը կարծէ չի գներ. իսկ Հրեան տեսնելով որ իր տօնական օրերուն Հային խանութը բաց է, հեթանոս կը նկատէ ու չի գներ: Գործաւորութիւն չկայ հօս օտարին համար, որովհետեւ օրէնքով արգիլուած է:

Ուրիշ խնդիր մը՝ երկու Հայ դատաւան կ'երթան. մէկը կ'ըսէ՝ «Ես Թուրք եմ», նոր Թրքական անցագիրը ցոյց տալով: Դատաւորը կը հետեւի Թրքական օրէնքներուն, ըստ կամս «Թուրքն», իսկ Հա՞յը... ա՛խ, երբեմն կը փորձուիս հարցնելու.

— Անիծուա՞ծ ես դուն, ա՛զգ...

Գալով ազգային կեանքին, բացարձակապէս անշարժ վիճակ մը կը ներկայացնէ այժմ: Ամէն բան երեսի վրայ — ձգէ – ձգէ: Ո՞ւր է երիտասարդական Միութիւնը, ո՞ւր է Կանանց Միութիւնը, Ուսանողականը: Եւ վերջապէս Գաղթային Միութեան վարչութիւնը որ այնքան գործեր ունի կատարելիք, ամէն մեղքիս վրայ երկու տարուան պայմանաժամով...

Խաղաղութի՜ւն ամէնեցուն.

×

Օրուան հետաքրքիրներէն գիտէք թէ Փափէն – Շլայխէր կառավարութիւն ի՛նչ ճիչ ու ճիչ գերման երկրին մէջ ժառեց նետեց վերջին քանի մը շաբաթներու ընթացքին, ըլլալով հաստարիմ գործերը զինքը կազմել ուսոց ազգային – քաղքենի տարրերուն: Այսպէս՝ նորանոր հարուածներ ներքին ընկերային կեանքին, իսկ արտաքին քաղաքականութեան մէջ բոլորովին ռուկոյնեայ ձեռնարկներ մինչեւ Պրուսիոյի քաղաքականութեան ուղղութիւնը: Արդէն Փափէնի կառավարութեան առաջին յայտարարութիւնը կը պարզէր հրաժարում մինչեւ այն ատենի «ընկերվարական» ուղղութենէն, անոր տեղ ծանուցանելով ազգ ի վերուստ ձգտող քրիստոնէական ազգային ուժեղ տարրեր»: Իրա՛ւ ալ դէպքերը արագօրէն իրարու յաջորդեցին եւ տիրող գրեթէ ամբողջապէս ազգայնական կնիքը ամէն տեղ: Միայն ընկերվարական ընտրութիւնները ցոյց տուին թէ Ռայխսթակը դարձեալ որ եւ է մեծամասնութիւն չի կրնար կազմել փափաքուած ուղղութեամբ: Ընդհակառակն, պայքարը մեծ է կողմերուն միջեւ եւ անկարելի է համաձայնութեան եզր մը գտնել, կեդրոնի եւ «Նացիներու մէջ: Վերջիններու սխտրժակը աժտոի ակր պատճառաւ ուելի մեծ է քան կը կարծուի: Հիթլէր կ'առաջարկէր վարչապետութիւնը եւ առ նուազն չորս նախարարական աթոռ տալ իրեն, մինչդեռ Հինտէնպուրկ այս բանը բացէ ի բաց մերժեց եւ որովհետեւ կառավարութիւնը խնդհուկ փոքրամասնութեան մը մէջ կը մնար լուծեց Ռայխսթակը երկրորդ անգամ ըլլալով, իրեւ գործելու անատակ ժողով: Ուեւյին. նոր ընտրութիւնը նշանակուեցաւ կարելի եղածին չափ ուշ՝ Նոյեմբեր 6ին: Դարձեալ նշան մը թէ քաղքենի տարրը — Հինտէնպուրկն ալ միասին — հաւատք չունի նաեւ գալիքին վրայ եւ կարելի եղածին չափ գիմանալ կ'ուզէ իր դիրքին մէջ:

Այսօր սեղանիս վրայ կայ հինգ կոչ՝ ընտրութեան հրաւիրող: Իւրաքանչիւրը կը գովէ իր կուսակցութիւնը եւ վար կը զարնէ միւսը: Ժողովուրդին մէջ փոխադարձ ատելութիւն մը ծայրայեղօրէն կը բորբոքի: Դէպքերը անպակաս են: Մարդիկ նշան կը կրեն իրենց լամբակին վրայ, խումբ-խումբ իրար կը դիմաւորեն, իրար կը ճանչնան նշաններուն եւ ձեռքի շարժումներուն միջոցով: Երբեմն հանգարտ փողոցը ռազմադաշտի կը փոխուի: Ծայրայեղութիւնը այնքան առաջ գացած է որ մարդիկ կը ծխեն իրենց կուսակցութեան սիկառէթը կ'ուտեն, կը խմեն կամ գնումներ կ'ընեն միայն իրենց կուսակիցներուն մօտ...

Անգործներու չարանը գրաւում մը գտա՞ծ է վերջապէս — քաղաքականութիւն

Թ. Դ. ԽԱԿԻՑ

ԵՐԿՈՒ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՋԵՒ

— Վահրա՛մ.

— Հը՞

— Հինգ փրանք տուր ինծի, կարեւոր նամակ մը պէտք է գրեմ, սաներս չմնաց գրպանս:

— Սիրայի՞ն նամակ է:

— Ո՛չ, եղբայր, հօրս պիտի գրեմ ու երէկ ստացայ այն գումարը, զոր դրկած էիր ինծի... յառաջիկայ ամսուան համար:

×

Դատաւորը.— Ձեզ հասկնալ ինչո՞ւ գողցած էք այս մարդուն հին վերարկուն:

Գողը.— Բայց, Պ. դատաւոր, մեղաւորը ե՛ս եմ, եթէ պարոնը նոր վերարկու չունէր:

×

— Ի՞նչ պիտի ըլլայ ձեր զաւակը, երբ աւարտէ իր ուսումը:

— Մեռցած պիտի ըլլայ...

ԹՈՒՐՔԻԱ

Էնկիւրի

— :-:

«Միլլիէթ»ը կը գրէ (11 հոկտ.)։— Զմրխտող? Մաքուր, պայծառ օր մը։ ... եւ ամէն բոլորտիքէն լայն հորիզոններուն վրայ, լեռներու շարքը շրջագծող ա-... որինակ ու բազմաթիւ տեսարաններ ... մէջ մարդը ժպտող արեւ մը... Զով ... Շինութեան փոշիները, բա-... ... անձրեւներ... Ահա Էնկիւրիի աշունը։

Այս համադրէ, աչուեր միայն բաղդատութիւն եւ բնական գեղեցկութիւն չէ բերեր Էնկիւրիին։ Միանգամայն, ան գործի եղանակն է։ Ամառը ... համար Պոլիս մեկնող ընտանիքները, Ազգ. Մեծ Ժողովի անդամները, իրենց ընտրական շրջանը ... երեսփոխանները աշնան կը վերադառնան, եւ քաղաքին անտեսական ու քաղաքական կեանքին գործունէութիւնը մէկէն ի մէկ յայտնապէս կ'աւելնայ։

Պանդոկներուն, ճաշարաններուն, նոյնիսկ անկիւնի նպարավաճառներուն եւ բանջարեղէն ծախողներուն՝ ... ի վեր այնքան յոյներով սպասուած գործի այս ամիսը, այս տարի երբ ամէն մէկ ընտանիքի գնելու կարողութիւնը նուազած է, պիտի արդարացնէ՞ ակնկալութիւնը։ Ասիկա՝ ... ժամանակը ցոյց պիտի տայ։ Այսօր ստոյգը սա է որ՝ Էնկիւրիի արդէն իսկ սահմանափակ վաճառականութիւնը, ամէն տեղի նման, ... ազդուած է։

Թէեւ շինարարութիւնը առջի տարուան չափ չէ, բայց քիչ ալ չէ։ Իսկ վարձքերը, համեմատած նախորդ տարիներուն, բաւական իջած են։ Եւ սակայն, ամէն մէկ նոր արարքման՝ իր ... 5 — 6 տարիէն հայթայթելու աստիճան վարձք կը բերէ։ Նոր ... ները, դեռ շինութիւնը աւարտած, նոյն մտնելու ժամանակէն 2 — 3 ամիս առաջ, բոլոր յարկերը վարձուած կ'ըլլան։

Անցեալ օր, երկու ճարտարապետներ իրարու կը հարցնէին թէ ինչո՞վ կարելի է բացատրել այն պարագան, որ մինչ Էնկիւրիի բնակչութիւնը չաւելնար եւ շինութիւնները այնքան շատ կ'ըլլան՝ պարապ տուն չի գտնուիր։ Իրապէս, դիւրին չէ կարելի բացատրել այն պարագան որ մինչ շինութիւնները կը շարունակուին, բնակարանային տագնապը վերջ չի գտներ։ Պատճառը այն է որ ամէն ոք հին տուներէն՝ նորը, այսինքն Քօնֆօր (արդիական յարմարութիւններ) ունեցողներուն վրայ կը յարձակին։

Էնկիւրիի թաղապետութիւնը՝ Պոլսոյ Սանտալ Պէյլէտէնին նման աճուրդի տեղ մը չունի։ Մինչդեռ Էնկիւրի շատ պէտք ունի անոր։ Երկու նախաձեռնող երիտասարդներ այս պահանջը դիմաւորեցին եւ աճուրդի սրահ մը բացին։ Էնկիւրին պաշտօնեաներու քաղաք մըն է։ Փոփոխումներու, փոխանակումներու պատճառաւ միշտ գացող եւ եկող, որով եւ՝ տունին կահկարասիները ծախող եւ, տար փոխարէն, կահկարասի գնողներ պակաս չեն։ Անկէ զատ, տագնապը շատ մը բարեկեցիկ ընտանիքներ ... վիճակի մը մատնած է, որ անոնք շատ մը կարասիներ անպէտք ... նկատելու սկսած են։

Աւելորդ պարագան այն է որ մինչ ամէն գործ ու ձեռնարկ Էնկիւրիի մէջ ... կ'ըլլէ, այս երիտասարդները ... գործի մը սկսած են։ Ուրեմըն, տարօրինակ անգամ շահու աղբիւր կրնայ ըլլալ եղեր։

Էնկիւրիի թաղապետութիւնը ամէն ատենուան նման մեծ գործունէութեան մէջ է։ Ճամբաներ կը նորոգուին, նոր փողոցներ եւ պողոտաներ կը բացուին, եւ, այսօրուան կարելիութիւններու շրջանակին մէջ, աչքի ... երեւալիք ամէն մէկ փոս, ամէն մէկ սապատ ամէն մէկ անյարմար բան կը վերցուի կը հարթուի։

Բայց, կարծես մէկ բան միայն թաղապետութեան աչքէն խոյս տուած է։ Քաղաքի մուտքին, Ազգ. Ժողովի պարտէզին ճիշդ դէմը, անկիւնը՝ կարգ կարգ Էվգաֆի տուներ կան։ Այս տուներուն լայն բակերը, տարիներէ ի վեր երեսի վրայ ձգուած ըլլալով, մարդ, կայարանէն քաղաք մտած ատեն, դէմ առ դէմ կուգայ վայրի խոտերով ծածկուած այդ մեծ պարտէզին հետ։ Երկու պողոտայի երկայնքին, քանի մը հարիւր մեթր շարունակուող այս տգեղութիւնը՝ դիմացի Ազգ. Ժողովի պարտէզին, վարի Հանր. պարտէզին եւ վերջապէս մէջտեղի շրջանակային մարզադաշտին հետ ո՛ր աստիճան հակադրութիւն մը կազմելը եւ, մարդուս՝ դեռ քաղաք մտած ատեն՝ որքան գէշ տպաւորութիւն մը ձգելը՝ միայն անկէ անցնելով կը հասկցուի։

Միակ զարմանալի բանը այն է որ այս պարտէզին գտնուած վայրը՝ Էնկիւրիի վերաշինութեան եւ արդիական կառուցումին առաջին կէտը նկատուած է...

ԿՈՒՍԱԿՑԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԱՐՏԱՆԻ ՄԷՋ

ԿԱՐՏԱՆ, 24, Հոկտ. (սեփ. թղթ.). — Թէեւ քիչ մը ուշ, այս տարի ալ մեծ շուքով տօնուեցաւ «Դաշնակցութեան Օրը», նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. ենթակոմիտէի եւ հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէի։

Հանդէսը տեղի ունեցաւ Հոկտ. 23ին, կիրակի կէսօրէ վերջ, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ։ Դրան եւ բեմին երկու կողմը կը ծածանէին զոյգ եռագոյնները։

Ժամանակէն առաջ խանդավառ բազմութիւն մը խռնուած էր սրահը։ Կը նախագահէր ընկ. Գ. Հինսեան, որ պարզեց օրուան տօնին նշանակութիւնը։ «Այս օրը մենք պարտաւոր ենք ժողովուրդին ներկայացնել մեր գործունէութեան պատկերը հաշիւ տալ նոյն աշխատանքներուն ու պայքարներուն մասին, կը կատարուին յանուն այս տառապանքներու եւ տառապակոծ ժողովուրդին անկախութեան»։

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցէին ընկերներ Լ. Գայաճանեան, «Հայ հերոսները» Կ. Թութալեան, (Մարսէյլէն) «Դարերու վրէժը»։ Ընկ. Ե. Դաւիթեան (Թերին) (Մարսէյլէն) երգեց «Հով արէք սարեր», խանդավառ ու շէնշող ձայնով մը, յետոյ «Յելք Եաւանը», ոգեւորելով հանդիսականները։ Յաջող արտասանութիւններ ըրին դպրոցի սան-սանուհիները. Օր. Մ. Գալայճեան՝ «Հայ դրօշին», Տ. Մաթոսեան՝ «Տօնակատարը», Կ. Սիմոնեան՝ «Բաղձանքը», Ղ. Կիւրճեան՝ «Հայաստանինը», Օր. Անահիտ Տ. Նազարէթեան՝ «Հայու վրէժը»։

Յետոյ նախագահը խօսք տուաւ օրուան բանախօսին՝ ընկ. Վ. Փափազեանի (Կոմս)։

— «Հայրենակիցնե՛ր, երէկ երբ դուք ձեր զաւթանով ձեր շէն ու ուրախ արտադրութիւններով կը հերկէիք արտն ու արօտը, Դաշնակցութիւնը ձեզի հետ էր հոն, պահապան հրեշտակի պէս կը հսկէր ձեր վերեւ, կը պայքարէր ձեր դարաւոր ու արիւնածարաւ թշնամիին դէմ, յանուն այդ ժողովուրդի բարօրութեան։ Դաշնակցութիւնը ծնաւ ձեզմէ, սնուեցաւ ձեր միսէն ու արիւնէն, տառապանքի զարհուրելի երկունքէն, որպէսզի ձեզի համար ապահովէ իր հայրենիքը, ազատ ու անկախ, իր կապուտակ ու արեւավառ երկինքով։ 42 տարի ձեզի հետ եղաւ այս ժողովրդական կուսակցութիւնը, ձեզի հետ քով-քովի, ձեզմէ անբաժան քալեց ան, բաժնելով ձեր հոգեկան ու ֆիզիքական դառնութիւնները։ Այսօր դարձեալ, այս օտար երկիրներու մէջ, մենք ձեզի հետ ենք, բախտակից ձեր առօրեայ աշխատանքներուն ու տաժանքներուն։ Մենք գաղութներու մէջ ալ չենք լքեր ձեզ ճերմակ ջարդի յորձանքին առջեւ, ու չենք հրաժարիր նաեւ մեր պատմական առաքելութենէն մինչեւ այն ատեն, երբ դարձեալ կը տիրանանք մեր պատմական հայրենիքին։ Մինչ այդ՝ դիմագրաւենք բոլոր դժուարութիւններուն ու տառապանքներուն, որովհետեւ պիտի գայ այդ օրը, եւ պէտք է գայ անպայման»։

Հանդէսը փակուեցաւ «Մշակ բանւորի»ով։

Հանդէսի ընթացքին երգուեցան «Մեր Հայրենիք», «Յառաջ Նահատակ» եւ «Ազատութեան այն կաս...ը» երգերը, դպրոցի սաներուն կողմէ։

Լեւոն Գեղունի

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՐՈՒԹԵԱՆԻ ՀՐԱԺԵՇՏԸ

ԼԻՈՆ, 25 Հոկտ. (Սեփ. Թղթ.).— Էմիլ Զոլայի սրահը լեցուն էր շաբաթ երեկոյ, տեսնելու համար ընկ. Մարութեանի հրաժեշտի ներկայացումը։ Աւելի ճիշդը, ժողովուրդը եկած էր ողջերթի ու յարգանքի բաժինը բերելու հայ բեմին նուիրուած անխոնջ երիտասարդին։

«Բռունցք», Ցառւաքի թերթօնը յաջողութեամբ թատերգութեան վերածուած էր ընկերոջ կողմէ։ Խաղ մը որքան ալ լաւ պատրաստուած ըլլայ, անշուշտ իր արժէքէն մաս մը կը կորսնցնէ, երբ ներկայացումը կը կատարուի երրորդական կամ չորրորդական սրահի մը մէջ։ Մարութեանի կողքին կարեւոր դերը կը կատարէր դերասան Թրազօշ, որուն այնքան բնական ու հարազատ խաղարկութիւնը՝ արժանի էր ուշադրութեան։ Շատ յաջող էր նաեւ Տիկին Բաղալ։

Մարութեանի բոլոր ներկայացումները առնուած էին ազգային կեանքէն կամ ազգային ոգին կ'արթնցնէին։ Իր մեկնումով մասնաւորապէս Լիոնի եւ Մարսէյլի գաղութները զգալի կորուստ մը պիտի կրեն։

Ընկեր Մարութեան շնորհակալութիւն յայտնելով յայտնուած համակրանքին, ըսաւ.

— Ամէն անգամ որ հանդէս մը կազմակերպեր եմ, գտնուեր է որոշ խմբակ մը որ միշտ խաչաձեւած է իմ ներկայացումներէս, այս խմբակը հօկն է, որ խաչաձեւած է ոչ թէ զիս, այլ հայ արուեստը, հայ թատրոնը։ Տասը օրէն ճամբորդ եմ. կրնամ երթալ ամէն երկիր բացի իմ հայրենիքէս, 4-5 տարի վերջը գուցէ նորէն տեսնուինք, սակայն կը մաղթեմ որ ձեր տեսութիւնը ըլլայ ոչ թէ օտար հողերու վրայ, այլ մեր հայրենիքին մէջ։ — Մնաք բարո՛վ, հայրենակիցներ։

Ժողովուրդը ջերմ ծափերով ողջերթ կը մաղթէր երիտասարդ արուեստագէտին։

Կ'իմանամ թէ Տիկին Բաղալ նոյեմբեր 5ին պիտի ներկայացնէ «Արշին Մալ Ալանը», մասնակցութեամբ Թրազօշի։

Մ. Տէր Պետրոսեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ.

Քանի մը օր առաջ Montargisէն «Յառաջ»ի թղթակից մը, սրտցաւ խօսքեր կ'ընէր Հ. Մ. Ը. Մ.ի երրորդ (եւ ոչ թէ Պէլվիլ) խումբին այդ քաղաքը մրցումի երթալուն եւ Ա. խումբին դէմ 1-2ով պարտուելուն առթիւ։

Գովելի է այդ մարզասէր երիտասարդին ազգասիրական եռանդը, միայն թէ պէտք է գիտնալ որ ֆութպոլը ամէնէն առաջ իբր մարզական երեւոյթ մը պէտք է նկատել եւ ոչ թէ ազգային ցոյց մը։ Եւ մեր սկսնակներէ եւ պատանիներէ կազմուած այդ նորակազմ խումբին Montargisի Ա. խումբէն, 1ի դէմ 2 նշանակէտով պարտութիւնը ոչ թէ ցաւալի, այլ խիստ գովելի պարագայ մըն է։

Կէտ մը որ Montargisի վարիչները յիշեցին իրենց գովեստներուն մէջ։ Արդէն այդ նորակազմ խումբը անցեալ կիրակի A. S. Transportի խումբին 1ի դէմ 3 նշանակէտով յաղթելով, չորս մրցումի մէջ երրորդ յաղթանակը տարաւ եւ հետզհետէ կը յառաջդիմէ իրականացնելով իր վրայ դրուած յոյսերը։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ֆրանսայի խումբերը ներկայացուցիչ միայն քանի մը տասնեակ հազար հայութեան, յաւակնութիւնը չունին ջախջախելու տասնեակ միլիոններով ժողովուրդի մը ներկայացուցիչ խումբերը, որոնք յաճախ զօրացուած են օտար խաղացողներով։ Օրինակի համար, երեք շաբաթ առաջ, երբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի Ա. խումբը մեկնեցաւ Rennes, տեղւոյն Ա. խումբին դէմ մրցելու (մին Ֆրանսայի ամենազօրաւոր քանի մը խումբերէն) մտքէն անգամ չէր անցներ թէ կրնար յաղթել անոր։ Ու. մէկի դէմ երեք նշանակէտով իր պարտութիւնը կարելի է նկատել յաղթանակ մը, կէտ մը զոր ֆրանսական զօրաւոր խումբերու վարիչները զգալով հրաւէրներ կը տեղացնեն Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբին, որ 30 հոկտեմբերին կը մրցի Օլիմփիք Լիլուայի, իսկ 6 նոյեմբերին ալ Ֆութպոլ Գլիւպ Մէթրի Ա. խումբերուն դէմ։

Ահա ուրեմն ապացոյցներ, որոնք կը փաստեն թէ պարտութիւններ կան որ յաղթանակներ կ'արժեն, եւ լաւ կ'ըլլայ որ մենք հայերս, մէկ կողմ թողլով սնափառ մեծամտութիւնը, ֆութպոլը խաղանք անկեղծօրէն, իբր սփոփ, գիտնանք պարտուիլ պատուաւոր կերպով, յետոյ կարենալ յաղթելու համար։

Գնդասէր

ՄԱՄՈՒԼ

ԳԱՂԱՓԱՐ ԵՒ ԳՈՐԾ

Այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, «Յուսաբեր» դիտել կուտայ, պարզելով գաղութներու վիճակը (13 հոկտ.).

— «Ոչ մէկ խումբ, ոչ մէկ որոնում, ոչ մէկ ստեղծագործ կիրք մամուլի օրկաններուն մէջ՝ երբ հարցը յօշոտուած ցեղի արիւնոտ ճակատագրին շուրջ կը դառնայ։ Ու զարհուրելի բառակծութիւն՝ երբ դիպուածական փորձ մը եղած է ճահճին մերձենալու։ «Մենք ակադեմական վէճեր չենք սիրեր», — տարիներ առաջ նման դիտողութեան մը առիթով կ'ըսէր ռամկավար «պրոֆէսէօր» մը, որ այսօր իր այն ատենուան հայաստանեան-թեան բերքերը կը քաղէ Երեւանի մէջ։

Բայց մենք երկար կանգ առինք եգիպտահայութեան վրայ, երբ բնաւ փափաք չունէինք անոր մասին խօսելու։ Այս մասնակի դէպքին յիշատակութեամբ ուզեցինք հիմնաւորել մեր խօսքը, որ ընդհանուր բնոյթ ունի։

Այսպէս են մեր բոլոր գաղութները։ Այսպէս է բովանդակ Գաղթաշխարհը։ Ու յաճախ շատ աւելի գէշ, քան Եգիպտոսն է։

Խեղդող յուսահատութիւն կը բերէ գաղթահայ մամուլը իր մտքի չքաւորութեամբ եւ իր գաղափարներու տժգունութեամբ։

Սպանիչ յուսալքումի կը մղեն գաղթահայ գործերը իրենց ճղճիմ բովանդակութեամբ եւ իրենց վանիչ ձեւերով։

Չկան կենդանի գաղափարներ՝ որոնք շքեղ ու հերոսական գործեր սերմանէին, ու չկան արի խոյանքներ՝ որոնք կախարդիչ ու ստեղծագործ գաղափարներ ծնէին։

Որովհետեւ համազգայնութային ծառայով ու համազգային ճիգերով նուիրում ու զոհողութիւն չկայ յանուն բոլոր վսեմ գաղափարներու եւ բոլոր շքեղ գործերու Մայր Ծնողքի՝ յանուն խնկելի Հայրենիքի ազատագրութեան։

Գաղութահայութիւնը գաղափարօրէն — անբերրի արդանդ է, ու Գաղթաշխարհը իր նուիրումով ու զոհողութեամբ — անբերրի դետին։

Մեր կեանքի արքաները — մեր լեռներէն ծնան։

Ու արքաներ ունենալու համար — գործով ու գաղափարով — հարկ է վերստին մեր լեռներուն տիրանալ»։

Դէպի Հայաստան

—)(o)(—

150 ԸՆՏԱՆԻՔ ՊՈՒԼԿԱՐԻԱՅԷՆ

«Արեւ»ի թղթակիցը հետեւեալ տեղեկութիւնները քաղած է Պ. Շահվերդեանէ.—

— «Պուլկարիայէն մէկ կարաւանով պիտի մեկնին ոչ թէ ութսուն, այլ հարիւր յիսուն ընտանիքներ։ Պատրաստուած ներգաղթի ցանկին մէջ արձանագրուածներուն թիւը շուրջ վեց հարիւր անձ էր։ Ասոնց վիզան հասած է արդէն եւ հարկ եղած հրահանգները հասած են։ Հոկտեմբերի վերջերը պիտի մեկնիմ Պուլկարիա, անձամբ կազմակերպելու համար կարաւանը եւ հսկելու ներգաղթին, որով նոյեմբերի վերջերը պիտի կրնանք ճամբայ հանել գաղթականութիւնը դէպի Պաթում, հաւանաբար Վառնայի նաւահանգիստէն։ Հայկէն կառավարութիւնը բնականաբար պարտականութիւն մը չունի Պուլկարիայէն գաղթելիք Հայերուն համար ալ շոգենաւ տրամադրելու։ Պուլկարիոյ նախորդ վարչապետը խոստում մը ըրած էր։ Ներկայ վարչապետը այդպիսի խոստում մը չունի եւ իր տրամադրութիւնը ինծի անծանօթ է, բայց հաւաստողներ եղան թէ թերեւս կարելիութիւն կայ պուլկար կառավարութեան ընել տալու այդ զոհողութիւնը։ Թէեւ Պուլկարիա տրամադրելի շոգենաւ չունի հայ գաղթականութիւնը փոխադրելու համար։

Ամէն պարագայի, եթէ շոգենաւ մը տրամադրելի կարելի չըլլայ, այն ատեն Բարեգործականին վրայ պարտականութիւն կը ծանրանայ հայթայթել շոգենաւին ծախքը, որպէս զի կարգադրուած վերջացած գործը չխանգարուի կամ առ նուազն աւելորդ տեղը յապաղման չենթարկուի։

Պուլկարիայէն կարաւանը ճամբայ հանելէ վերջ պիտի վերադառնամ Աթէնք եւ քանի մը օր յետոյ Ֆրանսայի վրայով պիտի մեկնիմ Հայաստան։ Պուլկարիայէն մեկնելիք այս կարաւանով այս տարուան համար ներգաղթը վերջ կը գտնէ եւ հոս մնալու պէտք չկայ այլ եւս։ Փորձով տեսանք որ աշնան վերջերը կամ ձմրան մէջ կատարուած ներգաղթը միշտ շրջապատուած է բազում դժուարութիւններով։ Ներգաղթը այսուհետեւ գարնան եւ ամառուան մէջ է որ տեղի պիտի ունենայ։ Պուլկարիոյ ներգաղթը եթէ աշնան վերջին զուգադիպեցաւ, հարկադրութեան մը արդիւնք էր եւ յետաձգելը անյարմար։

Հայաստան այսօր իսկ կրնայ երեսուն հազար աշխատաւոր ընդունիլ, քանզի այդքան գործող ձեռքերու պէտք ունի։ Բայց միմիայն պէտքը եւ կամեցողութիւնը բաւական չեն։ Հայաստանի մէջ բնակարանի սուր տագնապը կայ ու կը մնայ։ Գաղութահայութիւնը թող բնակարանի պատրաստութեան հոգը իր վրայ առնէ, անկէ յետոյ ամէն բան կը դիւրանայ, կը լուծուի ինքնին»։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՁՐՊԱՐՏՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

ՏԷՍԻՆ, 24 Հոկտ.— Փարիզի «Արշաւ» թերթին մէջ (թիւ 3), Ա. Դանիէլեան գիս գրպարտած էր թէ ես «դաշնակներու սպառնալիքին» տակ զինք գործէ արձակած եմ եւն։

Մատնանշուած գործատէրը ես եմ թէեւ անունս չէ տրուած— եւ կուգամ հրապարակաւ հերքելու այդ գրպարտութիւնը, աւելցնելով որ այդ թղթակցութիւնը վերէն վար լեցուն էր սուտերով։ Ճիշդ է որ ես Պ. Դանիէլեանը գործէ արձակած եմ, սակայն ոչ թէ «Դաշնակներու սպառնալիքին» տակ, (անոնք այդ ուղղութեամբ ոչ մէկ բառ խօսած են ինծի) այլ արձակած եմ Պ. Դանիէլեանն ու վարպետին հետ գործ չունենալու համար։ Յիշեալ գրպարտութեան վրայ երբ զինք անձամբ տեսայ եւ յանդիմանեցի ուրիշներու ներկայութեան, այն ատեն յայտնեց թէ «ես անձնական վրէժ ունիմ Խի դէմ եւ ատոր համար այդ միջոցին դիմեցի»։ Ես ոչ մէկ կուսակցութեան կը պատկանիմ, սակայն թոյլ կուտամ ինծի յայտարարելու որ, երբ Դաշնակներու դէմ այս տեսակ զրպարտութիւններ կը գրուին ուրիշներէն, գիտակից հասարակութեան պարտքն է միանգամընդմիշտ երես դարձնել հայ ժողովուրդը իրար դէմ լարող եւ գաղութներու խաղաղ կեանքը խանգարող այդ կարմիր խառնակիչներուն։

Մ. Ցանկոսեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (33)

ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ...

Եւ երբ թէ չափէն աւելի շնորհ մը ըրած ըլլայի, կ'աւելցնեմ.

— Կը վարժուիս։ Շուտով կը տեսնես թէ չէիր սխալած։ Սէր չէ ունեցածդ։

— Կը սպաննե՛մ...

— Կը սպաննես։ Առանց տառապութեան։ Կը մոռնաս։

— Ի՞նչպէս ատել։ Բաւական չէ՞ տառապանքս։ Սակայն դուն ալ գէշ ես. չա՛տ գէշ, ի՞նչ հաճոյք կը զգաս...

Զայրացած է։

— Ծնողքիս սիրելիս, ի՞նչ հաճոյք. բախտակի՞ց ըլլալս... Ես կը կարծեմ թէ հիւանդի մը համար ամէնէն լաւ եղանակը բուժումի՝ նախ իր հիւանդութեան գիտակից պահելն է։ Չեմ ուզեր որ տառապիս ընդունայն։ Յայտնի է որ վիրաւոր արժանապատուութիւնդ կրնայ շինծու զգացումներ ստեղծել։ Պազարին եղիր։ Ձգէ իր բախտին...

(Ահ, ինչքան կը ստեմ)։

Արման երեսը կը դարձնէ։ Ես կը շարունակեմ.

— Արման, խենդ մի՛ ըլլար, ինչո՞ւ կը յուզուիս։ Մինչ պէտք էր պառայի.

— Արման, ապուշութիւններ են, չար ու կեղծաւոր խօսքեր են ըսածներս, կարեւորութիւն մի՛ տար։

Ինք սակայն խոնաւ ձայնով մը.

— Անկարելի է. չէ՛. լաւ է սատկի, ինծի նման ըլլայ, քան...

— Անզօր նախանձ, խեղճ ադա, պարտուածի դառնութիւն։ Պահ մը դերերը փոխէ, դիր ինքզինքդ իր տեղը, ի՞նչ կ'ընէիր։

Անկեղծ ու համոզուած եմ այս անգամ, ձայնէս մինչեւ մտածումս. որովհետեւ ինք եւ ես մէկ հոգի կը կազմենք այս տեսակէտով. պարզ ու յստակ։

— Ըսել կ'ուզե՞ս։

— Ըսել կ'ուզեմ՝ ս։

կեանքին մէջ, վայելքին հետ, ու ինքը հոս, արդէն մինչեւ հիմա մոռցած չէի՞ր ըլլար։ Լքած։

— Չեմ կարծեր։

— Այդքա՞ն միայն. չե՛ս կարծեր...

— Բայց կը ջղայնացնես վերջապէս, քեզի կ'ըսեմ թէ կը սիրեմ, եւ թէ առանց իրեն կեանքս պարապ բան մը պիտի ըլլար, վերջացնելու յարմար. կ'ըմբռնե՞ս. եւ ապաքինելու յոյսն է զիս հոս կապողը։

— Երանի թէ սխալած ըլլամ. թէեւ այս վերջի ըսածդ չէր մխիթարեր։

Երեկոյեան զանգերը կը հնչեն։ Աղօթքի ժամ։ Թեթեւ արձագանգ մը կը միանայ մեղմաղեայ հնչումին. մէկը շօշափելով լռութիւնը, միւսը անցնելով շունչի նման։

Կովերը կը վերադառնան արօտներէն զանգակութեամբ։ Հովիւները վերարկու ունին իրենց ուսերուն։

Ես կը սկսիմ սուլել մեղմութեամբ, ոգեկոչել ջանալով հեռացած անցեալին անցած գեղեցիկ մը անհաղութիւնը։ Զղջում կայ հնչումիս մէջ։ Տրտում եմ։

Զանգակները դադրեցան հնչելէ, ու միջոցին մէջ իրենց գծած սկօին թրթռացումը կայ միայն։ Սուլոցս մինակ կը մնայ, կը մեռկանայ, մեղմութիւնը կը կորսնցնէ ու անհանդուրժելի կը դառնայ։ Կը լռեմ։ Կ'ըսէ Արման, հանդարտած, այլ վրէժխնդիր.

— Ճիշդ բաներ կան ըսածներուդ մէջ, սակայն միեւնոյն արդիւնքին հասնելու մտահոգութիւնդ, որպէս մխիթարութիւն մը, — որովհետեւ կանխակալ համոզումներ չունիս եւ կասկածամիտ ու երկդիմի նկարագրովդ, — կը չափազանցնես երեւոյթները, ամէն բան։ Այսպէս, ընդունինք թէ կէս առ կէս ճիշդ ըլլայ սկզբնաւորութիւնը, (իմ սիրոյս մասին է խօսքս), բայց բաւական չէ՞ զգացումի ու ազնուութեան տէր մէկուն համար այս վերջին ամիսներու փորձը որպէս զի սիրէ, հոգիով սիրէ։ Սէրը կարելի՞ է չորս բառով արտայայտել, սահմանել, չափել ու կշռել։ Իր կինն էր որ պիտի կրնար այսքան երկար ժամանակ հաւատարմութեամբ եւ գորովով մնալ։

— Գթացող ու կինէն առաջ մօր մը նախասիրութիւնները ունեցող կին մը, — ընդհանուր կարծիքին հակառակ հազուադէպ է ասիկա, — սխալ հանդիպումներու արդիւնք, ու առաջին առթիւ երբ կինը իր բնախօսական պահանջը պիտի ուզէ, արթննայ, պիտի ծնի հակառութիւնը։ Եւ դեռ ասիկա քուկինիդ պարագան չէ, ոչ ալ կուսանաց մը զառածիարակուած ու աղօթագրքերով սնած «զարութեան» փորձիչը։

— Հայա՞...

— . . .

— Ըսէ՛։ Այլապէս կը վշտանամ։

— Անհամբերութիւն կեղծ փափաք։ Զարդերու այլայլութիւններ... չէ՞ որ կրնաս զինք սիրած ըլլալու համար հիւանդացած ըլլայ...

Կը հասկնամ։ Կը սխալիս։ Չէ կարելի այսքան երկար ժամանակ անհամբերութեան ծառայել։

— Այո՛, կին մը կրնայ։

— Յանուն ինչի՞...

— Դառնո՞ւմ նորէն։ Պատասխանուած է։ Եւ ինծմէ՛ առաջ դուն տուիր...

— Օ՛հ, բաւական է, սատանան տանի այս ունայնածի խօսքերը. լռէ՛, մի՛ շարունակեր անպատկառութիւնդ եթէ չես ուզեր որ վշտանամ... Ալիսս մաքուր է ինչպէս այն ձիւնը, կը տեսնես հոն, բարձունքին վրայ։ Չեմ կասկածիր. կը սիրեմ ու կը սիրուիմ։ Այս բաւական է։

Շատ քիչ հաւատք կայ այս խօսքերուն ետին, նման տաքութեան որ իր պատկերին ձիւները ունին։ Բայց կը լռեմ՝ ես ինծմէ դժգոհ։

Իր նայուածքը թախիծով լեցուն է, ուր վախ ու յարութիւն փոխն ի փոխ կ'երեւին, չուառութիւն։ Ու բունազուրկ ծիծեռնակները դեռ կը շարունակեն երթալ ու գալ, իրենց բոյները փնտռել։ Ցուրտ։

Ամօթահար եմ։ Կուրծքս տաք է։ Ու խուսափելով հանդերձ իր աչքերէն, կը տեսնեմ տժգոյն ճակտին ամէն ատեն աւելի գեղեցիկ հպարտութիւնը։

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՄԵԾ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ
եւ մասնակցութեամբ տեղւոյն բոլոր ենթակոմիտէներուն

Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Պրէպան Մարսէյլի սրահին մէջ

Brébant Marseillais (146 Ave. des Chartreux)

Կը նախագահէ՝ ընկ. ՎՐԹԱՆԷՍ ՂԱԶԱՐԵԱՆ

Կը խօսի՝ ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին ընկերներ՝ Մ. Գաբրիէլեան, Ց. Ուզունեան (արտաս.), կ'երգեն՝ Օր. Օր. Մ. Մարտիրոսեան եւ Գէորգեան. Հանդէսին կը մասնակցի սիրուած ջութակահար Գ. Ս. Չէօրէքճեան, Ընկ Մ. Մարութեան (արտաս.).

Մուտքը ձրի. Տեղափոխութեան կը ծախսուին հանրակառքերը

Որանք կարգապահութեան կը ծսկեն հայ արիները — Առնել 53, 48, 5, 4 եւ 11 թիւ հանրակառքերը

ՏԷՍԻՆԻ Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

Տեղի կ'ունենայ Հոկտեմբեր 30ին Կիրակի օր

ՊԱՏՈՒՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՏԷՍԻՆԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏ **Mr. JEAN LOUIS MALLEN**ի

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ՝ ԸՆԿԵՐՆԵՐ Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ, Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ եւ ՈՒՐԻՇՆԵՐ

Գեղարուեստական նոյն բաժնին կը մասնակցին՝ «Կամիտաս» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Գ. Մելքոնեանի. Վասպուրականի «Արծիւ» նուագախումբը, ղեկավարութեամբ Փիլիպոս Խտիկեանի. օրիորդներ Եղիսաբեթ Պետրոսեան, Պերճ Վարդանեան, Հերա Քրմպլեան, Գ. Գ. Ա. Աւետիսեան, Հերոյեան, Սիրականեան եւն.

Մուտք՝ **10** ֆրանք. Այժմէն ապահովեցէք ձեր տոմսերը

Տոմսերը կը ծախուին՝ Ցանձնախումբի անդամներուն, Վ. Խաչի, Տիկնանց Միութեան վարչութիւններուն քով, Կարօ Օհաննեանի եւ Մուշեղ Ժամկոչեանի սրճարանները.

ՆՇՈՅՆ.— Հանդէսէն վերջ ընկերա - ճաշկերական ծացկերոյթ **20** ֆրանքի մասնակցութեամբ.

Փափաքողներէն կը խնդրուի նախօրօք ապահովել տոմսերը.

Ընդհ. հասցէ՝ ՏԷՍԻՆԻ ՏԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ, Café des Sports, 82 Ave. Jean Jaurès, Décines, Isère.

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Իսի-լէ-Մուլինոյի մէջ — ԶՕՐԱՒԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ
Սալ Լիւսիէնի մէջ, 13 rue d'Issy, Billancourt
Կը նախագահէ՝ Ընկ. ՌՈՒԲԷՆ ՏԷՐ ՄԻՆԱՍԵԱՆ
Կը խօսի՝ Ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ
Կը ներկայացուի ժորժ Բէվօլէի ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ
Երգ, արտասանութիւն, եւրոպական եւ հայկական պարեր
Կը նուագէ եփրատ նուագախումբը — Մուտք՝ 5 ֆրանք

Սարսէյլի մէջ նախաձեռնութեամբ Հրայր խումբին եւ ծովանաւորութեամբ Արսէլ—Առնուվիլ ենթակոմիտէին.
Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ, Parc de Fleuryի սրահին մէջ.
Կը նախագահէ՝ ընկ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ
Կը խօսի՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Կը ներկայացուի զաւեշտ մը, արտասանութիւն, երգ. մեներգ (Գ. Կարապետ Քանթարեանի կողմէ), արեւելեան եւ եւրոպական պարեր. կը նուագէ Սանտրոսեան նուագախումբը. նոխ պիւֆէ.
Մուտք 3 ֆրանք
Հաղորդ. միջոց.— Կառ տիւ Նորէն շոգեկառք՝ ժամը 7.43 եւ 8.13

Պուտոյի մէջ
Հոկտեմբեր 30ին — Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

Պէլֆոռի մէջ — 30 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ, ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ
Կը խօսի՝ Ընկ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ
Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

Կրընոպլի մէջ 30 Հոկտեմբեր Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Հայոց եկեղեցիին մէջ, 15 rue Boyard

Լա Սիօթայի մէջ Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին
Պար Իթալիի մէջ. Նախաձեռնութեամբ Ռաժակ խումբի եւ հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի.
Կը նախագահէ՝ Ընկ. ՄԵՍՐՈՊ ԿԱՂՆԵԱՆ
Կը խօսի՝ Ընկ. ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ
Կ'արտասանէ ընկ. Մելքոն Աստանալեան — Կ'երգէ Օր. Մանուշ Մարտիրոսեան

Բացման հանդէս

Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի Ս. Շամոնի մասնաճիւղին
Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Սալ տէ Քոնֆէրանսի սրահին մէջ
Երգ, նուագ, արտասանութիւն, խմբերգ, հայկական պար պզտիկներու կողմէ, ինչպէս նաեւ զաւեշտ մը.
Կը խօսի՝ Գ. ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Լիոն, Ա. Հ. — Ստացանք
Մարսէյլ, Մ. Խ.— Մնացեալը գրել եւ գրկել ուրիշ առիթով մը.
Կրընոպլ, Տ. Ս.— 50.
Տէսին, Յ. Գ.— 35.
Փոն տ'Շայրնա, Գ. Ասա.— 70. Տեսնել թիւ 2013.
Էամօ ալ Վ. Ա. Խ. 70.
Վիէն, Մ. Մ.— 35.
Վիէն, Գ. Ա.— 35.
Մարսէյլ, Գարձ.— 951.60.
Մոնթէ Գառլօ, Յավ.— 150.
Մարսէյլ, Ի. Թ.— 35.
Տէսին, Յ. Պ. 35.
Կրընոպլ, Տ. Ս. 50
Ֆոնթընէ, Վ. Փափ. 140.

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ վարժարանի նախկին աշակերտները կը հրաւիրուին Սանուց Միութեան մը կազմութեան համար, վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Ֆլօրիա ճաշարան, 61 rue Mr. le Prince. Métro Odéon կամ St. Michel.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Նոգկատի Բարենպտկ. Հայրենկց. Միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիրակի ժամը 3ին, 37 Պուլըվար տիւ Կոմիէ, Պար Կլօպի ներքնասրահը. Կարեւոր օրակարգ:

ՓԱՐԻԶԻ Ֆրանսահայ Կ. Խ. մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը այս Կիրակի ժամը 3.30ին, 71 Ave. Kleler. Նոյն օրը ժամը 4ին տեղի կ'ունենայ երկրորդ ժողով, որ կը համարուի օրինական, անկախ ներկաներու թիւէն: Կարեւոր օրակարգ. Կը խնդրուի անդամ անդամուհիներէն անպայման ներկայ գտնուիլ.

Նոյն օրը ժամը 8ին ժողովէն յետոյ, գրույց Յօքթ Պօզոսեանէ:

«ԱԶԱՏ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ» պարգեւաբաշխութենէն շահած են հետեւեալ թիւերը.— 14, 25, 174, 201, 224, 278, 338, 376, 397, 578, 602, 630, 739, 898, 947, 976, 977, 1000, 1047, 1071, 1080, 1170, 1194, 1228, 1267, 1276, 1451, 1567, 1582, 1610, 1661, 1737, 1788, 1900 եւ 1971

Շահող առարկաները ստանալու համար դիմել Միութեան գանձապահ Գ. Պօղոսեանի, 94, Rue St. - Lazare, Paris (9e):

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Պատ. Միութեան «Դրօշակ» օրացոյցը կը ծախուի՝ Պէյրութի մէջ Khoren Aznavourianի մօտ, Librairie Papeterie, rue Bab-Yacoub, Հալէպի մէջ, Խորէն Պըրքէսէչեանի մօտ, 22 rue Boustan-Kulab.

ՋԿՆՈՐՍՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈՒԼՈՆԵԻ ՄԷՋ

Պուլոնեը սիւր Մէր 27 հոկտ. 932
Հակառակ գէշ օդին, Պուլոնեը սիւր Մէր կը գոհացնէ բոլոր ապսպրանքները. Կերէք Պուլոնեի ձուկը.

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

Յ. Գ. ՊԱՊԷՍԵԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ունի խիստ մաքուր թուղթով ու տպագրութեամբ **104** յայնածաւալ էջեր (**17 × 28** մեծութիւն): Կը խօսի Պատմ. Հայաստանի, Կիլիկիոյ եւ արդի Հայաստանի վրայ, տալով անոնց կենդանական, բուսական եւ հանքային հարստութիւնները եւ բնական ու քաղաքական աշխարհագրութիւնը: Կը պարունակէ Կեսարիա, Մարզուան, Ամասիա, Եւդոկիա, Շ. Գ. Հիսար, Զէյթուն, Ուրֆա, Կարին, Երզնկա, Սեբաստիա, Մալաթիա, Խարբերդ Ակն, Վան, Մուշ եւն. եւն., Կիլիկիոյ, Պարսկահայաստանի եւ Ռուսահայաստան — Արդի Հայաստանի բազմաթիւ քաղաքները, պատմական վայրերը, կարեւոր գիւղերը, հայրենի սրբութիւնները եւ **155** եռագոյն տեսարաններ, Կիլիկեան թագաւորներէն մնաց դրամները եւ ստորագրութիւնները, Ներսէս Լամբրոնացիի ձեռագիրը եւ **41** մանրանկար ու միջակ մեծութեամբ քարտէսներ, որոնք ցոյց կուտան ժամանակագրական կարգով եւ թուականներով Ս. Գրքի Նոյի ժ. Գլխի նշանակած Հայաստանէն մինչեւ այսօրուան Հայաստանը՝ անոր առած սահմանային ձեւերը զանազան իին ազգերու տիրապետութեան տակ կամ օրով, Հայաստանի բաժանումէն մինչեւ **1918** ազատագրեալ Հայաստանը, Ռուսաստանի գծած Հայաստանը եւ Կարսի անկումէն առաջ ու վերջ անոր արդի սահմանը:

Տրուած է պատմ. կարեւոր անցքերու եւ դէպքերու կարեւոր թուականներ, ինչպէս Քրիստոսի **341** թուականէն մինչեւ **1931** Հայաստանի մէջ պատահած **70** թուով երկրաշարժները (**17**ը միայն Երզնկա), Պատմ. Հայաստանի հին գաւառներու անունները եւ անոնց համապատասխան նոր անունները եւ վերջապէս Արարատ լերան ու անոր վրայ կատարուած բազմաթիւ վերելքներու մասին աշխարհագր. եւ գիտական լայն տեղեկութիւններ:

Ամէն Հայու նշմարիտ եւ հայրենիքի կարօտը զգացնող ընկերը եւ արտին խօսող միակ գիրքը, որ կ'արժէ Ֆրանսա եւ գաղթավայրեր՝ **10** փր., Ամերիկա՝ **70** սէնթ եւ այլուր՝ **12** ֆրանս. ֆրանք: Կ'ընդունուին նաեւ մի միայն Ֆրանս., Պելժ., Իտալ., Եգիպտ. եւ Ամերիկեան դրոշմաթուղթ՝ իբրեւ դրամ համարժէքով:

Դիմել հեղինակին՝ **BABESSIAN** (առանց անուան սկզբնատառի՝ մի միայն մականունը գրել որոշ եւ անսխալ) **1bis, Rue Rouget-de-l'Isle, CHOISY - LE - -ROI (Seine) — France**. փոխանակութիւն չի կատարուիր եւ ապառիկ յանձնարարութեանց բնաւ պատասխան չտրուիր:

6 օրինակ գնողին **1** օրինակ նուէր կը տրուի: Սահմանափակ թիւով հրատարակուած ըլլալով այժմէն ապսպրել չսպառած:

Հայրենակիցներու ուշադրութեան

ԾԱԽՈՒ Է Պէլֆոռի շրջանին մէջ ագարակ մը՝ 30 հազար ֆրանքի. 70 հազար քառ. մէթր մշակելի հող, 20 հազար քառ. մէթր անտառ, ուր կան հսկայ ծառեր եւ զանազան պտղատու ծառեր, տուն, մարագ, ախոռ եւ զանազան կենդանիներու յատուկ տեղեր. Ձմեռուան փայտը եւ կենդանիներու ուտելիքը պատրաստ են. Ագարակի ամէն տեսակ գործիքները, Հայ եւ Ֆրանսացի դրացիներ, դպրոցը՝ 20 մեթր հեռու. Պէտք չկայ արեւէ ծախքի, միմիայն 30 հազար ֆրանքով, երկու ընտանիք կրնան լայնօրէն ապահովել իրենց ապրուստը. Մանրամասնութեանց համար դիմել՝ Monsieur M. C., à la Vieille Verrière, Par Maffans Haute Saône.

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ, ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276 78t

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian

Rédaction & Administration

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)

Téléphone : Glacière 15-70

ԵՐԹԵՒԵԿԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 Ֆր
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	-
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	-
Ուրիշ Երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	-

ՇԱԲԱԹ 29 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1932

29 Octobre 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2021 — Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ԳԻՆ 30 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՖՐԱՆՔԼԷՆ ՊՈՒՅԵՕՆԻ ՃԱՄԲՈՎ

Մէկը միւսէն ուշագրաւ քանի մը լուրեր պիտի կարդաք այսօր՝ քիչ անդին:

Առաջինը՝ ոչ-պաշտօնական տեղեկութիւն մը՝ Սուրիոյ հոգատարութեան դադարման մասին:

Երկրորդը՝ պաշտօնական հեռագիր մը՝ Ֆրանքօ-թուրք համաձայնութեան ստորագրման մասին:

Երրորդը՝ արաբական թերթի մը մտահոգութիւնը՝ նոյն այդ համաձայնութեան առթիւ, որ հողային կորուստներ կը պատճառէ Սուրիոյ:

×

Առաջինը, Սուրիոյ հոգատարութեան դադարումը, կրնայ հերքուիլ այս անգամ, բայց անպատեհ չէ: Մանաւանդ այն օրէն ի վեր որ վերցաւ անգլիական հոգատարութիւնը Իրաքի վրայ:

Քանի մը շաբաթ առաջ, երբ Իրաքը մտաւ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ, իբրեւ անկախ պետութիւն, Փարիզի թերթերը գրեցին թէ ուշ-կանուխ կարգը Սուրիոյ պիտի գայ: Մանաւանդ որ, այս երկիրը աւելի մօտ է արեւմուտքի, սահմանակից՝ Միջերկրականի հետեւաբար աւելի սերտօրէն կապուած եւրոպական հոսանքին: Ուրիշ խօսքով՝ աւելի յառաջացած, ուստի եւ ընդունակ՝ իր ճակատագիրը վարելու:

Անկախ՝ այս իրողութենէն, Սուրիոյ ազգայնական հոսանքը այնպիսի ուժգնութեան մը հասած է որ, հոգատար պետութիւնը չի կրնար երկար ատեն քաշքշել առժամեայ միջոցները:

Իսկ այս բոլորէն վեր, Գ. Էռիոյի կառավարութիւնը, որ աւելի շատ ձախերուն կռթնած է, կ'ուզէ կարելի եղածին չափ կարճ կապել արեւելեան տագնապները:

Արաբական թերթերը դեռ վերջերս կը գրէին թէ Գ. Էռիօ որոշած է նոյն իսկ փոխել Սուրիոյ մարզպանը, եւ անոր տեղ նշանակել «իր մարդը», արմատական-ընկերվարական Տալատիէն:

Բայց արդէն ունինք աւելի պերճախօս եւ շօշափելի փաստ մը՝ այս քաղաքականութեան մասին, — Ֆրանքօ-թուրք նոր համաձայնութիւնը: Մերձեցում մը, որ անհաւանական կը թուէր երէկ:

Արդարեւ, Գ. Էռիօ մասնաւոր փութկոտութիւն մը ցոյց տուաւ, օր առաջ իրականացնելու համար Ֆրանքօ-թուրք համաձայնութիւնը:

Ինչ որ ձգձգուած էր տարիներէ ի վեր, յաջողութեամբ «կռճեցին» քանի մը ամսուան մէջ: Եւ մեծագոյն զիջողութիւնները Ֆրանսան էր որ ըրաւ:

Տակաւին հրատարակուած չէ երկու պայմանագրութեանց բնագիրը, մանաւանդ յարակից «փրոթոքոլ»ը: Բայց, ինչ որ կը հաղորդէ հեռագիրը, լուսաբանութեան չի կարօտիր:

Ուրիշ ամէն բան մէկդի դնելով, առաջադրուած «բարեկամական գործակցութիւնը» թուրքօ-սուրիական սահմանագծին վրայ՝ կրնայ դուռ բանալ շատ մը անակնկալներու:

Լոնտոնի «Թայմզ»ը վերջերս խօսելով Ֆրանքօ-թուրք բանակցութեանց մասին, կը յիշէր թէ քէմալական պետութիւնը պայմաններ դրած է նաեւ սահմանագլուխին երկայնքը հաստատուած հայ փախստականներու մասին:

Իսկ արաբական թերթը կը վախնայ որ նոյն իսկ Իսքէնտէրունը Թուրքիոյ ձգուի...

Թողո՛ւնք ենթադրութիւնները եւ գոհանանք ուշադրութեամբ հետեւելով կացութեան: Նոր կացութեան մը զանազան երեւոյթներուն:

Այդ կացութիւնը այն է որ, Էռիոյի կառավարութիւնը կը քալէ Ֆրանքլէն Պույեօնի հետքերուն վրայ: Ճիշդ ու ճիշդ անոր ճամբով:

Այսինքն, մասնաւոր կարեւորութիւն կուտայ Թուրքիոյ բարեկամութեան, զանազան մտահոգութիւններ թօթուելու եւ ամբողջ ուշադրութեամբ Եւրոպայի մէջ կեդրոնանալու համար:

Դարձեալ Հոկտեմբեր ամսուն էր (1921) — չարաբաստիկ ամիս — որ կարճատես Պույեօնը ամէն բան սեւ տեսնելով, աչքերը կապած բանակցութիւն վարեց «աւազակապետ» Քէմալի հետ, եւ անոր յանձնեց արիւնաթաթախ Կիլիկիան: Ֆրանսական եւ հայկական արիւնով եփ առնուած ժառանգութիւնը:

Տասնըմէկ տարի յետոյ, եւ հակառակ այնքան դառն փորձառութեանց եւ յուսախաբութեանց, ահա Լիոնի քաղաքապետն է որ զիջումէ զիջում կ'երթայ: Անշուշտ խորապէս ազդուած՝ գերմանական խլրտումներէն:

Գիտենք. բանդէտներ դիտել պիտի տան անմիջապէս, — Մեզի՞ է մնացեր քննադատել Ֆրանսական կառավարութեան քաղաքականութիւնը:

«Հարկս հարկաւորաց եւ պատիւս արժանաւորաց»:

Մենք երբեք յաւակնութիւն չունինք մեր... խշտեակէն վեր բարձրանալու: Բայց, գիտենք որ Ֆրանսայի մէջ կան ուրիշ հոսանքներ ալ, որոնք վնասակար կը գտնեն այս քաղաքականութիւնը:

Անոնք աչքի առջեւ ունին տասը տարուան փորձը, — Ֆրանսայի վարկաբեկումը՝ Մօտաւոր Արեւելքի մէջ:

Ուրիշ խօսքով, ամէնէն աւելի Ֆրանսական շահերն են որ կը վնասուին կատարուած զիջումներով:

Եւ որովհետեւ ախորժակը ուտելով կը բացուի, ի՞նչ կասկած թէ Թուրքերը վերջ ի վերջոյ պիտի պահանջեն նաեւ Իսքէնտէրունն ու Անտիոքը, — «իրենց Ալզաս-Լորէնը»...

Մինչդեռ, ամուր քաղաքականութիւն մը կրնար բոլորովին տարբեր ձեւով տնօրինել այդ երկու գաւառներուն ճակատագիրը: Հաստատելով մասնաւոր վարչաձեւ մը, որ համապատասխանէր թ'ե՛ հոգատար պետութեան եւ՛ Սուրիոյ իրական շահերուն:

Եւ հայ գաղթականութիւնը կրնար դառնալ բարերար ազդակ մը՝ այս ճամբուն վրայ: Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Կ'ԵՐԹԱՑ ԿՈՐ...

«Արպագաժն, որ շատ հեռու չէ ... մեր տունէն, կը հաղորդէ թէ հանգանակութիւն բացուած է Զօպանեանի համար, որպէս զի ճանապարհածախս հայթայթուի եւ Էջմիածին դրկուի:

— Հո՞ն պիտի մնայ, հարցուցի ընկերոջս, ուլախանալով եւ ձեռքս թղթապանակիս տանելով:

— Ո՛չ, ըսաւ ընկերս, պիտի երթայ, կաթողիկոս մը պիտի ընտրէ եւ պիտի վերադառնայ:

Թղթապանակս տեղը ձգեցի՝ ենդանալով: Ու ըսի.

— Նախ, կը կարծէ՞ք թէ Զօպանեան չպիտի երթայ, եթէ նոյն իսկ չբաւէ հանգանակուած դրամը.

Կ'երթա՛յ, ցատկելով ալ կ'երթայ:

Յետոյ, կը կարծէ՞ք թէ Զօպանեան կաթողիկոսը չընտրեր ասկից, եթէ նոյն իսկ Էջմիածին չերթայ:

Կ'ընտրէ՛, եւ իր ընտրածը կ'ըլլայ:

Եւ երրորդ, կը կարծէ՞ք թէ Զօպանեան չի գրեր այն բոլոր «հոյակապ»ները, «վսեմ»ները, «հրաշալի»ները, «զմայլելի»ները Հայաստանի մէջ հիմնուած ու շինուած կոլխոզներուն, ելեկտրակայաններուն, թատրոններուն, գպրոցներուն եւ... «քանքճաչինկոպ»ներու մասին, եթէ նոյն իսկ չերթայ Հայաստան ու չտեսնէ:

Կը գրէ՛, բարեկամս, կը գրէ՛, եթէ արդէն իսկ չէ... գրած ու պատրաստած:

ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ

ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԵՆ ԻՐԱՐ ՍՊԱՆՆԵԼ

Անցեալ գիշեր, Սոֆիայի մէկ խանութին մէջ սպաննուեցաւ Տիմիթրի Սթայլով, մակեդոնական ընկերակցութեան մը գանձապահը: Մարդասպանը հանրակառքէն ցատկելով անհետացաւ:

∴ *Սոֆիայէն կը հեռագրեն Հոկտ. 27 թուականով.*— Փրոթոկերովի խմբակէն Մակեդոնացի մը, Փավել Ցանեւ, այս առտու Սոֆիայի քաղաքին մէջ սպաննուեցաւ Միխայլովի կուսակիցներէն բանտարկեալի մը, Գլոբանովի կողմէ: Այս վերջինը անցեալ Մայիսին սպաննած էր Փրոթոկերովի կուսակիցներէն Փոցքովը:

Դարձեալ, այս իրիկուն սպաննուեցաւ լուսանկարիչ Իլիա Ճալայով: Մարդասպանը, որ հաւանաբար Միխայլովի կուսակիցներէն է, յաջողեցաւ փախչիլ:

ՍՕՖԻԱՅԻ ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ՊԻՏԻ ԶՔԱՆԴՈՒԻ

Սոֆիայի «Ուտրօ» թերթը կը գրէ.

— Վարչապետ Մուշանով ընդունեց հայ համայնքին անդամները:

Վարչապետը յայտարարեց, որ հայ համայնքին պէտք է տալ կամ *համարժէք ուրիշ տեղ մը* և կամ դրամական վարձատրութիւն: Ամէն պարագայի մէջ, մասնաւոր յանձնաժողով մը պէտք է լուծէ խնդիրը: Մինչեւ յանձնաժողովին վճիռը, եկեղեցին պէտք չէ քանդուի:

Գ. Գ. ՆՈՐԱՏՈՒՆԿԵԱՆԻ ԳԻՐՔԵՐԸ

Պոլսոյ Տէֆթէրտարութեան որոշումով, նախկին արտաքին նախարար Գ. Գաբրիէլ Նորատունկեանի գիրքերը, որոնք իբր լքեալ գոյք գրաւուած էին, նոր բացուելիք քաղաքապետական գրադարանին յանձնուած են:

ՇԷՅԽ ԱՊՏԻՒՐՐԱՀՄԱՆ

Մարտինէն «Ազգամ»ի կը հաղորդեն թէ իր կողմնակիցներուն կողմէ սպաննուած է Շէյխ Ապտիւրրահման, որ մասնակցած էր 1925ին Փէրվարի գաւառին մէջ տեղի ունեցած ըմբոստութեանց: Շէյխը Պարսկական սահմանը փախած էր և Հօյպունի կը գործակցէր: Շէյխը այս անգամ փորձած էր թուրք սահմանէն անցնիլ, բայց սպաննուած է իր կողմնակիցներէն Սզերդցի Րազաոօղլու Նէճմիի կողմէ: Նէճմին առած է անոր վրայի թուղթերը եւ տարած յանձնած է Շատախի (Վան) գայմագամին: Թուղթերը կարեւոր յայտնութիւններ կը պարունակեն Հօյպունի քաղաքական գործունէութեան մասին:

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

ՍՈՒՐԻՈՅ ՀՈԳԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՎԵՐՋԱՆԱՅ

«Լ'Էքօ տը Փարի», որ քաջածանօթ է Արեւելքի գործերուն, կը գրէ երէկուան թիւով.—

Կը տեղեկանանք թէ շուտով դաշնագիր մը պիտի կնքուի ֆրանսական կառավարութեան եւ Դամասկոսի (Սուրիոյ) կառավարութեան միջեւ: Այս դաշնագրով վերջ պիտի գտնէ ֆրանսական հոգատարութիւնը՝ Սուրիոյ պետութեան վրայ եւ անոր տեղ պիտի հաստատուի դաշինք մը՝ յարեւման անոր որ ստորագրուեցաւ Անգլիոյ եւ Իրաքի միջեւ:

Ֆրանսական հոգատարութիւնը պիտի շարունակուի Լիբանանի հանրապետութեան վրայ: Գալով Ալէվիներու պետութեան, պիտի պահէ իր մասնաւոր Սահմանադրութիւնը, բայց կը թուի թէ բոլորովին ճշդուած չէ անոր ճակատագիրը

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ ՀԱՄԱՁԱՅՆԵՑԱՆ

Սուրիոյ սահմանագծի եւ ուրիշ խնդիրներու մասին

Պոլսէն Հավաս կը հեռագրեն Հոկտ. 27 թուականով.— Երկու պայմանագիրներ ստորագրուեցան այսօր, Էնգիւրիի մէջ, ֆրանսական դեսպան Կոմս Շանպրէօնի եւ Թուրքիոյ արտաքին գործոց նախարար Թէվֆիք Րիւշտի պէյի միջեւ: Այդ պայմանագրութիւններէն մէկը կը վերաբերի Սուրիոյ թրքական եւ Թուրքիոյ սուրիական կալուածներուն: Երկրորդը՝ Ալէքսանտրէթ - Թօփրաք Գալէ - Մէյտան Էքպէզ - Հալէպ - Զօրան Քէօյ - Նիսիպինի երկաթուղիին: Առաջին խնդրին համար Ֆրանսա եւ Թուրքիա համաձայնած են արդարամտութեամբ գործադրելու Լօզանի մէջ դրուած սկզբունքները: Ինչ կը վերաբերի երկրորդ հարցին, երկու պետութիւնները բարեկամական գործակցութիւն մը պիտի հաստատեն թուրքեւսուրիական սահմանագլուխին վրայ, համաձայն 1921 Հոկտեմբեր 20ի պայմանագրութեան 10րդ յօդուածին:

Մասնաւոր «փրոթոքոլ» մը կը ճշդէ այս գործակցութեան ձեւերը:

Այս կերպով եւ փոխադարձ գոհունակութեամբ կը կարգադրուին երկու խնդիրներ որոնք առկախ կը մնային երկար ատենէ ի վեր: Ստորագրուած համաձայնութիւնները կը փարատեն վէճերը, հաշուեյարդարի կ'ենթարկեն անցեալը եւ բարեբաստիկ հեռանկարներ կը բանան Ֆրանսայի, Թուրքիոյ եւ Սուրիոյ համար:

ՅԱՌԱՋ.— Կարդալ, քիչ անդին, արաբական թերթի մը լուրը եւ այսօրուան խմբագրականը:

Գործազուրկներու ցոյցը Լոնտոնի մէջ

ԱՐԻՒՆԱԼԻ ԽՌՈՎՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Աւելի քան քսան հազար գործազուրկ բանուորներ վիթխարի ցոյց մը կատարեցին Լոնտոնի մէջ, հինգշաբթի օր: Կազմակերպիչներն էին անոնք որ քալելով Լոնտոն հասեր էին Անգլիոյ բոլոր կողմերէն: Իրիկուան ժամը 5ին, անհամար բազմութիւն մը խռնուած էր Հայտ Փարքի մէջ, Մարպլ Արչի առջեւ: Կացութիւնը վտանգաւոր էր: Կառավարութիւնը մասնաւոր ոստիկաններ յատկացուցած էր բարեկարգութիւնը պահպանելու համար: Կարմիրներ ալ խառնուած էին ցուցարարներուն եւ հրահանգներ կուտային: Բայց ոստիկանութիւնը խստօրէն կը հսկէր: Ձիաւոր ոստիկաններ կը հետեւէին իւրաքանչիւր թափօրի, վայրկեանէ վայրկեան հրահանգներ առնելով մասնաւոր կայանէ մը: Դէպ ի Մարպլ Արչ տանող բոլոր ճամբաները փակուած էին: Երբ ցուցարարները Լոնտոնի չքաւոր թաղերէն անցան, տեղացի գործազուրկներ ալ միացան իրենց: Թափօրի մը մէջ աչքի կը զարնէին բազմաթիւ կիներ՝ ծծկեր երախաներով: Անցքի պահուն, ցուցարարները յեղափոխական երգեր կ'երգէին, ինչպէս եւ «Մարսէյյէզ»ը: Միթինկի պահուն, առնուազն քսան հազար հոգինոց մարդկային ծով մըն էր որ կը յորդէր, առանց հաշուելու հետաքրքիրներու բազմութիւնը: Հազարաւոր հետիոտն եւ ձիաւոր ոստիկաններ ամուր պատնէշ մը կը կազմէին այս յորձանքին բոլորտիքը:

Շրջուն խոհանոցներու մէջ պատրաստուած ապուրը բաժնելէ յետոյ, ցոյցին կազմակերպիչները սկսան ճառեր խօսիլ վեց ամպիոններէ.

Ժամը 6ին, երբ միթինկը վերջացաւ, ցուցարարներէն մէկը ածուխի (քօք) կտոր մը առնելով, նետեց հեծեալ ոստիկանի մը: Նշանը տրուած էր արդէն, եւ բազմաթիւ բանուորներ ինչ որ գտան ձեռքի տակ, նետեցին ոստիկաններուն վրայ. Արձակուած քարերէն ջարդ ու փշուր եղան նամակատուն մը, վաճառատուն մը եւ գինետուն մը ապակիները: Ոստիկանները կրակ բացին եւ խարազաններով քշեցին բազմութիւնը, որու ճնշումին տակ հինգ վաճառատուներու յառաջամասերը խորտակուեցան: Բազմութիւնը քանի կը մօտենար Հայտ Փարքի ցանկապատներուն այնքան կը սաստկանար անկարգութիւնը: Հեծեալ ոստիկանները հրաման առացան զէնք պարպելու, ինչ որ տեղի տուաւ ընդհանուր խուճապի մը: Շատեր գետին ինկան եւ կոխոտուեցան: Երկու ոստիկաններ վիրաւորուեցան: Ցուցարարներէն վիրաւորուեցան 65 հոգի: Ձերբակալուեցան 38 հոգի:

235 կարմիր գործակալներ ձերբակալուած

Լեհական ոստիկանութիւնը հինգշաբթի օր երեւան հանեց համայնավարական կազմակերպութիւն մը, որ կը փորձէր վարակել զինուորները: Այս առթիւ բռնուեցաւ մեծ քանակութեամբ ռուսական դրամ, թռուցիկներ եւ գաղտնի տպարան մը: Ձերբակալուեցան 200 քաղաքացիներ եւ 35 զինուորականներ:

Պաշտօնեաները կը շարունակեն բողոքել

Ութ հարիւր ոստիկաններ ժողով մը գումարեցին Մարսէյլի մէջ, բողոքելու համար թոշակներու կրճատման դէմ: Ժողովականները յետոյ գացին ոստիկանական տեսչութիւն, ներկայացնելով բողոքագիր մը որ կը պահանջէ Փարիզի ոստիկաններուն հաւասար թոշակ վճարել իրենց ալ:

Փարիզի մէջ ալ, երկաթուղիի տասը հազար պաշտօնեաներ ժողով գումարելով, որոշեցին ընդդիմանալ ո՛ր եւ է կրճատման: Իսկ Սէնի նահանգին ուսուցիչները իրենց բողոքի ժողովէն յետոյ 7—800 ուսուցիչներ եւ ուսուցչուհիներ դրկեցին վարչապետին, իրենց պահանջները ներկայացնելու համար:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐ
ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ

„ԵՍ ԼՐՏԵՍ ՄԸՆ ԷԻ„

Նոր հրապարակ ելած՝ Լոնտոնի մէջ:

Անգլիոյ նախկին նախարարներէն Չըրչիլ կը գրէ այս վէպին համար.

— Գիշերը մինչեւ ժամը 3 չեմ քնացար, կարդալով Մարթա Մքէննայի վէպը, *«ԵՍ ԼՐՏԵՍ ՄԸՆ ԷԻ»*:

ԱԼԷՔՍԱՆՏՐԷԹԻ ՍԱՆՃԱՔԸ

ԹՈՒՐՔԵՐՈՒ ՊԻՏԻ ՁԳՈՒԻ՞

Սուրիոյ «Էլ Նիտաա» թերթը կը գրէ այս խորագրին տակ (20 Հոկտ.).

— Մեր նախորդ թիւերուն մէջ գրած էինք թէ մարզպան Գ. Փոնսօ վերադարձին պիտի հանդիպի Թուրքիա եւ պիտի այցելէ Պոլիս ու Էնկիւրի՝ տեսակցութիւններ ունենալու համար թուրք պետական անձնաւորութեանց հետ: Նմանապէս ցոյց տուած էինք տեսակցութեան նիւթերը:

Հիմա նոր տեղեկութիւններ կը սորվինք Գ. Փոնսոյի Թուրքիա այցելութեան պատճառներու մասին:

Վերջերս Թուրքիա սրտցաւ լաւ յարաբերութիւններ մշակել Ֆրանսայի հետ: Յարաբերութիւնները խզման վտանգին տակ կը գտնուէին սահմանային գեղերու եւ երկաթուղագծի խնդիրներու պատճառաւ: Երկար բանակցութիւններ տեղի ունեցան Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ ներկայացուցիչներուն միջեւ Ժընեւ, Փարիզ եւ Էնկիւրի:

Այժմ թուրք թերթերը կը հաղորդեն թէ՝ բանակցութիւնները վերջացած են գրեթէ եւ լուծուած երկաթուղագծի խնդիրը, որու համաձայն Ֆրանսան Թուրքիոյ կը ձգէ թուրք հողէն անցնող ամբողջ գիծը: Երկրորդ խնդիրը՝ սուրիական սահմանի փոփոխութիւնը, հաւանական է որ կարգադրուած ըլլայ ցարդ:

Մեր ընթերցողները կը յիշեն անշուշտ որ քանի մը ամիս առաջ, Թուրքերու կողմէ մեծ աղմուկ մը բարձրացուեցաւ Ալէքսանտրէթը Թուրքիոյ կցելու եւ ազատ նաւահանգիստի վերածելու համար: Նոյն իսկ ազգային Մեծ Ժողովին մէջ կարգ մը երեսփոխաններ բաւական շատեր խօսեցան, քննադատելով կառավարութիւնը որ ցարդ չէ գրաւած այդ հողամասերը: Նմանապէս Թուրքերը կը պահանջէին Ազէզի սահմանին ընդարձակումը: Նոյն իսկ մինչեւ Հալէպ երկարել կ'ուզէին իրենց սահմանը:

Գիտնալէ վերջ այս բոլորը, մենք պէտք է վախնանք նորկայ թուրքեւ-ֆրանսական համաձայնութենէն եւ պէտք է մտածենք թէ ի՞նչ պիտի ըլլայ մեր սահմանը: Կ'ըսուի թէ Թուրքիան այս անգամ ալ նոր հողեր պիտի խլէ Սուրիայէն:

ԱՍՊԱՐԷԶԸ ԿԸ ՓԱԿՈՒԻ ՕՏԱՐՆԵՐՈՒՆ ԱՌՋԵՒ

Անկէ առաջ, տարիէ մը գործադրուելու պայմանով, օրէնք մը պատրաստուած էր որ կը ճշդէր թէ ի՛նչպիսի արհեստներ արգիլուած են օտարահպատակներու, մի միայն թրքահպատակներու վերապահուած ըլլալով:

Երեք ամիս մնացած ըլլալով յիշեալ օրէնքի գործադրութեան, Ոգելից Ըմպելիներու Վարչութիւնը այժմէն իսկ հրահանգած է շահակիցներուն, որ այլ եւս օտարահպատակներու գործատուններուն եւ *պառ*երուն հետ կնքուած պայմանագրութիւնները չնորոգուին:

Օրէնքին գործադրութեամբ, իրենց արհեստը գործելէ կը դադրին 700 հելլենահպատակ *կառապան*, գինեպան եւ ճաշարանատէր: Նոյնքան պարսկահպատակ սրճեփ, ծխավաճառ, մօտ 500 *փիազճի* ալպանահպատակներ, 5—600 պուլկարահպատակ կաթնավաճառ եւ սափրիչ: Վերջիններու մեծ մասը Թուրքեր են:

Կան նաեւ մաս մը Ֆրանսացիներ, Ռուսեր, Գերմաններ եւ Իտալացիներ: Ռուսերը մեծ մասով շարժավար են: Օրէնքին գործադրութեանը պիտի հետեւին քաղաքապետութեան տնտեսական տնօրէնութիւնը եւ առեւտրական տնօրէնութիւնը:

ԵՐԿՈՒ ՊԱՏՐԱՆՔՆԵՐ

Երկու պատրանքներ, նախապէս սաղմնային վիճակի մէջ, այժմ, հասունցած, գիտակից կը ստանան մեր խոսակցութեան մէջ: Կը դառնան տեսակէտ: Հող կը գտնեն: Ու դիրք կը բռնեն՝ երկու տարբեր համոզումներու դէմ:

Աւելի ճիշդ,— անոնք կը ստանան տեսակ մը հակում (օրիանթասիոն): Մեր վարքին քաղաքականութեան համար «նախընտրելի» ուղղութիւն մը:

Առաջինը՝ մեր դիրքն է Խորհրդային Հայաստանի հանդէպ:

Խորհրդային բառ, հակառակ անոր որ՝ մէկն եմ անոնցմէ, որոնք կը նախընտրեն առանց այդ որակումին յիշել կամ կոչել Հայաստանը: Այսինքն՝ ճգտիլ ներքին տարհամոզման մը, վանել, մոռնալ, անոր բոլոր բացասական ու հակազգային գոյները, զայն նկատել, պահ մը, թէ այնպէս ինչպէս որ է, այլ՝ այնպէս ինչպէս որ կ'ուզենք որ ըլլայ ան...: Այս ալ պատրանք մըն է: Անշուշտ: Բայց մենք այդ պատրանքը չենք դարձներ քաղաքականութեան մը մեկնակէտը:

Երեւանը կը պնդէ այդ բառին վրայ: Բառի՞ն: Ո՛չ: Զայն բնորոշող կարգին կամ իրաւակարգին վրայ, փոյթ չէ թէ այս վերջին բառը —իրաւակարգ— տառացիօրէն խորհրդային կարգերուն համար ըլլան անյարմար, քանի որ անոնք իրաւական ոչ մէկ հիմք ունին:

Ու իր այդ պնդումը այնքան շեշտուած է, որ, երբ՝ անգամ մը՝ ռամկավար թերթ մը... զլացած էր խորհրդային բառը Հայաստանին, Երեւանէն սաստ ու կշտամբանք ճամբեցին:

Մեզմէ ոմանց մտքին մէջ տեղ գտնող պատրանքը ահա այս բառի—խորհրդային— հանդէպ մեր դիրքի մասին է: Այսինքն՝ անով բնորոշուած իշխանութեան: Եւ ոչ թէ Հայաստանին:

Վասնզի, առանց այս ճշդումին, իրենք եւս մեզմէ պիտի ըլլային «Հայաստանատեացներու» այն խմբակին, որ մեր ընդդիմութիւնը կը ճգնի մեկնել, չարափոխել, Հայաստանի հակառակութեամբ:

Ու կը պղտորէ «հանրային կարծիքը»: Տիղմն ու կանանչաւուն ջուրը կը շարժէ, որպէս զի կրկնօրէ չդառնայ: Ու «դաւադրողի» եւ «դաւաճանի» աւարը դեռ կը շարունակէ:

Ուրեմն, անոնք որ, նախապէս կամ այժմ, բանաձեւելու կը ճգնին Խ. Հայաստանի մասին մեր վարքի քաղաքականութիւնը, կը մտան, ու պէ՛տք է մտան, անշուշտ անոնցմէ, որոնց մօտ կը վառեն ուրիշ վերտառութեան մը առջեւ, — «չըսել ա՛ն ինչ որ կ'ըսէ Դաշնակցութիւնը, եւ ըսել ան ինչ որ չըսեր ան»:

Դասաւորումի յառաջ այս երկրորդ ճշդումէն յետոյ, մտանանշենք ուրիշ պարագայ մը:

Խորհրդային Հայաստանի մասին վերապահուած փոփոխման մը ջատագովութիւն մը, դեռ այս երկրուն ու օրօրուն տեսակէտը խարխուլ նետած չէ գաղափարական փոփոխութեան ըմբռնումի մը վրայ: Անոնց համար՝ պարագաներու պատրանքն է: Ուրիշներու համար՝ տարբեր պահանջներու նախընտրումէն յառաջ եկող սահմռկականութեան: Իսկ կան որ բարիք չեն տեսներ արտասահմանեան ընդդիմադրութենէ մը:

Ու անոնք որ այս ձեւի դատաւորման մը մէջ կը նախընտրեն կանգնիլ, որոշ հոսանքի մը ներդիրը չեն:

Նախ որ՝ բոլորը, ըմբռնումով ու ոգիով, ազգայնական են: Այսինքն դէմ խորհրդային կարգերուն: Երկրորդ՝ լեցուած են դառնութեամբ մը, որ մեր ժողովուրդի ներկայ, դալէ եւ անցեալ վիճակէն կը բխի:

Ու, ապահովաբար, ժամանակի ընթացքին իրենց մէջ, այդ գաղափարական ըմբռնումն ու հոգեկան դառնութիւնը մղած են լուռ բայց յարատեւ պայքարի մը մէջ:

Եւ որովհետեւ ժամանակն ու իր պարագաները անխնայ են եղած մեզի հանդէպ, զգացումները յաղթանակած է:

Սխալնե՞րս, արդեօք, առ հասարակ բոլորին վերագրելով նման հակադրութիւն մը: Լա՛ւ: Անջատենք օթեակ մըն ալ անոնց համար, որոնց մէջ մտածումը դեռ տիրական կը մնայ ու լոկ աւանդ դատողութիւն է որ տուն կուտայ իրենց նախընտրելի «աւելի բարեացակամ» վերաբերումի մը:

Եւ որովհետեւ տրուած հարցը քաղաքական բնոյթ ունի, եւ հետեւաբար կը կարօտի, հրապարակ գալու համար, բացատրական դատողութեան համապատասխան, հրամցնենք պահ մը, կարծիք փոխանակելէ առաջիններուն հետ, քանի որ մեր մտածումի կշիռն դէմ դրուած ունի՞ն դնելիք:

Ի՞նչ կարող են ըսել, սակայն, վերջինները:

Անոնք, որոնց կը հանդիպինք ամէն դասակարգի մէջ: Ո՞ր ամէնի հետ են՝ հոգիով, բայց դժգոհ Խորհրդային Հայաստանի հանդէպ մեր դիրքէն:

Ու կ'ուզեն... ո՛չ, կը խորհին թէ՝ պէտք է վերջ տալ պայքարին կամ ընդդիմութեան:

Այսինքն, — «չըրել, եղբայր, դէմ չըրել օրուան իշխանութեան»:

Եթէ թոյլ կը տրուի ինձ, աւելի ամփոփենք այս տեսակէտը.— «Բերենք, ամէն բան գիտենք. չարը, դժբախտութիւնը, թրքական վտանգը, ազգային ոգին խաթարումը, հայ գիւղացիին չարչարանքը, աքսորները, սպանութիւնները, թշուառութիւնը, բայց, ձգենք այժմ այդ բոլորը չըրենք»:

Ինչո՞ւ «Ինչու»ն չկայ: Կամ անանց համար կա՛յ եւ այդ «ենջո՛ւն», — որպէս զի չզրգռենք վարիչները: Իսկ կան ուրիշներ, որ վերեւի բանաձեւին վրայ կ'աւելցնեն, «..Որովհետեւ մենք աւելի կարեւոր պայքար մը ունինք»:

Եւ այս տեսակէտը առաջ քշողներուն թէ՛ առաջինները եւ թէ վերջինները որոշ ակնկալութիւն մը ունին, — «քանի որ մեր ընդդիմութիւնը կը գրգռէ, մեր բարեացակամութիւնը բարեացակամ պիտի դարձնէ Երեւանը»:

Ե՞ւ...

Եւ՝ «պիտի օժանդակենք երկրի վերաշինութեան: Պիտի յենւինք աշխատանքի: Պիտի նպաստենք անոր տնտեսական ու ֆիզիքական վերականգնումին»:

Աղուո՛ր, շատ աղւոր հեռանկար: Բայց, պատրանաւոր:

Վասն զի, անոնք որ կը խորհին թէ Երեւանի դիրքը պայմանաւորուած է մեր բռնելիք դիրքով, չարաչար կը սխալին: Վկայ՝ Ռամկավար-Ազատական կուսակցութեան բարեկամութիւնն ու քաղած պտուղը:

Մնաց որ, Երեւանը մեր ըրածը կամ ընելիքը չէ որ կը հալածէ, այլ մեր մտածածը ու մեր ոգին:

Այնպէս որ, եթէ հարկ է բան մը փոխել, հարկ է փոխել մեր մտածումը ու մեր ոգին: Իսկ ատիկա քաղաքականութիւն չէ, այլեւս, այլ՝ համոզում: Գաղափար: Այսինքն՝ լքումը, նախ, այն դատին, որուն համար տենք ուրիշ պայքար մը ունինք: Լքումը՝ մեր լեզուին, մեր ազգային նախասիրութիւններուն ու պահանջներուն:

Ընդունա՞կ են այդ բոլորին,— ո՛չ:

Երեւանը կը պահանջէ այդ հրաժարականութիւնը: Ան չի նայիր թէ դուն ի՛նչ կ'ըսես. այլ կը նայի թէ ի՛նչ կ'ուզես ներքնապէս:

Ու այսքան ատեն, որ քու այդ «աւելորդ» համոզումը ունիս, ան դէմ է քեզի, դուն ընդդիմադիր ըլլաս, բարեացակամ, կամ, նոյնիսկ՝ բարեկամ:

Երկրորդ, ինչ որ անձերէ կը պահանջուի, նոյնը կը պահանջէ կուսակցութենէ մը: Կուսակցութենէ մը, մանաւանդ, որ իր որոշ ծրագիրը ունի ու իր դաւանանքը:

Այդ ծրագիրը կուսակցութեան կողմէ իրագործուած է, բայց, իրը չէ, ոչ ալ իրեն համար: Այլ՝ ժողովուրդին: Այսինքն՝ անոր ի խնդիր:

Ու բոլոր այն քննադատութիւնները որ կ'ըլլան, կը ծառայեն այս վերջինին:

Եթէ երկրէն ներս ըլլային այս քննադատութիւնները, կարելի էր վերագրել իշխանութեան ձգտումի մը: Երկրէն դուրս՝ քննադատելով հանդերձ Դաշնակցութիւնը փաստած թէ՝ իր համոզումով այսօրուան իշխանութիւնը հարկադրանք մըն է:

Մնաց որ՝ քաղաքական կուսակցութեան մը, գաղափարական հոսանքի մը, մտածող անհատի մը համար՝ քաղաքական մահ եւ գաղափարական ինքնասպանութիւն է՝ մտածածը չըսել:

Ի՞նչ կ'ուզեն, վերջապէս, Հայաստանի ընդդիմադիր կուսակցութենէ մը,— այդ ինքնասպանութի՞ւնը:

Մէջտեղ դրուած բանաձեւը պատրանք է եւ ուրիշ պատճառաւ մը: Ու ճիշդ այն փաստարկութեան համար որով կ'ուզուի նոյնութեանքները ուղղել «միւս ճակատին»: Ինչո՞ւ կ'անտեսենք որ Երեւանը եւ Մոսկուան նոյնքան կը գրգռուին ու դէմ են այդ ճակատին իբրայ տարալիք կամ տարուող պայքարի մը: Եւ դէմ են ոչ միայն անոր համար որ բարեկամ են ու գործակից, այլ որովհետեւ այդ ճակատին վրայ տարալիք պայքարին կապուած հեռանկարը եթէ հայկական դատն է,— ու ա՛յդ է,— ապա ուրեմն այդ դատը, ուր ալ լուծել փորձէ ինքզինքը, անոնք ուղղուած կը նկատեն իրենց դէմ:

Ու այստեղ է որ մենք աւելի քան իրաւունք ըլլալու կոչուած ենք: Քրտական շարժման հետ ներքին, ընդդիմադիր առնչութիւն չունենք Երեւանի, բայց, Մոսկուան, Երեւանի վրայով, թէ երկարեց պարզ ինքնապաշտպանութեան մը նուիրուած ժողովուրդի մը դէմ...:

Ու հոգ չէր ունենալ, եթէ, Թուրքիոյ պետական հաշիւը, մեր դիրքին մէջ անպայման դեր կ'ունենան ի՛ս պետական ե՛ւ գաղափարական-համայնավարական տեսակէտները:

Փակել աչքերը այս ակներեւ իրողութեան առջեւ եւս, կը նշանակէ անձնատուր ըլլալ զգացողութեան մը ներքին յաղթանակին, որմէ զգուշ նկատեցինք. սակայն, Խորհրդ. Հայաստանի հանդէպ մեր «բարեացակամ» ըլլալու տրամադիր եղողներէն շատ մը:

Այս տեսակէտներուն առջեւ, լաւագոյնը վանելն է բոլոր ձեւի պատրանքները:

Եթէ հարկ է մտածել, հարկ է նա՛ խօսիլ Խորհրդային Հայաստանի հանդէպ, ո՛րդ ալ գործել է, իր կարգին, կամ՝ ներկայ պայմաններուն համաձայն: Եւ ամէն մէկ անկեղծ խօսք,— որ դառն է, գուցէ բայց փաստարկուած — անպայման նպաստաւոր է այս ժողովուրդին:

Իսկ ատիկա չի մնար ոչ միւս ճակատը, ոչ ալ այդ ճակատին վրայ կռուած, չափուած, տասը մտածուած ու մէկ նետուած քայլ մը:

Պատրանքներէն միւսը: Ինչ կը բանաձեւէ ան:

Վ. ԻՇԽԱՆԵԱՆ

ԿԸ ԽՆԴՐՈՒԻ յօդուածագիրներէ եւ թղթակիցներէ իրենց գրութիւնները գրել թուղթին մէկ երեսին վրայ եւ ԳՐԵԼ ԿԱՐԵԼԻ ԵՂԱԾԻՆ ՉԱՓ ՄԱՔՈՒՐ, քանի որ մեծ մասամբ տողաշարով կը շարուի ՅԱՌԱՋը:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՖՈՒԹՊՈԼԻ

ԱԽՈՅԵԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

— :—: —

Կիրակի օր, Ֆրանսայի «փրոֆէսիոնէլ» ֆութպոլի խումբերը իրենց ախոյեանութեան մրցումներուն վեցերորդը խաղացին. հետեւաբար կարելի է այդ նոր դասակարգին պատկանող քսան խումբերուն արժէքին եւ արհեստաւոր խաղացողներուն պաշտօնապէս ճանաչման հետեւանքներուն մասին կարծիք յայտնել:

Նախ խումբերուն մասին: Ամէնէն մեծ տպաւորութիւնը Մարսիլիոյ խումբն է որ ըրած է ցարդ, քանի որ վեց մրցումներու մէջ չէ պարտուած ոչ մէկ անգամ — տարած ըլլալով հինգ յաղթանակ եւ հաւասար մնացած ըլլալով մէկ անգամ: Յետոյ կուգայ Լիլ՝ որ Կիրակի օր Սէթի խումբը պարտութեան մատնելով տարաւ իր հինգերորդ յաղթանակը — մէկ մրցումի մէջ ալ պարտուած ըլլալով:

Այս երկու խումբերը գլուխն են տասը խումբերէ բաղկացեալ առաջին խմբակին. նոյն թիւը ունեցող երկրորդ խմբակին մէջ Անթիպ եւ Քան, երկու դրացիները, կը պահեն առաջնութիւնը — չորս յաղթանակ, մէկ հաւասար, մէկ պարտութիւն Անթիպի համար, երեք յաղթանակ, երեք հաւասար Քանի համար:

Փարիզեան չորս խումբերը որ խոյացան այդ շարժման — Ռէսինկ Ֆրանսէ, Ռաւինկ, Ռէտ-Սթար եւ Ք. Ա. տը Փարի, շատ փայլուն դրութիւն մը չունին ուրեմն քսան խումբերուն դասաւորման մէջ: Հարաւային Ֆրանսայի խումբերն են որ երկար ատենէ ի վեր հաստատուած իրենց գերակշռութիւնը կը վերանորոգեն:

Անցեալ տասը տարիներուն մէջ «Ֆրանսայի Բաժակը» որ երկրին բոլոր խումբերը իրարու դէմ հանող միակ մրցանակն էր, վեց էն աւելի անգամներ գացած է Միջերկրականի ափերը, շնորհիւ Մարսիլիոյ, Քանի եւ Սէթի. մայրաքաղաքն էր որ միայն կրցած էր դէմ դնել արեւէն եւ ծովէն շռայլօրէն օգտուիլ այդ խումբերուն:

«Փրոֆէսիոնէլ» խումբերուն առնչումով այնպէս կարծուեցաւ թէ գերակշռութիւնը պիտի երթար այն խումբին՝ որ ամէնէն հարուստը կամ լաւագոյն դասը քնող էր եղած: Արդարեւ, այդ շարժումին մասնակցելու ընդունուող քսան խումբերուն վարիչները, Անգլիական, Հունգարական, Աւստրիական եւ Չեխոսլովաքական ծանօթ խաղացողներ բերել տալէն բարձր ամսավճարներով, վարձեցին մեծ մասով Բրիտանացի ֆութպոլի մարզիչներ, զօրաւոր խումբեր ունենալու համար. արդարեւ այս շարժումին յաջողութիւնը կախեալ է ժողովուրդէն որ հասոյթին աղբիւրն է, այստեղ թէ հասարակութիւնը կ'երթայ աւելի այն խումբին մրցման, որ ամէնէն աւելի յաղթանակ կը տանի. Յաղթանակ տանելու համար պէտք են լաւ խաղացողներ, մանաւանդ վարիչները, եւ վարձեցին ու բերեցին. եւ սակայն կարճ փորձառութիւն մը ցոյց տուաւ թէ «Թէքնիք»ի տէր խաղացողները որոնք իրենց երկրին մէջ շատ [illegible] ֆութպոլիստներ էին, հոս չեն [illegible] իրենց արժէքը ամբողջութեամբ ցոյց տալ, տեւանուած ըլլալով որ [illegible] առաւելագոյն չորս օտարներ [illegible] ֆրանսական խումբ մը գործածելու իրաւունքը ունի պաշտօնական [illegible] ցումներու մէջ — չեն կրնար [illegible] խաղակերպը պարտադրել [illegible] Ֆրանսայի խաղացողներուն [illegible] այլ իրենք է որ սորվելու են [illegible] տեւիլ բնազդով արագ եւ ճկուն [illegible] գին, որ Ֆրանսացիներուն է [illegible] ցուցէք անգամ մը Ռաւինկ Գլիւպ[illegible] վարիչներուն, որոնք անզգին [illegible] դութիւն ըրած են եւ դեռ [illegible] որ միայն իրենց խումբը [illegible] յաղթանակ մը տարաւ.

Ասկէ սակայն եզրակ[illegible] բին պատկանող տպաւորութիւն [illegible] է. Իւրաքանչիւր խումբ դեռ 12 [illegible] ցում ունի խաղալիք, հետեւաբար ոչ Մարսէյլ, ոչ Լիլ — [illegible] Ֆրանսայի ախոյեան [illegible] կակիրը — ոչ Քան եւ ոչ ալ Անթիպ կրնան երաշխաւորել թէ մրցումներուն վերջաւորութեան գագաթը պիտի գտնուին:

Դարով «փրոֆէսիոնէլ» խաղացողներուն պաշտօնական ճանաչումին հետեւանքներուն, դեռ կարելի չէ որոշ գաղափար մը յայտնել. [illegible] միայն յայտնի է թէ հասոյթները հեռու են շարժման նախաձեռնողներուն ենթադրութենէն եւ [illegible] կին վերջաւորութեան պիտի [illegible] նուին խումբեր՝ որոնք գուցէ [illegible] տեղն նախորդ տարիները՝ [illegible] թէեւ կը վճարէին իրենց խաղացողներուն — գաղտնաբար — սակայն գոնէ զերծ էին իբր մարզիկ[illegible] կան միութիւն, ամէն տեսակ [illegible] քերէ, մինչ այժմ, իբր առեւտրական ձեռնարկ ստիպուած են վճարել [illegible] լոր տուրքերը: Հոս իբր ծանօթ[illegible] թիւն ըսենք թէ՝ այս շարժումին յառաջ քսան միութիւններ [illegible] նէն— տասնըհինգ վճարեալ խաղացողներուն քով ունին հարիւր [illegible] ամաթէօր խաղացողներ եւ [illegible] թը, կամ աւելի ճիշդը նիւթակ[illegible] շահը որ պիտի գոյանայ առաջին խումբին մրցումներէն, պարտաւորիչ կերպով սահմանուած է [illegible] թեան պէտքերուն յատկացնելու:

«Արսէնալ» Անգլիոյ ֆութպոլի լիկին առաջնակարգ խումբերէն մէկն է. երեք տարիէ ի վեր Փարիզ կուգայ մրցելու «Ռաւինկ Գլիւպ»ի դէմ, ի նպաստ բարեգործական հաստատութիւններու. Անգլիական, կամ աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել բրիտանական ֆութպոլի համբաւը այնքան մեծ է, որ [illegible] գիրքի մէջ տեսակ մը հիացում[illegible] կը խօսին Անգլիոյ «փրոֆէսիոնէլ» խաղացողներուն մասին, չէ [illegible]

ՊՏՈՅՏ ՄԸ ԴԵՊԻ ՀԻՒՍԻՍ

ԵՐԿՈՒ ՕՐ ԼԵՆԻՆԿՐԱՏԻ ՄԷՋ

Գ.

Երկրորդ օրուան յայտագիրը կը նախատեսէր Մէչնիքով հիւանդանոցին, ինչպէս նաեւ Փէթէրհոֆի այցելութիւնը. ճամբու ընթացքին պիտի կրնայինք այցելել նաեւ Հակակրօնական Թանգարանը՝ հաստատուած Ս. Իսահակ մայր եկեղեցիին մէջ:

Նախորդ օրուան օթօքարները ուղղուեցան դէպ ի քաղաքին հիւսիսային կողմը, Վիպորկի շրջանը կամ թաղամասը ուր կը գտնուի Մէչնիքով հիւանդանոցը: Անցանք Յեղափոխութեան Զոհերու Հրապարակէն (նախապէս Champs de Mars), ուր ցարական շրջանին տեղի կ'ունենային զօրահանդէսները: Մէջտեղը կը բարձրանայ Փետրուարեան Յեղափոխութեան Զոհերուն յիշատակարանը: Քիչ հեռուն կը գտնուի 15 հեքթար տարածութեամբ սքանչելի Ամառնային Պարտէզը:

Ահաւասիկ Մոյքան, ջրանցք մը, զոր կ'եզերեն նախապէս ազնուականներու պատկանող հոյակապ ապարանքներ: Առաջնորդը ցոյց կուտայ այն ապարանքը ուր իշխան Եուսուփով 1916 դեկտեմբերին սպաննեց Ռասփութինը, եւ որ այժմ Ուսուցումի Աշխատաւորներու Տունն է: Շրջիկ մը հարցուց թէ ինչո՞ւ արձան մը չեն կանգնած Եուսուփովին որ Ռուսիան ազատեց այդ սրիկայ չարագործէն: «Մենք կ'ընդունինք պատմութեան նիւթապաշտական բացատրութիւնը. մեզի կարօտ անհատներու դերը երկրորդական նշանակութիւն ունի», եղաւ պատասխանը: «Կ'երեւի ատոր համար է որ ամէն տեղ Լենինի արձանը կամ պատկերը կը տեսնուի», դիտել տուաւ քմծիծաղով ուրիշ շրջիկ մը:

Մոսկուայի կայարանին առջեւ առաջնորդը ցոյց կուտայ Աղեքսանդր Գ.ի արձանը, ըսելով որ սովետները կանգնած են զայն: Կը զարմանանք, բայց մեր զարմանքը կը փարատի, երբ կը թարգմանէ արձանագրութիւնը. «Խրտուիլակը — զաւակս եւ հայրս սպաննուեցան, իսկ ես այսպէս կը խայտառակուիմ. այստեղ կանգնած եմ իբրեւ խրտուիլակ երկրիս համար, որ ընդմիշտ մէկդի նետեց բռնակալութեան լուծը: Համայն Ռուսիոյ վերջին ինքնակալ՝ Աղեքսանդր Գ.»:

Ամէն տեղ եւ ամէն առթիւ նոյն ճիգը՝ բարոյապէս կամ ֆիզիքապէս քանդելու եւ մեղնելու համար նախորդ կարգերը եւ անոնց վարիչները:

Ֆինլանտիոյ կայարանը բաւական անցնելէ յետոյ կանգ կ'առնենք Մէչնիքով հիւանդանոցին առջեւ: Հիւանդանոցը կը բաղկանայ բազմաթիւ շէնքերէ, կամ տաղաւարներէ, որոնց շինութիւնը սկսած է 1904ին, Պետրոս Մեծի անունով, եւ քանիցս ընդհատուած. 1914ին շինութիւններու արդիւնաբերած տաղաւարները հազիւ 1000 անկողին կը պարունակէին: Խորհրդային կառավարութիւնը, նոր տաղաւարներու շինութեամբ, 2000ի բարձրացուց անկողիններուն թիւը: Տակաւին կը պակսին մանկաբուժութեան, հոգեխառնաբանութեան եւ մորթային հիւանդութեանց բաժինները, ամբողջացնելու համար հիւանդանոցը, որուն այցելութիւնը շատ լաւ տպաւորութիւն թողուց մեր վրայ:

Անշուշտ շքեղութեան տեսակէտով, կարելի չէ բաղդատել զայն սկանտինաւեան մայրաքաղաքներու (Օսլօ, Սթոքհոլմ, Քոփէնհակ) հիւանդանոցներուն հետ, որոնց նմանը Փարիզի մէջ իսկ չկայ. Բայց տաղաւարները օժտուած են բժշկական եւ վիրաբուժական կատարելագործուած կազմածներով, մասնաւորապէս Ուռային (խլիրդային) Հաստատութիւնը (Institut Oncologique) զոր մանրամասնօրէն այցելեցինք: Նաեւ վիրաբուժական յարկաբաժինը, որուն բազմաթիւ եւ ընդարձակ գործողութեան սրահներուն մէջ քանի մը վիրաբոյժներ միաժամանակ գործողութիւն կը կատարէին տարբեր սեղաններու վրայ:

Շահեկան նորութիւն մըն էր գործողութեան սրահներու գունաւորումը: Պատերը ներկուած են սեւ, մոխրագոյն, մութ, կապոյտ եւ կանանչ գոյներով, մինչ ամէն տեղ ճերմակ ներկուած են անոնք. նոյնիսկ սկանտինաւեան հիւանդանոցներուն մէջ, ուր երկար ժամանակէ ի վեր կ'օգտագործեն գոյներու բնախօսական ազդեցութիւնը, հիւանդներու սենեակները կը ներկեն այլազան եւ հաճելի գոյներով (դեղնորակ, կապտորակ, վարդագոյն, եւայլն):

Հիւանդներու յատկացուած սրահները կամ սենեակները, ինչպէս նաեւ անկողինները շատ մաքուր են եւ հիւանդներուն լաւագոյն բժշկական խնամքը կուտան 120ի մօտ բժիշկներ, յաճախ ծանօթ մասնագէտներ կամ վիրաբոյժներ, որոնցմէ յիշատակուեցան Օփէլի, Փեթրովի, Աստուածատուրովի անունները:

Ժամանակի սղութիւնը պատճառ եղաւ որ չկարենանք սովետական հիւանդանոցէն յետոյ տեսնել նաեւ գործարանի մը բժշկական հաստատութիւնները: Ինչ որ անհրաժեշտ էր ամբողջական գաղափար մը կազմելու համար սովետական բժշկա — առողջապահական կազմակերպութեան մասին:

Արդարեւ, կանխազգուշական եւ բժշկա — առողջապահական հիմնական աշխատանքը կը սկսի գործարանէն, ինչպէս նաեւ հաւաքական ուրիշ աշխատավայրերէ (կոլխոզ, վարչութիւն, եւայլն), որոնց շուրջ կեդրոնացած է եւ հետզհետէ կը կեդրոնանայ ընկերային ամբողջ կեանքը: Այդ հաւաքական աշխատավայրերուն մէջ է որ ժողովուրդը կ'անցընէ իր օրուան մեծագոյն մասը: Անոնց մէջ կամ անոնց շուրջն է որ գործաւորը հաւաքաբար կ'աշխատի, կը ճաշէ, կը զբօսնայ, կը մարզուի, կ'ուսանի, կը հանգչի: Դարձեալ այնտեղ է որ մանուկը կ'աճի կը մեծնայ եւ կը կրթուի, մինչեւ որոշ ժամանակ վայելելով աշխատաւոր մօր խնամքն ու հոգածութիւնը, իսկ անկէ յետոյ պետական հոգատարութիւնը: Արդէն շինուած կամ հետզհետէ շինուող գործարան խոհանոցները (fabrique-cuisine), ակումբները — որոնք ունին ճաշարան, սրճարան, ընթերցարան, գրադարան, մարզարան, զբօսարան, դասարան, — դպրոցները, մարզադաշտերը, հանգստավայրերը եւ, մանուկներու համար՝ մսուրները, մանկապարտէզները, կրթարանները, աշխատական դպրոցները, եւայլն, գործարանը կը վերածեն ընտանեկան ընդարձակ յարկի մը, ուր շատ լայն տեղ տրուած է բժիշկին եւ բժշկա — առողջապահական գործին:

Իւրաքանչիւր գործարան ունի կանխազգուշական եւ բժշկական հաստատութիւններու ցանց մը, բազմաթիւ բժիշկներով եւ հիւանդապահուհիներով, որոնք պարբերական քննութեան կ'ենթարկեն չափահասներու եւ մանուկներու առողջական վիճակը, կը հսկեն անոնց ֆիզիքական եւ մտային աշխատանքին, սնունդին, մարզումին վրայ, առողջապահական կրթութիւն կուտան, տկարներուն հանգիստը կ'ապահովեն մօտաւոր կամ հեռաւոր հանգստավայրերու, առողջարաններու եւ բուժարաններու մէջ, թեթեւ հիւանդները կամ արկածեալները կը խնամեն, միւսները կը ղրկեն նոյն շրջանի հիւանդանոցը կամ մասնաւոր կայաններ, ուր մասնագէտներ կ'ընեն ախտաճանաչում եւ կը տնօրինեն պատշաճ դարմանումը:

Հիւանդանոցէն եւ հաւաքական աշխատավայրերէն դուրս, կան ուրիշ բժշկական կազմակերպութիւններ, ինչպէս թաղային կամ շրջանային բժշկական կայաններ՝ թաղի մը կամ շրջանի մը հիւանդներուն անմիջական օգնութիւն տալու կամ քննելու եւ դարմանելու համար, մինչ ձրի, նաեւ հակայղիական կայաններ՝ ուր փափաքող կիներու խորհուրդներ կը տրուին յղութիւնը եւ ծնունդները սահմանափակելու համար. նաեւ վիժարաններ՝ ուր յղի կիները լաւ պայմաններու մէջ վիժումի կ'ենթարկուին, պայմանաւ որ յղութիւնը երեք ամիսը անցած չըլլայ եւ յղի կինը անտնտեսական կամ ընկերային լուրջ եւ ընդունելի պատճառներ ունենայ (աղքատութիւն, հիւանդութիւն, նիւթական անկարողութիւն, քանի մը զաւակ...):

Ռուս բժշկուհին, որ մեզի կ'ընկերանար, շարունակելով պատասխանել հարցումներուս, տեղեկութիւններ տուաւ նաեւ բժիշկներու կացութեան մասին: Անհատաբար գործող բժիշկներու թիւը շատ քիչ է, որովհետեւ չեն կրնար ապրիլ: Գրեթէ բոլորը պաշտօն ունին բժշկական հաստատութիւններու մէջ: Օրական հինգ կամ վեց ժամ կ'աշխատին, համաձայն իրենց մասնագիտութեան: Այդ աշխատանքին համար ամսական միջին [illegible] ով 300 ռուբլի կը ստանան: Շատեր երկրորդ պաշտօն մըն ալ կը ստանձնեն եւ կը կրկնապատկեն իրենց աշխատանքը: Ուրիշներ՝ իրենց պաշտօնական գործը վերջացնելէ յետոյ, [illegible] կ'ընդունին իրենց տունը: Արդարեւ [illegible] հետեւ ժողովուրդը ազատ է թաղային կամ գործարանի բժիշկին ձրի խնամքը լքելու եւ 5—10 ռուբլի այցելութեան վճարելով դիմելու իր [illegible] մասնագէտին: Ինչ որ շատ մը բժիշկներու եւ վիրաբոյժներու թոյլ կուտայ եռապատկել եւ քառապատկել իրենց պաշտօնական վճարումը:

— Եթէ կ'ուզէք Հակակրօնական Թանգարանը այցելել, անհրաժեշտ է անմիջապէս մեկնիլ, ժամանց [illegible] նորդը:

ՏՈՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

արդի ֆութպոլը ծագում առած է հոն, եւ Անգլիացիները կամ Սկովտիացիները յաղթած են, ամէն անգամ որ ուզած են, օտարներուն։ Անգլիոյ կամ Սկովտիոյ ազգային խումբերը պատահած է որ յաղթութիւններ Եւրոպայի մէջ, բայց մարզիկ ամէնքն վերջ կատարուած այդ մրցումներուն մէջ իբր ամէնօ անընդհատ ուժ վատնող ֆութպոլիստները չեն տար պէտք եղած եռանդը, անոնց համար Փարիզի, Պերլինի, կամ Մատրիտի մէջ մրցում մը շատ ժամանցի առիթ մը նկատուելու աւելի։

Մենք պիտի սկսէինք տարակուսիլ ի հարկէ ֆութպոլի վարպետներուն գերակշռութեան մասին, եթէ եւրոպական կամ հարաւ. ամերիկեան երկու համբաւաւոր ֆութպոլի ազգերուն — Ուրուկուայ եւ Արժանթին — խումբերէն մին երբեք Անգլիոյ մէջ իսկ վերանորոգէր այլուր յետոյ բերուած յաջողութիւն մը։ Անցեալ տարի Սպանիա փորձեց այդ բանը եւ 7 նշանակէտով վերադարձաւ. քանի մը շաբաթէն Աւստրիա պիտի փորձէ Լոնտոն մրցելու Անգլիոյ դէմ եւ հաւանաբար պարտուի։

Կարելի է հիանալ Ուրուկուայցոց խաղը դիտելով, սքանչանալ Աւստրիացւոց կամ Չեխերուն սքանչելի խաղակերպին, խանդավառուիլ Ֆրանսացւոց կամ Իտալացւոց արագ եւ ճկուն խաղին, բայց երբ Անգլիացիք կամ Սկովտիացիք ուզեն կամ զիջին իրենց բուն խաղը դուրս բերել՝ այն ատեն ֆութպոլի սիրահարներուն կը մնայ գլխարկը հանել եւ քաշուիլ։

Երկու տարի առաջ Արսէնալ այդ կարգի ցուցադրութիւն մը ըրաւ եւ իր համբաւաւոր աստղերը՝ Ալեքս Ճէյմս, Լամպէր, Գաւթին եւյլն. ցոյց տուին թէ ինչպէս կը խաղան ֆութպոլ. անցեալ տարի սակայն հազիւ 1ի դէմ 3 նշանակէտով յաղթեցին Ռասինկի, ինչ որ զանազան ենթադրութեանց տեղի տուաւ։ Եթէ այս տարի փափաքին իրենց անցեալ տարուան թողած գէշ տպաւորութիւնը ջնջել, տարակոյս չկայ թէ Արսէնալի ֆութպոլիստները կրնան փարիզեան ժողովուրդին տալ ֆութպոլի հսկայիչ ցուցադրութիւն մը։

Աւելցնենք թէ «Արսէնալ-Ռասինկ Գլիւպ» մրցումը տեղի պիտի ունենայ Երկուշաբթի, 31 Հոկտեմբերին, Փարք տ'Օթէօյի, «Փարք տէ Փրէնս» մարզարանին մէջ որ 60 հազար հոգի կրնայ առնել։

Ժ. Ե.

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ.

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Հ. Մ. Ը. Մ.ը պիտի ունենայ իր 2րդ ախոյեանական մրցումը 30 Հոկտեմբերին, S. S. Hallen-ին դէմ իր սեփական դաշտին վրայ, «Քափիւլ» ձգախաղի գործարանին առջեւ։

Հակառակ մեր կրած պարտութեան Սէն Փիէր տ'Ալվարէն, հակառակորդներուն առանց «լիսանսի» գործող խումբի մը պատրաստութեան եւ մեր անփորձութեան պատճառաւ, դարձեալ մեր խաղացողներուն բարոյականը բարձր է, եւ լիայոյս ենք որ պիտի կրնանք յաղթող ելլել «Վարօնի» իտալական խումբին դէմ։

Այս առթիւ կը յուսանք թէ Կրընոպլի Հայերը պիտի չթերանան ներկայ ըլլալ բազմութեամբ, իբրեւ լաւագոյն քաջալերանքը։ Յ. Ս.

ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ ԳԱՒԱՌՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ԽՈՒՌՆ ԲԱԶՄՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՄԵԾ ԽԱՆԴԱՎԱՌՈՒԹԻՒՆ

Վիէն

ՎԻԷՆ, 25 Հոկտ. (սեփ. թղթ.).— Երբեք չափազանցութիւն թող չըլլայ, երբ ըսենք թէ, Դաշնակցութեան Օրը տարուէ տարի, աւելի լաւ կազմակերպուած, եւ աւելի ստուար բազմութեամբ կը տօնուի, մեր շարք մը ազգային տօներուն հետ։

Այս Օրը ոչ միայն Դաշնակցականներու տօնն է, այլեւ ամբողջ Հայ ժողովուրդին։ Զէ՞ որ Դաշնակցութիւնը ծնած է ժողովուրդին ծոցէն եւ 42 երկար տարիներ շարունակ կռուած եւ պայքարած է, հայ ժողովուրդին եւ հայ հայրենիքին համար։

Եթէ Դաշնակցութիւնը իր կողքին չունենար հայ ժողովուրդը, կրնա՞ր իր այնքան հերոսական անցեալը կերտել, կրնա՞ր այսքան երկար տարիներ տեւել իբրեւ յեղափոխական կուսակցութիւն։ Ոչ եւ ոչ։

Հայ ժողովուրդը, ոչ միայն քաջալերական դիրքով կեցած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողքին, այլեւ յաճախ անոր հետ միասին կողք-կողքի կռուած է հայրենիքին համար։ Եւ այսօր ալ, տարին մէկ օր, Դաշնակցութեան հետ միասին, նոյնպէս կողք-կողքի, խանդավառութեամբ, կը տօնէ, իր հարազատ զաւկին, Հ. Յ. Դաշնակցութեան Օրը։

Դաշնակցութեան Օրը, այս տարի, կազմակերպած էր «Քրիստափոր» խումբը, եւ Վիէնի հասարակութեան ուղղած թռուցիկ կոչը, կը վերջացնէր հետեւեալ կերպով.—

«Հայրենակիցներ, Հ. Յ. Դ. 10րդ ընդհ. ժողովի որոշումով, այսօր 7 տարիներէ ի վեր — բաց ի Հայաստան աշխարհէն — աշխարհիս ամէն կողմը կը տօնուի «Հ. Յ. Դ. Օրը»։ Տարուան 365 օրերէն մէկ օրը նուիրուած է, մեր վերջին մօտ կէս դարու հերոսական պատմութեան, որուն գլխաւոր կերտիչն է եղած Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իր 42 տարուան անցեալով։ Հ. Յ. Դ. Օրուան տօնակատարութիւնը, հայ հերոսներու — ոչ թէ նահատակ — տօնի օրն է։ Ուրեմն, երթանք եւ տօնենք հայ հերոսներու օրը»։

Եւ, Հոկտեմբեր 23ին, կիրակի կէսօրէ վերջ, ժամը 2.30ին Վիէնի Սէրվիթ Կաթոլիկի մեծ եւ շքեղ սրահը ասեղ ձգելու տեղ չկար։ Վիէնի գաղութը իր բոլոր խաւերով, եկած էր տօնելու իր հերոսներու օրը։

Մինչ ժամանակին բեմը կը բացուի, որուն աջ ու ձախ կողմերը կը ծածանէին, հայկական եւ ֆրանսական եռագոյնները։ Բեմին ճակատը Հ. Յ. Դ. արիւնալանջ զինանշանը, քիչ մը վար, Քրիստափորի մեծադիր նկարը, իր առաքեալի լայն ճակատով, կը դիտէ բազմութիւնը... Քրիստափորին աջ ու ձախ «Դէպ ի Ազատութիւն» նկարները։

Ընկ. Սաքօ Յակոբեան, օրուան նախագահը, բեմ գալով հանդէսը բացուած կը յայտարարէ, եւ անմիջապէս, փոքրիկներու երգչախումբը կը թնդացնէ «Հիմի՞ էլ լռենք»ը։ Յետոյ, նախագահը պարզելով օրուան նշանակութիւնը, ներկայացուց Հ. Յ. Դ. ծնունդը, անոր անմահ հիմնադիրները եւ ներկաները հրաւիրեց, յոտնկայս, վայրկեան մը յարգել նահատակ հերոսներու յիշատակը, ինչ որ կատարուեցաւ խոր լռութեամբ։

Գեղարուեստական բաժինը լրանալէ վերջ, ծափերու մէջ, բեմ կը հրաւիրուի օրուան բանախօսը, ընկ. Կարօ Սասունին.

— «Հ. Յ. Դաշնակցութեան 42երորդ տարեդարձի հանդէսն է, որ կը կատարուի այսօր, եւ ես այդ կուսակցութեան մէկ զաւակն ըլլալով, կ'ուզեմ ձեզի խօսիլ, ոչ անոր անցեալի հերոսական գրուագներու մասին զորս դուք բոլորդ ալ շատ անգամ, լսած, կարդացած կամ ականատես եղած էք։ Ես պիտի խօսիմ Դաշնակցութեան այն ուժին, ճութեան մասին, որ անշօշափելի էր, զոր կ'ուզես բռնել, բայց չի բռնուիր»։

Ընկ. բանախօսը, այս բնաբանով յետադարձ ակնարկ մը նետեց, հայկական 3000ամեայ պատմութեան վրայ, յիշելով կարեւոր դէմքերն ու թուականները, սկսելով Վահագնէն, հայկական զանազան թագաւորներէն, Մամիկոնեաններէն, Դաւիթ Բէկէն, եւլն.։ «Հայ ժողովուրդը երբեք սրտէն չէր հանած եւ մոռցած «Սասնոյ Դաւիթ»ը որ կանթեղուած էր իր հոգին խորը, ան հաւատացած է թէ օր մը պիտի գայ կրկին Սասնոյ Դաւիթը, հեծած իր «Քուռկի Ջէլալի»ն եւ ձեռքը բռնած «սուր կէծակին» պիտի երեւայ Հայոց աշխարհին մէջ, հոգեփոխելով սարկացած հայ ժողովուրդը եւ մոխիրները մէկ կողմ տալով, պիտի բանայ անթեղուած կրակը։ Եւ այդ եղաւ, ինչպէս որ կը հաւատար հայ ժողովուրդը, դարէ դար իրարու փոխանցելով «սուր կէծակ»ին եւ «Քուռկի Ջէլալ»ին պատմութիւնը։

«1890ին էր, որ անգամ մը եւս երեւցաւ Սասնոյ Դաւիթը. Հայոց աշխարհին մէջ, հեծած իր «Քուռկի Ջէլալ»ին, ձեռքը բռնած «սուր կէծակ»ին։ Այս վերջինը Հ. Յ. Դաշնակցութիւնն եղաւ նոյն խմորին տակ։ Ահա այս ուժի մասին էր որ ըսի թէ, անշօշափելի է, որ հին-հին դարերէն կուգայ մեզի»։

Ընկ. Սասունին աւելի քան մէկ ժամ խօսելէ յետոյ, վերջացուց հետեւեալ դրուագը պատմելով.—

«Մշոյ դաշտին մէջ, շատ մը յեղափոխական ընտանիքներու նման, կար նաեւ Գողէնց ընտանիքը։ Այս տան այրին, Սանամ մայրիկը, որուն ձեռքը համբուրելու պատիւն ունեցած եմ, իր երկու կորիճները, Մոսօն ու Գոզէն, մատաղ տուած էր ազգին եւ յեղափոխութեան համար։ Անոնք սար բարձրացած եւ ալ իրենց օջախը չէին վերադարձած։ Մնացած էր, իր միակ փոքր որդին, Գալէն, հազիւ 18—20 տարեկան։ Գալէն մտած էր նոյնպէս Ֆէտայիներու շարքը, իր անձնուրաց եղբայրներուն ճամբէն քալելու համար։ Օր մը, խումբը ժողով կը գումարէ եւ կ'որոշէ որ Գալէն սար չի բարձրանայ, տան մը վերջին ճրագը մնացած ըլլալով։ Գալէն ստիպուած տուն կը դառնայ։ Սանամ մայրիկը իմանալուն պէս, կը դիմէ խումբին, չուզեր որ Գողէնց տան պատիւը արատաւորուի, եւ կ'աղաչէ որ Գալէն եւս առնեն «անձնուրացներուն» մէջ որ երթայ կռուի։ Քանի մը օր վերջ, Գալէն եւս կ'իյնայ ժայռի մը տակ անթաղ։ Բայց Սանամ մայրիկը չի հաւատար որ իր զաւակները մեռած են եւ կը հաւատար թէ անոնք օր մը պիտի գան, Ծովասարի զառիթափէն, երեքը միասին, թիկունք թիկունքի տուած եւ զինուած»։

Ընկ. Սասունին վերջացնելով խօսքը, կոչ ուղղեց հայ երիտասարդներուն որ ունենան Սանամ մայրիկին տղոց պէս կամք, եւ հայ տիկիններն ալ Սանամ մայրիկի նման հաւատք։ «Որովհետեւ հաւատքն է որ կամքը կը ծնի, եւ կամքն է որ կը յաղթանակէ օր մը»։

Շատ ճոխ էր պատրաստուած գեղարուեստական բաժինը։ Մեներգեց՝ փոքրիկն Արամ Այանեան, Գէորգ Զավուշին նուիրուած երգ մը։ Փոքրիկն Ա. Գալայճեան, շատ յաջող կերպով արտասանեց «Ողջո՜յն Դաշնակցութեան»ը։ Օր. Վ. Նալպանտեան, արտասանեց ընկ. Թափառականի մէկ ոտանաւորը գրուած Սեբաստիոյ բանտին մէջ։ Յետոյ փոքրիկներու երգչախումբը, յաջողապէս երգեց «Իբրեւ Արծիւ»ը. ընկ. Միսաք-Միրզէ (Լիոնէն) արտասանեց յաջողապէս Արտաւազդ Եպիսկ.ի «Եփրատ»ը։ Ընկ. Ա. Մազաքեան արտասանեց «Յարգանք Գաղափարին, Յարգանք Հերոսներուն»։ Ընկ. Յ. Մաթոսեան «Արիւնոտ Տարեգիրք»ը (1896—1906 վաւեր. Կ. Կամսար)։

Ջութակով նուագեց Գ. Գ. Աղապէկեան «Կռունկ»ը եւ եւրոպական կտոր մը, որ արժանացաւ բուռն ծափերու։ Յայտնի երգչուհի Օր. Ծովինար Տէր-Գէորգեան, որ մասնաւորապէս հրաւիրուած էր Լիոնէն, երկու անգամ բեմ բարձրանալով, իր գեղեցիկ եւ թրթռուն ձայնով երգեց «Բարկիլայ», «Հով Արէք», «Անուշ Գարուն» եւ «Ջուր է Գալիս», որ արժանացան երկարատեւ ծափերու։ Խուռն բազմութեան մէջ, ուր բազմաթիւ երախաներ ալ կը գտնուէին, կարծես մէկ շունչ անգամ չէր շնչեր։ Եւ Օր. Ծովինար Տէր-Գէորգեան, պահ մը մեզ փոխադրեց հայրենի լեռներն ու դաշտերը, արթնցուց հայրենի յիշատակները։ Ընկ. Ե. Մամճեան, որ ներկայ էր հանդէսին, սրինգի վրայ նուագեց կտոր մը։ Ամէնէն վերջ, ցուցադրուեցաւ կենդանի պատկեր մը Գէորգ Զավուշ, որմէ վերջ «Մշակ Բանուորով» փակուեցաւ հանդէսը։

Ժամը 5ը անցեր էր արդէն, երբ ժողովուրդը մեկնեցաւ, ուրախ եւ վառ յոյսերով։

Գալ-Աղբիւր

Սէն Մարկրիթ

ՄԱՐՍԷՅԼ, 25 Հոկտ. (սեփ. թղթ.).— Մենք ալ՝ իբրեւ անդամ մեր մեծ ընտանիքին, Հոկտ. 16ին, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին [illegible] բազմութեան մը ներկայութեամբ Սէն Լուի քոյր մարմնին հետ տօնեցինք Դաշնակցութեան Օրը, մասուա-մանկապարտէզի սրահին մէջ։

Ժամանակէն առաջ սրահը լեցուած էր հանդիսականներով։ Բեմին վրայ կը ծածանէին ֆրանսական եւ հայկական եռագոյնները։

Նախագահը, ընկ. Գ. Հիւսեան քանի մը խօսքով բացատրեց Օրուան տօնի նշանակութիւնը եւ շեշտեց.— «Հայրենակիցներ եւ ընկերներ, մի՛ յուսահատիք, պիտի գայ դարձեալ այն օրը երբ ձեր կամքով Դաշնակցութիւնը պիտի բարձրացնէ ազատութեան դրօշը»։

Հանդէսը բացուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս։ Եղան արտասանութիւններ եւ երգեր։ Բոլոր արտասանողները եւ երգողները արժանացան ծափերու։ Յետոյ ծափերու տակ բեմ բարձրացաւ օրուան բանախօսը, ընկ. Վահան Փափազեան։

— «Իմ յարգելի հայրենակիցներ եւ սիրելի ընկերներ, 42 տարի է անցեր այն օրէն երբ հիմնաքարը դրուեցաւ Դաշնակցութեան, շնորհիւ ափ մը յեղափոխական մտաւորականներու։ Հայ ժողովուրդի ծոցին մէջ անթիւ էին ապստամբները. Ինքնապաշտպանութիւններու Դաշնակցութիւնը կոչ ըրաւ բոլոր անոնց որոնց մտածումն էր միջոց մը գտնել հայ ժողովուրդը ազատագրելու համար։ Անյապաղ ստուարացնելով իր դրօշին տակ հայ ժողովուրդի հարազատ զաւակները, անոնք կը լծուին սուրբ գործին։ Դաշնակցութիւնը իր տօնակատարութեան օրով կուգայ յուշել հայ ժողովուրդին իր 42 տարուան գործունէութեան լաւն ու վէշը. Այո՛, կան մարդիկ որ կը մեղադրեն մեզ մեր սխալներուն համար. թող անոնք համոզուած ըլլան որ միայն մեռելները սխալ չեն գործեր։ Հայրենակիցներ, Դաշնակցութեան թեւերը ճիւղաւորուած ու ճիւղաւորուած տարածուած են համայն հայութեան վրայ, Եւրոպայէն մինչեւ Ամերիկա, Եգիպտոս, Պարսկաստան, Սուրիա, Յունաստան, մինչեւ Ծայր. Արեւելք։ Դաշնակցութիւնը արթուն պահակի պէս կը հսկէ, որպէս զի չար միջամտը կուլ չտայ։ Հայրենակիցներ, պէտք է որ հայ ժողովուրդը պահէ Դաշնակցութիւնը իր իսկ գոյութեան պահպանման համար։ Ինչքան ժամանակ որ կ'ապրի Դաշնակցութիւնը, Հայը չի մեռնիր (ծափեր)։ Հայրենակիցներ, պիտի գայ օրը երբ պաշտպան Դաշնակցութիւնը գլուխն անցած տառապեալ եւ հայրենազուրկ ժողովուրդին, զայն պիտի առաջնորդէ դէպ ի Միացեալ եւ Անկախ Հայաստան (ծափեր)։

Հանդէսը փակուեցաւ «Մշակ Բանուոր»ով։

Հանդիսականները մեկնեցան ուրախ սրտով, թելադրելով որ աւելի յաճախ հանդէսներ կազմակերպենք եւ հայրենասիրական ոգի ներշնչենք։ Մեր շրջանի պարտաճանաչ եւ կարգապահ դաշնակցական ընկերները Դաշնակցութեան Օրը տօնելով, ուխտեցինք հաւատարիմ մնալ կուսակցութեան աւանդութիւններուն։

Դաշտի Մշակ

ՄԱՄՈՒԼ

Խրատանք

«Ապագայ», Փարիզի ռամկավար պաշտօնաթերթը, խմբագրականի մը մէջ հետեւեալ խորհրդածութիւնները կ'ընէ Հայաստանի եւ գաղութներու միջեւ բացուած խրամատին առթիւ (26 հոկտ.).

— «Հայաստան եւ հայ գաղութները բաժնուած կը մնան իրարմէ նաեւ իրենց բարբառներով։ Հայաստան դեռ չկրցաւ բան մը խորհիլ այս մասին, ընդհակառակն իր որդեգրած նոր ուղղագրութեամբ աւելի խորացուց գոյութիւն ունեցող անջրպետը, որմէ ծանրապէս տուժած է եւ կը տուժէ հայերէն լեզուն եւ մեր գրականութեան մշակոյթը։ Արեւմտահայ գրականութիւնը չի կարդացուիր այսօր կէս միլիոնոց հայ գաղութներու մէջ, կամ կը կարդացուի ստոմանուած շրջանակներու մէջ առհասարակ ձանձրոյթով ու դժուարութեամբ, նոյն ճակատագրին ենթարկուած է արեւմտահայերէնը Հայաստանի մէջ։ Չենք գիտեր թէ ե՞րբ կարելի պիտի ըլլայ Հայաստանի համար այս հիմնական երկու բարբառները իրարու մօտեցնելու մասին խորհիլ եւ անոնց միացման մասին ընել ինչ որ հնարաւոր պիտի ըլլայ ժամանակի ընթացքին։ Ներկայ իրականութենէն աւելի նկատողը գաղութահայութիւնն է, որովհետեւ բարբառներու այդ բաժանման առթիւ՝ ան հարկադրուած է բաւականանալ միայն հայերէն լեզուով եղած այն հրատարակութիւններով որոնք արեւմտահայերէնով են։ Իսկ զանազան օտար երկիրներու մէջ տարագրուած արեւմտահայ բարբառը խզելով իր կապը մայր հողին վրայ ապրող ժողովուրդին գործածած գրական լեզուին հետ, կը զրկէ գաղութահայը նաեւ այն հոգեկան կապէն, որ զինք բուն Հայաստանի ժողովուրդին միացնող զօրաւոր մէկ չղթան է։ Այդ ճամբան, ուրիշ խոչընդոտներու հետ միանալով՝ հետզհետէ պիտի ցամքեցնէ մեր լեզուի եւ արտասահմանեան հայ գրականութեան անզգաստ երակները։ Արեւմտահայ գրական բարբառը զգալիօրէն սկսած է մշակուիլ եւ դադրանալ։ Միայն պիտի ըլլայ Հայաստանի կամ Կովկասի հայ օրաթերթերով չափել եւ կշռել հայերէն լեզուի մշակոյթը։ Հոն զանազան ճիւղերու վրայ հայերէն լեզուով հրատարակութիւնները ընդհակառակն կ'ապացուցանեն որ մասնաւորապէս վերջին 4—5 տարիներու ընթացքին սկսած է ճոխանալ, ճկունանալ եւ յղկուիլ արեւելահայերէնը, կարելի է ըսել նաեւ թէ չափով մը ալ մակարդուեր է արեւմտահայերէնով։ Հայաստանի դպրոցները, թարգմանիչները կ'ուսումնասիրեն արեւմտահայ բարբառը եւ գրականութիւնը, կ'օգտուին անոր բառամթերքէն եւ ոճերէն։ Ատոր կ'աշխատին նաեւ հոն գտնուող արեւմտահայ գրագէտները, ուսուցիչները, ինչպէս նաեւ հարիւր հազարաւոր արեւմտահայ գաղթականներու ստուար բազմութիւնները իրենց խօսակցական լեզուով, գիւղին թէ քաղաքին մէջ»։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Պատասխան մը

ՏԷՍԻՆ, 26 Հոկտ.— «Յառաջ»ի 19 Հոկտեմբեր թիւին մէջ Տէսինի ձեր թղթակից Գ. Վեհունի Օգոստոս 28ի դէպքին մասին ոստիկանութեան կողմէ բացուած քննութեան առթիւ ոստիկանութեան ինծի ուղղած հրաւիրագրի (convocation) վրայ Հոկտ. 4ին երեկոյեան ժամը 7ին, հարկադրաբար որպէս ականատես կոչուին) ըրած վկայութիւնս, չարաշահելով, զիս մատնիչ ներկայացուցած է։

Նախ երկու հարցում.— 1. Մասնաւոր հրաւիրագրի վրայ վկայութիւն տալը մատնութի՞ւն է։ 2. Գ. Արամ Գալեանին հերքումը հանդէպ իմ յայտարարութեանս (թերթին մէջ տարբեր գրուած էր հերքումը) զրպարտութի՞ւն է թէ բառացի հաստատումը։ Թէեւ կը ճանչնամ Վեհունին, իբրեւ հեղինակը այդ գրութեան, բայց կ'առաջարկեմ որ, եթէ վստահ է իր մեղադրանքին արդարութեան, քաջութիւնն ունենայ իր բուն անունով հրապարակ գալու, եւ ապացուցանելու իր գրածները՝ Դատական Ատեանի մը առջեւ։ Այլապէս ինծի կը վերապահեմ որակել զինքը։

Մինաս Մ. Ճիճանեան
(Գալթաքճեան)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (34)

ԱՐԵ՛Ւ, ԱՐԵ՛Ւ...

Կ'ուզեմ որ խօսի, յանդիմանէ ինծի չվերաբերած բաներուն խառնուելուս։ Հայհոյէ։ Այլ կերպ մը համոզէ «ունիք» մը ըլլալս։ Որով զուցէ հանգստանամ.

Երկար լռութենէ մը յետոյ միայն կը սկսի, զուսպ դառնութեամբ.

Կը սիրես քրքրել. մեռածն իսկ բամբասել վերածել։ Գէշցնել։ Քիչ առաջ կ'ըսէիր «այս հիւանդութիւնը կը սրէ մարդուն անձնասիրութիւնը...» կամ նման խօսք մը։ Ես չեմ բաժներ այդ կարծիքը։ Ընդհակառակն, առաջուընէ աւելի ունեցածներս բաժնելու տրամադրութիւնն ունիմ, ուրիշով կը հետաքրքրուիմ։ Ու լսեր ղեկնեմ որ չափաւոր, ընդհանուր գաղափարներու վերածուած՝ չափազանցութենէն. Այսքանս կրնայ հակառակը փաստել

— Ոչ, կ'առարկեմ վշտալի վճռակով մէկուն որ նախընտրած է հակառակը ըսել, ո՛չ, ո՛չ ատոնք հակառակը չեն ապացուցաներ փոքրիկ բաներ, չափաւոր գաղափարներ, ու իր հոգին աղտը բաժնելու տրամադրութիւն... իմ ըսածս է որ կ'ապացուցանեն։ Ահա, հետաքրքիր հանէն, դէպ ի արդիւնքը, պիտի տեսնես որ այլ եւս ոչ թէ ընդդիմական, այլ գիտակից անձնասիրութեան առջեւ կը գտնուիս։ Եւ այնքան որոշ կը դառնայ այդ, վերջ ի վերջոյ, որ չի հաւատար հակառակ զգացումի մը գոյութեան։ Ես կամ այս՛, կը հաւատայ, բերել անձնազոհութիւնը հասարակ, անշահ, «պզտիկ բաներու» վրայ... Օրինակ մը քեզի. գործդ ըրէ օր մը, եւ հարցուր հոս գտնուող 100 հոգիին՝ կուսութեան մասին իրենց բարոյական ըմբռնումը. վստահ եղիր որ 90 հոգին պիտի ըմբոստանայ... կեղծ ըմբոստացմամբ մը սակայն...

— Ինչպէ՛ս...

Խղճալի, աղաչական դիրք մըն է առած։

— Ի՞նչ բարեկամս։

— Հանգիստ ձգէ հոգիս, կը պոռայ գրեթէ միտքս ալ շատ յոգնած է։ Կը թուի թէ այս հիւանդութիւնը ուսումնասիրութեան նիւթ է դարձեր քեզի, մոռնալով տառապանքս ու մեր տառապանքը...

— Արդեօ՞ք...

— Հերի՛ք է, հերիք է, լռէ՛, կ'աղաչեմ։ Գոցենք այս ազմուկը ուր միշտ աւելի կը խրինք որքան դուրս ելլելու, լուծում մը յանդելու ջանքեր կ'ընես։ Զգէ որ ցիմացրեմ իրականութեան մասյլութեան լոյսին լոյսով... Ահա, պիտի բժշկուիմ, կ'ուզեմ, տեսնես, կ'ուզե՛մ.. կ'ուզե՛մ..

Կամքէ մը չէ այլ եւս բառերու այս արցունքոտ տարափը

.. — Իրաւունք ունիս, քաջս, երբ բան մը կ'ուզես...

Քէնսաքն է, չեմ գիտեր ուրկէ, մեր առջեւ կ'ելլէ, ու ծամածռուն, հեգնական դէմքով մը խօսքի կը խառնուի։ Խօսակիցս չի ժպտիր, մռայլ է։ Տղան կը լրջանայ դէմքով, բայց կը շարունակէ.

— Այսինքն, հը... ես փիլիսոփայ չեմ, սակայն որքան գիտեմ, գիտցածովս իրաւունք ունիս... առողջանալու համար նախ պէտք է ուզել, ինչպէս դէպ ի կիլոմետրին սորվող մէկը պիտի ուզէ կիլոմետրերն չափել... Երկրորդ, պէտք է ուզել ապրիլ, ինչպէս ջուրը ինկած մը խեղդուելու մօտ կ'ուզէ որ ազատարար ձեռք մը իրեն հասնի... Երրորդ պէտք է ուզել ապրիլ, նման վեցերորդ յարկէ մը արկածով վար գլորուողին, որ կը բաղձայ գետին չհասած կախուել անկողին մը եւ բարձր, պէնք գրկելու պատրաստ... Չորրորդ պէտք է ուզել...

— Ի՞նչ կ'աղաս, կապիկ...

— Նախ եւ առաջ, խոնարհաբար ձեր ոգիութիւնով կը հետաքրքրուիմ, պարոն Արման, երկրորդ ես կապիկ չեմ, նայէ ոտքերս, եւ երրորդ «ճշմարտութիւնս» կ'ածեմ, չեմ աղար։ Մի՛ խառներ, միեւնոյն բանը չէ։ Եւ ամէն մարդ ազատ է ածելու։ Թէեւ ես ոչ երկրաչափութեամբ, ոչ գիտութեամբ, ոչ իսկ բանաստեղծութեամբ «ճշմարիտ» ճշմարտութիւններ — ինչպէս կ'ըսէր անցեալ օր մէկը T. S. F.ին մէջ — կ'ածեմ, բայց անօթի փորով, կամ թիմուած աղիքներով, ծնունդի ծորաւութեամբ թէ երկաթապատ շաղախ պատրաստողի մը չափ — ո՜հ, շատ խոնարհութեամբ, — օրինակներով միայն կ'ածեմ։ Եւ կը կարծեմ, — այս մէկը քիչ կրամ յաւակնութեամբ թէ, — իմ աշխարհս ալ կարելի է հաց չինել, եթէ ոչ լաւաշ... Գիտե՞ս ինչ է լաւաշը... դուն, հայկական, բացատրէ՛

Բայց Արման մրմռալէն ու գժգոհ մեղմէ կը հեռանայ։

— Ի՞նչ ունի, կը հարցնէ ցած ձայնով Քէնսաք։

— Կ'երեւի ո՛... ...ար է։ Գեղեցիկ ըլլալու է սիրուհին։

— Դէշ հանգամանք մը աւելի։

Նորէն.

— Երբեմն յանկարծ ուրախութիւնս կը բանէ, խորհելով թէ գոնէ կոտոշ չեմ կրնար ունենալ. ի՞նչ կ'ըսես, բախտաւորութիւն չէ

Տժգոյն մխիթարութիւն։ Յետոյ, ո՞վ լսաւ, պայման չէ խարուիլը։

— Տարօրինակ ես։ Պահեր ունիս ուր անպատճառ պիտի հակաճառես. հակառակը ըսես։ Իբր թէ հիմա ինծմէ լաւ չգիտնային շրջան ընող պատմութիւնները։ Սա լաւ, հոս եղած ամուսնացեալներէն ո՞վ կոտոշ չունի.

Ո՛ւֆ, ձանձրանալի ես, Քէնսա՛ք։ Օդը, աշնանամուտ օդը ոչ մէկ գեղին ծաղիկի բոյրով բեռնաւոր է, ինչո՞ւ այսպէս գէշ ենք, չա՞ր։

ԺԴ.

Թմբրի ծառին տակ խօսակցութիւն մը Ռաթայի եւ Շառմէի միջեւ.

Շառմ.— Կարդացի՞ր թերթը։

Ռաթա.— Ո՛չ, ի՞նչ կայ։

— Պատերազմ։

— Ո՞ւր։

— Չինաստանի եւ Ճափոնի միջեւ։

— Ինծի՛ ինչ։

ՓԱՅԼԱԿ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

(Շարունակելի)

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՄԵԾ ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ
եւ մասնակցութեամբ տեղւոյն բոլոր ենթակոմիտէներուն

Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Պրէպան Մարսէյէի սրահին մէջ
Brébant Marseillais (146 Ave. des Chartreux)
Կը նախագահէ՝ ընկ. ՎՐԹԱՆԷՍ ՂԱԶԱՐԵԱՆ
Կը խօսի՝ ԱԼ. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին ընկերներ՝ Մ. Գաբրիէլեան, Ց. Ուզունեան (արտասան), կ'երգեն՝ Օր. Օր. Մ. Մարտիրոսեան եւ Դէորգեան։ Հանդէսին կը մասնակցի սիրուած ջութակահար Գ. Ս. Ջէօրէքճեան, Ընկ. Մ. Մարութեան (արտասան.)։ Մ ո ւ տ ք ը ն ո ւ է ր ն ե ր ո ւ ն հ ա մ ա ր 2 ֆ ր ա ն ք
Սրահի կարգապահութեան կը հսկեն Հայ արիները. Առնել 53, 48, 5, 4 եւ 41 թիւ հանրակառքերը

ՏԷՍԻՆԻ Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

Վաղը Կիրակի օր

ՊԱՏՈՒՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՏԷՍԻՆԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏ **Mr. JEAN LOUIS MALLEN**ի

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ՝ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ՝ ԸՆԿԵՐՆԵՐ Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ, Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ եւ ՈՒՐԻՇՆԵՐ

Գեղարուեստական նոխ բաժնին կը մասնակցին՝ «Կոմիտաս» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Գ. Մելքոնեանի, Վալանսի «Արծիւ» նուագախումբը, ղեկավարութեամբ ժիրայր Խտիկեանի, օրիորդներ Սովինար Տէր Պետրոսեան, Պերճ Վարդանեան, Հերա Քրմպոյեան, Գ.Գ.Ա.Աւետիսեան, Հերոյեան, Կիրակոսեան եւն.։

Մուտք՝ **10** ֆրանք։ Այժմէն ապահովեցէք ձեր տոմսերը

Տոմսերը կը ծախուին՝ Ցանձնախումբի անդամներուն, Գ. Խաչի, Տիկնանց Միութեան վարչութիւններուն քով, Կարօ Օհանեանի եւ Մուշեղ Ժամկոչեանի սրճարաններուն։

ԾԱՆՕԹ. Հանդէսէն վերջ ընկերա - բանակային ճաշկերոյթ **20** ֆրանքի մասնակցութեամբ։
փափաքողներէն կը խնդրուի նախօրօք ապահովել տոմսերը։

Ընդհ. հասցէ՝ ՏԷՍԻՆԻ ՏԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ, Café des Sports, 82 Ave. Jean Jaurès, Décines, Isère։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ
Վիլմոնպըլ. Տիկ. Բ.Լ. [illegible]

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ վարժարանի նախկին աշակերտները կը հրաւիրուին Սանուց Միութեան մը կազմութեան համար, այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Պլօրիա ճաշարան, 61 rue Mr. le Prince. Métro Odéon կամ St Michel.

ՓԱՐԻԶԻ Ֆրանսահայ Կ. Խ. մասնաճիւղի ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի ժամը 3.30ին, 71 Ave. Kléber։ Նոյն օրը ժամը 4ին տեղի կ'ունենայ երկրորդ ժողով, որ կը համարուի օրինական, անկախ ներկաներու թիւէն։ Վարչութեան օրակարգը կը խնդրուի անդամ անդամուհիներէն անպայման ներկայ գտնուիլ։

Նոյն օրը ժամը 5ին ժողովէն յետոյ, դրույց Յօքթ Փօղոսեանէ։

ԱԶԴ

Ի գիտութիւն բարեպաշտ ժողովրդեան կը ծանուցանի թէ վաղը Կիրակի, Տ. Վահան Աւագ Քհնյ. Խոյեան, իր քահանայութեան յիսնամեակին առթիւ, Ս. պատարագ պիտի մատուցանէ Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ։

Հոգեպարծութիւնս, եկեղեցւոյ խորհրդարանին մէջ, յաւարտ պատարագի, պատուասիրութիւն մը պիտի ընէ ի պատիւ սոյն երախտաւոր եւ անբասիր հոգեւորականին։

Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւն

ՁԿՆՈՐՍՈՒԹԻՒՆԸ ՊՈՒԼՈՆԷԻ ՄԷՋ

Պուլօնեը սիւր Մէր 28 հոկտ. 932

Ամառուան կամ ձմեռուան մէջ ծովէն որսացուած ձուկը համեղ է։ Կերէք Պուլօնեը սիւր Մէրի թարմ ձուկը։

ՓԱՐԻԶԻ ԿԵԴՐՈՆԸ ԲԱՑՈՒԱԾ Է
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ – ՍՐՃԱՐԱՆ – ՀԻՒՐԱՆՈՑ

“ԿԱԼԱԹԱ”

12, Rue Bleue - Métro: Cadet. PARIS (9e)
(Ցիտուն քայլ «Petit Journal»էն)
Հիմնադիրներ՝ ԽԱՐԻԼԱՕՍ եւ ՄԱՔՍՈՒՏ

Գոհունակութեամբ ծանուցանելու ենք յարգելի հասարակութեան, որ Փարիզի կեդրոնը բացած ենք ճաշարան-սրճարան – հիւրանոց մը, ուր կը գտնէք.—

Արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ, թարմ, մաքուր, աժան եւ վարպետ խոհարարի կողմէ պատրաստուած։ Ամէն յաճախորդ արտօնուած է այցելելու խոհանոցը՝ անձամբ ստուգելու։

Յունական հռչակաւոր «Ճիպրօ» օղի։

Յատկապէս Հայկական Միութիւններու ուշադրութեան կը յանձնենք թէ հաւաքոյթներու, հարսանիքներու եւ ժողովներու համար ունինք յնդարձակ, մաքուր սրահներ, տրամադրելի մինչեւ առաւօտ. մատչելի գիներով։

Արտասահմանէն եւ գաւառներէն եկող հայրենակիցներու համար՝ մաքուր եւ օդաւոր սենեակներ, աժան գիներով։ Հոսող տաք եւ պաղ ջուր, կեդրոնական ջեռուցիչ

ՈՍԿԵՐԻՉ - ԺԱՄԱԳՈՐԾ
ԵՐՈՒԱՆԴ ԿԻՐԱԿՈՍԵԱՆ

28, Րիւ տէ Տոմինիքէն — ՄԱՐՍԷՅԼ

Վաճառատանս մէջ բացառիկ եւ անհաւատալի գեղչերով կը ծախուին երաշխաւորեալ ոսկի, փլաթին, ադամանդ եւ ամէն տեսակ զարդեղէններ։ Ապարանջան, օղ, ժամացոյց, շղթայ, այլ եւ այլ զարդեղէններ։ Կը ստանձնենք արագ նորոգութիւններ։

Փոխ առ քրէտիներ կ'ընդունինք։

Հայրենակիցներու ուշադրութեան

ԾԱԽՈՒ է Պէլֆորի շրջանին մէջ ագարակ մը՝ 30 հազար ֆրանքի. 70 հազար քառ. մեթր մշակելի հող, 20 հազար քառ. մեթր անտառ, որ կան հսկայ ծառեր եւ զանազան պտղատու ծառեր, տուն, մարագ, ախոռ եւ զանազան կենդանիներու յատուկ տեղեր։ Ձմեռուան փայտը եւ կենդանիներու ուտելիքը պատրաստ են։ Ագարակի ամէն տեսակ գործիքներ, եկեղեցի, Հայ եւ ֆրանսացի դրացիներ, դպրոցը՝ 20 մեթր հեռու։ Պէտք չկայ որեւէ ծախքի. միմիայն 30 հազար ֆրանքով, երկու ընտանիք կրնան յաջողապէս ապահովել իրենց ապրուստը։ Մանրամասնութեանց համար գրել՝ Monsieur M. C., à la Vieille Verrière. Par Maffans, Haute Saône.

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ԿԸ ՏՕՆՈՒԻ

Իսի-լէ-Մուլինոյի մէջ ՋԱՒԱՐԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՂՄԷ

Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30էն մինչեւ առաւօտ
Սալ Լիւսիէնի մէջ, 13 rue d'Issy, Billancourt
Կը նախագահէ՝ Ընկ. ՌՈՒԲԷՆ ՏԷՐ ՄԻՆԱՍԵԱՆ
Կը խօսի՝ Ընկ. Ս. ՎՐԱՑԵԱՆ

Կը ներկայացուի մորթ Բէվօլէի ՎԵՐԱԴԱՐՁԸ
Երգ, արտասանութիւն, եւրոպական եւ հայկական պարեր
Կը նուագէ նիհրատ նուագախումբը. Մուտք՝ 5 ֆրանք

Սարսէլի մէջ նախաձեռնութեամբ Հրայր խումբին եւ հովանաւորութեամբ Սարսէլ—Առնուվիլ ենթակոմիտէին։

Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ, Parc de Fleury ի սրահին մէջ։
Կը նախագահէ՝ ընկ. Խ. ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ
Կը խօսի՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Կը ներկայացուի զաւեշտ մը, արտասանութիւն, երգ, մեներգ (Պ. Կարապետ Թանթարեանի կողմէ), արեւելեան եւ եւրոպական պարեր, կը նուագէ Սանտրոսեան նուագախումբը, նոխ պիւֆէ։

Մ ո ւ տ ք 5 ֆ ր ա ն ք

Հաղորդ. միջոց.— Կառ տիւ Նորէն շոգեկառք՝ ժամը 7.15 եւ 8.15

Պոււտոյի մէջ
Վաղը Կիրակի. Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ

Պիլֆուրի մէջ ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ
Կը խօսի՝ Ընկ. ՎԱՀԱՆ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ
Մ ա ն ր ա մ ա ս ն ո ւ թ ի ւ ն ն ե ր ը տ ե ղ ւ ո յ ն վ ր ա յ

Լա Սիօթայի մէջ Վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին
Պար Իթալիի մէջ։ Նախաձեռնութեամբ Խաժակ խումբի եւ հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի։
Կը նախագահէ՝ Ընկ. ՄԵՍՐՈՊ ԿԱՂՆԵԱՆ
Կը խօսի՝ Ընկ. ՊՕՂՈՍ ՀԻՒՍԵԱՆ
Կ'արտասանէ ընկ. Միլքոն Աստանալեան. Կ'երգէ Օր. Մանուշ Մարտիրոսեան

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է կրընոպլի մէջ Հ. Յ. Դ. Օրուան հանդէսը, Տէսինի Հ. Յ. Դ. Տան բացման հանդէսին առթիւ։

Բացման հանդէս

Ֆրանսահայ Կարմիր Խաչի Ս. Շամոնի մասնաճիւղին
Այսօր Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Սալ տէ Քոնֆէրանսի սրահին մէջ
Երգ, նուագ, արտասանութիւն, խմբերգ, հայկական պար պզտիկներու կողմէ, ինչպէս նաեւ զաւեշտ մը։
Կը խօսի՝ Պ. ՍԱՔՕ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

Այրի Տիկին Ովսաննա Ապաճեան եւ զաւակը՝ Հայկ Ապաճեան, Այրի Տիկին Հայկանուշ Պէյլէրեան և զաւակունք (Ամերիկա), Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Սրապեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Հայրօ Ապաճեան, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Աբրահամեան եւ զաւակը, Տէր և Տիկին Հրանտ Սրապեան եւ զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Սերգիս Թէրզեան և զաւակունք, Տէր եւ Տիկին Սեպուհ Պետրոսեան, Տէր եւ Տիկին Գեորգ Կրպէրեան, Տէր եւ Տիկին Բարունակ Քիլիկեան (Յունաստան), Տէր եւ Տիկին Գարեգին Ներսէսեան, Պ. Գարեգին Դերձակեան, ինչպէս նաեւ Թաթիկեան եւ Սիրունեան (Ամերիկա) խորին կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, մօրեղբօր եւ ազգականին՝

ՄԱՐՏԻՐՈՍ Ղ. ԱՊԱՃԵԱՆԻ

դառնագին մահը։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի վաղը, Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Tenon ի հիւանդանոցին մէջ, ուրկէ հանգուցեալին մարմինը պիտի ամփոփուի Bagneux ի գերեզմանատունը։

ԾԱՆՕԹ.— Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել։

Կարի յատուկ մօթէօրներ

1/4 ձիու ուժ մօթէօր եւ բէօսխալ 350 ֆրանք
1/6 » » » » 350 ֆրանք

Աժան եւ հաստատուն, երկու տարուան երաշխաւորութեամբ վկայական, պահանջեցէք մեր ներկայացուցիչը կ'ձարման դիւրութիւններ
կարի մեքենայի յատուկ լամբ 30 ֆր.
HOVHANESSIAN ingénieur
15 rue de Vienne. Paris (8)
Կ'ընդունինք շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 3-5։

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R. Rivoli, Մէթ. Շաթլէ։ Արմատ. եւ նոր մեթոտ, գարշ. ախտից եւ կանանց մոլթի, արեան՝ մեծեր. հիւանդութիւն եւ վարիսի։ Ամէն օր 9 12, 2—8, կիրակի 9 12։

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

ԱՒՏՈ ԴՊՐՈՑ — Օթոյի նոյ վարժարան
AUTO ECOLE «MADELONE»

Ինքնաշարժ վարել սորվիլ փափաքող այրերու եւ կիներու յատուկ դասեր հայերէն լեզուով, հայ մասնագէտի կողմէ։
Կ'ապահովենք կարճ ժամանակի մէջ սորվեցնել եւ արտօնագիր (permis) առնել մեզի դիմողներուն։

Ամբողջական ուսուցում (10 դաս)	120 ֆրանք
Արդէն գիտցողներուն համար permis ի ծախք	50 »

58 Boulevard de Belleville, Paris (20)
3 Fbg. St. Denis » 10
6 Rue Damesme » 13

ԱՊՈՒԽՏԱԳՈՐԾ
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱԼԱԿԷՕԶԵԱՆ
Chemin de Loville par Allauch, MARSEILLE

Իր 40 տարուան փորձառութիւն եւ հմտութիւն ունի իր արհեստին մէջ, կը պատրաստէ առաջնակարգ եւ համեղ ապուխտ՝ կեսարիոյ համեմներով եւ ընտիր միսով։ Եթէ կ'ուզէք ճաշակել աժենալաւ ապուխտը, պէտք չկայ յանձնակատարներու։ Դիմեցէք ուղղակի իր հասցէին, գինները խիստ չափաւոր են։ 5 քիլօէն սկսեալ փոստի ծախքով կը ղրկուի ուզուած հասցէին։

Այսօր Շաբաթ եւ վաղը Կիրակի
Ժ Ա Մ Ը 3 – 8 Կ Է Ս Օ Ր Է Ե Տ Ք
Salon Jean Goujonի ՄԷՋ
8 Rue Jean Goujon, Paris (8)
(Ե կ ե ղ ե ց ի ի ն փ ո ղ ո ց ը)

ԳԹՈՒԹԵԱՆ ՊԱՋԱՐ

Կ Ա Զ Մ Ա Կ Ե Ր Պ Ո Ւ Ա Ծ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ՊԱՇՏՊԱՆԱԾ ՈՐԲԵՐՈՒՆ

Ազնիւ հայրենակիցնե՛ր, նոր տարիի ձեր նուէրները աժան աժան գնեցէք մեր պազարէն, ուր պիտի գտնէք դիւրագին ապրանք, անուշաբոյր թէյ, զուարթ պար, ընտիր նուագախումբ եւ հաճոյակատար ընդունելութիւն։
Փարիզահայ Տիկնանց Միութիւն

ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ ԵՐՇԻԿԻ ԵՒ ԱՊՈՒԽՏԻ
ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՍԹԷՔԵԱՆ
46 ՐԻՒ ՏԸ ՊԼԸՆՈՒԱՐ. ՄԱՐՍԷՅԼ

Հայրենակից, եթէ կ'ուզես համով հոտով, թարմ եւ մաքուր երշիկ (սուճուխ) եւ ապուխտ ունենալ, տունիդ եւ վաճառատունիդ համար, ուղղակի դիմէ մեր վաճառատունը, ուր պիտի գտնես նոր մթերք մը երշիկի եւ ապուխտի, մեր սեփական գործարանին մէջ պատրաստուած։ 5 Villa Chalet Rosier de la Platrière, St. Julien, Marseille։
Կը ծախենք մեծաքանակի գնով։ Անա նմոյշ մը՝ ապուխտին քիլօն 14 ֆրանք, երշիկին քիլօն 12 ֆրանք։

Տօքթ. ԱՍԼԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ՝ ԹՈՔԵՐՈՒ, ՍՏԱՄՈՔՍԻ եւ ԱՂԻՔՆԵՐՈՒ
հ ի ւ ա ն դ ո ւ թ ե ա ն ց

34 Bld. de Clichy, Paris. Métro Pigalle Tél. Marcadet 76-65

Հիւանդներ կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2—8, Կիրակի եւ տօն օրեր 10—12։ Առաւօտները ժամադրութեամբ։

ԲՈՒՐԴԵՐ

Կը ծախենք ամէն տեսակ բուրդեր՝ Թրիքօ շինողներու համար։
Միշտ պատրաստ ունինք 50000 քիլօ ամէն տեսակի գոյներով բուրդեր՝ թիւ 2,28. 3/28. 2/32. 2,36. 2,40 եւ հաստ մանած բուրդ (grosse laine)։ Ամէն տեղէ աժան գին։
Դիմել՝ **Doerflinger,**
31 Rue de Maubeuge, Paris (9) Métro Cadet

Հրաւէր բոլոր փափկաճաշակներուն
Ճաշարան Գ Ա Ռ Լ Օ
34 Rue St. Lazare, Paris (9)
Արեւելեան եւ եւրոպական համեղ եւ խնամուած կերակուրներ
Գինները շատ դիւրամատչելի, արագ եւ անթերի սպասարկութիւն
Մի մոռնաք իր անուանի մածունը

ԱՄԵՆԱՎԵՐՋԻՆ ՊԱՐԵՐԸ, ԴԻՒՐՈՒՍՈՅՑ ԵՂԱՆԱԿՈՎ
Պ. ԵԱՂՄՈՒՐԵԱՆ
4 անգամ վկայեալ պարի մրցումներու մէջ
Ժամադրուելու համար գրել իրեն՝ 88 Bld. Port Royal, Paris (5)
Շաբաթ 29 Հոկտ.ին բացում իր շաբաթական պարանցիկ երեկոյթներուն, Սալ Վօլթէրի մէջ, 21 rue de l'Odéon։

Հայերու ժամադրավայրը
Ճաշարան Ֆ Լ Օ Ր Ի Ա

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)
Մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ. Հեռաձայն Danton 52—73
Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

ԴԵՐՁԱԿ ԿԻՆԵՐՈՒ ԵՒ ԱՅՐԵՐՈՒ
ԿԱՐԱՊԵՏ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
13 rue Saulnier, Paris (9)

Նոխ մթերք անգլիական եւ ֆրանսական կերպասներու։
Կը կարէ մաքուր ու վայելուչ, տնտեսական տարբերութիւն հարիւրին յիսուն զեղչ բոլոր կերպասներուն վրայ։

LE SEUL QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ ԱԶԳԱՅԻՆ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ. ԳՐԱԿԱՆ

HARATCH

(Fondé en 1925) R. C. Seine 276.286

Directeur et Propriétaire : Sch. Missakian
Rédaction & Administration
ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

17, Rue Damesme PARIS (13e)
Téléphone : Glacière 15-70

(ԽԲԹՆԻՆԵԻ ՀԱՄԱՐ՝ Métro : TOLBIAC)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ.—

	ՏԱՐԵԿԱՆ	ՎԵՑԱՄՍԵԱՅ	ԵՌԱՄՍԵԱՅ
Ֆրանսա եւ գաղութներ	140 ֆրանք	70 ֆրանք	35 ֆր.
Անգլիա, Եգիպտոս, Զուիցերիա, Իտալիա	250 »	130 »	—
Ամերիկա	8 տոլար	5 տոլար	—
Ուրիշ երկիրներ	200 ֆրանք	100 ֆրանք	—

ԿԻՐԱԿԻ 30 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1932

30 Octobre 1932

Ը. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 2022

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԳԻՆ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՐՈՐԴ ԽՕՍՔ

ՃԻԳԻ ՄԸ ՊՍԱԿՈՒՄԸ

Ուխտագնացութեան օր մըն է այսօր, Տէսինի համար:

Ընկերներ եւ բարեկամներ, շրջակայ բոլոր քաղաքներէն, հաւաքուած են այդ բանուորական գիւղաքաղաքը, կատարելու համար Հ. Յ. Դ. Տան բացումը:

Նայելով դիմացի պատկերին, անշուշտ կարելի չէ լրիւ գաղափար կազմել թափուած աշխատանքի մասին:

«Շէնք» չէ շէնքը՝ արտաքինով: Ոչ ալ ուսած՝ պոռոտ արդուզարդով:

Բայց, մեր Տունն է: Արդիւնքը՝ դաշնակցական ընկերներու եւ համակիրներու խանդավառութեան ու ճիգին:

Եւ մանաւանդ ջերմ խանդաղատանքի արժանի անոր համար որ, առաջադրութիւնը դրուեցաւ տնտեսական տագնապի ամէնէն սուր շրջանին: Այնպիսի ժամանակամիջոցի մը մէջ, երբ այնքան ընկերներ ունինք անգործ, ինչպէս ուրիշ բազմաթիւ աշխատաւորներ:

Տէսինի Տան հաստատումը նոր նուիրագործումն է հին խօսքի մը, — «Կամենալը կարենալ է»:

Տէսինի Հ. Յ. Դ. կազմը առանձնեց նախաձեռնութիւն... Եւ ամբողջ Ֆրանսայի կազմակերպութիւնը ուզեց որ շինուի Տ...ը:

Շինուած է արդէն, հակառակ բոլոր դժուարութիւններուն: Եւ այսօր կը կատարուի բացումը, տրամադրելի դառնալով ամբողջ գաղութին համար:

Ծիծաղելի պիտի ըլլար սնապարծութեան կանչեր արձակել, այս ձեռնարկը բաղդատելով Դաշնակցութեան բուն գործերուն հետ:

Խաղաղութեան շրջանի գործ մըն է Տէսինը Տունը: «Հանրօգուտ շինութիւն»: Եւ անհրաժեշտութիւն մը, աչքի առջեւ ունենալով օրուան պահանջները:

Անշուշտ, կերպով մը տուն – տեղ ըլլալու ցաւն ունինք այս առթիւ, ինչպէս ուրիշ պարագաներու մէջ:

Բայց, կրնանք վանել այդ ցաւը այն գիտակցութեամբ, թէ այս ձեռնարկն ալ մաս կը կազմէ բազմակողմանի ճակատի մը, որ պարտադրուած է բոլորիս: Եւ հակառակ բոլորի կամքին:

Կեանքը իր բազմազան պահանջներն ունի, եւ մեր նախասիրութիւնները ի զուր կը զարնուին անողոք իրականութեան մը անհեծ ժայռերուն:

Եթէ անհրաժեշտ են դպրոցն ու եկեղեցին, ինչո՞ւ աւելորդ պիտի ըլլան Հ. Յ. Դ. Տուները, — բոյներ, խարիսխներ՝ աւելի արդիւնաբեր գործելու համար:

Պայմանաւ որ, անշուշտ, չխանգարեն բուն գործը, — քաղաքական եւ յեղափոխական աշխատանքը:

Կարելի չէ այդ մեղադրանքը նետել ոչ Տէսինի, ոչ ալ ամբողջ Ֆրանսայի ընկերներուն եւ Մարմիններուն, որոնք վարժուած են զանազանելու անմիջականն ու երկրորդականը: Ցանկալին ու կարելին: Այսօրուանն ու վաղուանը:

Լրացուցիչ ձեռնարկ մըն է Տէսինի Տունը, իր առանձին երմոտացոյցով: Եւ կրնայ հոգալ ինքզինքը, առանձին խնամակալութեամբ: Առանց ծանրանալու բուն կազմակերպութեան վրայ:

Կարեւորը այն է որ, ծառայէ իր բուն առաջադրութեան, եւ լաւ ժառանգարուի:

Բացման հանդէսին առթիւ տիրող ոգեւորութիւնը, եւ Տան շուրջը ծրագրուած գործունէութիւնը կրնան թեթեւցնել շատ հոգեր, եւ լրացնել պակասները:

Գտնուելով անմիջական հաղորդակցութեանց լայն ցանցի մը վրայ — հանրակառքով քսան վայրկեան հեռու Լիոնէն — վախ չկայ որ Տէսինի Տունը մնայ միայն իբրեւ տեղական բարիք:

Հաղորդակցութեանց այս դիւրութիւնը ոչ միայն պատեհութիւն կ'ընծայէ հաւաքական հանդէսներ կազմակերպելու, այլ եւ Տէսինի Տունը կը դարձնէ իսկական տուն — Հօմ — ամրապնդելու ընկերական կապերը: Ստեղծելու տաքուկ մթնոլորտ մը, կենդանի վառարան մը, թէ Դաշնակցութեան եւ թէ ուրիշներու բարիքին համար:

Տունը չեղած պիտի ըլլայ իր նպատակէն, եթէ դառնայ մեկուսացեալ, այլամերժ կամ պատահարար օգտագործելի անկիւն մը:

Ընդհակառակն, ան կարելի եղածին չափ լայն պիտի բանայ իր դուռները, եւ պիտի դառնայ ոգեւորիչ, մշտաշարժ, արդիւնաւոր վառարան մը:

Այս հաստատութիւնը ակամայ կը յիշեցնէ մեզ «Թրքական օճախները», որ հիմա կը կոչուին «խալք էվի» (ժողովուրդի տուն):

Առանց ունենալու քէմալականութեան յաւակնութիւնները, կրնանք, տուեալ պայմաններուն մէջ, Տէսինի Տունը դարձնել ազգային գիտակցութեան եւ ինքնապաշտպանութեան վառարան մը: Ինչպէս մեր բոլոր Տուներն ու Ակումբները:

Մինչեւ հիմա, շատ մը անհոգութիւններ կ'արդարանային տեղի չգոյութեամբ: Ինչպէս Փարիզի եւ Մարսէյլի մէջ, ուր միայն բարեկամեցողութիւնը բաւական չէ կենդանի բոյն մը հաստատելու, քանի որ չունինք սեփական տուն:

Տէսինը, իր շրջականներով, այլ եւս կը կորսնցնէ իր այդ չքմեղանքը: Ինչպէս Վալանսը, Վիէնը եւ ուրիշ խոնարհ վայրեր:

Ողջունելով Տէսինի Տան բացումը, կ'ուզէինք որ ան միեւնոյն ատեն դառնար կամուրջ մը՝ համերաշխութեան եւ գործակցութեան, այդ չարքաշ եւ հոծ գաղութին համար:

Տէսինը Պարտիզակ մըն է կամ Այգեստան մը, օտար հողի վրայ:

Ամէնէն առաջ մեր ընկերներուն պարտականութիւնը պիտի ըլլայ իրենց Տունով գործել այնպէս, որ անզգալի կամ տանելի դառնայ օտարութիւնը:

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

«ՄԵԶԻ ՊԷՍ»ՆԵՐԸ ...

«Մեզի պէս»ները առանձին... դասակարգ մըն են մեր իրականութեան մէջ: Առանձին խմոր մը, առանձին ցեղ մը՝ եթէ կ'ուզէք:

Մեզի պէս են լեզուով, կրօնքով, անունով, նոյն իսկ... գաղափարով: Բայց, երբ խօսիս իրենց հետ, կ'անջատեն իրենք զիրենք անմիջապէս.

— «Մեզի պէս»ները...:

Թերեւս կէս դարու ծնունդ մը ունի այս «տոհմ»ը մեր ազգին մէջ:

Անոնք ոգեւորուած են Հայաստանով, երբ Արփիարը Թիֆլիզի մէջ՝ 5000 րուբլիով Պոլիսը գրաւելու խոստում կուտար:

Ու երբ հարկ եղած է աջակցութեան մասին խօսիլ, այս նորատիպ ցեղը, ձեռքերը շփելէն ու ժպիտը շրթունքին, բացած է.

— Մեզի պէսները միշտ կը գտնուին... դուք բրէք, մենք կռնակնիդ ենք:

Անոնք ոգեւորուած են տեսիլքովը, երբ եւանը թնդացուցած է Բասենի լեռները, երբ Անդրանիկը երգուած է նոյն իսկ Քիւրտերէն, երբ թաթարական հորդան Կովկասի մէջ շրթները խածած է պարտեալի իր անզօր կատաղութենէն, ու երբ Զէյթունը «Տաճկըներուն յարձակումէն վախ չէ ունեցած»:

Իսկ երբ ուզուած է իրենց մասնակցութիւնը, յուսադրած են, խօսած են, ուս ծեծած ու քաջալերած են, բայց աւելցուցած միանգամայն.

— Մեզի պէսները պէտք չէ որ երեւան. մենք գիտենք հրապարակ գալու ժամանակը...

Անոնք ոգեւորուած են 1918ի Արշալոյսովը: Դուրս փռած են նախարարապետին առջեւ: «Պ. խատիսեանը մեզի նաչեց»: «Եղբա՛յր, միակ կուսակցութիւն մը որ կայ...»: «Պէտք է մեկնիլ, Հայաստան պէտք է երթալ»: «Պէտք է շէնցնել այդ երկիրը»... Դաբերու երազն է որ իրականացաւ...»:

Ու երբ հրաւէր եղած է իրենց՝ մեկնելու, պատասխանը բանաձեւուած է.

— Մեզի պէսները «ոչ» ըսելով չեն կրնար երթալ. տուն – տեղ ունին: Հեղ մը սա մնացորդները տեղաւորենք... տեսնենք՝ ի՛նչ կ'ըլլայ, ի՛նչ չըլլար...:

Անոնք կ'ոգեւորուին ե՛ւ այժմ: Կը վիճին: Կը հակաճառեն: Խօսք ըսել չեն տար Հայաստանի վարիչներու հասցէին.

— Աղէկ գէշ Հայաստան մըն է. պէտք է գուրգուրանք վրան: Աւելի լաւը ունի՞նք... Մարդիկը ձեռքերնուն եկածը կ'ընեն կոր...: Անգամ մը սա ներգաղթն ալ լրանայ...

— Լա՛ւ, մեկնեցէք ուրեմն, ինչո՞ւ էք կեցեր ...

— Մեզի պէսները, եղբա՛յր... հիմակ ու հիմա... Նախ սա անգործ ու թշուառ գաղթականները տեղաւորուին... Մենք, վերջապէս... հիմա, փառք Աստուծոյ, բերան տանելիք հաց մը ունինք...

Իսկ Հայաստա՞նը:

«Մեզի պէս»ները կը ծափահարե՞ն զայն, խօսքով առատ իրիկուն կը պաշտպանեն զայն: Կը... պաշտե՞ն զայն: Ու հոգի՛ կուտան ապացուցանելու համար որ Հայո՛ւն համար է այդ երկիրը, բայց ո՛չ՝

— «Մեզի պէս»ներուն...

ՍՕՍԵԱՑ ՏՂԱՆ

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Ե՞ՐԲ ԿԱՐԵԼԻ ՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ ՎԵՐՑՆԵԼ ՍՈՒՐԻՈՅ ՀՈԳԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Երէկ հաղորդած էինք տեղական թերթի մը լուրը՝ Սուրիոյ հոգատարութեան դադարման մասին:

«Ժուռնալ»ի քաղաքական խմբագիրը խօսելով այս հարցի մասին, կը գրէ երէկուան թիւին մէջ.—

Այն օրէն երբ — 1930ին — Անգլիա զինակցութեան դաշնագիր մը կնքեց Իրաքի հոգատարութեան դադարման մասին, մենք հաղորդեցինք թէ Ֆրանսան պիտի հարկադրուի հաշուեյարդարի ենթարկել Սուրիոյ հոգատարութիւնը, յարենման հիմերով: Այս մասին խիստ բացորոշ յայտարարութիւններ եղան ժընեւի մէջ, ծերակուտական Պէռանժէի կողմէ, երբ Իրաքը ընդունուեցաւ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ: Ուրեմն, նորութիւն մը չկայ այն լուրին մէջ թէ Սուրիոյ ձեւափոխման խնդիրը կ'ուսումնասիրուի:

Բայց սխալ պիտի ըլլար կարծել թէ վաղուան գործ է այս ծրագրին իրականացումը: Սուրիոյ խնդիրը շատ աւելի բարդ է քան Իրաքինը: Պաղտատի մէջ, Անգլիացիները բախտը կամ ճարպիկութիւնը ունեցան միանձնեայ միապետական իշխանութիւն մը հաստատելու, որ թերեւս շատ ալ հանդարտ գործակից մը չհանդիսացաւ, բայց եղաւ իրական իշխանութիւն մը որուն հետ կարելի էր խօսիլ – գործել: Սուրիոյ մէջ չկայ բան մը որ բաղդատուի Ֆէյսալ Թագաւորին հեղինակութեան հետ: Սուրիան էապէս դաշնակցային յօրինուածք մըն է, բաղկացած՝ Լիբանանի պետութենէն, Ճէպէլը Տրիւզէն, Ալէվիներու երկրէն եւ բուն Սուրիայէն: Աւելորդ է յիշեցնել այն փորձանքները որ գրեթէ անընդհատ իրարու յաջորդեցին պատերազմի վախճանէն ի վեր: Համբերելով համբերելով, Պ. Փոնսօ յաջողեցաւ Դամասկոսի մէջ կազմել սահմանադրական կառավարութիւն մը. բայց ընտրութիւնները ցոյց տուին թէ միայն Ֆրանսայի ազդու գործունէութիւնը կրնայ զսպել ծայրայեղ տարրերը որոնք կը պահանջեն ջնջել հոգատարութիւնը, թէ իրենց ազգայնական տենչերը գոհացնելու եւ թէ ազատ ասպարէզ տալու համար իրենց մրցակցութեանց: Պէտք չկայ մարգարէութիւններ ընելու, յայտարարելով թէ Սուրիացիները աւելի լաւ պիտի գնահատեն Ֆրանսայի իրաւարար ուժը երբ որ մենք հեռանանք, քան հիմա որ հոգատարութեան պարտականութիւնը կը կատարենք:

Մինչ այս մինչ այն, հարկ է հաստատել նոր վարչաձեւի մը հիմերը: Իսկ այս կը նշանակէ համաձայնութիւն մը կնքել կառավարութեան մը հետ որ կարող ըլլայ վարելու Սուրիոյ ապագան: Ինչ գործունէութիւն ալ ցուցնենք այս ուղղութեամբ, սախպուած ենք անհրաժեշտ զգուշութիւնները ձեռք առնել:

Հոգատարութեան դադարումը կը պարտադրէ նաեւ հաշուեյարդար բոլոր միջազգային գծուարութեանց: Այս կողմէն, աշխատանքը շատ յառաջացած է: Մինչ այս օրերս ծանուցուեցաւ ստորագրութիւնը Ֆրանքօ-Թուրք երկու նոր համաձայնութեանց, որոնց մէկը կը վերաբերի կալուածներու փոխանակութեան, իսկ միւսը՝ երկաթուղիներու: Այս վերջինը մասնաւորապէս շահեկան է, որովհետեւ թոյլ կուտայ նախատեսելու հաշուեյարդարը Պաղտատի երկաթուղիի այնքան խառնակ հարցին: Այս կողմէն, գրեթէ վախճանին հասած ենք:

ՏԷՍԻՆԻ Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՏՈՒՆԸ,
ՈՐՈՒՆ ԲԱՑՈՒՄԸ ԿԸ ԿԱՏԱՐՈՒԻ ԱՅՍՕՐ, ՄԵԾ ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ

Շէնքը ունի 8մ.60 լայնք եւ 15 մէթր երկայնութիւն: Կը բաղկանայ երեք յարկէ: Գետնայարկը պիտի կրնայ ծառայել իբրեւ դպրոց եւ մատուռ: Երկրորդ յարկը ունի ընդարձակ սրահ մը, ու վերջինը կը բաւէ տեղական պէտքերուն:

ՎԱՂՈՒԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ՀԵՌԱՆԿԱՐԸ

Պ. ԷՐԻՕ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑ ԶԻՆԱԹԱՓՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ

ԾԱՆՐ ՄԵՂԱԴՐԱՆՔՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ԴԷՄ

Ուրբաթ օր, Պ. Էրիօ երեսփ. ժողովին ներկայացուց զինաթափութեան եւ ապահովութեան «շինարար ծրագիրը», որուն անհամբեր կը սպասէր եւ որ կրնայ ծանր հետեւանքներու յանգիլ:

Տեղի անձկութեան պատճառով, այսօր հազիւ պիտի կրնանք ներկայացնել ծրագիրը եւ այս առթիւ կատարուած վիճաբանութեանց խտացումը:

Երբ վիճաբանութիւնները սկսան, բուռն յարձակողականի մը դիմեց Պ. Ֆրանքլէն Պույեօն: Ցայտարարեց թէ եօթը տարիէ ի վեր կը գտնուինք խաբէութեան մը առջեւ որ կը կոչուի Լոքառնօ: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ Ֆրանսա եւ Գերմանիա տարբեր կերպով կը հասկնան հուշակաւոր դաշնագիրը: Զայն ստորագրած ատեն, Գերմանիան երբեք չէ հրաժարած իր հողային պահանջներէն:

— «Ֆրանսան եւ Գերմանիան Լոքառնոյի բառերը կը կրկնեն տարբեր իմաստներ տալով անոնց: Ֆրանսայի համար, Լոքառնօն կը նշանակէ Վերսայլի դաշնագրին ամրապնդումը: Գերմանիան զայն կը համարէ այդ նոյն դաշնագիրը ոչնչացնելու միջոց մը: Դուք կ'ըսէք,— ահա բնագիրը, Ֆրանսա՛, ապահովուէ՛: Գերման վարիչները՝ կ'ըսեն.— Ահա բնագիրը, Գերմանիա՛, յուսա՛: Գերմանիա չկայ, կայ միայն Փրուսիա մը: Գերմանական հանրապետութիւնը մեռած է, սպաննուած ըլլալով պառոններուն կողմէ եւ ջարդուած՝ համազգեստան ընկերակցութեանց կողմէ: Հիթլերի եւ Շլայխէրի միջեւ, մեզի համար ամէնէն վտանգաւորը Շլայխէրն է: Հիթլէրը վիպական բռնութիւնն է, Շլայխէրը՝ մեթոտիկ վայրագութիւնը: Գերմանիան միայն մէկ կամք ունի — Պատրաստել փոխվրէժի պատերազմը: Գերմանիա, Հունգարիա, Պուլկարիա, Աւստրիա մէկ տող չեն ընդունիր Վերսայլի կամ Սէն Ժէռմէնի դաշնագրէն: Եւ Իտալիան ալ միեւնոյն քաղաքականութեան մէջ մտած է, յուսալով օգուտներ քաղել»:

Բոլոր հարցապնդումներուն եւ յարձակումներուն պատասխանեց Պ. Էրիօ: Այս ճառը եւ ուրիշ մանրամասնութիւններ պիտի տանք առանձին: Ըսենք միայն որ, Ֆրանսայի վարչապետը չեշտեց թէ Գերմանիոյ պահանջած իրաւունքը պարզապէս կը նշանակէ վերազինում:

Ահա ֆրանսական ծրագրին գլխաւոր գիծերը.—

Ֆրանսա անորոշ թուականի մը համար պիտի ընդունի կարճատեւ զինուորութեան ընդհանրացումը, մայր երկրի բոլոր ցամաքային ուժերուն համար, պայմանաւ որ,

1. Լուծուի բանակի այդ կազմակերպութեան հակառակ ո՛ր եւ է կազմ, ինչպէս գերմանական արդի բանակը, եւ ներքին ոստիկանութեան ուժերը կանոնի տակ առնուին.

2. Միջազգային հսկողութիւն գործադրուի, պարտաւորիչ ստուգման իրաւունքով:

3. Լրացնելու համար Լոքառնոյի դաշինքը, փոխադարձ օգնութեան շրջանային դաշինք մը կնքուի, այն ձեւով որ իւրաքանչիւր եւրոպական ազգ կարենայ մասնակցիլ եւ այսպէս նախատեսուած ուժը բաւական ըլլայ զսպելու յարձակումը: Այս ուժը պէտք է պարունակէ ազգային մասնագիտացած գունդերու առաջին շարք մը, անմիջապէս տրամադրելի եւ օժտուած հզօր սպառազինութեամբ: (Ըսել կ'ուզէ միջազգային բանակ):

4. Մ. Նահանգները ընծայեն ապահովութեան այն երաշխիքները զորս իրենք իսկ նախատեսած են:

5. Ազգերու Դաշնակցութեան անդամները յանձն առնեն կատարել ուխտին 16րդ յօդուածին պարտաւորութիւնները:

6. Իրաւարարութիւնը պարտաւորիչ ըլլայ ուխտը ստորագրող բոլոր պետութեանց համար:

Ժողովը շարունակուեցաւ գիշերն ալ, եւ 20ի դէմ 430 ձայնով կառավարութիւնը ստացաւ վստահութեան բանաձեւ մը, որ կ'ըսէ.—

«Երեսփ. ժողովը՝ գիտակից աշխարհի անցուցած տնտեսական, քաղաքական եւ բարոյական տագնապին ծանրութեան, եւ համոզուած թէ այդ տագնապը կրնայ փարատիլ միայն միջազգային գործակցութեան մեծ ճիգով մը նկատելով որ, վտանգուած քաղաքակրթութեան պաշտպանութեան համար տիրապողական է ամէն ասպարէզի մէջ մրցակցութեան փոխարէն հաստատել գործակցութիւնը, թէ Ֆրանսայի եւ ուրիշ պետութեանց միջեւ եղած բոլոր վէճերը պէտք է քննուին հաշտարար ոգիով եւ արդարադատ լուծումներ պար-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱ՞Յ ԵՍ, ՄԱՅՐԻ՛Կ

— :-: —

Աշնանային գեղեցիկ օր։

Հոգեվարքը ծառերու։

Մեծ հոգիներու պայքարը յատակօրէն կը պատկերանայ յանկարծ ի տես թուփերու եւ հսկայ ծառերու վերջին գնդապարգումի իրենց այս գերագոյն ճիգին առջեւ, ճիգը հզօր կամքի, կամքը գեղեցիկ եւ հպարտ մեռնելու հոգեվարքի մէջ իսկ ճիգը գեղեցկութեան։

Ինքնաօրրարա՞ր. ո՛չ, թերեւս պահ մը աւելի հաճոյքով եւ վերացումով պարուրելու համար զիրենք դիտող աչքերը, անոնք որ տեսան իրենց փթթումն ու պերճանքը, եւ այժմ ականատես են իրենց վերջալոյսին, անոնց գունագեղ տերեւներուն մէջէն ունկնդրելով հրաժեշտի իրենց երգը վերջին։

Իրերու եւ շրջապատի ի՜նչ բնականոն ներդաշնակութիւն։

Ամէն տեղ նո՞յնն են արդեօք մարդկային հոգիի փոթորիկներն ու վայելքները։

Ինչո՞ւ այս հարցը···

Միտքս թռաւ 1917ի աշնան օր մը, Բերա, Թագսիմի պարտէզը, թեթեւ հով մը մեր դէմքերուն։ Հաճելի էր քալել չորցած տերեւներու վրայէն։ Այն ատեն չէինք խմանար անանց արտասուքը։ Այդ ահաւոր շրջանին, մահուան շունչով յղփացած այդ մթնոլորտին մէջ՝ դեռ կեանքն էր որ կը խօսէր ուժեղ, դեռ չա՛տ խոր էր մեր հաւատքը դէպ ի մարդը··· դէպ ի քրիստոնեայ պետութիւնները։

Կը խօսէինք կամաց, վաղուան համար հաստատ յոյսերով, հայ աղջկան բուռն այլ զսպուած ոգեւորութեամբ։ Փողոցին մէջ սեւազգեստ կիներ դիմաւորեր էինք, բոլորն ալ ծաղիկներ՝ իրենց ձեռքերուն մէջ։ Ամենայն Սրբոց տօնն էր Կաթոլիկներուն եւ գերեզմանատուն կ'երթային։ Բայց մենք լուռ կ'ընդունէինք մթութեան եւ խաւարին մէջէն, չա՛տ հեռուն։

Ինչո՞ւ այսօր միտքս ինկաւ այդ օրը։

Բայց ո՞ւր եմ, ինչո՞ւ եմ ինկեր այս երկիրը, այս հեռաւոր անկիւնը։

Ինչո՞ւ կը թափառիմ աշնան գեղեցիկ օրով սա օտար ճամբաներուն վրայ, իբրեւ բանտեալ թռչուն։

Գեղեցիկ է պահը, շուրջս նկարագեղ։ Խաղաղ ու երջանիկ շունչ մը կը տիրապետէ։ Ծառերը դեռ գիրկ ու հոյանի թեւերով երկինք բարձրացած՝ օրհնութեան հզօր ուժով մը փառք կուտան ազատ ըլլալնուն համար։ Բնութեան ուժն է որ կը ձայնէ վսեմ խորութեամբ։

Բայց ես ի՞նչ եմ այստեղ, ինչո՞ւ եմ այստեղ։

Ընդվզեցնո՛ղ խաղաղութիւն։ Եւ ո՛րքան տարբեր աշուն։

Օտա՛ր ըլլալու ճնշումը եւ որբի տագնապ մը, միշտ աւելի տիրական, քանի կ'անցնին տարիները տարագրութեան։

Ծառերը, հողն ու երկինքն իսկ խորթ կը նային եւ տարփ տակ խճաքարն իսկ վանող։

Հաւա՞տքը, ա՜հ, մեռած է այն հաւատքը դէպ ի ուժեղը, դէպ ի օտարը։ Սո՛ւտ են անոր մէջ ամէն համամարդկային զգացում եւ նուիրականութիւն։

Նոր հաւատք ծնած է բոլոր ցաւերէն ու մաքառումներէն։ Հաւատքը միայն իր ուժին, իր սեփական զէնքին։

Ծիծառակներ, անհուն վիշտեր, խոհեր, ինքնաքննադատութիւն. նպատակ, ծրագիր, ի՜նչ խորթ համեմատութիւն այս խաղաղ համայնապատկերին զուգընթաց։

Հայո՛ւ պտոյտ։

. . . .

Զոյգեր, խմբակներ կը սպասեն կենսուրախ եւ պարզ։ Ճամբէս անցնող հանրակառքի կայարաններուն առջեւ։ Եկեղեցի կ'երթան։

Տարբեր աշխարհէ կը թուին անոնք. պատկերով միայն նմանութիւն մը, իսկ մեր միջեւ անհունութիւն մը կութեան, ըմբռնումներու եւ ապրումներու։

Ցաւած ճակատս զովօրէն բացած՝ որպէս երազ շրջապատի մը մէջ կը քալեմ։ Սէր չկայ, գուրգուրանք չկայ սրտիս մէջ, եթէ նոյն իսկ դրախտի գեղեցկութիւնն ըլլայ՝ ան մերը չէ եղած երբեք։ Այնտեղ հին յիշատակ մը չեն տեսներ աչքերս։

Ծնողք, քոյր, եղբայր, նշանած, հարազատներ, ընկերներ, դո՛ւք անդին էակներ, կարելի՞ է ուրիշը սիրել ձեզ հաւասար։

Հայրենի՛ք տուն, հայրենիքի հող ու ջուր եւ ձեր գոյութեան սրբազան իմաստը յաւերժացնող սո՛ւրբ յիշատակներ, կարելի՞ է գտնել ձեզ այլուր եւ ձեր սիրոյն ու ձեր կարօտովը սիրել օտար արժէքներ։

Հասեր եմ Bd. de l'Orangerieն։

Պատկերն աւելի վսեմ է հոս արեւափայլ օդին։ Երկու կողմէն գեղեցիկ ծառաստաններու եւ անտառներու հսկայ ծառերը տերեւներու գոյնզգոյն ծաղկեփունջեր կը մատուցանեն երկինքին, եւ մէջտեղէն կը բարձրանայ լայն ճամբան։

Երկար դարերու ի՜նչ պատմութիւններ կը փսփսան ծառերն ու քարերը եւ հին յաւիտենն է իրեն խորհրդակից, սակայն ինծի բնաւ չեն խօսիր անոնք։

. . . .

Մեծ ու փարթամ ծառերով եւ վերէն կապոյտ երկինքով շրջանակուած այդ գեղեցիկ ճամբու պտոյտներէն մէկը կ'իջնէ միայնակ։ Այդ պահուն ոչ ոք կայ ճամբուն վրայ, ոչ ալ հանրակառքը կ'անցնի։

Ինչպէ՛ս մինակ եմ, ինչպէ՛ս օտար, սա փիլլաներու, պարտէզներու եւ ծառաստաններու անվերջ շարքին մէջ, աշխարհէ կարուած, միա՛կ Հայը։

Ու կը քալեմ յանցապարտ զգացումով մը ճնշուած, միշտ անհարազա՛տ այս կեանքին, այս վայրերուն, կարօտովը քուկիններուդ եւ կարօտովը քեզ հարազատ ցաւերուն։

Ո՞վ է որ կուգայ վերէն։

Ինչո՞ւ բոլոր ուշս կ'երթայ անոր հեռուէն, մինչ չնայեցայ բնաւ ցարդ պատահածներուս։

Հետզհետէ կը մօտենանք իրարու, տակաւ կ'որոշեմ պատկերը։ Կին մըն է։ Սեւազգեստ է ան եւ փոքրակազմ։ Կը քալէ հանդարտ քայլերով, փոխտ ուսերներով։

Աւելի կը մօտենանք իրարու։

Սեւ լաչակ մը կապեր է գլխուն։ Նիհար, կորաքամակ, բայց կը քալէ առանց դաւաղանի եւ միօրինակ։

Ճիշդ դէմ դէմի հասանք։

Լաչակին տակ սպիտակ մազեր, սաստիկ խորշոմած, սպառած դէմք մը եւ սեւ աչքեր։

Եւ տառապանքը անջինջ դրոշմուած անոր ճակտին։

Մեր աչքերը արագ կը հանդիպին իրարու եւ կ'անցնինք։

Արդեօ՞ք···։

Սեւ լաչակով կին մը այս կողմերը, ի՜նչպէս կարելի է, այս հեռաւոր եւ ամայի ճամբուն վրայ, ուր տեղացիներու հարուստ սեփականութիւններ միայն կը տարածուին։

Ետ կը նայիմ, ան կը շարունակէ քալել։ Ամեհի անտառի մը մէջ գետինն ինկած անզօր ճնճղուկի մը հանգոյն։

Կը շարունակեմ վերելքը, բայց յանկարծ, անձկագին զգացումէ մը վճռական, ետ կը դառնամ քայլերս, որպէս նուիրական պարտականութենէ մը մղուած դէպ ի այն փոքրիկ էակը։ Դրեթէ վազելով կը հասնիմ ճիշդ այն պահուն երբ ան, երեւի յոգնած՝ կը նստի կայարանի մը նստարանին վրայ։

Դարձեալ մեր աչքերը կը հանդիպին իրարու։

Հայը միայն կրնայ այդ աչքերն ունենալ - աչքեր խոր վշտի բայց գիտակից։

— Հա՞յ ես, մայրի՛կ։

Թռաւ շրթունքներէս, չեմ գիտեր ինչպէ՛ս, ի՜նչ ուժէ խթանուած։

— Այո՛, հնչեց մեղմ ձայն մը, ես ալ հոն վերը տեսայ քեզի եւ ըսի որ Հայ ըլլալու է։

Այդ հայո՛ն···

Ուրկէ՞ց կուգար մինակը, օրօրուելով, այդ մենաւոր ճամբէն սա օտար երկինքին տակ։

Երկա՞ր էր քալեր։

Ինչո՞ւ հարցուցի···

— Գերեզմանէն կուգամ քսանեւութը տարու տղուս։

Մոնմորանսիի բարձունքէն···

Ի՞նչ խօսեցաւ հայ մայրիկը։

Նստած էինք քով քովի, մայր ու աղջկան նման եւ ծով սիրտը կը յորդէր հեկեկանքով։

Խօսեցաւ ինչ որ կը խօսին 1915էն ի վեր ողջ մնացած բոլոր հայ մայրերը եւ քոյրերը։

Իր խօսքե՞րն էին կենդանի պատմութիւնը թէ արցունքները, որոնք կը հոսէին իր անհամար խորշոմներուն մէջ, տարիներու անպատում ցաւի արցունքէն խորացած։ Այդ իւրաքանչիւր կաթիլները հատու սուրեր էին եւ հայ սիրտը կ'արիւնէր անոնցմով, կ'արիւնէ՛ր անյատակ։

Այս վերջինը դէթ անկողնի մէջ էր մեռած եւ գերեզման մը ունէր։

Անցորդները դիտեցին մեզ, տեսան արցունքները հայ ծեր մայրիկին, արցունքներ՝ իր խողխողած, նահատակուած զաւակներուն եւ հարազատներուն համար։

Անոնք նայեցան ու անցան, անզգայ ու անտարբեր, եւ կամ ինչպէս որ մարդիկ կ'երթան դիտելու կախուածները, նոր զգայութիւններու որոնումով, խելագար՝ սրտի ու մտքի չարութենէ։

Սրբապղծութիւնն էր որ, նոյն իսկ առանց տեսնելու՝ նայէին ու անցնէին խակական վշտի այդ մարմնացումը։

Ողջակէզ մըն էր ան, աշնան սա երկինքին տակ, վտիտ ձեռքերը ցաւէն դալարուն···

Մօ՛ր մը արցունքը։

Եւ հա՛յ մօր մը արցունքը օտար հողի վրայ։

Սրբազա՛ն արցունք մայրական։

. . . .

Երբ ոտքի ելաւ մայրիկը, ծռեցայ եւ լռիկ համբուրեցի իր ձեռքը։

Հայ մայրերու վիշտն էր որ համբուրեցի խոնարհած։

ԱՆԱՀԻՏ

ԱԶԽԱՏԱՒՈՐԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ԼՈՒԻ ԳԱՐԹԱ

Լուի Գարթա հունգար ժամանակակից յաւագոյն վիպասաններէն է։ Իր գիրքերը իբրեւ հորիզոն ունին գործաւորներու, գիւղացիներու, վարձկաններու կեանքը։ Իր գլուխգործոցը կը նկատուի «Մթին Մատ» (Սօթէթ Իւժ) վէպը, որ կը պատմէ հունգար դաշտին ու գիւղին պայքարը, պարտութիւնը ճարտարարուեստի գրոհին առջեւ։ «Մթին Մատը» բարձր ծխնելոյզն է գործարաններուն, որ կը ցցուի արուարձաններու տափաստաններու վերեւ դժխեմ սպառնալիքի մը նման։ Ազդանշանն է անիկա մեր ներկայ կեանքին, խորհրդանիշը՝ նոր ժամանակի մը։ Դաշտերը կը քակուին, գիւղերը կը քամուին ու կեանքը կ'երթայ կուտակուելու ու բիւրեղանալու այդ մետայլ կոթողներուն, ծխնելոյզներու շուրջը։ Ինչի՞ կը վերածուին սակայն մարդիկ. — մեքենաներո՛ւ. ու ժամանակ մեքենաներու՝ ամէնէն քիչ գնահատուած, ու ա՛լ աւելի չարչարուած քան քարն ու երկաթը։

Յետագայ պատմուածքը կուտայ իր սեղմ գծերուն մէջ հեղինակին ամբողջ ոգին։

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

«Մեքենայ - մայր»

Ա.

Մայրը թողուց անկողինը եւ ջեռոցը վառեց։

Երկինքի վրայ կը փայլէին տակաւին նոյեմբերի աստղերը. եւ խոր խաւար մը կը կուտակուէր պատուհանին առջեւ։

Անկողնէն հայրը հարցուց. «Ո՞ւր կ'երթաս»։

— Դո՛ւն ալ ելլելու ես այլ եւս։ Արդէն ժամանակն է։ Գործարանը քեզի կը սպասէ։

— Ժամը քանի՞ն է։

— Վեցն է։

Մայրը զբաղած էր սպասներով. ելեկտրական լոյսը կը պարուրէր իր գլուխը լուսապսակի մը նման։

Հայրը զոլոլշուն սուրճը վեր առաւ, զգաց իր կնոջ ամբողջ բարութիւնը։

— Դուն զարմանալի կին մըն ես, ըսաւ անոր յուզուած ձայնով։

— Ոչ, հայր, պատասխանեց կինը, ես մեքենայ մըն եմ։ Արշալոյսէն մինչեւ իրիկուն աշխատանքը գիս կը հետապնդէ. գիշերն է միայն, երբ կը քնանամ ու կ'երազեմ, որ զգացումը կ'ունենամ թէ հո՛ս եմ···։

Քիչ վերջը, հայրը կը գտնուէր արդէն իր մեքենային առջեւ, գործարանի ընդարձակ սրահին մէջ։ Ան կանգնած էր հսկայ անիւներու կողքին, մեքենաներուն շողերուն ու փոկերուն մէջտեղ ու իր շուրջը՝ ոչինչ. եթէ ոչ պրկում, ձգտում ու հեքթովալ···։

Այդ պահուն համաշխարհիկ արտադրութեան զարկը սկսաւ իր առօրեայ բաբախումին. ոչ միայն գործարաններու խորը, այլ նաեւ առեւտուրի մեծ տուներուն ու դրամատուներուն մէջ։

Հայրը մէկ օղակն էր համաշխարհիկ արտադրութեան այս թաւալքին։

Առտուան ժամը ութն էր, աշխատանքը սկսաւ։

Ժամը ինն. փոկը խլեց հայրը եւ զայն պատառ պատառ ըրաւ։

Բ.

Մայրը սահեցաւ անկողնէն, ալաքները ցոյց կուտային որ ժամը վեցն էր ու զարթուցիչը սկսաւ հնչել։ Ան խլեց զայն ու բարձին տակ խօթեց որ չըլլայ թէ միւսներն ալ արթննան։

Դուրսը, շատ հեռուն, կանաչ լայն մարգերու հորիզոնին կողմը, տեղ մը, երեւցան առաջին նշոյլները եւ արտոյտները երգեցին թարմ օդին մէջ։ Պահ մը, թուեցաւ իրեն թէ ինք կը յիշէ այդ ամէնը···

Բայց ան շուտով վառեց ջեռոցը ու կաթն ու սուրճը վրան դրաւ։ Ան, հարկադրուեցաւ լոյսն ալ վառել, որովհետեւ բակին մութ ու աղտոտ պատերը թոյլ չէին տար որ լոյսը թափանցէ մինչեւ հոն։

Երբ սուրճը սկսաւ եռալ, ան ուղղուեցաւ տղուն կողմը ու ձեռքը դրաւ անոր գլխին։

— Ձեռքդ այնքա՛ն բարի է եւ քաղցր, ըսաւ տղան՝ մօրը։

Իր աչքերուն փայլը պայծառացուց քիչ մը մօրը կեանքը։

— Սիրելի տղաս... ըսաւ ան։

— Դուն զարմանալի կին մըն ես, գոչեց տղան համբուրելով իր մօր ձեռքը, այնքա՛ն զգածուած էր ան մօր բարութենէն։

— Ոչ, յարեց մայրը, ես մեքենայ մըն եմ միայն, ուրիշ ոչինչ։ Մեքենան՝ որ իր գնումները կ'ընէ, ճաշը կը պատրաստէ, կը մաքրէ եւ կը վերսկսի այս ամէնը առտուընէ մինչեւ կէս օր... կէս օրէն մինչեւ իրիկուն. ան կ'անցնի լուացքէն՝ սպասներուն, սպասներէն՝ լուացքին.. Գիշերն ալ կը կարկտէ։ Միայն երբեմն, երազներուս մէջ, ինծի կը թուի թէ ես ալ մարդկային արարած մըն եմ...

Տղան մեկնեցաւ գործարան...

Ժամը ութին, համաշխարհիկ արտադրութեան մեքանիզմը սկսաւ շարժիլ եւ տղան գրաւեց հոն իր տեղը... Բայց ժամը տասնին, գրասենեակի պաշտօնեայ մը եկաւ իրեն ըսելու.

— Երիտասա՛րդ, ստիպուած ես թողուլ մեքենան եւ մեկնիլ ճակատ...

Ռումբ մը յօշոտեց զաւակը։

Գ.

Մայրը արդէն եփած էր սուրճը ջեռոցին վրայ։ Սառ բիւրեղներ կը ծաղկէին պատուհանին վրայ։ Մայրը վառած էր նաեւ քիչ մը կրակ վառարանին մէջ, որպէսզի սենեակը այնքա՛ն ալ պաղ չըլլար, երբ աղջիկը պիտի ելլէր անկողնէն։

Յետոյ մայրը մօտեցաւ իր աղջկան, շոյելով մազերը։

— Ել, սիրելիս, գործարանը քեզի կը սպասէ։

— Այնքան լաւ է այստեղ, գոչեց մատաղահաս աղջիկը, զերոյէն հինգ աստիճան վեր ջերմութիւնը հոգուագիւտ երջանկութիւն մը կուտար իր կեանքին...

— Քիչ մը տաքցուցած եմ, ըսաւ մայրը։

— Դուն զարմանալի կին մըն ես, խանդաղատօրէն ըսաւ աղջիկը քաշելով իրեն իր մայրը ու համբուրելով զայն։

— Ոչ, աղջիկս, պատասխանեց մայրը, ես մեքենայ մըն եմ, ուրիշ ոչինչ։ Հայրդ սպաննուեցաւ մեքենայէն, եղբայրդ յօշոտուեցաւ ռումբէ մը... ու ես կ'ապրիմ, անզգայ, լուացք կ'ընեմ, տակաւին հիմակ ալ, ուրիշներու համար։ Իմ երազներուս մէջ միայն ինծի կը թուի երբեմն թէ ապրող էակ մըն եմ։

Այն ատեն երիտասարդ աղջիկը ելաւ ճամբայ իյնալու դէպի համաշխարհիկ տնտեսութեան մեքանիզմը որ սկսելու վրայ էր իր առօրեայ աշխատանքը։ Ան բացաւ դուռը։

— Գա՛ռ... ի՜նչ ցուրտ է... Ու ամէն առտու պէտք է որ մեկնիմ այնքա՛ն կանուխ..

— Ի՜նչ ընենք, աղջիկս, գործաւոր ենք պարզապէս... յարեց մայրը։

Աղջիկը յաջորդ օրն էր որ վերադարձաւ տուն։ Անիկա ուսերուն կը կրէր մուշտակ մը, մետաքսեայ շրջազգեստ մը, մատանիներ՝ մատներուն, ու իր դէմքը խորշոմուն էր արդէն...

— Պարոն մը գնեց ինծ այս ամէնը, ըսաւ. Դուն այլեւս մեքենայ մը չպիտի ըլլաս. Պիտի օգնեմ ձեզի։

Դ.

Այն ատեն մայրը խոհանոց անցաւ եւ նստաւ սեղանին առջեւ։

Ան ուրեմն այլ եւս չպիտի աշխատէր, հանգիստ պահեր պիտի ունենար միայն։ Ոչ թէ անոր համար որ իր աղջիկը պիտի ապահովէ իր կեանքը, բայց քանի որ այսուհետեւ աչքին ալ ոչինչ, ոչինչ կ'երեւի...

Ու այն ատեն զգաց մայրը որ թեթեւութիւն մը իջաւ, գրաւեց իր հոգին. .

Ու մայրը սկսաւ զգալ թէ ինք ալ մարդկային արարած մըն է..

— Ես ալ կենդանի էակ մըն եմ, ըսաւ ան։

Բացաւ անիկա կազին ծորակը եւ խողովակը մօտեցուց իր բերանին։

ԼՈՒԻ ԳԱՐԹԱ

«ԹԷՔԿԵԱՀ»ՆԵՐԸ ՉԵՆ ԲԱՆԻՐ

Ուշաքէն կը գրեն թէ գորգի ճարտարարուեստը որ նախապէս խիստ ծաղկեալ վիճակ մը ունէր եւ քաղաքին մէջ մօտ 1000 Թէքքեահ կը գործէր, ներկայիս մեռեալ վիճակ մը կը ներկայացնէ։ Այժմ մի միայն 100 Թէքքեահ կը բանի եւ անոնց արտադրութիւնը երկրին մէջ կը սպառի։ Արտածումի համար ոչ մէկ պահանջ։

« ԱՒԱԶԱԿՈՒԹԻՒՆ »

Մուշի շրջանին մէջ ասպատակող «Թէվֆիք չէթէսի»ն, որ անցեալ տարի, կատարուած հետապնդումներու վրայ իր օձիքը ազատած էր, սահմանագլուխը անցնելով, վերջերս յաջողած էր երկրէն ներս մտնել եւ սկսած էր նեղել գիւղացին։ Ոստիկան զինուորներու կողմէ կատարուած անխնայ հետապնդումներու շնորհիւ, կարելի եղած է հրոսախումբէն 9 մեռեալ եւ միւսները ողջ վիճակի մէջ ձեռք անցընել։

ԹՈՒՐՔԻԱՆ Ի՛ՆՉ ԿԸ ՇԱՀԻ ԾԽԱԽՈՏԷՆ

Ծխախոտի արտածումի շնորհիւ ամէն տարի կարեւոր գումար մը կը մտնէր Թուրքիա։ Բայց վերջին տարիներս, զգալի տարբերութեամբ նուազած է երկրին այս կարեւոր եկամուտը։ Այսպէս, 1930ին արտածուած ծխախոտի փոխարժէքէ՝ երկիր դրամ մտած է 28,968,000 ոսկի, 1931ին՝ 16,480,000 ոսկի, իսկ 1932ի մէջ 9 ամսուան ընթացքին 14,990,000 ոսկի։

ՍԱՐՍԱՓԻ ՕՐԵՐԷՆ

«Այսքան չարիք թէ մոռանան մեր որդիք
Թող ողջ աշխարհ հայուն կարդայ նախատինք»

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

Պատկերներ···· պատկեր մը եւս 1915ի սարսափի օրերէն։

Հայու խեղճ հօտն, հայ բիւրաւորներու նման ես ալ աքսորեալ մըն էի, պատա՞նի աքսորեալ, ի՜նչ հակասութիւն։

Յուլիսի տաք միջօրէ մըն էր, տաք ա՜յնքան տաք որ կարծես արեւը բորբոքած՝ կ'ուզէր այրել մրկել ամէն ինչ որ կար ու կը շնչէր երկրի վրայ։

Չոր էր գետինը։ Փոշիի թանձր խաւ մը կը հանգչէր փողոցը խորտ ու բորտ սալայատակներուն վրայ, մինչեւ յոգնած ծառերուն ծարաւած տերեւները։

Յոգնած էր բնութիւնը՝ իսկ մարդիկ զզուած թէ արեւէն եւ թէ արեւուն տակ եղած ունայնութիւններէն։

Ձեռքս սափոր մը կ'ուղղուէի դէպի աղբիւր, քիչ մը թարմ պաղ ջուր խմելու համար։

Մեղուներ, մեղուներ··· պար բռնած ջուրին շուրջ կը բզզան, կը դգդան ա՜նվերջ։

X

Ակռաս կուտամ ու կը սարսռամ։

Ձայն մը հեռուէն, խորէն, հայու լեզուի, բայց սահմռկեցուցիչ։

Սափորս կը դնեմ մէկ կողմ, կը նայիմ շուրջս, ամէն դի, եւ ո՜վ սարսափ, հազիւ քառասուն քայլ անդին, կը նշմարեմ կոյտ մը։ Կը քալեմ կթոտ ծունկերով դէպի այդ կոյտը, կը մօտենամ վախով, մանկական հետաքրքրութեամբ։ Անծանօթ մը կծկուած պառկած է երեսը դէպի հողը, անզօրածելի, մէկ կողմ թողուած կառքի մը շուքին ապաւինած։

Փոշեթաթախ դէմքը դէպ ի ինծ կը նայի, շրթունքները հազիւ կը շարժին։ Կը պրկուի, կը գալարուի մարմինը եւ կը թաթխուի կրկին փոշիին մէջ։ Ճա՛նճեր, ճա՛նճեր անհամար կը հանգչին անճար կոյտին վրայ։

— Մայրիկ, պուտ մը ջուր։

Արեւը ա՜յնքան անողոք, կը թափէր իր կրակը վար, դէպ ի վար։

Արե՛ւ, դուն վկայ։ Կենդանիները որջ մը ունին, իսկ Հայու որդի՞ն···

Կրակէզ, արե՛ւ, եւ կրակներէ, անլուր կրակներէ գլուխը հանգչելու համար այդ որջն անգամ չունի Հայու որդին։

— Մայրի՛կ, պուտ մը ջուր։

X

Զինուոր մըն էր։ Հայ գիւղացիի պարզունակ զաւակը, հազիւ երեք տասնեակ ամառներ բոլորած։ Հայաջինջ սարսափը իր ճիրաններուն մէջ էր առեր քաջ Արմենակը։

Բանի գացեր էր զինուոր Թուրքին, եւ հիմա հիւանդ էր ինկեր, փոխեր էր մարմինը, փողոց էր նետուած։

— Գնա՛, կեավուր, սատկէ։

Օրեր, ամիսներ փրկարար մահը չէր հասեր։ Չէր հասեր անոր համար որ Հայ էր Արմենակ, եւ պէտք էր մինչեւ իր աչքերը սա յաւէտ փակելը աւելի եւ աւելի խմէր այն դառն բաժակէն Հայուն, որմէ կը յորդի լեղին, կը յորդի անվերջ եւ ա՜յնքան առատ։

— Գնա՛ կեավո՛ւր, սատկէ։

Եւ «կեավուր»ը, արարչութեան տխեղծ արարածը՝ կը հայցէր պուտ մը ջուր մահուան դէմը կեցած։

X

Արմենակ վերջապէս ստացաւ պուտ մը ջուրը։

Օրեր անցան, կեանքը կը վերադառնար իրեն, եւ երիտասարդ էր, ի՞նչու մեռնէր։

Յոյս ունէր, — միակ աղբիւրը կեանքի։

Յոյսը՝ դրկելու, համբուրելու իր երեք տարեկան աղջնակը, կարմրուկ այտերով, սեւուլիկ աչուկներով Նշիկ թուշով Աշխէնը, իր հոգեհատորը։

Թողած էր կին, մայր, հայր, քոյրեր բազմանդամ ընտանիք։

Գիւղէն լուր չունէր, արդէն։ Ո՞վ լուր ունէր այդ սարսափի օրերուն իր սիրելիներէն, անապատներու, լեռներու, ձորերու մէջ ինկած անտուն, մահամերձ Հայու զաւակներէն։

X

— Մայրիկ, հոգիս մատաղ, ես չեմ մոռնար ձեր ըրածը, ես չեմ մոռնար այդ բարիքը, դրամ չունիմ ձեզ հէտիյէ բերեմ, լեռ գացի, սա փալամուտները (խողկաղին) ձեզի համար ժողվեցի։

Կարմիր վրան ճերմակ պիծերով թաշկինակ մը՝ չորս ծայրերը իրար կապած, մէջը լեցուն խողկաղիններ, որոնք մեզի նուէր է բերեր։

Արցունք կար աչքերուն մէջ։ Երջանի՛կ էր։

X

Երեք ամիս անցաւ, այն օրէն, «Ճէտիլէ»ի օրէն։

Թոյն է եղեր այն պուտ մը ջուրը զոր ես իրեն տուի, աւելի լաւ էր վերջ տար իր կեանքին եւ այս օրուան չը հասնէր։

Դուռը ուժգին կը զարնուի։ Գիտէք, այնվայրենի ձեւով որ յատուկ է Թուրք ոստիկաններուն, մանաւանդ այդ սարսափի օրերուն։ Կը զարնէին դրան ջախջախը կոտրելու աստիճան։

Թուրք սատանայ մըն է։

Զինուորներու խումբ մը, խեղճ ու կրակ, մէկ մէկ տոպրակ ուսերուն ցնցոտիներով։

Հայու որդիներ ամէնքն ալ։ Կ'երթան··· Կը տանի՜ն····

— Մայրի՛կ, ճերմակեղէններս, կ'երթա՛նք։

Մեզ մօտ էր թողած շաբաթ մը առաջ իր փոխնորդները որպէսզի լուացուին, եւ քանի օրէ մէջտեղ չէր ելած ետ առնելու համար։

Կը ձեռբակալուի, բանտը կը նետուի, իբրեւ փախստական զինուոր եւ ահա այսօր.

— Մայրիկ, կ'երթա՛նք։

Եւ այսպէս հայորդիները, գացին շարան ու շարան, գացին վազն ի վազ. մտրակը իրենց ետեւէն, դահիճներն ալ միասին. դէպ ի սպանդանոց, ոչխարի պէս մորթուելու։

Գացին՝ անդարձ, դէպ ի սոսկալի մահ։

X

Վազն ի վազ կ'երթայ, կ'անհետանայ խումբը։

Կը սարսռամ, ընդվզում մը, անպատում անլուր վայրագութեանց դէմ։

Անշարժ կը մնամ դրան առջեւ։

X

Այդ չարաշուք պահուն, գիւղացի տղեկ, աչքերը ցաւոտ Թուրք կին մը դիմացի պատին տակէն կ'անցնի. հազիւ չորս տարեկան աղջնակի մը ձեռքէն բռնած։

Փոքրիկը զիս տեսնելով, բառ մը կը փսփսայ.

— Փի՛ս կեավուր, փի՛ս կեավուր

Հազիւ լսելի···

Կինը՝ կեղծաւոր մտերմութեամբ եւ դաժան խնդուքով կ'ուղղուի դէպ ի ինծ, եւ կը հարցնէ թէ իմացա՞ր իմ փոքրիկին ըսածը։

Առանց ինծմէ պատասխանի սպասելու, կ'ըսէ.

— Կ'իմանաս, այս փոքրիկն ալ ձեզմէ է, բայց ամէն անգամ «կեավուր» մը տեսնելուն, «փիս կեավուր» կ'ըսէ։ Երբ որ առի զայն, հազիւ մէկ տարեկան կար, իմ աղջիկս է հիմա։

Քարացած՝ փոքրիկին կը նայիմ. սեւ աչքերով, սեւ յօնքերով հրեշտակի նման աղջնակ մը···

ՀԵՐՄԻՆԷ

ՎԱՄԱԿՆԵՐ ՊՈՒԼԿԱՐԻԱՅԷՆ

«ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐ»Ը ՖԻԼԻՊԷԻ ՄԷՋ

Հանդիսաւոր տօնակատարութիւն

ՖԻԼԻՊԷ, 23 Հոկտ.— Պուլկարահայ այս հին գաղութը՝ Ֆիլիպէն, այս տարի եւս «Դաշնակցութեան Օրը» տօնեց մեծ հանդիսաւորութեամբ, այսինք 23 Հոկտ., կէս օրէ վերջ, Թատրոն Եռնաքի ընդարձակ սրահին մէջ։

Սրահը ծայրէ ի ծայր լեցուն էր երկսեռ բազմութեամբ, բայց մանաւանդ երիտասարդներով, որոնք, հիանալ թէ նորէն, հոգեւին կապուած կը մնան հայ ժողովուրդի մեծագոյն ու հարազատ զաւկին՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան։

Բեմին մէջտեղը պետեղուած էր Քրիստափոր Միքայէլեանի կիսանդրին, որուն վերեւ Դաշնակցութեան մեծ զինանշանը եւ դրօշը։ Իսկ անոր երկու կողմերը պուլկարական եւ հայկական դրօշներ։

Երկսեռ երգչախումբը, ղեկավարութեամբ ընկ. Կ. Գ. Փափազեանի, հանգէսը բացաւ պուլկարական քայլերգով եւ «Մեր Հայրենիքով», որոնք ունկնդրուեցան յոտնկայս։

Հանդէսին նախագահը՝ ընկ. Կարօ Ղազարոսեան յիշելով թէ ինչպէս Աստուած, բստ Աստուածաշունչի, աւետարանական խաւարի լուսաւորումէն յետոյ ստեղծեց մարդը՝ անոր տալով իր գիմագիծէն դիմագիծ, ու իր հոգիէն՝ հոգի, այնպէս ալ, ըսաւ, Հայուն ցեղային արարչագործութիւնը՝ քառասուն տարի առաջ, մեր խաւար կեանքին մէջէն ստեղծեց մեր նորագոյն պատմութեան Ադամը՝ իր ցեղային դիմագիծէն՝ դիմագիծ, ու իր հոգիէն հոգի տալով անոր։ Եւ այս խորախորհուրդ արարածը դարձաւ Արարիչ միլիոնաւոր մարդկութեան։ Նախ Մարդը ստեղծեց՝ ցեղին Հաւին (Հայուն) մէջ, ու մարդուն մէջ՝ Հայը՝ անոր ուղեղին՝ միտք, բազուկին՝ ուժ, եւ շրթներուն՝ խօսք տալով։ Այդ ստեղծումին ու ստեղծագործութեան տօնն է այսօր։

Նախագահի բացման խօսքէն վերջ բեմ եկաւ ընկ. Տիգրան Պարտիզպանեան եւ երգեց «Լռեց ամպերը»։ Ընկերուհի Հռիփսիմէ Սագըլլեան արտասանեց Միամանթոյի «Դարերու վրէժը»։ Փոքրիկն Անժէլ Նալպանտեան արտասանութիւն մը ըրաւ Երիսեթ Գօթիէմէն «Ներէ՛» (հայրենիքին ուղղուած), ու երգեց «Ես յոեցին»։

Նախագահի հրաւէրով բեմ եկաւ, բուռն ծափերու մէջ, ընկ. Գ. Նժդեհ, ու ջերմեռանդ ճառ մը խօսեցաւ։

— «Ես պիտի չխօսիմ Դաշնակցութեան մասին. այլ պիտի խօսիմ դաշնակցականութեան մասին։ Առաջինը կուսակցութիւն է, երկրորդը՝ ցեղայնութիւն։ Թարհուրդ է։ Եւ նոր մ՝։ Երեւ ոգի ու շունչ, 4000ամեայ կեանք մը ունի ան՝ կարմիր գծի մը նման երկարելով մեր ժողովուրդի պատմութեան մէջէն։ Ֆրանսացի հեղինակ մը, գրելով մեր պատմութեան մասին, կ՚ըսէ. — Հայ ժողովուրդին մէջ անկախութեան տարօրէն տենչ մը կայ. անկախութեան ցաւն է այդ ...։ Եւ սակայն, կանգնելով, յաճախ, մեր երկրի քարտէսին առջեւ, ես ինծ հարց կուտամ յաճախ, — ի՞նչպէս է եղեր որ մեր ժողովուրդը այդքան ընդարձակ երկիր ու այնքան մեծ իշխանութիւն է ունեցեր, բայց այսօր չունի։ Այդ դրկանքը ժամանակաւոր է, սակայն։ Կրնայ, նոյն իսկ, մեր հայրենիքին մեծ մասը կորսուիլ, բայց՝ անկախութիւնը՝ ո՛չ, որովհետեւ անոր ցաւը կայ մեր մէջ։ Ատիկա ցեղային կիրքն է։ Ցեղաշարժը։

... Պայքար մը կայ այսօր հայ իրականութեան մէջ։ Մենք մեր ժամանակին ու ճիգին մէկ չնչին մասը յատկացուցած ենք անոր։ Եւ այդ պայքարը մենք չենք որ կը ստեղծենք։ Կեանքի մէջ, երբ բարին կուգայ, չարը այն ատեն կը զգայ իր չարութիւնը ու կը սկսի պայքարիլ։ Պետրոս առաքեալը կ՚ըսէր Յիսուսի. — «Ես չեմ կրնար ըլլալ քեզի հետ, ես մեղաւոր եմ»։ Այդպէս է եւ մեր կեանքին մէջ։«Մենք պաշտամունքը ունինք մեր եռագոյնին։ Եւ ոչ ոքի չենք պարտադրեր։ Ինչո՞ւ կ՚ուզեն արգիլել մեզ»։ Ցետոյ, կարդաց հատուած մը Գօթիէվէն, որ կ՚ըսէ. — «Մենք յեղափոխականներ ենք ու ամենազարհուրելի միջոցները թոյլ կուտանք մեզի. բաց ի երկու բանէ — վատութիւն եւ կեղծիք»։

Երգչախումբի «Մշակ Բանուորին վերջ», նախագահը փակման խօսքը ըսաւ, ու յիշելով Նէկրասովի խօսքը. «Աւելի դառն օրեր ապրած է այս ժողովուրդը, ըսաւ, բայց աւելի ցած օրեր չէ ապրած։ Հարկ է որ այլ եւս ուժգին թօթուէ իր բաշերը։ Առասպել մը կ՚անցնէի փողոցէն։ Զինուորներ կ՚երթային եկեղեցի։ Երբ հրամանատարը դիմաւորեցին, խմբապետին «պատրաստ» հրամանը ցնցեց խումբը, ու՝ իրենց հետ՝ մայթերուն վրայի հանրութիւնը։ Այդ ասնաձայնը կ՚առնենք եւ այսօր։ Եւ երբ պահը գայ, միաձայն ու աչխոյժ պէտք է ցնցուինք Դաշնակցութեան «պատրաստ» հրահանգէն։ Մինչ այդ հարկ է որ այլ եւս իւրացնենք Մուսոլինիի խօսքը, զոր երբ անգամ մը՝ մտնելով խորհրդարան — «Կա՛մ ուզածիս պէս ըրէք, կամ ուզածիս պէս կ՚ընեմ...»։

Տօնակատարութենէն վերջ, «Գ. Սէրժմճեան» ակումբին մէջ հիւրասիրուեցաւ պուլկարական կազմակերպութեան մը ներկայացուցիչը։ Ջերմ ու մտերիմ խօսակցութիւններէ վերջ, ան խօսքը ուղղեց ներկաներուն ու ըսաւ, ի մէջ այլոց. — «... Կան Հայեր որ գոհ են այսօրուան վիճակէն։ Ուրիշներ՝ չեն բաւարարուած։ Մեր մէջ ալ այդպէս է։ Մեր ու ձեր ճամբան՝ ուղիղ ճամբան է։ Եթէ մոռնանք անցեալը՝ կորած ենք։ Նոյնը եւ հայ ժողովուրդը։ Ինչպէս անցեալին, նոյնպէս եւ այժմ ու յետ այսու միասին պիտի պայքարինք։ Նոյն ճակատագիրները ունինք։ Հոս՝ դուք ազատ էք։ Մնացէք կապուած ձեր գաղափարին։ Դաշնակցութիւնը մեծ կազմակերպութիւն մըն է ու դեռ ունի մեծ դեր կատարելիք, մինչեւ որ օր մը, ձեր հայրենիքին մէջ ու ձեր դրօշին ներքեւ, տօնէ ձեր մեծ օրը»...

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԹԱՏՐՈՆ

«ՊԱՏՈՒԻ ՀԱՄԱՐ»

«Հայ Ժողովրդական Թատրոնը» իր բացումը կատարեց անցեալ Շաբաթ գիշեր, խաղալով Շիրվանզադէի «Պատուի համար» դրաման, զոր կրկնեց յաջորդ օրը, Կիրակի կէսօրին։ Երկու ներկայացումներուն ալ ժողովուրդը եկած լեցուցած էր սրահը, — կը նշանակէ թէ ժողովուրդն ալ գնահատեց ձեռնարկին կարեւորութիւնը։

Այս փոքրիկ թատրոնը, այսպէս, կը դառնայ անշուշտ հայկական բոյն մը, կամ եթէ կ՚ուզէք՝ հայ տուն մը սեմը։

×

Խաղը ծանօթ է, — շատ է խաղցուած։

Պատմութիւնն է ընտանիքի մը, որուն իւրաքանչիւր անդամը կը ներկայացնէ արդի «ընկերութեան» այս կամ այն երեւոյթը։ Թատերական «թէքնիքի» վարժ, Շիրվանզադէ ընտանիքի մը մէջ է նետեր հակընդդէմ այդ տարրերը, հանգոյցներ ստեղծելու եւ դրամի մը հասցնելու համար չորս արարուածով։ Հարկ չկայ փնտռելու այն ազդեցութիւնները, որ կը տեսնուին այս գործին մէջ։ Պէտք է ըսել թէ ուժեղ գործ է, իրապաշտ իր կառուցուածքով եւ տիպագրական (typologique) իր մօտեցումով։ Ուրիշներ կրնան գրել թէ Շիրվանզադէ այս խաղով ցոյց կուտայ ոչ միայն պակասութիւնը քաղքենի ընտանեկան բարքերու, այլ եւ քայքայումը քաղքենի ընտանիքին։ Ատոնք բացատրութիւններ են սակայն, պարզապէս բացատրութիւններ միայն, առանց երբեք ըլլալու գիտական։

×

Խաղարկութիւնը անցաւ շատ յաջող։

Ս. Թորոսեան (Էլիզբարեան) խաղաց իր լաւագոյն դերերէն մէկը, — կառապութեան եւ մղձաւանջի իր արտայայտութիւնները, ինչպէս իր անհանգիստ շարժուձեւերը տպաւորիչ էին ու կը տեսնէին տակաւին՝ նոյն իսկ երբ կը հեռանար բեմէն։

Յ. Լաթիֆեան (Սաղաթէլ) իրական տիպար մը դարձեր էր խարդախ գործակատարի, նենգ ու խորամանկ։

Ա. Կեթիկեան (Բագրատ) շատ յաջող էր իբրեւ «բանականութեան մարդը», որ յանուն գործի՝ կը զոհէ ամէն զգացում եւ աւանդութիւն։

Ա. Դմբէթեան (Սուրէն) կատարեալ աշխարհիկ եւ զգայացոյց երիտասարդը։

Լեւոն Յարութ (Օթարեան) զուսպ իր ապրումներուն մէջ սիրոյ եւ զայրոյթի։

Նիկոլ (Վարդան) իրապաշտ լաւատեսակ մը, լաւ գիտցուած եւ լաւ յղկուած, գիւղացի ծառայի մը։

Տիկին Լիւսի (Երանուհի) յաջողեր իր քրիստոնէական տրամութեամբ։

Տիկին Լաթիֆեան (Մարգարիտ) մէկն էր հեղինակին լաւագոյն Մարգարիտներէն, խորապէս ուսումնասիրած ու հասկցած իր դերը։

Օր. Պետրոսեան (Ռոզալիա) լաւ արտայայտեց հաճոյասէր եւ աշխարհիկ աղջկան մը հոգեբանութիւնը։ Շ. Ն.

Զ. Ռ. Մ.

Լուռ եւ յամառ աշխատանք

— :-: —

Զ. Ռ. Միութեան Պատգ. երրորդ ժողովը, որ գումարուեցաւ վերջերս եւ վերաքննութեան ենթարկեց Միութեան եօթը տարուան գործունէութիւնը, մասնաւորապէս զբաղեցաւ Սուրիոյ մեր մասնաճիւղերու դրած հարցերով։

Ժողովը ծափերով ողջունեց Պէյրութի մասնաճիւղին զեկոյցը, եւ որոշեց հեռագրով շնորհաւորել մասնաճիւղին վարչութիւնը։

Ցետոյ քննութեան առնուեցաւ Սուրիոյ մէջ Շրջանային Վարչութիւն մը ստեղծելու մասին բերուած առաջարկը։ Ժողովը միաձայնութեամբ ընդունեց զայն եւ Նորընտիր Կեդր. Վարչութեան յանձնեց կազմել մասնաւոր ծրագիր մը այդ մասին։ Դժբախտաբար Միութեան նախագահը, ընկ. Շաւարշ Նարդունի չյաջողեցաւ, անցեալ տարի, Սուրիա անցնիլ եւ այցելել տեղական մասնաճիւղերուն։ Այդ այցելութեան կապուած էին մեծ յոյսեր։

Պատգ. Ժողովը պարտք դրաւ նորընտիր Կեդր. Վարչութեան վրայ ամէն գնով յաջողցնել այդ այցելութիւնը։ Այսօր արդէն յաջողած է ատիկա։ Կեդր. Վարչութեան անդամներէն մին ուրբաթ երեկոյ մեկնեցաւ Սուրիա, ուր ամիսուկէս պիտի շրջի Սուրիոյ շրջանը՝ կազմակերպելու համար որպէսզի մեր շարժումը եւ յաջողցնելու համար ծրագիրը, որ մշակուած էր նախապէս։

Ցաժառ եւ լուռ աշխատանքի լծուած է մեր Միութիւնը։

Միւս կողմէ Միութեան պաշտօնաթերթը, որ պահ մը ուշացաւ հրատարակուիլ Պատգ. Ժողովին համար եղած ծախքերուն պատճառով, լոյս կը տեսնէ յառաջիկայ ամիս, 3 թիւր միացուած։

Հայ մամուլն ալ տագնապի մատնուեցաւ վերջերս տնտեսական անորոշ կացութեան պատճառով եւ շատ թերթեր փակուեցան։ Բայց Զ. Ռ. Միութեան պաշտօնաթերթը, ԵՐԿՈՒՆՔ, արդէն երեք տարեկան, կը շարունակէ իր գոյութիւնը, միշտ անսասան եւ խիզախ, ինչպէս հայ որբերն են։ Եւ այդ՝ շնորհիւ իր անփական տպարանին։

Պատգ. Ժողովին մասին ընդհ. զեկոյց մը կուտանք մամուլին՝ մեր թերթին հրատարակութենէն յետոյ։

Զ. Ռ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉ.

«ՄՆԱՑՈՐԴԱՑ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

Անոնք որոնք չեն ստացած մինչեւ 544րդ էջին վերջը (պրակ 17րդ), տեղեկացնեն անմիջապէս Ցառաջին:

Կը խնդրուի բոլոր բաժանորդներէն որ անյապաղ փոխադրեն իրենց անվճար պարտքերը:

Նոր բաժանորդագրուիլ ուզողներուն կը ղրկուի առաջին էջէն, փոխարժէքը կանխիկ: էջ 1-544, այսինքն 16 պրակ, կ՚արժէ 16 ֆրանք:

ԱՇԽԱՐՀԱՇՐՋԻԿ ՀԱՅԸ

—)(o)(—

ԼԻՈՆ, 27 (Սեփ. Թղթ.).— Լեւոն Սապունճեան (դերասան) անցեալ Յունուար 20ին մեկնած էր Լիոնէն, աշխարհի շրջանը կատարելու համար ոտքով: Արդէն շրջած է Իտալիա. Իտալիոյ վրայով անցած է Թուլուզ-Պորտօ-Փարիզ, Փարիզէն Պելճիքա. Հոլանտա. Ամսթէրտամ, Լիւքսէնպուրկ. Մէց. Նանսի. Սթրազպուրկ. Պալ. Պէրն. Ժընեւ ու Զուիցերիայէն եկած է Լիոն։ Ասկէ պիտի մեկնի Մարսէյլ անցնելու համար Սպանիա, Փորթուկալ եւ անկէ Մարոք. Ալճերիա, Թունուզ։ Ափրիկէի մէջ իրեն պիտի ընկերանայ նաեւ դերասան Թրազօզ, ու հոն «Սինէմա Կոմոնի Ընկերութեան կողմէ ֆիլմի պիտի քաշուին, ու պիտի պատրաստեն խափշիկներու կեանքէ առնուած սրամ մը։ Ափրիկէն շրջելէ վերջ պիտի անցնին Միացեալ Նահանգները ու Ծայր. Արեւելք։ Յետոյ Սիպերիոյ, Ռուսիոյ, Հայաստանի եւ Թուրքիոյ վրայով պիտի անցնին Պալքանեան երկիրները ու վերջապէս Գերմանիայէն Անգլիա ու յետոյ Փարիզ։

Պ. Լեւոն Սապունճեան մեկնած էր Փորթուկալցի շրջիկի մը հետ, սակայն Փորթուկալցին չկարենալով դիմանալ ճամբորդութեան, հրաժարած է։ Մինչեւ այսօր չորս ընկեր փոխած է, որոնք բոլորն ալ յոգնածութեան պատճառներով չեն կրցած շարունակել. իսկ մեր հայրենակիցը որոշած է շարունակել անպայման այս դժուարին գործը: Եթէ յաջողի, հինգ տարիէն հազիւ պիտի կրնայ լրացնել աշխարհի շրջանը։ Պէտք է հայ թերթերը եւ հայ հարուստները քաջալերեն մեր այս շրջիկը, բարոյապէս թէ նիւթապէս:

Յաջողութիւն կը մաղթենք մեր հայրենակիցին։

Մ. Տէր Պետրոսեան

ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴ

Լիոնէն կը գրեն մեզի.— Պ. Յարութիւն Պըլըքաանեան, 30 տարեկան (Եգիպտահայ) աւարտեց քիմիագիտական Համալսարանը, երեք տարուան շրջանէ վերջ, 35 մրցողներու մէջ առաջին հանդիսանալով, առաւ Ingenieur Chimiste (Matière Colorante) տիտղոսը։

Երկու աղջիկ՝ ծովեզրը ալիքները դիտելով.

— Սա ծովուն մէջ ի՛նչ արժէքաւոր բաներ կան, չէ՞, գոհարնե՛ր...

— Այո՛, մեր Գոհարն ալ այս ամառ արժէքաւոր.., ամուսին մը գտաւ այս ծովուն մէջ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

«ԱԶԳԱՑԱՄԱՐՏ ՕՐԱԹԵՐԹ»ի ամբողջական հաւաքածոն, 1909-1915։ Դիմել Գրատուն Հրանտ - Սամուէլ, 51, Monsieur le Prince, Paris (5e), որ պիտի գնէ։

ԽՈՐԹ ԿԼԻՄԱՅԻ ՏԱԿ

— :-: —

Ա.

ԿՈՒԱԳԱՅ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆԸ

Զաճապարեց։ Ընդհակառակն, թոյլ տուաւ մինչեւ իսկ որ եռեւինները դիմքը անցնին։ Ի՞նչ փոյթ։ Հերիք է որ չպատժուի։ Զինքն։ Եւ վրան չխնդան։

Պարոյր զգուշաւոր է բնաւորութեամբ։ Կը սիրէ փորձառութեանց ապաւինիլ։ Ինչո՞ւ չօգտուի ուրիշներու կեանքին վրայ ձեռք բերուած դասերէն։

Զինդուածը Թուլայի տեսակէտը։ Բոլորը, օրինակի համար, որ մանուկ ձեռքը կրակին տանի, այրի եւ ա՛լ որովհետեւ նոյն մեղքը չգործէ։

Պարոյր չի փորձեր ինչ որ ուրիշները արդէն փորձած են։ Եթէ կ՚ըսուի եւ կը տեսնուի թէ՝ չափազանց խմելը մարդը իր նախնական կերպարանքին մէջ կը մտցնէ, այսինքն կապիկի կը վերածէ, եւ կը ստիպէ որ, արգահատելից խայտառակութիւններու, ոմանց ալ անխուսափ, անհանդուրժելի քրքիջներուն ներքեւ անտարբերօրէն, մէկ պահը մէկ ու միւսին անցնի, ինչո՞ւ եւ յանուն ո՞ր գերագոյն նպատակին, Պարոյր տակառները պարպելու յիմար ճիգին նետուի։

Կը հաշուէ, կը դիտէ, կը քննէ եւ ապա քայլ կ՚առնէ։ Ահա թէ ինչո՛ւ, Պարոյր պահ մը կանգ առաւ եւ անվրդով եւ վերնահաս սանդուղին ձախ եզերքը։ Տեսաւ ու սորվեցաւ երթալու կերպը։ Կատարեալ ապահովութեան համոզումէ յետոյ, ոտքերը մեղմի՛կ դրաւ այն աստիճանին վրայ, որ կարծես հեղինակով կը պտտէր.

— Հրամմեցէ՛ք պարոն, անտանելու չիգար։

Պարոյր աչքերը փակեց։ Եւ նշմարեց գետը, որուն հոսանքը ի վեր, Հայը դեռ յամառօրէն կը թիավարէ։

Մի՛ զարմանաք։ Դեռ աւելին կայ։ Պարոյր, երբ վերէն ափը ցամաք կ՚ելլէր, իր պաշտած երգն էր որ կը վերջացնէր.

Ես փիրուզէ ալեաց մէջը
Դեռ իմ յոյսը չեմ կտրեր։

Եւ աւաղ։ Unipris վաճառատան վերնայարկն է Պարոյր։ Ա՜, աս ինչքան բազմութիւն։ Եւ ամէն ոք պնակ մը ձեռքին։ Ոտքի վրայ՝ կլոր սեղաններու շուրջ։ «Կլոր սեղանի»ին իր քաղաքական իմաստը չէք տար հարկաւ։ Կ՚ուտեն։ Բայց ի՞նչպէս։ Հրդեհ մարելու պիտի երթան կարծես։

Պարոյր կը ճեղքէ։ Եւ երբ պոչին ծայրը իրեն կը դպչի, կը վճարէ մէկուկէս ֆրանք Մնտուկին։ Ապա՝ տոմսակ մը ձեռքը, դէպ ի խոհանոց կը յառաջանայ։

Եւ փա՜ռք քեզ Աստուած։ Պարոյրին վերջապէս կը տրուի պնակ մը։ Օրուան ճաշն է ուղեղ եւ խաշած գետնախնձոր։ Ատոնց քով՝ հաց, պատառաքաղ եւ դանակ։

Պարոյր գլուխ կը շարժէ։ Կը վարմանայ։ Կը մտածէ։ Կը ժպտի։ Անտուհանդերձ՝ կ՚ուտէ։ Բայց գոնէ չկրցավ ինքէն գինքը, սա սիրուն, նուրբ աշխատաւորուհիները, իրենց չարաճճի նայուածքներով։

— Է՜հ, հանդիստ ձգեցէ՛ք տղան, մի՛շտ ուրախ, մի՛շտ տրամադիր, մի՛շտ սիրոյ ասպուշանին առջեւ ծնրադիր Ֆրանսուհիներ։ Անշուշտ որ իրաւունքը ձերն է։ Ձեր փիլիսոփայութիւնը կը թելադրէ. «Ի՞նչ է որ կեանք ըսուածը։ Ան այնքա՜ն կարճ է»։ Այնուամենայնիւ, թողէ՛ք որ Պարոյր, տան մըն ալ իր մէջ զգացումները, սեղմէ, կծկէ զանոնք, ինչպէս պնդակ մը ափին մէջ։ Եւ կուգայ օրը։ Անպայման կուգայ։ Եւ կ՚ընդլայնի՝ գնդակը ուժգին։

Այս խորհրդածութիւնները ընելու ատեն, Պարոյր արդէն ծառուցիին վրայէն գործի կը փութար։

— Հակառակ տաղտուկին՝ կ՚արժէ յաճախել Uniprixի ճաշարանը, մրթմրթաց Պարոյր։ Վերջապէս, չէ՞ որ գօտիները սեղմելու շրջանն է։ Ընթրիքը քիչ մը կ՚ուժեղացնենք։ Եւ պակասը կը դարմանուի։

Եւ ներքնապէս ու հրճուանքով, շընորհակալ կ՚ըլլայ հայ խմբագրին, որ իրեն Uniprixն թելադրած էր։

— Ես ամիսներէ ի վեր հոն կը ճաշեմ, բարեկամս եւ հրապարակագիր Գ. Գրիգորին հետ, ըսած էր հայ խմբագիրը։

Տիւանդորրի տեսարան՝ հանրային պարտէզին ներս։ Ոմանք «պիֆթէկ»ը կը մարսեն եւ կը փորձեն համը զգալ տակաւին իրենց քիմքերուն։ Ուրիշներ «Փրիթ»ով ալ գոհ՝ կ՚երեւակայեն որ «ջօթըլէթ» ալ կերած են։ Երիտասարդները կառուց - կառուցի կը համբուրուին։ Ծերերը իրենց անցեալը կ՚որոճան եւ սա անմօթներուն բրածէն գայթակղած՝ ուս կը բարձրացընեն, կռնակ կը դարձնեն, եւ սակայն, դարձեալ կը դիտեն։ Իսկ Պարոյր արագ - արագ անցնելու վրայ։ Զըլլայ թէ ուշ մնայ։ Ժամանակները դաժանորէն չար են, անգութ են։ Պզտիկ թերացում մը բաւական է որ գինքը ճամբու դնեն։ Մա՞րդ կը պակսի որ։ Գործատէրերուն զգուշի յանկերգն է այս։

— Բարե՛ւ, պարոն։ Ի՞նչ լաւ է օդը, այնպէս չէ՞։

Պարոյր կանգ կ՚առնէ։ Վախնալը հինգ մը ըլլալու է Ֆրանսացին։ Գեղդէմ է եւ երիտասարդի մը շուքի կայլուաւ։ Մազերէն թել մը կորսուած չըլլայ կարծես։

Չէ բազմած նստարանի մը վրայ որ ձրի կը տրամադրուի հանրութեան։ Ոչ ալ՝ 25 սանթիմնոց աթոռի մը վրայ։ 40 սանթիմնոց թիկնաթոռի մը մէջ ընկողմանած է։ Եւ այդ ալ էր արդէն պատճառ տեղը։

Մաքուր եւ փարթամ հագուած է։ Կերպասը սովորական գրպաններու անմատչելի։ Օսլայուած եւ բարձր օձիք։ Լայն փողկապին հանգոյցին վրայ պայծառ գնդասեղ մը։ Իսկ սատափասը հաւանաբար ժամ մը առաջ արդուկին տակ պառկած։

— Առեւտրակա՞ն էք, պարոն։

Պարոյր, առանց վարանելու եւ անմիջապէս, կը վաւերացնէ հարցումը հաստատական պատասխանով։

Եւ Ֆրանսացին, զոր արտաքինէն դատելով, պիտի գիւրաւ կարծէիր մեծ առեւտրական մը, գործարանատէր մը, դրամատան տնօրէն մը կամ ծերակուտական մը, կը շարունակէ, բայց այս հեզ գթութեամբ եւ զարբոյթով.

— Պարո՛ն, ձեր մօտ ինծի համար գործ մը չունի՞ք։ Վեցուկէս ամիսէ ի վեր անգործ եմ։ Երկար տարիներ մետաքսի գործարանի մէջ աշխատած եմ։ Հիմա կառավարութիւնն է որ գործ կուտայ։ Ազատ՛ս օտարականներէն։ Կառավարութիւնը անո՛նց գործ կուտար։ Պարոն, գործ մը։ Վեցուկէս ամիսէ ի վեր անգործ՝ եմ։

Պարոյր պատասխանը չկրցաւ։ Ֆրանսացին զինքը իրենցմէ կը կարծէր։ Օգնութեան կանչեց ֆրանսերէնի բովանդակ գիտութիւնը հնչական եւ քերականական, ու քանի մը մխիթարական նախադասութիւն ճարեց եւ ճառեց անգործ Ֆրանսացիին։

Պարոյր խանութ հասնելէ վերջ, երբ աչքերուն մոխրագոյն «պլուզ»ը կը հագնէր, ապուխտի ջարդին չսկսած, մտովի կը ջանար պատասխաններ գտնել սա հարցումին.

— Ինչո՞ւ Ֆրանսացին զինքը առեւտրական մը կարծեց։

Անոր համար որ, առեւտրականներու յատուկ փութկոտութեա՞մբ կ՚անցնէր։

Անոր համար որ, գլուխը բարձր, աչքերը ամպերուն, առեւտրականներու նման հաշիւնե՞ր կ՚ընէր։ Թակարդնե՞ր կը լարէր։ Կամ մրցակցութեան տակալու եւ յաղթելու համար, նորանոր, ինքնատիպ եւ հանճարեղ ծանուցումնե՞ր կը սարքէր։

Ի վերջոյ, ո՞րն էր այն արտաքին տուեալը կամ տուեալները, որոնց յենելով՝ Ֆրանսացին գործ ուզեց առեւտրական Պարոյրէն։

— Օ՛, այո՛, այո՛, վերարկուն, վերարկուն է որ խաբեց զայն, օտարականներուն դէմ լեցուած անգործ Ֆրանսացին։ Վերարկուն առեւտրականներու վերարկու է։ Մեծ առեւտրական մը նուէր էր ստացեր զայն, տակաւին չորս մը ձմեռներ կռնակը տաքցնելու կոչուած առեւտրականի վերարկուն։

Եւ ապուխտի դանակը շարժեցաւ անցեալի փիլիսոփայութեան, մանկական զվարճութեան եւ հոգեբանութեան համալսարանականին ձեռքին մէջ։

Եւ ներկայի ապուխտավաճառ աշկերտը, դանակին փայլուն շեղբին մէջ տպագայ առեւտրականը ընդնշմարելէ վերջ մրմնջեց.

Երբ ալեկոծ ծովուն վրայ
Իմ մակոյկը խորտակուի...:

ԱՐՇԱՒԻՐ ԽԱՆՃԵԱՆԵԱՆ

ՏԷՍԻՆԻ Հ. Յ. Դ. ՏԱՆ ԲԱՑՄԱՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

Այսօր Կիրակի

ՊԱՏՈՒՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ ՏԷՍԻՆԻ ՔԱՂԱՔԱՊԵՏ **Mr. JEAN LOUIS MALLEN**ի

ԿԸ ՆԱԽԱԳԱՀԷ Ա. ԽԱՏԻՍԵԱՆ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ՝ ԸՆԿԵՐՆԵՐ Ա. ՋԱՄԱԼԵԱՆ, Վ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ, Կ. ՍԱՍՈՒՆԻ *եւն.*

Գեղարուեստական ճոխ բաժնին կը մասնակցին՝ «Կոմիտաս» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Գ. Մել-քոնեանի, *Վասպուրականի «Արծիւ» նուագախումբը, ղեկավարութեամբ* ծիրանը խոյկեանի, օրիորդներ Դոփի-նար Յէր Պետրոսեան, Պերճ Վարդանեան, Հերա Քրմպըլեան, Գ.Գ.Ա.Աւետիսեան, Հերոյեան, Սիրականեան եւն.

Մուտք՝ **10** *ֆրանք։*

ԾԱՆՕԹ.— Հանդէսէն վերջ ընկերա - ընտանեկան ճաշկերոյթ **20** ֆրանքի մասնակցութեամբ։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Զ. Մուրթաֆեան, *Միլան.— Ամբող-ջութեամբ հրատարակուած է։ (Յառաջ, 28 սեպտ. 1 հոկտ.)։*

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ՓԱՐԻԶԻ Ֆրանսահայ Կ. Խ. մասնաճիւղի ընդհ. ժողովրդային-օր Կիրակի ժամը 3.30*ին*, 71 Ave. Kléber*։ Իսկ ժամը 4ին տեղի կ'ունենայ երկրորդ ժողով, որ կը համարուի օրինական, անկախ ներկաներու թիւէն։ Կարեւոր օրակարգ։ Կը խնդրուի անդամ-անդամուհիներէն անպայման ներկայ գտնուիլ։*

Ժամը 5.30ին ժողովէն յետոյ, գրոյց Տոքթ. Պօղոսեանէ։

տադրելու բաղձանքով, Հաւանութիւն կը յայտնէ կառավարութեան յայտարարութեանց եւ վստահութիւն՝ վարելու համար քաղաքականութիւն մը որ հիմնուած պիտի ըլլայ հետեւեալ սկզբունքներուն վրայ.—

1. Յարգել Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին սկզբունքները եւ մանաւանդ այն կէտը որ կը դատապարտէ ո՛ր եւ է յարձակում։

2. Ընդհանուր կրճատում սպառազինութեանց, արգիլնաւորապէս հակակշռի ենթարկուելու պայմանով եւ ընդլայնում Ազգերու Դաշնակցութեան իրաւասութեանց՝ ապահովելու համար ժողովուրդներու հաւասարութիւնը միջազգային ապահովութեան մէջ։

3. Ջնջել, բոլոր երկիրներու մէջ, անհատական զինաշինութիւնը, հակակշռի ենթարկել բոլոր զէնքերու եւ պատերազմի գործիքներու շինութիւններն ու առեւտուրը։

Եւ մերժելով ո՛ր եւ է յաւելում, կ'անցնի օրակարգին»։

ՕՓԷՐԷԹԱՅԻՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Théâtre Renée Maubel — 8 rue de l'Orient, Paris (18) Métro: Blanche & Abbesses

13 Նոյեմբեր 1932. Կիրակի ցերեկ ժամը 2.45ին

ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ (Լիլա)

ՄԷԿ ՔՍԱԿ - ՉՈՐՍ ՊՍԱԿ

Նոր եւ եւրոպական ոճով հայկական օփէրէթ 3 արար

Երաժշտութիւն՝ ԺՕՐԺ ՇԱՀ ՊԱՐՈՆԵԱՆԻ

Ոտանաւորներ՝ ԳՐԻԳՈՐ-ՎԱՀԱՆ (ՃԳՆԱՒՈՐ)

Մասնակցութեամբ փարիզահայ ամենալաւագոյն ուժերու.

Մեծ երգչախումբ — Եւրոպական օրքէսթր

Գիները՝ 25, 15, 10 եւ 7.50 ֆրանք

Տոմսերը նախօրօք ապահովել ծանօթ վայրերէն

Գուշակուհի
ՏԻԿ. ՄԱՐԻԱ ՁԷՆԻ

կը բացատրէ անցեալը, կ'առաջնորդէ ներկային մէջ, կը գուշակէ ապագան, բաց ձեռքի գիծերուն, աստղերու եւ քարտերու։ Ամէն օր (կիրակի ալ մէջը) ժ. 3-7, բացի Եշ.էն։ 62 Rue de la Rochefoucauld, բակին խորը, Բ. յարկ, աջ կողմ, Metro Pigalle.

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԲԺԻՇԿՆԵՐ

96 R. Rivoli, Մէթ. Շաթլէ։ Արմատ. եւ նոր մեթոտ, դարմ. արանց եւ կանանց մորթի, արեան՝ ժեներ. հիւանդութիւն եւ վարիսի։ Ամէն օր 9–12, 2–8, կիրակի 9–12։

ՎԱՐՁՈՒ ԵՆ Square de Neuilly-St. James *նեօյիի կամուրջին եւ Պուա տը Պուլոնի մօտ. գեղ. յարկաբ. ամէն յարմ., 3 եւ 4 փ. 10–15,000 ֆր., 5 փ. 13–20,000 հա. մաձ. մեծութ. մեծ խաչ., ծառաներու խաչ. տաքց. սեն. վերելակ, կառատուն։ Այցելել՝* 7, 9 *եւ* 9bis rue Casimir-Pinel *եւ* 11 Bld. de la Seine. *մանր. ծանօթ.* Verdonnet*ի* 68 rue Boursault *Փարիզ(17), հեռ.* Marc. 77–16. *փափաք. կը գրկուի պատկեր. գրքոյկ.*

Imp. A. DER (Agopian)
17, Rue Damesme, Paris (13)
Le Gérant H. STEPHAN

ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ
ԱՐԱՑ ՊԱՐԹԵՒԵԱՆԻ

փարիզի պետական երաժշտանոցէն եւ Schola Cantorumէ

Տարրական եւ բարձրագոյն դասընթացք երաժշտական տեսական եւ գործնական ճիւղերու։

դաշնակի, ձայնագրութեան (Solfége) եւ ներդաշնակութեան(harmonie)

Ըստ Փարիզի բարձրագոյն երաժշտանոցներու ծրագրին եւ նորագոյն մեթոտներու։

Դասաւանդութիւնք տեղի կ'ունենան մասնաւոր ժամադրութեամբ

Դիմել 35bis Rue de la Varenne (St. Maur)

Հայերու ժամադրավայրը
ճաշարան ՖԼՕՐԻԱ

61 Rue Monsieur le Prince, PARIS (6e)

Մէթրօ Օտէօն եւ Սէն Միշէլ — Հեռաձայն Danton 52–73

Արեւելեան եւ եւրոպական խնամուած կերակուրներ

Օրոյի խայ վարժարան

AUTO ECOLE «MADELONE»

Ինքնաշարժ վարել սորվիլ փափաքող այրերու եւ կիներու յատուկ դասեր հայերէն լեզուով, հայ մասնագէտի կողմէ։

կ'ապահովենք կարճ ժամանակի մէջ սորվեցնել եւ արտօնագիր (permis) առնել մեզի դիմողներուն։

Ամբողջական ուսուցում (*10 դաս*)	*120* ֆրանք
Արդէն գիտցողներուն համար permisի ծախք	*50* »

58 Boulevard de Belleville, Paris (20)
3 Fbg. St. Denis » 10
36 Rue Damesme » 13

E. TER-MINASSIAN

Export und import, Komissionen und Vertretungen

Ցանձն կ'առնէ կատարել Գերմանիոյ մէջ վաճառքը հում նիւթերու (չոր պտուղ, աղիք եւ այլ ապրանքներ), ինչպէս նաեւ գնումը դարձեալ Գերմանիոյ ամէն կարգի ապրանքներու։

կը ստանձնէ ներկայացուցչութիւնք առեւտրական, վաճառականական եւ արդիւնաբերական հաստատութեանց։

Հասցէ՝ Motzstr 29, Berlin w. 30. Allemagne.

Այսօր Կիրակի

ԺԱՄԸ 3–8 ԿԷՍՕՐԷ ԵՏՔ

Salon Jean Goujonի մէջ
8 Rue Jean Goujon, Paris (8)

(Ելիզէյեան փողոց)

ԳԹՈՒԹԵԱՆ ՊԱԶԱՐ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՏԻԿՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ
Ի ՆՊԱՍՏ ԻՐ ՊԱՇՏՊԱՆԱԾ ՈՐԲԵՐՈՒՆ

Ազնիւ հայրենակիցնե՛ր, Նոր տարիի ձեր նուէրները աժան աժան գնեցէք մեր պազարէն, ուր պիտի գտնէք գիւրագնի ապրանք, անուշարարիթէյ, զուարթ պար, ընտիր նուագախումբ եւ հաճոյակատար ընդունելութիւն։

փարիզահայ տիկնանց Միութիւն

Etude de Me BERNARD WAHÉ **(ՊԷՕՐԷՔՃԵԱՆ)**

(12 année)

Licencié en Droit de la Faculté de Paris

Ancien élève de l'École des Hautes Etudes Sociales

JURISCONSULTE

Droit Français et International Privé

18, Rue Dauphine, Paris (6e) — Tél. Danton 73-97

Կը ստանձնէ ամէն տեսակ դատական խնդիրներ, ինչպէս նաեւ փոքրցի արկածներ, անձամբ կը պաշտպանէ առեւտրական եւ հաշտարար դատարաններու առջեւ, կուտայ certificats de coutumesներ, կը կատարէ ամուսնութեան եւ ամուսնալուծման վերաբերեալ բոլոր գործողութիւնները։

Կ'ընդունի ժամը 5.30–6.30 եւ ժամադրութեամբ

ԱՊՈՒԽՏԱԳՈՐԾ

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱԼԱԿԷՕԶԵԱՆ

Chemin de Loville par Allauch, MARSEILLE

Որ 40 տարուան փորձառութիւն եւ հմտութիւն ունի իր արհեստին մէջ, կը պատրաստէ առաջնակարգ եւ համեղ ապուխտ Կեսարիոյ համեմներով եւ ընտիր միսով։ Եթէ կ'ուզէք ճաշակել անմնալաւ ապուխտը, պէտք չկայ յանձնակատարներու։ Դիմեցէք ուղղակի իր հասցէին, գինը խիստ չափաւոր են։ 5 քիլօէն սկսեալ փոստի ծախքով կը ղրկուի ուզուած հասցէին։

Հրաւէր բոլոր փափկանաշակներուն
ճաշարան ԳԱՌԼՕ

34 Rue St. Lazare, Paris (9)

Արեւելեան եւ եւրոպական համեղ եւ խնամուած կերակուրներ
Գիները շատ գիւրամատչելի, արագ եւ անթերի սպասարկութիւն
Մի մոռնաք իր անուանի մածունը

ԴԵՐՁԱԿ — ԿԵՆԵՐՈՒ ԵՒ ԱՅՐԵՐՈՒ

ԿԱՐԱՊԵՏ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ

13 rue Saulnier, — Paris (9)

Ճոխ մթերք անգլիական եւ ֆրանսական կերպասներու.

Կը կարէ մաքուր ու վայելուչ, անտեսական տազնապին առթիւ հարիւրին յիսուն զեղչ բոլոր կերպասներուն վրայ։

ԲՈՒՐԴԵՐ

կը ծախենք ամէն տեսակ բուրդեր՝ Թրիքօ շինողներու համար։

Միշտ պատրաստ ունինք *50000* քիլօ ամէն տեսակի գոյներով բուրդեր՝ Թիւ *2/28, 3/28, 2/32, 2/36, 2/40* եւ հաստ մանած բուրդ (*grosse laine*)։ Ամէն տեղէ աժան գին։

դիմել՝ **Doerflinger,**

31 Rue de Maubeuge, Paris (9) Métro Cadet

Ի գիտութիւն

Սուրճի գնորդներու գիւրութեան համար մթերանոց մը բացած ենք rue de Trévise*ի* *Քոնսիթանթինօփլը նպարավաճառատան մէջ։*

Ամէն անոնք, որ կ'ուզեն աժան եւ լաւ սուրճ ունենալ, կարող են օգտուիլ ՍՈՒԼԹԱՆ գործարանի մեծաքանակ եւ փոքրաքանակ գիներէն։ Կեդրոնատեղի՝

"CAFE SULTAN„

Կեդրոնատեղի 92 Rue d'Angoulême
Մէթրօ Couronnes եւ Parmentier

Ծանօթ.— Ամէն գնումի համար կը տրուի նուէր-կտրօններ

ՓԱՐԻԶԻ ԿԵԴՐՈՆԸ ԲԱՑՈՒԱԾ Է
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆ – ՍՐՃԱՐԱՆ – ՀԻՒՐԱՆՈՑ

"ԿԱԼԱԹԱ„

12, Rue Bleue - PARIS** (9e)* ***Métro: Cadet

(Ցիտուն քով «Petit Journal»էն)

Fondateurs - directeurs : MAXUD & HARILAOS

Պատիւ ունինք ծանուցանելու հայ հասարակութեան, որ Փարիզի կեդրոնը բացած ենք ճաշարան-սրճարան – հիւրանոց մը, ուր կը գտնէք.—

Արեւելեան եւ եւրոպական կերակուրներ, Թարմ, մաքուր, աժան եւ վարպետ խոհարարի կողմէ պատրաստուած։ Ամէն յաճախորդ արտօնուած է այցելելու խոհանոցը՝ անձամբ ստուգելու։

Յունական ծուխակաւոր «Հրպրօ» օղի։

Յատկապէս Հայկական Միութիւններու ուշադրութեան կը յանձնենք թէ հաւաքոյթներու, հարսանիքներու եւ ժողովներու համար ունինք ընդարձակ, մաքուր սրահներ, տրամադրելի մինչեւ առաւօտ, մատչելի գիներով։

Արտասահմանէն եւ գաւառներէն եկող հայրենակիցներու համար՝ մաքուր եւ օդասուն սենեակներ, աժան գիներով։ Հոսող տաք եւ պաղ ջուր, կեդրոնական ջեռուցիչ։

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՍՈՒՆԻ

վիրաբոյժ - ատամնաբոյժ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՖԱՔԻՒԼԹԷԷՆ

14 Rue Lagrange, PARIS (5)

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ՈՍԿԻ ՔՈՒՐՈՆԻ, ԿՈՒԺԻ եւ ԱՏԱՄՆԱՇԱՐԻ

բերնի, լինդերու, ակռաներու խնամք եւ վիրաբուժ. գործողութիւն

կ'ընդունի ամէն օր, ժամը 2էն 8, առտուները ժամադրութեամբ, կիրակի եւ տօն օրեր 9էն մինչեւ կէսօր։

Métro St. Michel *կամ* Maubert-Mutualité

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԵՒ ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

71 rue du Fbg. St. Martin, Paris (10)

Tél. Botzaris 53-61 — Métro Château d'Eau ou Gare de l'Est

Դիտութեան վերջին մեթոտներով կը բժշկենք՝ վեներական ամէն տեսակ հիւանդութիւններ (ֆրմամիզութիւն, ֆրանկախտ եւայլն), մորթի, ջղային, ստամոքսի եւ կանանց հիւանդութիւններ։

Բժշկումը կը կատարուի. X անդրմանիշակագոյն ճառագայթներով եւ ելեկտրականութեամբ։ Կը կատարենք մէզի եւ արեան տարրալուծում։

Կը խնամենք ատամի ամէն տեսակ հիւանդութիւններ։ Քուրոն՝ սկսած 100 ֆրանքէն, պրեծ՝ ամերիկեան սիստեմով։

Արժէքները շատ մատչելի. մասնաւոր զեղչ բանուորներու եւ չքաւորներու։

Դարմանատունը բաց է ամէն օր առաւօտեան 9–12 եւ 2–8։ Կիրակի եւ տօն օրերը՝ 9–4։

Նոր հասցէ

Տոքթ. ԽՈՒՊԷՍԷՐԵԱՆ

ՎԿԱՅԵԱԼ ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

84 rue Blanche, Paris IX — Tél. Trinité 38-43

կ'ընդունի ամէն օր ժամը *1.30*էն մինչեւ *3.30*, երկուշաբթի եւ Հինգշաբթի իրիկունները ժամը *8–9* եւ ժամադրութեամբ։

Տոքթ. ԱՍԼԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԹՈՔԵՐՈՒ, ՍՏԱՄՈՔՍԻ եւ ԱՂԻՔՆԵՐՈՒ

հիւանդութեանց

34 Bld. de Clichy, Paris. — Métro Pigalle — Tél. Marcadet 76-65

Հիւանդներ կ'ընդունի ամէն օր ժամը 2–8, Կիրակի եւ տօն օրեր 10–12։ Առաւօտները ժամադրութեամբ։

ՏՈՔԹ. ՍՊԱՐԹԱԼԻ

ՓԱՐԻԶԻ ԲԺՇ. ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԷՆ

Նախկին գլխաւոր բժիշկ եւ վիրաբոյժ Իզմիրի Ազգ. հիւանդանոցին

44 Rue Poissonnière. — Մէթրօ՝ Bonne Nouvelle

Ընդունելութիւն ամէն օր ժամը *14–18* եւ ժամադրութեամբ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴԱՐՄԱՆԱՏՈՒՆ

ՏԷՐ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆ ՏՈՔԹ. ՄԻՀՐԱՆ Կ. ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Նախկին բժշկապետ Մերսինի ֆրանս. հիւանդանոցներու

Պատուոյ մետալ ֆրանս, առողջապահ. նախարարութենէն

Հասցէ՝ 31 Rue de la Rochefoucauld (9)

Téléphone: TRINITÉ 59–54

Բաց է ամէն օր կէսօրէ վերջ ժամը 2.50էն 7.50, (կէսօրէ առաջ միմիայն ժամադրութեամբ) Կիրակի եւ տօն օրեր 10–12։

Հոն կը կատարուին՝ Ք. ճառագայթներով ամէն կերպ քննութիւն, շողանկարում (**radiographie**), գեր-մանիշակագոյն, յետ-կարմրագոյն եւ ուլտրակէն դարմանում (**radiothérapie profonde**), նաեւ ՏԻԱԹԷՐՄԻի բոլոր կիրարկումները եւ ելեկտրաբուժական բոլոր ձեւերը, որ ներքին, արտաքին եւ մորթային բազմաթիւ հիւանդութիւններու դէմ գործուած գիտական ամենավերջին եւ զօրաւոր ազդակներն են։

Թոքախտաւորներու համար **pneumothorax**ի գործողութիւն։ Հակաշիճախտային կանխարգելիչ եւ բուժիչ պատուաստ եւ շիճուկ (կատարեալ անվտանգ)։

Ջղային եւ հոգեկան հիւանդութիւններու դէմ քնէածական, Թելադրական եւ ֆրէօտեան մեթոտներ։

Դարմանատունը ունի իր մասնագէտ բժիշկները աչքի, քիթի, ականջի, ինչպէս նաեւ արանց եւ կանանց ծննդաբանական եւ վեներական հիւանդութիւններու համար։

Assurance Socialeի պատկանող հիւանդներու կը տրուի լուրջ խնամք։

Տոքթ. Մ. Քէշիշեան, որպէս մասնագէտ սերքին հիւանդութեանց, կ'այցելէ նաեւ դրսի հիւանդներուն.

Métro: Trinité, St. George et Pigale: Tramway 26, 28, 54:
Autobus AF, AJ, AM, B, BD, BI, G, Gbis, L, H, Hbis, R, Rbis